

Εγχειρίδιο

Δικαστικής Δεοντολογίας

Χρίστια Α. Μίτλεττον

2025

© Χρίστια Α. Μίτλεττον, 2025

ISBN: 978-9925-7663-1-4

judicial.ethics.handout@gmail.com

Όλα τα δικαιώματα διατηρούνται. Το περιεχόμενο του εγχειριδίου μπορεί να χρησιμοποιηθεί αποκλειστικά για εκπαιδευτικούς και μη εμπορικούς σκοπούς, υπό την προϋπόθεση αναφοράς της πηγής. Προτεινόμενος τρόπος παραπομπής στην πηγή: «Μίτλεττον, Χ. (2025). *Εγχειρίδιο Δικαστικής Δεοντολογίας*. Κύπρος». Δεν επιτρέπεται η αντιγραφή ή αναπαραγωγή οποιουδήποτε μέρους του εγχειριδίου για οποιονδήποτε εμπορικό σκοπό.

Η συγγραφέας

Η Χρίστια Α. Μίτλεττον είναι νομικός, με σπουδές στη Νομική (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ελλάδα) και μεταπτυχιακές ειδικεύσεις στο Δίκαιο και την Ηθική της Υγείας (University of Liverpool, UK), τη Δικαστική και Νομική Ψυχολογία (University of Leicester, UK), τις Δικανικές Σπουδές Ανηλίκων (Ψυχολογία & Δίκαιο) (University of Portsmouth, UK) και τις Επαγγελματικές Μεθόδους Έρευνας (University of Portsmouth, UK). από το 2005 δραστηριοποιείται ενεργά στη δικαστηριακή πρακτική. Παράλληλα, ασχολείται με την έρευνα και τη συγγραφή, με αντικείμενο τον στοχασμό πάνω στο δίκαιο, τη δικαστική ψυχολογία, τη δικαστική πρακτική, ηθική και δεοντολογία, αλλά και τη δημιουργική διερεύνηση των διασταυρώσεων του δικαίου με τη λογοτεχνία και τις τέχνες. Ζει και εργάζεται στην Κύπρο.

etous paynés en plus

(This page is intentionally left blank)

Περιεχόμενα

ΒΑΣΙΚΕΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	15
ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α: ΟΙ ΑΡΧΕΣ BANGALORE	23
Εισαγωγή.....	24
1. Η αρχή της ανεξαρτησίας.....	27
2. Η αρχή της αμεροληψίας	38
3. Η αρχή της ακεραιότητας.....	47
4. Η αρχή της ευπρέπειας	50
5. Η αρχή της ισότητας.....	65
6. Η αρχή της ικανότητας και της επιμέλειας.....	68
Τα μέτρα εφαρμογής των αρχών Bangalore	76
Υποχρεώσεις της δικαστικής εξουσίας.....	76
Υποχρεώσεις του Κράτους.....	80
Το πρακτικό παράδειγμα της Re Chief Justice of Gibraltar	85
Αρχές συμπεριφοράς για το προσωπικό των δικαστηρίων	99
1. Πεδίο εφαρμογής.....	99
2. Πίστη στο καθήκον	99
3. Εμπιστευτικότητα	100
4. Σύγκρουση συμφερόντων.....	100
5. Εκτέλεση καθηκόντων.....	102
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ	103
Εισαγωγή.....	104
Η οπτική του UNODC	111
Κίνδυνοι και ευκαιρίες	112
Ταυτοποίηση.....	114
Περιεχόμενο και συμπεριφορά.....	114
Φιλίες και σχέσεις.....	115
Ιδιωτικότητα και ασφάλεια	116
Εκπαίδευση.....	117
Εκσυγχρονιστική προσέγγιση και η έμφαση στην ελευθερία της έκφρασης	119
Ρυθμίσεις προφίλ	119

Όνομα χρήστη και φωτογραφίες προφίλ.....	119
Φιλίες και συνδέσεις	122
Επικοινωνία και αλληλεπιδράσεις.....	124
Δημοσίευση φωτογραφιών και βίντεο.....	125
Γραπτές αναρτήσεις και σχόλια.....	128
Reviews και «tagging»	143
Fundraising.....	145
Κοινοποίηση περιεχομένου χωρίς σχόλιο.....	145
Συμμετοχή σε ομάδες	147
Απάντηση συμμετοχής σε εκδηλώσεις και κοινοποιήσεις παρουσίας	161
Η διαδικτυακή συμπεριφορά των άλλων	162
Η εκπαίδευση και η ενθάρρυνση της υπεύθυνης χρήσης	163
Δικαστικό Blogging	169
Δυνητική διαφοροποίηση από τα ΜΚΔ και blogs «χαμηλού κινδύνου»	169
Ο υπολειπόμενος κίνδυνος στα «χαμηλού κινδύνου» blogs	174
Ειδικότεροι τρόποι κατάρτισης οδηγίων για τα blogs.....	175
Η «ανεξαρτησία» των blogs και κατευθύνσεις πολιτικής.....	176
Blogging, δημόσια έκφραση στον φυσικό κόσμο και προληπτική πρακτική	177
Η αναγωγή σε μία αρχή: πρώτα το περιεχόμενο και μετά το μέσο.....	179
Η στάθμιση του κινδύνου πειθαρχικής έκθεσης.....	180
Η επιστημονική συμβολή των δικαστών και οι ασφαλείς οδοί δημοσίευσης.....	181
Παραπομπή από δικαστές σε blogs και η δυναμική του λόγου τους	185
Η προσέγγιση του Ηνωμένου Βασιλείου	189
Περιπτωσιολογία ενδεικτική της προσέγγισης στο Ηνωμένο Βασίλειο	194
Ο δεκάλογος του CEELI.....	203
Οδηγία 1.....	204
Οδηγία 2.....	206
Οδηγία 3.....	207
Οδηγία 4.....	208
Οδηγία 5.....	209
Οδηγία 6.....	209
Οδηγία 7.....	211
Οδηγία 8.....	212

Οδηγία 9.....	213
Οδηγία 10.....	214
Η Γνώμη αρ.25 (2022) του CCJE για την ελευθερία της έκφρασης των δικαστών	217
Γενικές αρχές	218
Περιορισμοί στην ελευθερία της έκφρασης / Επίμαχες περιπτώσεις	220
Υπεράσπιση της δικαστικής ανεξαρτησίας ως νομικό και/ή δεοντολογικό καθήκον των δικαστών, των ενώσεων δικαστών και των Δικαστικών Συμβουλίων	223
Δεοντολογικό καθήκον των δικαστών να εξηγούν τη λειτουργία της Δικαιοσύνης στο κοινό	224
Χρήση ΜΚΔ από δικαστές.....	225
Συστάσεις	227
Η Γνώμη αρ.27(2024) του CCJE για την πειθαρχική ευθύνη των δικαστών	248
Οριοθέτηση της ορθής εφαρμογής της πειθαρχικής ευθύνης των δικαστών	248
Νομοθετικό πλαίσιο και οργάνωση των πειθαρχικών διαδικασιών κατά των δικαστών	250
Λόγοι πειθαρχικής ευθύνης.....	252
Διαδικαστικές εγγυήσεις στις πειθαρχικές διαδικασίες κατά δικαστών.....	253
Πειθαρχικές κυρώσεις κατά δικαστών.....	255
Συστάσεις	255
Αντί επιλόγου: η μετάβαση προς τη νοοτροπία της ωφελιμότητας	258
Επίκεντρο προστασίας: θεσμός και πρόσωπο.....	258
Η εστίαση στα οφέλη της διαδικτυακής παρουσίας	260
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ : ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ & ΑΛΛΑ ΠΡΟΤΥΠΑ	263
Εισαγωγή.....	264
1.Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης	266
1. Γενικές αρχές	267
2. Επιλογή, πρόσληψη, αρχική εκπαίδευση.....	269
3. Διορισμός και απομάκρυνση	270
4. Ανάπτυξη σταδιοδρομίας.....	272
5. Ευθύνη.....	274
6. Αμοιβή και κοινωνική ασφάλιση.....	276
7. Λήξη θητείας.....	277
2. Η Magna Carta των Δικαστών (2010)	278

Κράτος δικαίου και Δικαιοσύνη.....	278
Δικαστική ανεξαρτησία	278
Εγγυήσεις ανεξαρτησίας.....	278
Όργανο για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας.....	279
Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη και διαφάνεια.....	279
Ηθική και ευθύνη.....	280
Διεθνή δικαστήρια.....	280
3. Σύσταση CM/Rec(2010)12.....	281
Κεφάλαιο I – Γενικές πτυχές.....	282
Κεφάλαιο II – Εξωτερική ανεξαρτησία	283
Κεφάλαιο III – Εσωτερική ανεξαρτησία	284
Κεφάλαιο IV – Δικαστικά Συμβούλια	285
Κεφάλαιο V – Ανεξαρτησία, αποτελεσματικότητα και πόροι.....	285
Κεφάλαιο VI – Καθεστώς δικαστή.....	287
Κεφάλαιο VII – Καθήκοντα και ευθύνες	289
Κεφάλαιο VIII – Δεοντολογία των δικαστών	290
Explanatory Memorandum.....	290
4. Οι Συντάξεις του Κίεβο και της Βαρσοβίας.....	304
Οι πρόνοιες των ΣΚ.....	305
Οι πρόνοιες των ΣΒ	313
5. Παγκόσμια Χάρτα των Δικαστών	323
Άρθρο 1: Γενικές αρχές.....	323
Άρθρο 2: Εξωτερική ανεξαρτησία	324
Άρθρο 3: Εσωτερική ανεξαρτησία	325
Άρθρο 4: Πρόσληψη και εκπαίδευση	326
Άρθρο 5: Διορισμός, προαγωγή και αξιολόγηση.....	326
Άρθρο 6: Δεοντολογία.....	327
Άρθρο 7: Πειθαρχία.....	328
Άρθρο 8: Αμοιβή, κοινωνική προστασία και συνταξιοδότηση.....	329
Άρθρο 9: Εφαρμογή της Χάρτας.....	329
6. Η Venice Commission σχετικά με τους δικαστές CDL-PI(2023)019.....	331
Συνταγματική και νομοθετική ρύθμιση	331

Διατάξεις για τον διορισμό, την απομάκρυνση, τις αμοιβές και το καθεστώς των δικαστών	331
Δικαστές	333
Ανεξαρτησία και αμεροληψία - ορισμός	333
Διορισμός δικαστών	334
Προσόντα, απαιτήσεις για επιλεξιμότητα.....	334
Σώματα διορισμού και διαδικασία διορισμού.....	338
Ποικιλία συστημάτων	338
Διορισμός από πολιτικά όργανα (Κοινοβούλιο ή Πρόεδρος), εκλογές από τον λαό	338
Εμπλοκή εξειδικευμένου σώματος (Δικαστικού Συμβουλίου) στον διορισμό.....	342
Διαδικασία Διορισμού	342
Θητεία και καριέρα	346
Διάρκεια	346
Δοκιμαστική περίοδος.....	346
Αξιολόγηση και Προαγωγές	348
Λογοδοσία	350
Ασυλίες.....	350
Πειθαρχικός έλεγχος	353
Βάσεις για πειθαρχικές διαδικασίες (υλική πτυχή).....	353
Πειθαρχικές κυρώσεις – τύποι και αναλογικότητα	358
Εξέταση πειθαρχικών υποθέσεων κατά των δικαστών – διαδικαστικά ζητήματα....	359
Εφέσεις κατά των πειθαρχικών αποφάσεων	365
Δικαστική δεοντολογία: καθήκον περιορισμού, συγκρούσεις συμφερόντων κ.λπ. ...	367
Μετακινήσεις και πρόωπη λήξη θητείας	371
Μετακινήσεις και αποστολές.....	371
Πρόωρη λήξη της θητείας και αποπομπή	373
Συνταξιοδότηση	375
Αμοιβές.....	377
Κριτές, εξωτερικοί εξεταστές, στρατιωτικοί δικαστές και άλλα άτομα που εκτελούν δικαστικά καθήκοντα.....	378
7. ELI - Mount Scopus	381
Πρότυπο 1: Δικαστική ανεξαρτησία	382

Πρότυπο 2: Συλλογική και ατομική δικαστική ανεξαρτησία	395
Πρότυπο 3: Θεμελιώδεις αξίες του δικαστικού συστήματος.....	396
Πρότυπο 4: Διάκριση των εξουσιών.....	398
Πρότυπο 5: Ο ρόλος της Δικαιοσύνης	400
Πρότυπο 6: Η δικαστική αμεροληψία.....	402
Πρότυπο 7: Εγγυήσεις της δικαστικής θέσης	404
Πρότυπο 8: Ασφάλεια θητείας και αμετάθετο	405
Πρότυπο 9: Όρια δικαστικής ευθύνης	407
Πρότυπο 10: Κατάλληλη και προστατευμένη αμοιβή.....	409
Πρότυπο 11: Ρόλος του νομικού επαγγέλματος στην προστασία της δικαστικής ανεξαρτησίας.....	415
Πρότυπο 12: Οικοδόμηση και διατήρηση κουλτούρας δικαστικής ανεξαρτησίας ..	417
Πρότυπο 13: Σκοπός και πεδίο εφαρμογής της δικαστικής διακυβέρνησης	418
Πρότυπο 14: Αυτονομία και ανεξαρτησία των οργάνων δικαστικής διακυβέρνησης	420
Πρότυπο 15: Λογοδοσία για τη δικαστική διακυβέρνηση	421
Πρότυπο 16: Δικαστική αυτοδιοίκηση	422
Πρότυπο 17: Σύνθεση και ισορροπία των οργάνων δικαστικής αυτοδιοίκησης	423
Πρότυπο 18: Οικονομική αυτονομία.....	426
Πρότυπο 19: Διοίκηση των δικαστηρίων	428
Πρότυπο 20: Κατανομή υποθέσεων	429
Πρότυπο 21: Ποιότητα της Δικαιοσύνης.....	431
Πρότυπο 22: Αποδοτικότητα της Δικαιοσύνης	433
Πρότυπο 23: Τεχνολογία	435
Πρότυπο 24: Θεμελιώδης ρόλος της επιλογής, των διορισμών, της επαγγελματικής αξιολόγησης και της προαγωγής.....	439
Πρότυπο 25: Αξιοκρατία (merit)	460
Πρότυπο 26: Δίκαιη και διαφανής διαδικασία	464
Πρότυπο 27: Αξιολόγηση και προαγωγή.....	467
Πρότυπο 28: Σύνθεση του οργάνου επιλογής για διορισμό και προαγωγή	471
Πρότυπο 29: Δίκαιη αντανάκλαση της κοινωνίας.....	474
Πρότυπο 30: Υιοθέτηση και σκοπός των δεοντολογικών προτύπων	476
Πρότυπο 31: Θεμελιώδεις δεοντολογικές αρχές.....	480

Πρότυπο 32: Ελευθερία της έκφρασης των δικαστών	481
Πρότυπο 33: Σκοπός των πειθαρχικών διαδικασιών	485
Πρότυπο 34: Πειθαρχικοί λόγοι	487
Πρότυπο 35: Πειθαρχικά μέτρα.....	491
Πρότυπο 36: Πειθαρχική διαδικασία	493
Πρότυπο 37: Όργανο πειθαρχικής δίωξης.....	498
Πρότυπο 38: Αξιολόγηση της συμβατότητας με τα Πρότυπα ELI-Mount Scopus ..	504
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΑΛΓΟΡΙΘΜΙΚΗ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ	506
Εισαγωγή.....	507
Από τους «παθητικούς» ψηφιακούς βοηθούς στα «παραγωγικά» συστήματα ΑΙ....	507
Νέο πλέγμα κινδύνων.....	507
Ανανοηματοδότηση κλασικών αξιών δεοντολογίας.....	515
Διττή κατανομή ευθύνης.....	519
Η αναπόφευκτη εμπλοκή της ΑΙ στη Δικαιοσύνη	534
Ο Χάρτης της CEPEJ – οι 5 κανόνες.....	536
Αρχή σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων	537
Αρχή της μη διάκρισης	537
Αρχή ποιότητας και ασφάλειας.....	538
Αρχή διαφάνειας, αμεροληψίας και δικαιοσύνης.....	538
Αρχή «υπό τον έλεγχο του χρήστη»	539
Οι Καναδικές κατευθυντήριες γραμμές	540
1. Διαφύλαξη της δικαστικής ανεξαρτησίας	540
2. Συμβατότητα με βασικές αξίες και κανόνες δεοντολογίας	540
3. Συμμόρφωση με το εφαρμοστέο δίκαιο.....	540
4. Αυστηρά πρότυπα ασφάλειας πληροφοριών & προστασία αποτελεσμάτων	541
5. Απαιτήσεις επεξηγησιμότητας	541
6. Συνεχής παρακολούθηση επιπτώσεων	541
7. Πρόγραμμα εκπαίδευσης και υποστήριξης χρηστών.....	541
Οι αρχικές κατευθυντήριες οδηγίες ΑΙ στο Ηνωμένο Βασίλειο (2023)	542
1) Κατανόηση της ΑΙ και των εφαρμογών της	542
2) Τήρηση απορρήτου και εμπιστευτικότητας.....	543
3) Διασφάλιση λογοδοσίας και ακρίβειας.....	543
4) Επαγρύπνηση για μεροληψία	543

5) Διατήρηση ασφάλειας.....	543
6) Ανάλυση προσωπικής ευθύνης.....	543
7) Συνειδητοποίηση ότι διάδικοι/πληρεξούσιοι ίσως χρησιμοποιούν AI	543
Παραδείγματα χρήσης & κίνδυνοι	544
Ενδείξεις κειμένου που παρήχθη από AI	544
Ο αναθεωρημένος οδηγός του Ηνωμένου Βασιλείου (2025)	544
1) Κατανόηση της AI και των εφαρμογών της	546
2) Τήρηση εμπιστευτικότητας και ιδιωτικότητας.....	546
3) Διασφάλιση λογοδοσίας και ακρίβειας.....	546
4) Επαγρύπνηση για προκατάληψη	546
5) Διατήρηση ασφάλειας.....	547
6) Ανάλυση ευθύνης	547
7) Επισημάνσεις σχετικά με χρήση AI από διαδίκους.....	547
4. Copilot Chat – ασφαλές εργαλείο AI στις συσκευές των δικαστικών στελεχών	547
5. Παραδείγματα: Πιθανές χρήσεις και κίνδυνοι της Γενετικής AI	547
Οι κατευθυντήριες οδηγίες στο Χονγκ Κονγκ.....	549
Γενικές αρχές χρήσης της τεχνολογίας στο Δικαστήριο	549
Παραγωγική AI.....	549
Καθοδηγητικές αρχές υπεύθυνης χρήσης παραγωγικής AI	549
Δύο κανόνες - κλειδιά	550
Πιθανές χρήσεις	551
Μη συνιστώμενες εργασίες.....	551
Ενημέρωση και μελλοντικές αναθεωρήσεις	551
Ο οδηγός στη Νέα Ζηλανδία	552
1) Κατανόηση δυνατοτήτων και περιορισμών	553
2) Εχεμύθεια, απαγορεύσεις δημοσίευσης, προστασία ιδιωτικότητας.....	553
3) Λογοδοσία και ακρίβεια	553
4) Ηθικά ζητήματα.....	553
5) Ασφάλεια	553
6) Γνωστοποίηση χρήσης	553
7) Χρήση GenAI από διαδίκους.....	553
Παραδείγματα χρήσεων – κίνδυνοι (ενδεικτικά)	553
Συχνές ερωτήσεις (ενδεικτική μετάφραση)	554

Ο οδηγός στη Σιγκαπούρη	555
Ορισμοί.....	555
Γενικές αρχές	555
Γενικές πληροφορίες.....	556
Χρήση εργαλείων Γενετικής ΑΙ.....	556
Επίλογος: μία υβριδική προσέγγιση	557
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε: ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ & ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ (ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ)	559
Εισαγωγή.....	560
Η ψυχολογία ως μέσο δεοντολογίας και το αντίστροφο	560
Πρακτικές δομές και διαδικασίες υποστήριξης.....	561
Οι κυριότεροι κίνδυνοι	562
(α) Επαγγελματική εξουθένωση (burn-out)	562
(β) Δευτερογενές τραύμα (vicarious trauma)	562
(γ) Ηθικός κλονισμός (moral injury).....	562
(δ) Ηθική κόπωση (conscience fatigue)	562
(ε) Εξωτερική στόχευση/εκφοβισμός	563
Τρωτότητα, επαγγελματική κουλτούρα και ενδοεπικοινωνία.....	566
Πρακτικές δομές.....	568
1. Μηχανισμός εμπιστευτικής διαβούλευσης (peer support)	568
2. Πρωτόκολλο δευτερογενούς τραύματος	568
3. Διακριτική αυτο-απομάκρυνση λόγω ψυχικού φόρτου	568
4. Ρήτρα κόπωσης (fatigue rule)	568
5. Διάυλος απειλών και ψηφιακής στοχοποίησης.....	569
6. Τρόποι ενεργοποίησης	569
7. Εκπαίδευση και πιστοποίηση.....	569
8. Πρακτικές εφαρμογές (case-based scenarios).....	569
9. Παρακολούθηση και ετήσια ανασκόπηση	569
10. Ρήτρα μη στιγματισμού και προστασίας δεδομένων.	570
Η ψυχική ευρωστία ως οργανικό σκέλος της δεοντολογίας.....	571
Ενδεικτικά πρωτόκολλα	573
Πρωτόκολλο συναισθηματικής εργασίας.....	573
Ερωτηματολόγιο RAG κόπωσης.....	576
Δέντρο αποφάσεων δημόσιου λόγου	578

Φόρμα εμπιστευτικής διαβούλευσης.....	579
Πρότυπο debrief 48ωρο	580
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	581
Ελληνικά	581
Ξενόγλωσσα.....	582
Αποφάσεις ΕΔΔΑ.....	590
Αποφάσεις ΔΕΕ	593
Γνώμες / πειθαρχικές / δικαστικές αποφάσεις	594

ΒΑΣΙΚΕΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

AI	Artificial Intelligence / Τεχνητή νοημοσύνη
CCJE	Consultative Council of European Judges
CEPEJ	Council of Europe European Commission for the Efficiency of Justice
CJEU	Court of Justice of the European Union
CoE	Council of Europe
ΔΕΕ	Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
EAJ	European Association of Judges
ECJ	European Charter on the Statute for Judges
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
EFRIS	EU Fundamental Rights Information System
EJTN	European Judicial Training Network
EU	European Union
FRA	EU Agency for Fundamental Rights
GRECO	Group of States Against Corruption
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
IAJ	International Association of Judges
JIG	Judicial Integrity Group
Κ.α.	Και άλλα
Κ.λπ.	Και τα λοιπά
MEDEL	Magistrats Européens pour la Démocratie et les Libertés
ΜΚΔ	Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης
MME	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
MONEYVAL	Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism
MPI	Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law
Μτφ.	Μετάφραση
ΟΑΣΕ	Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη
ODIHR	OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights
OSCE	Organisation for Security and Co-operation in Europe
Π.χ.	Παραδείγματος χάριν
ΣΒ	Recommendations on Judicial Independence and Accountability (Warsaw Recommendations) Συστάσεις της Βαρσοβίας
ΣΕΕ	Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση
ΣΚ	Kyiv Recommendations on Judicial Independence in Eastern Europe, South Caucasus and Central Asia 2010 Συστάσεις του Κιέβο
UN	United Nations
UN ECOSOC	United Nations Economic and Social Council
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime
UK	United Kingdom
ΧΘΔΕΕ	Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Η ιστορική διαδρομή της ανθρώπινης σκέψης, από το κλασικό ιδεώδες μέχρι τη σύγχρονη αντίληψη περί Δικαιοσύνης, φανερώνει τη διαρκή προσπάθεια του ανθρώπου να νοηματοδοτήσει τη σχέση του με τον νόμο, την ηθική και την κοινωνία.

Όπως διατυπώνει ο Θουκυδίδης, με λόγο διαχρονικά διεισδυτικό, εκείνοι που διακρίνονται πραγματικά είναι όσοι, ενώ κατανοούν βαθιά τους κινδύνους, δεν αποσύρονται μπροστά τους, συνδυάζοντας τόλμη με ορθοκρίσια. Η αρετή αυτή, κατά την κλασική σκέψη, δεν εξαντλείται στην τυφλή υπακοή, αλλά αναδύεται από τη συνείδηση του μέτρου, της επίγνωσης και της ηθικής ετοιμότητας.

«διαφέροντος γὰρ καὶ τόδε ἔχομεν ὥστε τολμᾶν τε οἱ αὐτοὶ μάλιστα καὶ περὶ ὧν ἐπιχειρήσομεν ἐκλογίζεσθαι· ὁ τοῖς ἄλλοις ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει, κράτιστοι δ' ἂν τὴν ψυχὴν δικαίως κριθεῖεν οἷ τὰ τε δεινὰ καὶ ἡδέα σαφέστατα γινώσκοντες καὶ διὰ ταῦτα μὴ ἀποτρεπόμενοι ἐκ τῶν κινδύνων»¹.

(σε μτφ.):

«διαφέρουμε και σε τούτο. Εμείς εκτελούμε τα σχέδια μας με την πιο μεγάλη τόλμη και παράλληλα οι ίδιοι τα υποβάλλουμε στον πιο αυστηρό έλεγχο της λογικής· ενώ οι άλλοι αποθρασύνονται όταν αγνοούν και διστάζουν όταν συλλογίζονται [ενν. τον κίνδυνο]. Αλλά είναι δίκαιο να αναγνωρίζεται ψυχική υπεροχή σε εκείνους που δεν αποφεύγουν τους κινδύνους, αν και γνωρίζουν σαφέστατα πόσο φοβερό ή ευχάριστο αποβαίνει ένα εγχείρημα ανάλογα με την έκβασή του».

Αιώνες αργότερα, ο Kant επαναπροσδιορίζει την ανθρώπινη ωριμότητα ως «την έξοδο από την αυτοπροκαλούμενη ανωριμότητα», προτείνοντας την αρχή του Sapere aude – τόλμα να σκέφτεσαι μόνος. Ο διαφωτισμός, κατά την κατανόησή του, δεν είναι απλώς μία φιλοσοφική ή πολιτική περίοδος, αλλά μία ατομική και συλλογική στάση ζωής που προϋποθέτει ελευθερία κρίσης, πνευματική ανεξαρτησία και δημόσιο λόγο.

«Aufklärung ist der Ausgang des Menschen aus seiner selbst verschuldeten Unmündigkeit. Unmündigkeit ist das Unvermögen, sich seines Verstandes ohne Leitung eines anderen zu bedienen. Selbstverschuldet ist diese Unmündigkeit, wenn die Ursache derselben nicht am Mangel des Verstandes, sondern der Entschließung und des Mutes liegt, sich seiner ohne Leitung eines anderen zu bedienen. Sapere aude! Habe Mut dich deines eigenen Verstandes zu bedienen! ist also der Wahlspruch der Aufklärung»².

(σε μτφ.):

¹ Θουκ. 2, 40, 3.

² Kant, I. (1784). Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung? *Berlinische Monatsschrift*, 4(12), 481-494.

«Διαφωτισμός είναι η έξοδος του ανθρώπου από την ανωριμότητά του, για την οποία φέρει ίδια ευθύνη. Ανωριμότητα είναι η αδυναμία σκέψης χωρίς την καθοδήγηση κάποιου άλλου. Ιδία ευθύνη για την ανωριμότητα υπάρχει όταν αιτία της δεν είναι η ανεπάρκεια του νου του ανθρώπου, αλλά η έλλειψη αποφασιστικότητας και θάρρους για χρήση του νου του χωρίς την καθοδήγηση κάποιου άλλου. *Sapere aude!* [Τόλμα να μάθεις!] Έχε το θάρρος να θέτεις τον δικό σου νου στην υπηρεσία σου! Αυτό είναι το έμβλημα του διαφωτισμού».

Η ιδέα αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία, όταν αναλογιστεί κανείς τη δικαστική λειτουργία: την ανάγκη όχι απλώς εφαρμογής του νόμου, αλλά και την ερμηνεία του υπό το πρίσμα θεμελιωδών αρχών, με την πλήρη επίγνωση των ηθικών και κοινωνικών συνεπειών.

Η κλασική αρχαιοελληνική προσέγγιση του μέτρου και του δικαίου και η διαφωτιστική αξίωση για ορθολογισμό δεν αλληλοαναιρούνται, αλλά μπορούν να συνομιλήσουν δημιουργικά.

Ο Montesquieu, στο έργο του *De l'esprit des lois* (1748)³, είχε εκφράσει την πρώιμη νομική άποψη του φορμαλισμού, παρουσιάζοντας τους δικαστές ως άψυχα όργανα εφαρμογής του νόμου, χωρίς περιθώρια κρίσης.

«Les juges de la nation ne sont, comme nous l'avons dit, que la bouche qui prononce la parole de la loi ; des êtres inanimés qui n'en peuvent modérer ni la force, ni la rigueur».

(σε μτφ.)

«Οι δικαστές του έθνους δεν είναι, όπως έχουμε ήδη πει, παρά το στόμα που προφέρει τον λόγο του νόμου · άψυχα όντα που δεν μπορούν να μετριάσουν ούτε τη δύναμη ούτε την αυστηρότητά του».

Η θέση αυτή, αν και ιστορικά κατανοητή, συνδεόμενη με την αντίστοιχη θεώρηση για το πώς πρέπει να γίνονται και τι πρέπει να περιέχουν οι νόμοι, αποδείχθηκε ανεπαρκής έναντι στις ηθικές προκλήσεις του 20ού αιώνα, όπου η επίκληση της «νομιμότητας» χρησιμοποιήθηκε για την απόκρυψη εγκληματικών πράξεων. Ο Radbruch, μέσα από τη φρικτή εμπειρία του ναζισμού, στο έργο του *Gesetzliches Unrecht und übergesetzliches Recht* (1946)⁴, διατύπωσε την αρχή ότι το θετικό δίκαιο δεν μπορεί να υπερισχύει της Δικαιοσύνης, όταν το πρώτο απειλεί την τελευταία.

Η μετατόπιση από έναν απόλυτο νομικό θετικισμό σε μια περισσότερο ανθρωποκεντρική προσέγγιση έχει τοποθετήσει τον σύγχρονο δικαστή σε ένα σταυροδρόμι ευθύνης: μεταξύ τύπου και ουσίας · μεταξύ κανόνα και κρίσης.

³ Montesquieu (1748) *De l'esprit des lois*, Τόμος 11, Κεφ. 6 (301), η αναφορά και στο Cabanis, A. (2015). *Le juge selon Montesquieu*. In *Mélanges en hommage à André Cabanis* (1-). Presses de l'Université Toulouse Capitole.

⁴ Radbruch, G. (1946). *Gesetzliches Unrecht und übergesetzliches Recht*. *Süddeutsche Juristen-Zeitung*, 1(5), 105–108.

Η «δικαστική δεοντολογία», στο σύγχρονο πλαίσιο, δεν νοείται πλέον μόνον ως συμμόρφωση σε εξωτερικούς θεσμικούς κανόνες. Αποτελεί πεδίο ηθικής ευθύνης και κοινωνικής διαμεσολάβησης, στο οποίο αναγνωρίζεται ο ρόλος κάθε δικαστή ως φορέα εμπιστοσύνης, μέτρου και νομιμοποίησης της δημοκρατικής τάξης.

Μιλώντας για την εμπιστοσύνη των πολιτών στους θεσμούς και ιδίως στον θεσμό της Δικαιοσύνης, δεν παραγνωρίζεται η ιδιαίτερα προβεβλημένη και ενδεχομένως υπαρκτή σημερινή «πτώση». Ο Δικαστής Pound, ο οποίος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένας εκ των θεμελιωτών του νομικού ρεαλισμού στο αμερικανικό δίκαιο, σε μία ομιλία του, το 1906, με θέμα τις αιτίες της λαϊκής δυσαρέσκειας για το σύστημα απονομής της Δικαιοσύνης, είχε πει, χαρακτηριστικά (σε μτφ.):

«Η δυσαρέσκεια των ατόμων μιας κοινωνίας για τον τρόπο απονομής της Δικαιοσύνης είναι φαινόμενο τόσο παλαιό, όσο και η ίδια η απονομή της Δικαιοσύνης»⁵.

Σπεύδοντας να συμπληρώσει ότι αυτό δεν είναι κάτι που μπορεί οποτεδήποτε να καθησυχάζει.

Ανάμεσα στις αιτίες που προσπάθησε να απαριθμήσει, τοποθέτησε και τη μηχανική ενέργεια του δικαίου (εννοώντας την εσωστρέφεια και υπερβολική τυπολατρία, που αγνοεί τις ανάγκες του πολύπλοκου ανθρώπινου βίου), που τείνει στην αναπόφευκτη διάσταση ανάμεσα στο δίκαιο και την κοινή γνώμη, η οποία συμβαίνει σε φάσεις μεταβατικές του ιστορικού γίνεσθαι.

Κατά αυτές, έλεγε ο Pound, επιβεβαιώνεται το λουθηριανό απόφθεγμα «καλός δικαστής, κακός Χριστιανός», καθώς η ηθική, πνευματική και οικονομική αλλαγή προηγούνται κατά πολύ του αργού δικαίου. Αναφέρθηκε στη γενική αντίληψη που επικρατούσε και την εποχή εκείνη πως η απονομή της Δικαιοσύνης ήταν εύκολο έργο, για το οποίο ο καθένας θα ήταν ικανός και στην τάση του κοινωνικού συνόλου να αντιδρά σε περιοριστικούς νομικούς κανόνες. Τοποθέτησε τα προβλήματα στις ρίζες του αγγλοσαξονικού συστήματος, αναφερόμενος σε ατομικιστικό πνεύμα του άγραφου δικαίου που δύσκολα συμφωνούσε σε μία εποχή κολεκτιβισμού · σε πολύπλοκη διαδικασία εξαιτίας της οποίας η αντιδικία συχνά μετατρεπόταν σε «παιχνίδι» · και σε άλλα χαρακτηριστικά που και σήμερα θα μπορούσαν να βρίσκουν ανάλογη θέση, σε διάφορους κοινωνικούς συλλογισμούς. Εξηγώντας αναλυτικά τις αιτίες της λαϊκής απογοήτευσης, ανέφερε (σε μτφ.):

«Το νομικό μας σύστημα δεν είναι διεφθαρμένο. Είναι απλά αναχρονιστικό και ακατάλληλο για τη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα».

Υπάρχει μια «φυσική νομοτέλεια» που οδηγεί κάθε νομικό σύστημα σε περιόδους παρακμής. Αλλά εκτός από αυτήν, κατά τον Pound, υπάρχει ένας ακόμα παράγοντας που στρέφει το νομικό σύστημα προς την κατεύθυνση ή τουλάχιστον συντηρεί αυτήν τη στρέβλωση στον χαρακτήρα και τη μορφή του δικαίου. Η (κατά τον ίδιο) «αυταρέσκεια» πολλών εκπροσώπων της νομικής επιστήμης, όπως θέτει, που χρησιμοποιούν την αυστηρή

⁵ Pound, R. (1906). The Causes of popular dissatisfaction with the administration of Justice. *The American Lawyer*, 14, 445.

και στείρα προσκόλληση στους περίπλοκους τύπους της δικαστικής διαδικασίας, για να κολακέψουν μία δήθεν υψηλή εμπιστοσύνη του κλάδου ή πιο συχνά για να καλύψουν την «ανεπάρκειά τους» και την έλλειψη ουσιαστικής νομικής γνώσης και εκπαίδευσης κατά την άσκηση του νομικού λειτουργήματος. Εννοώντας, με τον χαρακτηριστικά έντονο τρόπο που πάντοτε είχε, ότι και ο Friedman (1973) είχε διατυπώσει, στην ίδια ροή σκέψης, πώς ο νομικός φορμαλισμός υπήρξε (κατά τον ίδιο) πρόσφορη πηγή δύναμης για «μη χαρισματικούς» δικαστές.

Στο πλαίσιο της φυσικοδικαιικής παράδοσης του κοινοδικαίου, κατά τον Pound⁶, (σε μτφ.):

«Δεν είναι διόλου υπερβολικό να ισχυριστεί κανείς πως ο ιδεατός δικαστής είναι αυτός που προσομοιάζει όσο το δυνατόν περισσότερο σε μια απλή μηχανή. Γιατί, μολυσμένος όπως είναι και ο ίδιος, σαν κάθε άλλο ανθρώπινο πλάσμα, από τα πάθη και την αμαρτία, δεν πρέπει κατά την άσκηση του λειτουργήματός του να του επιτρέπεται το παραμικρό ίχνος ελεύθερης δράσης».

Για να εξηγήσει την επικινδυνότητα της τυφλής αφοσίωσης στην «πειθαρχία» και πόσο μοιραία μπορεί να αποβεί για την απόλυτη άρνηση της ανθρώπινης αυτενέργειας, έδωσε το παράδειγμα με τον αιφνιδιασμό των Άγγλων στρατιωτών από τους Ρώσους στη μάχη της Balaclava, κατά τη διάρκεια του πολέμου της Κριμαίας, το 1854. Όταν οι Άγγλοι είχαν αντιληφθεί απειλητική προσέγγιση από τους Ρώσους στρατιώτες, δεν έσπευσαν εγκαίρως να ειδοποιήσουν τους συντρόφους τους, για να μην εγκαταλείψουν τις σκοπιές τους, καθώς ήταν εκπαιδευμένοι να ακολουθούν με απόλυτη πειθαρχία και αφοσίωση την πιστή εφαρμογή των διαταγών, επομένως:

«οι αυστηροί κανόνες που είχαν καταφέρει να νεκρώσουν τη βούληση των στρατιωτών απέτυχαν και να την ξυπνήσουν, όταν έπρεπε»⁷.

Ο κίνδυνος της «πειθαρχίας χωρίς κρίση» αφορά όχι μόνον τον στρατό, αλλά και το δίκαιο. Η δικαστική λειτουργία απαιτεί πειθαρχία αλλά και κρίση · υπευθυνότητα αλλά και επίγνωση του ανθρώπινου παράγοντα.

Αντίστοιχες διατυπώσεις μπορούν να εμφανιστούν, συζητώντας, από άλλη οπτική, τα ρεύματα του σχετικισμού και του εξελικτισμού, με την προσθήκη προσεγγίσεων όπως, για παράδειγμα, του Dworkin, πιο σύγχρονου φιλοσόφου του δικαίου, κατά την οποία η δικαιοδοτική αρχή της ακεραιότητας ζητά από τους δικαστές να ερμηνεύουν τη νομική πρακτική στη βάση μιας ενιαίας φωνής της κοινότητας, η οποία εκφράζει μία συνεκτική αντίληψη για τη Δικαιοσύνη και την ισονομία (Dworkin, 1985)⁸. Κατά αυτήν την αντίληψη, κάθε δικαστική απόφαση είναι όπως ένα αλυσιδωτό μυθιστόρημα που κάθε κεφάλαιό του γράφεται από άλλον συγγραφέα, ο οποίος πρέπει να ερμηνεύει τα προηγούμενα κεφάλαια και να γράψει με τέτοιο τρόπο το δικό του κεφάλαιο σε αρμονική συνέχεια με τα προηγούμενα, αλλά, ταυτόχρονα, καθιστώντας το βιβλίο συνολικά

⁶ Pound, R. (1999). *The Spirit of the Common Law* (1st ed.). Routledge.

⁷ Βλ. και Δίγκας, Ι.Γ. (2012). *Ο Νομικός Ρεαλισμός στο έργο του Roscoe Pound*. Θεσσαλονίκη-Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε.

⁸ Dworkin, R. (1985). *A Matter of Principle*. Cambridge: Harvard University Press.

καλύτερο. Συνακόλουθα, κάθε δικαστής θα πρέπει να αντιλαμβάνεται τον εαυτό του/της ως μέρος ενός μεγάλου πολιτικού αφηγήματος που οφείλει να συνεχίζει αρμονικά και να βελτιώνει⁹.

Το βάθος και το νόημα κάθε οπτικής και έργου, από όσα υφίστανται, είναι εξαιρετικά εκτεταμένα και πολυδιάστατα. Οποιαδήποτε στάση «επιλέξει» να τηρεί το κάθε άτομο, ως καταλληλότερη για την έκφραση της δικής του ψυχοσύνθεσης ή πνευματικής τοποθέτησης, θα πρέπει να κατανοεί πως η δική του στάση και θεώρηση δεν είναι η μοναδική που μπορεί να υπάρξει.

Πάντως είναι ενδιαφέρουσα η παραπομπή σε πηγές, στο πλαίσιο κατάρτισης των αρχών δικαστικής δεοντολογίας, ως ενδεικτική τάσεων. Για παράδειγμα, ο Δικαστής Holmes, στον οποίον παραπέμπει ο σχολιασμός στις αρχές Bangalore, υπήρξε, μαζί με τον δικαστή Round, βασικός εκπρόσωπος του νομικού ρεαλισμού του 20ου αιώνα, τολμώντας να χαρακτηρίσει το δίκαιο ως «*προφητείες για το τι θα πράξουν τα δικαστήρια*»¹⁰. Κατά τον Holmes, το δίκαιο μπορεί να ταυτίζεται ολικά ή μερικά με την ηθική, αλλά είναι διακριτά πράγματα και στην πράξη σπάνια συνεκτείνονται. Ο δε άνθρωπος μπορεί να συμμορφώνεται με νομικούς κανόνες, ακόμα και εάν είναι «*κακός άνθρωπος*», χωρίς ηθικούς κανόνες· απλώς από φόβο.

Ο Round, όμως, ήταν με πιο σφαιρική κοινωνιολογική αντίληψη που προσέγγισε τον νομικό ρεαλισμό, συγκριτικά με τον Holmes, εστιάζοντας στην κοινωνική μηχανική του δικαίου. Μετέπειτα νεορεαλιστές έδωσαν ή και δίνουν την αίσθηση μίας περισσότερο εξτρεμιστικής προσέγγισης, ενός άκρατου ηθικού σχετικισμού έως μηδενισμού, ότι δεν υπάρχουν ορθές και λανθασμένες αποφάσεις, δίκαιες ή άδικες πράξεις, παρά μόνον αποφάσεις και πράξεις, ως οντολογικά φαινόμενα, απογυμνωμένες από δεοντολογικές διαστάσεις. Και ακρότητες θετικισμού υπήρξαν. Ίσως να υπάρχουν και στη σύγχρονη εποχή. Σε μια εποχή όπου τα όρια για καθετί τείνουν να αποκτούν αυτοτελή διάσταση και σημασία, ενίοτε επιθυμητή, λόγω της επικρατούσας αίσθησης ασυδοσίας, ενίοτε δυσχερή, όταν προτείνονται αποκεκομμένα ακόμα και από τα βασικά συμφραζόμενά τους· χωρίς τα δικά τους όρια.

Τα όρια, λοιπόν, μεταξύ αποφασιοκρατίας και δικαίου των κανόνων δεν είναι πρόκληση μόνον στην εξελισσόμενη φιλοσοφία και θεωρία του δικαίου, κατ' επέκταση τα κείμενα των επιμέρους δεοντολογικών κανόνων που συνιστούν εκφράσεις συγκεκριμένων προσεγγίσεων, αλλά και στην πρακτική εφαρμογή των ιδιών, σε κάθε χωρόχρονο. Ορισμένες γεφυρωτικές προσεγγίσεις, όπως ενδεχομένως να μπορούσε να θεωρηθεί η προσέγγιση του Hart (1983, 1997)¹¹ για την έννοια του δικαίου, μπορούν να δημιουργούν την αίσθηση της ισορροπίας. Πόσο εύθραυστη μπορεί να είναι η ισορροπία σε εποχές κρίσεων, με πιθανά διανοητικά οπισθογυρίσματα; Αντίστοιχα, πόσο δύσκολο είναι να δομηθεί δικαστική δεοντολογία σε τέτοιες εποχές και πόσο περισσότερο να εξελιχθεί με ομοιόμορφο τρόπο, με τα πόδια της να αγγίζουν το ένα ρεύμα και τα χέρια της να ακουμπούν ένα άλλο;

⁹ Σκολιανός, Μ.Σ. (2016). *Εξελικτισμός και Σχετικισμός στο Δίκαιο*. Θεσσαλονίκη – Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε.

¹⁰ Holmes O. W. (1897). The path of law. *Harvard Law Review*, 10, 461.

¹¹ Hart. H.L.A. (1983). *Essays in Jurisprudence and Philosophy*. Oxford: Clarendon Press · Hart, H.L.A. (1997). *The Concept of Law*. Oxford University Press.

Εάν η εποχή μας είναι μία ακόμη μεταβατική περίοδος του ιστορικού γίνεσθαι, τότε η υπενθύμιση της δικαστικής δεοντολογίας, εάν πρέπει να τηρηθεί έστω μια ισόρροπη στάση, πρώτα από όλα, δεν πρέπει να συγχέεται με την προώθηση μιας αυστηρής, άκαμπτης τυπολατρίας ή τοποκρατίας. Απαιτείται, σε κάθε περίπτωση, μία βαθύτερη, νηφάλια κριτική προσέγγιση, που να διερευνά όχι μόνον τους κανόνες, αλλά και τα ανθρωπινότερα όριά τους, αναζητώντας παράλληλα τρόπους ουσιαστικής επικοινωνίας της Δικαιοσύνης με την κοινωνία. Αυτή η σύνθεση εκφράζει, έστω, την αντίληψη που ανέλυσε ο καθηγητής Ιντζεσίλογου (2012)¹², πως και το δίκαιο είναι φύσει κοινωνικό φαινόμενο, σύνθετο, από ανθρώπους για ανθρώπους. Στη σύνθεση της προσέγγισης αυτού του εγχειριδίου, γίνεται μια (περιορισμένη) προσπάθεια να προστεθεί, στην ίδια διεπιστημονική διάσταση που έδωσε ο καθηγητής Ιντζεσίλογου, η παράμετρος της ψυχολογίας.

Η συγγραφή του παρόντος εγχειριδίου γεννήθηκε από την αναγνώριση της χρησιμότητας της συγκέντρωσης και της μετάφρασης στην ελληνική γλώσσα ορισμένων διεθνών και ευρωπαϊκών κατευθυντήριων γραμμών, οδηγιών ή συστάσεων που αφορούν τη δικαστική συμπεριφορά, όπως η ανεξαρτησία, η αμεροληψία, η ακεραιότητα και άλλες.

Η μετάφραση που διενεργήθηκε για τους σκοπούς του εγχειριδίου δεν έχει επίσημο χαρακτήρα ούτε αναγκαστικά ακολουθεί τη δομή του κειμένου της εκάστοτε πηγής αναφοράς, εφόσον η εστίαση ήταν τόσο στην απόδοση στην ελληνική γλώσσα των ουσιαστικών ρυθμίσεων αλλά και η διατήρηση της κείμενης λογοτεχνικής συνοχής. Πρόσθετα, ενδεχομένως να συμπλέκεται με αναφορές στη νομολογία ή με παρεμβάσεις επιμέρους σχολίων. Συστήνεται η παράλληλη παραπομπή στην αυθεντική πηγή αναφοράς, για την άντληση του ακριβούς κειμένου στη γλώσσα στην οποία έχει πρωτότυπα συνταχθεί.

Οφείλονται ευχαριστίες στους οργανισμούς που παρείχαν τη συγκατάθεσή τους στη χρήση του υλικού, αλλά και τη στήριξή τους σε αυτήν την προσπάθεια. Ευχαριστίες οφείλονται και στα άτομα που συνέβαλαν στο τελικό αποτέλεσμα, με οποιονδήποτε τρόπο, είτε δίνοντας τις πολύτιμες απόψεις τους είτε ενθαρρύνοντας την προσπάθεια είτε παραχωρώντας χρόνο που τους αναλογεί.

Η έκδοση του εγχειριδίου γίνεται στο πλαίσιο της προσπάθειας ωφέλιμης συμβολής στην προώθηση θεμάτων δικαίου, με εκπαιδευτικό προσανατολισμό. Οι απόψεις που περιλαμβάνονται σε αυτό δεν αντιπροσωπεύουν, με οποιονδήποτε τρόπο, οποιονδήποτε οργανισμό ή υπηρεσία ρητά δεν αναφέρεται, δεν σχετίζονται με οποιαδήποτε υπόθεση και δεν έχουν εμπορικό ή κερδοσκοπικό χαρακτήρα. Χρονολογούνται κατά την έκδοση του εγχειριδίου, με τα δεδομένα που υφίστανται στον εν λόγω χρόνο. Δεν είναι δεσμευτικές με οποιαδήποτε έννοια, για οποιονδήποτε σκοπό. Οι πρακτικές εισηγήσεις δεν συνιστούν θεσμικούς κανόνες, αλλά προτάσεις βασιζόμενες στη μέχρι σήμερα γνώση και πρακτική.

Η εκτίμηση ότι η συμπλήρωση αυτού του εκλαμβανόμενου ως βιβλιογραφικού κενού μπορεί να συνεισφέρει σημαντικά στην κατανόηση του ρόλου των δικαστών στη σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία είναι θεμελιώδης. Με τις προκλήσεις που δημιουργεί η ταχύτατη τεχνολογική πρόοδος, γίνεται σαφές ότι η θέση και ο ρόλος των δικαστών απαιτούν τη

¹² Ιντζεσίλογου, Ν. (2012). *Κοινωνιολογία του Δικαίου: Εισαγωγή σε μια Ρεαλιστική Νομική Επιστήμη. Διεπιστημονική προσέγγιση του νομικού φαινομένου*. Β' Έκδοση. Θεσσαλονίκη - Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε.

συνεχιζόμενη αναθεώρηση της δικαστικής πρακτικής και της δεοντολογίας, προκειμένου να διατηρούνται σε ισορροπία η ανεξαρτησία με τη λογοδοσία¹³.

Το εγχειρίδιο αυτό απευθύνεται τόσο σε επαγγελματίες του ευρύτερου τομέα της Δικαιοσύνης όσο και σε σπουδαστές και στο ευρύτερο κοινό. Σκοπός του είναι να ενημερώσει όσους ενδιαφέρονται για τη συγκεκριμένη θεματολογία. Η ηλεκτρονική έκδοση αντανακλά τις σύγχρονες ανάγκες, με τη χρήση εργαλείων που διευκολύνουν τη μελέτη, μειώνοντας το κόστος.

Στο παρόν εγχειρίδιο, οι όροι «δικαστής» ή «δικηγόρος» ή άλλοι, όπου εντοπίζονται χωρίς ουδετεροποίηση, χρησιμοποιούνται ως γενικοί και όχι ως έμφυλοι προσδιορισμοί των προσώπων. Η επιλογή της γραμματικής μορφής, όπου παραλείφθηκε η ουδετεροποίηση κατά την απόδοση στην ελληνική γλώσσα, παραμένει αποκλειστικά για λόγους γλωσσικής οικονομίας και ροής του κειμένου και δεν εισάγει αποκλεισμό.

Στο Κεφάλαιο Α, γίνεται αναφορά στις αρχές Bangalore που συνθέτουν τα διεθνή πρότυπα δικαστικής συμπεριφοράς. Στο ίδιο Κεφάλαιο, περιλαμβάνονται τα μέτρα που θεσπίστηκαν για την εφαρμογή των αρχών Bangalore, αλλά και οι αρχές δεοντολογίας που αναπτύχθηκαν ειδικότερα για τη συμπεριφορά του προσωπικού των δικαστηρίων.

Το Κεφάλαιο Β εστιάζει στη διαδικτυακή δικαστική συμπεριφορά σε συνάρτηση με το δικαίωμα των δικαστών στην ελευθερία της έκφρασης και τους νόμιμους περιορισμούς του. Εξηγούνται οι διάφοροι κίνδυνοι που σχετίζονται με τη διαδικτυακή συμπεριφορά και ιδίως με τη χρήση των ΜΚΔ, προτεινόμενοι τρόποι αντιμετώπισής τους και η ανάγκη εστίασης στα θετικά της προσεκτικά ρυθμισμένης διαδικτυακής παρουσίας. Ένα μέρος του εν λόγω Κεφαλαίου είναι τεχνικό.

Το Κεφάλαιο Γ παραθέτει το υλικό που συνθέτει ό,τι μπορεί να εκληφθεί πως συνιστά τα Ευρωπαϊκά Πρότυπα, με αναγωγές στη νομολογία ιδίως του ΕΔΔΑ και του ΔΕΕ και σε άλλες πηγές.

Στο Κεφάλαιο Δ, γίνεται αναφορά στην ΑΙ και στις προσπάθειες ρύθμισης της δικαστικής συμπεριφοράς που σχετίζεται με τη χρήση της ΑΙ όπως πρωτοεμφανίστηκε σε άλλες δικαιοδοσίες. Η ευρύτητα της αλγοριθμικής δεοντολογίας καθιστά σκόπιμο να υφίσταται ένα ρυθμιστικό πλαίσιο που δεν περιορίζεται στη δικαστική δεοντολογία. Εξηγούνται οι αναγκαίες επεκτάσεις και γίνονται ανάλογες εισηγήσεις. Το μεγαλύτερο μέρος του Κεφαλαίου αυτού είναι τεχνικό.

Το Κεφάλαιο Ε είναι σύντομο, δεν αναλώνεται στη θεωρία, αφιερώνεται σε περισσότερο μικρά, πρακτικά ζητήματα καθημερινότητας που σχετίζονται με τις ψυχολογικές παραμέτρους της δικαστικής δεοντολογίας.

Οι αναφορές στο εγχειρίδιο δεν επικεντρώνονται σε ό,τι ισχύει ειδικότερα σε οποιαδήποτε δικαιοδοσία.

¹³ Βλ. και Πικραμένος, Μ.Ν. (2022). *Η Λογοδοσία των Δικαστών στη Δημοκρατία: Δημόσια Εμπιστοσύνη στη Δικαιοσύνη*. Αθήνα: Eurasia Publications.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α: ΟΙ ΑΡΧΕΣ BANGALORE

Εισαγωγή

Υπήρξαν αρκετά κείμενα διακηρυκτικής φύσης τη δεκαετία του '80 που εισήγαγαν τη δικαστική δεοντολογία. Στη σημερινή εποχή, το πιο γνωστό διεθνώς κείμενο είναι οι Bangalore Principles of Judicial Conduct (αρχές Bangalore).

Πριν να γίνει αναφορά στο κείμενο των αρχών Bangalore, είναι αναγκαία η αναφορά στο Judicial Integrity Group (JIG), άλλως πώς «Δικαστική Ομάδα για την Ενίσχυση της Δικαστικής Ακεραιότητας» ή σε συντομία «Ομάδα Δικαστικής Ακεραιότητας». Πρόκειται για ανεξάρτητη, αυτόνομη, μη κερδοσκοπική, εθελοντική οντότητα, η οποία ανήκει και διευθύνεται από τα μέλη της που είναι (ή υπήρξαν) επικεφαλής της δικαστικής εξουσίας ή ανώτεροι δικαστές στις αντίστοιχες χώρες τους, σε περιφερειακό ή διεθνές επίπεδο.

Το JIG σχηματίστηκε στις αρχές του 2000, μετά από συζητήσεις που ξεκίνησαν από τους Nihal Jayawickrama και Jeremy Pope, στο πλαίσιο της τότε εμπλοκής τους με το Centre for Research and Innovation of Transparency International (Κέντρο Έρευνας και Καινοτομίας της Διεθνούς Διαφάνειας), με οκτώ Προέδρους Δικαστών από τέσσερις αφρικανικές και τέσσερις ασιατικές χώρες. Αναγνωρίζοντας την ύπαρξη διαφορετικών νομικών παραδόσεων στον κόσμο, αποφασίστηκε να περιοριστεί η προπαρασκευαστική άσκηση στο σύστημα του κοινοδικαίου, το οποίο, ενώ εφαρμόζε πλήθος διαφορετικών νόμων, μοιραζόταν κοινή παράδοση.

Είχε τότε προκύψει ένα αυξανόμενο σύνολο στοιχείων, ότι σε πολλές χώρες της Αφρικής, της Ασίας, της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης και της Λατινικής Αμερικής, το κοινό έχανε την εμπιστοσύνη του στα δικαστικά του συστήματα, κυρίως λόγω της αντίληψής του ότι η δικαστική εξουσία ήταν ένας «διεφθαρμένος» θεσμός. Αυτά τα στοιχεία είχαν προκύψει μέσω ερευνών παροχής υπηρεσιών και αντίληψης του κοινού, καθώς και μέσω ερευνητικών επιτροπών που συστάθηκαν από κυβερνήσεις.

Η απόφαση για την ανάληψη της εν λόγω πρωτοβουλίας ακολούθησε ένα πιλοτικό εργαστήριο για την ενίσχυση της δικαστικής ακεραιότητας, που είχε πραγματοποιηθεί τον Οκτώβριο του 1999, κατά τη διάρκεια του 9ου Διεθνούς Συνεδρίου κατά της Διαφθοράς, στο Ντέρμπαν (Durban, Νότιος Αφρική). Την ημερίδα είχαν παρακολουθήσει πάνω από 160 συμμετέχοντες, συμπεριλαμβανομένων δικαστών, δικηγόρων, νομικών ακαδημαϊκών, αξιωματούχων του υπουργείου Δικαιοσύνης, μελών του Κοινοβουλίου, ακτιβιστών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εκπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών. Ένα μήνυμα που προέκυψε σαφώς από αυτό το εργαστήριο ήταν η ανάγκη να διαμορφωθεί και να εφαρμοστεί μια έννοια «δικαστικής λογοδοσίας» χωρίς να διαβρωθεί η δικαστική ανεξαρτησία. Υπήρχε η ομοφωνία, μεταξύ άλλων, στο ότι η αρχή της λογοδοσίας επιβάλλει ενεργό ρόλο από τη δικαστική εξουσία για την ενίσχυση της «δικαστικής ακεραιότητας».

Οι αρχές Bangalore αναπτύχθηκαν και κωδικοποιήθηκαν την περίοδο 2000 – 2002. Έπειτα, υιοθετήθηκαν το 2006, με ψήφισμα του UN Economic and Social Council (ECOSOC), ως συμπλήρωμα των *UN Basic Principles on the Independence of the Judiciary 1985*. Έκτοτε, δέχθηκαν ορισμένες αναγκαίες αναθεωρήσεις.

Όπως προαναφέρθηκε, το εγχείρημα ήταν να αναπτυχθεί η έννοια της «δικαστικής ακεραιότητας» σύμφωνα με την αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας, η οποία θα είχε τη δυνατότητα να έχει θετικό αντίκτυπο στο επίπεδο της δικαστικής συμπεριφοράς, να επιφέρει λογοδοσία και θα μπορούσε να αυξήσει το επίπεδο εμπιστοσύνης του κοινού στο κράτος δικαίου. Ειδικότερα, στη δεύτερη συνεδρίαση του JIG, που πραγματοποιήθηκε το 2001 στην Bangalore της Ινδίας, οι Πρόεδροι των δικαστών είχαν αναγνωρίσει την ανάγκη για παγκοσμίως αποδεκτά πρότυπα «δικαστικής ακεραιότητας» και, στη βάση αυτής της ανάγκης, συνέταξαν τις αρχές Bangalore.

Μετέπειτα, το JIG διεξήγαγε εκτεταμένες διαβουλεύσεις με δικαστικούς φορείς περισσότερων από ογδόντα χωρών όλων των νομικών παραδόσεων, οι οποίες οδήγησαν στην έγκριση των αρχών Bangalore από διάφορα δικαστικά συστήματα.

Μεταγενέστερα, προέκυψε η ανάγκη για τον οδηγό πρακτικής εφαρμογής των αρχών Bangalore (commentary). Η βάση των αναφορών σε αυτό το εγχειρίδιο είναι κατά κύριο λόγο ο οδηγός πρακτικής εφαρμογής (commentary), που εδώ αναφέρεται ως εγχειρίδιο σχολιασμού. Στις συναντήσεις του JIG συμμετείχαν πλέον και το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία και η Γερμανία. Σε κατοπινό στάδιο, είχε προστεθεί παράρτημα με αναφορές σε διάφορα πολιτισμικά στοιχεία. Ήταν στην έκτη συνεδρία του JIG, το 2010, στη Λουζάκα (Lusaka, Ζάμπια), που αποφασίστηκε η κατάρτιση διαδικασιών ή μέτρων για την αποτελεσματική εφαρμογή των αρχών Bangalore.

Η τελευταία συνεδρία του JIG ήταν το 2020, στο Βερολίνο, στη Γερμανία. Στο μεταξύ, πρωτεργάτες του εγχειρήματος της σύνταξης των αρχών Bangalore είχαν αποβιώσει. Στην τελευταία συνεδρία, συμφωνήθηκε ότι κύρια προτεραιότητα, στο παρόν στάδιο, θα πρέπει να είναι η επικαιροποίηση και η αναθεώρηση του εγχειριδίου σχολιασμού επί των αρχών Bangalore, αποφεύγοντας, εφόσον είναι δυνατόν, οποιαδήποτε τροποποίηση των ίδιων των αρχών Bangalore.

Εξετάστηκαν εισηγητικά κείμενα με ενδιαφέροντα θέματα. Ένα εξ αυτών, που έδωσε και την αφορμή για την περίληψη του κεφαλαίου της ψυχολογίας σε αυτό το εγχειρίδιο, ήταν η ενδεχόμενη διαμόρφωση μίας νέας δικαστικής αξίας ή αρχής ή στοιχείο ήδη υφιστάμενης αξίας ή αρχής που να απαντά στο ψυχικό σθένος (courage). Άλλα θέματα ήταν η χρήση των ΜΚΔ από δικαστές, ζητήματα ακεραιότητας που συνδέονται με το φύλο, σύγκρουση συμφερόντων και αποχή ή εξαίρεση και δικαστικές ασυλίες. Ήταν επίσης ενδιαφέρον πως, στην ίδια συνεδρία, συζητήθηκε η πρόταση να παρεμβαίνει το JIG όποτε δικαστής υφίσταται στοχοποίηση· να δημιουργηθούν δεσμοί με φορείς όπως η IBA Human Rights Committee, η Επιτροπή της Βενετίας και το Συνέδριο Προέδρων Ανωτάτων Δικαστηρίων, όποτε υπάρχει πρόσκληση συμμετοχής· να συσταθεί αρχείο για κάθε υλικό που αφορά τον JIG. Το άμεσο, όμως, καθήκον ήταν η προετοιμασία του επικαιροποιημένου και αναθεωρημένου εγχειριδίου σχολιασμού επί των αρχών Bangalore.

Μέχρι σήμερα δεν έχει ολοκληρωθεί το έργο της αναθεώρησης του εγχειριδίου σχολιασμού. Υπήρξε η ξεχωριστή έκδοση από τον UNODC οδηγιών σχετικά με τα ΜΚΔ, που δεν ενσωματώθηκαν στον σχετικό σχολιασμό των αρχών Bangalore.

Η αναφορά στα κείμενα των αρχών Bangalore φαίνεται να εξαντλεί την ανάγκη αναφοράς σε προϋφιστάμενα διεθνή πρότυπα, τουλάχιστον στο πλαίσιο αυτής της έκδοσης, με αναφορά ειδικότερα στις *UN Basic Principles on the Independence of the Judiciary* 1985, αν και αναφέρθηκε προηγουμένως ότι οι αρχές Bangalore συμπληρώνουν τις προϋφιστάμενες αρχές. Εκείνων είχαν, εξάλλου, προηγηθεί οι *Draft Principles on the Independence of the Judiciary (Siracusa Principles)* 1981 και έπειτα τα *Minimum Standards of Judicial Independence* που υιοθετήθηκαν από τον International Bar Association, το 1982.

Υπάρχουν εξάλλου αρκετά άλλα κείμενα που περιβάλλουν χρονικά τις αρχές Bangalore, η *Draft Universal Declaration on the Independence of Justice* 1988 (*Singhvi Declaration*), η *Recommendation No.R (94) 12 on the Independence, Efficiency and Role of Judges* 1994, από την της Committee of Ministers του CoE, η *Beijing Statement of Principles of the Independence of the Judiciary* 1985 (*Asia-Pacific Region*), ο *European Charter on the Statute for Judges* 1998, ο *Universal Charter of the Judge* 1999, οι *Latimer House Guidelines on Parliamentary Supremacy and Judicial Independence for the Commonwealth* 2001, οι Γνώμες 1, 2, 3, 10 και άλλες γνωμοδοτήσεις του Consultative Council of European Judges (CCJE), η *Cairo Declaration on Judicial Independence* 2003, η *Suva Statement on the Principles of Judicial Independence and Access to Justice* 2004, ο *Draft Guide on Strengthening Judicial Integrity and Capacity* 2009, του UNODC κ.λπ. Η προσπάθεια είναι να περιοριστεί η αναφορά σε ορισμένα από τα πιο σύγχρονα κείμενα.

1. Η αρχή της ανεξαρτησίας

Η δικαστική ανεξαρτησία είναι ο ακρογωνιαίος λίθος ενός δημοκρατικού πολιτεύματος στο οποίο κυριαρχεί η έννοια και η λειτουργία του κράτους δικαίου. Η δίκαιη και αμερόληπτη δίκη και η αποτελεσματική δικαστική προστασία εξαρτώνται από τη δικαστική ανεξαρτησία και την ικανότητά της να λειτουργεί.

Ειδικότερα, το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 47 ΧΘΔΕΕ ανάγει αυτοτελώς¹⁴ την προσφυγή σε ανεξάρτητο δικαστήριο σε απαίτηση συνδεδεμένη με το δικαίωμα στην πραγματική προσφυγή και τη δίκαιη δίκη, όπως αντίστοιχα πράττουν και τα άρθρα 6 § 1 και 13 ΕΣΔΑ αλλά και εγχώρια συνταγματικά κείμενα. Το άρθρο 19 ΣΕΕ επίσης προβλέπει τα ένδικα βοηθήματα και μέσα που είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται η πραγματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπει το δικαίο της Ε.Ε.¹⁵

Όπως με πληρότητα εκφράζεται και στη νομολογία του ΔΕΕ, μεταξύ άλλων, η απαίτηση περί ανεξαρτησίας είναι άμεσα συνυφασμένη με την αποστολή κάθε δικαστή. Αποτελεί ουσιώδες στοιχείο του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και του θεμελιώδους δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, το οποίο είναι κεφαλαιώδους σημασίας για τη διασφάλιση της προστασίας του συνόλου αυτών και του κράτους δικαίου¹⁶.

Τι πραγματικά σημαίνει, όμως, ένα δικαστήριο να είναι «ανεξάρτητο», πέρα από τη λεκτική διατύπωση; Απαντώντας σε αυτό το ερώτημα, είναι κρίσιμο να τεθεί πρώτα από όλα πώς η δικαστική ανεξαρτησία δεν αποτελεί προσωπικό προνόμιο οποιουδήποτε δικαστή, το οποίο μπορεί να προτάξει οποτεδήποτε ή για να δικαιολογήσει οτιδήποτε. Συχνά, η αχρείαση επίκληση της δικαστικής ανεξαρτησίας ή η υπερβάλλουσα έμφαση στην προώθησή της, όταν δεν υφίσταται πραγματικός λόγος, μπορεί να τοποθετηθεί έναντι σε άλλες δεοντολογικές αρχές. Υφίσταται και πρέπει να διασφαλίζεται πάντοτε με γνώμονα της εξυπηρέτησης της κοινωνικής ανάγκης για προστασία του συστήματος των ατομικών δικαιωμάτων, της διάκρισης των εξουσιών, του κράτους δικαίου και εν τέλει της ίδιας της Δημοκρατίας.

Όπως ορίζεται, η δικαστική ανεξαρτησία αποτελεί προϋπόθεση για το κράτος δικαίου και θεμελιώδη εγγύηση για μια δίκαιη δίκη. Οι δικαστές οφείλουν επομένως να διαφυλάσσουν αλλά και οι ίδιοι να αποτελούν παράδειγμα της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης, τόσο στην ατομική όσο και στη θεσμική της διάσταση.

Στον σχολιασμό επί της αρχής της ανεξαρτησίας εξειδικεύονται οι λεπτομέρειες της εφαρμογής της. Η δικαστική ανεξαρτησία, όπως διατυπώνεται και στην παράγραφο σχολιασμού 22, δεν αποτελεί προνόμιο ή αποκλειστικό δικαίωμα των μεμονωμένων δικαστών. Αποτελεί ευθύνη που φέρει κάθε δικαστής, η οποία του επιτρέπει να επιλύει

¹⁴ ΔΕΕ C-199/11, Otis, 06.11.2012, σκέψεις 46 και 47, βλ. και Πρεβεδούρου, Ε. Β. (2019). *Η σχέση των άρθρων 19 ΣΕΕ και 47 ΧΘΔΕ υπό το πρίσμα της ανεξαρτησίας και της αποτελεσματικότητας της δικαστικής προστασίας*, <https://www.prevedourou.gr/> (28.08.2019).

¹⁵ ΔΕΕ C-682/15, Berlioz Investment Fund SA, 16.5.2017, σκέψη 44.

¹⁶ ΔΕΕ C-216/18, Minister for Justice and Equality, 25.07.2018, σκέψεις 48, 53, 54, 63 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία· και ΔΕΕ C-619/18, Επιτροπή κατά Πολωνίας της 24.06.2019, σκέψεις 57, 58· ΔΕΕ C-192/18, Επιτροπή κατά Πολωνίας, 05.11.2019, σκέψεις 105, 106.

διαφορές με εντιμότητα και αμεροληψία, με βάση τον νόμο και τα αποδεικτικά στοιχεία, χωρίς εξωτερικές πιέσεις ή επιρροές και χωρίς τον φόβο παρέμβασης από οποιονδήποτε.

Ο πυρήνας της αρχής αυτής είναι η απόλυτη ελευθερία κάθε δικαστή να εξετάζει και να αποφαινεται επί των υποθέσεων που εισάγονται ενώπιον του δικαστηρίου· κανένας εξωτερικός παράγοντας — είτε πρόκειται για την Κυβέρνηση, ομάδα πίεσης, άτομο ή ακόμη για άλλον δικαστή — επιτρέπεται να παρεμβαίνει ή να αποπειράται να παρέμβει στον τρόπο με τον οποίον δικαστής χειρίζεται μια υπόθεση και εκδίδει απόφαση.

Η δικαστική ανεξαρτησία αναφέρεται τόσο στην ατομική όσο και στη θεσμική ανεξαρτησία που απαιτείται για τη λήψη αποφάσεων. Αποτελεί συνεπώς τόσο μια κατάσταση συνείδησης όσο και ένα σύνολο θεσμικών και λειτουργικών ρυθμίσεων. Η πρώτη, δηλαδή η ατομική ανεξαρτησία, αφορά την ουσιαστική ανεξαρτησία του ίδιου του δικαστή· η δεύτερη, δηλαδή η θεσμική ανεξαρτησία, σχετίζεται με τον καθορισμό των σχέσεων μεταξύ της δικαστικής εξουσίας και άλλων φορέων, ιδίως των άλλων εξουσιών του Κράτους, προκειμένου να διασφαλίζεται τόσο η ουσία όσο και η εικόνα της ανεξαρτησίας. Η ατομική και η θεσμική ανεξαρτησία πρέπει να συνυπάρχουν, για να υφίσταται η δικαστική ανεξαρτησία. Οι μεμονωμένοι δικαστές μπορούν να διαθέτουν την εν λόγω εσωτερική στάση, ωστόσο εάν το δικαστήριο στο οποίο προεδρεύουν δεν είναι ανεξάρτητο από τις άλλες κρατικές εξουσίες, δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι διαθέτουν πραγματική ανεξαρτησία.

Οι έννοιες της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας είναι στενά συνδεδεμένες, αλλά ταυτόχρονα ξεχωριστές και διακριτές. Η αμεροληψία αναφέρεται σε μια κατάσταση νοοτροπίας ή στάσης του δικαστηρίου σε σχέση με τα ζητήματα και τα μέρη σε μια συγκεκριμένη υπόθεση. Η λέξη «αμερόληπτος» υποδηλώνει την απουσία προκατάληψης, είτε πραγματικής είτε αντιληπτής ή φαινόμενης. Η λέξη «ανεξαρτησία» αντανακλά ή ενσωματώνει την παραδοσιακή συνταγματική αξία της ανεξαρτησίας. Ως εκ τούτου, αυτή υποδηλώνει όχι μόνον μια κατάσταση νοοτροπίας ή στάσης κατά την πραγματική άσκηση των δικαστικών λειτουργιών, αλλά και μια κατάσταση ή σχέση με τους άλλους και ιδίως με την εκτελεστική εξουσία, η οποία βασίζεται σε αντικειμενικές συνθήκες ή εγγυήσεις.

Η υιοθέτηση συνταγματικών διακηρύξεων για τη δικαστική ανεξαρτησία δεν δημιουργεί αυτόματα ούτε διασφαλίζει την ύπαρξη ανεξάρτητης Δικαιοσύνης. Η δικαστική ανεξαρτησία πρέπει να αναγνωρίζεται και να γίνεται σεβαστή από τις υπόλοιπες εξουσίες του Κράτους. Ιδιαίτερα η δικαστική εξουσία οφείλει να αναγνωρίζει ότι οι δικαστές δεν οφείλουν οποιαδήποτε υποχρέωση στην εκάστοτε Κυβέρνηση. Παρατίθεται, στην παράγραφο 25 του εγχειριδίου σχολιασμού, ένα απόσπασμα από το σύγγραμμα του Griffith (1985)¹⁷ που προσθέτει στον συλλογισμό πως (σε μτφ.):

(οι δικαστές) «Βλέπουν τις Κυβερνήσεις να έρχονται όπως το νερό και να φεύγουν με τον άνεμο. Δεν οφείλουν πίστη στους υπουργούς, ούτε καν την προσωρινή πίστη που οφείλουν οι δημόσιοι υπάλληλοι... Οι δικαστές είναι ως οι «λέοντες κάτω από τον θρόνο», αλλά ο θρόνος δεν καταλαμβάνεται από τον πρωθυπουργό, αλλά από τον νόμο και τη δική τους αντίληψη του δημόσιου συμφέροντος. Σε αυτόν τον νόμο και σε αυτήν την αντίληψη οφείλουν πίστη. Εκεί βρίσκεται η δύναμή τους και η αδυναμία τους, η αξία τους και η απειλή τους».

¹⁷ Griffith, J.A.G. (1985). *The Politics of the Judiciary*. London: Fontana Press.

Παρατίθεται επίσης απόσπασμα από τον λόγο του Lord Atkin στη *Liversidge v. Anderson* [1942] AC 206, 244, κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, που ασφαλώς αντανάκλα τα τότε ισχύοντα.

Για να διαπιστωθεί εάν η δικαστική εξουσία μπορεί να θεωρηθεί ανεξάρτητη από τις άλλες εξουσίες του Κράτους, συνήθως λαμβάνονται υπόψη, μεταξύ άλλων, ο τρόπος διορισμού των μελών της, η διάρκεια της θητείας τους, οι συνθήκες υπηρεσίας τους, η ύπαρξη εγγυήσεων κατά των εξωτερικών πιέσεων και η εικόνα του δικαστηρίου, κατά πόσον φαίνεται να είναι ανεξάρτητο.

Τρεις ελάχιστες προϋποθέσεις για τη δικαστική ανεξαρτησία είναι, όπως αναφέρονται στην παράγραφο 26 του εγχειριδίου σχολιασμού:

(α) Η ασφάλεια της θητείας: δηλαδή μια θητεία είτε εφ' όρου ζωής είτε μέχρι την ηλικία συνταξιοδότησης είτε για ορισμένη περίοδο που είναι ασφαλής από παρεμβάσεις της εκτελεστικής εξουσίας ή άλλης αρμόδιας Αρχής· παρεμβάσεις είτε με αυθαίρετο είτε με διακριτικό τρόπο.

(β) Η οικονομική ασφάλεια: δηλαδή το δικαίωμα σε μισθό και σύνταξη που καθορίζονται από τον νόμο και δεν υπόκεινται σε αυθαίρετες παρεμβάσεις από την εκτελεστική εξουσία με τρόπο που θα μπορούσε να επηρεάσει τη δικαστική ανεξαρτησία. Εντός των ορίων αυτής της προϋπόθεσης, ωστόσο οι κυβερνήσεις δυνατόν να διατηρούν την εξουσία να καθορίζουν ειδικά σχέδια αμοιβής που είναι κατάλληλα για διαφορετικούς τύπους δικαστηρίων. Ως εκ τούτου, διάφορα σχέδια δυνατόν να ικανοποιήσουν την προϋπόθεση της οικονομικής ασφάλειας, αρκεί η ουσία της προϋπόθεσης να παραμένει προστατευμένη.

(γ) Η θεσμική ανεξαρτησία: δηλαδή η ανεξαρτησία σε θέματα διοίκησης που σχετίζονται άμεσα με την άσκηση των δικαστικών λειτουργιών. Ένας εξωτερικός παράγοντας δεν πρέπει να είναι σε θέση να παρεμβαίνει σε ζητήματα που σχετίζονται άμεσα με τη δικαστική λειτουργία, όπως για παράδειγμα στον διορισμό δικαστών, στις συνεδριάσεις του δικαστηρίου και στους καταλόγους των υποθέσεων. Παρόλο που πρέπει να υπάρχουν κάποιες θεσμικές σχέσεις μεταξύ της δικαστικής εξουσίας και της εκτελεστικής εξουσίας, αυτές οι σχέσεις δεν πρέπει να παρεμβαίνουν στην ελευθερία της δικαστικής εξουσίας να επλύει ατομικές διαφορές και να υπερασπίζεται τον νόμο και τις αξίες του Συντάγματος.

Για σκοπούς εφαρμογής της αρχής της δικαστικής ανεξαρτησίας, οι αρχές Bangalore περιέχουν επιμέρους αρχές που αναλύονται ειδικότερα και στον σχολιασμό.

Η πρώτη επιμέρους αρχή εφαρμογής (1.1) είναι ότι οι δικαστές ασκούν τη δικαστική λειτουργία ανεξάρτητα με βάση την εκτίμηση των γεγονότων από τους ίδιους και σύμφωνα με μια συνειδητή κατανόηση του δικαίου, απαλλαγμένοι από οποιεσδήποτε εξωτερικές επιρροές, κίνητρα, πιέσεις, απειλές ή παρεμβάσεις, άμεσες ή έμμεσες, από οποιονδήποτε ή για οποιονδήποτε λόγο.

Στον σχετικό σχολιασμό, στην παράγραφο 27, αναφέρεται πως η εμπιστοσύνη στη Δικαιοσύνη πλήττεται, εάν η δικαστική απόφαση θεωρείται ότι υπόκειται σε ακατάλληλες εξωτερικές επιρροές. Είναι θεμελιώδες για τη δικαστική ανεξαρτησία και για τη διατήρηση

της εμπιστοσύνης του κοινού στο δικαστικό σύστημα να μην δημιουργείται από την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία αλλά και τους ίδιους τους δικαστές η αντίληψη ότι οι δικαστικές αποφάσεις μπορεί να επηρεάζονται από τέτοιες επιρροές. Η ποικιλία των επιρροών στις οποίες μπορεί να υποβληθεί κάθε δικαστής είναι απεριόριστη. Η υποχρέωση κάθε δικαστή είναι να εφαρμόσει το δίκαιο όπως το κατανοεί, με βάση την ίδια εκτίμηση για τα γεγονότα, χωρίς φόβο ή εύνοια και ανεξαρτήτως της δημοτικότητας της τελικής απόφασης.

Παράδειγμα που τίθεται στο εγχειρίδιο σχολιασμού είναι η απάντηση που είχε δώσει ο Πρόεδρος του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Νοτίου Αφρικής, σε μια υπόθεση όπου υπήρχε το επιχείρημα ότι η νοτιοαφρικανική κοινωνία δεν θεωρούσε τη θανατική ποινή για ακραία εγκλήματα φόνου ως σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μορφή τιμωρίας (σε μτφ.):

«Το ερώτημα που έχουμε ενώπιον μας δεν είναι τι πιστεύει η πλειονότητα των Νοτιοαφρικανών σχετικά με την καταλληλότητα τις ποινής. Είναι εάν το Σύνταγμα επιτρέπει την ποινή. Η κοινή γνώμη μπορεί να έχει κάποια σημασία για την έρευνα, αλλά από μόνη της δεν αντικαθιστά το καθήκον που έχει το δικαστήριο να ερμηνεύσει το Σύνταγμα και να υποστηρίξει τις διατάξεις του χωρίς φόβο ή εύνοια. Εάν η κοινή γνώμη ήταν καθοριστική, δεν θα υπήρχε ανάγκη για συνταγματική δικαιοδοσία... Το Δικαστήριο δεν μπορεί να επιτρέψει στον εαυτό του να απομακρυνθεί από το καθήκον του να λειτουργεί ως ανεξάρτητος διαιτητής του Συντάγματος, κάνοντας επιλογές με βάση εάν θα βρουν εύνοια από το κοινό¹⁸».

Αυτό δεν είναι το μοναδικό παράδειγμα. Στη σύγχρονη εποχή, με τη διεύρυνση και ενθάρρυνση του δημόσιου διαλόγου μέσα από τα ΜΚΔ, υπάρχει μεγαλύτερος κίνδυνος να παρασυρθούν οι δικαστές από εξωτερικές τάσεις και πιέσεις. Θα καταστούν κατανοητές μέσα από τα επόμενα Κεφάλαια του εγχειριδίου αυτού.

Στις επόμενες παραγράφους του εγχειριδίου σχολιασμού, αναφέρεται πως ένα δικαστήριο μπορεί να προκαλέσει δημόσια αντιπαράθεση με εκτενή κάλυψη από τα ΜΜΕ και οι δικαστές μπορεί να βρεθούν στον «πυρήνα της καταιγίδας». Κατά καιρούς, το βάρος της δημοσιότητας μπορεί να κατευθύνει σημαντικά προς ένα επιθυμητό αποτέλεσμα. Ωστόσο κατά την άσκηση της δικαστικής λειτουργίας, οι δικαστές πρέπει να είναι αδιάφοροι προς τις συνέπειες αυτής της δημοσιότητας.

Οι δικαστές δεν πρέπει να λαμβάνουν υπόψη εάν οι νόμοι που εφαρμόζονται ή εάν οι διάδικοι είναι δημοφιλείς ή εάν υπάρχει αδημονία στην κοινή γνώμη, στα ΜΜΕ, στους κυβερνητικούς αξιωματούχους ή στους φίλους ή στην οικογένειά τους. Δεν πρέπει να επηρεάζονται από κομματικά συμφέροντα, δημόσιο θόρυβο ή φόβο κριτικής. Η δικαστική ανεξαρτησία περιλαμβάνει την ανεξαρτησία από κάθε μορφή εξωτερικής επιρροής.

Όλες οι προσπάθειες να «επηρεαστεί» το δικαστήριο πρέπει να γίνονται δημόσια, στην αίθουσα του δικαστηρίου, μόνον από τους διαδίκους ή τους δικηγόρους τους. Οι δικαστές μπορεί κατά καιρούς να υποβληθούν σε προσπάθειες από άτομα εκτός του δικαστηρίου να επηρεάσουν τις αποφάσεις τους για υποθέσεις που εκκρεμούν. Είτε η πηγή αυτών των

¹⁸ S. v. Makwanyane, Constitutional Court of South Africa, 1995 (3) S.A. 391, Chaskalson.

προσπαθειών είναι πολιτική, επίσημη, δημοσιογραφική, οικογενειακή είτε άλλη, όλες αυτές οι προσπάθειες πρέπει να απορρίπτονται κατηγορηματικά.

Αυτές οι «απειλές» κατά της δικαστικής ανεξαρτησίας μπορεί να λάβουν συχνά τη μορφή διακριτικών προσπαθειών να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίον οι δικαστές πρέπει να προσεγγίσουν συγκεκριμένη υπόθεση ή να κερδίσουν την εύνοιά τους με κάποιον τρόπο. Οποιαδήποτε τέτοια εξωτερική προσπάθεια, άμεση ή έμμεση, πρέπει να απορρίπτεται.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, ειδικά εάν οι προσπάθειες επαναλαμβάνονται παρά την απόρριψή τους, οι δικαστές πρέπει να αναφέρουν τις επιλήψιμες προσπάθειες στις αρμόδιες Αρχές. Γενικά, δεν πρέπει να επιτρέπουν σε οικογενειακές, κοινωνικές ή πολιτικές σχέσεις να επηρεάζουν οποιαδήποτε δικαστική απόφαση.

Μπορεί να είναι δύσκολο να καθοριστεί τι συνιστά «ακατάλληλη επιρροή». Στην προσπάθεια να επιτευχθεί η σωστή ισορροπία, για παράδειγμα μεταξύ της ανάγκης να προστατευτεί η δικαστική διαδικασία από παρεμβάσεις και πιέσεις, είτε αυτές προέρχονται από πολιτικούς είτε από τον Τύπο ή άλλες πηγές και από τα συμφέροντα της ανοικτής συζήτησης για θέματα δημόσιου ενδιαφέροντος στη δημόσια ζωή και σε μια ελεύθερη δημοσιογραφία, οι δικαστές πρέπει να αποδεχτούν ότι είναι δημόσια πρόσωπα και ότι δεν πρέπει να έχουν διάθεση που να είναι υπερβολικά ευάλωτη ή εύθραυστη. Η κριτική προς τους δημόσιους λειτουργούς είναι συνηθισμένη σε μια Δημοκρατία. Μέσα στα όρια που ορίζει ο νόμος, οι δικαστές πρέπει να αναμένουν κριτική για τις αποφάσεις τους, τους λόγους ή την πορεία μιας υπόθεσης.

Επιμέρους αρχή εφαρμογής της αρχής της ανεξαρτησίας (1.2) είναι και ότι οι δικαστές πρέπει να είναι ανεξάρτητοι σε σχέση με την κοινωνία γενικά και σε σχέση με τα συγκεκριμένα μέρη της διαφοράς που πρέπει να κρίνουν. Το πόσο ανεξάρτητοι από την κοινωνία αναμένεται να είναι δεν προσεγγίζεται με απόλυτο τρόπο. Όπως εκτίθεται στον επιμέρους σχολιασμό, η επαγγελματική δικαστική ιδιότητα έχει τύχει περιγραφής κάποτε «*κάτι σαν ιεροσύνη*»¹⁹. Άλλος δικαστής²⁰ έγραψε ότι «ο Πρόεδρος του Ανώτατου Δικαστηρίου πηγαίνει σε ένα μοναστήρι και περιορίζεται μόνον στη δικαστική του εργασία». Τέτοιοι περιορισμοί ίσως να θεωρούνται υπερβολικά αυστηροί σήμερα, παρόλο που το καθεστώς που επιβάλλεται σε δικαστή είναι πιθανώς «*μοναστικό σε πολλές από τις ποιότητές του*».²¹

Ενώ απαιτείται από τους δικαστές να διατηρούν έναν τρόπο ζωής και συμπεριφορά πιο αυστηρά και περιορισμένα από αυτά των άλλων ανθρώπων, θα ήταν παράλογο να αναμένεται να αποσυρθούν εντελώς από τη δημόσια ζωή και να ζουν μία εντελώς ιδιωτική ζωή εστιασμένη στο σπίτι, την οικογένεια και τους φίλους. Η πλήρης απομόνωση από την κοινότητα στην οποία ζουν δεν είναι ούτε δυνατή ούτε επωφέλης. Νοείται πως εάν δεν πρέπει να κλείνονται ερμητικά στο σπίτι μετά τις εργάσιμες ώρες, αναπόφευκτα θα εκτεθούν σε δυνάμεις διαμόρφωσης απόψεων και ίσως να σχηματίσουν απόψεις ως αποτέλεσμα αυτής της έκθεσης σε φίλους, συναδέλφους και στα ΜΜΕ.

¹⁹ Lord Hailsham, Lord Chancellor of England, σε Amerasinghe, A.R.B. (2002). *Judicial Conduct Ethics and Responsibilities*. Sri Lanka: Vishvalekha Publishers.

²⁰ William H. Taft, Chief Justice of the United States Supreme Court, σε Wood. D. (1996). *Judicial Ethics: A Discussion Paper*. Victoria: Australian Institute of Judicial Administration Incorporated.

²¹ Justice Michael D. Kirby, Judge of the High Court of Australia.

Πράγματι, η γνώση του κοινού είναι απαραίτητη για την ορθή διοίκηση της Δικαιοσύνης. Οι δικαστές δεν εμπλουτίζονται μόνον από τη θεωρητική γνώση του πραγματικού κόσμου· η φύση του σύγχρονου δικαίου απαιτεί «να ζουν, να αναπνέουν, να σκέφτονται και να συμμετέχουν σε απόψεις σε αυτόν τον κόσμο»²². Σήμερα η λειτουργία των δικαστών επεκτείνεται πέρα από την επίλυση διαφορών. Όλο και συχνότερα καλούνται να ασχοληθούν με ευρύτερα ζητήματα κοινωνικών αξιών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, να αποφασίσουν για αμφιλεγόμενα ηθικά ζητήματα και να το κάνουν σε όλο και πιο πολυπολιτισμικές κοινωνίες. Εάν είναι απομονωμένοι, είναι λιγότερο πιθανό να είναι αποτελεσματικοί.

Ούτε η προσωπική ανάπτυξη των δικαστών ούτε το δημόσιο συμφέρον θα εξυπηρετηθούν καλά εάν οι δικαστές είναι υπερβολικά απομονωμένοι από την κοινότητα την οποία υπηρετούν. Τα νομικά πρότυπα απαιτούν συχνά την εφαρμογή του «τεστ» ή του μέτρου του «εύλογου ατόμου» ή παρατηρητή. Η διαδικασία αξιολόγησης των γεγονότων, ένα σημαντικό μέρος της δουλειάς των δικαστών, απαιτεί την εκτίμηση των αποδείξεων με βάση την κοινή λογική και την εμπειρία. Επομένως οι δικαστές πρέπει, στον βαθμό που αυτό είναι συμβατό με τον ειδικό ρόλο που έχουν, να παραμένουν σε στενή επαφή με την κοινότητα.

Το ηθικό δίλημμα, όπως αναφέρεται στην παράγραφο 33 του εγχειριδίου σχολιασμού, έχει συνοψιστεί με πολύ συνοπτικό τρόπο²³:

«Μπορούν οι δικαστικοί λειτουργοί να αναμένονται από τη μία να διαθέτουν ή να έχουν αναπτύξει σε υψηλό βαθμό τα χαρακτηριστικά του τακτ, της ταπεινότητας, της αποφασιστικότητας, της ευαισθησίας, της κοινής λογικής και της πνευματικής αυστηρότητας, χωρίς από την άλλη να φαίνονται αποξενωμένοι, περιορισμένοι, μηχανικοί, στρυφνοί, χωρίς χιούμορ ή αλαζόνες; Σίγουρα το να κατέχει κανείς ταυτόχρονα τους ρόλους του υποδείγματος και του κοινού πολίτη φαίνεται να είναι μια αδύνατη διπλή πράξη. Τη συμπεριφορά που ορισμένοι επαινούν ως πολιτισμένη και ευγενική άλλοι την καταδικάζουν ως αυστηρή και τυπική. Αντίστροφα, αυτό που κάποιοι καταδικάζουν ως αναξιοπρεπή συμπεριφορά, εκδηλώνοντας έλλειψη σεβασμού για τη δικαστική θέση, άλλοι το επαινούν για το γεγονός ότι οι δικαστικοί λειτουργοί διαθέτουν αίσθηση χιούμορ και την ικανότητα να μην παίρνουν τον εαυτό τους υπερβολικά στα σοβαρά».

Ο Oliver Wendell Holmes, διατυπώνεται στον σχολιασμό, ήταν ίσως πολύ μπροστά από την εποχή του, όταν συμβούλευσε τους δικαστές να «μοιράζονται το πάθος και τη δράση της εποχής τους έναντι στον κίνδυνο να κριθούν ότι δεν έχουν ζήσει».

Ο τρόπος με τον οποίον οι δικαστές θα πρέπει να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της κοινότητας, γενικά, καθοδηγείται από τις κατευθυντήριες γραμμές που αναφέρονται στον σχολιασμό.

Για παράδειγμα, δεν είναι υποχρεωτικό να δεχτούν αίτημα για ιδιωτική συνάντηση. Θα ήταν σοφό να διερευνήσουν τον σκοπό της συνάντησης προτού αποφασίσουν εάν θα

²² United States of America, Supreme Court of Wisconsin, Judicial Conduct Advisory Committee, Opinion 1998-10R.

²³ Wood, D. (1996). *Judicial Ethics: A Discussion Paper*. Victoria: Australian Institute of Judicial Administration Incorporated.

ανταποκριθούν. Μπορούν να εξετάσουν εάν η συνάντηση θα περιλαμβάνει μέλη της Κατηγορούσας Αρχής και της Υπεράσπισης ή εάν σχετίζεται με ομάδα ειδικών συμφερόντων. Σε ορισμένες περιπτώσεις, πρέπει να είναι γραπτό το αίτημα και οι δικαστές να επιβεβαιώσουν γραπτώς τους κανόνες της συνάντησης ή της συζήτησης, ώστε να μην προκύψουν παρεξηγήσεις. Πρέπει εξάλλου να τηρείται αυστηρά η απαγόρευση των μονομερών επικοινωνιών σχετικά με συγκεκριμένες υποθέσεις και αυτό πρέπει να καθίσταται σαφές πριν να ξεκινήσει κάποια συνάντηση. Μπορεί να εξεταστεί επίσης εάν πρέπει να παρίσταται δικαστικός υπάλληλος κατά τη διάρκεια της συνάντησης, κάτι που θα αποτρέψει μελλοντικές παρεξηγήσεις για όσα ειπώθηκαν και θα παρέχει προστασία από την ντροπή, εάν αργότερα παραποιηθεί κάτι που ειπώθηκε.

Η δικαστική ανεξαρτησία προϋποθέτει πλήρη αμεροληψία. Κατά την εκδίκαση διαφορών μεταξύ των μερών, οι δικαστές πρέπει να είναι ελεύθεροι από κάθε σύνδεση, κλίση ή προκατάληψη που επηρεάζει—ή μπορεί να θεωρηθεί ότι επηρεάζει—την ικανότητα να κρίνουν ανεξάρτητα. Σε αυτό το πλαίσιο, η δικαστική ανεξαρτησία αποτελεί μια διευκρίνιση της θεμελιώδους αρχής ότι *«κανείς δεν μπορεί να είναι δικαστής της δικής του υπόθεσης»*. Αυτή η αρχή έχει συνέπειες όχι μόνον για τα μέρη μιας συγκεκριμένης υπόθεσης, αλλά και για όλους όσους εμπλέκονται σε οποιαδήποτε διαφορά καθώς η κοινωνία, στο σύνολό της, πρέπει να μπορεί να εμπιστεύεται τη Δικαιοσύνη.

Η τρίτη επιμέρους αρχή εφαρμογής της αρχής της ανεξαρτησίας (1.3) είναι ότι οι δικαστές δεν πρέπει μόνον να είναι ελεύθεροι από ακατάλληλες σχέσεις και επιρροές από τα όργανα της εκτελεστικής εξουσίας και της νομοθετικής εξουσίας, αλλά και να φαίνονται σε έναν λογικό παρατηρητή ότι είναι ελεύθεροι από αυτές. Στον πυρήνα της έννοιας της δικαστικής ανεξαρτησίας, βρίσκεται η θεωρία της διάκρισης των εξουσιών: η Δικαιοσύνη, η οποία είναι ένας από τους τρεις βασικούς και ίσους πυλώνες στις σύγχρονες δημοκρατικές χώρες, πρέπει να λειτουργεί ανεξάρτητα από τα όργανα των υπόλοιπων εξουσιών. Η σχέση μεταξύ των τριών εξουσιών πρέπει να βασίζεται στον αμοιβαίο σεβασμό, με την καθεμία εξουσία να αναγνωρίζει και να σέβεται τον σωστό ρόλο της άλλης.

Αυτό είναι αναγκαίο διότι η δικαστική εξουσία έχει σημαντικό ρόλο και λειτουργίες σε σχέση με τις άλλες δύο εξουσίες. Εξασφαλίζει ότι η Κυβέρνηση και η διοίκηση λογοδοτούν για τις πράξεις τους, ενώ, σε σχέση με το νομοθετικό σώμα, εμπλέκεται στην εξασφάλιση της εφαρμογής των νόμων που έχουν εγκριθεί και, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, στην εξασφάλιση της συμμόρφωσης αυτών με το εθνικό Σύνταγμα και, όπου είναι κατάλληλο, με περιφερειακές και διεθνείς συνθήκες που αποτελούν μέρος του εσωτερικού δικαίου. Για να εκπληρώσει τον ρόλο της σε αυτούς τους τομείς και να διασφαλίσει την πλήρη και ανεμπόδιστη άσκηση της ανεξάρτητης νομικής κρίσης της, η δικαστική εξουσία πρέπει να είναι ελεύθερη από ακατάλληλες σχέσεις και επιρροές από τα άλλα όργανα. Η ανεξαρτησία έτσι λειτουργεί ως εγγύηση της αμεροληψίας.

Είναι σημαντικό η δικαστική εξουσία να γίνεται αντιληπτή ως ανεξάρτητη και ότι το «τεστ» για την ανεξαρτησία περιλαμβάνει και αυτήν την αντίληψη. Πρόκειται για την αντίληψη που σχετίζεται με το κατά πόσον ένα συγκεκριμένο δικαστήριο απολαμβάνει τις ουσιαστικές αντικειμενικές προϋποθέσεις ή εγγυήσεις δικαστικής ανεξαρτησίας· όχι την αντίληψη για το πώς θα ενεργήσει στην πραγματικότητα ανεξάρτητα από την απόλαυση τέτοιων προϋποθέσεων ή εγγυήσεων. Ένα άτομο που επιθυμεί να αμφισβητήσει την

ανεξαρτησία ενός δικαστηρίου δεν χρειάζεται να αποδείξει την πραγματική έλλειψη ανεξαρτησίας, παρόλο που αυτό, εάν αποδειχθεί, θα είναι καθοριστικό για την αμφισβήτηση. Αντί αυτού, το «τεστ» για τον σκοπό αυτό είναι το ίδιο με το τεστ για τον καθορισμό εάν ένα άτομο που αποφασίζει είναι προκατειλημμένο. Το ερώτημα είναι εάν ένας λογικός παρατηρητής θα (ή σε ορισμένες δικαιοδοσίες μπορεί να) αντιληφθεί το δικαστήριο ως ανεξάρτητο. Έτσι η δικαστική ανεξαρτησία είναι αφενός θεσμική κατάσταση που ερείδεται σε αντικειμενικές εγγυήσεις, αφετέρου στάση πνεύματος κατά την άσκηση του λειτουργήματος. Το κρίσιμο κριτήριο είναι εάν από την οπτική ενός αντικειμενικού και επαρκώς ενημερωμένου τρίτου το δικαστήριο μπορεί να εκλαμβάνεται εύλογα ως ανεξάρτητο.

Στην παράγραφο 38 του εγχειριδίου σχολιασμού, αναφέρονται ορισμένα παραδείγματα «*ακατάλληλων σχέσεων και επιρροών*» από τα όργανα της εκτελεστικής εξουσίας και της νομοθετικής εξουσίας, όπως έχουν προσδιοριστεί από δικαστήρια ή επιτροπές για τη δικαστική δεοντολογία. Αυτά προσφέρονται ως κατευθυντήριες γραμμές. Σε κάθε περίπτωση, το αποτέλεσμα εξαρτάται από όλες τις περιστάσεις της υπόθεσης που εξετάζεται, με βάση το πώς αυτές οι περιστάσεις ενδέχεται να γίνουν αντιληπτές από τον τρίτο λογικό παρατηρητή:

(α) Στην περίπτωση που ένας βουλευτής γράφει για να ενημερώσει δικαστή για το ενδιαφέρον που έχει εκ μέρους πολίτη για την ταχεία και δίκαιη επίλυση της υπόθεσης διαζυγίου και επιμέλειας, ο/η δικαστής μπορεί να απαντήσει απλώς ενημερώνοντας τον αποστολέα—προσωπικά ή, κατά προτίμηση, μέσω ενός εκπροσώπου—ότι οι αρχές της δικαστικής δεοντολογίας απαγορεύουν να λάβει, να εξετάσει ή να απαντήσει σε τέτοια επικοινωνία. Το πεδίο της απαγόρευσης περιλαμβάνει και την απάντηση σε αίτημα για την κατάσταση μιας υπόθεσης και για την ημερομηνία κατά την οποία μπορεί να εκδοθεί απόφαση, διότι κάτι τέτοιο δημιουργεί την εντύπωση ότι ο βουλευτής (άλλως νομοθέτης) μπορεί να επηρεάσει τον/τη δικαστή για να επισπεύσει την απόφαση και να εξασφαλίσει προνομιακή μεταχείριση για ένα μέρος²⁴.

(β) Είναι ασυμβίβαστο με την αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας για έναν δικαστή να αποδεχτεί, κατά τη διάρκεια μιας μεγάλης περιόδου άδειας, πλήρη απασχόληση ως υψηλόβαθμος πολιτικός υπεύθυνος στην εκτελεστική εξουσία ή στη νομοθετική εξουσία (για παράδειγμα ως ειδικός σύμβουλος σε θέματα που αφορούν τη μεταρρύθμιση της διοίκησης της Δικαιοσύνης). Η μετάβαση από υψηλόβαθμες εκτελεστικές και νομοθετικές θέσεις στη Δικαιοσύνη προάγει το είδος της ασαφούς διάκρισης που η έννοια της διαίρεσης των εξουσιών σκοπεύει να αποτρέψει. Αυτή η ασαφής διάκριση είναι πιθανό να επηρεάσει τη δικαστική αντίληψη και την αντίληψη των αξιωματούχων με τους οποίους υπηρετεί σχετικά με τη δικαστική ανεξαρτησία. Ακόμα και εάν δεν συμβεί κάτι τέτοιο, μια τέτοια υπηρεσία θα επηρεάσει αρνητικά τη δημόσια αντίληψη για την ανεξαρτησία των δικαστηρίων από τα όργανα των άλλων εξουσιών. Αυτή η απασχόληση διαφέρει από την περίπτωση δικαστή που υπηρετούσε στο εκτελεστικό στο νομοθετικό σώμα πριν από τον διορισμό ή που υπηρετεί μετά την αποχώρηση από τη δικαστική θέση. Σε αυτές τις περιπτώσεις, οι διαδικασίες διορισμού και παραίτησης προσδιορίζουν μια σαφή γραμμή διάκρισης²⁵.

²⁴ United States of America, Commonwealth of Virginia Judicial Ethics Advisory Committee, Opinion 2000-7.

²⁵ United States of America, Massachusetts Committee on Judicial Ethics, Opinion No. 2000-15.

(γ) Όταν οι σύζυγοι των δικαστών είναι ενεργοί πολιτικοί, οι δικαστές πρέπει να παραμένουν επαρκώς αποκομμένοι από τη δράση τους, για να εξασφαλίσουν ότι το κοινό δεν θα αντιληφθεί ότι υπάρχει υποστήριξη πολιτικών υποψηφίων. Ενώ οι σύζυγοι των δικαστών μπορούν να παραστούν σε πολιτικές συγκεντρώσεις, οι ίδιοι οι δικαστές δεν μπορούν να είναι συνοδοί σε αυτές. Τέτοιες συγκεντρώσεις δεν πρέπει να πραγματοποιούνται στη δικαστική οικία. Εάν οι σύζυγοι των δικαστών επιμένουν να διοργανώσουν τέτοιες εκδηλώσεις στη δικαστική οικία, οι δικαστές πρέπει να λάβουν όλα τα λογικά μέτρα για να αποστασιοποιηθούν από τις εκδηλώσεις, αποφεύγοντας, εάν χρειάζεται, να γίνουν αντιληπτοί από τους συμμετέχοντες. Εάν είναι αναγκαίο, να αποχωρήσουν από τον χώρο, για τη διάρκεια των εκδηλώσεων. Οποιαδήποτε πολιτική συνεισφορά από συζύγους πρέπει να γίνεται στο όνομα εκείνων, από τα δικά τους ξεχωριστά διατηρούμενα κεφάλαια · όχι, για παράδειγμα, από κοινό λογαριασμό. Πρέπει να σημειωθεί ότι τέτοιες δραστηριότητες δεν ενισχύουν τη δημόσια εικόνα των δικαστηρίων ή της δικαστικής διοίκησης²⁶. Από την άλλη πλευρά, η παρουσία δικαστών μαζί με συζύγους σε μια καθαρά τελετουργική εκδήλωση, όπως η έναρξη του Κοινοβουλίου ή η υποδοχή ενός επισκέπτη Αρχηγού Κράτους, μπορεί να μην είναι ακατάλληλη, ανάλογα με τις περιστάσεις.

(δ) Ένας υπουργός που απονέμει ή προτείνει την απονομή τιμής σε δικαστή για δικαστική δραστηριότητα παραβιάζει την αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας. Η διακριτική αναγνώριση της δικαστικής προσφοράς από την εκτελεστική εξουσία, ενώ εξακολουθεί το δικαστικό λειτουργήμα, θέτει σε κίνδυνο τη δικαστική ανεξαρτησία²⁷. Αντίθετα, η απονομή ενός τιμητικού τίτλου σε δικαστή από ένα σώμα ή με τη σύσταση ενός σώματος που είναι ανεξάρτητο από την Κυβέρνηση μπορεί να μην θεωρείται ακατάλληλη, ανάλογα με τις περιστάσεις.

(ε) Η καταβολή «μπόνους» (δηλαδή συγκεκριμένης επιβράβευσης ή κίνητρου) από την εκτελεστική εξουσία σε σχέση με τη διοίκηση της Δικαιοσύνης είναι ασυμβίβαστη με την αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας²⁸.

(στ) Όταν ένα δικαστήριο δηλώνει ότι η ερμηνεία διεθνών συνθηκών ξεφεύγει από τα δικαστικά του καθήκοντα, ζητά τη γνώμη υπουργού για το θέμα και στη συνέχεια εκδίδει απόφαση βάσει αυτής, έχει στην ουσία παραχωρήσει τη λύση ενός νομικού ζητήματος σε εκπρόσωπο της εκτελεστικής εξουσίας. Το γεγονός ότι πρόσωπο υπουργού έχει εμπλακεί στην απόφαση με έναν τρόπο που είναι αποφασιστικός και δεν υπόκειται σε αμφισβήτηση από τα μέρη σημαίνει ότι η υπόθεση δεν έχει εξεταστεί από ένα ανεξάρτητο δικαστήριο με πλήρη δικαιοδοσία²⁹.

Προφανώς τα παραδείγματα που εκτίθενται στο εγχειρίδιο σχολιασμού δεν είναι εξαντλητικά. Άλλο παράδειγμα που ενδεχομένως να μπορεί να εκληφθεί ως προσπάθεια παρέμβασης της εκτελεστικής εξουσίας στη δικαστική ανεξαρτησία είναι το επίμονο κάλεσμα για την υιοθέτηση κυβερνητικών πολιτικών ή στόχων, με την έκδοση δικαστικών αποφάσεων που να αποσυνδέονται από την αυστηρή τήρηση συγκεκριμένων νομικών

²⁶ United States of America, Massachusetts Committee on Judicial Ethics, Opinion No. 1998-4.

²⁷ Decision of the Constitutional Court of Hungary, 18 October 1994, Case No. 45/1994, (1994) 3 Bulletin on Constitutional Case-Law, 240.

²⁸ Decision of the Constitutional Court of Lithuania, 6 December 1995, Case No. 3/1995, (1995) 3 Bulletin on Constitutional Case-Law, 323.

²⁹ *Beaumartin v. France* [15287/89], 24.11.1994.

προϋποθέσεων και να εξυπηρετούν συγκεκριμένες πολιτικές που σχετίζονται λ.χ. με την κράτηση κατηγορούμενων για συγκεκριμένα αδικήματα μέχρι τη δίκη ή με την ποινική μεταχείριση συγκεκριμένης ομάδας κατηγορούμενων (π.χ. μεταναστών) για σκοπούς μετέπειτα κυβερνητικής μεταχείρισης.

Η τέταρτη επιμέρους αρχή εφαρμογής της αρχής της ανεξαρτησίας (1.4) είναι ότι, εκτελώντας τα δικαστικά τους καθήκοντα, οι δικαστές πρέπει να είναι ανεξάρτητοι από τους συναδέλφους τους όσον αφορά τις αποφάσεις που είναι υποχρεωμένοι να λάβουν ανεξάρτητα. Στον σχολιασμό της αρχής αυτής, εξειδικεύεται πως η αποστολή κάθε δικαστή συνεπάγεται έναν βαθμό αυτονομίας που αφορά αποκλειστικά τη δικαστική συνείδηση³⁰. Επομένως η δικαστική ανεξαρτησία απαιτεί όχι μόνον την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας ως θεσμού από τις δύο άλλες κρατικές εξουσίες, αλλά και την ανεξαρτησία των δικαστών μεταξύ τους. Με άλλα λόγια, η δικαστική ανεξαρτησία εξαρτάται όχι μόνον από την ελευθερία από ακατάλληλες εξωτερικές επιρροές, αλλά και από την ελευθερία από ακατάλληλες επιρροές που ενδέχεται να προέρχονται από τις ενέργειες ή τις στάσεις άλλων δικαστών.

Παρόλο που οι δικαστές είναι δυνατόν κάποιες φορές να βρουν χρήσιμο να ζητήσουν τη γνώμη συναδέλφων τους για μια υποθετική περίπτωση, η απόφαση είναι δική τους ευθύνη. Στην εκτέλεση των καθηκόντων τους, όπως χαρακτηριστικά διατυπώνεται στην παράγραφο 40 του εγχειριδίου σχολιασμού, δεν είναι υπάλληλοι οποιουδήποτε. Υπηρετούν μόνον τον νόμο και τη συνείδησή τους, την οποία πρέπει συνεχώς να εξετάζουν. Είναι αυτονόητο ότι, εκτός από οποιοδήποτε σύστημα εφέσεων, οι δικαστές που αποφασίζουν για μια υπόθεση δεν ενεργούν με βάση οποιαδήποτε εντολή ή οδηγία τρίτου μέρους, είτε εντός είτε εκτός της δικαστικής υπηρεσίας. Οποιαδήποτε ιεραρχική οργάνωση ή διαφορά σε βαθμό ή ιεραρχικό τίτλο δεν πρέπει να παρεμβαίνει άλλος, με οποιονδήποτε τρόπο, στο δικαίωμα, την εξουσία και το καθήκον των δικαστών να εκδώσουν την απόφασή τους ελεύθερα, χωρίς να επηρεάζονται από εξωτερικές σκέψεις ή επιρροές.

Η υποχρέωση απάντησης σε κάποιον, ιδιαίτερα σε εκείνον που μπορεί να έχει προσβληθεί από τη δικαστική απόφαση, είναι ασυμβίβαστη με τη δικαστική ανεξαρτησία. Εκτός από την αιτιολόγηση της απόφασης και τις διαδικασίες που προβλέπονται νόμιμα, οι δικαστές δεν υποχρεούνται να αναφέρουν οτιδήποτε, ούτε καν σε άλλους δικαστές. Εάν μια απόφαση είναι τόσο πολύ αναποτελεσματική, ώστε να αποδεικνύει πειθαρχικό παράπτωμα, σε αυτήν την εξαιρετικά σπάνια περίπτωση, οι δικαστές δεν «αναφέρουν», αλλά απαντούν σε κατηγορία ή επίσημη έρευνα που τυχόν θα διεξαχθεί σύμφωνα με τον νόμο. Τα δε συστήματα επιθεώρησης δικαστηρίων, σε χώρες όπου υπάρχουν, δεν πρέπει να ασχολούνται με την ουσία ή την ορθότητα των συγκεκριμένων αποφάσεων και δεν πρέπει να οδηγούν δικαστές, για λόγους αποδοτικότητας, να ευνοούν την παραγωγικότητα εις βάρος της σωστής επιτέλεσης του έργου τους, το οποίο είναι να καταλήξουν σε μια προσεκτική απόφαση σε κάθε υπόθεση σύμφωνα με τον νόμο και τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης.

Η αρχή εφαρμογής 1.5 είναι ότι οι δικαστές πρέπει να ενθαρρύνουν και να στηρίζουν μηχανισμούς προστασίας για την εκτέλεση των δικαστικών καθηκόντων, προκειμένου να διατηρηθεί και να ενισχυθεί η θεσμική και λειτουργική δικαστική ανεξαρτησία. Στον

³⁰ Perrot, B. (2000). The role of the Supreme Court in guaranteeing the uniform interpretation of the law. *Sixth Meeting of the Presidents of European Supreme Courts* (Warsaw, October 2000).

επιμέρους σχολιασμό, αναφέρεται πως πρέπει να είναι σε επαγρύπνηση απέναντι σε οποιεσδήποτε προσπάθειες υπονόμευσης της θεσμικής ή λειτουργικής ανεξαρτησίας. Ενώ πρέπει να αποφεύγεται η υπερβολική χρήση της δικαστικής ανεξαρτησίας ως αντίδραση σε κάθε προτεινόμενη αλλαγή στις θεσμικές ρυθμίσεις που αφορούν τη Δικαιοσύνη, πρέπει να υπερασπίζονται αταλάντευτα τη δική τους ανεξαρτησία. Συναφώς, πρέπει να αναγνωρίζουν και ότι δεν είναι όλοι εξοικειωμένοι με αυτές τις έννοιες και τις επιπτώσεις τους στις δικαστικές ευθύνες.

Η δημόσια εκπαίδευση σε σχέση με τη Δικαιοσύνη και τη δικαστική ανεξαρτησία αποτελεί σημαντική λειτουργία, τόσο για την Κυβέρνηση και τους θεσμούς της όσο και για την ίδια τη δικαστική εξουσία. Αυτά που γίνονται κατανοητά με λανθασμένο τρόπο μπορούν να υπονομεύσουν την εμπιστοσύνη του κοινού προς τη Δικαιοσύνη. Το κοινό ενδέχεται να μην έχει πλήρη ή ισχυρή εικόνα της έννοιας της δικαστικής ανεξαρτησίας από τα ΜΜΕ, τα οποία μπορεί να την παρουσιάζουν λανθασμένα ως προστασία των δικαστών από αναθεώρηση και από δημόσια συζήτηση για τις ενέργειές τους. Επομένως οι δικαστές πρέπει, λαμβάνοντας υπόψη το συμφέρον του κοινού, να εκμεταλλεύονται κατάλληλες ευκαιρίες, για να βοηθήσουν το κοινό να κατανοήσει τη θεμελιώδη σημασία της δικαστικής ανεξαρτησίας.

Κατά την επιμέρους αρχή εφαρμογής της αρχής της δικαστικής ανεξαρτησίας 1.6, οι δικαστές πρέπει να επιδεικνύουν και να προάγουν υψηλά πρότυπα δικαστικής συμπεριφοράς, προκειμένου να ενισχύσουν την εμπιστοσύνη του κοινού στη Δικαιοσύνη, κάτι που είναι θεμελιώδες για τη διατήρηση της δικαστικής ανεξαρτησίας.

Στον σχετικό σχολιασμό, αναφέρεται πως η δημόσια αποδοχή και στήριξη των δικαστικών αποφάσεων εξαρτάται από την εμπιστοσύνη του κοινού στην ακεραιότητα και την ανεξαρτησία των δικαστών. Αυτή εξαρτάται, με τη σειρά της, από το κατά πόσον οι δικαστές τηρούν υψηλό πρότυπο δικαστικής συμπεριφοράς. Πρέπει να επιδεικνύουν και να προάγουν υψηλό πρότυπο δικαστικής συμπεριφοράς ως ένα από τα στοιχεία που διασφαλίζουν τη δικαστική ανεξαρτησία. Αυτό το υψηλό πρότυπο δικαστικής συμπεριφοράς απαιτεί και την τήρηση των ελάχιστων εγγυήσεων για μια δίκαιη δίκη.

Για παράδειγμα οι δικαστές πρέπει να αναγνωρίζουν ότι το κάθε μέρος έχει το δικαίωμα³¹ να ενημερωθεί επαρκώς για τη φύση και τον σκοπό των διαδικασιών, να έχει επαρκή χρόνο για να προετοιμάσει την υπόθεσή του, να παρουσιάσει επιχειρήματα και αποδείξεις και να ανταπαντήσει σε αντίθετα επιχειρήματα και αποδείξεις, είτε γραπτά είτε προφορικά ή και τα δύο κ.λπ. Όπως αναφέρεται και στην παράγραφο 47 του εγχειριδίου σχολιασμού, οι δικαστές δεν πρέπει να στερούν την ελευθερία απόρων, εκτός εάν η ενέργεια αυτή βασίζεται σε λόγους και σύμφωνα με διαδικασίες που έχουν θεσπιστεί από τον νόμο. Επομένως μια δικαστική απόφαση που στερεί την ατομική ελευθερία δεν πρέπει να λαμβάνεται χωρίς αντικειμενική εκτίμηση της αναγκαιότητας και της λογικότητάς της. Ομοίως, η κράτηση που διατάσσεται κακόπιστα ή επειδή ο σχετικός νόμος δεν εφαρμόστηκε σωστά είναι αυθαίρετη. Το ίδιο ισχύει και για μια δίκη που πραγματοποιείται χωρίς να έχει γίνει αντικειμενική εκτίμηση των σχετικών αποδείξεων.

³¹ United Nations body of principles on the right to a fair trial and a remedy (E/CN.4/Sub.2/1994/24, annex II).

2. Η αρχή της αμεροληψίας

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η έννοια της δικαστικής ανεξαρτησίας συνδέεται και με την έννοια της δικαστικής αμεροληψίας, που είναι η δεύτερη σημαντική διακριτή αξία ή αρχή στις αρχές Bangalore. Συνδέεται με την έννοια ότι η δικαστική αμεροληψία προϋποθέτει τη δικαστική ανεξαρτησία.

Από το κεφάλαιο της δικαστικής αμεροληψίας παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον οι πτυχές που σχετίζονται με τη δικαστική συμπεριφορά εντός και εκτός δικαστηρίου.

Συναφώς, θα πρέπει πρώτα να αναφερθεί πως η «αμεροληψία» δεν σημαίνει απλώς και μόνον την αποφυγή λήψης του μέρους οποιασδήποτε διάδικης πλευράς ή τη μη επίδειξη εύνοιας προς οποιαδήποτε πλευρά. Η έννοια της αμεροληψίας περιλαμβάνει και την απουσία προκαταλήψεων (biases).

Έπειτα, η αμεροληψία δεν αφορά μόνον την πραγματική απουσία μεροληψίας και προκατάληψης, αλλά και την αντίληψη της απουσίας τους. Αυτός ο διπλός χαρακτήρας αποτυπώνεται στην επανειλημμένα χρησιμοποιούμενη φράση ότι η Δικαιοσύνη πρέπει όχι μόνον να απονέμεται, αλλά να φαίνεται σαφώς ότι απονέμεται.

Το κριτήριο που συνήθως υιοθετείται είναι εάν ένας «λογικός παρατηρητής», εξετάζοντας το ζήτημα ρεαλιστικά και πρακτικά, θα (μπορούσε να) υποψιαστεί έλλειψη δικαστικής αμεροληψίας. Εάν υπάρχει αντίληψη μεροληψίας, αυτή πρέπει να εκτιμηθεί από την οπτική ενός λογικού παρατηρητή.

Η μεροληψία ή η προκατάληψη, στην εφαρμογή της στις δικαστικές διαδικασίες, αντιπροσωπεύει την προδιάθεση να αποφασιστεί ένα ζήτημα ή μία υπόθεση με τρόπο που δεν αφήνει το δικαστικό μυαλό εντελώς ανοικτό στην πειθώ.

Η μεροληψία είναι μια κατάσταση του μυαλού, μια στάση ή άποψη που επηρεάζει ή χρωματίζει την κρίση και καθιστά τους δικαστές αδύναμους να ασκήσουν τα καθήκοντά τους με αμεροληψία σε συγκεκριμένη υπόθεση. Ωστόσο αυτό δεν μπορεί να δηλωθεί χωρίς να ληφθεί υπόψη η ακριβής φύση της μεροληψίας. Εάν για παράδειγμα, ως αναφέρεται και στην παράγραφο 57 του εγχειριδίου σχολιασμού, οι δικαστές έχουν προδιάθεση υπεράσπισης των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εκτός εάν ο νόμος απαιτεί σαφώς και έγκυρα διαφορετική πορεία, δεν δημιουργεί αντίληψη μεροληψίας απαγορευμένης από τον νόμο.

Όπως εξειδικεύεται και στις επόμενες παραγράφους του εγχειριδίου σχολιασμού επί της αρχής της αμεροληψίας, η μεροληψία μπορεί να εκδηλωθεί είτε λεκτικά είτε σωματικά. Μερικά παραδείγματα περιλαμβάνουν προσβλητικές εκφράσεις, υποτιμητικά παρατσούκλια, αρνητικά στερεότυπα, «χιούμορ» βασισμένο σε στερεότυπα (όπως σχετικά με το φύλο, την κουλτούρα ή τη φυλή), απειλητικές, εκφοβιστικές ή εχθρικές ενέργειες που υπονοούν σύνδεση μεταξύ φυλής ή εθνικότητας και εγκλήματος, καθώς και άσχετες αναφορές σε προσωπικά χαρακτηριστικά.

Η μεροληψία ή προκατάληψη μπορεί επίσης να εκδηλωθεί μέσω της γλώσσας του σώματος, της εμφάνισης ή της συμπεριφοράς εντός ή εκτός δικαστηρίου. Η φυσική στάση των δικαστών μπορεί να υποδηλώνει δυσπιστία απέναντι σε έναν μάρτυρα. Οι εκφράσεις του προσώπου μπορούν να μεταδώσουν την εντύπωση της μεροληψίας στα εμπλεκόμενα μέρη, στους δικηγόρους, στα ΜΜΕ και σε άλλους. Η προκατάληψη μπορεί να απευθύνεται εναντίον ενός διαδίκου, μάρτυρα ή συνηγόρου.

Ακόμα και η κατάχρηση της δικαιοδοσίας περιφρόνησης του δικαστηρίου μπορεί να θεωρηθεί ως εκδήλωση προκατάληψης. Ειδικότερα, η δικαιοδοσία αυτή, όπου υφίσταται, επιτρέπει σε έναν δικαστή να διατηρεί την τάξη στην αίθουσα και τον σεβασμό στη διαδικασία. Επειδή περιλαμβάνει ποινές με χαρακτήρα και συνέπειες ποινικής φύσης, θα πρέπει να χρησιμοποιείται ως έσχατη λύση, μόνον για νομικά έγκυρους λόγους και σε αυστηρή συμμόρφωση με τις δικονομικές απαιτήσεις. Πρόκειται για εξουσία που πρέπει να ασκείται με μεγάλη φρόνηση και προσοχή. Εκδήλωση μεροληψίας μπορεί να συνιστά η χρησιμοποίηση της διαδικασίας αυτής, όταν, για παράδειγμα, ο/η δικαστής χάνει την αυτοκυριαρχία του/της και προσπαθεί να ξεκαθαρίσει προσωπικούς λογαριασμούς, ειδικά ως αντίποινα εναντίον ενός διαδίκου, δικηγόρου ή μάρτυρα με τον οποίον έχει προηγουμένως έρθει σε προσωπική σύγκρουση.

Όπως διατυπώνεται και στην παράγραφο 60 του εγχειριδίου σχολιασμού, οι προσωπικές αξίες, η φιλοσοφία ή οι απόψεις των δικαστών σχετικά με τον νόμο δεν συνιστούν απαραίτητα μεροληψία. Το γεγονός ότι οι δικαστές έχουν γενική άποψη για ένα νομικό ή κοινωνικό ζήτημα που σχετίζεται άμεσα με την υπόθεση δεν τους αποκλείει από την εκδίκασή της³². Η γνώμη, η οποία είναι αποδεκτή, θα πρέπει να διακρίνεται από τη μεροληψία, η οποία δεν είναι αποδεκτή. Έχει ειπωθεί ότι «*απόδειξη πως το μυαλό ενός δικαστή είναι tabula rasa (κενή πλάκα – λευκό χαρτί) θα αποτελούσε απόδειξη έλλειψης προσόντων, όχι απουσίας μεροληψίας*».³³

Οι δικαστικές αποφάσεις ή τα σχόλια σχετικά με τα αποδεικτικά στοιχεία κατά τη διάρκεια της διαδικασίας επίσης δεν εμπίπτουν στην απαγόρευση, εκτός εάν οι δικαστές φαίνονται να έχουν κλειστά μυαλά και να μην εξετάζουν πλέον το σύνολο των αποδεικτικών στοιχείων.

Κατά την επιμέρους αρχή εφαρμογής της αρχής της αμεροληψίας 2.2, οι δικαστές οφείλουν να διασφαλίζουν ότι η συμπεριφορά τους εντός και εκτός δικαστηρίου διατηρεί και ενισχύει την εμπιστοσύνη του κοινού, του νομικού κόσμου και των διαδίκων στην αμεροληψία των ιδίων ατομικά και της Δικαιοσύνης συνολικά. Συναφώς, όπως εξειδικεύεται στον επιμέρους σχολιασμό, κάθε δικαστής οφείλει να διασφαλίζει ότι οι δικαστικές διαδικασίες διεξάγονται με τάξη και αποτελεσματικότητα και ότι δεν γίνεται κατάχρηση της διαδικασίας του δικαστηρίου. Για να επιτευχθεί αυτό, απαιτείται ένα κατάλληλο μέτρο αυστηρότητας. Κάθε δικαστής καλείται να τηρεί μια λεπτή ισορροπία: να διευθύνει αποτελεσματικά τη διαδικασία χωρίς να δημιουργεί στα μάτια ενός λογικού παρατηρητή την εντύπωση έλλειψης αμεροληψίας. Οποιαδήποτε ενέργεια μπορεί να γεννήσει εύλογη υποψία μεροληψίας, πρέπει να αποφεύγεται. Όταν δημιουργείται τέτοια

³² Shaman, J.M. Lubet, S. & Alfini, J.J. (2000). *Judicial Conduct and Ethics*, 3rd ed. Charlottesville, Virginia: The Michie Company.

³³ *Laird v. Tatum*, United States Supreme Court (1972) 409 US 824.

εντύπωση, επηρεάζει όχι μόνον τους διαδίκους αλλά και την εμπιστοσύνη της κοινωνίας στη Δικαιοσύνη γενικότερα.

Στην παράγραφο 62 του εγχειριδίου σχολιασμού, αναγνωρίζεται πως οι προσδοκίες των διαδίκων είναι υψηλές. Ορισμένοι θα διακρίνουν μεροληψία ακόμη και αβάσιμα, εάν η απόφαση δεν είναι υπέρ τους. Για αυτόν τον λόγο, πρέπει να καταβάλλεται κάθε δυνατή προσπάθεια, ώστε να αποφεύγονται ή να ελαχιστοποιούνται οι εύλογες αιτίες τέτοιας εντύπωσης.

Οι δικαστές πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί, ώστε να μην επιδεικνύουν συμπεριφορές που μπορεί να εκληφθούν ως έκφραση προκατάληψης. Αδικοιολόγητες επιπλήξεις προς τους δικηγόρους, προσβλητικά ή ακατάλληλα σχόλια για τους διαδίκους ή τους μάρτυρες, δηλώσεις που υποδηλώνουν προαποφασισμένες θέσεις ή οξύθυμη και ανυπόμονη συμπεριφορά μπορούν να καταστρέψουν την εικόνα της αμεροληψίας και πρέπει να αποφεύγονται.

Οι δικαστές δικαιούνται να υποβάλλουν ερωτήσεις για διευκρίνιση ζητημάτων. Εάν όμως παρεμβαίνουν συνεχώς και ουσιαστικά, αναλαμβάνουν τον χειρισμό της υπόθεσης ή τον ρόλο της Κατηγορούσας Αρχής ή αντίστοιχα της Υπεράσπισης και στη συνέχεια στηρίζονται στα δικά τους ερωτήματα για να καταλήξουν σε απόφαση, τότε καθίστανται ταυτόχρονα εισαγγελείς ή μάρτυρες και δικαστές. Σε αυτήν την περίπτωση, δεν μπορεί να λεχθεί πως υπάρχει δίκαιη δίκη.

Η αρχή της αμεροληψίας απαγορεύει γενικά τις ιδιωτικές επικοινωνίες μεταξύ των δικαστών και οποιουδήποτε από τα μέρη, τους δικηγόρους ή τους μάρτυρες. Εάν το δικαστήριο λάβει τέτοια επικοινωνία, πρέπει να διασφαλιστεί ότι όλα τα εμπλεκόμενα μέρη ενημερώνονται πλήρως και άμεσα και ότι γίνεται σχετική καταγραφή στη δικογραφία.

Αλλά και εκτός της αίθουσας, οι δικαστές πρέπει να αποφεύγουν λόγο ή συμπεριφορά που θα μπορούσαν ευλόγως να δώσουν την εντύπωση έλλειψης αμεροληψίας. Οτιδήποτε από τις κοινωνικές ή επαγγελματικές τους συναναστροφές και τα επιχειρηματικά τους συμφέροντα, μέχρι αθώα, όπως μπορεί να θεωρούν οι ίδιοι, σχόλια, δυνατόν να επηρεάσει την αντίληψη για την αμεροληψία τους.

Όλες οι κομματικές πολιτικές δραστηριότητες ή συσχετίσεις πρέπει να σταματούν με την ανάληψη δικαστικού αξιώματος. Η συμμετοχή σε κομματικές πολιτικές δραστηριότητες ή δημόσιες δηλώσεις για πολιτικά αμφιλεγόμενα ζητήματα μπορούν να υπονομεύσουν την αμεροληψία και να προκαλέσουν σύγχυση σχετικά με τη διάκριση των εξουσιών. Από τη φύση τους, τέτοιες ενέργειες εκθέτουν τους δικαστές ως υποστηρικτές μιας πλευράς. Εάν, όπως είναι σχεδόν βέβαιο, οι δικαστές δεχθούν δημόσια κριτική ή απαντήσεις, ενισχύεται η αντίληψη μεροληψίας.

Υπάρχουν εξαιρέσεις, όπως διατυπώνεται στην παράγραφο 65 του εγχειριδίου σχολιασμού. Επιτρέπεται οι δικαστές να μιλούν δημόσια για την υπεράσπιση του θεσμού της Δικαιοσύνης, να εξηγούν νομικά ζητήματα ή αποφάσεις στο κοινό ή σε ειδικό ακροατήριο ή να υπερασπίζονται τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και το κράτος δικαίου. Ακόμη και τότε πρέπει να αποφεύγουν όσο το δυνατόν περισσότερο την εμπλοκή

σε θέματα που θα μπορούσαν ευλόγως να θεωρηθούν «κομματικά». Υπηρετούν όλους τους πολίτες, ανεξαρτήτως πολιτικής ή κοινωνικής τοποθέτησης. Για αυτόν τον λόγο, πρέπει να καταβάλλουν κάθε προσπάθεια να διατηρούν την εμπιστοσύνη όλων, στο μέτρο του δυνατού.

Επιμέρους αρχή εφαρμογής της αρχής της αμεροληψίας (2.3) είναι και ότι οι δικαστές οφείλουν, στο μέτρο του λογικού, να φέρονται με τρόπο που να ελαχιστοποιεί τις περιπτώσεις στις οποίες θα είναι αναγκαία η εξαίρεσή τους από την εκδίκαση υποθέσεων. Στον σχετικό σχολιασμό αναφέρεται πως κάθε δικαστής πρέπει να είναι διαθέσιμος για να κρίνει τις υποθέσεις που τίθενται ενώπιον του δικαστηρίου.

Για την προστασία των δικαιωμάτων των διαδίκων και τη διατήρηση της εμπιστοσύνης του κοινού στην ακεραιότητα της Δικαιοσύνης, υπάρχουν περιπτώσεις όπου η εξαίρεση είναι αναγκαία. Από την άλλη πλευρά, η συχνή εξαίρεση μπορεί να υπονομεύσει το κύρος του δικαστικού σώματος και του ίδιου του προσώπου του δικαστή και να επιβαρύνει αδικαιολόγητα τους άλλους δικαστές. Οι διάδικοι ενδέχεται να δημιουργήσουν την εντύπωση ότι μπορούν να επιλέξουν ποιος/α δικαστής θα εκδικάσει την υπόθεσή τους, γεγονός ανεπιθύμητο. Για τον λόγο αυτό, κάθε δικαστής πρέπει να οργανώνει τις προσωπικές και επαγγελματικές υποθέσεις που έχει κατά τρόπο που να ελαχιστοποιείται η πιθανότητα σύγκρουσης με τα δικαστικά καθήκοντα.

Η πιθανότητα σύγκρουσης συμφερόντων προκύπτει όταν τα προσωπικά συμφέροντα των δικαστών (ή προσώπων του στενού τους περιβάλλοντος) έρχονται σε σύγκρουση με το καθήκον τους να απονέμουν Δικαιοσύνη με αμεροληψία. Η δικαστική αμεροληψία αφορά τόσο την πραγματική ουδετερότητα όσο και την εντύπωση αμεροληψίας που αποκομίζει ένας λογικός παρατηρητής.

Στα ζητήματα απονομής της Δικαιοσύνης, η αξιολόγηση της σύγκρουσης συμφερόντων πρέπει να περιλαμβάνει τόσο τις πραγματικές συγκρούσεις μεταξύ των προσωπικών συμφερόντων και του καθήκοντος για αμερόληπτη κρίση, όσο και τις καταστάσεις όπου ένας λογικός παρατηρητής θα μπορούσε ευλόγως να αντιληφθεί σύγκρουση συμφερόντων. Για παράδειγμα, παρόλο που τα μέλη των οικογενειών των δικαστών έχουν πλήρες δικαίωμα πολιτικής δραστηριοποίησης, οι δικαστές πρέπει να αναγνωρίζουν ότι οι πολιτικές ενέργειες των οικείων τους μπορεί να επηρεάσουν (έστω και λανθασμένα) την αντίληψη του κοινού για τη δικαστική αμεροληψία.

Ομοίως, οι δικαστές δεν πρέπει να επιτρέπουν οι οικονομικές τους δραστηριότητες να παρεμποδίζουν το καθήκον τους να δικάζουν υποθέσεις. Παρότι κάποιες εξαιρέσεις από υποθέσεις είναι αναπόφευκτες, πρέπει να μειώνουν τις μη αναγκαίες συγκρούσεις συμφερόντων που προκύπτουν όταν διατηρούν οικονομικά συμφέροντα σε οργανισμούς ή εταιρείες που εμφανίζονται συχνά στο δικαστήριο. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την αποποίηση τέτοιων συμφερόντων.

Για παράδειγμα η απλή κατοχή ποσοστού μικρότερου του 1% των μετοχών μιας εισηγμένης εταιρείας θεωρείται συνήθως αμελητέα και δεν απαιτεί εξαίρεση. Ωστόσο σε πολλές περιπτώσεις, η ανάγκη εξαίρεσης μπορεί να κριθεί από περισσότερους παράγοντες. Οι μετοχές που κατέχονται μπορεί να έχουν προσωπική σημασία, ακόμη και η αγοραστική τους αξία να είναι αμελητέα, ώστε να καθίσταται αναγκαία η εξαίρεση. Επίσης κάθε

δικαστής πρέπει να γνωρίζει ότι η κοινή γνώμη ενδέχεται να θεωρήσει την κατοχή μετοχών ως λόγο εξαιρέσης. Ωστόσο δεν είναι θεμιτή η χρησιμοποίηση προφανώς αμελητέας συμμετοχής ως δικαιολογία για να αποφευχθεί η εκδίκαση υποθέσεων. Εάν τίθεται συχνά ζήτημα εξαιρέσης λόγω κατοχής μετοχών, πρέπει να γίνει αποποίηση των εν λόγω μετοχών.

Επιπλέον οι δικαστές πρέπει να αποθαρρύνουν τα μέλη της οικογένειάς τους από το να εμπλέκονται σε δραστηριότητες που ενδέχεται να εκληφθούν ως εκμετάλλευση της δικαστικής ιδιότητας. Αυτό είναι αναγκαίο, ώστε να αποφεύγεται η δημιουργία εντόπωσης εκμετάλλευσης της θέσης ή ευνοιοκρατίας και για να περιορίζεται η πιθανότητα εξαιρέσης των δικαστών³⁴.

Επιμέρους αρχή εφαρμογής της αρχής της αμεροληψίας (2.4) είναι και ότι οι δικαστές δεν πρέπει, εν γνώσει τους, όσο εκκρεμούν ή είναι πιθανό να εισαχθούν ενώπιόν τους διαδικασίες, να κάνουν οποιοδήποτε σχόλιο που θα μπορούσε εύλογα να θεωρηθεί ότι επηρεάζει την έκβαση αυτών των διαδικασιών ή να υπονομεύει τη φανερή δικαιοσύνη της διαδικασίας. Ούτε και επιτρέπεται να προβούν σε οποιοδήποτε δημόσιο ή άλλο σχόλιο που θα μπορούσε να επηρεάσει τη δίκαιη δίκη οποιουδήποτε προσώπου ή ζητήματος.

Όπως εκτίθεται στον επιμέρους σχολιασμό, η υπόθεση παραμένει «ενώπιόν» τους μέχρι να ολοκληρωθεί η διαδικασία της έφεσης. Ωστόσο, μπορεί, επίσης, να θεωρηθεί ότι «εκκρεμεί» ενώπιόν τους, όταν υπάρχει λόγος να πιστευτεί ότι μια υπόθεση ενδέχεται να κατατεθεί στο μέλλον. Παραδείγματα περιλαμβάνουν περιπτώσεις όπου ερευνάται ένα έγκλημα αλλά δεν έχουν ασκηθεί ακόμα διώξεις· όταν κάποιος έχει συλληφθεί, αλλά όχι ακόμα κατηγορηθεί· ή ακόμα όταν έχει θιγεί η φήμη κάποιου και απειλείται με αγωγή για δυσφήμιση που δεν έχει ακόμα ασκηθεί.

Στην παράγραφο 71 του εγχειριδίου σχολιασμού, παρατίθεται παράδειγμα «ακατάλληλης δήλωσης»³⁵. Κατ' αυτό, μια δήλωση από δικαστή ότι έχει αποφασίσει να επιβάλλει ποινή φυλάκισης σε όλους όσοι καταδικάζονται για κάποιο συγκεκριμένο αδίκημα (χωρίς να διακρίνει μεταξύ πρώτου και επαναλαμβανόμενου αδικήματος) θα μπορούσε, ανάλογα με τις περιστάσεις, να αποτελέσει αιτία εξαιρέσης. Ακόμη και να διευκρινιστεί εκ των υστέρων ότι η διάρκεια της ποινής θα εξαρτηθεί από οτιδήποτε, η αρχική δήλωση παραμένει ακατάλληλη γιατί υποδηλώνει ότι η απόφαση επηρεάζεται από την κοινή γνώμη ή τον φόβο δημόσιας κριτικής. Πρόκειται για απαράδεκτο δημόσιο σχόλιο σχετικά με εκκρεμή υπόθεση.

Παρατίθενται, στην παράγραφο 72 του εγχειριδίου σχολιασμού, παραδείγματα επιτρεπτών δηλώσεων. Ειδικότερα, η απαγόρευση δεν επεκτείνεται σε δημόσιες δηλώσεις που γίνονται στο πλαίσιο των επίσημων δικαστικών καθηκόντων για την επεξήγηση διαδικασιών του δικαστηρίου ή κατά τη διάρκεια επιστημονικής παρουσίασης για την εκπαίδευση άλλων επί νομικών θεμάτων. Ούτε απαγορεύεται οι δικαστές να σχολιάζουν υποθέσεις στις οποίες είναι διάδικοι με προσωπική ιδιότητα. Σε περιπτώσεις διοικητικού ελέγχου, όπου οι δικαστές είναι διάδικοι, δεν πρέπει να κάνουν σχόλια πέραν όσων περιλαμβάνονται στα πρακτικά.

³⁴ Commonwealth of Virginia Judicial Ethics Advisory Committee, Opinion 2000-5 · *Ebner v. Official Trustee in Bankruptcy*, High Court of Australia, [2001] 2 LRC 369, (2000) 205 CLR 337.

³⁵ Advisory Committee on the Code of Judicial Conduct, New Mexico, Judicial Advisory Opinion 1991-2.

Κατά την παράγραφο 73, εάν μετά την ολοκλήρωση μιας υπόθεσης, δικαστής λάβει επιστολές ή άλλου είδους επικοινωνίες από απογοητευμένους διαδίκους ή τρίτους που επικρίνουν την απόφαση (ή αποφάσεις συναδέλφων), δεν πρέπει να εμπλακεί σε διαμάχες μέσω επιστολών ή απαντήσεων.

Η παράγραφος 74 του εγχειριδίου σχολιασμού καταπιάνεται με την κριτική από τα ΜΜΕ. Είναι δικαίωμα και καθήκον των ΜΜΕ να ενημερώνουν το κοινό και να σχολιάζουν τη λειτουργία της Δικαιοσύνης, περιλαμβανομένων υποθέσεων πριν, κατά τη διάρκεια ή μετά τη δίκη, χωρίς να παραβιάζεται το τεκμήριο της αθωότητας. Η αρχή αυτή μπορεί να παρακαμφθεί μόνον στις εξαιρετικές περιπτώσεις που προβλέπονται από το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα. Εάν τα ΜΜΕ ή οι πολίτες ασκήσουν κριτική σε μια δικαστική απόφαση, οι δικαστές δεν πρέπει να απαντήσουν γράφοντας στον Τύπο ή σχολιάζοντας την κριτική κατά τη διάρκεια συνεδρίασης. Πρέπει να εκφράζουν τις απόψεις τους μόνον μέσα από το σκεπτικό των αποφάσεών τους. Δεν είναι γενικά σκόπιμο οι δικαστές να υπερασπίζονται δημοσίως τις αποφάσεις τους.

Κατά την παράγραφο 75, εάν τα ΜΜΕ παραποιήσουν τις διαδικασίες του δικαστηρίου ή μια απόφαση και οι δικαστές θεωρούν ότι πρέπει να διορθωθεί η παρανόηση, ο γραμματέας του δικαστηρίου μπορεί να εκδώσει δελτίο τύπου ή να προβεί σε ενέργειες για τη διόρθωση του λάθους.

Κατά την παράγραφο 76, παρόλο που δεν αναφέρονται ρητά στην παράγραφο 2.4 των αρχών Bangalore, οι σχέσεις με τα ΜΜΕ είναι σχετικές. Τρία σημεία προκαλούν ανησυχία:

(α) η χρήση των ΜΜΕ για την προώθηση της δημόσιας εικόνας των δικαστών ή συγκεκριμένων δικαστών ή για επηρεασμό της αντίδρασης του κοινού σε απόφασή τους. Κάτι τέτοιο αντίκειται στις αρχές Bangalore, ειδικά στις παραγράφους 1.1, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2 και 4.1.

(β) η εξωδικαστική επικοινωνία των δικαστών με τα ΜΜΕ. Σε πολλές δικαιοδοσίες, τα ΜΜΕ λαμβάνουν πληροφορίες από δημόσια αρχεία και ανοικτές ακροαματικές διαδικασίες. Σε χώρες όπου οι δικαστικοί φάκελοι είναι μυστικοί, ορισμένο πρόσωπο δικαστή μπορεί να είναι υπεύθυνο για την επίσημη πληροφόρηση των ΜΜΕ. Εκτός αυτής της πληροφόρησης, οποιοδήποτε εξωδικαστικό σχόλιο για εκκρεμείς υποθέσεις, είναι συνήθως ανεπιτρεπτό.

(γ) σχόλια, ακόμη και σε επιστημονικό άρθρο, για ίδια απόφαση ή για απόφαση άλλου δικαστή. Κατά την ίδια παράγραφο, αυτά μπορεί να είναι επιτρεπτά όταν αφορούν νομικά ζητήματα γενικού ενδιαφέροντος. Ωστόσο οι απόψεις διίστανται και δεν μπορούν να τεθούν απόλυτοι κανόνες. Γενικά είναι φρόνιμο οι δικαστές να αποφεύγουν περιττές αντιπαραθέσεις, ειδικά όταν φαίνεται ότι επιχειρούν να προσθέσουν λόγους πέραν εκείνων που διατυπώνονται στο δημοσιευμένο σκεπτικό απόφασης.

Επιμέρους αρχή της αρχής της αμεροληψίας (2.5) είναι και ότι οι δικαστές πρέπει να αυτοεξαιρούνται από οποιαδήποτε διαδικασία στην οποία δεν είναι σε θέση να αποφασίσουν με αμεροληψία ή στην οποία ενδέχεται να φαίνεται, σε έναν εύλογο παρατηρητή, ότι δεν είναι σε θέση να αποφασίσουν με αμεροληψία. Το αρχικό σχέδιο των

αρχών αναφερόταν σε έναν «*εύλογο, δίκαιο και ενημερωμένο παρατηρητή*» που «*ενδέχεται να πιστεύει*» ότι δεν μπορεί να ληφθεί απόφαση με αμεροληψία. Η τελική διατύπωση «*μπορεί να φαίνεται σε έναν εύλογο παρατηρητή*» υιοθετήθηκε στη συνάντηση της Χάγης το 2002, με την κατανόηση ότι ο «*εύλογος παρατηρητής*» είναι τόσο δίκαιος όσο και ενημερωμένος.

Η θεμελιώδης αρχή ότι ουδείς μπορεί να είναι δικαστής της δικής του υπόθεσης έχει δύο εκδοχές. Η κυριολεκτική εφαρμογή είναι πως εάν οι δικαστές έχουν συμμετοχή διαδικού ή οικονομικό συμφέρον στο αποτέλεσμα, τότε πράγματι είναι «δικαστές στην υπόθεσή τους». Αυτό αποτελεί επαρκή λόγο για εξαίρεση. Η δευτερεύουσα περίπτωση είναι όταν δεν έχουν είτε συμμετοχή διαδικού είτε οικονομικό συμφέρον, αλλά η συμπεριφορά τους γεννά υπόνοιες μεροληψίας (π.χ. στενή φιλία με έναν διάδικο). Ακόμα και οι διάδικοι να συναινούν στη συμμετοχή τους, δεν δικαιολογείται να συνεχίσει.

Η κοινή γνώμη έχει έννομο συμφέρον στην εμφανή δικαστική αμεροληψία. Ωστόσο σε πολλές χώρες, οι διάδικοι μπορούν να προβούν σε έγγραφη, ενημερωμένη παραίτηση από την ένσταση, εάν γνωρίζουν τον λόγο για πιθανή εξαίρεση. Οι δικαστές οφείλουν να αποκαλύψουν ενδεχόμενη αιτία εξαίρεσης και να ζητήσουν παρατηρήσεις από τους διαδίκους, όταν έχουν αμφιβολία εάν υπάρχουν βάσιμοι λόγοι εξαίρεσης· ή όταν προκύπτει απρόσμενο ζήτημα λίγο πριν ή κατά τη διάρκεια της δίκης. Η πρόσκληση για υποβολή παρατηρήσεων δεν συνιστά αναζήτηση συναίνεσης, αλλά βοήθεια στον προσδιορισμό των εύλογων λόγων εξαίρεσης. Εάν υπάρχει πραγματική αμφιβολία, αυτή πρέπει να επιλύεται υπέρ της εξαίρεσης. Το συνήθως αποδεκτό κριτήριο για εξαίρεση είναι η εύλογη υπόνοια μεροληψίας.

Έχουν χρησιμοποιηθεί διάφορες φράσεις: «υψηλή πιθανότητα», «πραγματική πιθανότητα», «ουσιώδης δυνατότητα» και «εύλογη υποψία» μεροληψίας. Το «τεστ» είναι: «*Τι θα σκεφτόταν ένας δίκαιος, ενημερωμένος και ρεαλιστής παρατηρητής; Θα πίστευε ότι είναι πιο πιθανό ή όχι ο/η δικαστής να μην αποφασίσει δίκαια, έστω και ασυνείδητα;*» Το «τεστ» είναι αντικειμενικό και θεμελιωμένο στην ανάγκη δημόσιας εμπιστοσύνης στο δικαστικό σώμα.

Η πραγματική μεροληψία σπάνια καθίσταται ζήτημα. Οι περισσότεροι ισχυρισμοί περί εξαίρεσης ξεκινούν αναγνωρίζοντας ότι δεν υπάρχει αποδεδειγμένη μεροληψία, αλλά επικαλούνται εύλογη υπόνοια. Αυτό οφείλεται σε τρεις λόγους: δεν απαιτείται απόδειξη μεροληψίας, επειδή το «τεστ» της εύλογης υπόνοιας είναι αρκετό· η μεροληψία μπορεί να είναι ασυνείδητη, ακόμα και όταν οι δικαστές ενεργούν με καλή πίστη· η εμφάνιση της Δικαιοσύνης είναι το μείζον, δεν αρκεί η απουσία μεροληψίας, πρέπει να φαίνεται κιόλας. Η εύλογη υπόνοια είναι αυστηρή γιατί ακόμη και όταν οι δικαστές είναι πλήρως αμερόληπτοι, η εμφάνιση μεροληψίας αρκεί για εξαίρεση. Το «τεστ» παραμένει αντικειμενικό, βασισμένο στη φανταστική εικόνα του πώς σκέφτεται ο εύλογος παρατηρητής για την ψυχική κατάσταση που έχουν οι δικαστές.

Οι δικαστές δεν πρέπει να παίρνουν προσωπικά την αίτηση εξαίρεσης. Εάν αντιδρούν συναισθηματικά, ενδέχεται να θολώσει η κρίση τους. Πρέπει να διαχειρίζονται την αίτηση με ανοικτό μυαλό, αμεροληψία και ευγένεια. Η φανερή Δικαιοσύνη έχει κρίσιμη σημασία.

Προηγούμενες πολιτικές ή επαγγελματικές δραστηριότητες δεν οδηγούν αυτόματα σε εξαίρεση. Σε χώρες όπου οι δικαστές προέρχονται από το επάγγελμα του δικηγόρου, είναι φυσιολογικό να έχουν εκφράσει δημόσιες απόψεις ή να είχαν προηγούμενη πολιτική

δράση. Όμως, οι δικαστές πρέπει να αποβάλουν πολιτικές και κομματικές προτιμήσεις, όταν αναλαμβάνουν το αξίωμα. Ένας δίκαιος, ενημερωμένος παρατηρητής θα σταθμίσει αυτό το στοιχείο κατά την εκτίμηση πιθανής μεροληψίας. Η θρησκεία, η φυλή, η εθνικότητα, το φύλο, η ηλικία, η τάξη, ο σεξουαλικός προσανατολισμός και το υπόβαθρο που έχουν οι δικαστές δεν αποτελούν από μόνα τους εύλογη βάση για εξαίρεση. Το ίδιο ισχύει για προηγούμενες αποφάσεις, συμμετοχή σε συλλόγους ή για εξωδικαστικά σχόλια, εκτός εάν η φύση της υπόθεσης τα καθιστά σχετικά.

Ενδέχεται να προκύπτει εύλογη υπόνοια μεροληψίας όταν υπάρχει προσωπική φιλία ή έχθρα με κάποιο πρόσωπο της υπόθεσης· όταν οι δικαστές γνωρίζουν στενά κάποιον σημαντικό ή κάποια σημαντική μάρτυρα (ειδικά εάν παίζει ρόλο η αξιοπιστία του/της)· όταν έχουν απορρίψει προηγουμένως την κατάθεση του ίδιου προσώπου με σκληρή γλώσσα που θέτει σε αμφιβολία την αμερόληπτη προσέγγιση στο μέλλον· όταν έχουν εκφράσει έντονες, μονόπλευρες απόψεις για ζήτημα της υπόθεσης· όταν υπάρχει οποιοσδήποτε άλλος βάσιμος λόγος να πιστεύεται ότι δεν μπορούν να αγνοήσουν εξωτερικούς παράγοντες και να αποφασίσουν αντικειμενικά. Όσο περισσότερος χρόνος έχει περάσει από το γεγονός που δημιουργεί την υποψία, τόσο πιο αδύναμη είναι η ανάγκη για εξαίρεση. Εάν λάβουν προσφορές για εργασία μετά τη συνταξιοδότησή τους, υπάρχει κίνδυνος σύγκρουσης συμφερόντων σε περίπτωση που κάποια προσφορά σχετίζεται με πρόσωπα ή φορείς που εμπλέκονται σε δίκη. Κάθε δικαστής οφείλει να εξετάζει τέτοιες περιπτώσεις υπό το πρίσμα της φαινόμενης αμεροληψίας καθώς τέτοιες περιπτώσεις μπορεί να πλήξουν τη φήμη του δικαστικού σώματος συνολικά.

Κατά την επιμέρους αρχή εφαρμογής της αρχής της αμεροληψίας 2.5 και τις περαιτέρω αρχές και σχετικό σχολιασμό, κάθε δικαστής πρέπει να αυτοεξαιρείται από οποιαδήποτε διαδικασία στην οποία έχει πραγματική προκατάληψη ή προκαθορισμένη άποψη για έναν διάδικο ή προσωπική γνώση επί αμφισβητούμενων αποδεικτικών στοιχείων της υπόθεσης.

Η προκατάληψη πρέπει να είναι προσωπική και να αφορά έναν διάδικο ή την ομάδα που αυτός/ή εκπροσωπεί. Για να υπάρξει εξαίρεση, πρέπει να υπάρχει αντικειμενική απόδειξη ότι η δικαστική κρίση δεν μπορεί να παραμείνει αμερόληπτη. Το «τεστ» είναι: *«Θα είχε ένας εύλογος παρατηρητής, που γνωρίζει όλα τα δεδομένα, αμφιβολίες για την αμεροληψία;»*

Όταν επίσης υπάρχει προσωπική γνώση για αμφισβητούμενα γεγονότα. Ο κανόνας ισχύει για πληροφορίες που αποκτήθηκαν πριν από την ανάθεση της υπόθεσης, από εξωδικαστική πηγή ή και από προσωπική έρευνα κατά τη διάρκεια της υπόθεσης (π.χ. για συγγραφή βιβλίου). Εάν δεν γνωστοποιήθηκαν στους διαδίκους και είναι σχετικές, τότε δεν είναι αναγκαία η αυτοεξαίρεση. Δεν απαιτείται αποχή, εάν η γνώση προέρχεται από προηγούμενες αποφάσεις στην ίδια υπόθεση ή από σχετικές υποθέσεις ή προηγούμενες εμφανίσεις των ίδιων διαδίκων. Κάθε δικαστής οφείλει να αποκαλύπτει τέτοιες πληροφορίες, εκτός εάν είναι κοινώς γνωστές ή αυτονόητες.

Εάν οι δικαστές ήταν στο παρελθόν δικηγόροι σε δικηγορικό γραφείο, δεν θεωρούνται υπεύθυνοι για τις υποθέσεις άλλων μελών του γραφείου, εκτός εάν είχαν προσωπική εμπλοκή. Εάν όμως ήταν συνεργάτες (partners) σε δικηγορική εταιρεία, τότε θεωρείται ότι μπορεί να έχουν νομικές υποχρεώσεις προς πελάτες της εταιρείας, ακόμη και εάν δεν τους

εκπροσώπησαν άμεσα. Επομένως οι πρώην συνεργάτες δεν πρέπει να δικάζουν υποθέσεις με εμπλοκή του πρώην γραφείου τους, τουλάχιστον για ένα εύλογο χρονικό διάστημα.

Εάν οι δικαστές εργάστηκαν σε κρατική υπηρεσία (π.χ. νομική υπηρεσία του Κράτους), τότε πρέπει να εξετάζεται ο τύπος της εργασίας, οι ευθύνες τους (π.χ. εάν είχαν εποπτικό ρόλο) και η προηγούμενη εμπλοκή τους στην υπόθεση.

Εάν οι δικαστές ήταν μάρτυρες σε ουσιώδες γεγονός της υπόθεσης, δεν μπορούν να αποφασίσουν γιατί δεν μπορούν να κρίνουν το δικό τους αποδεικτικό υλικό. Αυτό θα οδηγήσει σε αμήχανη ή επιλήψιμη θέση.

Οι δικαστές πρέπει να αυτοεξαιρεθούν, εάν οι ίδιοι ή μέλη της οικογένειάς τους μπορεί να ωφεληθούν ή να ζημιωθούν οικονομικά από την απόφαση. Για παράδειγμα σε περίπτωση κατέχουν μετοχές σε μία από τις εμπλεκόμενες εταιρείες ή όπου το αποτέλεσμα της δίκης μπορεί ρεαλιστικά να επηρεάσει την αξία αυτών των μετοχών. Εάν οι μετοχές είναι ελάχιστης αξίας και το αποτέλεσμα δεν επηρεάζει ουσιαστικά την επιχείρηση, τότε δεν απαιτείται εξαίρεση. Δεν θεωρούνται λόγοι εξαίρεσης οι επενδύσεις σε κοινά αμοιβαία κεφάλαια, τραπεζικές καταθέσεις ή κρατικά ομόλογα, εκτός εάν υπάρχει ουσιαστικός επηρεασμός. Ούτε συναλλαγές ρουτίνας (π.χ. πελάτες σε τράπεζα ή ασφαλιστική που είναι διάδικος), εφόσον δεν υπάρχει διαφορά με τους δικαστές. Επίσης ούτε συμμετοχή συγγενών σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς που σχετίζονται με την υπόθεση · εκεί δεν σημαίνει απαραίτητα ότι οι δικαστές έχουν συμφέρον.

Σε αμφίβολες περιπτώσεις, καλό είναι να γίνεται ανακοίνωση στο ακροατήριο, ώστε να είναι ενήμεροι και οι διάδικοι, όχι μόνον οι δικηγόροι τους.

Δεν απαιτείται εξαίρεση εάν δεν μπορεί να συγκροτηθεί άλλο δικαστήριο ή εάν η καθυστέρηση θα οδηγήσει σε σοβαρή αδικία.

Σε εξαιρετικές περιστάσεις οι δικαστές μπορούν να μην αυτοεξαιρεθούν, εάν δεν υπάρχει άλλο πρόσωπο μη εμπλεκόμενου δικαστή ή η καθυστέρηση θα προκαλέσει σοβαρή ταλαιπωρία ή άρνηση Δικαιοσύνης. Αυτό εφαρμόζεται κυρίως σε ανώτατα δικαστήρια με λίγους δικαστές ή όταν δεν υπάρχει άλλο δικαστήριο διαθέσιμο.

3. Η αρχή της ακεραιότητας

Τρίτη θεμελιώδης αρχή των αρχών Bangalore είναι η αρχή της ακεραιότητας (integrity). Η ακεραιότητα είναι ουσιώδης για την ορθή άσκηση του δικαστικού λειτουργήματος. Όπως διατυπώνεται στον σχολιασμό, στην παράγραφο 101, η ακεραιότητα είναι η ιδιότητα της ηθικής ορθότητας και της ευθύτητας. Τα συστατικά της ακεραιότητας είναι η εντιμότητα και η δικαστική ηθική. Οι δικαστές θα πρέπει πάντοτε – όχι μόνον κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους – να ενεργούν έντιμα και με τρόπο αντάξιο του δικαστικού αξιώματος, να είναι απαλλαγμένοι από απάτη, δόλο και ψεύδος και να είναι καλοί και ενάρετοι στη συμπεριφορά και τον χαρακτήρα τους. Δεν υπάρχουν «βαθμοί» ακεραιότητας – η ακεραιότητα είναι απόλυτη.

Στο δικαστικό σώμα, η ακεραιότητα δεν είναι απλώς αρετή, αλλά αναγκαιότητα. Κατά την παράγραφο 102, παρόλο που το ιδανικό της ακεραιότητας είναι εύκολο να διατυπωθεί γενικά, είναι πολύ πιο δύσκολο και ίσως ακόμη και μη σοφό να οριστεί με μεγαλύτερη ακρίβεια. Η επίδραση μιας συμπεριφοράς στην αντίληψη της κοινωνίας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα κοινωνικά πρότυπα, τα οποία διαφέρουν ανάλογα με τον τόπο και τον χρόνο. Αυτό πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, όταν εξετάζεται πώς ενδέχεται να εκληφθεί μια πράξη από εύλογα, αντικειμενικά και καλά πληροφορημένα μέλη της κοινωνίας και κατά πόσον αυτή η αντίληψη είναι πιθανό να μειώσει τον σεβασμό της κοινωνίας προς τους δικαστές ή το δικαστικό σύστημα συνολικά. Συμπεριφορές που είναι πιθανό να μειώσουν αυτόν τον σεβασμό πρέπει να αποφεύγονται.

Επιμέρους αρχή εφαρμογής της αρχής της ακεραιότητας (3.1) είναι πώς οι δικαστές οφείλουν να διασφαλίζουν ότι η συμπεριφορά που επιδεικνύουν είναι υπεράνω κάθε υποψίας, κατά την κρίση ενός εύλογου παρατηρητή. Στον επιμέρους σχολιασμό, αναφέρεται πώς πρέπει να τηρούν υψηλά πρότυπα στην ιδιωτική όσο και στη δημόσια ζωή τους. Ο λόγος είναι ότι καλούνται να αποφανθούν επί μιας ευρείας γκάμας ανθρώπινης συμπεριφοράς. Εάν καταδικάζουν δημοσίως συμπεριφορές που ακολουθούν στην προσωπική ιδιωτική τους ζωή, θα θεωρηθεί πώς χρησιμοποιούν υποκρισία. Αυτό αναπόφευκτα οδηγεί σε απώλεια εμπιστοσύνης προς τους δικαστές αλλά και του δικαστικού σώματος γενικότερα.

Η ιδιωτική ζωή των δικαστών πρέπει να σέβεται τα γενικώς αποδεκτά κοινωνικά πρότυπα. Δεν πρέπει να παραβιάζονται ευρέως αποδεκτά κοινωνικά πρότυπα ούτε να υπάρχει εμπλοκή σε ενέργειες που δυσφημούν το δικαστικό σώμα ή το νομικό σύστημα. Οφείλει κάθε δικαστής να αναρωτηθεί: *«Θα θεωρούσε ένας εύλογος, αντικειμενικός και ενημερωμένος πολίτης ότι η πράξη αυτή αμφισβητεί την ακεραιότητά μου ή μειώνει τον σεβασμό προς το δικαστικό λειτουργήμα;»* Εάν η απάντηση είναι ναι, η πράξη πρέπει να αποφεύγεται. Δεν υπάρχει ενιαίο κοινωνικό πρότυπο.

Κατά την παράγραφο 105 του σχολιασμού, λόγω της πολιτισμικής ποικιλομορφίας και της συνεχούς εξέλιξης των ηθικών αξιών, δεν μπορούν να τεθούν αυστηρά όρια στη συμπεριφορά των δικαστών στην ιδιωτική τους ζωή. Στο εγχειρίδιο σχολιασμού, τίθενται παραδείγματα, στις υποσημειώσεις, κυρίως σε ό,τι αφορά την ερωτική ζωή των δικαστών και τον τρόπο αντιμετώπισής της σε διάφορες δικαιοδοσίες. Δεν πρέπει να δίδεται κάποια ερμηνεία που να συνιστά κάλεσμα για λογοκρισία ή επιβολή πειθαρχικών μέτρων σε

δικαστές που δεν ακολουθούν τη νόρμα ή ασκούν ιδιωτικά ενδιαφέροντα που ενοχλούν τμήματα της κοινωνίας. Οι κρίσεις τέτοιου τύπου είναι στενά συνδεδεμένες με τη συγκεκριμένη κοινωνία και χρονική περίοδο και λίγες μπορούν να εφαρμοστούν οικουμενικά.

Κατά την παράγραφο 106 του σχολιασμού, έχει προταθεί ότι το κατάλληλο ερώτημα δεν είναι εάν μια πράξη είναι ηθική ή ανήθικη, κατά κάποιες θρησκευτικές ή ηθικές πεποιθήσεις ούτε εάν είναι αποδεκτή ή μη από τα κοινωνικά πρότυπα. Είναι πώς αντανakλά αυτή η πράξη στην ικανότητα που έχει ο/η δικαστής να εκτελεί τα καθήκοντά του/της (π.χ. δικαιοσύνη, ανεξαρτησία, σεβασμός στο κοινό) και στην κοινή αντίληψη για την καταλληλότητά του/της να διατηρεί το αξίωμα. Συναφώς προτείνονται έξι κριτήρια για την αξιολόγηση:

(α) δημόσιος ή ιδιωτικός χαρακτήρας της πράξης και κατά πόσον παραβιάζει κάποιον ισχύοντα και εφαρμοζόμενο νόμο

(β) κατά πόσον η συμπεριφορά καλύπτεται από ατομικό δικαίωμα

(γ) ο βαθμός σύνεσης και διακριτικότητας που επιδείχθηκε από τον/τη δικαστή

(δ) εάν η πράξη ήταν επιβλαβής για άμεσα εμπλεκόμενους ή εύλογα προσβλητική για τρίτους

(ε) ο βαθμός σεβασμού ή έλλειψης σεβασμού προς το κοινό ή μέλη του

(στ) κατά πόσον η συμπεριφορά υποδηλώνει προκατάληψη, μεροληψία ή αθέμιτη επιρροή

Αυτά τα κριτήρια μπορεί να βοηθήσουν στην ισορροπία μεταξύ των προσδοκιών της κοινωνίας και των δικαστικών δικαιωμάτων³⁶.

Στο πλαίσιο της ίδιας αρχής της ακεραιότητας, κατά τα διαλαμβανόμενα στην παράγραφο 107 του σχολιασμού, στο δικαστήριο και σύμφωνα με τις ισχύουσες δικαστικές πρακτικές, οι δικαστές δεν πρέπει να αλλάζουν την ουσία των προφορικών λόγων μίας απόφασης εκ των υστέρων. Επιτρέπεται να διορθώνουν σφάλματα έκφρασης, γραμματικά λάθη ή παραλείψεις παραπομπών. Δεν πρέπει να επικοινωνούν ιδιωτικά με ανώτερο δικαστήριο για εκκρεμή έφεση επί υπόθεσης που έτυχε εκδίκασης από τους ίδιους.

Όταν οι δικαστές παραβιάζουν τον νόμο, κατά την παράγραφο 108, υπονομεύουν το κύρος του αξιώματος, ενθαρρύνουν ασέβεια προς τον νόμο και πλήττουν την εμπιστοσύνη στην ακεραιότητα της Δικαιοσύνης. Όμως αυτός ο κανόνας δεν είναι απόλυτος. Τίθενται ορισμένα παραδείγματα: δικαστής στη ναζιστική Γερμανία δεν παραβίαζε τις αρχές της Δικαιοσύνης, αρνούμενος να εφαρμόσει τον νόμο της Νυρεμβέργης. Αντίστοιχα, δικαστής στη Νότια Αφρική του απαρτχάιντ δεν είχε παραβεί τη δεοντολογία, αρνούμενος να εφαρμόσει νόμους ρατσιστικού περιεχομένου. Σε τέτοιες περιπτώσεις, λέχθηκε, οι δικαστές ενδέχεται να έχουν καθήκον να παραιτηθούν, αντί να εφαρμόσουν νόμους αντίθετους στα ανθρώπινα δικαιώματα. Ακόμη και μικρές παραβάσεις, εάν διαπραχθούν από δικαστές,

³⁶ Shaman, J.M. Lubet, S. & Alfini, J.J. (2000). *Judicial Conduct and Ethics*, 3rd ed. Charlottesville, Virginia: The Michie Company.

προσελκύουν δημόσια προσοχή και μπορεί να πλήξουν την εικόνα τους και να εγείρουν ερωτήματα για την ακεραιότητά τους και της Δικαιοσύνης γενικά.

Επιμέρους αρχή εφαρμογής της αρχής της ακεραιότητας (3.2) είναι πως η συμπεριφορά και η δράση των δικαστών πρέπει να επιβεβαιώνουν την πίστη του λαού στην ακεραιότητα της Δικαιοσύνης. Η Δικαιοσύνη δεν πρέπει μόνον να αποδίδεται, αλλά και να φαίνεται ότι αποδίδεται. Στον σχετικό σχολιασμό, παρατίθεται πως η εμπιστοσύνη στη Δικαιοσύνη θεμελιώνεται όχι μόνον στην ικανότητα και επιμέλεια των μελών της αλλά και στην ακεραιότητα και ηθική ορθότητά τους.

Οι δικαστές δεν πρέπει να είναι μόνον «καλοί δικαστές», αλλά και «καλοί άνθρωποι», παρόλο που οι απόψεις για το τι σημαίνει αυτό διαφέρουν σε διάφορα κοινωνικά στρώματα.

Από την οπτική του κοινού, οι δικαστές έχουν δεσμευτεί όχι μόνον να υπηρετούν τα ιδανικά της δικαιοσύνης και της αλήθειας, στα οποία βασίζεται το κράτος δικαίου και τα θεμέλια της Δημοκρατίας, αλλά και να τα ενσαρκώνουν. Συνεπώς τα προσωπικά χαρακτηριστικά, η συμπεριφορά και η εικόνα που προβάλλουν επηρεάζουν το δικαστικό σύστημα συνολικά και κατ' επέκταση την εμπιστοσύνη που το κοινό έχει σε αυτό. Το κοινό απαιτεί συμπεριφορά πολύ ανώτερη αυτής που απαιτεί από τους υπόλοιπους πολίτες — πρότυπα συμπεριφοράς πολύ υψηλότερα από εκείνα που απαιτούνται από την κοινωνία γενικά. Στην ουσία, το κοινό περιμένει από τους δικαστές σχεδόν άψογη συμπεριφορά. Είναι σαν η δικαστική λειτουργία που αφορά την κρίση επί των άλλων να έχει επιβάλει την απαίτηση οι δικαστές να παραμένουν εκτός της εύλογης κρίσης των άλλων σε θέματα που μπορούν με οποιονδήποτε τρόπο να επηρεάσουν τον δικαστικό ρόλο και το δικαστικό αξίωμα.

Επειδή η εμφάνιση είναι εξίσου σημαντική με την πραγματικότητα στην άσκηση των δικαστικών καθηκόντων, οι δικαστές πρέπει να βρίσκονται πέρα από κάθε υποψία. Δεν πρέπει μόνον να είναι έντιμοι, αλλά και να φαίνονται έτσι. Έχουν το καθήκον όχι μόνον να εκδίδουν δίκαιη και αμερόληπτη απόφαση, αλλά και να το κάνουν με τρόπο, ώστε να αποφεύγεται οποιαδήποτε υπόνοια αμφιβολίας για το δίκαιο και την αμεροληψία της απόφασης καθώς και για την ακεραιότητα των ιδίων. Επομένως, ενώ πρέπει να διαθέτουν ικανότητα στο δίκαιο, ώστε να ερμηνεύουν και να εφαρμόζουν τον νόμο με επάρκεια, εξίσου σημαντικό είναι να ενεργούν και να συμπεριφέρονται έτσι, ώστε τα μέρη ενώπιον του δικαστηρίου να εμπιστεύονται τη δικαστική αμεροληψία.

4. Η αρχή της ευπρέπειας

Συναφής προς τις προαναφερόμενες αρχές και σε συνέχεια τους είναι και η τέταρτη θεμελιώδης αξία ή αρχή των αρχών Bangalore, που είναι η αρχή της ευπρέπειας (propriety). Είναι εκτενέστατη ως προς το περιεχόμενό της. Η ευπρέπεια και η εμφάνιση ευπρέπειας είναι ουσιώδη στοιχεία για την εκτέλεση όλων των δραστηριοτήτων των δικαστών.

Στον σχολιασμό αυτής της αρχής, κατά την παράγραφο 111, η ευπρέπεια και η εμφάνιση ευπρέπειας, τόσο σε επαγγελματικό όσο και σε προσωπικό επίπεδο, είναι βασικά στοιχεία της ζωής των δικαστών. Αυτό που έχει σημασία δεν είναι τόσο το τι κάνουν ή δεν κάνουν οι δικαστές, αλλά το τι πιστεύουν οι άλλοι ότι έχουν κάνει ή μπορεί να κάνουν.

Για παράδειγμα, δικαστής που μιλά ιδιωτικά και εκτενώς με διάδικο σε εκκρεμή υπόθεση θα φανεί πως προσφέρει πλεονέκτημα σε εκείνο το μέρος, έστω και εάν η συζήτηση δεν αφορά καθόλου την υπόθεση.

Επειδή το κοινό περιμένει υψηλό επίπεδο συμπεριφοράς από τους δικαστές, πρέπει όταν υπάρχουν αμφιβολίες σχετικά με την παρακολούθηση κάποιου γεγονότος ή τη λήψη δώρου, έστω και μικρού, να υπάρξει ο προβληματισμός: *«Πώς μπορεί να φανεί αυτό στα μάτια του κοινού;»*

Ως επιμέρους αρχή εφαρμογής τίθεται η αρχή 4.1, πως οι δικαστές πρέπει να αποφεύγουν την ανάρμοστη συμπεριφορά και την εμφάνιση ανάρμοστης συμπεριφοράς σε όλες τις δραστηριότητές τους. Στον σχολιασμό που υπάρχει, στην παράγραφο 112, αναφέρεται πως το κριτήριο για την ανάρμοστη συμπεριφορά είναι εάν η συμπεριφορά υπονομεύει την ικανότητα που έχουν οι δικαστές να εκτελούν τα δικαστικά καθήκοντα με ακεραιότητα, αμεροληψία, ανεξαρτησία και επάρκεια ή εάν είναι πιθανό να δημιουργήσει, στον νου ενός εύλογου παρατηρητή, την αντίληψη ότι η ικανότητα που έχουν να εκτελούν τα καθήκοντα με αυτόν τον τρόπο είναι μειωμένη.

Για παράδειγμα το να αντιμετωπίζουν οι δικαστές έναν κρατικό αξιωματούχο διαφορετικά από οποιοδήποτε άλλο μέλος του κοινού, δίνοντάς του προνομιά ή θέση, δημιουργεί την εμφάνιση στον μέσο παρατηρητή ότι ο αξιωματούχος έχει ειδική πρόσβαση στο δικαστήριο και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Αντίθετα, μαθητές σχολείων που επισκέπτονται τα δικαστήρια και κάθονται σε ειδικές θέσεις, ακόμα και στο έδρανο, δεν βρίσκονται σε θέση εξουσίας και επομένως δεν δημιουργούν την εντύπωση άσκησης ακατάλληλης επιρροής, ειδικά όταν εξηγείται ότι είναι εκεί για εκπαιδευτικούς λόγους.

Κατά την παράγραφο 113, οι δικαστές πρέπει να είναι ευαίσθητοι στην ανάγκη αποφυγής επαφών που μπορεί να οδηγήσουν τους ανθρώπους σε υποψίες ότι υπάρχει ειδική σχέση ανάμεσα σε αυτούς και κάποιον που ενδέχεται να ευνοήσουν. Για παράδειγμα, οι δικαστές, συνήθως, πρέπει να αποφεύγουν να μεταφέρονται από αστυνομικούς ή δικηγόρους. Όταν χρησιμοποιούν δημόσια συγκοινωνία, θα πρέπει να αποφεύγουν να κάθονται δίπλα σε διάδικο ή σε μάρτυρα.

Ως επιμέρους αρχή εφαρμογής της αρχής της ευπρέπειας, 4.2, είναι πως ως υποκείμενα διαρκούς δημόσιου ελέγχου, οι δικαστές πρέπει να αποδέχονται προσωπικούς περιορισμούς που μπορεί να θεωρηθούν επαχθείς από τον κοινό πολίτη και να το κάνουν ελεύθερα και πρόθυμα. Ιδιαίτερα πρέπει να συμπεριφέρονται με τρόπο που να ανταποκρίνεται στην αξιοπρέπεια του δικαστικού αξιώματος.

Στον σχετικό σχολιασμό, προβλέπεται πως οι δικαστές πρέπει να αναμένουν ότι θα είναι υπό συνεχή δημόσιο έλεγχο και σχολιασμό, επομένως πρέπει να αποδέχονται περιορισμούς στις δραστηριότητές τους που μπορεί να θεωρηθούν βάρος από τον απλό πολίτη. Οφείλουν να το κάνουν ελεύθερα και πρόθυμα, ακόμα και όταν τέτοιες δραστηριότητες δεν θα κρίνονταν αρνητικά, εάν τις ασκούσαν άλλα μέλη της κοινωνίας ή του επαγγέλματος. Αυτό ισχύει τόσο για την επαγγελματική όσο και για την προσωπική συμπεριφορά. Η νομιμότητα της συμπεριφοράς, παρόλο που είναι σχετική, δεν αποτελεί πλήρη μέτρο της ευπρέπειάς της. Οι δικαστές υποχρεούνται να ζουν υποδειγματική ζωή και εκτός δικαστηρίου, όπως και μέσα σε αυτό. Πρέπει να συμπεριφέρονται δημόσια με την ευαισθησία και τον αυτοέλεγχο που απαιτεί το δικαστικό αξίωμα, διότι η εμφάνιση απερίσκεπτου χαρακτήρα μειώνει το κύρος της Δικαιοσύνης και είναι ασύμβατη με την αξιοπρέπεια του δικαστικού αξιώματος.

Η παράγραφος σχολιασμού 116 θέτει παράδειγμα απρέπειας με βάση τις επισκέψεις σε δημόσιους χώρους, όπως μπαρ. Σήμερα, τουλάχιστον στις περισσότερες χώρες, δεν απαγορεύεται σε δικαστή να επισκέπτεται παμπ, μπαρ ή παρόμοια μέρη, αλλά πρέπει να ασκεί διακριτικότητα. Να εξετάζει πώς τέτοιες επισκέψεις θα μπορούσαν να ερμηνευτούν από έναν λογικό παρατηρητή στην κοινωνία, λαμβάνοντας υπόψη, για παράδειγμα, τη φήμη του μέρους, τα άτομα που το επισκέπτονται και πιθανές ανησυχίες ως προς το κατά πόσον το μέρος λειτουργεί νόμιμα.

Η παράγραφος 117 επίσης θέτει παράδειγμα απρέπειας με βάση τα τυχερά παίγνια. Δεν υπάρχει απαγόρευση για δικαστή να ασχολείται περιστασιακά με τυχερά παίγνια ως χόμπι, αλλά πρέπει να ασκεί διακριτικότητα, λαμβάνοντας υπόψη την αντίληψη ενός λογικού παρατηρητή στην κοινότητα. Είναι ένα πράγμα να επισκέπτεται κανείς περιστασιακά ιπποδρομίες ή καζίνο σε διακοπές ή να παίζει χαρτιά με τους φίλους και την οικογένειά του. Είναι, όμως, διαφορετικό να εμφανίζεται συχνά στα παράθυρα στοιχημάτων στις ιπποδρομίες ή να γίνεται παθιασμένος ή επικίνδυνα έντονος τζογαδόρος.

Η παράγραφος 118 του σχολιασμού θέτει άλλο παράδειγμα, με βάση τις συχνές επισκέψεις σε κλαμπ. Οι δικαστές πρέπει να ασκούν προσοχή όταν πηγαίνουν σε κλαμπ και σε άλλους χώρους κοινωνικών συνεννόσεων. Για παράδειγμα πρέπει να υπάρχει επιφυλακτικότητα στο να διενεργούνται επισκέψεις σε χώρους που ανήκουν ή προορίζονται για μέλη της αστυνομίας ή κάποιας κρατικής υπηρεσίας, των οποίων τα μέλη συχνά εμφανίζονται ενώπιον του δικαστηρίου. Παρότι δεν υπάρχει πρόβλημα να γίνεται αποδοχή περιστασιακής πρόσκλησης για δείπνο σε αστυνομικό κλαμπ, δεν είναι επιθυμητό να υπάρχει συμμετοχή μέλους σε τέτοια κλαμπ ή να γίνονται τακτικές χρήσεις των εγκαταστάσεών τους. Στις περισσότερες κοινωνίες, είναι φυσιολογικό οι δικαστές να επισκέπτονται χώρους που οργανώνονται από ενεργούς επαγγελματίες του νομικού κλάδου και να συναναστρέφονται κοινωνικά με τους δικηγόρους.

Σχετική με την πιο πάνω κατακλείδα είναι η επιμέρους αρχή εφαρμογής της αρχής της ευπρέπειας 4.3, πως οι δικαστές πρέπει, στις προσωπικές τους σχέσεις με μέλη του νομικού επαγγέλματος που ασκούν τακτικά δικηγορία ενώπιόν τους, να αποφεύγουν καταστάσεις που εύλογα μπορεί να δημιουργήσουν υποψία ή εμφάνιση μεροληψίας ή εόντοιας.

Στον σχετικό σχολιασμό, αναφέρεται πως η κοινωνική επαφή ανάμεσα σε μέλη της δικαστικής εξουσίας και του νομικού σώματος είναι παράδοση και είναι αποδεκτή. Οι δικαστές ζουν στον πραγματικό κόσμο και δεν είναι αναμενόμενο να διακόπτουν κάθε σχέση με το νομικό σώμα μόλις αναλάβουν καθήκοντα. Η κοινωνική επαφή με δικηγόρους μπορεί να έχει και οφέλη, π.χ. να μειώνει τις εντάσεις μεταξύ δικαστών και δικηγόρων και να μετριάσει την απομόνωση που νιώθει κάθε δικαστής μετά την ανάληψη καθηκόντων. Ωστόσο χρειάζεται κοινή λογική και προσοχή. Οι κοινωνικές σχέσεις με δικηγόρους που εμφανίζονται συχνά ενώπιον του δικαστηρίου είναι επικίνδυνες και απαιτούν ισορροπία. Από τη μία πλευρά, δεν πρέπει να αποθαρρύνονται οι δικαστές από το να έχουν κοινωνικές ή εξωδικαστικές σχέσεις. Από την άλλη πλευρά, υπάρχει ο κίνδυνος εμφάνισης μεροληψίας όταν φίλοι ή γνωστοί δικηγόροι εμφανίζονται στο δικαστήριο. Κάθε δικαστής αποφασίζει εάν η σχέση είναι υπερβολικά στενή ή εάν δημιουργεί τέτοια εντύπωση. Το κριτήριο είναι εάν η σχέση αυτή επηρεάζει τα δικαστικά καθήκοντα και κατά πόσον ένας αντικειμενικός παρατηρητής, πλήρως ενημερωμένος για τη σχέση, θα μπορούσε να αμφιβάλλει για τη δικαιοσύνη της απόφασης.

Οι δικαστές πρέπει επίσης να προσέχουν να μην εκτίθενται σε εξωδικαστικές πληροφορίες για την υπόθεση. Είναι σοφό να αποφεύγουν επαναλαμβανόμενες επαφές με δικηγόρους που συμμετέχουν σε συγκεκριμένη υπόθεση, εάν αυτό μπορεί να δώσει την εντύπωση στενής σχέσης. Εάν υπάρχει γειτνίαση με δικηγόρο που εμφανίζεται τακτικά στο ίδιο δικαστήριο, δεν πρέπει να αποφεύγει κάθε κοινωνική επαφή, εκτός ίσως εάν ο/η δικηγόρος είναι διάδικος σε εκκρεμή υπόθεση.

Μικρός βαθμός κοινωνικοποίησης είναι αποδεκτός, αρκεί να μην προκαλεί την ανάγκη συχνής εξαίρεσης ή να δημιουργεί εύλογη υποψία μεροληψίας. Δεν υπάρχει αντίρρηση να παρευρίσκονται οι δικαστές σε μεγάλες εκδηλώσεις, όπως κοκτέιλ ή εορταστικές συγκεντρώσεις δικηγόρων. Είναι δυνατό να αποφευχθεί η άμεση κοινωνική επαφή με δικηγόρους που έχουν εκκρεμείς υποθέσεις ενώπιον του δικαστηρίου· εάν συμβεί, να αποφευχθεί συζήτηση για την υπόθεση. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα άλλα μέρη στην υπόθεση θα πρέπει να ενημερώνονται άμεσα. Το σημαντικό είναι να μην δημιουργείται εντύπωση ειδικής σχέσης ή προνομίων ανάμεσα σε δικηγόρο και δικαστή. Επιτρέπεται να δέχονται οι δικαστές προσκλήσεις σε κοινωνικές συγκεντρώσεις από δικηγόρους καθώς οι ανεπίσημες συζητήσεις ωφελούν τη δικαστική διαδικασία. Όμως δεν πρέπει να λαμβάνουν δώρα από δικηγόρους που μπορεί να εμφανιστούν ενώπιον του δικαστηρίου ούτε να πηγαίνουν σε εκδηλώσεις που παρέχουν υπερβολική φιλοξενία.

Η παρουσία δικαστών σε πάρτι δικηγορικής εταιρείας εξαρτάται από τον διοργανωτή, τους προσκεκλημένους και τη φύση της εκδήλωσης. Οι δικαστές πρέπει να ενημερώνονται για τους καλεσμένους και την προσφερόμενη φιλοξενία. Απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή όταν η εταιρεία προωθεί υπηρεσίες ή πελάτες. Πρέπει να διασφαλίζεται ότι η παρουσία δικαστών δεν επηρεάζει την εικόνα της αμεροληψίας. Επιβάλλεται προσοχή στην καταλληλότητα των κοινωνικών επισκέψεων σε παλιό γραφείο ή δικηγορική εταιρεία. Είναι συνήθως αποδεκτή η παρουσία σε επίσημες εκδηλώσεις, αλλά οι πολύ συχνές

επισκέψεις για κοινωνική συναναστροφή μπορεί να θεωρηθούν ακατάλληλες. Ομοίως, δικαστής που ήταν πρώην εισαγγελέας πρέπει να αποφεύγει πολύ στενές σχέσεις με πρώην συναδέλφους ή αστυνομικούς με τους οποίους συνεργάζονταν, για να μην φαίνεται ότι ασκεί εύνοια.

Οι δικαστές πρέπει να αποφεύγουν υπερβολικά στενές σχέσεις με τακτικούς διαδικούς, όπως κυβερνητικούς αξιωματούχους, αστυνομικούς, εισαγγελείς κ.ά., εάν αυτό μπορεί να δημιουργήσει εντύπωση μεροληψίας ή ανάγκη μελλοντικής εξαιρέσης. Πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τη συχνότητα της εμφάνισης αυτών ενώπιον του δικαστηρίου, τη φύση της κοινωνικής επαφής, τον νομικό πολιτισμό και τη φύση των υποθέσεων. Δεν συνιστάται οι δικαστές να ανήκουν σε μυστικές εταιρείες όπου συμμετέχουν και δικηγόροι που εμφανίζονται ενώπιον δικαστηρίου, επειδή μπορεί να υπονοηθεί ότι παρέχονται ειδικές ευνοϊκές μεταχειρίσεις.

Ως επιμέρους αρχή εφαρμογής της αρχής της ευπρέπειας (4.4) είναι και πως οι δικαστές δεν πρέπει να συμμετέχουν στην εκδίκαση υπόθεσης στην οποία μέλος της οικογένειας τους εκπροσωπεί διάδικο ή σχετίζεται με οποιονδήποτε τρόπο με την υπόθεση.

Στον σχετικό σχολιασμό, προβλέπεται ότι οφείλουν κανονικά να εξαιρεθούν εάν οποιοδήποτε μέλος της οικογένειάς τους (συμπεριλαμβανομένων των αρραβωνιαστικών) συμμετέχει ή εμφανίζεται ως δικηγόρος στην υπόθεση. Τα μέλη μιας δικηγορικής εταιρείας συνήθως μοιράζονται κέρδη και έξοδα και έχουν συμφέρον στην επιτυχία των υποθέσεων τους. Ωστόσο το γεγονός ότι ο/η δικηγόρος που συμμετέχει στην υπόθεση ανήκει σε εταιρεία στην οποία είναι μέλος και συγγενής δικαστή δεν απαιτεί αυτόματα εξαίρεση. Η τελευταία είναι απαραίτητη εάν η αμεροληψία μπορεί εύλογα να αμφισβητηθεί ή εάν το συγγενικό πρόσωπο έχει ουσιαστικό ενδιαφέρον στην εταιρεία που θα επηρεαστεί από την έκβαση της υπόθεσης. Παράγοντες που εξετάζονται είναι:

- (α) η εντύπωση που δημιουργείται στο κοινό από τη μη εξαίρεση
- (β) η αντίληψη από δικηγόρους, δικαστές και κοινό
- (γ) το διοικητικό βάρος που δημιουργεί η εξαίρεση στο δικαστήριο
- (δ) το μέγεθος των οικονομικών ή επαγγελματικών συμφερόντων του συγγενικού προσώπου στην υπόθεση

Εάν μέλη της οικογένειας των δικαστών εργάζονται σε κυβερνητικό τμήμα, παρόλο που οι δημόσιοι λειτουργοί πληρώνονται με μισθό και δεν έχουν οικονομικό κίνητρο για την έκβαση υποθέσεων, η επιθυμία για επαγγελματική επιτυχία πρέπει να λαμβάνεται υπόψη. Ακόμα και το συγγενικό πρόσωπο που εργάζεται, λόγου χάριν, σε γραφείο δημόσιου κατήγορου, να μην έχει υπεύθυνη θέση, πρέπει να εξετάζεται η εξαίρεση, για δύο λόγους: οι υπάλληλοι ανταλλάσσουν πληροφορίες για υποθέσεις οπότε υπάρχει κίνδυνος το συγγενικό πρόσωπο να εμπλακεί ή να επηρεάσει άλλες υποθέσεις. Έπειτα, η αμεροληψία μπορεί να αμφισβητηθεί εύλογα. Το κριτήριο είναι εάν ένας λογικός παρατηρητής θα πίστευε ότι οι δικαστές έχουν συνειδητή ή ασυνειδητή μεροληψία υπέρ του γραφείου όπου εργάζεται το συγγενικό πρόσωπο. Κανονικά οι δικαστές δεν πρέπει να εκδικάζουν υποθέσεις όπου εμπλέκεται δικηγόρος με τον οποίον ή με την οποίαν υπάρχει κοινωνική

ή ερωτική σχέση, εκτός εάν η εμφάνιση είναι τυπική ή καταγράφεται επίσημα. Ωστόσο δεν είναι υποχρεωτική η εξαίρεση σε υποθέσεις που αφορούν άλλους συνεργάτες του συγκεκριμένου δικηγόρου. Σε ορισμένες δικαστικές περιφέρειες, υπάρχει μόνον ένας/μία δικαστής και ένας/μίας δικηγόρος (δημόσιος κατήγορος ή δικηγόρος Υπεράσπισης). Εάν το πρόσωπο του/της δικηγόρου είναι συγγενικό πρόσωπο, η υποχρεωτική εξαίρεση από όλες τις υποθέσεις θα προκαλούσε δυσκολίες, όπως επιβάρυνση άλλων δικαστών και καθυστέρηση στη δίκη. Παρόλο που η εξαίρεση δεν είναι απόλυτα υποχρεωτική σε τέτοιες περιπτώσεις, καλό είναι αυτές οι καταστάσεις να αποφεύγονται, όσο είναι πρακτικά εφικτό.

Κατά την επιμέρους αρχή εφαρμογής 4.5, οι δικαστές δεν επιτρέπεται να επιτρέπουν τη χρήση της κατοικίας τους από μέλη της νομικής κοινότητας για τη συνάντηση με πελάτες ή με άλλα μέλη της νομικής κοινότητας. Κατά τον σχολιασμό, εκτίθεται πως είναι ακατάλληλο να επιτρέπεται σε δικηγόρο να χρησιμοποιεί τη δικαστική οικία για να συναντά πελάτες ή άλλους δικηγόρους στο πλαίσιο επαγγελματικής δραστηριότητας. Εάν οι σύζυγοι ή άλλα μέλη της οικογένειάς είναι δικηγόροι, δεν θα πρέπει να χρησιμοποιείται η ίδια τηλεφωνική γραμμή για τις οικιακές και επαγγελματικές τηλεφωνικές κλήσεις καθώς αυτό θα μπορούσε να δημιουργήσει την εντύπωση ότι και οι ίδιοι οι δικαστές ασκούν δικηγορία ή να προκαλέσει την υποψία ή την εμφάνιση αθέμιτων εξωδικαστικών επαφών.

Πολύ σημαντική είναι η επιμέρους αρχή εφαρμογής της αρχής της ευπρέπειας 4.6, κατά την οποία κάθε δικαστής, όπως κάθε άλλος πολίτης, έχει το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης, της πίστης, του συνεταιρίζεσθαι και του συνέρχεσθαι· όμως, κατά την άσκηση αυτών των δικαιωμάτων, οφείλει να συμπεριφέρεται κατά τρόπο που να διαφυλάσσει την αξιοπρέπεια του δικαστικού λειτουργήματος καθώς και την αμεροληψία και την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης.

Κατά τον επιμέρους σχολιασμό, στην παράγραφο 134, αναφέρεται πως κάθε εν ενεργεία δικαστής δεν παραιτείται από τα δικαιώματα της ελευθερίας της έκφρασης, του συνεταιρίζεσθαι και του συνέρχεσθαι που απολαμβάνουν και τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας ούτε εγκαταλείπει τις πολιτικές πεποιθήσεις ή το ενδιαφέρον για πολιτικά ζητήματα. Ωστόσο απαιτείται αυτοσυγκράτηση, προκειμένου να διατηρηθεί η εμπιστοσύνη του κοινού στην αμεροληψία και την ανεξαρτησία του δικαστικού σώματος. Κατά τον καθορισμό του κατάλληλου βαθμού συμμετοχής στον δημόσιο διάλογο, υπάρχουν δύο βασικές παράμετροι:

- (1) εάν η εμπλοκή μπορεί ευλόγως να υπονομεύσει την εμπιστοσύνη στην αμεροληψία
- (2) εάν η εμπλοκή ενδέχεται αδικαιολόγητα να επιφέρει έκθεση σε πολιτικές επιθέσεις ή να αντίκειται στην αξιοπρέπεια του δικαστικού αξιώματος

Εάν ισχύει έστω και ένα από τα παραπάνω, οι δικαστές οφείλουν να απέχουν. Κατά την παράγραφο 135, τα δικαστικά καθήκοντα είναι ασυμβίβαστα με ορισμένες πολιτικές δραστηριότητες, όπως η ιδιότητα του βουλευτή ή του μέλους ενός δημοτικού συμβουλίου.

Κατά την παράγραφο 136, οι δικαστές δεν πρέπει να εμπλέκονται ακατάλληλα σε δημόσιες αντιπαραθέσεις. Ο λόγος είναι προφανής: η ουσία της δικαστικής ιδιότητας έγκειται στην ικανότητα για αντικειμενική και δικανική αποτίμηση των διαφορών. Εξίσου σημαντικό

είναι να φαίνεται προς τα έξω ότι επιδεικνύεται αυτή η αμερόληπτη, ανεπιηρέαστη και ισοτίμη στάση. Εάν οι δικαστές εισέλθουν στην πολιτική σφαίρα, εκφράσουν γνώμες για αμφιλεγόμενα ζητήματα ή ασκήσουν δημόσια κριτική κατά της Κυβέρνησης, ενδέχεται να μην θεωρηθούν πλέον αντικειμενικά ή αμερόληπτα πρόσωπα, όταν εκδικάζουν σχετικές υποθέσεις ή υποθέσεις στις οποίες εμπλέκονται πρόσωπα ή φορείς που είχαν προηγουμένως επικρίνει.

Με βάση την παράγραφο 137, τα μέλη του κοινού, της νομοθετικής εξουσίας και της εκτελεστικής εξουσίας ενδέχεται να σχολιάσουν δημόσια αυτό που θεωρούν αδυναμίες, σφάλματα ή παραλείψεις δικαστή ή δικαστικών αποφάσεων. Λόγω της αποδεκτής «πολιτικής της σιωπής» των δικαστών, συνήθως δεν απαντούν. Παρόλο που το δικαίωμα στην κριτική υπόκειται στους κανόνες περί περιφρόνησης του δικαστηρίου, στη σύγχρονη εποχή, αυτοί οι κανόνες σπανίως εφαρμόζονται για την καταστολή ή τιμωρία της κριτικής. Η καλύτερη και σοφότερη πρακτική είναι η αγνόηση τέτοιων επιθέσεων, αντί της πρόκλησης επιπλέον δημοσιότητας μέσω νομικών διαδικασιών. Όπως έχει λεχθεί και αναφέρεται αλλά και υιοθετείται γενικότερα (σε μτφ.):

«Η Δικαιοσύνη δεν είναι αρετή που ζει σε μοναστήρι· πρέπει να αντέχει τον έλεγχο και τα εύλογα, έστω και αυστηρά σχόλια των πολιτών». (Ambard v. Attorney General for Trinidad and Tobago [1936] AC 322, 335)

Κατά την παράγραφο 138 του σχολιασμού, υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι δικαστές μπορούν να εκφραστούν δημόσια, ακόμα και για πολιτικά ζητήματα, ιδίως όταν αυτά αφορούν άμεσα τη λειτουργία των δικαστηρίων, τη δικαστική ανεξαρτησία (π.χ. μισθοί ή προνόμια δικαστών), βασικά ζητήματα της απονομής της Δικαιοσύνης ή την προσωπική ακεραιότητα των δικαστών. Ακόμη και τότε, όμως, απαιτείται μεγάλη αυτοσυγκράτηση. Οι δικαστές μπορούν να απευθυνθούν στην Κυβέρνηση, αλλά όχι να φαίνονται ότι ασκούν πίεση (lobbying) ή ότι προκαταβάλλουν κρίσεις. Επιπλέον θα πρέπει να έχουν υπόψη πως οι δηλώσεις τους μπορεί να εκληφθούν ως αντιπροσωπευτικές ολόκληρης της δικαστικής κοινότητας και όχι ως προσωπικές.

Κατά την παράγραφο 139, οι δικαστές μπορούν να συμμετέχουν σε συζητήσεις περί νομικών θεμάτων για εκπαιδευτικούς σκοπούς και να επισημαίνουν αδυναμίες στη νομοθεσία. Σε ειδικές περιπτώσεις, είναι δυνατόν να σχολιάζουν σχέδια νόμων, αποφεύγοντας, όμως, την παροχή ανεπίσημων ερμηνειών ή πολιτικά φορτισμένων απόψεων. Οι παρεμβάσεις πρέπει να επικεντρώνονται σε πρακτικά ζητήματα ή σε ατέλειες στη διατύπωση και να αποφεύγονται οι πολιτικές τοποθετήσεις. Κατά κανόνα, όμως, τέτοια σχόλια πρέπει να γίνονται θεσμικά και όχι ως προσωπικές παρεμβάσεις μεμονωμένων δικαστών.

Με βάση την παράγραφο 140, ενδέχεται να προκύψουν περιστάσεις κατά τις οποίες δικαστής—ως άνθρωπος με συνείδηση, αξίες και αισθήματα—νιώθει ηθικό καθήκον να εκφραστεί. Για παράδειγμα να συμμετάσχει σε αγρυπνία, να κρατήσει πανό ή να υπογράψει αναφορά κατά του πολέμου, υπέρ της εξοικονόμησης ενέργειας ή υπέρ μιας κοινωνικής πρωτοβουλίας. Αυτές είναι εκφράσεις ενδιαφέροντος για το κοινό καλό. Ωστόσο εάν τέτοια θέματα φτάσουν στο δικαστήριο και υπάρχει το ενδεχόμενο να τεθεί ζήτημα αμεροληψίας, είναι δυνατόν να υπάρξει ανάγκη εξαιρέσεως.

Κατά την επιμέρους αρχή εφαρμογής της αρχής της ευπρέπειας 4.7, οι δικαστές οφείλουν να έχουν ενημέρωση για τα προσωπικά και διαχειριστικά οικονομικά συμφέροντα και να καταβάλλουν εύλογες προσπάθειες, ώστε να λαμβάνουν ενημέρωση και για τα οικογενειακά οικονομικά συμφέροντα. Κατά τον σχολιασμό, εκτίθεται πως οφείλουν να εξαιρεθούν από υπόθεση εάν φαίνεται ότι οι ίδιοι, μέλος της οικογένειάς τους ή οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο με το οποίο συνδέονται με σχέση εμπιστευτικής διαχείρισης ενδέχεται να ωφεληθούν οικονομικά από απόφαση που πρόκειται να ληφθεί. Κατά συνέπεια, πρέπει να υπάρχει διαρκής ενημέρωση για τα προσωπικά οικονομικά συμφέροντα, για τα συμφέροντα διαχείρισης (π.χ. ως εκτελεστές διαθήκης, διαχειριστές, επιτροποι ή κηδεμόνες) και για τα οικογενειακά οικονομικά συμφέροντα. Ο όρος «οικονομικά συμφέροντα» σημαίνει την κυριότητα έννομου ή δικαικού συμφέροντος, όσο μικρό και να είναι, μια σχέση που ο/η δικαστής διατηρεί ως μέλος διοικητικού συμβουλίου, θέση σύμβουλου ή ενεργού μέλους σε δραστηριότητες ενός οργανισμού. Εξαιρούνται:

(α) η κατοχή μεριδίων σε κοινά ή αμοιβαία κεφάλαια που επενδύουν σε τίτλους δεν θεωρείται «οικονομικό συμφέρον» στους εν λόγω τίτλους ·

(β) η κατοχή θέσης σε εκπαιδευτικό, θρησκευτικό, φιλανθρωπικό ή πολιτιστικό οργανισμό δεν συνιστά «οικονομικό συμφέρον» στους τίτλους που κατέχει ο οργανισμός ·

(γ) το δικαίωμα ιδιοκτησίας που έχουν ως ασφαλισμένοι σε αλληλασφαλιστική εταιρεία ή καταθέτες σε αλληλασφαλιστικό πιστωτικό ίδρυμα αποτελεί «οικονομικό συμφέρον» μόνον εάν η έκβαση της υπόθεσης θα μπορούσε να επηρεάσει ουσιωδώς την αξία αυτού του συμφέροντος · και

(δ) η κατοχή κρατικών τίτλων συνιστά «οικονομικό συμφέρον» στο δημόσιο μόνον, εάν η απόφαση του δικαστηρίου μπορεί να επηρεάσει ουσιωδώς την αξία των τίτλων.

Κατά την επιμέρους αρχή 4.8, οι δικαστές δεν πρέπει να επιτρέπουν στις οικογενειακές, κοινωνικές ή άλλες σχέσεις να επηρεάζουν αθέμιτα τη δικαστική συμπεριφορά ή τις δικαστικές αποφάσεις. Κατά τον σχολιασμό, αναφέρεται πως τα μέλη της οικογένειας, οι φίλοι, αλλά και οι κοινωνικοί, επαγγελματικοί ή συλλογικοί κύκλοι με τους οποίους υπάρχει τακτική επικοινωνία, κοινά ενδιαφέροντα ή σχέση εμπιστοσύνης, βρίσκονται σε θέση να ασκήσουν αθέμιτη επιρροή – ή να δημιουργηθεί τέτοια εντύπωση – στην άσκηση των δικαστικών καθηκόντων. Αυτή η επιρροή μπορεί να είναι προς ίδιον όφελος ή υπέρ διαδίκων ή δικηγόρων. Οι δικαστές πρέπει να μεριμνούν, ώστε η συμπεριφορά και οι αποφάσεις τους να μην επηρεάζονται ούτε καν υποσυνείδητα από τέτοιες σχέσεις. Οι δικαστές που χρησιμοποιούν τη θέση τους για προσωπικό όφελος ή για εκδίκηση καταχρώνται την εξουσία τους. Πρέπει να αποφεύγουν οποιαδήποτε ενέργεια που μπορεί να υποδηλώνει ότι οι αποφάσεις τους υπαγορεύονται από προσωπικά συμφέροντα ή ευνοιοκρατία καθώς αυτό παραβιάζει σοβαρά την εμπιστοσύνη του κοινού στη Δικαιοσύνη.

Κατά την επιμέρους αρχή 4.9, οι δικαστές δεν πρέπει να χρησιμοποιούν ή να επιτρέπουν να χρησιμοποιείται το κύρος του δικαστικού αξιώματος για την προώθηση ιδιωτικών ή οικογενειακών συμφερόντων ή συμφερόντων οποιουδήποτε άλλου ούτε να δημιουργείται ή να επιτρέπεται να δημιουργηθεί η εντύπωση ότι κάποιος βρίσκεται σε προνομιακή θέση

επιρροής στη δικαστική κρίση. Κατά τον σχολιασμό, αναφέρεται πως οι πολίτες συχνά αντιμετωπίζουν τους δικαστές με δέος και σεβασμό, εντός και εκτός δικαστηρίων. Επομένως πρέπει να διακρίνουν τη θεμιτή από την αθέμιτη χρήση του κύρους του αξιώματος. Είναι αθέμιτο να χρησιμοποιείται το αξίωμα για προσωπικό όφελος ή προνομιακή μεταχείριση. Για παράδειγμα οι δικαστές δεν πρέπει να χρησιμοποιούν επίσημο επιστολόχαρτο του δικαστηρίου για ιδιωτικές υποθέσεις· να γίνεται επίκληση της δικαστικής ιδιότητας για να αποφευχθούν νομικά ή διοικητικά προβλήματα (π.χ. σε έλεγχο τροχαίας)· να διενεργείται τηλεφωνική επικοινωνία με εισαγγελέα για να «διευθετηθεί» τροχαία κλήση υπαλλήλου του δικαστηρίου. Τέτοιες συμπεριφορές δημιουργούν εντύπωση αθέμιτης παρέμβασης, ακόμη και σε περίπτωση που δεν ασκείται πραγματική επιρροή.

Δεν απαιτείται απόκρυψη της δικαστικής ιδιότητας, αλλά θα πρέπει να αποφεύγονται ενέργειες που θα μπορούσαν να εκληφθούν ως προσπάθεια εξασφάλισης προνομίων. Για παράδειγμα εάν συλληφθεί παιδί δικαστή, μπορεί να υπάρξει γονική παρέμβαση, αλλά δεν θα πρέπει να γίνει αναφορά στη δικαστική ιδιότητα, προκειμένου να ζητηθεί πειθαρχική δίωξη του μέλους της αστυνομίας που προέβη στη σύλληψη. Θα δημιουργούνταν θόλωση των ορίων μεταξύ του ρόλου του γονέα και του ρόλου του δικαστή, που θα μπορούσε να καταλήξει σε κατάχρηση εξουσίας. Η χρήση επιστολόχαρτου του δικαστηρίου δεν πρέπει να συνιστά σε κάθε περίπτωση κατάχρηση του αξιώματος, εάν χρησιμοποιηθεί σε επίσημη επικοινωνία ή σε ανεπίσημη κοινωνική ανταπόδοση (π.χ. ευχαριστήρια επιστολή), αλλά είναι ακατάλληλο να χρησιμοποιείται για ιδιωτικά ζητήματα ή για αναφορά σε ιδιωτικές διαφορές (π.χ. ένσταση σε ασφαλιστική εταιρεία), όπου μπορεί να δημιουργηθεί η εντύπωση προσπάθειας επιρροής.

Δεν απαγορεύεται η παροχή συστατικής επιστολής, αλλά απαιτείται προσοχή:

- (α) οι δικαστές δεν πρέπει να γράφουν επιστολές για άτομα που δεν γνωρίζουν·
- (β) μπορούν να γράψουν επιστολή για υπάλληλο του δικαστηρίου, με αναφορά στο πώς και σε ποιον βαθμό είναι γνωστό πρόσωπο. Κατά κανόνα, η επιστολή απευθύνεται άμεσα στον παραλήπτη και αποστέλλεται προσωπικά·
- (γ) μπορούν να γράψουν γενική επιστολή για προσωπικό υπάλληλό του (π.χ. βοηθό ή γραμματέα) με παραλήπτη «προς κάθε ενδιαφερόμενο»·
- (δ) μπορούν να γράψουν συστατική επιστολή για συγγενή ή φίλο, εφόσον είναι σύσταση του τύπου που θα έγραφαν λόγω της προσωπικής σχέσης.

Η κατάθεση δικαστών ως μαρτύρων χαρακτηρα προσδίδει κύρος στη διαδικασία. Μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα, ειδικά εάν ο αντίδικος είναι δικηγόρος που εμφανίζεται τακτικά στο δικαστήριο. Δεν πρέπει να δίδονται καταθέσεις πρόθυμα υπέρ κάποιου, εκτός εάν η άρνηση θα δημιουργούσε κατάφωρη αδικία, π.χ. υπέρ συναδέλφου. Εάν υπάρξει νόμιμη κλήση, θα πρέπει να δοθεί κατάθεση. Εάν οι δικαστές τηλεφωνήσουν ή γράψουν επιστολή υπέρ δικηγόρου σε πειθαρχική διαδικασία, ουσιαστικά καταθέτουν ως μάρτυρες χαρακτηρα. Το ίδιο ισχύει για υποστήριξη υποψηφίων δικαστών χωρίς επίσημο αίτημα. Σε αμφότερες τις περιπτώσεις, προσδίδεται αθέμιτο κύρος μέσω του αξιώματος.

Κατά την παράγραφο 151 του σχολιασμού εάν οι δικαστές συγγράφουν ή συμμετέχουν σε έκδοση, πρέπει να διασφαλίζουν ότι το αξίωμά τους δεν θα χρησιμοποιηθεί εμπορικά. Στις συμβάσεις έκδοσης πρέπει να διατηρείται επαρκής έλεγχος στη διαφήμιση, για να αποτρέπεται η εκμετάλλευση του δικαστικού κύρους. Κατά την παράγραφο 152 η συμμετοχή σε τηλεοπτικά ή ραδιοφωνικά προγράμματα μπορεί να θεωρηθεί ότι εξυπηρετεί εμπορικά συμφέροντα. Εάν όμως πρόκειται για ενημερωτικά προγράμματα που προάγουν τη γνώση για τη Δικαιοσύνη, μπορεί να είναι κατάλληλη. Πρέπει να αξιολογούνται η συχνότητα εμφάνισης, το κοινό, το θέμα και ο εμπορικός χαρακτήρας του μέσου.

Η παράγραφος 153 αναφέρεται σε πρώην δικαστές. Ανάλογα με τα τοπικά ήθη, πρώην δικαστής μπορεί να αναφέρεται στο αξίωμα σε διαφημίσεις για υπηρεσίες διαμεσολάβησης ή διαιτησίας, υπό την προϋπόθεση ότι αναφέρεται ότι είναι «συνταξιούχος» ή «πρώην». Δεν πρέπει να χρησιμοποιεί τον τίτλο «Αξιότιμος/η» ή τη συντομογραφία «Αξ.» σε διαφημίσεις.

Κατά την επιμέρους αρχή εφαρμογής 4.10, εμπιστευτικές πληροφορίες που αποκτούν οι δικαστές κατά την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται ούτε να αποκαλύπτονται για οποιονδήποτε άλλον σκοπό που δεν σχετίζεται με τα καθήκοντα αυτά. Κατά τον σχολιασμό, εκτίθεται πως κατά την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων, οι δικαστές ενδέχεται να αποκτήσουν πληροφορίες εμπορικής ή άλλης αξίας, οι οποίες δεν είναι προσβάσιμες στο κοινό. Δεν επιτρέπεται να αποκαλύψουν ή να χρησιμοποιήσουν τέτοιες πληροφορίες για προσωπικό όφελος ή για οποιονδήποτε σκοπό που δεν σχετίζεται άμεσα με τα δικαστικά καθήκοντα. Η εν λόγω απαγόρευση εστιάζει κυρίως στην καταχρηστική χρήση αποδεικτικού υλικού που δεν έχει δημοσιοποιηθεί, όπως για παράδειγμα αποδεικτικά στοιχεία που καλύπτονται από διαταγή εμπιστευτικότητας σε μεγάλη εμπορική δίκη.

Σημαντική είναι η επιμέρους αρχή εφαρμογής της αρχής της ευπρέπειας 4.11. Με βάση αυτήν, οι δικαστές μπορούν να συγγράφουν, να ομιλούν, να διδάσκουν και να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που σχετίζονται με το δίκαιο, το νομικό σύστημα, τη λειτουργία της Δικαιοσύνης ή συναφή θέματα. Κατά τον σχολιασμό, αναφέρεται, στην παράγραφο 156, πως οι δικαστές κατέχουν μοναδική θέση, ώστε να συμβάλλουν στη βελτίωση του δικαίου, του νομικού συστήματος και της απονομής της Δικαιοσύνης, τόσο εντός όσο και εκτός της δικαιοδοσίας. Τέτοιες συνεισφορές μπορούν να λάβουν τη μορφή ομιλιών, συγγραφής, διδασκαλίας ή συμμετοχής σε άλλες εξωδικαστικές δραστηριότητες. Εφόσον η συμμετοχή αυτή δεν αποσπά από την επιτέλεση των δικαστικών καθηκόντων και στον βαθμό που ο χρόνος το επιτρέπει, οι δικαστές ενθαρρύνονται να αναλαμβάνουν τέτοιες δραστηριότητες.

Κατά την παράγραφο 157, οι δικαστές μπορούν να συμβάλουν στη νομική και επαγγελματική εκπαίδευση, δίνοντας διαλέξεις, συμμετέχοντας σε συνέδρια και σεμινάρια, αξιολογώντας εικονικές δίκες φοιτητών και ενεργώντας ως εξεταστές. Επίσης μπορούν να συμβάλουν στη νομική βιβλιογραφία ως συγγραφείς ή επιμελητές. Τέτοιες επαγγελματικές δραστηριότητες εκ μέρους των δικαστών είναι προς το δημόσιο συμφέρον και πρέπει να ενθαρρύνονται. Ωστόσο πρέπει, όταν χρειάζεται, να καθιστούν σαφές ότι σχόλια που γίνονται στο πλαίσιο εκπαιδευτικής εκδήλωσης δεν αποτελούν γνώμοδοτήσεις ούτε δέσμευση σε συγκεκριμένη νομική θέση σε ενδεχόμενες μελλοντικές δίκες. Αυτό διότι

οι δικαστές δεν εκφράζουν γνώμες ή παρέχουν νομικές συμβουλές για ζητήματα που δεν έχουν τεθεί ενώπιον τους στο πλαίσιο κανονικής δικαστικής διαδικασίας. Μέχρι να παρουσιαστούν τα αποδεικτικά στοιχεία, να ακουστούν τα επιχειρήματα και όταν απαιτείται να ολοκληρωθεί η έρευνα, δεν μπορούν να σταθμιστούν αμερόληπτα τα αντικρουόμενα επιχειρήματα ούτε να διαμορφωθεί ορισμένη δικαστική άποψη. Πριν γίνει αποδοχή οποιασδήποτε αποζημίωσης για διδασκαλία ή άλλη σχετική ενέργεια, θα πρέπει να διασφαλιστεί ότι αυτή δεν υπερβαίνει το ποσό που θα λάμβανε οποιοδήποτε άλλο διδακτικό προσωπικό ή οποιοσδήποτε άλλος στην ίδια θέση χωρίς δικαστική ιδιότητα για το ίδιο έργο και ότι είναι σύμφωνη με συνταγματικές ή νομικές διατάξεις που διέπουν την αποδοχή πρόσθετης αμοιβής από κρατικούς λειτουργούς.

Οι δικαστές μπορούν να εμφανίζονται σε δημόσια ακρόαση ενώπιον επίσημου οργάνου που ασχολείται με ζητήματα σχετικά με το δίκαιο, το νομικό σύστημα, την απονομή της Δικαιοσύνης ή συναφή θέματα. Επίσης μπορούν να εμφανιστούν και να καταθέσουν ενώπιον επίσημου οργάνου, στο μέτρο που είναι γενικά αποδεκτό ότι η δικαστική εμπειρία παρέχει ειδική τεχνογνωσία επί του ζητήματος που εξετάζεται. Ακόμα μπορούν να εμφανιστούν με ιδιότητα πολίτη, για να καταθέσουν ή να υποβάλουν παρατηρήσεις ενώπιον κυβερνητικών φορέων, για ζητήματα που είναι πιθανό να επηρεάσουν προσωπικά, όπως, για παράδειγμα, προτάσεις χωροταξικού σχεδιασμού που επηρεάζουν την ακίνητη περιουσία ή μέτρα που αφορούν την πρόσβαση σε τοπικές υπηρεσίες υγείας. Ωστόσο θα πρέπει να επιδεικνύεται ιδιαίτερη προσοχή, ώστε να μην προσδοθεί στο ζήτημα το κύρος της δικαστικής ιδιότητας, προκειμένου να προωθηθούν ευρύτερες κοινωνικές ή πολιτικές θέσεις, ιδίως όταν το σχετικό θέμα δεν εντάσσεται στο πεδίο της ειδικής δικαστικής εμπειρίας.

Περαιτέρω, οι δικαστές μπορούν να υπηρετούν ως μέλη επίσημου οργάνου ή άλλης κυβερνητικής επιτροπής, συμβουλίου ή γνωμοδοτικού σώματος, εφόσον αυτή η ιδιότητα δεν αντίκειται στην αντιληπτή αμεροληψία και πολιτική ουδετερότητα που πρέπει να διακρίνει κάθε δικαστή. Εξαιτίας του σεβασμού που τυγχάνει η Δικαιοσύνη στην κοινωνία και της βαρύτητας που αποδίδεται στις δικαστικές διαπιστώσεις, οι δικαστές συχνά καλούνται να ηγηθούν επιτροπών διερεύνησης ή να συντάξουν αναφορές για ζητήματα δημόσιου ενδιαφέροντος που δεν εντάσσονται στα καθήκοντα της δικαστικής λειτουργίας. Πριν γίνει αποδοχή τέτοιου διορισμού, θα πρέπει να εξεταστούν προσεκτικά οι συνέπειες για τη δικαστική ανεξαρτησία. Έχουν υπάρξει περιπτώσεις όπου δικαστές ενεπλάκησαν σε δημόσιες αντιπαραθέσεις και δέχθηκαν κριτική ή δυσφήμιση έπειτα από δημοσίευση πορισμάτων τέτοιων επιτροπών. Πρέπει επίσης να εξετάζονται οι όροι εντολής, τα χρονικά όρια και οι διαθέσιμοι πόροι, ώστε να διασφαλίζεται η συμβατότητα με τη δικαστική αποστολή. Κατά κανόνα, δεν υπάρχει υποχρέωση αποδοχής του διορισμού, εκτός, ίσως, σε περιπτώσεις εθνικής ανάγκης ή έκτακτης σημασίας, όπου η αποδοχή γίνεται ως πράξη δημόσιας προσφοράς.

Κάθε δικαστής πρέπει να επιδεικνύει ιδιαίτερη επιφυλακτικότητα όσον αφορά τη συμμετοχή σε κυβερνητικές επιτροπές ή φορείς που ασχολούνται με ζητήματα πολιτικής, διοίκησης ή πρακτικής και όχι με τη βελτίωση του δικαίου, του νομικού συστήματος ή της απονομής της Δικαιοσύνης, εκτός εάν ο νόμος επιβάλλει τέτοια συμμετοχή. Απαγορεύεται η αποδοχή τέτοιου διορισμού, εάν παρεμποδίζει την άσκηση δικαστικών καθηκόντων ή υπονομεύει την εμπιστοσύνη του κοινού στην ακεραιότητα, την αμεροληψία και την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης. Επιπλέον η μακροχρόνια απουσία από τα τακτικά

καθήκοντα μπορεί να καταστήσει δύσκολη την επανένταξη στη δικαστική εργασία και την αναπροσαρμογή στη δικαστική σκέψη και δεοντολογία.

Σε ορισμένες χώρες, απαγορεύεται συνταγματικά η συμμετοχή δικαστών σε ερευνητικές επιτροπές. Ακόμα και όταν επιτρέπεται, αποθαρρύνεται, ανάλογα με το αντικείμενο ή άλλα κριτήρια. Μπορούν να προβληθούν ισχυρά επιχειρήματα υπέρ της συμμετοχής δικαστών σε τέτοιες επιτροπές λόγω της εμπειρίας τους στην αξιολόγηση αποδείξεων και της φερεγγυότητας τους. Μολοντούτο πρέπει να ληφθούν υπόψη τα εξής:

(α) ο νόμιμος ρόλος κάθε δικαστή είναι να απονέμει Δικαιοσύνη. Είναι έργο εξειδικευμένο και δυσεύρετο. Αντίθετα, υπάρχουν αρκετά πρόσωπα κατάλληλα να υπηρετήσουν ως μέλη τέτοιων επιτροπών, χωρίς να απαιτείται η εμπλοκή εν ενεργεία δικαστών.

(β) η λειτουργία ερευνητικής επιτροπής ανήκει στη σφαίρα της εκτελεστικής εξουσίας και αφορά τη συλλογή στοιχείων που μπορεί να οδηγήσουν σε νομικές διαδικασίες ή πολιτικές αποφάσεις. Το έργο τέτοιων ερευνητικών επιτροπών υπόκειται συχνά σε δημόσια κριτική.

Το 1998, το Καναδικό Δικαστικό Συμβούλιο³⁷, όπως εκτίθεται στον σχολιασμό, καθόρισε ότι ουδείς ομοσπονδιακά διορισμένος δικαστής πρέπει να αποδέχεται τον διορισμό σε ερευνητική επιτροπή χωρίς την έγκριση του Προέδρου του Δικαστηρίου. Το αίτημα πρέπει να συνοδεύεται από όρους εντολής και να αξιολογείται κατά πόσον θα επηρεαστεί σημαντικά η λειτουργία του δικαστηρίου, θα επηρεαστεί η μελλοντική δικαστική πορεία, κατά πόσον το αντικείμενο αφορά πολιτική ή ποινική διερεύνηση και κατά πόσον υπάρχει ανάγκη για εν ενεργεία δικαστή ή αρκεί συνταξιούχος δικαστής.

Κατ' αρχήν, κάθε δικαστής πρέπει να αποφεύγει την αποδοχή διορισμών σε κυβερνητικές επιτροπές που δεν σχετίζονται με τη βελτίωση του δικαίου ή της Δικαιοσύνης, εκτός εάν αυτό προβλέπεται ρητά από τον νόμο. Εάν η συμμετοχή επηρεάζει τη δικαστική εργασία ή υπονομεύει την εμπιστοσύνη του κοινού, τότε είναι ανεπίτρεπτη. Εν ενεργεία δικαστής δεν πρέπει να συμμετέχει σε εκτελεστικές ή σε νομοθετικές δραστηριότητες. Ωστόσο σε ορισμένα συστήματα (κυρίως ηπειρωτικού δικαίου), είναι δυνατό πρώην δικαστές να εργάζονται σε υπουργεία ή σε συμβουλευτικά όργανα. Σε κάθε περίπτωση, οφείλουν να απέχουν από οποιαδήποτε κυβερνητική εμπλοκή πριν επανέλθουν στο δικαστικό σώμα. Δικαστής μπορεί να εκπροσωπεί το Κράτος, την περιφέρεια ή τον τόπο σε τελετές ή σε εθνικές, ιστορικές, πολιτιστικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

Κατά την επιμέρους αρχή εφαρμογής 4.11.4, οι δικαστές μπορούν να ασχολούνται με άλλες δραστηριότητες, εφόσον αυτές δεν μειώνουν την αξιοπρέπεια του δικαστικού αξιώματος ούτε παρεμποδίζουν την εκτέλεση των δικαστικών καθηκόντων. Κατά τον σχολιασμό, στην παράγραφο 166, που αφορά τη συμμετοχή σε εξωδικαστικές δραστηριότητες, προβλέπεται πως μπορούν να συμμετέχουν σε κατάλληλες εξωδικαστικές δραστηριότητες, ώστε να μην απομονώνονται από την κοινωνία. Επομένως μπορούν να γράφουν, να διδάσκουν, να κάνουν διαλέξεις και να μιλούν για μη νομικά θέματα, καθώς και να συμμετέχουν στις τέχνες, στον αθλητισμό και σε άλλες κοινωνικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες, εφόσον αυτές οι δραστηριότητες δεν μειώνουν την αξιοπρέπεια του δικαστικού αξιώματος ούτε παρεμποδίζουν την εκτέλεση των δικαστικών καθηκόντων.

³⁷ Position of the Canadian Judicial Council on the Appointment of Federally Appointed Judges to Commissions of Inquiry.

Πράγματι η απασχόληση σε διαφορετικό τομέα προσφέρει την ευκαιρία διεύρυνσης των οριζόντων και παρέχει ευαισθησία στα κοινωνικά προβλήματα, που συμπληρώνει τη γνώση που αποκτάται από την άσκηση των καθηκόντων στη νομική επιστήμη. Ωστόσο πρέπει να επιτευχθεί μια λογική ισορροπία μεταξύ του βαθμού στον οποίον οι δικαστές μπορούν να συμμετέχουν στην κοινωνία και της ανάγκης να είναι και να φαίνεται ότι είναι ανεξάρτητοι και αμερόληπτοι κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Στο τέλος της ημέρας το ερώτημα που πρέπει να τίθεται πάντοτε είναι: κατά πόσον στο συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο και στα μάτια ενός λογικού παρατηρητή οι δικαστές έχει συμμετάσχει σε μια δραστηριότητα που θα μπορούσε αντικειμενικά να υπονομεύσει τη δικαστική ανεξαρτησία ή την αμεροληψία ή που ίσως να φαίνεται ότι το κάνει.

Επίσης οι δικαστές μπορούν να συμμετέχουν σε κοινωφελείς μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς διάφορων τύπων με το να γίνονται μέλη αυτών και των διοικητικών τους οργάνων. Παραδείγματα αποτελούν φιλανθρωπικοί οργανισμοί, πανεπιστημιακά και σχολικά συμβούλια, κοσμικά θρησκευτικά σώματα, διοικητικά συμβούλια νοσοκομείων, κοινωνικοί σύλλογοι, αθλητικοί οργανισμοί και οργανώσεις που προωθούν πολιτιστικά ή καλλιτεχνικά ενδιαφέροντα. Ωστόσο σε σχέση με τη συμμετοχή αυτή, πρέπει να ληφθούν υπόψη τα εξής:

(α) δεν είναι κατάλληλη η συμμετοχή σε έναν οργανισμό εάν οι στόχοι του είναι πολιτικοί, εάν οι δραστηριότητές του ενδέχεται να εκθέσουν τους δικαστές σε δημόσια διαμάχη ή εάν ο οργανισμός εμπλέκεται τακτικά ή συχνά σε δικαστικές διαμάχες ·

(β) πρέπει να διασφαλίζεται ότι η συμμετοχή στον οργανισμό δεν απαιτεί υπερβολικό χρόνο ·

(γ) δεν πρέπει η δικαστική ιδιότητα να χρησιμοποιείται για την παροχή νομικών συμβουλών στον οργανισμό. Δεν αποκλείεται να εκφράζονται απόψεις, υπό την ιδιότητα μέλους του οργανισμού, σε θέματα που μπορεί να έχουν νομικές προεκτάσεις, αλλά πρέπει να είναι σαφές ότι τέτοιες απόψεις δεν πρέπει να θεωρούνται νομικές συμβουλές. Για οποιαδήποτε νομική συμβουλή απαιτείται, πρέπει να ζητείται επαγγελματική νομική βοήθεια ·

(δ) πρέπει να επιδεικνύεται προσοχή στο να μην υπάρχει συμμετοχή και να μη δίδεται το όνομα σε εκδηλώσεις συγκέντρωσης χρημάτων ·

(ε) δεν πρέπει να γίνονται προσωπικές εκκλήσεις για τη συμμετοχή σε οργανισμό, εάν αυτό θα μπορούσε εύλογα να θεωρηθεί ως καταναγκαστικό ή ως βασικός μηχανισμός συγκέντρωσης χρημάτων.

Οι δικαστές δεν πρέπει να είναι μέλη σε οποιονδήποτε οργανισμό διακρίνει βάσει φυλής, φύλου, θρησκείας, εθνικής καταγωγής ή άλλου άσχετου λόγου που αντίκειται στα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, επειδή αυτό θα μπορούσε να δημιουργήσει την εντύπωση ότι η αμεροληψία έχει επηρεαστεί. Το κατά πόσον οι πρακτικές ενός οργανισμού είναι άδικο διακριτικές, είναι συχνά πολύπλοκο θέμα. Γενικά, ένας οργανισμός θεωρείται ότι διακρίνει κατά τρόπο άδικο, εάν αποκλείει αυθαίρετα από την ιδιότητα του μέλους άτομα που θα έπρεπε κανονικά να γίνονται δεκτά, με βάση φυλή, θρησκεία, φύλο, εθνική

καταγωγή, εθνική καταγωγή ή σεξουαλικό προσανατολισμό. Μπορεί να υπάρξει ιδιότητα μέλους σε οργανισμό που αφιερώνεται στη διατήρηση νόμιμων πολιτιστικών αξιών. Δεν πρέπει, ακόμα, οι δικαστές να οργανώνουν συνάντηση σε σύλλογο που γνωρίζουν ότι εφαρμόζει άδικη διάκριση ούτε να συχνάζουν σε τέτοιο σύλλογο τακτικά.

Σχετικά με τις οικονομικές δραστηριότητες, υπάρχουν τα ίδια δικαιώματα με οποιονδήποτε πολίτη όσον αφορά τα προσωπικά οικονομικά ζητήματα, εκτός από τις περιοριστικές διατάξεις που απαιτούνται για τη διασφάλιση της ορθής εκτέλεσης των δικαστικών καθηκόντων. Οι δικαστές μπορούν να έχουν και να διαχειρίζονται επενδύσεις (συμπεριλαμβανομένων ακινήτων) και να ασχολούνται με άλλες αμειβόμενες δραστηριότητες. Δεν πρέπει να υπηρετούν ως αξιωματούχοι, διευθυντές, ενεργοί εταίροι, διαχειριστές, σύμβουλοι ή υπάλληλοι οποιασδήποτε επιχείρησης, εκτός εάν πρόκειται για επιχείρηση που κατέχεται και ελέγχεται στενά από μέλη της οικογένειάς τους. Η συμμετοχή σε στενά οικογενειακή επιχείρηση, ενώ γενικά επιτρέπεται, πρέπει να αποφεύγεται εάν απαιτεί υπερβολικό χρόνο ή συνεπάγεται κακή χρήση του κύρους του δικαστικού αξιώματος ή εάν η επιχείρηση είναι πιθανό να προσέλθει ενώπιον δικαστηρίου. Είναι όμως ακατάλληλη η υπηρεσία στο διοικητικό συμβούλιο εμπορικής επιχείρησης, δηλαδή εταιρείας που έχει ως στόχο το κέρδος. Αυτό ισχύει για δημόσιες και για ιδιωτικές εταιρείες είτε η θέση είναι εκτελεστική είτε μη εκτελεστική και είτε αμείβεται είτε όχι.

Επιμέρους αρχή εφαρμογής της αρχής της ευπρέπειας (4.13) είναι και πως υπάρχει η δυνατότητα ίδρυσης ή ένταξης σε ενώσεις δικαστών ή συμμετοχής σε άλλους οργανισμούς που εκπροσωπούν τα συμφέροντα των δικαστών. Κατά τον σχολιασμό, αναφέρεται πως, ασκώντας το δικαίωμα στην ελευθερία του συνδικαλιζέσθαι, οι δικαστές μπορούν να ενταχθούν σε συνδικάτο ή επαγγελματική ένωση που έχει συσταθεί για την προαγωγή και την προστασία των όρων εργασίας και των αποδοχών των δικαστών ή μαζί με άλλους δικαστές να ιδρύσουν συνδικάτο ή ένωση αυτού του είδους. Λόγω όμως του δημόσιου και συνταγματικού χαρακτήρα της υπηρεσίας, μπορεί να επιβληθούν περιορισμοί στο δικαίωμα της απεργίας.

Άλλη επιμέρους αρχή της ίδιας θεμελιώδους αρχής είναι πως οι δικαστές και τα μέλη της οικογένειάς τους δεν πρέπει ούτε να ζητούν ούτε να δέχονται οποιοδήποτε δώρο, κληροδότημα, δάνειο ή χάρη σχετικά με κάτι που έχει γίνει ή πρόκειται να γίνει ή να μην γίνει σε σχέση με την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων. Επίσης δεν πρέπει να επιτρέπεται συνειδητά σε προσωπικό του δικαστηρίου ή άλλους που υπόκεινται στη δικαστική επιρροή, καθοδήγηση ή εξουσία, να ζητούν ή να δέχονται οποιοδήποτε δώρο, κληροδότημα, δάνειο ή χάρη σχετικά με κάτι που έχει γίνει ή πρόκειται να γίνει ή να μην γίνει σε σχέση με τα καθήκοντα ή τις υπηρεσιακές λειτουργίες.

Σχολιάζεται, σχετικά με την τελευταία αυτή πτυχή, πως ένα δώρο, κληροδότημα, δάνειο ή χάρη προς μέλος της οικογένειας ή άλλα άτομα που κατοικούν στο ίδιο νοικοκυριό μπορεί να είναι ή να φαίνεται ότι είναι σκοπούμενο να επηρεάσει τους δικαστές. Συνεπώς οι δικαστές πρέπει να ενημερώνουν τα μέλη της οικογένειάς τους για τους σχετικούς ηθικούς περιορισμούς που δεσμεύουν και να αποθαρρύνουν την παραβίασή τους. Ωστόσο δεν μπορεί εύλογα να αναμένεται ότι γνωρίζουν ή ελέγχουν όλες τις οικονομικές ή επιχειρηματικές δραστηριότητες όλων των μελών της οικογένειας που συγκατοικούν μαζί τους. Οι ίδιες σκέψεις ισχύουν για το προσωπικό του δικαστηρίου και για άλλους που

υπόκεινται στη δικαστική επιρροή, καθοδήγηση ή εξουσία. Η απαγόρευση αυτή δεν περιλαμβάνει:

(α) την κοινή κοινωνική φιλοξενία που είναι συνηθισμένη στην κοινότητα, που γίνεται για μη επαγγελματικό σκοπό και περιορίζεται στην παροχή ταπεινών αντικειμένων, όπως φαγητό και αναψυκτικά ·

(β) αντικείμενα με μικρή εγγενή αξία που προορίζονται αποκλειστικά για παρουσίαση, όπως πλακέτες, πιστοποιητικά, κύπελλα και ευχετήριες κάρτες ·

(γ) δάνεια από τράπεζες και άλλους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς που δίδονται με κανονικούς όρους βάσει συνηθισμένων παραγόντων, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η δικαστική ιδιότητα ·

(δ) ευκαιρίες και οφέλη, συμπεριλαμβανομένων ευνοϊκών τιμών και εμπορικών εκπτώσεων, που είναι διαθέσιμα βάσει άλλων παραγόντων εκτός της δικαστικής ιδιότητας ·

(ε) ανταμοιβές και βραβεία που δίνονται σε διαγωνιζόμενους σε τυχαίες κληρώσεις, διαγωνισμούς ή άλλες εκδηλώσεις ανοικτές στο κοινό και απονέμονται με βάση παράγοντες που δεν έχουν σχέση με τη δικαστική ιδιότητα ·

(στ) υποτροφίες και υποστηρίξεις που απονέμονται με τους ίδιους όρους και κριτήρια που εφαρμόζονται σε κάθε υποψήφιο/α που δεν είναι δικαστής ·

(ζ) επιστροφή ή απαλλαγή από χρεώσεις για έξοδα ταξιδιού, συμπεριλαμβανομένων του κόστους μεταφοράς, διαμονής και γευμάτων, στο πλαίσιο της παρακολούθησης εκδήλωσης ή δραστηριότητας αφιερωμένης στη βελτίωση του δικαίου, του νομικού συστήματος ή της διοίκησης της Δικαιοσύνης ·

(η) λογική αποζημίωση για νόμιμες και επιτρεπτές εξωδικαστικές δραστηριότητες.

Η διαχωριστική γραμμή μεταξύ «συνηθισμένης κοινωνικής φιλοξενίας» και ακατάλληλης προσπάθειας να κερδηθεί η δικαστική εύνοια είναι μερικές φορές δύσκολη. Το πλαίσιο είναι σημαντικό και κανένας μεμονωμένος παράγοντας συνήθως καθορίζει εάν είναι σωστή η παράσταση σε μία εκδήλωση ή όχι. Ένα ερώτημα που πρέπει να τίθεται είναι εάν η αποδοχή της φιλοξενίας θα επηρεάσει αρνητικά την ανεξαρτησία, την ακεραιότητα, την υποχρέωση τήρησης του νόμου, την αμεροληψία ή την αξιοπρέπεια ή την έγκαιρη εκτέλεση των καθηκόντων · εάν θα δημιουργήσει την εντύπωση παραβίασης κάποιου από αυτά. Άλλα ερωτήματα προς εξέταση είναι: είναι το πρόσωπο που ξεκίνησε την κοινωνική επαφή παλιός φίλος ή πρόσφατος γνωστός; Έχει δυσμενή φήμη στην κοινότητα; Είναι η συγκέντρωση μεγάλη ή μικρή; Είναι αυθόρμητη ή έχει οργανωθεί; Υπάρχει κάποιος από τους παρευρισκόμενους με υπόθεση σε εκκρεμότητα ενώπιον του δικαστηρίου; Υπάρχει κάποιο όφελος που δεν προσφέρεται σε άλλους και θα μπορούσε εύλογα να προκαλέσει υποψίες ή κριτική;

Κατά την επιμέρους αρχή εφαρμογής 4.16, υπό τον νόμο και τις νομικές απαιτήσεις δημοσιοποίησης, οι δικαστές μπορούν να λάβουν ένα συμβολικό δώρο, βραβείο ή όφελος κατάλληλο για την περίπτωση στην οποία προσφέρεται, υπό την προϋπόθεση ότι το δώρο,

βραβείο ή όφελος δεν μπορεί εύλογα να θεωρηθεί ότι αποσκοπεί στον επηρεασμό κατά την εκτέλεση των καθηκόντων ή να δημιουργεί την εμφάνιση μεροληψίας. Σχολιάζεται πως ένα δώρο που έχει υπερβολική αξία εγείρει ερωτήματα σχετικά με την αμεροληψία και την ακεραιότητα του δικαστικού αξιώματος και μπορεί να απαιτεί την εξαίρεση από υποθέσεις όπου άλλως δεν θα απαιτούνταν. Επομένως τέτοια δώρα δεν πρέπει να γίνονται αποδεκτά. Είναι δυνατή η ευγενική άρνηση τέτοιου δώρου ή προσφοράς δώρου.

Μερικές φορές, τέτοια δώρα προσφέρονται αυθόρμητα, χωρίς κατανόηση των κανόνων και συνηθειών που δεσμεύουν τους δικαστές. Για παράδειγμα η προσφορά συνδρομής σε γυμναστήριο μετά από άσκηση καθηκόντων. Όπου επιτρέπεται από τον νόμο, μπορεί να είναι καλές οι προθέσεις, αλλά θα πρέπει να υπάρξει άρνηση, με την εξήγηση ότι η αποδοχή θα μπορούσε να θεωρηθεί ως αμοιβή για δημόσια υπηρεσία. Αντίθετα, η προσφορά ενός μπουκαλιού ουίσκι ή ενός ή δύο CD με την αγαπημένη μουσική πιθανόν δεν θα προκαλούσε ενόχληση. Δεν απαγορεύεται η αποδοχή αμοιβής για ομιλία, υπό τον όρο ότι είναι λογική και ανάλογη με το έργο που έχει επιτελεστεί. Πρέπει να διασφαλίζεται ότι δεν δημιουργούνται συγκρούσεις συμφερόντων από τέτοια συμφωνία. Δεν πρέπει να φαίνεται ότι χρησιμοποιείται η θέση για προσωπικό όφελος ούτε να υπάρχει απουσία για μεγάλο χρονικό διάστημα από τα καθήκοντα, για να υπάρξει ανταπόκριση σε υποχρεώσεις ομιλιών ή συγγραφής έναντι αμοιβής. Επιπλέον η πηγή της πληρωμής δεν πρέπει να δημιουργεί αμφιβολίες περί αθέμιτης επιρροής στην ικανότητα ή την προθυμία αμεροληψίας σε υποθέσεις που ανατίθενται.

5. Η αρχή της ισότητας

Η πέμπτη θεμελιώδης αρχή στις αρχές Bangalore είναι η αρχή της ισότητας (equality). Η διασφάλιση της ισότητας στην αντιμετώπιση όλων ενώπιον των δικαστηρίων είναι απαραίτητη για την ορθή άσκηση του δικαστικού αξιώματος. Κατά τον σχολιασμό αυτής της αρχής, εκτίθεται πως κάθε δικαστής πρέπει να έχει γνώση των διεθνών και περιφερειακών εργαλείων που απαγορεύουν τις διακρίσεις εναντίον ευάλωτων ομάδων στην κοινωνία, όπως είναι η Διεθνής Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Φυλετικής Διάκρισης (1965), η Διεθνής Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διάκρισης κατά των Γυναικών (1979), η Διακήρυξη για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Ανεκτικότητας και Διάκρισης που Βασίζονται στη Θρησκεία ή στις Πεποιθήσεις (1981) και η Διακήρυξη για τα Δικαιώματα των Ατόμων που Ανήκουν σε Εθνικές ή Εθνοτικές, Θρησκευτικές και Γλωσσικές Μειονότητες (1992). Ομοίως, πρέπει να αναγνωρίζει το άρθρο 14 § 1, του Διεθνούς Συμφώνου για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα, που εγγυάται ότι *«Όλα τα πρόσωπα είναι ίσα ενώπιον των δικαστηρίων»* και το άρθρο 2 § 1 του ίδιου Συμφώνου, το οποίο – σε συνδυασμό με το άρθρο 14 § 1 – αναγνωρίζει το δικαίωμα κάθε ατόμου σε δίκαιη δίκη χωρίς οποιαδήποτε διάκριση με βάση τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τη θρησκεία, τις πολιτικές ή άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, τα μέσα, την κοινωνική κατάσταση ή άλλες περιστάσεις.

Η φράση «άλλες περιστάσεις» (ή «άλλο καθεστώς») έχει ερμηνευθεί, ώστε να περιλαμβάνει, για παράδειγμα, την παράνομη γέννηση, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την οικονομική κατάσταση, την αναπηρία και την κατάσταση HIV. Επομένως καθήκον είναι η άσκηση των δικαστικών καθηκόντων με τον δέοντα σεβασμό στην αρχή της ίσης μεταχείρισης των διαδίκων, αποφεύγοντας οποιαδήποτε προκατάληψη ή διάκριση, διατηρώντας ισορροπία μεταξύ των μερών και εξασφαλίζοντας ότι ο καθένας λαμβάνει δίκαιη ακρόαση.

Η ισότητα δεν είναι μόνον θεμέλιο της Δικαιοσύνης, αλλά αποτελεί στοιχείο της δικαστικής απόδοσης που συνδέεται άρρηκτα με τη δικαστική αμεροληψία. Για παράδειγμα, δικαστής που καταλήγει σε ορθή απόφαση, αλλά βασίζεται σε στερεότυπα, υπονομεύει τη δικαστική αμεροληψία, είτε πραγματική είτε φαινόμενη. Δεν πρέπει να επηρεάζεται από στάσεις βασισμένες σε στερεότυπα, μύθους ή προκαταλήψεις. Πρέπει επομένως να καταβάλει κάθε προσπάθεια να αναγνωρίζει, να επιδεικνύει ευαισθησία και να διορθώνει τέτοιες στάσεις.

Κάθε δικαστής έχει ρόλο να διασφαλίζει ότι το δικαστήριο προσφέρει ίση πρόσβαση σε άνδρες και γυναίκες. Αυτή η υποχρέωση αφορά τις σχέσεις με τα μέρη, τους δικηγόρους και το προσωπικό του δικαστηρίου, καθώς και τις σχέσεις μεταξύ του προσωπικού και των δικηγόρων. Παρόλο που σήμερα οι φανερές περιπτώσεις έμφυλης μεροληψίας δικαστών έναντι δικηγόρων δεν είναι συχνές, λόγια, χειρονομίες ή άλλες συμπεριφορές – όπως η χρήση υποτιμητικών εκφράσεων προς γυναίκες δικηγόρους (π.χ. «γλυκιά», «μικρή», «κόρη») ή σχόλια για την εμφάνισή τους (που δεν θα γίνονταν προς άνδρα συνάδελφο) μπορεί να θεωρηθούν σεξουαλική παρενόχληση. Η προστατευτική ή υποτιμητική συμπεριφορά δικαστή (π.χ. *«αυτήν την αγόρευση πρέπει να την έγραφε γυναίκα»*) υπονομεύει την αποτελεσματικότητα των γυναικών ως δικηγόρων, μειώνοντας την αυτοεκτίμηση ή την εμπιστοσύνη στις ικανότητές τους. Η αναισθησία προς γυναίκες διαδίκους (π.χ. *«εκείνη η*

χαζή γυναίκα») μπορεί επίσης να επηρεάσει άμεσα τα νομικά τους δικαιώματα στην πραγματικότητα και στην εμφάνιση. Η σεξουαλική παρενόχληση προσωπικού, δικηγόρων, διαδίκων ή συναδέλφων είναι συχνά παράνομη και ανήθικη.

Κατά την επιμέρους εφαρμογή της αρχής της ισότητας, διατυπώνεται (5.1) πως κάθε δικαστής πρέπει να έχει ενημέρωση και να κατανοεί τη διαφορετικότητα στην κοινωνία και τις διαφορές που προκύπτουν από διάφορες πηγές, όπως –ενδεικτικά– η φυλή, το χρώμα, το φύλο, η θρησκεία, η εθνική καταγωγή, η αναπηρία, η ηλικία, η οικογενειακή κατάσταση, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η κοινωνική και οικονομική κατάσταση και άλλες παρόμοιες αιτίες (απρόσφορα κριτήρια). Σχολιάζεται πως οι δικαστές οφείλουν όχι μόνον να αναγνωρίζουν και να γνωρίζουν την πολιτισμική, φυλετική και θρησκευτική ποικιλία στην κοινωνία, αλλά και να είναι απαλλαγμένοι από προκαταλήψεις ή μεροληψία σε οποιαδήποτε απρόσφορα κριτήρια. Πρέπει να επιδιώκουν, με κατάλληλα μέσα, να λαμβάνουν διαρκή ενημέρωση για τις μεταβαλλόμενες στάσεις και αξίες στην κοινωνία και να αξιοποιούν κατάλληλες ευκαιρίες εκπαίδευσης (οι οποίες πρέπει να είναι εύλογα διαθέσιμες) που θα βοηθήσουν να υφίσταται και να φαίνεται η δικαστική αμεροληψία. Παράλληλα πρέπει να διασφαλίζεται ότι αυτές οι προσπάθειες ενισχύουν και όχι ότι υπονομεύουν την αντίληψη της δικαστικής αμεροληψίας.

Κατά την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων (5.2), οι δικαστές δεν πρέπει με λόγια ή συμπεριφορά να εκδηλώνουν μεροληψία ή προκατάληψη έναντι οποιουδήποτε προσώπου ή ομάδας με βάση απρόσφορα κριτήρια. Πρέπει να φροντίζουν, ώστε η συμπεριφορά τους να εμπνέει δικαιολογημένη εμπιστοσύνη σε κάθε λογικό παρατηρητή, για την αμεροληψία τους. Πρέπει να αποφεύγουν σχόλια, εκφράσεις, χειρονομίες ή συμπεριφορές που εύλογα μπορεί να ερμηνευθούν ως έλλειψη ευαισθησίας ή ασέβειας. Παραδείγματα αποτελούν άσχετα ή υποτιμητικά σχόλια βασισμένα σε φυλετικά, πολιτισμικά, σεξουαλικά ή άλλα στερεότυπα και συμπεριφορές που υποδηλώνουν ότι ορισμένα πρόσωπα ενώπιον του δικαστηρίου δεν θα τύχουν ίσης μεταχείρισης και σεβασμού. Υποτιμητικά σχόλια για εθνικές καταβολές, ακόμα και τη δική τους, είναι ανάρμοστα και αγενή. Οφείλεται ιδιαίτερη προσοχή, ώστε τα λόγια να μην έχουν ρατσιστική χροιά και να μην προσβάλλουν, έστω και ακούσια, μειονότητες της κοινωνίας.

Οι δικαστές δεν πρέπει να εκφέρουν ακατάλληλα και προσβλητικά σχόλια για διαδίκους, δικηγόρους, μέρη και μάρτυρες. Υπήρξαν περιπτώσεις όπου δικαστής, κατά την επιβολή ποινής σε καταδικασθέντα, εκφράστηκε με προσβλητικά λόγια. Παρόλο που μπορεί να είναι σωστό να εκφραστεί η αγανάκτηση της κοινωνίας για σοβαρό έγκλημα, τα δικαστικά σχόλια πρέπει πάντα να είναι μετρημένα, με αυτοσυγκράτηση και ευγένεια. Η επιβολή ποινής είναι βαρύ καθήκον που αφορά την εκτέλεση νομικής πράξης εκ μέρους της κοινωνίας και δεν είναι η στιγμή για εκτόνωση προσωπικών συναισθημάτων. Τέτοιες εκφράσεις μειώνουν τα ουσιαστά χαρακτηριστικά του δικαστικού αξιώματος.

Επιμέρους εφαρμογή της αρχής της ισότητας (5.3) είναι και πως κάθε δικαστής οφείλει να ασκεί τα δικαστικά καθήκοντα με την κατάλληλη σεβαστική μεταχείριση προς όλα τα πρόσωπα, όπως τα μέρη, τους μάρτυρες, τους δικηγόρους, το προσωπικό του δικαστηρίου και τους συναδέλφους δικαστές, χωρίς διάκριση βάσει οποιουδήποτε απρόσφορου κριτηρίου που δεν σχετίζεται με την ορθή εκτέλεση αυτών των καθηκόντων.

Σχολιάζεται πως οι δικαστές είναι που δίνουν το ύψος και δημιουργούν το κατάλληλο περιβάλλον για δίκαιη δίκη στο δικαστήριο. Η άνιση ή διαφοροποιημένη μεταχείριση των προσώπων στο δικαστήριο, είτε πραγματική είτε φαινόμενη, είναι απαράδεκτη. Όλοι όσοι εμφανίζονται στο δικαστήριο — δικηγόροι, διάδικοι ή μάρτυρες — δικαιούνται να αντιμετωπίζονται με σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και στα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματά τους. Οι δικαστές πρέπει να διασφαλίζουν ότι όλα τα πρόσωπα στο δικαστήριο προστατεύονται από οποιαδήποτε έκδηλη προκατάληψη βάσει φυλής, φύλου, θρησκείας ή άλλων απρόσφορων κριτηρίων.

Οι δικαστές δεν πρέπει να επιτρέπουν σκόπιμα στο προσωπικό του δικαστηρίου ή σε άλλους που βρίσκονται υπό τη δικαστική επιρροή, καθοδήγηση ή έλεγχο να διαφοροποιούν την αντιμετώπιση προσώπων που εμπλέκονται σε υπόθεση ενώπιον του δικαστηρίου βάσει οποιουδήποτε απρόσφορου κριτηρίου. Η πρώτη επαφή του κοινού με το δικαστικό σύστημα γίνεται συχνά με το προσωπικό του δικαστηρίου. Για αυτόν τον λόγο είναι ιδιαίτερα σημαντικό οι δικαστές να εξασφαλίζουν, στο μέτρο των δυνατοτήτων τους, ότι η συμπεριφορά του προσωπικού που τελεί υπό την καθοδήγησή τους είναι σύμφωνη με τα ανωτέρω πρότυπα συμπεριφοράς. Αυτή η συμπεριφορά πρέπει να είναι πάντοτε πέρα από κάθε κριτική. Ειδικότερα, το προσωπικό πρέπει να αποφεύγει γλώσσα που δείχνει έλλειψη ευαισθησίας σε θέματα φύλου και συμπεριφορές που μπορεί να θεωρηθούν καταχρηστικές, προσβλητικές, απειλητικές, υπερβολικά οικείες ή άλλως ακατάλληλες.

Οι δικαστές οφείλουν να απαιτούν από τους δικηγόρους που συμμετέχουν σε δίκη να αποφεύγουν, με λόγια ή πράξεις, να εκδηλώνουν μεροληψία ή προκατάληψη βάσει απρόσφορων κριτηρίων, εκτός εάν αυτά είναι νομικά σχετικά με ζήτημα της υπόθεσης και αποτελούν αντικείμενο νόμιμης υπεράσπισης. Πρέπει σαφώς να αντιμετωπίζονται οποιαδήποτε άσχετα ή προσβλητικά σχόλια δικηγόρων ενώπιον του δικαστηρίου ή παρουσία των δικαστών, που είναι σεξιστικά, ρατσιστικά ή κατά άλλον τρόπο ακατάλληλα. Απαγορεύεται επίσης κάθε λόγος, χειρονομία ή αδράνεια που θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως σιωπηρή αποδοχή τέτοιων σχολίων. Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να περιορίζεται η σωστή υπεράσπιση ή η αποδεκτή μαρτυρία, όταν, για παράδειγμα, θέματα φύλου, φυλής ή παρόμοια είναι ουσιώδη για την υπόθεση. Αυτό ευθυγραμμίζεται με το γενικό καθήκον των δικαστών να ακούνε δίκαια, αλλά όταν χρειάζεται, να ασκούν έλεγχο στη διαδικασία και να ενεργούν με την κατάλληλη αποφασιστικότητα, ώστε να διατηρείται ατμόσφαιρα ισότητας, ευπρέπειας και τάξης στην αίθουσα του δικαστηρίου.

Τι συνιστά «κατάλληλη αποφασιστικότητα», εξαρτάται από τις περιστάσεις. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μια ευγενική διόρθωση μπορεί να είναι αρκετή. Ωστόσο η σκόπιμη ή ιδιαίτερα προσβλητική συμπεριφορά απαιτεί πιο σοβαρά μέτρα, όπως συγκεκριμένη οδηγία, ιδιωτική επίπληξη, επίπληξη που καταγράφεται στα πρακτικά ή (εάν ο δικηγόρος επαναλάβει την παράβαση μετά την προειδοποίηση και όσο το επιτρέπει ο νόμος) διαδικασία περιφρόνησης του δικαστηρίου.

6. Η αρχή της ικανότητας και της επιμέλειας

Η έκτη θεμελιώδης αρχή των αρχών Bangalore είναι η αρχή της ικανότητας και της επιμέλειας. Η ικανότητα και η επιμέλεια είναι απαραίτητα προαπαιτούμενα για την ορθή άσκηση των δικαστικών καθηκόντων. Κατά τον σχολιασμό, παρατίθεται, στην παράγραφο 192, πως η ικανότητα στην εκτέλεση των δικαστικών καθηκόντων προϋποθέτει νομική γνώση, δεξιότητες, επιμέλεια και προετοιμασία. Η επαγγελματική ικανότητα των δικαστών πρέπει να φαίνεται ξεκάθαρα στην εκτέλεση των καθηκόντων τους. Η ικανότητα αυτή μειώνεται όταν είναι επηρεασμένοι από ουσίες (ναρκωτικά, αλκοόλ) ή όταν υπάρχει σωματική ή ψυχική αδυναμία. Επίσης μπορεί να οφείλεται σε έλλειψη εμπειρίας, προσωπικά προβλήματα ή σε προβλήματα χαρακτήρα ή σε διορισμό ακατάλληλου προσώπου. Σε ακραίες περιπτώσεις, η μόνη λύση είναι η συνταγματική απομάκρυνση από το αξίωμα.

Κατά την παράγραφο σχολιασμού 193, η επιμέλεια περιλαμβάνει την προσεκτική σκέψη, την αμερόληπτη απόφαση και την ταχεία δράση. Σημαίνει επίσης την προσπάθεια για δίκαιη και ισοτίμη εφαρμογή του νόμου και την πρόληψη καταχρήσεων της διαδικασίας. Η επιμέλεια εξαρτάται από τον φόρτο εργασίας, τους διαθέσιμους πόρους, τον χρόνο για μελέτη, σκέψη και συγγραφή. Κατά την παράγραφο 194, η σημασία της οικογένειας και της προσωπικής ευημερίας των δικαστών πρέπει να αναγνωρίζεται. Κάθε δικαστής χρειάζεται χρόνο για να διατηρεί τη σωματική και ψυχική του/της υγεία και να βελτιώνει τις δεξιότητες που πρέπει να έχει. Το άγχος των δικαστικών καθηκόντων αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο και σε κατάλληλες περιπτώσεις, πρέπει να παρέχεται συμβουλευτική καθοδήγηση ή θεραπεία. Η αρχή αυτή παραπέμπει σε άρθρο του δικαστή Kirby, μέρος παλαιότερης σχετικής βιβλιογραφίας³⁸.

Κατά την επιμέρους αρχή εφαρμογής της αρχής της ικανότητας και της επιμέλειας 6.1, τα δικαστικά καθήκοντα έχουν προτεραιότητα έναντι κάθε άλλης δραστηριότητας. Σχολιάζεται πως η βασική υποχρέωση των δικαστών είναι η ορθή εκτέλεση των δικαστικών τους καθηκόντων. Εάν τους ζητηθεί να αναλάβουν εργασία από την Κυβέρνηση, που τους απομακρύνει από τα καθήκοντά τους, πρέπει να συμβουλευτούν τους συναδέλφους τους, ώστε να μην επηρεαστεί η λειτουργία του δικαστηρίου. Πρέπει να αποφεύγουν υπερβολική ενασχόληση με εξωδικαστικές δραστηριότητες, ειδικά εάν αμείβονται, γιατί αυτό μπορεί να υπονομεύσει την αμερόληψία και την αποτελεσματικότητά τους.

Κατά την επιμέρους αρχή 6.2, οι δικαστές πρέπει να αφιερώνουν την επαγγελματική τους δραστηριότητα στα δικαστικά καθήκοντα, που περιλαμβάνουν όχι μόνον τη δικάσιμο και τη λήψη των αποφάσεων, αλλά και άλλες σχετικές εργασίες με το δικαστικό αξίωμα ή τη λειτουργία του δικαστηρίου. Σχολιάζεται πως κάθε δικαστής πρέπει να διαχειρίζεται και να διεκπεραιώνει τις υποθέσεις αποτελεσματικά, να κρατά αρχεία, να διαχειρίζεται κονδύλια και να επιβλέπει το προσωπικό. Η αμέλεια προκαλεί καθυστερήσεις και αυξημένα κόστη, υπονομεύοντας τη Δικαιοσύνη. Κάθε δικαστής πρέπει να λαμβάνει μέτρα για την αποφυγή εξαφάνισης ή απόκρυψης φακέλων, π.χ. με ψηφιοποίηση και συστήματα έρευνας απωλειών. Σε περιπτώσεις υποψίας κακής διαχείρισης, να διασφαλίζει ανεξάρτητη διερεύνηση και προσπάθεια ανακατασκευής των φακέλων. Αναφορικά με

³⁸ Kirby, M.D. (1997). Judicial Stress: an Update. *Australian Law Journal*, 71, 774.

αναφορές για παράνομες πληρωμές σε προσωπικό για διάφορες υπηρεσίες (π.χ. πρόσβαση σε φακέλους, έκδοση εγγράφων, ταχεία διεκπεραίωση υποθέσεων), πρέπει να εξετάσει αναρτήσεις απαγόρευσης τέτοιων πληρωμών και συστήματα υποβολής παραπόνων· διορισμό επιτηρητών και επιτροπών ελέγχου· ψηφιοποίηση των αρχείων και προγραμματισμό ακροάσεων· εισαγωγή χρονικών ορίων για τα απαραίτητα νομικά βήματα· άμεση και αποτελεσματική ανταπόκριση σε καταγγελίες.

Κατά την επιμέρους αρχή εφαρμογής της αρχής της ικανότητας και της επιμέλειας 6.3, κάθε δικαστής πρέπει να λαμβάνει εύλογα μέτρα για να διατηρεί και να ενισχύει τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις προσωπικές ιδιότητες που είναι αναγκαίες για την ορθή άσκηση των δικαστικών καθηκόντων, αξιοποιώντας για τον σκοπό αυτό την εκπαίδευση και τις λοιπές δυνατότητες που θα πρέπει να παρέχονται στους δικαστές υπό δικαστικό έλεγχο.

Σχολιάζεται, στο σχετικό εγχειρίδιο, πως κάθε δικαστής πρέπει να επωφελείται από τις ευκαιρίες για περαιτέρω εκπαίδευση. Η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας παρέχει δικαιώματα στους δικαστές, αλλά επίσης επιβάλλει ηθικά καθήκοντα, περιλαμβανομένου του καθήκοντος να ασκούν τα δικαστικά τους καθήκοντα με επαγγελματισμό και επιμέλεια. Αυτό συνεπάγεται ότι πρέπει να διαθέτουν σημαντική επαγγελματική ικανότητα, η οποία πρέπει να αποκτάται, να διατηρείται και να βελτιώνεται τακτικά μέσω συνεχούς εκπαίδευσης, την οποία έχουν τόσο δικαίωμα όσο και υποχρέωση να παρακολουθούν. Είναι εξαιρετικά επιθυμητό, εάν όχι απαραίτητο, να λαμβάνουν λεπτομερή, εις βάθος και πολυδιάστατη εκπαίδευση, ανάλογη της επαγγελματικής τους εμπειρίας, κατά τον διορισμό τους, ώστε να μπορούν να ασκούν τα δικαστικά τους καθήκοντα ικανοποιητικά. Οι απαιτούμενες γνώσεις δεν περιορίζονται μόνον στο ουσιαστικό και δικονομικό δίκαιο, αλλά περιλαμβάνουν και την κατανόηση της επίδρασης του δικαίου και των δικαστηρίων στην πραγματική ζωή.

Κατά την παράγραφο 200, η εμπιστοσύνη που τρέφουν οι πολίτες στο δικαστικό σύστημα ενισχύεται όταν οι γνώσεις των δικαστών είναι τόσο βαθιές και εκτεταμένες, ώστε να ξεπερνούν το τεχνικό πεδίο του δικαίου και να καλύπτουν και σημαντικά κοινωνικά ζητήματα, καθώς και όταν οι δικαστές διαθέτουν τις προσωπικές δεξιότητες και την κατανόηση (εντός και εκτός δικαστηρίου) που τους επιτρέπουν να διαχειρίζονται υποθέσεις και να αντιμετωπίζουν όλα τα εμπλεκόμενα πρόσωπα με τον κατάλληλο και ευαίσθητο τρόπο. Η εκπαίδευση είναι, με λίγα λόγια, απαραίτητη για την αντικειμενική, αμερόληπτη και ικανή άσκηση των δικαστικών καθηκόντων και για την προστασία από ακατάλληλες επιρροές. Έτσι σήμερα οι δικαστές συνήθως εκπαιδεύονται κατά τον διορισμό τους σε θέματα όπως η ευαισθησία σε ζητήματα φύλου, φυλής, ιθαγενών πολιτισμών, θρησκευτικής ποικιλομορφίας, σεξουαλικού προσανατολισμού, κατάστασης HIV/AIDS, αναπηρίας κ.λπ. Στο παρελθόν θεωρούνταν συχνά ότι ένας δικηγόρος αποκτούσε αυτές τις γνώσεις μέσω της καθημερινής πρακτικής. Ωστόσο η εμπειρία έχει διδάξει τους νομικούς τη σημασία της εκπαίδευσης, ιδίως της αξίας του να δίνεται η ευκαιρία στα μέλη αυτών των ομάδων και μειονοτήτων να μιλήσουν απευθείας στους δικαστές, ώστε να έχουν υλικό και εμπειρίες που θα τους βοηθήσουν να χειριστούν τέτοια ζητήματα στην πράξη στο μέλλον.

Ενώ κάθε δικαστής που μόλις ξεκινά την επαγγελματική πορεία χρειάζεται εκπαίδευση, συνήθως σε πανεπιστημιακό επίπεδο, το ίδιο ισχύει και για κάθε δικαστή που επιλέγεται

μεταξύ των καλύτερων και πιο έμπειρων δικηγόρων. Όπως λέχθηκε από τον Sir Robert Meggery V.C. και η δήλωσή του μεταφέρθηκε στον σχολιασμό της επιμέρους αρχής:

«Ένας καλός δικηγόρος μπορεί να αποδειχθεί κακός δικαστής, ενώ ένας μέτριος δικηγόρος μπορεί να γίνει καλός δικαστής. Η ποιότητα της κρίσης και της συμπεριφοράς στο δικαστήριο μπορεί να είναι πολύ πιο σημαντική από τη νομική κατάρτιση».

Η άσκηση των δικαστικών καθηκόντων αποτελεί νέο επάγγελμα τόσο για τους νέους αποφοίτους όσο και για τους έμπειρους νομικούς και απαιτεί ιδιαίτερη προσέγγιση σε πολλούς τομείς, ιδίως όσον αφορά την επαγγελματική δεοντολογία, τις διαδικασίες του δικαστηρίου και τις σχέσεις με όλα τα εμπλεκόμενα μέρη. Ανάλογα με το επίπεδο επαγγελματικής εμπειρίας των νεοεισερχόμενων, η εκπαίδευση δεν θα πρέπει να περιορίζεται μόνον στη διδασκαλία τεχνικών χειρισμού υποθέσεων, αλλά να λαμβάνει υπόψη την ανάγκη για κοινωνική επίγνωση και ευρεία κατανόηση διαφορετικών θεμάτων που αντανakλούν την πολυπλοκότητα της κοινωνικής ζωής. Από την άλλη, είναι σημαντικό να λαμβάνονται υπόψη τα χαρακτηριστικά του τρόπου επιλογής των δικαστών, ώστε να προσαρμόζεται κατάλληλα το εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Οι έμπειροι δικηγόροι ίσως γνωρίζουν άριστα τις διαδικασίες, το αποδεικτικό δίκαιο και τα αναμενόμενα πρότυπα συμπεριφοράς των δικαστών, αλλά να μην έχουν ποτέ συναντήσει πρόσωπο που ζει με HIV/AIDS ή να μην έχουν σκεφτεί τις ειδικές νομικές και άλλες ανάγκες τέτοιων ατόμων. Από αυτήν την άποψη, η συνεχιζόμενη δικαστική εκπαίδευση μπορεί να είναι αποκαλυπτική. Παρόλο που είναι σχετικά νέα σε πολλές χώρες του αγγλοσαξονικού δικαίου, η εμπειρία έχει δείξει ότι εάν η δικαστική εκπαίδευση ελέγχεται από τη δικαστική εξουσία, μπορεί να είναι πολύ ωφέλιμη για τους νέους δικαστές και να αποτελέσει θεμέλιο για μια επιτυχημένη δικαστική πορεία.

Πέρα από τη βασική γνώση που χρειάζεται να αποκτήσει κάθε δικαστής κατά την έναρξη της δικαστικής καριέρας, κάθε δικαστής αναλαμβάνει, με τον διορισμό, τη διαρκή υποχρέωση για μελέτη και μάθηση. Η συνεχής εκπαίδευση καθίσταται απαραίτητη λόγω των διαρκών αλλαγών στο δίκαιο και την τεχνολογία, καθώς και της πιθανότητας ανάληψης νέων αρμοδιοτήτων κατά τη διάρκεια της δικαστικής του/της σταδιοδρομίας. Τα προγράμματα ενδοϋπηρεσιακής εκπαίδευσης θα πρέπει να προσφέρουν εκπαίδευση σε περιπτώσεις αλλαγής ρόλου, όπως μετάβαση μεταξύ ποινικών και αστικών υποθέσεων, ανάληψη εξειδικευμένης δικαιοδοσίας (π.χ. οικογενειακό ή δικαστήριο ανηλίκων) ή θέσεων όπως Πρόεδρος τμήματος ή δικαστηρίου. Πρέπει να παρέχεται συνεχής εκπαίδευση σε όλα τα επίπεδα της δικαστικής εξουσίας. Όπου είναι εφικτό, εκπρόσωποι όλων των επιπέδων πρέπει να συμμετέχουν στις ίδιες συνεδρίες, ώστε να ανταλλάσσονται απόψεις, να μειώνονται οι υπερβολικά αυστηρές ιεραρχικές αντιλήψεις και να ενισχύεται μια πιο συνεκτική και συνεπής προσέγγιση στην παροχή δικαστικών υπηρεσιών.

Ενώ το Κράτος έχει το καθήκον να παρέχει τους αναγκαίους πόρους και να καλύπτει τα κόστη, με την υποστήριξη της διεθνούς κοινότητας, εάν χρειάζεται, η δικαστική εξουσία θα πρέπει να διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο ή και να είναι υπεύθυνη η ίδια για την οργάνωση και την επίβλεψη της δικαστικής εκπαίδευσης. Σε κάθε χώρα αυτές οι αρμοδιότητες πρέπει να ανατίθενται στη δικαστική εξουσία ή σε άλλο ανεξάρτητο όργανο, όπως το Δικαστικό Συμβούλιο· όχι στο Υπουργείο Δικαιοσύνης ή σε άλλη Αρχή υπαγόμενη σε όργανο της νομοθετικής ή της εκτελεστικής εξουσίας.

Οι ενώσεις δικαστών μπορούν επίσης να διαδραματίσουν χρήσιμο ρόλο στην ενθάρρυνση και διευκόλυνση των ευκαιριών για συνεχιζόμενη εκπαίδευση. Δεδομένης της πολυπλοκότητας της σύγχρονης κοινωνίας, δεν μπορεί πλέον να θεωρείται δεδομένο ότι η απλή καθημερινή παρουσία στο δικαστήριο αρκεί για να προετοιμάσει τους δικαστές για κάθε πρόβλημα που μπορεί να προκύψει. Οι τεχνολογικές αλλαγές στα πληροφοριακά συστήματα έχουν καταστήσει αναγκαία την επανεκπαίδευση και για έμπειρους δικαστές, οι οποίοι θα πρέπει να ενθαρρύνονται να την αναγνωρίζουν και να την αποδέχονται.

Για να διασφαλιστεί ο ορθός διαχωρισμός των αρμοδιοτήτων, η Αρχή που είναι υπεύθυνη για την εκπαίδευση των δικαστών δεν θα πρέπει να είναι η ίδια που έχει την αρμοδιότητα για τον διορισμό, την προαγωγή ή την πειθαρχική τους δίωξη. Υπό την εποπτεία της δικαστικής εξουσίας ή άλλου ανεξάρτητου οργάνου, η εκπαίδευση θα πρέπει να ανατίθεται σε έναν ειδικό, αυτόνομο οργανισμό, με δικό του προϋπολογισμό, ικανό να σχεδιάζει τα εκπαιδευτικά προγράμματα σε συνεργασία με τους δικαστές και να διασφαλίζει την εφαρμογή τους. Είναι σημαντικό η εκπαίδευση να πραγματοποιείται από δικαστές και ειδικούς σε κάθε θεματικό πεδίο. Οι εκπαιδευτές πρέπει να επιλέγονται από τους καλύτερους του κλάδου τους, με βάση τόσο τις γνώσεις τους όσο και τις διδακτικές τους ικανότητες.

Κατά την επιμέρους αρχή εφαρμογής 6.4, κάθε δικαστής οφείλει να ενημερώνεται για τις σχετικές εξελίξεις του διεθνούς δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των διεθνών συμβάσεων και άλλων κειμένων που θεσπίζουν κανόνες για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Τίθεται στον σχολιασμό πως, στο πλαίσιο της αυξανόμενης διεθνοποίησης των κοινωνιών και της εντεινόμενης σημασίας του διεθνούς δικαίου στις σχέσεις μεταξύ του ατόμου και του Κράτους, οι εξουσίες που ανατίθενται σε κάθε δικαστή πρέπει να ασκούνται όχι μόνον σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, αλλά και, στο μέτρο που το επιτρέπει το εθνικό δίκαιο, σύμφωνα με τις αρχές του διεθνούς δικαίου, όπως αυτές αναγνωρίζονται στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες. Με την επιφύλαξη των απαιτήσεων του τοπικού δικαίου, κάθε δικαστής, ανεξαρτήτως της φύσης των καθηκόντων που έχει αναλάβει, δεν μπορεί να αγνοεί ούτε να επικαλείται άγνοια του διεθνούς δικαίου, περιλαμβανομένου του διεθνούς δικαίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, είτε αυτό προέρχεται από το εθιμικό διεθνές δίκαιο είτε από εφαρμοστές διεθνείς συμβάσεις είτε από περιφερειακές συμβάσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Για την προώθηση αυτής της ουσιαστικής πτυχής των υποχρεώσεων των δικαστών, η μελέτη του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων πρέπει να περιλαμβάνεται στα αρχικά και ενδοϋπηρεσιακά προγράμματα εκπαίδευσης των νέων δικαστών, με ιδιαίτερη έμφαση στην πρακτική εφαρμογή του δικαίου αυτού κατά την καθημερινή εργασία των δικαστών, στον βαθμό που το επιτρέπει το εσωτερικό δίκαιο.

Σημαντική παράμετρος είναι και αυτή που προβλέπει η επιμέρους αρχή ικανότητας και επιμέλειας 6.5, πως κάθε δικαστής οφείλει να ασκεί όλα τα δικαστικά καθήκοντα, συμπεριλαμβανομένης της έκδοσης αποφάσεων που έχουν επιφυλαχθεί κατόπιν ακρόασης, με αποτελεσματικότητα, δικαιοσύνη και με εύλογη ταχύτητα. Σχολιάζεται, στην παράγραφο 207, πως κατά την αποτελεσματική, δίκαιη και ταχεία επίλυση υποθέσεων, πρέπει να επιδεικνύει τον δέοντα σεβασμό στα δικαιώματα των διαδίκων να ακουστούν και να επιλύσουν τη διαφορά τους χωρίς περιττά έξοδα ή καθυστερήσεις. Πρέπει να παρακολουθεί και να εποπτεύει την πορεία των υποθέσεων, ώστε να μειώνει ή να εξαλείφει πρακτικές καθυστέρησης που μπορούν να αποτραπούν και περιττά κόστη. Πρέπει να ενθαρρύνει και να διευκολύνει συμβιβασμούς, χωρίς όμως οι διάδικοι να

νιώθουν εξαναγκασμένοι να παραιτηθούν από το δικαίωμά τους να επιλύσουν τη διαφορά τους ενώπιον του δικαστηρίου. Η υποχρέωση να διεξάγονται οι διαδικασίες με δικαιοσύνη και υπομονή δεν αντιτίθεται στην υποχρέωση για ταχεία απονομή της Δικαιοσύνης. Οι δικαστές μπορούν να είναι αποτελεσματικοί και ουσιαστικοί, παραμένοντας ταυτόχρονα υπομονετικοί και μεθοδικοί.

Η ταχεία διεκπεραίωση των υποθέσεων, κατά την παράγραφο 208, απαιτεί από τους δικαστές να είναι συνεπείς και ακριβείς στην προσέλευσή τους στο δικαστήριο και ταχείς στην έκδοση αποφάσεων. Πρέπει επίσης να επιμένουν, ώστε οι δικαστικοί υπάλληλοι, οι διάδικοι και οι δικηγόροι να συνεργάζονται προς αυτόν τον σκοπό. Ακανόνιστες ή ανύπαρκτες ώρες συνεδριάσεων οδηγούν σε καθυστερήσεις και δημιουργούν αρνητική εικόνα για τα δικαστήρια. Κατά συνέπεια, σε έννομες τάξεις όπου προβλέπονται κανονικές ώρες συνεδριάσεων, οι δικαστές πρέπει να τις τηρούν με ακρίβεια, διασφαλίζοντας παράλληλα την ταχεία εκτέλεση εξωδικαστικών υποχρεώσεων.

Κατά την παράγραφο 209, κάθε δικαστής πρέπει να εκδίδει τις αποφάσεις που έχει επιφυλάξει, λαμβάνοντας υπόψη το επείγον της υπόθεσης και άλλες ειδικές περιστάσεις, το συντομότερο δυνατό, αναλόγως της διάρκειας ή της πολυπλοκότητας της υπόθεσης και άλλων εργασιακών υποχρεώσεων. Ιδιαίτερα οι αιτιολογίες μιας απόφασης πρέπει να δημοσιεύονται χωρίς παράλογη καθυστέρηση.

Κατά την παράγραφο 210, κάθε δικαστής πρέπει να εφαρμόζει διαφανείς μηχανισμούς ώστε οι δικηγόροι και οι διάδικοι να γνωρίζουν την πορεία της υπόθεσης. Τα δικαστήρια πρέπει να υιοθετούν δημόσια γνωστούς κανόνες ή διαδικασίες μέσω των οποίων οι διάδικοι ή οι αυτοπροσώπως εμφανιζόμενοι να μπορούν να ρωτούν για αποφάσεις που φαίνονται υπερβολικά καθυστερημένες. Οι διαδικασίες αυτές πρέπει να προβλέπουν τη δυνατότητα υποβολής παραπόνων σε κατάλληλη Αρχή εντός του δικαστηρίου, όταν η καθυστέρηση είναι παράλογη ή προκαλεί σοβαρή ζημία σε κάποιον διάδικο.

Κατά την επιμέρους αρχή εφαρμογής της αρχής της ικανότητας και της επιμέλειας 6.6, κάθε δικαστής πρέπει να διατηρεί την τάξη και τον σεβασμό κατά τη διάρκεια όλων των διαδικασιών ενώπιον του δικαστηρίου και να επιδεικνύει υπομονή, αξιοπρέπεια και ευγένεια απέναντι σε διαδίκους, ενόρκους, μάρτυρες, δικηγόρους και σε οποιονδήποτε άλλον σχετίζεται επαγγελματικά. Οφείλει να απαιτεί παρόμοια συμπεριφορά από τους δικηγόρους, το προσωπικό του δικαστηρίου και όσους υπάγονται στη δικαστική επιρροή, καθοδήγηση ή έλεγχο. Σχολιάζεται πως ο ρόλος αυτός συνοψίστηκε από έναν ανώτατο δικαστή ως εξής:

«Ο ρόλος του δικαστή... είναι να ακούει την κατάθεση των μαρτύρων, να υποβάλλει ο ίδιος ερωτήσεις μόνον όταν είναι απαραίτητο να αποσαφηνίσει κάποιο σημείο που παραλείφθηκε ή παρέμεινε ασαφές, να φροντίζει, ώστε οι δικηγόροι να συμπεριφέρονται κόσμια και να τηρούν τους νόμους, να αποκλείει τις άσχετες πληροφορίες και να αποθαρρύνει τις επαναλήψεις· να παρεμβαίνει σοφά, ώστε να παρακολουθεί τα επιχειρήματα και να τα αξιολογεί· και στο τέλος να αποφασίζει ποιά βρίσκεται η αλήθεια. Εάν υπερβεί αυτά τα όρια, τότε αποβάλλει τον μανδύα του δικαστή και ενδύεται τη στολή του συνηγόρου – και αυτό δεν του αρμόζει... Αυτά είναι τα πρότυπά μας». (Jones v. National Coal Board [1957] 2 QB 55, 64, κατά Lord Denning)

Κατά την παράγραφο σχολιασμού 212, ο όρος «τάξη» αναφέρεται στο επίπεδο κανονικότητας και ευπρέπειας που απαιτείται για να διασφαλιστεί ότι το έργο του δικαστηρίου θα διεξαχθεί σύμφωνα με τους κανόνες της διαδικασίας. Ο όρος «σεβασμός» αναφέρεται στην ατμόσφαιρα σοβαρότητας και αφοσίωσης που αποδεικνύει στους συμμετέχοντες και στο κοινό ότι η υπόθεση εξετάζεται με σοβαρότητα και δικαιοσύνη. Οι δικαστές ατομικά μπορεί να έχουν διαφορετικές απόψεις ως προς την καταλληλότητα συμπεριφοράς, γλώσσας ή ενδυμασίας από δικηγόρους ή διαδίκους. Κάποιοι μπορεί να θεωρούν μια συμπεριφορά απρεπή, ενώ άλλοι να τη θεωρούν αθώα εκκεντρικότητα ή αδιάφορη. Ορισμένες διαδικασίες απαιτούν πιο επίσημο τόνο από άλλες. Ως εκ τούτου, είναι αδύνατο και μη επιθυμητό να επιβληθεί ένα ενιαίο πρότυπο για την «τάξη» και τον «σεβασμό». Αυτό που απαιτείται είναι κάθε δικαστής να λαμβάνει εύλογα μέτρα, ώστε να διατηρεί επίπεδο τάξης και σεβασμού που να διασφαλίζει μια διαδικασία κανονική και φανερά δίκαιη.

Η συμπεριφορά κάθε δικαστή είναι κρίσιμη για τη διατήρηση της αμεροληψίας, καθώς αυτή γίνεται αντιληπτή από τους άλλους. Ανάρμοστη συμπεριφορά μπορεί να δημιουργήσει εντύπωση προκατάληψης ή αδιαφορίας. Η έλλειψη σεβασμού προς διάδικο θίγει το δικαίωμα ακρόασης του και υπονομεύει την αξιοπρέπεια και το κύρος της διαδικασίας. Επηρεάζει αρνητικά και την ικανοποίηση του διαδίκου από τον τρόπο χειρισμού της υπόθεσης.

Κάθε δικαστής οφείλει να διαχειρίζεται τον θυμό σωστά. Ανεξαρτήτως πρόκλησης, η αντίδραση πρέπει να είναι δικαστική και όχι συναισθηματική. Εάν απαιτείται επίπληξη, σε ορισμένες περιπτώσεις, είναι προτιμότερο να γίνεται εκτός ακροαματικής διαδικασίας. Δεν είναι οποτεδήποτε αρμόζουσα η επανειλημμένη διακοπή δικηγόρου χωρίς λόγο ή η προσβλητική ή ειρωνική συμπεριφορά απέναντί του. Αντίστοιχα, οι δικαστές δεν είναι υποχρεωμένοι να ανέχονται προσβολές της διαδικασίας ή επιχειρήματα χωρίς νομική βάση ή υβριστική συμπεριφορά προς άλλους.

Στην αίθουσα του δικαστηρίου και στο γραφείο, κάθε δικαστής πρέπει να συμπεριφέρεται πάντοτε με ευγένεια και να σέβεται την αξιοπρέπεια όλων. Οφείλει να απαιτεί παρόμοια ευγένεια από όλους όσοι εμφανίζονται ενώπιον του δικαστηρίου και από το προσωπικό του δικαστηρίου. Οφείλει να υπερβαίνει προσωπικές αντιπάθειες και να μην έχει προτιμήσεις ή προκαταλήψεις υπέρ ή κατά κάποιων δικηγόρων. Αδικοιολόγητες επιπλήξεις, προσβλητικά σχόλια ή ειρωνεία υπονομεύουν την τάξη και το κύρος του δικαστηρίου. Όταν παρεμβαίνει, πρέπει να διασφαλίζει ότι η αμεροληψία – και η εντύπωση αμεροληψίας – δεν τίθενται σε αμφισβήτηση από τον τρόπο της παρέμβασης.

Κατά την επιμέρους αρχή εφαρμογής 6.7, οι δικαστές δεν πρέπει να επιδίδονται σε συμπεριφορά που δεν συμβιβάζεται με την επιμελή εκτέλεση των δικαστικών καθηκόντων. Σχολιάζεται σχετικά πως κάθε δικαστής που έχει ευθύνη για την κατανομή των υποθέσεων, δεν πρέπει να επηρεάζεται από τις επιθυμίες οποιουδήποτε διαδίκου ή προσώπου που έχει συμφέρον από την έκβαση της υπόθεσης. Η κατανομή μπορεί, για παράδειγμα, να γίνεται με κλήρωση, αλφαβητική σειρά ή άλλο παρόμοιο σύστημα. Εναλλακτικά, μπορεί να γίνει σε διαβούλευση με τους συναδέλφους και το έργο αυτό να διεκπεραιωθεί με ακεραιότητα και δικαιοσύνη. Όπου είναι απαραίτητο, μπορούν να γίνουν ρυθμίσεις που να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες και περιστάσεις μεμονωμένων δικαστών, αλλά, στο μέτρο του δυνατού, η κατανομή και η ανάθεση της εργασίας σε κάθε μέλος του δικαστηρίου

πρέπει να είναι ισοτίμη τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά και να είναι γνωστή σε όλους τους δικαστές.

Κατά την παράγραφο σχολιασμού 217, μια υπόθεση δεν πρέπει να αφαιρείται από συγκεκριμένο δικαστή χωρίς βάσιμους λόγους, όπως σοβαρή ασθένεια ή σύγκρουση συμφερόντων. Τέτοιοι λόγοι και η διαδικασία ανάκλησης θα πρέπει να προβλέπονται από τον νόμο ή τους κανονισμούς του δικαστηρίου και δεν πρέπει να υπόκεινται σε επιρροή από την εκτελεστική εξουσία ή οποιαδήποτε άλλη εξωτερική Αρχή, αλλά μόνον να αποσκοπούν στην εξασφάλιση της άσκησης της δικαστικής λειτουργίας σύμφωνα με τον νόμο και με σεβασμό στους διεθνώς αναγνωρισμένους κανόνες ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Κατά την παράγραφο 218, κάθε δικαστής πρέπει να αναλαμβάνει κατάλληλη δράση, όταν λαμβάνει αξιόπιστες αποδείξεις που υποδηλώνουν πιθανή αντιεπαγγελματική συμπεριφορά από δικαστή ή δικηγόρο. Η κατάλληλη δράση μπορεί να περιλαμβάνει άμεση επικοινωνία με το πρόσωπο που φέρεται ως υπαίτιο, άλλες άμεσες ενέργειες, εφόσον προβλέπονται ή και αναφορά της παράβασης στις αρμόδιες Αρχές.

Σύμφωνα με την παράγραφο 219, η ανάρμοστη χρήση του προσωπικού ή των πόρων του δικαστηρίου αποτελεί κατάχρηση δικαστικής εξουσίας, η οποία φέρνει τους υπαλλήλους ή τις εγκαταστάσεις του δικαστηρίου σε πολύ δύσκολη θέση. Το προσωπικό του δικαστηρίου δεν πρέπει να καλείται να παρέχει ακατάλληλες ή υπερβολικές προσωπικές υπηρεσίες προς τους δικαστές, πέρα από μικρές υπηρεσίες που συνάδουν με καθιερωμένες πρακτικές.

Επί της εφαρμογής του συνόλου των αρχών Bangalore, επισημαίνεται ότι, λόγω της φύσης του δικαστικού λειτουργήματος, υπήρξε η ανάγκη να υιοθετηθούν από τα εθνικά δικαστικά συστήματα αποτελεσματικά μέτρα για την εφαρμογή τους, εφόσον τέτοιοι μηχανισμοί δεν υφίστανται ήδη στις αντίστοιχες δικαιοδοσίες τους. Το JIG εργάστηκε για την εκπόνηση μιας δήλωσης διαδικασιών για την αποτελεσματική εφαρμογή των αρχών αυτών. Όπως και οι ίδιες οι αρχές, οι διαδικασίες αυτές δεν προορίζονται να είναι δεσμευτικές για οποιοδήποτε εθνικό δικαστικό σύστημα, αλλά προσφέρονται ως κατευθυντήριες γραμμές και σημεία αναφοράς.

Στο κείμενο των αρχών, εκτός εάν από τα συμφραζόμενα προκύπτει διαφορετικά, «δικαστικό προσωπικό» θεωρείται και το προσωπικό των δικαστών, συμπεριλαμβανομένων των νομικών βοηθών. «Δικαστής» σημαίνει κάθε πρόσωπο που ασκεί δικαστική εξουσία, ανεξάρτητα από την επίσημη ονομασία της θέσης. «Οικογένεια δικαστή» περιλαμβάνει σύζυγο, τέκνο, γαμπρό, νύφη και οποιονδήποτε άλλο στενό συγγενή ή πρόσωπο που είναι σύντροφος ή υπάλληλος δικαστή και ζει στο ίδιο νοικοκυριό. «Σύζυγος δικαστή» περιλαμβάνει και σύντροφο ή οποιονδήποτε πρόσωπο, ανεξαρτήτως φύλου, με το οποίο διατηρείται στενή προσωπική σχέση. Στον ορισμό της «οικογένειας δικαστή», η φράση «και ζει στο ίδιο νοικοκυριό» εφαρμόζεται μόνον στα πρόσωπα που περιγράφονται ως «άλλος στενός συγγενής ή πρόσωπο που είναι σύντροφος ή υπάλληλος» και όχι σε σύζυγο, τέκνο, γαμπρό ή νύφη.

Στο Παράρτημα του εγχειριδίου σχολιασμού, παρουσιάζεται η ιστορική και πολιτισμική βάση των αρχών δικαστικής δεοντολογίας μέσα από διάφορες θρησκευτικές και πολιτισμικές παραδόσεις. Το παράρτημα αυτό αποσκοπεί να δείξει ότι οι αρχές

αμεροληψίας, ακεραιότητας, αξιοπρέπειας και ευσυνειδησίας έχουν παγκόσμια, διαχρονική και διαπολιτισμική αναγνώριση, όχι μόνον σε σύγχρονα νομικά συστήματα αλλά και σε αρχαίους πολιτισμούς (π.χ. Αίγυπτος, Ινδία, Κίνα, Ρώμη), σε μεγάλες θρησκείες (Ιουδαϊσμός, Χριστιανισμός, Ισλάμ, Βουδισμός, Ινδουισμός), σε αφρικανικά έθιμα και δικαιικά συστήματα. Αναλύει τι σημαίνει για κάθε πολιτισμό ή θρησκεία δίκαιος δικαστής: όχι μόνον να αποφασίζει σωστά, αλλά και να τηρεί ηθικά και πνευματικά πρότυπα, να εμπνέει εμπιστοσύνη και να λειτουργεί ως πρότυπο υπευθυνότητας και ουδετερότητας.

Το εν λόγω παράρτημα ενισχύει τη νομιμοποίηση των αρχών Bangalore, δείχνοντας πως στηρίζονται σε παγκόσμια ηθικά θεμέλια. Μπορεί να αξιοποιηθεί στην εκπαίδευση δικαστών, ως ιστορικό και συγκριτικό υπόβαθρο για την κατανόηση των ηθικών τους υποχρεώσεων. Αποτελεί απάντηση σε πολιτισμικές ενστάσεις. Επιβεβαιώνει ότι οι θεμελιώδεις αρχές δικαστικής δεοντολογίας δεν είναι «δυτικής» προέλευσης, αλλά κοινές σχεδόν σε όλες τις παραδόσεις.

Ειδικότερα, όπως αναφέρεται, από αρχαιοτάτων χρόνων, σε όλες τις πολιτιστικές και θρησκευτικές παραδόσεις, οι δικαστές θεωρούνται άτομα υψηλού ηθικού κύρους, με ιδιότητες διακριτές από αυτές του κοινού ανθρώπου, υπόκεινται σε πιο αυστηρούς περιορισμούς από τους άλλους και καλούνται να τηρούν βίο και συμπεριφορά πιο αυστηρά και περιορισμένα από αυτά του υπόλοιπου κοινωνικού συνόλου.

Τα μέτρα εφαρμογής των αρχών Bangalore

Όπως αναφέρθηκε στο εισαγωγικό μέρος, μετά την κατάρτιση των αρχών Bangalore και του εγχειριδίου σχολιασμού, προέκυψε η ανάγκη να θεσπιστούν μέτρα για την καλύτερη εφαρμογή των αρχών Bangalore. Έχει ενδιαφέρον η αναφορά σε αυτά τα μέτρα καθώς υπεισέρχονται σε ζητήματα ουσίας, δίδοντας άλλες διαστάσεις ή εμπλουτίζοντας τις ήδη υφιστάμενες.

Υποχρεώσεις της δικαστικής εξουσίας

1. Διατύπωση δήλωσης αρχών δικαστικής συμπεριφοράς

1.1. Η δικαστική εξουσία οφείλει να υιοθετήσει δήλωση αρχών δικαστικής συμπεριφοράς, λαμβάνοντας υπόψη τις αρχές Bangalore.

1.2. Η δικαστική εξουσία οφείλει να μεριμνά, ώστε η δήλωση αυτή να διαχέεται τόσο στους δικαστές όσο και στην κοινωνία.

1.3. Η δικαστική δεοντολογία, βασισμένη στην εν λόγω δήλωση, πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της αρχικής και της διαρκούς επιμόρφωσης των δικαστών.

2. Εφαρμογή και επιβολή των αρχών δικαστικής συμπεριφοράς

2.1. Η δικαστική εξουσία θα πρέπει να εξετάσει τη σύσταση συμβουλευτικής επιτροπής δικαστικής δεοντολογίας, αποτελούμενης από εν ενεργεία και/ή αφυπηρετήσαντες δικαστές, που θα παρέχει συμβουλές για τη νομιμότητα της σχεδιαζόμενης ή προτεινόμενης μελλοντικής συμπεριφοράς των δικαστών.

2.2. Θα πρέπει επίσης να εξετάσει τη δημιουργία αξιόπιστης, ανεξάρτητης επιτροπής ελέγχου της δικαστικής δεοντολογίας, για τη λήψη, διερεύνηση, επίλυση και κρίση καταγγελιών αντιδεοντολογικής συμπεριφοράς δικαστών, όταν δεν προβλέπεται παραπομπή σε δικαστήριο. Η επιτροπή μπορεί να απαρτίζεται κυρίως από δικαστές, αλλά καλό είναι να περιλαμβάνει και επαρκή εκπροσώπηση ιδιωτών, ώστε να εμπνέει εμπιστοσύνη. Πρέπει να προστατεύονται καταγγέλλοντες και μάρτυρες, να διασφαλίζεται δέουσα διαδικασία για κάθε καταγγελλόμενο/η δικαστή και να τηρείται εμπιστευτικότητα στα προκαταρκτικά στάδια, εφόσον ζητηθεί. Εφόσον απαιτείται, ο νόμος οφείλει να παρέχει απόλυτο ή περιορισμένο προνόμιο στις εργασίες της επιτροπής. Η επιτροπή μπορεί να παραπέμπει επαρκώς σοβαρές καταγγελίες στο αρμόδιο πειθαρχικό όργανο.

3. Κατανομή Υποθέσεων

3.1. Ο ορισμός των δικαστών σε σύνθεση δικαστηρίου αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της άσκησης δικαστικής εξουσίας.

3.2. Η κατανομή του έργου, περιλαμβανομένης της διανομής υποθέσεων, πρέπει συνήθως να γίνεται βάσει προδιαγεγραμμένης ρύθμισης που προβλέπεται από τον νόμο ή εγκρίνεται από όλους τους δικαστές του συγκεκριμένου δικαστηρίου. Τροποποίηση

επιτρέπεται σε σαφώς καθορισμένες περιστάσεις (π.χ. ειδική εμπειρία ή γνώση δικαστή). Η κατανομή μπορεί να γίνεται αλφαβητικά, χρονολογικά ή με άλλο σύστημα τυχαίας επιλογής.

3.3. Δεν επιτρέπεται η αφαίρεση υπόθεσης από δικαστή χωρίς βάσιμη αιτία. Οι λόγοι και η διαδικασία πρέπει να προβλέπονται από τον νόμο ή τους κανονισμούς του δικαστηρίου.

4. Διοίκηση των Δικαστηρίων

4.1. Η ευθύνη για τη διοίκηση των δικαστηρίων—διορισμός, εποπτεία, πειθαρχικός έλεγχος προσωπικού—πρέπει να ανήκει στη δικαστική εξουσία ή σε όργανο υπό τον έλεγχό της.

4.2. Η δικαστική εξουσία πρέπει να υιοθετήσει και να επιβάλει αρχές συμπεριφοράς για το προσωπικό, λαμβάνοντας υπόψη τις *Principles of Conduct for Court Personnel 2005* (JIG).

4.3. Οφείλει να αξιοποιεί τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνιών για την ενίσχυση της διαφάνειας, της ακεραιότητας και της αποτελεσματικότητας.

4.4. Για τη βελτίωση της ποιότητας της Δικαιοσύνης, η δικαστική εξουσία πρέπει—μέσω ελέγχων υποθέσεων, ερευνών χρηστών, συζητήσεων με επιτροπές χρηστών κ.ά.—να αξιολογεί την ικανοποίηση του κοινού και να εντοπίζει συστημικές αδυναμίες προς θεραπεία.

4.5. Πρέπει να αντιμετωπίζει τακτικά τα παράπονα των χρηστών και να δημοσιεύει ετήσια έκθεση δραστηριοτήτων, δυσκολιών και μέτρων βελτίωσης.

5. Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη

5.1. Η πρόσβαση στη Δικαιοσύνη είναι θεμελιώδης για το κράτος δικαίου· η δικαστική εξουσία οφείλει, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, να θεσπίζει διαδικασίες που τη διευκολύνουν και την προάγουν.

5.2. Όταν η δημόσια νομική βοήθεια είναι ανεπαρκής και το κόστος ιδιωτικής εκπροσώπησης υψηλό, η δικαστική εξουσία θα πρέπει να εξετάζει, όπου ενδείκνυται, πρωτοβουλίες, όπως:

- ενθάρρυνση *pro bono* εκπροσώπησης επιλεγμένων διαδίκων
- διορισμό *amicus curiae* (φίλων του δικαστηρίου)
- εναλλακτική επίλυση διαφορών και διαδικασίες κοινοτικής Δικαιοσύνης
- άδεια σε κατάλληλα μη πιστοποιημένα πρόσωπα να εκπροσωπούν διαδίκους ενώπιον δικαστηρίου

5.3. Η δικαστική εξουσία πρέπει να εφαρμόζει σύγχρονες τεχνικές διαχείρισης υποθέσεων, ώστε οι διαδικασίες να διεξάγονται και να ολοκληρώνονται δίκαια, εύτακτα και ταχέως.

6. Διαφάνεια στην άσκηση του δικαστικού λειτουργήματος

6.1. Οι δικαστικές διαδικασίες πρέπει κατ' αρχήν να διεξάγονται δημόσια. Η δημοσιότητα των συνεδριάσεων διασφαλίζει τη διαφάνεια των διαδικασιών. Η δικαστική εξουσία οφείλει να διαθέτει στο κοινό πληροφορίες σχετικά με τον χρόνο και τον τόπο των συνεδριάσεων και να μεριμνά για κατάλληλες υποδοχές, ώστε να μπορούν, εντός εύλογων ορίων, να τις παρακολουθούν τα ενδιαφερόμενα μέλη του κοινού, λαμβάνοντας υπόψη, μεταξύ άλλων, το πιθανό ενδιαφέρον για την υπόθεση και τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας.

6.2. Η δικαστική εξουσία πρέπει να προάγει ενεργά τη διαφάνεια στην απονομή της Δικαιοσύνης και να διασφαλίζει ότι, υπό δικαστική εποπτεία, το κοινό, τα ΜΜΕ και οι χρήστες των δικαστηρίων έχουν αξιόπιστη πρόσβαση σε όλες τις πληροφορίες που αφορούν δικαστικές διαδικασίες, εκκρεμείς και περατωμένες, είτε μέσω ιστότοπου του δικαστηρίου είτε μέσω κατάλληλων και προσβάσιμων αρχείων. Οι πληροφορίες αυτές πρέπει να περιλαμβάνουν αιτιολογημένες αποφάσεις, δικόγραφα, αιτήσεις και αποδεικτικό υλικό· μπορούν, όμως, να εξαιρούνται ένορκες βεβαιώσεις ή όμοια αποδεικτικά έγγραφα που δεν έχουν ακόμη γίνει δεκτά ως αποδείξεις από το δικαστήριο.

6.3. Για να διευκολύνεται η πρόσβαση στο δικαστικό σύστημα, η δικαστική εξουσία οφείλει να παρέχει τυποποιημένα, φιλικά προς τον χρήστη έντυπα και οδηγίες, καθώς και σαφείς και ακριβείς πληροφορίες για τα τέλη κατάθεσης, τις δικαστικές διαδικασίες και το προγράμματα των συνεδριάσεων.

6.4. Η δικαστική εξουσία πρέπει να εξασφαλίζει ότι οι μάρτυρες, οι λοιποί χρήστες και τα ενδιαφερόμενα μέλη του κοινού έχουν πρόσβαση σε ευανάγνωστες πινακίδες και δημόσια αναρτημένους οδηγούς προσανατολισμού στους χώρους των δικαστηρίων. Θα πρέπει να υπάρχει επαρκές προσωπικό για απαντήσεις, μέσω υπηρεσιών πληροφόρησης, κοντά στις εισόδους. Κέντρα εξυπηρέτησης και υποστήριξης θα πρέπει να βρίσκονται σε εύκολα προσβάσιμη θέση. Οι χρήστες πρέπει να απολαμβάνουν ασφαλείς, καθαρούς, λειτουργικούς χώρους, με άνετους χώρους αναμονής, επαρκή δημόσιο χώρο και υποδομές για άτομα με ειδικές ανάγκες, όπως παιδιά, θύματα ή άτομα με αναπηρία.

6.5. Η δικαστική εξουσία θα πρέπει να εξετάσει την έναρξη προγραμμάτων ενημέρωσης του κοινού για τον ρόλο του συστήματος Δικαιοσύνης στην κοινωνία και για την αντιμετώπιση συνηθισμένων αβεβαιοτήτων ή παρερμηνειών γύρω από αυτό.

6.6. Η δικαστική εξουσία οφείλει να παρέχει πρόσβαση και κατάλληλη υποστήριξη στα ΜΜΕ για την άσκηση του νόμιμου ρόλου τους στην ενημέρωση του κοινού σχετικά με τις δικαστικές διαδικασίες, συμπεριλαμβανομένων των αποφάσεων σε συγκεκριμένες υποθέσεις.

7. Εκπαίδευση δικαστών

7.1. Στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, η ίδια η δικαστική εξουσία πρέπει να οργανώνει, να διεξάγει ή να εποπτεύει την εκπαίδευση των δικαστών.

7.2. Σε δικαιοδοσίες όπου δεν υπάρχουν επαρκείς εκπαιδευτικές δομές, η δικαστική εξουσία οφείλει, διά των αρμοδίων οδών, να ζητεί τη συνδρομή κατάλληλων εθνικών και διεθνών φορέων και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, για πρόσβαση σε τέτοιες δομές ή για την ανάπτυξη τοπικής γνώσης.

7.3. Όλα τα διοριζόμενα πρόσωπα σε δικαστικό λειτουργήμα πρέπει να διαθέτουν ή να αποκτούν, πριν αναλάβουν καθήκοντα, κατάλληλη γνώση των συναφών κλάδων του εθνικού και διεθνούς ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου. Οι δικαστές πρέπει επίσης να λαμβάνουν εισαγωγική κατάρτιση σε τομείς όπως η διαχείριση υποθέσεων και η διοίκηση των δικαστηρίων, η πληροφορική, οι κοινωνικές επιστήμες, η νομική ιστορία και η φιλοσοφία και η εναλλακτική επίλυση διαφορών.

7.4. Η εκπαίδευση των δικαστικών λειτουργών πρέπει να είναι πλουραλιστική, προκειμένου να διασφαλίζεται και να ενισχύεται η ανοικτόμυαλη στάση των δικαστών και η δικαστική αμεροληψία.

7.5. Παρόλο που είναι αναγκαία η τακτική διοργάνωση προγραμμάτων επιμόρφωσης, η συμμετοχή εν ενεργεία δικαστών στην ενδοϋπηρεσιακή κατάρτιση πρέπει κατ' αρχήν να είναι εθελοντική.

7.6. Όταν η γλώσσα της νομικής βιβλιογραφίας (π.χ. δικαστικών αποφάσεων) διαφέρει από τη γλώσσα της νομικής εκπαίδευσης, πρέπει να παρέχεται αντίστοιχη γλωσσική κατάρτιση σε δικηγόρους και δικαστές.

7.7. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα πρέπει να διεξάγονται σε περιβάλλον που επιτρέπει σε μέλη διάφορων βαθμίδων της δικαστικής εξουσίας να συναντώνται, να ανταλλάσσουν εμπειρίες και να αντλούν κοινές γνώσεις μέσα από τον διάλογο.

8. Γνωμοδοτήσεις

8.1. Δικαστής ή δικαστήριο δεν θα πρέπει να εκδίδει γνωμοδοτήσεις προς την εκτελεστική ή τη νομοθετική εξουσία, εκτός εάν ρητή συνταγματική ή νομοθετική διάταξη το επιτρέπει.

9. Ασυλία των δικαστών

9.1. Κάθε δικαστής υπέχει ποινική ευθύνη, κατά το κοινό δίκαιο, για κάθε ποινικό αδίκημα γενικής εφαρμογής που διαπράττει · συνεπώς δεν δύναται να επικαλεστεί ασυλία έναντι της συνήθους ποινικής διαδικασίας.

9.2. Κάθε δικαστής απολαύει προσωπικής ασυλίας έναντι αστικών αγωγών για πράξεις που τελέστηκαν κατά την άσκηση του δικαστικού λειτουργήματος.

9.3. Η θεραπεία για δικαστικά σφάλματα—είτε αφορούν δικαιοδοσία είτε ουσία είτε διαδικασία—πρέπει να αναζητείται μέσω του κατάλληλου συστήματος εφέσεων ή και δικαστικού ελέγχου.

9.4. Η αποζημίωση για ζημία που επήλθε λόγω αμέλειας ή κατάχρησης εξουσίας εκ μέρους δικαστή βαρύνει αποκλειστικά το Κράτος, χωρίς δυνατότητα αναγωγής του τελευταίου εναντίον του προσώπου του δικαστή.

9.5. Καθόσον η δικαστική ανεξαρτησία δεν απαλλάσσει τον/τη δικαστή από δημόσια λογοδοσία και η θεμιτή δημόσια κριτική της δικαστικής απόδοσης αποτελεί νόμιμο μέσο λογοδοσίας, κάθε δικαστής θα πρέπει, κατά κανόνα, να αποφεύγει την προσφυγή στο ποινικό δίκαιο ή στις διαδικασίες περιφρόνησης του δικαστηρίου για τον περιορισμό τέτοιας κριτικής.

Υποχρεώσεις του Κράτους

10. Συνταγματική εγγύηση της δικαστικής ανεξαρτησίας

10.1. Η αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας επιβάλλει στο Κράτος να θεσπίζει, με συνταγματικές ή άλλες ρυθμίσεις, εγγυήσεις:

(α) ότι η δικαστική εξουσία είναι ανεξάρτητη από την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία και ότι καμία άλλη εξουσία θα ασκεί αρμοδιότητες που παρεμποδίζουν τη δικαστική διαδικασία ·

(β) ότι κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να δικασθεί ταχέως και χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση από τα τακτικά δικαστήρια ή τα δικαιοδοτικά όργανα που ιδρύονται με νόμο, με δυνατότητα προσφυγής σε ένδικο μέσο ή σε δικαστικό έλεγχο ·

(γ) ότι δεν θα συστήνονται ειδικά *ad hoc* δικαστήρια για να υποκαταστήσουν την κανονική δικαιοδοσία των δικαστηρίων ·

(δ) ότι, κατά τη λήψη αποφάσεων, οι δικαστές ενεργούν χωρίς οποιονδήποτε περιορισμό, αθέμιτη επιρροή, κίνητρο, πίεση ή παρέμβαση, άμεση ή έμμεση και απολαμβάνουν απεριόριστης ελευθερίας να κρίνουν αμερόληπτα, κατά συνείδηση και σύμφωνα με τον νόμο και τα πραγματικά περιστατικά ·

(ε) ότι η δικαστική εξουσία έχει δικαιοδοσία, είτε πρωτογενώς είτε μέσω δικαστικού ελέγχου, επί όλων των ζητημάτων δικαστικής φύσης και ότι κανένα άλλο όργανο, πλην δικαστηρίου, δύναται να αποφαινεται τελεσίδικα για τη δική του δικαιοδοσία και αρμοδιότητα, όπως προσδιορίζονται από τον νόμο ·

(στ) ότι η εκτελεστική εξουσία απέχει από πράξεις ή παραλείψεις που ματαιώνουν τη δικαστική επίλυση μίας διαφοράς ή εμποδίζουν τη δέουσα εκτέλεση δικαστικής απόφασης ·

(ζ) ότι πρόσωπο που ασκεί εκτελεστική εξουσία ή νομοθετική εξουσία δεν θα ασκεί ούτε θα επιχειρεί να ασκήσει οποιασδήποτε μορφής πίεση στους δικαστές, φανερή ή συγκαλυμμένη ·

(η) ότι εξουσίες της εκτελεστικής εξουσίας ή της νομοθετικής εξουσίας που επηρεάζουν τους δικαστές ως προς το αξίωμά τους, τις αποδοχές, τους όρους υπηρεσίας ή τους πόρους τους,

δεν χρησιμοποιούνται με σκοπό ή συνέπεια την απειλή ή την πίεση κατά συγκεκριμένου προσώπου δικαστή ή δικαστών ·

(θ) ότι το Κράτος εξασφαλίζει την ασφάλεια και τη φυσική προστασία των δικαστών και των οικογενειών τους, ιδίως σε περίπτωση απειλών ·

(ι) ότι καταγγελίες για ανάρμοστη συμπεριφορά δικαστή δεν συζητούνται στη νομοθετική εξουσία παρά μόνον κατόπιν ουσιαστικής πρότασης για παύση ή επίπληξή του/της, για την οποία έχει δοθεί προηγούμενη ειδοποίηση.

11. Προσόντα για τον διορισμό σε δικαστικό λειτούργημα

11.1. Υποψήφιοι για δικαστικό αξίωμα πρέπει να είναι πρόσωπα ικανότητας, ακεραιότητας και αποτελεσματικότητας, με κατάλληλη νομική κατάρτιση ή προσόντα.

11.2. Η αξιολόγηση κάθε υποψηφίου πρέπει να λαμβάνει υπόψη όχι μόνον τη νομική κατάρτιση και τις επαγγελματικές ικανότητες, αλλά την κοινωνική ευαισθησία και άλλα προσωπικά χαρακτηριστικά (π.χ. ήθος, υπομονή, ευγένεια, εντιμότητα, κοινή λογική, τακτ, ταπεινότητα, συνέπεια) και δεξιότητες επικοινωνίας. Πολιτικές, θρησκευτικές ή άλλες πεποιθήσεις δεν είναι συναφείς, εκτός εάν αποδεικνύεται ότι επηρεάζουν την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων.

11.3. Κατά την επιλογή των δικαστών, δεν επιτρέπεται διάκριση για άσχετους λόγους. Η απαίτηση ιθαγένειας του υποψηφίου δεν θεωρείται αθέμιτη διάκριση. Πρέπει να καταβάλλεται προσπάθεια, ώστε η σύνθεση της δικαστικής εξουσίας να αντανakλά δίκαια την κοινωνία σε όλες της τις εκφάνσεις.

12. Διορισμός δικαστών

12.1 Ο διορισμός δικαστών πρέπει να ρυθμίζεται από τον νόμο.

12.2. Η δικαστική εξουσία όσο και η κοινωνία οφείλουν να διαδραματίζουν, στο πλαίσιο σαφώς καθορισμένων ρόλων, μέρος στη διαδικασία επιλογής κατάλληλων υποψηφίων.

12.3. Για λόγους διαφάνειας και λογοδοσίας, τα κριτήρια διορισμού και επιλογής πρέπει να είναι διαθέσιμα στο κοινό, περιλαμβανομένων των απαιτούμενων προσόντων για υψηλά δικαστικά αξιώματα. Όλες οι κενές θέσεις να προκηρύσσονται με τρόπο που να επιτρέπει υποβολή αιτήσεων ή προτάσεων κατάλληλων προσώπων.

12.4. Ιδίως σε κράτη που θεσπίζουν νέες συνταγματικές ρυθμίσεις, έχει τύχει ευρείας υποστήριξης η σύσταση Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου με μικτή σύνθεση (δικαστές και λαϊκά μέλη), του οποίου η συγκρότηση δεν πρέπει να κυριαρχείται από πολιτικές σκοπιμότητες.

12.5. Εφόσον συστήνεται ανεξάρτητο συμβούλιο ή επιτροπή για τον διορισμό δικαστών, τα μέλη του πρέπει να επιλέγονται βάσει επάρκειας, εμπειρίας, γνώσης της δικαστικής ζωής, ικανότητας διαλόγου και κατανόησης της σημασίας του πολιτισμού ανεξαρτησίας.

Τα μη δικαστικά μέλη μπορούν να προέρχονται από καταξιωμένους νομικούς ή πολίτες με αναγνωρισμένο κύρος και εμπειρία, που έχουν επιλεγεί με προσήκουσα διαδικασία.

12.6. Η προαγωγή δικαστών, όταν δεν βασίζεται στην αρχαιότητα, πρέπει να γίνεται από το ανεξάρτητο όργανο διορισμού βάσει αντικειμενικής αξιολόγησης της απόδοσής τους και των προσόντων που απαιτούνται για τον αρχικό διορισμό.

12.7. Η πρακτική ορισμένων κρατών όπου ο Πρόεδρος ή ο Πρόεδρος του Ανώτατου Δικαστηρίου εκλέγεται εκ περιτροπής από τους ίδιους τους δικαστές του δικαστηρίου δεν αντικείται στην αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας και μπορεί να εξεταστεί για υιοθέτηση από άλλα κράτη.

13. Θητεία των δικαστών

13.1. Στο Κράτος εναπόκειται το καθήκον να εξασφαλίζει επαρκή αριθμό δικαστών, ώστε να ανταποκρίνεται πλήρως στο έργο της Δικαιοσύνης.

13.2. Κάθε δικαστής πρέπει να απολαύει συνταγματικά κατοχυρωμένης θητείας έως τη νόμιμη ηλικία υποχρεωτικής αφυπηρέτησης ή έως τη λήξη μιας προκαθορισμένης ορισμένης θητείας. Η ορισμένη θητεία δεν θα πρέπει κατά κανόνα να είναι ανανεώσιμη, εκτός εάν υφίστανται διαδικασίες που διασφαλίζουν ότι η απόφαση αναδιορισμού λαμβάνεται βάσει αντικειμενικών κριτηρίων και αποκλειστικά κατά την αξιοκρατία.

13.3. Η απασχόληση προσωρινών ή μερικής απασχόλησης δικαστών δεν πρέπει να υποκαθιστά την πλήρη στελέχωση με μόνιμους δικαστές. Όπου επιτρέπεται από το εθνικό δίκαιο, οι προσωρινοί ή μερικής απασχόλησης δικαστές πρέπει να διορίζονται υπό όρους—και με εγγυήσεις—αδιατάρακτης θητείας ή αντικειμενικότητας ως προς τη συνέχιση της απασχόλησής τους, ώστε να εξλειφθούν, όσο είναι δυνατόν, κίνδυνοι για την ανεξαρτησία τους.

13.4. Επειδή εάν γίνει κακή χρήση του διορισμού δικαστών «υπό δοκιμασία» θα μπορούσε να υπονομευθεί η δικαστική ανεξαρτησία, η απόφαση επικύρωσης ή μη του διορισμού αυτού πρέπει να λαμβάνεται μόνον από το ανεξάρτητο όργανο που είναι αρμόδιο για τον διορισμό δικαστών.

13.5. Εκτός εάν εφαρμόζεται σύστημα τακτικής εναλλαγής προβλεπόμενο από τον νόμο ή θεσπισμένο μετά από δέουσα εξέταση από τη δικαστική εξουσία και εφαρμοζόμενο αποκλειστικά από τη δικαστική εξουσία ή από ανεξάρτητο όργανο, δεν επιτρέπεται η μετακίνηση δικαστή από μία δικαιοδοσία, αρμοδιότητα ή τοποθεσία σε άλλην χωρίς τη συγκατάθεσή του/της.

14. Αποδοχές των δικαστών

14.1. Οι μισθοί, οι όροι υπηρεσίας και οι συνταξιοδοτικές παροχές των δικαστών πρέπει να είναι επαρκείς, ανάλογοι προς το κύρος, την αξιοπρέπεια και τις ευθύνες του αξιώματός τους και να επανεξετάζονται περιοδικά για τους σκοπούς αυτούς.

14.2. Οι μισθοί, οι όροι υπηρεσίας και οι συντάξεις των δικαστών πρέπει να τυγχάνουν εγγύησης από τον νόμο και να μην μεταβάλλονται εις βάρος τους μετά τον διορισμό τους.

15. Πειθαρχικός έλεγχος δικαστών

15.1. Πειθαρχικές διαδικασίες κατά δικαστή μπορούν να κινηθούν μόνον για σοβαρό παράπτωμα. Ο εφαρμοστέος νόμος δύναται, όσο είναι δυνατόν, να ορίζει συγκεκριμένα τη συμπεριφορά που επισύρει πειθαρχικές κυρώσεις και τη σχετική διαδικασία.

15.2. Κάθε πρόσωπο που ισχυρίζεται ότι ζημιώθηκε λόγω σοβαρού παραπτώματος δικαστή έχει δικαίωμα να υποβάλει καταγγελία στο αρμόδιο όργανο ή πρόσωπο για την κίνηση πειθαρχικής δίωξης.

15.3. Με νόμο πρέπει να συσταθεί συγκεκριμένο όργανο ή πρόσωπο αρμόδιο για την παραλαβή καταγγελιών, την κλήση στον /στη δικαστή για εξηγήσεις και την κρίση, υπό το πρίσμα των εξηγήσεων, εάν συντρέχει επαρκής λόγος για έναρξη πειθαρχικής διαδικασίας. Σε καταφατική περίπτωση, το ζήτημα παραπέμπεται στην αρμόδια πειθαρχική Αρχή.

15.4. Η εξουσία πειθαρχικού ελέγχου πρέπει να ανήκει σε Αρχή ή όργανο ανεξάρτητο από τη νομοθετική εξουσία και την εκτελεστική εξουσία, αποτελούμενο από εν ενεργεία ή αφυπηρετησαντες δικαστές, με δυνατότητα συμμετοχής μη-δικαστών, αρκεί τα πρόσωπα αυτά να μην είναι μέλη της νομοθετικής εξουσίας ή της εκτελεστικής εξουσίας.

15.5. Κάθε πειθαρχική διαδικασία πρέπει να κρίνεται βάσει θεσπισμένων προτύπων δικαστικής συμπεριφοράς και σύμφωνα με διαδικασία που διασφαλίζει πλήρη δικαιώματα υπεράσπισης.

15.6. Πρέπει να προβλέπεται δικαίωμα έφεσης σε δικαστήριο.

15.7. Η τελική απόφαση σε κάθε διαδικασία που επιβάλλει κύρωση σε δικαστή, είτε διεξάγεται κεκλεισμένων των θυρών είτε δημόσια, πρέπει να δημοσιεύεται.

15.8. Κάθε έννομη τάξη πρέπει να καθορίσει τις κυρώσεις που επιτρέπει το δικό της πειθαρχικό σύστημα και να εξασφαλίζει ότι είναι, κατ' αρχήν και στην πράξη, αναλογικές.

16. Παύση δικαστών από το αξίωμα

16.1. Δικαστής μπορεί να παυθεί μόνον για αποδεδειγμένη ανικανότητα, καταδίκη για σοβαρό έγκλημα, κατάφωρη ανεπάρκεια ή συμπεριφορά προδήλως ασυμβίβαστη με την ανεξαρτησία, αμεροληψία και ακεραιότητα της Δικαιοσύνης.

16.2. Όταν η εξουσία παύσης δικαστή ανήκει στη νομοθετική εξουσία, αυτή πρέπει να ασκείται μόνον κατόπιν εισήγησης του ανεξάρτητου οργάνου που είναι αρμόδιο για την πειθαρχική ευθύνη των δικαστών.

16.3. Η κατάργηση δικαστηρίου στο οποίο υπηρετεί δικαστής δεν αποτελεί αποδεκτό λόγο ή αφορμή για παύση. Εάν ένα δικαστήριο καταργηθεί ή αναδιαρθρωθεί, όλοι οι εν

ενεργεία δικαστές του πρέπει να αναδιορισθούν στο διάδοχο δικαστήριο ή σε άλλη δικαστική θέση ισοδύναμου κύρους και θητείας. Εάν δεν υπάρχει τέτοια θέση, ο/η ενδιαφερόμενος/η δικαστής πρέπει να αποζημιωθεί πλήρως για την απώλεια του αξιώματος.

17. Προϋπολογισμός της δικαστικής εξουσίας

17.1. Ο προϋπολογισμός της δικαστικής εξουσίας πρέπει να καταρτίζεται σε συνεργασία με τη δικαστική εξουσία με μέριμνα, ώστε ούτε η εκτελεστική εξουσία ούτε η νομοθετική εξουσία να μπορούν να ασκήσουν πίεση ή επιρροή κατά τον καθορισμό του.

17.2. Το Κράτος οφείλει να παρέχει στη δικαστική εξουσία επαρκείς πόρους και μέσα, ώστε κάθε δικαστήριο να εκτελεί αποτελεσματικά τα καθήκοντά του χωρίς υπερβολικό φόρτο εργασίας.

17.3. Το Κράτος πρέπει να εξασφαλίζει στη δικαστική εξουσία τους οικονομικούς και άλλους αναγκαίους πόρους για την οργάνωση και διεξαγωγή της εκπαίδευσης των δικαστών.

17.4. Ο προϋπολογισμός της δικαστικής εξουσίας πρέπει να τυγχάνει διαχείρισης από την ίδια τη δικαστική εξουσία · ή από όργανο ανεξάρτητο από την εκτελεστική εξουσία και τη νομοθετική εξουσία, το οποίο ενεργεί σε διαβούλευση με τη δικαστική εξουσία. Τα κονδύλια που εγκρίνονται για τη δικαστική λειτουργία πρέπει να προστατεύονται από αφαίρεση ή κατάχρηση.

Το πρακτικό παράδειγμα της *Re Chief Justice of Gibraltar*

Ως πρακτικό παράδειγμα εφαρμογής αρκετών εκ των αρχών *Bangalore*, αναφέρεται η απόφαση *Re Chief Justice of Gibraltar* [2009] UKPC 43, που «δίχασε» το Privy Council (UK), ως Επιτροπή, με την πλειοψηφία, που εκφράστηκε μέσω της απόφασης του Lord Philips, να εκφράζει τη θέση πως, στη βάση των γεγονότων που εξετάζε, θα έπρεπε να απομακρυνθεί από το αξίωμά του ο Αρχιδικαστής του Γιβραλτάρ.

Στη σύννομή τους, τα γεγονότα ήταν πως ο Αρχιδικαστής του Γιβραλτάρ ήρθε σε εκτεταμένη και επίμονη συγκρουσιακή σχέση με την Κυβέρνηση, ιδίως μετά την ομιλία του κατά την έναρξη του δικαστικού έτους 1999, που θεωρήθηκε πολιτικώς αιχμηρή. Με τις κινήσεις και τις δημόσιες δηλώσεις του προκαλούσε συχνά θόρυβο στον Τύπο. Ακολούθησαν διαφωνίες σχετικά με τη διάρκεια της θητείας του και τη διοικητική του θέση, περιλαμβανομένης της προσφοράς εντολής μόνον ενός έτους το 2002, αντί της συνήθους τριετίας. Σταδιακά και αυτό ήταν από τα κρισιμότερα σημεία που μπορεί να λεχθεί πως καθόρισαν και τη διάσταση στις απόψεις, η σύζυγός του ξεκίνησε ενός είδους δημόσια εκστρατεία, καταγγέλλοντας τον Πρωθυπουργό για προσπάθειες απομάκρυνσης του Αρχιδικαστή. Ο Αρχιδικαστής δεν διαχώρισε τη θέση του από τις καταγγελίες της συζύγου του· αντίθετα, προέβη σε ένδικα διαβήματα με προσωπικούς ισχυρισμούς περί εχθρικής νομοθετικής παρέμβασης του Πρωθυπουργού. Παράλληλα υπήρξαν συγκρούσεις του ζεύγους και με τον Γενικό Εισαγγελέα αλλά και μέλη του Δικηγορικού Συλλόγου, περιλαμβανομένου του Προέδρου του Δικηγορικού Συλλόγου, ενώ δημόσιες παρεμβάσεις της συζύγου του ενίσχυαν την εντύπωση ότι εκείνος συμμεριζόταν τις καταγγελίες της. Το αποκορύφωμα ήρθε όταν σε αγωγή της συζύγου του για δυσφήμιση, προτάθηκαν αιτήματα που αμφισβητούσαν τη συνταγματικότητα του νέου συστήματος Δικαστικής Υπηρεσίας, ζητήματα τα οποία ταυτίζονταν με εκείνα που είχε θίξει ο ίδιος με την αίτηση δικαστικού ελέγχου. Οι δράσεις του προκάλεσαν μάλιστα και κινδύνους, καθότι εισήλθε σε ζητήματα στα οποία με κόπο είχαν καταφέρει συγκλίσεις το Ηνωμένο Βασίλειο και το Γιβραλτάρ και συνυφαίνονταν με την ανεξαρτησία του τελευταίου. Πολλά μέλη του δικηγορικού σώματος υπέβαλαν υπομνήματα, εκφράζοντας σοβαρές επιφυλάξεις για την ικανότητά του να επιληφθεί υποθέσεων με πολιτική ή διοικητική διάσταση, λόγω αντίληψης προκατάληψης. Ο ίδιος είχε παραδεχθεί ότι δεν θα μπορούσε να δικάσει υποθέσεις όπου εμπλέκεται ο Πρωθυπουργός ή ο Γενικός Εισαγγελέας. Ενισχύθηκε επίσης η αίσθηση ότι υπήρχε διχασμός και πόλωση εντός της νομικής κοινότητας, με αποτέλεσμα να υπονομεύεται το κύρος του δικαστικού θεσμού. Το Privy Council, εξετάζοντας τα διάφορα περιστατικά – από την αποτυχία διαχωρισμού του από τη στάση της συζύγου του, έως την προσωπική στοχοποίηση πολιτικών προσώπων μέσω ένδικων διαδικασιών – έκρινε ότι η συμπεριφορά του είχε προκαλέσει αντικειμενική αδυναμία άσκησης των καθηκόντων του. Παρόλο που δεν αμφισβητήθηκε η νομική του επάρκεια, θεωρήθηκε ότι η εικόνα του και του θεσμικού του ρόλου είχε υποστεί ανεπανόρθωτη βλάβη, τόσο προς τα έξω όσο και εσωτερικά, στον δικαστικό μηχανισμό. Η τελική κρίση ήταν ότι υπήρχε συσσώρευση επεισοδίων που συνιστούσαν «ανάρμοστη συμπεριφορά» και θεσμική «ανικανότητα», με βάση νομολογιακά κριτήρια που εστιάζουν στην ικανότητα του δικαστή να εκτελεί τα καθήκοντά του και να εμπνέει εμπιστοσύνη. Οι ενέργειες αυτές θεωρήθηκαν ως υπονόμηση του θεσμικού ρόλου του καθώς επηρέαζαν την αντίληψη περί αμεροληψίας του. Η πλειοψηφία του Privy Council έκρινε ότι η παύση ήταν δικαιολογημένη.

Η απόφαση της πλειοψηφίας (πέντε μέλη) βασίστηκε στην έννοια της «ανικανότητας» λόγω χαρακτηριστικών ελαττωμάτων και επανειλημμένων σφαλμάτων κρίσης, ιδίως τη σύγχυση του θεσμικού και του προσωπικού ρόλου, την αποτυχία να διαχωρίσει τη θέση του από τις ενέργειες της συζύγου του και την εκκίνηση ένδικης διαδικασίας με προσωπική στοχοποίηση του Πρωθυπουργού. Έκρινε ότι δημιουργήθηκε αντίληψη προκατάληψης που επηρέαζε την ικανότητά του να εκδικάζει υποθέσεις με αντικείμενο κυβερνητικές ενέργειες. Εφάρμοσε νομολογία στη βάση της οποίας ερμήνευσε ευρέως τις έννοιες «*ανάρμοστη συμπεριφορά*» και «*ανικανότητα*». Η παύση του Αρχιδικαστή ήταν θεσμικά αναγκαία, διότι η συμπεριφορά του είχε φέρει σε ανυποληψία τόσο τον ίδιο όσο και το αξίωμα.

Από την άλλη πλευρά, η μειοψηφία (τρία μέλη: Lord Hope, Lord Rodger, Lady Hale) διαφώνησε. Θεώρησε ότι η σύζυγος του Αρχιδικαστή ενήργησε αυτόνομα και δεν υπήρχε επαρκής απόδειξη ότι οι ενέργειές της ελέγχονταν ή ενθαρρύνονταν απευθείας από εκείνον. Ο ίδιος επέδειξε προσπάθεια αποστασιοποίησης. Η αντίληψη προκατάληψης δεν ήταν τέτοια, ώστε να τον καθιστά ουσιωδώς ανίκανο να ασκεί τα καθήκοντά του. Επεσήμανε ότι η έννοια της «ανικανότητας» πρέπει να ερμηνεύεται στενά, για να προστατεύεται η δικαστική ανεξαρτησία. Η λήψη ένδικου μέσου, εάν και λανθασμένη, δεν συνιστούσε πειθαρχικό παράπτωμα, καθώς στηριζόταν σε αντιλήψεις που ο ίδιος πίστευε εύλογες. Η παύση, κατά τη μειοψηφία, ήταν δυσανάλογη και μη δικαιολογημένη και ενείχε θεσμικό κίνδυνο παρέμβασης στη δικαστική ανεξαρτησία.

Τα γεγονότα, ως είχαν απασχολήσει, είναι εκτενή και καταδεικνύουν την πολυπλοκότητα των υποθέσεων αυτής της φύσης και το βάθος στο οποίο πρέπει να αναλύονται τα πράγματα, ως προς το οποίο η υπό αναφορά υπόθεση είναι μάλλον υποδειγματική. Η υπόθεση συνιστούσε, κατά τον χρόνο έκδοσής της, κομβικό σημείο στη συζήτηση περί ορίων της δικαστικής ανεξαρτησίας και των έννομων συνεπειών της εξωδικαστικής συμπεριφοράς ανώτατων δικαστών. Η πλειοψηφία υιοθέτησε ένα λειτουργικό και αντικειμενικό κριτήριο, κρίνοντας ότι η συνολική στάση του Αρχιδικαστή, περιλαμβανομένης της αποτυχίας διαχωρισμού από τις δημόσιες καταγγελίες της συζύγου του, υπονόμει το κύρος της Δικαιοσύνης. Το επίδικο δεν ήταν μεμονωμένα παραπτώματα, αλλά η διάβρωση της θεσμικής αμεροληψίας και η αδυναμία άσκησης του δικαστικού ρόλου σε πολιτικά ευαίσθητα ζητήματα. Αντίθετα, η μειοψηφία πρόβαλε ένα περιοριστικό και εγγυητικό πλαίσιο ερμηνείας, εστιάζοντας στην ανάγκη προάσπισης της δικαστικής ανεξαρτησίας από την εκτελεστική εξουσία. Επεσήμανε ότι η σύνδεση των ενεργειών της συζύγου με την παύση των δικαστών ενέχει κίνδυνο έμμεσου ελέγχου της ιδιωτικής ζωής και της ελευθερίας της έκφρασης προσώπων του οικογενειακού τους περιβάλλοντος. Εξίσου κρίσιμη ήταν η επισήμανση ότι τα υποκείμενα κίνητρα (π.χ. πολιτική αντιπαράθεση) δεν συνιστούν από μόνα τους επαρκή βάση για διαπίστωση «ανικανότητας».

Η απόφαση αντικατοπτρίζει τη λεπτή ισορροπία μεταξύ λογοδοσίας και ανεξαρτησίας. Ενώ η πλειοψηφία έθεσε ψηλά τον πήχυ της θεσμικής υπευθυνότητας, η μειοψηφία υπενθύμισε την ανάγκη περιορισμένης κρατικής επέμβασης στη δικαστική λειτουργία, ακόμη και όταν αυτή ασκείται εσφαλμένα. Η υπόθεση υπενθυμίζει ότι η θεσμική συμπεριφορά των δικαστών πρέπει να σταθμίζεται όχι μόνον ως προς τη νομική της ορθότητα, αλλά και ως προς την κοινωνική της αντανάκλαση και τις αντοχές του κράτους δικαίου απέναντι σε ατέλειες. Θα πρέπει να σημειωθεί βεβαίως ότι ίσως οι μετέπειτα

εξελίξεις να δίνουν περισσότερο έδαφος σήμερα στην απόφαση της μειοψηφίας, ωστόσο μπορεί κανείς κατά την ανάγνωση της πλήρους απόφασης και των λεπτομερειών των γεγονότων, να δει και τα σημεία που οδήγησαν την πλειοψηφία στη δική της απόφαση.

Για την έννοια της «*ανάρμοστης συμπεριφοράς*» και της «*ανικανότητας*», στο πλαίσιο της παύσης από το αξίωμα δικαστικού ή δημόσιου λειτουργού, η νομολογία που υφίστατο, όπως λέχθηκε, καταδεικνύει ότι οι δύο έννοιες εν μέρει επικαλύπτονται. Λήφθηκε καθοδήγηση από τη *Lawrence v. Attorney General of Grenada* [2007] UKPC 18. Η έφεση εκεί αφορούσε την παύση της Διευθύντριας Ελέγχου της Γρενάδας δυνάμει διάταξης με πανομοιότυπη διατύπωση. Η ανάρμοστη συμπεριφορά της συνίστατο σε μία και μόνη ενέργεια: απέστειλε στον Υπουργό Οικονομικών (ο οποίος ήταν και Πρωθυπουργός της χώρας), με κοινοποίηση στον Γραμματέα του Κοινοβουλίου και στον Πρόεδρο της Βουλής, μία οργισμένη και υβριστική επιστολή, με την οποία τον κατηγορούσε ότι αλλοίωσε την έκθεσή της προτού αυτή κατατεθεί στο Κοινοβούλιο. Εκφωνώντας τη γνώμη της πλειοψηφίας της Επιτροπής, ο Lord Scott of Foscote παρατήρησε ότι η «*ανάρμοστη συμπεριφορά*» είναι όρος του οποίου η σημασία εξαρτάται από το συμφραζόμενο. Παρέπεμψε και υιοθέτησε την απόφαση του δικαστή Gray στην υπόθεση *Clark v. Vanstone* [2004] FCA 1105, (2004) 81 ALD 21:

«Προκύπτει σαφώς από τις απόψεις που εκφράστηκαν ότι, προκειμένου να στοιχειοθετηθεί “*ανάρμοστη συμπεριφορά*” εκ μέρους κατόχου δημόσιου αξιώματος, η επίδικη συμπεριφορά δεν είναι απαραίτητο να συνιστά ποινικό αδίκημα ούτε να λαμβάνει χώρα κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του αξιώματος. Σημασία έχει η εξής αρχή: όταν ο όρος “*ανάρμοστη συμπεριφορά*” χρησιμοποιείται αναφορικά με κάτοχο δημόσιου αξιώματος, το περιεχόμενο του όρου προσδιορίζεται με βάση τις επιπτώσεις της συμπεριφοράς στην ικανότητα του προσώπου να συνεχίσει να ασκεί το αξίωμα. Η ικανότητα αυτή έχει δύο διαστάσεις. Πρώτον, η συμπεριφορά μπορεί να επηρεάζει άμεσα την πρακτική ικανότητα του προσώπου να ασκεί το αξίωμα. Εναλλακτικά –ή επιπλέον– μπορεί να επηρεάζει το πώς γίνεται αντιληπτή από τρίτους η εκτέλεση των καθηκόντων, με τρόπο ώστε κάθε προσπάθεια εκτέλεσής τους να θεωρείται ευρέως ως διεφθαρμένη, ανάρμοστη ή επιζήμια για τα συμφέροντα των προσώπων ή του θεσμού προς όφελος των οποίων επιτελείται το έργο του αξιώματος. Σε κάθε περίπτωση, ο κίνδυνος είναι να απαξιωθεί το ίδιο το αξίωμα λόγω της συμπεριφοράς του κατόχου του. Εάν αυτό είναι πιθανό να συμβεί, τότε η συμπεριφορά δικαίως χαρακτηρίζεται ως “*ανάρμοστη*” για τους σκοπούς της σχετικής νομοθεσίας».

Ο Lord Scott ανήγαγε την ανωτέρω σκέψη σε τέσσερα κριτήρια, τα οποία συνήθως πρέπει να πληρούνται, ώστε μια συμπεριφορά να μπορεί να χαρακτηριστεί ως «*ανάρμοστη*» για σκοπούς παύσης από το αξίωμα. Η αναζήτηση των τεσσάρων αυτών κριτηρίων θέτει τα εξής ερωτήματα, με αναφορά στην υπόθεση του Αρχιδικαστή:

- i) Έχει η συμπεριφορά του Αρχιδικαστή επηρεάσει άμεσα την ικανότητά του να ασκεί τα καθήκοντα και να εκτελεί τις λειτουργίες του αξιώματός του;
- ii) Έχει η εν λόγω συμπεριφορά επηρεάσει αρνητικά την αντίληψη τρίτων ως προς την ικανότητά του να ασκεί τα καθήκοντα αυτά;
- iii) Θα εκλαμβάνονταν η παραμονή του στο αξίωμα ως επιζήμια για τη χρηστή απονομή της Δικαιοσύνης;

iv) Έχει το ίδιο το αξίωμα του Αρχιδικαστή απαξιωθεί λόγω της συμπεριφοράς του;

Αναφορικά με την έννοια της «ανικανότητας», μπορεί, όπως λέχθηκε, να αντληθεί καθοδήγηση από την απόφαση της Βουλής των Λόρδων στην υπόθεση *Stewart κατά Secretary of State for Scotland* (1998 SC (HL) 81). Η υπόθεση αφορούσε αναφορά του Lord President και του Lord Justice-Clerk προς τον Υπουργό Εσωτερικών της Σκωτίας, δυνάμει του άρθρου 12(1) του νόμου για τα Ειρηνοδικεία (Sheriff Courts Act 1971), σύμφωνα με την οποία ο εφεσιβάλλων ήταν «ακατάλληλος για το αξίωμα λόγω αδυναμίας, παράλειψης καθήκοντος ή απρεπούς συμπεριφοράς». Η προς διερεύνηση συμπεριφορά αφορούσε ένα σταθερό μοτίβο αλλοπρόσαλλης συμπεριφοράς, εντός και εκτός δικαστηρίου. Το εύρημα ήταν ότι η εν λόγω συμπεριφορά δεν συνιστούσε ανάρμοστη συμπεριφορά, αλλά αποδιδόταν σε χαρακτηριστικό ελάττωμα το οποίο συνιστούσε «ανικανότητα». Η Βουλή των Λόρδων επικύρωσε το πόρισμα του Court of Session ότι ο όρος «ανικανότητα» δεν πρέπει να περιορίζεται σε περιπτώσεις ασθένειας, αλλά να περιλαμβάνει και χαρακτηριστική ανεπάρκεια. Στην κύρια αγόρευση του, ο Lord Jauncey of Tullichettle απέρριψε τον ισχυρισμό ότι η σημασία του όρου «ανικανότητα» πρέπει να είναι περιοριστική, χάριν της διασφάλισης της δικαστικής ανεξαρτησίας. Έκρινε ότι η ύπαρξη της απόφασης δύο ανώτατων δικαστών ως προϋπόθεση για την παύση του δικαστή αποτελεί επαρκές θεσμικό ανάχωμα κατά της εκτελεστικής αυθαιρεσίας.

Αντίστοιχη παρατήρηση μπορεί να γίνει, όπως υποδείχθηκε από το Privy Council, στην υπό αναφορά υπόθεση του Αρχιδικαστή. Υπάρχουν ισχυροί λόγοι για να δοθεί στον όρο «ανικανότητα» η ευρεία έννοια που φέρει κατά τη φυσική του σημασία. Εάν για οποιονδήποτε λόγο ένας/μία δικαστής καθίσταται ανίκανος/η να ασκήσει ορθά τη δικαστική λειτουργία, είναι επιθυμητό, προς όφελος του δημόσιου συμφέροντος, να υφίσταται η δυνατότητα παύσης· υπό την προϋπόθεση ότι η απόφαση λαμβάνεται από αρμόδιο και αμερόληπτο σώμα.

Κρίθηκε ότι υπήρχε η δυνατότητα να βασιστεί η κατάληξη στην παραδοχή ότι το χαρακτηριστικό ελάττωμα και οι συνέπειες της αντίστοιχης συμπεριφοράς – περιλαμβανομένων επεισοδίων ανάρμοστης συμπεριφοράς– ήταν σωρευτικά ικανά να συνιστούν «ανικανότητα εκτέλεσης των λειτουργιών του αξιώματος».

Με αναφορά στα ερωτήματα που βασίζονται στην προσέγγιση του Lord Scott στην υπόθεση *Lawrence*: Το πρώτο ερώτημα, αφορά τις πρακτικές επιπτώσεις της συμπεριφοράς του Αρχιδικαστή στην ικανότητά του να ασκεί τα καθήκοντα του αξιώματός του. Στο σημείο αυτό, η συζήτηση επικεντρώθηκε στο κατά πόσον ο Αρχιδικαστής θα ήταν υποχρεωμένος να αυτοεξαιρεθεί από την εκδίκαση υποθέσεων που αφορούν άτομα στα οποία ο ίδιος έχει επιτεθεί ή θεωρείται ότι έχει επιτεθεί μέσω του συσχετισμού με τις επιθέσεις της συζύγου του. Επειδή αυτό εξαρτάτο εν μέρει από την αντίληψη τρίτων, εξετάστηκε πρώτα το δεύτερο ερώτημα, το οποίο αφορά την αντίληψη των άλλων για την ικανότητα του Αρχιδικαστή να ασκεί τα καθήκοντά του.

Το Δικαστήριο είχε ενώπιόν του αφθονία αποδείξεων ως προς την αντίληψη τρίτων για τις συνέπειες της συμπεριφοράς του Αρχιδικαστή. Οι υπογράφωντες τα υπομνήματα ήταν διάφορα άτομα. Κοινό θέμα του δεύτερου υπομνήματος και των μαρτυρικών καταθέσεων ήταν ότι, αφού απέτυχε να διαχωρίσει εαυτόν από τις δημόσιες δηλώσεις της συζύγου του,

ο Αρχιδικαστής εθεωρείτο ότι τις ενστερνίζονταν. Σε μια κατάθεση που εντυπώσισε ως ισορροπημένη και μετριοπαθής, μάρτυρας εξέφρασε τα εξής:

«Η κοινότητά μας είναι μικρή και, καθώς τα περισσότερα ακίνητα ανήκουν στην κυβέρνηση και οι περισσότερες επιχειρηματικές δραστηριότητες απαιτούν αδειοδότηση από αυτήν, η κυβέρνηση εμπλέκεται σε πλήθος νομικών και επιχειρηματικών ζητημάτων. Το νομικό επάγγελμα είναι επίσης μικρό και, για την εύρυθμη λειτουργία της κοινότητας και της απονομής της Δικαιοσύνης, είναι πολύ σημαντικό οι κρατικοί λειτουργοί και οι φορείς απονομής Δικαιοσύνης να τηρούν τους ρόλους τους. Όταν ο Αρχιδικαστής άρχισε να εμπλέκεται σε πολιτικά ζητήματα, θεώρησα ότι υπερέβαινε τον ρόλο του και αυτό υπονόμεινε τη Δικαιοσύνη. Η κατάσταση επιδεινώθηκε όταν η σύζυγός του ξεκίνησε σταυροφορία για να τον προστατεύσει από αυτό που εκείνη θεωρούσε συνωμοσία, αφού οι ενέργειές της υπονόμειναν ακόμη περισσότερο τη θέση του, ιδίως αφού ο ίδιος συντάχθηκε με την ίδια σταυροφορία. Κατά την άποψή μου, η σύζυγός του προσπάθησε να τον προστατεύσει, αλλά δημιούργησε ακριβώς την κατάσταση που ισχυριζόταν ότι προσπαθούσε να αποφύγει, δηλαδή την υπονόμηση και την περαιτέρω πόλωση της θέσης του Αρχιδικαστή. Δεν μπορώ να γνωρίζω τον βαθμό στον οποίον ο Αρχιδικαστής ενήργησε σε κοινή δράση με τη σύζυγό του. Η γενική μου εντύπωση είναι ότι πρέπει να ενήργησαν σε μεγάλο βαθμό από κοινού, αφού τα ζητήματα που πρόβαλε εκείνη είχαν στόχο την προστασία ή σχετιζόνταν με τον ίδιο και επειδή ο ίδιος δεν έκανε τίποτε για να παρέμβει ή να διαχωρίσει τη θέση του από όσα έκανε ή ισχυριζόταν εκείνη. Θα ήταν επίσης πολύ ασυνήθιστο, σε έναν γάμο, ο ένας σύζυγος να αναλαμβάνει τόσο δημόσια δράση σε ζήτημα που αναπόφευκτα επηρεάζει και τον άλλον, χωρίς εκείνος να είναι ενήμερος ή συμμετέχων, ειδικά όταν οι απόψεις και των δύο είναι ουσιαστικά ταυτόσημες».

Οι υπογράφωντες στο δεύτερο υπόμνημα δήλωσαν:

«Θεωρούμε αδύνατο για τον έντιμο Αρχιδικαστή να δικάζει υποθέσεις δικαστικού ελέγχου κυβερνητικών ή υπουργικών αποφάσεων, όταν η σύζυγός του έχει κατηγορήσει δημοσίως τον Πρωθυπουργό ότι θέλει να τον απομακρύνει από το αξίωμά του... Ο έντιμος Αρχιδικαστής δεν έχει διαχωρίσει τη θέση του από αυτά τα σχόλια. Επειδή δεν το έχει κάνει, ένας αντικειμενικός και ενημερωμένος παρατηρητής είναι υποχρεωμένος να συμπεράνει είτε ότι συμμερίζεται αυτές τις απόψεις και άρα πιθανόν να μεροληπτεί έναντι της Κυβέρνησης ή οποιουδήποτε εμπλεκόμενου Υπουργού είτε ότι, τουλάχιστον, υπάρχει σοβαρή πιθανότητα υποσυνείδητης μεροληψίας. Το Διοικητικό Δίκαιο είναι τομέας του δικαίου που αναπτύσσεται τόσο στο Γιβραλτάρ όσο και στην Αγγλία και Ουαλία. Υπάρχει αυξανόμενος αριθμός προσφυγών κατά αποφάσεων δημοσίων Αρχών. Δικαστής που εμποδίζεται από το να επιληφθεί τέτοιων υποθέσεων λόγω αντίληψης προκατάληψης ή μεροληψίας, είναι δικαστής που δεν μπορεί να ασκήσει σωστά τα καθήκοντά του».

Το δεύτερο υπόμνημα είχε «πολεμικό» τόνο και δεν θα ήταν ορθό, λέχθηκε, να αντιμετωπιστεί το περιεχόμενό του ως αντανάκλαση μιας καθολικά αποδεκτής άποψης. Επισημάνθηκε ότι η συμπεριφορά του Αρχιδικαστή είχε πολώσει τη νομική κοινότητα στο Γιβραλτάρ, με κάποιους δικηγόρους να τον υποστηρίζουν κατά καιρούς και άλλους να τάσσονται εναντίον του. Δεν θα ήταν όμως ορθό να θεωρηθεί το μεγάλο σώμα δικηγόρων που υπέγραψαν τα υπομνήματα ως μεροληπτικό. Έγινε αποδεκτό ότι η εικόνα που

παρουσιάστηκε στο δεύτερο υπόμνημα αντανakλούσε καλόπιστες απόψεις σημαντικού μέρους των νομικών στο Γιβραλτάρ.

Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η αντίληψη περί προκατάληψης, η οποία δημιουργήθηκε λόγω της συμπεριφοράς του Αρχιδικαστή, θα επηρέαζε την ικανότητά του να εκδικάζει υποθέσεις. Ο ίδιος είχε παραδεχθεί ότι θα είχε πρόβλημα να εκδικάσει οποιαδήποτε υπόθεση στην οποία εμπλέκεται ο Πρωθυπουργός, είτε ως μάρτυρας είτε επειδή διακυβεύεται κυβερνητική πολιτική για την οποία είναι υπεύθυνος. Το Δικαστήριο παρατήρησε ότι αυτές είναι από τις πιο σημαντικές υποθέσεις όσον αφορά τον αντίκτυπό τους στο κοινό. Ωστόσο αμφισβήτησε το κατά πόσον είναι πρακτικά εφικτό να εντοπιστούν υποθέσεις που εμπλέκουν την Κυβέρνηση χωρίς να εμπλέκεται και ο Πρωθυπουργός.

Διαπιστώθηκε επίσης ότι ο Αρχιδικαστής θα αντιμετώπιζε ανάλογο πρόβλημα σε υποθέσεις όπου εμπλέκεται ο Γενικός Εισαγγελέας, λόγω της κατηγορίας ότι ο τελευταίος είχε προσπαθήσει να τον απομακρύνει το 1999. Δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι δέκα χρόνια αργότερα αυτό δημιουργεί φαινομενική προκατάληψη. Πιο ουσιώδης ήταν η δήλωση του Γενικού Εισαγγελέα ότι θα αισθανόταν έντονη αμηχανία να εμφανιστεί ενώπιον του Αρχιδικαστή, για τους λόγους που εξηγήθηκαν. Συνολικά, υπήρχε απλώς η πιθανότητα να υποβληθεί αίτηση εξαίρεσης και μόνον σε υποθέσεις όπου ο Γενικός Εισαγγελέας εμπλέκονταν προσωπικά.

Διαπιστώθηκε επίσης ότι η γνωστή αντιπάθεια του Αρχιδικαστή προς ορισμένα μέλη του Δικηγορικού Συλλόγου και ειδικότερα προς τον Πρόεδρο του συλλόγου πιθανότατα θα επηρέαζε την ικανότητά του να εμφανίζεται ως αμερόληπτος σε κάποιες υποθέσεις. Ετίθετο ευρύτερα το ζήτημα κατά πόσον θα υπήρχε αντίληψη προκατάληψης κατά των δικηγόρων που υπέγραψαν τα δύο υπομνήματα ή εργάζονταν σε δικηγορικά γραφεία των υπογραφόντων. Παρότι υπήρχε τέτοιος κίνδυνος, δεν θεωρήθηκε ορθό κατά αρχήν να αποτελεί λόγο παύσης δικαστή η ενδεχόμενη προκατάληψη εναντίον δικηγόρων που ζήτησαν την παύση. Διαφορετικά, μια αίτηση εξαίρεσης θα μπορούσε να καταστεί «αυτοεκπληρούμενη προφητεία».

Παρόλο που δεν έγιναν αποδεκτές όλες τις αιτιάσεις για φαινόμενη προκατάληψη που θα προέκυπταν εάν ο Αρχιδικαστής συνέχιζε να ασκεί καθήκοντα, εκείνες που έγιναν δεκτές ήταν σοβαρές. Ένας Αρχιδικαστής που δεν μπορεί να εκδικάσει υποθέσεις που εμπλέκουν την Κυβέρνηση, αντιμετωπίζει ουσιαστική ανικανότητα στην άσκηση των δικαστικών του καθηκόντων.

Όσον αφορά το τρίτο και το τέταρτο ερώτημα από την υπόθεση *Lawrence*, τα οποία ήταν αλληλένδετα, το ζήτημα ήταν, με αναφορά στην υπόθεση του Αρχιδικαστή, εάν η συμπεριφορά του είχε φέρει τον ίδιο και το αξίωμά του σε τέτοιο βαθμό ανυποληψίας, ώστε να βλάπτεται η εικόνα της απονομής Δικαιοσύνης στο Γιβραλτάρ, εφόσον παραμένει στη θέση του. Ουδέποτε τέθηκε ζήτημα όσον αφορά τη νομική του επάρκεια στην επίλυση νομικών ή πραγματικών ζητημάτων. Ωστόσο η δημόσια συμπεριφορά του έχει δείξει επαναλαμβανόμενες και σοβαρές αστοχίες και λανθασμένες κρίσεις. Πρέπει να αναγνωριστεί ότι το αξίωμα του Αρχιδικαστή φέρει απαιτήσεις πολύ πέραν εκείνων που επιβάλλονται σε απλούς, ακόμη και ανώτατους, δικαστές. Ήταν ορθή η επίκριση της συμπεριφοράς του στις περιπτώσεις που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Το περιεχόμενο της ομιλίας του κατά την έναρξη του δικαστικού έτους το 1999 και οι αντιπαραθέσεις του με

την Κυβέρνηση στη συνέχεια. Η αμέλειά του να τηρήσει νομικές του υποχρεώσεις σε σχέση με οικιακές βοηθούς το 1996 και 1997 (είχε παραβεί νόμιμες υποχρεώσεις). Η υπεράσπιση του στη δίωξη το 2000 (για το ΜΟΤ και σχετικά ζητήματα). Η συμπεριφορά του στο δικαστήριο μετά την έκδοση εντάλματος ενός έτους. Η ορκωμοσία του Αναπληρωτή Κυβερνήτη τον Ιούλιο του 2006. Η αντίδρασή του στο σχέδιο του Συντάγματος του 2006 και η σχετική ομιλία. Η αρχική του στάση στο νομοσχέδιο για τη δικαστική υπηρεσία. Η αποδοχή της συζύγου του ως δικηγόρου σε υπόθεση ενώπιον του στις 16 Απριλίου 2007. Η αναφορά του στα συμφέροντα της συζύγου του κατά την αίτηση εξαιρέσεως στις 22 Μαΐου 2007. Η ακύρωση της τελετής έναρξης του δικαστικού έτους 2007. Η σιωπηρή στήριξή του στις επανειλημμένες κατηγορίες της συζύγου του κατά της Κυβέρνησης, του Πρωθυπουργού και μελών του Δικηγορικού Συλλόγου. Οι αιτήσεις δικαστικού ελέγχου και οι κατηγορίες κατά του Πρωθυπουργού που τις στήριζαν.

Όλα αυτά τα επεισόδια καταδείκνυαν τα χαρακτηριστικά ελαττώματα προσωπικότητας και στάσης του. Αυτή ήταν η κύρια σημασία των περιστατικών που προηγήθηκαν του 2006. Τα δύο τελευταία περιστατικά επίσης συνεπάγονταν αδυναμία εκδίκασης υποθέσεων που εμπλέκουν τον Πρωθυπουργό λόγω φαινόμενης προκατάληψης. Υφίστατο επίσης κίνδυνος αιτήσεων εξαιρέσεως σε υποθέσεις που εμπλέκουν τον Γενικό Εισαγγελέα.

Η συμπεριφορά αυτή, λέχθηκε, παραβίασε σχεδόν όλες τις αρχές που αναφέρονται στους δύο Οδηγούς Δικαστικής Συμπεριφοράς που παρατίθενται στις παραγράφους 28 και 29, συγκεκριμένα τις αρχές 2.2, 2.3, 4.1, 4.2, 4.3, 4.6 και 4.8 των αρχών Bangalore και τις αρχές 3.1 και 3.2 του τοπικού Οδηγού Δικαστικής Συμπεριφοράς, καθώς και την προειδοποίηση του τελευταίου σχετικά με την εξαιρέση και την ανάγκη ύψιστης περίσκεψης κατά τις δημόσιες δηλώσεις. Το συμπέρασμα ήταν ότι οι ενέργειες του Αρχιδικαστή και της συζύγου του είχαν καταστήσει τη θέση του μη βιώσιμη. Παρόλο που υπήρξαν αρκετά περιστατικά που συνιστούσαν «ανάρμοστη συμπεριφορά», επρόκειτο για επεισόδια εντός ενός συνολικού πλαισίου συμπεριφοράς, που είχε ως αποτέλεσμα την ανικανότητά του να ασκήσει τα καθήκοντά του.

Ωραίες αναφορές της απόφασης και της μειοψηφίας ήταν ότι, ενόψει του ότι πρόκειται για βαρύ καθήκον, τα γεγονότα πρέπει να εξετάζονται με το δέον μέτρο αποστασιοποίησης από τις έντονες αντιπαραθέσεις που χαρακτήρισαν τα γεγονότα που προηγήθηκαν. Καθήκον, όπως αναφέρθηκε, είναι να τοποθετηθούν σε ευρύτερο πλαίσιο, υπό το πρίσμα της γνώσης και της εμπειρίας ως προς τις σχέσεις που μπορεί να αναπτυχθούν μεταξύ δικαστικής και εκτελεστικής εξουσίας. Με την επίγνωση ότι μια διαμάχη χρειάζεται δύο και ότι υπάρχει κίνδυνος υπεραντίδρασης από οποιαδήποτε πλευρά σε αντιληπτή προσβολή. Πάνω από όλα, πρέπει να επιδειχθεί προσοχή, ώστε να μην υπονομευθεί η αρχή της ανεξαρτησίας, κρίνοντας υπερβολικά αυστηρά την κρίση ενός ανθρώπου, για το τι απαιτείτο από αυτόν. Το Συμβούλιο, αναφέρθηκε, δεν ενεργεί ως εφετείο. Η δικαιοδοσία του σε υποθέσεις αυτού του είδους είναι πρωτογενής. Οφείλει να σχηματίσει αυτόνομη κρίση ως προς το κατά πόσον αποδείχθηκε ότι ο Αρχιδικαστής είναι ανίκανος να εκτελέσει τα καθήκοντά του.

Η ξεκάθαρη εντύπωση της μειοψηφίας ήταν ότι το Δικαστήριο δεν απέδωσε τη δέουσα σημασία στο πλαίσιο εντός του οποίου αναπτύχθηκαν τα γεγονότα και δεν τα ανέλυσε με την απαραίτητη προοπτική και αποστασιοποίηση. Κατ' αποτέλεσμα, παρουσίασε μια μονομερή εκδοχή των γεγονότων. Δεν έλαβε επαρκώς υπόψη τη θέση στην οποία βρέθηκε

ο Αρχιδικαστής καθώς εκτυλίσσονταν τα γεγονότα ούτε το περιθώριο διαφορετικών ερμηνειών, ως προς το τι απαιτεί η αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας, ούτε και τη φύση της δικαιοδοσίας στην οποία λειτουργούσε.

Δεν δίνονταν, κατά τη μειοψηφία, η δέουσα βαρύτητα στην καίρια σημασία της προστασίας των ανώτατων δικαστών από επιθέσεις της εκτελεστικής εξουσίας στις προσπάθειές τους να προασπίσουν τη δικαστική ανεξαρτησία εντός της δικαιοδοσίας τους. Μπορεί όντως να υπήρξαν σφάλματα κρίσης. Όμως το να ειπωθεί ότι αυτό συνιστά ανικανότητα εκτέλεσης καθηκόντων κατά την έννοια του νόμου, που δικαιολογεί απομάκρυνση από το αξίωμα, φαινόταν υπερβολικό. Αναφέρθηκε ο κίνδυνος να δημιουργηθεί επικίνδυνο προηγούμενο.

Ένα από τα βασικά ερωτήματα ήταν κατά πόσον ήταν θεμιτό για τον Αρχιδικαστή να ασκήσει τη δική του κρίση ως προς το τι απαιτούσε η ανάγκη προστασίας της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης. Σε ομιλία του στη Διάσκεψη της Κοινοπολιτείας για τη Νομική Επιστήμη στο Ναϊρόμπι στις 12 Σεπτεμβρίου 2007, ο Lord Phillips of Worth Matravers, Αρχιδικαστής, δήλωσε:

«Ένας δικαστής πρέπει να εκτιμά την ανεξαρτησία του περισσότερο και από το χρυσάφι. Όχι για προσωπικό του όφελος, αλλά επειδή αποτελεί την ουσία του κράτους δικαίου».

Εννέα χρόνια νωρίτερα, τον Ιούνιο του 1998, ο Αρχιδικαστής ήταν μεταξύ των κοινοβουλευτικών, δικαστών, νομικών και πανεπιστημιακών που συμμετείχαν στο Colloquium του Latimer House για την Κοινοβουλευτική κυριαρχία και τη δικαστική ανεξαρτησία εντός της Κοινοπολιτείας. Συμμετείχε εκ μέρους της Ένωσης Δικαστών και Πταισματοδικών της Κοινοπολιτείας και παρουσίασε εισήγηση για τη διατήρηση της δικαστικής ανεξαρτησίας σε μικρές δικαιοδοσίες. Συνέβαλε με την προσωπική του εμπειρία στον εντοπισμό των κινδύνων για τη δικαστική ανεξαρτησία. Υπήρχαν και άλλα παραδείγματα, ιδίως ο τρόπος με τον οποίον ο Αρχιδικαστής G. εξαναγκάστηκε σε αποχώρηση από την εκτελεστική εξουσία στη Ζιμπάμπουε. Το αποτέλεσμα του Colloquium ήταν οι Κατευθυντήριες Γραμμές του Latimer House, στις οποίες αποτυπώθηκαν αρχές για τη διασφάλιση της δικαστικής ανεξαρτησίας.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο Αρχιδικαστής θεωρούσε αποστολή ζωής την προώθηση αυτών των αρχών και, με αυτόν τον τρόπο, να αποτελέσει παράδειγμα για άλλες μικρές δικαιοδοσίες. Ίσως δικαίως να του ασκηθεί κριτική για τον τρόπο με τον οποίον επεδίωξε αυτόν τον σκοπό. Πιθανόν να ήταν υπέρμετρα πρόθυμος να αντιληφθεί απειλές στην ανεξαρτησία του, όταν στην πραγματικότητα δεν υπήρχαν. Ίσως να μην ήταν επαρκώς προσεκτικός στην επιλογή των διατυπώσεών του. Όμως η σημασία της αρχής είναι αδιαμφισβήτητη. Δεν διακρίνεται, κατά τη μειοψηφία, οποιοσδήποτε λόγος να αμφισβητηθεί η καλή του πίστη στην επιδίωξη της υπεράσπισής της. Ο Αρχιδικαστής δεν ήταν ο μόνος κάτοχος του αξιώματος αυτού που έχει κατά καιρούς προξενήσει αντιδράσεις, λέγοντας ή πράττοντας πράγματα στο πλαίσιο της υπεράσπισης της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης ή του κράτους δικαίου.

Στην ομιλία του για την έναρξη του δικαστικού έτους στο Τρινιντάντ και Τομπάγκο στις 16 Σεπτεμβρίου 1999, ο Αρχιδικαστής de la B. είχε πει ότι καταβάλλονταν προσπάθειες, ώστε η πρόσβαση της Δικαιοσύνης σε πιστώσεις εγκεκριμένες από το Κοινοβούλιο να

υπόκειται στην έγκριση ή απόρριψη του Γενικού Εισαγγελέα και ότι αν αυτό συνέβαινε, θα ήταν «*θηλιά στον λαιμό*» της δικαστικής εξουσίας. Εξέφρασε επίσης φόβους ότι η ανεξαρτησία του Δικηγορικού Συλλόγου απειλείτο και ότι ο Πρόεδρος του είχε συμπράξει με τον Γενικό Εισαγγελέα στην υπονόμευση της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης. Οι δηλώσεις αυτές προκάλεσαν εκτενές και σφοδρό ανακοινωθέν του Γενικού Εισαγγελέα και οξύ δελτίο Τύπου από τον Πρόεδρο του Δικηγορικού Συλλόγου. Ο Sir T. G. κλήθηκε να παρέμβει. Επεσήμανε ελλείψεις στη δήλωση του Γενικού Εισαγγελέα στο Κοινοβούλιο, στην οποία υποστήριζε ότι είχε αρμοδιότητα εποπτείας επί της δικαστικής εξουσίας, αλλά κατέληξε προειδοποιώντας ότι δικαστές σε ανώτατες θέσεις δεν πρέπει να χάνουν την ψυχραιμία τους και να κατέρχονται ή να απειλούν να κατέλθουν στην αρένα. Διαπίστωσε ότι οι ισχυρισμοί του Αρχιδικαστή για υπονόμευση από την εκτελεστική εξουσία δεν ευσταθούσαν. Όμως η ικανότητά του να παραμείνει στο αξίωμα δεν αμφισβητήθηκε.

Σφοδρές αντιπαραθέσεις μεταξύ της ανώτατης δικαστικής εξουσίας και της εκτελεστικής δεν είναι άγνωστες ούτε στην Αγγλία και Ουαλία και η συμπεριφορά της δικαστικής ηγεσίας δεν είναι πάντοτε άμεμπτη. Τον Δεκέμβριο του 1934, η επίθεση του Lord Chief Justice H. κατά του Lord C. και των μόνιμων υπαλλήλων του Υπουργείου για υποτιθέμενη παρέμβαση στη δικαστική ανεξαρτησία μέσω νομοσχεδίου ήταν τόσο σφοδρή και ακραία, ώστε μόνον η παρέμβαση του Μαρκησίου του Reading αποσόβησε την κρίση. Ο Lord L. ήταν Αρχιδικαστής, όταν Πρωθυπουργός ήταν η κυρία Thatcher και ο Lord M. προωθούσε τη μεταρρύθμιση του νομικού επαγγέλματος μέσω του Courts and Legal Services Act 1990. Στις 7 Απριλίου 1989, σε συζήτηση στη Βουλή των Λόρδων, δέχθηκε οξύτατη επίθεση από την ανώτατη δικαστική εξουσία. Ο Lord L. τον κατηγορήσε για αγένεια επειδή δεν τον είχε συμβουλευτεί και παρομοίασε τη συμπεριφορά του με αυτήν της ναζιστικής Γερμανίας. Ο Lord M. αποκατέστησε την πραγματικότητα στη συζήτηση και ο Lord L. απέσυρε τη λέξη «*αγένεια*». Κανείς βεβαίως δεν εισηγήθηκε την απομάκρυνση των Lord H. ή Lord L. εξαιτίας των δηλώσεών τους.

Συμβαίνει επίσης κατά καιρούς μέλος της εκτελεστικής εξουσίας να αντιλαμβάνεται ως προσβολή μια έκφραση ανεξαρτησίας από μέλος της δικαστικής εξουσίας, όταν στην πραγματικότητα δεν υπάρχει προσβολή. Στην ίδια ομιλία, στο Ναϊρόμπι, ο Lord P. υπενθύμισε την οργισμένη αντίδραση του C. C., τότε Υπουργού Εσωτερικών, όταν ο Lord B. αρνήθηκε να τον συναντήσει για να συζητήσουν ζητήματα αρχής που θα εγείρονταν από νομοθετικά μέτρα κατά της τρομοκρατίας. Δεν είχε κατανοήσει ότι ο Lord B. δεν μπορούσε να διακινδυνεύσει την ανεξαρτησία του, συμμετέχοντας σε τέτοιες διαβουλεύσεις με την εκτελεστική εξουσία.

Δεν πρέπει επίσης να υποτιμάται η δυνατότητα του Τύπου να οξύνει καταστάσεις, λέχθηκε. Στο Γιβραλτάρ υπάρχει ιδιαίτερα δραστήριος Τύπος, πρόθυμος να εντοπίσει συγκρούσεις μεταξύ δικαστικής και εκτελεστικής εξουσίας. Το βίωσε και ο ίδιος ο Lord Hopel, όπως ανέφερε στην απόφαση της μειοψηφίας, στο τελευταίο του έτος ως Πρόεδρος του Court of Session, όταν ο M. F. ήταν Υπουργός για τη Σκωτία. Επηρεασμένος από τον M. H., υιοθέτησε σκληρή ρητορική για το ποινικό δίκαιο. Στην υπόθεση *HM Advocate v McKay* (1996 JC 110), εκμεταλλεύτηκε την ευκαιρία, για να επισημάνει ότι το δικαστήριο έχει δικαίωμα να επιδεικνύει επιείκεια κατά την επιμέτρηση ποινών. Η Scotsman, την επόμενη μέρα, έγραψε «*Προειδοποίηση για απειλή στη Δικαιοσύνη*». Από εκείνη τη στιγμή, ο Τύπος διόγκωνε την υποτιθέμενη διαμάχη. Όταν ανακοινώθηκε η παραίτησή του, οι τίτλοι έγραφαν «*Τον ώθησαν ή παραιτήθηκε;*» και «*Ο F. σφίγγει τον κλοιό στο έγκλημα καθώς*

παρατείνεται ο Lord Hope». Μπόρεσε να αποκαταστήσει την αλήθεια μόνον μετά την αποχώρησή του. Οποιαδήποτε προηγούμενη προσπάθεια θα επιδείνωνε την κατάσταση.

Η μειοψηφία θέλησε να δώσει έμφαση στη διακριτική ευχέρεια που πρέπει να αναγνωρίζεται στους ανώτατους δικαστές, όταν εμπλέκονται με την εκτελεστική εξουσία, σε ζητήματα που αγγίζουν τη δικαστική ανεξαρτησία. Η διατήρηση αυτής της αρχής είναι ένα από τα σημαντικότερα καθήκοντά τους, λέχθηκε. Το κράτος δικαίου εξαρτάται από αυτήν. Βεβαίως, όπως ανέφερε και ο Sir T. G., οφείλουν να αποφεύγουν να κατέρχονται στην αρένα, όταν προκαλούνται. Αυτό ενέχει τον κίνδυνο να απαξιωθεί το αξίωμά τους. Όμως, ενίοτε, τέτοια εμπλοκή είναι αναπόφευκτη, για να καταστεί σαφές ότι υπάρχει όριο πέραν του οποίου δεν μπορεί να υπερβαίνει η εκτελεστική εξουσία τη σχέση της με τη Δικαιοσύνη. Σφάλματα μπορεί να γίνουν, ιδίως εν θερμώ. Δεν πρέπει, όμως, να θεωρούνται πράξεις ανάρμοστης συμπεριφοράς ή ένδειξη ανικανότητας. Τέτοιος χαρακτηρισμός ενδείκνυται μόνον στις πλέον ακραίες περιπτώσεις. Κατά προτίμηση, θα πρέπει να προηγείται προειδοποίηση από ανώτερο δικαστικό όργανο, ότι τέτοια συμπεριφορά δεν πρέπει να επαναληφθεί.

Η μειοψηφία ερμήνευσε διαφορετικά τα γεγονότα, θεωρώντας τα στο όλο πλαίσιο τους. Κατά τη γνώμη της μειοψηφίας, ενόψει όσων είχαν συζητηθεί και συμφωνηθεί στο Latimer House τον Ιούνιο του 1998 και δημοσιεύτηκαν ως οι αρχές του Latimer House στο Commonwealth Judicial Journal τον Δεκέμβριο του 1998, η αξιολόγηση στην οποία προέβη το Δικαστήριο ήταν υπερβολικά αυστηρή. Οι δηλώσεις του Αρχιδικαστή ήταν σχετικά συγκρατημένες, συγκριτικά με εκείνες που είχε κάνει ο Αρχιδικαστής de la B. έναν μήνα νωρίτερα. Μία δίκαιη ερμηνεία των δηλώσεών του είναι ότι ήθελε να θέσει τη βάση για περαιτέρω διάλογο με την εκτελεστική εξουσία. Αυτό ήταν σύμφωνο με τις τότε ισχύουσες κατευθυντήριες γραμμές, έστω και εάν τα παραδείγματα παρέμβασης που είχε υπόψη του δεν άντεχαν σε λεπτομερή εξέταση. Η πολιτική θύελλα που ακολούθησε οφείλεται, σε μεγάλο βαθμό, στις ενέργειες της αντιπολίτευσης και του Τύπου, που προκάλεσαν ίσως υπερβολική αντίδραση από την εκτελεστική εξουσία. Σοφά πράττοντας ο Αρχιδικαστής δεν συνέχισε σε αυτό το πνεύμα, στις μετέπειτα ομιλίες του.

Η μειοψηφία αποδέχθηκε ότι η ενέργεια του Αρχιδικαστή να καταθέσει προσφυγή στο δικαστήριο του και να τη στηρίξει με τέτοια δήλωση ήγειρε σοβαρό ερώτημα ως προς το εάν επέδειξε ανικανότητα εκτέλεσης των καθηκόντων του ή υπέπεσε σε ανάρμοστη συμπεριφορά, ικανή να δικαιολογήσει την απομάκρυνσή του. Κοινό χαρακτηριστικό αυτών των επεισοδίων είναι ο ισχυρισμός ότι ο Αρχιδικαστής ταυτίστηκε με τις καταγγελίες της συζύγου του, οι οποίες ξεκίνησαν μετά την τελετή έναρξης του 1999, ότι η εκτελεστική εξουσία προσπαθούσε να τον εξαναγκάσει σε παραίτηση· και ότι οι ενέργειές του δημιούργησαν, τουλάχιστον, την εντύπωση ότι ενεργούσαν από κοινού στις αντίστοιχες δικαστικές διαδικασίες που είχαν κινήσει. Αυτό ήγειρε σημαντικό ζήτημα αρχής: σε ποιον βαθμό και υπό ποιες περιστάσεις μπορεί να θεωρηθεί ο/η δικαστής υπεύθυνος/η για τις ενέργειες του/της συζύγου ή άλλου στενού συγγενικού προσώπου; Πρέπει να ειπωθεί εξ αρχής ότι οι περιστάσεις της υπόθεσης ήταν, από την άποψη αυτή, εξαιρετικά ασυνήθιστες. Η σύζυγος του Αρχιδικαστή ήταν ενεργό μέλος του Δικηγορικού Συλλόγου της Κέννας με ισχυρή, ατίθαση προσωπικότητα. Εκ πρώτης όψεως, ασφαλώς, μόνη υπεύθυνη για τις πράξεις της ήταν η ίδια και ό,τι είπε ή έκανε δεν θα μπορούσε να αποδοθεί στον Αρχιδικαστή. Όμως το ζήτημα δεν ήταν τόσο απλό, διότι η σύζυγός του διεξήγε, με ευφυή και προκλητικό τρόπο, εκστρατεία υπεράσπισής του, πιστεύοντας ότι

εξαναγκάζοταν σε παραίτηση. Το ερώτημα ήταν κατά πόσον ήταν δίκαιη η ερμηνεία ότι ο ίδιος ταυτίστηκε με την εκστρατεία αυτή και ότι στην πραγματικότητα ενεργούσαν από κοινού. Η πλειοψηφία, υιοθετώντας συναφείς παρατηρήσεις του Δικαστηρίου, είχε αναφέρει ότι ο Αρχιδικαστής θα έπρεπε να είχε αποστασιοποιηθεί από τη συμπεριφορά της, ώστε να μην δημιουργείται η εντύπωση ότι την ενέκρινε. Ανέφερε επίσης ότι η συμπεριφορά του παραβίασε σχεδόν όλες τις αρχές Bangalore και τις διατάξεις του Οδηγού Δικαστικής Συμπεριφοράς της Αγγλίας και Ουαλίας. Όμως είναι δύσκολο, κατά τη μειοψηφία, να εντοπίσει κανείς σε αυτούς τους Οδηγούς καθοδήγηση για το τι οφείλει να πράξει ένας δικαστής υπό τόσο ασυνήθιστες περιστάσεις, όπως στην εν λόγω υπόθεση. Αναφέρεται ότι πρέπει να επιδεικνύεται προσοχή, όταν στενό συγγενικό πρόσωπο είναι πολιτικά δραστήριο. Αλλά αυτό δεν ήταν η εν λόγω περίπτωση.

Όσο για τη θέση ότι ο Αρχιδικαστής θα έπρεπε να είχε αποστασιοποιηθεί δημόσια από τις ενέργειες της συζύγου του, αυτή η πρόταση, κατά τη γνώμη της μειοψηφίας, εγείρει σειρά ενστάσεων. Όπως δήλωσε ο ίδιος στην πρώτη του ένορκη κατάθεση, η θέση του ήταν ότι δεν υπήρξε κοινή δράση μεταξύ τους. Πάντα θεωρούσε ότι η σύζυγός του είχε απόλυτο δικαίωμα να έχει τη δική της άποψη και να δρα με βάση αυτήν και ότι δεν θα επενέβαινε ούτε θα ενέκρινε ούτε θα αποστασιοποιείτο από τις ανεξάρτητες απόψεις της. Η μειοψηφία ανέφερε πως αποδέχεται και σέβεται τη στάση αυτή. Δεν χωρεί αμφιβολία ότι είχε δικαίωμα να εκφράζει τις δικές της απόψεις με τον δικό της τρόπο και να δρα σύμφωνα με τις πεποιθήσεις της. Έχει παρέλθει, όπως λέχθηκε χαρακτηριστικά, προ πολλού η εποχή κατά την οποία ο σύζυγος και η σύζυγος θεωρούνταν ένα νομικό πρόσωπο και το πρόσωπο αυτό ήταν ο σύζυγος. Δεν είναι σπάνιο δημόσια πρόσωπα να έχουν συζύγους ή συντρόφους που ακολουθούν τις δικές τους καριέρες και μπορεί να προβαίνουν σε δηλώσεις ή ενέργειες αμφιλεγόμενες ή και ενοχλητικές. Οποιαδήποτε δυσκολία δημιουργείται από αυτό, πρέπει – αν είναι δυνατόν – να επιλύεται ιδιωτικά. Δεν πρέπει να θεωρείται ότι ο/η δικαστής υποστηρίζει ή εγκρίνει τη συμπεριφορά του συζύγου/συντρόφου του/της, εάν δεν αποστασιοποιείται δημόσια. Ο νόμος οφείλει να αναγνωρίσει ότι πρόκειται για ανεξάρτητα πρόσωπα και ότι οι πράξεις του ενός δεν επιβαρύνουν τον άλλον.

Επιπλέον δεν υπάρχουν πορίσματα για τη φύση και την αποτελεσματικότητα οποιωνδήποτε βημάτων θα μπορούσε να έχει λογικά αναλάβει ο Αρχιδικαστής για να αποστασιοποιηθεί δημόσια από τη δράση της. Οι πληροφορίες που διαθέτει το Συμβούλιο για τις ενέργειές της υποδηλώνουν ότι πιθανότατα θα αντιδρούσε έντονα σε κάθε απόπειρα παρέμβασης, υποστηρίζοντας με κάποια βάση ότι είχε το δικαίωμα να ενεργεί όπως ενήργησε. Η δημόσια αποστασιοποίηση υπό αυτές τις συνθήκες πιθανότατα θα προκαλούσε ακόμη περισσότερη δημόσια αντιπαράθεση. Το πώς θα μπορούσε να ενεργήσει ο Αρχιδικαστής και ποιες θα ήταν οι συνέπειες παραμένει ανεξερευνήτο. Δεν μπορεί η μειοψηφία να αποδεχθεί ότι υπάρχει επαρκής βάση για τον ισχυρισμό ότι υπέπεσε σε ανάρμοστη συμπεριφορά, απλώς και μόνον λόγω ταύτισης με τις ενέργειες της συζύγου του. Όσον αφορά το εάν δήλωσε, μέσω της κατάθεσής του στη διαδικασία δικαστικού ελέγχου, ότι συντάσσεται με τους ισχυρισμούς της, όπως υποστήριξε ο Πρωθυπουργός, η μειοψηφία απέρριψε και αυτό το συμπέρασμα, για τους ίδιους λόγους. Οι δηλώσεις του πρέπει να ιδωθούν ως έκφραση των προσωπικών του πεποιθήσεων. Δεν υπάρχει επαρκής βάση για να κριθεί ότι ενέκρινε τη συμπεριφορά της μέσω αυτών των δηλώσεων.

Είναι κατανοητό ότι, σε μια μικρή και ιδιαίτερα ευαίσθητη κοινωνία στην οποία η σύζυγος του Αρχιδικαστή δεν ανήκε εκ γενετής ή με ανατροφή, οι ενέργειές της ήταν πιθανό να προσβάλουν εκείνους τους οποίους κατηγορούσε. Όμως αυτή και ο Αρχιδικαστής ήταν δύο διακριτά πρόσωπα, με ξεχωριστές ζωές. Αυτό αντανακλάται και στη μαρτυρία του Πρωθυπουργού, ο οποίος είπε ότι το «τελικό στάδιο» ξεκίνησε με τις δηλώσεις της στους δικαστές της Κένυας και στον Δικηγορικό Σύλλογο, οι οποίες –κατά την άποψή του– υπερέβησαν τα όρια της κοινωνικής ανοχής. Μέχρι τότε, οι σχέσεις του Αρχιδικαστή με την εκτελεστική εξουσία ήταν φυσιολογικές για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Είναι αλήθεια ότι ο Πρωθυπουργός στη συνέχεια είπε ότι δεν ήταν πλέον δυνατόν να γίνει διαχωρισμός μεταξύ τους και ότι οι υποψίες της Κυβέρνησης επιβεβαιώθηκαν όταν ο Αρχιδικαστής υπέγραψε τη δήλωσή του. Όμως το κρίσιμο σημείο είναι ότι, σύμφωνα με τη μαρτυρία αυτή, μόνον στο τέλος θεώρησε η εκτελεστική εξουσία ότι ο Αρχιδικαστής μπορούσε να ταυτιστεί με τα όσα εκείνη επί χρόνια έλεγε. Για τους λόγους αυτούς, η μειοψηφία δεν συμφώνησε με το συμπέρασμα ότι η συμπεριφορά της συζύγου του ήταν ένας από τους παράγοντες που καθιστούσαν τη θέση του Αρχιδικαστή μη βιώσιμη. Κατά τη γνώμη της, η ικανότητά του να ασκεί τα καθήκοντά του πρέπει να κρίνεται αποκλειστικά βάσει των δικών του ενεργειών και όχι εκείνων της συζύγου του.

Επισημαίνεται σχετικά πως οι λόγοι απομάκρυνσης των δικαστικών λειτουργών περιορίζονται αποκλειστικά σε αυτούς που αναφέρονται ρητά. Αυτό σημαίνει ότι απαιτείται προσεκτική εξέταση της έννοιας των όρων που χρησιμοποιεί το άρθρο και της εφαρμογής τους στα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι όροι αυτοί πρέπει να ερμηνευθούν στενά· αλλά πρέπει να κατανοηθούν σωστά, ενόψει των συνεπειών που απορρέουν από το εάν διαπιστώνεται ότι πληρούνται. Η αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας διαδραματίζει ρόλο στην αξιολόγηση αυτή. Προστατεύεται τόσο από τη φύση της διαδικασίας που προβλέπει η εν λόγω διάταξη, όσο και από την αρχή ότι δικαστικοί λειτουργοί δεν πρέπει να απομακρύνονται παρά μόνον όταν τίθεται σε κίνδυνο η ακεραιότητα της δικαστικής λειτουργίας. Η νομολογία, λέχθηκε, δεν παρέχει ιδιαίτερη καθοδήγηση ως προς τον τρόπο προσέγγισης των περιστάσεων της υπόθεσης. Η *Therrien v Minister of Justice* [2001] 2 SCR 3 αφορούσε ανάρμοστη συμπεριφορά. Εκεί ο δικαστής κατηγορήθηκε ότι απέκρυψε επιβαρυντικές πληροφορίες από την επιτροπή επιλογής υποψηφίων προς διορισμό. Ο Gonthier J δήλωσε ότι η εμπιστοσύνη του κοινού στο δικαστικό σύστημα ήταν ο πυρήνας της υπόθεσης (σε μτφ.):

«Επομένως πριν διατυπωθεί εισήγηση για απομάκρυνση δικαστή, πρέπει να εξεταστεί αν η συμπεριφορά για την οποία του αποδίδεται ευθύνη είναι τόσο πρόδηλα και απολύτως αντίθετη προς την αμεροληψία, την ακεραιότητα και την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης, ώστε η εμπιστοσύνη των διαδίκων ή του κοινού στο σύστημα να κλονιστεί, καθιστώντας τον/τη δικαστή ανάκανο/η να εκτελέσει τα καθήκοντά του/της».

Παραεμβάλλεται πως, στην ίδια υπόθεση, στην οποία είχε παραπέμψει και η πλειοψηφία, λέχθηκαν και τα εξής (σε μτφ.):

«Το κοινό θα απαιτήσει, λοιπόν, σχεδόν αφεγάδιαστη συμπεριφορά από οποιονδήποτε εκτελεί δικαστικό έργο. Τουλάχιστον θα απαιτεί να φαίνεται ότι έχει αυτήν τη συμπεριφορά. Πρέπει να είναι και να φαίνεται ως παράδειγμα αμεροληψίας, ανεξαρτησίας και ακεραιότητας. Αυτό που απαιτείται είναι κάτι πολύ ανώτερο από αυτό που απαιτείται από τους υπόλοιπους πολίτες».

Παρά τις υψηλότερες προσδοκίες για κάθε δικαστή, η αποτυχία να πληρούνται τα πρότυπα δεν αρκεί από μόνη της για να δικαιολογήσει την απομάκρυνση. Η δικαστική ανεξαρτησία είναι τόσο σημαντική, που η απομάκρυνση δικαστή μπορεί να δικαιολογηθεί μόνον όταν οι αδυναμίες είναι τόσο σοβαρές, ώστε να καταστρέφουν την εμπιστοσύνη στην ικανότητά του/της να εκτελεί σωστά το δικαστικό έργο.

Στην υπόθεση *Lawrence v Attorney General of Grenada* [2007] 1 WLR 1474, η κατηγορία αφορούσε την αποστολή επιθετικής και προσβλητικής επιστολής από την Ελεγκτή Δημόσιου Λογαριασμού προς Υπουργό, περιέχουσα ισχυρισμούς περί παρέμβασης στην έκθεσή της. Ο Lord Scott, υιοθετώντας απόσπασμα από την απόφαση του Gray J στην *Clark v Vanstone* [2004] FCA 1105, επισημαίνει ότι ο όρος «*απρεπής συμπεριφορά*» αντλεί το νόημά του από το νομικό πλαίσιο. Εάν η συμπεριφορά είναι τέτοια που μπορεί να φέρει το δικαστικό αξίωμα σε ανυποληψία, μπορεί να χαρακτηριστεί ως απρεπής. Ακόμη και τότε όμως, τίθεται το ερώτημα αν είναι τέτοιας σοβαρότητας, ώστε να πρέπει να υπάρχει απομάκρυνση, κατά το πρότυπο της *Therrien*.

Η υπόθεση του Αρχιδικαστή, κατά τη μειοψηφία, αντιμετωπίστηκε τόσο από το Δικαστήριο όσο και από την πλειοψηφία ως υπόθεση ανικανότητας. Η μόνη υπόθεση που παρέχει καθοδήγηση για την έννοια της λέξης «*ανικανότητα*» στο παρόν πλαίσιο είναι η *Stewart v Secretary of State for Scotland* (1996 SC 271· επικυρώθηκε στο 1998 SC (HL) 81). Ο Lord McCluskey ανέφερε ότι η λέξη πρέπει να λαμβάνεται με τη συνήθη έννοιά της, υπό το πρίσμα του ερωτήματος αν το άτομο είναι ακατάλληλο για το αξίωμα. Ο Lord Clyde επεσήμανε ότι η πρόθεση του νομοθέτη ήταν να απομακρύνονται οι δικαστές όταν αποδεικνύεται ότι είναι ακατάλληλοι είτε επειδή δεν εκπλήρωσαν υποχρεώσεις είτε επειδή έπραξαν όσα δεν έπρεπε είτε επειδή είναι ανίκανοι να πράξουν όσα όφειλαν. Στη Βουλή των Λόρδων, ο Lord Jauncey, απορρίπτοντας τον ισχυρισμό για στενή ερμηνεία, σημείωσε ότι θα ήταν παράλογο να πρέπει οι ανώτατοι δικαστές να δηλώσουν πως κάποιος είναι κατάλληλος για το αξίωμα, παρότι πείθονται πλήρως ότι, λόγω ελαττώματος χαρακτήρα ή ιδιορρυθμίας, χωρίς να συντρέχει ψυχική νόσος, είναι πλήρως ακατάλληλος για δικαστικά καθήκοντα. Η φράση «*πλήρως ακατάλληλος για την άσκηση δικαστικών καθηκόντων*», κατά τη μειοψηφία, αποτυπώνει την ουσία του όρου σε αυτό το πλαίσιο. Θέτει υψηλό όριο – και καλώς το πράττει, εάν πρέπει να διατηρηθεί το κράτος δικαίου. Το κράτος δικαίου στηρίζεται στους δικαστές και είναι ζωτικής σημασίας η ανεξαρτησία τους να προστατεύεται από κατηγορίες που δεν πληρούν αυτό το πρότυπο. Το άρθρο του νόμου συμβαδίζει με αυτήν την προσέγγιση, αναφερόμενο σε «*σωματική ή πνευματική αδυναμία ή άλλη αιτία*». Αυτό συνέβη και στην υπόθεση *Stewart*, όπου ο δικαστής επέμεινε σε μη αποδεκτή συμπεριφορά, παρά τις δύο προειδοποιήσεις, φανερώνοντας ελάττωμα χαρακτήρα, που έβλαπτε σοβαρά το αξίωμά του.

Εφαρμόζοντας αυτήν την προσέγγιση, το κρίσιμο ερώτημα κατά τη μειοψηφία είναι εάν η συμπεριφορά του Αρχιδικαστή – στις περιπτώσεις που ήδη ανέλυσε – καταδεικνύει ότι ήταν πλήρως ακατάλληλος να ασκεί τα καθήκοντα του Αρχιδικαστή στη συγκεκριμένη δικαιοδοσία. Το Δικαστήριο υποστήριξε ότι η συμπεριφορά του προερχόταν από ορισμένα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας και της στάσης του, τα οποία περιέγραψε. Η πλειοψηφία ανέφερε ότι τα χαρακτηριστικά που αναδείχθηκαν από τα επεισόδια ήταν αυτά: έλλειψη κρίσης ως προς το τι αρμόζει σε κάποιον με τη θέση του· εμμονή, στα όρια της ψύχωσης, με τη δικαστική ανεξαρτησία· και αδυναμία κατανόησης ότι η σύνδεσή του με τις ενέργειες της συζύγου του θα εκλαμβάνονταν ως απρεπής από έναν ενημερωμένο και

αντικειμενικό παρατηρητή. Για τους λόγους που αναφέρθηκαν, η μειοψηφία δεν αποδέχθηκε ότι η στάση του Αρχιδικαστή απέναντι στη συμπεριφορά της συζύγου του μπορεί να χαρακτηριστεί ως ελάττωμα χαρακτήρα ή προσωπικότητας. Το να θεωρείται η ενασχόλησή του με τη δικαστική ανεξαρτησία ως τέτοιο ελάττωμα είναι εξαιρετικά επικίνδυνο. Υπενθύμισε όσα ήδη ανέφερε για τη σημασία της αρχής αυτής, το καθήκον του Αρχιδικαστή να την προασπίζεται και το περιθώριο ανοχής που πρέπει να του αναγνωρίζεται στην εκπλήρωση του καθήκοντος αυτού. Πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη ότι υπήρξαν κάποια αντικειμενικά ερείσματα για τις υποψίες του απέναντι στην Κυβέρνηση: οι λόγοι για το ετήσιο ένταλμα δεν εξηγήθηκαν ποτέ· ούτε και ο δημόσιος παραγκωνισμός του από τη θέση του επικεφαλής της δικαστικής εξουσίας.

Υπήρξαν περιστάσεις όπου η συμπεριφορά του πρόδωσε έλλειψη κρίσης. Αλλά δεν πρέπει να παραγνωρίζεται, κατά τη μειοψηφία, ότι, σε αντίθεση με τις άλλες υποθέσεις που αναφέρθηκαν, δεν υπήρξε κριτική για την ικανότητά του να ασκεί τα καθήκοντά του επί της έδρας και κατά το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου εκπλήρωνε τα λοιπά του καθήκοντα χωρίς επιπλήξεις. Τα γεγονότα της τελικής περιόδου πρέπει να ιδωθούν υπό το πρίσμα αυτό. Αφού το Δικαστήριο δεν έκρινε ότι αυτά τα γεγονότα συνιστούν ανάρμοστη συμπεριφορά τέτοιας βαρύτητας, ώστε να δικαιολογούν απομάκρυνση, η υπόθεση κρίνεται αποκλειστικά επί της ανικανότητας. Λαμβάνοντας υπόψη όλη την πορεία των γεγονότων, την απουσία κριτικής για την επί της έδρας συμπεριφορά του και την παραδοχή του Πρωθυπουργού ότι υπήρξαν μεγάλες περίοδοι ομαλότητας, η μειοψηφία δεν θεώρησε ότι τεκμηριώνεται η πρόταση ότι η συμπεριφορά του απέδειξε ανικανότητα κατά την έννοια της πλήρους ακαταλληλότητας προς άσκηση των καθηκόντων του.

Ο Αρχιδικαστής βρισκόταν σε αναστολή για πάνω από δύο χρόνια. Υπέστη μακρά και σκληρή έρευνα, που τράχυνε τις θέσεις και των δύο πλευρών. Υπό αυτές τις συνθήκες, πιθανόν είναι μη ρεαλιστικό να πιστεύει κανείς ότι μπορούσε πλέον να επιστρέψει στα καθήκοντά του. Όμως η πραγματικότητα είναι αυτή και κατά τη γνώμη της μειοψηφίας, η ορθή πορεία για τον ίδιο θα ήταν απλώς να παραιτηθεί. Θα έπρεπε να του δοθεί η ευκαιρία αυτή. Εάν το πράξει, να μη συναχθεί κανένα αρνητικό συμπέρασμα εις βάρος του. Η υπόθεση που διατυπώθηκε εναντίον του, όμως, κατά τη μειοψηφία, δεν έχει αποδειχθεί.

Αρχές συμπεριφοράς για το προσωπικό των δικαστηρίων

Το ικανό και αμερόληπτο διοικητικό και βοηθητικό προσωπικό είναι απαραίτητο, προκειμένου τα δικαστήρια να ανταποκρίνονται στον ρόλο τους για την προάσπιση των προαναφερόμενων αρχών. Η εμπιστοσύνη του κοινού στο δικαστικό σύστημα εξαρτάται από την αντιλαμβανόμενη ακεραιότητα όλων όσοι συμβάλλουν στη διοίκηση της Δικαιοσύνης. Αυτή η παράμετρος είναι πολύ σημαντική και δεν θα πρέπει να παρακάμπτεται από την προσπάθεια ρύθμισης της δικαστικής δεοντολογίας.

Εφόσον η κύρια ευθύνη για τη διοίκηση των δικαστηρίων, περιλαμβανομένης της εποπτείας και του πειθαρχικού ελέγχου του διοικητικού και βοηθητικού προσωπικού, ανήκει στη δικαστική εξουσία, το JIG, στην τέταρτη συνεδρία του, το 2005, στη Βιέννη (Vienna, Αυστρία), κατήρτισε πρότυπα συμπεριφοράς και για το διοικητικό και βοηθητικό προσωπικό των δικαστηρίων. Αναγκαία δεν είναι μόνον η προώθηση και αυτών των επιμέρους αρχών, αλλά και η προσθήκη τους στη δικαστική εκπαίδευση για τη δικαστική δεοντολογία.

Τα πρότυπα συμπεριφοράς για το δικαστικό προσωπικό αποβλέπουν στον καθοδηγητικό ρόλο προς τους δικαστές και παρέχουν στη δικαστική εξουσία εργαλείο διοίκησης, συμπληρώνοντας – χωρίς να θίγουν – τους λοιπούς κανόνες δικαίου και δεοντολογίας.

1. Πεδίο εφαρμογής

1.1. Οι αρχές αυτές ισχύουν για κάθε πρόσωπο, πλην των δικαστών, που εμπλέκεται άμεσα ή έμμεσα στη λειτουργία του δικαστηρίου. Προσωπικό που έχει αποχωρήσει από τη δικαστική υπηρεσία, αλλά απέκτησε – ενόσω υπηρετούσε – εμπιστευτικές πληροφορίες κατά την έννοια της παραγράφου 3.1, υπάγεται στην παράγραφο 3.6.

1.2. Ο όρος «προσωπικό» περιλαμβάνει τους γραμματείς του δικαστηρίου ή όσους φέρουν σημαντικές εποπτικές αρμοδιότητες. Κάθε έννομη τάξη ορίζει ποια συγκεκριμένα μέλη προσωπικού υπάγονται στις αρχές αυτές.

2. Πίστη στο καθήκον

2.1. Το προσωπικό δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιεί ή να επιχειρεί να χρησιμοποιήσει τη θέση του για την απόκτηση αδικαιολόγητων προνομίων ή εξαιρέσεων, για τον εαυτό του ή για τρίτους.

2.2. Το προσωπικό δεν επιτρέπεται να ζητά, να αποδέχεται ή να συμφωνεί να αποδεχθεί δώρο, ευεργέτημα ή οτιδήποτε αξίας, με βάση την προσδοκία ότι οι επίσημες – ρητές ή σιωπηρές – ενέργειές του θα επηρεαστούν.

2.3. Το προσωπικό δεν επιτρέπεται να κάνει διακρίσεις, παρέχοντας ειδικές χάρες. Δεν πρέπει να αφήνει συγγένεια, θέση, αξίωμα ή παροχές από οποιονδήποτε να επηρεάζουν τα καθήκοντά του.

2.4. Το προσωπικό δεν επιτρέπεται να ζητά ή να λαμβάνει αμοιβή ή αποζημίωση, πέραν όσων δικαιούται υπηρεσιακά, για συμβουλές ή συνδρομή που παρέχει κατά την απασχόλησή του.

2.5. Οι πόροι, η περιουσία και τα κονδύλια υπό την επίσημη κατοχή ή έλεγχο του πρέπει να χρησιμοποιούνται συνετά και αποκλειστικά σύμφωνα με τις νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις.

3. Εμπιστευτικότητα

3.1. Το προσωπικό δεν αποκαλύπτει σε μη εξουσιοδοτημένα πρόσωπα εμπιστευτικές πληροφορίες που απέκτησε ενώ υπηρετούσε στη δικαστική υπηρεσία, ανεξάρτητα από την πηγή τους.

3.2. Εμπιστευτικές πληροφορίες διαθέσιμες σε συγκεκριμένα άτομα δυνάμει νόμου, δικαστικού κανόνα ή διοικητικής πολιτικής παρέχονται μόνον από προσωπικό που είναι εξουσιοδοτημένο.

3.3. Το προσωπικό οφείλει να αναφέρει εμπιστευτικές πληροφορίες στην αρμόδια Αρχή, όταν ευλόγως πιστεύει ότι αποτελούν ή ενδέχεται να αποτελούν αποδεικτικό στοιχείο παρανομίας ή αντιδεοντολογικής συμπεριφοράς. Δεν υπόκειται σε πειθαρχική διαδικασία για τέτοια αναφορά.

3.4. Δεν αποκλείεται να δίνονται πληροφορίες για δικαστικές διαδικασίες – π.χ. πώς κατατίθεται έφεση – αλλά δεν παρέχονται νομικές συμβουλές.

3.5. Το προσωπικό δεν μεταφέρει ούτε επαναλαμβάνει μονομερείς επικοινωνίες διαδίκων, μαρτύρων ή συνηγόρων προς δικαστές, ενόρκους ή άλλους.

3.6. Πρώην προσωπικό δεν αποκαλύπτει εμπιστευτικές πληροφορίες που απέκτησε κατά την υπηρεσία του, εφόσον η αποκάλυψη από ενεργό προσωπικό θα συνιστούσε παραβίαση. Παράβαση μπορεί να στοιχειοθετεί περιφρόνηση δικαστηρίου.

3.7. «Εμπιστευτική πληροφορία» σημαίνει δεδομένα μη δημοσιοποιημένα σχετικά με εκκρεμείς υποθέσεις και μη δημοσιοποιημένο υλικό εργασίας δικαστή (σημειώσεις, σχέδια, εσωτερικά υπομνήματα κ.λπ.), το οποίο παραμένει εμπιστευτικό ακόμη και μετά τη δημοσίευση της απόφασης.

4. Σύγκρουση συμφερόντων

4.1. Το προσωπικό αποφεύγει συγκρούσεις συμφερόντων στα υπηρεσιακά του καθήκοντα· οφείλει να επιδεικνύει τη μέγιστη επιμέλεια για να τις εντοπίζει, να τις γνωστοποιεί και να τις παύει.

(α) Σύγκρουση υπάρχει όταν:

(i) η αντικειμενική ικανότητα ή ανεξαρτησία κρίσης του προσωπικού επηρεάζεται ή ευλόγως φαίνεται να επηρεάζεται· ή

(ii) το προσωπικό, η άμεση οικογένειά του ή οικονομικό/επιχειρηματικό συμφέρον τους αποκομίζουν οικονομικό όφελος λόγω υπηρεσιακής πράξης.

(β) Δεν υφίσταται σύγκρουση όταν το όφελος προκύπτει στο προσωπικό ως μέλος επαγγέλματος, επιχείρησης ή οργανισμού στον ίδιο βαθμό με οποιοδήποτε άλλο μέλος που δεν υπηρετεί στη δικαστική υπηρεσία.

(γ) «Άμεση οικογένεια» περιλαμβάνει, εξ αγχιστείας ή εξ αίματος, τα αναφερόμενα συγγενικά πρόσωπα και κάθε άλλο οικείο που διαμένει στο ίδιο νοικοκυριό.

4.2. Απαγορεύεται στο προσωπικό, μεταξύ άλλων:

(α) να συνάπτει συμβάσεις με τη δικαστική υπηρεσία (πλην της σύμβασης εργασίας) ή να διευκολύνει μέλος της άμεσης οικογένειάς του να συνάψει τέτοια σύμβαση ·

(β) να λαμβάνει φιλοδωρήματα ή ανταμοιβές για συνδρομή προς διαδίκους ή τρίτους που συναλλάσσονται με τη δικαστική υπηρεσία ·

(γ) να μετέχει σε υπηρεσιακή ενέργεια που αφορά μέρος με το οποίο αυτό ή η άμεση οικογένεια διαπραγματεύεται για μελλοντική εργασία ·

(δ) να προσλαμβάνει ή να εισηγείται πρόσληψη συγγενών ·

(ε) να αποδέχεται δώρα, δάνεια, φιλοξενία κ.λπ. υπό συνθήκες που ευλόγως υποδηλώνουν ότι ο σκοπός είναι η επιρροή στην υπηρεσιακή του δράση.

4.3. Όσοι έχουν εξουσία σύναψης ή έγκρισης συμβάσεων για λογαριασμό της δικαστικής υπηρεσίας καταθέτουν δήλωση περιουσιακής κατάστασης κατά την ανάληψη, ετήσια και κατά τη λήξη της θητείας τους, σύμφωνα με τις οδηγίες της ορισθείσας Αρχής.

4.4. Η θέση στο δικαστήριο αποτελεί την κύρια απασχόληση του προσωπικού. Εξωϋπηρεσιακή εργασία επιτρέπεται μόνον εάν:

(α) δεν συνδέεται με άσκηση δικηγορίας ή συναλλαγές με τη δικαστική υπηρεσία ·

(β) είναι συμβατή με τα καθήκοντα ·

(γ) δεν απαιτεί ή υπονοεί αποκάλυψη εμπιστευτικών πληροφοριών ·

(δ) δεν καλλιεργεί σύγκρουση συμφερόντων ·

(ε) δεν είναι σε εκτελεστικό ή νομοθετικό φορέα, εκτός εάν εγκριθεί από αμφοτέρους τους εργοδότες.

5. Εκτέλεση καθηκόντων

- 5.1. Το προσωπικό εκτελεί πάντοτε τα καθήκοντά του ορθά και με επιμέλεια, αφιερώνοντας το ωράριο αποκλειστικά στα υπηρεσιακά του καθήκοντα.
- 5.2. Ενεργεί με τη μέγιστη δυνατή ευγένεια ως δημόσιος λειτουργός.
- 5.3. Δεν επιτρέπεται να αλλοιώνει, παραποιεί, καταστρέφει ή παραλείπει υποχρεωτικές καταχωρίσεις σε οποιοδήποτε αρχείο—εκτός εάν αυτό διατάσσεται από δικαστική απόφαση.
- 5.4. Κατά την υπηρεσία, δεν κάνει διακρίσεις ούτε εκδηλώνει προκατάληψη ή μεροληψία λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικής καταγωγής, αναπηρίας, ηλικίας, φύλου, οικογενειακής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, κοινωνικοοικονομικής κατάστασης ή πολιτικών πεποιθήσεων.
- 5.5. Δεν συνιστά ιδιώτες δικηγόρους σε διαδίκους ή πρόσωπα που συναλλάσσονται με τη δικαστική υπηρεσία.
- 5.6. Εφαρμόζει τους κανόνες και εκτελεί τις δικαστικές διαταγές ταχέως, εντός των ορίων της αρμοδιότητάς του.
- 5.7. Δεν μπορεί να εξαναγκασθεί να εκτελέσει έργο ή καθήκον εκτός του ορθού πλαισίου της απασχόλησής του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

Εισαγωγή

Η δημόσια διάθεση του διαδικτύου άλλαξε τον τρόπο με τον οποίον οι άνθρωποι έχουν πρόσβαση και διαχειρίζονται τις πληροφορίες. Με την εξέλιξη του διαδικτύου εξελίχθηκαν και οι «χώροι» όπου τα άτομα μπορούν να καταγράψουν και να εκφράζουν τις σκέψεις, τις απόψεις και τις εμπειρίες τους.

Οι πρώτες πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, όπως τα AOL Chat Rooms, το LiveJournal και το MySpace, εμφανίστηκαν στα τέλη της δεκαετίας του 1990. Το 2003 ο Mark Zuckerberg, μαζί με συμφοιτητές του στο Harvard, δημιούργησε μία ιστοσελίδα με το όνομα «Facemash», η οποία αποτέλεσε το πλαίσιο για τη δημιουργία του Facebook, τον Φεβρουάριο του 2004, με την αρχική εκδοχή «thefacebook.com». Δόθηκε στο διαδίκτυο η ευρύτερη διάστασή του ως χώρος δημιουργίας και διάδοσης ιδεών. Από τότε αναπτύχθηκαν διάφοροι ιστότοποι που λειτουργούν ως ΜΚΔ, όπως το Twitter (πλέον X), το LinkedIn, το Instagram, το Snapchat, το YouTube, το Google+, το WeChat, το Pinterest, το Tumblr, το Viber, το WhatsApp, η Wikipedia, το Reddit, το VKontakte (Ρωσία), το Weibo (Κίνα), το TikTok και πολλοί άλλοι.

Ο λόγος είναι πλέον για χιλιάδες πλατφόρμες κοινωνικές δικτύωσης. Άλλες είναι δημοφιλείς και άλλες όχι τόσο. Καθεμιά προσφέρει κάτι διαφορετικό. Έχουν δε αναφερθεί τάσεις που διαμορφώθηκαν στη διάρκεια των ετών. Για παράδειγμα ότι το Instagram προσελκύει το κοινό μέσω της φωτογραφίας και χρησιμοποιείται κυρίως από άτομα κάτω των 35 ετών. Άτομα άνω των 35 ετών είναι πιο πιθανό να χρησιμοποιούν το Facebook για να μοιράζονται προσωπικές εμπειρίες και να συνδέονται με ανθρώπους από τον κοινωνικό τους κύκλο ή πέρα από αυτόν. Επίσης ότι το X είναι ιδανικό για όσους επιθυμούν να επικοινωνούν με σύντομα μηνύματα.

Ορισμένες πληροφορίες για κάποιες από τις πιο δημοφιλείς πλατφόρμες μπορούν να δοθούν, στον βαθμό που βοηθούν να σκιαγραφηθεί ο χαρακτήρας τους. Δίδονται από το Ινστιτούτο CEELI με απλοποιημένο τρόπο.

Facebook

Είναι μια δωρεάν ιστοσελίδα κοινωνικής δικτύωσης, η οποία επιτρέπει σε εγγεγραμμένους χρήστες να δημιουργούν προφίλ, να ανεβάζουν φωτογραφίες και βίντεο, να στέλνουν μηνύματα και να διατηρούν επαφή με φίλους, οικογένεια και συναδέλφους. Εξελίσσεται διαρκώς. Σήμερα είναι διαθέσιμο σε πολλές γλώσσες. Περιλαμβάνει δημόσιες λειτουργίες όπως marketplace (αγορά), που επιτρέπει στα μέλη να δημοσιεύουν, να διαβάζουν και να απαντούν σε αγγελίες · groups (ομάδες), που επιτρέπουν σε μέλη με κοινά ενδιαφέροντα να βρίσκουν ο ένας τον άλλον και να αλληλεπιδρούν · events (εκδηλώσεις), που επιτρέπουν στα μέλη να δημοσιοποιούν μια εκδήλωση, να προσκαλούν καλεσμένους και να παρακολουθούν ποιοι σκοπεύουν να παρευρεθούν · pages (σελίδες), που επιτρέπουν στα μέλη να δημιουργούν και να προωθούν μια δημόσια σελίδα γύρω από συγκεκριμένο θέμα. Κάθε μεμονωμένος χρήστης μπορεί να ορίσει τις ρυθμίσεις απορρήτου και την ορατότητα (ή μη ορατότητα) των αναρτήσεών του στο Facebook. Όλες οι αλληλεπιδράσεις δημοσιεύονται σε ένα news feed (ροή ειδήσεων), το οποίο διανέμεται σε πραγματικό χρόνο στους φίλους του χρήστη, αναλόγως των ρυθμίσεων ορατότητας. Το Facebook εισήγαγε διάφορα κουμπιά αντίδρασης που οι χρήστες μπορούν να χρησιμοποιούν για να

ανταποκριθούν σε αναρτήσεις. Ανάλογα με τις ρυθμίσεις απορρήτου του χρήστη, άλλοι μπορούν να δουν τι «άρεσε» ή ποια ήταν η αντίδραση σε κάποια ανάρτηση. Αυτό το ζήτημα είναι ιδιαίτερα σημαντικό όταν λαμβάνονται υπόψη πιθανά συγκρουόμενα συμφέροντα.

Instagram

Το Instagram είναι ένα ΜΚΔ κυρίως για δημοσίευση φωτογραφιών και βίντεο. Δίνει τη δυνατότητα εφαρμογής πολλών φίλτρων στις φωτογραφίες, ώστε να φαίνονται πιο επαγγελματικές. Οι χρήστες μπορούν να πατούν «μου αρέσει» (like) και να σχολιάζουν τις αναρτήσεις άλλων χρηστών και μπορούν να συγχρονίσουν μια δημοσιευμένη φωτογραφία στο Instagram, ώστε να αναρτάται αυτόματα και στο προφίλ τους στο Χ ή στο Facebook.

LinkedIn

Το LinkedIn είναι ένα ΜΚΔ σχεδιασμένο για επαγγελματίες, ώστε να παρουσιάζουν το επαγγελματικό τους προφίλ. Επιτρέπει τη δημιουργία προφίλ που παρουσιάζει το μορφωτικό υπόβαθρο, τα επαγγελματικά προσόντα και τις συμμετοχές σε επαγγελματικές ομάδες και ενώσεις. Τα προφίλ στο LinkedIn λειτουργούν ουσιαστικά ως επαγγελματικό βιογραφικό, το οποίο παρέχει στους συνεργάτες του χρήστη μια εικόνα της τρέχουσας επαγγελματικής του θέσης και των στοιχείων επικοινωνίας. Οι χρήστες του LinkedIn μπορούν να δημιουργήσουν ένα δίκτυο επαγγελματικών επαφών με άτομα από τον επαγγελματικό τους χώρο. Μπορούν επίσης να συμμετέχουν σε διάφορες επαγγελματικές/θεματικές ομάδες του LinkedIn, οι οποίες λειτουργούν ως πλατφόρμα ανταλλαγής απόψεων για επαγγελματικά θέματα.

Χ

Το Χ είναι ένα ΜΚΔ για ανάρτηση μηνυμάτων περιορισμένων χαρακτήρων (από γράμματα και αριθμούς). Είναι επίσης δυνατή η δημοσίευση φωτογραφιών και συνδέσμων σε άλλες ιστοσελίδες καθώς και η λήψη μηνυμάτων από «ακόλουθους». Ένα χαρακτηριστικό είναι το «retweeting» ή πλέον «repost», όπως είχε καθιερωθεί, δηλαδή η αναδημοσίευση μίας δημοσίευσης άλλου χρήστη. Τα «hashtags», όρος που εισχώρησε και στην καθομιλουμένη από νεαρά άτομα, χρησιμοποιούνται για να παρακολουθείται πόσοι έχουν κάνει ανάρτηση για ένα συγκεκριμένο θέμα. Το μέσο αυτό προβάλλει τα πιο δημοφιλή θέματα της ημέρας ως «Trending Topics» (δημοφιλή θέματα). Σε ορισμένες χώρες το Χ θεωρείται ως το κύριο δίκτυο για άμεση συλλογή πληροφοριών. Έχει επίσης χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο οργάνωσης για πολλές πρόσφατες σημαντικές κοινωνικές και πολιτικές εκδηλώσεις σε όλο τον κόσμο.

Ασφαλώς είναι αδύνατον να δοθεί περιγραφή ή ακόμα και επιμέρους οδηγίες για κάθε μία πλατφόρμα. Ο ρυθμός με τον οποίον προκύπτουν τέτοιες πλατφόρμες πλέον είναι μεγάλος.

Με την είσοδο των έξυπνων κινητών τηλεφώνων και συσκευών, που επιτρέπουν την άμεση και καθημερινή σύνδεση με το διαδίκτυο και τα ΜΚΔ, δόθηκε ακόμα μεγαλύτερη ώθηση στη χρήση τους, η οποία είχε ήδη αναπτυχθεί από την αρχή της εμφάνισής τους ραγδαία.

Πλέον τα οφέλη της συμμετοχής στα ΜΚΔ έχουν ξεπεράσει την απλή κοινωνική αλληλεπίδραση. Υπάρχουν χρήστες, ανάμεσα στα δισεκατομμύρια χρηστών του διαδικτύου και των ΜΚΔ, που επικεντρώνονται στην οικοδόμηση φήμης, στην επέκταση επαγγελματικών και επιχειρηματικών ευκαιριών αλλά και στην απόκτηση εισοδήματος.

Αυτή η ενεργή συνθήκη, η οποία ενίοτε συμπεριλαμβάνει τις δημοσιευμένες και κατ' επέκταση δημοσιοποιημένες δικαστικές αποφάσεις, επηρεάζει και τον τρόπο με τον οποίον πλάθεται ο φόβος για τη διαδικτυακή παρουσία των δικαστών και την επίδραση που μπορεί να υπάρχει στο κύρος και την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας. Εξάλλου η δικαστική εξουσία δεν είναι η μόνη εξουσία που φαίνεται να επηρεάζεται από αυτήν την «επανάσταση».

Λόγω του απέραντου εύρους του διαδικτύου υπάρχει συζήτηση σχετικά με το τι είναι και ποιος αποτελεί τη λεγόμενη «Πέμπτη Εξουσία» (Fifth Estate), η οποία έχει αλλάξει τον τρόπο με τον οποίον τα άτομα καταναλώνουν ειδήσεις και πληροφορίες. Δεν είναι ότι η τεχνολογία και η ανάπτυξη των τεχνολογιών Web 2.0 σήμαναν τον θάνατο του έντυπου Τύπου, ο οποίος εξακολουθεί να έχει σημαντική απήχηση. Ωστόσο ώθησε στη διεύρυνσή του στον ψηφιακό χώρο καθώς οι εφημερίδες αναπτύσσουν τις δικές τους διαδικτυακές πλατφόρμες και παράγουν περιεχόμενο τύπου «clickbait» · ενδεχομένως προκειμένου να περιοριστεί η ροή αναγνωστών προς ιδεολογικά καθοδηγούμενες ιστοσελίδες (Murray, 2019)³⁹.

Όπως επισημαίνει ο Schultz (2009)⁴⁰, εστιάζοντας στο γεγονός πως από όλους τους θεσμούς ελέγχου και ισορροπιών στις αντιπροσωπευτικές δημοκρατίες, ο Τύπος είναι ο μόνος του οποίου η επιτυχία μετριέται με εμπορικά κριτήρια, το ιδεώδες των ΜΜΕ να εκπληρώνουν έναν πολιτικό ρόλο που υπερβαίνει την εμπορική τους υποχρέωση έχει υπονομευτεί. Η «έλξη του κέρδους» μπορεί να εμποδίζει την «Τέταρτη Εξουσία» να εκπληρώσει τον αρχικά προβλεπόμενο ρόλο της ως ανεξάρτητου φύλακα. Στην πράξη λίγες ειδησεογραφικές επιχειρήσεις καταφέρνουν πράγματι να διαχειριστούν τις αντικρουόμενες προτεραιότητες. Το κοινό τείνει να γίνεται δύσπιστο απέναντι στις μεθόδους και το κύρος των ΜΜΕ. Η μετάβαση από το έντυπο στην τηλεόραση ίσως επιτάχυνε ενός είδους παρακμή. Η κάλυψη του Τύπου καθοδηγείται όλο και περισσότερο από τις προσδοκίες της ψυχαγωγίας. Ο κύκλος ειδήσεων 24 ωρών έχει οδηγήσει επίσης σε υπερκορεσμό της κάλυψης δημόσιων και πολιτικών προσώπων, με σκοπό την αποκάλυψη λεπτομερειών της ιδιωτικής τους ζωής. Αυτή η κάλυψη δικαιολογείται συχνά με το επιχείρημα ότι η κατανόηση του χαρακτήρα ενός δημόσιου προσώπου θα βοηθήσει στην κατανόηση των αποφάσεών του. Στην πραγματικότητα αυτή η έμφαση στο «στάτους διασημότητας» των δημόσιων προσώπων έχει μεταβάλει τις προσδοκίες των καταναλωτών, με ορισμένους αναγνώστες να αναζητούν πλέον ειδησεογραφικές πλατφόρμες όχι απλώς για πολιτικές ή έκτακτες ειδήσεις, αλλά κυρίως για «κουτσομπολιά».

Ο επηρεασμός της «Τέταρτης Εξουσίας» από την «Πέμπτη Εξουσία» υπεισέρχεται και στη σχέση της «Τέταρτης Εξουσίας» με τη δικαστική εξουσία. Παρόλο που η δικαστική εξουσία δεν μπορεί να ελέγξει τον τρόπο με τον οποίον η «Τέταρτη Εξουσία» αλληλεπιδρά με

³⁹ Murray, C.R.G. (2019). *Monsterring Strasbourg over prisoner voting rights*. In M. Farrell, E. Drywood and E. Hughes (eds), *Human Rights in the Media: Fear and Fetish*. Routledge.

⁴⁰ Schultz, J. (1998). *Reviving the Fourth Estate: Democracy, Accountability and the Media*. Cambridge: Cambridge University Press.

αυτήν έχει τη δυνατότητα να ελέγχει και να προβλέπει την έκβασή της ως έναν βαθμό. Έχει αυτή τη δυνατότητα στον έντυπο Τύπο που είναι αποσυνδεδεμένος από τη λειτουργία ή τη μάστιγα του διαδικτύου ή ακόμα και της κοινωνικής δικτύωσης. Ο παραδοσιακός τρόπος αλληλεπίδρασης διευκολύνει τη διατήρηση της αντίληψης περί δικαστικής ανεξαρτησίας. Ο έντυπος Τύπος μπορεί να δημοσιεύσει αρνητικά ρεπορτάζ για την προσωπική συμπεριφορά δικαστή αλλά η ατομική ή συλλογική αντίδραση δεν «κατεβαίνει στην αρένα» και η εικόνα της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας διατηρείται μέσω της συμπεριφοράς των ίδιων των δικαστών. Μέσα στο πλαίσιο του φυσικού κόσμου. Ο τρόπος όμως με τον οποίον διατηρείται αυτή η αντίληψη της ανεξαρτησίας μέσω της θεσμικής σχέσης με την «Τέταρτη Εξουσία» φαίνεται να μεταβάλλεται σημαντικά όταν εξετάζεται η ανάδυση της «Πέμπτης Εξουσίας». Όταν αλλάζει το ποιος θεωρείται κοινό και τον τρόπο με τον οποίον η συμπεριφορά γίνεται αντιληπτή και διατηρείται ως τέτοια. Ο λόγος είναι για μία συνθήκη που έχει επιτρέψει σε απλούς πολίτες χωρίς πολιτικό ή δημοσιογραφικό υπόβαθρο να φτάσουν σε σημαντικό διαδικτυακό ακροατήριο, να ακουστεί η φωνή τους και να επηρεάσουν πραγματικά τη δημόσια γνώμη και τη χάραξη πολιτικής.

Το Ινστιτούτο CEELI, χρήσιμα, παρέχει ορισμένες εξηγήσεις ως προς κάποια από τα φαινόμενα που προκύπτουν από την ανάπτυξη των ΜΚΔ, τα οποία παρατίθενται:

Bot

Πρόκειται για μία αυτοματοποιημένη εφαρμογή που χρησιμοποιείται για να εκτελεί απλές και επαναλαμβανόμενες εργασίες, οι οποίες θα ήταν χρονοβόρες, μονότονες ή αδύνατες για έναν άνθρωπο να τις πραγματοποιήσει. Τα bot μπορούν να χρησιμοποιηθούν για παραγωγικούς σκοπούς. Συχνά χρησιμοποιούνται και για κακόβουλους σκοπούς. Ένα socialbot είναι ένας ειδικός τύπος bot που χρησιμοποιείται στα ΜΚΔ για να παράγει αυτόματα μηνύματα, να υποστηρίζει ορισμένες ιδέες ή καμπάνιες και να επηρεάζει την κοινή γνώμη λειτουργώντας ως «ακόλουθος». Ακόμα και ως ψεύτικος λογαριασμός που συγκεντρώνει και ο ίδιος ακόλουθους.

Cyborg

Τα Cyborg (κυβόργια) στο πλαίσιο των ΜΚΔ είναι είτε άνθρωποι που υποστηρίζονται από bot είτε bot που υποστηρίζονται από ανθρώπους. Ένα συγκεκριμένο παράδειγμα είναι ένας άνθρωπος που δημιουργεί έναν λογαριασμό και ορίζει αυτοματοποιημένα προγράμματα (π.χ. bot) να δημοσιεύουν κατά τη διάρκεια της απουσίας του. Κατά καιρούς ο ίδιος ο χρήστης επεμβαίνει, κάνει αναρτήσεις και αλληλεπιδρά με φίλους. Διαφέρουν από τα bot. Τα bot βασίζονται αποκλειστικά στην αυτοματοποίηση ενώ τα cyborg συνδυάζουν χαρακτηριστικά τόσο χειροκίνητης όσο και αυτοματοποιημένης συμπεριφοράς. Δυστυχώς παρέχουν μοναδικές ευκαιρίες για τη διάδοση ψευδών ειδήσεων. Παρόλο που προσπαθούν να παρουσιάζονται ως πραγματικοί άνθρωποι, για παράδειγμα μιμούμενα έναν ρεαλιστικό αριθμό φίλων ή ακολούθων, πολλοί από αυτούς τους λογαριασμούς είναι κατασκευασμένοι και χρησιμοποιούν «φάρμες φίλων» (friend farms) για να συγκεντρώνουν μεγάλο αριθμό φίλων σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Fake news

Οι ψευδείς ειδήσεις και η προπαγάνδα δεν αποτελούν σύγχρονο φαινόμενο· ωστόσο η καθολική πρόσβαση στο διαδίκτυο και η αστραπιαία διάχυσή τους μέσω των ΜΚΔ τους προσδίδουν χωρίς προηγούμενο ένταση και εμβέλεια. Δεν είναι όμως δεδομένο ότι η σημερινή αίσθηση κινδύνου θα παραμείνει αμετάβλητη. Με την πάροδο του χρόνου ενδέχεται αφενός να καλλιεργηθεί μια ευρύτερη κοινωνική εγρήγορση απέναντι στα «fake news» αφετέρου να παγιωθεί η πεποίθηση ότι η δημοσιότητα στα ΜΚΔ είναι κατ' ουσία εφήμερη, συχνά μη υπερβαίνουσα το διάστημα μίας-δύο ημερών. Σε αντίθεση με τη βαρύτερη και διαρκέστερη έκθεση που συνεπάγονται οι παραδοσιακές πλατφόρμες ενημέρωσης. Εάν επιβεβαιωθούν αυτές οι εξελίξεις, η αντίληψη του κινδύνου ενδέχεται να μετριαστεί καθιστώντας το φαινόμενο των ψευδών ειδήσεων λιγότερο απειλητικό και περισσότερο διαχειρίσιμο.

Με τα σημερινά όμως δεδομένα υπάρχουν πέντε κατηγορίες που συλλογικά αναφέρονται ως «ψευδείς ειδήσεις». Ορισμένες κατηγορίες είναι ψεύτικες πληροφορίες (disinformation) ενώ άλλες αποδίδονται σε παραπλανητικές ή λανθασμένες πληροφορίες (misinformation). Σε κάθε περίπτωση όλες έχουν πολύ χαλαρή σχέση με την αλήθεια και κατατάσσονται σε ένα φάσμα που βασίζεται στην πρόθεση παραπλάνησης. Δίδονται παραδείγματα μορφών που μπορεί να πάρει η ψευδής είδηση:

- Παραπλανητικά ρεπορτάζ που περιέχουν μισές αλήθειες αλλά παρουσιάζονται εκτός του σωστού πλαισίου. Συχνά βασίζονται σε επιλεγμένα πραγματικά στοιχεία, τα οποία παρουσιάζονται με τρόπο που τραβάει την προσοχή αλλά συνήθως αποτελούν παρερμηνεία ενός πραγματικού γεγονότος.
- Πρόχειρη δημοσιογραφία που περιέχει ίχνη αλήθειας αλλά δεν έχει πλήρως επαληθευτεί και χρησιμοποιείται για να υποστηρίξει μια συγκεκριμένη άποψη ή θέση.
- Ειδήσεις που παραπλανούν, οι οποίες δεν βασίζονται σε γεγονότα αλλά υποστηρίζουν μια υπάρχουσα αφήγηση. Σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν και οι θεωρίες συνωμοσίας όπου δεν υπάρχουν αποδείξεις αλλά υπερισχύουν ιδεολογικές απόψεις, συγκρούσεις ιδεών και ασυνείδητες προκαταλήψεις.
- Σκόπιμα ψευδείς ειδήσεις που κατασκευάζονται επίτηδες για να κερδίσουν οι κατασκευαστές τους χρήματα μέσω των «κλικ», να προκαλέσουν σύγχυση ή δυσαρέσκεια ή να λειτουργήσουν ως προπαγάνδα με στόχο τον εντυπωσιασμό. Τέτοιες ειδήσεις διακινούνται συχνά μέσω ψεύτικων ιστοσελίδων ειδήσεων που έχουν σχεδιαστεί να μοιάζουν με αυθεντικά ΜΜΕ. Συχνά περιλαμβάνουν βίντεο και εικόνες που έχουν υποστεί επεξεργασία ή αλλοίωση. Οι ψευδείς ειδήσεις χρησιμοποιούνται συχνά για να αποδυναμώσουν πολιτικούς ή επιχειρηματικούς αντιπάλους.

Troll

Ένας internet troll (διαδικτυακός τρολ, διαδικτυακός εκφοβισμός, παρενόχληση) είναι ένα άτομο που προκαλεί καβγάδες ή ενοχλεί άλλους στο διαδίκτυο με σκοπό να αποσπάσει

την προσοχή και να διασπείρει διχόνοια. Είναι δυνατόν ψεύτικες ταυτότητες και λογαριασμοί να χρησιμοποιηθούν για τη διάδοση αφηγήσεων μέσω ΜΚΔ, ιστολογίων και διαδικτυακών σχολίων με σκοπό τη χειραγώγηση, την παρενόχληση ή την εξαπάτηση «αντιπάλων».

Viral

Ο όρος, που επίσης εισήλθε στην καθομιλουμένη (π.χ. «έγινε *viral*»), αναφέρεται σε δημοσιεύσεις σε ιστοσελίδες ή στα ΜΚΔ που γίνονται δημοφιλείς και κοινοποιούνται από μεγάλο αριθμό χρηστών και στη συνέχεια ξαναμοιράζονται από τους δικούς τους φίλους ή επαφές και «*γίνονται viral*». Πρόκειται για μια αναλογία με τις ιογενείς μολυσματικές ασθένειες που μεταδίδονται γρήγορα από άνθρωπο σε άνθρωπο. Τα περισσότερα ΜΚΔ επιτρέπουν στους χρήστες να μοιράζονται ξανά τις δημοσιεύσεις ή τις ιστοσελίδες απλά με ένα κλικ στο κουμπί «μοιράσου» (share).

Και πάλι αυτό δεν είναι το σύνολο των φαινομένων που αναδύονται από τη χρήση και συνεχή ανάπτυξη των ΜΚΔ.

Είναι πια σύνηθες και για τους Θεσμούς να χρησιμοποιούν μια συλλογική ταυτότητα προκειμένου να αλληλεπιδρούν με άλλους χρήστες στις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης. Στους διαδικτυακούς χώρους, σε διάφορες δικαιοδοσίες, συμμετέχουν όχι μόνον η πλειονότητα των επιχειρήσεων αλλά και τα δικαστικά όργανα, όπως και άλλοι κρατικοί Θεσμοί. Μια θεσμική προσέγγιση θεωρείται συχνά χρήσιμη καθώς επιτρέπει την επικοινωνία ενός ενιαίου μηνύματος προς τους χρήστες μιας υπηρεσίας. Η δικαστική εξουσία δεν αποτελεί εξαίρεση σε αυτήν την επιθυμία. Σε αυτό το πλαίσιο η τρέχουσα θεσμική προσέγγιση στα ΜΚΔ χρησιμοποιεί απλώς έναν νέο αγωγό για την επίτευξη παλαιών στόχων. Οι ομάδες επικοινωνίας που είναι υπεύθυνες για την επικοινωνία με την «Πέμπτη Εξουσία» εκ μέρους του Θεσμού ενεργούν ως επέκταση του Γραφείου Τύπου.

Μολονότι η δικαστική εξουσία ενεργεί παρόμοια με άλλους Θεσμούς, η ατομική χρήση των ΜΚΔ από τους δικαστές διαφέρει από την καθιερωμένη προσέγγιση. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η ατομική αλληλεπίδραση με τα ΜΚΔ είναι περιττή, δεδομένου ότι η επικοινωνία με την «Πέμπτη Εξουσία» πραγματοποιείται σε θεσμικό επίπεδο, συνεπώς ότι αρμόζει η ατομική αυτοσυγκράτηση στην εν γένει χρήση των ΜΚΔ. Ωστόσο μία τέτοια προσέγγιση αγνοεί τις πραγματικότητες των ΜΚΔ. Έπειτα, αγνοώντας τις και μη αντικατοπτρίζοντας τη σημερινή πραγματικότητα της ατομικής χρήσης των ΜΚΔ από τους δικαστές, αναπόφευκτα δεν προσφέρει και πλήρη προστασία.

Οι ήδη υφιστάμενες νεότερες γενιές δικαστών έχουν ζήσει είτε τη μισή είτε ολόκληρη τη ζωή τους χρησιμοποιώντας τα ΜΚΔ. Σε μία εποχή όπου η έννοια της «δημοσιότητας», της «επικοινωνίας» ή της «κοινωνικής επαφής» έχουν διαμορφωθεί και ακόμα διαμορφώνονται. Ανάλογα με την επίδραση της τεχνολογίας και ειδικότερα την εξέλιξη του διαδικτύου με την ανάπτυξη των ΜΚΔ ή άλλων διαδικτυακών λειτουργιών που επιτρέπουν την έκφραση· κατ' επέκταση την ανάπτυξη ενός είδους ορατής συμπεριφοράς στο διαδίκτυο. Αλλιώς αντιλαμβάνεται τη διαδικτυακή συμπεριφορά δικαστής στην ηλικία των 35 ετών και αλλιώς δικαστής στην ηλικία των 60 ετών.

Παρόλο που σε πρώτη ανάγνωση θα μπορούσε να λεχθεί πως η δεοντολογική αντιμετώπιση της διαδικτυακής συμπεριφοράς δεν (πρέπει να) διαφέρει από την αντίστοιχη της συμπεριφοράς που αναπτύσσεται εκτός διαδικτύου, επομένως να ισχύουν και να εφαρμόζονται πάντοτε οι παραδοσιακές αρχές, η «διαδικτυακή συμπεριφορά», με ό,τι τη χαρακτηρίζει, φαίνεται πως προκάλεσε και ακόμα προκαλεί την ανάγκη για αναθεώρηση και συμπλήρωση – ας λεχθεί βελτίωση ή ενίσχυση – των παραδοσιακών αρχών.

Στις επόμενες παραγράφους θα εξεταστεί πρώτα η οπτική του UNODC σε σχέση με τα ΜΚΔ. Στη συνέχεια θα εξηγηθεί η ανάγκη για πληρέστερη ενασχόληση, με παράλληλη εστίαση στο δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης και την πορεία που δίδει η νομολογία του ΕΔΔΑ. Αυτό γιατί εξορισμού η χρήση ΜΚΔ ή blogging από δικαστές είναι μορφή δημόσιας έκφρασης. Θα εξηγηθεί η κάπως διαφορετική παράμετρος του blogging και η προτίμηση των blogs «χαμηλού κινδύνου» σε συνάρτηση με τους υπολειπόμενους κινδύνους και την αναδυόμενη αρχή «πρώτα το περιεχόμενο και μετά το μέσο». Θα εξηγηθούν η νεότερη προσέγγιση του Ηνωμένου Βασιλείου και ο δεκάλογος του CEELI. Στο πλαίσιο αυτό θα εξηγηθεί και η Γνώμη 25 (2022) του CCJE σχετικά με την ελευθερία της έκφρασης των δικαστών που είναι ένα ακόμα βήμα προς μία εξισορροπητική κατεύθυνση. Επίσης θα εκτεθεί και η πρόσφατη Γνώμη 27 (2024) του CCJE σχετικά με την πειθαρχική ευθύνη των δικαστών, η οποία αναδεικνύεται ως επιβάλλουσα λόγω της έξαρσης των πειθαρχικών διώξεων εναντίων δικαστών · συχνά λόγω έκφρασης δημόσιου λόγου. Τέλος θα γίνει αναφορά στην ανάγκη για μετατόπιση της νοοτροπίας (και) στα οφέλη της καλά ρυθμισμένης και προσεγμένης χρήσης των ΜΚΔ και γενικά του διαδικτύου, ώστε να καταστεί ασφαλής και υπεύθυνη, ικανή να συμβάλει θετικά και να ενισχύσει τη δικαστική ανεξαρτησία και την εμπιστοσύνη του κοινού στη Δικαιοσύνη.

Η οπτική του UNODC⁴¹

Τα ΜΚΔ έχουν καταστεί σημαντικό μέρος της κοινωνικής ζωής πολλών ανθρώπων και κοινοτήτων, μεταβάλλοντας τον τρόπο με τον οποίον συλλέγονται, διαδίδονται και μεταδίδονται οι πληροφορίες.

Δεδομένης της φύσης του δικαστικού λειτουργήματος και της ζωτικής σημασίας της διατήρησης της δημόσιας εμπιστοσύνης στην ακεραιότητα και την αμεροληψία των δικαστηρίων, η χρήση των ΜΚΔ από δικαστές, ατομικά και συλλογικά, εγείρει ηθικούς κινδύνους που έπρεπε να αντιμετωπιστούν.

Παρόλο που οι δικαστές, όπως και οι λοιποί πολίτες, έχουν δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης, όπως και άλλα ατομικά δικαιώματα, οφείλουν πάντοτε να συμπεριφέρονται κατά τρόπο που διατηρεί την αξιοπρέπεια του λειτουργήματός τους και την αμεροληψία και ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης. Ο τρόπος με τον οποίον κάθε δικαστής χρησιμοποιεί τα ΜΚΔ ενδέχεται να επηρεάσει την αντίληψη του κοινού για το σύνολο των δικαστών και να διαβρώσει την εμπιστοσύνη στα δικαστικά συστήματα γενικά.

Από τη μία πλευρά, η χρήση των μέσων αυτών από δικαστές μπορεί να οδηγήσει σε αντιλήψεις περί μεροληψίας ή ανεπίτρεπτων εξωτερικών επιρροών. Από την άλλη πλευρά, τα ΜΚΔ μπορούν διαχρονικά να προσφέρουν ευκαιρίες για τη διάχυση της δικαστικής εμπειρίας, την ενίσχυση της κατανόησης του νόμου από το κοινό καθώς και τη διαμόρφωση περιβάλλοντος ανοικτής Δικαιοσύνης και εγγύτητας με τις κοινότητες που υπηρετούν οι δικαστές. Καταγράφονται όμως και περιστατικά όπου τα ΜΚΔ χρησιμοποιήθηκαν ως πλατφόρμες διαδικτυακής κακοποίησης ή παρενόχλησης δικαστών.

Προέκυψε πληθώρα διαθέσιμων πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης, κάθε μία από τις οποίες προσφέρει διαφορετικές υπηρεσίες, δυνατότητες αλληλεπίδρασης και απευθύνεται σε διαφορετικά ακροατήρια. Μπορεί να προκύπτουν διαφορετικές προσδοκίες ως προς το περιεχόμενο, τον τύπο και τη συχνότητα συμμετοχής ανά πλατφόρμα. Επιπλέον οι περισσότερες πλατφόρμες εξελίσσονται συνεχώς. Συνεπώς ενδέχεται να είναι κατάλληλες διαφορετικές προσεγγίσεις ανάλογα με τη φύση και τον τύπο της κάθε πλατφόρμας.

Τα ΜΚΔ διευκολύνουν την αύξηση των ευκαιριών για τη δημιουργία ποικίλων διαδικτυακών σχέσεων και επαφών με δικαστές. Αυτό ενδέχεται να επηρεάσει, μεταξύ άλλων, τους κανόνες και τις αρχές που διέπουν τις μονομερείς επικοινωνίες, τη μεροληψία ή προκατάληψη και τις εξωτερικές επιρροές.

Έννοιες όπως «φίλος» ή «ακολουθήση» στα ΜΚΔ διαφέρουν από την παραδοσιακή χρήση των όρων αυτών. Σε ορισμένες περιπτώσεις ενδέχεται να μην υποδηλώνουν οτιδήποτε περισσότερο από τη σχέση ανάμεσα σε έναν πάροχο περιεχομένου (π.χ. αρθρογράφο εφημερίδας) και έναν αναγνώστη ή συνδρομητή. Σε άλλες περιπτώσεις ο βαθμός της διαδικτυακής αλληλεπίδρασης μπορεί να γίνει πιο προσωπικός και οικείος. Απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή εκ μέρους των δικαστών. Ενδεχομένως να χρειάζονται δήλωση,

⁴¹ United Nations Office on Drugs and Crime. (2018). *Use of social media by judges: Discussion guide for the Expert Group Meeting*. This translation into a non-official language has been carried out under the sole responsibility of the translator(s)/publisher.

εξαίρεση ή άλλες ενέργειες, παρόμοιες με εκείνες που ισχύουν στις παραδοσιακές (εκτός διαδικτύου) σχέσεις. Πολλά όμως εξαρτώνται από τη φύση της ίδιας της πλατφόρμας κοινωνικής δικτύωσης και από τα εργαλεία που χρησιμοποιεί για τη διευκόλυνση της επαφής μεταξύ των χρηστών της.

Αναπτύχθηκε από τον UNODC ένα επιπλέον κείμενο με σκοπό να προσφέρει καθοδήγηση προς τους δικαστές (καθώς και προς το προσωπικό των δικαστηρίων) και να διαμορφώσει ένα ευρύτερο πλαίσιο για την καθοδήγηση και εκπαίδευση σχετικά με τη χρήση των ΜΚΔ. Με τρόπο που να συνάδει με τα διεθνή και περιφερειακά πρότυπα δικαστικής δεοντολογίας και τις υφιστάμενες αρχές επαγγελματικής συμπεριφοράς.

Στο εισαγωγικό μέρος του εν λόγω οδηγού γίνεται αναφορά στην αναγκαιότητα να λαμβάνονται υπόψη οι διαφορές στις κουλτούρες και νομικές παραδόσεις κατά την αντιμετώπιση των διάφορων ζητημάτων που σχετίζονται με τη χρήση των ΜΚΔ από δικαστές, ώστε να προσαρμόζεται κατάλληλα η παρεχόμενη καθοδήγηση και εκπαίδευση. Στη συνέχεια παρατίθεται το περιεχόμενο του επιπλέον οδηγού του UNODC κατά τρόπο ώστε να γίνει κατανοητό.

Κίνδυνοι και ευκαιρίες

1. Είναι σημαντικό οι δικαστές, τόσο ως πολίτες όσο και κατά την άσκηση του δικαστικού τους έργου, να συμμετέχουν στις κοινότητες που υπηρετούν. Στην εποχή μας η συμμετοχή αυτή περιλαμβάνει ολοένα και περισσότερο δραστηριότητες στο διαδίκτυο. Επομένως δεν θα πρέπει να απαγορεύεται στους δικαστές η κατάλληλη συμμετοχή στα ΜΚΔ. Ωστόσο το δημόσιο όφελος μιας τέτοιας δικαστικής συμμετοχής πρέπει να εξισορροπείται με την ανάγκη διατήρησης της εμπιστοσύνης του κοινού στη Δικαιοσύνη, του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη και της αμεροληψίας, της ακεραιότητας και της ανεξαρτησίας του δικαστικού συστήματος συνολικά.
2. Οι αρχές Bangalore και άλλοι διεθνείς, περιφερειακοί και εθνικοί κανόνες και πρότυπα δικαστικής δεοντολογίας εφαρμόζονται τόσο στην ψηφιακή όσο και στην πραγματική ζωή των δικαστών. Τα ΜΚΔ δημιουργούν νέες προκλήσεις και ευκαιρίες και οι δικαστές θα πρέπει να έχουν επίγνωση αυτών. Μπορεί να υπάρχουν επιπλέον απαιτήσεις που καθορίζουν τη διακριτική ευχέρεια των δικαστών κατά τη χρήση αυτής της τεχνολογίας. Αυτές δεν πρέπει να αφορούν αποκλειστικά συγκεκριμένες τεχνολογίες. Θα πρέπει να έχουν γενική εφαρμογή.
3. Ανεξάρτητα από τη χρήση ή μη των ΜΚΔ οι δικαστές πρέπει να έχουν γενικές γνώσεις σχετικά με αυτά, συμπεριλαμβανομένου του τρόπου με τον οποίον τα ΜΚΔ μπορούν να δημιουργήσουν αποδεικτικό υλικό σε υποθέσεις που εκδικάζουν. Πρέπει επίσης να κατανοούν τις υπάρχουσες τεχνολογίες επικοινωνίας στο διαδίκτυο, συμπεριλαμβανομένων αυτών που χρησιμοποιούν ΑΙ.
4. Οι δικαστές πρέπει να εκπαιδεύονται ειδικά στα οφέλη, τους κινδύνους και τις παγίδες από την προσωπική χρήση των ΜΚΔ καθώς και στη χρήση τους από τα μέλη της οικογένειάς τους, τους στενούς τους φίλους και το δικαστικό προσωπικό.

5. Η χρήση των ΜΚΔ από τους δικαστές πρέπει να διαφυλάσσει το ηθικό κύρος, την ακεραιότητα, την ευπρέπεια και την αξιοπρέπεια του δικαστικού τους αξιώματος.

6. Οι δικαστές πρέπει να έχουν επίγνωση και να λαμβάνουν υπόψη τις πρακτικές διαστάσεις της διαδικτυακής έκφρασης και συναναστροφής, όπως την πιθανώς μεγαλύτερη εμβέλεια και τη μονιμότητα των δημοσιεύσεων καθώς και τις σημαντικές επιπτώσεις φαινομενικά ασήμαντων ενεργειών (όπως τα «likes»).

7. Οι δικαστικές Αρχές ενθαρρύνονται να επιδιώκουν τη συνδρομή των νομικών επαγγελματιών και της κοινωνίας των πολιτών, για να καταστήσουν πιο κατανοητή τη λειτουργία των δικαστηρίων και τις έννοιες που αφορούν την πρόσβαση στη Δικαιοσύνη. Οι δικαστές πρέπει να γνωρίζουν ότι τα αρμόδια όργανα των δικαστηρίων ή των δικαστικών συστημάτων γενικότερα μπορούν να αξιολογήσουν και να αξιοποιήσουν τις δυνατότητες που παρέχουν σε αυτόν τον τομέα τα ΜΚΔ και οι διαδικτυακές κοινότητες.

8. Στον βαθμό που οι αρχές Bangalore και τα σχόλια επί αυτών αναφέρονται στη δυνατότητα των δικαστών να εκπαιδεύουν το κοινό και τη νομική κοινότητα ή να συμμετέχουν σε δημόσιο σχολιασμό, αυτό μπορεί να περιλαμβάνει, εκτός από άλλες μορφές επικοινωνίας, τη χρήση των ΜΚΔ.

9. Οι δικαστές οφείλουν να διασφαλίζουν ότι ο βαθμός της χρήσης των ΜΚΔ από μέρους τους δεν επηρεάζει αρνητικά την ικανότητά τους να ασκούν τα δικαστικά τους καθήκοντα με επάρκεια και επιμέλεια.

10. Η θεσμική (σε αντίθεση με την ατομική) χρήση των ΜΚΔ από τα δικαστήρια μπορεί υπό κατάλληλες περιστάσεις να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο για την προώθηση ζητημάτων, όπως:

(α) η πρόσβαση στη Δικαιοσύνη,

(β) η διοίκηση της Δικαιοσύνης, ιδίως η δικαστική αποτελεσματικότητα και η ταχύτητα διεκπεραίωσης υποθέσεων,

(γ) η λογοδοσία,

(δ) η διαφάνεια και

(ε) η δημόσια εμπιστοσύνη, η κατανόηση και ο σεβασμός προς τα δικαστήρια και το δικαστικό σώμα.

11. Τα δικαστήρια που εργάζονται για τη δημιουργία διαδικτυακών πύλων για τη δικαστική διαδικασία πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους κινδύνους από την πιθανή χρήση προφίλ ΜΚΔ για την πρόσβαση σε αυτές τις πύλες, ειδικά όσον αφορά τις πρακτικές συλλογής δεδομένων που εφαρμόζουν οι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης.

Ταυτοποίηση

12. Οι δικαστές μπορούν να χρησιμοποιούν τα πραγματικά τους ονόματα και να γνωστοποιούν τη δικαστική τους ιδιότητα στα ΜΚΔ· υπό την προϋπόθεση ότι κάτι τέτοιο δεν αντίκειται στα ισχύοντα δεοντολογικά πρότυπα και στους υφιστάμενους κανόνες.

13. Κατά τη διαμόρφωση των παρόντων κατευθυντήριων γραμμών διατυπώθηκαν αντικρουόμενες απόψεις σχετικά με τη χρήση ψευδωνύμων από τους δικαστές στα ΜΚΔ. Δεν επιτεύχθηκε συναίνεση επί του θέματος. Ως εκ τούτου οι παρούσες κατευθυντήριες γραμμές ούτε συνιστούν ούτε απαγορεύουν τη χρήση ψευδωνύμων. Ωστόσο τονίζεται ότι οι δικαστές οφείλουν, στη συμπεριφορά τους στα ΜΚΔ, να τηρούν όλα τα δεοντολογικά πρότυπα που σχετίζονται με το επάγγελμά τους. Τα ψευδώνυμα δεν πρέπει οποτεδήποτε να χρησιμοποιούνται για να διευκολύνουν ανήθικη συμπεριφορά. Επιπλέον η χρήση ψευδωνύμου δεν παρέχει οποιαδήποτε εγγύηση ότι το πραγματικό όνομα ή η δικαστική ιδιότητα δεν θα αποκαλυφθούν.

14. Οι δικαστές πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την ποικιλία των πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης και να αναγνωρίζουν ότι για κάποιες από αυτές ίσως είναι ωφέλιμο να υπάρχει διαχωρισμός ανάμεσα στην προσωπική και την επαγγελματική τους ταυτότητα. Η κατανόηση του τρόπου λειτουργίας των διάφορων πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης και του είδους των πληροφοριών που ενδέχεται να είναι απαραίτητο ή κατάλληλο να μοιράζονται σε αυτές τις πλατφόρμες αποτελεί ένα κατάλληλο πεδίο για την εκπαίδευση των δικαστών.

Περιεχόμενο και συμπεριφορά

15. Οι υφιστάμενες αρχές που αφορούν την αξιοπρέπεια των δικαστηρίων, τη δικαστική αμεροληψία και τη δικαιοσύνη εφαρμόζονται εξίσου και στην επικοινωνία μέσω των ΜΚΔ.

16. Οι δικαστές θα πρέπει να αποφεύγουν να εκφράζουν απόψεις ή να κοινοποιούν προσωπικές πληροφορίες στο διαδίκτυο, οι οποίες ενδέχεται να υπονομεύσουν τη δικαστική ανεξαρτησία, την ακεραιότητα, την ευπρέπεια, την αμεροληψία, το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη ή την εμπιστοσύνη του κοινού στη Δικαιοσύνη. Η ίδια αρχή ισχύει ανεξάρτητα από τη δημοσιοποίηση ή όχι των πραγματικών ονομάτων των δικαστών ή της δικαστικής τους ιδιότητα στις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης.

17. Οι δικαστές δεν πρέπει να συμμετέχουν σε διαδικτυακές συνομιλίες είτε σε πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης είτε σε υπηρεσίες ανταλλαγής μηνυμάτων με διαδικούς, τους εκπροσώπους τους ή το ευρύ κοινό, σχετικά με υποθέσεις που εκκρεμούν ή είναι πιθανό να τεθούν ενώπιον τους προς απόφαση.

18. Οι δικαστές πρέπει να είναι προσεκτικοί ως προς τον τόνο και τη γλώσσα τους και να είναι επαγγελματίες και συνετοί σε όλες τις αλληλεπιδράσεις τους στις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης. Είναι χρήσιμο να λαμβάνουν υπόψη, για κάθε στοιχείο που δημοσιεύουν ή σχολιάζουν στα ΜΚΔ (όπως αναρτήσεις, σχόλια, ενημερώσεις κατάστασης, φωτογραφίες κ.λπ.), τον πιθανό αντίκτυπο του στην αξιοπρέπεια του δικαστικού

αξιώματος σε περίπτωση που γίνει δημόσια γνωστό. Η ίδια προσοχή απαιτείται όταν αντιδρούν σε περιεχόμενο που έχουν αναρτήσει άλλοι στα ΜΚΔ.

19. Οι δικαστές πρέπει να αντιμετωπίζουν τους άλλους με αξιοπρέπεια και σεβασμό · να μην χρησιμοποιούν τα ΜΚΔ για να υποβαθμίζουν τις ανησυχίες τρίτων ή να διατυπώνουν σχόλια που εισάγουν διακρίσεις με βάση απαγορευμένα κριτήρια.

20. Αναγνωρίζεται ότι τα ΜΚΔ διευκολύνουν σε μεγάλο βαθμό την έρευνα για διάδικους μέσω διαδικτύου και την ανακάλυψη πληροφοριών που δεν αποτελούν αποδεικτικό υλικό ενώπιον του δικαστηρίου ή του δικαιοδοτικού οργάνου. Τηρουμένων των κανόνων απόδειξης κάθε έννομης τάξης οι δικαστές θα πρέπει να αποφεύγουν να ερευνούν διαδικτυακά πτυχές μιας υπόθεσης, περιλαμβανομένων των διαδικών και των μαρτύρων. Κάτι τέτοιο ενδέχεται να επηρεάσει την κρίση τους στην υπόθεση (ή να δημιουργήσει την εντύπωση ότι υπήρξε τέτοια επίδραση).

21. Οι δικαστές πρέπει να εξετάζουν κατά πόσον οποιοδήποτε ψηφιακό περιεχόμενο που προϋπάρχει της ανάληψης των καθηκόντων τους ενδέχεται να βλάψει τη δημόσια εμπιστοσύνη στην αμεροληψία τους ή γενικότερα στην αμεροληψία του δικαστικού σώματος. Οφείλουν να τηρούν τους εφαρμοστέους κανόνες της έννομης τάξης τους όσον αφορά τη γνωστοποίηση ή και την αφαίρεση τέτοιου περιεχομένου. Εάν δεν υπάρχουν σχετικοί κανόνες, οι δικαστές θα πρέπει να εξετάσουν σοβαρά το ενδεχόμενο διαγραφής του περιεχομένου. Ίσως κριθεί αναγκαίο να ζητηθεί συμβουλή ως προς το εάν είναι ορθό να αφαιρεθεί το υλικό και πώς να γίνει αυτό.

22. Εάν δικαστής έχει υποστεί διαδικτυακή προσβολή ή κακοποίηση, θα πρέπει να ζητήσει συμβουλές από ανώτερους συναδέλφους ή από άλλους διαθέσιμους θεσμικούς μηχανισμούς στο πλαίσιο της Δικαιοσύνης και να απέχει από την άμεση απάντηση. Οι δικαστικές Αρχές ενθαρρύνονται να παρέχουν καθοδήγηση στους δικαστές για το πώς να αντιμετωπίσουν περιστατικά διαδικτυακής παρενόχλησης ή κακοποίησης.

23. Οι δικαστές μπορούν να χρησιμοποιούν πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης για να παρακολουθούν θέματα προσωπικού ενδιαφέροντος. Ενδέχεται να είναι ωφέλιμο να παρακολουθούν ποικιλία θεμάτων και σχολιαστών, προκειμένου να αποφευχθεί η δημιουργία «θαλάμου ηχούς». Ωστόσο πρέπει να υπάρχει επιφυλακτικότητα ως προς την παρακολούθηση ή την υποστήριξη συγκεκριμένων ομάδων πίεσης, εκστρατειών ή σχολιαστών, όταν η σύνδεση με αυτούς θα μπορούσε να πλήξει τη δημόσια εμπιστοσύνη στην ατομική αμεροληψία ή ευρύτερα στη δικαστική αμεροληψία.

24. Οι δικαστές πρέπει να διασφαλίζουν ότι δεν χρησιμοποιούν τους λογαριασμούς τους στα ΜΚΔ για την άμεση ή έμμεση προώθηση των δικών τους ή τρίτων οικονομικών ή εμπορικών συμφερόντων.

Φιλίες και σχέσεις

25. Οι δικαστές πρέπει να γνωρίζουν ότι έννοιες όπως «φιλία» ή «παρακολούθηση» στα ΜΚΔ διαφέρουν από την παραδοσιακή τους χρήση. Ενδέχεται να υποδηλώνουν λιγότερη προσωπική εγγύτητα ή εμπλοκή. Μολοντούτο όταν ο βαθμός της διαδικτυακής ή άλλης επικοινωνίας καταστεί πιο προσωπικός ή στενός, οι δικαστές οφείλουν να εξακολουθούν

να τηρούν τις αρχές Bangalore · όταν δε ενδείκνυται, να επιδεικνύουν διακριτικότητα, να προβαίνουν σε γνωστοποιήσεις, αυτοεξαιρέσεις, αποχές ή άλλες ενέργειες, ανάλογες με εκείνες που απαιτούνται στις παραδοσιακές εκτός διαδικτύου σχέσεις.

26. Οι δικαστές θα πρέπει να παρακολουθούν περιοδικά τους παλαιούς και τρέχοντες λογαριασμούς τους στα ΜΚΔ και να λαμβάνουν μέτρα για την επανεξέταση του περιεχομένου και των διαδικτυακών σχέσεων, όποτε είναι αναγκαίο.

27. Οι δικαστές πρέπει να αναπτύξουν και να εφαρμόζουν με συνέπεια έναν κατάλληλο «κώδικα συμπεριφοράς» (etiquette) για τη διαγραφή ή και τον αποκλεισμό ακολούθων, «φίλων» κ.λπ., ιδίως όταν η μη λήψη τέτοιων μέτρων θα μπορούσε ευλόγως να δημιουργήσει την εντύπωση μεροληψίας ή προκατάληψης.

28. Είναι συνετό και φρόνιμο οι δικαστές να επιδεικνύουν την απαιτούμενη προσοχή και επιμέλεια κατά τη δημιουργία διαδικτυακών φιλικών ή άλλων συνδέσεων ή και κατά την αποδοχή αιτημάτων φιλίας στο διαδίκτυο.

29. Σε περιπτώσεις αβεβαιότητας ως προς τις διαδικτυακές σχέσεις ή το περιεχόμενο, οι δικαστές ενθαρρύνονται να ζητούν καθοδήγηση από εξειδικευμένους συμβούλους κοινωνικών δικτύων ή και συμβούλους δεοντολογίας που έχουν οριστεί από τη δικαστική Αρχή.

30. Οι δικαστές πρέπει να αποφεύγουν να αποδέχονται ή να αποστέλλουν αιτήματα φιλίας από ή προς διαδίκους ή τους δικηγόρους τους, καθώς και να αποφεύγουν οποιαδήποτε άλλη μορφή αλληλεπίδρασης μαζί τους στα ΜΚΔ. Το ίδιο ισχύει και για μάρτυρες ή άλλα πρόσωπα που είναι γνωστό ότι έχουν έννομο συμφέρον στην υπόθεση.

31. Οι δικαστές πρέπει να εκπαιδεύονται ως προς το πώς να ενημερώνουν τα άμεσα μέλη της οικογένειάς τους, τους στενούς φίλους και το δικαστικό προσωπικό σχετικά με τις δεοντολογικές υποχρεώσεις που απορρέουν από τη δικαστική ιδιότητα και πώς η χρήση των ΜΚΔ μπορεί να υπονομεύσει τη συμμόρφωση προς τις υποχρεώσεις αυτές.

Ιδιωτικότητα και ασφάλεια

32. Συνιστάται στους δικαστές να εξοικειώνονται με τις πολιτικές ασφαλείας και απορρήτου, τους κανόνες και τις ρυθμίσεις των πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης που χρησιμοποιούν, να τις επανεξετάζουν περιοδικά και να επιδεικνύουν τη δέουσα προσοχή, με σκοπό τη διασφάλιση της προσωπικής, επαγγελματικής και θεσμικής τους ακεραιότητας και προστασίας.

33. Ανεξαρτήτως των ρυθμίσεων απορρήτου που έχουν επιλεγεί, είναι φρόνιμο οι δικαστές να αποφεύγουν να κάνουν οποιοδήποτε σχόλιο ή να επιδίδονται σε οποιαδήποτε συμπεριφορά στα ΜΚΔ, η οποία θα μπορούσε να αποβεί ντροπιαστική ή ακατάλληλη, εάν γινόταν γνωστή στο ευρύ κοινό.

34. Οι δικαστές πρέπει να έχουν επίγνωση των κινδύνων και της καταλληλότητας της κοινοποίησης προσωπικών πληροφοριών στα ΜΚΔ. Ιδίως πρέπει να είναι ενήμεροι για τους κινδύνους που σχετίζονται με την ιδιωτικότητα και την ασφάλεια, όταν

αποκαλύπτεται η τοποθεσία τους ή παρόμοιες πληροφορίες, άμεσα ή έμμεσα, μέσω αναρτήσεων. Επιπλέον πρέπει να γνωρίζουν ότι ακόμη και οι ίδιοι να μην είναι ενεργοί χρήστες των ΜΚΔ ενδέχεται να ανακλύουν κίνδυνοι για την ιδιωτικότητα και την ασφάλεια από τη χρήση αυτών των μέσων από μέλη της οικογένειάς τους, στενούς φίλους ή προσωπικό του δικαστηρίου.

35. Οι δικαστές πρέπει να έχουν επίγνωση ότι η εικόνα τους στα ΜΚΔ ενδέχεται να διαμορφώνεται όχι μόνον από την ενεργή χρήση αυτών των μέσων, αλλά και από τις πληροφορίες που λαμβάνουν και από το ποιοι τους τις αποστέλλουν, ακόμη και να μην προκλήθηκε η επικοινωνία από τους ίδιους.

36. Ανεξάρτητα από τη χρησιμοποίηση ή μη των ΜΚΔ, οι δικαστές πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί με τη συμπεριφορά τους σε δημόσιους χώρους, διότι μπορεί να φωτογραφηθούν ή να βιντεοσκοπηθούν και το υλικό αυτό να διαδοθεί ταχύτατα μέσω των ΜΚΔ.

37. Τα δικαστήρια και οι δικαστικές Αρχές πρέπει να δώσουν προτεραιότητα και να διευκολύνουν την εκπαίδευση των δικαστών στη χρήση των ΜΚΔ, ώστε να είναι σε θέση να διαχειρίζονται αποτελεσματικά τους λογαριασμούς που χρησιμοποιούν.

Εκπαίδευση

38. Οι δικαστές πρέπει να λαμβάνουν περιοδικά εκπαίδευση σχετικά με ουσιώδη ερωτήματα και ζητήματα, όπως:

- i. ποιες πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης είναι διαθέσιμες προς χρήση·
- ii. πώς λειτουργούν οι εν λόγω πλατφόρμες·
- iii. ποια είναι τα οφέλη από τη συμμετοχή σε αυτές τις πλατφόρμες·
- iv. ποιοι είναι οι ενδεχόμενοι κίνδυνοι/συνέπειες από τη συμμετοχή αυτή·
- v. πώς πρέπει να συμμετέχουν οι δικαστές με την απαιτούμενη διακριτικότητα, ώστε να προστατεύουν την ασφάλειά τους και να ανταποκρίνονται στις υποχρεώσεις τους για διατήρηση της δικαστικής ανεξαρτησίας, της αξιοπρέπειας του λειτουργήματός τους και της εμπιστοσύνης του κοινού·
- vi. πώς πρέπει να ενημερώνονται κατάλληλα τα μέλη της οικογένειάς τους, ώστε να συμβάλλουν στην αποτροπή κινδύνων ασφαλείας και στη διασφάλιση της συμμόρφωσης των δικαστών προς τις υποχρεώσεις τους·
- vii. πώς η χρήση των ΜΚΔ από το προσωπικό των δικαστηρίων ενδέχεται επίσης να επηρεάσει την εμπιστοσύνη του κοινού στη Δικαιοσύνη, την ακεραιότητα, την αμεροληψία και την ανεξαρτησία του δικαστικού σώματος και
- viii. γιατί είναι σημαντικό να αποφεύγεται η διαδικτυακή έρευνα για διαδίκους και η ανακάλυψη στοιχείων που δεν περιλαμβάνονται στο αποδεικτικό υλικό της υπόθεσης.

39. Η εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται σε νεοδιοριζόμενους δικαστές. Επιπλέον πρέπει να παρέχεται και σε μονιμοποιημένους δικαστές σε διαρκή βάση. Εάν είναι δυνατόν, να είναι διαθέσιμη και μέσω ηλεκτρονικών μέσων.

40. Πρέπει να υπάρχουν διαρκώς διαθέσιμοι εμπιστευτικοί πόροι για την παροχή συμβουλών και καθοδήγησης, όταν χρειάζεται. Η δικαστική Αρχή θα πρέπει να εξετάσει τη δυνατότητα δημοσίευσης ανώνυμης συλλογής τέτοιων συμβουλών και οδηγιών. Επίσης μπορεί να εξεταστεί η κατάρτιση άλλων πρακτικών οδηγιών για τη χρήση των ΜΚΔ από τους δικαστές.

Εκσυγχρονιστική προσέγγιση και η έμφαση στην ελευθερία της έκφρασης

Η προσπάθεια προσαρμογής της δεοντολογίας με τη χρήση των ΜΚΔ στη σύγχρονη ζωή δεν μπορεί να λεχθεί πως περατώθηκε. Μία προσπάθεια για πιο εκσυγχρονιστική προσέγγιση έγινε από ομάδα της Τσεχίας (Kudlík, Tomešová & Přindiš, 2022)⁴², στο πλαίσιο του διαγωνισμού Themis 2022, με την παρουσίαση εργασίας με θέμα τις δραστηριότητες των δικαστών στα ΜΚΔ. Η εργασία διερευνά συστάσεις για τη συμπεριφορά των δικαστών στα ΜΚΔ, λαμβάνοντας υπόψη ηθικές παραμέτρους και επαγγελματικά πρότυπα και βασιζόμενη εν πολλοίς στη νομολογία του ΕΔΔΑ. Αυτή η εργασία, που προβάλλεται και από τον ΕJTN, είναι και βάση για τις ακόλουθες αναφορές.

Η ελευθερία της έκφρασης ασκείται ή εκδηλώνεται με διάφορους τρόπους⁴³. Μπορεί να εκδηλωθεί λεκτικά, αλλά και με την επιλογή συγκεκριμένης ενδυμασίας, με τις κινήσεις του σώματος και με άλλους μη λεκτικούς τρόπους. Τόσο οι λεκτικοί τρόποι όσο και οι μη λεκτικοί τρόποι έκφρασης, ως γεγονός, μπορούν να βρουν θέση στα ΜΚΔ και να απαιτούν την ίδια ή κάπως μεγαλύτερη προσοχή. Για να πλαισιωθεί το μέγεθος της προσοχής που πρέπει να επιδεικνύεται, λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών στη λειτουργία του διαδικτύου, οι εκάστοτε αναφορές ενδεχομένως να χρειάζεται να είναι πιο συγκεκριμένες ή λεπτομερείς.

Ρυθμίσεις προφίλ

Οι ρυθμίσεις απορρήτου του προφίλ θα πρέπει να είναι τέτοιες, ώστε να ελαχιστοποιούνται οι κίνδυνοι διάδοσης των κοινοποιημένων πληροφοριών. Ακόμα και το ιδιωτικό προφίλ, όπως επισημαίνεται, δεν παρέχει απόλυτη προστασία από την πιθανότητα αναδημοσίευσης, ιδίως εάν ο χρήστης έχει πολλούς «φίλους» ή «συνδέσεις»⁴⁴. Στην προσπάθεια αναγωγής σε πιο παραδοσιακό τρόπο σκέψης, μπορεί να θεωρηθεί ότι, εάν ένα προφίλ είναι δημόσιο, οι αναρτήσεις μοιάζουν με δημοσίευση σε εφημερίδα. Αντίθετα, όταν ένα προφίλ είναι κλειστό, μοιάζει περισσότερο με αποστολή email σε μια μικρή ομάδα επαφών (γνωστών).

Όταν η χρήση των ΜΚΔ είναι προσωπική, είναι φρονιμότερο οι ρυθμίσεις προφίλ να είναι όσο το δυνατόν πιο ιδιωτικές. Αυτό δεν σημαίνει πως σε ένα ιδιωτικό προφίλ μπορεί να συμβαίνει οτιδήποτε. Η ουσία της αναφοράς είναι πως οι ρυθμίσεις απορρήτου πρέπει να προσαρμόζονται ανάλογα με τον επιδιωκόμενο σκοπό του συγκεκριμένου προφίλ. Για παράδειγμα εάν ο κύριος στόχος είναι η ενημέρωση ή η διαφώτιση των «ακολουθών» σε νομικά ζητήματα, είναι λογικό το προφίλ να είναι περισσότερο δημόσιο.

Όνομα χρήστη και φωτογραφίες προφίλ

Το όνομα χρήστη και η φωτογραφία προφίλ αντιπροσωπεύουν τον χρήστη καθώς είναι τα πρώτα στοιχεία που βλέπουν οι άλλοι σε σχέση με το προφίλ. Για αυτόν τον λόγο, απαιτείται αυξημένη προσοχή σε αυτό το φαινομενικά αθώο ζήτημα.

⁴² Kudlík, L., Tomešová K., & Přindiš, P. (2022). *Judges' activities on social media: Recommendations*. Semi-Final D: Judicial Ethics & Professional Conduct 2022.

⁴³ Müller v. Switzerland [10737/84], 24.05.1988, Wingrove v. the United Kingdom [17419/90], 25.11.1996. Steel and Morris v. the United Kingdom [68416/01], 15.05.2005, Vajnai v Hungary [33629/06], 08.10.2010.

⁴⁴ CEELI Institute Prague. *Practical guidelines on use of social media by judges: Central and Eastern European*. Online.

Δεν πρέπει οι φωτογραφίες που επιλέγονται ως φωτογραφίες προφίλ να έχουν σύνδεση με εξτρεμιστικές ιδεολογίες. Δεν επιτρέπεται η χρήση ψεύτικης ταυτότητας ή πλαστοπροσωπίας. Πρέπει επίσης να επιβεβαιώνεται ότι το όνομα χρήστη δεν περιέχει σύμβολα μίσους ή αριθμούς με γνωστούς ακατάλληλους ή προσβλητικούς συσχετισμούς. Επιτρέπεται η χρήση ψευδωνύμου, όπως για παράδειγμα το όνομα γραμμένο ανάποδα ή το πατρώνυμο της μητέρας. Ωστόσο η χρήση του δεν εγγυάται την απόκρυψη της δικαστικής ταυτότητας⁴⁵.

Υπάρχει μεγάλο εύρος επιλογών φωτογραφίας προφίλ, από φωτογραφίες ταυτότητας, οικογενειακές φωτογραφίες, τοπία, έως φανταστικές εικόνες. Αναφέρθηκε από τους ερευνητές περίπτωση δικαστή στην Κροατία, για τον οποίον υπήρξε αίτημα εξαίρεσης λόγω του ψευδωνύμου του στο Facebook. Ο δικαστής είχε χρησιμοποιήσει το ψευδώνυμο Rajo Patak (Ντόναλντ Ντακ) και μια φωτογραφία προφίλ του Ντόναλντ Ντακ. Βεβαίως η δραστηριότητα εξετάστηκε και υπό τον εγχώριο Κώδικα Δικαστικής Δεοντολογίας (Kodeks sudačke etika).

Πέρα από την επιλογή να μην υπάρχει φωτογραφία προφίλ, εάν θα γίνει χρήση φωτογραφίας προφίλ, συστήνεται χρήση φωτογραφίας που να πληροί ορισμένα κριτήρια: καθαρή εμφάνιση, κατάλληλη ένδυση, χωρίς σύμβολα μίσους ή ακατάλληλα στοιχεία. Οι δικαστές δεν πρέπει να εμφανίζονται ότι εμπλέκονται σε παράνομες δραστηριότητες. Εάν και το γυμνό σώμα είναι κατά τα λοιπά κάτι που δεν εναντιώνεται στη φύση του ανθρώπου, δεν είναι επιθυμητό για δικαστές να εμφανίζονται με γυμνό το σώμα στο διαδίκτυο (π.χ. φωτογραφίες από το γυμναστήριο ή από την παραλία πρέπει να διατηρούνται ιδιωτικές)⁴⁶.

Αυτή η πτυχή αναδεικνύει και την ιδιαιτερότητα του διαδικτύου. Δεν απαγορεύεται στους δικαστές να επισκεφθούν το γυμναστήριο ή την παραλία ούτε να ενδυθούν ή μη όπως αρμόζει στους συγκεκριμένους χώρους και στις δραστηριότητες που επιτελούνται σε αυτούς. Η εμφάνιση αυτή που στον φυσικό κόσμο θεωρείται απολύτως φυσιολογική και εντός των κοινωνικά αποδεκτών πλαισίων μπορεί, στον ψηφιακό κόσμο, να αποκτήσει διαφορετική βαρύτητα. Όταν δε αναπαράγεται διαδικτυακά, εκθέτει τη δικαστική εικόνα σε ευρύτερη και δυνητικά μη ελεγχόμενη δημοσιότητα, με χαρακτηριστικά μόνιμης προσβασιμότητας και αναπαραγωγής. Ως εκ τούτου, η ίδια πράξη ή εμφάνιση που στον φυσικό χώρο δεν προκαλεί ζήτημα, στο ψηφιακό περιβάλλον ενδέχεται να πλήξει τη θεσμική εικόνα και το κύρος των δικαστών. Η διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι στον φυσικό κόσμο η έκθεση είναι στιγμιαία και περιορισμένη στους παρόντες, τις ενέργειες των οποίων μπορεί να ελέγξουν οι δικαστές, ενώ στο διαδίκτυο, ακόμη και η πιο απλή εικόνα μπορεί να διαδοθεί μαζικά, να αποθηκευτεί, να αλλοιωθεί ή να σχολιαστεί εκτός πλαισίου, υπονομεύοντας έτσι την αξιοπρέπεια ή την ουδετερότητα που οφείλει να διατηρεί κάθε δικαστής στην κοινή αντίληψη.

Επιπρόσθετα η χρήση εικόνας δικαστή με τη δικαστική τήβεννο στα ΜΚΔ, που είναι κάτι που παρατηρείται σε ορισμένες δικαιοδοσίες, εγείρει σοβαρά ζητήματα ως προς τα όρια

⁴⁵ CEELI Institute Prague. *Practical guidelines on use of social media by judges: Central and Eastern European*. Online. Βλ. και Ministère de la Justice (2017), *Du bon usage des réseaux sociaux à titre privé. Conseils pour une utilisation éclairée et responsable*. France. UNODC (2018). *Use of Social Media by Judges. Discussion Guide for the Expert Group Meeting*.

⁴⁶ UNODC (2018). *Use of Social Media by Judges. Discussion Guide for the Expert Group Meeting*.

μεταξύ της ιδιωτικής διαδικτυακής παρουσίας και του θεσμικού ρόλου του δικαστικού λειτουργού. Η τήβεννος δεν αποτελεί απλώς ενδυματολογικό γνώρισμα. Φέρει έντονη συμβολική και θεσμική φόρτιση καθότι συνδέεται άρρηκτα με την αποπροσωποποίηση του δικαστή και την ενσάρκωση της δικαστικής εξουσίας. Στον φυσικό κόσμο, η εμφάνιση δικαστή με τήβεννο περιορίζεται εντός της αίθουσας του δικαστηρίου (ή για συγκεκριμένους σκοπούς εκτός της δικαστικής αίθουσας) και ακολουθεί αυστηρούς κανόνες διακριτικότητας και σεμνότητας. Αντίθετα, στο ψηφιακό περιβάλλον, η προβολή τέτοιας εικόνας αποκτά χαρακτήρα διαρκούς και ευρύτατης προσβασιμότητας, υποκείμενης σε περαιτέρω αναπαραγωγή, αποσπασματική ερμηνεία ή ακόμη και μεταποίηση του νοήματός της.

Η επιλογή δικαστή να εμφανίζεται με την τήβεννο στα ΜΚΔ επάγεται την υποχρέωση να διατηρεί συμπεριφορά απολύτως συνεπή προς τη θεσμική βαρύτητα της εικόνας αυτής, δηλαδή με τον ίδιο βαθμό σοβαρότητας, ουδετερότητας, ευπρέπειας και αποστασιοποίησης που θα επιδείκνυε εντός της δικαστικής αίθουσας. Οποιαδήποτε απόκλιση από αυτήν τη στάθμη ενδέχεται να προσβάλει το κύρος της δικαστικής λειτουργίας, να δημιουργήσει εντυπώσεις μεροληψίας ή να υπονομεύσει την εμπιστοσύνη του κοινού στην αμεροληψία και τη δικαστική ανεξαρτησία.

Η μη θεσμικά πλαισιωμένη χρήση της τήβεννου, ιδίως σε προσωπικούς λογαριασμούς ή σε μη θεσμικό συμφραζόμενο, δεν μπορεί εύκολα να θεωρηθεί ανεκτή. Η προβολή της ενδέχεται να συγχέει την προσωπική διαδικτυακή ταυτότητα με τον θεσμικό ρόλο, προσδίδοντας αδικαιολόγητο κύρος σε προσωπικές τοποθετήσεις ή προκαλώντας την εντύπωση άτυπης εκπροσώπησης της Δικαιοσύνης. Εξ αυτού του λόγου, η χρήση της εικόνας με τη δικαστική τήβεννο στα ΜΚΔ θα πρέπει να προϋποθέτει ρητό θεσμικό σκοπό συναρτώμενο με την επίσημη ιδιότητα και να αποφεύγεται πλήρως στο πλαίσιο της ιδιωτικής διαδικτυακής παρουσίας.

Μία ιδιαίτερη πτυχή της παρουσίας δικαστικών λειτουργών στα ΜΚΔ αφορά τη χρήση επεξεργασμένων ή «ρετουσαρισμένων» εικόνων προφίλ, οι οποίες ενδέχεται να παραπλανήσουν το κοινό ή να αλλοιώσουν τη θεσμική εικόνα. Η αισθητική ή συμβολική μεταποίηση μίας εικόνας δεν είναι αθώα πράξη στο ψηφιακό περιβάλλον, ιδίως όταν συνοδεύεται και από το θεσμικό ένδυμα του δικαστικού λειτουργού. Η χρήση τέτοιων εικόνων, ακόμη και με χιουμοριστική ή αυτοσαρκαστική διάθεση, μπορεί να υπονομεύσει τη σοβαρότητα και την αμεροληψία που προϋποτίθενται, καθώς και να δημιουργήσει σύγχυση σχετικά με την επίσημη ή την ιδιωτική φύση του μηνύματος.

Ενδεικτική είναι η περίπτωση δικαστή στη Νεβάδα των ΗΠΑ, όπου, στο πλαίσιο εκστρατείας για επανεκλογή, χρησιμοποιήθηκε φωτογραφία με τη δικαστική τήβεννο, τεχνητά επεξεργασμένη μέσω photoshop, στην οποία η δικαστής εμφανίζονταν να στέκεται δίπλα στον γνωστό ηθοποιό Dwayne Johnson (γνωστό ως «The Rock»), συνοδευόμενη από τη λεζάντα: «*Είναι απλώς λογικό: Επανεκλέξτε τη Δικαστή Η. Α.*». Την ίδια ημέρα, η δικαστής ανάρτησε σχόλιο γράφοντας: «*Είμαι "σχεδόν" ψηλότερη από αυτόν. Σχεδόν*». Η πράξη αυτή, αν και σαφώς σατιρική, ανέδειξε τον κίνδυνο ταύτισης της επίσημης δικαστικής εικόνας με τα εργαλεία και τις πρακτικές της προώθησης, της προσωποπαγούς επικοινωνίας ή ακόμη και της «ποπ κουλτούρας», προκαλώντας αντιδράσεις για τον βαθμό θεσμικής ελαφρότητας που μπορεί να αποδοθεί σε μια τέτοια ανάρτηση.

Τέτοιες περιπτώσεις επιβεβαιώνουν ότι η χρήση του ψηφιακού περιβάλλοντος από τους δικαστές δεν αποτελεί ουδέτερη ή ατομικά ελεγχόμενη πράξη. Η οπτική αναπαράσταση ενός δικαστή φέροντος την τήβεννο δεν είναι ποτέ «απλή εικόνα», αλλά ενέχει συμβολικό φορτίο εξουσίας, θεσμικότητας και εμπιστοσύνης. Η επεξεργασία, η σκηνοθεσία ή η χιουμοριστική παρουσίαση αυτής της εικόνας, ιδίως στο πλαίσιο εκλογικής διαδικασίας ή δημόσιας διαφήμισης, κινείται οριακά εντός, εάν όχι εκτός, των δεοντολογικών ορίων που καθορίζουν τη σοβαρότητα και τη θεσμική ακεραιότητα του δικαστικού αξιώματος⁴⁷.

Εάν χρησιμοποιείται φωτογραφία που έχει ληφθεί από το διαδίκτυο, πρέπει να διασφαλιστεί ότι δεν υπόκειται σε πνευματικά δικαιώματα. Κατά κανόνα, οι δικαστές πρέπει να αποφεύγουν εμπλοκή σε διαμάχες ή διχαστικά ζητήματα. Οι δικαστές πρέπει να αποφεύγουν φίλτρα και σήματα που εκφράζουν υποστήριξη σε διχαστικά ζητήματα⁴⁸.

Φιλίες και συνδέσεις

Η έννοια της «φιλίας» στα ΜΚΔ, ιδίως όταν αφορά δικαστές, έχει υποστεί ουσιώδη μετασχηματισμό υπό το φως της τεχνολογικής και κοινωνικής εξέλιξης. Η αφετηρία της ανάλυσης παραμένει η διαπίστωση ότι οι δικαστές δεν ζουν σε απομόνωση· είναι μέλη της κοινωνίας, με θεμελιώδη δικαιώματα ιδιωτικής ζωής και κοινωνικής συναναστροφής. Η ύπαρξη φιλικών σχέσεων, ακόμη και με νομικούς επαγγελματίες, δεν είναι ούτε ασύμβατη με τη δικαστική ιδιότητα ούτε εξ ορισμού επιλήψιμη.

Η έννοια της διαδικτυακής «φιλίας» (π.χ. στο Facebook), της «παρακολούθησης» (π.χ. στο Instagram, X) ή της «σύνδεσης» (π.χ. στο LinkedIn) δεν αντιστοιχεί πλέον σε σαφώς προσδιορισμένη κοινωνική ή επαγγελματική σχέση. Συχνά πρόκειται για αδρανείς, παρωχημένες ή ακόμη και τυχαίες ψηφιακές συνδέσεις, χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο ή αλληλεπίδραση, ενώ, σε πολλές περιπτώσεις, το άτομο-«φίλος» είναι άγνωστο στον χρήστη.

Η σύγχρονη τάση είναι η αναγνώριση ότι η απλή διαδικτυακή σύνδεση δεν αποκαλύπτει το είδος, την ένταση ή το βάθος της σχέσης του προσώπου του δικαστή με το έτερο πρόσωπο και συνεπώς δεν συνιστά από μόνη της επαρκή λόγο για εξαίρεση ή θεμελίωση υπόνοιας προκατάληψης. Η ύπαρξη λίστας «φίλων» ή ακολούθων με εκατοντάδες ή χιλιάδες επαφές, στις οποίες περιλαμβάνονται πρόσωπα χωρίς ουσιαστική σχέση, μπορεί να χαρακτηριστεί ως εγγραφή σε μια ψηφιακή «λίστα κοινού» και όχι ως ένδειξη προσωπικού δεσμού. Σε αυτό το πλαίσιο, η αποδοχή ή η ύπαρξη τέτοιων συνδέσεων δεν θεωρείται ότι δημιουργεί την εντύπωση έλλειψης αμεροληψίας.

Ωστόσο η ύπαρξη ψηφιακής σύνδεσης μπορεί να προκαλέσει ερωτήματα αμεροληψίας, όταν συνοδεύεται από ενεργητική συμπεριφορά, όπως αποστολή αιτήματος φιλίας, δημόσια σχόλια, επιδοκιμαστικές αντιδράσεις («like») ή δημοσιεύσεις με ουσιαστικό ή συναισθηματικό περιεχόμενο προς τον συνδεδεμένο χρήστη. Η χρονικότητα των ενεργειών (π.χ. επικοινωνία κατά την εκκρεμότητα μιας υπόθεσης), η ένταση της

⁴⁷ Nevada Commission on Judicial Discipline, In the Matter of Almase, Findings of fact, conclusions of law, and imposition of discipline, 22 October 2018, <https://ncscjudicialethicsblog.org/2018/11/06/more-campaign-facebook-fails>.

⁴⁸ UNODC. *Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct*, 86

διαδικτυακής αλληλεπίδρασης, η φύση του περιεχομένου ή η μη αποκάλυψη της σχέσης αποτελούν ενδείξεις που, αθροιστικά, μπορούν να στοιχειοθετήσουν λόγο εξαίρεσης ή τουλάχιστον υποχρέωση αποκάλυψης.

Συνεπώς η σύγχρονη προσέγγιση διακρίνει μεταξύ στατικής σύνδεσης (ως τεχνικού ή επικοινωνιακού γεγονότος) και δυναμικής ψηφιακής συμπεριφοράς που μπορεί να καταδεικνύει θετική ή αρνητική προκατάληψη. Τα ΜΚΔ λειτουργούν με βάση λογικές «συνδρομής» ή «ενημερωτικής ροής» και όχι κατ' ανάγκην με όρους σχέσης. Στην πράξη η αποδοχή ή η διατήρηση συνδέσεων χωρίς περαιτέρω αλληλεπίδραση δεν μπορεί να εξομοιωθεί με κοινωνική ή επαγγελματική οικειότητα. Αντίθετα η ενεργή συμμετοχή σε συζητήσεις, η ενίσχυση συγκεκριμένων απόψεων ή η επιλεκτική εμπλοκή με περιεχόμενο τρίτων, ιδίως εάν σχετίζονται με υποθέσεις, δικηγόρους ή κοινωνικά θέματα εν εξελίξει, ενδέχεται να εγείρουν ζήτημα.

Η ερμηνεία αυτή ενδεχομένως να οδηγεί στον συλλογισμό πως φαίνονται παρωχημένες ορισμένες πρακτικές, όπως η αυτοματοποιημένη διαγραφή επαφών ή η συνεχής παρακολούθηση λιστών «φίλων», ως μηχανισμοί πρόληψης. Σήμερα η έμφαση δεν δίδεται στη φύση της σύνδεσης, αλλά στο πλαίσιο και στον τρόπο με τον οποίον οι δικαστές τη διαχειρίζονται. Το γεγονός ότι οι ψηφιακές συνδέσεις μπορούν να διακοπούν άμεσα με την επιλογή «unfriend» ή «block» υποδηλώνει την αστάθεια και την αβαθή φύση τους, που δεν μπορεί να εξομοιωθεί με τις σχέσεις του φυσικού κόσμου. Η δε αξιολόγηση της επιρροής τέτοιων συνδέσεων πρέπει να παραμένει ποιοτική και εξατομικευμένη, με γνώμονα τη διαφύλαξη της δημόσιας εμπιστοσύνης στη δικαστική αμεροληψία και ανεξαρτησία.

Ειδικότερα, στον φυσικό κόσμο, τις διαπροσωπικές σχέσεις, είτε φιλικές είτε επαγγελματικές είτε απλώς κοινωνικά ευγενικές, διέπουν άγραφοι αλλά εδραιωμένοι κανόνες συμπεριφοράς, προσδοκιών και σταδιακής εξέλιξης. Η απότομη διακοπή μιας σχέσης ή επαφής χωρίς εξήγηση θεωρείται, στις περισσότερες περιπτώσεις, παραβίαση του κοινωνικού πρωτοκόλλου· ερμηνεύεται συχνά ως αγένεια, δυσαρέσκεια ή αποδοκιμασία. Η ίδια η πράξη της απομάκρυνσης ή της διακοπής προϋποθέτει πρόθεση, συναισθηματική φόρτιση ή τουλάχιστον κοινωνική βαρύτητα.

Αντίθετα, στο ψηφιακό περιβάλλον, οι «φίλοι» ή οι «συνδέσεις» στερούνται των ίδιων ποιοτικών χαρακτηριστικών. Η δημιουργία τους είναι εύκολη, συχνά μη στοχαστική και βασίζεται περισσότερο σε μηχανισμούς αποδοχής και επαλήθευσης, παρά σε συνειδητή απόφαση κοινωνικής εμπλοκής. Το ίδιο συμβαίνει με τη διακοπή τους. Με το πάτημα ενός πλήκτρου ή μία επιλογή με τον κένσορα («unfriend», «unfollow», «block»), μπορεί να τερματιστεί γρήγορα μονομερώς και αθόρυβα μια ψηφιακή σύνδεση χωρίς εξωτερική συνέπεια, εξήγηση ή κοινωνικό στίγμα. Αυτή η πρακτική δεν θεωρείται προσβλητική ή απρεπής στο περιβάλλον των ΜΚΔ, συχνά δεν γίνεται καν αντιληπτή από το άλλο μέρος.

Η διαφορά αυτή αναδεικνύει την αστάθεια, τη χαλαρότητα και την ανωνυμία που χαρακτηρίζουν τις διαδικτυακές συνδέσεις. Ουσιαστικά πρόκειται για ένα ευμετάβλητο σύστημα χαμηλής συναισθηματικής επένδυσης, όπου οι σχέσεις είναι περισσότερο τεχνικές παρά ουσιαστικές. Αυτή η «ευκολία αποσύνδεσης» λειτουργεί ως τεκμήριο του ότι η ίδια η ύπαρξη της σύνδεσης δεν μπορεί να ερμηνεύεται ως ένδειξη προσωπικής οικειότητας ή

προτίμησης και, επομένως, δεν συνιστά από μόνη της τεκμήριο μεροληψίας ή λόγο εξαίρεσης ενός δικαστή.

Τα πιο πάνω συνοψίζονται στο ότι η ψηφιακή διασύνδεση πρέπει να εξετάζεται υπό το φως της λειτουργικότητάς της στο συγκεκριμένο μέσο, της έντασης της διαδικτυακής δραστηριότητας και του συμφραζομένου· όχι βάσει ερμηνειών που αποδίδονται στις διαπροσωπικές σχέσεις του φυσικού κόσμου. Σε περιπτώσιολογία που υπήρξε, το «μπλοκάρισμα» ενός διαδικού δεν συνιστά λόγο εξαίρεσης⁴⁹. Οι δικαστές οφείλουν να γνωστοποιήσουν άμεσα στις διαδικούς κάθε διαδικτυακή σύνδεση με άτομα με τα οποία διατηρούν στενή σχέση ή που επιχείρησαν να επικοινωνήσουν μαζί τους στα ΜΚΔ λίγο πριν ή κατά τη διάρκεια μιας υπόθεσης. Για παράδειγμα, δικαστής στο Ουισκόνσιν (ΗΠΑ) δεν είχε προβεί σε αποκάλυψη σχετικής διασύνδεσης και τίθετο θέμα αμεροληψίας⁵⁰, ενώ δικαστής στο Τέξας, που προέβη σε τέτοια αποκάλυψη, είχε διασφαλίσει την αμεροληψία του⁵¹.

Επικοινωνία και αλληλεπιδράσεις

Η αρχή της δικαστικής αμεροληψίας, τόσο με τη μορφή της πραγματικής ουδετερότητας όσο και με τη μορφή της εμφανιζόμενης ή φαινόμενης αντικειμενικότητας, θεμελιώνει τη γενική απαγόρευση στους δικαστές να αποκαλύπτουν πληροφορίες σχετικές με εκκρεμείς υποθέσεις ή να συμμετέχουν σε οποιαδήποτε μορφή μονομερούς επικοινωνίας με διάδικα μέρη ή τους δικηγόρους ή άλλους εκπροσώπους τους. Η απαγόρευση αυτή επεκτείνεται στον ψηφιακό χώρο όπου ο δημόσιος χαρακτήρας, η ευρεία απήχηση και η μονιμότητα του περιεχομένου ενδέχεται να επιδεινώσουν τις συνέπειες ακόμη και μιας απλής επικοινωνιακής αβλεψίας.

Η μονομερής επικοινωνία στα ΜΚΔ, είτε με τη μορφή μηνύματος, σχολίου, αντίδρασης, είτε και με πιο έμμεσες χειρονομίες, όπως η συμμετοχή σε κοινή ψηφιακή δραστηριότητα, εγείρει σοβαρά ερωτήματα περί θεσμικής ακεραιότητας. Η ουσία του ζητήματος δεν περιορίζεται στον πραγματικό επηρεασμό της δικαστικής κρίσης, αλλά στην προληπτική αποφυγή κάθε εντύπωσης μεροληψίας. Η προστασία του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, στο πλαίσιο της αρχής της ισότητας των όπλων, απαγορεύει κατηγορηματικά κάθε μονομερή πρόσβαση ενός διαδικού στον «δικαστικού νου», έστω και μέσω της ψηφιακής οδού.

Σε περίπτωση που οι δικαστές δεχθούν τέτοια επικοινωνία, ακόμη και με την πρόφαση προσωπικής ή κοινωνικής οικειότητας, οφείλουν όχι μόνον να τη διακόψουν αμέσως, αλλά και να την αποκαλύψουν επίσημα, με καταγραφή της στον φάκελο της υπόθεσης και ενημέρωση όλων των διαδίκων. Η αποσιώπηση τέτοιας επαφής μπορεί να υπονομεύσει την ίδια τη νομιμοποίηση της απόφασης.

Αναφορικά με τις λεγόμενες «αντιδράσεις» (π.χ. «likes», «emojis», «pushes», «reactions»), σημειώνεται ότι η χρήση τους έχει επίσης αποκτήσει, στο διάβα του χρόνου, νέα σημασιολογική πυκνότητα. Ενώ αρχικά θεωρούνταν απλώς σημάδια αναγνώρισης ή ευγένειας, σήμερα συνδέονται με συγκεκριμένες συναισθηματικές αποχρώσεις που ποικίλουν, ανάλογα με την πλατφόρμα και το πολιτισμικό πλαίσιο. Για παράδειγμα, η

⁴⁹ Constitutional Court (Czech Republic), 03.11.2020, rf Pl. ÚS 100/20.

⁵⁰ *In re the Paternity of B.J.M.*, rf 2020 WI 56 (Wis. 2020), 16.06.2020.

⁵¹ *In re William Scott Youkers, Appellant v. The State of Texas, Appellee*, rf 400 S.W.3d 200, 15.05.2013..

επιλογή ενός emoji γέλιου («HaHa») σε περιεχόμενο που αφορά διάδικο, υπόθεση ή πολιτικό πρόσωπο μπορεί να εκληφθεί και συχνά ερμηνεύεται, ως ειρωνική απορριψη ή χλευασμός.

Η σχετική πειθαρχική πρακτική σε διάφορες δικαιοδοσίες (π.χ. Τέξας⁵², Νέα Υόρκη⁵³) δείχνει ότι οι αντιδράσεις δεν είναι πάντα αθώες ή ουδέτερες. Παρόλο που από μόνες τους δεν συγκροτούν τεκμήριο προκατάληψης ή πειθαρχικό παράπτωμα, μπορούν, όταν συνδυάζονται με άλλες ενέργειες (όπως επαναλαμβανόμενη εμπλοκή, σχόλια ή δηλώσεις), να οδηγήσουν σε νόμιμες αμφιβολίες για την αμεροληψία. Σημασία έχει το συγκείμενο και η συστηματικότητα της αντίδρασης⁵⁴.

Επιπλέον πρέπει να τονιστεί ότι στον ψηφιακό χώρο παραμένει ασαφές το τι σημαίνει σιωπηρή επιδοκμασία. Πολλοί χρήστες χρησιμοποιούν το «like» απλώς για να σημειώσουν ότι έλαβαν γνώση μιας δημοσίευσης. Δεν εκφράζουν ουσιαστική συμφωνία. Άλλοι πατούν το εικονίδιο κατά λάθος ή από συνήθεια. Καθίσταται συνεπώς εσφαλμένη κάθε αυτοματοποιημένη ή φορμαλιστική ερμηνεία των «αντιδράσεων» ως απόδειξη προσωπικής σχέσης ή πολιτικής θέσης.

Για τους δικαστές ωστόσο η απαιτούμενη στάθμιση είναι αυξημένη. Επειδή το κύρος της θέσης τους εδράζεται στη διαρκή επιτήρηση της συμπεριφοράς τους, ακόμη και η εντύπωση ότι υποστηρίζουν ή απορρίπτουν κάτι δημοσίως, μπορεί να δημιουργήσει υπόνοιες. Συνεπώς παρόλο που ένα μεμονωμένο «like» δεν είναι καταδικαστέο, η συστηματική χρήση αντιδράσεων σε περιεχόμενο με θεσμική ή πολιτική βαρύτητα μπορεί να οδηγήσει σε διάβρωση της εικόνας της ουδετερότητας. Οι δικαστές οφείλουν να επιδεικνύουν ψηφιακή εγκράτεια και επιλεκτικότητα γνωρίζοντας ότι οι «μικρές» πράξεις στα ΜΚΔ έχουν συχνά μεγάλες ερμηνευτικές συνέπειες.

Δημοσίευση φωτογραφιών και βίντεο

Σε σχέση με τις φωτογραφίες και τα βίντεο, οι ερευνητές Kudlík, Tomešová και Přindiš (2022) επισημαίνουν την ανάγκη ιδιαίτερης προσοχής όχι μόνον στις φωτογραφίες προφίλ, αλλά και στο σύνολο του οπτικοακουστικού υλικού που δημοσιεύεται στα ΜΚΔ από δικαστές. Η εξοικείωση του κοινού με τη συνεχή καταγραφή εικόνας και βίντεο μέσω κινητών τηλεφώνων έχει ενισχύσει την ανεξέλεγκτη διάχυση προσωπικού περιεχομένου. Ωστόσο τίθεται το ερώτημα: ποιες εικόνες είναι θεσμικά συμβατές με τη δικαστική ιδιότητα;

Γενικά η απεικόνιση κοινών στιγμών, όπως φωτογραφιών φαγητού ή ποτού, θεωρείται ακίνδυνη, αρκεί να μην συνοδεύεται από υπερβολές ή συνειρμούς καταχρηστικής συμπεριφοράς. Εικόνες με περιστασιακή κατανάλωση αλκοόλ γίνονται ανεκτές, ενώ η συχνή έκθεση σε τέτοιες πρακτικές μπορεί να ενισχύσει υποψίες εξάρτησης. Αντίθετα, η απεικόνιση παράνομων ή αντικανονικών δραστηριοτήτων είναι σαφώς απορριπτέα, όπως συμβαίνει σε περιπτώσεις φωτογραφιών από απαγορευμένους χώρους, επίδειξης υπερβολικής ταχύτητας ή κατανάλωσης αλκοόλ σε ακατάλληλες συνθήκες.

⁵² State Commission on Judicial Conduct (Texas), in re Public Warning of Baca Bennet and Order of Additional Education, 16.08.2021.

⁵³ Commission on Judicial Conduct (New York State), in the Matter of VanWoeart, Determination, 31.03.2020.

⁵⁴ Βλ. και The Judicial Ethics Committee of the California Judges Association, Opinion No. 78 - Online Social Networking II: The Ethical Implications Of Writing Online Reviews And Of Using The Like Function On Social Network Platforms, January 2020

Η ενδυμασία στις φωτογραφίες, όπως αναφέρθηκε σχετικά και με τις φωτογραφίες προφίλ, πρέπει να πληροί τα κριτήρια της ευπρέπειας. Απαγορεύεται η χρήση ρούχων ή συμβόλων που συνδέονται με ιδεολογικές προκαταλήψεις (όπως απεικονίσεις του Τσε Γκεβάρα) ή στρατιωτικές στολές που ενδέχεται να προκαλέσουν υπόνοιες προκατάληψης. Ειδικά περιστατικά έχουν καταγραφεί από τους ερευνητές, όπως στην περίπτωση Σλοβένου δικαστή που εμφανίστηκε με σύμβολα της Γιουγκοσλαβίας, γεγονός που κρίθηκε ασυμβίβαστο με τη δεοντολογία. Παρομοίως, στη Νέα Υόρκη, φωτογραφία δικαστή με στολή οδήγησε σε κρίση περί έλλειψης αμεροληψίας. Ακόμα και η παρουσία δικαστή σε ημίγυμνη κατάσταση (π.χ. σε παραλία ή γυμναστήριο) κρίνεται προβληματική. Στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, δικαστής απολύθηκε προσωρινά για επίδειξη γυμνού σώματος σε ηλιοθεραπεία, παρόλο που τελικά αποκαταστάθηκε. Η χρήση φωτογραφιών ή βίντεο με δικαστική τήβεννο, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, είναι επιτρεπτή εφόσον η συνοδευτική συμπεριφορά ευθυγραμμίζεται με εκείνην της αίθουσας του δικαστηρίου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί δικαστής στην Αλβανία, ο οποίος τιμωρήθηκε για τη δημοσίευση βίντεο στο TikTok όπου επιδείκνυε τη δικαστική του ιδιότητα ή προέβαινε σε ανάρμοστες χειρονομίες. Αντίστοιχα, στο Τενεσί (ΗΠΑ), επιβλήθηκε δημόσια επίπληξη σε δικαστή για απρεπείς επικοινωνίες (αποστολή ερωτικών μηνυμάτων σε γυναίκες) και παράλληλη χρήση της τήβεννου στο προφίλ του⁵⁵.

Κατά γενικό κανόνα, η δημοσιοποίηση φωτογραφιών ή άλλου ψηφιακού περιεχομένου από τον χώρο εργασίας δικαστή θα πρέπει να περιορίζεται αυστηρά σε υλικό που υπό φυσιολογικές συνθήκες θα μπορούσε νομίμως και χωρίς επιπτώσεις να καταγράψει ένας δημοσιογράφος κατά την άσκηση του λειτουργήματός του. Η προσέγγιση αυτή αποσκοπεί στην προστασία της θεσμικής ουδετερότητας, της εχεμύθειας και της αξιοπρέπειας που συνδέονται με το δικαστικό λειτουργήμα.

Για παράδειγμα, η συνήθεια δημοσίευσης φωτογραφιών φαγητού, γνωστή διεθνώς ως μέρος της πρακτικής του «food sharing» ή «foodstagramming», αποτελεί τυπικό χαρακτηριστικό της καθημερινής επικοινωνίας στα ΜΚΔ. Ιδίως σε πλατφόρμες όπως το Instagram ή το Facebook, οι χρήστες τείνουν να καταγράφουν και να κοινοποιούν στιγμές καθημερινότητας που δεν έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα, αλλά δημιουργούν αίσθημα οικειότητας. Σε κάποιον που δεν είναι εξοικειωμένος με αυτές τις πλατφόρμες και προσεγγίζει τη συμπεριφορά με αναγωγή στον φυσικό κόσμο, πιθανότερο να προκαλέσει αμηχανία μία τέτοια πράξη ή να εκληφθεί ως παράδοση ή αδικαιολόγητη έως αλλοπρόσαλλη.

Σε κάθε περίπτωση, όταν αυτή η πράξη γίνεται και από δικαστικούς λειτουργούς, η ίδια κοινωνική ψηφιακή κουλτούρα τίθενται έναντι στα ερωτηματικά που εγείρει τέτοια τάση αυθόρμητης αυτοπαρουσίασης. Ακόμη και τέτοιες «αθώες» δημοσιεύσεις πρέπει να αξιολογούνται υπό το πρίσμα της θεσμικής ευθύνης και της εικόνας του δικαστικού λειτουργού ως φορέα κύρους, σοβαρότητας και ανεξαρτησίας. Η φωτογράφιση και δημοσίευση ενός γεύματος πάνω στο γραφείο (π.χ. μιας απλής σαλάτας ή καφέ) δεν εγείρει, κατ' αρχήν, ζητήματα δεοντολογίας, ακόμα και εάν μπορεί να δημιουργήσει ερωτηματικά σχετικά με την τάση αυτοπαρουσίασης και επίδειξης προσωπικών στιγμών, αρκεί να μην περιλαμβάνει και ενδείξεις που να συνδέονται με παραμέτρους επαγγελματικής

⁵⁵ Re Young, Tennessee Board of Judicial Conduct, 05.10.2020

(διαθέσιμη: https://www.tncourts.gov/sites/default/files/docs/judge_jonathan_young_reprimand_2020_10_05.pdf)

ανευθυνότητας ή πολυτελούς επίδειξης. Παραδείγματος χάριν, δεν εγείρεται σοβαρό (εάν και μπορεί να εγείρεται) ζήτημα εάν δημοσιεύεται μια φωτογραφία με φαγητό χωρίς λεζάντα ή με ουδέτερη λεζάντα (π.χ. «*διάλειμμα για μεσημεριανό*»), ακόμα και εάν κινείται στο μεταίχμιο. Αντίθετα, σχολιασμός που ενέχει ειρωνεία ή υπονοεί αδιαφορία για την εργασία (π.χ. «*επιτέλους ξεμπερδέψαμε*», «*έφαγα καλύτερα από ό,τι δικάζα σήμερα*») ενδέχεται να θίξει την εικόνα της Δικαιοσύνης και να προκαλέσει δημόσια κριτική.

Επιπλέον η αισθητική της φωτογραφίας μπορεί να διαδραματίσει ρόλο. Η υπερβολικά σκηνοθετημένη ή πολυτελής παρουσίαση μπορεί να θεωρηθεί ως επίδειξη ευημερίας ή lifestyle ξένο προς τον δημόσιο δικαστικό ρόλο. Η λεπτή ισορροπία έγκειται στο ότι ενώ οι δικαστές δεν ζουν σε απομόνωση ούτε στερούνται προσωπικότητας η δημόσια εικόνα τους είναι αναγκαίο να συμβαδίζει με τις αρχές της αμεροληψίας, της μετριοπάθειας και της διακριτικότητας.

Συνεπώς η πρακτική του «*φωτογραφίζω το φαγητό μου*» ή άλλη συναφής πρακτική δεν απαγορεύεται ακριβώς, αλλά πρέπει να εντάσσεται σε ένα πλαίσιο αυτοπεριορισμού, όπου οι δικαστές αναρωτιούνται: «*εάν ένας πολίτης ή δημοσιογράφος έβλεπε αυτήν την εικόνα, θα μπορούσε να διατηρήσει την εμπιστοσύνη του στο κόρος του δικαστικού μου ρόλου;*»

Η απεικόνιση εξοπλισμού γραφείου, όπως είναι οι υπηρεσιακοί υπολογιστές, έγγραφα, φάκελοι ή οθόνες που μπορεί να περιέχουν ευαίσθητες πληροφορίες αποτελεί σοβαρό κίνδυνο για την εμπιστευτικότητα των δικαστικών διαδικασιών. Επιπλέον τέτοια απεικόνιση ενδέχεται να οδηγήσει σε παρανόηση ως προς τον χαρακτήρα ή το περιεχόμενο των δικαστικών εργασιών · ιδίως εάν το υλικό χρησιμοποιηθεί ή αναπαραχθεί εκτός πλαισίου.

Ιδιαίτερη σημασία αποκτά και το περιεχόμενο που συνοδεύει τις εικόνες, όπως λεζάντες ή σχόλια. Ειρωνικές ή απαξιωτικές εκφράσεις για το δικαστικό έργο ή το εργασιακό περιβάλλον, π.χ. «*πάλι Δευτέρα...* », «*σήμερα δε δουλεύουμε*», αποτελούν όχι απλώς ατυχή χιουμοριστικά σχόλια, αλλά μπορούν να προσλάβουν θεσμικά αρνητικό πρόσημο καθώς κλονίζουν την εικόνα επαγγελματισμού και υπευθυνότητας του λειτουργού της Δικαιοσύνης.

Εξίσου κρίσιμη είναι η διαχείριση των χρονικών ενδείξεων (timestamps) ή της αυτόματης επισήμανσης τοποθεσίας ή χρόνου σε περιεχόμενο που αναρτάται κατά τη διάρκεια του ωραρίου εργασίας. Η δημόσια έκθεση ότι οι δικαστές ασχολούνται με προσωπική προβολή στα ΜΚΔ εν ώρα υπηρεσίας μπορεί να προκαλέσει εύλογες αμφιβολίες για την αφοσίωση και την ακεραιότητα με την οποία ασκούν τα καθήκοντά τους. Σε περίπτωση δε που η ανάρτηση σχετίζεται με σχολιασμό επί δικαστικών υποθέσεων ή με πολιτικά/κοινωνικά ζητήματα, η αποσύνδεση από τον θεσμικό ρόλο καθίσταται ακόμη πιο επισφαλής.

Ιδιαίτερη διάκριση απαιτείται και ως προς τον σκοπό της φωτογραφίας. Προσωπικές στιγμές, όπως εικόνες εγκυμοσύνης ή οικογενειακές δραστηριότητες, είναι προτιμότερο να παραμένουν στο ιδιωτικό άλμπουμ. Η τάση «*sharenting*» (υπερβολική κοινοποίηση φωτογραφιών παιδιών) είναι ξένη προς τον δικαστικό ρόλο, που καλείται να διασφαλίζει όχι μόνον το ιδιωτικό απόρρητο, αλλά και την αίσθηση της θεσμικής σοβαρότητας.

Γραπτές αναρτήσεις και σχόλια

Η γραπτή έκφραση δικαστικών λειτουργιών στα ΜΚΔ εγείρει επίσης ιδιότυπα ζητήματα ελευθερίας της έκφρασης, της θεσμικής αμεροληψίας και της πειθαρχικής ευθύνης. Όπως επισημαίνουν οι Kudlík, Tomešová και Přindiš (2022), κάθε ανάρτηση συνιστά εν δυνάμει αποδεικτικό τεκμήριο · μόνιμο ψηφιακό ίχνος που μπορεί να αξιοποιηθεί σε πειθαρχικές διαδικασίες. Μεθοδολογικά, η αξιολόγηση του περιεχομένου ακολουθεί την τριμερή κατηγοριοποίηση της νομολογίας του ΕΔΔΑ: πραγματικές δηλώσεις, αξιολογικές κρίσεις και οι ενδιάμεσες υβριδικές δηλώσεις · για τις τελευταίες, απαιτείται ελάχιστο πραγματικό υπόβαθρο και μη υπερβολική διατύπωση⁵⁶.

Στο πεδίο του πολιτικού λόγου, η ελευθερία της έκφρασης των δικαστών δεν αποκλείεται · περιορίζεται, όμως, από την ανάγκη διατήρησης της εμφανιζόμενης ή φαινόμενης ουδετερότητας. Αποδεκτός είναι ο νηφάλιος νομικός σχολιασμός· αντίθετα, κομματική υποστήριξη ή αξιολόγηση εκλογικών αποτελεσμάτων συνιστά πειθαρχικά κολάσιμη συμπεριφορά⁵⁷. Ενδιαφέρουσα είναι η τσέχικη υπόθεση 16 Kss 7/2014-92 (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, 11-06-2015) όπου δικαστής, σχολιάζοντας εκλογική ψηφοφορία και διανέμοντας φυλλάδιο, καταδικάσθηκε · η απόφαση επικυρώθηκε από το Συνταγματικό Δικαστήριο (I ÚS 2617/15, 05-09-2016) και δη με ρητή επίκληση της *Baka v. Hungary* [20261/12], 23.06.2016.

Περαιτέρω, δηλώσεις που προάγουν ιδέες ασύμβατες με δημοκρατική τάξη ή διαδίδουν hoaxes υπονομεύουν το κύρος της Δικαιοσύνης⁵⁸. Ενδεικτικά, Τσέχοι δικαστές τιμωρήθηκαν για χυδαία άρθρα κατά της μεταναστευτικής κρίσης και διασπορά ηλεκτρονικών ψευδών ειδήσεων⁵⁹. Ανάλογα, στην Αριζόνα⁶⁰ δικαστής επιπλήχθηκε για υποτιμητικό δημόσιο σχόλιο (σε μτφ.) «να μην είσαι η πιο λαμπερή λάμπα στον πολυέλαιο» κατά ενοικιαστή. Ο τόνος (σαρκασμός, χλευασμός, υπαινικτικό χιούμορ) και η γλωσσική μορφή (ορθογραφία, συντακτική ακρίβεια) αποτελούν επιπλέον δείκτες αξιολόγησης. Ακαδημαϊκή τυπικότητα και σεβασμός στην τοπική πολιτισμική συγκυρία μειώνουν τον κίνδυνο πειθαρχικής ευθύνης. Παρά το περιθώριο «δημοσιογραφικής ή καλλιτεχνικής αδειάς», χυδαιότητα ή λόγος μίσους υπερβαίνουν τα ανεκτά όρια⁶¹.

Τέλος, σε ζητήματα υψηλής κοινωνικής έντασης (πόλεμος, πανδημία, δικαιώματα μειονοτήτων) συστήνεται οι δικαστές να περιορίζονται σε ψύχραιμη νομική ανάλυση, εάν θεωρηθεί ότι χρειάζεται τέτοια · οποιαδήποτε πολιτική στράτευση ή διάδοση μη επαληθευμένων ισχυρισμών (π.χ. θεωριών συνωμοσίας για την ουκρανική σύρραξη ή την

⁵⁶ *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark* [49017/99], 19.06.2003, *Maciejewski v. Poland* [34447/05], 13.01.2015, *Jerusalem v. Austria* [26958/95], 27.02.2021, *Morice v. France* [29368/10], 23.04.2015, *Kuliš and Różycki v. Poland* [27209/03], 06.10.2009.

⁵⁷ *Kudeshkina v. Russia* [29492/05], 26.02.2009, *Baka v. Hungary* [20261/12], 23.06.2016.

⁵⁸ *In the Matter of Brister*, Order (New Jersey Supreme Court September 16, 2021). UNODC. *Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct*, 79, 106-107. UNODC (2018). *Use of Social Media by Judges. Discussion Guide for the Expert Group Meeting*, 15-16.

⁵⁹ Supreme Administrative Court (Czech Republic), 06.06.2016, rf 11 Kss 6/2015-53, Supreme Administrative Court (Czech Republic) 28.11.2018, rf 13 Kss 6/2017-538, Supreme Administrative Court (Czech Republic), 25.05.2015, rf 13 Kss 1/2015-112 και Constitutional Court (Czech Republic), 08.11.2016, rf II. ÚS 2490/15.

⁶⁰ *Urie*, Order, Arizona Commission on Judicial Conduct, 12 June 2018 · Massachusetts Advisory Opinion 2016-9.

⁶¹ *Wille v. Liechtenstein* [28396/95], 28.10.1999, *Albayrak v. Turkey* [38406/97] 07.07.2008, *Brasilier v. France* [71343/01], 11.04.2006.

Covid-19, σχετικά πρόσφατα) διακινδυνεύει όχι μόνον προσωπικές κυρώσεις αλλά και τη συλλογική εμπιστοσύνη στο δικαστικό σώμα⁶².

Η νομολογία και η συγκριτική δεοντολογική θεωρία συγκλίνουν στο ότι οι δικαστικοί λειτουργοί επιτρέπεται να παρεμβαίνουν στον δημόσιο λόγο για ζητήματα οργάνωσης και λειτουργίας της Δικαιοσύνης εφόσον τηρούνται αυστηρές εγγυήσεις ουδετερότητας. Κατά τους Kudlík, Tomešová και Přindiš (2022), μία τέτοια παρέμβαση μετατρέπεται σε «κόκκινη σημαία», όταν αποκλίνει από αμιγώς ενημερωτικό ή ακαδημαϊκό χαρακτήρα και ξεφεύγει, λόγου χάριν, προς την παροχή εξατομικευμένων νομικών οδηγιών. Η οριοθέτηση είναι κρίσιμη, διότι στις περισσότερες δικαιοδοσίες οι κανόνες ασυμβίβαστου απαγορεύουν στους δικαστές είτε να ασκούν δικηγορία είτε να «προωθούν» συγκεκριμένους δικηγόρους· ακόμη και η απλή σύσταση φίλου-δικηγόρου μπορεί να δημιουργήσει εμφάνιση ιδιοτέλειας ή στενής σχέσης.

Ενδεικτικά, πειθαρχικό συμβούλιο στο Τενεσί επέβαλε κύρωση σε ποινικό δικαστή που ανάρτησε «tips» νομικού περιεχομένου στο Facebook, κρίνοντας ότι «ο δικαστής, ανεξαρτήτως κινήτρου, οφείλει να απέχει από την παροχή νομικών συμβουλών»⁶³. Παρόμοια, στη Νέα Υόρκη, δικαστής δημοσίευσε συστάσεις μέσω Twitter και Facebook προς εκπαιδευτικούς και γονείς του σχολείου της κόρης της και επικρίθηκε για υπέρβαση του ρόλου της⁶⁴.

Οι διαδικτυακές επαγγελματικές ομάδες όπου συχνά ζητούνται πρακτικές λύσεις σε εκκρεμείς υποθέσεις ενέχουν ιδιαίτερα υψηλό κίνδυνο· η συμμετοχή δικαστή πρέπει να περιορίζεται σε γενικές, θεωρητικές τοποθετήσεις ή σε ανάλυση νομολογίας χωρίς πρακτικές «συνταγές».

Ακόμη και σε ιδιωτικά αιτήματα φίλων, οι δικαστές υποχρεούνται να αρνούνται ευγενικά, διευκρινίζοντας την αδυναμία παροχής νομικής συμβουλής· διαφορετικά, η αστική αντίληψη περί μεροληψίας μπορεί να εδραιωθεί και να θίξει το θεμελιώδες κεφάλαιο εμπιστοσύνης προς τη Δικαιοσύνη.

Οι δικαστές διαθέτουν τη θεσμική νομιμοποίηση να συμμετέχουν στον δημόσιο διάλογο για ζητήματα οργάνωσης και λειτουργίας της Δικαιοσύνης. Αναγνωρίζεται ρητά ότι η ελευθερία της έκφρασης των δικαστικών λειτουργών εκτείνεται σε θέματα δημόσιου ενδιαφέροντος, όπως η απονομή Δικαιοσύνης, η ανεξαρτησία των δικαστηρίων ή η ποιότητα της νομοθετικής διαδικασίας⁶⁵. Ωστόσο η άσκηση του δικαιώματος αυτού υπόκειται σε τριπλό φίλτρο: τεκμηρίωση, τόνος και πλαίσιο.

Η κριτική οφείλει να παραμένει στον χώρο της αξιολογικής κρίσης (value judgement)· εάν δικαστής διατυπώσει συγκεκριμένες πραγματικές αιτιάσεις (statement of facts) (π.χ. διαφθορά, μεροληψία, καθυστέρηση δίκης), οφείλει να διαθέτει επαρκές αποδεικτικό υπόβαθρο. Επιτρέπεται να ασκεί αυστηρή κριτική εφόσον βασίζεται σε ακριβή γεγονότα

⁶² In the Matter of Brister, Order (New Jersey Supreme Court September 16, 2021). UNODC. *Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct*, 79, 106-107. UNODC (2018). *Use of Social Media by Judges. Discussion Guide for the Expert Group Meeting*, 15-16.

⁶³ Board of Judicial Conduct (Tennessee), 05.11.2021.

⁶⁴ Commission on Judicial Conduct (New York State), in the Matter of Penepinto, Determination, 09.12.2020.

⁶⁵ *Chim and Przywieczerski v. Poland* [36661/07 και 38433/07], 12.04.2018.

και δεν αποσκοπεί σε προσωπική δυσφήμιση. Ατεκμηρίωτες κατηγορίες συνιστούν υπέρβαση και δύνανται να θεμελιώσουν πειθαρχική ευθύνη.

Έπειτα σημασία έχει ο τόνος και η διατύπωση. Είναι λεπτή η γραμμή μεταξύ της κριτικής και της ύβρεως. Ο υποτιμητικός, ειρωνικός ή προσβλητικός λόγος υποσκάπτει την αξιοπρέπεια της Δικαιοσύνης, ακόμη και όταν το περιεχόμενο αφορά ζήτημα γενικού ενδιαφέροντος. Σε πειθαρχικό επίπεδο, σε ορισμένες δικαιοδοσίες, πλείστες αποφάσεις επιβάλλουν αυστηρότερες κυρώσεις, όταν οι δικαστές υιοθετούν χλευαστικό ύφος απέναντι σε συναδέλφους ή υπηρεσιακές δομές· η διαφορά μεταξύ στοχαστικής κριτικής και προσβολής κρίνεται κατ' αρχήν από το εάν ένας «λογικός τρίτος» θα αντιλαμβανόταν πρόθεση διαπόμπευσης.

Υπάρχει το πλαίσιο και η εχεμύθεια που επιβάλλουν την απαγόρευση «*litigating in the press*». Δηλώσεις σχετικές με εκκρεμείς υποθέσεις απαιτούν ακόμα μεγαλύτερη φειδώ. Η δημόσια αντιπαράθεση δικαστή με διάδικο μέσω Τύπου ή ΜΚΔ δύναται να δημιουργήσει εύλογη αμφιβολία σχετικά με τη δικαστική αμεροληψία⁶⁶. Κατά συνέπεια, οι δικαστές δεν πρέπει να προσφεύγουν στα ΜΜΕ ούτε σε προσωπικά προφίλ στα ΜΚΔ ή σε ιστοσελίδες, για να υπερασπιστούν τον χειρισμό υπόθεσής τους· ο μόνος διαθέσιμος δρόμος είναι η αιτιολογημένη δικαστική απόφαση.

Ο σχολιασμός θεμάτων όπως οι καθυστερήσεις, ο φόρτος εργασίας ή οι ελλείψεις υποδομών είναι επιτρεπτός, αρκεί να μην περιέχει κατηγορίες προσωπικού χαρακτήρα. Για παράδειγμα, η άσκηση εμπεριστατωμένης θεσμικής κριτικής για την έλλειψη γραμματειακού προσωπικού, που δεν συνιστά και *ad hominem* επίθεση, δεν μπορεί να εγείρει πειθαρχικά ζητήματα.

Η συμμετοχή δικαστών σε ακαδημαϊκές συζητήσεις ή η αξιολόγηση νέων νομοθετημάτων θεωρούνται ουσιώδη στοιχεία συνεισφοράς στον νομικό πολιτισμό. Τα ΜΚΔ, παρότι πολλαπλασιάζουν την απήχηση, δεν μεταβάλλουν τα ουσιαστικά κριτήρια: νηφαλιότητα, τεκμηρίωση, αποφυγή προσωπικών χαρακτηρισμών.

Ο δημόσιος σχολιασμός από δικαστές αποτελεί θεμιτό, ενίοτε αναγκαίο πυλώνα της δημοκρατικής λογοδοσίας. Η νομιμότητά του, όμως, προϋποθέτει πλήρη συμμόρφωση με τις αρχές της τεκμηριωμένης αξιολογικής κριτικής, του μετριοπαθούς ύφους και της θεσμικής εχεμύθειας· κάθε υπέρβαση μετατρέπει τη «νόμιμη παρέμβαση» σε λόγο πειθαρχικής κύρωσης και διακινδυνεύει τη δημόσια εμπιστοσύνη στη δικαστική αμεροληψία. Οι δικαστές, ως άτομα καταρτισμένα στον νόμο, πρέπει να γνωρίζουν τους κινδύνους⁶⁷.

Θα ακολουθήσει η αναφορά σε μία σειρά από αποφάσεις του ΕΔΔΑ που βοηθούν στην καλύτερη κατανόηση αυτού του πεδίου των δημόσιων σχολίων. Παρόλο που δεν αναφέρεται κατ' ανάγκη στα ΜΚΔ, ισχύει όσον αφορά και τα ΜΚΔ, που διευκολύνουν τη δημόσια έκφραση.

⁶⁶ *Di Giovanni v. Italy* [51160/06], 09.07.2013.

⁶⁷ Βλ. και *Skatka v. Poland* [43425/98], 27.05.2003.

Simić v. Bosnia and Herzegovina

Στη *Simić v. Bosnia and Herzegovina*, [75255/10], 15.11.2016, ο δικαστής, ο οποίος επέκρινε το Συνταγματικό Δικαστήριο χωρίς τεκμηρίωση, σε διάφορες χρονικές στιγμές και με διαφορετικές ευκαιρίες, δεν δικαιώθηκε οπουδήποτε.

Ειδικότερα, ο προσφεύγων διορίστηκε ως δικαστής του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Προηγουμένως, ήταν Αντιπρόεδρος του πολιτικού κόμματος SNSD και μέλος της Εθνοσυνέλευσης της Σερβικής Δημοκρατίας (Republika Srpska). Τον Μάιο 2009, απέστειλε ανεπίσημη επιστολή στον Πρόεδρο του SNSD και τότε Πρωθυπουργό της Σερβικής Δημοκρατίας, στην οποία παρείχε απόψεις για τη λειτουργία του Συνταγματικού Δικαστηρίου, ανέφερε τη διαθεσιμότητά του και εμπειρία προς αξιοποίηση και συνέστησε συγκεκριμένο πρόσωπο (μέλος SNSD) για πρόσληψη ή διατήρηση σε κυβερνητική θέση. Η επιστολή δημοσιεύθηκε αργότερα από τα ΜΜΕ και προκάλεσε δημόσια κατακραυγή. Σε μετέπειτα συνεντεύξεις και σε συνέντευξη Τύπου, κατηγόρησε το Δικαστήριο και άλλους δικαστές για διαφθορά, πολιτικές παρεμβάσεις και εγκληματική δραστηριότητα, καθώς και για αδυναμία εκτέλεσης του συνταγματικού τους ρόλου. Ισχυρίστηκε ότι διαθέτει αποδείξεις για τις καταγγελίες του. Άρχισε εσωτερική διαδικασία εξέτασης του θέματος. Ο ίδιος επιβεβαίωσε ότι ήταν ο συγγραφέας της επιστολής, αλλά επέλεξε να μην συμμετάσχει πλήρως στη διαδικασία. Εγχώρια κρίθηκε πως παραβίασε τη δεοντολογία. Υπέσκαψε την ανεξαρτησία, την αμεροληψία και τη φήμη του δικαστηρίου. Η επιστολή προς το μέλος της Κυβέρνησης, έστω και ιδιωτική, θεωρήθηκε ως ασυμβίβαστη με τη θέση του. Οι δημόσιες εμφανίσεις του, με σοβαρές κατηγορίες, χωρίς προηγούμενη εσωτερική ή δικαστική αναφορά, θεωρήθηκαν αντιδεοντολογικές. Η ελευθερία της έκφρασης δεν κάλυπτε τις δηλώσεις του, λόγω της θέσης του και της υποχρέωσης για προστασία της θεσμικής ακεραιότητας.

Ο προσφεύγων υπέβαλε στο ΕΔΔΑ παραβίαση, μεταξύ άλλων, του άρθρου 10. Σε σχέση με αυτό, ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι η απομάκρυνσή του από το αξίωμα έγινε λόγω δημόσιων δηλώσεών του. Το ΕΔΔΑ ωστόσο έκρινε ότι η απομάκρυνση έγινε λόγω αμφιβολιών σχετικά με την αμεροληψία και τη συμπεριφορά του. Όχι λόγω των απόψεών του καθ'αυτών. Η συμπεριφορά του θεωρήθηκε ασύμβατη με τον ρόλο του ως δικαστή και έπληξε τη δημόσια εμπιστοσύνη στο Συνταγματικό Δικαστήριο.

Σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, είναι σημαντικό να διακρίνεται εάν η άποψη εκφράζεται δημόσια με σκοπό το άνοιγμα μιας συζήτησης δημόσιου ενδιαφέροντος (έστω και πολιτική ή αμφιλεγόμενη) ή όχι. Συναφώς, στις *Kudeshkina v. Russia* [29492/05], 26.02.2009 και *Baka v. Hungary* (ανωτέρω) υπήρξε παράβαση του άρθρου 10 ΕΣΔΑ.

Kudeshkina v. Russia

Στην *Kudeshkina v. Russia* (ανωτέρω) η προσφεύγουσα, με δεκαοκτώ χρόνια προϋπηρεσία, χειριζόταν ποινική υπόθεση κατά ανακριτή, ο οποίος κατηγορούνταν για κατάχρηση εξουσίας σε υπόθεση διαφθοράς που αφορούσε υψηλόβαθμους αξιωματούχους. Κατά τη

διάρκεια της δίκης, ο εισαγγελέας αρνήθηκε να συνεργαστεί με το δικαστήριο και επανειλημμένα το παρεμπόδιζε. Άσκησε προκλητικές ενστάσεις εναντίον της δικαστού και των ενόρκων (οι assessors, για σκοπούς αναφοράς, διατυπώνονται ως ένορκοι). Οι δύο ένορκοι αποχώρησαν από τη δίκη, δηλώνοντας ότι δέχθηκαν πιεστική και προσβλητική συμπεριφορά από τον εισαγγελέα. Η Πρόεδρος του Δικαστηρίου Μόσχας κάλεσε την προσφεύγουσα στο γραφείο της και, σύμφωνα με την ίδια, άσκησε πίεση, ώστε να αφαιρεθούν στοιχεία από τα πρακτικά και να παραποιηθεί η υπόθεση. Τελικά η προσφεύγουσα αφαιρέθηκε από την υπόθεση και αντικαταστάθηκε από άλλον δικαστή. Στο πλαίσιο μετέπειτα προεκλογικής εκστρατείας, η προσφεύγουσα κατέβηκε ως υποψήφια στις βουλευτικές εκλογές. Έδωσε σειρά από δημόσιες συνεντεύξεις όπου κατήγγειλε πιέσεις στη Δικαιοσύνη από τον εισαγγελέα και την Πρόεδρο του δικαστηρίου. Υποστήριξε ότι οι δικαστές στη Μόσχα λειτουργούν ως διοικητικοί υπάλληλοι και όχι ως ανεξάρτητοι λειτουργοί. Μίλησε για πολιτική και οικονομική χειραγώγηση της Δικαιοσύνης και γενικευμένη διαφθορά. Ανέφερε συγκεκριμένα την προαναφερόμενη δίκη, δηλώνοντας ότι της αφαιρέθηκε η υπόθεση επειδή δεν συμμορφώθηκε με «άνωθεν εντολές». Ειδικότερα, προέβη στις εξής δηλώσεις:

«Χρόνια δουλειάς στο Δικαστήριο της Μόσχας με έκαναν να αμφιβάλλω για την ύπαρξη ανεξάρτητης Δικαιοσύνης στη Μόσχα. Οι πιέσεις προς τα δικαστήρια για να λάβουν συγκεκριμένες αποφάσεις δεν είναι σπάνιες, όχι μόνον σε υποθέσεις δημόσιου ενδιαφέροντος, αλλά και σε υποθέσεις που αγγίζουν τα συμφέροντα ισχυρών προσώπων ή ομάδων».

«Κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας, ο εισαγγελέας προσπαθούσε να μας κρατήσει εντός στενών ορίων ερωτήσεων που θεωρούσε κατάλληλες. Αν το δικαστήριο ξεπερνούσε αυτά τα όρια, ξεκινούσε να ασκεί ενστάσεις και υπέβαλε αιτήματα χωρίς λόγο, προσπαθώντας να παραλύσει τη διαδικασία».

«Σε εκείνη τη στιγμή με κάλεσε η Πρόεδρος του Δικαστηρίου Μόσχας στο γραφείο της. Φυσικά δεν είχε δικαίωμα να παρέμβει, το δικαστήριο δεν ενεργεί ούτε για την Κατηγορούσα Αρχή ούτε για την Υπεράσπιση. Αλλά κατάλαβα καθαρά ότι η Πρόεδρος του Δικαστηρίου και ο εκπρόσωπος της Εισαγγελίας είχαν κοινό σκοπό».

«Αν όλοι οι δικαστές παραμείνουν σιωπηλοί, η χώρα μπορεί να καταλήξει σύντομα σε δικαστικό αναρχισμό».

Η προσφεύγουσα είχε καταγγείλει επίσημα την Πρόεδρο για παραβίαση της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης. Ειδικότερα, ανέφερε πως της ζήτησε εξηγήσεις για ερωτήσεις που έθετε στους μάρτυρες, της επέβαλε να τροποποιήσει τα πρακτικά της δίκης και να αποκρύψει λόγους αποχώρησης των ενόρκων και της πρότεινε να ζητήσει από τους ενόρκους να μην εμφανιστούν, ώστε να «καταρρεύσει» η δίκη. Μαρτυρίες των ενόρκων και της γραμματέως του δικαστηρίου υποστήριξαν τις καταγγελίες της. Η έρευνα κατέληξε ότι δεν αποδείχθηκε ότι η Πρόεδρος άσκησε πίεση. Η προσφεύγουσα αποπέμφθηκε από τη θέση της δικαστού λόγω παραβίασης της δεοντολογίας, με την αιτιολογία ότι σχολίασε δημόσια εκκρεμή υπόθεση και παραβίασε την αρχή της ουδετερότητας.

Όσον αφορά το εύρος της υπόθεσης, το ΕΔΔΑ επεσήμανε –και αυτό ήταν αδιαμφισβήτητο μεταξύ των διαδίκων – ότι η απόφαση να αποκλειστεί η προσφεύγουσα από την άσκηση δικαστικών καθηκόντων προκλήθηκε από τις δηλώσεις της στον Τύπο. Ούτε η ικανότητά της να υπηρετεί ούτε η επαγγελματική της καταλληλότητα να ασκεί δικαστικά καθήκοντα

αποτελέσαν αντικείμενο συζήτησης ενώπιον των εθνικών Αρχών. Επομένως το επίμαχο μέτρο σχετιζονταν ουσιωδώς με την ελευθερία της έκφρασης και όχι με το δικαίωμα κατοχής δημόσιας θέσης στη δικαστική εξουσία, που εκείνο δεν προστατεύεται από τη Σύμβαση (βλ. *Harabin v. Slovakia (dec.)* [62584/00], 29.06.2004). Συνεπώς εφαρμοζόνταν το άρθρο 10.

Το ΕΔΔΑ συναφώς θεώρησε ότι η πειθαρχική ποινή που επιβλήθηκε στην προσφεύγουσα συνιστούσε παρέμβαση στην άσκηση του δικαιώματος που προστατεύεται από το άρθρο 10. Η ύπαρξη αυτής της παρέμβασης δεν αμφισβητήθηκε από τα μέρη. Επομένως το ΕΔΔΑ προχώρησε και εξέτασε εάν η παρέμβαση ήταν δικαιολογημένη, εάν δηλαδή ήταν «προβλεπόμενη από τον νόμο» και εάν υπήρχε «νόμιμος σκοπός».

Η προσφεύγουσα αμφισβήτησε το ότι η ποινή ήταν «προβλεπόμενη από τον νόμο» και ότι επιδίωκε νόμιμο σκοπό. Ωστόσο στο βαθμό που οι αιτιάσεις της αφορούσαν την ποιότητα του νόμου που εφαρμόστηκε, το ΕΔΔΑ δεν βρήκε επαρκή λόγο να κρίνει ότι οι νομικές διατάξεις που επικαλέστηκαν οι εθνικές Αρχές δεν είχαν δημοσιευτεί ή ότι δεν ήταν προβλέψιμες στις συνέπειές τους. Τα επιχειρήματά της σχετικά με την αθέμιτη πειθαρχική διαδικασία και την έλλειψη αμεροληψίας του Δικαστηρίου της Μόσχας εξετάστηκαν στο πλαίσιο της αναλογικότητας του μέτρου. Επομένως το ΕΔΔΑ υπέθεσε ότι πληρούνται τα δύο πρώτα κριτήρια και προχώρησε να εξετάσει κατά πόσον η παρέμβαση ήταν «αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία».

Σε αυτό το πλαίσιο, εξέτασε το σύνολο των περιστάσεων της υπόθεσης βάσει των αρχών της νομολογίας του. Εν τάχει εδώ αναφέρεται πως η ελευθερία της έκφρασης είναι θεμέλιο κάθε δημοκρατικής κοινωνίας. Η ανάγκη για περιορισμό πρέπει να βασιζεται σε «επιτακτική κοινωνική ανάγκη», η επιβολή περιορισμού πρέπει να είναι αναλογική και να στηρίζεται σε επαρκείς και συναφείς λόγους. Εξέτασε επίσης το δικαιο της διαδικασίας, τις εγγυήσεις που προσφέρθηκαν στην προσφεύγουσα και τη φύση και αυστηρότητα της ποινής. Επεσήμανε πως πρέπει να διαχωρίζονται τα γεγονότα από τις αξιολογικές κρίσεις. Ακόμη και μία κρίση πρέπει να βασιζεται σε πραγματικά δεδομένα, αλλιώς μπορεί να θεωρηθεί υπερβολική. Το άρθρο 10 ισχύει και στον χώρο εργασίας, περιλαμβανομένων των δημοσίων υπαλλήλων και των δικαστών, ωστόσο αυτοί δεσμεύονται από το καθήκον πίστης, επιφυλακτικότητας και διακριτικότητας. Τα ζητήματα που αφορούν τη λειτουργία της Δικαιοσύνης είναι ζητήματα δημόσιου ενδιαφέροντος και τελούν υπό την προστασία του άρθρου 10. Ωστόσο η εμπιστοσύνη στο δικαστικό σώμα πρέπει να προστατεύεται από αβάσιμες επιθέσεις καθώς οι δικαστές δεν μπορούν να απαντήσουν δημοσίως. Στο πλαίσιο προεκλογικού αγώνα, το ΕΔΔΑ έδωσε σημασία στην ελευθερία λόγου και λόγω της διασύνδεσης με το δικαίωμα του εκλέγεσθαι. Η προσφεύγουσα τιμωρήθηκε για δηλώσεις που αφορούσαν πίεση σε δικαστές, διαφθορά στο δικαστικό σύστημα και πολιτικές παρεμβάσεις στη Δικαιοσύνη. Οι εθνικές Αρχές θεώρησαν αυτές τις δηλώσεις ψευδείς και αβάσιμες. Ωστόσο το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι οι δηλώσεις βασιζόνταν σε προσωπική εμπειρία της αιτούσας (συγκεκριμένη υπόθεση), ότι δεν υπήρξε επαρκής διάψευση των ισχυρισμών της από τις εθνικές Αρχές και ότι υπήρξαν παρατυπίες στην αφαίρεση της υπόθεσης από την ίδια. Αποδέχθηκε ότι η προσφεύγουσα έθιξε ζήτημα δημόσιου ενδιαφέροντος με βάση προσωπική εμπειρία και ότι η ποινή της παύσης δεν ήταν αναλογική. Οι δηλώσεις έγιναν στο πλαίσιο προεκλογικής περιόδου και δεν είχαν προσωπικά κίνητρα ή ιδιοτελείς σκοπούς. Εντόπισε επίσης σοβαρή έλλειψη αμεροληψίας στη διαδικασία. Η προσφεύγουσα είχε εύλογη ανησυχία για την αμεροληψία του

Δικαστηρίου της Μόσχας, η οποία δεν εξετάστηκε επαρκώς. Η ποινή της παύσης από το δικαστικό σώμα ήταν η αυστηρότερη δυνατή, δυσανάλογη με την πράξη και ικανή να προκαλέσει αποθαρρυντικό αποτέλεσμα (chilling effect) σε άλλους δικαστές που θα ήθελαν να εκφραστούν δημόσια. Οι εθνικές Αρχές απέτυχαν να επιτύχουν τη δέουσα στάθμιση μεταξύ της ανάγκης προστασίας της Δικαιοσύνης και του δικαιώματος της αιτούσας στην ελευθερία της έκφρασης. Συνεπώς το ΕΔΔΑ κατέληξε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10.

Baka v. Hungary

Η *Baka v. Hungary* (ανωτέρω) ήταν επίσης μία υπόθεση που συζητήθηκε αρκετά, σε συσχέτιση με την ελευθερία της έκφρασης, παρόλο που είχε κάπως διαφορετικό υπόβαθρο. Ο προσφεύγων ήταν πρώην δικαστής του ΕΔΔΑ (1991–2008) και εκλέχθηκε το 2009 από το Ουγγρικό Κοινοβούλιο ως Πρόεδρος του Ανώτατου Δικαστηρίου της Ουγγαρίας με θητεία έξι ετών (έως τον Ιούνιο 2015). Ήταν επίσης Πρόεδρος του Εθνικού Δικαστικού Συμβουλίου, με θεσμικό ρόλο να εκφέρει γνώμη επί νομοθετικών σχεδίων που επηρεάζουν τη Δικαιοσύνη. Υπό την ιδιότητά του, προέβη σε δημόσιες τοποθετήσεις και κριτική στις νομοθετικές μεταρρυθμίσεις (2010–2011). Μετά την ανάληψη της εξουσίας από τη συμμαχία Fidesz–KDNP με κοινοβουλευτική πλειοψηφία 2/3, η Κυβέρνηση προώθησε σημαντικές συνταγματικές και δικαστικές μεταρρυθμίσεις. Ο προσφεύγων εξέφρασε επανειλημμένα δημόσια κριτική. Σχετικά με τον νόμο ακύρωσης καταδικών, θεώρησε ότι υπονομεύει τη δικαστική ανεξαρτησία καθώς παρεμβαίνει στην ελεύθερη αποτίμηση αποδεικτικών στοιχείων από τους δικαστές. Σχετικά με την αλλαγή στην ηλικία συνταξιοδότησης των δικαστών (από 70 σε 62), προειδοποίησε ότι θα επηρεάσει σοβαρά τη λειτουργία της Δικαιοσύνης και ότι παραβιάζει την αρχή της μονιμότητας των δικαστών. Επέκρινε την αλλαγή ως επαγγελματικά αδικαιολόγητη και ταπεινωτική, με πολιτικά κίνητρα. Σχετικά με την αναδιάρθρωση του συστήματος δικαστικής διοίκησης, αντιτάχθηκε στη δημιουργία της Εθνικής Δικαστικής Υπηρεσίας που συγκέντρωνε υπερεξουσίες σε ένα μόνον πρόσωπο χωρίς λογοδοσία. Τόνισε πως οι νέες εξουσίες ήταν άνευ προηγουμένου στην Ευρώπη και συγκρίσιμες μόνον με εποχές του σοσιαλιστικού καθεστώτος. Αναφέρθηκε στη συνταγματική προσφυγή (καθιέρωση συνταγματικής έφεσης) και στον κίνδυνο υπονόμευσης της δικαστικής συνέπειας.

Οι νομοθετικές ενέργειες που ακολούθησαν οδήγησαν στην πρόωρη παύση του προσφεύγοντος. Παρότι αρχικά κυβερνητικοί αξιωματούχοι διαβεβαίωναν ότι η αλλαγή του ονόματος του ανώτατου δικαστηρίου σε «Κύρια» δεν θα επηρεάζε τη θέση του Προέδρου, αργότερα, η Κυβέρνηση εισήγαγε τροπολογίες στο Σύνταγμα και τη μεταβατική νομοθεσία που τερμάτιζαν τη θητεία του Προέδρου του Ανώτατου Δικαστηρίου στις 1 Ιανουαρίου 2012. Επέβαλαν νέα κριτήρια εκλογής που απέκλειαν τον προσφεύγοντα (δεν είχε υπηρετήσει ως δικαστής στην Ουγγαρία για πέντε συνεχή χρόνια με αορίστου χρόνου διορισμό). Ως συνέπεια αυτών, η θητεία του προσφεύγοντος τερματίστηκε πρόωρα (τρεισήμισι χρόνια νωρίτερα από το κανονικό). Παρότι διατηρήθηκε ως Πρόεδρος πολιτικού τμήματος της νέας Κύρια, απώλεσε μισθολογικά και κοινωνικά προνόμια (στέγαση, ασφάλεια κ.λπ.), στερήθηκε αποζημίωσης/συμπληρωματικής σύνταξης ως πρώην Πρόεδρος, λόγω αλλαγής της

σχετικής νομοθεσίας (και επειδή δεν είχε φτάσει το όριο ηλικίας). Εκ των γεγονότων, η απόλυση του προσφεύγοντος από τη θέση του δεν στηρίχθηκε σε οποιαδήποτε επαγγελματική ανεπάρκεια ή πειθαρχική αιτία, συνέπεσε χρονικά και αιτιακά με την έντονη και δημόσια κριτική που άσκησε ως δικαστικός αξιωματούχος στις κυβερνητικές μεταρρυθμίσεις και εφαρμόστηκαν νομοθετικές τροποποιήσεις *ad hoc* που απέκλειαν τον ίδιο και διέκοπταν τη θητεία του πρόωρα.

Σε σχέση με το σκέλος της υπόθεσης που αφορά την ελευθερία της έκφρασης, το ΕΔΔΑ υπενθύμισε ότι το άρθρο 10 εφαρμόζεται όχι μόνον στους δημόσιους υπαλλήλους, αλλά και στους δικαστικούς λειτουργούς, υπό την προϋπόθεση ότι η επίμαχη πράξη συνδέεται με την άσκηση της ελευθερίας έκφρασης και όχι απλώς με την υπηρεσιακή τους ιδιότητα. Συναφώς, γίνεται διάκριση μεταξύ περιπτώσεων όπου η απομάκρυνση συνδέεται σαφώς με εκφρασμένες απόψεις, όπως στις υποθέσεις *Wille v. Liechtenstein* [GC] [28396/95], 28.10.1999 και *Kudeshkina v. Russia* (ανωτέρω), όπου εφαρμόζεται το άρθρο 10 και περιπτώσεων όπου η απομάκρυνση συνδέεται με επαγγελματική αξιολόγηση ή διοικητικά κριτήρια, όπως στη *Harabin v. Slovakia (dec.)* (ανωτέρω), όπου το άρθρο 10 δεν εφαρμόζεται.

Ως προς το κατά πόσον υπήρξε παρέμβαση, δόθηκε έμφαση στην εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και στην αλυσιδωτή σύνδεση που υπήρχε. Ο προσφεύγων, ως Πρόεδρος του Ανώτατου Δικαστηρίου και του Εθνικού Δικαστικού Συμβουλίου, δημόσια και επανειλημμένα εξέφρασε απόψεις και επικρίσεις σχετικά με το υποχρεωτικό όριο ηλικίας συνταξιοδότησης των δικαστών, τη δικαστική ανεξαρτησία και τη συνταγματική μεταρρύθμιση. Οι σχετικές παρεμβάσεις του (π.χ. ομιλία στη Βουλή, επιστολές προς τον Πρωθυπουργό, ανακοινώσεις τύπου) χρονολογικά προηγήθηκαν άμεσα της πρόωρης λήξης της θητείας του. Η επιλογή νομοθετικών αλλαγών, σε συνδυασμό με τις δηλώσεις κυβερνητικών παραγόντων και την τροποποίηση των όρων διορισμού, εξαίρεσαν τον προσφεύγοντα από το νέο αξίωμα του Προέδρου του Κύρια. Η χρονική εγγύτητα και η αλληλουχία των γεγονότων δημιουργούν, σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, ισχυρό τεκμήριο αιτιώδους συνάφειας μεταξύ των εκφρασμένων απόψεων του προσφεύγοντος και της πρόωρης απομάκρυνσής του, κατά τρόπο ώστε βασικά το βάρος απόδειξης να αντιστρέφεται και το Κράτος να πρέπει να αιτιολογήσει. Το ΕΔΔΑ σημειώνει ότι ουδέποτε δόθηκε ουσιαστική αιτιολογία από την Κυβέρνηση για την απομάκρυνση, πέραν γενικόλογων αναφορών στη θεσμική μεταρρύθμιση. Δεν αποδείχθηκε ότι υπήρξε κατάργηση ουσιώδους πτυχής των καθηκόντων του προσφεύγοντος, ώστε να δικαιολογηθεί η λήξη της θητείας του. Αντίθετα, κανένα όργανο αμφισβήτησε την επάρκεια ή το ήθος του για τη θέση. Άρα η Κυβέρνηση δεν κατάφερε να αποδείξει ότι η απομάκρυνση δεν συνδεόταν με την έκφραση απόψεων του προσφεύγοντος. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι υπήρξε παρέμβαση στην ελευθερία της έκφρασης του προσφεύγοντος καθώς η πρόωρη λήξη της θητείας του οφειλόταν στις δημόσιες επικρίσεις που είχε εκφράσει με τρόπο θεσμικά θεμιτό και στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του. Αναγνώρισε ότι η παύση του προσφεύγοντος βασίστηκε σε διατάξεις που τέθηκαν σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2012. Στη βάση αυτή προχώρησε να εξετάσει τη νομιμότητα και την αναγκαιότητα και αναλογικότητα.

Παρόλο που ο προσφεύγων υποστήριξε πως οι διατάξεις αυτές είχαν αναδρομικό, εξατομικευμένο και αυθαίρετο χαρακτήρα και άρα δεν συνιστούσαν «νόμο», το ΕΔΔΑ, παρότι εξέφρασε επιφυλάξεις για τη συμβατότητα της νομοθεσίας με την αρχή του κράτους

δικαίου, δέχθηκε, για τις ανάγκες της εξέτασης, ότι η επέμβαση ήταν προβλεπόμενη από τον νόμο, αφού υπήρχαν άλλοι λόγοι παραβίασης.

Συναφώς, ως προς τον νόμιμο σκοπό, η Κυβέρνηση υποστήριξε ότι η παύση αποσκοπούσε στη διατήρηση της αυθεντίας και αμεροληψίας της Δικαιοσύνης και ότι η θέση του προσφεύγοντος ήταν «διοικητική» και όχι δικαστική. Το ΕΔΔΑ δέχθηκε ότι η τροποποίηση του τρόπου εκλογής του Προέδρου του Ανώτατου Δικαστηρίου μπορεί να εξυπηρετεί τον στόχο ενίσχυσης της ανεξαρτησίας. Ωστόσο υπογράμμισε ότι η πρόωρη παύση του δεν στηρίχθηκε σε νόμιμα προβλεπόμενους λόγους ούτε σχετιζόταν με ανεπάρκεια ή παράπτωμα. Αντίθετα, ήταν απόρροια της άσκησης του δικαιώματος ελευθερίας έκφρασής του. Συμπερασματικά, η παρέμβαση δεν εξυπηρετούσε νόμιμο σκοπό.

Παρόλα αυτά, το ΕΔΔΑ συνέχισε την ανάλυση και για το εάν η παρέμβαση ήταν «αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία». Σε αυτό το πλαίσιο, ως προς τις γενικές αρχές για την ελευθερία της έκφρασης, διατυπώθηκε ξανά πως η ελευθερία της έκφρασης είναι θεμέλιο της δημοκρατίας και αφορά ακόμα και απόψεις που σοκάρουν ή ενοχλούν. Οι περιορισμοί πρέπει να είναι αναγκαίοι, δηλαδή να καλύπτουν επείγουσα κοινωνική ανάγκη και να είναι αναλογικοί. Ο δημόσιος διάλογος για ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος, όπως η λειτουργία της Δικαιοσύνης, απολαμβάνει ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο προστασίας. Η απουσία αποτελεσματικού ένδικου ελέγχου μπορεί να ενισχύσει τη διαπίστωση παραβίασης. Σε σχέση με την ελευθερία της έκφρασης των δικαστών, διατυπώθηκε πως οι δικαστές, παρόλο που υπόκεινται σε καθήκον διακριτικότητας, έχουν το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης, ιδίως όταν πρόκειται για ζητήματα που αφορούν τη λειτουργία και ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης. Η παρέμβαση σε τέτοια έκφραση πρέπει να υφίσταται αυστηρό έλεγχο. Το ΕΔΔΑ αναγνωρίζει τη σημασία της θέσης του προσφεύγοντος και ότι εξέφρασε τις απόψεις του στο πλαίσιο των θεσμικών του καθηκόντων (όπως η υποβολή απόψεων στο Κοινοβούλιο και το Συνταγματικό Δικαστήριο). Κατά την εφαρμογή των αρχών στην εν λόγω υπόθεση, το ΕΔΔΑ επεσήμανε ότι η πρόωρη απομάκρυνση του προσφεύγοντος ήταν αποτέλεσμα της δημόσιας έκφρασης απόψεών του, στο πλαίσιο της ιδιότητας του ως θεσμικού επικεφαλής της δικαστικής εξουσίας. Η κριτική του αφορούσε θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος, όπως η δικαστική ανεξαρτησία και η συνταγματικότητα των μεταρρυθμίσεων. Οι δηλώσεις του δεν περιείχαν προσωπικές επιθέσεις ή αμφισβήτηση της αμεροληψίας άλλων δικαστών. Το μέτρο της απομάκρυνσης δεν ήταν ανάλογο και προκάλεσε αποτρεπτικό αποτέλεσμα (chilling effect) για άλλους δικαστές. Ακόμα και τα κριτήρια του Κράτους να θεωρηθούν «σχετικά», δεν ήταν επαρκή, ώστε να αποδείξουν ότι η παρέμβαση ήταν «αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία», καταλήγοντας ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 ΕΣΔΑ.

Wille v. Liechtenstein

Η *Wille v. Liechtenstein* (ανωτέρω) παρουσιάζει επίσης ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Ο προσφεύγων, πρώην μέλος της Κυβέρνησης του Λιχτενστάιν και αργότερα Πρόεδρος του Διοικητικού Δικαστηρίου, διατύπωσε δημόσια σε διάλεξη το 1995 νομική άποψη ότι το Συνταγματικό Δικαστήριο έχει αρμοδιότητα να επιλύει διαφορές ερμηνείας του Συντάγματος μεταξύ του Πρίγκιπα και του Κοινοβουλίου (Landtag). Αυτή η θέση

θεωρήθηκε από τον Πρίγκιπα Hans-Adam II ως αντίθετη προς το Σύνταγμα. Ειδικότερα, ως προς τα βασικά γεγονότα, το 1992, προέκυψε διαφωνία μεταξύ της Κυβέρνησης και του Πρίγκιπα σχετικά με το δημοψήφισμα για την ένταξη στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο. Ο προσφεύγων ήταν τότε αναπληρωτής Πρωθυπουργός. Κατά τον Πρίγκιπα, ο προσφεύγων είχε πει ότι δεν δεσμεύεται από το Σύνταγμα, με αποτέλεσμα ο Πρίγκιπας να αποσύρει προσωρινά την εμπιστοσύνη του από την Κυβέρνηση. Το 1993, ο προσφεύγων δεν επανεκλέχθηκε στη Βουλή, αλλά διορίστηκε ως Πρόεδρος του Διοικητικού Δικαστηρίου από τον Πρίγκιπα. Την 16η Φεβρουαρίου 1995, ο προσφεύγων έδωσε διάλεξη στο Liechtenstein-Institut, εκφράζοντας τη νομική του άποψη ότι το Συνταγματικό Δικαστήριο μπορεί να επιλύει διαφορές μεταξύ Πρίγκιπα και Βουλής. Την 27η Φεβρουαρίου 1995, ο Πρίγκιπας του έστειλε επιστολή, δηλώνοντας ότι θεωρεί τις απόψεις του αντίθετες προς το Σύνταγμα και τον καθιστά ακατάλληλο για δημόσιο αξίωμα στο μέλλον. Δήλωσε επίσης ότι δεν θα τον αναδιορίσει. Την 9η Μαρτίου 1995, ο προσφεύγων ενημέρωσε τον Πρόεδρο της Βουλής, αρνούμενος ότι είχε πει ποτέ πως δεν δεσμεύεται από το Σύνταγμα και υποστηρίζοντας ότι η έκφραση νομικής άποψης δεν συνιστά παραβίαση του Συντάγματος. Η Βουλή (Landtag) αποφάσισε ομόφωνα ότι οι δηλώσεις του προσφεύγοντος δεν αμφισβητούν τη θέση του ως Προέδρου του Διοικητικού Δικαστηρίου. Ανοικτή επιστολή του Πρίγκιπα (2 Ιουνίου 1995 επαναλάμβανε δημόσια ότι θεωρεί τον προσφεύγοντα ακατάλληλο λόγω της στάσης του απέναντι στο Σύνταγμα, τονίζοντας ότι δεν πρόκειται για θέμα ελευθερίας της έκφρασης, αλλά για θεσμική υπέρβαση. Το 1997, η Βουλή πρότεινε ξανά τον προσφεύγοντα για αναδιορισμό. Ο Πρίγκιπας αρνήθηκε, επικαλούμενος και πάλι τη μη συμμόρφωση του προσφεύγοντος με το Σύνταγμα, παρόλο που αναγνώρισε τις νομικές του ικανότητες και πρότεινε να διοριστεί ως απλός δικαστής (όχι Πρόεδρος). Έκτοτε, ο προσφεύγων εργάζονταν ως ερευνητής στο Liechtenstein-Institut. Η υπόθεση αφορούσε μια βαθιά θεσμική διαφωνία για τη συνταγματική ερμηνεία και τα όρια εξουσίας μεταξύ Πρίγκιπα και κρατικών οργάνων. Ο προσφεύγων τιμωρήθηκε πολιτικά και ουσιαστικά επαγγελματικά για την έκφραση νομικής άποψης που δεν άρεσε στον Πρίγκιπα, εγείροντας ζητήματα ελευθερίας της έκφρασης, διαχωρισμού εξουσιών, ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης και ισότιμης πρόσβασης σε δημόσια αξιώματα.

Ο προσφεύγων παραπονέθηκε ότι, λόγω των απόψεων που εξέφρασε κατά τη διάρκεια δημόσιας διάλεξης για το συνταγματικό δικαιο στο Liechtenstein-Institut στις 16 Φεβρουαρίου 1995, ο Πρίγκιπας του ανακοίνωσε, με επιστολή, την πρόθεσή του να μην τον διορίσει ξανά σε δημόσιο αξίωμα. Υποστήριξε ότι αυτό συνιστά παραβίαση του δικαιώματός του στην ελευθερία της έκφρασης, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο άρθρο 10.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι η επιστολή του Πρίγκιπα στις 27 Φεβρουαρίου 1995 συνιστούσε παρέμβαση από κρατική Αρχή στο δικαίωμα του προσφεύγοντος στην ελευθερία της έκφρασης. Η επιστολή αυτή δεν συνδεόταν με συγκεκριμένη διαδικασία αξιολόγησης προσόντων, αλλά αποτελούσε αντίδραση σε δημόσια έκφραση γνώμης από τον προσφεύγοντα. Μάλιστα το ΕΔΔΑ κρίνει ότι η ενέργεια αυτή είχε αποτρεπτικό αποτέλεσμα (chilling effect) στην άσκηση του δικαιώματος έκφρασης καθώς ήταν πιθανό να αποθαρρύνει τον προσφεύγοντα από το να εκφράσει στο μέλλον παρόμοιες απόψεις. Μια τέτοια παρέμβαση συνιστά παραβίαση του άρθρου 10, εκτός εάν αποδειχθεί ότι ήταν προβλεπόμενη από τον νόμο, ότι επεδίωκε έναν ή περισσότερους θεμιτούς σκοπούς και ότι ήταν αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία.

Το ΕΔΔΑ, εξετάζοντας εάν η κύρωση από τον Πρίγκιπα, δηλαδή η απόφαση να μην αναδιοριστεί ο προσφεύγων, ήταν ανάλογη και δικαιολογημένη, επεσήμανε πως ο προσφεύγων, ως Πρόεδρος του Διοικητικού Δικαστηρίου, είχε δικαίωμα έκφρασης γνώμης στο πλαίσιο επιστημονικής διάλεξης, ακόμη και εάν η γνώμη αυτή είχε πολιτικές προεκτάσεις. Η άποψη που εξέφρασε δεν ήταν ακραία, αλλά, αντίθετα, είχε υποστηριχθεί και από άλλους στο παρελθόν. Δεν υπήρξε συγκεκριμένο περιστατικό που να δείχνει ότι η δήλωση του προσφεύγοντος επηρέασε την αμεροληψία του ή τις δικαστικές του υποχρεώσεις.

Συνεπώς ακόμη και λαμβάνοντας υπόψη το περιθώριο εκτίμησης του Κράτους, η ενέργεια του Πρίγκιπα ήταν δυσανάλογη σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό και δεν ανταποκρινόταν σε επιτακτική κοινωνική ανάγκη. Καταληκτικά, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 της Σύμβασης, διότι η παρέμβαση στην ελευθερία της έκφρασης του προσφεύγοντος δεν ήταν αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία, ακόμη και υπό το πρίσμα της ιδιότητάς του ως δικαστή.

Harabin v. Slovakia

Σε διαφορετικό υπόβαθρο ήταν η *Harabin v. Slovakia* (ανωτέρω). Εκεί, την 11η Φεβρουαρίου 1998, ο προσφεύγων είχε εκλεγεί από το Εθνικό Συμβούλιο της Σλοβακικής Δημοκρατίας ως Πρόεδρος του Ανώτατου Δικαστηρίου για πενταετή θητεία. Την 16η Αυγούστου 2000, η Κυβέρνηση αποφάσισε να ξεκινήσει διαδικασία ανάκλησης του διορισμού του, βασισμένη σε πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης, η οποία περιλάμβανε διάφορους λόγους: αδράνεια έναντι πειθαρχικής παράβασης, με αναφορά στο ότι δεν κίνησε πειθαρχική διαδικασία κατά του Αντιπροέδρου του Ανώτατου Δικαστηρίου, ο οποίος είχε εμπλακεί σε βίαιο επεισόδιο σε γραφεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης· νομοθετική πρωτοβουλία με σκοπό την ενίσχυση εξουσίας, όταν εισηγήθηκε τροποποιήσεις νόμων που θα του έδιναν υπερεξουσίες στον διορισμό και μετακίνηση δικαστών, κάτι που επικρίθηκε από την Ένωση Δικαστών· επιλεκτική χρήση απόψεων αυτοδιοίκησης δικαστών, όταν αγνόησε σύσταση για μετακίνηση ενός δικαστή, ενώ πρότεινε άλλον που δεν πληρούσε επαγγελματικά και ηθικά κριτήρια· κριτική σε συνταγματική τροποποίηση, όταν σε επιστολή προς εκπρόσωπο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, χαρακτήρισε το σχέδιο τροποποίησης του Συντάγματος αντίθετο με την αρχή της διάκρισης των εξουσιών. Οι δηλώσεις του θεωρήθηκαν υπερβολικές και αντίθετες με τις θέσεις των δικαστικών ενώσεων. Υπήρξαν συμπεριφορές που υπονόμευσαν την αξιοπιστία της Δικαιοσύνης, όπως η εμπλοκή σε υπόθεση πλαστογράφησης εγγράφου, το ότι δεν κινήθηκαν πειθαρχικές διαδικασίες κατά δικαστή που δέχθηκε δωρεάν περίθαλψη, το ότι παρουσίασε πρόωρα στον Τύπο απόφαση του Δικαστηρίου και τη σχολίασε. Ο προσφεύγων υπέβαλε προσφυγή στο Συνταγματικό Δικαστήριο της Σλοβακίας, επικαλούμενος παραβίαση του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης και του δικαιώματος συμμετοχής σε δημόσια αξιώματα. Το Συνταγματικό Δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή ως προδήλως αβάσιμη. Έκρινε ότι η κυβερνητική πρόταση δεν παραβίασε τα συνταγματικά του δικαιώματα, διότι δεν υπάρχει συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα παραμονής στο αξίωμα. Η πρόταση δεν είχε άμεση νομική συνέπεια. Το Κοινοβούλιο απέρριψε την πρόταση ανάκλησης του διορισμού του. Η εξέλιξη μετά τη συνταγματική αναθεώρηση, που τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουλίου 2001, ήταν ότι η εκλογή του

Προέδρου του Ανώτατου Δικαστηρίου πρέπει πλέον να γίνεται από το Δικαστικό Συμβούλιο. Την 20η Δεκεμβρίου 2001, ο προσφεύγων επανεξελέγη στο αξίωμα. Η εκλογή ακυρώθηκε από το Συνταγματικό Δικαστήριο λόγω άνισης μεταχείρισης του άλλου υποψηφίου. Ο προσφεύγων παρέμεινε στο αξίωμα μέχρι τη λήξη της αρχικής του θητείας τον Φεβρουάριο του 2003. Έκτοτε, συνέχισε να υπηρετεί ως απλός ανώτατος δικαστής.

Η εξέλιξη της υπόθεσης είναι ότι το ΕΔΔΑ κήρυξε την προσφυγή του προσφεύγοντος απαράδεκτη, κρίνοντας ότι ήταν προδήλως αβάσιμη τόσο ως προς το άρθρο 10 όσο και ως προς το άρθρο 14. Σε σχέση με το άρθρο 10, ο προσφεύγων είχε υποστηρίξει ότι η πρόθεση της Κυβέρνησης να τον απομακρύνει από τη θέση του Προέδρου του Ανώτατου Δικαστηρίου παραβίασε την ελευθερία της έκφρασής του, επειδή ουσιαστικά τον τιμωρούσε για τις δημόσιες τοποθετήσεις του σχετικά με τη συνταγματική μεταρρύθμιση και τη δικαστική ανεξαρτησία. Η Κυβέρνηση υποστήριξε ότι δεν υπήρξε παραβίαση, γιατί η πρόταση δεν είχε νομικά δεσμευτική ισχύ (το Κοινοβούλιο τελικά δεν την ενέκρινε) και ο προσφεύγων παρέμεινε στη θέση του. Επικαλέστηκε επίσης ότι τα προβλήματα αφορούσαν διοικητικές και ηθικές ανεπάρκειες, όχι την έκφραση γνώμης. Το ΕΔΔΑ δεν διαπίστωσε παρέμβαση στην ελευθερία της έκφρασης του προσφεύγοντος κατά το άρθρο 10.

Η επίμαχη ενέργεια της Κυβέρνησης θεωρήθηκε ότι αφορούσε την επάρκειά του να ασκεί καθήκοντα στη δημόσια διοίκηση της Δικαιοσύνης και όχι τιμωρία για τις απόψεις του. Ακόμα και εάν υπήρξε κάποιο ψυχολογικό αποτρεπτικό αποτέλεσμα (*chilling effect*), αυτό ήταν προσωρινό, αφού η πρόταση δεν εγκρίθηκε από το Κοινοβούλιο. Με αυτήν την προσέγγιση, δεν υπήρξε παρέμβαση στο δικαίωμα του άρθρου 10, άρα η προσφυγή κρίθηκε απαράδεκτη ως προδήλως αβάσιμη.

Προφανώς αυτή η αναδρομή δεν συνιστά αναδρομή στο σύνολο της διαθέσιμης νομολογίας του ΕΔΔΑ, αλλά το απαύγασμα είναι πως, όταν δικαστές σχολιάζουν την ποιότητα ή την αποτελεσματικότητα του δικαστηρίου ή των συναδέλφων τους (κάτι που κατ' αρχήν μπορούν να κάνουν), πρέπει να εξετάζουν προσεκτικά και κατά πόσον τα σχόλια ενδέχεται να πλήξουν το κύρος της δικαστικής λειτουργίας. Εάν τέτοιες δηλώσεις είναι αξιολογικές κρίσεις και βασίζονται σε κάποια πραγματικά στοιχεία, τότε είναι αποδεκτές.

Panioglu v. Romania

Στην *Panioglu v. Romania* [33794/14], 08.12.2020, μία δικαστής δημοσίευσε άρθρο που υπαινισσόταν την προηγούμενη σταδιοδρομία συναδέλφου δικαστή. Παρόλο που το άρθρο ασχολήθηκε με ένα θέμα γενικού ενδιαφέροντος, ο τόνος και η διατύπωσή του ήταν υπερβολικά, οπότε δεν διαπιστώθηκε παραβίαση του άρθρου 10 ΕΣΔΑ.

Ειδικότερα, στην εν λόγω υπόθεση, η προσφεύγουσα δημοσίευσε ένα άρθρο έντονης προσωπικής και ιστορικοπολιτικής χροιάς, ασκώντας έμμεση αλλά σαφή κριτική στην τότε Πρόεδρο του Ακυρωτικού Δικαστηρίου της Ρουμανίας, η οποία είχε διατελέσει

εισαγγελέας κατά τη διάρκεια του κομμουνιστικού καθεστώτος. Το άρθρο αυτό οδήγησε σε πειθαρχικές και δεοντολογικές διαδικασίες εις βάρος της.

Η προσφεύγουσα ήταν δικαστής στο Εφετείο Βουκουρεστίου. Τον Μάρτιο του 2012 δημοσίευσε ένα άρθρο γνώμης, με τίτλο «*Τίποτα για το πώς μια σύντροφος εισαγγελέας έγινε Πρόεδρος όλων των δικαστών*». Το άρθρο υπέγραφε με το όνομά της και αναφέρονταν η δικαστική ιδιότητά της. Ήταν γραμμένο σε λογοτεχνικό ύφος, αναμειγνύοντας προσωπικές μνήμες από την παιδική ηλικία της συγγραφέως στη δεκαετία του '80, επί κομμουνιστικού καθεστώτος, με σκληρή κριτική για τον ρόλο των εισαγγελέων εκείνης της εποχής. Εστίαζε στη σταδιοδρομία της τότε Προέδρου του Ακυρωτικού Δικαστηρίου (Judge L.D.S.), η οποία είχε εργαστεί ως εισαγγελέας από το 1980 έως το 1994. Περιγράφονταν η καταπίεση του καθεστώτος, η στέρηση βασικών αγαθών, δημόσιες παρελάσεις, συλλήψεις για ασήμαντους λόγους. Παρουσίαζε τους εισαγγελείς ως «άθικτους» και συνυπεύθυνους για το σύστημα τρόμου της εποχής. Η φράση «*Comrade Prosecutor*» (Σύντροφος Εισαγγελέας) επαναλαμβανόταν ειρωνικά για την τότε Πρόεδρο του Ακυρωτικού Δικαστηρίου. Της αποδιδόταν μια απρόσωπη και ανέλεγκτη εξουσία εντός ενός συστήματος τρόμου. Παρουσιαζόταν η εξέλιξή της από εισαγγελέας του κομμουνιστικού καθεστώτος σε δικαστή και έπειτα σε Πρόεδρο του Ανώτατου Δικαστηρίου το 2010. Το άρθρο έκλεινε δηκτικά, λέγοντας πως «*όλο αυτό το παρελθόν δεν ήταν χαμένος χρόνος, αφού η Σύντροφος Εισαγγελέας κατάφερε τελικά να γίνει Πρόεδρος όλων των δικαστών*». Κινήθηκε πειθαρχική δίωξη. Θεωρήθηκε ότι το άρθρο έθιγε την τιμή και την αξιοπρέπεια της Προέδρου του Δικαστηρίου, υπαινισσόταν αδικαιολόγητα ότι συμμετείχε σε καταχρηστικές διώξεις ή πολιτική καταπίεση χωρίς αποδείξεις, επέδειξε έλλειψη διακριτικότητας που επιβάλλεται στους δικαστικούς λειτουργούς. Όμως το Πειθαρχικό Όργανο (CDJ) δεν θεώρησε ότι υπήρξε πειθαρχικό παράπτωμα καθώς το άρθρο είχε λογοτεχνικό ύφος, δεν περιείχε χυδαία γλώσσα, η κριτική αναφερόταν σε ιστορικά δεδομένα γνωστά και δημόσια και δεν υπήρξε σημαντική δημόσια αναστάτωση. Παρά ταύτα, η υπόθεση παραπέμφθηκε στο Συμβούλιο Δικαστών του CSM για παραβίαση της δεοντολογίας. Κρίθηκε ότι δημιούργησε αρνητική εικόνα για τη συνάδελφό της L.D.S., χωρίς να παρουσιάζονται συγκεκριμένα στοιχεία, η δε έκφραση «*Comrade Prosecutor*» θεωρήθηκε ειρωνική και στιγματιστική, ενώ ο αναγνώστης μπορούσε να θεωρήσει ότι η L.D.S. είχε παίξει ρόλο καταπιεστή, χωρίς τεκμηρίωση. Συνεπώς υπερέβη τα όρια της ελευθερίας έκφρασης, ιδίως επειδή ήταν δικαστής και στόχος της ήταν ανώτατο μέλος της δικαστικής ιεραρχίας.

Η υπόθεση αυτή δεν αφορά απλώς την ελευθερία της έκφρασης, αλλά θίγει το όριο μεταξύ της ελευθερίας του λόγου και της υποχρέωσης των δικαστών να επιδεικνύουν θεσμική ουδετερότητα. Το άρθρο ήταν μια πράξη μνήμης και καταγγελίας, αλλά ταυτόχρονα έβαζε στο στόχαστρο μια συγκεκριμένη δικαστική λειτουργό. Στο άρθρο δεν παρέθετε απλώς προσωπικές της εμπειρίες από την κομμουνιστική εποχή στη Ρουμανία ούτε περιέγραφε μόνον τις δυσκολίες και τις καταπίεσεις της εποχής, αλλά υπονοούσε ότι η Πρόεδρος του Ανώτατου Δικαστηρίου, που υπήρξε εισαγγελέας επί κομμουνισμού, ενδεχομένως συνέβαλε στην καταπίεση και δεν έχει την ηθική ακεραιότητα να ηγείται του δικαστικού σώματος. Έκανε χρήση συμβολικών εκφράσεων όπως «*σύντροφος εισαγγελέας*», «*φρουροί της κομμουνιστικής φυλακής*», «*σφετεριστές του Χριστού και του Νόμου Του*». Είχε παραβεί τη διάταξη της εγχώριας δεοντολογίας που απαγορεύει στους δικαστές να εκφράζουν δημόσια κρίσεις για την ηθική ή επαγγελματική ακεραιότητα συναδέλφων τους. Δεν της επιβλήθηκε άμεση απομάκρυνση ή οικονομική κύρωση, αλλά η απόφαση καταχωρίστηκε

στον επαγγελματικό της φάκελο, επηρεάζοντας την επαγγελματική της εξέλιξη και προαγωγή.

Το ΕΔΔΑ αποφάσισε ότι δεν υπήρξε παραβίαση, διότι υπήρξε μεν επέμβαση, αλλά αυτή ήταν προβλέψιμη από τον νόμο, είχε νόμιμο σκοπό την προστασία της φήμης τρίτου προσώπου (της δικαστού L.D.S.) και του κύρους της Δικαιοσύνης και ήταν αναλογική και απαραίτητη σε μια δημοκρατική κοινωνία. Το άρθρο της αιτούσας παρουσίαζε προσωπικές εμπειρίες, αλλά με τρόπο που πρόσβαλλε τη συγκεκριμένη δικαστή. Συνδύαζε υπαινιγμούς και χαρακτηρισμούς, οι οποίοι θα μπορούσαν να οδηγήσουν τους αναγνώστες στο συμπέρασμα ότι η εν λόγω συνάδελφος είχε εμπλακεί σε ανήθικες ή καταχρηστικές πρακτικές, χωρίς συγκεκριμένες αποδείξεις. Είχε ιδιαίτερη βαρύτητα επειδή η προσφεύγουσα ήταν εν ενεργεία δικαστής, δηλαδή δημόσιο πρόσωπο που όφειλε να επιδεικνύει αυτοσυγκράτηση, όταν εκφράζεται δημοσίως για το δικαστικό σώμα. Η κύρωση ήταν ήπια, είχε εν δυνάμει ανασταλτικό (chilling) αποτέλεσμα για την επαγγελματική της εξέλιξη, ωστόσο δεν κρίθηκε δυσανάλογη.

Η προσφεύγουσα είχε υποστηρίξει και ότι τιμωρήθηκε μόνον επειδή ήταν «απλή» δικαστής, ενώ ανώτεροι εισαγγελείς που έκαναν πιο επιθετικές δηλώσεις δεν τιμωρήθηκαν καθόλου. Επί αυτού, το ΕΔΔΑ απέρριψε τον ισχυρισμό ως προδήλως αβάσιμο. Το άρθρο στην εν λόγω περίπτωση είχε απλώς ξεπεράσει τα όρια της επιτρεπτής δημόσιας κριτικής, ιδίως για πρόσωπα εντός της δικαστικής εξουσίας και η κύρωση που επιβλήθηκε δεν ήταν υπερβολική, λαμβανομένης υπόψη της θέσης της και του περιεχομένου του δημοσιεύματος.

Guz v. Poland

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η *Guz v. Poland* [965/12] 15.10.2020. Ο προσφεύγων ήταν δικαστής. Διορίστηκε ως δικαστής στο Πρωτοδικείο Wodzisław Śląski στις 16 Δεκεμβρίου 2003. Το 2009 υπέβαλε υποψηφιότητα για προαγωγή στη θέση δικαστή στο Εφετείο Gliwice (Gliwice Regional Court). Στις αρχές του 2009, ο Πρόεδρος του Εφετείου ανέθεσε σε δικαστή-επιθεωρήτρια (S.F.-P.) να συντάξει αξιολόγηση του αιτούντος. Η επιθεωρήτρια εξέτασε υποθέσεις του προσφεύγοντος και συμβουλευτήκε τους ανωτέρους του. Διαπίστωσε ότι υπήρχαν προβλήματα πειθαρχίας και συνεργασίας με ανωτέρους του. Σημείωσε ότι οι επισημάνσεις τους δεν είχαν προσωπικό χαρακτήρα, αλλά σχετιζονταν με μη συμμόρφωση σε εντολές. Συνολικά, η επιθεωρήτρια έδωσε θετική αλλά επιφυλακτική αξιολόγηση. Ο προσφεύγων, σύμφωνα με την αξιολόγησή της, χρειαζόταν να βελτιώσει την παραγωγικότητά του, τη σταθερότητα των αποφάσεών του και την ταχύτητα των διαδικασιών. Δεν πρότεινε την προαγωγή του σε αυτήν τη φάση. Ο προσφεύγων αντέδρασε γραπτώς στην αξιολόγηση, χαρακτηρίζοντάς την «πρόχειρη», «άδικη» και «μεροληπτική». Κατηγόρησε τους ανωτέρους του για προσωπική προκατάληψη, αναφερόμενος σε γεγονότα των ετών 2003–2004, όταν εργαζόταν στο εκτελεστικό τμήμα (σχετικά με καθυστερήσεις και παραλείψεις που θεωρούσε ποινικά κολάσιμες). Παρά τις εξηγήσεις του και τις μετέπειτα προσπάθειές του, δεν πέτυχε τον διορισμό του. Προσέφυγε στο Ανώτατο Δικαστήριο, ισχυριζόμενος ότι η αξιολόγηση βασίστηκε σε λανθασμένα ή ανακριβή στοιχεία και ότι η Εθνική Επιτροπή δεν εξακρίβωσε την ακρίβεια των σχολίων

της αξιολόγησης. Το Ανώτατο Δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή του. Η κύρια διαφορά αφορούσε το ότι ο προσφεύγων θεωρούσε την αξιολόγηση άδικη και προκατειλημμένη και πίστευε ότι η μη πρότασή του για προαγωγή οφείλεται σε προσωπικές αντιπαραθέσεις και μη αντικειμενική αξιολόγηση. Ακολούθησε η έναρξη πειθαρχικών διώξεων (11 Ιουνίου 2010). Ο πειθαρχικός υπάλληλος του Περιφερειακού Δικαστηρίου Gliwice, μετά από αίτηση του Προέδρου του Δικαστηρίου, άρχισε πειθαρχική διαδικασία κατά του προσφεύγοντος. Του αποδόθηκαν τρεις κατηγορίες για πειθαρχικό αδίκημα υπονόμησης της αξιοπρέπειας του δικαστικού αξιώματος. Ότι ο προσφεύγων, στα γραπτά σχόλιά του, υποστήριξε ότι η επιθεωρήτρια δικαστής έκανε προκατειλημμένη αξιολόγηση. Ότι στη συνέλευση των δικαστών στις 27 Μαρτίου 2009, επανέλαβε τις κατηγορίες του, υπονοώντας ότι η επιθεωρήτρια είχε εξωγενή κίνητρα. Ότι στην έφεσή του κατά της απόφασης του Εθνικού Δικαστικού Συμβουλίου, ισχυρίστηκε ότι η επιθεωρήτρια χρησιμοποίησε πολλά ψευδή δεδομένα. Ο προσφεύγων υποστήριξε πως δεν διέπραξε πειθαρχικό αδίκημα και ότι οι διαδικασίες στοχεύουν στο να περιορίσουν την κριτική προς ανώτερους δικαστές, παραβιάζοντας την ελευθερία της έκφρασης. Το εφετείο έκρινε ως ένοχο τον προσφεύγοντα για υπονόμηση της αξιοπρέπειας του δικαστικού αξιώματος, λόγω έλλειψης αντικειμενικότητας και μετριοπάθειας στην έκφραση των απόψεών του. Επιβλήθηκε προειδοποίηση (προειδοποιητική ποινή). Το Ανώτατο Δικαστήριο απέρριψε την έφεση, επιβεβαιώνοντας την ποινή. Τονίστηκε η σημασία της μετριοπάθειας, της τιμιότητας και της διακριτικότητας στις δηλώσεις ενός δικαστή, ανεξάρτητα από την ακρίβεια της αξιολόγησης. Ακολούθησε ένσταση στο Συνταγματικό Δικαστήριο όπου ο προσφεύγων υποστήριξε ότι η διάταξη του νόμου που τον καταδίκασε παραβιάζει τα συνταγματικά δικαιώματά του, ειδικά την ελευθερία της έκφρασης. Το Συνταγματικό Δικαστήριο απέρριψε την ένστασή του, υποστηρίζοντας ότι το πειθαρχικό δίκαιο δεν απαιτεί απόλυτη σαφήνεια στον ορισμό των πειθαρχικών αδικημάτων και ότι η υπόθεση αφορά την εφαρμογή του νόμου, που δεν ανήκει στην αρμοδιότητά του.

Το ΕΔΔΑ, στο οποίο κατέληξε η υπόθεση, αποδέχθηκε ότι οι πειθαρχικές αποφάσεις που καταδίκασαν τον προσφεύγοντα για πειθαρχικό παράπτωμα συνιστούσαν παρεμβολή στο δικαίωμά του στην ελευθερία της έκφρασης. Η παρεμβολή βασίστηκε σε συγκεκριμένο άρθρο νόμου, για παράπτωμα που αφορά την υπονόμηση της αξιοπρέπειας του δικαστικού αξιώματος.

Το ΕΔΔΑ αναγνώρισε ότι ο όρος «υπονόμηση της αξιοπρέπειας» είναι ασαφής και υπόκειται σε ερμηνεία, αλλά έκρινε ότι, λόγω της ιδιότητας του προσφεύγοντος (δικαστής), ο νόμος ήταν επαρκώς σαφής και προβλέψιμος, για να θεωρηθεί «νόμος» κατά το άρθρο 10 § 2, για τους σκοπούς της διαδικασίας.

Σε σχέση με τον νόμιμο σκοπό, λέχθηκε πως η προστασία της αξιοπρέπειας του δικαστικού σώματος και της φήμης των δικαστών θεωρείται νόμιμος σκοπός. Επομένως το Κράτος είχε νόμιμο λόγο να περιορίσει την ελευθερία της έκφρασης προς τον σκοπό αυτό.

Σε σχέση, όμως, με την ανάγκη σε μία «δημοκρατική κοινωνία», το ΕΔΔΑ υπενθύμισε και εδώ τις ειδικές αρχές για την ελευθερία της έκφρασης των δικαστών, ότι αυτοί πρέπει να δείχνουν αυτοσυγκράτηση, αλλά παράλληλα πρέπει να υπάρχει περιθώριο να εκφράζουν απόψεις, ειδικά για θέματα που αφορούν τη λειτουργία της Δικαιοσύνης. Τα σχόλια του προσφεύγοντος έγιναν στο πλαίσιο εσωτερικών διαδικασιών προαγωγής, όχι κατά την άσκηση των δικαστικών του καθηκόντων. Τα σχόλια ήταν κριτικά, αλλά δεν ήταν

προσβλητικά ούτε συνιστούσαν εξόβριση. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι δεν υπήρχε επαρκής βάση για την πειθαρχική καταδίκη καθώς ο προσφεύγων είχε δικαίωμα να εκφράσει την άποψή του, ειδικά όταν η έκφρασή του αφορούσε την υπεράσπιση των συμφερόντων του σε διαδικασία προαγωγής. Η ποινή ήταν μια απλή προειδοποίηση, αλλά η πειθαρχική καταδίκη είχε πιθανόν αποτρεπτική επίδραση (chilling effect) σε άλλους δικαστές που θέλουν να εκφράζονται. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η εσωτερική διαδικασία δεν είχε εξισορροπήσει σωστά τα δικαιώματα του προσφεύγοντος και τα συμφέροντα της Δικαιοσύνης, κατά τρόπο ώστε να υπάρχει παραβίαση του άρθρου 10 καθότι η πειθαρχική καταδίκη δεν ήταν «αναγκαία σε μία δημοκρατική κοινωνία».

Reviews και «tagging»

Η ενασχόληση των δικαστών με διαδικτυακές αξιολογήσεις (reviews), είτε πρόκειται για βιβλία και ταξιδιωτικούς προορισμούς είτε, συχνότερα, για προϊόντα, εστιατόρια και ξενοδοχεία, συνιστά μια ολοένα συχνότερη πρακτική που, όπως επισημαίνουν οι Kudlík, Tomešová και Přindiš (2022), εγείρει σύνθετα ζητήματα δικαστικής δεοντολογίας.

Καίριο πρόβλημα είναι η πιθανότητα εργαλειοποίησης του κύρους του δικαστικού αξιώματος. Ακόμη και μια ειλικρινής αξιολόγηση μπορεί να εκληφθεί ως «σφραγίδα εγκυρότητας» ή ως ένδειξη ιδιαίτερης εύνοιας προς συγκεκριμένη επιχείρηση, με αποτέλεσμα να κλονισθεί η αντιληπτή ή φαινόμενη δικαστική αμεροληψία ή να δημιουργηθεί υπόνοια ιδιοτελούς σκοπιμότητας.

Οι αρχές Bangalore απαγορεύουν την εκμετάλλευση του δικαστικού κύρους για οικονομικό όφελος τρίτων και την παραχώρηση του ονόματος ή του τίτλου για εμπορικούς σκοπούς. Ενώ η κριτική πολιτιστικού περιεχομένου (π.χ. λογοτεχνίας) ή δημόσιων υπηρεσιών γενικού ενδιαφέροντος παραμένει κατά κανόνα θεμιτή, η δημοσίευση βαθμολογιών ή σχολίων για εμπορικά προϊόντα, ξενοδοχειακές μονάδες και επιχειρήσεις εστίασης τοποθετεί τους δικαστές σε μια γκρίζα ζώνη. Αφενός ενδέχεται να θεωρηθεί «συνήθης καταναλωτική εμπειρία», αφετέρου μπορεί να εκληφθεί ως υποστήριξη που παράγει μετρήσιμη οικονομική επίδραση.

Επιπλέον η αρνητική κριτική δεν αίρει τον κίνδυνο · η δημόσια καταδίκη μιας επιχείρησης από πρόσωπο υψηλού θεσμικού κύρους μπορεί να χαρακτηριστεί καταχρηστική ή να οδηγήσει σε υποψίες μεροληψίας, εάν για παράδειγμα αυτή η επιχείρηση εμπλακεί μελλοντικά σε δικαστική διαδικασία.

Κατά συνέπεια, η προσέγγιση συγκλίνει στην ανάγκη αυτοπεριορισμού. Οι δικαστές οφείλουν είτε να απέχουν από δημοσίως ταυτοποιήσιμες αξιολογήσεις εμπορικού χαρακτήρα είτε, όπου νομιμοποιούνται να το πράξουν, να εξηγούν ρητά ότι εκφράζουν προσωπική άποψη, αποφεύγοντας κάθε αναφορά στη δικαστική ιδιότητα, ώστε να ελαχιστοποιείται ο κίνδυνος αντιληπτής ή πραγματικής μεροληψίας.

Στο πεδίο των διαδικτυακών αξιολογήσεων πρέπει, τέλος, να προστεθεί η ιδιάζουσα πρακτική του «tagging», δηλαδή η επισήμανση τρίτων προσώπων, τοποθεσιών ή επιχειρηματικών λογαριασμών σε φωτογραφίες και «ιστορίες».

Οι Kudlík, Tomešová και Přindiš (2022) επισημαίνουν ότι το «tagging», παρότι λειτουργεί ως τυπική ψηφιακή χειρονομία, συχνά εκλαμβάνεται από τον παραλήπτη ως άτυπη σύσταση ή κρυπτογραφημένη αξιολόγηση. Ειδικά όταν ο επίμαχος λογαριασμός ειδοποιείται αυτομάτως, η πράξη ενδέχεται να δημιουργήσει προσδοκία αμοιβαίας προώθησης ή να θεωρηθεί «δάνειο κύρους». Για αυτό, ακόμη και όταν οι δικαστές ασκούν δικαίωμα κριτικής, θα πρέπει να αποφεύγουν πρόσθετες θετικές (ή αρνητικές) ενέργειες, όπως η επισήμανση εμπορικών brands, οι οποίες ενδέχεται να εκληφθούν ως διαφημιστική τοποθέτηση.

Στην Καλιφόρνια, είχε υιοθετηθεί κάποια στιγμή μία αρκετά αυστηρή θέση, ότι οι δικαστές δεν πρέπει να δημοσιεύουν αξιολογήσεις, εάν η ταυτότητά τους μπορεί εύκολα να συσχετισθεί με την ανάρτηση, ακριβώς για να αποκλειστεί το ενδεχόμενο θεσμικού «endorsement»⁶⁸. Η διεθνής πρακτική πάντως δεν ταυτίζει κάθε μεμονωμένη θετική ή αρνητική κριτική με κατάχρηση κύρους· αξιολογείται πάντοτε το συνολικό συμφραζόμενο και το οικονομικό αποτύπωμα της ανάρτησης.

Τα όρια αποτυπώνονται και σε δύο αντίθετες γνωμοδοτήσεις περί εμφάνισης δικαστών σε πανεπιστημιακά βίντεο, σε διαφορετικές δικαιοδοσίες. Στη μία περίπτωση⁶⁹, κρίθηκε μη επιλέξιμη η συμμετοχή δικαστή σε βίντεο νομικής σχολής, διότι εμφανίστηκε ως ακαδημαϊκός διδάσκων και όχι ως δικαστής. Στην άλλη περίπτωση, κρίθηκε ότι ο δικαστής δεν επιτρέπεται να εμφανισθεί σε προωθητικό βίντεο αποφοίτων, επειδή το πανεπιστήμιο εκμεταλλευόταν εμφανώς το κύρος του αξιώματος για σκοπούς μάρκετινγκ⁷⁰.

Θα μπορούσε να λεχθεί πως η διαχωριστική γραμμή χαράσσεται από τρία κριτήρια:

- την αναγνωρισιμότητα της δικαστικής ιδιότητας: εάν ο χρήστης προβάλλει ρητά ή υπονοεί τον τίτλο του·
- το ενδεχόμενο οικονομικό ή εμπορικό όφελος για τρίτους ή για τον ίδιο τον χρήστη·
- την αντίληψη της ουδετερότητας: εάν ο μέσος πολίτης δύναται να συμπεράνει εύνοια ή προκατάληψη.

Στο μέτρο που οι δικαστές μπορούν να τεκμηριώσουν ότι εκφράζουν αυστηρά προσωπική άποψη χωρίς να επικαλούνται το αξίωμά τους, ακόμη και μια δυσμενής κριτική δεν θεωρείται *per se* απαγορευμένη.

Ωστόσο ο κίνδυνος αισθητής μεροληψίας ή κερδοσκοπικής εκμετάλλευσης της δικαστικής ιδιότητας επιβάλλει προληπτικό αυτοπεριορισμό. Αποφυγή «tagging» εμπορικών λογαριασμών, σαφή αποσύνδεση από θεσμικά σύμβολα και αποχή από κάθε ενέργεια που θα μπορούσε να εκληφθεί ως σιωπηρή διαφήμιση ή αυστηρή δυσφήμιση.

⁶⁸ The Judicial Ethics Committee of the California Judges Association. Formal Ethics Opinion No. 78, 2020.

⁶⁹ Constitutional Court (Czech Republic), 07.04.2022, rf II. ÚS 2765/20.

⁷⁰ Massachusetts Advisory Opinion 2017-2.

Fundraising

Ζητήματα δικαστικής δεοντολογίας προκύπτουν, μεταξύ άλλων, και στη συγκέντρωση χρημάτων (fundraising). Όπως συμβαίνει και με τις διαδικτυακές αξιολογήσεις, οι δικαστές δεν πρέπει να εκμεταλλεύονται ούτε να «δανείζουν» το κύρος του αξιώματος για σκοπούς χρηματοδότησης. Ολοένα συχνότερη είναι η πρακτική αιτημάτων δωρεάς μέσω ΜΚΔ, λ.χ. «δώρο γενεθλίων» σε φιλανθρωπικό φορέα.

Στη Νότια Καρολίνα (ΗΠΑ), δικαστής ανάρτησε στο Facebook ότι επιθυμεί, αντί δώρου γενεθλίων, δωρεά στον Ερυθρό Σταυρό. Λόγω ήδη βεβαρημένου πειθαρχικού ιστορικού, συμφώνησε σε 18-μηνη αναστολή καθηκόντων, επιβαρύνθηκε με τα έξοδα της διαδικασίας και υποχρεώθηκε να ολοκληρώσει μάθημα δεοντολογίας⁷¹. Στο Τέξας, δικαστής επέτρεψε να εμφανίζονται στο Facebook υποστηρικτικές αναρτήσεις για εμπορικά προϊόντα και τοπικές δράσεις fundraising. Η υπόθεση έκλεισε με οικειοθελή παραίτησή του από το αξίωμα.

Συνεπώς συνιστάται οι δικαστές να μη δημοσιοποιούν δεσμεύσεις ή δωρεές υπέρ συγκεκριμένου φιλανθρωπικού οργανισμού, διότι μπορεί να θεωρηθεί κατάχρηση θεσμικού κύρους. Εάν επιλέξουν να συνεισφέρουν, θα πρέπει:

- να αποφύγουν τη δημοσιότητα: να μην προβάλλονται ονομαστικά (π.χ. σε ιστότοπο του φορέα) ·
- να μην μετέχουν ενεργά στη συλλογή πόρων: απαγορεύεται να ζητούν δημόσια δωρεές, να κοινοποιούν διαφημιστικό υλικό ή φωτογραφίες σχετικών δράσεων και να οργανώνουν εκδηλώσεις με αμφιλεγόμενο χαρακτήρα. Στην Ουάσιγκτον (ΗΠΑ), επιβλήθηκε δημόσια επίπληξη σε δικαστή που, πέρα από τη δική του πρόθεση συμμετοχής, παρότρυνε άλλους να παραστούν σε φιλανθρωπική εκδήλωση⁷².

Παρά ταύτα, επιτρέπεται μια καθαρά ιδιωτική φιλανθρωπική δραστηριότητα. Για παράδειγμα, ανάρτηση φωτογραφίας από χριστουγεννιάτικη δωρεά σε καταφύγιο ζώων, υπό τον όρο ότι ο οργανισμός δεν πρόκειται να εμφανισθεί ενώπιον του δικαστηρίου. Το πεδίο των διαδικτυακών αξιολογήσεων και του fundraising εξακολουθεί, πάντως, να χρειάζεται περαιτέρω μελέτη, λόγω περιορισμένης σχετικής νομολογίας.

Κοινοποίηση περιεχομένου χωρίς σχόλιο

Ένας ακόμη άξονας προβληματισμού σχετικά με τη δραστηριότητα των δικαστικών λειτουργιών στα ΜΚΔ είναι η απλή κοινοποίηση, χωρίς σχόλιο, ξένου περιεχομένου, θέμα που επίσης ερευνάται στην προαναφερθείσα μελέτη. Ακόμη και όταν οι δικαστές δεν δημιουργούν οι ίδιοι περιεχόμενο, η αναδημοσίευσή του μπορεί να εκληφθεί ως έκφραση άποψης για επίκαιρα ζητήματα · συνεπώς ελλοχεύει ο κίνδυνος η «σιωπηρή» κοινοποίηση να θεωρηθεί έμμεση αποδοχή. Η ανάγκη προσοχής καθίσταται επιτακτική όταν το κοινόχρηστο υλικό (φωτογραφία, άρθρο, τραγούδι κ.λπ.) συνδέεται με την ουσία εκκρεμούς υπόθεσης.

⁷¹ Supreme Court (South Carolina), in the Matter of Johns.

⁷² Commission on Judicial Conduct (the Washington State), in re the Honorable David A. Svaren.

Επιπλέον μια τέτοια κοινοποίηση ενδέχεται να πυροδοτήσει συζήτηση που οι δικαστές αδυνατούν να ελέγξουν· πολιτικά άρθρα λόγου χάριν συγκεντρώνουν συχνά πληθώρα αντιδράσεων. Εάν οι δικαστές δεν αφαιρέσουν τα επίμαχα σχόλια, η αδράνεια μπορεί να εκληφθεί ως σιωπηρή επιδοκιμασία.

Ενδεικτικά, στη Δυτική Βιρτζίνια (ΗΠΑ), δικαστής δέχθηκε επίπληξη επειδή κοινοποίησε φωτογραφία σχετική με υπόθεση· το πλήθος σχολίων (τύπου «*κρεμάστε τους*») οδήγησε στο συμπέρασμα ότι επεδίωξε αντιδράσεις και συνεπώς υποστήριξε σιωπηρά το περιεχόμενο⁷³.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει μία περίπτωση στο Τενεσί (ΗΠΑ), όπου δικαστής τιμωρήθηκε επειδή κοινοποίησε άρθρο γνωστού αρνητή του Ολοκαυτώματος. Παρόλο που ο ίδιος χαρακτήρισε το κείμενο «*ενδιαφέρον, με κάποιες ατυχείς εκφράσεις*», κρίθηκε ότι παρέβη τους κανόνες αμεροληψίας καθώς οι κοινοποιήσεις του, κατά την προεκλογική περίοδο και πέραν αυτής, ενέπλεκαν πολιτικές θέσεις, σχόλια για μετανάστες, αθλητές, ομοσπονδιακές υπηρεσίες, ακόμη και υποστήριξη συγκεκριμένων υποψηφίων. Ορισμένες δημόσιες αναρτήσεις του είχαν απασχολήσει τον Τύπο, λ.χ. με το άρθρο «*Δικαστής του Μέμφις κοινοποιεί στο Facebook σύνδεσμο σε άρθρο αρνητή του Ολοκαυτώματος που αποκαλεί τους μετανάστες "ξένη λάσπη"*» Υπήρξαν καταγγελίες εναντίον του τόσο από οργανώσεις όσο και από τον Δικηγορικό Σύλλογο, λόγω ευρείας έκτασης αναφορών στον Τύπο, στο ραδιόφωνο και τηλεοπτικά σχετικά με τις αναρτήσεις του στα ΜΚΔ και τις μεθόδους του. Ορισμένες από τις αναρτήσεις του, όπως διαπιστώθηκε, είχαν κομματικό χαρακτήρα. Παρότι συνεργάστηκε ειλικρινά με το Πειθαρχικό Συμβούλιο και δεν αποδείχθηκε ουσιαστική προκατάληψη σε υποθέσεις ενώπιόν του, του επιβλήθηκε δημόσια επίπληξη και υποχρεώθηκε σε σεμινάριο δεοντολογίας· τέθηκε επίσης όρος να διατηρεί ιδιωτικούς τους λογαριασμούς του. Ο λόγος ήταν για δικαστή με υπηρεσία από το 2006, με προηγούμενη θητεία ως Βοηθός Εισαγγελέας για δεκαέξι έτη πριν από την τοποθέτησή του στο δικαστικό σώμα, χωρίς προηγούμενο πειθαρχικό ιστορικό.

Αντίστοιχα, στο Τέξας, δικαστής επιπλήχθηκε για σχόλια περί «*Σαηεντολογίας*» (όπως ειρωνικά το διατύπωνε) που χαρακτήρισε ως «*κακή απάτη*»⁷⁴, ενώ στη Νέα Υόρκη, συνάδελφός του επιπλήχθηκε για δημόσιες αναρτήσεις memes που υπέσκαπταν την ουδετερότητα του αξιώματός του· η υπόθεση κατέδειξε τα όρια ψηφιακής έκφρασης, ιδιαίτερα σε προεκλογικές περιόδους και επί εκκρεμών δικών. Ειδικότερα, στην τελευταία περίπτωση, ο δικαστής κοινοποίησε εικόνες memes στο Facebook, προτείνοντας θεωρίες συνωμοσίας⁷⁵. Ο λόγος για πρόσωπο που είχε διατελέσει δικαστής για δεκαπέντε χρόνια. Το κατηγορητήριο ήταν για πολιτική και ανάρμοστη διαδικτυακή συμπεριφορά κατά την προεκλογική περίοδο, όταν ανάρτησε δημόσια στο Facebook συνωμοσιολογικό meme για τον Bill Clinton και τον Jeffrey Epstein, meme υποστήριξης σε υποψήφιο για το δημοτικό συμβούλιο Brunswick, meme για τους νόμους περί όπλων με προσβλητική γλώσσα και meme που συνέκρινε τις αφαιρέσεις αναρτήσεων στα ΜΚΔ με τις ναζιστικές καύσεις βιβλίων. Οι αναρτήσεις ήταν δημόσιες και παρέμειναν στο προφίλ του για αρκετούς μήνες, οπότε τις αφαίρεσε μετά από επιστολή του πειθαρχικού οργάνου. Επίσης υπήρχε κατηγορία για δημόσια σχόλια για εκκρεμείς υποθέσεις με δημόσιες αναρτήσεις, για δίκη που μόλις είχε χειριστεί, για υποτιθέμενη κατάχρηση του νέου νόμου περί εγγύησης, με

⁷³ Judicial Investigation Commission (West Virginia), 31.10.2017.

⁷⁴ Judicial Conduct (Texas), in re Baca Bennet and Order of Additional Education.

⁷⁵ Commission on Judicial Conduct (New York State), in the Matter of Schmidt, Determination, 03.11.2020.

ειρωνικά σχόλια και για υπόθεση ληστείας με υπονοούμενα για το σύστημα εγγυήσεων. Όλες οι αναρτήσεις ήταν δημόσιες και αφαιρέθηκαν μετά την ίδια επιστολή. Το αποτέλεσμα ήταν η δημόσια επίπληξη (public admonition), που έλαβε υπόψη την παραδοχή και το γεγονός ότι δεν υπήρχε πειθαρχικό προηγούμενο.

Παρεμβάλλεται, εφόσον ο λόγος είναι για την παρουσία των δικαστών στα ΜΚΔ, πως το «meme», που αναφέρθηκε προηγουμένως («μίμ» ή «μίμς»), είναι ένα στοιχείο (όπως εικόνα, βίντεο, φράση ή ιδέα) που διαδίδεται γρήγορα μέσω του διαδικτύου, συχνά με χιουμοριστικό, σατιρικό ή επικριτικό περιεχόμενο. Στο πλαίσιο των ΜΚΔ, τα «memes» είναι εικόνες ή βίντεο με σύντομο κείμενο (συνήθως πάνω στην εικόνα) που σχολιάζουν κοινωνικά, πολιτικά ή προσωπικά ζητήματα. Για παράδειγμα, όσον αφορά εικόνα, η φωτογραφία γάτας με μισόκλειστα μάτια, όσον αφορά κείμενο «*όταν προσποιείσαι ότι δουλεύεις αλλά παρακολουθείς το group chat...*».

Είναι προφανές ότι υπάρχει ένας διαφορετικός κόσμος επικοινωνίας στο διαδίκτυο, που επηρεάζει και τη δεοντολογική αντίληψη, σε συνάρτηση με την έκφραση και κατ' επέκταση το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης.

Συμμετοχή σε ομάδες

Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι δικαστές οφείλουν να απέχουν από κάθε διαδικτυακή δραστηριότητα που θα μπορούσε να δημιουργήσει εύλογη εμφάνιση πολιτικής ή ιδεολογικής προκατάληψης. Η απλή ιδιότητα «μέλους» ή ο ρόλος «διαχειριστή» σε ομάδες με έντονο αξιακό φορτίο (π.χ. «Recall ...», «Stop ...», «Save ...») ενδέχεται να παραβιάζει τους κανόνες δεοντολογίας που σχετίζονται με την προαγωγή εμπιστοσύνης στην αμεροληψία. Επίσης τους κανόνες που σχετίζονται με την αποχή από κομματική δραστηριότητα. Αντίθετα, η συμμετοχή σε ομάδες καθαρά γνωστικού ή πολιτιστικού περιεχομένου, όπως γλωσσικές, καλλιτεχνικές ή κλειστές νομικές ομάδες αλληλοενημέρωσης, είναι συμβατή με τη δεοντολογία, εφόσον τηρείται ο βασικός κανόνας της ουδετερότητας.

Μία τυπολογία κινδύνων που μπορεί να αποτυπωθεί σε πίνακα, εάν με αυτόν τον τρόπο διευκολύνεται η κατανόηση, είναι η εξής:

Παράμετρος	Χαμηλός κίνδυνος	Υψηλός κίνδυνος
Θεματολογία	Γλώσσα, τέχνες, καθαρά νομικά θέματα	Πολιτικά, δικαιιοπολιτικά ή κοινωνικά διχαστικά ζητήματα
Ρόλος	Παθητικό μέλος	Διαχειριστής, συχνός σχολιαστής ή «ενισχυτής» (likes/reposts)

Ορατότητα	Κλειστή/ιδιωτική ομάδα ή «αόρατη ομάδα»	Δημόσια/ευρέως προσβάσιμη ομάδα
Σχέση με υποθέσεις	Καμία	Συνάφεια με υποθέσεις που ο δικαστής δύναται να εκδικάσει

Σύμφωνα με τη θεωρία των σημάτων (signal theory) στα ΜΚΔ, ακόμη και φαινομενικά ουδέτερες ενέργειες, όπως τα «likes» ή η χρήση ετικετών (#hashtags), λειτουργούν ως ενδείξεις ταύτισης (affiliation cues), επηρεάζουν τους αλγορίθμους προβολής και εντάσσουν τον χρήστη σε ομοϊδεατικά περιβάλλοντα (echo chambers). Για τους δικαστές τέτοια ψηφιακά «micro-endorsements» δύνανται να υπονομεύσουν την εμφάνιση αμεροληψίας· ως εκ τούτου, συνιστάται αυξημένη φειδώ ή αποχή από αντίστοιχες πρακτικές.

Για παράδειγμα, αναφέρεται περίπτωση που απασχόλησε στην Καλιφόρνια (ΗΠΑ), όπου δικαστής δέχθηκε δημόσια επίπληξη για συμμετοχή σε μια ομάδα στο Facebook που εξέφραζε πολιτικά ζητήματα, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που ζητούσαν την ανάκληση του τοπικού εισαγγελέα⁷⁶. Ο δικαστής ήταν μέλος του Ανώτατου Δικαστηρίου της Κομητείας του Λος Άντζελες από το 2009. Η πειθαρχική διαδικασία ξεκίνησε μετά από σειρά αναρτήσεων που παραβίαζαν κανόνες δεοντολογίας. Ειδικότερα, είχε ενταχθεί σε ομάδα στο Facebook με τίτλο «Recall George Gascón», λίγες μέρες μετά την ορκωμοσία του. Δημοσίευσε σχόλια επικριτικά για τον Gascón, κατηγορώντας τον ότι παραβιάζει το Σύνταγμα. Ενεπλάκη ενεργά σε συζητήσεις και «likes», ενισχύοντας το περιεχόμενο της ομάδας. Το κοινό της ομάδας ξεπερνούσε τα 16.000 μέλη. Ο ίδιος διέγραψε εκ των υστέρων τις αναρτήσεις και αποχώρησε από την ομάδα. Η παραβίαση ήταν ότι έδωσε την εμφάνιση πολιτικής μεροληψίας και σχολίασε υποθέσεις που πιθανώς εκκρεμούσαν ενώπιον του. Σχετικά με τη δραστηριότητά του στο (τότε) Twitter, ο λογαριασμός του ήταν δημόσιος και ακολουθούνταν από νομικούς, εισαγγελείς, δημόσιους φορείς. Μεταξύ 2014 και 2021, έκανε «tweets», «retweets» και «likes» σε αναρτήσεις με έντονο πολιτικό περιεχόμενο (υπέρ/κατά συγκεκριμένων πολιτικών, π.χ. Trump, Hawley, Clinton) ή που επέκριναν διαδηλωτές, υποστήριζαν την οπλοκατοχή ή φέρονταν αρνητικά προς μετανάστες, γυναίκες, μουσουλμάνους και κινήματα, όπως το Black Lives Matter. Ακόμα, που ήταν σαρκαστικά, υποτιμητικά ή απρεπή (π.χ. προς παραγωγούς τηλεόρασης, πολιτικούς αντιπάλους). Προέβη σε «likes» και «tweets» που εξέφραζαν ρατσιστικές, σεξιστικές ή ξενοφοβικές θέσεις. Η παραβίαση ήταν ότι η δραστηριότητά του υπονόμει την αμεροληψία και τη δημόσια εικόνα της Δικαιοσύνης, ακόμα και εάν δεν εξέφραζε άμεσα προσωπική άποψη, εφόσον τα «likes» θεωρούνται μορφή επικρότησης. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην απόφαση του πειθαρχικού οργάνου, που είναι δημοσιευμένη, έχουν ενσωματωθεί και όλα τα στιγμιότυπα από τη διαδικτυακή αυτή δραστηριότητα. Ο ίδιος αναγνώρισε ότι η συμπεριφορά του ήταν ακατάλληλη, ζήτησε συγγνώμη, διέγραψε τον λογαριασμό Twitter και αποχώρησε από την ομάδα στο Facebook. Η Επιτροπή Δικαστικής Συμπεριφοράς αποφάνθηκε ότι η συμπεριφορά του παραβίασε αρκετούς κανόνες δεοντολογίας.

⁷⁶ Commission on Judicial Performance (California) in the Matter Concerning O’Gara, Decision and order imposing public admonishment, 14.09.2021.

Σε άλλη περίπτωση, στη Νέα Υόρκη, δικαστής κοινοποίησε φωτογραφία μιας θηλιάς με πολιτικά σχετικό σχόλιο που υποδήλωνε ότι μια συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων «θα έπρεπε να τιμωρηθεί». Το συμπέρασμα ήταν ότι αυτή η εικόνα, μαζί με αυτήν τη δήλωση, μετέδιδε ή και φαινόταν να μεταφέρει φυλετική ή και πολιτική προκατάληψη. Ήταν απολύτως σαφές ότι ο δικαστής δεν επέδειξε αμεροληψία και δεν προώθησε την εμπιστοσύνη του κοινού στη δικαστική εξουσία, αλλά η εικόνα μιας θηλιάς προφανώς προσέθετε στη δήλωση⁷⁷. Ειδικότερα, τον Φεβρουάριο του 2018, ο δικαστής ανάρτησε στη δημόσια σελίδα του στο Facebook μια εικόνα με μια θηλιά (noose) μπροστά από μαύρο φόντο με την επιγραφή, με κεφαλαία γράμματα: «*if we want to make America great again we will have to make evil people fear punishment again*» (μτφ: «αν θέλουμε να κάνουμε την Αμερική σπουδαία ξανά, θα πρέπει να κάνουμε τους κακούς ανθρώπους να φοβούνται την τιμωρία ξανά»). Καταγγέλθηκε για παράβαση των κανόνων δεοντολογίας που σχετίζονται με την ανεξαρτησία και ακεραιότητα της Δικαιοσύνης, ότι δεν διατήρησε υψηλά πρότυπα συμπεριφοράς, πράγμα που έβλαψε την εικόνα της Δικαιοσύνης, ότι δεν απέφυγε ανάρμοστη συμπεριφορά ή εμφάνιση προκατάληψης, εφόσον προέβη σε ανάρτηση που δημιούργησε την εντύπωση φυλετικής ή πολιτικής προκατάληψης. Επίσης ότι προέβη σε ανάρμοστες εξωδικαστικές δραστηριότητες, καθώς δεν απέφυγε δραστηριότητες που υπονομεύουν τη δικαστική αμεροληψία ή μειώνουν το κύρος του θεσμού. Η θηλιά είναι ισχυρό ρατσιστικό σύμβολο στις ΗΠΑ, ιδιαίτερα λόγω της ιστορικής σύνδεσής της με τον απαγχονισμό Αφροαμερικανών κατά τη διάρκεια του ρατσιστικού νότου και της εποχής των λιντσαρισμάτων. Σε συνδυασμό με το σλόγκαν «*make America great again*», η ανάρτηση ερμηνεύτηκε ως συμβολικά βίαιη, με πιθανές ρατσιστικές και πολιτικές αποχρώσεις, που δεν συνάδουν με τον ρόλο και το καθήκον ουδετερότητας ενός δικαστή.

Θα μπορούσαν να δοθούν χρήσιμες ερμηνευτικές κατευθυντήριες γραμμές ή οδηγίες για πιο συγκεκριμένα ζητήματα. Για παράδειγμα:

- Η ένταξη σε διαδικτυακή κοινότητα με σαφές πολιτικό πρόσημο παράγει *de facto* δηλωτικό αποτέλεσμα, ακόμη και εάν δεν δημοσιεύεται κείμενο.
- Τα «likes» συναριθμούνται στη συνταγματικά προστατευόμενη έκφραση· για τους δικαστές, όμως, συνιστούν ένδειξη έγκρισης με δεοντολογική βαρύτητα (speech-acts).
- Η συμμετοχή σε τέτοιες ομάδες αυξάνει την πιθανότητα οι δικαστές να εμφανίζονται στα χρονολόγια τρίτων μαζί με φορτισμένο περιεχόμενο ή ότι θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως αλγοριθμική ένωση (algorithmic association), ενισχύοντας το ρίσκο της φαινομενικής προκατάληψης.
- Κατά το άρθρο 10 ΕΣΔΑ, οι περιορισμοί στην έκφραση των δικαστών είναι θεμιτοί όταν αποσκοπούν στην προστασία της εμπιστοσύνης στη Δικαιοσύνη· η παθητική «συμμετοχή» σε αμφιλεγόμενες ομάδες περνά το «τεστ» μόνον εάν δεν υπάρχει εναλλακτικό, ηπιότερο μέσο διασφάλισης της ουδετερότητας.
- Η δήλωση αποποίησης της δικαστικής ιδιότητας δεν αρκεί, όταν το ίδιο το πλαίσιο (όνομα ομάδας, εικονίδιο) σηματοδοτεί θέση.

⁷⁷ Commission on Judicial Conduct (New York State), in the Matter of Kyle R. Canning.

- Για πιο οριοθετημένη χρήση των hashtags, χρειάζεται να εξηγηθεί πως μόνον περιγραφικά hashtags θα μπορούσαν να θεωρηθούν πιο ακίνδυνα (#EvidenceLaw, #ArtLaw), ενώ θα πρέπει να αποφεύγονται τα φορτισμένα hashtags (#StopX, #VoteY).
- Το «passive-only mode» (παθητική συμμετοχή) σε κλειστές νομικές ομάδες, χωρίς likes και χωρίς σχόλια, δεν μπορεί να θεωρηθεί επικίνδυνο.
- Είναι αναγκαία η ετήσια επιμόρφωση στη δεοντολογία των ΜΚΔ με έμφαση στη θεωρία «visibility = endorsement».
- Θα πρέπει να γίνεται επιθεώρηση των λογαριασμών (audit) πριν από προεκλογικές περιόδους ή πριν από την ανάληψη ευαίσθητων ποινικών καθηκόντων.

Μία πιθανή τυπολογία των κινδύνων, με βάση τα προαναφερόμενα, θα μπορούσε να είναι η ακόλουθη, βάσει της οποίας θα μπορούσαν να προταθούν υποχρεωτικοί ή συνιστώμενοι ή προαιρετικοί κανόνες, αναλόγως.

Υποχρεωτικοί κανόνες (red lines)

#	Κανόνας	Ειδικότερη εφαρμογή	Κυριότερος κίνδυνος
1	Αποχή από ομάδες με ρητό κομματικό ή ακτιβιστικό τίτλο	«Recall X», «Impeach Y», «Save Z»	De facto δήλωση θέσης · αλλοίωση φαινόμενης προκατάληψης
2	Καμία αλληλεπίδραση (like/share/comment) σε εκκρεμείς υποθέσεις	άρθρα, hashtags, memes σχετιζόμενα με υπόθεση του τρέχοντος ή μελλοντικού πινακίου	Παραβίαση δεοντολογικού κανόνα και πιθανή ακυρότητα διαδικασίας
3	Απαγόρευση επικαιροποιημένων πολιτικών hashtags	#VoteSmith, #StopTheSteal, #MAGA, #BLM, #DefundPolice	Speech-act με κομματικό/διχαστικό φορτίο · αλγοριθμική υπερ-έκθεση

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η δημόσια αποποίηση ιδιότητας (π.χ. «*οι απόψεις μου δεν εκπροσωπούν...*») δεν αίρει τις παραβάσεις, όπου υφίστανται. Αρκεί να δημιουργήσει εύλογη υπόνοια μεροληψίας.

Συνιστώμενοι κανόνες (orange zone)

#	Κανόνας	Κατώφλι εφαρμογής
4	«Passive-only mode» σε κλειστές επαγγελματικές ομάδες	επιτρέπεται η ανάγνωση · απαγορεύονται likes ή emojis που υποδηλώνουν επιδοκιμασία/απόρριψη.
5	Περιγραφικά hashtags μόνον	#EvidenceLaw, #CourtManagement, #ArtLaw — όχι #BanAbortion, #SaveOurChildren.
6	Έλεγχος αλγοριθμικής ένωσης (algorithmic association)	χρήση εργαλείων ελέγχου της ιδιωτικότητας (privacy check-up) ανά τρίμηνο · επανεξέταση ρυθμίσεων κοινοποίησης (default public → friends-only).

Η αλγοριθμική ένωση (algorithmic association) είναι το φαινόμενο όπου οι αλγόριθμοι σύστασης (recommender systems), δηλαδή οι μηχανισμοί που κατασκευάζουν το προσωπικό feed, συνδέουν έναν χρήστη (άρα το προφίλ του) με συγκεκριμένα θέματα, ομάδες και ιδέες, με βάση τα ίχνη αλληλεπίδρασης που αφήνει (join, like, share, follow, hashtag). Στη συνέχεια:

- ανακατηγοριοποιούν τον χρήστη σε «κοινότητες ενδιαφέροντος»·
- προβάλλουν προς τρίτους το περιεχόμενο που «ταιριάζει» σε αυτό το προφίλ (π.χ. «Ο Χ είδε/άρεσε/ακολούθησε...»· «Suggested because Judge Z liked...»), δημιουργώντας την εντύπωση έγκρισης·
- ενισχύουν τη διάδοση του ίδιου φορτισμένου περιεχομένου, πολλαπλασιάζοντας την έκθεση (visibility → endorsement loop).

Ο τρόπος με τον οποίον δουλεύει, τεχνικά, σε πρώτη φάση, είναι ότι συλλέγει σήματα. Κάθε «κλικ», «like» ή ένταξη σε group καταγράφεται ως «engagement signal», ως ένα ίχνος εμπλοκής. Κατασκευάζει διανύσματα/εμβαπτίσεις, δηλαδή τα σήματα μεταφράζονται σε μαθηματικούς «άξονες ενδιαφερόντων» (embeddings). Προβαίνει σε συνεργατικό φιλτράρισμα (collaborative filtering), δηλαδή «χρήστες που μοιάζουν στον Χ εκτίμησαν το Υ → δείξε το Υ σε όσους μοιάζουν στον Χ». Έπειτα γίνεται η επιλογή και η κατάταξη. Ο αλγόριθμος επιλέγει τι θα δει ο κάθε χρήστης και με ποια σειρά, μεγιστοποιώντας την προβλεπόμενη αλληλεπίδραση (engagement score). Στη συνέχεια υπάρχει η εξωτερική προβολή. Το ίδιο το σύστημα δημοσιοποιεί την αλληλεπίδραση («Judge Z liked...»)· έτσι ακόμη και εάν ο δικαστής Z δεν γράψει οποιαδήποτε λέξη, η πλατφόρμα τον συσχετίζει δημόσια με το συγκεκριμένο περιεχόμενο ή κίνημα.

Το γιατί είναι κρίσιμο, απεικονίζεται σε αυτόν τον πίνακα, για καλύτερη κατανόηση:

Βήμα στα ΜΚΔ	Τι «βλέπει» ο αλγόριθμος	Πιθανή δημόσια επίδραση
Join σε ομάδα «Recall X»	Ισχυρό σήμα πολιτικής ταύτισης	Η ομάδα εμφανίζεται ως «suggestion» σε φίλους/διαδίκους δικαστή· δικαστής προβάλλεται στον «τοίχο» της ομάδας ως μέλος
Like σε meme για υπόθεση	Θετικό βάρος στο προφίλ ενδιαφερόντων	Οι ακόλουθοι βλέπουν «Judge Z liked...»· αυξάνονται τα σχόλια και η διαμάχη γύρω από τη δίκη
Hashtag #StopΨ	Μεταδεδομένο υψηλής έντασης (topic tag)	Το hashtag τροφοδοτεί μηχανισμό αναζήτησης· κατατάσσει τον χρήστη σε θέμα υψηλού κινδύνου μεροληψίας σχετικά με το Ψ

Για παράδειγμα, ο/η δικαστής Z κάνει «like» σε ανάρτηση υπέρ της ανάκλησης ενός εισαγγελέα (με αναφορά σε ένα εκ των παραδειγμάτων που εκτέθηκαν προηγουμένως). Ως άμεσο αποτέλεσμα, το «like» καταγράφεται· ο/η δικαστής Z μπαίνει σε «cluster υπέρ ανάκλησης». Ως έμμεσο αποτέλεσμα, ο αλγόριθμος αρχίζει να δείχνει στον/στη δικαστή περισσότερες πολιτικές αναρτήσεις ίδιου ύφους και στους φίλους/παρατηρητές του/της την αρχική ανάρτηση με το μήνυμα «Liked by Judge Z». Ως τελικό αποτέλεσμα, οι τρίτοι (που μπορεί να είναι διάδικοι) λαμβάνουν το μήνυμα ότι ο/η δικαστής Z τάσσεται εναντίον του συγκεκριμένου εισαγγελέα· η αντιληπτή ή φαινόμενη αμεροληψία διαβρώνεται χωρίς ο/η δικαστής να έχει γράψει οποιοδήποτε σχόλιο.

Συναφώς, το ΕΔΔΑ επιτρέπει περιορισμούς στην έκφραση των δικαστών, όταν είναι αναλογικά αναγκαίοι για την προστασία της εμπιστοσύνης στη Δικαιοσύνη. Η αλγοριθμική ένωση δείχνει ότι ακόμη και «παθητικές» ενέργειες μπορούν να έχουν δυναμικό δημόσιο αντίκτυπο, μεγαλύτερο από τον προβαλλόμενο σκοπό· άρα δεν υπάρχει συχνά «ηπιότερο μέσο» από την αποχή.

Κατ' επέκταση, ως κύριες πρακτικές συμβουλές, θα μπορούσαν να είναι η αποφυγή οντοτήτων με σαφές πολιτικό/ακτιβιστικό brand, στη βάση της λογικής πως η ένταξη ισοδυναμεί με έγκριση. Η παθητική συμμετοχή (passive-only) σε κλειστές επαγγελματικές ομάδες μπορεί να είναι ανεκτή χωρίς οποιαδήποτε αλληλεπίδραση (*likes, emoji*). Ο τακτικός αυτο-έλεγχος ορατότητας (*privacy check-up* και προεπιλογή *friends-only*) είναι αναγκαίος, όπως και η εκπαίδευση στην αρχή *visibility = endorsement*, δηλαδή η κατανόηση ότι οποιαδήποτε δράση μπορεί να παρουσιαστεί αυτόματα ως δημόσια δήλωση.

Με άλλα λόγια, η αλγοριθμική ένωση είναι ο αθέατος πολλαπλασιαστής που μετατρέπει μια φαινομενικά ασήμαντη ψηφιακή κίνηση σε δημόσιο σήμα πολιτικής ή ιδεολογικής ταύτισης· για αυτό απαιτείται δραστική αυτοσυγκράτηση εκ μέρους των δικαστών.

Προαιρετικοί κανόνες βέλτιστης πρακτικής (green zone)

#	Κανόνας	Στόχος
7	Ετήσιο e-learning για τη δεοντολογία των ΜΚΔ	επικαιροποίηση soft-law, πρακτική σεναρίων, ανάλυση case-studies
8	Προληπτικό audit λογαριασμών	πριν από: (α) προεκλογική περίοδο (β) ανάληψη δίκης μεγάλης δημοσιότητας (γ) τοποθέτηση σε ποινικό τμήμα
9	Χρήση δύο προφίλ με σαφή διαχωρισμό	ιδιωτικό (κλειστό, οικογενειακό) ≠ επαγγελματικό (ουδέτερο, ελάχιστο περιεχόμενο)

Το «τεστ 3 βημάτων» πριν από κάθε ανάρτηση/ένταξη

Πριν από κάθε ανάρτηση, μπορεί να γίνει ο εξής έλεγχος, στη σκέψη των δικαστών:

- Έλεγχος περιεχομένου (context test): συνδέεται άμεσα ή έμμεσα με πολιτικό/κοινωνικά διχαστικό θέμα;
- Έλεγχος ακροατηρίου (audience test): θα το δουν άτομα εκτός του στενού κύκλου (δημοσιογράφοι, διάδικοι, οργανώσεις);
- Έλεγχος έδρας (bench test): θα ένιωθα άνετα να υπερασπιστώ τον εαυτό μου σε αίτηση εξαίρεσης εναντίον μου;

Εάν η απάντηση είναι «ναι» σε περισσότερες από μία περιπτώσεις (>1), το προτεινόμενο βήμα είναι η μη ανάρτηση ή η απόσυρση.

Θα πρέπει να υπάρχει κατά νου πως η ορατότητα ισούται με επιδοκimasία (*visibility = endorsement*). Όσο μεγαλύτερη είναι η έκθεση και εντονότερο το πολιτικό φορτίο, τόσο χαμηλότερο είναι το όριο ανεκτής συμπεριφοράς. Τα εργαλεία ελέγχου (audit, εκπαίδευση, passive only) λειτουργούν ως ηπιότερα μέσα που επιτρέπουν σε κάθε δικαστή να απολαύσει ένα ελάχιστο επίπεδο ελευθερίας της έκφρασης χωρίς να διακυβεύεται η εμπιστοσύνη στη Δικαιοσύνη.

Εστιάζοντας λίγο ακόμα στη θεωρία ορατότητα = επιδοκimasία, υπάρχει ένα θεωρητικό υπόβαθρο, στο οποίο η λογική εκκινεί από το «like» (ή άλλη «speech-act») λειτουργεί ως «illocutionary act», δηλώνει επικρότηση · ο παρατηρητής δεν μπορεί να διακρίνει εάν ήταν «πλάκα» ή «bookmark». Υπάρχει το φαινόμενο της αλγοριθμικής ένωσης, που εξηγήθηκε προηγουμένως. Οι αλγόριθμοι ταξινομούν το προφίλ σε «κοινότητες ενδιαφέροντος» και

αναπαράγουν το σήμα («*Suggested because Judge Z liked...*»). Αρκεί η «εύλογη εντύπωση» προκατάληψης και όχι η πραγματική προκατάληψη. Υπάρχει η διάχυση του κοινού (context collapse) όπου οι εντελώς διαφορετικοί «ακροατές» (φίλοι, δημοσιογράφοι, διάδικοι) βλέπουν το ίδιο σήμα χωρίς το αρχικό «contextual frame» · οπότε, το μήνυμα «κρυσταλλώνεται» ως έγκριση.

Υπάρχουν παράγοντες που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως παράγοντες έντασης του κινδύνου:

Παράγοντας	Χαμηλή ένταση	Υψηλή ένταση
Τύπος ενέργειας	Παθητική προβολή προφίλ	Like/repost/comment
Θεματολογία	Ουδέτερη (τέχνες, γλώσσα κ.λπ.)	Πολιτική, εκκρεμής υπόθεση, «κουμπωμένο» σε hashtag καμπάνιας (#RecallX)
Ορατότητα	Κλειστή ομάδα ή < 50 μέλη	Δημόσια ή < 1000 μέλη
Αλγοριθμική διάδοση (algorithmic spread)	Χωρίς συστάσεις σε τρίτους	Πλατφόρμες με auto-sharing (Facebook groups, X's «For You»)
Ρόλος χρήστη	Αναγνώστης	Διαχειριστής, συχνός «liker»

Οι συνέπειες της κατάστασης που δημιουργείται μπορεί να είναι ο πειθαρχικός έλεγχος, στη βάση του ότι η δημόσια «σύνδεση» με αμφιλεγόμενο περιεχόμενο μπορεί να θεωρηθεί βάση επίπληξης (βλ. παραδείγματα που συζητήθηκαν). Μπορεί να υπάρξει αίτηση εξαιρέσης, ο διάδικος μπορεί να επικαλεστεί το *like*/μέλος-ομάδας ως ένδειξη προειλημμένης γνώμης. Σε κάθε περίπτωση, το μεγαλύτερο διακύβευμα είναι η δημόσια εμπιστοσύνη.

Ως πρακτικές οδηγίες (οδηγός-τσέπης), μπορούν να εκτεθούν οι εξής:

Κάνω	Δεν κάνω
✓ Ελέγχω ρυθμίσεις ορατότητας («Limited Audience») πριν από like ή follow.	✗ Δεν πατάω like/repost σε τίτλο που δεν έχω διαβάσει – ο τίτλος μένει, η πρόθεση χάνεται.

✓ Χρησιμοποιώ μόνον περιγραφικά hashtags (#EvidenceLaw) · χωρίς κλήση σε δράση (call-to-action)	✗ Δεν συμμετέχω σε groups με τίτλο που έχει ρήμα εντολής (Recall, Ban, Save).
✓ Διατηρώ παθητικό προφίλ σε κλειστές επαγγελματικές ομάδες.	✗ Δεν σχολιάζω/ δεν χρησιμοποιώ emoji για εκκρεμή υπόθεση, όσο ασήμαντο και εάν φαίνεται.
✓ Τριμηνιαίο self-audit: προβάλλω το προφίλ ως «public visitor»	✗ Δεν επαναπαύομαι σε disclaimers («προσωπικές απόψεις») – δεν διορθώνουν το «visual cue»

Τα πιο πάνω απολήγουν στο ότι, στις περισσότερες ρυθμίσεις MKΔ, η ολοκληρωτική αποχή από ορατή σήμανση πολιτικού ή διχαστικού περιεχομένου κρίνεται αναγκαία και πρόσφορη. Το προαναφερόμενο αξίωμα *visibility = endorsement* εκφράζει την εργοδυναμική των ψηφιακών πλατφορμών. Ό,τι φαίνεται, λογαριάζεται ως θέση· και ό,τι λογαριάζεται ως θέση, αποδίδεται στον φορέα του, ιδίως όταν αυτός είναι δικαστής.

Για τους δικαστές, λοιπόν, η ορατότητα δεν είναι ουδέτερο τεχνικό δεδομένο, αλλά δικανική μεταβλητή που επηρεάζει άμεσα το κριτήριο της αμεροληψίας. Η μόνη ασφαλής στρατηγική σε θέματα πολιτικού ή κοινωνικά διχαστικού περιεχομένου παραμένει η σιωπή, η αποχή, η ιδιωτικότητα. Η διάσταση αυτή ασφαλώς δεν σημαίνει απαγόρευση στη χρήση των MKΔ. Σημαίνει την προσεκτική και υπεύθυνη χρήση τους.

Ακριβώς επειδή ό,τι διατυπώνεται, δεν εκφράζει την απαγόρευση της χρήσης των MKΔ από τους δικαστές, θα γίνει στη συνέχεια μία αναδρομή σε νομολογία του ΕΔΔΑ που εμπλέκει τη χρήση των MKΔ από δικαστές σε συνάρτηση με το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης, για να καταδειχθεί ο τρόπος με τον οποίον συμπλέκεται η τεχνική πραγματικότητα με τη νομική αντιμετώπιση, που δεν οδηγεί και σε νομικές ακρότητες.

Εξάλλου θα πρέπει να σημειωθεί πως, ακόμα και εάν οι διατυπώσεις σε σχέση με τη λειτουργία των MKΔ δημιουργούν ένα αίσθημα δυσφορίας, που μπορεί να οδηγεί στη σκέψη της εγκατάλειψης της χρήσης τους, ως μία ευκολότερη λύση, η αντιπαραβολή με τα αντίστοιχα σημεία στον φυσικό κόσμο και η καλύτερη επεξήγηση των διαφορών μπορεί ενδεχομένως να κατευνάσει ένα τέτοιο αίσθημα, τουλάχιστον ως έναν βαθμό.

Η βασική λογική-πυρήνας ότι αυτό που φαίνεται στο κοινό, εκλαμβάνεται ως ένδειξη στάσης, ισχύει και στον φυσικό κόσμο (π.χ. η κονκάρδα που εάν κρατήσει δικαστής σε συγκέντρωση, θα υπάρχει θέμα · η συμμετοχή σε πορεία με αμφιλεγόμενο θέμα · δημόσια δωρεά κ.α.). Ωστόσο ο τρόπος με τον οποίον αποτυπώνεται το ίχνος και συνεπώς ο βαθμός κινδύνου για τον/τη δικαστή, διαφέρει αισθητά από τον ψηφιακό κόσμο. Εκεί είναι όλη η ουσία των πρόσθετων δεοντολογικών παραμέτρων. Εκεί θα πρέπει να είναι και η προσοχή, σε κάθε επιμέρους περίπτωση.

Υπάρχουν ορισμένες κρίσιμες διαφορές μεταξύ του ψηφιακού ίχνους και του φυσικού ίχνους:

Παράμετρος	Ψηφιακό	Φυσικό	Συνέπεια
Εμβέλεια	Παγκόσμιο, ασύμμετρο (followers, αλγόριθμοι)	Τοπική, συνήθως περιορισμένο κοινό	Ελάχιστη πράξη online → δυνητικά χιλιάδες θεατές
Μονιμότητα	Καταγραφή, δυνατότητα screenshot, αναζήτηση, προώθηση	Πιο εφήμερη (εκτός εάν βιντεοσκοπηθεί και αναρτηθεί)	Δυσκολότερη η «λήθη» στο διαδίκτυο · δυσκολότερη η ανασκευή
Αποσπασματικότητα (context collapse)	Ο θεατής δεν βλέπει την κατάσταση ή την ειρωνεία	Συχνά υπάρχοντα συμφραζόμενα (ποιος ήταν εκεί, τι ειπώθηκε)	Η online η πράξη απογυμνώνεται από το πλαίσιο → εύκολη παρερμηνεία
Αλγοριθμική ενίσχυση	Recommender systems προβάλλουν την πράξη σε τρίτους («X liked...»)	Καμιά αυτόματη αναπαραγωγή	Το ψηφιακό αποτύπωμα πολλαπλασιάζεται χωρίς τη βούληση του χρήστη

Άρα το φυσικό σήμα ή ίχνος είναι, στις περισσότερες περιπτώσεις, λιγότερο διαρκές, λιγότερο κωδικοποιήσιμο και σπάνια ενισχύεται αυτόματα· για αυτό, οι κώδικες δεοντολογίας επιτρέπουν συνήθως ευρύτερο «ζωντανό» κοινωνικό ρόλο (π.χ. παρουσία σε φιλανθρωπική εκδήλωση) από ό,τι στο διαδίκτυο.

Ως προς τη στάθμιση του κινδύνου, είναι τετραγωνισμένη η απόφαση:

Παράμετρος	Online	Offline
Άμεσα πολιτικό μήνυμα	Πλήρης αποχή	Αποχή ή ιδιωτική τοποθεσία χωρίς δημοσιότητα

Ουδέτερο κοινωνικό γεγονός	Παθητική προβολή χωρίς likes/hashtags	Επιτρεπτή παρουσία, εφόσον ο/η δικαστής δεν είναι χορηγός, ομιλητής κ.λπ.
Εκκρεμής υπόθεση	Απαγορευτικό	Απαγορευτικό (π.χ. αποφυγή φωτογράφισης με διάδικο)

Ως πρακτική οδηγία, θα μπορούσε να βοηθήσει η εξής:

1. Η ερώτηση «*ποιος θα το δει και πότε*». Εάν η απάντηση σε αυτήν είναι «*δυσνητικά πολύς κόσμος για απροσδιόριστο χρόνο*», τότε ισχύει ο κανόνας της αποχής.

2. Η διαβάθμιση του μηνύματος:

- Εάν είναι ένα πολιτικά φορτισμένο μήνυμα, προτιμάται η αποχή και online και offline.
- Εάν είναι ένα ουδέτερο μήνυμα, offline μπορεί να είναι επιτρεπτό, online μπορεί να είναι αποδεκτό μόνον χωρίς επιδοκιμαστικά σήματα.

3. Ο αναλογισμός της επαναληψιμότητας σημαίνει το ερώτημα «*Μπορεί να γίνει screenshot ή να βιντεοσκοπηθεί;*» Εάν ναι, προσεγγίζεται το «κατώφλι» που ισχύει για τις online αναρτήσεις (online threshold).

4. Εάν υπάρχει αμφιβολία, επιλέγεται η ιδιωτικότητα · το βάρος των εξηγήσεων βαραίνει πάντοτε τους δικαστές.

Επομένως το – ως λεχθεί – αξίωμα *visibility = endorsement* έχει κανονιστική δύναμη και στον φυσικό κόσμο, αλλά το ίχνος εκεί είναι συνήθως πιο στενά ελεγχόμενο, λιγότερο μόνιμο και χωρίς αλγοριθμική αντήρηση. Η αποχή παραμένει η ασφαλής επιλογή για πολιτικά ή διχαστικά θέματα, ιδίως όταν μπορεί να συνδεθεί και με εκκρεμείς υποθέσεις. Για ουδέτερες, κοινωνικές ή πολιτιστικές δραστηριότητες, η φυσική συμμετοχή είναι συμβατή με τη δεοντολογία, αρκεί και εκεί οι δικαστές να μην εμφανίζονται ως «πρόσωπα-σύμβολα» της εκδήλωσης και να μην να ζητούν συνεισφορές. Με άλλα λόγια, στον φυσικό κόσμο το ίχνος «εντυπώνεται» διαφορετικά, αλλά εφαρμόζεται αναλογικά η βασική αρχή ότι η δημόσια εικόνα αμεροληψίας είναι εξίσου πολύτιμη με την πραγματική αμεροληψία.

Θα μπορούσε να υποβληθεί το εξής ερώτημα: όταν τα ψηφιακά ίχνη «πλημμυρίζουν» το διαδίκτυο, δεν γίνονται και αδιάφορα; Η απάντηση στο ερώτημα αυτό, που αντλεί τη λογική του από τη γνώση του φυσικού κόσμου, είναι αρνητική. Ως προς τη νομική αντιμετώπιση, το ζήτημα είναι συνηθέστερα ζήτημα αναλογικότητας, όπως θα διαφανεί ενδεχομένως και μέσα από τις επόμενες παραγράφους. Μένοντας, όμως, στην τεχνική πλευρά του ερωτήματος, η μαζικότητα ή άλλως πώς το «χάος» του διαδικτύου, σε αντίθεση με ό,τι θα συνέβαινε στον φυσικό κόσμο, δεν αναιρεί τη σημασία · αντίθετα, ενισχύει τη

δυνατότητα αλγοριθμικής συγκέντρωσης, διασταύρωσης και εκμετάλλευσης των ιχνών. Για ρόλους υψηλής εμπιστοσύνης το ρίσκο παραμένει (ή και μεγαλώνει). Υπάρχει αυτό που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως το «παράδοξο του κορεσμού».

Το «παράδοξο του κορεσμού» είναι, σχετικά με την ορατότητα και τον θόρυβο, ότι όσο περισσότερα ίχνη παράγονται από όλους, τόσο πιο «θορυβώδες» μοιάζει το περιβάλλον· άρα μπορεί να φαίνεται ότι ένα μεμονωμένο «like» χάνεται, αλλά δεν «χάνεται» στην ψηφιακή πραγματικότητα, υπάρχει η αλγοριθμική συμπίεση. Οι πλατφόρμες δεν λαμβάνουν τον συνολικό θόρυβο ως τέτοιο· συμπυκνώνουν, κατηγοριοποιούν και ταξινομούν τα σήματα ανά χρήστη. Η μαζικότητα επομένως τους προσφέρει πυκνότερα δεδομένα για να εξάγουν στατιστικά ισχυρές ερμηνείες (profiling). Τα τρία θεμελιώδη χαρακτηριστικά επιμένουν και απαντούν στο γιατί δεν «εξαφανίζεται» το ίχνος με τον κορεσμό. Η μονιμότητα, που αναφέρθηκε προηγουμένως, είναι το ένα χαρακτηριστικό και σημαίνει πως τα ίχνη αποθηκεύονται, διακινούνται, πωλούνται· η πολλαπλή αντιγραφή τα κρατά «ζωντανά» για δεκαετίες. Η δυνατότητα αναζήτησης είναι το δεύτερο χαρακτηριστικό και σημαίνει πως ένα screenshot ή μια index-αναζήτηση αρκεί για να ανασύρει υλικό που φαινομενικά είχε θαφτεί. Η δυναμική της συσχέτισης είναι το τρίτο χαρακτηριστικό, που σημαίνει πως όσο πληθαίνουν τα δεδομένα, τόσο ακριβέστερα γίνονται τα αλγοριθμικά μοντέλα προφίλ. Συναφώς, η «σιωπηρή έγκριση» υπολογίζεται βάσει μοτίβων, όχι μεμονωμένων ενεργειών.

Προς την κατεύθυνση του ερωτήματος που σχετίζεται με τον κορεσμό, χρειάζεται ενδεχομένως να εξηγηθεί και η έννοια της διαφοροποιημένης ορατότητας. Η πλατφόρμα δεν παρουσιάζει όλα τα ίχνη σε όλους. Αντίθετα, κατατάσσει τα ίχνη σε «συστάδες ενδιαφέροντος»· διανέμει επιλεκτικά εκεί όπου θα παραχθεί το μεγαλύτερο «engagement», η μεγαλύτερη συμμετοχή· εμφανίζει σε τρίτους ακριβώς ό,τι επιβεβαιώνει (ή προκαλεί) την προϋπάρχουσα εντύπωσή τους. Έτσι τα ίχνη δικαστή που αφορούν, π.χ., ποινική αυστηρότητα, θα διοχετευθούν πιο συχνά σε διαδικίκους με σχετικές υποθέσεις· η αλγοριθμική διανομή ακονίζει, δεν αμβλύνει, την εντύπωση προκατάληψης.

Σχετικό είναι και το φαινόμενο «context collapse», που επίσης αναφέρθηκε προηγουμένως, δηλαδή της αποσπασματικότητας. Ακόμη και εάν το επίμαχο «like» σχετίζεται, λόγου χάριν, με χιουμοριστικό πλαίσιο, ο θεατής το συναντά εκτός συμφραζομένων. Το αποτέλεσμα είναι η «επίπεδη» πρόσληψη που μεταφράζεται στο ότι ο/η δικαστής εγκρίνει.

Στο κανονιστικό πλαίσιο, οι δικαστές αξιολογούνται με βάση την εντύπωση (appearance of bias), όχι την υποκειμενική τους πρόθεση. Επομένως υπάρχει η δυνητική αποδόμηση του κύρους. Η αποκωδικοποίηση προφίλ λειτουργεί σωρευτικά· μια σειρά «μικρών» ιχνών συνθέτει το αφήγημα της μεροληψίας. Το επίμαχο ίχνος εμφανίζεται με ετικέτα, ημερομηνία, URL· η ύπαρξη εκατομμυρίων άλλων ιχνών τρίτων δεν μειώνει τη βαρύτητά του.

Άρα συνεχίζοντας τη σύγκριση μεταξύ του ψηφιακού ίχνους και τους φυσικού ίχνους, με βάση τα προαναφερόμενα για το αξίωμα το αξίωμα *visibility = endorsement* και το «παράδοξο του κορεσμού», μπορούν να προστεθούν στον πίνακα και τα ακόλουθα:

Παράμετρος	Ψηφιακό ίχνος	Φυσικό ίχνος	Συνέπεια
Κορεσμός	Ενισχύει την αναλυτική δύναμη του αλγορίθμου	Αποδυναμώνει την ατομική εντύπωση (πλήθος φυσικών σημάτων)	Διαφορετικός μηχανισμός · αντίθετες συνέπειες
Εντυπωτικότητα	Υψηλή και προβάλλεται επανειλημμένα (recommendations, shares)	Χαμηλότερη και εξαρτάται από τη φυσική συγκυρία	Το ψηφιακό κυκλοφορεί, το φυσικό ξεθωριάζει
Κόστος ανάκτησης	Μηδενικό (αναζήτηση)	Μεγάλο (μαρτυρίες, φωτογραφικά αρχεία)	Διευκολύνεται ο επαναχρησιμοποιούμενος έλεγχος

Συνεπώς η «οικολογική πλημμύρα» ψηφιακών ίχνων δεν τα καθιστά αδιάφορα · απλώς μεταβάλλει τον τρόπο με τον οποίον αποκτούν σημασία. Σε ένα περιβάλλον όπου τα ίχνη είναι μόνιμα και ανεπίστρεπτα, συνδέονται μέσω αλγοριθμικής ανάλυσης σε συνεκτικά προφίλ και αξιοποιούνται για αυτόματη διάδοση εκεί όπου θα προκαλέσουν τη μεγαλύτερη αντίδραση, το αξίωμα *visibility = endorsement* ισχύει με ακόμη μεγαλύτερη ένταση. Για τους δικαστές ή οποιουσδήποτε αξιωματούχους οφείλουν να φαίνονται αμερόληπτοι, η ασφαλέστερη στάση εξακολουθεί να είναι η ελεγχόμενη ή η ελάχιστη ψηφιακή έκθεση, ανεξάρτητα από τον γενικό «βόμβο» του διαδικτύου.

Kozan v. Turkey

Από την άλλη, πέρα από τα διαλαμβανόμενα στο Αμερικανικό έδαφος, στη σχετικά πρόσφατη απόφαση του ΕΔΔΑ στην *Kozan v. Turkey* [16695/19], 01.03.2022, δίδεται μία κάπως διαφορετική διάσταση που, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, δεν αφήνει έδαφος να υπάρξουν ακρότητες έναντι σε μία φοβική στάση στα ΜΚΔ.

Ο προσφεύγων, Τούρκος δικαστής από το 2006 με υπηρεσία σε διάφορα δικαστήρια, υπέστη πειθαρχικές και ποινικές κυρώσεις για ανάρτηση άρθρου στο Facebook και λόγω φερόμενων δεσμών με την οργάνωση «Fetö». Ειδικότερα, ο προσφεύγων μοιράστηκε σε κλειστή ομάδα Facebook (ομάδα «Hukuk Medeniyeti») ένα άρθρο με κριτική κατά του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου (HCJP) και υπαλλήλων του Κράτους που εμπλέκονταν σε υπόθεση διαφθοράς. Το άρθρο υποστήριζε ότι δικαστές που κάλυψαν την υπόθεση διαφθοράς ευνοήθηκαν, ενώ άλλοι που την ερεύνησαν τιμωρήθηκαν. Ο αναπληρωτής γενικός εισαγγελέας κατήγγειλε την ανάρτηση ως δυσφημιστική προς τον εισαγγελέα και το HCJP. Ξεκίνησε προκαταρκτική έρευνα και στη συνέχεια πειθαρχική διαδικασία από

το HCJP. Το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο (νυν CJP) επέβαλε επίπληξη (blâme) στον προσφεύγοντα. Θεώρησε ότι το άρθρο υπονόμει τη δικαστική ανεξαρτησία και τη δημόσια εμπιστοσύνη. Έκρινε ότι, ακόμη και εάν ο προσφεύγων δεν συμφωνούσε με το περιεχόμενο, η κοινοποίησή του έδειχνε πρόθεση διάδοσης. Αργότερα, με απόφαση του HCJP, ο προσφεύγων παύτηκε από τη θέση του μαζί με άλλους 2.846 δικαστές και εισαγγελείς. Ο λόγος ήταν οι ύποπτες σχέσεις με την προαναφερόμενη οργάνωση, η οποία θεωρείται τρομοκρατική από την τουρκική Κυβέρνηση. Μετέπειτα, είχε ασκηθεί και ποινική δίωξη για συμμετοχή σε ένοπλη τρομοκρατική οργάνωση, ενώ καταδικάστηκε σε επτά χρόνια και έξι μήνες φυλάκιση.

Ως προς το σκέλος του ενδιαφέρει, το ΕΔΔΑ, όπου κατέληξε η υπόθεση, σε σχέση με το άρθρο 10 ΕΣΔΑ, υπενθύμισε ότι οι γενικές αρχές σχετικά με την ελευθερία της έκφρασης των δικαστών, όπως αναπτύχθηκαν στις υποθέσεις *Baka v. Hungary* (ανωτέρω) και *Eminağaoğlu v. Turkey* [76521/12] 09.03.2021, ισχύουν και στην εν λόγω υπόθεση. Υπογράμμισε ότι σε μια δημοκρατική κοινωνία, η διάκριση των εξουσιών και η δικαστική ανεξαρτησία είναι ζητήματα μείζονος δημόσιου ενδιαφέροντος, τα οποία απολαμβάνουν αυξημένης προστασίας κατά το άρθρο 10 ΕΣΔΑ. Παρότι οι δικαστές υποχρεούνται σε καθήκον επιφυλακτικότητας και διακριτικότητας, αυτό δεν σημαίνει φίμωση, αλλά τα λόγια τους εκπροσωπούν θεσμικά τη δικαστική εξουσία και, για τον λόγο αυτό, χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής. Εφόσον η έκφραση δεν είναι σοβαρά επιβλαβής και αβάσιμη, ακόμα και προσωπική κριτική προς δικαστές μπορεί να είναι ανεκτή, περισσότερο από ό,τι προς ιδιώτες. Η ελευθερία της έκφρασης στο διαδίκτυο, όπως αναφέρθηκε, είναι ισχυρό εργαλείο Δημοκρατίας, αλλά συνοδεύεται από κινδύνους (π.χ. διασπορά μίσους, ψευδείς ειδήσεις). Εάν όμως η επικοινωνία είναι περιορισμένη σε επαγγελματικό περιβάλλον και όχι δημόσια, τότε οι επιπτώσεις είναι μικρότερες και αυτό εξετάζεται ως ελαφρυντικό.

Το ΕΔΔΑ αναγνώρισε ότι η πειθαρχική κύρωση που επιβλήθηκε στον προσφεύγοντα δικαστή για την κοινοποίηση άρθρου σε κλειστή ομάδα στο Facebook αποτελεί παρέμβαση στην ελευθερία της έκφρασης. Παρόλο που υπήρχε νομική βάση, η διάταξη κρίθηκε ως αόριστη και υπερβολικά ευρεία, γεγονός που ενείχε τον κίνδυνο καταχρηστικής ερμηνείας. Η τουρκική Κυβέρνηση επικαλέστηκε το καθήκον διακριτικότητας και επιφυλακτικότητας των δικαστών και την προστασία της ανεξαρτησίας και αξιοπιστίας της Δικαιοσύνης. Το ΕΔΔΑ αναγνώρισε ότι υπάρχει θεμιτός σκοπός, αλλά και ότι δεν αρκεί από μόνος του. Σημείωσε πως ο δικαστής κοινοποίησε άρθρο που εξέφραζε ανησυχίες για παρεμβάσεις της εκτελεστικής εξουσίας στη δικαστική εξουσία, ειδικά για τις διώξεις το 2013. Το άρθρο αφορούσε θέματα δημόσιου ενδιαφέροντος. Η κοινοποίηση έγινε σε κλειστή ομάδα δικαστικών λειτουργών στο Facebook και όχι στο ευρύ κοινό. Δεν υπήρξε προσωπική αποδοχή του άρθρου από τον προσφεύγοντα, απλώς το κοινοποίησε. Έπειτα οι πειθαρχικές Αρχές δεν προσέφεραν επαρκείς εγγυήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας καθώς ενεργούσαν ως κατήγοροι και δικαστές ταυτόχρονα. Ο δικαστής δεν είχε πρόσβαση σε ανεξάρτητο δικαστικό έλεγχο της απόφασης του πειθαρχικού οργάνου. Το ΕΔΔΑ κατέληξε ότι η επιβληθείσα πειθαρχική ποινή δεν ανταποκρινόταν σε επιτακτική κοινωνική ανάγκη και συνεπώς δεν ήταν αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία, επομένως διαπιστώθηκε παράβαση του άρθρου 10 ΕΣΔΑ.

Απάντηση συμμετοχής σε εκδηλώσεις και κοινοποιήσεις παρουσίας

Μία άλλη λειτουργία στα ΜΚΔ είναι η δήλωση ενδιαφέροντος ή η θετική απάντηση συμμετοχής σε εκδηλώσεις που αφήνεται να είναι ορατή σε άλλα πρόσωπα ή και που συνοδεύεται από κοινοποιήσεις παρουσίας ή τοποθεσίας.

Οι δικαστές οφείλουν να εξετάζουν κατά πόσον επιθυμούν πράγματι να δημοσιοποιήσουν το πότε και πού βρίσκονται ή θα βρίσκονται σε δεδομένη χρονική στιγμή. Πολιτιστικές εκδηλώσεις με αναμενόμενη μεγάλη προσέλευση κοινού (χιλιάδες άτομα) δεν εγείρουν συνήθως προβλήματα· ωστόσο στην περίπτωση εκδηλώσεων με περιορισμένο αριθμό συμμετεχόντων, οι δικαστές θα πρέπει να σταθμίζουν κατά πόσον είναι φρόνιμο, για λόγους ασφαλείας, να δηλώσουν δημόσια ότι θα παρευρεθούν.

Όταν πρόκειται για κοινοποίηση τοποθεσίας, ιδίως σε πραγματικό χρόνο, δηλαδή με χρονική σήμανση, απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή. Η κοινοποίηση παρουσίας σε κάποιο μπαρ με αμφίβολη φήμη επίσης δεν δημιουργεί καλή εντύπωση. Οι δικαστές θα πρέπει να αποφεύγουν την κοινοποίηση της τοποθεσίας τους σε πραγματικό χρόνο, όχι μόνον για λόγους ασφαλείας, αλλά και διότι, με την παρουσία τους σε μια συγκεκριμένη τοποθεσία ή εκδήλωση και με την «ετικετοποίησή» τους στα ΜΚΔ, ενδέχεται να θεωρηθεί είτε ότι προάγουν ή υποστηρίζουν συγκεκριμένες εκδηλώσεις ή τοποθεσίες.

Παρόλα αυτά, εάν δικαστής κοινοποιήσει ενδιαφέρον για μια εκδήλωση σχετική με το δίκαιο, αυτό ενδέχεται να θεωρηθεί εντός αποδεκτών ορίων ή και να εξωτερικεύει ακόμα επιθυμητή εικόνα. Άρα φαίνεται και πως είναι αρκετά ρευστές οι ισορροπίες από τη μία περίπτωση στην άλλη.

Αναφέρθηκε περίπτωση στη New York⁷⁸, όπου δικαστής, από τον Ιούλιο έως τον Οκτώβριο 2020, είχε αναρτήσει δημόσια στο Facebook φωτογραφίες του με στολή του Σερίφη της κομητείας (παρόλο είχε συνταξιοδοτηθεί το 2017) και ανάρτηση όπου εξέφραζε στήριξη στην αστυνομία και περιέγραφε συμμετοχή σε εκδήλωση «Back the Blue» (υπέρ των σωμάτων ασφαλείας). Ειδικότερα, με ένα εκτενές σχόλιο, είχε αναφέρει (σε μτφ.):

«Σήμερα η κόρη μου...και εγώ σταθήκαμε στην άκρη του δρόμου και παρακολουθήσαμε με ευγνωμοσύνη καθώς εκατοντάδες μηχανές και άλλα οχήματα περνούσαν μπροστά μας... Ήταν η πορεία Back the Blue, σε ένδειξη υποστήριξης προς τις δυνάμεις επιβολής του νόμου. Πάντα της λέω ότι εκείνη και τα "αδέλφια" της με τις στολές εξακολουθούν να είναι εκτιμημένοι στην κοινότητά μας. Η σημερινή εκδήλωση και ο συντριπτικά μεγάλος αριθμός συμμετεχόντων είναι αληθινό παράδειγμα αυτής της εκτίμησης. Και οι δυο μας είχαμε δάκρυα να κυλούν στα μάγουλά μας καθώς ο κόσμος μας χαιρετούσε και κορνάριζε, αναγνωρίζοντας το πανό μας που τους ευχαριστούσε για τη στήριξή τους. Είναι μια δύσκολη εποχή για τις δυνάμεις επιβολής του νόμου. Προς όλους τους φίλους μου που υπηρέτησαν ή συνεχίζουν να υπηρετούν, να θυμάστε πάντα ότι επιλέξατε το πιο ευγενές από τα επαγγέλματα και ότι πραγματικά κάνετε τη διαφορά... ».

Η ανάρτηση συγκέντρωσε 940 likes, 355 κοινοποιήσεις, 219 σχόλια (ένα εξ αυτών τον αποκαλούσε «δικαστή»). Συγκεκριμένα, στις 19 Ιουλίου 2020, συμμετείχε σε εκδήλωση υποστήριξης της αστυνομίας, κρατώντας μεγάλο πανό με την επιγραφή «Thank You». Στις

⁷⁸ State Commission on Judicial Conduct (New York State), in the matter of Peck, Determination, 19.03.2021.

21 Ιουλίου 2020, ανάρτησε φωτογραφίες με τη στολή και το προαναφερόμενο έντονα θετικό σχόλιο για τους αστυνομικούς, επαινώντας την κόρη του και τους συναδέλφους της. Είχε ήδη προειδοποιηθεί επίσημα τον Απρίλιο του 2019 από την Ελεγκτική Επιτροπή Δικαστών για παλαιότερη πολιτική ανάρτηση κατά υποψήφιου Σερίφη. Στην επιστολή τότε του είχαν επιστήσει την προσοχή ότι οι δημόσιες αναρτήσεις δικαστών πρέπει να συμμορφώνονται με τους Κανόνες Δικαστικής Συμπεριφοράς. Κατηγορήθηκε για παράβαση σχετικών διατάξεων, ότι δεν διατήρησε την ακεραιότητα και ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης, ότι δημιούργησε την εντύπωση μεροληψίας υπέρ της αστυνομίας, ότι οι εξωδικαστικές του ενέργειες δημιουργούν αμφιβολίες για την αμεροληψία του. Ο ίδιος αναγνώρισε ότι οι αναρτήσεις του μπορούν να δημιουργήσουν εύλογες αμφιβολίες για την αμεροληψία του, ανέλαβε πλήρως την ευθύνη, επέδειξε συνεργασία και μεταμέλεια κατά την έρευνα της Επιτροπής και δεσμεύτηκε να συμμορφώνεται στο μέλλον με τους κανόνες. Η υπόθεση κατέληξε σε συμφωνία δημόσιας επίπληξης (public admonition), λόγω της ειλικρινούς μεταμέλειας και συνεργασίας του.

Η διαδικτυακή συμπεριφορά των άλλων

Πάντως αυτό που επισημαίνεται τελικά είναι πως δεν υπάρχει ολοκληρωμένο νομικό πλαίσιο που να ρυθμίζει τη χρήση των ΜΚΔ. Είναι ωστόσο απαραίτητο να συζητούνται οι βέλτιστες πρακτικές, να ενισχύεται η γνώση και να μοιράζεται η εμπειρία και η νομολογία μεταξύ δικαστών και άλλων επαγγελματιών. Είναι επίσης κρίσιμο οι ειδικοί κανόνες συμπεριφοράς ή οι κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τη χρήση των ΜΚΔ να απευθύνονται όχι μόνον στους δικαστές, αλλά και στο διοικητικό προσωπικό των δικαστηρίων. Αναφέρεται παράδειγμα και πάλι από την Τσεχία, όπου υπήρξε αίτηση εξαιρέσης ενός βοηθού στο Συνταγματικό Δικαστήριο, για τα υποτιμητικά σχόλιά του προς ένα κόμμα, στη σελίδα του στο Facebook. Η αίτηση είχε απορριφθεί, μεταξύ άλλων για το γεγονός ότι επρόκειτο για σχόλια που έγιναν πριν από την εργασία του στο δικαστήριο⁷⁹. Η γνώση του διαδικτυακού περιβάλλοντος θα πρέπει να ενισχυθεί. Το πιο σημαντικό είναι το προσωπικό να αποφεύγει να σχολιάζει εκκρεμείς υποθέσεις ή να συμμετέχει σε μονομερείς επικοινωνίες⁸⁰.

Πέρα από μεμονωμένα άτομα, δεν είναι ασυνήθιστο πλέον τα δικαστήρια να διατηρούν δικούς τους λογαριασμούς στα ΜΚΔ. Η διαχείριση ενός θεσμικού λογαριασμού απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή, δεξιότητες και γνώσεις καθώς το κοινό μπορεί να εκλάβει το προφίλ αυτό και τις αναρτήσεις του ως επίσημη πηγή πληροφόρησης για τις θέσεις ενός συγκεκριμένου δικαστηρίου.

Τα μέλη της οικογένειας και οι φίλοι διαδραματίζουν επίσης ρόλο στη διατήρηση του κύρους της Δικαιοσύνης. Οι δικαστές επομένως θα πρέπει να ενημερώνουν τα μέλη της οικογένειάς τους και τους φίλους τους για τους πιθανούς κινδύνους και την επιρροή που μπορεί να έχουν μέσω της δραστηριότητάς τους στα ΜΚΔ⁸¹.

⁷⁹ Constitutional Court (Czech Republic), 26.05.2016, rf Pl. ÚS 22/17.

⁸⁰ California Supreme Court Committee on Judicial Ethics, California Oral Advice Summary 2020-37, βλ. και Arizona Advisory Opinion 2014-1; U.S. Advisory Opinion 112, 2014.

⁸¹ Canadian Judicial Council, The Ethical Principles for Judges.

Η εκπαίδευση θα πρέπει επίσης να περιλαμβάνει διαδικασίες για την αντιμετώπιση περιπτώσεων στις οποίες κάποιος γνωρίζει ότι ένας άλλος δικαστής (ή μέλος του προσωπικού) συμπεριφέρεται ακατάλληλα στα ΜΚΔ.

Η εκπαίδευση και η ενθάρρυνση της υπεύθυνης χρήσης

Σε αυτό το πλαίσιο, είναι πολύ σημαντικό ότι έχει ήδη δημιουργηθεί εκπαιδευτικό υλικό που στοχεύει στην εκπαίδευση των δικαστών σχετικά με τη χρήση των ΜΚΔ⁸².

Οι δικαστές πρέπει να κατανοούν τον κόσμο των ΜΚΔ και να έχουν υπόψη τους ότι οι διαδικτυακές τους δραστηριότητες ενδέχεται να έχουν συνέπειες στην πραγματική ζωή, π.χ. εξαίρεση από υπόθεση, βλάβη στη φήμη της Δικαιοσύνης ή επίδειξη έλλειψης αμεροληψίας και ανεξαρτησίας. Παρά την ύπαρξη πιθανών κινδύνων, δεν θα πρέπει να απαγορεύεται στους δικαστές η χρήση των ΜΚΔ.

Η δικαστική ιδιότητα είναι συχνά μοναχική. Στη σύγχρονη εποχή είναι πιο σημαντικό από ποτέ να δίνεται στους δικαστές η δυνατότητα να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνική ζωή. Τα ΜΚΔ προσφέρουν μια μοναδική ευκαιρία να κατανοήσει το κοινό ότι οι δικαστές είναι και αυτοί φυσιολογικοί άνθρωποι. Μπορούν έτσι να συμβάλουν στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης του κοινού προς τη Δικαιοσύνη και να αυξήσουν τη διαφάνεια. Επιπλέον τα ΜΚΔ τους επιτρέπουν να έρθουν σε επαφή με την ευρύτερη κοινωνία. Δεν πρέπει να παραγνωριστεί το γεγονός ότι η ενεργή συμμετοχή στα ΜΚΔ μπορεί να συμβάλλει θετικά στην ψυχική υγεία ορισμένων ανθρώπων.

Δυστυχώς η νομοθεσία και οι κανονισμοί συχνά δεν συμβαδίζουν με την ταχύτητα της εξέλιξης της τεχνολογίας, περιλαμβανομένων του διαδικτύου, των ΜΚΔ και των υπόλοιπων δυνατοτήτων. Λόγω αυτής της κανονιστικής ανεπάρκειας, οι δικαστές μπορεί να βρεθούν ενώπιον πειθαρχικών οργάνων για ακατάλληλη συμπεριφορά. Αυτή δεν είναι μια επιθυμητή κατάσταση. Οι πειθαρχικές διαδικασίες θα πρέπει να αποτελούν την έσχατη λύση (*ultima ratio*). Είναι κατανοητό ότι δεν συνιστά κάθε –έστω και ακατάλληλη– πράξη πειθαρχικό παράπτωμα. Η απουσία κανονισμών και σαφών κανόνων καλύπτεται συχνά από τις αποφάσεις των πειθαρχικών οργάνων.

Σκοπός κάθε αναφοράς δεν μπορεί να είναι το να δοθούν ξεκάθαρες απαντήσεις σε κάθε πιθανή περίπτωση, αλλά να ανοίξει έναν διάλογο και να συμβάλει σε αυτόν, παρέχοντας προειδοποιήσεις και συστάσεις σχετικά με τα όρια που θα πρέπει να ισχύουν για τη δραστηριότητα των δικαστών στα ΜΚΔ, με βάση συχνά εμφανιζόμενες καταστάσεις που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν.

Οι δικαστές θα πρέπει να διαθέτουν λεπτομερείς οδηγίες και συστάσεις για τη χρήση των ΜΚΔ, ώστε να κατανοούν τους κινδύνους και να μπορούν να προβλέψουν τους κανόνες.

⁸² UNODC, Judicial conduct and ethics, self-directed course.

Dalinet v. Romania

Πριν κλείσει η ενότητα αυτή, θα πρέπει να σημειωθεί πως σημαντική για την ελευθερία της έκφρασης των δικαστών στα ΜΚΔ ήταν και η πιο πρόσφατη *Dalinet v. Romania* [16915/21], 20.02.2024. Ο προσφεύγων, δικαστής σε Εφετείο στη Ρουμανία, γνωστός για τη δημόσια συμμετοχή του σε θέματα Δημοκρατίας, κράτους δικαίου και Δικαιοσύνης και πρώην μέλος του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου, πρώην Αντιπρόεδρος δικαστηρίου, πρώην σύμβουλος Υπουργού Δικαιοσύνης και μέλος ΜΚΟ για θέματα Δημοκρατίας και Δικαιοσύνης, στις 9 Ιανουαρίου 2019, ανάρτησε στο Facebook ένα μήνυμα στο οποίο υποστήριξε ότι διάφοροι θεσμοί (στρατός, Δικαιοσύνη, αστυνομία κ.λπ.) δέχονται επιθέσεις. Αναρωτήθηκε εάν είναι δυνατόν ο στρατός να παρέμβει για να υπερασπιστεί τη Δημοκρατία και εάν αυτό θα ήταν «συνταγματικό». Το μήνυμα είχε ως εξής (σε μτφ.):

«Ίσως να προσέξατε μια σειρά από προσπάθειες να πληγούν, να αποσταθεροποιηθούν και να απαξιωθούν θεσμοί όπως η Γενική Διεύθυνση Πληροφοριών και Εσωτερικής Προστασίας, η Ρουμανική Υπηρεσία Πληροφοριών, η αστυνομία, η Εθνική Διεύθυνση Κατά της Διαφθοράς, η χωροφυλακή, η Εισαγγελία του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, το ίδιο το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο και ο στρατός. [Οι επιθέσεις αυτές] δεν συνέβησαν τυχαία μετά από “καταχρήσεις από τους ισχυρούς”. Αναρωτιούνται οι άνθρωποι τι θα σήμαινε να αποδυναμωθούν αυτοί οι θεσμοί ή ακόμη χειρότερα να περάσουν ξανά οι υπηρεσίες, η αστυνομία, τα δικαστήρια και ο στρατός υπό πολιτικό έλεγχο; Και μιας και μιλάμε για τον στρατό, έχετε σκεφτεί ποτέ σοβαρά το άρθρο 118 §1 του Συντάγματος, το οποίο προβλέπει ότι “ο στρατός υπηρετεί αποκλειστικά τη βούληση του λαού, προκειμένου να διασφαλίζεται ... η συνταγματική δημοκρατία”; Τι θα συνέβαινε εάν μια μέρα βλέπατε τον στρατό στους δρόμους να υπερασπίζεται ... τη δημοκρατία, επειδή σήμερα φαίνεται να εξασθενεί η στήριξή της; Θα σας εξέπληττε εάν μαθαίνατε ότι μια τέτοια λύση θα ήταν ... συνταγματική;! Νομίζω ότι δεν βλέπουμε το δάσος από τα δέντρα ... ».

Στο μήνυμα είχε χρησιμοποιήσει ρητορικά ερωτήματα και ειρωνεία, έκανε κριτική σε πολιτικές παρεμβάσεις στους θεσμούς. Υπονόησε ότι σε μια ακραία περίπτωση, ο στρατός μπορεί να παρέμβει στο όνομα της Δημοκρατίας, κάτι που θεωρεί «συνταγματικό». Το ύφος ήταν δραματικό, στοχαστικό και πολιτικοκοινωνικά φορτισμένο, με έντονη ανησυχία για τη Δημοκρατία.

Στις 10 Ιανουαρίου 2019, ανάρτησε άρθρο με δηλώσεις εισαγγελέα (C.S.) που κατήγγειλε νομικές μεταρρυθμίσεις και εξέφρασε θαυμασμό για το θάρρος του. Ειδικότερα και πάλι στη σελίδα του στο Facebook ο προσφεύγων δημοσίευσε έναν υπερασύνδεσμο προς ένα δημοσίευμα με τίτλο «Ένας εισαγγελέας κρούει τον κώδωνα του κινδύνου. Το να ζεις σήμερα στη Ρουμανία συνιστά τεράστιο ρίσκο. Η κόκκινη γραμμή έχει ξεπεραστεί όσον αφορά το δικαστικό σύστημα», το οποίο είχε δημοσιευθεί σε εθνικής εμβέλειας ειδησεογραφικό ιστότοπο. Στη συνέντευξη στην οποία βασιζόταν το εν λόγω άρθρο, ο C.S., εισαγγελέας, εξέφραζε την άποψή του σχετικά με τον τρόπο που η εισαγγελία χειριζόταν ποινικές υποθέσεις, καθώς και για τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι εισαγγελείς με τις υποθέσεις που τους ανατίθεντο. Αυτή η δεύτερη ανάρτηση του προσφεύγοντος συνοδευόταν από το εξής σχόλιο (σε μτφ.):

«Να λοιπόν ένας εισαγγελέας με λίγο αίμα στις φλέβες του, που λέει τα πράγματα με το όνομά τους για τους επικίνδυνους κρατούμενους που απελευθερώνονται, τις κακές ιδέες των ηγετών μας για τη νομοθετική μεταρρύθμιση και για τους δικαστές και εισαγγελείς που λιντσάρονται!»

Η φράση «ένας εισαγγελέας με λίγο αίμα στις φλέβες του» υπονοούσε θάρρος, ζωτικότητα ή αποφασιστικότητα, πιθανώς και σε αντιδιαστολή με άλλους που σιωπούν. Το «λιντσάρονται», διατηρώντας τη μεταφορική του χρήση, δήλωνε σφοδρή δημόσια επίθεση ή ηθική/πολιτική στοχοποίηση.

Οι αναρτήσεις του έτυχαν ευρείας αναπαραγωγής από τα ΜΜΕ. Η Επιθεώρηση Δικαιοσύνης ξεκίνησε πειθαρχική διαδικασία κατά του δικαστή για προσβολή της τιμής και υπόληψης της Δικαιοσύνης. Το Πειθαρχικό Τμήμα του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου (CSM), με απόφαση της 7ης Μαΐου 2019, του επέβαλε κύρωση μείωσης αποδοχών κατά 5% για δύο μήνες. Το Τμήμα έκρινε ότι η γλώσσα που χρησιμοποίησε (π.χ. «εισαγγελέας με λίγο αίμα στις φλέβες του») ήταν απρεπής για δικαστή. Είχε υπονοήσει ότι οι κρατικοί θεσμοί είναι πολιτικά ελεγχόμενοι. Παραβίασε το καθήκον διακριτικότητας που επιβάλλεται στους δικαστές.

Προς υπεράσπισή του, ο προσφεύγων είχε προβάλει πως οι δηλώσεις του έγιναν με την ιδιότητα του πολίτη, όχι του δικαστή, ότι δεν έκανε αναφορές σε συγκεκριμένες υποθέσεις ή συναδέλφους και υποστήριξε ότι στόχος του ήταν να προστατεύσει τη Δημοκρατία και τη δικαστική ανεξαρτησία, ενώ τα ΜΜΕ παραποιήσαν τα λόγια του. Τόνισε ότι ο εισαγγελέας C.S., που στήριξε, δεν υπέστη κυρώσεις. Στις 18 Μαΐου 2020, το Ανώτατο Δικαστήριο της Ρουμανίας απέρριψε την προσφυγή του και επικύρωσε την κύρωση. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η ελευθερία της έκφρασης των δικαστών πρέπει να περιορίζεται όταν τίθενται σε κίνδυνο η δικαστική ανεξαρτησία και αμεροληψία.

Το ΕΔΔΑ, όπου κατέληξε η υπόθεση, ως προς το εάν υπήρξε παρέμβαση, σημείωσε πως είναι κοινώς αποδεκτό από τα μέρη ότι η πειθαρχική κύρωση που επιβλήθηκε στον προσφεύγοντα συνιστούσε επέμβαση στο δικαίωμά του στην ελευθερία της έκφρασης κατά την έννοια του άρθρου 10 § 1 ΕΣΔΑ και δεν υπήρχε λόγος να αποφανθεί διαφορετικά.

Επίσης δεν αμφισβητήθηκε στην εν λόγω υπόθεση ότι η επέμβαση που εξεταζόταν, δηλαδή η πειθαρχική κύρωση που προέκυψε από την πειθαρχική έρευνα, είχε νομική βάση, συγκεκριμένα άρθρα και ότι οι διατάξεις τους ήταν προσβάσιμες στον προσφεύγοντα.

Ως προς το εάν οι σχετικοί νομικοί κανόνες πληρούσαν επίσης την απαίτηση της προβλεψιμότητας, το ΕΔΔΑ υπενθύμισε ότι ο βαθμός ακρίβειας που απαιτείται από την εθνική νομοθεσία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το περιεχόμενο του υπό εξέταση νομικού μέσου, τον τομέα που καλύπτει και τον αριθμό και το καθεστώς των προσώπων στους οποίους απευθύνεται. Επιπλέον το απλό γεγονός ότι μια νομική διάταξη είναι ικανή για περισσότερες από μία ερμηνείες δεν σημαίνει ότι δεν πληροί την απαίτηση του όρου «προβλεπόμενη από τον νόμο». Τέλος εναπόκειται πρωτίστως στις εθνικές Αρχές να ερμηνεύουν και να εφαρμόζουν το εσωτερικό δίκαιο. Το ΕΔΔΑ σημείωσε ότι ο προσφεύγων, με την υποστήριξη του Φόρουμ Δικαστών Ρουμανίας, επέκρινε την υποτιθέμενη έλλειψη προβλεψιμότητας των όρων που χρησιμοποιούνται στο συγκεκριμένο άρθρο του νόμου του οποίου έγινε χρήση. Ειδικότερα έννοιες όπως «τιμή», «επαγγελματική ακεραιότητα» και «καλή φήμη της Δικαιοσύνης», όπως ισχυρίστηκε, είναι γενικής φύσης και μπορούν να ερμηνευθούν με διάφορους τρόπους. Η Κυβέρνηση αμφισβήτησε αυτόν τον ισχυρισμό. Το ΕΔΔΑ αποδέχθηκε ότι έννοιες όπως αυτές είναι πράγματι γενικές και επιδέχονται ποικίλες ερμηνείες. Ωστόσο στο πλαίσιο κανόνων που

διέπουν τη συμπεριφορά του δικαστικού σώματος θα πρέπει να υπάρχει μια λογική προσέγγιση στην εκτίμηση της ακρίβειας των διατάξεων. Τηρουμένων των αναλογιών έγινε παραπομπή στην *Volkov v. Ukraine* [21722/11] 09.04.2013, § 178 και στην *Eminağaoğlu v. Turkey* (ανωτέρω) §§ 128-130. Στην πρώτη είχε αναφερθεί πως (σε μτφ.):

«Ως εκ τούτου, στο πλαίσιο του πειθαρχικού δικαίου, θα πρέπει να υιοθετείται μια λογική προσέγγιση κατά την εκτίμηση της ακρίβειας των νομοθετικών διατάξεων, καθώς αποτελεί αντικειμενική αναγκαιότητα το γεγονός ότι η αντικειμενική υπόσταση (*actus reus*) αυτών των παραβάσεων πρέπει να διατυπώνεται με γενικούς όρους. Διαφορετικά, η διάταξη ενδέχεται να μην καλύπτει το ζήτημα με επάρκεια και να απαιτεί διαρκή αναθεώρηση και επικαιροποίηση, ανάλογα με τις πολυάριθμες νέες καταστάσεις που ανακύπτουν στην πράξη. Συνεπώς η περιγραφή ενός πειθαρχικού παραπτώματος στον νόμο, με βάση κατάλογο συγκεκριμένων συμπεριφορών αλλά με στόχο τη γενική και αμέτρητη εφαρμογή, δεν παρέχει εγγύηση για την επαρκή αντιμετώπιση του ζητήματος της προβλεψιμότητας του νόμου. Θα πρέπει να εντοπιστούν και να εξεταστούν και άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν την ποιότητα της νομικής ρύθμισης και την επάρκεια της έννομης προστασίας έναντι της αυθαιρεσίας».

Ο προσφεύγων, ως δικαστής και άρα ειδικός στο δίκαιο, μπορούσε να ανατρέξει στη σχετική εθνική νομολογία, για να διαπιστώσει πώς είχαν ερμηνευθεί οι επίμαχες έννοιες, λαμβάνοντας υπόψη ότι, αναπόφευκτα, οι όροι της νομοθεσίας προορίζονται να εφαρμοστούν σε πολλές διαφορετικές περιπτώσεις, ότι η απόλυτη ακρίβεια μπορεί να καταστήσει τη νομοθεσία υπερβολικά άκαμπτη και ότι πολλοί νόμοι χρησιμοποιούν σχετικά αόριστους όρους, των οποίων η ερμηνεία και εφαρμογή εξαρτάται από την πρακτική, ώστε να μπορούν να προσαρμοστούν σε μεταβαλλόμενες συνθήκες. Το ΕΔΔΑ κατέληξε ότι η επίμαχη επέμβαση ήταν πράγματι «προβλεπόμενη από τον νόμο».

Ως προς το εάν υπήρχε θεμιτός σκοπός, το ΕΔΔΑ παρατήρησε ότι η Κυβέρνηση επικαλέστηκε την υποχρέωση διακριτικότητας που βαρύνει τους δικαστές και τους εισαγγελείς, για να δικαιολογήσει την πειθαρχική έρευνα και την κύρωση. Η εν λόγω υποχρέωση απορρέει από την ανάγκη διατήρησης της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας τους και του κύρους των αποφάσεών τους. Συνεπώς η επέμβαση στο δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης του προσφεύγοντος εξυπηρετούσε τουλάχιστον έναν από τους θεμιτούς σκοπούς της Σύμβασης, δηλαδή τη διατήρηση του κύρους και της αμεροληψίας της Δικαιοσύνης.

Ωστόσο και πάλι, ως προς το εάν η επέμβαση ήταν αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία, υπήρξε όμοιο πρόβλημα με άλλες υποθέσεις. Εκτέθηκαν εκ νέου οι γενικές αρχές που εφαρμόζονται κατά την αξιολόγηση της αναγκαιότητας επέμβασης στην ελευθερία της έκφρασης, που έχουν επιβεβαιωθεί επανειλημμένα από το ΕΔΔΑ. Ότι η ελευθερία της έκφρασης αποτελεί ένα από τα θεμελιώδη θεμέλια μιας δημοκρατικής κοινωνίας και βασική προϋπόθεση για την πρόοδο της και για την αυτοπραγμάτωση του κάθε ατόμου. Κατά το άρθρο 10 § 2, εφαρμόζεται όχι μόνον σε «πληροφορίες» ή «ιδέες» που γίνονται θετικά δεκτές ή θεωρούνται αβλαβείς ή ασήμαντες, αλλά και σε εκείνες που προσβάλλουν, σοκάρουν ή ενοχλούν. Αυτό απαιτούν ο πλουραλισμός, η ανοχή και η ευρύτητα πνεύματος χωρίς τα οποία δεν υπάρχει «δημοκρατική κοινωνία». Όπως ορίζεται στο άρθρο 10, αυτή η ελευθερία υπόκειται σε εξαιρέσεις, οι οποίες όμως πρέπει να ερμηνεύονται περιοριστικά και η ανάγκη οποιωνδήποτε περιορισμών πρέπει να τεκμηριώνεται πειστικά. Το επίθετο «αναγκαία», κατά την έννοια του άρθρου 10 § 2, προϋποθέτει την ύπαρξη «επείγουσας κοινωνικής ανάγκης». Γενικά η «ανάγκη» επέμβασης στην ελευθερία της έκφρασης πρέπει να τεκμηριώνεται πειστικά. Πράγματι

κυρίως οι εθνικές Αρχές εκτιμούν εάν υπάρχει τέτοια ανάγκη και για τον σκοπό αυτό απολαμβάνουν ένα εύρος εκτίμησης. Ωστόσο η διακριτική τους ευχέρεια συνοδεύεται από ευρωπαϊκή εποπτεία που καλύπτει τόσο το δίκαιο όσο και τις εφαρμοζόμενες αποφάσεις. Κατά την άσκηση της εποπτείας του, το ΕΔΔΑ πρέπει να εξετάσει την επέμβαση στο σύνολο της υπόθεσης, συμπεριλαμβανομένου του περιεχομένου των επίμαχων δηλώσεων και του συμφραζομένου στο οποίο έγιναν. Πρέπει, ιδιαιτέρως, να διαπιστώσει εάν η επέμβαση ήταν «αναλογική προς τους επιδιωκόμενους νόμιμους σκοπούς» και εάν τα επιχειρήματα που προέβαλαν οι εθνικές Αρχές ήταν «σχετικά και επαρκή». Πρέπει να βεβαιωθεί ότι οι Αρχές εφάρμοσαν πρότυπα σύμφωνα με τις αρχές του άρθρου 10 και ότι στηρίχθηκαν σε αποδεκτή εκτίμηση των σχετικών γεγονότων». Το ΕΔΔΑ υπογράμμισε ότι το δημόσιο συμφέρον καλύπτει και ζητήματα δικαστικής οργάνωσης· για αυτό και η ελευθερία της έκφρασης στον δημόσιο διάλογο προστατεύεται έντονα από το άρθρο 10. Ωστόσο οι δικαστές και οι εισαγγελείς έχουν ειδική υπευθυνότητα και πρέπει να δείχνουν μέτρο και προσοχή όταν εκφράζονται δημόσια, ώστε να μην συνεκτιμώνται η ανεξαρτησία, η αμεροληψία και η αξιοπιστία της Δικαιοσύνης. Επιπλέον η επιβολή κυρώσεων μπορεί να έχει αποτρεπτική επίδραση όχι μόνον στον προσφεύγοντα αλλά και σε συναδέλφους του. Το ΕΔΔΑ σημείωσε ότι το διαδίκτυο είναι βασικό μέσο άσκησης του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης καθώς παρέχει την ευκαιρία στον δημόσιο διάλογο. Όμως φέρει κινδύνους, όπως διασπορά συκοφαντικής ή παράνομης πληροφορίας. Σε περιπτώσεις με σύνδεσμο (link), χρειάζεται εξατομικευμένη αξιολόγηση από το δικαστήριο, για να εξεταστεί εάν ο δημιουργός του link συμμερίζεται ή αποστασιοποιείται από το περιεχόμενο.

Το ΕΔΔΑ ανέλυσε τα εξής σημεία: ο προσφεύγων, ως δικαστής, όφειλε να επιδείξει διακριτικότητα, ενώ το κείμενό του εγείρει δημόσιο ενδιαφέρον. Οι εθνικές Αρχές εστίασαν μονόπλευρα στον τρόπο έκφρασης του προσφεύγοντος, όχι όμως στο πλαίσιο ευρύτερου δημόσιου διαλόγου. Η πρώτη ανάρτηση εξέφραζε κριτική για πολιτικές παρεμβάσεις σε θεσμούς, ρητές ρητορικές ερωτήσεις, καταδικαστικές κρίσεις, με βάση συνταγματικές διατάξεις και ιστορικά γεγονότα (1989 επανάσταση). Η δεύτερη ανάρτηση συνιστούσε υποστήριξη σε συνέντευξη εισαγγελέα για θέματα κοινής σημασίας. Οι εθνικές Αρχές δεν θεώρησαν ότι ο ισχυρισμός είχε επαρκή πραγματική βάση, παρόλο που υπήρχε συζήτηση και δημόσιο ενδιαφέρον. Δεν αξιολογήθηκαν δεόντως οι εξής παράγοντες: το πλαίσιο δημόσιου διαλόγου, ο τρόπος έκφρασης «λίγο αίμα στις φλέβες» που αποσκοπούσε στον έπαινο της γενναιότητας, το αποτρεπτικό αποτέλεσμα της κύρωσης τόσο στον προσφεύγοντα όσο και σε άλλους. Το ΕΔΔΑ σημείωσε ότι οι δηλώσεις δεν ήταν παράνομες, συκοφαντικές, μισαλλόδοξες ή προτροπή σε βία. Συνεπεία των πιο πάνω, οι εθνικές Αρχές δεν παρείχαν επαρκή και συναφή λόγο για την επέμβαση. Καταληκτικά, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10.

Σημειώνεται ότι ο προσφεύγων, στην υπό αναφορά υπόθεση, είχε ισχυριστεί και παραβίαση του άρθρου 8 ΕΣΔΑ. Ο προσφεύγων υποστήριξε ότι η πειθαρχική έρευνα έβλαψε την επαγγελματική του φήμη και ότι η πειθαρχική κύρωση (μείωση μισθού) επηρέασε αρνητικά την κοινωνική και επαγγελματική του υπόσταση. Η κύρωση είχε αντίκτυπο στην καριέρα του (του απαγορεύτηκε η αίτηση προαγωγής). Προκλήθηκαν ψυχολογικές και οικονομικές συνέπειες. Η Κυβέρνηση υποστήριξε ότι το άρθρο 8 δεν είναι εφαρμοστέο. Ο προσφεύγων δεν απολύθηκε, του επιβλήθηκε μόνον προσωρινή μείωση μισθού. Η υπόθεση δεν είναι συγκρίσιμη με υποθέσεις όπως οι *Volkov v. Ukraine* (ανωτέρω) και *Özpinar v. Turkey* [20999/04], 19.10.2010. Επικαλέστηκε τη *Denisov v. Ukraine* (GC)

[76639/11], 25.09.2018, ζητώντας να εφαρμοστεί. Εναλλακτικά, ισχυρίστηκε ότι η παρέμβαση ήταν νόμιμη και αναγκαία για λόγους δημόσιου συμφέροντος. Ο προσφεύγων, από την άλλη πλευρά, ανέφερε ότι η κύρωση αμφισβήτησε τις ηθικές του αξίες. Προκάλεσε ψυχολογική πίεση και οικονομικές δυσκολίες (υποχρεώσεις προς τα παιδιά του, τη μητέρα του και αποπληρωμή δανείου). Αποκλείστηκε από αίτηση προαγωγής λόγω ύπαρξης πειθαρχικής κύρωσης τα τελευταία τρία έτη. Η παρέμβαση δεν είχε επαρκή νομική βάση (απρόβλεπτη συνέπεια του νόμου). Κατά το ΕΔΔΑ, ο όρος «ιδιωτική ζωή» έχει ευρύ περιεχόμενο, περιλαμβάνει τη σωματική και ψυχολογική ακεραιότητα, την κοινωνική και επαγγελματική υπόσταση και το δικαίωμα προσωπικής ανάπτυξης. Οι διαφορές που σχετίζονται με την απασχόληση δεν εξαιρούνται κατ' αρχήν από το πεδίο του άρθρου 8. Το άρθρο 8, όμως, εφαρμόζεται μόνον εάν υπάρχουν πολύ σοβαρές συνέπειες. Εφαρμόζονται δύο προσεγγίσεις: βάσει των λόγων της επέμβασης (reason-based) και βάσει των συνεπειών (consequence-based), ο προσφεύγων φέρει το βάρος απόδειξης της σοβαρότητας. Η κύρωση (μείωση 5% μισθού για δύο μήνες) επιβλήθηκε για την ανάρτηση δύο σχολίων. Η αιτιολόγηση της κύρωσης αφορούσε επαγγελματική συμπεριφορά, όχι την ιδιωτική ζωή. Η οικονομική επίπτωση (προσωρινή μείωση εισοδήματος) δεν ήταν σοβαρή για να επηρεάσει τον «εσωτερικό κύκλο» του προσφεύγοντος (οικογενειακή ζωή, σχέσεις κ.λπ.). Ο προσφεύγων δεν απομακρύνθηκε από το δικαστικό σώμα και συνέχισε να εργάζεται στο ίδιο δικαστήριο. Δεν αποδείχθηκε σοβαρός περιορισμός στην ικανότητά του να αναπτύσσει σχέσεις. Δεν αμφισβητήθηκε η δικαστική του επάρκεια· μόνον εξετάστηκε η συμμόρφωση με την υποχρέωση διακριτικότητας. Το εμπόδιο στην προαγωγή δεν αποτελεί «μακροχρόνια απαγόρευση απασχόλησης» και δεν προσβάλλει την προσωπική ανάπτυξη σε τέτοιο βαθμό, ώστε να ενεργοποιείται το άρθρο 8. Η κύρωση δεν έθιξε την ηθική υπόσταση του προσφεύγοντος. Η κριτική δεν επεκτάθηκε σε ζητήματα προσωπικού ήθους. Συμπερασματικά, οι λόγοι της πειθαρχικής κύρωσης δεν σχετίζονταν με την ιδιωτική ζωή. Οι συνέπειες δεν ήταν σοβαρές, ώστε να επηρεάσουν την ιδιωτική ζωή σε βαθμό που να ενεργοποιείται το άρθρο 8, το οποίο δεν εφαρμόζοταν στην εν λόγω υπόθεση. Επομένως το σχετικό σκέλος της προσφυγής απορρίφθηκε ως απαράδεκτο λόγω ασυμβατότητας *ratione materiae* με την ΕΣΔΑ, βάσει του άρθρου 35 §§ 3 (α), 4 ΕΣΔΑ.

Δικαστικό Blogging

Δυνητική διαφοροποίηση από τα ΜΚΔ και blogs «χαμηλού κινδύνου»

Οι πλατφόρμες που παρέχουν ΜΚΔ και δυνατότητες για micro-blogging (μικροϊστολόγιο), δηλαδή πιο σύντομες αναρτήσεις που θα μπορούσαν είτε να αποσταλούν σε ένα άτομο μέσω άμεσων μηνυμάτων είτε να δημοσιευτούν στην πλατφόρμα για μαζική προβολή (στο Facebook, στο X ή στο LinkedIn), δυνητικά διακρίνονται από τη διατήρηση της ειδικής ιστοσελίδας που χρησιμοποιείται για την ηλεκτρονική έκδοση περιεχομένου χωρίς δυνατότητες κοινωνική δικτύωσης ή εύρεσης σε μηχανές αναζήτησης. Η λογική προσέγγιση είναι πως εάν η δεοντολογία έχει καλύψει ένα μέρος της χρήσης των ΜΚΔ με αναφορές στις εν λόγω πλατφόρμες, θα ήταν είτε δεοντολογικά όμοια είτε δεοντολογικά πιο ακίνδυνη η αναφορά σε ζητήματα που σχετίζονται με τα blogs «χαμηλού κινδύνου». Είναι, όμως, ορθός ένας τέτοιος συλλογισμός; Εάν ναι, υπάρχουν τυχόν υπολειπόμενοι κίνδυνοι;

Ο Obar (2015)⁸³ εντόπισε ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά ανάμεσα στις σύγχρονες πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, οι οποίες είναι χρήσιμο να εκτεθούν ως βάση για να εξηγηθούν και οι δυνητικές διαφορές από το blogging που δεν είναι κατ' ανάγκη κοινωνική δικτύωση:

(α) οι υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης βασίζονται στο Web 2.0, δηλαδή σε διαδικτυακές εφαρμογές που επιτρέπουν τη *διαδραστικότητα*. Πριν από το 2000, οι χρήστες του διαδικτύου διάβαζαν κυρίως περιεχόμενο άλλων. Η αλλαγή που επήλθε δεν ήταν τόσο τεχνολογική όσο ιδεολογική, με τη μετατροπή του χρήστη από καταναλωτή σε συμμετέχοντα. Ο σημερινός χρήστης λειτουργεί ως «διακαταναλωτής» (prosumer), δηλαδή δημιουργεί, συνεργάζεται και συμμετέχει στη διαδικασία παραγωγής, αλλά είναι και καταναλωτής περιεχομένου.

(β) Τα ΜΚΔ ορίζονται από το περιεχόμενο που παράγεται από τους ίδιους τους χρήστες. Είναι η ατέρμονη σειρά από ατομικές επιλογές που συνθέτουν το περιεχόμενο αυτών των πλατφορμών. Κατ' επέκταση, τα ΜΚΔ εξαρτώνται από τη συμμετοχή των χρηστών· όχι το αντίστροφο.

(γ) Καθοριστικό ρόλο παίζει η δημιουργία προσωπικών προφίλ από τους χρήστες. Δηλαδή μια πλατφόρμα μπορεί να θεωρηθεί ΜΚΔ μόνον όταν το ατομικό προφίλ λειτουργεί ως θεμέλιο της υπηρεσίας. Χωρίς τη συμπλήρωση στοιχείων ταυτοποίησης, δεν μπορεί να δημιουργηθεί *δίκτυο συνδέσεων ανάμεσα στους λογαριασμούς*.

(δ) Τα ΜΚΔ διακρίνονται και από την ικανότητά τους να δημιουργούν *κοινωνικά δίκτυα μέσω σύνδεσης προφίλ* με άλλα άτομα ή ομάδες. Έτσι τα ΜΚΔ χαρακτηρίζονται από τη δυνατότητά τους να συνδέουν χρήστες και περιεχόμενο σε έναν εικονικό χώρο.

Ο όρος «blog» (συντομογραφία του «web log») αναφέρεται σε έναν τύπο ψηφιακής πλατφόρμας, συνήθως υπό τη μορφή ιστοσελίδας, η οποία εμπλουτίζεται τακτικά με

⁸³ Obar, J. (2015). Social media definition and the governance challenge: An introduction to the special issue. *Telecommunications policy*, 39 (9), 745-750.

περιεχόμενο όπως σχολιασμό, προσωπικές απόψεις, περιγραφές γεγονότων ή πολυμέσα (εικόνες, βίντεο κ.λπ.). Τα blogs δυνατόν να επικεντρώνονται σε θεματικές ενότητες (π.χ. πολιτική, επιστήμη, τέχνες) ή να λειτουργούν ως προσωπικά διαδικτυακά ημερολόγια. Παρέχουν και τη δυνατότητα αλληλεπίδρασης με το κοινό, μέσω σχολίων και διαλόγου, εάν αυτά η εν λόγω λειτουργία επιτραπούν στις ρυθμίσεις τους, περίπτωση όπου καθίσταται και το blog μέσο συμμετοχικής επικοινωνίας. Σε κάθε περίπτωση, είναι μέσο διάδοσης ιδεών. Οι αναρτήσεις προβάλλονται συνήθως σε (αντίστροφη) χρονολογική σειρά.

Ένα κείμενο που εκδίδεται ηλεκτρονικά σε blog δεν διαφέρει κατ' ανάγκη από ένα κείμενο που εκδίδεται σε έντυπη μορφή ή και ψηφιοποιείται στην πορεία, αναρτώμενο σε ιστοσελίδα. Η ηλεκτρονική έκδοση (είτε εξ αρχής είτε κατόπιν ψηφιοποίησης και ανάρτησης) έχει όλα τα χαρακτηριστικά, τους κινδύνους και τα οφέλη και γενικά τις διαφοροποιήσεις που έχει γενικά η παρουσία και έκφραση στο διαδίκτυο έναντι στην έντυπη παρουσία και έκφραση.

Η συγγραφή άρθρων που αναρτώνται σε blog ουσιαστικά δεν διακρίνεται από τη συγγραφή άρθρων που αναρτώνται σε ιστοσελίδα ηλεκτρονικού περιοδικού, όπως για παράδειγμα (ενδεικτικά) το άρθρο της δικαστού Kurita (2017)⁸⁴ σε σχέση με τη χρήση ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας από τους δικαστές, το οποίο δημοσιεύθηκε στο ηλεκτρονικό περιοδικό *St. Mary's Journal on Legal Malpractice & Ethics*, 7, 184. Όπως φυσικά και αμέτρητα άλλα άρθρα που υφίστανται σε ηλεκτρονική έκδοση. Αναφέρθηκε το συγκεκριμένο με αφορμή και την ενασχόληση της συγκεκριμένης δικαστού με το ζήτημα. Παρεμπιπτόντως, ο λόγος για ένα ζήτημα που ακόμα και το 2017 παρουσιαζόταν με διαφορετικές διαστάσεις από αυτές που υπάρχουν σήμερα· από εκείνες που ενδεχομένως θα υπάρχουν και στο μέλλον με τη συνεχώς μεταβαλλόμενη νοοτροπία της ηλεκτρονικής επικοινωνίας (κάποτε επικρατούσε ο φόβος του να έχει κάποιος email).

Ειδικότερα, η έννοια της ιστοσελίδας (website) περιλαμβάνει οποιαδήποτε ηλεκτρονική τοποθεσία στο διαδίκτυο που αποτελείται από μία ή περισσότερες σελίδες ψηφιακού περιεχομένου, σχεδιασμένες για την παροχή πληροφοριών, υπηρεσιών ή προϊόντων. Πρόκειται για έναν αρκετά ευρύ όρο, ο οποίος καλύπτει διάφορες μορφές ψηφιακής παρουσίας, από ενημερωτικές πλατφόρμες και εταιρικές σελίδες έως διαδικτυακά περιοδικά και θεσμικά portals. Το blog αποτελεί μια ειδική μορφή ιστοσελίδας, η οποία διακρίνεται από την περιοδικότητα των δημοσιεύσεων, την προσωπική ή σχολιαστική διάσταση του περιεχομένου και κυρίως τη δυνατότητα αλληλεπίδρασης με το αναγνωστικό κοινό μέσω σχολίων ή κοινοποιήσεων.

Τα blogs αναπτύχθηκαν ιστορικά ως μέσο προσωπικής έκφρασης, αλλά μετεξελίχθηκαν σε εργαλεία επαγγελματικής, επιστημονικής και πολιτικής παρέμβασης. Η διάκριση μεταξύ blog και ιστοσελίδας *δεν είναι απόλυτη*. Υπάρχουν blogs χωρίς δυνατότητα σχολιασμού ή με αυστηρά επιμελημένο περιεχόμενο (που λειτουργούν ως ιστοσελίδες), ενώ αντίστοιχα πολλά websites (π.χ. ειδησεογραφικά ή περιοδικά) υιοθετούν μορφές και λειτουργίες blog, επιτρέπουν σχόλια αναγνωστών και άλλες αντιδράσεις ή μέσα κοινοποίησης σε ΜΚΔ.

⁸⁴ Kurita, S.M. (2017). Electronic social media: friend or foe for judges. *St. Mary's Journal on Legal Malpractice & Ethics*, 7, 184.

Σε κάθε περίπτωση, η παρουσία ή η απουσία σχολίων, διαμοιρασμού στα ΜΚΔ ή άλλων μορφών διαδραστικότητας επηρεάζει τον βαθμό προσβασιμότητας και ανοικτότητας του περιεχομένου προς το κοινό. Ένα άρθρο που δημοσιεύεται σε ιστοσελίδα επιστημονικού ή δημοσιογραφικού περιοδικού μπορεί να έχει ευρύτερη ή πιο στοχευμένη προσβασιμότητα, ανάλογα με το κύρος, τη θεματική απήχηση και τις μηχανές αναζήτησης. Από την άλλη, ένα άρθρο σε blog χωρίς δυνατότητα σχολιασμού ή διάδρασης ενδέχεται να μην εκπληρώνει πλήρως τις αρχές του «ιστολογικού λόγου» όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί, δηλαδή της συμμετοχικής, αποκεντρωμένης και δυναμικής επικοινωνίας.

Οι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, συμπεριλαμβανομένων των εργαλείων micro-blogging, διακρίνονται για την αλγοριθμικά υποβοηθούμενη μαζική διάχυση περιεχομένου και την υψηλή διαδραστικότητα που επιτυγχάνεται μέσω μηχανισμών άμεσης ανάδρασης (likes, σχόλια, κοινοποιήσεις). Αντίθετα, το αυτοτελές blog, όταν φιλοξενείται σε «ανεξάρτητη» διαδικτυακή τοποθεσία, δύναται να προσλαμβάνει διαφορετική λειτουργική φυσιογνωμία και κατ' επέκταση να υπάγεται σε διαφοροποιημένες δεοντολογικές αξιολογήσεις, εφόσον συντρέχουν αθροιστικά ή σωρευτικά οι εξής προϋποθέσεις:

- περιορισμένη διαδραστικότητα: απενεργοποίηση σχολίων ή μη ενσωμάτωση πλήκτρων κοινοποίησης.
- ελεγχόμενη ορατότητα: μη συστηματική εύρεση από μηχανές αναζήτησης, πρόσβαση υπό κωδικό ή διάδοση μόνον μέσω εξειδικευμένων συνδρομών (π.χ. RSS, λίστες ηλεκτρονικού ταχυδρομείου).
- ακαδημαϊκός ή επαγγελματικός προσανατολισμός: επικέντρωση σε τεκμηριωμένη ανάλυση, παρά σε παρορμητικό σχολιασμό της επικαιρότητας.
- περιορισμένη εμβέλεια κοινού: απουσία στρατηγικής αλγοριθμικής προώθησης και μικρή, ειδικευμένη αναγνωστική βάση.

Υπό τις ανωτέρω συνθήκες, η δραστηριότητα στο blog δεν συνιστά κατ' ανάγκη ισοδύναμο μέσο ευρείας δημόσιας επιρροής σε σχέση με τα ΜΚΔ· συνεπώς τα ισχύοντα δεοντολογικά πλαίσια που έχουν διαμορφωθεί πρωτίστως για τις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης ενδέχεται να τυγχάνουν *mutatis mutandis* εφαρμογής ή να διαφοροποιούνται προς επεικέστερη κατεύθυνση, όταν ο λόγος είναι για blog χαμηλού κινδύνου.

Η πρακτική διάρθρωση της δεοντολογικής πολιτικής για «χαμηλού κινδύνου» blogs θα μπορούσε ενδεχομένως να δομηθεί με βάση τα τέσσερα κριτήρια: περιορισμένη διαδραστικότητα, ελεγχόμενη ορατότητα, ακαδημαϊκός χαρακτήρας, περιορισμένη εμβέλεια.

Βήμα	Σκοπός	Συνοπτικές οδηγίες εφαρμογής
1. Ορισμός σκοπού & κοινού	Να τεκμηριωθεί ότι το blog εξυπηρετεί επιστημονική ή επαγγελματική πληροφόρηση, όχι αυτοπροβολή.	• Δηλώστε στην εναρκτήρια σελίδα τον παιδευτικό/ερευνητικό σκοπό. • Προσδιορίστε ρητά το κοινό (ακαδημαϊκοί, φοιτητές, νομικοί).
2. Έλεγχος πρόσβασης & ορατότητας	Να περιοριστεί η άμεση, αλγοριθμική διάχυση.	• Απενεργοποιήστε την αυτόματη ευρετηρίαση (meta robots noindex). • Διανείμετε νέες αναρτήσεις μόνον μέσω RSS/email λίστας.
3. Σχόλια & αλληλεπίδραση	Να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος ανεξέλεγκτου «διαλόγου»	• Διατηρήστε τα σχόλια απενεργοποιημένα· εναλλακτικά, υιοθετήστε προέγκριση (moderation before posting). • Αποφύγετε κουμπιά «share» προς mainstream ΜΚΔ.
4. Λέξη-κλειδί διαφάνειας	Να διευκρινίζονται ρόλος & ευθύνες συγγραφέα.	• Προσθέστε σε κάθε σελίδα disclaimer (π.χ. «η παρούσα ανάλυση δεν συνιστά νομική συμβουλή...»). • Αναφέρετε ιδιότητα, θεσμικούς περιορισμούς, τυχόν συγκρούσεις συμφερόντων.
5. Έλεγχος περιεχομένου-πριν τη δημοσίευση	Να διασφαλιστεί συμβατότητα με την επαγγελματική δεοντολογία (π.χ. ανεξαρτησία δικαστή).	• Χρησιμοποιήστε «check-list» πριν από κάθε ανάρτηση: ✓ εχεμύθεια ✓ αμεροληψία ✓ αποφυγή πολιτικού σχολιασμού ✓ υβριδικές/σατιρικές δηλώσεις • Ενσωματώστε peer review (π.χ. δεύτερο αναγνώστη).
6. Τόνος & γλωσσικό ύφος	Να διατηρηθεί η ακαδημαϊκή σοβαρότητα.	• Κατά το δυνατόν, τρίτο πρόσωπο· αποφεύγετε emoticons, λαϊκό ιδίωμα.

		• Παραπομπές σε νομολογία/βιβλιογραφία σε κανονικοποιημένη μορφή (OSCOLA, Bluebook κ.λπ.).
7. Τεκμηρίωση & αρχείο αναρτήσεων	Να υπάρχει ίχνος υπευθυνότητας και δυνατότητα ελέγχου.	• Διατηρήστε αυτόματο ιστορικό εκδόσεων (versioning) ή αποθηκεύστε PDF snapshot κάθε δημοσίευσης.
8. Αναθεώρηση πολιτικής	Να παρακολουθείται η ενδεχόμενη αύξηση κινδύνου.	• Ετήσια αναθεώρηση: - Ανέβηκε η επισκεψιμότητα; - Προστέθηκε commenting plug-in; - Αλλάζει το θεσμικό πλαίσιο; • Σε θετική απάντηση, επανεκτίμηση δεοντολογικής τάξης κινδύνου.

Σε γενικό κώδικα δεοντολογίας, θα μπορούσε, για παράδειγμα, σε μια προσπάθεια περαιτέρω ρύθμισης του δικαστικού blogging, αντί αυτό να επιτρέπεται ασαφώς, να υφίσταται διατύπωση ως το ακόλουθο υπόδειγμα, προς συζήτηση (χωρίς κανονιστική ισχύ):

«Η διατήρηση προσωπικού ιστολογίου επιτρέπεται, τηρουμένων των υπόλοιπων αρχών, εφόσον:

(α) η πρόσβαση ή διάδοσή του είναι περιορισμένη και μη αλγοριθμικά προωθούμενη,

(β) το περιεχόμενο είναι πρωτίστως ακαδημαϊκό, θεωρητικό ή καλλιτεχνικό και δεν θέτει ζητήματα αμεροληψίας,

(γ) τυχόν δυνατότητες σχολιασμού τελούν υπό προηγούμενη έγκριση ή είναι απενεργοποιημένες και

(δ) ο συντάκτης διασφαλίζει σαφή διάκριση προσωπικών απόψεων από επίσημες θέσεις του φορέα στον οποίον ανήκει»

Ως λίστα ελέγχου της δεοντολογικής συμμόρφωσης, θα μπορούσε ενδεχομένως να χρησιμεύσει η εξής ή παρεμφερής:

- Ποιος είναι ο σκοπός ανάρτησης;
 - Εάν ο σκοπός είναι η ενημέρωση/ανάλυση, τότε είναι εντάξει.
 - Εάν ο σκοπός είναι η προσωπική καταγγελία, τότε χρειάζεται εξέταση.
- Προστατεύονται τα υπηρεσιακά/απόρρητα δεδομένα;

- Υπάρχει ενδεχόμενο σύγκρουσης με εκκρεμή υπόθεση;
- Ενέχεται πολιτικός κομματικός λόγος;
- Το blog εξακολουθεί να πληροί τα κριτήρια «χαμηλού κινδύνου»;

Μέσα από μια τέτοια λογική βάσει κινδύνου, ο δεοντολογικός «πήχυς» μπορεί να χαμηλώνει τεκμηριωμένα για blogs που παραμένουν θεματικά εξειδικευμένα, περιορισμένης διάδοσης και μη αλληλεπιδραστικά. Ωστόσο ο συντάκτης οφείλει να εγκαθιδρύσει (και να τεκμηριώνει) εσωτερικές διαδικασίες αυτοελέγχου, ώστε τα όρια ανάμεσα στην προσωπική ακαδημαϊκή έκφραση και τη θεσμική ιδιότητα να παραμένουν ευκρινή.

Ο υπολειπόμενος κίνδυνος στα «χαμηλού κινδύνου» blogs

Νοείται ότι ο κίνδυνος ουδέποτε εκμηδενίζεται · δεν είναι εφικτό. Αυτό εξάλλου ισχύει και για τις δημόσιες δηλώσεις στον φυσικό κόσμο που με πολύ τρόπο (π.χ. με την καταγραφή που επιχειρεί με τεράστια ευκολία ένα κινητό τηλέφωνο) είναι δυνατόν να εισέλθουν και στον ψηφιακό κόσμο. Συνεπώς ακόμη και τα blogs «χαμηλού κινδύνου» ενέχουν υπολειπόμενους κινδύνους, τους οποίους οφείλει να γνωρίζει κάθε δικαστής. Ορισμένοι από αυτούς είναι οι εξής:

(α) Εξακολουθεί να υπάρχει ο κίνδυνος εμφάνισης μεροληψίας και κατ' επέκταση πιθανής ανάγκης εξαίρεσης, όπως σε κάθε άλλη περίπτωση. Μία ανάρτηση μπορεί να εκληφθεί ως προδικασμένη θέση επί νομικού ζητήματος. Συνεχείς ή μακρές σε έκταση αναρτήσεις εγείρουν ζήτημα προτεραιοτήτων και φαινόμενης μεροληψίας (λ.χ. έντονη προσήλωση σε συγκεκριμένη θεματική).

(β) Υφίσταται επίσης ο κίνδυνος διεύρυνσης της δημοσιότητας, όπως σε κάθε άλλη περίπτωση. Ακόμη και χωρίς βελτιστοποίηση για μηχανές αναζήτησης ένας ηλεκτρονικός σύνδεσμος σε χώρο διαδικτυακών συζητήσεων ή σε ΜΚΔ ή μία ακαδημαϊκή παραπομπή δυνατόν να προκαλέσουν ταχεία και μαζική διάδοση του περιεχομένου. Το ίδιο κείμενο μπορεί να λειτουργήσει ως «αναμετάδοση» ειδήσεων. Ακόμη και «κλειστό» blog μπορεί να αναπαραχθεί σε ΜΚΔ, σε δελτία ηλεκτρονικού ταχυδρομείου νομικού ενδιαφέροντος ή μέσω αυτοματοποιημένων ροών (όπως άλλωστε μπορεί να αναπαραχθεί και η δημόσια δήλωση που γίνεται στον φυσικό κόσμο).

(γ) Ως προς την αλληλεπίδραση τρίτων, ανεξέλεγκτα σχόλια ή μηχανισμοί παραπομπής από άλλα blogs ενδέχεται να επιφέρουν, εκτός από διεύρυνση της δημοσιότητας, εντόπωση οικειότητας με δικηγόρους ή διαδίκους που μεταχειρίζονται το δημόσιο κείμενο στο πλαίσιο της δικής τους (ευκολότερης από τη μετάβασή τους σε έναν χώρο διάλεξης) διαδικτυακής παρουσίας.

(δ) Ως προς τον χρόνο και την ενδεχόμενη σύγκρουση με τα δικαστικά καθήκοντα, συχνές και εκτενείς αναρτήσεις μπορεί να δημιουργήσουν εμφάνιση ανεπαρκούς αφοσίωσης στην

υπηρεσία. Πρέπει να τίθεται αυτοπεριορισμός (λ.χ. μηνιαία ανάρτηση, εκτός εάν συντρέχει σοβαρός λόγος επικαιρότητας).

(ε) Ως προς παλαιές αναρτήσεις, η μόνιμη ψηφιακή αρχειοθέτηση (μέσω υπηρεσιών αρχειοθέτησης ιστοσελίδων και προσωρινής αποθήκευσης) σημαίνει ότι ένα κείμενο που αφαιρέθηκε μπορεί να επανεμφανιστεί σε μεταγενέστερη υπόθεση · συνεπώς απαιτείται χρονοσφράγιδα και ενδεχομένως ρητή διευκρίνιση ότι οι απόψεις ισχυαν κατά τον χρόνο της δημοσίευσης.

(στ) Στα blogs, λόγω της φύσης και του σκοπού τους, δεν συνιστάται η ανώνυμη δημοσίευση · θα ήταν σαν να ζητά κάποιος από τον/τη δικαστή να βγει να δώσει δημόσια διάλεξη αποκρύπτοντας το πρόσωπο ή την ταυτότητά του/της. Αυτή η πτυχή σε συνδυασμό με τη διαδικτυακή παρουσία και τη δυνητική επαύξηση της δημοσιότητας δημιουργεί την ανάγκη για επιφυλακτικότητα.

(ζ) Υπάρχουν ακόμη κρυφοί τεχνικοί κίνδυνοι που σχετίζονται με τα μεταδεδομένα, τα αρχεία καταγραφής προτιμήσεων περιήγησης, τα πρόσθετα λογισμικά ή τις αυτόματες ροές ενημέρωσης, τα οποία μπορεί να αποκαλύψουν στοιχεία ή να καταγράψουν επισκέψεις. Ειδικότερα στα συστήματα που εγκαθίστανται και φιλοξενούνται από τον ίδιο τον χρήστη απαιτείται τακτικός τεχνικός έλεγχος ασφαλείας.

Ειδικότεροι τρόποι κατάρτισης οδηγίων για τα blogs

Υπάρχουν δύο τρόποι κατάρτισης ειδικότερων οδηγιών σχετικά με τη χρήση των blogs, με προσανατολισμό πάντοτε αυτά να είναι «χαμηλού κινδύνου».

Ο κατά λειτουργίες (οριζόντιος) οδηγός ισχύει για όλες τις πλατφόρμες blogging και εξηγεί τι πρέπει να γίνει: απενεργοποίηση σχολίων, αποφυγή ευρετηρίασης από μηχανές αναζήτησης, απενεργοποίηση πλήκτρων κοινοποίησης, μη χρήση διαφημίσεων ή «συνεργαζόμενων» συνδέσμων. Το πλεονέκτημα τέτοιου οδηγού είναι πως είναι διαχρονικός. Το μειονέκτημά του είναι πως οι χρήστες πρέπει να βρουν μόνοι τους πού είναι κάθε ρύθμιση στο εκάστοτε σύστημα.

Ο κατά πάροχο (ανά πλατφόρμα) οδηγός μπορεί να δίδει βήμα-βήμα οδηγίες λ.χ. για το WordPress, το Blogger κ.λπ. Το πλεονέκτημά του είναι ότι θα είναι εύκολο για τους μη εξοικειωμένους. Το μειονέκτημα του είναι πως θα παλιώνει γρήγορα με κάθε αναβάθμιση.

Μπορεί να υιοθετηθεί ένα διττό σχήμα: Ένας κύριος οδηγός «κατά λειτουργίες» με σαφή ελάχιστα μέτρα (π.χ. κλειστά σχόλια, χωρίς indexing, χωρίς sharing/ads) και με παραρτήματα «γρήγορης εκκίνησης» ανά πάροχο, τα οποία να επικαιροποιούνται σε τακτά διαστήματα από υπεύθυνο/η πληροφορικής. Έτσι ο κορμός παραμένει σταθερός και δεοντολογικά συνεπής ενώ τα πρακτικά βήματα ανά πλατφόρμα μένουν επίκαιρα και εφαρμόσιμα.

Η «ανεξαρτησία» των blogs και κατευθύνσεις πολιτικής

Τίθεται συχνά και το ζήτημα εάν τα blogs είναι «πο ανεξάρτητα» σε σύγκριση με τα ηλεκτρονικά περιοδικά οργανισμών ή πανεπιστημίων.

Η επιμελητική ανεξαρτησία είναι πράγματι αυξημένη, δεδομένου ότι οι δικαστές ελέγχουν τη δομή, τη ροή και τη μορφοποίηση και δεν υπόκεινται σε αλγοριθμική προώθηση τρίτων. Παρά ταύτα, υπάρχει τεχνική και νομική εξάρτηση από τον πάροχο φιλοξενίας, τον πάροχο του ονόματος χώρου (domain), τα πιστοποιητικά ασφαλούς σύνδεσης και ενδεχομένως από τις μηχανές αναζήτησης. Η ευρύτερη διασύνδεση του οικοσυστήματος (πρόσθετα / plugins, ροές ενημέρωσης, παραπομπές από τρίτες ιστοσελίδες, εφαρμογές ανάγνωσης ροών) δημιουργεί ημι-κοινωνικές ροές. Επομένως η «ανεξαρτησία» είναι σχετική και όχι απόλυτη.

Το ουσιώδες είναι ότι οι αρχές δεοντολογίας εφαρμόζονται οριζοντίως σε κάθε ηλεκτρονική έκδοση· η διαφοροποίηση αφορά το ύψος του κινδύνου και όχι την κανονιστική υποχρέωση αμεροληψίας, την εχεμύθεια και ούτω καθεξής· ούτε στηρίζεται στο ότι δεν παρεμβαίνει στη διαχείριση άλλο πρόσωπο.

Ορισμένες κατευθύνσεις πολιτικής (ενδεικτικές), θα μπορούσαν να είναι οι ακόλουθες:

(α) Βασική αρχή: το μέσο δεν αίρει το καθήκον αμεροληψίας· μεταβάλλεται μόνον ο λειτουργικός κίνδυνος.

(β) Συνιστάται ενιαία λίστα ελέγχου πριν από κάθε ανάρτηση (ως επέκταση του πίνακα συμμόρφωσης) σύμφωνα με όσα τυχόν εγκρίνουν τα αρμόδια όργανα.

(γ) Ρήτρα τακτικής επανεκτίμησης: εάν η επισκεψιμότητα υπερβεί ενδεικτικά τις 1.000 επισκέψεις τον μήνα ή ενεργοποιηθούν σχόλια, το blog κλιμακώνεται από «χαμηλού» σε «μεσαίου κινδύνου» και εφαρμόζονται αυστηρότερα μέτρα.

(δ) Ως προς την ταυτότητα: χρήση ουδέτερης διεύθυνσης ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και ονόματος χώρου (όχι υπηρεσιακών) καθώς και σαφής αποποιητική δήλωση ότι οι αναρτήσεις εκφράζουν προσωπικές ακαδημαϊκές απόψεις.

(ε) Ως προς την εκπαίδευση: προτείνεται διαδικτυακό μάθημα ευαισθητοποίησης, ώστε να διασφαλίζεται η κατανόηση των κινδύνων και η ορθή ρύθμιση ασφάλειας της πλατφόρμας.

Εάν θα μπορούσε να συνοψιστεί ένα συμπέρασμα από όσα εκτέθηκαν στις προηγούμενες παραγράφους, είναι το εξής: τα blogs «χαμηλού κινδύνου» μειώνουν αλλά δεν εξαλείφουν τον δεοντολογικό κίνδυνο. Οι κύριες απειλές (εμφάνιση προκατάληψης, απρόσμενη διεύρυνση δημοσιότητας, επανεμφάνιση παλαιού περιεχομένου, τεχνικοί παράγοντες) επιβάλλουν διαρκή εγρήγορση. Οι οδηγίες πρέπει να είναι πρωτίστως βάσει λειτουργιών και συμπληρωματικά ανά πάροχο, ενώ η φαινομενική «ανεξαρτησία» των ιστολογίων από μηχανισμούς προώθησης δεν αίρει την πλήρη συμμόρφωση προς τις αρχές της δικαστικής δεοντολογίας.

Bloggng, δημόσια έκφραση στον φυσικό κόσμο και προληπτική πρακτική

Ένα ζήτημα στο οποίο αξίζει να δοθεί έμφαση είναι η σύγκριση του blog με αντίστοιχες μορφές δημόσιας έκφρασης στον φυσικό χώρο. Το «μέγεθος» του δεοντολογικού κινδύνου για τους δικαστές δεν είναι ενιαίο · διαμορφώνεται από τον συνδυασμό δύο παραμέτρων:

(α) της πιθανότητας να επέλθει ένα αρνητικό αποτέλεσμα και

(β) της βαρύτητας των συνεπειών του.

Εξαρτάται μεταξύ άλλων από την εμβέλεια του κοινού, τον βαθμό μονιμότητας και αρχειοθέτησης, τη δυνατότητα διόρθωσης μετά τη δημοσίευση, τον κίνδυνο παρερμηνείας και τον βαθμό προληπτικού ελέγχου του περιεχομένου.

Έτσι ένα «χαμηλού κινδύνου» blog και μια φυσική ομιλία/διάλεξη εμφανίζουν διαφορετικά προφίλ ανά διάσταση · *κανένα δεν είναι αυτομάτως «ασφαλέστερο» χωρίς περαιτέρω στάθμιση.*

Ακολουθεί ένα υπόδειγμα συγκριτικής στάθμισης:

Διάσταση κινδύνου	Blog «χαμηλού κινδύνου»	Φυσική ομιλία/διάλεξη
Εμβέλεια	Κατ' αρχήν περιορισμένη · μπορεί όμως να λάβει «δεύτερη ζωή» εάν ο ηλεκτρονικός σύνδεσμος διακινηθεί σε χώρους διαδικτυακών συζητήσεων ή σε ΜΚΔ.	Φυσικώς περιορισμένη στο ακροατήριο του χώρου · μπορεί να αυξηθεί μέσω δημοσιογραφικής κάλυψης ή βιντεοσκοπήσης.
Μονιμότητα/αρχειοθέτηση	Υψηλή: ακόμη και μετά από αφαίρεση, υπηρεσίες αρχειοθέτησης ιστοσελίδων ενδέχεται να διατηρούν αντίγραφα.	Χαμηλότερη εκ κατασκευής · ηχογραφήσεις ή ζωντανή διαδικτυακή μετάδοση μπορούν, πλέον, να προσδώσουν μονιμότητα.
Δυνατότητα διόρθωσης μετά τη δημοσίευση	Υφίσταται: δυνατότητα επεξεργασίας, προσθήκης διορθωτικής σημείωσης ή αναστολής σχολίων.	Ουσιαστικά ανύπαρκτη: ο προφορικός λόγος δεν «ανασυντάσσεται» εκ των υστέρων.
Κίνδυνος παρερμηνείας/απώλειας συμφραζομένων	Παρών, αλλά μετριάζεται, διότι το πλήρες κείμενο παραμένει διαθέσιμο (εφόσον ο αναγνώστης το αναζητήσει).	Υψηλός: είναι ευχερής η απομόνωση φράσεων · οι κώδικες δεοντολογίας προειδοποιούν για τον κίνδυνο παραφθοράς.

Κίνδυνος προκατάληψης/υποχρέωσης αποχής ή εξαίρεσης	Ισχύει πλήρως: αποφυγή δηλώσεων που ενδέχεται να εκληφθούν ως μεροληπτικές· τεκμαίρεται ότι κάθε δήλωση καθίσταται δημόσια.	Τα ίδια κριτήρια· ο αυθορμητισμός της ομιλίας αυξάνει τον κίνδυνο ακούσιας μεροληπτικής διατύπωσης.
Πρόσθετη δημοσιότητα/ραγδαία διάδοση	Μεσαία: ακόμη και «χαμηλού κινδύνου» blog μπορεί να αναπαραχθεί ευρέως εάν διαμοιραστεί. Η διαδικτυακή δραστηριότητα είναι ιδιαιτέρως προβληματική λόγω προσβασιμότητας και μονιμότητας.	Συνήθως χαμηλότερη· αυξάνει εάν υπάρξει μαγνητοσκοπήση ή δημοσιογραφικό ενδιαφέρον.

Σε μία ενδεικτική ποσοτική αποτύπωση, εάν αποδώσουμε τις ανωτέρω διαστάσεις σε κλίμακα τριών βαθμίδων (0 = χαμηλή, 1 = μέτρια, 2 = υψηλή) και αθροίσουμε, ένα τυπικό blog «χαμηλού κινδύνου» συγκεντρώνει περίπου 5–6 βαθμούς, μία δημόσια ομιλία χωρίς ζωντανή μετάδοση περίπου 4–5 βαθμούς, ενώ μία ομιλία με ζωντανή μετάδοση ή ένα «ανοικτό» blog (με καταχώριση σε μηχανές αναζήτησης, ενεργά σχόλια και πλήκτρα κοινοποίησης) μπορεί να φθάσει σε 7–8 βαθμούς. Η διαφορά δεν είναι συντριπτική· οι δύο μορφές επικοινωνίας τέμνονται σε αρκετές μεταβλητές.

Άρα συνιστούν μάλλον ουσιαστικές επισημάνσεις πως το «χαμηλότερο ρίσκο» του blog, εάν ιδωθεί αποσπασματικά, μπορεί να αποτελεί «ψευδαίσθηση». Για παράδειγμα η δυνατότητα διόρθωσης είναι πλεονέκτημα· όμως το αρχικό κείμενο μπορεί ήδη να έχει αποτυπωθεί ως στιγμιότυπο οθόνης ή να έχει αρχειοθετηθεί. Εκ των υστέρων τροποποίηση, ιδίως εάν συνδέεται με επίμαχη υπόθεση, ενδέχεται να εκληφθεί ως απόκρυψη. Επιπλέον οι υπηρεσίες αρχειοθέτησης διατηρούν δημόσια αποτυπώματα, ακόμη και μετά από αίτημα αφαίρεσης, εκτός εάν έχει προβλεφθεί εξαρχής αποκλεισμός των αυτοματοποιημένων ευρέσεων. Η ασύγχρονη, στοχαστική γραφή επιτρέπει προληπτικό νομικό έλεγχο πριν από τη δημοσίευση· ωστόσο ακόμη και προσεκτικά διατυπωμένη ανάρτηση μπορεί να δημιουργήσει υποχρέωση αποχής/εξαίρεσης, εάν αγγίζει εκκρεμή υπόθεση ή εάν νοηθεί ως ένδειξη προκατάληψης.

Κι εδώ εάν θα μπορούσε να διατυπωθεί ένα συμπέρασμα, είναι το εξής: Δεν υφίσταται απόλυτα «χαμηλότερος κίνδυνος». Το blog ανακατανέμει τον κίνδυνο, δηλαδή μειώνει τον κίνδυνο αυθόρμητου σφάλματος αλλά αυξάνει τη μονιμότητα του ψηφιακού αποτυπώματος. Ορθό είναι οι δύο μορφές εξυπηρεσιακής έκφρασης να αντιμετωπίζονται με λειτουργικά ισοδύναμες δικλίδες, όπως ο προληπτικός έλεγχος περιεχομένου, οι σαφείς αποποιητικές δηλώσεις και η τακτική αυτοαξιολόγηση.

Ορισμένα ενδεικτικά μέτρα προληπτικής πρακτικής θα μπορούσαν να είναι τα ακόλουθα:

(α) Για blogs: απενεργοποίηση καταχώρισης σε μηχανές αναζήτησης, κατάργηση σχολίων (ή αυστηρή προέγκριση), τήρηση αρχείου μεταβολών ανά ανάρτηση.

(β) Για ομιλίες: κατάρτιση γραπτού κειμένου προς προληπτικό έλεγχο, αποφυγή ζωντανής διαδικτυακής μετάδοσης χωρίς προηγούμενη άδεια, τυχόν ηχογράφηση γίνεται μόνον για αρχειακούς σκοπούς.

(δ) Κοινές ρυθμίσεις: πάντοτε σαφής αναγραφή ημερομηνίας και αποποιητικής δήλωσης ότι οι απόψεις είναι προσωπικές και μη δεσμευτικές, τόσο σε αναρτήσεις όσο και σε διανεμητέο υλικό/διαφάνειες.

Η αναγωγή σε μία αρχή: πρώτα το περιεχόμενο και μετά το μέσο

Στη νομική αντιμετώπιση δεν υφίσταται διαφοροποίηση που να ερείδεται αποκλειστικά στο ότι μια δημόσια δήλωση γίνεται σε blog, αντί αλλού. Για όλες τις δημόσιες δηλώσεις (blogs, χώροι συζητήσεων, ηλεκτρονικές αναρτήσεις κ.λπ.), *ανεξαρτήτως μέσου*, η αντιμετώπιση είναι κατ' αρχήν ομοιόμορφη. Το blog θεωρείται ένας ακόμη χώρος δημόσιου λόγου. Επομένως ισχύουν τα ίδια ως προς την ελευθερία της έκφρασης και τους νόμιμους περιορισμούς της.

Δεν προκύπτει ειδική νομολογία που να ρυθμίζει αποκλειστικά το δικαστικό blogging· ωστόσο οι υφιστάμενες αποφάσεις χαράσσουν σαφές πλαίσιο: η κύρωση για διαδικτυακό λόγο είναι νόμιμη μόνον εάν προβλέπεται από σαφή κανόνα δικαίου, επιδιώκει θεμιτό σκοπό (όπως η διασφάλιση της αμεροληψίας) και αποδεικνύεται αναλογική. Παρέχεται αυξημένη προστασία σε λόγο που συμβάλλει σε θεσμικό διάλογο, με την ταυτόχρονη υποχρέωση των δικαστών να επιδεικνύουν τη δέουσα περίσκεψη.

Ως τάσεις που αναδύονται από την υφιστάμενη νομολογία, με αναγωγή στα blogs, είναι χρήσιμες οι εξής επισημάνσεις:

- Ο βαθμός διάδοσης (μικρός ή μεγάλος) δεν αρκεί αυτοτελώς για τη θεμελίωση κύρωσης· πρέπει να τεκμηριώνεται σύνδεση με μεροληψία ή με βλάβη του κύρους της Δικαιοσύνης (λ.χ. αναρτήσεις με προσβλητικό περιεχόμενο έναντι διαδίκων).
- Η δυνατότητα διόρθωσης ή διαγραφής αναρτήσεων που είναι επιλήψιμες λόγω του αρχικού περιεχομένου δεν αίρει την ανάγκη πειθαρχικής αξιολόγησης.
- Η ανωνυμία, εφόσον αποκαλυφθεί, μπορεί να εκληφθεί επιβαρυντικά, διότι υποδηλώνει πρόθεση αποφυγής λογοδοσίας.
- Επαναλαμβανόμενη ή σαφώς πολιτική θεματολογία αυξάνει τον κίνδυνο, ακόμη και εάν το blog έχει περιορισμένο κοινό.

Η ομοιότητα στη νομική στάση εξηγεί γιατί συχνά η λέξη «blogs» παρατίθεται δίπλα στα «ΜΚΔ» σε οδηγούς ή κώδικες δικαστικής δεοντολογίας. Με τον τρόπο αυτό αποφεύγεται κενό ρύθμισης. Δεν παρέχεται ωστόσο πάντοτε επαρκής καθοδήγηση. Αυτό το πρόβλημα είναι γενικότερο στη δεοντολογία της διαδικτυακής συμπεριφοράς και μπορεί να οδηγήσει σε πειθαρχική έκθεση.

Συναφώς, ως ελάχιστες βελτιώσεις πρόβλεψης, βασιζόμενες σε αυτήν την αρχή (πρώτα το περιεχόμενο και μετά το μέσο), θα μπορούσαν να προταθούν οι εξής:

(α) Επικαλυπτική ρήτρα στα δεοντολογικά κείμενα που να ορίζει ότι «*οι ίδιες αρχές που ισχύουν για τα παραδοσιακά μέσα και τα ΜΚΔ εφαρμόζονται τηρουμένων των αναλογιών και στα προσωπικά blogs*».

(β) Ενσωμάτωση «λίστας ελέγχου» για blog «χαμηλού κινδύνου» και ρητή επισήμανση ότι η ανωνυμία ή η πολιτική θεματολογία αναβαθμίζουν τον κίνδυνο.

(γ) Παραπομπή σε ενδεικτική νομολογία που αποτυπώνει συνοπτικά τα κύρια προειδοποιητικά σημεία.

(δ) Ως προς την εμβέλεια και τις ρυθμίσεις πρόσβασης, όπου υφίσταται δημοσιότητα, ο έλεγχος είναι αυστηρός. Όσο ευρύτερο το κοινό, τόσο στενότερο το περιθώριο ανοχής. Ακόμη και με κλειστή πρόσβαση ή με κωδικό επιτυγχάνεται μείωση του κινδύνου, όχι όμως ασυλία. Ως προς τη διαδραστικότητα (σχόλια, διαμοιρασμοί), συνιστάται προέγκριση σχολίων, εφόσον επιτραπούν και σαφής προειδοποίηση ότι ο όγκος και το περιεχόμενο τυχόν αλληλεπιδράσεων μπορεί να θίξουν την αμεροληψία. Λιγότερα ή καθόλου σχόλια συνεπάγονται μειωμένο κίνδυνο, πλην όμως ο δικαστής φέρει ευθύνη και για περιεχόμενο τρίτων που παραμένει δημοσιευμένο στον χώρο του.

(ε) Ως προς τη διόρθωση μετά τη δημοσίευση, ακόμη και ιδιωτικές ή διορθωμένες αναρτήσεις μπορούν να αποθηκευτούν και να αναμεταδοθούν χωρίς γνώση του συντάκτη. Η διόρθωση μπορεί να εκτιμηθεί ως μετριαστικός παράγοντας σε τυχόν πειθαρχική κρίση, όχι όμως ως λόγος άρσης ευθύνης σε περίπτωση επιλήψιμου περιεχομένου. Η μονιμότητα του διαδικτυακού αποτυπώματος είναι καθοριστική.

(στ) Το ύφος και η θεματολογία, ιδίως όταν περιλαμβάνουν πολιτικές θέσεις ή προσβλητικές διατυπώσεις, καθιστούν αδιάφορο το εάν το «βήμα» είναι μικρό ή ψευδώνυμο: υπερσχίζει το περιεχόμενο έναντι του μέσου. Πολιτική μεροληψία ή ύβρεις οδηγούν σε αυστηρές συνέπειες, ακόμη και εάν το blog έχει περιορισμένη εμβέλεια.

(ζ) Απαιτείται σαφής αποποιητική δήλωση, έστω για περιορισμένη ενίσχυση της διαφάνειας. Επίσης ρητή προειδοποίηση ότι η ανωνυμία, εάν τελικά αποκαλυφθεί η δικαστική ιδιότητα, δύναται να εκληφθεί ως ένδειξη αποφυγής λογοδοσίας και να επιβαρύνει τη συνολική αξιολόγηση.

Συνοπτικά, στη βάση της αρχής πως το περιεχόμενο προηγείται του μέσου, τα blogs αξιολογούνται ως μορφή δημόσιου λόγου με κεντρική παράμετρο την εντύπωση αμεροληψίας. Οι διαβαθμίσεις πρόσβασης και η τεχνική διαχείριση επηρεάζουν το επίπεδο του κινδύνου, χωρίς να αναιρούν τις δεοντολογικές υποχρεώσεις.

Η στάθμιση του κινδύνου πειθαρχικής έκθεσης

Ο κίνδυνος πειθαρχικής έκθεσης αποτιμάται ως συνάρτηση δύο παραγόντων:

(α) της πιθανότητας επέλευσης (ιδίως της πιθανότητας διάχυσης και παρερμηνείας) και

(β) της βαρύτητας της επίπτωσης (ένταση της προσβολής της αμεροληψίας ή του κύρους).

Η πιθανότητα διάχυσης συναρτάται ιδίως με την *εμβέλεια × διαδραστικότητα* και με την ύπαρξη ή μη αλγοριθμικής προώθησης.

Η βαρύτητα της επίπτωσης συναρτάται μεταξύ άλλων με τυχόν πολιτικό χαρακτήρα του περιεχομένου, σχέση με εκκρεμείς υποθέσεις, λόγο μίσους και ταύτιση με συγκεκριμένους διαδικούς ή θεσμούς.

Σε αυτήν τη διφασική πρακτική συνεκτίμηση, στην αρχική κρίση παράβασης, εξετάζεται *εάν το περιεχόμενο παραβιάζει δεοντολογικό κανόνα*. Η περιορισμένη εμβέλεια μπορεί να κλίνει υπέρ των δικαστών μόνον όταν το μήνυμα είναι *ήπιο και μη πολιτικό* (π.χ. καθαρά εκπαιδευτική ανάρτηση). Ως κανόνας-οδηγός μπορεί να ισχύει πως *περιορισμένη εμβέλεια + προστατευόμενο περιεχόμενο* σημαίνει πιθανή ανεκτικότητα. Υπάρχει πιθανότερη κλιμάκωση της πειθαρχικής αντιμετώπισης εάν διαπιστωθεί *παράβαση*, όπου πλέον *μικρό κοινό/περιορισμένη ανάδραση* δύνανται να οδηγήσουν σε ηπιότερη κύρωση (σύσταση ή γραπτή επίπληξη). Εάν το *περιεχόμενο είναι ιδιαιτέρως επιλήψιμο* (π.χ. ρατσιστικό, κομματικό), η κύρωση κλιμακώνεται ανεξαρτήτως εμβέλειας.

Συναφώς ως «τριπλή ασπίδα» μετριασμού του κινδύνου φαίνεται να ισχύει, με βάση τις διεθνείς πρακτικές, πως η τήρηση της θεματικής ουδετερότητας πλέον ο τεχνικός περιορισμός της δημοσιότητας πλέον οι σαφείς αποποιητικές δηλώσεις διατηρούν, με τα έως σήμερα ισχύοντα, τον κίνδυνο πειθαρχικής έκθεσης σε χαμηλά επίπεδα και σε κάθε περίπτωση υπόκειται σε έλεγχο αναλογικότητας.

Η επιστημονική συμβολή των δικαστών και οι ασφαλείς οδοί δημοσίευσης

Οι δικαστές δεν είναι μόνον φορείς εφαρμογής του δικαίου· είναι ταυτόχρονα επιστήμονες του νομικού κλάδου (και συχνά άλλων πεδίων) και όχι σπάνια ενεργοί ερευνητές. Η ιδιότητα αυτή προσδίδει πρόσθετη διάσταση στην ανάγκη να συμβάλλουν στην πρόοδο της επιστήμης που υπηρετούν. Ολόκληρα ρεύματα στη φιλοσοφία και την πράξη του δικαίου αναδείχθηκαν από δικαστές με ισχυρό δημόσιο λόγο που δεν περιορίστηκε στη σύνταξη αποφάσεων. Μέσω της νομολογίας, αλλά και με αυτοτελείς δημοσιεύσεις, έχει παραχθεί πρωτότυπο επιστημονικό έργο. Παρά ταύτα, η δυνατότητα αυτή μένει ενίοτε ανεκμετάλλευτη και σε αυτό φαίνεται να επιδρά η σύγχρονη δεοντολογία και ιδίως ο τρόπος χρησιμοποίησής της.

Οι δικαστές έρχονται πρώτοι αντιμέτωποι με σύνθετα καινοφανή νομικά ζητήματα και διαθέτουν «πρωτογενές υλικό» για θεωρητική επεξεργασία. Η επιστημονική δημοσιότητα των συλλογισμών τους ενισχύει τη διαφάνεια και τη λογοδοσία της δικαστικής λειτουργίας. Η θεσμική ενθάρρυνση της ερευνητικής και συγγραφικής δραστηριότητας θα μπορούσε να αναβαθμίσει τόσο την ποιότητα της νομολογίας όσο και τη θεωρητική εμβάθυνση του δικαίου.

Τίθεται όμως ένα κρίσιμο ερώτημα: υφίσταται πράγματι τέτοια ενθάρρυνση, όταν ο διαδικτυακός (κι όχι μόνον) λόγος, ακόμη και μέσω blog «χαμηλού κινδύνου», διατηρεί έναν υπολειπόμενο κίνδυνο πειθαρχικής έκθεσης;

Η απάντηση εξαρτάται από τη γωνία προσέγγισης. Υπάρχουν πρακτικά μέτρα που μπορούν να σταθμίσουν τις ανάγκες ενθάρρυνσης και προστασίας.

(α) Θεσμική προστασία

Θα μπορούσε να δημιουργηθεί μία κεντρική ψηφιακή πλατφόρμα, φιλοξενούμενη και διαχειριζόμενη από τη δικαστική υπηρεσία για δημοσιεύσεις κειμένων που συγγράφουν οι δικαστές. Η πλατφόρμα μπορεί να ενσωματώνει ανώνυμη επιστημονική αξιολόγηση και προέλεγχο δεοντολογίας.

Θα μπορούσε να υπάρχει διαδικασία ταχείας προέγκρισης, δηλαδή δυνατότητας σύντομης προέγκρισης από αρμόδια δεοντολογική επιτροπή με σύντομη προθεσμία (π.χ. έως 72 ώρες) πριν από τη δημοσίευση.

(β) «Ασφαλές λιμάνι» γραπτού λόγου

Ο λόγος για μία θεσμική «βιβλιοθήκη εργασίας» όπου κείμενα παραμένουν εσωτερικά για ορισμένο διάστημα (π.χ. έξι μήνες) και κατόπιν δημοσιοποιούνται, εκτός εάν ο συντάκτης ή η αρμόδια επιτροπή προβάλει αιτιολογημένη αντίρρηση. Για ευαίσθητα θέματα δύναται να προβλέπεται ανωνυμοποίηση, με δυνατότητα μεταγενέστερης αποκάλυψης της ταυτότητας μόνον κατόπιν επιλογής του συγγραφέα.

(γ) Προληπτική εκπαίδευση και συμβουλευτική

Θα μπορούσε ενδεχομένως να υπάρχει ετήσια επιμόρφωση, υποχρεωτικό διαδικτυακό μάθημα (π.χ. τέσσερις ώρες ετησίως) ειδικά για τον ψηφιακό λόγο, με «πίνακα κινδύνων» και μελέτες περιπτώσεων από τη νομολογία και τις διεθνείς πειθαρχικές πρακτικές.

Επίσης θα μπορούσε να υπάρχει διαυλος δεοντολογικής συμβουλής, δικαίωμα ανεπίσημης, έγκαιρης γνωμοδότησης πριν από κάποια δημοσίευση. Η διαδικασία πρέπει να είναι θεσμοθετημένη και εξειδικευμένη, όχι άτυπη.

(δ) Κώδικας βάσει κινδύνου

Έπειτα θα μπορούσε να υπάρχει διαβάθμιση των δημοσιευμάτων σε τρία επίπεδα:

- Χαμηλού κινδύνου: για θεωρητικά θέματα, χωρίς σχόλια από τρίτους.
- Μεσαίου κινδύνου: για αυξημένη δημοσιότητα, χωρίς πολιτική χροιά.
- Υψηλού κινδύνου: όπου υπάρχουν πολιτικοί υπαινιγμοί, ονομαστική κριτική, σύνδεση με εκκρεμείς διαδικασίες.

Για τις δύο ανώτερες βαθμίδες (μεσαίος κίνδυνος και υψηλός κίνδυνος) μπορεί να προβλέπεται υποχρεωτική προέγκριση ή τουλάχιστον προηγούμενη ειδοποίηση και αναμονή ορισμένου χρόνου.

Ενδεικτικά σύγχρονοι οδηγοί δικαστικής συμπεριφοράς σε άλλες έννομες τάξεις (π.χ. Ηνωμένο Βασίλειο) ζητούν συνεννόηση με τον αρμόδιο επικεφαλής πριν από

δημοσιοποίηση υλικού σχετικού με το έργο της Δικαιοσύνης και προτρέπουν σε αυξημένη προσοχή όπου μπορεί να θιγεί η εμπιστοσύνη του κοινού. Η λογική αυτή δεν εξαντλεί τα περιθώρια καθοδήγησης και προστασίας ούτε συνδυάζεται πάντοτε με εργαλεία ταυτόχρονης προώθησης του επαγγελματικού και επιστημονικού έργου των δικαστών.

(ε) Αντιστάθμιση κινδύνου με θετικά κίνητρα

Για να ενθαρρυνθεί η δεοντολογικά ορθή δημοσίευση μπορούν να αναγνωρίζονται μονάδες συνεχιζόμενης κατάρτισης για κείμενα που δημοσιεύονται μέσω της θεσμικής διαδικασίας.

(στ) Εναλλακτικά κανάλια στον φυσικό χώρο

Ενδεχομένως να βοηθούσαν επίσης περισσότερα σεμινάρια υπό την αιγίδα της Δικαιοσύνης· περισσότερες κλειστές ημερίδες και συζητήσεις «στρογγυλής τράπεζας». Στόχος είναι η καλλιέργεια κουλτούρας εσωτερικής επικοινωνίας και ελεγχόμενης δημοσιοποίησης θεμάτων με ευρύτερο επιστημονικό ενδιαφέρον.

Τα κανάλια αυτά πρέπει να είναι διαθέσιμα σε όλους τους δικαστές που ενδιαφέρονται, χωρίς αποκλεισμούς. Ο σκοπός της επιστημονικής έκφρασης διαφέρει από τη στενή έννοια της επαγγελματικής εκπαίδευσης και δεν μπορεί να υποβαθμίζεται λόγω της ιδιότητας του συγγραφέα ως δικαστή.

Συμπερασματικά, η «διπλή βαλβίδα» ενθάρρυνσης και προστασίας εξισορροπεί τον φόβο κάποιας ακούσιας παραβίασης με την ανάγκη επιστημονικής έκφρασης, που δεν πρέπει να καταπνίγεται. Ο κίνδυνος πειθαρχικής έκθεσης δεν πρέπει να λειτουργεί αποτρεπτικά· οι Θεσμοί οφείλουν να προσφέρουν διαφανή κανάλια έκφρασης και θετικά κίνητρα, ώστε να διασφαλίζονται η προστασία της αμεροληψίας και του κύρους, η αξιοποίηση της γνώσης και της εμπειρίας των δικαστών, ιδίως για ζητήματα που δεν χωρούν στις αποφάσεις και η ενίσχυση της νομολογιακής και θεωρητικής εξέλιξης του δικαίου.

Με άλλα λόγια, η λύση δεν είναι η σιωπή, αλλά η ένταξη του δημόσιου λόγου σε δομημένο, θεσμικά ασφαλές οικοσύστημα που συνδυάζει την ελευθερία της έκφρασης και τη δεοντολογική φρόνηση.

Ένα πρότυπο θεσμικά ασφαλές οικοσύστημα ψηφιακής επιστημονικής συμβολής θα μπορούσε θεωρητικά να λαμβάνει υπόψη τα εξής ή να υπάρχει συναφής συλλογιστική:

1. Σκοπός και θεμελιώδεις αρχές

(α) Διαφύλαξη αμεροληψίας χωρίς κατάργηση της επιστημονικής συμβολής.

(β) Ενίσχυση του δημόσιου διαλόγου μέσω δομημένης, εποπτευόμενης ψηφιακής πλατφόρμας.

(γ) Αναλογικότητα και διαφοροποίηση υποχρεώσεων ανάλογα με τον κίνδυνο κάθε δημοσίευσης.

(δ) Διαφάνεια και λογοδοσία μέσω ιχνηλασιμότητας εκδόσεων.

2. Θεσμική δομή και διακυβέρνηση

2.1 Επιτροπή Δεοντολογικής Εποπτείας (π.χ. πέντε μέλη: τρεις ανώτεροι δικαστές, ένας ακαδημαϊκός νομικός, ένας ειδικός δεοντολογίας). Αρμοδιότητες: προληπτικές συμβουλές, ερμηνεία αρχών, επίλυση αμφισβητήσεων εκτός πειθαρχικής διαδικασίας, κατάθεση εισηγήσεων για κυρώσεις.

2.2 Επιστημονικό Συμβούλιο (π.χ. επτά μέλη: δικαστές-ερευνητές, πανεπιστημιακοί, έμπειροι δικηγόροι). Αρμοδιότητες: επιστημονική αξιολόγηση, αναθεώρηση επιπέδων κινδύνου.

2.3 Μονάδα Τεχνικής Υποστήριξης. Διαχείριση πλατφόρμας, αντίγραφα ασφαλείας, ρυθμίσεις αποτροπής ανεπιθύμητης ευρετηρίασης, διαχείριση αδειών χρήσης.

3. Ψηφιακή πλατφόρμα δημοσιεύσεων

3.1 Δομή και λειτουργία. Λογισμικό ανοικτού κώδικα, φιλοξενία σε υποδομές της δικαστικής υπηρεσίας, ρόλοι πρόσβασης (συντάκτης, αξιολογητής, επιτροπή, κοινό).

3.2 Ασφάλεια. Ενιαία είσοδος με υπηρεσιακά διαπιστευτήρια, διπλή επιβεβαίωση ταυτότητας, κρυπτογράφηση βάσης δεδομένων.

3.3 Ιδιωτικότητα. Προεπιλογή μη καταχώρισης σε μηχανές αναζήτησης· σχόλια απενεργοποιημένα, εκτός αν εγκριθούν ειδικά.

4. Κατηγοριοποίηση κινδύνου

– Χαμηλή κατηγορία: θεωρητικές αναλύσεις, περιορισμένη δημοσιότητα, χωρίς σχόλια· δυνατότητα αυτόματης δημοσίευσης εντός 24 ωρών με μεταγενέστερο έλεγχο.

– Μεσαία κατηγορία: αυξημένη δημοσιότητα ή αναφορές σε αμφιλεγόμενη νομολογία· απαιτείται προέγκριση εντός 72 ωρών.

– Υψηλή κατηγορία: πολιτικός λόγος ή σύνδεση με εκκρεμή υπόθεση· απαιτείται γνωμοδότηση επιτροπής, έλεγχος από το Επιστημονικό Συμβούλιο και τελική έγκριση με δυνατότητα απόρριψης.

5. Διαδικασία δημοσίευσης

Υποβολή κειμένου → αυτόματος τεχνικός έλεγχος → προέγκριση δεοντολογίας (όπου απαιτείται) → ανώνυμη επιστημονική αξιολόγηση → έγκριση → δημοσίευση → τήρηση ιστορικού εκδόσεων και δημόσιου αρχείου αλλαγών.

6. Υποστηρικτικές δομές

- Γραμμή δεοντολογικής συμβουλής: εμπιστευτικός διάυλος, απάντηση εντός 48 ωρών.
- Ενότητα επιμόρφωσης: ετήσιο πρόγραμμα τετράωρης εκπαίδευσης.
- Κίνητρα: αναγνώριση μονάδων συνεχιζόμενης κατάρτισης ή άλλων μορφών επιβράβευσης.

7. Διαχείριση εκδόσεων και αρχειοθέτηση

Μοναδικός κωδικός κάθε ανάρτησης και ψηφιακό αποτύπωμα ακεραιότητας· αυτόματα στιγμιότυπα σε μορφή PDF σε ασφαλές αποθετήριο· δημόσιο ιστορικό αλλαγών· δυνατότητα σχολιασμού μόνο από αξιολογητές και την επιτροπή.

8. Συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι φυσικών καναλιών

Καλύτερη ιχνηλασιμότητα και διατήρηση περιεχομένου, ελεγχόμενη δημοσιότητα, άμεση πρόσβαση σε ευρύτερο νομικό κοινό.

9. Μηχανισμός αναλογικότητας και πειθαρχικής προστασίας

Οι τυχόν κυρώσεις συναρτώνται με την κατηγορία κινδύνου και τη βαρύτητα του περιεχομένου. Κάθε εισήγηση τεκμηριώνεται με αναφορά στην ελευθερία της έκφρασης και στην αρχή της αναλογικότητας.

10. Συνοπτική ανάλυση (πλεονεκτήματα – αδυναμίες – ευκαιρίες – απειλές)

- Πλεονεκτήματα: ενιαία πλατφόρμα, ενίσχυση δημόσιου διαλόγου, διεθνής προβολή.
- Αδυναμίες: πρόσθετες διαδικασίες έγκρισης, ετερογένεια αξιολογήσεων.
- Ευκαιρίες: συστηματική εκπαίδευση, ανάδειξη επιστημονικού έργου.
- Απειλές: επιθέσεις στην ασφάλεια συστημάτων, εξωτερικές πιέσεις.

Καταληκτικά δεν ζητείται (ή δεν πρέπει να ζητείται) η σιωπή, αλλά ένα θεσμικά ασφαλές πλαίσιο που επιτρέπει στους δικαστές να συμβάλλουν στον επιστημονικό διάλογο, προστατεύοντας ταυτόχρονα την αμεροληψία και το κύρος της Δικαιοσύνης.

Παραπομπή από δικαστές σε blogs και η δυναμική του λόγου τους

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, χαρακτηριστικό παράδειγμα της δυναμικής των blogs είναι η υπόθεση *Kennedy v. Louisiana* (Ανώτατο Δικαστήριο ΗΠΑ, 2008). Το Δικαστήριο έκρινε αντισυνταγματική την επιβολή θανατικής ποινής για τον βιασμό παιδιού. Στο αρχικό κείμενο τόσο η πλειοψηφία όσο και η μειοψηφία ανέφεραν ότι δεν υφίσταται ομοσπονδιακός νόμος που να επιτρέπει τη θανατική ποινή για το εν λόγω έγκλημα. Λίγες ημέρες μετά τη δημοσίευση, δικηγόρος ειδικευμένος στο στρατιωτικό δίκαιο επεσήμανε μέσω blog ότι το 2006 το Κογκρέσο είχε τροποποιήσει τον Ενιαίο Κώδικα Στρατιωτικής Δικαιοσύνης, ώστε να προβλέπεται θανατική ποινή για τον βιασμό παιδιού. Η επισήμανση αυτή διαδόθηκε ταχέως και μέσω μεγάλης αμερικανικής εφημερίδας.

Κατόπιν, η Πολιτεία της Λουιζιάνα υπέβαλε αίτηση επανεξέτασης. Το Ανώτατο Δικαστήριο δέχθηκε υπομνήματα επί του ζητήματος και τελικά τροποποίησε την απόφασή του, αναγνωρίζοντας την παράλειψη αναφοράς στον νόμο του 2006, χωρίς όμως να μεταβάλει το ουσιαστικό αποτέλεσμα της κρίσης του.

Όπως έχει επισημανθεί στη βιβλιογραφία (Peoples, 2010)⁸⁵, τα blogs μπορούν να αποτελέσουν πολύτιμη πηγή πληροφόρησης που δεν πρέπει να παραβλέπεται. Παρέχουν χώρο σε νομικούς επιστήμονες για άμεση διάδοση γνώσεων και αναλύσεων επί επίκαιρων ζητημάτων. Η συστηματική αξιοποίηση του blog του Καθηγητή Douglas Berman («Sentencing Law & Policy») σε δικαστικές αποφάσεις προβάλλεται ως παράδειγμα ιδιαίτερα χρήσιμης και ορθής χρήσης blog από δικαστικούς λειτουργούς, ιδίως κατά τις περιόδους σημαντικών αλλαγών στο ομοσπονδιακό σύστημα ποινών.

Ο ίδιος συγγραφέας (Peoples, 2010) τόνισε επίσης ότι η παραδοσιακή μορφή των νομικών περιοδικών, ως κύριο μέσο επιστημονικής επικοινωνίας, δέχεται κριτική για βραδύτητα έκδοσης, μεγάλη έκταση κειμένων με πυκνές υποσημειώσεις και περιορισμένη αξιολόγηση από ομότιμους. Τα blogs μπορούν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά καθότι προσφέρουν συντομότερες παρεμβάσεις, υπερσυνδέσμους προς πηγές και άμεση δημοσίευση, ενώ η λειτουργία σχολιασμού (όπου επιτρέπεται) μπορεί να προσομοιάζει σε άτυπη αξιολόγηση από ομότιμους. Δεν αναμένεται να υποκαταστήσουν τα νομικά περιοδικά, πλην όμως ενισχύουν ουσιαστικά τον επιστημονικό διάλογο.

Πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι δεν επιτρέπεται οι δικαστές να διεξάγουν ανεξάρτητη πραγματολογική έρευνα μέσω blogs, να λαμβάνουν «δικαστική γνώση» απευθείας από διαδικτυακό περιεχόμενο ή να στηρίζουν κρίσιμα πραγματικά πορίσματα σε καταχωρίσεις blogs ή micro-blogs. Οι απόψεις νομικών που διατυπώνονται διαδικτυακά μπορεί να είναι διαφωτιστικές ως προς νομικά ζητήματα, χωρίς να υποκαθιστούν το αποδεικτικό υλικό ή τις επίσημες πηγές.

Αντίθετα, είναι επιτρεπτή η παραπομπή σε νομικές απόψεις που φιλοξενούνται σε blogs, όπως επιτρέπεται η παραπομπή σε έντυπες εκδόσεις. Η ορθή παραπομπή σε ανάρτηση blog οφείλει να περιλαμβάνει:

- το ονοματεπώνυμο του συντάκτη,
- τον τίτλο της ανάρτησης,
- τον τίτλο του blog,
- την ημερομηνία δημοσίευσης,
- τον ηλεκτρονικό σύνδεσμο που οδηγεί απευθείας στη συγκεκριμένη σελίδα.

Επιπλέον, όταν μια ανάρτηση αξιοποιείται σε ουσιαστικό σημείο δικαστικής συλλογιστικής, πρέπει να τηρείται αντίγραφό της. Το διαδικτυακό περιεχόμενο ενδέχεται να μεταβληθεί ή να αφαιρεθεί. Στην κυριακή νομολογία είχε γίνει παραπομπή σε blog στην υπόθεση *Harazim Richard* (2016) 1 ΑΑΔ 2850.

Η ενασχόληση των δικαστών με blogs ή ΜΚΔ διαφέρει ως προς τις ατομικές προτιμήσεις. Όλοι οι κώδικες δεοντολογίας περιέχουν διατάξεις που επηρεάζουν το τι μπορεί να

⁸⁵ Peoples, L.F. (2010). The citation of blogs in Judicial Opinions. *Tulane Journal of Technology & Intellectual Property*, 13, 39.

δηλωθεί δημοσίως· οι κανόνες αυτοί ισχύουν εξίσου για κάθε μορφή διαδικτυακής έκφρασης.

Δικαστές που διατηρούν blogs με εκπαιδευτικό σκοπό προς ενίσχυση της δημόσιας κατανόησης του δικαστικού συστήματος, χωρίς να θέτουν σε διακινδύνευση την ακεραιότητα εκκρεμών υποθέσεων, μπορούν να συμβάλουν ουσιαστικά στην πρόοδο του δικαίου και στη βελτίωση της απονομής της Δικαιοσύνης. Υπάρχουν υποδειγματικές περιπτώσεις τέτοιας δραστηριότητας διεθνώς. Από την άποψη αυτή η ενασχόληση δεν θα μπορούσε ευλόγως να απαγορευθεί· απαιτεί όμως περίσκεψη, αποφυγή πολιτικού ή προσβλητικού λόγου και πλήρη συμμόρφωση προς τις αρχές της ανεξαρτησίας, της αμεροληψίας και της ευπρέπειας του δικαστικού λειτουργήματος.

Παρόλο που, όπως αναφέρθηκε, δεν υπάρχει διακριτή νομολογία για το δικαστικό blogging ούτε – για τους λόγους που εξηγήθηκαν – θα μπορούσε ενδεχομένως να υπάρχει, αξίζει, πριν από την ολοκλήρωση της αναφοράς για το θέμα αυτό, σε αυτό το σημείο, η αναφορά μίας υπόθεσης η οποία δεν αφορούσε μεν δικαστικό blogging αλλά αντιμετώπιση του blogging δικαστικά ή και ως μέσο έκφρασης που δυνητικά ελέγχεται μεταξύ άλλων για την προστασία της αξιοπιστίας της Δικαιοσύνης. Υπήρξαν και άλλες υποθέσεις στις οποίες απασχόλησε ο δημόσιος λόγος δια του blogging από άλλους χρήστες και για άλλους σκοπούς, ωστόσο αναφέρεται η πιο κάτω υπόθεση ενδεικτικά, εφόσον συνδέεται και με τον συγκεκριμένο θεμιτό σκοπό.

Cimperšek v. Slovenia

Ο λόγος για τη *Cimperšek v. Slovenia* [58512/16], 30.06.2020. Αφορά την απόρριψη αίτησης διορισμού του προσφεύγοντος ως δικαστικού πραγματογνώμονα από το Υπουργείο Δικαιοσύνης λόγω του περιεχομένου του προσωπικού του blog και της επικριτικής στάσης του απέναντι στη δημόσια διοίκηση. Ο προσφεύγων διατηρούσε προσωπικό blog με τίτλο (σε μτφ.) «*Η πολιτική, η κουζίνα και οι γκόμενες*», στο οποίο δημοσίευε σχόλια κοινωνικού και πολιτικού περιεχομένου, κάποτε σαρκαστικά και επικριτικά. Υπέβαλε αίτηση στο Υπουργείο Δικαιοσύνης για διορισμό του ως δικαστικού εμπειρογνώμονα σε ζητήματα φυσικών και άλλων καταστροφών. Πέρασε επιτυχώς τις απαιτούμενες εξετάσεις. Ο διορισμός απαιτούσε τη δοκιμασία σε προσωπικά προσόντα και τη δημόσια ορκωμοσία. Η ημερομηνία της ορκωμοσίας μετακινήθηκε δύο φορές. Ο προσφεύγων απέστειλε email με έντονα επικριτικό περιεχόμενο προς το Υπουργείο και άλλους υποψηφίους, αποκαλώντας την κατάσταση «κοροϊδία» και κάνοντας υποτιμητικές αναφορές σε υπαλλήλους. Κατηγόρησε το Υπουργείο για αντισυνταγματική και αντιεπαγγελματική συμπεριφορά. Το Υπουργείο, επικαλούμενο το περιεχόμενο του blog και τις επικοινωνίες του προσφεύγοντος, έκρινε ότι δεν διέθετε τα απαραίτητα προσωπικά προσόντα (ήθος, αξιοπρέπεια, εμπιστοσύνη) για τον ρόλο του πραγματογνώμονα σύμφωνα με τον νόμο για τα Δικαστήρια. Το Διοικητικό Δικαστήριο επιβεβαίωσε τη νομιμότητα της απόφασης, αποδεχόμενο ότι το blog και τα email μπορούσαν να τεκμηριώσουν την έλλειψη «προσωπικών προσόντων». Θεώρησε ότι δεν υπήρχαν νέα ή κρίσιμα πραγματικά περιστατικά για να ακούσει μαρτυρία. Το Ανώτατο Δικαστήριο απέρριψε την αναίρεση ως μη έχουσα σοβαρό νομικό ζήτημα. Το Συνταγματικό Δικαστήριο απέρριψε την αίτηση ακύρωσης και τη συνταγματική προσφυγή.

Το ΕΔΔΑ, όπου κατέληξε η υπόθεση, μεταξύ άλλων, σε σχέση με το άρθρο 10, επεσήμανε πως, παρόλο που ο προσφεύγων δεν είχε διοριστεί ακόμη ως πραγματογνώμονας (καθώς δεν είχε ορκιστεί), η άρνηση διορισμού του δεν αφορούσε απλώς την πρόσβαση σε δημόσια υπηρεσία (η οποία δεν προστατεύεται αυτοτελώς από την ΕΣΔΑ). Η μη αποδοχή του βασίστηκε αποκλειστικά στο περιεχόμενο του προσωπικού του ιστολογίου και στα κριτικά του σχόλια προς το Υπουργείο. Αυτό συνιστά παρέμβαση στην ελευθερία της έκφρασης, διότι η απόρριψη συνδέθηκε άμεσα με την έκφραση γνώμης σε θέματα δημόσιου ενδιαφέροντος και είχε αποτρεπτικό (chilling) χαρακτήρα για άλλους υποψηφίους. Υπήρξε παρέμβαση στο άρθρο 10 §1.

Η βάση της παρέμβασης ήταν επαρκώς προβλέψιμη και δεν αμφισβητήθηκε. Η Κυβέρνηση επικαλέστηκε σκοπό όπως η διατήρηση της αξιοπιστίας και αμεροληψίας της Δικαιοσύνης, που αναγνωρίζεται ως θεμιτός. Ωστόσο το ΕΔΔΑ απέρριψε το επιχείρημα περί αναγκαιότητας της παρέμβασης, διότι ο Υπουργός δεν τεκμηρίωσε συγκεκριμένα ποιο περιεχόμενο των κειμένων ή email ήταν προσβλητικό· δεν προσδιόρισε φρασσεολογία ή συγκεκριμένες εκφράσεις. Δεν αιτιολόγησε γιατί το περιεχόμενο αυτό κατέστησε τον προσφεύγοντα ακατάλληλο για τη θέση, παρότι μόλις λίγες ημέρες πριν είχε προγραμματιστεί η ορκωμοσία του. Το Διοικητικό Δικαστήριο δεν εξέτασε καθόλου την επίκληση του άρθρου 10 από τον προσφεύγοντα· δεν υπήρξε στάθμιση μεταξύ δικαιώματος ελευθερίας της έκφρασης και δημόσιου συμφέροντος. Η διαδικασία στερούνταν επαρκών εγγυήσεων, καθώς δεν υπήρξε αιτιολόγηση ούτε ουσιαστικός δικαστικός έλεγχος. Συμπερασματικά, η παρέμβαση δεν ήταν αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία. Το ΕΔΔΑ δεν πείστηκε ότι η άρνηση του διορισμού ήταν απαραίτητη για τη διαφύλαξη της αξιοπιστίας των δικαστηρίων. Συνεπώς υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 ΕΣΔΑ.

Η προσέγγιση του Ηνωμένου Βασιλείου

Κάθε αναφορά στο blogging είναι «σημαδεμένη» από την πρώτη προσπάθεια που είχε γίνει στο Ηνωμένο Βασίλειο, αρχικά το 2012, να ρυθμιστεί το ζήτημα (Blogging Guidance⁸⁶), σε μια εποχή που δεν μπορεί να λεχθεί πως υπήρχε και πλήρης γνώση για το τι εστί blog και για όλες τις τεχνικές δυνατότητες ή δυναμικές του. Ο εν λόγω οδηγός ήταν ένα πολύ σύντομο σημείωμα, τύπου ανακοίνωσης, που έλεγε τα εξής (σε μτφ.):

Εισαγωγή

Η παρούσα καθοδήγηση εκδίδεται εξ ονόματος του Senior Presiding Judge και του Senior President of Tribunals. Εφαρμόζεται σε όλους τους δικαστικούς λειτουργούς των δικαστηρίων και των διοικητικών δικαστηρίων στην Αγγλία και την Ουαλία και τίθεται σε ισχύ άμεσα.

Ορισμοί

Ένα «ιστολόγιο» (blog) (προερχόμενο από τον όρο "web log") είναι ένα προσωπικό ημερολόγιο δημοσιευμένο στο διαδίκτυο. Ο όρος «ιστολογείν» (blogging) περιγράφει τη διατήρηση ή την προσθήκη περιεχομένου σε ένα ιστολόγιο. Τα ιστολόγια είναι συνήθως διαδραστικά, επιτρέποντας στους επισκέπτες να αφήνουν σχόλια. Μπορεί επίσης να περιλαμβάνουν συνδέσμους σε άλλα ιστολόγια ή ιστοσελίδες. Για τους σκοπούς αυτής της καθοδήγησης, ο όρος «ιστολογείν» περιλαμβάνει και τη δημοσίευση περιεχομένου σε πλατφόρμες μικροϊστολογίων, όπως το Twitter.

Καθοδήγηση

Οι δικαστικοί λειτουργοί οφείλουν να έχουν αυξημένη επίγνωση της ανάγκης να συμπεριφέρονται, εντός και εκτός δικαστηρίου, με τρόπο που διατηρεί τη δημόσια εμπιστοσύνη στη δικαστική αμεροληψία.

Η ιστολογική δραστηριότητα από μέλη της δικαστικής εξουσίας δεν απαγορεύεται. Ωστόσο δικαστικοί λειτουργοί που διατηρούν ιστολόγιο (ή αναρτούν σχόλια σε ιστολόγια άλλων) δεν πρέπει να ταυτίζονται με την ιδιότητά τους ως μέλη της δικαστικής εξουσίας. Πρέπει επίσης να αποφεύγουν την έκφραση απόψεων οι οποίες, αν γινόταν γνωστό ότι είναι δικαστές, θα μπορούσαν να υπονομεύσουν τη δημόσια εμπιστοσύνη στην αμεροληψία τους ή στη Δικαιοσύνη γενικότερα.

Η παραπάνω καθοδήγηση ισχύει και για ιστολόγια που παρουσιάζονται ως ανώνυμα, καθώς είναι αδύνατον να διασφαλιστεί πλήρως η διατήρηση της ανωνυμίας.

Οι δικαστικοί λειτουργοί που διατηρούν ιστολόγια οφείλουν να συμμορφώνονται με την παρούσα καθοδήγηση και να αφαιρέσουν άμεσα οποιοδήποτε υπάρχον περιεχόμενο έρχεται σε σύγκρουση με αυτήν. Η μη συμμόρφωση ενδέχεται να οδηγήσει σε πειθαρχική δίωξη.

⁸⁶ Translated excerpt from Blogging Guidance 2012, UK Judiciary. Contains public sector information licensed under the Open Government Licence v3.0.

Συνιστάται επίσης σε όλους τους δικαστικούς λειτουργούς να εξοικειωθούν με τη νέα Καθοδήγηση για την Πληροφορική και την Ασφάλεια Πληροφοριών, η οποία θα είναι διαθέσιμη σύντομα.

Παρόλο που ο εν λόγω οδηγός έκανε αναφορά πως η ενασχόληση με το blogging δεν απαγορεύεται, αφέθηκε να νοηθεί, όπως σχολιάστηκε ευρέως τις ημέρες που ακολούθησαν την ανακοίνωσή του, ότι εμμέσως δημιουργούσε αποτροπή. Ευλόγως υπήρξε σωρεία αντιδράσεων και αιτημάτων για την παροχή εξηγήσεων, που όμως δεν είχαν δοθεί, παραπέμποντας στην ανάγκη κάθε δικαστής να χρησιμοποιεί τη δική του κρίση.

Η αντιπαραβολή τότε ήταν προς την αντίστοιχη στάση του National Judicial College (ΗΠΑ), λίγο καιρό προηγουμένως και δικαστών διεθνώς αναγνωρισμένων, περιλαμβανομένων δικαστών που δίδαξαν δεοντολογία και είχαν απόλυτα θετική στάση έναντι στην ενασχόληση με τη συνήθη δεοντολογία. Ενδεικτικά, ο Αυστραλός δικαστής Michael Kirby, στα κείμενα του οποίου συχνές οι παραπομπές, διατηρεί ένα πολύ ενδιαφέρον ιστολόγιο.

Ο Lord Neuberger, σε ομιλία του το 2011 με τίτλο «Η Ανοικτή Δικαιοσύνη Απελευθερωμένη» (Open Justice Unbound), είχε αναφέρει τα ακόλουθα, αφήνοντας να νοηθεί ότι περιλάμβανε ή τουλάχιστον δεν εξαιρούσε από την αναφορά του τη θετική στάση έναντι στο υπεύθυνο ιστολογείν (σε μτφ.):

«Πιστεύω ότι όσοι από εμάς ασχολούμαστε με τη διοίκηση της Δικαιοσύνης θα μπορούσαμε να υιοθετήσουμε μια πιο ενεργή προσέγγιση, ώστε να διασφαλίσουμε ότι οι δικαστικές αποφάσεις δημοσιοποιούνται και αναφέρονται σωστά. Ίσως θα έπρεπε να βασιστούμε στην ήδη εφαρμοζόμενη πρακτική του Ανώτατου Δικαστηρίου να εκδίδει σύντομες, εύληπτες περιλήψεις των αποφάσεων του μαζί με το πλήρες κείμενο· να ενισχύσουμε την ήδη αναπτυσσόμενη κοινότητα ενεργών και ενημερωμένων ανταποκριτών δικαστηρίων στο διαδίκτυο, μέσω blogs και Twitter· να στηρίξουμε τους υπεύθυνους νομικούς δημοσιογράφους· να ξεκινήσουμε, να στηρίξουμε, να ενθαρρύνουμε και να βοηθήσουμε τη δημόσια νομική εκπαίδευση. Η μεγάλη δύναμη της κοινωνίας μας είναι ότι βασίζεται στην πολυφωνία της ελεύθερης έκφρασης. Για να είναι η Δικαιοσύνη πραγματικά ανοικτή, πρέπει να ενώνει τη φωνή της με τη χορωδία αυτή· και πρέπει να διασφαλίζει ότι ανακριβείς ή παραπλανητικές αναφορές δεν θα αποκτήσουν απήχηση».

Βεβαίως με την ομιλία του ενέπνεε πολλά περισσότερα και εκτεινόμενα σε διάφορες άλλες πτυχές της εν γένει υπεύθυνης δικαστικής δημοσιογραφίας (ακόμα και μέσω του ελεγχόμενου blogging), ως εργαλείου για την προστασία και ενίσχυση της εμπιστοσύνης του κοινού έναντι στη Δικαιοσύνη.

Παρόλες τις αποτρεπτικές διατυπώσεις γενικά για την ενασχόληση των δικαστών με τα ΜΚΔ και το (πιο ακίνδυνο συγκριτικά με τα ΜΚΔ) blogging, είναι γεγονός πως στη σημερινή εποχή, αρκετοί δικαστές ασχολούνται με τα ΜΚΔ, το blogging ή το micro-blogging. Μπορεί να μην αναφέρουν μεν ότι είναι δικαστές ή ότι γράφουν υπό την επαγγελματική τους ιδιότητα (παρόλο που στο LinkedIn, που συνιστά πλατφόρμα δικτύωσης με επαγγελματίες, συνήθως, οι δικαστές που έχουν σχετικούς λογαριασμούς

αναφέρουν την ιδιότητά τους), ωστόσο το πασίδηλο, είτε είναι μικρή η κοινωνία στην οποία ζουν είτε όχι, είναι πως είναι γνωστή η ιδιότητά τους ή μπορεί πολύ εύκολα να γίνει γνωστή.

Με αυτήν την προσέγγιση, η δεοντολογική αντιμετώπιση παρέμεινε να αντιμετωπίζεται ως αντιφατική και φοβική έναντι στο φαινόμενο αυτού τους είδους δημόσιας (διαδικτυακής) δικαστικής συμπεριφοράς· αντιμετωπίζεται ακόμα ως ένα νέο (αν και παλαιό) φαινόμενο. Αταίριαστο με το γεγονός ότι πλέον η διαδικτυακή παρουσία δικαστή όχι μόνον δεν είναι ανοίκεια, αλλά μπαίνει και στη θεσμική οδό των διαδικτυακών δικών.

Παρεμβάλλεται πως στις Guidelines to Judicial Ethics 2013⁸⁷, είχε περιληφθεί καθοδήγηση για τα ΜΚΔ και το blogging, όπου αναφέρονταν (σε μτφ.):

«...παρόλο που η χρήση των κοινωνικών δικτύων αποτελεί προσωπική επιλογή... οι δικαστές ενθαρρύνονται να έχουν κατά νου ότι η διάδοση της πληροφορίας και η τεχνολογική πρόοδος καθιστούν όλο και πιο εύκολη τη διεξαγωγή “έρευνας παζλ” (jigsaw research), που επιτρέπει σε τρίτους να συνθέσουν πληροφορίες από διαφορετικές πηγές».

Οι δικαστές καλούνταν να διασφαλίσουν ότι πληροφορίες για την προσωπική τους ζωή και τη διεύθυνση κατοικίας τους δεν είναι διαθέσιμες στο διαδίκτυο και τους δινόταν η απλή συμβουλή να πληκτρολογήσουν το όνομά τους σε μηχανή αναζήτησης (όπως η Google) για να ελέγξουν τι εμφανίζεται.

Ορισμένες γενικές συμβουλές περιλάμβαναν:

- Αποφύγετε τη δημοσίευση περισσότερων προσωπικών στοιχείων (π.χ. αριθμοί τηλεφώνου, ημερομηνίες γέννησης, διευθύνσεις) από όσα είναι απαραίτητα.
- Ορισμένες πληροφορίες (όπως διεύθυνση, σχέδια διακοπών, πληροφορίες για την οικογένεια) μπορεί να χρησιμοποιηθούν για εγκληματικούς σκοπούς.
- Ελέγξτε τις ρυθμίσεις απορρήτου στα προφίλ σας.
- Διαβάστε τους όρους χρήσης των πλατφορμών για να γνωρίζετε πού καταλήγουν τα δεδομένα σας και πώς μπορούν να χρησιμοποιηθούν.

Στην ίδια έκδοση περιλαμβάνονταν το Παράρτημα 4, το οποίο ήταν κατά βάση ίδιου περιεχομένου με την Blogging Guidance 2012. Υπενθύμιζε στα μέλη ότι πρέπει να διατηρούν τη δημόσια εμπιστοσύνη στη δικαστική αμεροληψία τόσο εντός όσο και εκτός δικαστηρίου.

Παρά το γεγονός ότι η νεότερη καθοδήγηση του 2020 αναφέρονταν στην ανάδυση της «Πέμπτης Εξουσίας» και στις ενδεχόμενες ανησυχίες και ερωτήματα που προκύπτουν σε σχέση με την αλληλεπίδραση των δικαστικών λειτουργιών με τα ΜΚΔ, έκανε ελάχιστα για να ανανεώσει τη θέση που ήδη υπήρχε σχετικά με το blogging και το micro-blogging από

⁸⁷ Translated excerpt from Guidelines to Judicial Ethics 2013, UK Judiciary. Contains public sector information licensed under the Open Government Licence v3.0.

δικαστές. Όπως και στον οδηγό του 2013 (που αναθεωρήθηκε το 2016), τα μέλη της Δικαιοσύνης:

«Ενθαρρύνονται να έχουν κατά νου ότι η διάδοση της πληροφορίας και η χρήση της τεχνολογίας καθιστούν ολοένα και πιο εύκολη την πραγματοποίηση “έρευνας τύπου παζλ”, η οποία επιτρέπει σε άτομα να συνθέτουν πληροφορίες από διάφορες ανεξάρτητες πηγές... Επίσης πρέπει να λαμβάνεται προσοχή τόσο από τους ίδιους τους δικαστές όσο και από τα στενά μέλη της οικογένειάς τους και τους φίλους τους, ώστε να αποφεύγεται η δημοσιοποίηση προσωπικών τους στοιχείων μέσω κοινωνικών δικτύων όπως το Facebook και το Twitter».

Η μετέπειτα ενημερωμένη καθοδήγηση είχε επίσης αναφέρει διάφορους τρόπους με τους οποίους οι δικαστές πρέπει να είναι προσεκτικοί όταν αλληλεπιδρούν στα ΜΚΔ. Επιπλέον των σημείων που είχαν ήδη αναφερθεί, η καθοδήγηση του 2020 προσέθεσε ότι οι δικαστές θα πρέπει επίσης να προσέχουν την έλλειψη ελέγχου των δεδομένων μετά τη δημοσίευσή τους. Τέλος υπήρχε προτροπή οι δικαστές να αποφεύγουν την ανάρτηση φωτογραφιών τους σε ανεπίσημα περιβάλλοντα, είτε μόνοι τους είτε με μέλη της οικογένειάς τους ή φίλους. Αυτή η προειδοποίηση ενάντια στις «selfies» αποτελούσε τη μοναδική ουσιαστική διαφοροποίηση της καθοδήγησης του 2020 σε σχέση με εκείνη του 2013 και αποτέλεσε και αντικείμενο εύθυμου σχολιασμού από διάφορα ΜΜΕ την περίοδο εκείνη.

Το 2021 εκδόθηκε νέος οδηγός για τη χρήση των ΜΚΔ, Social Media Guidance for the Judiciary, ενώ το 2023, στην αναθεώρηση του Guide to Judicial Conduct 2023⁸⁸, υπήρχε το κεφάλαιο «social activities», που περιείχε αναφορά σε «Social Networking, Blogging and Twitter», αναφέροντας, στην ίδια περίπτωση και πιο αυστηρή παράμετρο, τα εξής (σε μτφ.):

Παρόλο που η χρήση των κοινωνικών δικτύων αποτελεί προσωπική επιλογή, εφιστάται η προσοχή των δικαστικών λειτουργών στην Καθοδήγηση για την Πληροφόρηση και την Ασφάλεια για τη Δικαστική Εξουσία, την οποία έχει εκδώσει η Επιτροπή Δικαστικής Τεχνολογίας, σχετικά με τις πτυχές ασφαλείας αυτού του μέσου.

Αν και δεν υπάρχει συγκεκριμένη καθοδήγηση για το θέμα αυτό, ενθαρρύνονται τα μέλη της δικαστικής εξουσίας να έχουν υπόψη ότι η διάδοση της πληροφορίας και η χρήση της τεχνολογίας καθιστούν ολοένα και πιο εύκολο το να διενεργηθεί “έρευνα παζλ” (jigsaw research), κατά την οποία κάποιος μπορεί να συνδυάσει πληροφορίες από διάφορες ανεξάρτητες πηγές. Οι δικαστικοί λειτουργοί θα πρέπει να προσπαθούν να διασφαλίζουν ότι πληροφορίες σχετικά με την προσωπική τους ζωή και τη διεύθυνση κατοικίας τους δεν είναι διαθέσιμες στο διαδίκτυο. Ένας απλός τρόπος ελέγχου είναι να πληκτρολογήσει κανείς το όνομά του σε μια μηχανή αναζήτησης όπως η Google.

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει επίσης να δίνεται τόσο από τους ίδιους τους δικαστικούς λειτουργούς όσο και από μέλη της οικογένειάς τους και φίλους τους, ώστε να αποφεύγεται η δημοσιοποίηση προσωπικών στοιχείων τους μέσω συστημάτων κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook ή το Twitter.

Οι δικαστικοί λειτουργοί θα πρέπει επίσης να είναι προσεκτικοί με:

⁸⁸ Translated excerpt from Guide to Judicial Conduct 2023, UK Judiciary. Contains public sector information licensed under the Open Government Licence v3.0.

Τη δημοσίευση περισσότερων προσωπικών πληροφοριών από όσες είναι απολύτως αναγκαίες (ιδιαίτερα λόγω του κινδύνου απάτης).

Τη δημοσίευση πληροφοριών που ενδέχεται να συνεπάγονται κίνδυνο για την προσωπική ασφάλεια. Π.χ. λεπτομέρειες για διακοπές ή οικογενειακές πληροφορίες.

Τις αυτόματες ρυθμίσεις απορρήτου. Συχνά υπάρχει η δυνατότητα ενίσχυσης των ρυθμίσεων απορρήτου στις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης.

Την έλλειψη ελέγχου επί των δεδομένων αφού αναρτηθούν.

Τη δημοσίευση φωτογραφιών τους σε ανεπίσημα περιβάλλοντα, είτε μόνοι είτε με οικογένεια ή φίλους.

Εφιστάται επίσης η προσοχή και στην Καθοδήγηση για τα ΜΚΔ για τη Δικαστική Εξουσία, που εκδόθηκε εκ μέρους του Δικαστικού Εκτελεστικού Συμβουλίου στις 11 Μαΐου 2021. Η καθοδήγηση είναι επίσης διαθέσιμη στο δικαστικό intranet.

Εν συντομία, η καθοδήγηση αναφέρει ότι:

Τα ΜΚΔ δεν θα πρέπει να χρησιμοποιούνται από μεμονωμένα μέλη της δικαστικής εξουσίας για δημόσια επικοινωνία σχετικά με το δικαστικό τους έργο ή ζητήματα που σχετίζονται με τη Δικαιοσύνη, εκτός εάν αυτό έχει συζητηθεί και εγκριθεί από τον αρμόδιο δικαστικό προϊστάμενο ή από το Judicial Office και συμμορφώνεται με οποιουδήποτε όρους έχει θέσει ο δικαστικός προϊστάμενος.

Οι δικαστικοί λειτουργοί πρέπει να είναι σε εγρήγορση για τον κίνδυνο που ενδέχεται να προκαλέσει η χρήση ΜΚΔ για την προσωπική τους ασφάλεια ή αυτήν της οικογένειας και των συναδέλφων τους. Πρέπει επίσης να γνωρίζουν ότι υπάρχει κίνδυνος υπονόμησης της εμπιστοσύνης προς τη Δικαιοσύνη, εάν εκφράσουν ή φανεί ότι ενστερνίζονται απόψεις που θα μπορούσαν να θέσουν υπό αμφισβήτηση την αντικειμενικότητά τους.

Όσοι χρησιμοποιούν ΜΚΔ, θα πρέπει να αποφασίσουν αν θα χρησιμοποιήσουν το όνομά τους ή ψευδώνυμο. Η χρήση ψευδωνύμου μπορεί να δικαιολογηθεί για λόγους ασφάλειας, ωστόσο δεν πρέπει να χρησιμοποιείται για να συγκαλύψει την προέλευση περιεχομένου που, αν αποκαλυφθεί η πηγή του, θα μπορούσε να δυσφημίσει τον ίδιο τον/την ίδια τη δικαστή ή το δικαστικό σώμα.

Οι δικαστικοί λειτουργοί δεν πρέπει να χρησιμοποιούν τον δικαστικό τους τίτλο στα ΜΚΔ και είναι εξαιρετικά απίθανο να είναι κατάλληλη η αποκάλυψη του ότι κατέχουν δικαστική θέση σε οποιαδήποτε δημόσια προσβάσιμη πλατφόρμα ή λογαριασμό.

Η μη συμμόρφωση με την καθοδήγηση αυτή μπορεί να οδηγήσει σε πειθαρχικά μέτρα.

Η αυστηροποίηση έγκειται στην ανάγκη η δημόσια έκφραση των δικαστών για θέματα Δικαιοσύνης να υφίσταται σε έγκριση. Ειδικότερα, διευκρινίζεται ρητά ότι τα ΜΚΔ δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται για δημόσια επικοινωνία σχετικά με το δικαστικό έργο ή ζητήματα που άπτονται της Δικαιοσύνης, εκτός εάν αυτό έχει προηγουμένως συζητηθεί και εγκριθεί με δικαστικό προϊστάμενο ή με το Judicial Office. Βεβαίως παρόλο που η λογική αυτή

κατεύθυνση είναι καλή, όπως εξηγήθηκε και προηγουμένως, η ατομική χρήση δεν φαίνεται να έχει καλυφθεί επαρκώς με τις συμβουλές.

Η άλλη οπτική της εισαγωγής της προϋπόθεσης της υπηρεσιακής έγκρισης είναι πως, τουλάχιστον με την τήρηση τέτοιας προβλεπόμενης, συγκεκριμένης διαδικασίας έγκρισης, δυνατόν να παρέχεται κάποια θεσμική ασφάλεια στον δικαστή, ούτως ώστε να αποφύγει μετέπειτα καλοπροαίρετες ή κακοπροαίρετες «επιθέσεις» από πρόσωπα που δυνατόν να εκλάβουν την έκφρασή του επί θεμάτων Δικαιοσύνης ή δικαστικής πρακτικής ή νομικών θεμάτων διαφορετικά από ό,τι στην πραγματικότητα συνιστά ή επιδιώκει.

Παρεμβάλλεται πως οι Οδηγοί Δικαστικής Συμπεριφοράς αποτελούν πλαίσια καθοδήγησης, τα οποία αποσκοπούν στο να προσφέρουν υποστήριξη στους δικαστές και να λειτουργούν ως σύνολο βασικών αρχών που θα βοηθήσουν τους δικαστές να λαμβάνουν τις δικές τους αποφάσεις· όχι ως αυστηρός κώδικας πρακτικής ή ακόμα πειθαρχικός κώδικας. Παρά ταύτα, η μη συμμόρφωση με τις οδηγίες μπορεί να οδηγήσει σε πειθαρχική δίωξη. Συνεπώς παρόλο που ο Οδηγός Δικαστικής Συμπεριφοράς προορίζεται ως εργαλείο καθοδήγησης για τη χρήση των ΜΚΔ από δικαστές και όχι ως υποχρεωτικός κανονισμός ή αυστηρός κώδικας συμπεριφοράς, στην πράξη η εφαρμογή αυτών των οδηγιών τις καθιστά ουσιαστικά δεσμευτικούς κανόνες και όχι απλές προτάσεις.

Εάν η προσέγγιση στο Ηνωμένο Βασίλειο αποκλίνει ή όχι από την αντίστοιχη προσέγγιση σχετικά με τη χρήση των ΜΚΔ από δικαστές στο ευρύτερο διεθνές και ευρωπαϊκό πλαίσιο, δεν είναι προς ωφέλιμη κρίση τη δεδομένη χρονική στιγμή. Ενδεχομένως να αντικατοπτρίζει τη νοοτροπία ή τη στοχοθεσία της συγκεκριμένης δικαιοδοσίας. Το ενδιαφέρον θα ήταν να εξεταστεί εάν πρόκειται για μία προσέγγιση που μπορεί να έχει το επιθυμητό αποτέλεσμα, τη δυνατότητα θετικής επίδρασης στο κύρος της δικαστικής εξουσίας και στην εμπιστοσύνη του κοινού προς αυτήν (ή έστω, στατικά, την προστασία του κύρους της Δικαιοσύνης)· αποτέλεσμα που πάντως δεν φαίνεται να υπήρξε μέχρι στιγμής με άλλες, πιο φιλελεύθερες προσεγγίσεις.

Περιπτώσιολογία ενδεικτική της προσέγγισης στο Ηνωμένο Βασίλειο

Ο βρετανικός τρόπος προσέγγισης ζητημάτων δικαστικής δεοντολογίας έχει ορισμένα ιδιοσυγκρασιακά χαρακτηριστικά σε σχέση με τις άλλες δικαιοδοσίες, τα οποία εξηγούν την ανάγκη για αναδρομή σε σχετικές πειθαρχικές αποφάσεις. Οι περιπτώσεις που αναφέρονται στη συνέχεια σε αφορούν αποκλειστικά διαδικτυακή συμπεριφορά, αλλά γενικότερα δημόσιες δηλώσεις δικαστών. Η παράθεση της θεματικής της ελευθερίας της έκφρασης στο Κεφάλαιο της διαδικτυακής συμπεριφοράς είναι απλώς επειδή με τη χρήση του διαδικτύου διευκολύνεται η άσκηση του εν λόγω δικαιώματος, επομένως τίθενται και συχνότερα σχετικά ζητήματα. Κατά τα λοιπά, ισχύουν οι ίδιες αρχές.

Το 2018, δηλαδή ήδη πριν από την αναθεώρηση του Guide to Judicial Conduct 2023, η Law Society Gazette⁸⁹ είχε αναφέρει ότι δύο ειρηνοδίκες είχαν επανειλημμένα ελεγχθεί για παραπτώματα στο διαδίκτυο. Ο Α. Γ. έλαβε επίσημη σύσταση επειδή «ανάρτησε φωτογραφία του στα ΜΚΔ με λεζάντα που θα μπορούσε να δώσει την εντύπωση ότι δεν

⁸⁹ Hyde, J. (2018). Magistrates rapped over inappropriate social media posts. *The Law Society Gazette* (28.07.2018).

έπαιρνε στα σοβαρά τον ρόλο του ως ειρηνοδίκη. Ο R. W. προειδοποιήθηκε λόγω συμμετοχής του σε ακατάλληλη διαδικτυακή συνομιλία. Πιο διαβόητη περίπτωση αποτελεί αυτή του Recorder J. DS., ο οποίος απομακρύνθηκε από το αξίωμά του αφού χρησιμοποίησε ψευδώνυμο για να αναρτήσει σχόλια (ορισμένα από τα οποία ήταν υβριστικά) σε ιστοσελίδα εφημερίδας σχετικά με υπόθεση στην οποία ήταν δικαστής και άλλη στην οποία ήταν δικηγόρος. Επίσης με το πραγματικό του όνομα ανάρτησε ή δεν αφαίρεσε υλικό από τα ΜΚΔ που δεν ήταν συμβατό με την αξιοπρέπεια της δικαστικής ιδιότητας ή υποδήλωνε έλλειψη αμεροληψίας σε δημόσια ζητήματα. Σύμφωνα με το Legal Cheek⁹⁰, ο DS χρησιμοποιούσε το ψευδώνυμο «Querelle» και είχε χαρακτηρίσει όσους διαφώνησαν με την ποινή του «γαϊδούρια». Σε άλλη περίπτωση, με το ίδιο ψευδώνυμο, ανάρτησε σχόλια με λεπτομέρειες για τα γεγονότα της υπόθεσης, γεγονός που οδήγησε συγγενή του θύματος να υποβάλει επίσημη καταγγελία στο JCIO.

Το 2020, το JCIO έχει εκδώσει πειθαρχικές δηλώσεις για δύο εν ενεργεία δικαστικούς λειτουργούς: Ο Recorder W. W. QC κρίθηκε ότι είχε αναρτήσει πολιτικά σχόλια στα ΜΚΔ, τα οποία θα μπορούσαν να πλήξουν το κύρος της Δικαιοσύνης. Του δόθηκε επίσημη σύσταση, με τον Lord Chancellor και τον Lord Chief Justice να λαμβάνουν υπόψη ότι ο δικαστής αποδέχθηκε την ευθύνη για τις πράξεις του και έδωσε διαβεβαιώσεις για τη μελλοντική του συμπεριφορά⁹¹. Ο Αναπληρωτής Περιφερειακός Δικαστής Η. επίσης δέχθηκε επίσημη σύσταση, αφού διαπιστώθηκε ότι έκανε κακή χρήση των ΜΚΔ, ενώ είχε δηλώσει τη δικαστική του ιδιότητα⁹².

Συνηθέστερα πάντως απασχολούν πειθαρχικά οι περιπτώσεις που εισέρχονται και σε πεδίο δημόσιου σχολιασμού, στον Τύπο ή στα ΜΚΔ. Τουλάχιστον αυτό φαίνεται να είναι ένα κοινό χαρακτηριστικό που ανάγει τον δημόσιο σχολιασμό σε τεκμήριο βλάβης του κύρους της Δικαιοσύνης.

Εκ των περιπτώσεων που απασχόλησαν μετά την αναθεώρηση του Guide to Judicial Conduct 2023 ήταν εκείνη του Τ.Ι.⁹³, Αναπληρωτή Ανώτερου Περιφερειακού Δικαστή, ο οποίος δέχθηκε επίσημη προειδοποίηση για ανάρμοστη συμπεριφορά, στη βάση της απαγόρευσης πολιτικής δραστηριότητας και της καθοδήγησης για τα ΜΚΔ που προειδοποιεί για ενέργειες που ενδέχεται να υπονομεύσουν την εμπιστοσύνη του κοινού στη δικαστική αμεροληψία. Στις 14 Φεβρουαρίου, είχε δημοσιευθεί άρθρο στην εφημερίδα The Times σύμφωνα με το οποίο ο δικαστής είχε πατήσει «like» σε ανάρτηση δικηγόρου στο LinkedIn, η οποία έγραφε (σε μτφ.):

«Free Free Palestine. Προς τους Ισραηλινούς τρομοκράτες στο Ηνωμένο Βασίλειο, τις Ηνωμένες Πολιτείες και φυσικά στο Ισραήλ, μπορείτε να τρέξετε, να βομβαρδίσετε, αλλά δεν μπορείτε να κρυφτείτε – η Δικαιοσύνη έρχεται για εσάς».

⁹⁰ Connelly, T. (2017). «Donkeys» and «trolls»: Judge sacked for using alias to criticise online commenters who disagreed with his decisions. *Legal Cheek* (12.04.2017).

⁹¹ Judicial Conduct Investigations Office, “Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: Recorder W. W. QC” (28 January 2020) JCIO 05/20.

⁹² Judicial Conduct Investigations Office, “Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: Deputy District Judge H.” (29 June 2020) JCIO 26/20.

⁹³ Judicial Conduct Investigation Office, “Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: Deputy Senior District Judge T. I.” (11 June 2024) JCIO 29/24.

Κι άλλες εφημερίδες δημοσίευσαν σχετικές αναφορές. Στις 15 Φεβρουαρίου, ο δικαστής παρέπεμψε ο ίδιος τον εαυτό του στο JCIO, δηλώνοντας ότι είχε πατήσει «like» κατά λάθος. Στη συνέχεια το JCIO έλαβε πάνω από 60 καταγγελίες για το περιστατικό. Κάποιες από αυτές απορρίφθηκαν σε προκαταρκτικό στάδιο, καθώς δεν πληρούσαν τις προϋποθέσεις του Κανονισμού Δικαστικής Συμπεριφοράς 2023. Συνολικά 43 καταγγελίες παραπέμφθηκαν σε ορισμένο δικαστή για περαιτέρω εξέταση. Κατά τη διάρκεια της έρευνας, ο δικαστής αποδέχθηκε ότι το ότι πάτησε «like» έστω και ακούσια, δημιούργησε προβληματισμό σχετικά με την αμεροληψία του. Παραδέχθηκε επίσης ότι δεν είχε ενημερωθεί επαρκώς για την πιο πρόσφατη καθοδήγηση σχετικά με τη χρήση των ΜΚΔ. Παρόλα αυτά, επέμεινε ότι δεν είχε πρόθεση να πατήσει «like», χαρακτηρίζοντας την ανάρτηση ως «αποκρουστική». Ανέφερε ότι μόλις ενημερώθηκε για το δημοσίευμα, έλαβε όλα τα δυνατά μέτρα για να περιορίσει τις συνέπειες, όπως επικοινωνία με το γραφείο Τύπου της Δικαιοσύνης και διαγραφή του λογαριασμού του στο LinkedIn, τον οποίον χρησιμοποιούσε κυρίως για το έργο του ως Δικαστή για Θέματα Διαφορετικότητας και Σχέσεων με την Κοινότητα. Προσκόμισε επίσης τεχνική έκθεση την οποία είχε παραγγείλει ο ίδιος. Η έκθεση επιβεβαίωνε ότι δεν υπήρχε άμεση σύνδεση του δικαστή με τον συντάκτη της επίμαχης ανάρτησης και ανέφερε πως είναι «εξαιρετικά εύκολο» ένας χρήστης του LinkedIn να πατήσει κατά λάθος «like» μέσω iPhone, με διπλό πάτημα σε εικόνα. Η ορισμένη δικαστής διαπίστωσε ότι ο δικαστής παραβίασε την καθοδήγηση για τα ΜΚΔ, επειδή είχε αναγνωρίσει εαυτόν ως δικαστή στο LinkedIn. Ωστόσο επεσήμανε ότι οι αναρτήσεις του σχετιζόνταν κυρίως με το έργο του για τη διαφορετικότητα και δεν υπήρχαν άλλες ακατάλληλες δημοσιεύσεις ή «likes». Η δικαστής κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, παρόλο που ο δικαστής είχε πράξει εκ παραδρομής, το γεγονός δημιούργησε την εντύπωση προκατάληψης. Αυτό επιβεβαιώθηκε και από το ότι κάποιοι συνέδεσαν την υπόθεση με προηγούμενη δίκη του, που αφορούσε διαδηλωτές υπέρ της Παλαιστίνης. Ο κίνδυνος υπονόμησης της εμπιστοσύνης του κοινού ενισχύθηκε από το γεγονός ότι είχε δηλώσει τη δικαστική του ιδιότητα στο προφίλ του. Παρότι έκρινε ότι το «like» δεν δόθηκε από πρόθεση ή αμέλεια, η ορισμένη δικαστής χαρακτήρισε την πράξη ως πειθαρχικό παράπτωμα. Στην εισήγησή της για επιβολή επίσημης σύστασης, αναγνώρισε ότι ο δικαστής ανέλαβε πλήρως την ευθύνη, επέδειξε ειλικρινή μεταμέλεια και ότι έχει επιτελέσει σημαντικό έργο στην προώθηση της δικαστικής διαφορετικότητας. Μετά από ενδελεχή εξέταση, ο Lord Chancellor και η Lady Chief Justice έκριναν ότι η επίσημη σύσταση δεν επαρκούσε ως κύρωση στην παρούσα περίπτωση. Συνεπώς συμφώνησαν στην επιβολή επίσημης προειδοποίησης. Κατά την απόφασή τους, έλαβαν υπόψη ότι πέραν της παραβίασης της καθοδήγησης για τα ΜΚΔ, οι ενέργειες του δικαστή προκάλεσαν σοβαρή βλάβη στη φήμη της Δικαιοσύνης, όπως αποδεικνύεται από τον εξαιρετικά μεγάλο αριθμό καταγγελιών στο JCIO. Έκριναν επίσης σημαντικό η απόφασή τους να υπογραμμίσει τη σοβαρότητα της κακής χρήσης των ΜΚΔ από δικαστές.

Άλλη περίπτωση ήταν εκείνη του Α. Μ., ειρηνοδίκη⁹⁴. Τον Οκτώβριο του 2023, εμφανίστηκε στον λογαριασμό Facebook του δικαστή μια ανάρτηση από τον οργανισμό «MPAC. Nigeria», η οποία περιείχε βίντεο της Χαμάς σχετικά με την επίθεση στο νότιο Ισραήλ. Όταν η ανάρτηση προκάλεσε δημοσιότητα, την άνοιξη του 2024, ο δικαστής δήλωσε στον Τύπο ότι είχε επισημανθεί (tagged) στην ανάρτηση από άλλο άτομο και ότι αυτή εμφανίστηκε στη σελίδα του επειδή δεν είχε ενεργοποιήσει ρυθμίσεις προστασίας απορρήτου στον λογαριασμό του. Έδωσε την ίδια εξήγηση και στον Πρόεδρο του

⁹⁴ Judicial Conduct Investigation Office, "Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: A.M." (25 February 2025) JCIO 100/24.

δικαστηρίου του. Όμως, καθώς η άρνησή του αμφισβητήθηκε δημοσίως, στη συνέχεια παραδέχθηκε στον Πρόεδρό του ότι είχε ο ίδιος μοιραστεί την ανάρτηση. Κατά την έρευνα που διενεργήθηκε, ζητήθηκαν εξηγήσεις από τον δικαστή. Ο ίδιος εξήγησε ότι μοιράστηκε την ανάρτηση πιστεύοντας ότι προερχόταν από βρετανική φιλανθρωπική οργάνωση με παρόμοιο ακρωνύμιο, η οποία προωθεί ανθρωπιστική βοήθεια για την Παλαιστίνη. Αναγνώρισε ότι δεν έλεγξε την πηγή ή το περιεχόμενο και ότι δεν στήριξε ούτε σχολίασε ούτε «πάτησε like» στην ανάρτηση. Συμφώνησε ότι η ανάρτηση ήταν προσβλητική και δήλωσε ότι δεν υποστηρίζει τη Χαμάς. Ανέφερε επίσης ότι έχει επανειλημμένα καταδικάσει τη Χαμάς, ως Πρόεδρος μεγάλου τεμένους στο Μπρίστολ. Αφαίρεσε την ανάρτηση μόλις αντιλήφθηκε το περιεχόμενό της και δήλωσε μεταμέλεια και ότι έμαθε από το περιστατικό. Σχετικά με την αρχική του εξήγηση προς τον Τύπο και τον Πρόεδρο του δικαστηρίου του, ανέφερε ότι την έδωσε με καλή πίστη, βασιζόμενος στην τότε κατανόησή του, αλλά εκ των υστέρων διαπίστωσε ότι δεν ήταν σωστή. Δεν ενημέρωσε αμέσως τον Πρόεδρο, διότι δεν είχε πλήρη επίγνωση των πιθανών συνεπειών. Ζήτησε συγγνώμη επανειλημμένα και δήλωσε ότι θα λάβει μέτρα για να μην επαναληφθεί παρόμοιο περιστατικό. Το ζήτημα εξετάστηκε από ορισμένο μέλος της επιτροπής, το οποίο διαπίστωσε ότι οι ενέργειες του συνιστούν σοβαρή ανάρμοστη συμπεριφορά. Διαπίστωσε ότι ο δικαστής δεν επέδειξε τη δέουσα επιμέλεια και προσοχή, τόσο κατά την κοινοποίηση της ανάρτησης όσο και στην αρχική του άρνηση, η οποία διαψεύστηκε δημόσια, εντείνοντας τη ζημιά που είχε ήδη προκληθεί. Διαπιστώθηκε επίσης ότι δεν ενημέρωσε τον Πρόεδρο του δικαστηρίου του εγκαίρως, όταν η υπόθεση πήρε δημοσιότητα. Η κατάληξη ήταν ότι οι ενέργειες του δικαστή είχαν αρνητική επίδραση στην αξιοπρέπεια, το κύρος και την καλή φήμη του θεσμού των ειρηνοδικών. Λαμβάνοντας υπόψη τα ελαφρυντικά στοιχεία που προσκομίστηκαν, όπως το άμεμπτο πειθαρχικό του ιστορικό, η θετική κοινωνική του δράση ως Πρόεδρος μεγάλου τεμένους, η μεταμέλειά του και η σταθερή καταδίκη της Χαμάς, οι ειλικρινείς και σταθερές απολογίες του, ο Δικαστής Κ. και ο Lord Chancellor συμφώνησαν και επέβαλαν επίσημη προειδοποίηση.

Η υπόθεση της C. B.⁹⁵, ειρηνοδίκη, ήρθε στην προσοχή της υπηρεσίας, όταν η δικαστής συμμετείχε σε συζητήσεις σε δύο διαφορετικές ομάδες στο Facebook σχετικά με τον αποκλεισμό υποψηφίου βουλευτή ενόψει των πρόσφατων βουλευτικών εκλογών. Τα σχόλιά της προκάλεσαν κριτική από άλλα μέλη των ομάδων, καθώς φάνηκε να υπαινίσσεται επανειλημμένα ότι υπήρχαν μη δημοσιοποιημένοι λόγοι πίσω από τον αποκλεισμό του υποψηφίου. Η δικαστής επιβεβαίωσε ότι έκανε τις αναρτήσεις με την προσωπική της ιδιότητα, χωρίς να αναφέρει ότι είναι ειρηνοδίκης. Εξήγησε ότι συμμετείχε καλόπιστα σε μια πολιτική συζήτηση και προσπαθούσε να διαψεύσει ανακρίβειες. Υποστήριξε ότι η κριτική προήλθε από μια μικρή, οργισμένη ομάδα και δεν ήταν αντιπροσωπευτική της τοπικής κοινωνίας, άρα ήταν υπερβολική. Από τότε έχει αποχωρήσει από τις ομάδες αυτές. Μετά από έρευνα, το ορισμένο μέλος της επιτροπής διαπίστωσε ότι με τις δημόσιες εικασίες της, σε αναρτήσεις απευθυνόμενες σε μεγάλη ομάδα ανθρώπων, σχετικά με τους λόγους αποκλεισμού του υποψηφίου, η δικαστής δεν επέδειξε τη δέουσα φρόνηση που απαιτείται από ειρηνοδίκη. Οι άλλοι χρήστες ερμήνευσαν τα σχόλιά της ως υπαινιγμούς για άγνωστα αρνητικά στοιχεία, πράγμα που υπονόμει άνευ αποδείξεων την υπόληψη του υποψηφίου. Η κατάληξη ήταν ότι η δικαστής παραβίασε το πρότυπο συμπεριφοράς που αναμένεται από ειρηνοδίκη και η σύσταση ήταν για έκδοση επίσημης σύστασης. Ο Δικαστής Κ. και ο Lord Chancellor

⁹⁵ Judicial Conduct Investigation Office, "Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: C.B." (20 February 2025) JCIO 95/24.

συμφώνησαν με τα ευρήματα της επιτροπής, ότι οι ενέργειες συνιστούν ανάρμοστη συμπεριφορά. Στην απόφασή τους να της επιβάλουν επίσημη σύσταση (formal advice), έλαβαν υπόψη τους ότι δεν ανέφερε την ιδιότητά της ως ειρηνοδίκη στις αναρτήσεις, ότι ήταν νεοδιορισθείσα ειρηνοδίκης και ότι δεν είχε ακόμα παρακολουθήσει την απαραίτητη εισαγωγική εκπαίδευση τη χρονική στιγμή που έγιναν τα σχόλια.

Στην περίπτωση του Κ. Μ.⁹⁶, είχαν εξεταστεί ανησυχίες σχετικά με το ότι ο δικαστής, ειρηνοδίκης, είχε αναρτήσει πολιτικά ευαίσθητες δημοσιεύσεις στον λογαριασμό του στην πλατφόρμα Χ, εκφράζοντας υποστήριξη στην παλαιστινιακή υπόθεση στη Μέση Ανατολή. Ο ίδιος παραδέχτηκε ότι ευθύνεται για τις αναρτήσεις του στα ΜΚΔ, αλλά δεν συμφώνησε ότι αυτές θα μπορούσαν να δημιουργήσουν υπόνοιες μεροληψίας στις αποφάσεις του. Τόνισε ότι δεν ανέφερε την ιδιότητά του ως ειρηνοδίκη σε αναρτήσεις του και ότι αντιμετώπιζε τον ρόλο του με τη μέγιστη σοβαρότητα, δεσμευόμενος ότι οι προσωπικές του απόψεις δεν επηρεάζουν τη δικαστική του κρίση. Η καταγγελία διερευνήθηκε από μέλος της Συμβουλευτικής Επιτροπής Συμπεριφοράς που είχε οριστεί για την υπόθεση και διαπίστωσε ότι οι δημοσιεύσεις σε πολιτικά ευαίσθητο ζήτημα δεν ανταποκρίνονταν στα αναμενόμενα πρότυπα συμπεριφοράς δικαστικού λειτουργού. Το μέλος αυτό έκρινε ότι ο δικαστής δεν έλαβε υπόψη του ότι οι αναρτήσεις του θα μπορούσαν να θέσουν υπό αμφισβήτηση την ανεξαρτησία και αμεροληψία του και ότι η ενδεχόμενη ζημιά στη φήμη του θεσμού των ειρηνοδικών συνιστούσε πειθαρχικό παράπτωμα. Προτάθηκε η επιβολή επίσημης σύστασης (formal advice). Ο Δικαστής Κ. και ο Lord Chancellor συμφώνησαν με τα πορίσματα και επέβαλαν επίσημη σύσταση. Στην απόφασή τους, έλαβαν υπόψη ότι ο δικαστής δεν είχε προηγούμενα πειθαρχικά παραπτώματα, ανέλαβε την ευθύνη για τις πράξεις του και συμφώνησε να αναλογιστεί τις συνέπειες της συμπεριφοράς του.

Στη υπόθεση του D. P., ο δικαστής παραπέμφθηκε στη Συμβουλευτική Επιτροπή Συμπεριφοράς της Περιφέρειας του, λόγω της χρήσης του λογαριασμού του στο Facebook. Είχε δηλώσει δημόσια ότι είναι «Presiding Justice» (Προεδρεύων Δικαστής) στο προφίλ του. Είχε κάνει «check in» στο Δικαστήριο του Wolverhampton τις ημέρες που εκτελούσε καθήκοντα. Είχε επίσης κοινοποιήσει αναρτήσεις για πολιτικά ευαίσθητα ζητήματα, όπως οι πρόσφυγες και η κρατική πολιτική για τη θέρμανση τον χειμώνα. Ο δικαστής δήλωσε ότι είχε περιορισμένη κατανόηση του τρόπου λειτουργίας του Facebook και ότι τον λογαριασμό του τον είχε δημιουργήσει συγγενικό πρόσωπο, το οποίο και πρόσθεσε τον τίτλο «Presiding Justice». Εξήγησε ότι η χρήση του «check-in» είχε στόχο την επικοινωνία με συγγενείς στο εξωτερικό, ενώ τις πολιτικές αναρτήσεις τις κοινοποίησε επειδή του φάνηκαν χιουμοριστικές. Αναγνώρισε ότι δεν είχε μελετήσει τις οδηγίες για τα ΜΚΔ και, αφού τις διάβασε και το σκέφτηκε περισσότερο, κατάλαβε ότι άλλοι θα μπορούσαν να εκλάβουν διαφορετικά τις ενέργειές του. Επιπλέον διέγραψε τον λογαριασμό του στο Facebook. Κατόπιν διερεύνησης το ορισμένο μέλος της επιτροπής διαπίστωσε ότι ο δικαστής δεν επέδειξε σωστή κρίση. Δεν ακολούθησε ούτε ενημερώθηκε για τις σχετικές οδηγίες. Έπρεπε να γνωρίζει ότι οι ενέργειές του ήταν ακατάλληλες και ήταν πιθανό να πλήξουν τη φήμη του δικαστικού σώματος. Αφού εξέτασαν τα ελαφρυντικά στοιχεία, ο δικαστής Κ. και ο Lord Chancellor συμφώνησαν με τη σύσταση να επιβληθεί στον δικαστή επίσημη προειδοποίηση. Στην απόφαση αυτή έλαβαν υπόψη την 34ετή αψεγάδιαστη υπηρεσία του ως ειρηνοδίκη, την ειλικρινή του μεταμέλεια και το γεγονός ότι προέβη άμεσα σε διορθωτικές ενέργειες.

⁹⁶ Judicial Conduct Investigation Office, "Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: K.M." (07 February 2025) JCIO 88/2024.

Βεβαίως, οι προαναφερόμενες αποφάσεις, όπως και διάφορες άλλες, ιδωμένες στο σύνολο των αποφάσεων του JCIO, δεν προκαλούν έκπληξη. Κυρώσεις επιβλήθηκαν σε αρκετές περιπτώσεις για σωρεία λόγων, που ενδεχομένως να μην ανταποκρίνονται σε δικαστική νοοτροπία άλλων δικαιοδοσιών.

Σχετικά με το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης εκτός διαδικτύου, ενδιαφέρον παρουσιάζουν και κάποιες άλλες περιπτώσεις που απασχόλησαν το JCIO, με την αναφορά να περιορίζεται στις πιο πρόσφατες περιπτώσεις.

Η υπόθεση του δικαστή M. B. ήταν τον Μάρτιο του 2025⁹⁷. Υποβλήθηκε καταγγελία, σύμφωνα με την οποία ο εν λόγω δικαστής, ειρηνοδίκης, προέβη σε ανάρμοστο σχόλιο στον χώρο αποχώρησης, απευθυνόμενος σε συναδέλφους του. Συγκεκριμένα, φέρεται να είπε ότι αν είχε μπροστά του νεαρούς παραβάτες, θα τους τιμωρούσε κόβοντάς τους μέρη του σώματός τους. Επιπλέον φέρεται να προέβη την ίδια μέρα σε σεξιστικό και προσβλητικό σχόλιο προς γυναίκα συνάδελφό του. Της είπε ότι «*δεν χρειάζεται να απασχολεί το όμορφο μικρό κεφαλάκι της...*». Ο ίδιος επιβεβαίωσε ότι έκανε τα σχόλια σχετικά με τους νεαρούς παραβάτες σε γενικές γραμμές όπως του αποδόθηκαν. Δήλωσε ότι επρόκειτο για αστείο και δεν αντανakλούσε τις πραγματικές του απόψεις. Υποστήριξε ότι τα σχόλια δεν ήταν προσβλητικά για τους χρήστες του δικαστηρίου. Όσον αφορά το σχόλιο προς τη γυναίκα συνάδελφο δήλωσε ότι δεν το θυμάται, αλλά παραδέχθηκε ότι θα μπορούσε να το έχει πει. Εξέφρασε τον προβληματισμό του για το ότι έγινε καταγγελία και είπε ότι πιθανόν η συνάδελφος παρεξήγησε το χιούμορ του. Κατόπιν έρευνας, το ορισμένο μέλος της επιτροπής διαπίστωσε ότι ο δικαστής προέβη σε ανάρμοστα σχόλια, τα οποία ήταν προσβλητικά και υποτιμητικά. Διαπιστώθηκε ότι δεν ενήργησε με φρόνηση και δεν αντιμετώπισε με αξιοπρέπεια και σεβασμό τα πρόσωπα στα οποία αφορούσαν τα σχόλιά του. Στην εισήγησή του για επίπληξη, το ορισμένο μέλος της επιτροπής επεσήμανε ότι παρόλο που ο δικαστής δεν είχε πρόθεση κακόβουλης συμπεριφοράς, όφειλε να γνωρίζει ότι τα σχόλια ήταν ακατάλληλα, προσβλητικά και απερίσκεπτα. Επιπλέον εκφράστηκε ανησυχία για το γεγονός ότι ο ίδιος δεν ανέλαβε οποιαδήποτε ευθύνη για τις πράξεις του και δεν φάνηκε να αντιλαμβάνεται τη σοβαρότητα των σχολίων του. Εκτιμήθηκε ότι υπάρχει σημαντικός κίνδυνος βλάβης της φήμης του θεσμού των ειρηνοδικών, σε περίπτωση επανάληψης παρόμοιας συμπεριφοράς. Ο Δικαστής K. και ο Lord Chancellor συμφώνησαν με τα ευρήματα του ορισμένου μέλους της επιτροπής, ότι οι πράξεις του διωκόμενου συνιστούν ανάρμοστη συμπεριφορά. Λαμβάνοντας υπόψη το μακροχρόνιο, άμεμπτο πειθαρχικό του ιστορικό, έκριναν ότι είναι πιο αναλογικό να επιβληθεί ηπιότερη κύρωση, επίσημη προειδοποίηση.

Διαφορετική περίπτωση έκφρασης ήταν εκείνη του δικαστή R. B.⁹⁸, η οποία παρέπεμπε σε βίαιη εκδήλωση. Τον Αύγουστο του 2024, ο εν λόγω δικαστής έλαβε αστυνομική επίπληξη (police caution) για απλή επίθεση, καθώς χαστούκισε έναν έφηβο, μέλος της οικογένειάς του στο πάνω μέρος του χεριού. Ο ίδιος ανέλαβε πλήρως την ευθύνη για τις πράξεις του από την πρώτη στιγμή. Αν και παραδέχτηκε ότι δεν υπάρχει δικαιολογία, εξήγησε ότι ενήργησε παρορμητικά, σε απάντηση σε φωνές, κραυγές και φτύσιμο από το εν λόγω

⁹⁷ Judicial Conduct Investigation Office, "Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: Dr C. J." (13 May 2025) JCIO 08/2025.

⁹⁸ Judicial Conduct Investigation Office, "Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: R.B." (21 March 2025) JCIO 112/2024.

άτομο κατά τη διάρκεια μιας διαφωνίας. Εξέφρασε έντονη μεταμέλεια και λύπη για τις πράξεις του, οι οποίες έλαβαν χώρα σε μια δύσκολη περίοδο τόσο για τον ίδιο όσο και για την οικογένειά του. Κατόπιν έρευνας, διαπιστώθηκε ότι οι πράξεις του συνιστούν σοβαρή ανάρμοστη συμπεριφορά και προτάθηκε η επιβολή επίπληξης, δηλαδή η πιο αυστηρή κύρωση πριν από την παύση από το αξίωμα. Ο Δικαστής Κ. και ο Lord Chancellor συμφώνησαν με το συμπέρασμα ότι οι πράξεις του διωκόμενου συνιστούν σοβαρή ανάρμοστη συμπεριφορά. Ωστόσο αφού εξέτασαν προσεκτικά όλα τα στοιχεία, αποφάσισαν να του επιβάλουν επίσημη προειδοποίηση, που είναι μία βαθμίδα κάτω από την επίπληξη. Στην απόφασή τους συνυπολόγισαν ελαφρυντικούς παράγοντες, μεταξύ των οποίων οι συνθήκες υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη, το γεγονός ότι επρόκειτο για μία και μοναδική παρορμητική αντίδραση σε προκλητική συμπεριφορά, η οποία περιλάμβανε και φτύσιμο προς δικαστή, οι δύσκολες προσωπικές και οικογενειακές καταστάσεις που αντιμετώπιζε εκείνη την περίοδο, συμπεριλαμβανομένων χρόνιων προβλημάτων υγείας, η άμεση και πλήρης ανάληψη ευθύνης, η ειλικρινής μεταμέλεια, καθώς και το γεγονός ότι επρόκειτο για συμπεριφορά που δεν τον χαρακτηρίζει, με δεδομένο το μακροχρόνιο, άμεμπτο ιστορικό του ως ειρηνοδίκη.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η υπόθεση του Ε. ΗS⁹⁹. Είχε ακολουθηθεί η ταχεία διαδικασία, η οποία επιτρέπεται όταν δεν υπάρχει διαφωνία ως προς τα γεγονότα που αναφέρονται στην καταγγελία, τα γεγονότα αφορούν συμπεριφορά που κατά πάσα πιθανότητα συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα και το JCIO κρίνει ότι η ενδεδειγμένη ποινή θα ήταν επίσημη σύσταση ή προειδοποίηση. Ήταν στη βάση της πρόβλεψης ότι οι δικαστικοί λειτουργοί πρέπει να είναι ευγενικοί, υπομονετικοί, ανεκτικοί και να σέβονται την αξιοπρέπεια όλων. Είχε γίνει καταγγελία ότι, κατά την έκδοση ποινής, ο δικαστής φέρεται να είπε στον κατηγορούμενο: *«Είχες την ημέρα σου στην ελευθερία, τώρα πίσω στη φυλακή. Όνειρα γλυκά»*. Η καταγγελία υποβλήθηκε από υπεύθυνο κράτησης, ο οποίος ανέφερε ότι το σχόλιο ήταν περιττό, προκάλεσε θυμό στον κατηγορούμενο και έθεσε σε κίνδυνο τον σωφρονιστικό υπάλληλο που τον συνόδευε. Ο δικαστής ανέλαβε πλήρως την ευθύνη για το σχόλιο, το οποίο χαρακτήρισε ακατάλληλο, περιττό και μη αποδεκτό. Απολογήθηκε στον κατηγορούμενο και στον σωφρονιστικό υπάλληλο για την όποια αναστάτωση ή προσβολή προκάλεσε. Ο Δικαστής Κ., εξ ονόματος της Προέδρου του Ανώτατου Δικαστηρίου και ο Lord Chancellor συμφώνησαν με τη γνωμοδότηση ότι το σχόλιο του δικαστή συνιστούσε ανάρμοστη συμπεριφορά. Το σχόλιο ήταν ακατάλληλο στις συγκεκριμένες περιστάσεις, έθεσε τον σωφρονιστικό υπάλληλο σε κίνδυνο και είχε τη δυνατότητα να βλάψει τη φήμη του θεσμού των ειρηνοδικών στα μάτια όσων βρίσκονταν στην αίθουσα του δικαστηρίου. Στην απόφασή τους να του επιβάλουν επίσημη σύσταση (formal advice), έλαβαν υπόψη ότι ζήτησε συγγνώμη για τις πράξεις του και δεν είχε προηγούμενα ευρήματα ανάρμοστης συμπεριφοράς.

Σε έκφραση εντός δικαστηρίου αναφερόταν και η περίπτωση του J. D.¹⁰⁰ Υποβλήθηκε καταγγελία για τη συμπεριφορά του στο δικαστήριο, ενώ προήδρευε. Φέρεται ότι, μετά την ανακοίνωση της απόφασης, είπε *«σκ*τά»*, ενώ είπε και σε μάρτυρα *«φύγε από δω»*. Ένας άλλος παρισταμένος ανέφερε πως είπε *«αυτό είναι σκ*τά»* και στη συνέχεια: *«Έχω βαρεθεί να σε βλέπω, φύγε»*. Ο μάρτυρας αποχώρησε από την αίθουσα συγκλονισμένος και

⁹⁹ Judicial Conduct Investigation Office, "Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: E.HS" (07 February 2025) JCIO 90/2024.

¹⁰⁰ Judicial Conduct Investigation Office, "Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: J.D." (20 December 2024) JCIO 83/2024.

ντροπιασμένος από το περιστατικό. Ο δικαστής αποδέχθηκε ότι είπε «*αυτό είναι σκ*τά*» και ότι ζήτησε από τον μάρτυρα να φύγει, με τρόπο που ίσως φάνηκε απότομος. Δεν πιστεύει ότι είπε «*έχω βαρεθεί να σε βλέπω, φύγε*». Εξήγησε ότι η έκρηξή του προήλθε από την ανησυχία του για τον αντίκτυπο της ποινής στον κατηγορούμενο και την οικογένειά του, καθώς και από την αντίδραση του μάρτυρα στην απόφαση. Ο δικαστής αναγνώρισε ότι τα σχόλιά του ήταν απαράδεκτα και προκάλεσαν αναστάτωση στους παρισταμένους στο δικαστήριο. Παραδέχθηκε ότι δεν ανταποκρίθηκε στον όρκο του ως δικαστή, ένιωθε φρίκη για τη συμπεριφορά του, ζήτησε ειλικρινά συγγνώμη και δεσμεύτηκε ότι δεν θα επαναληφθεί. Τόνισε ότι ο ρόλος του ως ειρηνοδίκη έχει μεγάλη σημασία για τον ίδιο και παρέθεσε το απεγάδιαστο ιστορικό του δεκαεφτά ετών, εκ των οποίων τα δεκατέσσερα έτη ως προεδρεύοντος. Η καταγγελία εξετάστηκε από ορισμένο μέλος της Συμβουλευτικής Επιτροπής Συμπεριφοράς, που διαπίστωσε ότι ο δικαστής είπε «*αυτό είναι σκ*τά*» και είπε στον μάρτυρα «*φύγε*». Έκρινε ότι αυτό συνιστά σοβαρή ανάρμοστη συμπεριφορά. Η γλώσσα και η συμπεριφορά του παραβίασαν σε σημαντικό βαθμό τα αναμενόμενα πρότυπα, υπήρξε σοβαρός κίνδυνος να πληγεί η φήμη του θεσμού, ενώ ο μάρτυρας υπέστη ψυχολογική αναστάτωση. Στην πρόταση για επίσημη προειδοποίηση, το μέλος έλαβε υπόψη το απεγάδιαστο ιστορικό δεκαεφτά ετών, τη γνήσια μεταμέλειά του και τη στοχαστική του στάση, τη συνεργασία του καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας και το ότι ανέλαβε πλήρως την ευθύνη και ζήτησε συγγνώμη. Αφού λήφθηκαν υπόψη τα ελαφρυντικά στοιχεία που προσκόμισε ο δικαστής, ο Δικαστής Κ. και ο Lord Chancellor συμφώνησαν με τη σύσταση για επίσημη προειδοποίηση.

Μία πρόσφατη απόφαση του JCIO αναφορικά με τον δικαστή Δρ. C.J.¹⁰¹, ειρηνοδίκη, προέκυψε έπειτα από καταγγελία τριών άλλων ειρηνοδικών, ότι άκουσαν τον δικαστή να εκφράζει προσωπικές του απόψεις για την ομοφυλοφιλία, κατά τη διάρκεια συζήτησης στον χώρο αποχώρησης, πράγμα που τους έκανε να αισθανθούν ανησυχία ή δυσφορία. Ο δικαστής αποδέχθηκε ότι εξέφρασε προσωπικές του απόψεις σε συνομιλία με συναδέλφους στον χώρο αποχώρησης. Εξέφρασε τη λύπη του για τη διατύπωση αυτών των απόψεων και για τυχόν προσβολή που προκλήθηκε. Είχε θεωρήσει ότι επρόκειτο για ιδιωτική συζήτηση μεταξύ συναδέλφων. Αρνήθηκε ότι έχει ομοφοβικές απόψεις και διαβεβαίωσε ότι είναι σε θέση να απονέμει Δικαιοσύνη δίκαια και χωρίς προκαταλήψεις. Κατόπιν έρευνας, ορισμένο μέλος της επιτροπής πρότεινε να επιβληθεί στον δικαστή επίσημη σύσταση. Ωστόσο η Πρόεδρος του Ανώτατου Δικαστηρίου και ο Lord Chancellor άσκησαν τη διακριτική τους ευχέρεια και παρέπεμψαν την υπόθεση σε πειθαρχικό συμβούλιο για εξέταση. Το πειθαρχικό συμβούλιο διαπίστωσε ότι ο δικαστής επέδειξε πλήρη έλλειψη επίγνωσης της σοβαρότητας του θέματος, των αρνητικών συνεπειών για άλλους και των δυνητικών επιπτώσεων που μπορεί να έχει η διατύπωση τέτοιων απόψεων από άτομο που υπηρετεί ως ειρηνοδίκη. Κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι προσωπικές του απόψεις θέτουν υπό αμφισβήτηση την ανεξαρτησία και την αμεροληψία του και ότι το κοινό θα έχει πλέον περιορισμένη εμπιστοσύνη στον σε αυτόν ως ειρηνοδίκη. Το συμβούλιο επεσήμανε ότι, παρόλο που ο δικαστής έχει το δικαίωμα να διατηρεί προσωπικές απόψεις ως άτομο, οι ειρηνοδίκες δεν πρέπει να ενεργούν με τρόπο που μειώνει το κύρος του θεσμού ή δημιουργεί αμφιβολίες για την ανεξαρτησία, την αμεροληψία ή την ακεραιότητά τους. Το πειθαρχικό συμβούλιο πρότεινε την παύση του από το δικαστικό του αξίωμα. Η Πρόεδρος του Ανώτατου Δικαστηρίου και ο Lord Chancellor συμφώνησαν με τα πορίσματα του πειθαρχικού συμβουλίου ότι οι ενέργειες του δικαστή συνιστούν ανάρμοστη

¹⁰¹ Judicial Conduct Investigation Office, "Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: Mr M. B." (24 March 2025) JCIO 113/24.

συμπεριφορά. Μετά από προσεκτική εξέταση, αποφάσισαν να μην προχωρήσουν σε παύση αλλά να του επιβάλουν ηπιότερη κύρωση, επίπληξη. Στην απόφασή τους έλαβαν υπόψη το μακρόχρονο, άμεμπτο πειθαρχικό ιστορικό του και τη διαβεβαίωσή του ότι θα συνεχίσει να απονέμει Δικαιοσύνη δίκαια και χωρίς προκατάληψη. Παρότι ο δικαστής έχει δικαίωμα στις προσωπικές του απόψεις, η επίπληξη, λέχθηκε, υπογραμμίζει τη σημασία της σύνεσης κατά την έκφραση απόψεων, ιδίως όταν αυτές ενδέχεται να προκαλέσουν προσβολή, κατά την άσκηση των καθηκόντων ενός δικαστικού λειτουργού.

Ο δεκάλογος του CEELI¹⁰²

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι συστάσεις που εξέδωσε το Ινστιτούτο CEELI, το 2019. Εισαγωγικά, το Ινστιτούτο CEELI είναι ένας τσεχικός οργανισμός δημόσιου συμφέροντος (μη κερδοσκοπικός) με έδρα την Πράγα, αφιερωμένος στην ανάπτυξη και την εκπαίδευση των νομικών και δικαστών, κυρίως από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, για διάφορα ζητήματα που προωθούν το κράτος δικαίου. Από το 2000, μέσω καινοτόμων και ποιοτικών προγραμμάτων κατάρτισης και άλλων δραστηριοτήτων, το Ινστιτούτο συνεργάζεται με δικαστές, δικηγόρους και φορείς της κοινωνίας των πολιτών για την οικοδόμηση κοινωνιών που βασιζονται στο νόμο.

Από το 2012, το Ινστιτούτο CEELI, με την υποστήριξη επιχορήγησης από το Γραφείο Υποθέσεων Ναρκωτικών και Επιβολής του Νόμου του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ (INL), με ομάδα εργασίας δικαστών του Δικτύου, είχε προωθήσει τη δράση της λεπτομερούς εξέτασης των προκλήσεων που σχετίζονται με τη χρήση των ΜΚΔ, με σκοπό να προσφέρει επεξηγήσεις και καθοδήγηση στους δικαστές για το πώς να χρησιμοποιούν τα μέσα αυτά, αποφεύγοντας παγίδες και ηθικά προβλήματα. Με τη βοήθεια ειδικών σε θέματα δικαιοσύνης, ηθικής και δημοσίων σχέσεων, το Ινστιτούτο CEELI ανέπτυξε ένα σύνολο Κατευθυντήριων Οδηγιών για την κατάλληλη συμπεριφορά των δικαστών κατά τη χρήση των ΜΚΔ, που περιλαμβάνει παραδείγματα ακατάλληλης χρήσης που μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο την ανεξαρτησία, την ακεραιότητα και την αμεροληψία ενός δικαστή, να υπονομεύσουν την εμπιστοσύνη του κοινού στη Δικαιοσύνη ή/και να οδηγήσουν σε πειθαρχική δίωξη ενός δικαστή.

Ο στόχος ήταν να δοθεί μία σαφής καθοδήγηση στους δικαστές, με επισκόπηση τόσο των πλεονεκτημάτων όσο και των κινδύνων που συνεπάγεται η χρήση των ΜΚΔ και να προσφέρουν συστάσεις για την ασφαλή χρήση τους. Οι Οδηγίες επικεντρώνονται στις πιο δημοφιλείς πλατφόρμες, όπως το Facebook, το Instagram και το Χ, οι οποίες χρησιμοποιούνται από ένα μεγάλο ποσοστό χρηστών του διαδικτύου. Ωστόσο οι συστάσεις ισχύουν και για άλλες πλατφόρμες, όπως το YouTube, το LinkedIn, το Reddit, τα blogs, καθώς και για πλατφόρμες που δεν έχουν ακόμη δημιουργηθεί.

Όπως αναφέρεται στον πρόλογο των Οδηγιών, υπάρχουν βάσιμοι λόγοι για τους οποίους οι δικαστές θα πρέπει είτε να χρησιμοποιούν τα ΜΚΔ είτε τουλάχιστον να είναι ενήμεροι για τη λειτουργία τους. Από τη μία πλευρά, η δραστηριότητα στα ΜΚΔ μπορεί να δημιουργήσει ηθικά ζητήματα και προκλήσεις. Αυτά περιλαμβάνουν το κατά πόσον είναι πρόπον το περιεχόμενο που δημοσιεύουν οι δικαστές, την ακούσια επίδειξη μεροληψίας ή προσωπικού ενδιαφέροντος μέσω των αναρτήσεών τους και τις συνέπειες που απορρέουν από αλληλεπιδράσεις με τρίτα πρόσωπα. Η συμπεριφορά των δικαστών στα ΜΚΔ είναι ορατή στο κοινό και επομένως η διαδικτυακή τους δραστηριότητα μπορεί να πλήξει την εμπιστοσύνη του κοινού στο δικαστικό σώμα. Οι δημόσιες θέσεις που εκφράζονται στα μέσα αυτά μπορεί επίσης να θέσουν υπό αμφισβήτηση την αμεροληψία και τη δικαιοσύνη των δικαστών σε δίκες. Από την άλλη πλευρά, τα ΜΚΔ αποτελούν ένα αποτελεσματικό εργαλείο για την εκπαίδευση του κοινού, εν μέρει επειδή προσεγγίζουν τμήματα του πληθυσμού που διαφορετικά δεν θα είχαν καμία επαφή με το δικαστικό σύστημα. Η χρήση

¹⁰² CEELI Institute Prague. (2019). *Practical guidelines on the use of social media by judges in Central and Eastern Europe*. https://ceeliinstitute.org/assets/resources/ceeli_some_guidelines_eng_upd2021.pdf. This translation into a non-official language has been carried out under the sole responsibility of the translator(s)/publisher.

των ΜΚΔ μπορεί επίσης να βελτιώσει την αντίληψη και κατανόηση του κοινού για τα δικαστήρια και τους δικαστικούς λειτουργούς. Σε τελική ανάλυση, τα ΜΚΔ αποτελούν σημαντικό μέρος της σύγχρονης ζωής. Μια γενική οδηγία προς τους δικαστές να «μείνουν εκτός των κοινωνικών δικτύων», όπως αναφέρεται, δεν είναι ρεαλιστική στις μέρες μας. Ως εκ τούτου, δίδεται ένα βασικό σύνολο συστάσεων που οι δικαστές μπορούν να ακολουθήσουν, προκειμένου να περιηγηθούν με ασφάλεια και υπευθυνότητα στη χρήση των ΜΚΔ.

Οι Οδηγίες απευθύνονται τόσο σε μεμονωμένους δικαστές που είναι ενεργοί στα ΜΚΔ όσο και σε εκείνους που είναι υπεύθυνοι για τον καθορισμό εθνικών προτύπων δικαστικής δεοντολογίας, όπως μέλη Δικαστικών Συμβουλίων, Προέδρους δικαστηρίων, αξιωματούχους δικαστικών ενώσεων και οποιοδήποτε άλλο μέλος της δικαστικής υπηρεσίας που ρυθμίζει τη χρήση των ΜΚΔ από δικαστές. Επικεντρώνονται στη χρήση των ΜΚΔ από μεμονωμένους δικαστές και δεν ασχολούνται ειδικά με τη χρήση τους από τα δικαστήρια θεσμικά. Παρόλο που οι Οδηγίες παρέχουν πληροφορίες χρήσιμες για όσους θεσπίζουν πολιτικές πρόσβασης στην πληροφορία σχετικά με τα δικαστικά συστήματα, μια θεσμική προσέγγιση στη χρήση των ΜΚΔ από δικαστήρια θα διέφερε αναγκαστικά, αντικατοπτρίζοντας τις ανάγκες και τους στόχους της ενημέρωσης και της διαφάνειας προς το κοινό, της οικοδόμησης εμπιστοσύνης στους θεσμούς και της κοινοποίησης σημαντικών γεγονότων.

Κατά τη σύνταξη των Οδηγιών, όπως αναφέρεται, το Ινστιτούτο CEELI και οι δικαστές του Δικτύου συμβουλευτήκαν ευρύ φάσμα υλικού και πηγών, συμπεριλαμβανομένων πολιτικών και συστάσεων διεθνών οργανισμών για τα ΜΚΔ. Οι Οδηγίες προορίζονται μόνον ως κατευθυντήριες αρχές και δεν αποτελούν «βέλτιστες πρακτικές». Οι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης μεταβάλλονται συνεχώς, οπότε οι «βέλτιστες πρακτικές» θα συνεχίσουν να εξελίσσονται ταχύτατα παράλληλα με την τεχνολογική πρόοδο.

Όπως τονίζεται στον πρόλογο των Οδηγιών, η συμπεριφορά ενός δικαστή στα ΜΚΔ πρέπει πάντα να συμμορφώνεται με τις αρχές Bangalore και άλλα υφιστάμενα διεθνή πρότυπα, καθώς και με τους εκάστοτε εθνικούς κανόνες δικαστικής δεοντολογίας. Είναι επίσης ευθύνη των εθνικών δικαστικών Αρχών να θεσπίζουν σαφείς κανόνες, που θα πρέπει να τηρούνται και να προβλέπουν συνέπειες σε περίπτωση μη συμμόρφωσης ενός δικαστή προς τα απαιτούμενα ηθικά πρότυπα.

Χαρακτηριστικό των Οδηγιών αυτών είναι η σαφήνεια και η πρακτικότητά τους, που λειτουργεί συμπληρωματικά και κατ' επέκταση χρήσιμα προς τα ήδη υφιστάμενα διεθνή πρότυπα. Στο έντυπο του Ινστιτούτου έχουν διατυπωθεί σε δεύτερο πρόσωπο, επιδιώκοντας την καλύτερη επικοινωνία τους με τους αποδέκτες.

Οδηγία 1

Εκπροσωπείτε το δικαστικό Σώμα με υπευθυνότητα σε όλο το περιεχόμενο που δημοσιεύετε: Πάντοτε να διατηρείτε επαγγελματικό τόνο και να θυμάστε τον ρόλο σας ως δικαστών, ακόμη και όταν δημοσιεύετε προσωπικά. Το ψηφιακό περιεχόμενο είναι εύκολα προσβάσιμο και μπορεί να επηρεάσει την επαγγελματική σας υπόσταση.

Στον σχολιασμό της Οδηγίας 1, αναφέρεται πως η θόλωση των ορίων μεταξύ δημόσιας και ιδιωτικής ζωής αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικά της αλληλεπίδρασης μέσω των ΜΚΔ. Η ανεπίσημη κοινωνική επαφή με την οικογένεια και τους φίλους έχει μετατραπεί σε μέρος της δημόσιας σφαίρας, ιδίως όταν φωτογραφίες και σχόλια δημοσιεύονται στο διαδίκτυο. Σε αντίθεση με τα ηλεκτρονικά μηνύματα που ανταλλάσσονται μεταξύ δύο ατόμων, η επικοινωνία σε περιβάλλοντα ΜΚΔ είναι πολύ δυσκολότερο να ελεγχθεί, καθώς είναι πιο δημόσια. Η σταδιοδρομία στον χώρο της Δικαιοσύνης απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή σε ό,τι γράφεται και δημοσιεύεται στο διαδίκτυο, είτε μέσω email, μηνυμάτων είτε μέσω αναρτήσεων στα ΜΚΔ, καθώς το ψηφιακό περιεχόμενο είναι εύκολα προσβάσιμο και διαδίδεται ευρέως, γεγονός που μπορεί να επηρεάσει το δικαστικό έργο με πολλούς τρόπους.

Οι δικαστές θα πρέπει να αποφασίσουν με ποιον ρόλο – επαγγελματικό ή προσωπικό – θα εμφανίζονται ή θα λειτουργούν στα ΜΚΔ. Θέλουν να δημιουργήσουν επαγγελματικές επαφές και να προσφέρουν εξειδικευμένες γνώσεις; Ορισμένοι δικαστές το έχουν καταφέρει με επιτυχία· άλλοι έχουν αποτύχει σοβαρά. Θέλουν να αποκαλύψουν τον δικαστικό ρόλο που επιτελούν; Σε αυτήν την περίπτωση, υπάρχουν οδηγίες από την υπηρεσία τους για το πώς να εκπροσωπούν τον επαγγελματικό τους ρόλο; Θα χρησιμοποιούν τα ΜΚΔ αποκλειστικά για μη επαγγελματικούς σκοπούς, ώστε να διατηρούν επαφή με την οικογένεια και τους φίλους τους με ανεπίσημο, προσωπικό τρόπο; Θέλουν απλώς να συμμετέχουν παθητικά ως παρατηρητές, χωρίς να αναρτούν καθόλου περιεχόμενο (ούτε καν σχόλια σε αναρτήσεις άλλων μελών του δικτύου);

Θα πρέπει επίσης να αποφασίσουν πώς θα παρουσιάσουν τον εαυτό τους στο προφίλ τους. Δεν πρόκειται μόνον για την εντύπωση που δίνουν, αλλά και για τις πιθανές ευρύτερες συνέπειες των δραστηριοτήτων τους. Θα εμφανίζονται με το πραγματικό τους όνομα ή με ψευδώνυμο; Ορισμένα ΜΚΔ δεν επιτρέπουν τα ψευδώνυμα και η χρήση τους θεωρείται παραβίαση των όρων (π.χ. το Facebook απαιτεί τη χρήση του πραγματικού ονόματος). Εάν το ψευδώνυμο αποκαλυφθεί αργότερα, μπορεί να βλάψει τη φήμη των δικαστών.

Θα χρησιμοποιήσουν φωτογραφία του εαυτού τους ή εικόνα ενός λουλουδιού, ζώου ή σκίτσου; Χρειάζεται προσοχή για το τι θα επλεγεί. Παρόλο που μια προσωπική φωτογραφία τους εκθέτει περισσότερο στην ταυτοποίησή τους, υπήρξε περίπτωση Κροάτη δικαστή που χρησιμοποίησε ως φωτογραφία προφίλ έναν καρτουνίστικο χαρακτήρα στο Facebook. Δικηγόρος που εκπροσωπούσε διάδικο σε ποινική υπόθεση ζήτησε την εξαίρεσή του θεωρώντας την εικόνα ακατάλληλη.

Χρειάζεται να δηλώνεται ρητά ότι οι προσωπικές απόψεις δεν εκφράζουν τις θέσεις του θεσμού στον οποίον εργάζονται και δεν σχετίζονται με υποθέσεις στις οποίες συμμετέχουν. Παρόλα αυτά, ακόμα και ένα τέτοιο αποποιητικό σημείωμα (disclaimer) ίσως να μην επαρκεί, ώστε να μην εκληφθούν οι δηλώσεις τους ως αντανάκλαση της επίσημης ιδιότητάς τους.

Είναι ασφαλές να θεωρούν πως αν προσθέσουν τον τίτλο «δικαστής» μπροστά από το όνομά τους, τότε οι αναρτήσεις τους θα εκληφθούν ως επίσημες θέσεις και του ιδίου του θεσμού τους.

Εάν οι αναρτήσεις αφορούν την ευαισθητοποίηση γύρω από νομικά ζητήματα, θα πρέπει να αποφασίσουν εάν θα χρησιμοποιούν τα ίδια κανάλια επικοινωνίας για προσωπικές αναρτήσεις, όπως σχόλια ή εικόνες σχετικές με τον αθλητισμό, καλλιτεχνικά γεγονότα, πολιτική, κοινωνικές τάσεις ή οικογενειακές στιγμές. Η μείξη επαγγελματικού και προσωπικού περιεχομένου μπορεί να προκαλέσει σύγχυση στους ακόλουθούς τους. Από την άλλη πλευρά μπορεί να βοηθήσει στη διαμόρφωση της εικόνας τους ως «πραγματικών προσώπων» και όχι ως απρόσιτο σύμβολο της Δικαιοσύνης, αποκομμένο από την κοινωνία στην οποία ζει.

Θα πρέπει να αποφεύγονται οι προσωπικές αναρτήσεις κατά τη διάρκεια των εργάσιμων ωρών, καθώς κάθε δημοσίευση συνοδεύεται από χρονοσφραγίδα. Το να περνά χρόνο στα ΜΚΔ εν ώρα εργασίας ένας δικαστής, αντί να ασχολείται με τα καθήκοντά του, μπορεί να τον εκθέσει σε κριτική.

Συμπεριφορές που θεωρούνται απρεπείς ή μη ανεκτές στον πραγματικό κόσμο δεν είναι αποδεκτές ούτε στο διαδικτυακό περιβάλλον, ακόμα και σε πιο ιδιωτικές συνομιλίες, όπως μέσω Facebook Messenger ή άλλων μέσων άμεσων μηνυμάτων. Κάθε ψηφιακή επικοινωνία μπορεί εύκολα να καταγραφεί και να κοινοποιηθεί.

Οι δικαστές πρέπει να αποφεύγουν ακατάλληλες ή άσεμνες εκφράσεις, σαρκασμούς, ειρωνεία ή σατιρικές κριτικές που μπορεί να διαβρώσουν την ακεραιότητά τους. Όπως αναφέρεται και στη Σύσταση της Ένωσης Δικαστών της Τσεχίας (Παράρτημα II), οι αναρτήσεις ενός δικαστή στα ΜΚΔ πρέπει να είναι συνεπείς με την αξιοπρέπεια του λειτουργήματός του και να μην δημιουργούν αμφιβολίες για την αμεροληψία ή την ανεξαρτησία του. Μια αρνητική εντύπωση μπορεί να βλάψει όχι μόνον ένα μεμονωμένο δικαστή, αλλά και το σύνολο του δικαστικού σώματος.

Οι φωτογραφίες και τα σχόλια στο Facebook ή σε άλλα ΜΚΔ, συμπεριλαμβανομένων εφαρμογών γνωριμιών, θα πρέπει να είναι μετριοπαθή και κόσμια. Ένας ασφαλής κανόνας είναι να δημοσιεύεται μόνον περιεχόμενο (αναρτήσεις, απόψεις ή φωτογραφίες) που θα μπορούσε να εμφανιστεί στο εξώφυλλο μιας αξιόπιστης ημερήσιας εφημερίδας ή να μεταδοθεί σε ώρες υψηλής τηλεθέασης στην εθνική τηλεόραση.

Οδηγία 2

Ποτέ μην σχολιάζετε εκκρεμείς υποθέσεις!

Για τους σκοπούς της Οδηγίας 2, γίνεται παραπομπή στην αντίστοιχη αρχή, εκ των αρχών Bangalore, που ισχύει για κάθε μορφή επικοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων των ΜΚΔ (σε μτφ.):

«Ένας δικαστής δεν πρέπει, εν γνώσει του, όσο μια υπόθεση εκκρεμεί ή είναι πιθανό να φτάσει ενώπιόν του, να κάνει οποιοδήποτε σχόλιο που θα μπορούσε ευλόγως να αναμένεται ότι θα επηρεάσει την έκβαση της υπόθεσης ή να βλάψει την εμφανή δικαιοσύνη της διαδικασίας. Ούτε πρέπει να κάνει οποιοδήποτε σχόλιο, δημοσίως ή με

άλλον τρόπο, που θα μπορούσε να επηρεάσει τη δίκαιη διεξαγωγή της δίκης οποιουδήποτε προσώπου ή ζητήματος».

Τα σχόλια σχετικά με δικαστικές αποφάσεις ή υποθέσεις που βρίσκονται σε εξέλιξη είναι εξαιρετικά ευαίσθητα, διότι μπορούν να δημιουργήσουν υπόνοιες για έλλειψη αμεροληψίας και αντικειμενικότητας των δικαστών ή του δικαστικού συστήματος συνολικά.

Εάν ληφθεί μια φωτογραφία για να δημοσιευθεί στα ΜΚΔ, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι σύγχρονες κάμερες καταγράφουν πολύ περισσότερες λεπτομέρειες από όσες φαίνονται με γυμνό μάτι ή στην οθόνη του κινητού.

Τα περισσότερα ΜΚΔ επιτρέπουν τη λήψη (download) των φωτογραφιών που έχουν ανέβει, κάτι που σημαίνει ότι κάποιος μπορεί να κάνει μεγέθυνση και να δει λεπτομέρειες – όπως έγγραφα στο γραφείο, ονόματα από φακέλους υποθέσεων στο γραφείο ή άλλα αναγνωριστικά στοιχεία.

Ακόμα και εάν δεν υπάρχει η πρόθεση να αποκαλυφθούν εμπιστευτικές πληροφορίες από μια υπόθεση, υπάρχει η πιθανότητα να γίνει ακούσια μέσω μιας δημοσιευμένης φωτογραφίας.

Οδηγία 3

Μην χρησιμοποιείτε τα ΜΚΔ για να ερευνάτε διαδίκους!

Οι δικαστές δεν πρέπει να ερευνούν μόνοι τους τα πραγματικά περιστατικά μιας υπόθεσης με τρόπους πέρα από εκείνους που προβλέπει ο νόμος. Αυτός ο κανόνας επεκτείνεται και στην πληροφορία που διατίθεται με κάθε μέσο, περιλαμβανομένων των ηλεκτρονικών μέσων.

Οι δικαστές πρέπει να λαμβάνουν υπόψη μόνον τα αποδεικτικά στοιχεία που παρουσιάζονται από τους διαδίκους και οποιοδήποτε γεγονός επιτρέπεται νομίμως να ληφθεί υπόψη με δικαστική γνώση (judicial notice).

Οι δικαστές οφείλουν να αποφεύγουν την αναζήτηση πρόσθετων πληροφοριών σχετικά με διαδίκους ή δικηγόρους που εμπλέκονται στις υποθέσεις τους μέσω των ΜΚΔ.

Ορισμένες πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, όπως το LinkedIn, επιτρέπουν στους χρήστες να βλέπουν ποιος επισκέφθηκε το προφίλ τους. Δεν θα πρέπει να υποθέτουν οι δικαστές ότι η χρήση των ΜΚΔ είναι ανώνυμη.

Εάν κάποιος/α τους στείλει ιδιωτικό μήνυμα μέσω ΜΚΔ ή στο επίσημο email τους, ιδιαίτερα εάν οι δικαστές έχουν αναλάβει την υπόθεσή του/της, θα πρέπει να προειδοποιήσουν τον/την αποστολέα ότι αυτού του είδους η επικοινωνία δεν επιτρέπεται.

Επίσης οφείλουν να ειδοποιήσουν άμεσα τις αρμόδιες Αρχές ότι υπήρξε μονομερής επικοινωνία. Είναι σκόπιμο να επισυνάψουν σχετική τεκμηρίωση και να αποφύγουν κάθε περαιτέρω επικοινωνία με το πρόσωπο αυτό.

Αυτή η στάση θα προστατεύσει την ακεραιότητα και τη φήμη του δικαστικού θεσμού.

Οδηγία 4

Προσέχετε ποιον κάνετε «φίλο» και σε τι ή σε ποιον πατάτε «μου αρέσει»!

Ορισμένες μορφές επικοινωνίας στα ΜΚΔ ενδέχεται να δημιουργήσουν ακούσια σχέση μεταξύ δικαστή και τρίτου προσώπου. Η συζήτηση συνεχίζεται σχετικά με το κατά πόσον οι δικαστές πρέπει να είναι «φίλοι» με άλλους δικηγόρους, εισαγγελείς ή εκπροσώπους διαδίκων. Το να αποδεχτεί ή να δηλώσει κάποιος «φίλος» στο διαδίκτυο δεν σημαίνει απαραίτητα ότι ο δικαστής έχει γνωρίσει το άτομο αυτό στην πραγματική ζωή ή ότι υπάρχει βαθύτερη σχέση μεταξύ τους. Παρόλα αυτά, τα μέλη της δικαστικής εξουσίας πρέπει να προσέχουν, ώστε να μην διακυβεύσουν την ουδετερότητά τους, καθώς η επικοινωνία στα ΜΚΔ μπορεί να δημιουργήσει την εντύπωση μεροληψίας, ακόμα και όταν στην πραγματικότητα δεν υπάρχει.

Σε γενικές γραμμές, οι δικαστές πρέπει να είναι προσεκτικοί και επιλεκτικοί στην επιλογή «φίλων» στο Facebook.

Στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν θα πρέπει να προσθέτουν ως φίλους δικηγόρους, αστυνομικούς ή άλλα πρόσωπα που εμφανίζονται τακτικά ενώπιόν τους στο δικαστήριο. Υπάρχει λιγότερη ανησυχία όταν ένας δικαστής έχει «φίλους» στο Facebook, υπό την προϋπόθεση ότι δεν τους επιτρέπει να ασκούν ειδική επιρροή. Αν υπάρξει φιλία στα ΜΚΔ με κάποιον που ίσως εμπλακεί αργότερα σε υπόθεση, συνιστάται να δηλωθεί επίσημα η σχέση αυτή στη δικογραφία ή στο πρακτικό.

Προσοχή θα πρέπει να επιδεικνύεται και στο πού γίνεται η χρήση του «μου αρέσει» (like) ή «ακολουθήση» (following) σε πολιτικές ομάδες, θρησκευτικές οργανώσεις, ΜΜΕ ή άλλες σελίδες στο Facebook που θα μπορούσαν να πλήξουν την εικόνα της ανεξαρτησίας.

Οι οργανισμοί, τα ιδρύματα και τα πρόσωπα που «ακολουθεί» δικαστής ή στα οποία κάνει «like» δυνατόν να είναι δημόσια ορατά (εκτός εάν υπάρχει διαφορετική ρύθμιση).

Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να αποφεύγεται το «like» ή το «following» σελίδων που προάγουν τον ρατσισμό, τη ρητορική μίσους, την ομοφοβία, τη μισαλλοδοξία ή προκαταλήψεις οποιουδήποτε είδους.

Οδηγία 5

Αποφύγετε πολιτικά και εμπορικά σχόλια!

Κάθε δικαστής πρέπει πάντοτε να είναι προσεκτικός/ή, ώστε τα σχόλια που κάνει στα ΜΚΔ ή αλλού – συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων ομιλιών – να μην θέτουν σε κίνδυνο την αξιοπρέπεια του λειτουργήματός του/της.

Εάν η φήμη του/της αμφισβητηθεί, τότε υπονομεύεται η εμπιστοσύνη του κοινού στο δικαστικό σύστημα, καθώς και η προσωπική αμεροληψία και ανεξαρτησία.

Κατά γενικό κανόνα, δικαστής δεν θα πρέπει να αποκαλύπτει δημόσια πολιτικές απόψεις, σε οποιαδήποτε πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης, εκτός εάν πρόκειται για ζητήματα που σχετίζονται με τη Δικαιοσύνη.

Υπάρχει πάντα ο κίνδυνος ή η υπόνοια προκατάληψης, ιδίως εάν ο/η δικαστής κληθεί να αποφανθεί για ζήτημα που σχετίζεται με πολιτικό κόμμα, πολιτικό κίνημα ή επίμαχο πολιτικό θέμα.

Επίσης είναι σκόπιμο να αποφεύγεται η εμπλοκή σε πολιτικές αντιπαραθέσεις.

Εάν δικαστής συμμετάσχει σε ανταλλαγές πολιτικών απόψεων σε πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, ακόμα και εάν διατηρεί ουδέτερη στάση, η αντικειμενικότητά του τίθεται υπό αμφισβήτηση απλώς και μόνον με τη σύνδεση του ονόματός του/της με την πολιτική συζήτηση.

Αυτό μπορεί να αμαυρώσει – άμεσα ή έμμεσα – την αντικειμενικότητα ολόκληρου του δικαστικού συστήματος.

Οδηγία 6

Ρυθμίστε και παρακολουθείτε την ψηφιακή σας ορατότητα!

Κάθε ΜΚΔ έχει τη δική του πολιτική ως προς την πρόσβαση στο δημοσιευμένο περιεχόμενο. Είναι απαραίτητο να γνωρίζουν οι δικαστές αυτές τις πολιτικές, καθώς και εκείνες άλλων διαδικτυακών υπηρεσιών, όπως blogs ή email, πριν τις χρησιμοποιήσουν.

Κάθε φορά που δημοσιεύουν οι δικαστές κάτι στο διαδίκτυο, είναι ασφαλέστερο να υποθέτουν ότι μπορεί να το δει οποιοσδήποτε, διότι δεν μπορούν να γνωρίζουν εάν άλλοι το έχουν ήδη μοιραστεί με τους φίλους τους – εντός ή εκτός του δικτύου.

Η αναδημοσίευση του περιεχομένου δεν εξαρτάται από τους ίδιους ούτε οι ίδιοι μπορούν να ελέγξουν πότε, πού και σε ποιο πλαίσιο θα ξαναχρησιμοποιηθεί.

Ακόμη και εάν διαγράψουν μια ανάρτηση, αυτή μπορεί να μην εμφανίζεται πλέον στους ίδιους ή στους φίλους τους, αλλά καλό είναι να υποθέτουν ότι συνεχίζει να υπάρχει αλλού στο διαδίκτυο ή ότι εμφανίζεται στις μηχανές αναζήτησης.

Στο Facebook, όλες οι αναρτήσεις είναι προσβάσιμες μόνον από τα μέλη του δικτύου, αλλά μπορεί να ρυθμιστεί το επίπεδο δημοσιότητας των αναρτήσεων:

«Δημόσια», «Μόνον φίλοι», «Φίλοι με εξαιρέσεις» ή «Προς ένα συγκεκριμένο άτομο».

Εάν οι αναρτήσεις είχαν αρχικά οριστεί ως «δημόσιες» και στη συνέχεια γίνουν «ιδιωτικές», η αλλαγή αυτή θα ισχύει μόνον για τις αναρτήσεις από εκείνο το σημείο και μετά.

Οι προηγούμενες αναρτήσεις και τα προηγούμενα σχόλια παραμένουν ορατά σε όλα τα μέλη του δικτύου.

Επιπλέον θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι κανόνες περιεχομένου και οι ρυθμίσεις απορρήτου του Facebook μπορεί να αλλάξουν ανά πάσα στιγμή. Το ίδιο ισχύει για κάθε άλλη πλατφόρμα.

Στο Twitter (τώρα X) όλα τα μηνύματα είναι δημόσια ακόμη και για άτομα που δεν είναι μέλη του δικτύου.

Ένα tweet μπορεί να αντιγραφεί και να διαμοιραστεί μέσω email ή άλλων μέσων χωρίς τη γνώση του προσώπου που το έγραψε.

Μπορεί να διαγραφεί ένα tweet, αλλά δεν υπάρχει οποιαδήποτε εγγύηση ότι κάποιος δεν το έχει ήδη αποθηκεύσει ή κάνει screenshot.

Συνιστάται έντονα να γίνεται τακτικά αναζήτηση των ονομάτων των δικαστών στις μεγάλες μηχανές αναζήτησης (π.χ. Google).

Έτσι μπορούν να δουν ποια άρθρα, εικόνες ή αναρτήσεις σχετίζονται με τους ίδιους, να εντοπίσουν παλιές δικές του δημοσιεύσεις που εξακολουθούν να είναι ορατές ή να διαπιστώσουν εάν κάποιος άλλος τους έχει αναφέρει σε κάποια συζήτηση.

Κατά διαστήματα, είναι καλό να κάνουν έλεγχο και στις ίδιες τις πλατφόρμες, ώστε να διαπιστώσουν εάν υπάρχουν ψεύτικα προφίλ με τα ονόματά τους.

Εάν κάποιος προσποιείται ότι είναι συγκεκριμένος/η δικαστής ή έχει αναρτήσει ψευδείς πληροφορίες για δικαστή, πρέπει να γίνει αναφορά στο αρμόδιο τμήμα της πλατφόρμας όπου εμφανίζεται το προφίλ.

Εάν χρησιμοποιούνται ψευδώνυμα για να αποφευχθεί η ταυτοποίηση, δεν υπάρχει εγγύηση ανωνυμίας.

Αναφέρεται η περίπτωση Ελληνίδας δικαστού που φέρεται να δημοσίευσε ρατσιστικό σχόλιο σε blog με ψευδώνυμο, αλλά η ταυτότητά της αποκαλύφθηκε γρήγορα.

Οδηγία 7

Προστατέψτε τα προσωπικά σας δεδομένα!

Μόλις δημοσιεύσουν οι δικαστές προσωπικές πληροφορίες στο Facebook ή σε οποιοδήποτε άλλο ΜΚΔ, είναι πολύ δύσκολο να τις διατηρήσουν ιδιωτικές. Τα προσωπικά δεδομένα αποκτούν μόνιμη παρουσία στο διαδίκτυο και μπορεί να ανακτηθούν, κυκλοφορήσουν ή εκτυπωθούν ακόμη και χρόνια μετά τη δημοσίευσή τους.

Η δημιουργία προφίλ σε κάποιο ΜΚΔ προϋποθέτει τη συμπλήρωση βασικών προσωπικών στοιχείων, κυρίως ονοματεπώνυμο και διεύθυνση email.

Κάθε πλατφόρμα έχει τους δικούς της κανόνες για τα υποχρεωτικά πεδία, τα οποία μπορεί να περιλαμβάνουν βιογραφικά στοιχεία, φύλο, ηλικία και άλλα στοιχεία ταυτοποίησης.

Οι περισσότερες επιτρέπουν επίσης την εισαγωγή προαιρετικών προσωπικών ή επαγγελματικών πληροφοριών.

Θα πρέπει κάθε δικαστής να σκεφτεί πολύ προσεκτικά πριν αποκαλύψει προσωπικά στοιχεία, όπως τη διεύθυνση κατοικίας, οικογενειακές φωτογραφίες ή πληροφορίες για το σχολείο που φοιτούν τα παιδιά του/της.

Το άνοιγμα λογαριασμού email ή κοινωνικής δικτύωσης περιλαμβάνει την επιλογή ονόματος χρήστη και κωδικού πρόσβασης.

Η ποιότητα του κωδικού πρόσβασης είναι καθοριστική για την προστασία των επικοινωνιών.

Οδηγίες για ασφαλείς κωδικούς:

- Να μην χρησιμοποιούνται κοινές λέξεις του λεξικού ή χαρακτηριστικά νούμερα όπως έτος γέννησης, ταχυδρομικός κώδικας ή τηλέφωνο.
- Να μην χρησιμοποιείται ο ίδιος κωδικός για διαφορετικές υπηρεσίες. Εάν παραβιαστεί ένας λογαριασμός, μπορεί να παραβιαστούν και άλλοι.
- Να μην γράφονται οι κωδικοί σε σημειώματα ή ορατά σημεία.

Προτάσεις για τη δημιουργία ισχυρού κωδικού:

- Να χρησιμοποιείται η αρχή ενός στίχου τραγουδιού, παροιμίας ή ποιήματος που ξέρει ο/η δικαστής από έξω.
- Να προστεθεί μια λέξη που θυμάται εύκολα αλλά δεν έχει προφανή σχέση με τον ίδιο / την ίδια ή το περιεχόμενο.

- Να συνδυάσει κεφαλαία και πεζά γράμματα.
- Να προσθέσει αριθμούς.
- Να προσθέσει ειδικούς χαρακτήρες (#, &, /, \$, %).
- Να χρησιμοποιήσει, εφόσον υπάρχει, έλεγχο ταυτότητας δύο παραγόντων (2FA).

Οι περισσότερες πλατφόρμες σήμερα προσφέρουν τη δυνατότητα αυτόματης αποστολής επιπλέον κωδικού μέσω SMS, εκτός από τον βασικό κωδικό.

Εάν επιλέξει SMS, θα πρέπει να προστατεύσει την κάρτα SIM με PIN.

Επειδή τα κινητά και οι κάρτες SIM αποτελούν στόχους κακόβουλων επιθέσεων, συνιστάται η χρήση εφαρμογών αυθεντικοποίησης (authenticator apps) ως εναλλακτική λύση.

Θα πρέπει επίσης να αποφεύγεται η χρήση δημόσιων συσκευών (π.χ. υπολογιστών σε αεροδρόμια ή ξενοδοχεία).

Εάν είναι αναγκαίο, πάντα θα πρέπει να γίνεται αποσύνδεση από τις υπηρεσίες.

Ακόμη και στις δικές τους συσκευές (laptop, κινητό), συνιστάται οι δικαστές να αποσυνδέουν και να κλείνουν τον browser μετά από κάθε χρήση.

Ιδανικά να μην χρησιμοποιούν συσκευές που δεν ελέγχουν, ειδικά για email, τραπεζικούς ή επαγγελματικούς λογαριασμούς.

Οι επαγγελματικές διεθύνσεις email πρέπει να χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για επίσημη αλληλογραφία και υπηρεσιακούς σκοπούς.

Για προσωπικές επαφές με φίλους και συγγενείς ή ιδιωτική χρήση, να χρησιμοποιείται ιδιωτική διεύθυνση email.

Παρόλο που όλο και περισσότερα email μεταφέρονται κρυπτογραφημένα, θα πρέπει πάντα να υποθέτουν οι δικαστές ότι το περιεχόμενο ενός email είναι προσβάσιμο σε τρίτους, ιδιαίτερα όταν χρησιμοποιούν υπηρεσιακούς λογαριασμούς.

Οδηγία 8

Ενημερώστε την οικογένεια και τους φίλους σας!

Οι δικαστές θα πρέπει να γνωρίζουν ότι ακόμη και όταν οι ίδιοι δεν είναι παρόντες στα ΜΚΔ, τα μέλη της οικογένειάς τους ή οι φίλοι τους μπορεί να μοιραστούν φωτογραφίες ή

πληροφορίες που τους αφορούν, οι οποίες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν καταχρηστικά ή να παραποιηθούν, με σκοπό την άσκηση πίεσης ή επιρροής.

Τα μέλη της οικογένειας και οι φίλοι των δικαστών οφείλουν να σέβονται ορισμένα όρια και να αποφεύγουν ενέργειες που μπορεί να υπονομεύσουν την αμεροληψία, την ακεραιότητα ή την αξιοπρέπεια του δικαστικού ρόλου μέσα από τη δική τους παρουσία στο διαδίκτυο.

Οι δικαστές θα πρέπει να μιλήσουν μαζί τους, ώστε να κατανοήσουν την ευαίσθητη φύση της δικαστικής εργασίας και τις ενδεχόμενες επιπτώσεις που μπορεί να έχουν οι διαδικτυακές τους ενέργειες.

Θα πρέπει να τους ζητήσουν να μην αποκαλύπτουν προσωπικές πληροφορίες, όπως τη διεύθυνση κατοικίας, φωτογραφίες από διακοπές ή οτιδήποτε άλλο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί κακόβουλα.

Οδηγία 9

Χρήση των ΜΚΔ για την εκπαίδευση του κοινού.

Μέχρι στιγμής, έχουν αναφερθεί κυρίως συστάσεις για το τι δεν πρέπει να κάνει κανείς στα ΜΚΔ.

Ωστόσο υπάρχουν πολλές θετικές πλευρές από τη χρήση αυτών των εργαλείων και την καθιέρωση διαδικτυακής παρουσίας, ιδίως για τους δικαστές.

Τα ΜΚΔ αποτελούν εξαιρετικό εργαλείο για την εμπλοκή του κοινού, την προώθηση της διαφάνειας, την υπεράσπιση ή εξήγηση της σημασίας του δικαστικού έργου, καθώς και για την παροχή πληροφόρησης σχετικά με τις δραστηριότητες των δικαστικών θεσμών.

Πολλοί δικαστές στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη –και όχι μόνον– έχουν χρησιμοποιήσει επιτυχώς τα ΜΚΔ για αυτόν τον σκοπό.

Εάν χρησιμοποιούν οι δικαστές τα ΜΚΔ ως εκπαιδευτικό εργαλείο, να γνωρίζουν ότι υπάρχει πιθανότητα να προσελκύσουν «troll».

Τα trolls συνήθως γελοιοποιούν ό,τι λένε ή κάνουν.

Η αντιπαράθεση με troll σπάνια έχει κάποιο όφελος και συνήθως οδηγεί σε υποβάθμιση της συζήτησης.

Για να τα αντιμετωπίσουν, μπορούν απλώς να τα αγνοήσουν ή να θέσουν σαφή προσωπικά όρια σχετικά με το ποια σχόλια θα απαντήσουν ή θα επιτρέψουν στις πλατφόρμες που χρησιμοποιούν.

Οι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν όχι μόνον από άτομα, αλλά και από ομάδες ή ενώσεις.

Για παράδειγμα, μία Δικαστική Ένωση μπορεί να δημιουργήσει επιμελημένη σελίδα σε ΜΚΔ, προκειμένου να επικοινωνεί με το κοινό.

Οδηγία 10

Συνεχίστε να εκπαιδεύετε για τα ΜΚΔ.

Τα ΜΚΔ ήρθαν για να μείνουν και θα συνεχίσουν να παίζουν σημαντικό ρόλο στην κοινωνία, την πολιτική και την οικονομία.

Οι δικαστές πρέπει να παρακολουθούν τις τεχνολογικές εξελίξεις, να εκπαιδεύονται στις λειτουργίες των μέσων αυτών και να κατανοούν το πλαίσιο μέσα στο οποίο ανακύπτουν τεχνολογικές διαμάχες. Να θυμούνται ότι οι πλατφόρμες και οι κανόνες χρήσης τους μεταβάλλονται συνεχώς.

Η δικαστική επιμόρφωση και η συνεχής εκπαίδευση σχετικά με τη χρήση των ΜΚΔ είναι απολύτως κρίσιμη.

Μεταξύ άλλων, οι δικαστές πρέπει να γνωρίζουν πώς λειτουργούν αυτά τα μέσα, καθώς τα ζητήματα που σχετίζονται με τη χρήση τους θα είναι όλο και πιο συχνά αντικείμενο των υποθέσεων που δικάζουν.

Η βαθιά και ουσιαστική κατανόηση του περιβάλλοντος στο οποίο εργάζονται οι δικαστές-συμπεριλαμβανομένης της σχέσης μεταξύ τεχνολογίας, ΜΚΔ και δικαίου- ενισχύει την εμπιστοσύνη του κοινού και νομιμοποιεί τα δικαστικά θεσμικά όργανα στα μάτια της κοινωνίας.

Οι κανόνες θα συνεχίσουν να εξελίσσονται. Οι δικαστές θα πρέπει να προχωρούν πάντα με προσοχή, τηρώντας τους κώδικες δεοντολογίας και τους εθνικούς και διεθνείς κανονισμούς, όπως τις αρχές Bangalore.

Για τους δικαστές, οι συστάσεις για τη χρήση νέων τεχνολογιών επικοινωνίας είναι πολύ πιο σημαντικές από ό,τι για τον μέσο χρήστη.

Με την τήρησή τους προστατεύουν τους εαυτούς τους από συνηθισμένα λάθη.

Το διαδίκτυο παρέχει χώρο και εργαλεία για μεγαλύτερη επαγγελματική παραγωγικότητα, βελτίωση της ορατότητας, διεύρυνση του κύκλου επιρροής και συμμετοχή σε παγκόσμια συζήτηση.

Ωστόσο οι διαδικτυακές δραστηριότητες δεν είναι απλώς τεχνικά κανάλια επικοινωνίας – είναι αντανάκλαση της προσωπικότητας και των απόψεων.

Χρειάζεται να κατανοήσουν οι δικαστές το συγκεκριμένο περιβάλλον, ώστε να το ενσωματώσουν σε ένα αποτελεσματικό πλαίσιο εντός των κανόνων δεοντολογίας και συμπεριφοράς, διασφαλίζοντας έτσι την ασφάλειά τους τόσο στο διαδίκτυο όσο και στην πραγματική ζωή.

Όταν αποφασίζουν να χρησιμοποιήσουν μια διαδικτυακή υπηρεσία, θα πρέπει να τηρήσουν τις εξής συστάσεις:

- Να επιλέξουν προσεκτικά τον πάροχο της διαδικτυακής υπηρεσίας, ανάλογα με τον σκοπό τους (επαγγελματικός ή ιδιωτικός).
- Να θυμούνται ότι το περιεχόμενο που καταχωρούν (από κείμενα και αριθμούς μέχρι φωτογραφίες και βίντεο) δεν είναι διαθέσιμο μόνον στη συσκευή τους, αλλά και στον πάροχο και σε ενδεχόμενους άλλους χρήστες της υπηρεσίας.
- Η διαγραφή περιεχομένου δεν εγγυάται ότι αυτό έπαψε να είναι προσβάσιμο από άλλους, είτε με την αρχική είτε με τροποποιημένη μορφή.
- Θα πρέπει να γνωρίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά του παρόχου διαδικτυακής υπηρεσίας και να λαμβάνουν υπόψη τις γενικές του συστάσεις.
- Όταν ανοίγουν προφίλ (email ή σε δίκτυο) να ονομάσουν σωστά το προφίλ τους, με βάση την ιδιότητα που θέλουν να προβληθεί (π.χ. επαγγελματική ή ιδιωτική). Ακόμα και εάν χρησιμοποιούν ψευδώνυμο, πρέπει να συμμορφώνονται πλήρως με τα ηθικά πρότυπα του επαγγέλματός τους. Θα πρέπει να χρησιμοποιούν αυθεντικές και μοναδικές πληροφορίες. Να επιλέξουν ποιοτικό και ασφαλές συνθηματικό (password) με κεφαλαία και πεζά, αριθμούς, ειδικά σύμβολα. Θα πρέπει να διαβάσουν όλα τα μηνύματα ασφαλείας από τον πάροχο και να αποδεχθούν μόνον τα αυθεντικά.
- Θα πρέπει να ενημερώσουν τον πάροχο εάν δουν ύποπτη δραστηριότητα στο προφίλ τους.
- Μπορούν να επικοινωνούν με συναδέλφους και ιδιώτες όπως θα το έκαναν στην πραγματική ζωή.
- Θα πρέπει να σκεφτούν τα υπέρ και τα κατά πριν στείλουν δημόσιο ή ιδιωτικό μήνυμα.
- Δεν θα πρέπει να σχολιάζουν σε απόψεις άλλων συμμετεχόντων, ειδικά εάν η συζήτηση ξεφεύγει.
- Πριν να συμμετάσχουν σε μια δημοφιλή συζήτηση, θα πρέπει να βεβαιωθούν ότι είναι αυθεντική και ότι γνωρίζουν όλα τα σχετικά δεδομένα.
- Να σκέφτονται πάντα πριν δημοσιεύσουν.

- Θα πρέπει να δίδουν ιδιαίτερη προσοχή στην επικοινωνία με συναδέλφους και διαδικτυα επαφών, καθώς οι κανόνες είναι ίδιοι με εκείνους της πραγματικής ζωής.
- Εάν διαπιστώσουν ότι κάποια επικοινωνία είναι ακατάλληλη, να την τερματίσουν και να ενημερώσουν αρμόδιο πρόσωπο ή φορέα (π.χ. μέσω αναφοράς στην πλατφόρμα).
- Η χρήση διαδικτύου κατά τη διάρκεια του ωραρίου εργασίας θα πρέπει να περιοριστεί, ώστε να μην επηρεάζεται αρνητικά η απόδοση ή η προσωπική ζωή.
- Ο στόχος δεν είναι να απομονωθούν οι δικαστές από τις νέες τεχνολογίες, αλλά να τις ελέγχουν και να τις χρησιμοποιούν με τρόπο θετικό και αποτελεσματικό.

Η Γνώμη αρ.25 (2022) του CCJE για την ελευθερία της έκφρασης των δικαστών¹⁰³

Η Γνώμη εκπονήθηκε με βάση τις προηγούμενες γνωμοδοτήσεις της CCJE, τα συναφή ευρωπαϊκά κείμενα, τις αρχές Bangalore, τις κατευθυντήριες γραμμές του UNODC για τη χρήση των ΜΚΔ από δικαστές και τη νομολογία του ΕΔΔΑ.

Σκοπός της είναι να χαρτογραφήσει το πεδίο της ελευθερίας της έκφρασης των δικαστών, εξετάζοντας τόσο τις νομικές όσο και τις δεοντολογικές της διαστάσεις. Σημείο αφετηρίας αποτελεί η διαπίστωση ότι σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, οι δικαστές έχουν όχι μόνον δικαίωμα αλλά και καθήκον να εκφέρουν δημόσιο λόγο, όταν το κράτος δικαίου ή η δημοκρατική τάξη τίθενται σε κίνδυνο. Ειδικότερα αναλύονται η έκφραση για ζητήματα που αφορούν τη λειτουργία της Δικαιοσύνης, η τοποθέτηση σε αμφιλεγόμενα ζητήματα δημόσιου ενδιαφέροντος και το εύρος της υποχρέωσης δικαστικής αυτοσυγκράτησης, τόσο εντός όσο και εκτός ακροατηρίου.

Η «δικαστική αυτοσυγκράτηση» ορίζεται στην εν λόγω Γνώμη ως η υποχρέωση αυτοπεριορισμού που επιβάλλεται νομοθετικά ή δεοντολογικά, ιδωμένη υπό το φως της νομολογίας του ΕΔΔΑ. Περιλαμβάνει εννοιολογικά τη διακριτικότητα, την επιφυλακτικότητα και τη μετριοπάθεια των δικαστών.

Κατά την εν λόγω ανάλυση σταθμίζονται τα –ενίοτε συγκρουόμενα και ενίοτε συμπληρωματικά– συμφέροντα: (α) το ατομικό δικαίωμα των δικαστών στην ελευθερία της έκφρασης (β) το δικαίωμα του κοινού σε ενημέρωση (γ) το δικαίωμα των διαδίκων σε δίκαιη δίκη και αμερόληπτο δικαστήριο και (δ) το τεκμήριο της αθωότητας. Υπογραμμίζεται ότι η αρχή της διάκρισης των εξουσιών –προϋπόθεση του κράτους δικαίου– προστατεύει αφενός τη δικαστική ανεξαρτησία αφετέρου την ελευθερία της έκφρασης των δικαστών, καλλιεργώντας αναπόφευκτες εντάσεις μεταξύ της αποφυγής της πολιτικοποίησης και της θεσμικής λογοδοσίας.

Η Γνώμη εξετάζει ακόμη τις δηλώσεις δικαστών όταν ενεργούν στο όνομα δικαστικών ενώσεων, δικαστηρίων ή δικαστικών συμβουλίων· δεν καλύπτει όμως τους συνταξιούχους δικαστές, παρά μόνον στον βαθμό που δεσμεύονται από το καθήκον τήρησης υπηρεσιακών απορρητών. Επίσης δεν πραγματεύεται την αιτιολογία των αποφάσεων. Αυτή συνιστά άσκηση δικαιοδοτικής και όχι ατομικής αρμοδιότητας· ο όρος «ΜΜΕ» χρησιμοποιείται για τον έντυπο, ραδιοτηλεοπτικό και διαδικτυακό Τύπο, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών ροής.

Τέλος παρουσιάζεται συγκριτική επισκόπηση της ισχύουσας ρύθμισης στα κράτη μέλη, όπως προέκυψε από σχετικό ερωτηματολόγιο της CCJE: του εύρους των δικαιωμάτων και των περιορισμών στην έκφραση· των κανόνων περί σχολιασμού εκκρεμών ή περατωμένων υποθέσεων· της συμμετοχής σε πολιτική δράση· της αυξανόμενης χρήσης των ΜΚΔ· των τυπολογιών των πειθαρχικών κυρώσεων.

¹⁰³ Consultative Council of European Judges. (2022). *Opinion No. 25: Freedom of expression of judges*. This translation into a non-official language has been carried out under the sole responsibility of the translator(s)/publisher.

Στόχος, όπως προμηνύεται, δεν είναι ο καθορισμός ενός ελάχιστου πυρήνα ελευθερίας της έκφρασης, αλλά η διαμόρφωση γενικών κατευθυντήριων γραμμών και η παροχή συνεκτικού πλαισίου για τον συνεχιζόμενο διάλογο γύρω από τα όρια και τις προϋποθέσεις άσκησης του συγκεκριμένου θεμελιώδους δικαιώματος.

Γενικές αρχές

Όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 10 ΕΣΔΑ, κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία της γνώμης και τη λήψης και μετάδοσης πληροφοριών και ιδεών χωρίς επέμβαση δημόσιας Αρχής και ανεξαρτήτως συνόρων. Η ελευθερία της έκφρασης αποτελεί ένα από τα βασικά θεμέλια μιας δημοκρατικής κοινωνίας, μία από τις ουσιώδεις προϋποθέσεις για την πρόοδό της και την ανάπτυξη κάθε ανθρώπου. Συνεπώς οι εξαιρέσεις από την ελευθερία αυτή πρέπει να ερμηνεύονται στενά και η αναγκαιότητα οποιουδήποτε περιορισμού πρέπει να τεκμηριώνεται πειστικά.

Υιοθετείται ευρεία ερμηνεία ως προς το προσωπικό πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης των δικαστών ως ατομικού δικαιώματος. Συνεπώς οι δικαστές απολαμβάνουν το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης όπως κάθε άλλος πολίτης. Το δικαίωμα αυτό εκτείνεται σε προσωπικές απόψεις που εκφράζονται σε σχέση με την άσκηση των καθηκόντων τους και παρέχει στους δικαστές τη δυνατότητα να εκφράζονται τόσο εντός όσο και εκτός δικαστηρίου, δημόσια ή ιδιωτικά, καθώς και να συμμετέχουν σε δημόσιες συζητήσεις και γενικότερα στην κοινωνική ζωή.

Ωστόσο ο θεσμικός και κρατικός χαρακτήρας του δικαστικού λειτουργήματος προσδίδει στην ελευθερία της έκφρασης των δικαστών αμφίσημο χαρακτήρα. Οι δηλώσεις τους ενδέχεται να επηρεάσουν τη δημόσια εικόνα του δικαστικού συστήματος, καθώς το κοινό μπορεί να τις αντιληφθεί όχι μόνον ως υποκειμενικές αλλά και ως αντικειμενικές αξιολογήσεις, αποδίδοντάς τες σε ολόκληρο τον θεσμό.

Στην επίσημη λειτουργία τους οι δικαστές κατέχουν εξέχουσα θέση στην κοινωνία ως εγγυητές του κράτους δικαίου και της Δικαιοσύνης. Η ουσία του δικαστικού ρόλου έγκειται στην ικανότητα αντικειμενικής και αμερόληπτης θεώρησης των εμπλεκομένων μερών σε μία διαφορά. Είναι εξίσου σημαντικό να γίνονται αντιληπτοί από το κοινό ως έχοντες αυτήν την ικανότητα. Αυτό διότι χρειάζονται την εμπιστοσύνη του κοινού στην ανεξαρτησία και την αμεροληψία τους, ώστε να ασκούν επιτυχώς τα καθήκοντά τους και να διατηρούν το κύρος της Δικαιοσύνης ως φορέα επίλυσης νομικών διαφορών ή καθορισμού της ενοχής ή της αθωότητας σε ποινικές κατηγορίες. Συνεπώς οι δικαστές οφείλουν να επαληθεύουν αυτές τις αξίες μέσα από τη συμπεριφορά τους. Είναι, λοιπόν, θεμιτό το Κράτος να επιβάλλει στους δικαστές καθήκον αυτοσυγκράτησης που λαμβάνει δεόντως υπόψη τον ρόλο τους στην κοινωνία.

Υπό τα ανωτέρω δεδομένα, τα «καθήκοντα και ευθύνες» που προβλέπονται στην παράγραφο 2 του άρθρου 10 ΕΣΔΑ αποκτούν ιδιαίτερη σημασία όσον αφορά τις δηλώσεις των δικαστών. Όσον αφορά τους νομικούς περιορισμούς στην ελευθερία της έκφρασης των δικαστών, το άρθρο αυτό ορίζει ότι οι περιορισμοί πρέπει να προβλέπονται από τον νόμο και να είναι αναγκαίοι σε μια δημοκρατική έννομη τάξη για την επίτευξη θεμιτού σκοπού. Θεμιτοί σκοποί, όπως ορίζονται στο άρθρο, περιλαμβάνουν τη διαφύλαξη του κύρους και

της αμεροληψίας της Δικαιοσύνης και την προστασία του απορρήτου της διαδικασίας. Επιπλέον τα δικαιώματα τρίτων (όπως η διασφάλιση του τεκμηρίου της αθωότητας) συνιστούν θεμιτούς σκοπούς για τον περιορισμό της ελευθερίας της έκφρασης. Ελλείψει θεμιτού σκοπού ο περιορισμός του δικαιώματος ελεύθερης έκφρασης των δικαστών ενδέχεται να εκληφθεί ως αθέμιτη αντίδραση σε επικρίσεις τους. Στα περισσότερα κράτη μέλη οι δεοντολογικοί περιορισμοί στην ελευθερία του λόγου των δικαστών αποσκοπούν σε παρεμφερείς στόχους.

Ο περιορισμός της ελευθερίας της έκφρασης απαιτεί αιτιολόγηση. Στη νομολογία του ΕΔΔΑ μία επέμβαση θεωρείται αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία όταν ανταποκρίνεται σε «επιτακτική κοινωνική ανάγκη» και είναι «ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο θεμιτό σκοπό». Η αρχή της αναλογικότητας απαιτεί η μέθοδος που ακολουθείται και η απόφαση που λαμβάνεται να είναι η λιγότερο περιοριστική.

Συνεπώς πρέπει να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ του θεμελιώδους δικαιώματος των δικαστών στην ελευθερία της έκφρασης και του θεμιτού συμφέροντος μιας δημοκρατικής κοινωνίας να διατηρήσει τη δημόσια εμπιστοσύνη στη Δικαιοσύνη. Οι αρχές Bangalore διατυπώνουν δύο βασικά κριτήρια. Το πρώτο είναι κατά πόσον η εμπλοκή των δικαστών μπορεί ευλόγως να υπονομεύσει την εμπιστοσύνη στην αμεροληψία τους. Το δεύτερο είναι κατά πόσον μια τέτοια εμπλοκή μπορεί να τους εκθέσει αδικαιολόγητα σε πολιτικές επιθέσεις ή να είναι ασυμβίβαστη με την αξιοπρέπεια του δικαστικού λειτουργήματος. Εάν συντρέχει κάποιο από τα δύο, οι δικαστές πρέπει να την αποφύγουν. Το κρίσιμο ερώτημα είναι κατά πόσον, σε συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο και στα μάτια ενός εύλογου και ενήμερου παρατηρητή, οι δικαστές εμπλέκονται σε δραστηριότητα που ενδέχεται αντικειμενικά να θίξει την ανεξαρτησία ή την αμεροληψία τους. Σημαντικά κριτήρια είναι η διατύπωση της δήλωσης, οι περιστάσεις, το πλαίσιο και το συνολικό υπόβαθρο στο οποίο αυτή έγινε, περιλαμβανομένης της θέσης των εμπλεκόμενων δικαστών.

Για να επιτευχθεί εύλογη ισορροπία, ο βαθμός στον οποίον οι δικαστές μπορούν και πρέπει να συμμετέχουν στην κοινωνία απαιτεί επαρκή αξιολόγηση. Πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ότι δημόσιες δηλώσεις των δικαστών μπορούν να συμβάλουν στην προστασία του κράτους δικαίου και της διάκρισης των εξουσιών.

Διορθωτικά μέτρα, όπως η αυτοεξαίρεση ή η εθελούσια απόσυρση, θα πρέπει να προτιμώνται έναντι γενικού προληπτικού περιορισμού της ελευθερίας της έκφρασης των δικαστών για την αποφυγή τέτοιων καταστάσεων.

Ο καθορισμός του περιεχομένου και των κανόνων για την ελευθερία της έκφρασης και των δεοντολογικών περιορισμών στην άσκηση της θα πρέπει να γίνεται από τους ίδιους τους δικαστές ή από δικαστικές ενώσεις.

Κατά την εκτίμηση οποιασδήποτε επέμβασης πρέπει επίσης να εξετάζεται η αναλογικότητα της κύρωσης ή άλλου μέτρου. Οι ποινές δεν θα πρέπει να έχουν αποτρεπτικό αποτέλεσμα (chilling effect) για την άσκηση του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης από άλλους δικαστές, δηλαδή δεν θα πρέπει να λειτουργούν αποτρεπτικά ως προς την έκφραση γνώμης σε θέματα που αφορούν τη λειτουργία της Δικαιοσύνης και το δικαστικό σύστημα. Απόψεις που διατυπώνονται σύμφωνα με τις συστάσεις της εν λόγω Γνώμης δεν θα πρέπει να υπόκεινται σε πειθαρχικά μέτρα.

Περιορισμοί στην ελευθερία της έκφρασης / Επίμαχες περιπτώσεις

Προκειμένου να υποβοηθηθούν οι δικαστές στην επίτευξη ισορροπίας μεταξύ του δικαιώματός τους στην ελευθερία της έκφρασης και του στόχου της διατήρησης της δημόσιας εμπιστοσύνης στην αμεροληψία και την ανεξαρτησία τους, πρέπει να παρέχονται κατευθυντήριες γραμμές ως προς:

- δηλώσεις που ενδέχεται να οδηγήσουν σε εξαίρεσή τους (ενότητες 1 και 2) ·
- δηλώσεις που ενδέχεται να πλήξουν την εξουσία και τη φήμη της Δικαιοσύνης (ενότητες 3 και 4) · και
- την άσκηση πολιτικών καθηκόντων που ενδέχεται να εγείρουν ζητήματα διάκρισης των εξουσιών (ενότητα 5).

1. Δηλώσεις με σύνδεση προς δικαστικές υποθέσεις

Η CCJE υπογραμμίζει ότι οι δικαστές πρέπει να αποφεύγουν κάθε σχόλιο που ενδέχεται να επηρεάσει ή ευλόγως να θεωρηθεί ότι επηρεάζει το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη οποιουδήποτε προσώπου ή ζητήματος που εκκρεμεί ενώπιον τους. Δηλώσεις δικαστή επί εκκρεμούς υπόθεσης, συμπεριλαμβανομένου του ύφους και του συμφραζομένου της δήλωσης, μπορούν να επηρεάσουν το εν λόγω δικαίωμα. Τόνισε ότι κατά την άσκηση της δικαιοδοτικής τους λειτουργίας, οι δικαστές πρέπει να επιδεικνύουν τη μέγιστη διακριτικότητα σε υποθέσεις που χειρίζονται, για να διατηρούν την εικόνα της αμεροληψίας τους. Πρέπει να αποφεύγουν να δημιουργούν την εντύπωση προσωπικών προκαταλήψεων ή μεροληψίας. Εάν οι δικαστές αφήσουν δημοσίως να εννοηθεί ότι έχουν ήδη σχηματίσει αρνητική άποψη για την υπόθεση ενός διαδίκου, οι δηλώσεις τους θεμελιώνουν αντικειμενικά τον φόβο του διαδίκου για έλλειψη αμεροληψίας. Η CCJE υιοθετεί συνεπώς την απαίτηση, όπως προβλέπεται στο Υπόμνημα των αρχών Bangalore, ότι οι δικαστές πρέπει να επιδεικνύουν αποστασιοποιημένη, αντικειμενική, αμερόληπτη, ανοικτόμυαλη και ισορροπημένη στάση στις δημόσιες δηλώσεις τους, ιδίως όταν υπάρχει πιθανή σύνδεση με εκκρεμείς ή εν εξελίξει διαδικασίες.

Το γεγονός και μόνον ότι ένα θέμα ενδέχεται να αποτελέσει αντικείμενο μελλοντικής δικαστικής διαφοράς δεν αρκεί για να αποκλειστεί η ελευθερία της έκφρασης των δικαστών, ιδίως όταν η πιθανότητα να επιληφθούν οι ίδιοι της συγκεκριμένης υπόθεσης είναι μικρή.

Αυξημένη προσοχή απαιτείται στο πλαίσιο εν εξελίξει ερευνών, ιδίως ποινικών, σε σχέση με τη διασφάλιση του τεκμηρίου της αθωότητας κατά το άρθρο 6 § 2 ΕΣΔΑ. Σε ποινικές διαδικασίες, οι δικαστές πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί στη διατύπωση δηλώσεων που απευθύνονται στο κοινό πριν κάποιος κατηγορούμενος δικαστεί και κριθεί ένοχος για συγκεκριμένο αδίκημα. Δηλώσεις που προεξοφλούν ενοχή αντίκεινται στο άρθρο 6 ΕΣΔΑ.

Σχόλια δικαστών επί υποθέσεων που έχουν ήδη κριθεί (πλην των δικών τους) δεν εγείρουν κατ' ανάγκην ζητήματα αμεροληψίας. Η σχολιαστική ανάλυση της νομολογίας συνδέεται

άμεσα με την επαγγελματική τους δραστηριότητα. Οι δικαστές μπορούν να διατυπώνουν εποικοδομητικά και με σεβασμό σχόλια για υποθέσεις που έχουν κριθεί.

Οι δικαστές οφείλουν να επιδεικνύουν επιφυλακτικότητα στις σχέσεις τους με τα ΜΜΕ και να αποφεύγουν οποιαδήποτε προσωπική εκμετάλλευση της σχέσης τους με δημοσιογράφους. Δεν πρέπει να δημιουργείται η εντύπωση ότι επιχειρούν να επηρεάσουν την έκβαση υποθέσεων μέσω επικοινωνίας με τα ΜΜΕ.

Η CCJE συμφωνεί με το ΕΔΔΑ ότι οι μεμονωμένοι δικαστές πρέπει να αποφεύγουν τη χρήση των ΜΜΕ σχετικά με τις ίδιες τους τις υποθέσεις, ακόμη και εάν προκαλούνται. Εάν ο Τύπος ή μέλη του κοινού επικρίνουν απόφαση, οι δικαστές οφείλουν να μην απαντούν με επιστολές στον Τύπο ή με απαντήσεις σε δημοσιογράφους. Να ανταποκρίνονται στις θεμιτές προσδοκίες των πολιτών μέσω σαφώς αιτιολογημένων αποφάσεων. Ωστόσο όταν η απόφασή τους δέχεται άδικη κριτική, οι ενώσεις δικαστών, το δικαστικό συμβούλιο ή/και ο Πρόεδρος του δικαστηρίου φέρουν θεσμικό καθήκον να αποσαφηνίζουν τα γεγονότα, ώστε να διαφυλάξουν την εικόνα μιας ανεξάρτητης και αυθεντικής Δικαιοσύνης ακόμη και στον δημόσιο διάλογο. Επιπλέον σε εξαιρετικές περιπτώσεις όπου οι δικαστές υφίστανται δυσφήμιση ή διασυρμό δικαιούνται - όπως κάθε πολίτης - να υπερασπιστούν τους εαυτούς τους και να προστατεύσουν την ακεραιότητά τους. Σε τέτοιες περιπτώσεις πρέπει να τους παρέχεται θεσμική υποστήριξη.

Εμπιστευτικές πληροφορίες που αποκτώνται από τους δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιούνται ή να αποκαλύπτονται για σκοπούς άσχετους με τα καθήκοντά τους.

Σε καμία περίπτωση επιτρέπεται να υποχρεώνονται οι δικαστές να εξηγήσουν δημόσια τους λόγους της απόφασής τους.

2. Δηλώσεις στο πλαίσιο δημόσιου διαλόγου

Οι αρχές της Δημοκρατίας, της διάκρισης των εξουσιών και του πλουραλισμού απαιτούν την ελευθερία των δικαστών να συμμετέχουν σε συζητήσεις δημόσιου ενδιαφέροντος. Ωστόσο η αρχή της διάκρισης των εξουσιών απαιτεί οι δικαστές να μην λειτουργούν ως πολιτικοί όταν εκφράζονται δημόσια. Πρέπει συνεπώς να επιτυγχάνεται εύλογη ισορροπία ανάμεσα στον βαθμό συμμετοχής των δικαστών στον δημόσιο διάλογο και στην ανάγκη να είναι - και να φαίνονται - ανεξάρτητοι και αμερόληπτοι κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Το περιεχόμενο και το πλαίσιο μιας δήλωσης έχουν ιδιαίτερη σημασία υπό αυτό το πρίσμα.

Λόγω της ιδιαίτερης θέσης τους σε μια Δημοκρατία θεμελιωμένη στο κράτος δικαίου, οι δικαστές διαθέτουν την εξειδίκευση και την αντίστοιχη ευθύνη να συμβάλλουν στη βελτίωση του δικαίου, στην υπεράσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, στο νομικό σύστημα και στη λειτουργία της Δικαιοσύνης. Υπό την προϋπόθεση διατήρησης της αμεροληψίας και ανεξαρτησίας τους, πρέπει να επιτρέπεται - και σε ορισμένες περιπτώσεις να ενθαρρύνεται - η συμμετοχή τους σε νομικές συζητήσεις με ενημερωτικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα, η έκφραση απόψεων για αδυναμίες στην εφαρμογή του δικαίου, καθώς και προτάσεων για βελτίωσή του συστήματος απονομής Δικαιοσύνης.

Σε όλες τις δημόσιες δηλώσεις για θέματα δημόσιου ενδιαφέροντος, οι δικαστές πρέπει να εκφράζονται με φρόνηση, μετριοπάθεια, ισορροπία και σεβασμό. Πρέπει να αποφεύγουν διακρίσεις, πολιτικό, φιλοσοφικό ή θρησκευτικό προσηλυτισμό ή ακτιβισμό.

3. Δηλώσεις σχετικά με ζητήματα θεσμικού ενδιαφέροντος για τη Δικαιοσύνη

Οι δικαστές έχουν δικαίωμα να εκφράζουν απόψεις για ζητήματα που αφορούν θεμελιώδη δικαιώματα, το κράτος δικαίου, τους διορισμούς ή τις προαγωγές στη Δικαιοσύνη και τη λειτουργία του δικαστικού συστήματος, περιλαμβανομένης της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης και της διάκρισης των εξουσιών. Εφόσον ένα ζήτημα επηρεάζει άμεσα τη λειτουργία των δικαστηρίων, οι δικαστές πρέπει επίσης να μπορούν να τοποθετούνται, ακόμη και επί πολιτικά ευαίσθητων θεμάτων, περιλαμβανομένων νομοθετικών προτάσεων ή κυβερνητικών πολιτικών. Αυτό απορρέει από το γεγονός ότι το κοινό έχει νόμιμο ενδιαφέρον να ενημερώνεται για τέτοια ζητήματα, τα οποία αφορούν θεμελιώδη στοιχεία της δημοκρατικής κοινωνίας. Οι δικαστές που κατέχουν ηγετικές θέσεις ή συμμετέχουν σε ενώσεις δικαστών ή στο δικαστικό συμβούλιο βρίσκονται σε πλεονεκτική θέση να μιλούν εξ ονόματος της Δικαιοσύνης.

Οι δικαστές έχουν δικαίωμα να εκφράζονται και να διατυπώνουν αιτήματα αναφορικά με την επαγγελματική τους κατάσταση, τις συνθήκες εργασίας τους και άλλα ζητήματα που σχετίζονται με τα επαγγελματικά τους συμφέροντα. Οι ενώσεις δικαστών διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο σε αυτό.

Οι δικαστές οφείλουν να επιδεικνύουν αυτοσυγκράτηση, ώστε να μην υπονομεύουν την αμεροληψία ή την ανεξαρτησία τους. Επιπλέον οι δημόσιες τοποθετήσεις προς την Κυβέρνηση σε ζητήματα που αφορούν τη Δικαιοσύνη δεν πρέπει να εκλαμβάνονται ως άσκηση πίεσης (lobbying) ούτε να υποδηλώνουν εκ των προτέρων πώς θα αποφασίσουν οι δικαστές εάν ένα σχετικό ζήτημα φτάσει ενώπιόν τους. Οι ανώτατοι δικαστές πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί λόγω της προβλεπόμενης θέσης τους.

4. Δημόσια κριτική προς τη Δικαιοσύνη / άλλους δικαστές

Όσον αφορά τη δημόσια κριτική ή την πληροφόρηση για ζητήματα που αφορούν τη Δικαιοσύνη, περιλαμβανομένων σχολίων για άλλους δικαστές, η CCJE ακολουθεί το ΕΔΔΑ, αναγνωρίζοντας ότι η αυτοσυγκράτηση είναι απαραίτητη σε όλες τις περιπτώσεις όπου είναι πιθανό να τεθεί υπό αμφισβήτηση το κύρος ή η δικαστική αμεροληψία. Αυτό διότι είναι αναγκαίο να προστατευτεί η δημόσια εμπιστοσύνη από επιζήμιες επιθέσεις, ιδίως δεδομένου ότι οι δικαστές που επικρίνονται δεσμεύονται από υποχρέωση αυτοσυγκράτησης που τους εμποδίζει να απαντήσουν.

Δηλώσεις είναι επιτρεπτές εφόσον δεν υπερβαίνουν τα όρια της επαγγελματικής κριτικής, εντάσσονται σε διάλογο για ζητήματα μείζονος δημόσιου ενδιαφέροντος και βασίζονται σε τεκμηριωμένους ισχυρισμούς. Η μετριοπάθεια και η ευπρέπεια πρέπει να καθοδηγούν τους δικαστές ακόμη και όταν μεταδίδουν ορθή πληροφόρηση. Όταν επικρίνουν άλλους παράγοντες του δικαστικού συστήματος, οφείλουν να επιδεικνύουν σεβασμό. Η κριτική δεν πρέπει να υπαγορεύεται από προσωπική δυσαρέσκεια ή εχθρότητα ούτε να επιδιώκει προσωπικά οφέλη. Σε γενικές γραμμές, οι δικαστές πρέπει να αποφεύγουν την παρορμητική, ανεύθυνη ή προσβλητική έκφραση.

Είναι σημαντικό η δικαστική εξουσία να διαμορφώνει περιβάλλον που επιτρέπει στους δικαστές να διατυπώνουν κριτικά σχόλια, ιδιαίτερα σε ιεραρχικά δομημένα συστήματα όπου εξαρτώνται από ανώτερους δικαστές για τις προαγωγές. Ωστόσο οι δικαστές οφείλουν να εξαντλούν πρώτα κάθε διαθέσιμο εσωτερικό ένδικο μέσο, πριν απευθυνθούν δημόσια.

5. Ενεργή πολιτική εντολή / προηγούμενη πολιτική ιδιότητα

Η άμεση εμπλοκή σε κομματική πολιτική μπορεί να δημιουργήσει αμφιβολίες ως προς τη διάκριση των εξουσιών και τη δικαστική ανεξαρτησία ή αμεροληψία, για αυτό και πολλά κράτη περιορίζουν τις πολιτικές δραστηριότητες των δικαστών. Με στόχο την κατοχύρωση των δικαιωμάτων του άρθρου 6 ΕΣΔΑ, το ΕΔΔΑ αναγνωρίζει ως ανάλογο μέτρο τον αποκλεισμό των δικαστών από πολιτικά αξιώματα. Το Υπόμνημα των αρχών Bangalore αναφέρει ότι τα δικαστικά καθήκοντα είναι ασυμβίβαστα με ορισμένες πολιτικές δραστηριότητες, όπως η ιδιότητα μέλους εθνικού κοινοβουλίου ή δημοτικού συμβουλίου.

Η CCJE συμφωνεί με το ΕΔΔΑ ότι η προηγούμενη ένταξη σε πολιτικό κόμμα δεν αρκεί για να τεθεί υπό αμφισβήτηση η δικαστική αμεροληψία, ιδίως εάν δεν υπάρχει ένδειξη ότι αυτή συνδέεται με την ουσία της υπόθεσης.

Ωστόσο προς διασφάλιση της δημόσιας εμπιστοσύνης στη Δικαιοσύνη, βασικά πρότυπα δικαστικής συμπεριφοράς, όπως η διατήρηση της φήμης της Δικαιοσύνης, συνεχίζουν να ισχύουν όταν οι δικαστές κατέχουν πολιτική εντολή. Εάν παραβιάσουν τα πρότυπα της ανεξαρτησίας και αμεροληψίας μέσω δηλώσεων τους κατά την πολιτική τους δράση, οφείλουν να αυτοεξαιρεθούν από υποθέσεις που σχετίζονται με τα επίμαχα ζητήματα. Για να μπορούν να επιστρέψουν στα καθήκοντά τους μετά την πολιτική τους ιδιότητα, είναι απαραίτητο να αποφεύγουν δηλώσεις που θα μπορούσαν να τους καταστήσουν ακατάλληλους για το δικαστικό αξίωμα.

Σε χώρες όπου επιτρέπεται στους δικαστές να κατέχουν (μερικής απασχόλησης) πολιτική εντολή ή να είναι μέλη πολιτικών κομμάτων παράλληλα με την άσκηση των καθηκόντων τους, αυτοί πρέπει να επιδεικνύουν αυτοσυγκράτηση, ώστε να μη διακυβεύεται η ανεξαρτησία ή η αμεροληψία τους. Είναι κρίσιμο να αποφεύγουν να υιοθετούν αυστηρά κομματικές και αμετακίνητες θέσεις επί ζητημάτων που εγείρουν εύλογες αμφιβολίες ως προς την ικανότητά τους να κρίνουν αντικειμενικά.

Υπεράσπιση της δικαστικής ανεξαρτησίας ως νομικό και/ή δεοντολογικό καθήκον των δικαστών, των ενώσεων δικαστών και των Δικαστικών Συμβουλίων

Σε συμφωνία με τις Γνώμες αρ. 3 (2002) και αρ. 18 (2015) της CCJE, η Επιτροπή τονίζει ότι οι δικαστές φέρουν ευθύνη για την προώθηση και την προστασία της δικαστικής ανεξαρτησίας, η οποία λειτουργεί όχι μόνον ως συνταγματική εγγύηση υπέρ των ιδίων, αλλά και επιβάλλει νομικό ή και δεοντολογικό καθήκον διατήρησής της και δημόσιας υπεράσπισής της, όταν το κράτος δικαίου και η δικαστική ανεξαρτησία απειλούνται. Το καθήκον αυτό εκτείνεται τόσο στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική ανεξαρτησία.

Ενόψει της ευρωπαϊκής και διεθνούς συνεργασίας στον νομικό τομέα και της σημασίας του ευρωπαϊκού και διεθνούς δικαίου στην προστασία της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης, οι δικαστές μπορούν να αντιμετωπίζουν απειλές κατά της ανεξαρτησίας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Εάν η δικαστική ανεξαρτησία ή η ικανότητα της δικαστικής εξουσίας να επιτελέσει τον συνταγματικό της ρόλο απειληθούν ή πληγούν, η Δικαιοσύνη οφείλει να είναι ανθεκτική και να υπερασπιστεί τη θέση της με θάρρος. Το καθήκον αυτό καθίσταται ιδιαίτερα επιτακτικό όταν η Δημοκρατία παρουσιάζει δυσλειτουργίες, όταν οι θεμελιώδεις αξίες καταρρέουν και η δικαστική ανεξαρτησία πλήττεται.

Δεδομένου ότι το καθήκον υπεράσπισης απορρέει από την ίδια τη δικαστική ανεξαρτησία, ισχύει για κάθε δικαστή. Όταν οι δικαστές εκφράζονται όχι μόνον ατομικά, αλλά και εκπροσωπώντας δικαστικό συμβούλιο, ένωση δικαστών ή άλλο συλλογικό θεσμικό όργανο, η προστασία που τους παρέχεται είναι αυξημένη. Λαμβάνοντας αυτό υπόψη και αναλόγως της φύσης και του πλαισίου του ζητήματος, το δικαστικό συμβούλιο, οι ενώσεις δικαστών, οι Πρόεδροι δικαστηρίων ή άλλοι ανεξάρτητοι θεσμοί είναι ενδεχομένως καταλληλότεροι να τοποθετηθούν, π.χ. επί ζητημάτων συνταγματικού επιπέδου. Οι δικαστές μπορούν επίσης να εκφράζουν τις απόψεις τους στο πλαίσιο διεθνούς ένωσης δικαστών.

Εάν κάποιο από τα προαναφερθέντα ζητήματα προκύψει στο ίδιο το δικαστήριο του συγκεκριμένου δικαστή και η αμεροληψία του μπορεί ευλόγως να αμφισβητηθεί, οφείλει να αυτοεξαιρεθεί από τη διαδικασία.

Δεοντολογικό καθήκον των δικαστών να εξηγούν τη λειτουργία της Δικαιοσύνης στο κοινό

Οι δικαστές οφείλουν να καταβάλλουν προσπάθεια για την ενίσχυση και διατήρηση της δημόσιας εμπιστοσύνης στο έργο της Δικαιοσύνης, προάγοντας την κατανόηση, τη διαφάνεια και συμβάλλοντας στην αποτροπή διαστρεβλωμένων αντιλήψεων από την πλευρά του κοινού. Η CCJE ενστερνίζεται τη θέση που διατυπώνεται στις αρχές Bangalore, ότι οι δικαστές θα πρέπει να επιδιώκουν να ενημερώνουν το κοινό για το τι σημαίνει δικαστική ανεξαρτησία. Επιπλέον οι δικαστές πρέπει να εξηγούν τη λειτουργία της Δικαιοσύνης, τα καθήκοντα και τις εξουσίες τους, τον ρόλο της δικαστικής εξουσίας και τη σχέση της με τις άλλες εξουσίες του Κράτους. Γενικά οφείλουν να καταδεικνύουν πώς λειτουργούν στην πράξη οι αξίες του δικαστικού συστήματος.

Μέχρι σήμερα, η CCJE έχει εστιάσει στον εκπαιδευτικό ρόλο των δικαστηρίων και των ενώσεων δικαστών, δεδομένου ότι βρίσκονται σε πλεονεκτική θέση για να αναλάβουν τέτοιο ρόλο. Η Committee of Ministers έχει ενθαρρύνει την ίδρυση γραφείων Τύπου ή υπηρεσιών επικοινωνίας υπό την ευθύνη των δικαστηρίων, των δικαστικών συμβουλίων ή άλλου ανεξάρτητου οργάνου. Το ENCJ σημειώνει ότι οι μεμονωμένοι δικαστές πρέπει να είναι επιφυλακτικοί ως προς την εμφάνισή τους ως εκπροσώπων στα ΜΜΕ.

Η CCJE θεωρεί ότι μεμονωμένοι δικαστές, με τις κατάλληλες επικοινωνιακές δεξιότητες, μπορούν επίσης να εξηγούν τη λειτουργία και τις αξίες της Δικαιοσύνης. Εκτός από εκπαιδευτικά φόρουμ, μπορούν να χρησιμοποιούν τα ΜΜΕ – συμπεριλαμβανομένων των

ΜΚΔ – ως χρήσιμα εργαλεία ενημέρωσης και εκπαίδευσης του κοινού. Στις περιπτώσεις αυτές, οι δικαστές πρέπει να προετοιμάζονται επαρκώς σε συνεργασία με συναδέλφους επιφορτισμένους με τα μέσα ή τους υπευθύνους δημόσιας πληροφόρησης και να τηρούν τις αρχές της δικαστικής αυτοσυγκράτησης, εκφραζόμενοι με ουδετερότητα και αμεροληψία.

Χρήση ΜΚΔ από δικαστές

1. Ελευθερία της έκφρασης των δικαστών εκτός και εντός διαδικτύου

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι τα δικαιώματα που απολαμβάνουν οι πολίτες εκτός διαδικτύου προστατεύονται εξίσου και στο διαδίκτυο, ιδίως η ελευθερία της έκφρασης. Υπό τις προϋποθέσεις που ακολουθούν, οι δικαστές μπορούν να χρησιμοποιούν τα ΜΚΔ όπως κάθε άλλος πολίτης.

2. Διαμόρφωση κατευθυντήριων γραμμών για τη χρήση ΜΚΔ από δικαστές

A) Ορισμός ΜΚΔ

Η CCJE υπενθυμίζει τον γενικό ορισμό των ΜΚΔ ως μορφών ηλεκτρονικής επικοινωνίας (όπως ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης και μικροϊστολογίας) μέσω των οποίων οι χρήστες δημιουργούν διαδικτυακές κοινότητες για να μοιράζονται πληροφορίες, ιδέες, προσωπικά μηνύματα και άλλο περιεχόμενο (π.χ. βίντεο). Σύμφωνα με τη Σύσταση CM/Rec(2022)11 της Committee of Ministers για τις αρχές διακυβέρνησης των μέσων και της επικοινωνίας, η Γνώμη χρησιμοποιεί ευρύ ορισμό του όρου «μέσα» και χαρακτηρίζει τις κοινωνικές πλατφόρμες ως ψηφιακές υπηρεσίες που συνδέουν χρήστες σε πολυμερείς αγορές, θέτουν τους κανόνες για τις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις και χρησιμοποιούν αλγοριθμικά συστήματα για συλλογή, ανάλυση και εξατομίκευση των υπηρεσιών τους.

B) Εφαρμογή του γενικού κανόνα δικαστικής αυτοσυγκράτησης

Τα διεθνή κείμενα παρέχουν ελάχιστες κατευθύνσεις για το πώς οι δικαστές πρέπει να ασκούν την ελευθερία της έκφρασής τους στο διαδίκτυο. Ωστόσο υπάρχει συναίνεση – την οποία συμμερίζεται η CCJE – ότι εφαρμόζεται ο γενικός κανόνας της δικαστικής αυτοσυγκράτησης. Συνεπώς οι δικαστές πρέπει να αποφεύγουν την έκφραση απόψεων ή τη δημοσίευση προσωπικών πληροφοριών στο διαδίκτυο που θα μπορούσαν να υπονομεύσουν τη δικαστική ανεξαρτησία και τη δικαστική αμεροληψία, το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη ή την αξιοπρέπεια του λειτουργήματός τους και (τη δημόσια εμπιστοσύνη στην) εξουσία της Δικαιοσύνης. Για αυτό, απαιτείται ιδιαίτερη επιφυλακτικότητα στη χρήση των ΜΚΔ. Η εφαρμογή του κανόνα της αυτοσυγκράτησης δεν σημαίνει αποχώρηση των δικαστών από τον δημόσιο βίο των ΜΚΔ.

Με ορισμένες εξαιρέσεις, η ιδιωτική επικοινωνία δεν πρέπει να υπόκειται σε περιορισμούς της ελευθερίας της έκφρασης. Ως ιδιωτική νοείται η επικοινωνία που γίνεται ατομικά ή σε κλειστή ομάδα με περιορισμένη πρόσβαση την οποία εγκρίνουν οι δικαστές, όπως προσωπικά μηνύματα ή κλειστές ομάδες κοινωνικής πλατφόρμας.

Γ) Προσαρμογή της δικαστικής συμπεριφοράς στις ειδικές προκλήσεις των ΜΚΔ

Η χρήση των ΜΚΔ εγείρει νέες προκλήσεις και δεοντολογικά ζητήματα ως προς την αρμοδιότητα του περιεχομένου και την εμφάνιση προκατάληψης ή ενδιαφέροντος. Τα μέσα αυτά επιτρέπουν ευρεία πρόσβαση και αναμετάδοση, γεγονός που συνεπάγεται εντονότερο έλεγχο. Περιέχουν μόνιμα αποθηκευμένο περιεχόμενο, αυξάνοντας τον κίνδυνο προφίλ ή κατάχρησης προσωπικών πληροφοριών. Η επικοινωνία είναι ταχεία και αιχμηρή, γεγονός που μπορεί να ωθήσει σε απερίσκεπτες αναρτήσεις. Ενέργειες όπως το «like» ή η κοινοποίηση θεωρούνται εκφράσεις άποψης. Επειδή δεν υπάρχει «φίλτρο» δημοσίευσης, όπως στα παραδοσιακά μέσα, οι δικαστές μπορούν να δημοσιεύσουν οτιδήποτε σκέφτονται.

Οι κίνδυνοι αυτοί απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή από τους δικαστές στις αναρτήσεις τους. Η CCJE επισημαίνει τον σημαντικό κίνδυνο το προσωπικό περιεχόμενο να θίξει την ατομική φήμη ή τη φήμη της Δικαιοσύνης γενικότερα. Επομένως οι δικαστές δεν πρέπει να επικοινωνούν με διαδίκους, εκπροσώπους τους ή το κοινό για υποθέσεις που εκκρεμούν ή είναι πιθανόν να επιληφθούν. Οφείλουν να είναι επιφυλακτικοί ακόμη και ως προς δηλώσεις σε κλειστές ομάδες και να αποφεύγουν τη διαμόρφωση «προφίλ» που υποδηλώνει έλλειψη αντικειμενικότητας. Το ίδιο ισχύει για ομάδες στις οποίες εισέρχονται, τα πρόσωπα που ακολουθούν και τις αναρτήσεις που επιδοκιμάζουν ή αναμεταδίδουν. Όταν αυτές είναι μονομερείς ενδέχεται να προκαλέσουν αμφιβολίες για την ανεξαρτησία και αμεροληψία τους.

Οι δικαστές οφείλουν να διατηρούν το κύρος, την ακεραιότητα, τη σοβαρότητα και την αξιοπρέπεια του λειτουργήματός τους. Πρέπει να λαμβάνουν υπόψη ότι η γλώσσα, η ενδυμασία, οι φωτογραφίες ή άλλες προσωπικές πληροφορίες μπορεί να θίξουν τη φήμη της Δικαιοσύνης. Η κοινοποίηση στοιχείων για τον τρόπο ζωής ή την οικογενειακή ζωή ενέχει ορισμένους κινδύνους. Αν μια έκφραση μπορεί να θίξει τη φήμη που έχει ένας/μία δικαστής ή της Δικαιοσύνης, πρέπει να εκτιμάται κατά περίπτωση.

Οι δικαστές δεν πρέπει να δραστηριοποιούνται στα ΜΚΔ κατά τρόπο που να επηρεάζει αρνητικά τη δημόσια αντίληψη για την ακεραιότητα της Δικαιοσύνης, π.χ. ως «influencers».

Οι δικαστές πρέπει να εξετάζουν κατά πόσον ανάρμοστο περιεχόμενο από το παρελθόν (πριν τον διορισμό τους) μπορεί να βλάψει τη δημόσια εμπιστοσύνη στην αμεροληψία τους ή να υπονομεύσει τη φήμη της Δικαιοσύνης. Αν ναι, οφείλουν – όπου είναι εφικτό – να αφαιρέσουν αυτό το περιεχόμενο, σύμφωνα με τους ισχύοντες κανόνες της έννομης τάξης τους.

Δ) Πρόταση για διαφανή χρήση των ΜΚΔ (υπό προϋποθέσεις)

Η υποχρέωση δικαστικής αυτοσυγκράτησης εφαρμόζεται στην επικοινωνία μέσω των ΜΚΔ, ανεξάρτητα από το γεγονός της αποκάλυψης της ταυτότητας των δικαστών. Δεν υπάρχει νομικό έρεισμα για την απαγόρευση της χρήσης ψευδωνύμου από δικαστές. Ωστόσο η χρήση ψευδωνύμου δεν δικαιολογεί ανάρμοστη ή αντιδεοντολογική συμπεριφορά. Περαιτέρω, η αποφυγή αναφοράς στη δικαστική ιδιότητα ή η χρήση ψευδωνύμου δεν εγγυάται ότι το πραγματικό όνομα ή η επαγγελματική δικαστική

ιδιότητα δεν θα γίνουν τελικά γνωστά. Η προσθήκη αποποίησης ευθύνης (disclaimer) στο προφίλ – ότι δηλαδή οι απόψεις εκφράζονται υπό προσωπική ιδιότητα – δεν απαλλάσσει τους δικαστές από την υποχρέωση αυτοσυγκράτησης.

Ε) Έμφαση στη σημασία της επιμόρφωσης των δικαστών για τα ΜΚΔ

Η CCJE υπογραμμίζει τη σημασία της επιμόρφωσης όλων των δικαστών όσον αφορά τις εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης και τις δεοντολογικές επιπτώσεις της χρήσης τους σε προσωπικό και επαγγελματικό πλαίσιο.

Η επιμόρφωση αυτή πρέπει να βοηθά τους δικαστές να κατανοούν σε ποιο βαθμό η επιφύλαξη τους επιτρέπει να προστατεύουν την ασφάλειά τους και να εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους σχετικά με τη διατήρηση της ανεξαρτησίας, της αμεροληψίας, της αξιοπρέπειας του λειτουργήματος και της δημόσιας εμπιστοσύνης στη Δικαιοσύνη. Η κατανόηση του πώς λειτουργούν οι διαφορετικές πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, ποιες πληροφορίες είναι ενδεδειγμένο να κοινοποιούνται και ποιοι είναι οι πιθανοί κίνδυνοι και συνέπειες της συμμετοχής σε αυτές, συνιστά αντικείμενο κατάλληλης εκπαίδευσης. Η επιμόρφωση πρέπει να καλύπτει τεχνικές πτυχές (όπως ρυθμίσεις απορρήτου ανά πλατφόρμα), ζητήματα προφίλ και προστασίας δεδομένων.

Η επιμόρφωση πρέπει να παρέχεται τόσο σε νέους όσο και σε εν ενεργεία δικαστές, σε τακτική βάση. Οι ενώσεις δικαστών μπορούν να συμβάλουν στη διαδικασία εκπαίδευσης, ανταλλαγής γνώσης και βέλτιστων πρακτικών.

Συστάσεις

1. Κάθε δικαστής απολαμβάνει το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης όπως κάθε άλλος πολίτης. Πέραν του ατομικού δικαιώματος, οι αρχές της Δημοκρατίας, της διάκρισης των εξουσιών και του πλουραλισμού επιτάσσουν την ελευθερία των δικαστών να συμμετέχουν σε δημόσιες συζητήσεις, ιδίως σε θέματα που αφορούν τη Δικαιοσύνη.
2. Σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η Δημοκρατία, η διάκριση των εξουσιών ή το κράτος δικαίου τελούν υπό απειλή, οι δικαστές πρέπει να επιδεικνύουν ανθεκτικότητα και φέρουν καθήκον να εκφράζονται δημόσια υπέρ της υπεράσπισης της δικαστικής ανεξαρτησίας, της συνταγματικής τάξης και της αποκατάστασης της Δημοκρατίας, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Το καθήκον αυτό περιλαμβάνει και απόψεις επί πολιτικά ευαίσθητων ζητημάτων και εκτείνεται τόσο στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική ανεξαρτησία των δικαστών και της Δικαιοσύνης εν γένει. Οι δικαστές που μιλούν εκ μέρους δικαστικού συμβουλίου, ένωσης δικαστών ή άλλου οργάνου εκπροσώπησης απολαμβάνουν ευρύτερου περιθωρίου διακριτικής ευχέρειας.
3. Εκτός από τις ενώσεις δικαστών, τα Δικαστικά Συμβούλια, άλλα ανεξάρτητα όργανα και οι μεμονωμένοι δικαστές φέρουν δεοντολογικό καθήκον να εξηγούν στο κοινό το δικαστικό σύστημα, τη λειτουργία της Δικαιοσύνης και τις αξίες της. Με την ενίσχυση της κατανόησης, της διαφάνειας και την αποφυγή παρερμηνειών, οι δικαστές μπορούν να συμβάλλουν στην προαγωγή και διατήρηση της δημόσιας εμπιστοσύνης στο δικαστικό έργο.

4. Κατά την άσκηση της ελευθερίας της έκφρασης, οι δικαστές πρέπει να έχουν υπόψη τις ιδιαίτερες ευθύνες και υποχρεώσεις τους στην κοινωνία και να επιδεικνύουν αυτοσυγκράτηση σε κάθε περίπτωση όπου, κατά την κρίση ενός εύλογου παρατηρητή, η δήλωσή τους θα μπορούσε να θίξει την ανεξαρτησία ή αμεροληψία τους, την αξιοπρέπεια του λειτουργήματός τους ή να διακυβεύσει το κύρος της Δικαιοσύνης. Ιδιαίτερα θα πρέπει να αποφεύγουν σχόλια επί της ουσίας υποθέσεων που χειρίζονται. Οφείλουν επίσης να τηρούν το απόρρητο της διαδικασίας.

5. Ως γενική αρχή, οι δικαστές πρέπει να αποφεύγουν τη συμμετοχή σε δημόσιες διαμάχες. Ακόμη και όταν επιτρέπεται η ιδιότητα μέλους σε πολιτικό κόμμα ή η συμμετοχή σε δημόσιο διάλογο, είναι αναγκαίο να απέχουν από κάθε πολιτική δραστηριότητα που θα μπορούσε να υπονομεύσει την ανεξαρτησία ή αμεροληψία τους ή να πλήξει τη φήμη της Δικαιοσύνης.

6. Οι δικαστές πρέπει να γνωρίζουν τόσο τα οφέλη όσο και τους κινδύνους της επικοινωνίας μέσω των ΜΜΕ. Για τον σκοπό αυτό, η δικαστική εξουσία πρέπει να παρέχει κατάλληλη επιμόρφωση στους δικαστές σχετικά με τη χρήση των ΜΜΕ, τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν ως εξαιρετικά εργαλεία ενημέρωσης του κοινού. Παράλληλα πρέπει να ευαισθητοποιούνται ότι κάθε τι που αναρτούν στα ΜΚΔ καθίσταται μόνιμο ακόμη και εάν διαγραφεί. Μπορεί να ερμηνευθεί ελεύθερα ή να αποσπαστεί από τα συμφραζόμενά του. Η χρήση ψευδωνύμων δεν καλύπτει αντιδεοντολογική διαδικτυακή συμπεριφορά. Οι δικαστές πρέπει να αποφεύγουν δημοσιεύσεις που ενδέχεται να πλήξουν τη δημόσια εμπιστοσύνη στην αμεροληψία τους ή να προσκρούσουν στην αξιοπρέπεια του λειτουργήματός τους ή του δικαστικού σώματος.

7. Οι κανόνες ή οι κώδικες δεοντολογίας που αφορούν την έκταση της ελευθερίας της έκφρασης των δικαστών και τυχόν περιορισμούς στην άσκσή της πρέπει να καταρτίζονται από τους ίδιους τους δικαστές ή τις ενώσεις τους.

Διάφορες άλλες αποφάσεις του ΕΔΔΑ που θα μπορούσαν να αναφερθούν, προσθέτοντας στην κατανόηση του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης των δικαστών, αλλά και των ορίων της, σε διάφορες μορφές της, είναι και οι ακόλουθες. Δεν καλύπτουν ασφαλώς όλη τη νομολογία του ΕΔΔΑ, ωστόσο δίνουν μία ένδειξη ως προς τον τρόπο με τον οποίον το ΕΔΔΑ προσεγγίζει το ζήτημα της ελευθερίας της έκφρασης των δικαστών. Περαιτέρω νομολογία παρατίθεται και σε κατοπινό στάδιο.

Pitkevich v. Russia

Η *Pitkevich v. Russia* [47936/99], 08.02.2021 δεν ήταν μία παραδεκτή προσφυγή. Η προσφεύγουσα ήταν μέλος της Εκκλησίας της Ζωντανής Πίστης (Living Faith Church), η οποία εντάσσεται στη Ρωσική Ένωση Ευαγγελικών Χριστιανικών Εκκλησιών. Άρχισε να υπηρετεί και ως δικαστής στο Πρωτοδικείο της πόλης Noyabrsk (περιοχή Γιαμάλο-Νενέτσκ, Ρωσία). Έλαβε μέρος στις δημοτικές εκλογές για τη θέση της δημάρχου της Noyabrsk. Κατά την προεκλογική περίοδο, ένας αντίπαλος υποψήφιος (ο οποίος τελικά εκλέχθηκε) τη διέσυρε δημοσίως, αποκαλώντας την «*αιρετική που επιδιώκει την εξουσία*» και

χαρακτηρίζοντας την Εκκλησία της ως «ολοκληρωτική σέκτα». Ο νέος δήμαρχος απέστειλε επιστολή στον Πρόεδρο του Δικαστηρίου, ζητώντας την παύση της προσφεύγουσας λόγω της θρησκευτικής της πίστης. Αρκετοί πολίτες υπέβαλαν επίσης καταγγελίες για τον τρόπο απονομής της Δικαιοσύνης από την ίδια. Το Τοπικό Συμβούλιο Δικαστών κίνησε πειθαρχική διαδικασία και παρέπεμψε το θέμα στο Πειθαρχικό Συμβούλιο Δικαστών. Πραγματοποιήθηκαν ακροάσεις ενώπιον του Πειθαρχικού Συμβουλίου, ενώ η κατάληξη ήταν η προσφεύγουσα να παυτεί από το αξίωμα με το αιτιολογικό ότι προκάλεσε ζημία στο κύρος της Δικαιοσύνης, καταχράστηκε τη θέση της για θρησκευτική προώθηση, προσπαθούσε να στρατολογήσει μέλη της Εκκλησίας μεταξύ συναδέλφων, διαδίκων και τρίτων, ενώ προσευχόταν δημόσια κατά τη διάρκεια δικών και υπόσχονταν ευνοϊκές αποφάσεις σε όσους θα εντάσσονταν στην Εκκλησία. Το Συμβούλιο τόνισε ότι η Εκκλησία της είναι νόμιμα καταχωρισμένη αλλά τη χαρακτήρισε «σέκτα με τη μάσκα χριστιανικής εκκλησίας».

Το ΕΔΔΑ, όπου κατέληξε η υπόθεση, διαπίστωσε ότι η παύση της προσφεύγουσας από το δικαστικό αξίωμα λόγω συγκεκριμένων ενεργειών της υπό τη δικαστική της ιδιότητα, με τις οποίες εξέφρασε τις θρησκευτικές της πεποιθήσεις, συνιστούσε μεν επέμβαση στην ελευθερία της θρησκείας και της έκφρασης (άρθρα 9 και 10 ΕΣΔΑ). Η παύση, όμως, βασίστηκε σε εθνικές νομοθετικές διατάξεις. Δεν αμφισβήτησε τη συμβατότητα των διατάξεων με την έννοια του «νόμου». Ήταν «προβλεπόμενη από τον νόμο». Η Κυβέρνηση επικαλέστηκε την προστασία των δικαιωμάτων τρίτων και τη διατήρηση της ανεξαρτησίας και του κύρους της Δικαιοσύνης. Το ΕΔΔΑ, ως προς το άρθρο 10, αποδέχθηκε ότι τα μέτρα αποσκοπούσαν σε θεμιτούς σκοπούς κατά το άρθρο 10 § 2. Ως προς το συνήθως κρίσιμο ερώτημα εάν ήταν και «αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία», η απάντηση ήταν θετική στη συγκεκριμένη υπόθεση. Το ΕΔΔΑ αναφέρθηκε και εκεί στο ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι και ιδιαίτερα οι δικαστές υπόκεινται σε υποχρέωση διακριτικότητας ως προς την έκφραση, ιδίως όταν επηρεάζεται η αμεροληψία και η εξωτερική εικόνα της Δικαιοσύνης. Όμως και αυτοί προστατεύονται από την ελευθερία της έκφρασης και η επέμβαση πρέπει να πληροί προϋποθέσεις αναγκαιότητας και αναλογικότητας. Η προσφεύγουσα δεν αμφισβήτησε ότι σχολίαζε ηθικά και θρησκευτικά θέματα εντός της δικαστικής αίθουσας. Δήλωσε ότι συνειδητά αντλούσε από τη χριστιανική ηθική για να βοηθά τους διαδίκους. Υπήρξαν πολλαπλές μαρτυρίες ότι προσπαθούσε να στρατολογήσει μέλη για την Εκκλησία της, προσευχόταν δημοσίως σε ακροαματικές διαδικασίες, υποσχόταν ευνοϊκές αποφάσεις σε όσους θα εντάσσονταν στην Εκκλησία, καθυστέρησε δίκες και προκάλεσε αμφιβολίες περί της αμεροληψίας της. Το ΕΔΔΑ δέχθηκε ότι δεν κρίθηκε λόγω απλής ιδιότητας ως μέλους Εκκλησίας ή για ιδιωτικές πεποιθήσεις. Κρίθηκε λόγω συγκεκριμένων συμπεριφορών εντός του δικαστικού της ρόλου, οι οποίες παραβίαζαν τα καθήκοντα ανεξαρτησίας, ουδετερότητας και αμεροληψίας. Διαπιστώνοντας ότι η παύση ήταν ανάλογη προς τους θεμιτούς σκοπούς που επιδιώκονταν και ότι οι λόγοι που προβλήθηκαν από τις Αρχές ήταν σχετικοί και επαρκείς, η προσφυγή ήταν προδήλως αβάσιμη κατά την έννοια του άρθρου 35 § 3 ΕΣΔΑ. Κατ' επέκταση, δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 ΕΣΔΑ.

Manole v. République de Moldova

Στη *Manole v. République de Moldova* [26360/19], 18.07.2023, η προσφεύγουσα ήταν δικαστής από το 1990, υπηρετούσε στο Εφετείο Κισινάου, με καλές επιδόσεις. Έχοντας εκλεγεί μέλος του διοικητικού συμβουλίου της Ένωσης Δικαστών Μολδαβίας, παρενέβη αρκετές φορές εντός του σωματείου ή στα ΜΜΕ, ιδίως κατά τα έτη 2016–2017, σε θέματα γενικού ενδιαφέροντος, όπως η σύνθεση του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου (ΑΔΣ) ή η δικαστική ανεξαρτησία. Με απόφαση της 14ης Απριλίου 2016, το Εφετείο Κισινάου, σε σύνθεση μονομελούς δικαστή (την προσφεύγουσα), έκανε δεκτή προσφυγή διοικητικού δικαίου που υπέβαλε ομάδα πρωτοβουλίας κατά της άρνησης της Κεντρικής Εκλογικής Επιτροπής να οργανώσει συνταγματικό δημοψήφισμα. Το Ανώτατο Δικαστήριο έκανε δεκτή την αίτηση αναίρεσης της Κεντρικής Εκλογικής Επιτροπής, κρίνοντας ότι το Εφετείο υπερέβη τις αρμοδιότητές του, ερμηνεύοντας το Σύνταγμα βάσει και καταργημένης νομοθεσίας και διατάζοντας την οργάνωση δημοψηφίσματος χωρίς να διασφαλίσει τον έλεγχο της γνησιότητας των υπογραφών. Έπειτα από αυτήν την εξέλιξη, η Κεντρική Εκλογική Επιτροπή ζήτησε από το ΑΔΣ και τον Γενικό Εισαγγελέα αντίστοιχα την έναρξη πειθαρχικής και ποινικής διαδικασίας κατά της προσφεύγουσας λόγω της προαναφερόμενης απόφασής, καταλογίζοντάς της σκόπιμη έκδοση παράνομης απόφασης. Το Πειθαρχικό Συμβούλιο των Δικαστών αρνήθηκε να κινήσει πειθαρχική διαδικασία, διαπιστώνοντας ότι δεν αποδείχθηκε πρόθεση ή βαριά αμέλεια ούτε παραγνώριση πάγιας νομολογίας. Ο Γενικός Εισαγγελέας άσκησε ποινική δίωξη κατά της προσφεύγουσας, η οποία εν τέλει αθώωθηκε. Οι διαδικασίες κατά της προσφεύγουσας, κυρίως η ποινική δίωξη λόγω της απόφασής της, προκάλεσαν αντιδράσεις και ανησυχία και σε διεθνές επίπεδο.

Μετέπειτα, το Εφετείο Κισινάου, σε σύνθεση τριών δικαστών συμπεριλαμβανομένης της προσφεύγουσας, απέρριψε αίτημα του Jurnal de Chișinău για ανανέωση της προθεσμίας άσκησης έφεσης σε υπόθεση δυσφήμισης κατά του Προέδρου του Κοινοβουλίου. Το δικαστήριο είχε διατάξει το έντυπο να προβεί σε διάψευση σε τηλεοπτικό σταθμό που ανήκε στον ίδιο όμιλο ΜΜΕ. Η προσφεύγουσα διατύπωσε μειοψηφούσα γνώμη. Πριν από τη δημοσίευση του πλήρους κειμένου της απόφασης, δημοσιογράφος του Jurnal TV επικοινωνήσε με την προσφεύγουσα σχετικά με την απόφαση και τη γνώμη της. Εκείνη απάντησε με μήνυμα στο κινητό της, εξηγώντας συνοπτικά τους λόγους της διαφωνίας της. Την ίδια ημέρα, το Jurnal TV δημοσίευσε άρθρο με αναφορά στην επικοινωνία αυτή, παραθέτοντας την άποψη της προσφεύγουσας. Επιθεωρητής δικαστής υπαγόμενος στο Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο απέστειλε «ενημερωτικό σημείωμα» για τις πληροφορίες που είχαν δημοσιευθεί στα ΜΜΕ αναφορικά με την υπόθεση και την επικοινωνία της προσφεύγουσας σχετικά με τη μειοψηφούσα γνώμη της. Εκτίμησε ότι η συμπεριφορά της ήταν αντίθεση στη νομοθεσία περί του καθεστώτος των δικαστών και στον Κώδικα Δεοντολογίας Δικαστών, τα οποία ορίζουν ότι οι δικαστές δεν επικοινωνούν με τα ΜΜΕ για εκκρεμείς υποθέσεις παρά μόνον μέσω του υπεύθυνου επικοινωνίας του δικαστηρίου. Οποιαδήποτε επικοινωνία με διαδίκους ή Αρχές, πρέπει να γίνεται βάσει δικονομικών κανόνων κι, εφόσον λαμβάνει χώρα εκτός ακρόασης, να καταχωρείται στον φάκελο.

Παράλληλα με τις ανωτέρω διαδικασίες, δύο γνωμοδοτήσεις σχετικά με την προσφεύγουσα εκδόθηκαν από την Υπηρεσία Πληροφοριών και Ασφαλείας, κατ' εφαρμογήν του νόμου για τον έλεγχο των υποψηφίων και κατόχων δημόσιων θέσεων. Οι

γνωμοδοτήσεις ήταν αρνητικές και διαβιβάστηκαν στο ΑΔΣ, υποδεικνύοντας κινδύνους λόγω της ποινικής δίωξης κατά της προσφεύγουσας και τεσσάρων αστικών υποθέσεων (τραπεζικά δάνεια και εκκαθαρίσεις) μεταξύ 2013–2015, στις οποίες φέρεται να καθυστέρησε ή να ενήργησε κατά τρόπο επιζήμιο για τον τραπεζικό τομέα. Η προσφεύγουσα υποστήριξε ότι η Υπηρεσία Ασφαλείας υπερέβη τις αρμοδιότητές της, παραβίασε εσωτερικά και διεθνή πρότυπα δικαστικής ανεξαρτησίας, τη στοχοποίησε και αγνόησε το τελεσίδικο των επίμαχων δικαστικών αποφάσεων, οι οποίες είχαν εκδοθεί συλλογικά και δύο είχαν επικυρωθεί από το Ανώτατο Δικαστήριο.

Η ακρόαση διεξήχθη κεκλεισμένων των θυρών, παρά την αντίθετη βούληση της προσφεύγουσας. Εξετάστηκε συνοπτικά, μεταξύ άλλων, για το εάν η μετάδοση της γνώμης της στα ΜΜΕ παραβίαζε τον νόμο. Η προσφεύγουσα είχε απαντήσει αρνητικά και σημείωσε την έλλειψη συνάφειας μεταξύ του περιστατικού αυτού και των γνωμοδοτήσεων. Ανέφερε επίσης χωρίς λεπτομέρειες, ότι υπέστη πιέσεις να απορρίψει την προσφυγή στο πλαίσιο της υπόθεσης «συνταγματικού δημοψηφίσματος». Με απόφαση της ίδιας ημέρας, το ΑΔΣ έκρινε ότι η συμπεριφορά της προσφεύγουσας ήταν ασύμβατη με το δικαστικό λειτούργημα και αποφάσισε να προτείνει στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας την παύση της. Στηρίχθηκε κυρίως στο ενημερωτικό σημείωμα, στις γνωμοδοτήσεις της Υπηρεσίας Ασφαλείας και σε λόγους που πρόβαλε αυτεπαγγέλτως (όπως σύγκρουση συμφερόντων σε υπόθεση του 2017, παραβιάσεις σε δύο υποθέσεις ενώπιον ΕΔΔΑ, πειθαρχική δίωξη από το 2008 και μη κοινοποίηση πιέσεων στην υπόθεση του δημοψηφίσματος). Προχώρησε η διαδικασία της παύσης της.

Στο ΕΔΔΑ, όπου κατέληξε η υπόθεση, εκτέθηκαν οι γενικές αρχές. Ότι η προστασία του άρθρου 10 ΕΣΔΑ εκτείνεται γενικά στον επαγγελματικό τομέα και ειδικότερα στους δημόσιους υπαλλήλους. Είναι νόμιμο για το Κράτος να επιβάλλει στα μέλη της δημόσιας διοίκησης, λόγω της ιδιότητάς τους, καθήκον διακριτικότητας και επιφυλακτικότητας. Πρόκειται πάντοτε για άτομα τα οποία, ως τέτοια, απολαύουν της προστασίας του άρθρου 10 ΕΣΔΑ επομένως θα πρέπει, λαμβάνοντας υπόψη τις περιστάσεις κάθε υπόθεσης, να εξεταστεί εάν τηρήθηκε δίκαιη ισορροπία μεταξύ του θεμελιώδους δικαιώματος του ατόμου στην ελευθερία της έκφρασης και του θεμιτού συμφέροντος ενός δημοκρατικού Κράτους να διασφαλίσει ότι η δημόσια διοίκησή του υπηρετεί τους σκοπούς που προβλέπονται στο άρθρο 10 § 2. Κατά την άσκηση αυτού του ελέγχου, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι, όταν διακυβεύεται η ελευθερία της έκφρασης δημοσίων υπαλλήλων, τα «καθήκοντα και ευθύνες» του άρθρου 10 § 2 αποκτούν ιδιαίτερη σημασία, η οποία δικαιολογεί να αναγνωρίζεται στις εθνικές Αρχές ένα περιθώριο εκτίμησης, για να κρίνουν εάν η επίμαχη επέμβαση ήταν ανάλογη προς τον ανωτέρω σκοπό. Λαμβανομένης υπόψη της εξέχουσας θέσης που κατέχει η δικαστική εξουσία μεταξύ των οργάνων του Κράτους σε μια δημοκρατική κοινωνία, η ανωτέρω προσέγγιση εφαρμόζεται επίσης όταν πρόκειται για περιορισμούς στην ελευθερία της έκφρασης δικαστών κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, ακόμη και εάν οι δικαστές δεν ανήκουν στη δημόσια διοίκηση με τη στενή έννοια του όρου. Είναι θεμιτό να αναμένεται από τους δικαστές να ασκούν την ελευθερία της έκφρασής τους με αυτοσυγκράτηση, ιδίως όταν τίθενται ενδεχομένως εν αμφιβόλω η εξουσία και η αμεροληψία της δικαστικής εξουσίας.

Το ΕΔΔΑ έχει επανειλημμένα τονίσει τον ιδιαίτερο ρόλο της δικαστικής εξουσίας στην κοινωνία: ως εγγυητής της Δικαιοσύνης, θεμελιώδους αξίας σε ένα κράτος δικαίου, η δικαστική εξουσία πρέπει να απολαύει της εμπιστοσύνης των πολιτών, προκειμένου να

επιτελέσει την αποστολή της. Για αυτό, κατά την άσκηση της δικαιοδοτικής τους αποστολής, οι δικαστικές Αρχές πρέπει να επιδεικνύουν τη μέγιστη διακριτικότητα, όταν καλούνται να απονείμουν Δικαιοσύνη, ώστε να διασφαλίζεται η εικόνα τους ως αμερόληπτων δικαστών. Η διακριτικότητα αυτή πρέπει να τους οδηγεί να μην προσφεύγουν στον Τύπο, ακόμη και για να απαντήσουν σε προκλήσεις. Αυτό επιβάλλεται από την υπεροχή του σκοπού της Δικαιοσύνης και το κύρος του δικαστικού λειτουργήματος.

Παράλληλα, το ΕΔΔΑ έχει τονίσει ότι, ιδίως λόγω της αυξανόμενης σημασίας της διάκρισης των εξουσιών και της ανάγκης διασφάλισης της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης, οφείλει να εξετάζει προσεκτικά κάθε επέμβαση στην άσκηση της ελευθερίας έκφρασης από δικαστή που βρίσκεται σε τέτοια θέση. Περαιτέρω, υπενθυμίζεται ότι τα ζητήματα που αφορούν τη λειτουργία της Δικαιοσύνης εμπίπτουν στο πεδίο του δημόσιου ενδιαφέροντος. Οι δημόσιες συζητήσεις για τέτοια ζητήματα απολαμβάνουν γενικά υψηλό βαθμό προστασίας βάσει του άρθρου 10. Ακόμη και εάν ένα τέτοιο ζήτημα έχει πολιτικές προεκτάσεις, αυτό δεν αρκεί από μόνο του για να αποτρέψει δικαστή από το να εκφραστεί δημοσίως σχετικά. Σε μια δημοκρατική κοινωνία, τα ζητήματα που άπτονται της διάκρισης των εξουσιών μπορεί να αφορούν ζητήματα ιδιαίτερης σημασίας, για τα οποία το κοινό έχει θεμιτό ενδιαφέρον να ενημερωθεί και τα οποία ανήκουν στο πλαίσιο του πολιτικού διαλόγου.

Για την αξιολόγηση της αιτιολόγησης ενός μέτρου που τίθεται υπό αμφισβήτηση, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι η δικαιοσύνη της διαδικασίας και οι δικονομικές εγγυήσεις συνιστούν παράγοντες προς συνεκτίμηση κατά την εκτίμηση της αναλογικότητας μιας επέμβασης στην άσκηση της ελευθερίας της έκφρασης που προστατεύεται από το άρθρο 10, καθώς και της φύσης και της βαρύτητας της κύρωσης που έχει επιβληθεί. Πράγματι, οι επεμβάσεις στην ελευθερία της έκφρασης ενδέχεται να έχουν αποτρεπτική επίδραση στην άσκηση του δικαιώματος αυτού.

Κατ' εφαρμογήν των αρχών στην υπό αναφορά υπόθεση, σχετικά με την ύπαρξη επέμβασης, τα μέρη δεν αμφισβήτησαν ότι η παύση της προσφεύγουσας, η οποία προέκυψε από την απόφαση με την οποία το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο (ΑΔΣ) έκρινε τη συμπεριφορά της ασυμβίβαστη με τη δικαστική ιδιότητα, συνιστά επέμβαση στην άσκηση της ελευθερίας της έκφρασης. Ωστόσο το ΕΔΔΑ έκρινε σκόπιμο να εξετάσει και το ίδιο το ζήτημα αυτό. Παραπέμποντας στα κριτήρια που καθορίστηκαν στη σχετική νομολογία, υπενθύμισε ότι οφείλει να εκτιμήσει την εμβέλεια των μέτρων που ελήφθησαν κατά της προσφεύγουσας εντάσσοντάς τα στο πλαίσιο των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης και της σχετικής νομοθεσίας. Προς τούτο, έλαβε υπόψη τους λόγους που προέβλεπαν οι Αρχές, συμπεριλαμβανομένων, κατά περίπτωση, εκείνων που διατυπώθηκαν σε μεταγενέστερα ένδικα μέσα, προς δικαιολόγηση των επίμαχων μέτρων, για ανεξάρτητη εκτίμηση του συνόλου των αποδεικτικών στοιχείων, συμπεριλαμβανομένων των συμπερασμάτων που μπορεί να συναχθούν από το σύνολο των πραγματικών περιστατικών και τις παρατηρήσεις των διαδίκων. Έλαβε υπόψη και τον τρόπο με τον οποίον τα συναφή γεγονότα εκτυλίχθηκαν διαχρονικά· όχι αποσπασματικά, ως μεμονωμένα επεισόδια. Παρατήρησε ότι το Ανώτατο Δικαστήριο κλήθηκε να εξετάσει την έφεση της προσφεύγουσας κατά της απόφασης της 4ης Ιουλίου 2017, με την οποία το ΑΔΣ είχε επιβάλει στην ίδια κύρωση για πλειάδα πράξεων που της καταλογίζονταν. Επρόκειτο για γεγονότα που περιλαμβάνονταν σε εκθέσεις της υπηρεσίας ασφαλείας και

σε ενημερωτικό σημείωμα δικαστικού επιθεωρητή, καθώς και για λόγους που πρόβαλε αυτεπάγγελτα το ΑΔΣ. Αφορούσαν, μεταξύ άλλων, τις επιπτώσεις στο καθεστώς της προσφεύγουσας από την ποινική διαδικασία που είχε κινηθεί εναντίον της στο πλαίσιο της λεγόμενης υπόθεσης του «συνταγματικού ρεπουμπλικανικού δημοψηφίσματος», η οποία είχε προηγηθεί όλων των λοιπών ερευνών και διαδικασιών σε βάρος της. Διατηρώντας αυτήν την εικόνα ως υπόβαθρο, παρατηρήθηκε ότι η παύση της προσφεύγουσας επέφερε κύρωση αποκλειστικά και μόνον για το γεγονός ότι η ίδια μετέφερε στο τηλεοπτικό κανάλι Journal TV τη σύνοψη των λόγων της μειοψηφούσας γνώμης της. Όσον αφορά τη συγκεκριμένη κύρωση που επιβλήθηκε λόγω της κοινοποίησης της εν λόγω πληροφορίας στο εν λόγω κανάλι με σκοπό τη μετάδοσή της, θεωρήθηκε ότι υπήρξε επέμβαση στην άσκηση εκ μέρους της προσφεύγουσας δικαιώματος το οποίο εμπίπτει στην προστασία του άρθρου 10. Το γεγονός ότι οι εθνικές Αρχές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι, λόγω του χρόνου και του τρόπου με τον οποίον η προσφεύγουσα μετέφερε την εν λόγω πληροφορία, η συμπεριφορά της ήταν ασυμβίβαστη με τη δημόσια δικαστική ιδιότητα, δεν αναιρεί το συμπέρασμα αυτό. Εξετάστηκε επομένως εάν η επέμβαση αυτή ήταν δικαιολογημένη σύμφωνα με τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 10.

Σχετικά με το εάν είναι «προβλεπόμενη από τον νόμο», έτυχε υπενθύμισης ότι οι λέξεις «προβλεπόμενη από τον νόμο» που περιλαμβάνονται στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 10 δεν απαιτούν μόνον η επίμαχη επέμβαση να έχει νομική βάση στο εσωτερικό δίκαιο, αλλά αφορούν επίσης την ποιότητα του εν λόγω νόμου· δηλαδή ο νόμος αυτός πρέπει να είναι προσιτός στους πολίτες και προβλέψιμος ως προς τις συνέπειές του. Δεν αμφισβητήθηκε ότι η επίμαχη επέμβαση είχε νομική βάση, συγκεκριμένα άρθρα, ούτε ότι ήταν προσιτή. Το περιεχόμενο των σχετικών διατάξεων ήταν επαρκώς σαφές, ώστε να επιτρέπει στην προσφεύγουσα, επαγγελματία δικαστή, να προβλέψει τις πιθανές συνέπειες της παραβίασής τους. Το γεγονός ότι δεν υπήρχε προηγούμενο ως προς την εφαρμογή αυτών των διατάξεων σε παρόμοια περίπτωση δεν θίγει τη δυνατότητα πρόβλεψης των συνεπειών τους, ιδίως δεδομένου ότι, κατά τον χρόνο των επίδικων γεγονότων, τόσο ο νόμος που εφαρμόστηκε όσο και ο νόμος στον οποίον είχε παραπέμψει η προσφεύγουσα, προέβλεπαν ότι η παύση ήταν η μόνη κύρωση που έπρεπε να επιβάλλεται στους δικαστές που παραβίαζαν τις απαγορεύσεις ως προς την επικοινωνία. Βεβαίως, από τη μελέτη των σχετικών διατάξεων των δύο ανωτέρω νόμων που ρυθμίζουν τις ασυμβατότητες και απαγορεύσεις στις οποίες υπόκεινται οι δικαστές, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι το ΑΔΣ διέθετε ευρύ περιθώριο διακριτικής ευχέρειας ως προς την επιλογή της διοικητικής διαδικασίας – άμεσης ή πειθαρχικής – που θα κινούσε κατά δικαστή ο οποίος φέρεται να παραβίασε τις διατάξεις αυτές. Δεν εναπόκειται στο ίδιο το ΕΔΔΑ να αποφανθεί επί της σκοπιμότητας των μεθόδων που επιλέγει ο νομοθέτης ενός Κράτους για να ρυθμίσει ένα συγκεκριμένο πεδίο· ο ρόλος του περιορίζεται στο να ελέγξει εάν οι εφαρμοζόμενες μέθοδοι και οι συνέπειές τους είναι σύμφωνες με την ΕΣΔΑ. Παρότι διατυπώνει επιφυλάξεις ως προς την έκταση της εξουσίας του ΑΔΣ να επιλέγει τη διαδικασία – και, κατ' επέκταση, τις εγγυήσεις και δικλίδες της – μέσω της οποίας θα εξετάζεται και θα τιμωρείται μια ίδια συμπεριφορά, δηλαδή η κοινολόγηση πληροφοριών από δικαστή κατά παράβαση των εν λόγω διατάξεων, εκτιμά ότι το ζήτημα των δικονομικών εγγυήσεων και το ότι υπήρχε μόνον μία κύρωση στο εσωτερικό δίκαιο για τέτοια παράβαση σχετίζονται ουσιαστικά με την αναλογικότητα του επίδικου μέτρου και ότι θα ήταν προτιμότερο να εξεταστούν στο πλαίσιο αυτό. Επομένως συνέχισε την ανάλυσή του θεωρώντας ότι η επίδικη επέμβαση, η οποία προβλέφθηκε βάσει του νόμου, ήταν προβλεπόμενη από τον νόμο.

Όσον αφορά τον θεμιτό σκοπό, η Κυβέρνηση είχε αιτιολογήσει κυρίως τη διαδικασία ασυμβιβάστου και την παύση της προσφεύγουσας από τα καθήκοντά της ως δικαστή με τον θεμιτό σκοπό της διασφάλισης της δικαστικής ανεξαρτησίας και αμεροληψίας, προστατεύοντάς την από αθέμιτες επιρροές τρίτων, περιλαμβανομένων των διαδικών, μέσω του καθήκοντος επιφυλακτικότητας, διακριτικότητας και αυτοσυγκράτησης των δικαστών. Ένας αριθμός συμβαλλόμενων κρατών επιβάλλει στους δικαστές υποχρέωση διακριτικότητας στην επικοινωνία πληροφοριών –συμπεριλαμβανομένης της επαφής με τον Τύπο– σχετικά με εκκρεμείς υποθέσεις· ιδίως εκείνες στις οποίες έχουν οι ίδιοι επληφθεί. Στην εν λόγω υπόθεση, η υποχρέωση αυτή των δικαστών βασιζέται στην ανάγκη διαφύλαξης της ανεξαρτησίας τους, αλλά και της αυθεντίας των αποφάσεών τους. Κατά την άποψη του ΕΔΔΑ, η επέμβαση που επήλθε μπορούσε να θεωρηθεί ότι εξυπηρετούσε τουλάχιστον έναν από τους σκοπούς που αναγνωρίζονται ως θεμιτοί.

Το πρόβλημα ανέκυψε και σε αυτήν την υπόθεση στο σημείο του εάν η παρέμβαση στο δικαίωμα της προσφεύγουσας ήταν «αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία». Εξετάστηκε υπό το πρίσμα του συνόλου της υπόθεσης, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στα καθήκοντα που κατείχε η προσφεύγουσα, στη φύση των επίμαχων δηλώσεων και πληροφοριών και στις περιστάσεις υπό τις οποίες αυτές κοινοποιήθηκαν, καθώς και στη διαδικασία λήψης της επίμαχης απόφασης. Παρατηρήθηκε ότι η προσφεύγουσα δεν ισχυρίστηκε ότι ενήργησε υπό την ιδιότητα του «πληροφοριοδότη» (whistleblower), όταν επικοινωνήσε την πληροφορία στα ΜΜΕ· συνεπώς δεν συντρέχει λόγος να εξεταστούν τα ειδικά στάδια ανάλυσης που ισχύουν σε τέτοιου είδους υποθέσεις, εφόσον λείπουν τα στοιχεία που τις χαρακτηρίζουν.

Κατά τον χρόνο των γεγονότων, η προσφεύγουσα ήταν δικαστής στο Εφετείο του Κισινάου. Ως εκ τούτου, λόγω της ιδιότητάς της, υπαγόταν κατ' αρχήν στο καθήκον επιφυλακτικότητας και διακριτικότητας. Ως προς το περιεχόμενο των πληροφοριών που αποκάλυψε σε συνομιλία με δημοσιογράφο, η ύπαρξη της μειωηφούσας γνώμης της ήταν ήδη γνωστή από την ανακοίνωσή της σε δημόσια συνεδρίαση, κατά την οποία εκδόθηκε η απόφαση του Εφετείου του Κισινάου στην οποία εκείνη είχε αντιταχθεί. Η απόφαση είχε απορρίψει το αίτημα του Jurnal de Chișinău για επαναφορά της προθεσμίας άσκησης έφεσης σε υπόθεση δυσφήμισης με πολιτικές διαστάσεις κατά του Προέδρου της Βουλής της Μολδαβίας. Συνεπώς από την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης ήταν ήδη δυνατό να συναχθεί η θέση της προσφεύγουσας. Παρά ταύτα η προσφεύγουσα επέλεξε να προχωρήσει περαιτέρω απαντώντας σε συγκεκριμένη ερώτηση του δημοσιογράφου, συνοψίζοντας σε λίγες λέξεις τους λόγους της διαφωνίας της. Σε σχέση με την κοινολόγηση πληροφοριών κατ' αρχήν επιβάλλεται στις δικαστικές Αρχές η μέγιστη δυνατή διακριτικότητα όταν καλούνται να απονεύμουν Δικαιοσύνη, ώστε να διαφυλάσσεται η εικόνα τους ως αμερόληπτων. Η διακριτικότητα αυτή πρέπει να τις οδηγεί στο να μην καταφεύγουν στον Τύπο ακόμη και για να απαντήσουν σε προκλήσεις. Το υπαγορεύουν αυτό υπέρτατες αρχές της Δικαιοσύνης και το κύρος του δικαστικού λειτουργού. Πράγματι είναι θεμιτό να αναμένεται από τους δικαστές να ασκούν την ελευθερία της έκφρασης με αυτοσυγκράτηση, όταν η εξουσία και η αμεροληψία της δικαστικής εξουσίας ενδέχεται να τεθούν εν αμφιβόλω. Το καθήκον επιφυλακτικότητας και διακριτικότητας των δικαστών επιβάλλει η κοινολόγηση ακόμη και αληθών πληροφοριών να γίνεται με μετριοπάθεια και σύνεση. Το καθήκον αυτό ενισχύεται όταν πρόκειται για πληροφορίες σχετικές με εκκρεμείς υποθέσεις οι οποίες δεν έχουν ακόμη δημοσιοποιηθεί, ιδίως όταν –όπως εν

προκειμένω- αφορούν υποθέσεις τις οποίες έχει κληθεί να κρίνει το πρόσωπο και για τις οποίες το καθήκον συμπληρώνεται από υποχρέωση εμπιστευτικότητας. Αυτό είναι επίσης το ισχύον δίκαιο και η πρακτική στην πλειονότητα των κρατών μελών, όπου επισημαίνεται η υποχρέωση των δικαστών να απέχουν από οποιοδήποτε σχόλιο σχετικά με τις υποθέσεις τους, ακόμη και μετά την εκδίκασή τους, υποχρέωση η οποία πρέπει να σταθμίζεται με το δικαίωμα του κοινού να έχει πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με τις δικαστικές αποφάσεις. Παρά το γεγονός ότι πρόκειται για υπόθεση δημόσιου ενδιαφέροντος, για την οποία το ενδιαφέρον των ΜΜΕ για διάδοση της πληροφορίας μειωνόταν σημαντικά με την πάροδο του χρόνου και ότι η προσφεύγουσα περιόρισε το περιεχόμενο της πληροφορίας που είχε κοινοποιηθεί σχετικά με την εν λόγω υπόθεση, λαμβάνοντας υπόψη τις αρχές περί υποχρέωσης επιφυλακτικότητας και εμπιστευτικότητας των δικαστών, θεωρήθηκαν βάσιμοι οι λόγοι που πρόβαλε το Ανώτατο Δικαστήριο για την επιβολή κύρωσης σε τέτοια συμπεριφορά. Από την άποψη αυτή, το καθήκον επιφυλακτικότητας επιβάλλει στους δικαστές να μην αποκαλύπτουν τα σκεπτικά των αποφάσεών τους πριν αυτά καταστούν δημόσιας πρόσβασης.

Οι δικονομικές εγγυήσεις, καθώς και η φύση και η βαρύτητα της κύρωσης, είναι επίσης κριτήρια που πρέπει να εξετάζονται όταν πρόκειται να εκτιμηθεί η αναλογικότητα μιας επέμβασης στην άσκηση της ελευθερίας της έκφρασης που προστατεύεται από το άρθρο 10. Αναφορικά με τις δικονομικές εγγυήσεις, αφενός υφίστανται οι επιφυλάξεις που εκφράστηκαν σχετικά με την ευχέρεια του ΑΔΣ να επιλέξει τη διοικητική διαδικασία που θα κινήσει κατά της προσφεύγουσας για παραβίαση της απαγόρευσης επικοινωνίας με τα ΜΜΕ ή με τους διαδίκους. Συναφώς, παρατηρήθηκε ότι, σε αντίθεση με τον νόμο που εφαρμόστηκε, η πειθαρχική διαδικασία άλλου νόμου προέβλεπε στάδια που λειτουργούσαν ως δικλίδες ασφαλείας για τον έλεγχο της ευρείας εξουσίας του ΑΔΣ στο συγκεκριμένο πεδίο. Κατά την εξέταση της έφεσης, το Ανώτατο Δικαστήριο περιορίστηκε στο να εξετάσει τον ισχυρισμό της προσφεύγουσας αποκλειστικά υπό το πρίσμα της αρμοδιότητας του ΑΔΣ βάσει του ενός νόμου, χωρίς να απαντήσει στο ερώτημα που σχετίζεται με τη μη τήρηση από το ΑΔΣ της διαδικασίας που προβλεπόταν από το άρθρο άλλου νόμου, το οποίο παρέπεμπε στην πειθαρχική διαδικασία σε περίπτωση παραβίασης από δικαστή των απαγορεύσεων επικοινωνίας.

Όσον αφορά την κύρωση, η παύση της προσφεύγουσας ήταν η μόνη κύρωση που μπορούσε να της επιβληθεί κατά τον χρόνο των γεγονότων. Πρόκειται αναμφίβολα για εξαιρετικά βαριά κύρωση, η οποία έθεσε οριστικό τέλος στην επαγγελματική σταδιοδρομία της προσφεύγουσας μετά από δεκαοκτώ έτη υπηρεσίας ως δικαστού και καλές επιδόσεις. Επιπλέον η κύρωση αυτή δεν ακολούθησε προηγούμενες κυρώσεις που να είχαν επιβληθεί στην ίδια στο παρελθόν. Τα διεθνή νομικά κείμενα και οι σχετικές γνώμες, καθώς και το δίκαιο και η πρακτική των κρατών μελών πάνω στα οποία βασίστηκαν τα εν λόγω κείμενα, προβλέπουν ότι η εξέταση της αναλογικότητας πρέπει επίσης να καλύπτει τη σοβαρότητα της κύρωσης εντός μιας κλίμακας διαθέσιμων κυρώσεων, σε συνάρτηση με το περιεχόμενο και το πλαίσιο των επίμαχων δηλώσεων. Στην υπό αναφορά υπόθεση, δεν πραγματοποιήθηκε τέτοια εξέταση. Έχει ήδη κρίνει πως η απουσία κατάλληλης κλίμακας κυρώσεων στο εσωτερικό δίκαιο δεν επιτρέπει την επιβολή πειθαρχικής κύρωσης που να πληροί την απαίτηση της αναλογικότητας. Έχει αποδεχθεί περιορισμένη κλίμακα κυρώσεων μόνον σε εξαιρετικές περιστάσεις, όπως στην περίπτωση εγκαθίδρυσης ειδικού συστήματος για την καταπολέμηση της διαφθοράς των δικαστών. Η Κυβέρνηση δεν υποστήριξε ούτε παρέπεμψε σε άλλες εσωτερικές υποθέσεις σχετικές με τις απαγορεύσεις

που επιβάλλονται στους δικαστές όσον αφορά την επικοινωνία, ότι υπήρχαν στην εν λόγω χρονική περίοδο στη Δημοκρατία της Μολδαβίας τέτοιες εξαιρετικές περιστάσεις που να δικαιολογούν την ύπαρξη μόνον μίας κύρωσης και μάλιστα τέτοιας αυστηρότητας. Κατά τον χρόνο που το Ανώτατο Δικαστήριο εξέτασε την έφεση της προσφεύγουσας, ο νόμος βάσει του οποίου επιβλήθηκε στην ίδια η κύρωση είχε ήδη τροποποιηθεί, με αποτέλεσμα οι απαγορεύσεις που επιβάλλονταν στους δικαστές ως προς τη γνωστοποίηση πληροφοριών να μην προβλέπονται πλέον ως κύρωση από τον εν λόγω νόμο. Παράλληλα ο νόμος στον οποίον αναφερόταν η προσφεύγουσα και θεωρούσε ότι έπρεπε να εφαρμοστεί στην περίπτωση της, περιείχε κλίμακα κυρώσεων για την παράβαση τέτοιων απαγορεύσεων. Αν και δεν εναπόκειται στο ΕΔΔΑ να εκτιμήσει εάν το Ανώτατο Δικαστήριο θα μπορούσε να συναγάγει έννομες συνέπειες από τις πρόσφατες αυτές τροποποιήσεις για τη συγκεκριμένη διαδικασία, η οποία αφορούσε παλαιότερα γεγονότα, δεν παύει το γεγονός ότι οι τροποποιήσεις αυτές καταδεικνύουν επίσης ότι ο νομοθέτης ήδη τότε έκρινε πως οι απαγορεύσεις επικοινωνίας που επιβάλλονταν στους δικαστές όφειλαν να εξετάζονται υπό το φως της συνολικής κλίμακας κυρώσεων που προβλέπονται για την πειθαρχική τους ευθύνη.

Υπό το φως των ανωτέρω και εντός του πλαισίου των ιδιαίτερων περιστάσεων της υπό κρίση υπόθεσης, κρίθηκε ότι οι εθνικές Αρχές δεν μπορούσαν να θεωρηθούν ότι εφάρμοσαν τα σχετικά πρότυπα που προκύπτουν από τη νομολογία σχετικά με το άρθρο 10. Σε κάθε περίπτωση, η κύρωση, ως κρίθηκε, δεν εμφανίζεται ως αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία. Κατά συνέπεια, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10.

Żurek v. Poland

Μία ακόμα απόφαση που θα μπορούσε να αναφερθεί σχετικά με το δικαίωμα αλλά και την υποχρέωση των δικαστών, υπό συγκεκριμένες συνθήκες, να μιλούν δημόσια είναι η *Żurek v. Poland* [39650/18], 16.06.2022.

Ο προσφεύγων, δικαστής του Εφετείου Κρακοβίας, υπήρξε ενεργό μέλος και εκπρόσωπος δύο ενώσεων δικαστών, της Iustitia και της Themis. Υπηρέτησε ως μέλος του Εθνικού Δικαστικού Συμβουλίου (NCJ) από το 2010, εκλεγμένος από τους ίδιους τους δικαστές. Επανεξελέγη το 2014 για τετραετή θητεία. Το NCJ είναι συνταγματικό όργανο με αρμοδιότητα την προστασία της δικαστικής ανεξαρτησίας και την επιλογή υποψηφίων για δικαστικά αξιώματα. Μετά τις εκλογές του 2015, η Κυβέρνηση προώθησε βαθιές αλλαγές στη δικαστική εξουσία, περιλαμβανομένης της αλλαγής στον τρόπο εκλογής των μελών του NCJ. Η νέα νομοθεσία προέβλεπε ότι τα μέλη του NCJ που ήταν δικαστές θα εκλέγονταν πλέον από τη Βουλή (Sejm) και όχι από τους δικαστές, όπως ίσχυε προηγουμένως. Η μεταρρύθμιση προέβλεπε επίσης ότι η θητεία των ήδη υπηρετούντων μελών του NCJ θα τερματιζόταν πρόωρα και τα νέα μέλη θα εκλέγονταν με το νέο σύστημα. Παρά την αντίδραση νομικών φορέων (Συνήγορος του Πολίτη, Δικηγορικός Σύλλογος, Ανώτατο Δικαστήριο, διεθνείς οργανισμοί), ο νόμος ψηφίστηκε και τέθηκε σε ισχύ. Ως αποτέλεσμα, ο προσφεύγων απομακρύνθηκε από το NCJ *ex lege* δυνάμει του νέου νόμου, πριν από τη λήξη της θητείας του. Κανένα από τα μέλη που παύθηκαν δεν επανεξελέγη· οι περισσότεροι νέοι δικαστές προέρχονταν από τα κατώτερα δικαστήρια,

προκαλώντας ανησυχίες για πολιτικό έλεγχο. Ο προσφεύγων, ως εκπρόσωπος του NCJ, εξέφρασε δημόσια και έντονα την αντίθεσή του στις μεταρρυθμίσεις, προειδοποιώντας ότι παραβιάζεται η διάκριση των εξουσιών και η δικαστική ανεξαρτησία. Συγκρούστηκε ρητά με κυβερνητικούς αξιωματούχους, κατήγγειλε «πολιτικοποίηση» και έκανε εκτεταμένες δηλώσεις στον Τύπο, σε άρθρα και σε τηλεοπτικές εμφανίσεις. Μετά την εντατικοποίηση της κριτικής του, ξεκίνησε έλεγχος από το Κεντρικό Γραφείο Κατά της Διαφθοράς (CBA) για τις οικονομικές του δηλώσεις. Ο έλεγχος επεκτάθηκε στη σύζυγό του, στους γονείς του, στον λογιστή του και σε παλιές συναλλαγές (π.χ. αγορά γης πριν από είκοσι και πλέον χρόνια). Η έκθεση ελέγχου εστάλη στον εισαγγελέα, αλλά δεν κινήθηκε ποινική διαδικασία εναντίον του. Ανώνυμη καταγγελία προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης αμφισβήτησε την απόδοσή του στα δικαστικά του καθήκοντα, επικαλούμενη την αυξημένη δημόσια παρουσία του. Το Υπουργείο ξεκίνησε έλεγχο για την εργασία του, αλλά το Εφετείο Κρακοβίας δήλωσε ότι δεν εντοπίστηκαν παρατυπίες και η απόδοσή του ήταν εντός των προβλεπόμενων. Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Δικαστικών Συμβουλίων (ENCJ) ανέστειλε το 2018 και τελικά διέγραψε το πολωνικό NCJ το 2021, θεωρώντας ότι δεν ήταν πλέον ανεξάρτητο από την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία.

Ειδικότερα, όσον αφορά τις δηλώσεις του προσφεύγοντος, την 6 Μαΐου 2016, σε συνέντευξη στην εφημερίδα Rzeczpospolita, ανέφερε τα εξής:

«Οι δικαστές θα διορίζονται στο NCJ και δεν θα εκλέγονται [από τους ομοίους τους] όπως μέχρι τώρα. Θα αντικατασταθούν σε αυτό το σχέδιο. Το Σύνταγμα μιλάει καθαρά για πλήρη τετραετία. [...] Ο ρόλος του NCJ είναι να μας παρέχει [στον δικαστή] εγγυήσεις ότι δεν θα επηρεαζόμαστε από πολιτικούς. [...] Ένα ισχυρό Συμβούλιο που σέβεται το Σύνταγμα είναι αγκάθι στο πλευρό κάθε πολιτικού».

Την 3η Ιουνίου 2016, σε άρθρο του στο portal dziennik.pl με τίτλο «Πρόκειται για την κατάληψη του Ανώτατου Δικαστηρίου;», ανέφερε τα εξής:

«[...] Η σύντμηση της συνταγματικής θητείας των δικαστικών μελών του Συμβουλίου [...] είναι προφανώς για να αποδυναμωθεί το Συμβούλιο. [...] Ίσως είναι προετοιμασία για την "κατάληψη" του Ανώτατου Δικαστηρίου; Αρκεί να υιοθετηθεί το ουγγρικό μοντέλο και ήδη οι μισοί [δικαστές του] θα συνταξιοδοτηθούν. Για να το γεμίσεις με δικούς σου ανθρώπους, χρειάζεσαι ένα υπάκουο NCJ [...] Η ομάδα του Υπουργείου τα κάνει όλα αυτά χωρίς καμία διαβούλευση με το NCJ. Και ο Υπουργός Δικαιοσύνης, αν και μέλος του NCJ, δεν εμφανίζεται καν στις συνεδριάσεις του Συμβουλίου».

Στις 13 Σεπτεμβρίου 2016, σε συνέντευξή του στο natemat.pl, ανέφερε τα εξής, με τίτλο στο δημοσίευμα «Οι δικαστές δεν θα νικηθούν από την εξουσία»:

«Οι Αρχές χρησιμοποιούν τα προβλήματα της Δικαιοσύνης ως πρόσχημα για να αποδομήσουν το σύστημα απονομής της Δικαιοσύνης».

Ερώτηση: Πρώτα [το κυβερνών κόμμα] κατεδάφισε το Συνταγματικό Δικαστήριο, τώρα λέει ότι πρέπει να "τακτοποιήσει" το Ανώτατο Δικαστήριο. Πώς τα κρίνετε όλα αυτά;

Απάντηση: «Πρόκειται για εκστρατεία των Αρχών κατά της δικαστικής εξουσίας [...]

Η ανεξαρτησία δεν είναι προνόμιο· είναι εγγύηση ότι οι δικαστές δεν θα λειτουργούν ως πολιτικά φερέφωνα [...] Ένας νόμος υπάρχει ήδη στο Sejm για τη διάλυση του NCJ – εκπλήσσει ότι αφορά μόνον τα δικαστικά μέλη και όχι τους πολιτικούς, που είναι επίσης μέλη. Αυτό θυμίζει το ουγγρικό σενάριο... ».

Στις 31 Ιανουαρίου 2017, σε βίντεο στο επίσημο κανάλι YouTube του NCJ, ανέφερε τα εξής:

«[...] Πρόκειται για θεμελιώδη νομοσχέδια που μπορούν να αλλάξουν τη συνταγματική αρχή της διάκρισης των εξουσιών. [...] Το Συμβούλιο αποτελείται από πολιτικούς – βουλευτές, γερουσιαστές, τον Υπουργό Δικαιοσύνης, εκπρόσωπο του Προέδρου – αλλά και από δικαστές εκλελεγμένους από δικαστές. Το νομοσχέδιο το αλλάζει αυτό: οι πολιτικοί θα εκλέγουν και τους δικαστές μέλη του NCJ. [...] Αν οι πολιτικοί πάρουν τον έλεγχο του Συμβουλίου, θα τοποθετούν πρόθυμους δικαστές και τα δικαστήρια θα πολιτικοποιηθούν.

[...] Παρά το ότι το Σύνταγμα μιλά για τετραετή θητεία, ο Υπουργός θέλει να τη διακόψει με απλό νόμο – πρόκειται για κατάφωρη παραβίαση του Συντάγματος».

Στις 2 Μαρτίου 2017, σε άλλη εκπομπή στο dziennik.pl, ανέφερε τα εξής:

«Πρόκειται για καθαρά επικοινωνιακή τακτική. Προετοιμασία πυροβολικού για την καταστροφή του Ανώτατου Δικαστηρίου. [...] Η κυρία Gersdorf είναι υπέρ της διάκρισης των εξουσιών, οπότε πρέπει να τη δυσφημίσουν. [...] Βρισκόμαστε στο κατώφλι της καταστροφής του κράτους δικαίου και της διάκρισης των εξουσιών. Μπορεί να με απολύσουν, αλλά δεν πρόκειται να παραβώ τον όρκο μου ως δικαστής».

Στις 7 Μαρτίου 2017, σε συνέντευξη στο *Newsweek Polska*, ανέφερε τα εξής:

Ερώτηση: Δεν είστε πλέον απλώς εκπρόσωπος του NCJ, αλλά εκπρόσωπος για τη διάσωση της ανεξαρτησίας των πολωνικών δικαστηρίων.

Απάντηση: «Δεν περίμενα ότι κάθε δήλωση υπέρ του δικαίου θα εκλαμβάνεται ως πολιτική. [...] Ο ρόλος του δικαστή είναι να προειδοποιεί όταν συμβαίνει κάτι κακό –και έτσι αντιλαμβάνομαι την παρούσα κατάσταση».

Στις 21 Ιουνίου 2017, σε σχόλιο για την απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου, ανέφερε τα εξής:

«Πρώτα πρέπει να αναρωτηθούμε: ήταν πραγματικά απόφαση; Η νομική θεωρία λέει ότι όταν ένα συνταγματικό σώμα περιλαμβάνει πρόσωπο που δεν έχει δικαίωμα να απονέμει δικαιοσύνη, τότε δεν έχουμε απόφαση, αλλά μη υπαρκτό κείμενο. [...] Δεν πρόκειται για "μεταρρύθμιση", αλλά για αποδόμηση του νομικού συστήματος, για πλήρη πολιτικοποίηση της Δικαιοσύνης. Δεν είχαμε ξαναδεί κάτι τέτοιο από τότε που αποκτήσαμε την ανεξαρτησία μας».

Στις 15 Ιανουαρίου 2018, η νέα Πρόεδρος του Εφετείου, διορισμένη από τον Υπουργό Δικαιοσύνης, έπαυσε τον προσφεύγοντα από εκπρόσωπο Τύπου, υποτίθεται με «ευνοϊκή γνώμη» του Συμβουλίου. Ο ίδιος και μέλη του Συμβουλίου διέψευσαν ότι υπήρξε επίσημη ψήφιση ή συζήτηση· έξι από τα οκτώ μέλη παραιτήθηκαν εις ένδειξη διαμαρτυρίας. Η Συνέλευση των Δικαστών του Εφετείου, στις 26 Φεβρουαρίου 2018, εξέδωσε ψήφισμα-καταγγελία των επανειλημμένων πράξεων εκφοβισμού και πολιτικής στοχοποίησης εναντίον του. Ο προσφεύγων ζήτησε την απόρρητη διαχείριση της περιουσιακής του δήλωσης λόγω απειλών κατά της ζωής του και της οικογένειάς του (Μάιος 2018). Παρόλο που η προεδρία του Εφετείου την αποδέχθηκε, ο Υπουργός Δικαιοσύνης την ανέτρεψε αυθαίρετα (16 Ιουνίου 2018), χωρίς αιτιολογία ή δυνατότητα προσφυγής. Έπειτα, βρέθηκε αντιμέτωπος με τουλάχιστον πέντε πειθαρχικές διαδικασίες, σε διάφορα στάδια. Τον Σεπτέμβριο 2018, μετατέθηκε από το Εφετείο στο Πρωτοδικείο, χωρίς συναίνεση. Κατηγορήθηκε για «υπονόμευση της αξιοπρέπειας του δικαστικού λειτουργήματος» επειδή αρνήθηκε να ασκήσει καθήκοντα για ενάμιση μήνα. Υπέβαλε προσφυγή στο

Ανώτατο Δικαστήριο, το οποίο απηύθυνε προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ. Το ΔΕΕ (6.10.2021, C-487/19) αναγνώρισε την ανεξαρτησία ως κριτήριο νομιμότητας (βλ. *Advance Pharma*). Σε συνέντευξη Τύπου, σχολίασε την (αντισυνταγματική, κατά τον ίδιο) σύνθεση του νέου NCJ και την επιλογή του K.Z. ως δικαστή του Ανώτατου Δικαστηρίου. Κατηγορήθηκε ότι «διέπραξε πολιτικό μανιφέστο». Ελέγχθηκε για φορολογικές παραλείψεις σχετικά με πώληση τρακτέρ (παλιό περιστατικό που ανέσυρε η CBA). Κατηγορήθηκε για μη δήλωση ΦΠΑ και φόρου μεταβίβασης. Κατηγορήθηκε πειθαρχικά επειδή πρόσβαλε δικαστικά τη νομιμότητα του διορισμού του K.Z. στο Ανώτατο Δικαστήριο. Το Ανώτατο Δικαστήριο υπέβαλε πάλι προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ. Στη σχετική υπόθεση *Advance Pharma v. Poland*, κρίθηκε ότι το δικαστικό σώμα στο οποίο συμμετείχε ο K.Z. δεν ήταν «δικαστήριο που συστάθηκε με νόμο», κατά την ΕΣΔΑ. Η Amnesty International (2019) χαρακτήρισε τον προσφεύγοντα θύμα εκφοβισμού, επιτήρησης, παραπληροφόρησης και κατασκευασμένων πειθαρχικών διώξεων. Υπήρξε διεθνής κατακραυγή και αναφορές για χρησιμοποίηση κρατικών μηχανισμών καταστολής (CBA, Υπουργείο, πειθαρχικά συμβούλια) για εκφοβισμό. Ο προσφεύγων έγινε σύμβολο αντίστασης των δικαστών κατά της πολιτικοποίησης της Δικαιοσύνης στην Πολωνία.

Στο ΕΔΔΑ, όπου κατέληξε η υπόθεση, σε σχέση με το άρθρο 10 ΕΣΔΑ, πέραν των λοιπών παραμέτρων, σχετικά με το εάν υπήρξε επέμβαση, επαναλήφθηκαν οι γενικές αρχές. Το ΕΔΔΑ έχει αναγνωρίσει ότι το άρθρο 10 ΕΣΔΑ εφαρμόζεται γενικά στους δημόσιους υπαλλήλους και στους δικαστές. Σε υποθέσεις που αφορούν πειθαρχικά μέτρα κατά δικαστών ή την παύση τους, το Δικαστήριο εξετάζει εάν το επίμαχο μέτρο συνιστά επέμβαση στην ελευθερία της έκφρασης, υπό τη μορφή όρου, περιορισμού ή κύρωσης ή εάν αφορά απλώς το δικαίωμα κατοχής δημόσιας θέσης, που δεν προστατεύεται.

Το ΕΔΔΑ σημείωσε ότι ο προσφεύγων, υπό την επαγγελματική του ιδιότητα ως εκπροσώπου Τύπου του Εθνικού Δικαστικού Συμβουλίου (NCJ), από το 2015 έως το 2018, δημοσίως εξέφρασε απόψεις σχετικά με τις νομοθετικές μεταρρυθμίσεις που αφορούσαν το Συνταγματικό Δικαστήριο, το NCJ, το Ανώτατο Δικαστήριο και τα τακτικά δικαστήρια. Άσκησε κριτική σε διάφορες προτάσεις, τις οποίες θεώρησε ασύμβατες με το Σύνταγμα. Προειδοποίησε για κινδύνους στο κράτος δικαίου και την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης.

Υποστήριξε ότι μια σειρά μέτρων που λήφθηκαν εναντίον του από τις αρχές ήταν αντίποινα για τις δηλώσεις του, συνιστούσαν επέμβαση στην ελευθερία της έκφρασής του: ο οικονομικός έλεγχος από την CBA, η επιθεώρηση της εργασίας του από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, η παύση του από εκπρόσωπο Τύπου του Εφετείου Κρακοβίας και η δημοσιοποίηση της περιουσιακής του δήλωσης. Η πρόωρη παύση της θητείας του ως μέλους του NCJ δεν θεωρήθηκε πρωτίστως υποκινούμενη από τις απόψεις του, αλλά εντάχθηκε στο ευρύτερο πλαίσιο των μεταρρυθμίσεων. Το ΕΔΔΑ θεώρησε ότι υπήρχε κατάδηλος αιτιακός σύνδεσμος μεταξύ των δημόσιων δηλώσεων και των μέτρων που λήφθηκαν. Τα μέτρα λήφθηκαν αμέσως μετά από συνεντεύξεις ή άρθρα του, από Αρχές ελεγχόμενες από την εκτελεστική εξουσία και χωρίς τεκμηριωμένες ενδείξεις παρατυπιών. Κατέληξε ότι τα μέτρα συνιστούσαν επέμβαση στην ελευθερία της έκφρασης, κατά το άρθρο 10 ΕΣΔΑ, επομένως θα έπρεπε να ελεγχθεί εάν η παρέμβαση ήταν δικαιολογημένη.

Ως προς το εάν η παρέμβαση ήταν «προβλεπόμενη από τον νόμο», σημειώθηκε πως ορισμένα μέτρα βασιζόνταν σε νόμιμες διατάξεις, αλλά δεν τηρήθηκαν οι προβλεπόμενες διαδικασίες (π.χ. παύση χωρίς γνώμη του συλλογικού οργάνου του δικαστηρίου).

Υποτέθηκε ότι η επέμβαση ήταν προβλεπόμενη από τον νόμο, αλλά διαπιστώθηκε παραβίαση για άλλους λόγους. Εκφράστηκαν ακόμα σοβαρές αμφιβολίες ότι η επέμβαση επεδίωκε θεμιτό σκοπό κατά το άρθρο 10 § 2, αλλά το ΕΔΔΑ θεώρησε πως δεν ήταν αναγκαίο να αποφανθεί τελικά επί αυτού, καθώς η επέμβαση δεν ήταν «αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία». Ειδικότερα, ο προσφεύγων εξέφρασε απόψεις ως δικαστής και εκπρόσωπος Τύπου συνταγματικού οργάνου, επί μεταρρυθμίσεων που επηρέαζαν τη Δικαιοσύνη. Η θεσμική του ιδιότητα τον καθιστούσε αρμόδιο και υπόχρεο να συμμετέχει στον δημόσιο διάλογο για τη δικαστική ανεξαρτησία. Οι απόψεις του ήταν μετρημένες, επαγγελματικές και ενταγμένες σε ζήτημα δημόσιου ενδιαφέροντος. Δεν στρέφονταν κατ' άλλων δικαστών ή εν εξελίξει υποθέσεων. Ο οικονομικός έλεγχος διήρκεσε δεκαεφτά μήνες, χωρίς αποτελέσματα ή συγκεκριμένες κατηγορίες. Η επιθεώρηση εργασίας διατάχθηκε την επομένη της λήψης ανώνυμης καταγγελίας που επικαλείτο τις δημόσιες δηλώσεις του. Η παύση του από εκπρόσωπος Τύπου έγινε χωρίς τη νόμιμη γνώμη του συλλογικού οργάνου. Η άρση απορρήτου της περιουσιακής δήλωσης έγινε χωρίς αιτιολογία. Τα μέτρα χαρακτηρίστηκαν από το ΕΔΔΑ ως στρατηγική εκφοβισμού με σκοπό τη φήμωση του προσφεύγοντος, λόγω της υπεράσπισης του κράτους δικαίου. Διαπιστώθηκε ότι δεν προέκυψε άλλος εύλογος λόγος για τα μέτρα. Επιπλέον τα μέτρα είχαν παγωτική επίδραση (chilling effect) και σε άλλους δικαστές που ενδεχομένως ήθελαν να εκφραστούν δημόσια. Διαπιστώθηκε παραβίαση του άρθρου 10 ΕΣΔΑ, καθώς η επέμβαση στην ελευθερία της έκφρασης του δικαστή δεν ήταν αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία.

Todorova v. Bulgarie

Άλλη υπόθεση που πρέπει να αναφερθεί είναι φυσικά η *Todorova v. Bulgarie* [40072/13], 19.10.2021. Η προσφεύγουσα ήταν δικαστής στο Ποινικό Τμήμα του Πρωτοδικείου Σόφιας, με αρμοδιότητα εκδίκασης σοβαρών εγκλημάτων σε πρώτο βαθμό. Στο πλαίσιο της ενταξιακής διαδικασίας στην Ε.Ε., η Βουλγαρία είχε τεθεί υπό μηχανισμό ελέγχου για τη Δικαιοσύνη και την καταπολέμηση της διαφθοράς. Το 2008, η Κομισιόν άσκησε κριτική στον Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο (CSM). Η Todorova, τότε Πρόεδρος της Ένωσης Δικαστών Βουλγαρίας (UJB), άσκησε δημόσια κριτική στο CSM και στον Υπουργό Εσωτερικών, ιδίως για παρεμβάσεις του σε υποθέσεις και σχόλια περί ενοχής κατηγορουμένων. Έκανε επίσης αναφορές σε ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα. Η UJB κατήγγειλε δημόσια ορισμένες διαδικασίες διορισμών, π.χ. τον διορισμό της Προέδρου του Πρωτοδικείου Σόφιας, κατηγορώντας τη για στενή σχέση με τον υπουργό. Κινήθηκαν διαφορετικές πειθαρχικές διαδικασίες εναντίον της. Μετά από ελέγχους το 2010-2011, διαπιστώθηκε καθυστέρηση στη σύνταξη αιτιολογιών σε 57 υποθέσεις. Της επιβλήθηκε ποινή μείωσης αποδοχών 15% για δύο έτη, η οποία τελικά κρίθηκε νόμιμη, παρά τις επιφυλάξεις για την τήρηση των εγγυήσεων υπεράσπισης. Σε άλλη υπόθεση, κατηγορήθηκε για σοβαρές καθυστερήσεις σε άλλες υποθέσεις (έως και τέσσερα χρόνια), καθώς και για παραπλανητικές εγγραφές στο ηλεκτρονικό αρχείο του δικαστηρίου. Της επιβλήθηκε αρχικά η ποινή της παύσης, η οποία αργότερα ακυρώθηκε μερικώς καθώς μόνον δύο από τις υποθέσεις μπορούσαν να στηρίξουν ευθύνη, αλλά όχι παύση. Η υπόθεση επέστρεψε στο CSM όπου αντί παύση, επιβλήθηκε υποβιβασμός για δύο έτη. Το μέτρο επιβεβαιώθηκε τελικά δικαστικά, αν και μειώθηκε αρχικά στη διάρκεια του ενός έτους. Η προσφεύγουσα επέστρεψε στη θέση της το 2017. Ενώ εκκρεμούσε η πειθαρχική διαδικασία, υπέβαλε αγωγή

για δυσφήμιση κατά του Υπουργού Εσωτερικών λόγω δημόσιων δηλώσεών του περί «εξυπηρέτησης της μαφίας» από την ίδια. Η υπόθεση τελικά απορρίφθηκε λόγω παραγραφής το 2017. Η παύση της το 2012 είχε προκαλέσει εκτενή δημόσια και θεσμική αντίδραση εντός και εκτός Βουλγαρίας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή την ανέφερε σε έκθεσή της ως ανησυχητική ένδειξη για την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης. Μέλη της UJB και ανώτεροι δικαστές καταδίκασαν τη δίωξή της ως πολιτικά υποκινούμενη και αντίποινα για την κριτική της.

Η υπόθεση κατέληξε στο ΕΔΔΑ, το οποίο υπενθύμισε τη νομολογία του, σύμφωνα με την οποία, όταν τα πειθαρχικά μέτρα κατά δικαστή συνδέονται κυρίως με δημόσιες τοποθετήσεις του, συνιστούν επέμβαση στο άρθρο 10. Παρόλο που οι αρχικές αιτιολογίες του CSM και του Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου αφορούσαν καθυστερήσεις στην έκδοση αποφάσεων, λήφθηκε υπόψη η γενικότερη ακολουθία των γεγονότων, η πολιτική κριτική της προσφεύγουσας, καθώς και ο ιδιαίτερα αυστηρός χαρακτήρας των κυρώσεων. Η χρονική σύμπτωση ελέγχων και κυρώσεων με τη δημόσια δραστηριότητα της και οι δηλώσεις κρατικών αξιωματούχων ενίσχυσαν την εντύπωση αντιποίνων. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε αρχική βάση αποδείξεων περί αιτιώδους συνάφειας (*commencement de preuve*) και μετέφερε στο Κράτος το βάρος ανασκευής της εντύπωσης αυτής. Η επέμβαση ήταν «προβλεπόμενη από τον νόμο» και είχε «θεμιτό σκοπό». Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι οι πειθαρχικές διαδικασίες στηρίχθηκαν σε σαφές νομικό πλαίσιο και στόχευαν στη διασφάλιση της αποδοτικότητας της ποινικής Δικαιοσύνης και του κύρους της. Ωστόσο το γεγονός ότι οι πειθαρχικές κυρώσεις ενδέχεται να υπαγορεύθηκαν και από τις δημόσιες τοποθετήσεις της προσφεύγουσας, δημιούργουσε αμφιβολίες για την αποκλειστική ύπαρξη θεμιτού σκοπού.

Η επέμβαση δεν ήταν «αναγκαία σε δημοκρατική κοινωνία». Το ΕΔΔΑ τόνισε τη μεγάλη προστασία που απολαμβάνει η ελευθερία της έκφρασης σε ζητήματα δημόσιου ενδιαφέροντος, όπως η λειτουργία της Δικαιοσύνης. Η προσφεύγουσα, ως Πρόεδρος επαγγελματικής ένωσης δικαστών, είχε δικαίωμα και καθήκον να παρεμβαίνει στον δημόσιο διάλογο για την ανεξαρτησία και αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης. Οι πειθαρχικές ποινές (μείωση μισθού, παύση και τελικά υποβιβασμός) ήταν ιδιαίτερα βαριές και είχαν αποτρεπτικό αποτέλεσμα, όχι μόνον για την ίδια, αλλά και για άλλους δικαστές. Ειδικά η παύση της για ένα έτος, αν και τελικά ακυρώθηκε, εφαρμόστηκε προσωρινά και είχε σαφές ψυχολογικό και επαγγελματικό βάρος. Παρόλο που η προσφεύγουσα είχε πρόσβαση σε διοικητικό δικαστικό έλεγχο, το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο δεν αξιολόγησε επαρκώς το επιχείρημα ότι οι κυρώσεις αποτελούσαν αντίποινα λόγω της έκφρασης της γνώμης της ούτε έλαβε υπόψη τον αποτρεπτικό τους χαρακτήρα. Συνεπώς οι εθνικές Αρχές δεν παρείχαν επαρκή και πειστική αιτιολόγηση της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας των μέτρων. Το ΕΔΔΑ κατέληξε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 ΕΣΔΑ, διευκρινίζοντας ότι η επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων σε δικαστή δεν αποκλείεται, εφόσον τεκμηριώνεται ότι δεν αποτελούν αντίποινα για άσκηση του θεμελιώδους δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης.

Παρεμβάλλεται πως είχε προβληθεί μεταξύ άλλων παράβαση του άρθρου 8. Η έννοια της «ιδιωτικής ζωής» είναι ευρεία και περιλαμβάνει όχι μόνον την προσωπική και οικογενειακή ζωή, αλλά και την επαγγελματική υπόσταση, τη φήμη και το δικαίωμα προσωπικής ανάπτυξης. Στο πλαίσιο επαγγελματικών διαφορών, όπως απομάκρυνση από τη θέση, το άρθρο 8 εφαρμόζεται εφόσον ικανοποιείται ο απαιτούμενος βαθμός σοβαρών επιπτώσεων. Οι πειθαρχικές κυρώσεις (μείωση μισθού, παύση, υποβιβασμός) δεν

θεωρήθηκε ότι είχαν αρκετά σοβαρές επιπτώσεις σε στοιχεία της ιδιωτικής ζωής, ώστε να θεμελιωθεί παράβαση του άρθρου 8. Δεν αποδείχθηκε ότι η μείωση εσόδων ή η προσωρινή παύση είχαν επιζήμια επίδραση στο στενό προσωπικό περιβάλλον της ή ότι προκάλεσαν σοβαρή επαγγελματική απαξίωση. Η προσφεύγουσα δεν αποκλείστηκε από άλλη εργασία, δεν απέδειξε ότι υπέστη πλήγμα στη φήμη της τέτοιο που να υπερβαίνει το συνήθως προβλεπτό πλαίσιο πειθαρχικής διαδικασίας και δεν πρόβαλε συναφή επιχειρήματα ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Αντίθετα, η δημοσιότητα του θέματος έφερε και υποστήριξη από μέλη της κοινωνίας και νομικούς κύκλους, γεγονός που μαρτυρεί αμφίσημο αντίκτυπο. Σε σχέση με αυτήν την πτυχή, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι δεν υπήρξαν αρκετά σοβαρές επιπτώσεις στη σφαίρα της ιδιωτικής ζωής, ώστε να καταστεί εφαρμοστέο το άρθρο 8, και απέρριψε το σχετικό σκέλος της προσφυγής ως ασυμβίβαστο *ratione materiae*.

Η προσφεύγουσα είχε επίσης ισχυριστεί ότι οι πειθαρχικές διαδικασίες και κυρώσεις εις βάρος της ήταν διακριτικές και παρεκκλίνουσες από την πάγια πρακτική του CSM. Το ΕΔΔΑ κήρυξε το παράπονο παραδεκτό, αλλά δεν προέβη σε αυτοτελή εξέταση ή διαπίστωση παραβίασης, διότι έκρινε ότι το ουσιώδες περιεχόμενο του ισχυρισμού είχε ήδη εξεταστεί υπό το άρθρο 10 και δεν προέκυπτε ζήτημα διάκρισης που να δικαιολογεί ξεχωριστή ανάλυση. Δεν εξέδωσε χωριστή κρίση επί του άρθρου 14.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην υπόθεση αυτή παρουσιάζει και η επίκληση της παράβασης του άρθρου 18 σε συνδυασμό με το άρθρο 10 (χρήση μέτρων για μη θεμιτό σκοπό), ιδίως η κατάληξη. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι οι πειθαρχικές διαδικασίες και κυρώσεις είχαν ως ουσιώδη και προέχοντα σκοπό την τιμωρία της προσφεύγουσας για τις δημόσιες τοποθετήσεις και κριτικές της ως Προέδρου της Ένωσης Δικαστών Βουλγαρίας (UJB) και όχι την αντιμετώπιση των καθυστερήσεων στην εκδίκαση υποθέσεων. Στοιχεία που οδήγησαν στο συμπέρασμα αυτό ήταν η χρονική αλληλουχία των γεγονότων: οι πειθαρχικοί έλεγχοι ξεκίνησαν μετά από δημόσιες κριτικές της προσφεύγουσας για την αδιαφάνεια των διορισμών από το CSM και την πολιτική επιρροή. Υπήρξε στοχοποίηση από την Κυβέρνηση: ο Υπουργός Εσωτερικών την κατονόμασε δημοσίως και επέκρινε το έργο της. Ήταν προδήλως αυστηρές οι κυρώσεις: η πλήρης παύση από το δικαστικό σώμα, που αργότερα ακυρώθηκε, κρίθηκε δυσανάλογη και τιμωρητική. Διατυπώσεις από μέλη του CSM εξέφρασαν εχθρότητα προς την UJB και την ίδια, ενισχύοντας την εντύπωση αντιποίνων. Το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, κατά την τελική του κρίση, δεν αξιολόγησε καθόλου τον ισχυρισμό της ότι οι διώξεις είχαν πολιτικό χαρακτήρα. Ο προέχων σκοπός των μέτρων δεν ήταν η διασφάλιση της απονομής της Δικαιοσύνης, αλλά η τιμωρία της προσφεύγουσας για τις επικρίσεις της προς τον CSM και την εκτελεστική εξουσία. Διαπιστώθηκε παραβίαση και του άρθρου 18 σε συνδυασμό με το άρθρο 10, μια σπάνια και σοβαρή διαπίστωση περί κατάχρησης εξουσίας και προσχηματικής χρήσης κυρώσεων για φήμωση δικαστή.

Κατ' ακρίβειαν περισσότερη σημασία έχει η εν λόγω απόφαση για αυτό ακριβώς το σκέλος της, τη σπάνια διαπίστωση παραβίασης του άρθρου 18 σε συνδυασμό με το άρθρο 10 ΕΣΔΑ. Η συγκεκριμένη κρίση αναδεικνύει τη σημασία της προστασίας των δικαστών από καταχρηστικές και προσχηματικές πειθαρχικές διαδικασίες που έχουν ως πραγματικό σκοπό τον περιορισμό της δικαστικής ανεξαρτησίας και τη φήμωση κριτικών φωνών εντός του δικαστικού σώματος. Η επισήμανση του ΕΔΔΑ ότι η επιβολή κυρώσεων δεν είχε πρωτίστως τον θεμιτό σκοπό της διασφάλισης της εύρυθμης λειτουργίας της Δικαιοσύνης, αλλά αποσκοπούσε στην τιμωρία της προσφεύγουσας λόγω της θεσμικής της ιδιότητας ως

Προέδρου της UJB και των δημόσιων τοποθετήσεων της σχετικά με την αδιαφάνεια διορισμών από το CSM και πολιτικές παρεμβάσεις, είναι κομβικής σημασίας. Το ΕΔΔΑ αξιολόγησε με ιδιαίτερη προσοχή τη χρονική αλληλουχία των γεγονότων, διαπιστώνοντας ότι η έναρξη πειθαρχικών διαδικασιών ακολούθησε άμεσα τις δημόσιες κριτικές της προσφεύγουσας, στοιχείο που υποδήλωνε εκδικητικά κίνητρα. Επιπλέον σημαντική βαρύτητα αποδόθηκε σε δημόσιες δηλώσεις υψηλόβαθμων κυβερνητικών στελεχών, όπως ο Υπουργός Εσωτερικών, ο οποίος κατονόμασε προσωπικά την προσφεύγουσα και επέκρινε δημοσίως τη δράση της, γεγονός που καταδεικνύει σαφή στοχοποίηση. Οι πειθαρχικές κυρώσεις που επιβλήθηκαν, συγκεκριμένα η πλήρης παύση της από το δικαστικό σώμα – που χαρακτηρίστηκε από το ΕΔΔΑ ως προδήλως δυσανάλογη – ενίσχυσαν τη θέση ότι οι κυρώσεις είχαν τιμωρητικό και όχι διορθωτικό χαρακτήρα. Εξίσου καθοριστική για την κρίση αυτή υπήρξε και η στάση του Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου της Βουλγαρίας, το οποίο παρέλειψε να εξετάσει τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας σχετικά με πολιτικά κίνητρα πίσω από τη δίωξή της, γεγονός που υπογράμμισε την έλλειψη ουσιαστικού ελέγχου των σκοπών της πειθαρχικής διαδικασίας. Η σπανιότητα και σοβαρότητα της διαπίστωσης παραβίασης του άρθρου 18 εν προκειμένω έγκειται ακριβώς στην απόδειξη ότι οι πειθαρχικές διαδικασίες δεν αποτελούσαν απλά έναν υπέρμετρο περιορισμό της ελευθερίας της έκφρασης, αλλά καταχρηστική άσκηση εξουσίας, με προσχηματική επίκληση θεμιτών σκοπών για τη φήμωση ενός δικαστικού λειτουργού. Έτσι η απόφαση αυτή συμβάλλει στην ενίσχυση της νομολογίας του ΕΔΔΑ σχετικά με την κατάχρησή εξουσίας από τα κράτη, παρέχοντας σημαντικά νομολογιακά εργαλεία για την προστασία της δικαστικής ανεξαρτησίας και της ελευθερίας του λόγου εντός του δικαστικού σώματος.

di Giovanni v. Italie

Στην παλαιότερη *di Giovanni v. Italie* [51160/06], 09.12.2013, δεν διαπιστώθηκε παράβαση του άρθρου 10. Εκεί, η προσφεύγουσα ήταν δικαστής και Πρόεδρος του Δικαστηρίου Εκτέλεσης Ποινών της Νάπολης. Τον Ιανουάριο του 2003, διενεργήθηκε στην Ιταλία δημόσιος διαγωνισμός για την πρόσληψη δικαστικών λειτουργών (δικαστών και εισαγγελέων). Στη συνέχεια, ασκήθηκε ποινική δίωξη κατά μέλους της εξεταστικής επιτροπής του εν λόγω διαγωνισμού, κατηγορούμενου ότι παραποιήσε τα αποτελέσματα της διαδικασίας με σκοπό να ευνοήσει έναν υποψήφιο. Η ημερήσια εφημερίδα *Libero* δημοσίευσε συνέντευξη της προσφεύγουσας. Περιείχε τις ακόλουθες δηλώσεις:

«Ο μέσος αναγνώστης θα μπορούσε να αναρωτηθεί γιατί, εάν ο σκοπός της ANM (Εθνική Ένωση Δικαστικών Λειτουργών) είναι να διαφυλάξει την ακεραιότητα των ιερών αρχών της Δικαιοσύνης και των λειτουργών της, υπάρχουν πέντε ιδεολογικές φατρίες που διαφωνούν έντονα ως προς τον τρόπο επίτευξης αυτού του σκοπού. Είναι δομημένες κατά το πρότυπο των πολιτικών κομμάτων: οι κόκκινες τόγες (*toghe rosse*) στη Νάπολη, οι πράσινες στη Μιλάνο. Παρατηρούμε απώλεια πλουραλισμού όταν η ηγεμονία μιας μειονότητας υπερβαίνει το συμφέρον της πλειοψηφίας και εκμεταλλεύεται τη συνδικαλιστική δραστηριότητα προς όφελος της εξουσίας και των δικών της συμφερόντων. Τις τελευταίες ημέρες, πληροφορηθήκαμε ένα γεγονός εξαιρετικής σοβαρότητας, που αφορά την παρέμβαση μέλους της εξεταστικής επιτροπής του τελευταίου διαγωνισμού [για την είσοδο στη δικαστική εξουσία] υπέρ συγγενικού προσώπου φημισμένου Ναπολιτάνου δικαστή, ο οποίος είναι

φυσικά ήδη μέλος του CSM (Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο) και, ακόμη φυσικότερα, νυν εξέχον μέλος της ANM».

Ακολούθως, δεκαπέντε μέλη του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου (CSM) απέστειλαν στο Προεδρικό Συμβούλιο σημείωμα με το ακόλουθο περιεχόμενο:

«Αίτημα για άνοιγμα φακέλου (*pratica*). Στην εφημερίδα *Libero* της 28ης Μαΐου 2003, η κ. Angelica Di Giovanni, Πρόεδρος του Δικαστηρίου Εκτέλεσης Ποινών της Νάπολης, δήλωσε: “Τις τελευταίες ημέρες, πληροφορηθήκαμε ένα γεγονός εξαιρετικής σοβαρότητας, που αφορά την παρέμβαση μέλους της εξεταστικής επιτροπής του τελευταίου διαγωνισμού υπέρ συγγενικού προσώπου φημισμένου Ναπολιτάνου δικαστή, φυσικά ήδη μέλους του CSM και, ακόμη φυσικότερα, νυν εξέχοντος μέλους της ANM.” Σε σχέση με αυτήν τη δήλωση, οι υπογράφωντες σύμβουλοι ζητούν το άνοιγμα φακέλου για τη διακρίβωση της αλήθειας και, μετά την ολοκλήρωση των ελέγχων, την ανάληψη των αναγκαίων ενεργειών».

Η εφημερίδα *Libero* δημοσίευσε δεύτερη συνέντευξη της προσφεύγουσας, στην οποία διευκρίνιζε τις προηγούμενες δηλώσεις της. Το άρθρο περιλάμβανε τα ακόλουθα αποσπάσματα:

«Λυπάμαι που οι δηλώσεις που περιέχονται στο πρόσφατο άρθρο της *Libero* ενδεχομένως πλήγωσαν την ευαισθησία ορισμένων συναδέλφων. Είναι προφανές ότι δεν εκφράστηκα με σαφήνεια. Αναφερόμουν σε μια νέα δημοσιογραφική πρακτική, κάτι που είναι διαφορετικό από ένα αντικειμενικό δεδομένο (...). Η αναφορά στα πιθανά ενεργά και παθητικά υποκείμενα των γεγονότων ήταν τουλάχιστον γενική (σε αυτό το σημείο θα μπορούσα να αναφέρω [μια ολόκληρη] σειρά συναδέλφων που θα μπορούσαν να εμπίπτουν στην αναφερόμενη τυπολογία) και θα έπρεπε να διαβαστεί στο πλαίσιο των δηλώσεών μου, που αφορούσαν τον στιγματισμό μιας πιθανής σύγκλισης συμφερόντων μεταξύ ANM και CSM. Η προσέγγισή μου και οι δηλώσεις μου αποσκοπούν στην ανάδειξη της ύπαρξης πιθανών κέντρων εξουσίας που ενδέχεται να πλήξουν την εικόνα του αυτόνομου και ανεξάρτητου δικαστή, τον οποίο υπερασπιζόμαστε καθημερινά στην επαγγελματική μας δραστηριότητα».

Κατόπιν της δημοσίευσης των εν λόγω συνεντεύξεων, εμφανίστηκαν και άλλα άρθρα στον Τύπο, τα οποία συνέδεαν το πρόσωπο του Ε.Φ., ενός Ναπολιτάνου δικαστικού λειτουργού, με τα αξιόποινα γεγονότα που σχετιζονταν με τον δημόσιο διαγωνισμό του Ιανουαρίου 2003. Ασκήθηκε πειθαρχική δίωξη κατά της προσφεύγουσας, με την αιτιολογία ότι παρέβη τα καθήκοντα σεβασμού και διακριτικότητας απέναντι στα μέλη του CSM και σε έναν εκ των συναδέλφων της. Ειδικότερα οι δηλώσεις της προσφεύγουσας τείνουν να επιβεβαιώσουν ενώπιον της κοινής γνώμης αβάσιμες φήμες σχετικά με τον Ε.Φ., πρώην μέλος του CSM και νυν μέλος της Εθνικής Ένωσης Δικαστικών Λειτουργών (ANM) και τις υποτιθέμενες ενέργειές του για ευνοϊκή μεταχείριση συγγενικού του προσώπου, υποψηφίου στον τελευταίο διαγωνισμό πρόσληψης δικαστικών λειτουργών. Η προσφεύγουσα, εκπροσωπούμενη από συνήγορο, κατέθεσε υπόμνημα υπεράσπισης. Υποστήριξε ότι ουδέποτε είχε πρόθεση, μέσω των δηλώσεών της, να αναφερθεί στον συνάδελφο Ε.Φ. ή σε οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο συγκεκριμένα, αλλά περιορίστηκε στη μεταφορά δημόσιας πληροφορίας, η οποία μάλιστα είχε ήδη δημοσιευθεί στον Τύπο, με σκοπό να καταγγείλει την ύπαρξη σύγκλισης συμφερόντων μεταξύ του CSM και της ANM. Το πειθαρχικό τμήμα του CSM έκρινε την προσφεύγουσα εν μέρει ένοχη για τα γεγονότα που της αποδίδονταν και της επέβαλε την πειθαρχική ποινή της επίπληξης. Το τμήμα έκρινε κατ’ αρχάς ότι οι επικρίσεις της προσφεύγουσας για τη λειτουργία και τη δράση του

CSM και της ANM συνιστούσαν ελεύθερη έκφραση προσωπικής γνώμης, η οποία δεν μπορούσε από μόνη της να επισύρει κύρωση. Αντίθετα, οι δηλώσεις της προσφεύγουσας που αφορούσαν συνάδελφό της συνιστούσαν πειθαρχικό αδίκημα. Σύμφωνα με το τμήμα, οι λεπτομέρειες που παρείχε η προσφεύγουσα υποδείκνυαν με σαφήνεια το πρόσωπο του E.F., μοναδικού πρώην μέλους του CSM και νυν εξέχοντος μέλους της ANM, του οποίου η κόρη είχε συμμετάσχει στον εν λόγω διαγωνισμό. Οι επίμαχες δηλώσεις τείνουν επομένως να επιβεβαιώσουν, ενώπιον της κοινής γνώμης, φήμες αβάσιμες για έναν συνάδελφο. Το πειθαρχικό τμήμα έκρινε ότι η προσφεύγουσα παρέβη την υποχρέωση διακριτικότητας που απορρέει από τα καθήκοντά της ως δικαστικής λειτουργού, καθώς και την υποχρέωση πίστης και σεβασμού προς έναν συνάδελφο. Τέλος, έκρινε ότι το γεγονός πως οι δηλώσεις αυτές εντάσσονταν σε ευρύτερο πλαίσιο και ότι επέτρεπε να της επιβληθεί μόνον επίπληξη, δηλαδή η ηπιότερη των πειθαρχικών ποινών.

Η υπόθεση κατέληξε στο ΕΔΔΑ. Σε σχέση με το άρθρο 10, στο οποίο μεταξύ άλλων βασιζόταν η προσφυγή, το ΕΔΔΑ επανέλαβε τις γενικές αρχές. Μεταξύ αυτών, λέχθηκε πως τα ζητήματα που αφορούν τη λειτουργία της Δικαιοσύνης, ενός θεσμού καίριας σημασίας σε κάθε δημοκρατική κοινωνία, εμπίπτουν στο πεδίο του δημόσιου συμφέροντος. Πρέπει ωστόσο να λαμβάνεται υπόψη η ιδιαίτερη αποστολή της δικαστικής εξουσίας στην κοινωνία. Εφόσον είναι εγγυητής της Δικαιοσύνης θεμελιώδους αξίας σε ένα κράτος δικαίου, το έργο της απαιτεί την εμπιστοσύνη των πολιτών για να είναι αποτελεσματικό. Ενδέχεται επομένως να είναι αναγκαίο να προστατευτεί αυτή η εμπιστοσύνη από καταστροφικές επιθέσεις που στερούνται σοβαρού ερείσματος, ιδίως όταν η υποχρέωση επιφυλακτικότητας και διακριτικότητας δεν επιτρέπει στους δικαστές που θίγονται να απαντήσουν. Η έκφραση «αρχή της δικαστικής εξουσίας» αποτυπώνει την ιδέα ότι τα δικαστήρια αποτελούν τα κατάλληλα όργανα για την επίλυση νομικών διαφορών και για την απόδοση ποινικής ευθύνης και ότι το κοινό πρέπει να τα αντιλαμβάνεται ως τέτοια και να τα σέβεται. Πρόκειται για την εμπιστοσύνη που τα δικαστήρια οφείλουν να εμπνέουν όχι μόνον στους διαδίκους, αλλά και στην κοινή γνώμη. Σκοπός του ΕΔΔΑ, όπως ανέφερε, δεν είναι να υποκαταστήσει τα εθνικά δικαστήρια, αλλά να ελέγξει υπό το φως του άρθρου 10 τις αποφάσεις που εκδόθηκαν από αυτά εντός του περιθωρίου εκτίμησής τους. Για τον σκοπό αυτό, πρέπει να εξετάσει την «παρέμβαση» υπό το πρίσμα της όλης υπόθεσης, ώστε να διαπιστώσει εάν αυτή ανταποκρινόταν σε «επιτακτική κοινωνική ανάγκη» και εάν οι λόγοι που επικαλέστηκαν οι εθνικές Αρχές ήταν «σχετικοί και επαρκείς». Περαιτέρω, η φύση και η αυστηρότητα της κύρωσης είναι επίσης στοιχεία που πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά την εκτίμηση της αναλογικότητας της παρέμβασης.

Ως προς τη νομιμότητα της παρέμβασης και την επιδίωξη νόμιμου σκοπού, η πειθαρχική κύρωση που επιβλήθηκε στην προσφεύγουσα συνιστούσε παρέμβαση των δημόσιων Αρχών στην άσκηση της ελευθερίας της έκφρασης, ήταν «προβλεπόμενη από τον νόμο», ήτοι από συγκεκριμένη νομοθετική διάταξη. Επιπλέον επεδίωκε σκοπούς αναγνωρισμένους ως νόμιμους. Συγκεκριμένα την προστασία της «υπόληψης ή των δικαιωμάτων τρίτων» και τη διασφάλιση της «αρχής και της αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας». Όσον αφορά το ερώτημα κατά πόσον η παρέμβαση ήταν «αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία», δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στη θέση που κατείχε η προσφεύγουσα, στο περιεχόμενο των επίδικων δηλώσεων και στις περιστάσεις υπό τις οποίες αυτές δόθηκαν στη δημοσιότητα. Αφού η προσφεύγουσα απαλλάχθηκε από την κατηγορία που αφορούσε τις γενικές κριτικές της για το δικαστικό σύστημα, το αντικείμενο της καταδίκης της έγκειτο κυρίως στις δηλώσεις της στον Τύπο σχετικά με τις

φερόμενες ενέργειες δικαστή προς ευνοϊκή μεταχείριση της κόρης του στο πλαίσιο δημόσιου διαγωνισμού. Ισχυριζόταν ότι οι δηλώσεις της δεν αναφέρονταν στον Ε.Φ. ούτε σε άλλον συγκεκριμένο συνάδελφο. Είχαν απλώς σκοπό να σχολιάσουν ένα επίκαιρο γεγονός ήδη γνωστό στο κοινό. Δεν ανήκει στο ΕΔΔΑ η απόφαση του εάν οι δηλώσεις στόχευαν άλλους ή εάν η προσφεύγουσα όντως αναφερόταν στον Ε.Φ. Επί αυτού, οι εθνικές Αρχές ήταν σε καλύτερη θέση να κρίνουν. Πράγματι, η πειθαρχική επιτροπή, αφού άκουσε τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας, κατέληξε ότι ο Ε.Φ. ήταν ο μόνος δικαστής που αντιστοιχούσε στην περιγραφή που δόθηκε και ότι, με τις δηλώσεις της, η προσφεύγουσα ενίσχυσε φήμες χωρίς θεμέλιο που κυκλοφορούσαν στον δικαστικό χώρο σχετικά με παρατυπίες στον εν λόγω διαγωνισμό, για τις οποίες είχαν κινηθεί ανακριτικές διαδικασίες. Λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο των δηλώσεων και το γενικότερο πλαίσιο στο οποίο εντάσσονταν, δεν θεωρήθηκε παράλογο το συμπέρασμα των εθνικών δικαστηρίων ότι η προσφεύγουσα δεν επέδειξε τη διακριτικότητα που απαιτείται από δικαστή. Πράγματι, με τις επίμαχες δηλώσεις της, η προσφεύγουσα ισχυρίστηκε ότι η είδηση της παρέμβασης μέλους της επιτροπής του διαγωνισμού υπέρ συγγενικού προσώπου άλλου δικαστή ήταν «εξαιρετικά σοβαρή». Η ίδια δεν άφησε περιθώριο αμφιβολίας ως προς την αλήθεια του ισχυρισμού και συνέβαλε έτσι στο να παρουσιαστεί στο κοινό ως βάσιμη μια φήμη που αποδείχθηκε αβάσιμη.

Υπογραμμίζοντας ότι η μέγιστη διακριτικότητα είναι απαραίτητη για τις δικαστικές Αρχές, το ΕΔΔΑ υπενθύμισε ότι αυτή επιβάλλει την αποφυγή προσφυγής στον Τύπο, ακόμη και για απάντηση σε προκλήσεις. Αυτό υπαγορεύεται από τα υψηλά καθήκοντα της Δικαιοσύνης και τη βαρύτητα της δικαστικής λειτουργίας. Επιπλέον οι δηλώσεις αφορούσαν σοβαρά παραπτώματα που φέρεται να διέπραξε συνάδελφος δικαστής. Η προσφεύγουσα δεν αμφισβήτησε ότι οι φήμες περί παράνομων ενεργειών του Ε.Φ. δεν επιβεβαιώθηκαν από κανένα αντικειμενικό στοιχείο. Το ΕΔΔΑ υπενθύμισε τη σημασία της εμπιστοσύνης του κοινού προς τους δικαστές και ότι, σε υποθέσεις όπως η παρούσα, που απαιτούν στάθμιση μεταξύ του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή και της ελευθερίας της έκφρασης, το αποτέλεσμα δεν θα πρέπει κατ' αρχήν να διαφέρει αναλόγως του αν η υπόθεση εξετάζεται υπό το άρθρο 8 ή το άρθρο 10. Τα δικαιώματα αυτά χρήζουν εξίσου σεβασμού. Επομένως το περιθώριο εκτίμησης θα πρέπει να είναι το ίδιο. Εάν η στάθμιση των εθνικών Αρχών έγινε σύμφωνα με τα κριτήρια της νομολογίας του ΕΔΔΑ, απαιτούνται σοβαροί λόγοι για να υποκατασταθεί η κρίση τους. Υπό τις συνθήκες αυτές, κρίθηκε ότι οι λόγοι που πρόβαλε η πειθαρχική επιτροπή ήταν ταυτόχρονα συναφείς και επαρκείς. Επιπλέον η κύρωση ήταν η ελαφρύτερη δυνατή κατά το εθνικό δίκαιο, ήτοι μια επίπληξη. Συνεπώς δεν μπορεί να θεωρηθεί δυσανάλογη.

Παρατηρήθηκε επίσης ότι η εν λόγω υπόθεση διαφέρει από την υπόθεση *Kudeshkina v. Russia* [29492/05], 26.02.2009, όπου διαπιστώθηκε παραβίαση του άρθρου 10. Πράγματι, σε αντίθεση με την προσφεύγουσα, η εκεί προσφεύγουσα είχε τιμωρηθεί επειδή, στο πλαίσιο της προεκλογικής της εκστρατείας, διατύπωσε γενικές κριτικές για τη λειτουργία των δικαστηρίων της Μόσχας. Οι πράξεις που απέδωσε σε συγκεκριμένα πρόσωπα στηρίζονταν στην άμεση εμπειρία της και επιβεβαιώθηκαν εν μέρει από μάρτυρες. Επιπλέον η κύρωση που της επιβλήθηκε την οδήγησε στην απώλεια της θέσης της και κάθε δυνατότητας να ασκήσει το δικαστικό λειτουργήμα. Επομένως υπό το πρίσμα του συνόλου της υπό αναφορά υπόθεσης και λαμβάνοντας υπόψη τη σημασία της θέσης που κατείχε η προσφεύγουσα, κρίθηκε ότι το μέτρο που ελήφθη δεν ήταν δυσανάλογο σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό και ότι η παρέμβαση μπορούσε να θεωρηθεί «αναγκαία σε μια

δημοκρατική κοινωνία» κατά την έννοια του άρθρου 10 § 2. Κατά συνέπεια, δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10.

Η Γνώμη αρ.27(2024) του CCJE για την πειθαρχική ευθύνη των δικαστών¹⁰⁴

Όπως αναφέρεται και στην εν λόγω Γνώμη, η δικαστική ευθύνη συνδέεται στενά με την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης. Εάν η ευθύνη των δικαστών δεν ρυθμίζεται με σαφήνεια και επάρκεια, η ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης υπονομεύεται. Αυτό συμβαίνει σε περιπτώσεις όπου οι δικαστές ενδέχεται να αντιμετωπίσουν δυνητικά επιζήμιες συνέπειες για τη μονιμότητα της θέσης τους ή τις επαγγελματικές τους προοπτικές σε ασαφείς περιστάσεις. Η πειθαρχική ευθύνη είναι σημαντική για την απόδοση λογοδοσίας προς το κοινό για παραπτώματα κατά την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων. Αποτελεί μέσο δια του οποίου η κοινωνία μπορεί να διασφαλίσει ότι η Δικαιοσύνη εκπληρώνει σωστά την αποστολή της, ενισχύοντας έτσι την εμπιστοσύνη του κοινού. Η ευθύνη των δικαστών έχει όμως καταστεί ζήτημα μείζονος ανησυχίας τα τελευταία χρόνια. Αρκετές αποφάσεις ευρωπαϊκών δικαστηρίων έχουν διαπιστώσει ότι η εκτελεστική εξουσία έχει χρησιμοποιήσει πειθαρχικά μέτρα για να φιώσει ή να απομακρύνει δικαστές που δεν αποφάσισαν υπέρ της. Υπό το φως αυτών των πρόσφατων εξελίξεων, καθίσταται αναγκαίο να γίνει προβληματισμός για τη βάση, τη δικαιολόγηση και τα όρια της πειθαρχικής ευθύνης των δικαστών.

Ως προς τον σκοπό και το πεδίο εφαρμογής της Γνώμης το CCJE έχει ήδη ασχοληθεί με το ζήτημα αυτό στη Γνώμη αρ.3 σχετικά με τις αρχές και τους κανόνες που διέπουν την επαγγελματική συμπεριφορά των δικαστών και τη δεοντολογία, τη μη συμβατή συμπεριφορά και την αμεροληψία. Σκοπός της νέας Γνώμης είναι να αποτιμήσει όλες τις εξελίξεις από την έκδοση της Γνώμης αρ.3, να αξιολογήσει, να εκτιμήσει και να αναπτύξει πρότυπα για την πειθαρχική ευθύνη των δικαστών και να εξετάσει τον αντίκτυπό τους στην ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης. Παρέχει ένα σύνολο βασικών αρχών και συστάσεων που εφαρμόζονται σε όλα τα κράτη μέλη και έχει σχεδιαστεί για να αντιμετωπίσει καταστάσεις στις οποίες η ανεξαρτησία και η αμεροληψία της Δικαιοσύνης ενδέχεται να τεθούν σε κίνδυνο.

Συναφώς η Γνώμη εξετάζει πώς καθορίζονται τα όρια της ορθής εφαρμογής της πειθαρχικής ευθύνης των δικαστών, ποιο είναι το κατάλληλο νομοθετικό πλαίσιο και η οργάνωση των πειθαρχικών διαδικασιών κατά των δικαστών, ποιοι είναι οι παραδεκτοί λόγοι για την πειθαρχική ευθύνη των δικαστών και ποιες είναι οι αναγκαίες διαδικαστικές εγγυήσεις για τους δικαστές στις πειθαρχικές διαδικασίες. Παρόλο που δεν πραγματεύεται τον λεγόμενο θεσμό της εκκαθάρισης (vetting), δεν παρακάμπτει πλήρως το ζήτημα, αναφέροντας πως η εκκαθάριση δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ως υποκατάστατο των πειθαρχικών μέτρων ή ως μέσο για την αντιμετώπιση της διαφθοράς. Το CCJE αναγνωρίζει ωστόσο ότι η εκκαθάριση μπορεί να είναι θεμιτή ως μια έκτακτη και εφάπαξ διαδικασία κατά τη μετάβαση από μία αυταρχική σε μία δημοκρατική διακυβέρνηση που διέπεται από το κράτος δικαίου.

Οριοθέτηση της ορθής εφαρμογής της πειθαρχικής ευθύνης των δικαστών

Οι εξουσίες των δικαστών συνδέονται με τις αξίες της αλήθειας, της δικαιοσύνης, της δίκαιης κρίσης και της ελευθερίας. Οι δικαστές οφείλουν να εκτελούν τα καθήκοντά τους

¹⁰⁴Consultative Council of European Judges. (2024). *Opinion No. 27: On the Disciplinary Liability of Judges*. This translation into a non-official language has been carried out under the sole responsibility of the translator(s)/publisher.

σύμφωνα με το υψηλότερο πρότυπο επαγγελματικής συμπεριφοράς προκειμένου να ανταποκριθούν στον συνταγματικό τους ρόλο. Το αναγκαίο επακόλουθο του γεγονότος ότι η κοινωνία εμπιστεύεται στη δικαστική εξουσία τόσο εκτεταμένες αρμοδιότητες είναι ότι πρέπει να υφίστανται μηχανισμοί λογοδοσίας των δικαστών, ακόμη και δυνατότητα απομάκρυνσής τους από το αξίωμα σε περιπτώσεις παραπτώματων τόσο σοβαρών, ώστε να δικαιολογούν μια τέτοια ενέργεια. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα σε περιπτώσεις δικαστικής διαφθοράς, που υπονομεύει θεμελιωδώς την εμπιστοσύνη του κοινού στην αμεροληψία και την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης. Η πειθαρχική ευθύνη είναι μέσο διασφάλισης ότι οι δικαστές συμμορφώνονται προς τα καθήκοντά τους. Κατ' αυτόν τον τρόπο συμβάλλει στη διατήρηση της εμπιστοσύνης του κοινού στη λειτουργία της Δικαιοσύνης.

Και οι τρεις κρατικές εξουσίες λογοδοτούν απέναντι στην κοινωνία την οποίαν υπηρετούν. Η πειθαρχική ευθύνη των δικαστών συνιστά τον μηχανισμό λογοδοσίας της δικαστικής εξουσίας. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι η δικαστική εξουσία είναι υποδεέστερη μίας άλλης κρατικής εξουσίας. Τέτοια θέση θα πρόδιδε τον συνταγματικό ρόλο της δικαστικής εξουσίας ως μίας κρατικής εξουσίας αποτελούμενης από ανεξάρτητους δικαστές, των οποίων η αποστολή είναι να επιλύουν υποθέσεις αμερόληπτα και σύμφωνα με τον νόμο. Θα υπονόμει επίσης το ίδιο το θεμέλιο ενός κράτους δικαίου, το οποίο εγγυάται συγκεκριμένα δικαιώματα και ελευθερίες στους πολίτες του.

Ως γενικό κριτήριο το CCJE υπογραμμίζει ότι τα ατομικά δικαιώματα των δικαστών και η λειτουργική τους νομιμοποίηση, που συνιστούν ταυτόχρονα δικαιολόγηση και όριο της κρατικής τους εξουσίας, πρέπει να καθορίζουν τα δέοντα όρια της πειθαρχικής τους ευθύνης. Η πειθαρχική ευθύνη δεν μπορεί να παρεμβαίνει στη νόμιμη άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων των δικαστών, όπως είναι η ελευθερία της έκφρασης (άρθρο 10 ΕΣΔΑ), το δικαίωμα στον ιδιωτικό βίο (άρθρο 8 ΕΣΔΑ) ή το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη (άρθρο 6 ΕΣΔΑ). Επιπλέον οι λόγοι πειθαρχικής ευθύνης των δικαστών πρέπει να συνδέονται εγγενώς με τον συνταγματικό ρόλο της Δικαιοσύνης. Αυτό περιλαμβάνει την ανάγκη να διασφαλιστεί ότι οι δικαστές ενεργούν ως ανεξάρτητοι και αμερόληπτοι δικαστές σεβόμενοι το κράτος δικαίου και ότι συμβάλλουν γενικότερα στην ορθή λειτουργία της απονομής της Δικαιοσύνης.

Από αυτήν την οριοθέτηση της ορθής χρήσης της πειθαρχικής ευθύνης των δικαστών απορρέουν βασικές αρχές:

- (α) η πειθαρχική ευθύνη είναι αναγκαία για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης στη Δικαιοσύνη.
- (β) Η πειθαρχική ευθύνη δεν πρέπει να υπονομεύει την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης.
- (γ) Η πειθαρχική ευθύνη είναι σημαντική για τη διασφάλιση της ορθής απονομής της Δικαιοσύνης σύμφωνα με το κράτος δικαίου.
- (δ) Το πεδίο της πειθαρχικής ευθύνης πρέπει να καθορίζεται με σαφήνεια, ώστε να συνάδει με το κράτος δικαίου.
- (ε) Οι Θεσμοί που συμμετέχουν στις πειθαρχικές διαδικασίες πρέπει να σέβονται τη διάκριση των εξουσιών και την ορθή απονομή της Δικαιοσύνης.

(στ) Η νόμιμη άσκηση των δικαιωμάτων των δικαστών δεν πρέπει να γεννά πειθαρχική ευθύνη.

(ζ) Κάθε πειθαρχική κύρωση που επιβάλλεται σε δικαστή πρέπει να είναι ανάλογη.

Νομοθετικό πλαίσιο και οργάνωση των πειθαρχικών διαδικασιών κατά των δικαστών

Οι απαντήσεις των κρατών μελών του CCJE στο ερωτηματολόγιο δείχνουν ότι υπάρχει νομοθετικό πλαίσιο για τις πειθαρχικές διαδικασίες κατά των δικαστών σχεδόν σε όλα τα κράτη. Σε ορισμένες χώρες οι σχετικές διατάξεις κατοχυρώνονται στο Σύνταγμα. Στις περισσότερες περιλαμβάνονται σε νομοθεσία με ή χωρίς πρόσθετα διατάγματα, κανονισμούς ή κανόνες. Σε κάποιες χώρες οι ίδιοι οι δικαστές ή οι ενώσεις τους έχουν συμμετάσχει στη διαμόρφωση αυτών των νόμων.

Η οργάνωση των πειθαρχικών διαδικασιών ποικίλει από χώρα σε χώρα. Ανάλογα με τις ομοιότητες και διαφορές τους, τα συστήματα πειθαρχικής οργάνωσης μπορούν να ταξινομηθούν σε δύο βασικές κατηγορίες: το σύστημα των Συμβουλίων και το σύστημα των δικαστηρίων. Στο πρώτο, το Δικαστικό Συμβούλιο λαμβάνει την τελική απόφαση· στο δεύτερο, την τελική απόφαση λαμβάνει ένα γενικό ή πειθαρχικό δικαστήριο. Στο σύστημα των δικαστηρίων συνήθως το Υπουργείο Δικαιοσύνης ή ο Γενικός Εισαγγελέας κινεί πειθαρχικές διαδικασίες κατά δικαστή ενώπιον του πειθαρχικού δικαστηρίου. Στο σύστημα των Δικαστικών Συμβουλίων το σύνολο των προσώπων και φορέων που μπορούν να κινήσουν διαδικασίες ενώπιον του Δικαστικού Συμβουλίου είναι πολύ ευρύτερο: περιλαμβάνει από το Υπουργείο Δικαιοσύνης έως Προέδρους δικαστηρίων, διαδίκους, ιδιώτες ή δικηγόρους. Και στα δύο συστήματα καταγγελίες ή πληροφορίες για δικαστικά παραπτώματα μπορούν να υποβληθούν τυπικά ή άτυπα στο αρμόδιο όργανο χωρίς προσωπικούς περιορισμούς.

Σε ορισμένα συστήματα Δικαστικών Συμβουλίων υπάρχει διαδικασία έφεσης εντός του ίδιου του Δικαστικού Συμβουλίου· σε άλλα η έφεση εισάγεται σε ανώτερο δικαστήριο, ακόμη και στο Συνταγματικό δικαστήριο υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Σε αρκετές χώρες οι Πρόεδροι δικαστηρίων διαθέτουν την αρμοδιότητα να λαμβάνουν πειθαρχική απόφαση σε περιπτώσεις προειδοποιήσεων ή ηπιότερων επιπλήξεων. Σε λίγες χώρες τις πειθαρχικές διαδικασίες χειρίζονται η Κοινοβουλευτική επιτροπή για την πειθαρχία δικαστών, ο Αρχιδικαστής ή ο Πρόεδρος Εφετών ή το Κυβερνητικό Πειθαρχικό Συμβούλιο για Ανώτερους Αξιωματούχους. Σε κάποιες άλλες περιπτώσεις οι Συνήγοροι του Πολίτη ή ο Καγκελάριος Δικαιοσύνης μπορούν να κινήσουν πειθαρχικές διαδικασίες.

Στη μεγάλη πλειονότητα των χωρών υπάρχουν εγγυήσεις για την προστασία της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας των Θεσμών που συμμετέχουν στις πειθαρχικές διαδικασίες, ιδίως του οργάνου που αποφασίζει. Σε ορισμένες χώρες προβλέπονται εγγυήσεις, ώστε όλα τα όργανα να είναι ανεξάρτητα μετά το στάδιο της έναρξης, περιλαμβανομένου του ερευνητικού και του αποφασιστικού οργάνου. Σε άλλες χώρες επισημαίνονται κίνδυνοι κάποιας μορφής πολιτικοποίησης των διαδικασιών. Αυτό συμβαίνει όταν οι ερευνώντες εισαγγελείς υπάγονται στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, όταν το ίδιο πρόσωπο κινεί και αποφασίζει την υπόθεση ως μέλος του Δικαστικού Συμβουλίου ή όταν τα μέλη του Δικαστικού Συμβουλίου διορίζονται από το Κοινοβούλιο. Παρόμοιος

κίνδυνος υπάρχει και όταν τα μέλη του Δικαστικού Συμβουλίου διορίζονται από την εκτελεστική εξουσία.

Το CCJE τονίζει τη σημασία της ύπαρξης στιβαρών εγγυήσεων σε συνταγματικό ή νομοθετικό επίπεδο αναφορικά με την πειθαρχική ευθύνη των δικαστών και της υλοποίησής τους στην πράξη. Υπογραμμίζει ότι η ανεξαρτησία των δικαστών πρέπει να προστατεύεται δεόντως από αυθαίρετες ή αθέμιτες πειθαρχικές πρακτικές. Οι ουσιαστικές και διαδικαστικές διατάξεις πρέπει να κατοχυρώνονται στον νόμο. Κατά την προετοιμασία πειθαρχικών νόμων για τους δικαστές είναι ουσιώδες να υπάρχει ουσιαστική διαβούλευση με τους δικαστές, περιλαμβανομένων των ενώσεών τους, οι οποίες πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να εξετάζουν και να σχολιάζουν τη σχεδιαζόμενη νομοθεσία σε ζητήματα που αφορούν το καθεστώς των δικαστών.

Το όργανο που είναι υπεύθυνο για την κίνηση μίας πειθαρχικής διαδικασίας και για τη διερεύνησή της δεν πρέπει να είναι το ίδιο με εκείνο που αποφασίζει την πειθαρχική υπόθεση. Από τη στιγμή που ένας πολίτης έχει υποβάλει καταγγελία δεν θα πρέπει να έχει οποιαδήποτε περαιτέρω νομιμοποίηση στη μετέπειτα πειθαρχική διαδικασία. Το CCJE συνιστά τα κράτη μέλη να διαθέτουν ειδικό ερευνητικό όργανο ή πρόσωπο αρμόδιο για την παραλαβή των καταγγελιών, για τη λήψη των απόψεων των καταγγελλόμενων δικαστών και για την εκτίμηση εάν υφίσταται επαρκής βάση για την κίνηση διαδικασίας. Το ερευνητικό όργανο πρέπει να είναι απαλλαγμένο από κάθε πολιτική επιρροή. Σε ορισμένα νομικά συστήματα όπου η διοίκηση της Δικαιοσύνης υπάγεται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Δικαιοσύνης μπορεί να ανακύπτει σοβαρός κίνδυνος, όταν οι πειθαρχικοί εισαγγελείς διορίζονται από την Κυβέρνηση ή από Αρχές συνδεδεμένες με αυτήν και όταν υπάγονται συστηματικά στην εκτελεστική εξουσία που είναι αρμόδια για τη διοίκηση της Δικαιοσύνης.

Οι δικαστές που αντιμετωπίζουν πειθαρχική κατηγορία πρέπει να έχουν το δικαίωμα πρόσβασης σε ανεξάρτητο δικαστήριο ή Αρχή που έχει συσταθεί διά νόμου σύμφωνα με το άρθρο 6 ΕΣΔΑ. Είναι εξαιρετικά σημαντικό να αποκλείεται οποιαδήποτε επιρροή της εκτελεστικής εξουσίας ή της νομοθετικής εξουσίας στο αποφασιστικό όργανο κατά τις πειθαρχικές διαδικασίες. Όταν το πειθαρχικό όργανο που λαμβάνει την απόφαση δεν είναι δικαστήριο τότε τα μέλη του πρέπει να πληρούν τις γενικές προϋποθέσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας. Τα αντίστοιχα κριτήρια περιλαμβάνουν τον ορθό διορισμό, θητεία καθορισμένης διάρκειας, μονιμότητα, εγγυήσεις έναντι παρεμβάσεων, εμφάνιση ανεξαρτησίας, δυνατότητα εξαίρεσης σε περίπτωση μεροληψίας και ουσιαστική εκπροσώπηση των δικαστών στο εν λόγω όργανο. Όπου υπάρχουν, τα Δικαστικά Συμβούλια είναι τα πλέον κατάλληλα για τον σκοπό αυτό.

Όσον αφορά τη διαδικασία διορισμού το CCJE επιβεβαιώνει τη θέση του ότι τα μέλη πειθαρχικών οργάνων που δεν είναι δικαστήρια πρέπει να διορίζονται από ανεξάρτητη Αρχή, η οποία αποτελείται κυρίως από δικαστές που έχουν διορισθεί από άλλους δικαστές.

Σχετικά με τη σύνθεση του αποφασιστικού οργάνου το CCJE υποστηρίζει ότι ο Υπουργός Δικαιοσύνης και/ή άλλα μέλη της εκτελεστικής εξουσίας δεν πρέπει να είναι μέλη του Δικαστικού Συμβουλίου όταν αυτό ενεργεί ως πειθαρχικό όργανο, ιδίως εάν το ίδιο πρόσωπο έχει και την εξουσία να κινεί διαδικασίες κατά δικαστή. Μια τέτοια κατάσταση δεν θα έθετε μόνον ζήτημα ανεξαρτησίας και αμεροληψίας της Δικαιοσύνης, αλλά και του

συνταγματικού θεμελίου της διάκρισης των εξουσιών. Τα μέλη του πειθαρχικού οργάνου πρέπει να αποκλείονται από την προκαταρκτική έρευνα σε μια πειθαρχική υπόθεση, διότι μια τέτοια σύμπτωση λειτουργιών θα μπορούσε να εγείρει αντικειμενική αμφιβολία ως προς την αμεροληψία τους. Εκπρόσωποι της εισαγγελίας, δηλαδή ο Γενικός Εισαγγελέας και όσοι έχουν εξουσιοδοτηθεί από τις εισαγγελικές αρχές, οι οποίοι είναι αρμόδιοι στο ερευνητικό στάδιο των πειθαρχικών διαδικασιών, δεν θα πρέπει να περιλαμβάνονται στη σύνθεση του πειθαρχικού οργάνου των δικαστών. Αυτό θα συγχώνευε τη λειτουργία της έρευνας και της κατηγορίας αφενός, με τη δικαστική λειτουργία αφετέρου.

Πρέπει να υπάρχει όργανο/δικαστήριο ελέγχου με πλήρη δικαιοδοσία να εκδικάζει εφέσεις, δηλαδή να μπορεί να ελέγχει τόσο τη διαδικασία όσο και την ουσία της απόφασης και να είναι ανεξάρτητο και αμερόληπτο. Το όργανο ελέγχου πρέπει να έχει τη δικαιοδοσία να ακυρώνει πειθαρχικές αποφάσεις και να λαμβάνει κάθε άλλο κατάλληλο διορθωτικό μέτρο. Δεν αρκεί το όργανο ελέγχου να μπορεί μόνον να κηρύξει την προηγούμενη απόφαση ως παράνομη. Είναι ουσιώδες το όργανο ελέγχου να αποκλείει μέλη που συμμετείχαν στο όργανο που έλαβε την αρχική πειθαρχική απόφαση.

Στα κράτη μέλη όπου υπάρχουν λαϊκά μέλη η πλειοψηφία των μελών πρέπει να αποτελείται από δικαστές.

Λόγοι πειθαρχικής ευθύνης

Στα περισσότερα κράτη μέλη του CCJE οι λόγοι πειθαρχικής ευθύνης προβλέπονται από τον νόμο και καλύπτουν τόσο δικαστική όσο και εξωδικαστική συμπεριφορά. Το περιεχόμενο και η διατύπωση ποικίλουν. Λόγω πολιτισμικής ποικιλομορφίας η οποία επηρεάζει τις προσδοκίες του κοινού για τη συμπεριφορά των δικαστών, οι λόγοι πειθαρχικής ευθύνης διαφέρουν, ιδίως σε σχέση με την ιδιωτική συμπεριφορά των δικαστών. Ενώ σε μια χώρα οι δικαστές μπορούν να εκφράζουν πολιτικά αμφιλεγόμενες απόψεις στα ΜΚΔ, σε άλλη χώρα αυτό δεν επιτρέπεται. Σε ορισμένες χώρες οι λόγοι πειθαρχικής ευθύνης καθορίζονται σε αυστηρά διατυπωμένο εξαντλητικό κατάλογο, ενώ σε άλλες διατυπώνονται με πιο ανοικτό τρόπο.

Οι δικαστές έχουν το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης σύμφωνα με το άρθρο 10 ΕΣΔΑ, όπως εξειδικεύεται περαιτέρω στη Γνώμη αρ.25 (2022). Η νόμιμη άσκηση από τους δικαστές των δικαιωμάτων τους βάσει του άρθρου 10 ΕΣΔΑ δεν πρέπει να γεννά πειθαρχική ευθύνη. Το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης περιλαμβάνει το δικαίωμα των δικαστών να εκφράζονται δημόσια σχετικά με πειθαρχικές διαδικασίες κατά του εαυτού τους ή των συναδέλφων τους. Οι λόγοι πειθαρχικής ευθύνης δεν πρέπει να αναιρούν ούτε το δικαίωμα του δικαστή στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή σύμφωνα με το άρθρο 8 ΕΣΔΑ.

Σε κάθε κράτος μέλος ο νόμος πρέπει να ορίζει ρητά και, όσο είναι δυνατόν, με συγκεκριμένους όρους, τους λόγους για τους οποίους μπορούν να κινηθούν πειθαρχικές διαδικασίες κατά δικαστών. Η πιθανότητα εισαγωγής έκτακτων λόγων με αναδρομική εφαρμογή πρέπει να αποκλείεται. Ασαφείς διατάξεις (όπως «*παραβίαση του όρκου*» ή «*ανάρμοστη συμπεριφορά*») επιδέχονται υπερβολικά ευρεία ερμηνεία και κατάχρηση, κάτι που μπορεί να είναι επικίνδυνο για την ανεξαρτησία των δικαστών. Η τακτική

δημοσίευση πειθαρχικών αποφάσεων μπορεί να συμβάλει στην περαιτέρω αποσαφήνιση των νομοθετικών διατάξεων.

Μία δικαστική απόφαση, συμπεριλαμβανομένης της ερμηνείας του νόμου, της εκτίμησης των πραγματικών περιστατικών ή της στάθμισης των αποδεικτικών στοιχείων και/ή της απόκλισης από καθιερωμένη νομολογία δεν πρέπει να γεννά πειθαρχική ευθύνη, εκτός σε περιπτώσεις κακοβουλίας, δόλιας παράλειψης ή σοβαρού παραπτώματος. Ομοίως, η υποβολή προδικαστικού ερωτήματος κατ' εφαρμογή του άρθρου 267 ΣΛΕΕ ή η αίτηση Γνωμοδότησης προς το ΕΔΔΑ δεν πρέπει να επισύρουν πειθαρχική ευθύνη. Οποιαδήποτε πράξη περιορίζει τη δυνατότητα προσφυγής στην ερμηνεία του ΔΕΕ συνιστά σοβαρή επίθεση κατά του κράτους δικαίου. Οι λόγοι πειθαρχικής ευθύνης δικαστών πρέπει να αφορούν δικαστική συμπεριφορά που αντιβαίνει σε μία από τις βασικές αξίες που κατοχυρώνονται στη Σύμβαση: ανεξαρτησία, αμεροληψία, ευπρέπεια, ακεραιότητα, ισότητα, μη διάκριση, επάρκεια και επιμέλεια. Το CCJE προειδοποιεί έναντι της χρήσης της «*φήμης της Δικαιοσύνης*» ως λόγου πειθαρχικής ευθύνης, εκτός εάν αυτό παραπέμπει στην έννοια του κύρους και της εμπιστοσύνης του κοινού προς τη Δικαιοσύνη.

Το CCJE υπογραμμίζει τη σημασία ύπαρξης ενός ορίου-κριτηρίου για τον διαχωρισμό της συμπεριφοράς που μπορεί να δικαιολογεί την επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων από άλλες μορφές παραπτωμάτων.

Τα δεοντολογικά πρότυπα πρέπει να διακρίνονται σαφώς από τη συμπεριφορά που δικαιολογεί πειθαρχικές κυρώσεις. Καθόσον ο σκοπός ενός κώδικα δεοντολογίας είναι διαφορετικός από εκείνον που επιδιώκεται μέσω μιας πειθαρχικής διαδικασίας, ο κώδικας δεοντολογίας δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ως εργαλείο πειθαρχίας των δικαστών. Όπου τα δεοντολογικά πρότυπα και οι επαγγελματικοί κανόνες συμπεριφοράς συγκλίνουν σε σχέση με εξωδικαστική συμπεριφορά που ενδέχεται να υπονομεύει την εμπιστοσύνη του κοινού στη Δικαιοσύνη, το όριο-κριτήριο βοηθά στη διάκριση μεταξύ μη δεοντολογικής συμπεριφοράς και συμπεριφοράς που πρέπει να επισύρει πειθαρχική ευθύνη.

Διαδικαστικές εγγυήσεις στις πειθαρχικές διαδικασίες κατά δικαστών

Η διαδικασία μπορεί να διαιρεθεί χονδρικά σε τέσσερις φάσεις: τη φάση της πληροφόρησης/καταγγελίας, τη φάση έρευνας, τη φάση αναφοράς/κίνησης διαδικασίας και τη φάση απόφασης. Στις περισσότερες χώρες οι δικαστές ενημερώνονται στην πρώτη ή στη δεύτερη φάση της διαδικασίας. Μόνον λίγες χώρες διαθέτουν τυποποιημένο μηχανισμό καταγγελιών. Η υπόλοιπη διαδικασία ρυθμίζεται τυπικά στη μεγάλη πλειοψηφία των κρατών μελών. Ενόψει της ποικιλίας οργάνωσης των διαδικασιών, διαφορετικά όργανα συμμετέχουν στις τέσσερις φάσεις. Σε ορισμένες χώρες μία Ερευνητική Επιτροπή που συγκαλείται από το Δικαστικό Συμβούλιο ηγείται της φάσης της έρευνας, η οποία καταλήγει σε έκθεση που αποτελεί τη βάση για την απόφαση επί της πειθαρχικής καταγγελίας από το Δικαστικό Συμβούλιο. Σε άλλες χώρες οι έρευνες της εισαγγελικής Αρχής καταλήγουν σε συγκεκριμένη κατηγορία, η οποία κρίνεται από δικαστήριο. Ενώ σε ορισμένες χώρες οι πειθαρχικές διαδικασίες ακολουθούν αστική διαδικασία, σε άλλες ακολουθούν ποινική ή διοικητική διαδικασία. Μόνον σε λίγες χώρες οι πειθαρχικές υποθέσεις κρίνονται μετά από δημόσια ακρόαση. Σε πολλές χώρες όπου οι τελικές αποφάσεις δημοσιοποιούνται, αυτές ανωνυμοποιούνται.

Είναι ουσιώδες να αποφεύγεται οποιαδήποτε κατάχρηση των πειθαρχικών διαδικασιών. Ως εκ τούτου, η κίνηση πειθαρχικών διαδικασιών πρέπει να βασίζεται σε έγκυρους νομικούς λόγους. Οι λόγοι αυτοί πρέπει να πληρούν τα κριτήρια της νομιμότητας, δηλαδή να είναι σαφώς ορισμένοι, ακριβείς και προβλέψιμοι στην εφαρμογή τους, ώστε να επιτρέπουν σε έναν/μία δικαστή να προβλέψει σε λογικό βαθμό τις πειθαρχικές συνέπειες που μπορεί να έχει μια συγκεκριμένη πράξη. Ενοχλητικές (vexatious) καταγγελίες ή εκείνες που σχετίζονται αποκλειστικά με την απόφαση ή τη συμπεριφορά του δικαστή κατά την εκδίκαση μιας υπόθεσης (π.χ. σφάλμα στην κρίση, στη διαδικασία ή στο ουσιαστικό δίκαιο) πρέπει να απορρίπτονται ως απαράδεκτες και να απορρίπτονται άμεσα. Τα κράτη μέλη πρέπει να έχουν υπόψη ότι η αποδοχή καταγγελιών ως μέσο κίνησης πειθαρχικών διαδικασιών μπορεί να οδηγήσει σε συσσώρευση καταγγελιών, με επιζήμιες συνέπειες για την έγκαιρη επίλυσή τους. Σε τέτοιες περιπτώσεις το CCJE συμβουλεύει τα κράτη μέλη να θεσπίσουν μηχανισμό φιλτραρίσματος για την αντιμετώπιση των καταγγελιών.

Το CCJE τάσσεται υπέρ σαφών χρονικών περιορισμών όσον αφορά τις πειθαρχικές διαδικασίες. Σε σχέση με το δικαστικό λειτουργήμα αυτή η νομική βεβαιότητα στηρίζει την ανεξαρτησία του δικαστή.

Το CCJE επισημαίνει ότι όλες οι γενικές δικονομικές εγγυήσεις που κατοχυρώνονται στο άρθρο 6 ΕΣΔΑ ισχύουν και για τις πειθαρχικές διαδικασίες κατά των δικαστών. Τα κράτη μέλη πρέπει να προβλέπουν σαφείς δικονομικούς κανόνες, με νόμο που να εφαρμόζονται στις πειθαρχικές διαδικασίες κατά δικαστών.

Το CCJE τονίζει ότι οι δικαστές πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν ουσιαστικά στις πειθαρχικές διαδικασίες που στρέφονται εναντίον τους. Οι δικαστές έχουν δικαίωμα να ενημερώνονται, να ακούγονται και να υπερασπίζονται εαυτούς. Το CCJE καλεί τα κράτη μέλη να διασφαλίσουν την τήρηση της αρχής της ισοτιμίας των όπλων στις κατ' αντιδικία διαδικασίες. Για τον σκοπό αυτό ο δικαστής πρέπει να δικαιούται νομική εκπροσώπηση. Εάν επιτρέπεται η εξέταση μαρτύρων στην ακρόαση, οι μάρτυρες και των δύο πλευρών πρέπει να αντιμετωπίζονται ισοτίμα. Επιπλέον ένας δικαστής μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνος για πειθαρχικό παράπτωμα μόνον εάν αυτή η συμπεριφορά αποδειχθεί.

Ο δημόσιος χαρακτήρας των διαδικασιών ενώπιον δικαστικών οργάνων προστατεύει τους διαδίκους από την απονομή Δικαιοσύνης εν κρυπτώ χωρίς δημόσιο έλεγχο. Επομένως το CCJE υπογραμμίζει ότι ενώ οι έρευνες πρέπει να είναι εμπιστευτικές, η ακρόαση πρέπει να διεξάγεται δημοσίως, εκτός εάν συντρέχουν λόγοι που προβλέπονται στο άρθρο 6 ΕΣΔΑ για κλεισμένων των θυρών συνεδρίαση. Οι πειθαρχικές αποφάσεις πρέπει να είναι δεόντως αιτιολογημένες, δηλαδή να εξετάζουν όλες τις σχετικές πτυχές που προβάλλει το ερευνητικό όργανο και ο/η δικαστής. Πρέπει να ανακοινώνονται και να δημοσιεύονται. Όταν δημοσιεύονται, τα ονόματα μπορούν να ανωνυμοποιούνται. Οι αποφάσεις πρέπει επίσης να συμπληρώνονται με στατιστικά στοιχεία σχετικά με τις πειθαρχικές αποφάσεις. Η δημοσιότητα των διαδικασιών και των αποφάσεων είναι σημαντική για τη διαφάνεια των πειθαρχικών διαδικασιών και για την ενίσχυση της εμπιστοσύνης του κοινού στην ορθή απονομή της Δικαιοσύνης.

Τα κράτη μέλη πρέπει να διεξάγουν τις διαδικασίες εντός εύλογου χρονικού διαστήματος. Αυτό σημαίνει ότι η Δικαιοσύνη πρέπει να απονέμεται χωρίς καθυστερήσεις καθώς αυτές μπορεί να υπονομεύσουν την αποτελεσματικότητα και την αξιοπιστία της. Ο εύλογος χρόνος εξαρτάται από την πολυπλοκότητα της υπόθεσης, όλες τις σχετικές περιστάσεις και τη σημασία του ζητήματος για τον καταγγέλλοντα. Οι πειθαρχικές διαδικασίες που κινούνται κατά δικαστή πρέπει να καταλήγουν σε έγκαιρο πέρας. Σε περίπτωση υπερβολικής καθυστέρησης, πρέπει να υπάρχει διαδικασία με την οποία ο/η δικαστής μπορεί να υποβάλει αίτημα για παύση της διαδικασίας.

Το CCJE επαναλαμβάνει τη θέση του ότι οι δικαστές πρέπει να έχουν το δικαίωμα προσφυγής κατά των πειθαρχικών αποφάσεων και κυρώσεων.

Πειθαρχικές κυρώσεις κατά δικαστών

Στα περισσότερα κράτη υπάρχει εξαντλητικός κατάλογος πιθανών πειθαρχικών κυρώσεων για δικαστές. Ωστόσο παραμένει κάποια ερμηνευτική ευχέρεια για την εφαρμογή των κυρώσεων κατά περίπτωση. Σε όλα τα κράτη εφαρμόζεται η αρχή της αναλογικότητας για τον καθορισμό της κατάλληλης κύρωσης. Οι κυρώσεις μπορεί να περιλαμβάνουν προειδοποίηση, επίπληξη, κατάλληλο χρηματικό πρόστιμο, μετάθεση, παύση από τα καθήκοντα, πρόωρη (υποχρεωτική) αφυπηρέτηση και απόλυση.

Το CCJE επαναλαμβάνει ότι οι πειθαρχικές κυρώσεις πρέπει να ορίζονται σαφώς στον νόμο, να είναι εύκολα προσβάσιμες και να απαριθμούνται σε εξαντλητικό κατάλογο. Η αρχή της αναλογικότητας πρέπει να καθοδηγεί την απόφαση. Αυτό απαιτεί στάθμιση ανάμεσα στη σοβαρότητα του παραπτώματος και τις συνέπειές του αφενός και το είδος και το μέγεθος της κύρωσης αφετέρου. Η απόλυση δικαστή πρέπει να διατάσσεται μόνον ως έσχατο μέτρο σε εξαιρετικά σοβαρές περιπτώσεις. Η μετάθεση ή/και ανακατανομή (ακόμη και προσωρινά) ενός δικαστή ή η υποβάθμιση μπορούν να δικαιολογηθούν μόνον σε περιπτώσεις σοβαρού δικαστικού παραπτώματος. Το CCJE αποτρέπει τη μείωση μισθού ως πειθαρχική κύρωση, διότι οι δικαστές πρέπει να αμείβονται ισότιμα για όμοιο έργο.

Όλοι οι ελαφρυντικοί και επιβαρυντικοί παράγοντες της εκάστοτε υπόθεσης πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, ώστε να καθορίζεται σαφώς η ευθύνη του δικαστή υπό το φως των συγκεκριμένων περιστάσεων υπό τις οποίες τελέστηκε το πειθαρχικό αδίκημα. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να εξετάζεται ο πιθανός παραλυτικός αντίκτυπος (chilling effect) που μπορεί να έχει μια συγκεκριμένη κύρωση στον ίδιο τον δικαστή και σε άλλους δικαστές, κατά την εκτίμηση της προσήκουσας κύρωσης.

Το CCJE υπογραμμίζει ότι ορισμένα μέτρα τα οποία έχουν ως σκοπό ή μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα τα ίδια αποτελέσματα με τις πειθαρχικές κυρώσεις πρέπει να αντιμετωπίζονται ως τέτοια, με όλα τα δικαιώματα και τις διαδικαστικές εγγυήσεις να εφαρμόζονται. Το ίδιο ισχύει και για οποιοδήποτε μέτρο, ανεξαρτήτως μορφής, το οποίο σκοπεύει να επιβάλει κύρωση σε δικαστή.

Συστάσεις

1. Οι δικαστές οφείλουν να εκτελούν τα καθήκοντά τους σύμφωνα με τα υψηλότερα πρότυπα επαγγελματικής συμπεριφοράς προκειμένου να ανταποκριθούν στον

συνταγματικό τους ρόλο. Η πειθαρχική ευθύνη είναι μέσο διασφάλισης ότι οι δικαστές τηρούν τα πρότυπα της επαγγελματικής τους συμπεριφοράς.

2. Η πειθαρχική ευθύνη δεν πρέπει να υπονομεύει την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης.

3. Η πειθαρχική ευθύνη των δικαστών είναι σημαντική για τη διασφάλιση της ορθής απονομής της Δικαιοσύνης σύμφωνα με το κράτος δικαίου και αναγκαία για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης στη Δικαιοσύνη.

4. Τα κράτη μέλη πρέπει να διαθέτουν στιβαρές εγγυήσεις σε συνταγματικό ή νομοθετικό επίπεδο αναφορικά με την πειθαρχική ευθύνη των δικαστών και να τις εφαρμόζουν στην πράξη.

5. Οι Θεσμοί που εμπλέκονται στις πειθαρχικές διαδικασίες πρέπει να σέβονται τη διάκριση των εξουσιών και την ορθή απονομή της Δικαιοσύνης. Οι δικαστές και οι ενώσεις τους πρέπει να διαβουλεύονται κατά τη θέσπιση νόμων και κανονισμών πειθαρχικού χαρακτήρα.

6. Το όργανο που είναι υπεύθυνο για την κίνηση πειθαρχικής διαδικασίας και τη διερεύνησή της δεν πρέπει να είναι το ίδιο με εκείνο που αποφασίζει την πειθαρχική υπόθεση. Τα κράτη μέλη πρέπει να διαθέτουν ειδικό ερευνητικό όργανο ή πρόσωπο αρμόδιο για την παραλαβή καταγγελιών, τη λήψη των απόψεων του δικαστή και την εκτίμηση εάν υπάρχει επαρκής βάση για την κίνηση διαδικασίας.

7. Οι δικαστές που αντιμετωπίζουν πειθαρχική κατηγορία πρέπει να έχουν το δικαίωμα πρόσβασης σε ανεξάρτητο δικαστήριο ή Αρχή που έχει συσταθεί διά νόμου σύμφωνα με το άρθρο 6 ΕΣΔΑ.

8. Πρέπει να υπάρχει ανεξάρτητο και αμερόληπτο όργανο/δικαστήριο ελέγχου, το οποίο να έχει τη δικαιοδοσία να ακυρώνει πειθαρχικές αποφάσεις και να λαμβάνει περαιτέρω μέτρα για την αποκατάσταση των δυσμενών συνεπειών τους, όπως είναι η άμεση επαναφορά των δικαστών στις θέσεις τους.

9. Το πεδίο της πειθαρχικής ευθύνης πρέπει να καθορίζεται με σαφήνεια, ώστε να συνάδει με το κράτος δικαίου. Ο νόμος πρέπει να ορίζει ρητά και όσον είναι δυνατόν με συγκεκριμένους όρους τους λόγους για τους οποίους μπορούν να κινηθούν πειθαρχικές διαδικασίες κατά δικαστών.

10. Η νόμιμη άσκηση των δικαιωμάτων των δικαστών δεν πρέπει να γεννά πειθαρχική ευθύνη.

11. Οι λόγοι πειθαρχικής ευθύνης των δικαστών πρέπει να συνδέονται εγγενώς με τον συνταγματικό ρόλο της Δικαιοσύνης. Αυτό περιλαμβάνει την ανάγκη να διασφαλιστεί ότι οι δικαστές ενεργούν ως ανεξάρτητοι και αμερόληπτοι δικαστές, σεβόμενοι το κράτος δικαίου και ότι συμβάλλουν γενικά στη σωστή λειτουργία της απονομής της Δικαιοσύνης.

12. Μία δικαστική απόφαση, συμπεριλαμβανομένης της ερμηνείας του νόμου, της εκτίμησης των πραγματικών περιστατικών ή της στάθμισης των αποδεικτικών στοιχείων,

δεν πρέπει να γεννά πειθαρχική ευθύνη, εκτός σε περιπτώσεις κακοβουλίας, δόλιας παράλειψης ή σοβαρού παραπτώματος. Η υποβολή προδικαστικού ερωτήματος βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ ή η αίτηση Γνωμοδότησης προς το ΕΔΔΑ δεν πρέπει οποτεδήποτε να επισύρουν πειθαρχική ευθύνη.

13. Πρέπει να καθιερωθεί ένα όριο-κριτήριο για τον διαχωρισμό της συμπεριφοράς που μπορεί να δικαιολογεί την επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων από άλλες μορφές παραπτωμάτων.

14. Τα δεοντολογικά πρότυπα πρέπει να διακρίνονται σαφώς από τη συμπεριφορά που δικαιολογεί πειθαρχικές κυρώσεις.

15. Τα κράτη μέλη πρέπει να προβλέπουν σαφείς δικονομικούς κανόνες με νόμο που να εφαρμόζεται στις πειθαρχικές διαδικασίες κατά δικαστών. Πρέπει να υπάρχει μηχανισμός φιλτραρίσματος για την αντιμετώπιση των καταγγελιών, ώστε καταχρηστικές ή αβάσιμες καταγγελίες να απορρίπτονται ταχέως.

16. Σε περιπτώσεις υπερβολικής καθυστέρησης πρέπει να προβλέπεται διαδικασία με την οποία οι δικαστές να μπορούν να υποβάλουν αίτημα για την παύση της διαδικασίας.

17. Οι δικαστές πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν ουσιαστικά στις πειθαρχικές διαδικασίες που στρέφονται εναντίον τους και να έχουν νομική εκπροσώπηση.

18. Πρέπει να υπάρχει δικαίωμα προσφυγής κατά των πειθαρχικών αποφάσεων και κυρώσεων.

19. Οι πειθαρχικές κυρώσεις πρέπει να ορίζονται σαφώς στον νόμο, να είναι εύκολα προσβάσιμες και να απαριθμούνται σε εξαντλητικό κατάλογο.

20. Κάθε πειθαρχική κύρωση που επιβάλλεται σε δικαστή πρέπει να είναι ανάλογη.

21. Η απόλυση δικαστή πρέπει να διατάσσεται μόνον ως έσχατο μέτρο σε εξαιρετικά σοβαρές περιπτώσεις.

22. Σε κάθε περίπτωση, κατά τη εκτίμηση της προσηκούσας κύρωσης, πρέπει να εξετάζεται ο πιθανός παραλυτικός αντίκτυπος (chilling effect) που μπορεί να έχει συγκεκριμένη κύρωση στους ίδιους τους διωκόμενους δικαστές και σε άλλους δικαστές.

23. Η εκκαθάριση (vetting) δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ως υποκατάστατο των πειθαρχικών μέτρων ούτε ως μέσο αντιμετώπισης της διαφθοράς.

Αντί επιλόγου: η μετάβαση προς τη νοοτροπία της ωφελιμότητας

Η σχέση μεταξύ της δικαστικής λειτουργίας και του δημόσιου λόγου αποτελεί διαχρονικά αντικείμενο προβληματισμού. Στην ψηφιακή εποχή, η παρουσία των δικαστών στα ΜΚΔ αναδεικνύει νέες προκλήσεις, καθώς επηρεάζει όχι μόνον την εικόνα της Δικαιοσύνης, αλλά και την εμπιστοσύνη του κοινού προς αυτήν. Το ζητούμενο δεν είναι εάν οι δικαστές μπορούν να εκφράζονται δημοσίως, αλλά με ποιον τρόπο, υπό ποιες εγγυήσεις και σε ποιαν έκταση.

Η προβληματική εγγράφεται στο πλαίσιο των θεμελιωδών αρχών της ανεξαρτησίας, της αμεροληψίας και της θεσμικής ουδετερότητας, εντός ενός μεταβαλλόμενου επικοινωνιακού περιβάλλοντος, όπου οι παραδοσιακές διακρίσεις μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου λόγου καθίστανται ολοένα και πιο δυσδιάκριτες.

Ο δημόσιος δικαστικός λόγος, είτε εντός είτε εκτός της δικαστικής αίθουσας, είναι πάντοτε θεσμικά βαρύνουσας σημασίας. Η ιδιότητά του προσδίδει ειδικό βάρος σε κάθε έκφραση, ακόμη και όταν αυτή εκφέρεται στο πλαίσιο προσωπικής άποψης ή ιδιωτικής συζήτησης.

Τα ΜΚΔ συγκροτούν σήμερα έναν υβριδικό δημόσιο χώρο, όπου συνυπάρχουν στοιχεία ιδιωτικότητας και δημοσιότητας, προσωπικής και θεσμικής έκφρασης. Η αμεσότητα, η ταχύτητα και η ευρύτητα της διάδοσης του περιεχομένου καθιστούν κάθε έκφραση εκτεθειμένη και δυσχερώς ελέγξιμη ως προς την ερμηνεία της, ιδίως όταν εκλαμβάνεται ως ένδειξη προκατάληψης ή προκαταβολικής τοποθέτησης σε επίμαχα ζητήματα.

Επίκεντρο προστασίας: θεσμός και πρόσωπο

Ανοίγει εδώ μια απαραίτητη παρένθεση για μια παράμετρο με ιδιαίτερη σημασία, που συνδέεται και με την ανάγκη σύζευξης δεοντολογίας και ψυχολογίας. Το ζήτημα αφορά το επίκεντρο της προστασίας.

Οι κίνδυνοι που απορρέουν από τη χρήση των ΜΚΔ δεν δικαιολογούν αυστηρό περιορισμό της θεσμικής παρουσίας των δικαστών, ενώ ταυτόχρονα να ανέχεται κανείς σχεδόν ανεμπόδιστη ιδιωτική χρήση. Η μέχρι σήμερα ρυθμιστική πρακτική, που εστιάζει κυρίως στην αποσιώπηση της ιδιότητας και στην αποφυγή έκθεσης εάν αυτή αποκαλυφθεί, δείχνει προτεραιοποίηση της προστασίας του «κύρους της Δικαιοσύνης» έναντι της προστασίας του ίδιου του προσώπου που την απονέμει, με τρόπο που εκλαμβάνεται, όχι πάντα ορθά, ως έλλειψη ενδιαφέροντος για τα άτομα.

Η διάκριση αυτή είναι σε μεγάλο βαθμό τεχνητή. Οι δικαστές, ακόμη και στον ιδιωτικό βίο, δεν αποβάλλουν την ιδιότητά τους. Το ψηφιακό περιβάλλον δεν επιτρέπει καθαρές διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα σε επαγγελματική και προσωπική σφαίρα. Συνεπώς οι κίνδυνοι για τη φήμη, η παραπληροφόρηση, η μονιμότητα του ψηφιακού αποτυπώματος και οι λοιποί κίνδυνοι που αναλύονται στην παρούσα έκδοση υφίστανται ανεξάρτητα από τον ιδιωτικό ή τον υπηρεσιακό χαρακτήρα της χρήσης. Η μονομερής έμφαση στο «*να μη δηλώνεται η ιδιότητα*» χωρίς παράλληλη μέριμνα για την προσωπική ασφάλεια και για την καλλιέργεια ψηφιακής της νοοτροπίας δημιουργεί προβληματικές πτυχές σε αυτή τη θεματική.

Μία εξ αυτών είναι η μετατόπιση του κέντρου βάρους από το πρόσωπο που ενσαρκώνει τη δικαστική λειτουργία προς έναν αφηρημένο «θεσμό», ως οι δύο οντότητες να μην αλληλοϋφαίνονται. Η επίκληση ενός απροσδιόριστου «κύρους», αποκομμένου από τα πρόσωπα που το συγκροτούν, συγκροτεί ψευδές δίπολο, σαν να επρόκειτο για δύο μη συγκοινωνούντα δοχεία.

Η συνθήκη αυτή δεν συμβιβάζεται με την ακεραιότητα και διαρκή δέσμευση που συνεπάγεται το δικαστικό λειτουργήμα. Η ιδέα ότι ο δικαστής μπορεί να «αποβάλει» την επαγγελματική του ταυτότητα στον ιδιωτικό βίο (να χρησιμοποιεί ελεύθερα τα μέσα, αρκεί να μη δηλώνει την ιδιότητα και εάν αυτή αποκαλυφθεί, να μη «εκθέτει») αντιστρατεύεται την ολιστική αντίληψη του ρόλου.

Υπό το ίδιο πρίσμα, οι θεσμικές πιέσεις περιθωριοποίησης ενδέχεται να πλήττουν την ψυχοκοινωνική ευημερία των δικαστών, ως στοιχείο της ιδιωτικής ζωής. Η διαρκής απόκρυψη της ιδιότητας μπορεί να γεννήσει γνωστική ασυμφωνία και αυξημένο άγχος, οι δικαστές να καλούνται να «υποδυθούν» δύο ασύμβατες ταυτότητες, γεγονός που διαβρώνει την ψυχική ανθεκτικότητα.

Περαιτέρω, η αοριστία ή η πολυπλοκότητα των κανόνων οδηγεί σε υπερσυμμόρφωση, ιδίως στους νεότερους δικαστές με εντονότερη ψηφιακή παρουσία. Η ασαφής αυτοπεριοριστική στάση συρρικνώνει θεμιτές εκφάνσεις της προσωπικότητας και στερεί από το κοινό έναν ουσιώδη δίαυλο κατανόησης της δικαστικής λειτουργίας: τη δημόσια παρουσία της υγιούς δικαστικής προσωπικότητας.

Τελικά η επιβάρυνση της προσωπικής σφαίρας υπερβαίνει το αβέβαιο όφελος προστασίας μιας αφηρημένης εικόνας του θεσμού, που ούτως ή άλλως δεν διαχωρίζεται από τους φορείς του. Η θεσμική ανθεκτικότητα δεν διασφαλίζεται με αόριστους περιορισμούς· απαιτεί στοχευμένη, αναλογική ρύθμιση που καλλιεργεί ψηφιακή παιδεία και ενισχύει την προσωπική λογοδοσία των δικαστικών λειτουργών.

Τα ΜΚΔ στηρίζονται στη συνδεσιμότητα. Ακόμη και εάν οι δικαστές δεν αυτοαποκαλύπτονται αρκεί μια ηλεκτρονική επισήμανση ή ένας συσχετισμός από τους αλγόριθμους για να αποδοθεί η ιδιότητα. Η ρύθμιση που επαφίεται στην απόκρυψη δημιουργεί ψευδαίσθηση ασφάλειας και ενθαρρύνει πρακτικές αποφυγής, αντί για υπεύθυνη παρουσία.

Προκρίνεται ένα πλαίσιο που εστιάζει στην πρόληψη και στην ενδυνάμωση, το οποίο είναι εστιασμένο στους ίδιους τους δικαστές:

(α) Προληπτική εκπαίδευση και ψηφιακή παιδεία: υποχρεωτικά σεμινάρια για την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο, τη διαχείριση της φήμης, τις ρυθμίσεις απορρήτου και την αναγνώριση της παραπληροφόρησης.

(β) Θεματικός κώδικας δεοντολογίας για τα ΜΚΔ: σαφή παραδείγματα «*επιτρέπεται/δεν επιτρέπεται*» προσαρμοσμένα στο εθνικό και ευρωπαϊκό πλαίσιο· διαφάνεια κανόνων και διευκόλυνση ομοιόμορφης εφαρμογής.

(γ) Υποστηρικτική δομή: εσωτερικός ψηφιακός σύμβουλος για ερωτήματα και έκτακτα περιστατικά, με έγκαιρη καθοδήγηση.

(δ) Κουλτούρα μάθησης, αντί φόβου: ο θεσμός αντλεί νομιμοποίηση από την αποδοχή των δικαστών στην κοινωνία· άρα η φήμη και η ασφάλεια των δικαστών ενισχύουν, δεν ανταγωνίζονται την αξιοπιστία της Δικαιοσύνης.

Οι δικαστές φέρουν επαυξημένα καθήκοντα ακόμη και εκτός έδρας· δεν είναι όμως εύλογο να απαιτείται πλήρης αποκοπή της προσωπικότητάς τους από μία κοινωνία δικτύων. Η ενδεδειγμένη λύση είναι ρυθμίσεις που στηρίζονται στην υπεύθυνη αυτορρύθμιση με κεντρικό στόχο την προστασία τόσο του θεσμού όσο και του προσώπου που τον υπηρετεί.

Η εστίαση στα οφέλη της διαδικτυακής παρουσίας

Η χρήση των ΜΚΔ έχει πλέον παγιωθεί ως σταθερό στοιχείο της καθημερινής επικοινωνίας και του δημόσιου διαλόγου. Η πραγματικότητα αυτή καθιστά αναπόφευκτη την παρουσία δικαστών στο διαδίκτυο, όχι μόνον λόγω της διάχυσης των τεχνολογιών αυτών, αλλά και επειδή οι μελλοντικοί φορείς της δικαστικής λειτουργίας θα προέρχονται από γενιές για τις οποίες η διαδικτυακή επικοινωνία αποτελεί οργανικό τμήμα της κοινωνικής τους ταυτότητας.

Η προσεκτική και μετρημένη συμμετοχή των δικαστών στα ΜΚΔ μπορεί να προσφέρει οφέλη. Σε σύγχρονα περιβάλλοντα όπου η δικαστική λειτουργία συχνά υπόκειται σε δημόσια κριτική, η διαδικτυακή παρουσία μπορεί να συμβάλει στην ενίσχυση της κατανόησης του ρόλου της Δικαιοσύνης, στην ενημέρωση του κοινού για βασικές πτυχές του δικαιοκτικού συστήματος και στη διατήρηση της εμπιστοσύνης στους θεσμούς.

Η έννοια της κοινωνικής ή πολιτειακής συνείδησης νοείται ως η ευθύνη του ατόμου να αναγνωρίζει τον εαυτό του ως μέλος μιας ευρύτερης κοινότητας και να επιδεικνύει ευαισθησία απέναντι σε κοινωνικά ζητήματα. Η αξία αυτή, η οποία συνδέεται με την ακεραιότητα, είναι επιθυμητή και για τη δικαστική λειτουργία.

Η χρήση των ΜΚΔ από δικαστές ενέχει κινδύνους, κυρίως ως προς την εικόνα της αμεροληψίας. Οποιαδήποτε δημόσια επικοινωνία, ακόμη και με ουδέτερο ή φαινομενικά αθώο περιεχόμενο, μπορεί να εκληφθεί ή να παρουσιαστεί κατά τρόπον που να επηρεάζει την αντίληψη του κοινού. Η προάσπιση τόσο της ουσίας όσο και της εικόνας της αμεροληψίας είναι θεμελιώδης.

Η πλήρης αποχή από τα ΜΚΔ όμως δεν φαίνεται να αποτελεί ούτε ρεαλιστική ούτε πάντοτε ωφέλιμη επιλογή. Η θεσμική και κοινωνική παρουσία των δικαστικών λειτουργών δεν περιορίζεται στις αίθουσες των δικαστηρίων, αλλά συμβάλλει στη διαφάνεια και στην κατανόηση της απονομής της Δικαιοσύνης. Η συμμετοχή στον δημόσιο διάλογο, με τήρηση των αρχών της εγκράτειας, της ευπρέπειας και της θεσμικής ευθύνης, μπορεί να ενισχύσει την εμπιστοσύνη του κοινού.

Έκθεση που ετοιμάστηκε εκ μέρους του Sentencing Council, στο Ηνωμένο Βασίλειο, με θέμα «*Public knowledge and confidence in the criminal justice system and sentencing*», είχε υπογραμμίσει τη χρήση των ΜΚΔ ως αποτελεσματικό μέσο εκπαίδευσης σχετικά με τις

ποινές, με στόχο την προσέγγιση των νεότερων ηλικιών¹⁰⁵. Αντίστοιχα σε άρθρο στο Law Society Gazette με τίτλο «*Judges Go Online to Explain Their Modern Mission*» παρουσιάζεται ένα ανοικτό διαδικτυακό μάθημα που ανακοινώθηκε από τη δικαστική υπηρεσία του Ηνωμένου Βασιλείου σε συνεργασία με το King's College London και παρατίθεται δήλωση του Lord Burnett (σε μτφ.):

«Είναι ζωτικής σημασίας το κοινό να κατανοεί ποιος είναι ο ρόλος του σύγχρονου δικαστή, ώστε να μπορεί να εμπιστευτεί τις αποφάσεις του. Το έργο της Δικαιοσύνης περιβάλλεται συχνά από μύθους βασισμένους σε ξεπερασμένες αντιλήψεις για τους δικαστές»¹⁰⁶.

Ήδη σε αρκετές έννομες τάξεις, περιλαμβανομένης και αυτής του Ηνωμένου Βασιλείου, οι δικαστικές υπηρεσίες έχουν αξιοποιήσει τα ΜΚΔ για την ενημέρωση και την εκπαίδευση του κοινού, στο πλαίσιο οργανωμένων πρωτοβουλιών. Παράλληλα η χρήση τεχνολογικών εργαλείων στην απονομή της Δικαιοσύνης, όπως είναι οι τηλεδιασκέψεις, οι ηλεκτρονικές πλατφόρμες επίλυσης διαφορών και η διαδικτυακή πρόσβαση σε αποφάσεις, δείχνει ότι η δικαστική λειτουργία ήδη δραστηριοποιείται στο ψηφιακό περιβάλλον.

Η σύγχρονη δικαστική ύλη περιλαμβάνει ολοένα και περισσότερες υποθέσεις σχετικές με τεχνολογίες επικοινωνίας, ΜΚΔ και ψηφιακά αποδεικτικά μέσα. Είναι συνεπώς σημαντικό οι δικαστές να διαθέτουν βασικές γνώσεις και δεξιότητες στον τομέα της πληροφορικής, επίγνωση των ιδιοτεροτήτων της διαδικτυακής επικοινωνίας και των όρων «*like*», «*private message*» και «*share*», πώς λειτουργούν το «*texting*» ή η αποθήκευση στο «*cloud*» και τόσα άλλα (Browning, 2020)¹⁰⁷. Ήδη προ ετών χρειάστηκε, στη *Monroe v Hopkins* [2017] EWHC 433, να είναι γνωστός ο τρόπος με τον οποίον λειτουργούσε το Twitter. Υπήρξε εκτενής δικαστική ενασχόληση με τις λεπτομέρειες της λειτουργίας του. Δικαστές που δεν κατανοούν την τεχνολογική πολυπλοκότητα, λόγω χάριν του Facebook, είναι εξίσου απίθανο να κατανοούν τη χρήση αλγορίθμων για την εκτίμηση της υποτροπής, τα peer-to-peer bitcoin δίκτυα ή τους τρόπους με τους οποίους το dark web χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο ως εργαλείο διάπραξης εγκλημάτων. Τα νέα κυβερνοεγκλήματα, ειδικά εκείνα που γίνονται μέσω του διαδικτύου και των ΜΚΔ, θα απαιτήσουν κάποια στιγμή νέα νομοθετική προσέγγιση. Οι δικαστές πρέπει να είναι σε θέση να κατανοούν την πολυπλοκότητα των νέων τεχνολογιών που χρησιμοποιούνται για τη διάπραξη αυτών των εγκλημάτων.

Όπως επισημαίνεται και από τον δικαστή Reyes (2019) σε σχετικό άρθρο του¹⁰⁸, οι δικαστές άλλωστε συμμετέχουν ήδη με ποικίλους τρόπους στον δημόσιο διάλογο: διδάσκουν, συγγράφουν, εκφράζουν επιστημονικές θέσεις. Η δραστηριότητα αυτή όχι μόνον δεν απαγορεύεται, αλλά ενθαρρύνεται, καθώς ενισχύει τη λογοδοσία, τη θεσμική εξωστρέφεια και την επιστημονική τεκμηρίωση. Η ατομική συνεισφορά στην εκτέλεση της Δικαιοσύνης και τη λειτουργία των δικαστηρίων αποτελεί αναγκαίο ή ακόμη και επιθυμητό στοιχείο της νόμιμης δημόσιας συζήτησης και κατανόησης.

¹⁰⁵ Marsh, N., McKay, E., Pelly, C. & Cereda, S. (2019). *Public knowledge and confidence in the criminal justice system and sentencing. A report for the Sentencing Council*. Sentencing Council.

¹⁰⁶ Cross, M. (2019). Judges go online to explain their modern mission. *Law Gazette* (1 October 2019).

¹⁰⁷ Browning, J. G. (2020). Should Judges have a duty of tech competence?. *Revista Forumul Judecatorilor (Judiciary Forum Review)*, 2, 67-80.

¹⁰⁸ Reyes, P. M. Judge (2019). To Post or Not to Post: Judges on Social Media. *Judges' Journal*, 58 (3), 20-24.

Συνεπώς το πρόβλημα δεν έγκειται στη δυνατότητα ο/η δικαστής να εκφέρει δημόσιο λόγο, αλλά στους όρους, τα όρια και τις εγγυήσεις αυτής της έκφρασης. Άρθρα που έχουν συγγράψει δικαστές στο μακρινό παρελθόν ή διαλέξεις τους σήμερα καταλήγουν σε ψηφιακή μορφή, αναρτημένα στο διαδίκτυο, σε ιστοσελίδες ή και σε ΜΚΔ, υποκείμενα σε λειτουργίες κοινωνικής δικτύωσης. Πρόκειται στην πραγματικότητα για έναν δρόμο χωρίς δυνατότητα διαφυγής.

Η διαδικτυακή παρουσία δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη έκφραση αμφιλεγόμενων απόψεων. Μπορεί να λειτουργήσει ως μέσο ανταλλαγής επιστημονικών ιδεών, διάδοσης αξιόπιστης πληροφόρησης και θεσμικού λόγου, συμβάλλοντας στη διαφάνεια και στη λογοδοσία (Browning, 2014 · Kopf, 2015 · Gibson, 2016 · Dillard & McCormack, 2019)¹⁰⁹. Η ουσιαστική συμμετοχή στοχεύει στη γεφύρωση του χάσματος ανάμεσα στη Δικαιοσύνη και την κοινωνία, χωρίς να θίγεται η ανεξαρτησία. Αν μη τι άλλο, η εξομοίωση των ΜΚΔ ή του blogging με πεδία αυθαιρεσίας ή επιπολαιότητας είναι απλουστευτική και ενίοτε προσβλητική για νομικούς, ακαδημαϊκούς, δικαστές που εκφέρουν αξιόλογο λόγο και συνεισφέρουν στο δίκαιο δια τέτοιων μέσων.

Η ισορροπία μεταξύ της ελευθερίας της έκφρασης και της θεσμικής ευθύνης απαιτεί συνειδητή στάση, σαφές κανονιστικό πλαίσιο και θεσμική καθοδήγηση. Η συμπερίληψη σχετικής θεματικής στους κώδικες δεοντολογίας, η έκδοση ειδικών κατευθυντήριων γραμμών για τη διαδικτυακή παρουσία και η ένταξη λεπτομερέστερων θεμάτων ψηφιακής δεοντολογίας στην εκπαίδευση των δικαστών αποτελούν χρήσιμες πρακτικές.

Ειδικότερα, η προσδοκία ότι μπορούν να εφαρμόζονται με πληρότητα οι κανόνες που ισχύουν και για τη συμπεριφορά εκτός διαδικτύου και για τη διαδικτυακή συμπεριφορά ενδεχομένως να δημιουργεί κάποια προβλήματα. Η γλώσσα της διαδικτυακής επικοινωνίας διαφέρει σημαντικά από την εκτός διαδικτύου και αλλάζει ανά πλατφόρμα (McPeak, 2021)¹¹⁰. Το Χ ενθαρρύνει την ανταλλαγή ιδεών και συζήτηση, κάτι που το καθιστά δημοφιλές σε πολιτικούς που θέλουν να εκφράσουν απόψεις, ενώ το Facebook επικεντρώνεται στη σύνδεση δικτύων ανθρώπων και προτιμάται από τον απλό χρήστη που θέλει να ξαναβρεί παλιούς φίλους. Και ούτω καθεξής.

Η πρόληψη και η θεσμική καθοδήγηση μπορούν να εξισορροπήσουν την ανάγκη για προσωπική έκφραση με την υποχρέωση θεσμικής διαφύλαξης του κύρους. Η διαδικτυακή παρουσία των δικαστών αποτελεί πραγματικότητα της σύγχρονης εποχής· η αποχή δεν είναι πανάκεια και η ανεξέλεγκτη έκθεση ενέχει κινδύνους. Με επίγνωση, εγκράτεια και προσήλωση στην αποστολή, η διαδικτυακή συμμετοχή μπορεί να συνυπάρξει με τη θεσμική αξιοπρέπεια και την κοινωνική κατανόηση.

¹⁰⁹ Browning, J.G. (2014). Why can't we be friends? Judges' use of social media. *Miami Law Review*, 68, 487. Kopf, R. G. (2015). Judicial transparency and blogging judges. *Litigation*, 42(1), 6-8. Gibson, J. (2016). Social Media and the Electronic "New World" of Judges. *International Journal for Court Administration*, 7(2), 1-9 · Dillard, S.A. & McCormack, B. (2019). The robed tweeter: two Judges' views on public engagement. *Journal of Appellate Practice and Process*, 20 (2), 197-198.

¹¹⁰ McPeak, A. (2021). The internet made me do it: Reconciling social media and professional norms for lawyers, judges, and law professors. *Idaho Law Review*, 55, 205-232.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ : ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ & ΑΛΛΑ ΠΡΟΤΥΠΑ

Εισαγωγή

Η ανάπτυξη και εφαρμογή κανόνων δικαστικής δεοντολογίας, τόσο διεθνώς όσο και στον ευρωπαϊκό χώρο, έχει οδηγήσει στη δημιουργία πολλών κειμένων με διαφοροποιημένο περιεχόμενο και εστίαση. Τα κείμενα αυτά συχνά αποτυπώνουν διαφορετικές πτυχές της δικαστικής λειτουργίας και, παρά τις κοινές τους βάσεις, διαφέρουν ως προς την έκταση, τη δομή και την ειδικότερη θεματολογία.

Παρά τις επανειλημμένες προσπάθειες ενοποίησης και κανονιστικής σύγκλισης από διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς, δεν έχει διαμορφωθεί ακόμη ένα πλήρως ενιαίο και ολοκληρωμένο πλαίσιο. Οι υφιστάμενοι κώδικες και κατευθυντήριες γραμμές παρουσιάζουν μικρές ή και ουσιώδεις αποκλίσεις σε επιμέρους θέματα και, σε ορισμένες περιπτώσεις, περιορισμένο πεδίο εφαρμογής, ανάλογα με τις προτεραιότητες και την οπτική της εκάστοτε εκδότριας Αρχής.

Ανεξαρτήτως δεσμευτικότητας, η ύπαρξη πολλαπλών πηγών μπορεί να δημιουργήσει πολυπλοκότητα στην κατανόηση και εφαρμογή των αρχών, τόσο από τους δικαστές όσο και από την κοινωνία. Η ανάγκη παράλληλης αναφοράς σε περισσότερα κείμενα ενδέχεται να οδηγήσει σε αλληλεπικαλύψεις ή ακόμη και σε αντιφάσεις.

Η διαπίστωση αυτή αναδεικνύει τη σημασία ενός ενιαίου και οργανωμένου πλαισίου, το οποίο να συνδυάζει τις βέλτιστες πρακτικές διαφορετικών συστημάτων και οργανισμών. Ένα τέτοιο πλαίσιο θα μπορούσε να παρέχει μεγαλύτερη διαύγεια, συντονισμό και ευχέρεια στην εφαρμογή των αρχών, αντιμετωπίζοντας τους ισχύοντες κανόνες όχι ως αποσπασματικούς αλλά ως μέρη ενός συνεκτικού συστήματος.

Στην κατεύθυνση αυτή, οι διεθνείς αρχές Bangalore συνιστούν ήδη ένα αναγνωρισμένο σημείο αναφοράς, ενώ στο ευρωπαϊκό περιβάλλον αξιοσημείωτη είναι, μεταξύ άλλων που θα αναφερθούν στη συνέχεια, η πρωτοβουλία των Προτύπων ELI-Montus Scopus. Γίνεται ειδική μνεία σε αυτά γιατί επιχειρούν να συγκροτήσουν ένα διασυνδεδεμένο κανονιστικό σύστημα που ενσωματώνει τη νομολογία του ΕΔΔΑ και του ΔΕΕ και τις βέλτιστες πρακτικές από ποικίλες πηγές.

Η υιοθέτηση ενός τέτοιου πλαισίου δεν αποσκοπεί μόνον στη ρυθμιστική σαφήνεια, αλλά και στη διατήρηση της αξιοπιστίας των δικαστικών θεσμών και στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης των πολιτών. Ένα ενιαίο ευρωπαϊκό πρότυπο, συμπληρωματικό προς τις διεθνείς αρχές, θα μπορούσε να συνδυάζει τις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας με τις απαιτήσεις ανεξαρτησίας και λογοδοσίας.

Ως προς τη δεσμευτικότητα, η απουσία υποχρεωτικού πλαισίου έχει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Από τη μία πλευρά, επιτρέπει στα εθνικά συστήματα να προσαρμόζουν τις αρχές στις ιδιαιτερότητές τους, λαμβάνοντας υπόψη τη δικαστική παράδοση και τις κοινωνικές συνθήκες. Αυτή η ευελιξία μπορεί να ενισχύσει την αυτονομία και να διευκολύνει την ανταλλαγή καλών πρακτικών. Από την άλλη πλευρά, η μη δεσμευτική φύση μπορεί να οδηγήσει σε άνιση εφαρμογή των αρχών, σε καθυστέρηση μεταρρυθμίσεων ή ακόμη και σε αποδυνάμωση της προστασίας της δικαστικής ανεξαρτησίας, ιδίως σε περιβάλλοντα με ασθενέστερους θεσμούς.

Ο βέλτιστος συνδυασμός θα μπορούσε να είναι ένα ενιαίο δεσμευτικό πλαίσιο που να παρέχει σαφείς κατευθύνσεις, αφήνοντας παράλληλα περιθώριο για αναγκαίες προσαρμογές ανά εθνικό σύστημα. Σε κάθε περίπτωση, δεσμευτική ισχύ διαθέτει η νομολογία του ΕΔΔΑ και του ΔΕΕ, η οποία λειτουργεί συμπληρωματικά προς τους επιμέρους κώδικες και κατευθυντήριες γραμμές.

1.Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης¹¹¹

Για πολλά χρόνια, στο Συμβούλιο της Ευρώπης πραγματοποιούνταν δραστηριότητες σχετικά με την οργάνωση της Δικαιοσύνης σε ένα δημοκρατικό κράτος δικαίου, οι οποίες επέτρεψαν την επανειλημμένη εξέταση των διαφορών πτυχών του ζητήματος του καθεστώτος των δικαστών. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, οι συναντήσεις επικεντρώθηκαν στην επιλογή, την εκπαίδευση, τη σταδιοδρομία και τις ευθύνες των δικαστών και στο πειθαρχικό σύστημα που τους διέπει. Ο αριθμός αυτών των συναντήσεων αυξήθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1980, ως απόρροια των σημαντικών πολιτικών αλλαγών που έλαβαν χώρα στην Ανατολική Ευρώπη.

Το 1997 διατυπώθηκε η ιδέα να αξιοποιηθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο η ήδη παραχθείσα εργασία και οι συζητήσεις, με σκοπό να αποκτήσει το έργο μεγαλύτερη «ορατότητα» και, κυρίως, να δοθεί νέα ώθηση στη συνεχιζόμενη προσπάθεια για τη βελτίωση των νομικών θεσμών ως βασικού πυλώνα του κράτους δικαίου. Η ανάγκη για τη σύνταξη ενός «European Charter on the Statute for Judges» (Ευρωπαϊκού Χάρτη για το καθεστώς των δικαστών) επιβεβαιώθηκε τον Ιούλιο του 1997, μετά την πρώτη πολυμερή συνάντηση στο Στρασβούργο, με αντικείμενο το καθεστώς των δικαστών στην Ευρώπη. Στη συνάντηση συμμετείχαν εκπρόσωποι από δεκατρείς χώρες της Δυτικής, Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και εκπρόσωποι της European Association of Judges (Ευρωπαϊκής Ένωσης Δικαστών) (EAJ) και της Magistrats Européens pour la Démocratie et les Libertés (Ευρωπαϊκής Ένωσης Δικαστών για τη Δημοκρατία και την Ελευθερία) (MEDEL). Οι συμμετέχοντες εξέφρασαν την επιθυμία το Συμβούλιο της Ευρώπης να προσφέρει το αναγκαίο θεσμικό πλαίσιο και την υποστήριξη για την εκπόνηση του ECJ.

Κατόπιν των σχετικών συμπερασμάτων, ανατέθηκε σε εμπειρογνώμονες από τη Γαλλία, την Πολωνία και το Ηνωμένο Βασίλειο η εκπόνηση σχεδίου ECJ. Το σχέδιο αυτό, το οποίο συντάχθηκε την άνοιξη του 1998, παρουσιάστηκε στους συμμετέχοντες της δεύτερης πολυμερούς συνάντησης, που πραγματοποιήθηκε επίσης στο Στρασβούργο, από τις 8 έως τις 10 Ιουλίου 1998. Στο τέλος των τριήμερων συζητήσεων, το κείμενο, μετά από σειρά βελτιώσεων και τροποποιήσεων, εγκρίθηκε ομόφωνα.

Η αξία του ECJ, όπως αναφέρεται και στον πρόλογό του, δεν προκύπτει από νομική δεσμευτικότητα, καθώς δεν διαθέτει, αλλά από τη βαρύτητα και την ισχύ που οι συντάκτες του επεδίωξαν να προσδώσουν στο περιεχόμενό του, εκείνην την εποχή. Η εις βάθος κατανόηση του περιεχομένου του και η ευρεία διάδοσή του αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για την επίτευξη των σκοπών του. Απευθύνεται σε δικαστές, νομικούς, πολιτικούς και γενικότερα σε κάθε άτομο που ενδιαφέρεται για το κράτος δικαίου και τη Δημοκρατία.

Αυτά που αναφέρθηκαν στο προοίμιο ως βάση για την κατάρτιση του ECJ ήταν το άρθρο 6 ΕΣΔΑ, οι *United Nations Basic Principles on the Independence of the Judiciary* 1985 που ήταν διαθέσιμες τότε και η τότε Σύσταση R(94)12 της Committee of Ministers προς τα κράτη μέλη σχετικά με την ανεξαρτησία, την αποτελεσματικότητα και τον ρόλο των δικαστών. Είχε εκφραστεί η ανησυχία για την ανάγκη ενίσχυσης της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης,

¹¹¹ Council of Europe (1998). *European Charter on the Statute of Judges*. DAJ/DOC (98) 23. This translation into a non-official language has been carried out under the sole responsibility of the translator(s)/publisher.

η οποία είναι αναγκαία για την εμπέδωση της υπεροχής του νόμου και για την προστασία των ατομικών ελευθεριών εντός δημοκρατικών κρατών. Επίσης είχε διατυπωθεί από τότε η επίγνωση της αναγκαιότητας να καθοριστούν, σε επίσημο έγγραφο προοριζόμενο για όλα τα ευρωπαϊκά κράτη, διατάξεις που εξασφαλίζουν τις καλύτερες εγγυήσεις ως προς την επάρκεια, την ανεξαρτησία και την αμεροληψία των δικαστών. Εκφράστηκε η επιθυμία τα καθεστώτα των δικαστών στα διάφορα ευρωπαϊκά κράτη να λάβουν υπόψη τις εν λόγω διατάξεις, προκειμένου να διασφαλιστεί έμπρακτα το υψηλότερο δυνατό επίπεδο εγγυήσεων.

1. Γενικές αρχές

1.1. Το καθεστώς των δικαστών αποσκοπεί στη διασφάλιση της επάρκειας, της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας, τις οποίες κάθε άτομο έχει δικαίωμα να αναμένει δικαιολογημένα από τα δικαστήρια και από κάθε δικαστή στον οποίον / στην οποίαν ανατίθεται η προστασία των δικαιωμάτων του/της. Αποκλείει κάθε πρόβλεψη και κάθε διαδικασία που ενδέχεται να κλονίσει την εμπιστοσύνη σε αυτήν την επάρκεια, την ανεξαρτησία και την αμεροληψία. Ο Χάρτης περιλαμβάνει τις διατάξεις που είναι καταλληλότερες για να εγγυηθούν την επίτευξη αυτών των στόχων. Οι διατάξεις αποσκοπούν στην αναβάθμιση του επιπέδου των εγγυήσεων στα διάφορα ευρωπαϊκά κράτη. Δεν μπορούν να δικαιολογήσουν τροποποιήσεις στα εθνικά καθεστώτα που τείνουν να μειώσουν το επίπεδο εγγυήσεων που έχει ήδη επιτευχθεί στις χώρες αυτές.

1.2. Σε κάθε ευρωπαϊκό κράτος, οι θεμελιώδεις αρχές του καθεστώτος των δικαστών καθορίζονται από εσωτερικές διατάξεις στο ανώτατο νομικό επίπεδο και οι κανόνες του καθορίζονται σε διατάξεις τουλάχιστον νομοθετικού επιπέδου.

1.3. Για κάθε απόφαση που αφορά την επιλογή, πρόσληψη, διορισμό, σταδιοδρομία ή παύση δικαστή, το καθεστώς προβλέπει την παρέμβαση μιας Αρχής ανεξάρτητης από την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία, στην οποία τουλάχιστον τα μισά μέλη είναι δικαστές, εκλεγμένοι από τους ομολόγους τους με διαδικασίες που εγγυώνται την ευρύτερη δυνατή αντιπροσώπευση του σώματος της δικαστικής εξουσίας.

1.4. Το καθεστώς παρέχει σε κάθε δικαστή που θεωρεί ότι τα δικαιώματά του/της δυνάμει του καθεστώτος – ή, γενικότερα, η ανεξαρτησία του/της ή η ανεξαρτησία της δικαστικής διαδικασίας – απειλούνται ή αγνοούνται με οποιονδήποτε τρόπο, τη δυνατότητα να απευθυνθεί σε αυτήν την ανεξάρτητη Αρχή, η οποία διαθέτει αποτελεσματικά μέσα για να αποκαταστήσει ή να προτείνει αποκατάσταση.

1.5. Κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, οι δικαστές οφείλουν να επιδεικνύουν διαθεσιμότητα, σεβασμό προς τα πρόσωπα και επαγρύπνηση για τη διατήρηση του υψηλού επιπέδου επάρκειας που απαιτεί η απονομή της Δικαιοσύνης – αποφάσεις από τις οποίες εξαρτάται η διασφάλιση των ατομικών δικαιωμάτων – και να διαφυλάσσουν το απόρρητο των πληροφοριών που τους εμπιστεύονται στο πλαίσιο της διαδικασίας.

1.6. Το Κράτος έχει την υποχρέωση να διασφαλίζει ότι οι δικαστές διαθέτουν τα αναγκαία μέσα για την ορθή εκπλήρωση των καθηκόντων τους και ειδικότερα για την εκδίκαση των υποθέσεων εντός εύλογου χρονικού διαστήματος.

1.7. Οι επαγγελματικές οργανώσεις που ιδρύονται από τους ίδιους τους δικαστές και στις οποίες όλοι οι δικαστές μπορούν να ενταχθούν ελεύθερα συμβάλλουν ουσιαστικά στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων που τους παρέχονται από το καθεστώς τους, ιδίως έναντι Αρχών και φορέων που εμπλέκονται σε αποφάσεις σχετικές με αυτούς.

1.8. Οι δικαστές συμμετέχουν μέσω των εκπροσώπων τους και των επαγγελματικών τους οργανώσεων στις αποφάσεις που σχετίζονται με τη διοίκηση των δικαστηρίων και με τον καθορισμό και την κατανομή των μέσων σε εθνικό και τοπικό επίπεδο. Διαβουλευούνται με τον ίδιο τρόπο σε σχέδια τροποποίησης του καθεστώτος τους και ως προς τον καθορισμό των όρων αμοιβής και κοινωνικής ασφάλισής τους.

Κατά τον σχολιασμό των γενικών αρχών, επισημαίνεται, μεταξύ άλλων, ότι οι διατάξεις του ECJ δεν αφορούν μόνον τους επαγγελματίες δικαστές, αλλά και τους μη επαγγελματίες. Η σημασία αυτών των διατάξεων έγκειται στο γεγονός ότι όλοι οι δικαστές πρέπει να απολαμβάνουν ορισμένες εγγυήσεις σχετικά με την πρόσληψή τους, τις ασυμβατότητες, τη συμπεριφορά τους εκτός της δικαστικής εξουσίας και τη λήξη της θητείας τους. Παράλληλα, ο ECJ καθορίζει ειδικές διατάξεις για τους επαγγελματίες δικαστές, με την εξειδίκευση αυτή να αντανakλά την έννοια της καριέρας. Οι διατάξεις αυτές αφορούν το καθεστώς των δικαστών σε όλες τις δικαιοδοσίες όπου οι πολίτες καλούνται να προσφύγουν ή όπου οι δικαστές καλούνται να αποφασίσουν, ανεξαρτήτως του είδους της δικαιοδοσίας (αστική, ποινική, διοικητική κ.ά.).

Ο ECJ επιδιώκει να προσδιορίσει το περιεχόμενο του καθεστώτος των δικαστών με βάση συγκεκριμένους στόχους: την εξασφάλιση της ικανότητας, της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας, αξίες που όλοι οι πολίτες δικαιούνται να αναμένουν από τα δικαστήρια και τους δικαστές που προστατεύουν τα δικαιώματά τους. Επομένως το ECJ δεν αποτελεί αυτοσκοπό, αλλά μέσο για να εξασφαλιστεί ότι οι δικαστές έχουν τις απαραίτητες εγγυήσεις για την αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών.

Αυτές οι εγγυήσεις υλοποιούνται μέσω της «δικαστικής ικανότητας», δηλαδή της ικανότητας, της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας των δικαστών. Το καθεστώς των δικαστών πρέπει να εγγυάται αυτές τις αξίες, αλλά ταυτόχρονα να αποφεύγει οποιαδήποτε διάταξη που θα μπορούσε να υπονομεύσει την εμπιστοσύνη του κοινού προς αυτές τις αρχές.

Το ζήτημα προκύπτει εάν οι εν λόγω διατάξεις πρέπει να είναι υποχρεωτικές για τα κράτη μέλη ή εάν θα πρέπει να έχουν τη μορφή συστάσεων. Η δεύτερη προσέγγιση μπορεί να δικαιολογηθεί λόγω της επιφυλακτικότητας που υφίσταται όσον αφορά τα εθνικά συστήματα, στα οποία μακροχρόνιες πρακτικές εξασφαλίζουν ήδη αποτελεσματικές εγγυήσεις. Ωστόσο σε ορισμένες χώρες, ειδικά σε νεότερα μέλη, η προστασία των δικαστικών εγγυήσεων είναι αναποτελεσματική, κάτι που ενισχύει την ανάγκη για συγκεκριμένες διατάξεις, παρά το γεγονός ότι δεν είναι νομικά δεσμευτικές.

Οι θεμελιώδεις αρχές που διασφαλίζουν την ικανότητα, την ανεξαρτησία και την αμεροληψία των δικαστών πρέπει να καταγράφονται στους κανονιστικούς κανόνες του υψηλότερου επιπέδου, όπως το Σύνταγμα ή οι νόμοι ενός Κράτους με ευέλικτο σύστημα. Η εισαγωγή αυτών των αρχών σε συνταγματικό ή νομοθετικό επίπεδο προστατεύει από ανεπιθύμητες τροποποιήσεις που θα μπορούσαν να παραβιάσουν τις θεμελιώδεις αρχές.

Ενσωματώνοντας αυτές τις αρχές στο εθνικό νομικό σύστημα, ο ECJ δεν παραβλέπει τον σεβασμό των διεθνών εργαλείων που δεσμεύουν τα κράτη μέλη και βασίζεται στα πιο θεμελιώδη από αυτά τα εργαλεία.

Ο ECJ προβλέπει την παρέμβαση ενός σώματος ανεξάρτητου από την εκτελεστική εξουσία και τη νομοθετική εξουσία για την επιλογή, πρόσληψη ή διορισμό δικαστών, την ανάπτυξη της καριέρας τους και τη λήξη της θητείας τους. Αυτή η διάταξη καλύπτει διάφορες καταστάσεις, από την απλή παροχή συμβουλών μέχρι την έκδοση αποφάσεων από το ανεξάρτητο σώμα. Ορισμένα κράτη ενδέχεται να δυσκολεύονται να αποδεχτούν την αντικατάσταση του πολιτικού σώματος με ένα ανεξάρτητο σώμα για τους διορισμούς, αλλά η υποχρέωση για τουλάχιστον τη σύσταση ή τη γνώμη του σώματος αυτού συνιστά ισχυρό κίνητρο για την αρμόδια Αρχή.

Σχετικά με τη σύνθεση του ανεξάρτητου σώματος, ο ECJ επισημαίνει ότι τουλάχιστον το 50% των μελών του πρέπει να είναι δικαστές που εκλέχθηκαν από τους ομότιμους τους. Αυτό διασφαλίζει την απαιτούμενη ανεξαρτησία του σώματος χωρίς να παραβιάζει άλλες αρχές που επικρατούν στα διάφορα εθνικά συστήματα.

2. Επιλογή, πρόσληψη, αρχική εκπαίδευση

2.1. Οι κανόνες του καθεστώτος που αφορούν την επιλογή και πρόσληψη των δικαστών από ανεξάρτητο όργανο ή επιτροπή βασίζονται στην επιλογή των υποψηφίων στην ικανότητά τους να αξιολογούν ελεύθερα και αμερόληπτα τα νομικά ζητήματα που θα τους ανατεθούν και να τα επιλύουν εφαρμόζοντας τον νόμο με σεβασμό προς την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Το καθεστώς αποκλείει τον αποκλεισμό υποψηφίων μόνον λόγω φύλου, εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, φιλοσοφικών ή πολιτικών πεποιθήσεων ή θρησκευτικών πεποιθήσεων.

2.2. Το καθεστώς προβλέπει τις προϋποθέσεις που, μέσα από απαιτήσεις σχετικές με ακαδημαϊκά προσόντα ή προηγούμενη εμπειρία, εγγυώνται την ικανότητα για άσκηση δικαστικών καθηκόντων.

2.3. Το καθεστώς εξασφαλίζει, με κατάλληλη εκπαίδευση που παρέχεται με δαπάνη του Κράτους, την προετοιμασία των επιλεγμένων υποψηφίων για την αποτελεσματική άσκηση των δικαστικών καθηκόντων. Η Αρχή που αναφέρεται στην παράγραφο 1.3 μεριμνά για την καταλληλότητα των προγραμμάτων εκπαίδευσης και της οργάνωσης που τα υλοποιεί, υπό το πρίσμα των απαιτήσεων ανοικτού πνεύματος, επάρκειας και αμεροληψίας, που είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την άσκηση της δικαστικής λειτουργίας.

Κατά τον σχολιασμό αυτής της αρχής, επισημαίνεται, μεταξύ άλλων, ότι οι υποψήφιοι δικαστές πρέπει να επιλέγονται και να προσλαμβάνονται από ένα ανεξάρτητο σώμα ή επιτροπή. Ο ECJ δεν απαιτεί το σώμα αυτό να είναι η ανεξάρτητη Αρχή που αναφέρεται στην παράγραφο 1.3, πράγμα που σημαίνει ότι, για παράδειγμα, επιτροπές εξέτασης ή επιλογής μπορούν να χρησιμοποιηθούν, αρκεί να είναι ανεξάρτητες. Στην πράξη, η διαδικασία επιλογής συνήθως διαχωρίζεται από τη διαδικασία διορισμού. Είναι επομένως κρίσιμο να προσδιοριστούν οι εγγυήσεις που συνοδεύουν την επιλογή των υποψηφίων.

Η επιλογή των δικαστών από το σώμα επιλογής πρέπει να βασίζεται σε κριτήρια που σχετίζονται με τη φύση των δικαστικών καθηκόντων. Ο βασικός στόχος πρέπει να είναι η αξιολόγηση της ικανότητας των υποψηφίων να εξετάσουν ανεξάρτητα τις υποθέσεις που θα κρίνουν, κάτι που προϋποθέτει ανεξάρτητη σκέψη. Η ικανότητα να επιδεικνύουν αμεροληψία στην άσκηση των δικαστικών καθηκόντων είναι εξίσου σημαντική. Επίσης η γνώση και η εφαρμογή του νόμου είναι δύο διαφορετικά στοιχεία που πρέπει να αξιολογούνται. Το σώμα επιλογής οφείλει να διασφαλίσει ότι η συμπεριφορά των υποψηφίων ως δικαστών θα βασίζεται στον σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, κάτι που είναι κρίσιμο στη σχέση μεταξύ δικαστών και διαδίκων, οι οποίοι συχνά βρίσκονται σε ευάλωτες καταστάσεις. Τέλος η επιλογή των υποψηφίων δεν πρέπει να επηρεάζεται από διακριτικά κριτήρια, όπως το φύλο, η εθνική ή κοινωνική καταγωγή, οι πολιτικές ή θρησκευτικές πεποιθήσεις.

Για να διασφαλιστεί η ικανότητα εκτέλεσης των δικαστικών καθηκόντων, οι κανόνες επιλογής και πρόσληψης πρέπει να καθορίζουν απαιτήσεις σχετικά με τα προσόντα και την προηγούμενη εμπειρία των υποψηφίων. Αυτό ισχύει σε συστήματα όπου η πρόσληψη εξαρτάται από ένα καθορισμένο αριθμό ετών νομικής ή δικαστικής εμπειρίας. Λόγω της φύσης των δικαστικών καθηκόντων, οι υποψήφιοι δεν πρέπει απλώς να «επικυρώνουν» την καταλληλότητά τους, αλλά να επιδεικνύουν πρακτική ικανότητα. Η προετοιμασία των υποψηφίων μέσω κατάλληλης εκπαίδευσης είναι απαραίτητη και θα πρέπει να χρηματοδοτείται από το Κράτος.

Όπως αναφέρεται, ειδικές προφυλάξεις πρέπει να ληφθούν κατά την προετοιμασία των δικαστών για την έκδοση ανεξάρτητων και αμερόληπτων αποφάσεων, ώστε να διασφαλιστούν οι απαιτούμενες αξίες της ικανότητας, της αμεροληψίας και της ανοικτόμυαλης στάσης. Ο ECJ προβλέπει ότι η Αρχή που αναφέρεται στην παράγραφο 1.3 πρέπει να διασφαλίσει την καταλληλότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και των οργανισμών που τα υλοποιούν, σύμφωνα με τις απαιτήσεις ανεξαρτησίας, ικανότητας και αμεροληψίας. Θα πρέπει να διατίθενται οι πόροι για να τυγχάνει εγγύησης η αποτελεσματικότητα αυτών των προγραμμάτων. Επομένως οι κανόνες του καθεστώτος θα πρέπει να καθορίζουν τη διαδικασία εποπτείας από το εν λόγω σώμα για την αξιολόγηση των προγραμμάτων εκπαίδευσης και της εφαρμογής τους από τους αρμόδιους οργανισμούς.

3. Διορισμός και απομάκρυνση

3.1. Η απόφαση για τον διορισμό υποψηφίων δικαστών και η ανάθεσή τους σε δικαστήριο λαμβάνονται από την ανεξάρτητη Αρχή που αναφέρεται στην παράγραφο 1.3 ή κατόπιν της πρότασης, της σύστασης ή της συμφωνίας της ή μετά τη γνωμοδότησή της.

3.2. Το καθεστώς καθορίζει τις περιπτώσεις στις οποίες οι προηγούμενες δραστηριότητες ή εκείνες των στενών συγγενών των υποψηφίων μπορεί να αποτελούν εμπόδιο για τον διορισμό τους στο δικαστήριο, λόγω των εύλογων και αντικειμενικών αμφιβολιών που δημιουργούν ως προς την αμεροληψία και την ανεξαρτησία των υποψηφίων.

3.3. Όταν η διαδικασία πρόσληψης προβλέπει μια δοκιμαστική περίοδο, αναγκαία μικρής διάρκειας, μετά τον διορισμό σε θέση δικαστή, αλλά πριν την επιβεβαίωση της μόνιμης τοποθέτησης ή όταν η πρόσληψη γίνεται για περιορισμένη χρονική διάρκεια με

δυνατότητα ανανέωσης, η απόφαση να μην γίνει μόνιμος διορισμός ή να μην ανανεωθεί η σύμβαση μπορεί να ληφθεί μόνον από την ανεξάρτητη Αρχή που αναφέρεται στην παράγραφο 1.3 ή κατόπιν της πρότασης, της σύστασης ή της συμφωνίας της ή μετά τη γνωμοδότησή της. Οι διατάξεις της παραγράφου 1.4 ισχύουν και κατά τη διάρκεια της δοκιμαστικής περιόδου.

3.4. Δικαστής που κατέχει θέση σε δικαστήριο δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να διοριστεί σε άλλο δικαστικό αξίωμα ή να τοποθετηθεί αλλού, ακόμα και μέσω προαγωγής, χωρίς να έχει δώσει ελεύθερη συναίνεση. Εξαιρέση από αυτήν την αρχή επιτρέπεται μόνον όταν η μεταφορά προβλέπεται και έχει επιβληθεί ως πειθαρχική ποινή, σε περίπτωση νόμιμης τροποποίησης του δικαστικού συστήματος και σε περίπτωση προσωρινής τοποθέτησης για ενίσχυση ενός γειτονικού δικαστηρίου, με τη μέγιστη διάρκεια αυτής της τοποθέτησης να περιορίζεται αυστηρά από το καθεστώς, χωρίς να θίγονται οι εφαρμογές των διατάξεων της παραγράφου 1.4.

Κατά τον σχολιασμό αυτής της αρχής, επισημαίνεται ότι τα εθνικά συστήματα ενδέχεται να διαχωρίζουν τη διαδικασία επιλογής από τη διαδικασία διορισμού και την τοποθέτησή σε συγκεκριμένο δικαστήριο. Σημειώνεται ότι οι αποφάσεις για τον διορισμό ή την ανάθεση δικαστών λαμβάνονται από την ανεξάρτητη Αρχή που αναφέρεται στην παράγραφο 1.3 ή κατόπιν πρότασης ή σύστασης αυτής ή με τη συναίνεσή της ή μετά από τη γνώμη της.

Ο ECJ ασχολείται επίσης με το ζήτημα της ασυμβατότητας και απορρίπτει την περίπτωση απόλυτης ασυμβατότητας. Ο λόγος είναι ότι η αποδοχή αυτής της αρχής θα περιόριζε τους δικαστικούς διορισμούς με βάση τις προηγούμενες δραστηριότητες των υποψηφίων ή των συγγενών τους. Αντίθετα, ο ECJ θεωρεί ότι όταν δικαστής πρόκειται να τοποθετηθεί σε συγκεκριμένο δικαστήριο, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι περιστάσεις που ενδέχεται να δημιουργούν αντικειμενικές αμφιβολίες για την αμεροληψία και την ανεξαρτησία του/της. Για παράδειγμα, δεν μπορεί να τοποθετηθεί ως δικαστής σε δικαστήριο μιας πόλης πρόσωπο που έχει ασκήσει το επάγγελμα δικηγόρου εκεί ούτε είναι αποδεκτό να τοποθετηθεί δικαστής σε δικαστήριο της πόλης όπου σύζυγος ή μητέρα είναι δήμαρχος ή μέλος του Κοινοβουλίου. Ως εκ τούτου, όταν οι δικαστές τοποθετούνται σε συγκεκριμένο δικαστήριο, οι σχετικοί νόμοι πρέπει να λαμβάνουν υπόψη καταστάσεις που ενδέχεται να δημιουργούν αντικειμενικές αμφιβολίες για την ανεξαρτησία και την αμεροληψία τους.

Η διαδικασία πρόσληψης σε ορισμένα εθνικά συστήματα, όπως εξηγείται, περιλαμβάνει δοκιμαστική περίοδο πριν από τον οριστικό διορισμό, ενώ σε άλλα προβλέπεται η πρόσληψη δικαστών με συμβάσεις περιορισμένης διάρκειας που ανανεώνονται. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η απόφαση για μη διορισμό σε μόνιμη θέση ή μη ανανέωση της σύμβασης μπορεί να ληφθεί μόνον από την ανεξάρτητη Αρχή που αναφέρεται στην παράγραφο 1.3 ή κατόπιν πρότασης, σύστασης ή με τη γνώμη της. Είναι προφανές ότι η ύπαρξη δοκιμαστικών περιόδων ή η ανανέωση συμβάσεων ενδέχεται να δημιουργεί κινδύνους για τη δικαστική ανεξαρτησία και αμεροληψία, εφόσον ο/η δικαστής ενδέχεται να εξαρτάται από την ανανέωση ή την καθιέρωση της θέσης του/της. Επομένως είναι απαραίτητο να παρέχονται εγγυήσεις μέσω της παρέμβασης της ανεξάρτητης Αρχής. Αν κατά τη διάρκεια της δοκιμαστικής περιόδου αμφισβητηθεί η ποιότητα υποψηφίου/υποψήφιας ως δικαστή, το δικαίωμα για αναφορά σε ανεξάρτητη Αρχή, όπως αναφέρεται στην παράγραφο 1.4, ισχύει και για αυτό το άτομο.

Ο ECJ αναγνωρίζει το αμετάθετο των δικαστών, πράγμα που σημαίνει ότι δεν μπορούν να μετακινηθούν σε άλλο δικαστήριο ή να τους αλλάξουν τα καθήκοντά τους χωρίς τη δική τους ελεύθερη συναίνεση. Ωστόσο γίνονται εξαιρέσεις σε περιπτώσεις όπου η μετάθεση προβλέπεται σε πειθαρχικό πλαίσιο, όταν πραγματοποιείται νόμιμη αναδιάρθρωση του δικαστικού συστήματος (όπως η κατάργηση ενός δικαστηρίου) ή όταν απαιτείται προσωρινή μεταφορά για να ενισχυθεί ένα γειτονικό δικαστήριο. Σε αυτήν την περίπτωση, η διάρκεια της προσωρινής μετακίνησης πρέπει να περιορίζεται από τον σχετικό νόμο. Παρά τις εξαιρέσεις, η μετάθεση χωρίς τη συναίνεση είναι ιδιαίτερα ευαίσθητο θέμα. Για τον λόγο αυτό, σύμφωνα με την παράγραφο 1.4, πρέπει να υπάρχει το δικαίωμα άσκησης έφεσης ενώπιον ανεξάρτητης Αρχής, η οποία θα εξετάσει τη νομιμότητα της μετάθεσης. Στην πράξη, το δικαίωμα έφεσης μπορεί να διορθώσει καταστάσεις που δεν έχουν προβλεφθεί ειδικά από τις διατάξεις του ECJ, όταν, για παράδειγμα, ο/η δικαστής έχει υπερβολικό φόρτο εργασίας και δεν μπορεί να εκτελέσει κανονικά τα καθήκοντά του / της.

4. Ανάπτυξη σταδιοδρομίας

4.1. Όταν η προαγωγή δεν βασίζεται στην αρχαιότητα, τότε το σύστημα προαγωγών στηρίζεται αποκλειστικά στις ικανότητες και τα προσόντα που παρατηρούνται στην εκτέλεση των καθηκόντων που ανατίθενται σε δικαστή, μέσω αντικειμενικών εκτιμήσεων που πραγματοποιούνται από έναν/μια ή περισσότερους δικαστές και συζητούνται με τον/τη δικαστή που αφορά. Οι αποφάσεις σχετικά με τις προαγωγές εκδίδονται στη συνέχεια από την Αρχή που αναφέρεται στην παράγραφο 1.3 ή κατόπιν της πρότασης, της σύστασης ή της συμφωνίας της. Οι δικαστές που δεν προτείνονται για προαγωγή πρέπει να έχουν το δικαίωμα να υποβάλουν καταγγελία στην εν λόγω Αρχή.

4.2. Οι δικαστές ασκούν ελεύθερα δραστηριότητες εκτός του δικαστικού τους αξιώματος, συμπεριλαμβανομένων αυτών που ενσωματώνουν τα δικαιώματά τους ως πολιτών. Αυτή η ελευθερία δεν μπορεί να περιοριστεί, εκτός εάν τέτοιες εξωτερικές δραστηριότητες είναι ασυμβίβαστες με την εμπιστοσύνη ή τη δικαστική αμεροληψία ή τη δικαστική ανεξαρτησία ή με την απαιτούμενη διαθεσιμότητα προσεκτικής και εντός εύλογου χρονικού διαστήματος απασχόλησης με τα ζητήματα που παραπέμπονται. Η άσκηση εξωτερικής δραστηριότητας, άλλης από λογοτεχνική ή καλλιτεχνική, που αποφέρει αμοιβή, πρέπει να υπόκειται σε προηγούμενη άδεια υπό τους όρους που ορίζει το καθεστώς.

4.3. Οι δικαστές οφείλουν να απέχουν από κάθε συμπεριφορά, ενέργεια ή έκφραση που θα μπορούσε πραγματικά να επηρεάσει την εμπιστοσύνη στην αμεροληψία και την ανεξαρτησία τους.

4.4. Το καθεστώς εγγυάται στους δικαστές τη διατήρηση και διεύρυνση των γνώσεών τους, τόσο τεχνικών όσο και κοινωνικών και πολιτιστικών, που είναι αναγκαίες για την εκπλήρωση των καθηκόντων τους, μέσω τακτικής πρόσβασης σε εκπαίδευση που χρηματοδοτεί το Κράτος και διασφαλίζει την οργάνωσή της, τηρώντας τους όρους που καθορίζονται στην παράγραφο 2.3.

Σύμφωνα με τον σχολιασμό αυτής της αρχής, το σύστημα όπου οι δικαστές προάγονται αυστηρά με βάση τη διάρκεια της υπηρεσίας τους δεν αποκλείεται, εφόσον παρέχει

αποτελεσματική προστασία για την ανεξαρτησία τους. Ωστόσο αυτό προϋποθέτει ότι η ποιότητα της πρόσληψης θα είναι πλήρως εγγυημένη στις χώρες που εφαρμόζουν αυτό το σύστημα. Σε κάθε περίπτωση, είναι θεμελιώδες να διασφαλιστεί ότι η δικαστική ανεξαρτησία και αμεροληψία δεν παραβιάζονται κατά τη διάρκεια της προαγωγής. Ειδικότερα, υπάρχουν δύο ζητήματα που πρέπει να διευκρινιστούν: δικαστές που αποκλείονται αδικαιολόγητα από προαγωγή και δικαστές που προάγονται αδικαιολόγητα.

Για τον λόγο αυτό, ο ECJ καθορίζει τα κριτήρια προαγωγής αποκλειστικά με βάση τα προσόντα και τα επιτεύγματα κάθε δικαστή, τα οποία αξιολογούνται μέσω αντικειμενικών κριτηρίων από έναν/μίαν ή περισσότερους δικαστές. Οι αξιολογήσεις αυτές συζητούνται με το πρόσωπο που αξιολογείται και αποτελούν τη βάση για την απόφαση προαγωγής. Οι αποφάσεις για προαγωγές λαμβάνονται υπό το φως των αξιολογήσεων αυτών και πάντα με την πρόταση ή τη γνώμη της ανεξάρτητης Αρχής που αναφέρεται στην παράγραφο 1.3 ή μετά τη συναίνεσή της. Επιπλέον δικαστής που προτείνεται για προαγωγή έχει το δικαίωμα να παρουσιάσει την υπόθεσή του / της ενώπιον αυτής της Αρχής. Οι διατάξεις της παραγράφου 4.1 δεν εφαρμόζονται σε συστήματα όπου δεν υπάρχουν προαγωγές ή δικαστική ιεραρχία, τα οποία ωστόσο προστατεύουν σε μεγάλο βαθμό τη δικαστική ανεξαρτησία.

Ο ECJ αναφέρεται επίσης στις δραστηριότητες των δικαστών που εκτελούνται παράλληλα με τα δικαστικά τους καθήκοντα. Εξηγεί ότι οι δικαστές έχουν το δικαίωμα να ασκούν δραστηριότητες εκτός των δικαστικών τους καθηκόντων, περιλαμβανομένων των δραστηριοτήτων που εκφράζουν τα δικαιώματά τους ως πολιτών. Αυτή η ελευθερία δεν μπορεί να περιορίζεται, εκτός εάν οι εξωτερικές δραστηριότητες είναι ασυμβίβαστες με την εμπιστοσύνη του κοινού στην αμεροληψία και ανεξαρτησία τους ή με τις απαιτήσεις για την εξέταση των υποθέσεων με τη δέουσα προσοχή και εντός εύλογου χρονικού διαστήματος. Ο ECJ δεν καθορίζει συγκεκριμένες δραστηριότητες που μπορεί να είναι αμφισβητήσιμες, αλλά επισημαίνει ότι οι αρνητικές συνέπειες των εξωτερικών δραστηριοτήτων πρέπει να αξιολογούνται με βάση τις συνθήκες υπό τις οποίες ασκούνται τα δικαστικά καθήκοντα. Επιπλέον ο ECJ τονίζει ότι οι δικαστές πρέπει να ζητούν άδεια για τη συμμετοχή τους σε αμειβόμενες δραστηριότητες, εκτός από λογοτεχνικές ή καλλιτεχνικές.

Το ζήτημα της «δικαστικής διακριτικής ευχέρειας» αντιμετωπίζεται επίσης από τον ECJ, ο οποίος υιοθετεί τη θέση του άρθρου 6 ΕΣΔΑ και της νομολογίας του ΕΔΔΑ. Ο ECJ καθορίζει ότι οι δικαστές πρέπει να απέχουν από κάθε συμπεριφορά, ενέργεια ή έκφραση που μπορεί να βλάψει την εμπιστοσύνη του κοινού στην αμεροληψία και την ανεξαρτησία τους. Η αναφορά στον κίνδυνο υπονόμευσης αυτής της εμπιστοσύνης αποτρέπει την υπερβολική αυστηρότητα, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε κοινωνική και πολιτική απομόνωση των δικαστών.

Τέλος ο ECJ καθιερώνει το δικαίωμα κάθε δικαστή για εκπαίδευση εντός του οργανισμού. Οι δικαστές πρέπει να έχουν τακτική πρόσβαση σε εκπαιδευτικά προγράμματα που χρηματοδοτούνται δημόσια, προκειμένου να διατηρούν και να βελτιώνουν τις τεχνικές, κοινωνικές και πολιτιστικές τους δεξιότητες. Το κράτος είναι υπεύθυνο να εξασφαλίσει ότι τα προγράμματα εκπαίδευσης οργανώνονται με τρόπο που να σέβεται τις απαιτήσεις της ανεξάρτητης Αρχής, όπως καθορίζεται στην παράγραφο 1.3, ώστε να εγγυάται την

καταλληλότητα του περιεχομένου και την αμεροληψία των φορέων που τα υλοποιούν. Οι εγγυήσεις για την εκπαίδευση, όπως αυτές καθορίζονται στις παραγράφους 2.3 και 4.4, είναι ευέλικτες και προσαρμόζονται στις ανάγκες των διάφορων εθνικών συστημάτων εκπαίδευσης, όπως τα εκπαιδευτικά ιδρύματα υπό το Υπουργείο Δικαιοσύνης, τα Ανώτατα Συμβούλια Δικαστών ή ιδιωτικά νομικά ιδρύματα.

5. Ευθύνη

5.1. Η αμέλεια δικαστή για την εκπλήρωση ενός από τα καθήκοντα που καθορίζονται ρητά από το καθεστώς, μπορεί να οδηγήσει σε ποινή μόνον μετά από απόφαση της πρότασης, σύστασης ή συμφωνίας ενός δικαστηρίου ή Αρχής που αποτελείται τουλάχιστον στο ήμισυ από εκλεγμένους δικαστές, στο πλαίσιο διαδικασίας που περιλαμβάνει την πλήρη ακρόαση των εμπλεκόμενων μερών, στην οποία ο/η δικαστής εναντίον του οποίου ή της οποίας επιδιώκεται η ποινή πρέπει να έχει το δικαίωμα να εκπροσωπείται. Η κλίμακα των ποινών που είναι δυνατό να επιβληθούν καθορίζεται από το καθεστώς και η επιβολή τους υπόκειται στην αρχή της αναλογικότητας. Η απόφαση μιας εκτελεστικής Αρχής, ενός δικαστηρίου ή μιας Αρχής που επιβάλλει ποινή, όπως προβλέπεται, υπόκειται σε έφεση σε ανώτερη δικαστική Αρχή.

5.2. Η αποζημίωση για τη ζημία που υπέστη ένα άτομο ως αποτέλεσμα απόφασης ή ενέργειας δικαστή κατά την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων, τυγχάνει εγγύησης από το Κράτος. Το καθεστώς μπορεί να προβλέπει ότι το Κράτος έχει τη δυνατότητα να ζητήσει, εντός ορίου, αποζημίωση από τον/τη δικαστή μέσω νομικής διαδικασίας σε περίπτωση σοβαρής και αδικαιολόγητης παράβασης των κανόνων που διέπουν την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων. Η υποβολή της αξίωσης στο αρμόδιο δικαστήριο πρέπει να είναι αντικείμενο προηγούμενης συμφωνίας με την Αρχή που αναφέρεται στην παράγραφο 1.3.

5.3. Κάθε πρόσωπο πρέπει να έχει τη δυνατότητα να υποβάλει χωρίς ιδιαίτερη τυπικότητα καταγγελία σχετικά με αδικία που υπέστη σε μια δεδομένη υπόθεση σε ανεξάρτητο όργανο. Το εν λόγω όργανο έχει την εξουσία, εάν από προσεκτική και στενή εξέταση διαπιστωθεί αμέλεια δικαστή, όπως προβλέπεται στην παράγραφο 5.1, να παραπέμψει την υπόθεση στην πειθαρχική Αρχή ή τουλάχιστον να προτείνει τέτοια παραπομπή σε Αρχή που είναι κανονικά αρμόδια σύμφωνα με το καθεστώς για να κάνει μια τέτοια παραπομπή.

Ο ECJ ασχολείται με την πειθαρχική ευθύνη των δικαστών και αρχικά αναφέρεται στην αρχή της νομιμότητας των πειθαρχικών κυρώσεων. Ορίζει ότι ο μόνος έγκυρος λόγος για την επιβολή κυρώσεων είναι η αδυναμία εκτέλεσης των καθορισμένων καθηκόντων όπως ορίζονται στον Κώδικα Δικαστών και ότι η κλίμακα των κυρώσεων πρέπει να καθορίζεται από τον εν λόγω Κώδικα.

Επιπλέον ο ECJ θέτει συγκεκριμένες εγγυήσεις για τις πειθαρχικές ακροάσεις: οι πειθαρχικές κυρώσεις μπορούν να επιβληθούν μόνον με απόφαση που λαμβάνεται μετά από πρόταση ή σύσταση ή με τη συμφωνία τουλάχιστον της μισής σύνθεσης του δικαστηρίου ή της Αρχής, με τους μισούς από αυτούς να είναι εκλεγμένοι δικαστές. Κάθε δικαστής πρέπει να έχει πλήρη ακρόαση και δικαίωμα εκπροσώπησης. Εάν επιβληθεί ποινή, αυτή πρέπει να επιλεγεί από την κλίμακα των κυρώσεων, με σεβασμό στην αρχή της αναλογικότητας. Ο ECJ επίσης εγγυάται το δικαίωμα προσφυγής σε ανώτερη

δικαστική Αρχή, για οποιαδήποτε απόφαση επιβολής ποινής από εκτελεστική Αρχή, δικαστήριο ή άλλο αρμόδιο όργανο, υπό την προϋπόθεση ότι τουλάχιστον το ήμισυ των μελών του είναι εκλεγμένοι δικαστές. Σημειώνεται ότι η διατύπωση αυτής της διάταξης δεν απαιτεί το δικαίωμα προσφυγής για ποινές που επιβάλλονται από το Κοινοβούλιο.

Ο ECJ προχωρά στην αναφορά της πολιτικής και οικονομικής ευθύνης των δικαστών, υιοθετώντας την αρχή ότι το Κράτος πρέπει να αποζημιώνει για ζημιές που προκαλούνται από παράνομες ή αδικαιολόγητες πράξεις κατά την εκτέλεση των δικαστικών καθηκόντων. Αυτό σημαίνει ότι το Κράτος είναι ο εγγυητής της αποζημίωσης προς το θύμα για τέτοιες ζημιές. Η εγγύηση αυτή ισχύει για ζημιές που προκύπτουν από την αδικαιολόγητη ή παράνομη συμπεριφορά δικαστή και αφορά τη ζημιά που προκαλείται από αυτήν τη συμπεριφορά, ανεξάρτητα από τη θεώρηση της παράβασης ως κακής συμπεριφοράς ή απλώς αδικαιολόγητης. Ο ECJ ενθαρρύνει τη διατήρηση της ανεξαρτησίας των δικαστών, αποφεύγοντας συστήματα που θα μπορούσαν να υπονομεύσουν αυτήν την ανεξαρτησία μέσω της πολιτικής ευθύνης.

Όσον αφορά την αποζημίωση από το Κράτος, ο ECJ προβλέπει ότι, όταν η ζημιά οφείλεται σε βαριά και αδικαιολόγητη παραβίαση των κανόνων που διέπουν τη δικαστική δραστηριότητα, ο κώδικας μπορεί να επιτρέψει στο Κράτος να κινήσει νομικές διαδικασίες για να απαιτήσει από τον/τη δικαστή να επιστρέψει την αποζημίωση που καταβλήθηκε, εντός ενός χρονικού ορίου που καθορίζεται από τον κώδικα. Η απαίτηση για βαριά και αδικαιολόγητη αμέλεια πρέπει να αποτελεί ισχυρή εγγύηση για την αποφυγή κατάχρησης αυτής της διαδικασίας, ενώ η Αρχή που αναφέρεται στην παράγραφο 1.3 πρέπει να συμφωνεί πριν από την υποβολή της αξίωσης στο αρμόδιο δικαστήριο.

Ο ECJ εξετάζει επίσης το ζήτημα των καταγγελιών από τα μέλη του κοινού για δικαστικά λάθη. Ορισμένα κράτη έχουν οργανώσει τις διαδικασίες καταγγελιών, αλλά συχνά αυτές δεν είναι πολύ καλά οργανωμένες. Για τον λόγο αυτό, ο ECJ προβλέπει ότι κάθε πολίτης μπορεί να υποβάλει καταγγελία για δικαστική πλάνη σε ανεξάρτητο όργανο χωρίς να απαιτούνται συγκεκριμένες τυπικότητες. Εάν μια πλήρης και προσεκτική εξέταση από το όργανο αυτό αποκαλύψει σαφή *prima facie* πειθαρχική παράβαση, το όργανο έχει την εξουσία να παραπέμψει την υπόθεση στην αρμόδια πειθαρχική Αρχή ή σε άλλο αρμόδιο όργανο σύμφωνα με τους κανόνες του εθνικού κώδικα. Ωστόσο ούτε το όργανο αυτό ούτε η Αρχή θα είναι υποχρεωμένα να ακολουθήσουν την ίδια γνώμη με το όργανο στο οποίο υποβλήθηκε η καταγγελία. Ο ECJ τονίζει ότι υπάρχουν σημαντικές εγγυήσεις κατά του κινδύνου καταχρηστικών καταγγελιών από άτομα που επιθυμούν να ασκήσουν πίεση στο δικαστικό σύστημα.

Το ανεξάρτητο όργανο που εξετάζει τις καταγγελίες δεν έχει ως αποκλειστικό στόχο τον έλεγχο των δικαστών για παραβάσεις. Οι δικαστές δεν έχουν το μονοπώλιο στα δικαστικά λάθη. Έτσι το ίδιο όργανο μπορεί να παραπέμψει υποθέσεις που αφορούν δικηγόρους, δικαστικούς υπαλλήλους ή άλλους, εφόσον το κρίνει σκόπιμο. Ο ECJ, όμως, για τον κώδικα δικαστών, απαιτεί μια πιο λεπτομερή διαδικασία μόνον για τις παραπομπές που σχετίζονται με τους δικαστές.

6. Αμοιβή και κοινωνική ασφάλιση

6.1. Οι δικαστές που ασκούν δικαστικά καθήκοντα με επαγγελματική ιδιότητα δικαιούνται αμοιβή, το ύψος της οποίας καθορίζεται, έτσι ώστε να τους προστατεύει από πιέσεις που αποσκοπούν στην επιρροή των αποφάσεών τους και γενικότερα της συμπεριφοράς τους στο πλαίσιο της δικαιοδοσίας τους, θέτοντας σε κίνδυνο την ανεξαρτησία και την αμεροληψία τους.

6.2. Η αμοιβή μπορεί να διαφέρει ανάλογα με την προϋπηρεσία, τη φύση των καθηκόντων που ανατίθενται στους δικαστές να εκτελούν επαγγελματικά και τη σημασία των καθηκόντων που τους επιβάλλονται, η οποία εκτιμάται υπό διαφανείς όρους.

6.3. Το καθεστώς παρέχει εγγύηση στους δικαστές που ασκούν τα καθήκοντά τους επαγγελματικά έναντι κοινωνικών κινδύνων που συνδέονται με την ασθένεια, τη μητρότητα, την αναπηρία, τη γήρανση και τον θάνατο.

6.4. Ιδιαίτερα, το καθεστώς εξασφαλίζει ότι οι δικαστές που έχουν φτάσει στη νόμιμη ηλικία συνταξιοδότησης, αφού έχουν εκτελέσει τα δικαστικά τους καθήκοντα για καθορισμένο χρονικό διάστημα, λαμβάνουν συνταξιοδοτική παροχή, το ύψος της οποίας πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο κοντά στο επίπεδο του τελευταίου μισθού τους ως δικαστών.

Κατά τον σχολιασμό, αναφέρεται πως ο ECJ ορίζει ότι το επίπεδο της αμοιβής που δικαιούνται οι δικαστές για την εκτέλεση των επαγγελματικών δικαστικών τους καθηκόντων πρέπει να καθορίζεται με τρόπο που να τους προστατεύει από πιέσεις που στοχεύουν να επηρεάσουν τις αποφάσεις τους ή τη γενική δικαστική τους συμπεριφορά, διακυβεύοντας την ανεξαρτησία και αμεροληψία τους. Φάνηκε προτιμότερο να αναφέρεται, όπως εξηγείται, ότι το επίπεδο της αμοιβής που καταβάλλεται πρέπει να είναι τέτοιο, ώστε να προστατεύει τους δικαστές από πιέσεις, παρά να καθορίζεται αυτό το επίπεδο με αναφορά στην αμοιβή που καταβάλλεται σε κατόχους ανώτερων θέσεων στη νομοθετική ή την εκτελεστική εξουσία, καθώς οι κάτοχοι τέτοιων θέσεων δεν αντιμετωπίζονται με συγκρίσιμο τρόπο στα διάφορα εθνικά συστήματα.

Το επίπεδο αμοιβής των δικαστών σε σχέση με άλλους μπορεί να υπόκειται σε διαφοροποιήσεις ανάλογα με τη διάρκεια της υπηρεσίας, τη φύση των καθηκόντων που τους ανατίθενται και τη σημασία των έργων που τους επιβάλλονται, όπως για παράδειγμα τα καθήκοντα τα σαββατοκύριακα. Ωστόσο τέτοια καθήκοντα που δικαιολογούν υψηλότερη αμοιβή πρέπει να αξιολογούνται βάσει διαφανών κριτηρίων, προκειμένου να αποφευχθούν διαφορές στην οικονομική μεταχείριση, οι οποίες δεν σχετίζονται με τις εργασίες που εκτελούνται ή με τη διαθεσιμότητα που απαιτείται.

Ο ECJ προβλέπει ότι οι δικαστές πρέπει να επωφελούνται από κοινωνική ασφάλιση, δηλαδή προστασία από τους συνηθισμένους κοινωνικούς κινδύνους, όπως η ασθένεια, η μητρότητα, η αναπηρία, η γήρανση και ο θάνατος. Σε αυτό το πλαίσιο, διευκρινίζεται ότι οι δικαστές που έχουν φτάσει στην ηλικία της συνταξιοδότησης, αφού έχουν υπηρετήσει για τον απαιτούμενο χρόνο ως δικαστές, πρέπει να επωφελούνται από καταβολή σύνταξης.

7. Λήξη θητείας

7.1. Δικαστής παύει οριστικά να ασκεί τα καθήκοντά του/της με την παραίτησή του/της, με ιατρική πιστοποίηση ακαταλληλότητας για την άσκηση των καθηκόντων του/της, με την επίτευξη του ορίου ηλικίας, με τη λήξη καθορισμένου νομικού χρονικού διαστήματος ή με απόλυση που επιβάλλεται στο πλαίσιο διαδικασίας, όπως αυτή προβλέπεται στην παράγραφο 5.1.

7.2. Η εμφάνιση ενός από τους λόγους που προβλέπονται στην παράγραφο 7.1, εκτός από την επίτευξη του ορίου ηλικίας ή τη λήξη καθορισμένης θητείας, πρέπει να επιβεβαιώνεται από την Αρχή που αναφέρεται στην παράγραφο 1.3.

Κατά τον σχολιασμό, αναφέρεται πως είναι απαραίτητο να υπάρχει επαγρύπνηση για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες τερματίζεται η απασχόληση των δικαστών. Είναι σημαντικό να καθοριστεί ένας εξαντλητικός κατάλογος των λόγων για τη λήξη της υπηρεσίας. Αυτοί είναι οι εξής: όταν δικαστής παραιτείται, όταν διαπιστωθεί ιατρικά ότι είναι σωματικά ακατάλληλος/η για περαιτέρω δικαστική υπηρεσία, όταν φτάσει το όριο ηλικίας, όταν λήξει η καθορισμένη θητεία του/της ή όταν απολυθεί στο πλαίσιο της πειθαρχικής ευθύνης. Στην περίπτωση που συμβούν γεγονότα τα οποία αποτελούν λόγους για τη λήξη της υπηρεσίας, εκτός από εκείνους που μπορούν εύκολα να διαπιστωθούν, δηλαδή η συμπλήρωση του ορίου ηλικίας ή η λήξη της θητείας, θα πρέπει να επιβεβαιώνονται από την αρμόδια Αρχή που αναφέρεται στην παράγραφο 1.3. Αυτή η προϋπόθεση εκπληρώνεται εύκολα όταν η λήξη της υπηρεσίας προκύπτει από απόλυση που αποφασίστηκε ακριβώς από αυτήν την Αρχή ή κατόπιν πρότασης ή σύστασης αυτής ή με τη συγκατάθεσή της.

2. Η Magna Carta των Δικαστών (2010)¹¹²

Είναι χρήσιμο να γίνει αναφορά στη Magna Carta των Δικαστών, που υιοθετήθηκε από το CCJE, με αφορμή τη δέκατη επέτειο, κατά τη διάρκεια της 11ης ολομέλειάς του (Στρασβούργο, 17-19 Νοεμβρίου 2010). Είναι ένα κείμενο που συνοψίζει και κωδικοποιεί τα βασικά συμπεράσματα των Γνωμών που είχε ήδη υιοθετήσει κάθε μία από τις οποίες περιέχει επιπρόσθετες παρατηρήσεις σχετικά με τα θέματα που τίγονται στο εν λόγω έγγραφο.

Κράτος δικαίου και Δικαιοσύνη

1. Η δικαστική εξουσία αποτελεί μία από τις τρεις εξουσίες κάθε δημοκρατικού Κράτους. Η αποστολή της είναι να εγγυάται την ίδια την ύπαρξη του κράτους δικαίου. Συνεπώς πρέπει να διασφαλίζει την ορθή εφαρμογή του νόμου με αμεροληψία, δικαιοσύνη, ισότητα και αποδοτικότητα.

Δικαστική ανεξαρτησία

2. Η δικαστική ανεξαρτησία και αμεροληψία είναι θεμελιώδεις προϋποθέσεις για τη λειτουργία της Δικαιοσύνης.

3. Η δικαστική ανεξαρτησία πρέπει να είναι θεσμική, λειτουργική και οικονομική. Πρέπει να διασφαλίζεται σε σχέση με τις άλλες εξουσίες του Κράτους, τους αιτούντες Δικαιοσύνη, τους άλλους δικαστές και την κοινωνία γενικά, μέσω εθνικών κανόνων στο υψηλότερο επίπεδο. Το Κράτος και κάθε δικαστής έχουν ευθύνη για την προώθηση και προστασία της δικαστικής ανεξαρτησίας.

4. Η δικαστική ανεξαρτησία πρέπει να διασφαλίζεται ως προς τη δικαστική δραστηριότητα και ειδικότερα σε ό,τι αφορά την πρόσληψη, τον διορισμό μέχρι την ηλικία συνταξιοδότησης, τις προαγωγές, το αμετάθετο, την εκπαίδευση, τη δικαστική ασυλία, την πειθαρχία, την αμοιβή και τη χρηματοδότηση της Δικαιοσύνης.

Εγγυήσεις ανεξαρτησίας

5. Οι αποφάσεις για επιλογή, διορισμό και προαγωγή πρέπει να βασίζονται σε αντικειμενικά κριτήρια και να λαμβάνονται από το όργανο που είναι αρμόδιο για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας.

6. Οι πειθαρχικές διαδικασίες πρέπει να διεξάγονται ενώπιον ανεξάρτητου οργάνου με δυνατότητα προσφυγής σε δικαστήριο.

7. Μετά από διαβούλευση με τη δικαστική εξουσία, το Κράτος πρέπει να εξασφαλίζει τους ανθρώπινους, υλικούς και οικονομικούς πόρους που είναι αναγκαίοι για την ορθή λειτουργία του δικαστικού συστήματος. Για την αποφυγή αθέμιτων επιρροών, οι δικαστές

¹¹² Consultative Council of European Judges. (2010). *Magna Carta of judges*. This translation into a non-official language has been carried out under the sole responsibility of the translator(s)/publisher.

πρέπει να λαμβάνουν κατάλληλη αμοιβή και να έχουν επαρκές συνταξιοδοτικό καθεστώς, το οποίο θεσπίζεται με νόμο.

8. Η αρχική και συνεχιζόμενη εκπαίδευση είναι δικαίωμα και καθήκον των δικαστών. Πρέπει να οργανώνεται υπό την επίβλεψη της δικαστικής εξουσίας. Η εκπαίδευση αποτελεί σημαντικό στοιχείο για τη διαφύλαξη της ανεξαρτησίας των δικαστών, της ποιότητας και της αποδοτικότητας του δικαστικού συστήματος.

9. Η δικαστική εξουσία πρέπει να συμμετέχει σε όλες τις αποφάσεις που επηρεάζουν την άσκηση των δικαστικών λειτουργιών (οργάνωση δικαστηρίων, διαδικασίες, άλλη νομοθεσία).

10. Κατά την άσκηση της λειτουργίας τους για τη διοίκηση της Δικαιοσύνης οι δικαστές δεν πρέπει να υπόκεινται σε οποιαδήποτε εντολή ή οδηγία ούτε σε ιεραρχική πίεση και πρέπει να δεσμεύονται μόνον από τον νόμο.

11. Οι δικαστές πρέπει να διασφαλίζουν ισότητα όπλων μεταξύ της Κατηγορούσας Αρχής και της Υπεράσπισης. Η ανεξαρτησία των εισαγγελέων είναι θεμελιώδης απαίτηση του κράτους δικαίου.

12. Οι δικαστές έχουν το δικαίωμα να είναι μέλη εθνικών ή διεθνών ενώσεων δικαστών που έχουν ως αποστολή την υπεράσπιση της δικαστικής λειτουργίας στην κοινωνία.

Όργανο για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας

13. Για να διασφαλιστεί η ανεξαρτησία των δικαστών, κάθε Κράτος πρέπει να δημιουργεί Δικαστικό Συμβούλιο ή άλλο ειδικό όργανο, ανεξάρτητο από τις νομοθετικές και εκτελεστικές εξουσίες, με ευρείες αρμοδιότητες για όλα τα θέματα που αφορούν το καθεστώς τους, την οργάνωση, τη λειτουργία και την εικόνα των δικαστικών θεσμών. Το Συμβούλιο πρέπει να απαρτίζεται αποκλειστικά ή κατά πλειοψηφία από δικαστές εκλεγμένους από τους ομότιμους τους. Το Δικαστικό Συμβούλιο οφείλει να λογοδοτεί για τις δραστηριότητες και τις αποφάσεις του.

Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη και διαφάνεια

14. Η Δικαιοσύνη πρέπει να είναι διαφανής και οι πληροφορίες για τη λειτουργία του δικαστικού συστήματος να δημοσιεύονται.

15. Οι δικαστές πρέπει να λαμβάνουν μέτρα για να εξασφαλίζουν πρόσβαση σε γρήγορη, αποδοτική και προσιτή επίλυση διαφορών · πρέπει να προάγουν εναλλακτικές μεθόδους επίλυσης διαφορών.

16. Τα δικαστικά έγγραφα και οι αποφάσεις πρέπει να συντάσσονται σε προσιτή, απλή και σαφή γλώσσα. Οι δικαστές πρέπει να εκδίδουν αιτιολογημένες αποφάσεις, που ανακοινώνονται δημόσια εντός εύλογου χρόνου, βασισμένες σε δίκαιη και δημόσια ακρόαση. Πρέπει να χρησιμοποιούν κατάλληλες μεθόδους διαχείρισης υποθέσεων.

17. Η εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων αποτελεί ουσιώδες στοιχείο του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη και επίσης εγγύηση της αποδοτικότητας της Δικαιοσύνης.

Ηθική και ευθύνη

18. Οι δεοντολογικές αρχές, διακριτές από τους πειθαρχικούς κανόνες, πρέπει να καθοδηγούν τη δράση των δικαστών. Πρέπει να συντάσσονται από τους ίδιους τους δικαστές και να περιλαμβάνονται στην εκπαίδευσή τους.

19. Σε κάθε Κράτος, το καθεστώς ή η θεμελιώδης χάρτα που εφαρμόζεται στους δικαστές πρέπει να ορίζει τις παραβάσεις που ενδέχεται να επιφέρουν πειθαρχικές κυρώσεις και την πειθαρχική διαδικασία.

20. Οι δικαστές φέρουν ποινική ευθύνη σύμφωνα με το κοινό ποινικό δίκαιο για αδικήματα που διαπράχθηκαν εκτός της δικαστικής τους ιδιότητας. Η ποινική ευθύνη δεν επιβάλλεται για ακούσιες παραλείψεις στην άσκηση των καθηκόντων τους.

21. Το ένδικο μέσο για δικαστικά σφάλματα πρέπει να παρέχεται μέσω κατάλληλου συστήματος εφέσεων. Κάθε ένδικο μέσο για άλλες παραλείψεις στη διοίκηση της Δικαιοσύνης στρέφεται αποκλειστικά κατά του Κράτους.

22. Δεν είναι δόκιμο δικαστής να εκτίθεται, για την άσκηση δικαστικών καθηκόντων, σε οποιαδήποτε προσωπική ευθύνη, ούτε καν μέσω αποζημίωσης του Κράτους, εκτός εάν πρόκειται για σκόπιμη παράλειψη.

Διεθνή δικαστήρια

23. Οι αρχές αυτές εφαρμόζονται αναλόγως και στους δικαστές όλων των ευρωπαϊκών και διεθνών δικαστηρίων.

3. Σύσταση CM/Rec(2010)12¹¹³

Πρόκειται για Σύσταση της Committee of Ministers προς τα κράτη μέλη σχετικά με τους δικαστές: ανεξαρτησία, αποτελεσματικότητα και ευθύνες. Εγκρίθηκε στις 17 Νοεμβρίου 2010 κατά την 1098η συνεδρίαση, προς αντικατάσταση της προϋφιστάμενης Σύστασης αριθ. R(94)12 σχετικά με την ανεξαρτησία, την αποτελεσματικότητα και τον ρόλο των δικαστών.

Όπως αναφέρεται στο προοίμιό της, λήφθηκαν υπόψη το άρθρο 6 ΕΣΔΑ, οι βασικές αρχές των *UN Basic Principles on the Independence of the Judiciary 1985*, οι Γνώμες του CCJE, το έργο της CEPEJ και ο Ευρωπαϊκός Χάρτης.

Σημειώθηκε ότι, κατά την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων τους, ο ρόλος των δικαστών είναι ουσιώδης για τη διασφάλιση της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών.

Καταγράφηκε η επιθυμία της προαγωγής της ανεξαρτησίας των δικαστών, η οποία αποτελεί εγγενές στοιχείο του κράτους δικαίου και είναι απαραίτητη για την αμεροληψία των δικαστών και τη λειτουργία του δικαστικού συστήματος.

Υπογραμμίστηκε ότι η δικαστική ανεξαρτησία διασφαλίζει σε κάθε πρόσωπο το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και επομένως δεν αποτελεί προνόμιο των δικαστών, αλλά εγγύηση για τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών, επιτρέποντας σε κάθε πρόσωπο να έχει εμπιστοσύνη στο σύστημα Δικαιοσύνης.

Υπήρξε ενστερνισμός της ανάγκης διασφάλισης της θέσης και των εξουσιών των δικαστών, ώστε να επιτευχθεί ένα αποτελεσματικό και δίκαιο νομικό σύστημα και να ενθαρρυνθεί η ενεργή συμμετοχή τους στη λειτουργία του συστήματος Δικαιοσύνης.

Αναφέρθηκε η επίγνωση της ανάγκης διασφάλισης της ορθής άσκησης των δικαστικών ευθυνών, καθηκόντων και εξουσιών με στόχο την προστασία των συμφερόντων όλων των προσώπων.

Εκφράστηκε η επιθυμία να αντληθούν διδάγματα από τις διαφορετικές εμπειρίες των κρατών μελών όσον αφορά την οργάνωση των δικαστικών θεσμών σύμφωνα με το κράτος δικαίου.

Λήφθηκε υπόψη η διαφορετικότητα των νομικών συστημάτων, των συνταγματικών διατάξεων και των προσεγγίσεων όσον αφορά τη διάκριση των εξουσιών.

Σημειώθηκε ότι τίποτα σε αυτήν τη σύσταση δεν αποσκοπεί στη μείωση των εγγυήσεων ανεξαρτησίας που παρέχονται στους δικαστές από τα συντάγματα ή τα νομικά συστήματα των κρατών μελών και ότι τα συντάγματα ή τα νομικά συστήματα ορισμένων κρατών

¹¹³ Council of Europe, Committee of Ministers. (2010). *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: Independence, efficiency and responsibilities*. English and French are the only official versions of statutory documents. This translation into a non-official language has been carried out under the sole responsibility of the translator(s)/publisher.

μελών έχουν θεσπίσει ένα συμβούλιο, το οποίο αναφέρεται στην παρούσα σύσταση ως «Δικαστικό Συμβούλιο».

Εκφράστηκε η επιθυμία να ενθαρρυνθούν οι σχέσεις μεταξύ δικαστικών Αρχών και μεμονωμένων δικαστών διαφορετικών κρατών μελών, ώστε να ενισχυθεί η ανάπτυξη κοινής δικαστικής κουλτούρας.

Θεωρώντας ότι η Σύσταση αριθ. R(94)12 σχετικά με την ανεξαρτησία, την αποτελεσματικότητα και τον ρόλο των δικαστών έπρεπε να αναθεωρηθεί ουσιαστικά, προκειμένου να ενισχυθούν όλα τα αναγκαία μέτρα για την προαγωγή της ανεξαρτησίας και της αποτελεσματικότητας των δικαστών, να διασφαλιστεί και να καταστεί πιο αποτελεσματική η ευθύνη τους και να ενισχυθεί ο ρόλος των μεμονωμένων δικαστών και της δικαστικής εξουσίας γενικότερα, συστάθηκε στις κυβερνήσεις των κρατών μελών να λάβουν μέτρα, ώστε να διασφαλιστεί ότι οι διατάξεις που περιέχονται στο παράρτημα της παρούσας σύστασης, το οποίο αντικαθιστά την ανωτέρω αναφερόμενη Σύσταση αρ. R(94)12, εφαρμόζονται στη νομοθεσία, τις πολιτικές και τις πρακτικές τους και ότι οι δικαστές είναι σε θέση να ασκούν τα καθήκοντά τους σύμφωνα με αυτές τις διατάξεις.

Κεφάλαιο I – Γενικές πτυχές

Πεδίο εφαρμογής της σύστασης

1. Η παρούσα σύσταση εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα που ασκούν δικαστικά καθήκοντα, περιλαμβανομένων εκείνων που ασχολούνται με συνταγματικά ζητήματα.
2. Οι διατάξεις της σύστασης αυτής εφαρμόζονται επίσης στους μη επαγγελματίες δικαστές, εκτός εάν από το συμφραζόμενο προκύπτει σαφώς ότι ισχύουν μόνον για επαγγελματίες δικαστές.

Δικαστική ανεξαρτησία και το επίπεδο στο οποίο πρέπει να διασφαλίζεται

3. Σκοπός της ανεξαρτησίας, όπως καθορίζεται στο άρθρο 6 ΕΣΔΑ, είναι να εγγυηθεί σε κάθε πρόσωπο το θεμελιώδες δικαίωμα να εκδικαστεί η υπόθεσή του με δίκαιη δίκη, μόνον βάσει νομικών κριτηρίων και χωρίς οποιαδήποτε αθέμιτη επιρροή.
4. Η ανεξαρτησία των μεμονωμένων δικαστών διασφαλίζεται μέσω της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης στο σύνολό της. Ως τέτοια, αποτελεί θεμελιώδη πτυχή του κράτους δικαίου.
5. Οι δικαστές πρέπει να διαθέτουν πλήρη ελευθερία για να αποφασίζουν αμερόληπτα τις υποθέσεις, σύμφωνα με τον νόμο και τη δική τους ερμηνεία των γεγονότων.
6. Οι δικαστές πρέπει να διαθέτουν επαρκείς εξουσίες και τη δυνατότητα άσκησής τους, ώστε να εκπληρώνουν τα καθήκοντά τους και να διατηρούν το κύρος και την αξιοπρέπεια του δικαστηρίου. Όλα τα πρόσωπα που σχετίζονται με μία υπόθεση, περιλαμβανομένων των δημόσιων Αρχών ή των εκπροσώπων τους, πρέπει να υπόκεινται στη δικαστική εξουσία.

7. Η ανεξαρτησία των δικαστών και της Δικαιοσύνης πρέπει να κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα ή στο υψηλότερο δυνατό νομικό επίπεδο στα κράτη μέλη, με ειδικότερες ρυθμίσεις να προβλέπονται σε νομοθετικό επίπεδο.

8. Όταν οι δικαστές θεωρούν ότι απειλείται η ανεξαρτησία τους, πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να προσφύγουν σε Δικαστικό Συμβούλιο ή άλλη ανεξάρτητη Αρχή ή να διαθέτουν αποτελεσματικά μέσα προσφυγής.

9. Μια υπόθεση δεν θα πρέπει να αφαιρείται από συγκεκριμένο δικαστή χωρίς βάσιμους λόγους. Η απόφαση αφαίρεσης πρέπει να λαμβάνεται βάσει αντικειμενικών, προκαθορισμένων κριτηρίων και μέσω διαφανούς διαδικασίας από Αρχή που ανήκει στη δικαστική εξουσία.

10. Μόνον οι ίδιοι οι δικαστές θα πρέπει να αποφασίζουν για την αρμοδιότητά τους σε συγκεκριμένες υποθέσεις, όπως αυτή ορίζεται από τον νόμο.

Κεφάλαιο II – Εξωτερική ανεξαρτησία

11. Η εξωτερική ανεξαρτησία των δικαστών δεν αποτελεί προνόμιο ή ευεργέτημα που απονέμεται προς όφελος των ίδιων των δικαστών, αλλά προς όφελος του κράτους δικαίου και των προσώπων που ζητούν και αναμένουν αμερόληπτη Δικαιοσύνη. Η ανεξαρτησία των δικαστών πρέπει να θεωρείται ως εγγύηση ελευθερίας, σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αμερόληπτης εφαρμογής του νόμου. Η αμεροληψία και η ανεξαρτησία των δικαστών είναι ουσιώδεις για την εξασφάλιση της ισότητας των διαδικών ενώπιον των δικαστηρίων.

12. Χωρίς να θίγεται η ανεξαρτησία τους, οι δικαστές και η δικαστική εξουσία θα πρέπει να διατηρούν εποικοδομητικές σχέσεις συνεργασίας με τους θεσμούς και τις δημόσιες Αρχές που εμπλέκονται στη διαχείριση και διοίκηση των δικαστηρίων, καθώς και με επαγγελματίες που σχετίζονται με το έργο των δικαστών, με σκοπό τη διευκόλυνση μιας αποτελεσματικής και αποδοτικής απονομής της Δικαιοσύνης.

13. Πρέπει να λαμβάνονται όλα τα αναγκαία μέτρα για να γίνονται σεβαστές, να προστατεύονται και να προάγονται η ανεξαρτησία και η αμεροληψία των δικαστών.

14. Ο νόμος πρέπει να προβλέπει κυρώσεις κατά των προσώπων που προσπαθούν να επηρεάσουν αθέμιτα τους δικαστές.

15. Οι δικαστικές αποφάσεις πρέπει να είναι αιτιολογημένες και να εκφωνούνται δημόσια. Οι δικαστές δεν θα πρέπει, κατά τα λοιπά, να υποχρεώνονται να δικαιολογούν τους λόγους των αποφάσεών τους.

16. Οι αποφάσεις των δικαστών δεν θα πρέπει να υπόκεινται σε αναθεώρηση παρά μόνον μέσω ένδικων μέσων ή διαδικασιών επανεξέτασης, όπως προβλέπεται από τον νόμο.

17. Εκτός από τις αποφάσεις για αμνηστία, χάρη ή παρόμοια μέτρα, η εκτελεστική και η νομοθετική εξουσία δεν θα πρέπει να λαμβάνουν αποφάσεις που ακυρώνουν δικαστικές αποφάσεις.

18. Όταν σχολιάζουν δικαστικές αποφάσεις, η εκτελεστική και η νομοθετική εξουσία πρέπει να αποφεύγουν την κριτική που θα μπορούσε να υπονομεύσει την ανεξαρτησία ή τη δημόσια εμπιστοσύνη στη Δικαιοσύνη. Πρέπει επίσης να αποφεύγουν ενέργειες που ενδέχεται να θέσουν υπό αμφισβήτηση τη βούλησή τους να συμμορφωθούν με τις δικαστικές αποφάσεις, πέρα από τη δήλωση πρόθεσης για άσκηση ένδικου μέσου.

19. Οι δικαστικές διαδικασίες και τα ζητήματα που αφορούν τη διοίκηση της Δικαιοσύνης είναι θέματα δημόσιου ενδιαφέροντος. Ωστόσο το δικαίωμα στην ενημέρωση σχετικά με τα δικαστικά ζητήματα πρέπει να ασκείται λαμβάνοντας υπόψη τα όρια που επιβάλλει η δικαστική ανεξαρτησία. Ενθαρρύνεται η ίδρυση γραφείων Τύπου ή υπηρεσιών επικοινωνίας υπό την ευθύνη των δικαστηρίων ή των Δικαστικών Συμβουλίων ή άλλων ανεξάρτητων Αρχών. Οι δικαστές πρέπει να επιδεικνύουν αυτοσυγκράτηση στις σχέσεις τους με τα ΜΜΕ.

20. Οι δικαστές, ως μέλη της κοινωνίας που υπηρετούν, δεν μπορούν να απονέμουν αποτελεσματικά Δικαιοσύνη χωρίς τη δημόσια εμπιστοσύνη. Πρέπει να ενημερώνονται για τις προσδοκίες της κοινωνίας από το δικαστικό σύστημα και για τα παράπονα σχετικά με τη λειτουργία του. Μόνιμοι μηχανισμοί συλλογής τέτοιων πληροφοριών, που έχουν θεσπιστεί από τα Δικαστικά Συμβούλια ή άλλες ανεξάρτητες Αρχές, θα συνέβαλλαν σε αυτό.

21. Οι δικαστές μπορούν να συμμετέχουν σε δραστηριότητες εκτός των επίσημων καθηκόντων τους. Για να αποφεύγονται πραγματικές ή δυνητικές συγκρούσεις συμφερόντων, η συμμετοχή τους θα πρέπει να περιορίζεται σε δραστηριότητες συμβατές με την αμεροληψία και την ανεξαρτησία τους.

Κεφάλαιο III – Εσωτερική ανεξαρτησία

22. Η αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας σημαίνει την ανεξαρτησία κάθε μεμονωμένου δικαστή κατά την άσκηση των δικαιοδοτικών του καθηκόντων. Κατά τη λήψη αποφάσεων, οι δικαστές θα πρέπει να είναι ανεξάρτητοι και αμερόληπτοι και να μπορούν να ενεργούν χωρίς οποιονδήποτε περιορισμό, αθέμιτη επιρροή, πίεση, απειλή ή παρέμβαση, άμεση ή έμμεση, από οποιαδήποτε Αρχή, περιλαμβανομένων Αρχών εσωτερικών της ίδιας της δικαστικής εξουσίας. Η ιεραρχική οργάνωση της δικαστικής εξουσίας δεν θα πρέπει να υπονομεύει την ατομική ανεξαρτησία.

23. Τα ανώτερα δικαστήρια δεν θα πρέπει να απευθύνουν οδηγίες προς τους δικαστές σχετικά με τον τρόπο με τον οποίον πρέπει να αποφασίσουν σε μεμονωμένες υποθέσεις, εκτός από τις περιπτώσεις προδικαστικών αποφάσεων ή όταν αποφασίζουν για ένδικα μέσα, σύμφωνα με τον νόμο.

24. Η κατανομή των υποθέσεων εντός ενός δικαστηρίου θα πρέπει να ακολουθεί αντικειμενικά προκαθορισμένα κριτήρια, προκειμένου να διασφαλίζεται το δικαίωμα σε ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστή. Η κατανομή δεν θα πρέπει να επηρεάζεται από τις επιθυμίες διαδίκου ή άλλου προσώπου με συμφέρον στην έκβαση της υπόθεσης.

25. Οι δικαστές πρέπει να είναι ελεύθεροι να ιδρύουν και να συμμετέχουν σε επαγγελματικές ενώσεις των οποίων σκοπός είναι η διασφάλιση της ανεξαρτησίας τους, η προστασία των συμφερόντων τους και η προαγωγή του κράτους δικαίου.

Κεφάλαιο IV – Δικαστικά Συμβούλια

26. Τα Δικαστικά Συμβούλια είναι ανεξάρτητα όργανα, που ιδρύονται με νόμο ή βάσει του συντάγματος, με αποστολή να διασφαλίζουν την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας και των μεμονωμένων δικαστών. Συνεπώς πρέπει να προάγουν την αποτελεσματική λειτουργία του δικαστικού συστήματος.

27. Τουλάχιστον τα μισά μέλη τέτοιων συμβουλίων πρέπει να είναι δικαστές, οι οποίοι επιλέγονται από τους ομότιμους τους από όλα τα επίπεδα της δικαστικής εξουσίας, με σεβασμό στον πλουραλισμό εντός του δικαστικού σώματος.

28. Τα Δικαστικά Συμβούλια πρέπει να επιδεικνύουν τον υψηλότερο βαθμό διαφάνειας απέναντι στους δικαστές και την κοινωνία, αναπτύσσοντας προκαθορισμένες διαδικασίες και αιτιολογημένες αποφάσεις.

29. Κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους, τα Δικαστικά Συμβούλια δεν θα πρέπει να παρεμβαίνουν στην ανεξαρτησία των μεμονωμένων δικαστών.

Κεφάλαιο V – Ανεξαρτησία, αποτελεσματικότητα και πόροι

30. Η αποτελεσματικότητα των δικαστών και των δικαστικών συστημάτων αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την προστασία των δικαιωμάτων κάθε προσώπου, τη συμμόρφωση προς τις απαιτήσεις του άρθρου 6 ΕΣΔΑ, τη νομική ασφάλεια και τη δημόσια εμπιστοσύνη στο κράτος δικαίου.

31. Ως αποτελεσματικότητα νοείται η έκδοση ποιοτικών αποφάσεων εντός εύλογου χρονικού διαστήματος, κατόπιν δίκαιης εξέτασης των ζητημάτων. Οι μεμονωμένοι δικαστές έχουν την υποχρέωση να διασφαλίζουν την αποτελεσματική διαχείριση των υποθέσεων για τις οποίες είναι υπεύθυνοι, περιλαμβανομένης της εκτέλεσης των αποφάσεων, όταν αυτή εμπίπτει στη δικαιοδοσία τους.

32. Οι Αρχές που είναι υπεύθυνες για την οργάνωση και λειτουργία του δικαστικού συστήματος έχουν την υποχρέωση να παρέχουν στους δικαστές τις αναγκαίες συνθήκες, ώστε να μπορούν να επιτελέσουν την αποστολή τους και οφείλουν να επιτυγχάνουν την αποτελεσματικότητα με σεβασμό και προστασία της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας των δικαστών.

Πόροι

33. Κάθε Κράτος θα πρέπει να διαθέτει επαρκείς πόρους, εγκαταστάσεις και εξοπλισμό στα δικαστήρια, ώστε να μπορούν να λειτουργούν σύμφωνα με τα πρότυπα που ορίζονται στο Άρθρο 6 ΕΣΔΑ και να επιτρέπουν στους δικαστές να εργάζονται αποτελεσματικά.

34. Οι δικαστές πρέπει να διαθέτουν τις πληροφορίες που απαιτούνται για να μπορούν να λαμβάνουν αποφάσεις, όταν οι αποφάσεις αυτές έχουν οικονομικές επιπτώσεις. Η εξουσία κάθε δικαστή να αποφασίζει σε συγκεκριμένη υπόθεση δεν θα πρέπει να περιορίζεται αποκλειστικά από την απαίτηση για τη μέγιστη αποδοτικότητα στη χρήση των πόρων.

35. Πρέπει να διατίθεται επαρκής αριθμός δικαστών και κατάλληλα καταρτισμένο βοηθητικό προσωπικό στα δικαστήρια.

36. Για την πρόληψη και τη μείωση του υπερβολικού φόρτου εργασίας στα δικαστήρια, θα πρέπει να λαμβάνονται μέτρα συμβατά με τη δικαστική ανεξαρτησία, όπως είναι η ανάθεση μη δικαστικών καθηκόντων σε άλλα κατάλληλα καταρτισμένα πρόσωπα.

37. Η χρήση συστημάτων ηλεκτρονικής διαχείρισης υποθέσεων και τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών πρέπει να προάγεται τόσο από τις Αρχές όσο και από τους ίδιους τους δικαστές και να ενθαρρύνεται η γενικευμένη εφαρμογή τους στα δικαστήρια.

38. Πρέπει να λαμβάνονται όλα τα αναγκαία μέτρα για τη διασφάλιση της ασφάλειας των δικαστών. Τα μέτρα αυτά είναι δυνατό να περιλαμβάνουν την προστασία των δικαστηρίων και των δικαστών που ενδέχεται να γίνουν ή είναι ήδη θύματα απειλών ή πράξεων βίας.

Εναλλακτική επίλυση διαφορών

39. Πρέπει να προάγονται οι μηχανισμοί εναλλακτικής επίλυσης διαφορών.

Διοίκηση δικαστηρίων

40. Τα Δικαστικά Συμβούλια, όπου υπάρχουν ή άλλες ανεξάρτητες Αρχές που είναι αρμόδιες για τη διοίκηση των δικαστηρίων, τα ίδια τα δικαστήρια και/ή οι επαγγελματικές ενώσεις δικαστών μπορούν να διαβουλεύονται κατά την κατάρτιση του προϋπολογισμού του δικαστικού συστήματος.

41. Οι δικαστές θα πρέπει να ενθαρρύνονται να συμμετέχουν στη διοίκηση των δικαστηρίων.

Αξιολόγηση

42. Με σκοπό τη συμβολή στην αποτελεσματικότητα της απονομής της Δικαιοσύνης και στη συνεχή βελτίωση της ποιότητάς της, τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίσουν συστήματα αξιολόγησης των δικαστών από δικαστικές Αρχές, σύμφωνα με την παράγραφο 58.

Διεθνής διάσταση

43. Τα κράτη θα πρέπει να παρέχουν στα δικαστήρια τα κατάλληλα μέσα, ώστε να επιτρέπουν στους δικαστές να επιτελούν αποτελεσματικά τα καθήκοντά τους σε υποθέσεις

με αλλοδαπά ή διεθνή στοιχεία και να στηρίζουν τη διεθνή συνεργασία και τις σχέσεις μεταξύ δικαστών.

Κεφάλαιο VI – Καθεστώς δικαστή

Επιλογή και σταδιοδρομία

44. Οι αποφάσεις που αφορούν την επιλογή και τη σταδιοδρομία των δικαστών θα πρέπει να βασίζονται σε αντικειμενικά κριτήρια προκαθορισμένα από τον νόμο ή από τις αρμόδιες Αρχές. Τέτοιες αποφάσεις θα πρέπει να στηρίζονται στην αξιοκρατία, λαμβάνοντας υπόψη τα προσόντα, τις δεξιότητες και την ικανότητα που απαιτούνται για την απονομή της Δικαιοσύνης μέσω της εφαρμογής του νόμου, με σεβασμό προς την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

45. Δεν θα πρέπει να υπάρχει οποιαδήποτε διάκριση εις βάρος δικαστών ή υποψηφίων για δικαστικό αξίωμα για οποιονδήποτε λόγο, όπως φύλο, φυλή, χρώμα, γλώσσα, θρήσκευμα, πολιτική ή άλλη άποψη, εθνική ή κοινωνική καταγωγή, σύνδεση με εθνική μειονότητα, περιουσία, αναπηρία, καταγωγή, σεξουαλικό προσανατολισμό ή άλλη κατάσταση. Η απαίτηση να είναι οι δικαστές ή οι υποψήφιοι δικαστές πολίτες του οικείου Κράτους δεν πρέπει να θεωρείται διακριτική μεταχείριση.

46. Η Αρχή που λαμβάνει αποφάσεις για την επιλογή και τη σταδιοδρομία των δικαστών θα πρέπει να είναι ανεξάρτητη από τις εκτελεστικές και νομοθετικές εξουσίες. Για την εγγύηση της ανεξαρτησίας της, τουλάχιστον τα μισά από τα μέλη της Αρχής αυτής θα πρέπει να είναι δικαστές, επιλεγμένοι από τους ομότιμους τους.

47. Ωστόσο όπου το σύνταγμα ή άλλες νομικές διατάξεις ορίζουν ότι ο Αρχηγός του Κράτους, η Κυβέρνηση ή η νομοθετική εξουσία λαμβάνουν αποφάσεις σχετικά με την επιλογή και τη σταδιοδρομία των δικαστών, μια ανεξάρτητη και αρμόδια Αρχή, αποτελούμενη σε μεγάλο βαθμό από μέλη της δικαστικής εξουσίας (με την επιφύλαξη των κανόνων που ισχύουν για τα Δικαστικά Συμβούλια, σύμφωνα με το Κεφάλαιο IV), θα πρέπει να έχει την αρμοδιότητα να παρέχει συστάσεις ή να διατυπώνει γνώμες που στην πράξη ακολουθούνται από την αρμόδια Αρχή διορισμού.

48. Η σύνθεση των ανεξάρτητων Αρχών που αναφέρονται στις παραγράφους 46 και 47 πρέπει να εξασφαλίζει τη μέγιστη δυνατή αντιπροσωπευτικότητα. Οι διαδικασίες θα πρέπει να είναι διαφανείς, με δυνατότητα παροχής αιτιολόγησης των αποφάσεων στους αιτούντες, κατόπιν αιτήματος. Ο αποτυχών υποψήφιος θα πρέπει να έχει το δικαίωμα να προσβάλει την απόφαση ή τουλάχιστον τη διαδικασία με την οποία ελήφθη.

Θητεία και αμετάθετο

49. Η ασφάλεια της θητείας και το αμετάθετο αποτελούν βασικά στοιχεία της ανεξαρτησίας των δικαστών. Κατά συνέπεια, οι δικαστές θα πρέπει να έχουν εγγυημένη θητεία έως την υποχρεωτική ηλικία συνταξιοδότησης, εφόσον αυτή υπάρχει.

50. Οι όροι της θητείας των δικαστών πρέπει να καθορίζονται από τον νόμο. Ένας μόνιμος διορισμός πρέπει να λήγει μόνον σε περιπτώσεις σοβαρών πειθαρχικών ή ποινικών

παραβάσεων που καθορίζονται από τον νόμο ή όταν ο /η δικαστής δεν είναι πλέον σε θέση να ασκεί δικαστικά καθήκοντα. Η πρόωρη συνταξιοδότηση θα πρέπει να είναι δυνατή μόνον κατόπιν αιτήματος του/της ενδιαφερόμενου/ης ή για λόγους υγείας.

51. Όταν ο διορισμός γίνεται για δοκιμαστική περίοδο ή για ορισμένο χρόνο, η απόφαση για επιβεβαίωση ή ανανέωση αυτού του διορισμού θα πρέπει να λαμβάνεται μόνον σύμφωνα με την παράγραφο 44, ώστε να διασφαλίζεται πλήρως η δικαστική ανεξαρτησία.

52. Δικαστής δεν θα πρέπει να λαμβάνει νέο διορισμό ή να μετακινείται σε άλλη δικαστική θέση χωρίς τη συγκατάθεσή του/της, εκτός από περιπτώσεις πειθαρχικών κυρώσεων ή αναδιάρθρωσης της οργάνωσης του δικαστικού συστήματος.

Αποδοχές

53. Οι βασικοί κανόνες του συστήματος αποδοχών των επαγγελματιών δικαστών θα πρέπει να ορίζονται από τον νόμο.

54. Οι αποδοχές των δικαστών θα πρέπει να είναι ανάλογες με το επάγγελμά τους και τις ευθύνες τους και επαρκείς, ώστε να τους προφυλάσσουν από δελεασμούς που αποσκοπούν στο να επηρεάσουν τις αποφάσεις τους. Πρέπει να υπάρχουν εγγυήσεις για τη διατήρηση λογικών αποδοχών σε περιπτώσεις ασθένειας, άδειας μητρότητας ή πατρότητας, καθώς και για τη χορήγηση συνταξιοδοτικής παροχής, η οποία να έχει λογική αναλογία με τις αποδοχές τους κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας. Ειδικές νομικές διατάξεις πρέπει να θεσπίζονται ως εγγύηση ενάντια σε στοχευμένη μείωση των αποδοχών των δικαστών.

55. Θα πρέπει να αποφεύγονται συστήματα στα οποία οι βασικές αποδοχές των δικαστών εξαρτώνται από την απόδοσή τους, καθώς αυτά ενδέχεται να δημιουργήσουν προβλήματα στην ανεξαρτησία τους.

Εκπαίδευση

56. Οι δικαστές πρέπει να λαμβάνουν θεωρητική και πρακτική αρχική και διαρκή επιμόρφωση, η οποία θα χρηματοδοτείται πλήρως από το Κράτος. Η επιμόρφωση αυτή πρέπει να περιλαμβάνει οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά ζητήματα που σχετίζονται με την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων. Η ένταση και η διάρκεια της εκπαίδευσης αυτής πρέπει να καθορίζονται ανάλογα με την προηγούμενη επαγγελματική εμπειρία.

57. Μια ανεξάρτητη Αρχή πρέπει να διασφαλίζει, με πλήρη σεβασμό στην εκπαιδευτική αυτονομία, ότι τα προγράμματα αρχικής και διαρκούς επιμόρφωσης πληρούν τις απαιτήσεις της διαφάνειας, της επάρκειας και της αμεροληψίας που είναι σύμφυτες με το δικαστικό λειτούργημα.

Αξιολόγηση

58. Όταν οι δικαστικές Αρχές θεσπίζουν συστήματα αξιολόγησης των δικαστών, αυτά πρέπει να βασίζονται σε αντικειμενικά κριτήρια. Τα κριτήρια αυτά πρέπει να δημοσιεύονται από την αρμόδια δικαστική Αρχή. Η διαδικασία πρέπει να επιτρέπει στους

δικαστές να εκφράζουν απόψεις σχετικά με τη δική τους απόδοση και την αξιολόγηση αυτής, καθώς και να έχουν τη δυνατότητα να προσβάλουν την αξιολόγηση ενώπιον ανεξάρτητης Αρχής ή δικαστηρίου.

Κεφάλαιο VII – Καθήκοντα και ευθύνες

Καθήκοντα

59. Οι δικαστές πρέπει να προστατεύουν τα δικαιώματα και τις ελευθερίες όλων των προσώπων ισότιμα, με σεβασμό στην αξιοπρέπεια των προσώπων κατά τη διεξαγωγή της δίκης.

60. Οι δικαστές πρέπει να ενεργούν ανεξάρτητα και αμερόληπτα σε όλες τις υποθέσεις, διασφαλίζοντας ότι παρέχεται δίκαιη ακρόαση σε όλα τα μέρη και, όπου χρειάζεται, εξηγώντας διαδικαστικά ζητήματα. Πρέπει να ενεργούν και να φαίνονται ότι ενεργούν χωρίς οποιουδήποτε είδους αθέμιτη εξωτερική επιρροή επί της διαδικασίας.

61. Οι δικαστές πρέπει να εκδικάζουν τις υποθέσεις που τους ανατίθενται. Πρέπει να απέχουν ή να αρνηθούν να επιληφθούν μιας υπόθεσης μόνον όταν συντρέχουν νόμιμοι λόγοι που ορίζονται από τον νόμο και όχι διαφορετικά.

62. Οι δικαστές πρέπει να διαχειρίζονται κάθε υπόθεση με τη δέουσα επιμέλεια και εντός εύλογου χρονικού διαστήματος.

63. Οι δικαστές πρέπει να παρέχουν σαφή αιτιολόγηση των αποφάσεών τους με γλώσσα κατανοητή και ξεκάθαρη.

64. Οι δικαστές πρέπει, όπου ενδείκνυται, να ενθαρρύνουν τα μέρη να καταλήγουν σε φιλικό διακανονισμό.

65. Οι δικαστές πρέπει να ενημερώνουν και να αναπτύσσουν τακτικά την επαγγελματική τους επάρκεια.

Ευθύνη και πειθαρχικές διαδικασίες

66. Η ερμηνεία του νόμου, η εκτίμηση των γεγονότων ή η στάθμιση των αποδεικτικών στοιχείων που πραγματοποιείται από δικαστή κατά την εκδίκαση υποθέσεων δεν πρέπει να επιφέρουν αστική ή πειθαρχική ευθύνη, εκτός από περιπτώσεις δόλου ή βαριάς αμέλειας.

67. Μόνον το Κράτος μπορεί να επιδιώξει την αστική ευθύνη δικαστή μέσω δικαστικής διαδικασίας, στην περίπτωση που έχει καταβάλει αποζημίωση.

68. Η ερμηνεία του νόμου, η εκτίμηση των γεγονότων ή η στάθμιση αποδείξεων από τους δικαστές δεν πρέπει να επιφέρει ποινική ευθύνη, εκτός από περιπτώσεις δόλου.

69. Πειθαρχικές διαδικασίες μπορούν να κινηθούν όταν οι δικαστές δεν ασκούν τα καθήκοντά τους με αποτελεσματικότητα και ορθότητα. Οι διαδικασίες αυτές πρέπει να

διεξάγονται από ανεξάρτητη Αρχή ή δικαστήριο, με όλες τις εγγυήσεις δίκαιης δίκης και να παρέχουν στον/στη δικαστή το δικαίωμα προσβολής της απόφασης και της κύρωσης. Οι πειθαρχικές κυρώσεις πρέπει να είναι αναλογικές.

70. Οι δικαστές δεν φέρουν προσωπική ευθύνη όταν η απόφασή τους ανατρέπεται ή τροποποιείται σε δεύτερο βαθμό.

71. Όταν δεν ασκούν δικαστικά καθήκοντα, οι δικαστές υπέχουν αστική, ποινική και διοικητική ευθύνη, όπως κάθε άλλος πολίτης.

Κεφάλαιο VIII – Δεοντολογία των δικαστών

72. Οι δικαστές πρέπει να καθοδηγούνται στις δραστηριότητές τους από ηθικές αρχές επαγγελματικής συμπεριφοράς. Οι αρχές αυτές δεν περιλαμβάνουν μόνον υποχρεώσεις που ενδέχεται να επιφέρουν πειθαρχικές κυρώσεις, αλλά προσφέρουν και καθοδήγηση για τη συμπεριφορά τους.

73. Οι αρχές αυτές πρέπει να καθορίζονται σε κώδικες δικαστικής δεοντολογίας, οι οποίοι θα πρέπει να ενισχύουν την εμπιστοσύνη του κοινού στους δικαστές και στο δικαστικό σώμα. Οι ίδιοι οι δικαστές πρέπει να διαδραματίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην κατάρτιση αυτών των κωδίκων.

74. Οι δικαστές πρέπει να μπορούν να ζητούν συμβουλές για ζητήματα δεοντολογίας από φορέα που ανήκει στο δικαστικό σώμα.

Explanatory Memorandum

Η Σύσταση περιέχει «Explanatory memorandum», στο οποίο επεξηγούνται περαιτέρω οι 74 παράγραφοι που περιέχονται στη Σύσταση, όπου χρειάζεται, με ανάλογες παραπομπές. Δεν κρίνεται αναγκαίο να αναφερθεί με λεπτομέρεια το περιεχόμενό του, ωστόσο είναι χρήσιμο να παρατεθούν συγκεκριμένα σημεία. Για αυτό, δεν διατηρείται η αρίθμηση που χρησιμοποιείται στο κείμενο.

Σε σχέση με το Κεφάλαιο I – Γενικές Πτυχές:

- Η Σύσταση δεν παρέχει ορισμό του όρου «μη επαγγελματίες δικαστές» καθώς αυτό διαφέρει σημαντικά από σύστημα σε σύστημα. Εναπόκειται στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών να καθορίσει ποιοι δικαστές θεωρούνται μη επαγγελματίες για τους σκοπούς της Σύστασης είτε πρόκειται για λαϊκούς δικαστές είτε για εμπειρογνώμονες διορισμένους βάσει εξειδικευμένων γνώσεων κ.λπ.
- Η Σύσταση αναφέρει ότι η δικαστική ανεξαρτησία αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα κάθε ατόμου, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 ΕΣΔΑ. Η ανεξαρτησία των μεμονωμένων δικαστών διασφαλίζει επομένως το δικαίωμα κάθε προσώπου να κρίνεται η υπόθεσή του αποκλειστικά με βάση τον νόμο, τα αποδεικτικά στοιχεία και τα πραγματικά περιστατικά, χωρίς οποιαδήποτε αθέμιτη επιρροή (παράγραφος 3 της Σύστασης). Η αρχή της διάκρισης των εξουσιών αποτελεί θεμελιώδη εγγύηση για τη δικαστική ανεξαρτησία, ανεξάρτητα από τις νομικές παραδόσεις των κρατών μελών.

Είναι ουσιώδες οι δικαστές να διαθέτουν την εξουσία που τους επιτρέπει να επιτελούν τα καθήκοντά τους. Για να εξασφαλίζεται ότι οι δικαστές τυγχάνουν του σεβασμού που τους αναλογεί και διαθέτουν την αναγκαία εξουσία για τη διεξαγωγή των διαδικασιών με αποτελεσματικότητα και ομαλότητα, όλα τα πρόσωπα που σχετίζονται με μια υπόθεση (π.χ. ενάγοντες, εναγόμενοι, μάρτυρες, εμπειρογνώμονες), συμπεριλαμβανομένων των κρατικών και λοιπών δημόσιων φορέων και των εκπροσώπων τους, των ΜΜΕ και του κοινού, πρέπει να υπόκεινται στη δικαστική εξουσία, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο (παράγραφος 6 της Σύστασης).

- Όταν το Δικαστικό Συμβούλιο αποτελεί συνταγματικό όργανο, ισότιμο με τη νομοθετική ή την εκτελεστική εξουσία ή όταν άλλη ανεξάρτητη Αρχή έχει τέτοια αρμοδιότητα, μία δήλωση του Συμβουλίου ή της Αρχής αυτής είναι συνήθως επαρκής για την προστασία της ανεξαρτησίας των μεμονωμένων δικαστών. Σε άλλες περιπτώσεις, η δικαστική ανεξαρτησία μπορεί να διασφαλιστεί μέσω ένδικων μέσων ενώπιον ανώτερων δικαστηρίων ή άλλης Αρχής, για παράδειγμα του Προέδρου του δικαστηρίου, ο οποίος έχει την εξουσία να προστατεύει την ανεξαρτησία των δικαστών από κάθε εξωτερική παρέμβαση που μπορεί να προέρχεται από άλλα κρατικά όργανα (παράγραφος 8 της Σύστασης).
- Δεν μπορεί να αφαιρεθεί υπόθεση από δικαστή παρά μόνον για έγκυρους λόγους και τέτοια απόφαση πρέπει να λαμβάνεται αποκλειστικά από τις αρμόδιες Αρχές. Μια τέτοια Αρχή μπορεί να είναι, για παράδειγμα, ο Πρόεδρος του δικαστηρίου. Η έννοια των «έγκυρων λόγων» περιλαμβάνει όλους τους λόγους απόσυρσης που δεν υπονομεύουν την ανεξαρτησία των δικαστών. Η αποδοτικότητα μπορεί επίσης να συνιστά έγκυρο λόγο – π.χ., εάν δικαστής έχει συσσωρεύσει σημαντικό φόρτο υποθέσεων λόγω ασθένειας ή άλλων λόγων, μπορεί να γίνει ανάθεση υποθέσεων σε άλλους δικαστές. Ομοίως, μπορεί να χρειαστεί να αποσυρθούν υποθέσεις από δικαστή στον οποίον ή στην οποίαν έχει ανατεθεί ιδιαίτερα χρονοβόρα υπόθεση, ώστε να μην παρακωλύεται η εκδίκαση άλλων ήδη ανατεθειμένων υποθέσεων. Σε καμία περίπτωση, η πρόβλεψη αυτή αποτρέπει αιτήματα εξαίρεσης, χωρίς να αναιρεί την υποχρέωση να αυτοεξαίρεθεί ο/η δικαστής, όταν συντρέχει λόγος πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης συμφερόντων (παράγραφος 9 της Σύστασης).
- Σε κάθε μεμονωμένη υπόθεση, οι ίδιοι οι δικαστές πρέπει να αποφασίζουν για την αρμοδιότητά τους όπως αυτή καθορίζεται από τον νόμο, χωρίς οποιαδήποτε εξωτερική παρέμβαση. Η δικαστική ανεξαρτησία θα ήταν χωρίς περιεχόμενο εάν τα εκτελεστικά ή νομοθετικά όργανα μπορούσαν να παρεμβαίνουν και να καθορίζουν την αρμοδιότητα ενός δικαστή σε ατομικές υποθέσεις (παράγραφος 10 της Σύστασης).

Σε σχέση με το Κεφάλαιο II – Εξωτερική Ανεξαρτησία:

- Ορισμένες από τις αρχές σχετικά με την εξωτερική ανεξαρτησία έχουν στην πραγματικότητα ευρύτερο πεδίο εφαρμογής και ισχύουν για τη δικαστική ανεξαρτησία εν γένει. Ο λόγος είναι ότι η προστασία των δικαστών από αθέμιτες εξωτερικές επιρροές βρίσκεται στον πυρήνα της έννοιας της δικαστικής ανεξαρτησίας. Μία από τις καινοτομίες της Σύστασης είναι η επέκταση της έννοιας της ανεξαρτησίας και στις εσωτερικές σχέσεις εντός της δικαστικής εξουσίας.

- Η αναφορά στη Σύσταση στην αμεροληψία των δικαστών έχει ιδιαίτερη σημασία. Στον ορισμό της ανεξαρτησίας, καθιερώνεται σύνδεση ανάμεσα στην ανεξαρτησία και την αμεροληψία. Και οι δύο είναι θεμελιώδη δικαιώματα, κατοχυρωμένα από το άρθρο 6 ΕΣΔΑ, αλλά εφαρμόζονται σε διαφορετικά πεδία:
 - Η ανεξαρτησία προστατεύει τη δικαστική απόφαση από εξωτερικές επιρροές.
 - Η αμεροληψία εγγυάται ότι οι δικαστές δεν έχουν σύγκρουση συμφερόντων ούτε σύνδεση με τα μέρη ή το αντικείμενο της δίκης, που θα μπορούσαν να θέσουν υπό αμφισβήτηση την αντικειμενικότητά τους (παράγραφος 11 της Σύστασης).
- Σε μια κοινωνία αυξανόμενης αλληλεξάρτησης, οι δικαστικές λειτουργίες δεν μπορούν να ασκούνται αποτελεσματικά χωρίς ουσιαστική συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων Αρχών για τη διοίκηση και διαχείριση των δικαστηρίων και των επαγγελματιών που συνδέονται με τις δικαστικές λειτουργίες. Για παράδειγμα απαιτείται συνεργασία ανάμεσα σε δικαστές του Οικογενειακού Δικαστηρίου και τους φορείς που είναι υπεύθυνοι για τη διαμεσολάβηση στις οικογενειακές υποθέσεις. Για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας, αυτές οι σχέσεις πρέπει να ρυθμίζονται από τον νόμο ή από γραπτά πρωτόκολλα που προσδιορίζουν τα καθήκοντα και τις αρμοδιότητες κάθε πλευράς (παράγραφος 12 της Σύστασης).
- Η Σύσταση ζητά να ληφθούν όλα τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία και την προώθηση της ανεξαρτησίας των δικαστών. Τέτοια μέτρα μπορεί να περιλαμβάνουν διατάξεις όπως εκείνες περί «περιφρόνησης του δικαστηρίου», που ήδη ισχύουν σε ορισμένα κράτη μέλη (παράγραφος 13 της Σύστασης).
- Όσοι επιχειρούν να επηρεάσουν ή να διαφθείρουν αθέμιτα τους δικαστές θα πρέπει να υπόκεινται σε ποινικές, αστικές ή διοικητικές κυρώσεις (παράγραφος 14 της Σύστασης).
- Οι δικαστικές αποφάσεις πρέπει να είναι αυτοεξηγηματικές. Αυτό ισχύει και για τις αποφάσεις που επηρεάζουν θεμελιώδη δικαιώματα. Οι δικαστές δεν θα πρέπει να υποχρεούνται, εκτός της δικαστικής διαδικασίας, να δώσουν εξηγήσεις ή αιτιολόγηση πέρα από την αιτιολογία που περιλαμβάνεται στις ίδιες τις αποφάσεις τους. Αυτό δεν αποκλείει την υποχρέωση παροχής πληροφοριών για στατιστικούς σκοπούς ή για λόγους νομοθετικής μεταρρύθμισης. Αναφορικά με την υποχρέωση αιτιολόγησης, υπάρχουν εξαιρέσεις, οι οποίες αναφέρονται στην παράγραφο 63 (παράγραφος 15 της Σύστασης).
- Η Σύσταση δηλώνει ότι οι αποφάσεις των δικαστών μπορούν να αναθεωρηθούν μόνον στο πλαίσιο ένδικων μέσων, όπως η έφεση ή η αναψηλάφηση. Αυτό περιλαμβάνει όλα τα διαθέσιμα νομικά μέσα αναθεώρησης στα κράτη μέλη, π.χ. τις διαδικασίες “Νάτζντορ” (надзор) στη Ρωσική Ομοσπονδία (παράγραφος 16 της Σύστασης).
- Η αναθεώρηση των αποφάσεων εκτός του νομικού πλαισίου, από εκτελεστικά, νομοθετικά ή διοικητικά όργανα, δεν πρέπει να επιτρέπεται. Αυτό δεν αναιρεί τη

δυνατότητα της νομοθετικής εξουσίας να αλλάζει τον νόμο, τον οποίον οι δικαστές οφείλουν να εφαρμόζουν. Όμως οι αποφάσεις των δικαστών δεν μπορούν να ακυρώνονται μεμονωμένα από άλλες εξουσίες. Εξαιρέση αποτελούν ειδικές περιπτώσεις όπως αμνηστία, χάρη ή αποζημίωση χωρίς παραδοχή ευθύνης, οι οποίες είναι θεσμοθετημένες σε όλες τις δημοκρατίες για ανθρωπιστικούς λόγους (παράγραφος 17 της Σύστασης).

- Η δημόσια αναφορά σε δίκες και δικαστικές αποφάσεις είναι απαραίτητη για την οικοδόμηση και διατήρηση της εμπιστοσύνης του κοινού. Το άρθρο 6 § 1 ΕΣΔΑ προβλέπει ότι «η απόφαση εκφωνείται δημόσια» και είναι προς το δημόσιο συμφέρον οι αποφάσεις να δημοσιοποιούνται με διάφορα μέσα. Η δικαστική δραστηριότητα αποτελεί θεμιτό αντικείμενο ενδιαφέροντος των πολιτών και των ΜΜΕ. Πληροφόρηση για τη λειτουργία της Δικαιοσύνης πρέπει να διαδίδεται ευρέως. Όμως όταν διακυβεύονται η ιδιωτικότητα ή τα δικαιώματα των προσώπων, π.χ. σε κεκλεισμένων των θυρών διαδικασίες, οι δικαστές οφείλουν να προστατεύουν αυτά τα δικαιώματα και το επαγγελματικό απόρρητο. Οι δικαστές πρέπει να επιδεικνύουν αυτοσυγκράτηση στις σχέσεις τους με τα ΜΜΕ. Η μορφή αυτής της αυτοσυγκράτησης εξαρτάται από τις περιστάσεις. Οι προσωπικές εμφανίσεις δικαστών στα ΜΜΕ για να υπερασπιστούν αποφάσεις τους αποθαρρύνονται έντονα (παράγραφος 19 της Σύστασης).
- Είναι κρίσιμο η πληροφόρηση σχετικά με τις δικαστικές αποφάσεις να είναι ακριβής, ώστε να διατηρείται η εμπιστοσύνη του κοινού στη Δικαιοσύνη. Για αυτό, η Σύσταση –λαμβάνοντας υπόψη και τη Γνώμη αρ.3 της CCJE– ενθαρρύνει την ίδρυση εκπροσώπων Τύπου και γραφείων επικοινωνίας στα δικαστήρια, για να εξασφαλίζεται έγκαιρη και ακριβής ενημέρωση (παράγραφος 19 της Σύστασης).
- Η ανεξαρτησία δεν σημαίνει απομόνωση. Οι αρμόδιες Αρχές οφείλουν να διευκολύνουν την επαφή των δικαστών με το κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον τους, ώστε να μπορούν να λαμβάνουν υπόψη τις κοινωνικές παραμέτρους κατά την απονομή της Δικαιοσύνης (παράγραφος 20 της Σύστασης).
- Οι δικαστές πρέπει να γνωρίζουν ότι η συμμετοχή τους σε ορισμένους μη επαγγελματικούς οργανισμούς μπορεί να θέσει υπό αμφισβήτηση την ανεξαρτησία ή την αμεροληψία τους. Κάθε κράτος μέλος πρέπει να καθορίζει ποιες δραστηριότητες είναι ασύμβατες με το δικαστικό λειτουργήμα. Για παράδειγμα, σε κάποια κράτη θεωρούνται ασυμβίβαστες οι εξής δραστηριότητες:
 - εκλογικό αξίωμα ·
 - επάγγελμα δικηγόρου, συμβολαιογράφου ή δικαστικού επιμελητή ·
 - εκκλησιαστικά ή στρατιωτικά καθήκοντα ·
 - σωρευτική άσκηση περισσότερων δικαστικών καθηκόντων.
- Για την αποφυγή πραγματικών ή φαινομενικών συγκρούσεων συμφερόντων, τα κράτη μπορεί να εξετάσουν τη δημοσιοποίηση πληροφοριών για τις πρόσθετες

δραστηριότητες των δικαστών, π.χ. μέσω μητρώων συμφερόντων. Επίσης για να διασφαλιστεί ότι οι δικαστές έχουν επαρκή χρόνο για τα καθήκοντά τους, θα πρέπει να περιοριστεί ο αριθμός επιτροπών στις οποίες συμμετέχουν ή στις οποίες ορίζει ο νόμος συμμετοχή δικαστή (παράγραφος 21 της Σύστασης).

Σε σχέση με το Κεφάλαιο III – Εσωτερική Ανεξαρτησία:

- Η δικαστική ανεξαρτησία δεν αφορά μόνον την προστασία από αθέμιτες εξωτερικές επιρροές, αλλά και από αθέμιτες επιρροές εντός του δικαστικού συστήματος, είτε από άλλους δικαστές είτε από δικαστικές Αρχές. Κάθε δικαστής είναι υπόχρεος μόνον στον νόμο. Συνεπώς η ιεραρχική παρέμβαση στις δικαστικές λειτουργίες δεν επιτρέπεται. Οποιαδήποτε εντολή από Προέδρους δικαστηρίων δεν θα πρέπει να επηρεάζει τη διαδικασία λήψης αποφάσεων των δικαστών σε μεμονωμένες υποθέσεις (παράγραφος 22 της Σύστασης).
- Η εσωτερική ανεξαρτησία αποτρέπει τα ανώτερα δικαστήρια από το να δίνουν εντολές σε κατώτερα δικαστήρια σχετικά με τον τρόπο που πρέπει να αποφασίσουν σε μεμονωμένες υποθέσεις, εκτός εάν αυτό γίνεται μέσω της νομολογίας και των αποφάσεών τους, όταν εξετάζουν ένδικα μέσα κατά αποφάσεων κατώτερων δικαστηρίων. Αυτό δεν θίγει την ικανότητα των ανώτερων δικαστηρίων να αναπτύσσουν το δίκαιο σε κράτη μέλη όπου τα νομικά συστήματα το επιτρέπουν. Δεν πρόκειται για παρέμβαση στις λειτουργίες των εφετείων, τα οποία πρέπει να εξασφαλίζουν νομική συνοχή και να διευκρινίζουν υφιστάμενες δικαστικές πρακτικές. Επίσης ένα δικαστήριο μπορεί να δεσμεύεται από αποφάσεις άλλων δικαστηρίων, όπως η παραπομπή, το *res iudicata* (πράγμα που έχει κριθεί) ή αποφάσεις σχετικά με προδικαστικά ερωτήματα. Τα ένδικα μέσα που αναφέρονται στη Σύσταση περιλαμβάνουν την έφεση και άλλα νομικά μέσα προς τα ανώτερα δικαστήρια κατά των αποφάσεων των δικαστών (π.χ. διαδικασίες «Νάτζντορ» στη Ρωσική Ομοσπονδία) (παράγραφος 23 της Σύστασης).
- Υπάρχουν διάφορα συστήματα κατανομής υποθέσεων με βάση αντικειμενικά προκαθορισμένα κριτήρια. Αυτά περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την κληρωτίδα, την κατανομή σύμφωνα με την αλφαβητική σειρά των ονομάτων των δικαστών ή με την ανάθεση υποθέσεων σε τμήματα των δικαστηρίων με την προβλεπόμενη σειρά (αυτόματη κατανομή) ή την κατανομή υποθέσεων μεταξύ δικαστών με απόφαση των Προέδρων των δικαστηρίων. Το σημαντικό είναι ότι η πραγματική κατανομή δεν υπόκειται σε εξωτερικές ή εσωτερικές επιρροές και δεν σχεδιάζεται για να ευνοεί κάποιο από τα μέρη. Οι κατάλληλοι κανόνες για την αντικατάσταση δικαστών μπορούν να καθορίζονται εντός του πλαισίου κανόνων που διέπουν την κατανομή υποθέσεων. Ο φόρτος εργασίας είναι έγκυρος λόγος για την κατανομή ή απομάκρυνση υποθέσεων, υπό την προϋπόθεση ότι τέτοιες αποφάσεις λαμβάνονται με βάση αντικειμενικά κριτήρια (παράγραφος 24 της Σύστασης).
- Η Σύσταση Νο. R(94)12 καθιερώνει το δικαίωμα της ένωσης δικαστών με σκοπό την προστασία της ανεξαρτησίας τους και την προώθηση των επαγγελματικών τους συμφερόντων. Σε ορισμένα κράτη μέλη, οι δικαστές έχουν δημιουργήσει επαγγελματικές οργανώσεις που δεν περιορίζονται μόνον στην προστασία της ανεξαρτησίας των δικαστών και των επαγγελματικών τους συμφερόντων, αλλά

επιδιώκουν επίσης την προάσπιση άλλων αρχών του δικαστικού συστήματος, προς όφελος των ατόμων. Η Σύσταση, αντλώντας διδάγματα από αυτήν τη διαφοροποίηση μορφών συλλογικής δράσης των δικαστών, περιλαμβάνει εισήγηση για το δικαίωμα σχηματισμού «επαγγελματικών οργανώσεων», τονίζοντας, όπως και ο Ευρωπαϊκός Χάρτης για το καθεστώς των δικαστών, ότι οι δικαστές μπορούν να συμμετέχουν ελεύθερα σε τέτοιες οργανώσεις. Τέτοιες οργανώσεις, σύμφωνα με τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών, μπορούν να λειτουργούν σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο, να έχουν την εξουσία να συμμετέχουν σε συζητήσεις με τις αρμόδιες Αρχές για θέματα που αφορούν τον σκοπό τους και να συμμετέχουν στη κατάρτιση των δικαστών (παράγραφος 25 της Σύστασης).

Σχετικά με το Κεφάλαιο IV – Δικαστικά Συμβούλια:

- Σε αρκετά κράτη έχουν συσταθεί διάφορες ανεξάρτητες Αρχές και μη εκτελεστικά όργανα, τα οποία το CCJE αναφέρει ως «Δικαστικά Συμβούλια». Το Κεφάλαιο IV ισχύει μόνον όταν έχουν συσταθεί Δικαστικά Συμβούλια. Σκοπός τους είναι η προστασία και η διασφάλιση της δικαστικής ανεξαρτησίας. Αυτές οι Αρχές εμπλέκονται σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό σε ζητήματα όπως η επιλογή, η καριέρα και η επαγγελματική εκπαίδευση των δικαστών, οι πειθαρχικές υποθέσεις και η διαχείριση των δικαστηρίων. Κατόπιν των διαφορών εμπειριών που παρατηρήθηκαν, των αλλαγών που καταγράφηκαν από την αρχή της δεκαετίας του 1990 και των τελευταίων εξελίξεων στο θέμα αυτό (ιδίως της Γνώμης αρ. 10 του CCJE), θεωρήθηκε αναγκαίο να συνταχθούν κατευθυντήριες γραμμές για την οργάνωση, τη σύνθεση και τη λειτουργία αυτών των Συμβουλίων (παράγραφος 26 της Σύστασης).
- Θα πρέπει να προστεθεί ότι κάποια νομικά συστήματα παραδοσιακά τηρούν την εναλλακτική λύση της διασφάλισης της ανεξαρτησίας κάθε δικαστή κατά τη διαδικασία λήψης απόφασης, ενώ εμπιστεύονται εκτελεστικά όργανα με ορισμένα διοικητικά καθήκοντα. Καθώς αμφότερες οι προσεγγίσεις στη δικαστική ανεξαρτησία είναι αποδεκτές, καμία διάταξη της Σύστασης πρέπει να διαβαστεί ως προτίμηση ενός από αυτά τα παραδοσιακά μοντέλα.
- Αν και τα Δικαστικά Συμβούλια έχουν αποδειχθεί χρήσιμα για τη διατήρηση της δικαστικής ανεξαρτησίας, η απλή ύπαρξή τους δεν εγγυάται από μόνη της την ανεξαρτησία. Είναι συνεπώς απαραίτητο να ρυθμιστεί η σύνθεση τους, ο διορισμός των μελών και ο σεβασμός της πολυφωνίας, για παράδειγμα, με στόχο την επίτευξη ισοτήτας των φύλων, τη διαφάνεια και τη δικαιολόγηση των αποφάσεών τους και να διασφαλίζεται ότι είναι απαλλαγμένα από πολιτικές ή εταιρικές επιρροές. Όσον αφορά τη σύνθεση και την απαίτηση για τουλάχιστον «το ήμισυ των δικαστών να εκλέγονται από τους συναδέλφους τους», πρέπει να τονιστεί ότι σε κράτη μέλη όπου οι εισαγγελείς έχουν παρόμοιο καθεστώς με αυτό των δικαστών, μπορούν να είναι μέλη του Δικαστικού Συμβουλίου (παράγραφοι 27 και 28 της Σύστασης).

Σε σχέση με το Κεφάλαιο V – Ανεξαρτησία, αποτελεσματικότητα και πόροι:

- Η ανεξαρτησία δεν πρέπει να αποτελεί εμπόδιο ή ανασταλτικό παράγοντα για την αποτελεσματικότητα. Αυτές οι δύο είναι συμπληρωματικές. Ωστόσο είναι αναγκαίο να επιτευχθεί μια ισορροπία μεταξύ της ανεξαρτησίας και της αποτελεσματικότητας.

Η αναζήτηση αυξημένης αποτελεσματικότητας δεν πρέπει να θέτει σε κίνδυνο την ανεξαρτησία. Η ανεξαρτησία προστατεύει τους δικαστές ως μέλη της κρατικής εξουσίας. Η αποτελεσματικότητα αφορά τον ρόλο τους στο δικαστικό σύστημα, από το οποίο οι πολίτες αναμένουν σαφήνεια, ταχύτητα, οικονομική οργάνωση, ευγένεια και ευαισθησία – ειδικά προς τα θύματα – καθώς και αποτελεσματικότητα στην προστασία των δικαιωμάτων τους και στον καθορισμό των υποχρεώσεών τους (παράγραφος 30 της Σύστασης).

- Η δικαστική αποτελεσματικότητα ορίζεται στη Σύσταση ως η παράδοση ποιοτικών αποφάσεων μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα (άρθρο 6 ΕΣΔΑ). Οι δικαστές θα πρέπει να είναι ανοικτοί σε αποφάσεις και πολιτικές που υιοθετούνται από Αρχές υπεύθυνες για τη διοίκηση και διαχείριση των δικαστηρίων, προκειμένου να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα, εφόσον αυτές δεν επηρεάζουν ή δεν θέτουν σε κίνδυνο με οποιονδήποτε τρόπο την ανεξαρτησία τους. Όταν η εκτέλεση μιας δικαστικής απόφασης εμπίπτει στη δικαιοδοσία ενός δικαστή (όπως μια ποινή για περιφρόνηση του δικαστηρίου), ισχύουν οι απαιτήσεις του άρθρου 6 ΕΣΔΑ (παράγραφος 31 της Σύστασης).
- Η αποτελεσματικότητα αφορά τόσο τα ποιοτικά όσο και τα ποσοτικά χαρακτηριστικά. Εμπλέκει τόσο τους μεμονωμένους δικαστές όσο και τις Αρχές που είναι υπεύθυνες για την οργάνωση και τη λειτουργία του δικαστικού συστήματος.
- Στην εργασία τους, οι δικαστές θα πρέπει να είναι ενήμεροι για τη συνεισφορά τους στην αποτελεσματικότητα και, για παράδειγμα, να χρησιμοποιούν κάθε διαδικαστικό μέσο διαχείρισης υποθέσεων που προβλέπεται από τον νόμο, καθώς και να επιδεικνύουν προσωπική οργάνωση (ευχέρεια και διαθεσιμότητα κατά τις ώρες συνεδρίασης των δικαστηρίων, επαρκή προετοιμασία, ενημέρωση για την προγραμματισμένη απουσία, άμεση αναφορά των αναπόφευκτων απουσιών κ.λπ.).
- Θα πρέπει να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ του δικαιώματος των δικαστών σε κατάλληλες συνθήκες εργασίας και της ευθύνης τους να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τους πόρους που τους παρέχονται. Κατά κανόνα, οι επικρατούσες οικονομικές συνθήκες δεν θα πρέπει να περιορίζουν την επιλογή των δικαστών σχετικά με μια ορισμένη γραμμή δράσης ή απόφασης. Οι δικαστές θα πρέπει να ενημερώνονται για το κόστος των διάφορων επιλογών, ώστε να μπορούν να τις αξιολογούν. Οι δικαστές πρέπει να ενημερώνονται για το κόστος των διαδικαστικών τους αποφάσεων σε περιπτώσεις όπου αυτές συνεπάγονται σημαντικά κόστη, όπως γενετικό έλεγχο, εξέταση μαρτύρων, νομική βοήθεια ή άλλες υπηρεσίες (παράγραφος 34 της Σύστασης).
- Οι ανάγκες πρέπει να εκτιμώνται και να αξιολογούνται με βάση αντικειμενικά κριτήρια. Οι δικαστές θα εργάζονται πιο αποτελεσματικά και θα παραδίδουν τις αποφάσεις τους πιο γρήγορα, όταν παρέχονται κατάλληλοι υποστηρικτικοί υπάλληλοι, οι οποίοι επιλέγονται με βάση αντικειμενικά κριτήρια, καθώς και κατάλληλος εξοπλισμός. Ορισμένα εθνικά συστήματα και ορισμένα συνταγματικά δικαστήρια βοηθούν τους δικαστές στη λήψη αποφάσεων, παρέχοντάς τους εξειδικευμένο προσωπικό για νομική/ερευνητική βοήθεια. Η Σύσταση καλεί για την περαιτέρω ανάπτυξη αυτών των πόρων (παράγραφος 35 της Σύστασης).

- Για να μειωθεί το βάρος των δικαστών και να τους επιτραπεί να επικεντρωθούν στην εκδίκαση και καθορισμό υποθέσεων, μη δικαστικά καθήκοντα, όπως η διατήρηση εμπορικών ή κτηματολογικών μητρώων, η άσκηση καθήκοντος συμβολαιογράφου ή η συλλογή δικαστικών τελών, μπορούν να ανατεθούν σε άλλους κατάλληλα εκπαιδευμένους ανθρώπους, σύμφωνα με τη Σύσταση Νο. R(86)12 σχετικά με μέτρα για την πρόληψη και μείωση του υπερβολικού φόρτου εργασίας στα δικαστήρια (παράγραφος 36 της Σύστασης).
- Τα δικαστικά συστήματα και οι διοικήσεις των δικαστηρίων θα πρέπει να εκσυγχρονίζονται συνεχώς. Οι σύγχρονες τεχνολογίες, όπως τα ηλεκτρονικά συστήματα διαχείρισης υποθέσεων και άλλες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, θα πρέπει να είναι διαθέσιμες. Οι σύγχρονες τεχνολογίες είναι σημαντικές για να υποστηρίξουν τους δικαστές στην εργασία τους, αλλά δεν πρέπει οποτεδήποτε να υποκαθιστούν τη διαδικασία λήψης αποφάσεων από τους δικαστές. Είναι απαραίτητο να είναι διαθέσιμα όλα τα συστήματα αυτοματοποίησης γραφείου και επεξεργασίας δεδομένων στους δικαστές, οι οποίοι, από την πλευρά τους, έχουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση της χρήσης νέων και σύγχρονων τεχνολογιών. Οι εγγυήσεις για την προστασία των προσωπικών δεδομένων (στην επεξεργασία, αποθήκευση ή προφίλ) πρέπει να τηρούνται όταν χρησιμοποιούνται τέτοιες τεχνολογίες (παράγραφος 37 της Σύστασης).
- Για να βοηθηθούν οι αρμόδιες Αρχές, κατά την κατάρτιση του προϋπολογισμού, να κάνουν ενημερωμένες εκτιμήσεις των αναγκών των δικαστηρίων, η Σύσταση αναφέρει ότι τα Δικαστικά Συμβούλια ή άλλες ανεξάρτητες Αρχές που είναι υπεύθυνες για τη διοίκηση των δικαστηρίων μπορούν να διαβουλευονται και να συμμετέχουν στην προετοιμασία των προϋπολογισμών των δικαστηρίων. Σε ορισμένες χώρες, αυτό περιλαμβάνει όχι μόνον το Κράτος, αλλά και τις αποκεντρωμένες Αρχές, όταν αυτές είναι αρμόδιες για αυτά τα ζητήματα (παράγραφος 40 της Σύστασης).
- Η διοίκηση των δικαστηρίων θα πρέπει να συμβάλλει στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και στη διατήρηση της ανεξαρτησίας και αμεροληψίας των δικαστών. Η ανεξαρτησία καλύπτει τη διαδικασία λήψης αποφάσεων από τους δικαστές και τη διεξαγωγή των δικών. Δεν εμποδίζει την υιοθέτηση κοινών μεθόδων εργασίας που είναι απαραίτητες για την εκτέλεση των δικαστικών καθηκόντων με αποτελεσματικό τρόπο. Πρωτόκολλα, οδηγοί ή εγχειρίδια αναφοράς που αποσκοπούν σε αυτόν τον στόχο θα πρέπει να επικυρώνονται από τους δικαστές του δικαστηρίου ή του δικαστικού τομέα στον οποίον απευθύνονται ή από τους εκπροσώπους τους, ώστε να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα των κανόνων εργασίας και ο σεβασμός της δικαστικής ανεξαρτησίας. Τα συστήματα λογοδοσίας της διοίκησης θα πρέπει να σχετίζονται μόνον με διοικητικές δραστηριότητες και όχι με τις δικαστικές δραστηριότητες (παράγραφος 41 της Σύστασης).
- Η εφαρμογή μηχανισμών αξιολόγησης για τους δικαστές, ανάλογων με εκείνους για την απόδοση των δικαστηρίων, λειτουργεί προς τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας της Δικαιοσύνης. Όπου αυτοί οι μηχανισμοί υπάρχουν, πρέπει να τηρούν τα νομικά προστατευτικά μέτρα που καθορίζονται στην

παράγραφο 58 της Σύστασης και δεν μπορούν να υποχρεώνουν τους δικαστές να αναφέρουν την ουσία των υποθέσεων που εκδικάζουν (παράγραφος 42 της Σύστασης).

- Η σημασία της διεθνούς δικαστικής συνεργασίας στη σημερινή παγκοσμιοποιημένη κοινωνία αναγνωρίζεται ρητά. Η εργασία των δικαστών πρέπει να διευκολύνεται με την παροχή κατάλληλης υποστήριξης, ώστε να μπορούν να χειρίζονται υποθέσεις που περιλαμβάνουν αλλοδαπές ή διεθνείς πτυχές με αποτελεσματικότητα, περιλαμβανομένων των πληροφοριών για τα ξένα νομικά συστήματα, το διεθνές και υπερεθνικό δίκαιο και τα απαραίτητα εργαλεία πληροφορικής (παράγραφος 43 της Σύστασης).

Σε σχέση με τι Κεφάλαιο VI – Κατάσταση Δικαστή: Επιλογή και Καριέρα:

- Η ανεξαρτησία των δικαστών πρέπει να διασφαλίζεται όχι μόνον κατά την τοποθέτησή τους, αλλά καθ' όλη τη διάρκεια της καριέρας τους. Ο όρος «καριέρα» περιλαμβάνει την προαγωγή και την τοποθέτηση σε νέες θέσεις. Η απόφαση για την προαγωγή των δικαστών σε άλλες θέσεις μπορεί στην πράξη να είναι συγκεκαλυμμένη ποινή για «μη βολικούς δικαστές». Μια τέτοια απόφαση δεν θα ήταν συμβατή με τη Σύσταση. Για να αντιμετωπιστούν τέτοιες καταστάσεις, κάποια κράτη μέλη, όπως η Ιταλία, έχουν υιοθετήσει ένα σύστημα διάκρισης της δικαστικής καριέρας από τις δικαστικές λειτουργίες. Το ιεραρχικό επίπεδο, το οποίο καθορίζει μόνον το επίπεδο αμοιβής, είναι συνεπώς διακριτό από το δικαστικό έργο. Στην πλειονότητα των κρατών, οι δικαστικές καριέρες βασίζονται στην αξιολόγηση των προσόντων. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η αξιολόγηση πρέπει να γίνεται με βάση αντικειμενικά κριτήρια, όπως έχει ήδη προσδιοριστεί. Αυτά τα αντικειμενικά κριτήρια πρέπει να είναι προκαθορισμένα από τον νόμο ή τις αρμόδιες Αρχές, επισημαίνοντας ότι οι βασικές προϋποθέσεις πρέπει να ορίζονται πάντα από τον νόμο. Στις περισσότερες χώρες, η αρμόδια Αρχή για την αξιολόγηση είναι το Δικαστικό Συμβούλιο (παράγραφος 44 της Σύστασης).
- Είναι απαραίτητο η ανεξαρτησία των δικαστών να διασφαλίζεται τόσο κατά την επιλογή τους όσο και καθ' όλη τη διάρκεια της επαγγελματικής τους πορείας, χωρίς να υπάρχει διάκριση. Όλες οι αποφάσεις που αφορούν την καριέρα των δικαστών πρέπει να βασίζονται σε αντικειμενικά κριτήρια, ελεύθερα από παράγοντες εκτός της επαγγελματικής τους ικανότητας. Η αναφορά σε πιθανά κριτήρια διάκρισης δεν προορίζεται να είναι εξαντλητική. Εάν κρίνεται σκόπιμο, μπορεί να εισαχθούν κριτήρια «θετικής δράσης» για την επιλογή και προαγωγή των δικαστών, με την προϋπόθεση ότι αυτά έχουν καθοριστεί εκ των προτέρων από τον νόμο. Η αναπηρία δεν πρέπει να αποτελεί εμπόδιο για την τοποθέτηση σε δικαστικές θέσεις, εφόσον δεν επηρεάζει τη δικαστική ικανότητα στην εκτέλεση των δικαστικών καθηκόντων (παράγραφος 45 της Σύστασης).
- Η Σύσταση αναγνωρίζει έναν κεντρικό ρόλο για τις ανεξάρτητες Αρχές που είναι αρμόδιες για την επιλογή και την καριέρα των δικαστών. Τουλάχιστον το ήμισυ των μελών τους πρέπει να είναι δικαστές, επιλεγμένοι από τους συναδέλφους τους (παράγραφος 46 της Σύστασης).

- Σε ορισμένα κράτη μέλη, η αρμόδια Αρχή για την τοποθέτηση δεν είναι υποχρεωμένη να αποδεχτεί τις συστάσεις της ανεξάρτητης Αρχής. Παρόλα αυτά, είναι επιθυμητό οι συστάσεις αυτές να ακολουθούνται στην πράξη. Όσον αφορά τη σύνθεση της ανεξάρτητης και αρμόδιας Αρχής, συνιστάται ένα σημαντικό μέρος των μελών να προέρχεται από τη δικαστική εξουσία, ενώ τα υπόλοιπα μέλη μπορούν να περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, εκπροσώπους άλλων νομικών επαγγελμάτων, καθώς και εκπροσώπους του γενικού κοινού (παράγραφος 47 της Σύστασης).
- Ο στόχος της «ευρύτερης δυνατής αντιπροσώπευσης» είναι να διασφαλιστεί η ισοτιμία φύλων, η γεωγραφική ισορροπία και η ισορροπία σε ιεραρχικά επίπεδα (παράγραφος 48 της Σύστασης).
- Η ασφάλεια της θητείας σημαίνει ότι οι δικαστές δεν μπορούν να απομακρυνθούν από το αξίωμά τους, εκτός για λόγους πειθαρχίας, μέχρι να φτάσουν στο υποχρεωτικό όριο ηλικίας συνταξιοδότησης, εκτός και αν οι ίδιοι ζητήσουν πρόωγη συνταξιοδότηση. Απαιτεί επίσης σε συστήματα όπου οι δικαστές πρέπει να υποβληθούν σε δοκιμαστική περίοδο πριν επιβεβαιωθούν στη θέση τους, ότι η απόφαση για αυτήν την ανανέωση ή επιβεβαίωση θα πρέπει να λαμβάνεται από ανεξάρτητη Αρχή. Το αμετάθετο συνεπάγεται ότι οι δικαστές δεν μπορούν να λάβουν νέες τοποθετήσεις ή να μετακινηθούν σε άλλη θέση χωρίς τη συναίνεσή τους. Οι λόγοι για την απαλλαγή από το αξίωμα πρέπει να καθορίζονται από το εσωτερικό δίκαιο, όταν πρόκειται για πειθαρχικές ποινές, απώλεια ιθαγένειας κ.λπ. (παράγραφοι 49 και 50 της Σύστασης).
- Η αρχή της ανεξαρτησίας συνεπάγεται ότι οι όροι θητείας πρέπει να τηρούνται, είτε ο/η δικαστής έχει τοποθετηθεί σε μόνιμη είτε σε προσωρινή θέση, χωρίς εξαιρέσεις, εκτός αυτών που ορίζονται από τον νόμο (παράγραφος 52 της Σύστασης).
- Η αμοιβή των δικαστών είναι ένα σημαντικό ζήτημα που αφορά την ανεξαρτησία και την αμεροληψία τους. Για τον λόγο αυτό, οι γενικές αρχές για την αμοιβή των δικαστών θα πρέπει να καθορίζονται από τον νόμο, ενώ πιο εξειδικευμένοι κανόνες μπορούν να ρυθμιστούν με άλλους νομικούς μηχανισμούς. Αυτό δεν αποκλείει τη συλλογική συμφωνία που αναγνωρίζεται από τον νόμο (παράγραφος 53 της Σύστασης).
- Ένα επαρκές επίπεδο αμοιβής είναι καθοριστικός παράγοντας για την καταπολέμηση της διαφθοράς στους δικαστές και αποσκοπεί στην προστασία τους από οποιεσδήποτε προσπάθειες διαφθοράς. Οι κανόνες για την αποτροπή μέτρων που στοχεύουν ρητά στη μείωση των αμοιβών των δικαστών δεν αποκλείουν την εφαρμογή ειδικών νομικών διατάξεων για περιπτώσεις μακροχρόνιας ασθένειας ή ιατρικής ανικανότητας. Όταν η Σύσταση αναφέρεται σε «άδεια μητρότητας ή πατρότητας», αναφέρεται στη νομική άδεια που προσφέρεται σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία σε μητέρες και πατέρες κατά τη διάρκεια της γέννησης ή υιοθεσίας παιδιού και δεν αφορά τη μακροχρόνια γονική άδεια που υφίσταται σε μερικά κράτη μέλη για να επιτρέπει στους γονείς να φροντίσουν τα παιδιά τους, με τμήμα της αμοιβής τους να καταβάλλεται από συστήματα οικογενειακών επιδομάτων (παράγραφος 54 της Σύστασης).

- Η αρχική εκπαίδευση, ως προϋπόθεση για την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων, καθώς και η συνεχιζόμενη εκπαίδευση για όλους τους δικαστές, που περιλαμβάνει τόσο θεωρητικές όσο και πρακτικές μεθόδους διδασκαλίας, θα πρέπει να χρηματοδοτείται πλήρως από το Κράτος. Σε κάποια κράτη μέλη, η συνεχιζόμενη εκπαίδευση είναι υποχρεωτική, ενώ σε άλλα αποτελεί ηθική υποχρέωση. Η αρχική και συνεχιζόμενη εκπαίδευση πρέπει να περιλαμβάνει ευρωπαϊκό δίκαιο, με ιδιαίτερη αναφορά στην πρακτική εφαρμογή του στην καθημερινή εργασία, την ΕΣΔΑ και τη νομολογία του ΕΔΔΑ και ξένες γλώσσες όπου απαιτείται. Η εκπαίδευση σε κοινωνικά, πολιτικά και πολιτιστικά θέματα αποσκοπεί στο να καλύψει τις γενικές ανάγκες κοινωνικής συνείδησης και κατανόησης της πολυπλοκότητας της ζωής στην κοινωνία. Η εκπαίδευση θα πρέπει να επιτρέπει και επισκέψεις μελέτης σε ευρωπαϊκές δικαιοδοσίες και άλλες Αρχές και δικαστήρια. Η αξιολόγηση της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης δεν θα πρέπει να χρησιμοποιείται ως μέσο αξιολόγησης των δικαστών. Όσον αφορά την ένταση και τη διάρκεια της εκπαίδευσης, η ιδέα δεν είναι να υπάρχει ένα εξατομικευμένο εκπαιδευτικό σύστημα, αλλά να αντισταθμίζονται ποικιλία συστημάτων, λαμβάνοντας υπόψη ότι σε μερικά κράτη μέλη οι υποψήφιοι μπορεί να έχουν επαγγελματική εμπειρία – συχνά αρκετά μεγάλη – έξω από τη δικαστική υπηρεσία πριν εκπαιδευτούν για να γίνουν δικαστές (παράγραφος 56 της Σύστασης).
- Η αξιολόγηση της δραστηριότητας των δικαστών είναι η εκτίμηση της επαγγελματικής απόδοσης τους με διάφορους τρόπους, που μπορεί να διαφέρουν μεταξύ των δικαστικών συστημάτων (ιεραρχική Αρχή, πάνελ δικαστών, Δικαστικό Συμβούλιο κ.λπ.). Οι διαδικασίες αυτής της αξιολόγησης πρέπει να είναι συμβατές με τις συνταγματικές και άλλες νομικές διατάξεις των κρατών μελών. Δεδομένου ότι η αξιολόγηση μπορεί να καθορίσει την προαγωγή των δικαστών, θα πρέπει να υλοποιείται λαμβάνοντας πλήρως υπόψη τις εγγυήσεις που περιλαμβάνονται στη Σύσταση, προκειμένου να διαφυλαχθεί η δικαστική ανεξαρτησία. Οποιοσδήποτε μηχανισμός αξιολόγησης υφίσταται, πρέπει να επιτρέπει δικαίωμα έφεσης, εάν η αξιολόγηση επηρεάζει τη δικαστική σταδιοδρομία. Ωστόσο όταν η αξιολόγηση είναι καθαρά διοικητικό εργαλείο που δεν συνεπάγεται χρηματικές ποινές ή πειθαρχικές συνέπειες, δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει δικαίωμα έφεσης (παράγραφος 58 της Σύστασης).

Σε σχέση με το Κεφάλαιο VII – Καθήκοντα και ευθύνες:

- Τα καθήκοντα που αναφέρονται σε αυτό το κεφάλαιο αφορούν την άσκηση των δικαστικών λειτουργιών, ενώ τα άλλα καθήκοντα πρέπει να θεωρηθούν ως καλυπτόμενα από το κεφάλαιο που αφορά την ηθική των δικαστών.
- Το καθήκον κάθε δικαστή είναι να προστατεύει, σε όλες τις περιπτώσεις, τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των ατόμων ισότιμα, ενώ παράλληλα σέβεται την αξιοπρέπειά τους. Αυτό έχει αποκτήσει ιδιαίτερη σημασία μετά την εισαγωγή, σε ορισμένα κράτη, νομοθεσίας ή πρακτικών για την αντιμετώπιση εξαιρετικών καταστάσεων (ιδίως της τρομοκρατίας), οι οποίες ενδέχεται να οδηγήσουν σε περιορισμένη προστασία για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες. Είναι ουσιώδες, σε τέτοιες περιπτώσεις, να παραμένουν η ευθύνη και η εγγήγορη των δικαστών αμετάβλητες (παράγραφοι 59 και 60 της Σύστασης).

- Η αποτελεσματική διαχείριση των υποθέσεων δεν αφορά μόνον τους μεμονωμένους δικαστές, αλλά και τους Προέδρους των δικαστηρίων ή άλλες αρμόδιες Αρχές που διαδραματίζουν καίριο ρόλο σε αυτόν τον τομέα, με πλήρη σεβασμό στην ανεξαρτησία κάθε δικαστή. Η τήρηση της «εύλογης προθεσμίας» σύμφωνα με το άρθρο 6 ΕΣΔΑ και η επιθυμητή ομοιομορφία στην ερμηνεία και εφαρμογή του νόμου είναι ιδιαιτέρως σημαντικές. Για να επιτευχθεί κοινό έδαφος στην ερμηνεία του νόμου, ο Πρόεδρος ενός δικαστηρίου μπορεί, για παράδειγμα, να οργανώσει συναντήσεις για να επιτρέψει στους δικαστές να ανταλλάξουν απόψεις σχετικά με ένα συγκεκριμένο νομικό ζήτημα. Οι Πρόεδροι θα πρέπει να ενθαρρύνουν την ανταλλαγή και διάδοση καλών πρακτικών μεταξύ των δικαστών της δικαιοδοσίας τους και να καθορίσουν προτεραιότητες και στόχους για τη διαχείριση των υποθέσεων, λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη για περιορισμό, μείωση και εξάλειψη των εκκρεμοτήτων. Οι δικαστές θα πρέπει να θεωρούνται ότι παίρνουν ενεργό θέση ενάντια στις τακτικές καθυστέρησης. Θα πρέπει να επιδιώκουν να περιορίσουν το νομικό κόστος για τα μέρη σε λογικό επίπεδο με την ταχεία και διαφανή διαχείριση των υποθέσεων (παράγραφος 62 της Σύστασης).
- Η παροχή σαφών λόγων σε κατανοητή γλώσσα για τις αποφάσεις τους είναι υποχρέωση των δικαστών. Αυτό αποσκοπεί στη διασφάλιση ότι ο νόμος εφαρμόζεται ορατά και στη διευκόλυνση των μερών να αποφασίσουν εάν θα προσφύγουν ή όχι και εάν χρειάζεται να προετοιμάσουν προσφυγές. Οι λόγοι μπορεί να παραλειφθούν για συγκεκριμένες αποφάσεις, όπως για παράδειγμα αποφάσεις που αφορούν τη διαχείριση της υπόθεσης (όπως η αναβολή της ακρόασης), μικρά διαδικαστικά ζητήματα ή ουσιαστικά μη αμφισβητούμενα ζητήματα (π.χ. αποφάσεις ερήμην ή κατόπιν συμφωνίας), αποφάσεις από δικαστήριο έφεσης που επικυρώνει μια απόφαση πρώτου βαθμού μετά από την ακρόαση παρόμοιων επιχειρημάτων για τους ίδιους λόγους και ορισμένες αποφάσεις που αφορούν την άδεια για έφεση ή προσφυγή, σε χώρες όπου απαιτείται τέτοια άδεια (παράγραφος 63 της Σύστασης).
- Οι δικαστές έχουν υποχρέωση να επιμορφώνονται και να αναπτύσσουν τις ικανότητές τους. Μπορούν να το επιτύχουν παρακολουθώντας εκπαιδευτικά προγράμματα στη δικαστική σχολή ή σε παρόμοιο αρμόδιο φορέα, καθώς και μέσω προσωπικών προσπάθειών για την απόκτηση των γνώσεων και δεξιοτήτων που απαιτούνται για να παρέχουν συνεχώς ποιότητα στη Δικαιοσύνη (παράγραφος 65 της Σύστασης).
- Όταν οι δικαστές δεν ασκούν δικαστικές λειτουργίες, είναι υπεύθυνοι σύμφωνα με το αστικό και το ποινικό δίκαιο, με τον ίδιο τρόπο όπως κάθε άλλος πολίτης. Κατά την άσκηση των δικαστικών τους λειτουργιών, οι δικαστές πρέπει να είναι υπεύθυνοι μόνον αστικά και να υπόκεινται σε πειθαρχικές διαδικασίες σε περιπτώσεις κακής πίστης και βαριάς αμέλειας (παράγραφος 66 της Σύστασης).
- Η Σύσταση ορίζει ότι η προσωπική αστική ευθύνη ενός δικαστή μπορεί να προκύψει μόνον ως αποτέλεσμα ενεργειών που έχουν ασκηθεί ενώπιον δικαστηρίου από το Κράτος, εφόσον έχει αναγκαστεί να καταβάλει αποζημίωση σε άτομα που υπέστησαν ζημιές λόγω δικαστικής ενέργειας ή αδράνειας, σε καταστάσεις που προβλέπονται μόνον από τον νόμο. Σε ορισμένες περιπτώσεις, εάν ένας αξιωματούχος παραβιάσει

τα καθήκοντά του σε μια απόφαση, η αποκατάσταση είναι εφικτή μόνον εάν η παραβίαση καθήκοντος συνιστά ποινικό αδίκημα. Τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίσουν να προστατευτούν μέσω της συνδρομής σε ασφαλιστικά προγράμματα που καλύπτουν τη βαριά αμέλεια. Σε ορισμένα κράτη μέλη, ο δικαστικός κώδικας προβλέπει ότι η ευθύνη των δικαστών μπορεί να ενεργοποιηθεί σε περιπτώσεις άρνησης δικαιοσύνης ή, σε ευρύτερο πλαίσιο, όταν διαπράττουν απάτη σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας. Αυτή η ευθύνη πρέπει να προβλέπεται από τον νόμο και οι δικαστές μπορεί να υποχρεωθούν να αποζημιώσουν. Η υπόθεση μπορεί επίσης να ανατεθεί σε άλλους δικαστές (παράγραφος 67 της Σύστασης).

- Κατά την άσκηση των δικαστικών λειτουργιών, οι δικαστές πρέπει να υπόκεινται σε ποινική ευθύνη μόνον εάν το λάθος που διαπράχθηκε ήταν σαφώς προμελετημένο. Υπάρχουν διάφορες πειθαρχικές ποινές που προβλέπονται ανάλογα με τις συνταγματικές διατάξεις και τις παραδόσεις κάθε κράτους και με τη σοβαρότητα της αδικίας (παράγραφοι 68 και 69 της Σύστασης).

Σε σχέση με το Κεφάλαιο VIII – Ηθική των Δικαστών

- Από τη Σύσταση Αριθ. R(94)12, οι κώδικες ηθικής των δικαστών έχουν υιοθετηθεί σε κάποια κράτη μέλη. Το θέμα αυτό έχει εξεταστεί επίσης σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο (βλ. κυρίως τη Γνώμη αρ. 3 της CCJE). Αυτά τα κείμενα αναδεικνύουν την ανεξαρτησία και την αμεροληψία ως πρότυπα ηθικής των δικαστών, αλλά αναφέρονται επίσης σε καθαρή αιτιολόγηση των αποφάσεων, θεσμική ευθύνη, επιμέλεια, ενεργητική ακρόαση, ακεραιότητα, ευγένεια προς τα μέρη και διαφάνεια, τα οποία σχετίζονται άμεσα με τις αρχές που έχουν διαμορφώσει αυτήν τη νέα Σύσταση.
- Η δημόσια εμπιστοσύνη στη διοίκηση της Δικαιοσύνης είναι ένα από τα θεμελιώδη συστατικά μιας Δημοκρατίας. Αυτό περιλαμβάνει όχι μόνον τον σεβασμό για την ανεξαρτησία, την αμεροληψία, την αποτελεσματικότητα και την ποιότητα, αλλά βασίζεται επίσης στην ποιότητα της προσωπικής συμπεριφοράς των δικαστών. Ο σεβασμός των ηθικών απαιτήσεων από τους δικαστές αποτελεί καθήκον που συνοδεύει τις εξουσίες τους.
- Ένα κατάλληλο νομικό πλαίσιο και κατάλληλοι θεσμοί για την προστασία της δικαστικής ανεξαρτησίας δεν αρκούν για να διασφαλιστεί ότι οι δικαστικές αποφάσεις είναι ελεύθερες από αθέμιτες επιρροές, εάν οι δικαστές δεν διοικούν προσωπικά τη Δικαιοσύνη με ανεξαρτησία. Η δικαστική ανεξαρτησία είναι επίσης μια δικαστική αρετή, ένα πρότυπο ηθικής για τους δικαστές. Για αυτόν τον λόγο, η Σύσταση τελειώνει με έκκληση προς την ηθική των δικαστών, που είναι κατανοητή ως ένα σύνολο καθηκόντων που καθοδηγούν την ηθική τους προσέγγιση, ακόμα και σε περιπτώσεις όπου οι παραβάσεις αυτών των καθηκόντων δεν είναι ποινικά κολάσιμες. Η ενεργή συμμετοχή των δικαστών στη διαμόρφωση τέτοιων κωδικών θα πρέπει να προωθηθεί (παράγραφος 72 της Σύστασης).
- Οι ηθικές αρχές πρέπει να καθορίζονται σε κώδικες ηθικής των δικαστών. Σε ορισμένα κράτη, τέτοιοι «κώδικες» περιλαμβάνουν και το πειθαρχικό καθεστώς για τους δικαστές, όμως τα ηθικά πρότυπα δεν πρέπει να συγχέονται με το πειθαρχικό

καθεστώς. Τα ηθικά πρότυπα αποσκοπούν στην επίτευξη των καλύτερων επαγγελματικών πρακτικών με τον πιο βέλτιστο τρόπο, ενώ τα πειθαρχικά καθεστώτα προορίζονται ουσιαστικά για την επιβολή κυρώσεων σε περιπτώσεις αμέλειας στην εκπλήρωση των καθηκόντων (παράγραφος 73 της Σύστασης).

- Οι δικαστές που αναζητούν συμβουλές σχετικά με την ηθική, θα πρέπει να μπορούν να συμβουλευόμαστε φορείς που έχουν συσταθεί για τέτοιους σκοπούς. Αυτοί οι ειδικοί φορείς θα πρέπει να είναι διακριτοί και σαφώς διαφοροποιημένοι από τα όργανα που επιβάλλουν πειθαρχικές κυρώσεις (παράγραφος 74 της Σύστασης).

4. Οι Συστάσεις του Κιέβο και της Βαρσοβίας¹¹⁴

Ένα κείμενο το οποίο θα πρέπει να αναφερθεί είναι οι Recommendations on Judicial Independence and Accountability (Warsaw Recommendations) 2023 (οι Συστάσεις της Βαρσοβίας - ΣΒ)¹¹⁵ που αφορούν τα κράτη μέλη του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ / OSCE), στα οποία περιλαμβάνονται η Ελλάδα και η Κύπρος.

Όπως αναφέρεται στο προοίμιο, τα εν λόγω κράτη μέλη έχουν αναγνωρίσει την ανεξαρτησία των δικαστών και τη δίκαιη λειτουργία της δημόσιας δικαστικής υπηρεσίας ως ένα από τα στοιχεία της Δικαιοσύνης που είναι θεμελιώδη για την πλήρη έκφραση της εγγενούς αξιοπρέπειας και των ίσων και αμεταβίβαστων δικαιωμάτων όλων των ανθρώπων (Κοπεγχάγη 1990). Επίσης έχουν δεσμευτεί να διασφαλίσουν ότι η δικαστική ανεξαρτησία διασφαλίζεται από τον νόμο και τηρείται στην πράξη (Μόσχα 1991). Η εξεύρεση και η διατήρηση ισορροπίας μεταξύ της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης και της υπευθυνότητας των δικαστών είναι μια δυναμική διαδικασία.

Από τη δημοσίευσή τους, οι Kyiv Recommendations on Judicial Independence in Eastern Europe, South Caucasus and Central Asia 2010¹¹⁶ (Συστάσεις του Κιέβο - ΣΚ), που αναπτύχθηκαν από τον ODIHR σε συνεργασία με το Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law (MPI), χρησίμευσαν για να διατυπώσουν τη συμμόρφωση με τα διεθνή πρότυπα και τις καλές πρακτικές για τις μεταρρυθμίσεις του δικαστικού συστήματος σε ολόκληρη την περιοχή του ΟΑΣΕ. Χρησιμοποιήθηκαν εκτενώς από εθνικές Αρχές, την κοινωνία των πολιτών, τον ΟΑΣΕ και άλλους διεθνείς οργανισμούς.

Το 2019, σε απάντηση σε πολυάριθμα αιτήματα για καθοδήγηση σχετικά με ζητήματα που αφορούν τη δικαστική ανεξαρτησία και βρίσκονται εκτός του γεωγραφικού και θεματικού πλαισίου των ΣΚ, ο ODIHR ξεκίνησε μια εκτενή διαδικασία διαβούλευσης και καθοδήγησης από ειδικούς, για να διασφαλίσει ότι οι συστάσεις του για τη δικαστική ανεξαρτησία ανταποκρίνονται αποτελεσματικά στις τρέχουσες προκλήσεις. Η πρώτη συνάντηση μιας ομάδας εμπειρογνομόνων συγκλήθηκε στη Βαρσοβία (Warsaw), της Πολωνίας, ακολουθούμενη από εκτενή περαιτέρω αξιολόγηση των θεματικών περιοχών στις οποίες επικεντρώνονταν. Οι ΣΒ είναι το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας αναθεώρησης.

Ομάδες εργασίας και συμβουλευτικοί φορείς, αποτελούμενοι από τοπικούς και διεθνείς εμπειρογνώμονες από όλη την περιοχή του ΟΑΣΕ, παρείχαν στον ODIHR πολύτιμες οδηγίες και σχόλια. Από το 2020 έως το 2022, ο ODIHR συγκάλεσε μια σειρά από δέκα περιφερειακά εργαστήρια σε όλη την περιοχή του ΟΑΣΕ, για να ακούσει τις απόψεις και τις προοπτικές μιας ευρείας γκάμας εμπειρογνομόνων. Πάνω από 250 ειδικοί του κράτους δικαίου – συμπεριλαμβανομένων δικαστών και μελών ενώσεων δικαστών, φορέων

¹¹⁴ The translation into a non-official language has been carried out under the sole responsibility of the translator(s)/publisher.

¹¹⁵ OSCE / ODIHR (2023). *Recommendations on Judicial Independence and Accountability (Warsaw Recommendations) 2023*. Warsaw, Poland: OSCE/ODIHR (online).

¹¹⁶ OSCE & Max Planck Minerva Research Group on Judicial Independence (2010). *Kyiv Recommendations on Judicial Independence in Eastern Europe, South Caucasus and Central Asia 2010*. Kyiv, Ukraine: OSCE (online).

εκπαίδευσης δικαστών, νομοθετικών και εκτελεστικών Αρχών, δικηγόρων, μελών οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, ακαδημαϊκών, μελών του προσωπικού των πεδινών γραφείων του ΟΑΣΕ και μελών διεθνών οργανισμών και επιστημονικών φορέων – συμμετείχαν στη διαδικασία αναθεώρησης του ΟΔΙΗΡ σε διάφορα στάδια. Άρχισε έτσι να αναδύεται μια λεπτομερής εικόνα του πρακτικού και κανονιστικού τοπίου της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης στην περιοχή του ΟΑΣΕ.

Σύμφωνα με τον τρόπο ανάπτυξής τους και υπό το φως της εντολής του ΟΔΙΗΡ να υποστηρίξει τα κράτη μέλη στην τήρηση των δεσμεύσεών τους που σχετίζονται με το κράτος δικαίου, οι ΣΒ προορίζονται να παραδώσουν ένα πρακτικό εργαλείο για τα ενδιαφερόμενα μέρη σε όλη την περιοχή του ΟΑΣΕ που εμπλέκονται με τα δικαστικά συστήματα σε όλα τα σημεία επαφής. Δεν είναι εξαντλητικές. Αποσκοπούν να συμπληρώσουν τις ΣΚ, αναπτύσσοντας ορισμένα θέματα που δεν είχαν καλυφθεί προηγουμένως και να ανταποκριθούν σε εξελίξεις από το 2010. Τα δύο έγγραφα πρέπει να διαβάζονται από κοινού. Για όλα τα θέματα που δεν καλύπτονται στις ΣΒ, οι ΣΚ παραμένουν σε εφαρμογή. Σε ορισμένα σημεία, οι ΣΒ χρησιμοποιούν τις ΣΚ ως σημείο εκκίνησης ή αναφοράς.

Βεβαίως η συνδυαστική ανάγνωση δεν είναι καθόλου εύκολη, ενώ θα διευκόλυνε σημαντικά το έργο του αναγνώστη η ενοποίηση των σχετικών αρχών. Θα αναφερθούν οι ΣΚ σε ενιαίο μέρος και στη συνέχεια θα εκτεθούν οι ΣΒ.

Οι πρόνοιες των ΣΚ

Μέρος Ι – Δικαστική διοίκηση

1. Η διοίκηση των δικαστηρίων και της Δικαιοσύνης πρέπει να ενισχύει την ανεξαρτησία και την αμεροληψία της δικαστικής απόφασης, σύμφωνα με τα δικαιώματα της δίκαιης διαδικασίας και το κράτος δικαίου. Η δικαστική διοίκηση δεν πρέπει ποτέ να χρησιμοποιείται για να επηρεάσει το περιεχόμενο της δικαστικής απόφασης. Η διαδικασία της δικαστικής διοίκησης πρέπει να είναι διαφανής.

Δικαστικά Συμβούλια, Επιτροπές Προσόντων και Αυτοδιοικούμενοι Φορείς

Διαίρεση ανταγωνιστικών δικαιοδοσιών στη δικαστική διοίκηση

2. Τα Δικαστικά Συμβούλια είναι όργανα με συγκεκριμένα καθήκοντα δικαστικής διοίκησης και ανεξάρτητες εξουσίες, προκειμένου να διασφαλιστεί η δικαστική ανεξαρτησία. Για να αποφευχθεί η υπερβολική συγκέντρωση εξουσίας σε ένα δικαστικό σώμα και οι αντιλήψεις για κομματισμό, συνιστάται να γίνεται διάκριση και διαχωρισμός μεταξύ διαφορετικών αρμοδιοτήτων, όπως η επιλογή, η προαγωγή και η εκπαίδευση των δικαστών, η πειθαρχία, η επαγγελματική αξιολόγηση και ο προϋπολογισμός. Μια καλή επιλογή είναι να δημιουργηθούν διάφοροι ανεξάρτητοι φορείς που θα είναι αρμόδιοι για συγκεκριμένες πτυχές της δικαστικής διοίκησης χωρίς να υποβάλλονται στον έλεγχο ενός μόνον ιδρύματος ή Αρχής. Η σύνθεση αυτών των φορέων πρέπει να αντικατοπτρίζει το ειδικό τους έργο. Η δουλειά τους πρέπει να ρυθμίζεται από κανονιστική νομοθεσία και όχι από εκτελεστικά διατάγματα.

Επιλογή Δικαστών

3. Εκτός εάν υπάρχει άλλος ανεξάρτητος φορέας που έχει αυτήν την αποστολή, πρέπει να συσταθεί μια ξεχωριστή επιτροπή εμπειρογνομόνων για να διεξάγει γραπτές και προφορικές εξετάσεις στη διαδικασία επιλογής δικαστών. Στην περίπτωση αυτή, η αρμοδιότητα του Δικαστικού Συμβουλίου θα πρέπει να περιορίζεται στη διαπίστωση ότι έχουν ακολουθηθεί οι σωστές διαδικασίες και να διορίζει τους υποψηφίους που επιλέγονται από την επιτροπή ή να τους προτείνει στην αρμόδια Αρχή διορισμού.

4. Εναλλακτικά, τα Δικαστικά Συμβούλια ή οι Επιτροπές Προσόντων ή τα Επιτροπικά Κολέγια μπορεί να είναι υπεύθυνα άμεσα για την επιλογή και εκπαίδευση των δικαστών. Σε αυτήν την περίπτωση, είναι ζωτικής σημασίας αυτά τα όργανα να μην βρίσκονται υπό εκτελεστικό έλεγχο και να λειτουργούν ανεξάρτητα από τις περιφερειακές κυβερνήσεις.

Πειθαρχία

5. Για να αποτραπεί η δημιουργία υπονοιών περί κομματισμού και να διασφαλιστεί μια δίκαιη πειθαρχική διαδικασία, τα Δικαστικά Συμβούλια δεν πρέπει να είναι αρμόδια τόσο για: α) τη λήψη καταγγελιών και τη διεξαγωγή πειθαρχικών ερευνών όσο και β) για την εκδίκαση της υπόθεσης και τη λήψη απόφασης για πειθαρχικά μέτρα. Οι πειθαρχικές αποφάσεις πρέπει να υπόκεινται σε εποπτεία από αρμόδιο δικαστήριο.

Συμβουλές για τον Προϋπολογισμό

6. Χωρίς να θίγονται οι υφιστάμενες αρμοδιότητες της Κυβέρνησης για την πρόταση του δικαστικού προϋπολογισμού και του Κοινοβουλίου για την έγκριση του προϋπολογισμού, είναι σκόπιμο να υπάρχει ένα όργανο που να εκπροσωπεί τα συμφέροντα της Δικαιοσύνης, το Δικαστικό Συμβούλιο, το οποίο θα παρουσιάζει στην Κυβέρνηση τις ανάγκες του δικαστικού συστήματος για τον προϋπολογισμό, προκειμένου να διευκολυνθεί η ενημερωμένη λήψη αποφάσεων. Αυτό το όργανο πρέπει να ακούγεται από το Κοινοβούλιο κατά τη διάρκεια των συζητήσεων για τον προϋπολογισμό. Τα Δικαστικά Συμβούλια μπορεί να παίξουν ρόλο και στην κατανομή του προϋπολογισμού εντός της δικαστικής υπηρεσίας.

Σύνθεση των Δικαστικών Συμβουλίων

7. Όταν έχει συσταθεί Δικαστικό Συμβούλιο, τα μέλη του δικαστικού σώματος θα πρέπει να εκλέγονται από τους συναδέλφους τους και να εκπροσωπούν το δικαστικό σώμα γενικά, συμπεριλαμβανομένων των δικαστών από τα πρωτοβάθμια δικαστήρια. Τα Δικαστικά Συμβούλια δεν πρέπει να κυριαρχούνται από δικαστές ανώτατων δικαστηρίων. Εάν ο Πρόεδρος ενός δικαστηρίου διοριστεί στο Συμβούλιο, πρέπει να παραιτηθεί από τη θέση του ως Προέδρου του δικαστηρίου. Εκτός από έναν σημαντικό αριθμό δικαστικών μελών που εκλέγονται από τους δικαστές, το Δικαστικό Συμβούλιο θα πρέπει να περιλαμβάνει καθηγητές νομικής και, κατά προτίμηση, ένα μέλος του δικηγορικού σώματος, προκειμένου να προωθηθεί μεγαλύτερη ενσωμάτωση και διαφάνεια. Οι εισαγγελείς θα πρέπει να εξαιρούνται, όταν δεν ανήκουν στο ίδιο δικαστικό σώμα με τους δικαστές. Άλλοι εκπρόσωποι των σωμάτων ασφαλείας θα πρέπει επίσης να αποκλείονται

από τη συμμετοχή. Ούτε ο Πρόεδρος του Κράτους ούτε ο Υπουργός Δικαιοσύνης θα πρέπει να προεδρεύουν του Συμβουλίου. Ο Πρόεδρος του Δικαστικού Συμβουλίου θα πρέπει να εκλέγεται με πλειοψηφία από τα μέλη του. Η εργασία του Δικαστικού Συμβουλίου δεν πρέπει να κυριαρχείται από εκπροσώπους της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας.

Σύνθεση των οργάνων που αποφασίζουν για την επιλογή δικαστών

8. Τα μέλη των ειδικών επιτροπών για την επιλογή δικαστών πρέπει να διορίζονται από το Δικαστικό Συμβούλιο από τις τάξεις του νομικού επαγγέλματος, συμπεριλαμβανομένων των μελών της δικαστικής εξουσίας. Όταν τα Δικαστικά Συμβούλια, οι Επιτροπές Προσόντων ή τα Επιτροπικά Κολέγια είναι υπεύθυνα άμεσα για την επιλογή δικαστών, τα μέλη τους θα πρέπει να διορίζονται για συγκεκριμένη θητεία. Εκτός από έναν σημαντικό αριθμό δικαστικών μελών σε αυτό το σώμα επιλογής, είναι επιθυμητή η συμμετοχή άλλων επαγγελματικών ομάδων (καθηγητές νομικής, δικηγόροι) και αυτό θα πρέπει να αποφασίζεται με βάση την κατάλληλη νομική κουλτούρα και εμπειρία. Η σύνθεση αυτής της επιτροπής πρέπει να διασφαλίζει ότι οι πολιτικές αποφάσεις δεν υπερτερούν των προσόντων ενός υποψηφίου για δικαστική θέση.

Σύνθεση των οργάνων που αποφασίζουν για πειθαρχικά θέματα

9. Τα όργανα που είναι αρμόδια για να ακούσουν μια πειθαρχική υπόθεση και να αποφασίσουν για πειθαρχικά μέτρα δεν πρέπει να αποτελούνται αποκλειστικά από δικαστές, αλλά να περιλαμβάνουν εκπροσώπους από το δικαστικό και εξωδικαστικό επαγγελματικό πεδίο. Τα δικαστικά μέλη κατά τη διάρκεια της θητείας τους δεν πρέπει να εκτελούν άλλες λειτουργίες που σχετίζονται με τους δικαστές ή τη δικαστική κοινότητα, όπως η διοίκηση, η κατάρτιση προϋπολογισμού ή η επιλογή δικαστών. Τα όργανα που αποφασίζουν για πειθαρχικές υποθέσεις δικαστών δεν πρέπει να ελέγχονται από την εκτελεστική εξουσία και δεν θα πρέπει να υπάρχει καμία πολιτική επιρροή όσον αφορά την πειθαρχία. Οποιοσδήποτε έλεγχος από την εκτελεστική εξουσία πάνω στα Δικαστικά Συμβούλια ή τα όργανα που είναι αρμόδια για πειθαρχικά θέματα πρέπει να αποφεύγεται.

Διαφάνεια της Δικαστικής Διοίκησης

10. Το Δικαστικό Συμβούλιο πρέπει να συνεδριάζει τακτικά για να εκπληρώνει τα καθήκοντά του. Η δημόσια πρόσβαση στις συνεδριάσεις του Δικαστικού Συμβουλίου και η δημοσίευση των αποφάσεών του πρέπει να διασφαλίζεται με νόμο και στην πράξη.

Ο Ρόλος των Προέδρων των Δικαστηρίων

11. Ο ρόλος των Προέδρων των δικαστηρίων θα πρέπει να περιορίζεται αυστηρά με την έννοια ότι μπορεί να αναλαμβάνουν μόνον δικαστικά καθήκοντα τα οποία είναι ισοδύναμα με αυτά που ασκούν και τα υπόλοιπα μέλη του δικαστηρίου. Οι Πρόεδροι των δικαστηρίων δεν πρέπει να παρεμβαίνουν στη δικαστική κρίση των υπολοίπων δικαστών και δεν θα πρέπει να συμμετέχουν στην επιλογή δικαστών. Ούτε θα πρέπει να έχουν λόγο για τις αμοιβές. Μπορούν να αναλάβουν αντιπροσωπευτικά και διοικητικά καθήκοντα, όπως και τον έλεγχο του μη δικαστικού προσωπικού. Οι διοικητικές λειτουργίες απαιτούν

κατάρτιση σε διοικητικές ικανότητες. Οι Πρόεδροι των δικαστηρίων δεν πρέπει να καταχρώνται την εξουσία τους για να επηρεάζουν την κατανομή των πόρων του δικαστηρίου με σκοπό την επιρροή στους δικαστές.

Κατανομή υποθέσεων

12. Οι διοικητικές αποφάσεις που μπορεί να επηρεάσουν την ουσιαστική δικαστική κρίση δεν πρέπει να ανήκουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα των Προέδρων των δικαστηρίων. Ένα παράδειγμα είναι η κατανομή των υποθέσεων, η οποία θα πρέπει να είναι είτε τυχαία είτε βάσει προκαθορισμένων, σαφών και αντικειμενικών κριτηρίων που καθορίζονται από μια επιτροπή δικαστών του δικαστηρίου. Μόλις εγκριθεί ένας μηχανισμός κατανομής, δεν θα πρέπει να επηρεάζεται.

Ατομικά μπόνους και προνόμια

13. Μακροπρόθεσμα, τα μπόνους και τα προνόμια θα πρέπει να καταργηθούν και οι μισθοί να αυξηθούν σε επαρκές επίπεδο, το οποίο να ικανοποιεί τις ανάγκες των δικαστών για ένα κατάλληλο βιοτικό επίπεδο και να αντανakλά επαρκώς την ευθύνη του επαγγέλματός τους. Εφόσον τα μπόνους και τα προνόμια εξακολουθούν να υπάρχουν, θα πρέπει να απονέμονται βάσει προκαθορισμένων κριτηρίων και διαφανούς διαδικασίας. Οι Πρόεδροι των δικαστηρίων δεν θα πρέπει να έχουν λόγο για τα μπόνους ή τα προνόμια.

Περιορισμένος Ρόλος στην Πειθαρχία Δικαστών

14. Οι Πρόεδροι των δικαστηρίων μπορούν να καταθέσουν καταγγελία στο όργανο που είναι αρμόδιο για την παραλαβή καταγγελιών και τη διεξαγωγή πειθαρχικών ερευνών. Για να διασφαλιστεί η ανεξάρτητη και αντικειμενική επισκόπηση της καταγγελίας, οι Πρόεδροι των δικαστηρίων δεν θα πρέπει να έχουν την εξουσία να ξεκινήσουν ή να λάβουν πειθαρχικό μέτρο.

Περιορισμένη Θητεία

15. Οι Πρόεδροι των δικαστηρίων πρέπει να διορίζονται για περιορισμένο αριθμό ετών, με τη δυνατότητα μιας μόνον ανανέωσης. Σε περίπτωση εκτελεστικού διορισμού, η θητεία θα πρέπει να είναι σύντομη, χωρίς δυνατότητα ανανέωσης.

Διαφανής και Ανεξάρτητη Επιλογή Προέδρων Δικαστηρίων

16. Η επιλογή των Προέδρων των δικαστηρίων πρέπει να είναι διαφανής. Οι θέσεις των Προέδρων των δικαστηρίων θα πρέπει να δημοσιεύονται. Όλοι οι δικαστές με την απαιτούμενη εμπειρία/προϋπηρεσία μπορούν να υποβάλουν αίτηση. Το αρμόδιο όργανο για την επιλογή μπορεί να διενεργήσει συνεντεύξεις με τους υποψηφίους. Μια καλή επιλογή είναι να εκλέγονται οι Πρόεδροι των δικαστηρίων από τους δικαστές του συγκεκριμένου δικαστηρίου. Σε περίπτωση εκτελεστικού διορισμού, ένα συμβουλευτικό όργανο, όπως το Δικαστικό Συμβούλιο ή η Επιτροπή Προσόντων, το οποίο λαμβάνει υπόψη και τις απόψεις από το τοπικό δικαστήριο, πρέπει να έχει το δικαίωμα να κάνει πρόταση, την οποία η εκτελεστική εξουσία μπορεί να απορρίψει μόνον με αιτιολογημένη

απόφαση. Σε αυτήν την περίπτωση, το συμβουλευτικό όργανο μπορεί να προτείνει διαφορετικό υποψήφιο. Επιπλέον για να υπάρχει προστασία από υπερβολική επιρροή της εκτελεστικής εξουσίας, το συμβουλευτικό όργανο θα πρέπει να μπορεί να ακυρώσει το εκτελεστικό βέτο με πλειοψηφία.

Μέρος II – Επιλογή και εκπαίδευση δικαστών

Διαφορετικότητα στην πρόσβαση στο δικαστικό επάγγελμα

17. Η πρόσβαση στο δικαστικό επάγγελμα πρέπει να παρέχεται όχι μόνον σε νέους νομικούς με ειδική εκπαίδευση, αλλά και σε νομικούς με σημαντική εμπειρία στον νομικό τομέα (δηλαδή μέσω εισόδου μεσαίας καριέρας στη Δικαιοσύνη). Ο βαθμός στον οποίον η εμπειρία που αποκτήθηκε στον συναφή τομέα μπορεί να καταστήσει τους υποψηφίους κατάλληλους για δικαστικές θέσεις πρέπει να αξιολογείται με προσοχή.

Βελτίωση της νομικής εκπαίδευσης

18. Η πρόσβαση στο δικαστικό επάγγελμα πρέπει να περιορίζεται σε εκείνους τους υποψηφίους που κατέχουν πτυχίο ανώτατης νομικής εκπαίδευσης. Στο πανεπιστημιακό πρόγραμμα θα πρέπει να δίδεται περισσότερη έμφαση στην ανάπτυξη αναλυτικών δεξιοτήτων. Στοιχεία όπως μελέτες περιπτώσεων, πρακτική εμπειρία, νομικές κλινικές και προσομοίωση δικαστικών διαδικασιών πρέπει να ενσωματώνονται στο πρόγραμμα. Το ίδιο επίπεδο εκπαίδευσης πρέπει να διασφαλίζεται τόσο στα κρατικά όσο και στα ιδιωτικά πανεπιστήμια, συμπεριλαμβανομένων των προγραμμάτων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Η εξωτερική αξιολόγηση των πανεπιστημιακών προγραμμάτων μπορεί να συμβάλει θετικά στη βελτίωσή της.

Βελτίωση της ειδικής εκπαίδευσης των δικαστών

19. Όταν οι σχολές για δικαστές αποτελούν μέρος των διαδικασιών επιλογής, πρέπει να είναι ανεξάρτητες από την εκτελεστική εξουσία. Τα προγράμματα εκπαίδευσης πρέπει να επικεντρώνονται στις ανάγκες του δικαστικού σώματος και να συμπληρώνουν την πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Αυτά θα πρέπει να περιλαμβάνουν θέματα ηθικής, επικοινωνιακές δεξιότητες, ικανότητα επίλυσης διαφορών, διοικητικές ικανότητες και δεξιότητες νομικής σύνταξης. Εάν υπάρχει Δικαστικό Συμβούλιο, αυτό μπορεί να υιοθετήσει προτάσεις για τη νομική εκπαίδευση των δικαστών, οι οποίες να περιλαμβάνουν τη διάκριση αναγκαίων δεξιοτήτων και τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση των δικαστών.

20. Η ειδική εκπαίδευση, ως αναφέρεται στην παράγραφο 19, πρέπει επίσης να παρέχεται σε εκπροσώπους άλλων νομικών επαγγελμάτων που προσχωρούν στη δικαστική υπηρεσία.

Διαδικασία πρόσληψης

21. Για να διασφαλιστεί η διαφάνεια στη διαδικασία επιλογής, η διαδικασία και τα κριτήρια για την επιλογή δικαστών πρέπει να καθορίζονται σαφώς με τον νόμο. Η

ανακοίνωση της θέσης και των όρων και προϋποθέσεων πρέπει να δημοσιεύεται και να διανέμεται ευρέως. Ο κατάλογος όλων των υποψηφίων που αιτούνται (ή τουλάχιστον η μικρή λίστα) πρέπει να είναι δημοσίως διαθέσιμος. Το σώμα επιλογής πρέπει να είναι ανεξάρτητο, αντιπροσωπευτικό και υπεύθυνο προς το κοινό. Θα πρέπει να διενεργείται συνέντευξη τουλάχιστον με τους υποψηφίους που έχουν φτάσει στον τελικό γύρο, με την προϋπόθεση ότι το θέμα της συνέντευξης και η βαρύτητά της στη διαδικασία επιλογής θα είναι προκαθορισμένα.

22. Εάν πραγματοποιούνται έλεγχοι υποβάθρου, αυτοί θα πρέπει να διενεργούνται με τη μέγιστη προσοχή και αυστηρά βάσει του κράτους δικαίου. Η αρμόδια Αρχή μπορεί να ζητήσει έλεγχο ποινικού μητρώου και άλλων λόγων αποκλεισμού από την αστυνομία. Τα αποτελέσματα αυτού του ελέγχου πρέπει να είναι διαθέσιμα στον υποψήφιο, ο οποίος θα πρέπει να έχει το δικαίωμα να προσβάλει τα αποτελέσματα στο δικαστήριο. Δεν πρέπει να πραγματοποιούνται άλλοι έλεγχοι υποβάθρου από οποιαδήποτε υπηρεσία ασφαλείας. Η απόφαση να απορριφθεί ένας υποψήφιος με βάση τους ελέγχους υποβάθρου πρέπει να είναι αιτιολογημένη.

23. Όταν η τελική τοποθέτηση δικαστή ανήκει στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, η διακριτική του εξουσία να διορίσει πρέπει να περιορίζεται σε υποψηφίους που έχει προτείνει το σώμα επιλογής (π.χ. Δικαστικό Συμβούλιο, Επιτροπή Προσόντων ή Επιτροπή Εμπειρογνομόνων). Η άρνηση διορισμού τέτοιου υποψηφίου μπορεί να βασιστεί μόνον σε διαδικαστικά ζητήματα και πρέπει να είναι αιτιολογημένη. Σε αυτήν την περίπτωση, το σώμα επιλογής θα πρέπει να επανεξετάσει την απόφασή του. Μια εισήγηση θα ήταν να δίνεται στο σώμα επιλογής η δυνατότητα να υπερβεί το βέτο του προεδρικού διορισμού με πλειοψηφία. Όλες οι αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται εντός καθορισμένων σύντομων χρονικών ορίων από τον νόμο.

Εκπροσώπηση μειονοτήτων στη Δικαιοσύνη

24. Γενικά θα ήταν επιθυμητό η σύνθεση της δικαστικής εξουσίας να αντανakλά τη σύνθεση του πληθυσμού στο σύνολό του. Για να αυξηθεί η εκπροσώπηση των μειονοτήτων στη δικαστική εξουσία, οι υποεκπροσωπούμενες ομάδες πρέπει να ενθαρρύνονται να αποκτούν τα απαραίτητα προσόντα, για να γίνουν δικαστές. Ουδείς πρέπει να αποκλείεται επειδή ανήκει σε μια συγκεκριμένη μειονοτική ομάδα.

Μέρος III – Λογοδοσία των δικαστών και ανεξαρτησία στη δικαστική απόφαση

Πειθαρχικές Διαδικασίες

25. Οι πειθαρχικές διαδικασίες κατά των δικαστών πρέπει να αφορούν περιπτώσεις σοβαρής και αδικαιολόγητης επαγγελματικής ανηθικότητας, οι οποίες πλήττουν την αξιοπιστία της Δικαιοσύνης. Η πειθαρχική ευθύνη των δικαστών δεν πρέπει να επεκτείνεται στο περιεχόμενο των αποφάσεών τους ή των εκδοθεισών ετυμηγοριών, περιλαμβανομένων των διαφορών στις νομικές ερμηνείες των δικαστηρίων, των δικαστικών λαθών ή της κριτικής των δικαστηρίων.

Ανεξάρτητο Όργανο για Πειθαρχικές Αποφάσεις

26. Θα πρέπει να υπάρχει ένα ειδικό ανεξάρτητο όργανο (δικαστήριο, επιτροπή ή συμβούλιο) για να αποφασίζει σε περιπτώσεις πειθαρχικής ευθύνης των δικαστών. Τα όργανα που αποφασίζουν σε πειθαρχικές υποθέσεις δεν μπορούν να είναι αρμόδια και για την έναρξή τους ή να περιλαμβάνουν άτομα που έχουν την εξουσία να τις ξεκινήσουν. Αυτά τα όργανα πρέπει να παρέχουν στους κατηγορούμενους δικαστές διαδικαστικές εγγυήσεις, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος να υποβάλουν υπεράσπιση και του δικαιώματος να προσφύγουν σε αρμόδιο δικαστήριο. Η διαφάνεια θα πρέπει να είναι ο κανόνας στις πειθαρχικές διαδικασίες των δικαστών. Οι συνεδριάσεις πρέπει να είναι ανοικτές, εκτός αν ο/η κατηγορούμενος/η δικαστής ζητήσει να είναι κλειστές. Σε αυτήν την περίπτωση, το δικαστήριο θα αποφασίσει εάν το αίτημα είναι δικαιολογημένο. Οι αποφάσεις για πειθαρχικά μέτρα πρέπει να παρέχουν αιτιολογίες. Οι τελικές αποφάσεις για πειθαρχικά μέτρα πρέπει να δημοσιεύονται.

Επαγγελματική αξιολόγηση των δικαστών

27. Όταν πραγματοποιούνται επαγγελματικές αξιολογήσεις των δικαστών, αυτές δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται με σκοπό να βλάψουν την ανεξαρτησία της δικαστικής απόφασης. Η αξιολόγηση της απόδοσης των δικαστών πρέπει να είναι κυρίως ποιοτική και να επικεντρώνεται στις ικανότητές τους, όπως:

- επαγγελματική ικανότητα (γνώση του νόμου, ικανότητα διεξαγωγής δικών, ικανότητα συγγραφής αιτιολογημένων αποφάσεων) ·
- προσωπική ικανότητα (ικανότητα διαχείρισης φόρτου εργασίας, ικανότητα λήψης αποφάσεων, ανοικτότητα στις νέες τεχνολογίες) ·
- κοινωνική ικανότητα (ικανότητα μεσολάβησης, σεβασμός προς τα μέρη) · και
- για ενδεχόμενη προαγωγή σε διοικητική θέση, ικανότητα ηγεσίας.

Αυτές οι ίδιες ικανότητες πρέπει να καλλιεργούνται στα προγράμματα εκπαίδευσης των δικαστών και στην καθημερινή εργασία τους.

28. Οι δικαστές δεν πρέπει να αξιολογούνται, υπό οποιεσδήποτε συνθήκες, για το περιεχόμενο των αποφάσεών τους ή των ετυμηγοριών τους (είτε άμεσα είτε μέσω της υπολογιστικής μέτρησης ποσοστών αναίρεσης). Ο τρόπος με τον οποίον δικαστής αποφασίζει μία υπόθεση δεν πρέπει οποτεδήποτε να αποτελεί τη βάση για ποινή. Στατιστικά στοιχεία για την αποδοτικότητα των δικαστηρίων πρέπει να χρησιμοποιούνται κυρίως για διοικητικούς σκοπούς και να αποτελούν μόνον έναν από τους παράγοντες στην αξιολόγηση των δικαστών. Οι αξιολογήσεις των δικαστών μπορεί να χρησιμοποιούνται για να βοηθήσουν τους δικαστές να εντοπίσουν τομείς της δουλειάς τους στους οποίους μπορεί να θέλουν να βελτιωθούν και για σκοπούς ενδεχόμενης προαγωγής. Περιοδικές εξετάσεις για τους δικαστές (πιστοποιήσεις) που μπορεί να οδηγήσουν σε απόλυση ή άλλες ποινές δεν είναι κατάλληλες για δικαστές με ισόβια θητεία.

29. Τα κριτήρια για την επαγγελματική αξιολόγηση πρέπει να είναι σαφώς καθορισμένα, διαφανή και ομοιόμορφα. Τα βασικά κριτήρια πρέπει να παρέχονται από τον νόμο. Τα ακριβή κριτήρια που χρησιμοποιούνται στις περιοδικές αξιολογήσεις θα καθορίζονται περαιτέρω σε κανονιστικά κείμενα, μαζί με το χρονικό πλαίσιο και τους μηχανισμούς για την εκτέλεση των αξιολογήσεων.

Ανεξάρτητες αξιολογήσεις

30. Ενώ το Δικαστικό Συμβούλιο μπορεί να παίζει ρόλο στον καθορισμό των κριτηρίων και της διαδικασίας, οι επαγγελματικές αξιολογήσεις πρέπει να πραγματοποιούνται σε τοπικό επίπεδο. Οι αξιολογήσεις θα διεξάγονται κυρίως από άλλους δικαστές. Οι Πρόεδροι των δικαστηρίων δεν πρέπει να έχουν την αποκλειστική αρμοδιότητα να αξιολογούν τους δικαστές, αλλά ο ρόλος τους θα πρέπει να συμπληρώνεται από μία ομάδα δικαστών από τα ίδια και άλλα δικαστήρια. Αυτή η ομάδα θα πρέπει επίσης να λάβει υπόψη τις απόψεις τρίτων που έχουν τακτική συναναστροφή με τον/τη δικαστή (όπως δικηγόροι) και καθηγητές νομικής, όσον αφορά την επιμέλεια, τον σεβασμό προς τα μέρη και τους κανόνες διαδικασίας.

31. Οι αξιολογήσεις θα πρέπει να περιλαμβάνουν έλεγχο των γραπτών αποφάσεων των δικαστών και παρακολούθηση του τρόπου που διεξάγουν τις δίκες. Οι αξιολογήσεις πρέπει να είναι διαφανείς. Οι δικαστές πρέπει να ακούγονται και να ενημερώνονται για το αποτέλεσμα της αξιολόγησης, με δυνατότητες για αναθεώρηση μέσω ένστασης.

Επαγγελματική λογοδοσία μέσω διαφάνειας

32. Η διαφάνεια θα πρέπει να είναι ο κανόνας για τις δίκες. Για να παρέχουν αποδείξεις για τη συμπεριφορά των δικαστών στην αίθουσα του δικαστηρίου και για ακριβή πρακτικά δικών, οι ακροάσεις θα πρέπει να καταγράφονται με ηλεκτρονικά μέσα που παρέχουν πλήρη αναπαραγωγή. Τα γραπτά πρακτικά και οι στενογραφικές αναφορές δεν είναι επαρκή. Για να ενισχυθεί η επαγγελματική και δημόσια λογοδοσία των δικαστών, οι αποφάσεις πρέπει να δημοσιεύονται σε βάσεις δεδομένων και ιστοσελίδες με τρόπους που τις καθιστούν πραγματικά προσβάσιμες και δωρεάν. Οι αποφάσεις πρέπει να εντοπίζονται ανάλογα με το θέμα, τα νομικά ζητήματα που ανακύπτουν και τα ονόματα των δικαστών που τις υπέγραψαν. Οι αποφάσεις των οργάνων που αποφασίζουν για πειθαρχικά θέματα θα πρέπει επίσης να δημοσιεύονται.

33. Για να διευκολυνθεί η εμπιστοσύνη του κοινού προς τα δικαστήρια, οι Αρχές θα πρέπει να ενθαρρύνουν την πρόσβαση δημοσιογράφων στα δικαστήρια και να θεσπίσουν θέσεις γραμματέα Τύπου ή υπεύθυνου ΜΜΕ. Δεν θα πρέπει να υπάρχουν εμπόδια ή περιορισμοί για τους δημοσιογράφους κατά τη διάρκεια των δικών.

Οι πρόνοιες των ΣΒ

Μέρος Ι: Δικαστικά συμβούλια και αυτοδιοικούμενα όργανα

Ανεξαρτησία και αμεροληψία των Δικαστικών Συμβουλίων και των αυτοδιοικούμενων οργάνων

1. Λαμβάνοντας υπόψη τον ρόλο τους στην προστασία της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης στο σύνολό της, τα Δικαστικά Συμβούλια και τα αυτοδιοικούμενα όργανα, όπου υπάρχουν, θα πρέπει να είναι και αυτά ανεξάρτητα και αμερόληπτα.

Σύνθεση των Δικαστικών Συμβουλίων

2. Όταν ιδρύεται ένα Δικαστικό Συμβούλιο, αυτό θα πρέπει να αποτελείται από μια μικρή πλειονότητα δικαστών που εκλέγονται από τους συναδέλφους τους. Τα μέλη του Δικαστικού Συμβουλίου θα πρέπει να εκπροσωπούν τη Δικαιοσύνη στο σύνολό της, συμπεριλαμβανομένων των δικαστών των πρώτων βαθμίδων. Τα Δικαστικά Συμβούλια δεν θα πρέπει να κυριαρχούνται από δικαστές εφετείων ή άλλων δικαστηρίων ανώτερων βαθμίδων. Όταν ο Πρόεδρος ενός δικαστηρίου διορίζεται στο Δικαστικό Συμβούλιο, θα πρέπει να παραιτείται από τη θέση του ως Πρόεδρος του δικαστηρίου. Για την προώθηση της ενσωμάτωσης και της διαφάνειας, τα Δικαστικά Συμβούλια θα πρέπει να έχουν πλουραλιστική σύνθεση με ποικιλία νομικών επαγγελματιών, περιλαμβανομένων των καθηγητών νομικής, εκπροσώπων του Δικηγορικού Συλλόγου και εμπειρών και σεβαστών μελών της κοινωνίας των πολιτών, με αποδεδειγμένο μακροχρόνιο έργο στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας και της λογοδοσίας της Δικαιοσύνης. Για την ενίσχυση της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης, όταν οι εισαγγελείς δεν ανήκουν στο ίδιο δικαστικό σώμα με τους δικαστές, θα πρέπει να εξαιρούνται από τα Δικαστικά Συμβούλια. (ΣΚ 7).

Δεν θα πρέπει να υπάρχουν μέλη της εκτελεστικής ή νομοθετικής εξουσίας στα Δικαστικά Συμβούλια. Όταν τέτοια μέλη είναι ήδη παρόντα, δεν θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα ψήφου ή συμμετοχής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων που αφορούν ζητήματα δικαστικής ανεξαρτησίας, περιλαμβανομένων των πειθαρχικών ευθυνών, αξιολόγησης, μεταθέσεων, επιλογής ή διορισμού δικαστών. Οι κανόνες σχετικά με τη σύνθεση των Δικαστικών Συμβουλίων και την επιλογή και διορισμό των μελών τους θα πρέπει να διασφαλίζουν την ισότητα των φύλων και την ποικιλία. (ΣΚ 7).

Διάρθρωση αρμοδιοτήτων στη δικαστική διοίκηση

4. Ορισμένες φορές, προκειμένου να αποφευχθεί η υπερβολική συγκέντρωση εξουσίας σε ένα δικαστικό όργανο και οι αντιλήψεις για κομματισμό, οι αρμοδιότητες διανέμονται μεταξύ των δικαστικών αυτοδιοικούμενων οργάνων και σε ξεχωριστά όργανα ανατίθενται ειδικά καθήκοντα δικαστικής διοίκησης, όπως η επιλογή, προαγωγή και εκπαίδευση των δικαστών, η πειθαρχία, η αξιολόγηση της απόδοσης και ο προϋπολογισμός. (ΣΚ 2). Σε αυτές τις περιπτώσεις:

(α) Όλα τα εν λόγω όργανα θα πρέπει να είναι ανεξάρτητα από την εκτελεστική εξουσία και τη νομοθετική εξουσία και ελεύθερα από οποιαδήποτε αθέμιτη εξωτερική πίεση. Τα

μέλη τους θα πρέπει να απολαμβάνουν εγγυήσεις ανεξαρτησίας παρόμοιες με αυτές των δικαστών.

(β) Τέτοια όργανα δεν θα πρέπει να χρησιμοποιούνται για να υπονομεύσουν την ανεξαρτησία άλλων δικαστικών αυτοδιοικούμενων οργάνων.

(γ) Η σύνθεση κάθε οργάνου θα πρέπει να αντικατοπτρίζει τις ανάγκες της λειτουργίας του.

(δ) Η λειτουργία αυτών των οργάνων θα πρέπει να ρυθμίζεται από τον νόμο και όχι με εκτελεστικά διατάγματα.

(ε) Η αποδοτικότητα και η αποτελεσματικότητα αυτών των οργάνων θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και να αναθεωρούνται περιοδικά.

Εκλογή δικαστών-μελών στα δικαστικά συμβούλια και τα αυτοδιοικούμενα όργανα

5. Η διαδικασία εκλογής των δικαστών μελών των Δικαστικών Συμβουλίων θα πρέπει να είναι ελεύθερη από παρεμβάσεις από την εκτελεστική ή τη νομοθετική εξουσία ή από δικαστικές Αρχές εκτός του Δικαστικού Συμβουλίου. Τα αποτελέσματα της εκλογής θα πρέπει να θεωρούνται δεσμευτικά για την εκτελεστική, τη νομοθετική και τη δικαστική εξουσία (χωρίς να θίγεται η διαδικασία του δικαστικού ελέγχου) και η εμπλοκή τους στη διαδικασία εκλογής δεν θα πρέπει να αλλοιώνει τη βούληση των ψηφοφόρων.

Εκλογή μη δικαστικών μελών στα δικαστικά συμβούλια και τα αυτοδιοικούμενα όργανα

6. Τα μη δικαστικά μέλη των Δικαστικών Συμβουλίων θα πρέπει να προτείνονται από φορείς που είναι αυτόνομοι από την εκτελεστική, τη νομοθετική ή τη δικαστική εξουσία, όπως τα πανεπιστήμια και οι Δικηγορικοί Σύλλογοι. Όταν τέτοιοι φορείς δεν υπάρχουν ή δεν εκπροσωπούν τα συμφέροντα της κατηγορίας των μη δικαστικών μελών που επιλέγονται για το Δικαστικό Συμβούλιο, τα μη δικαστικά μέλη, όπως οι άνθρωποι από οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, μπορούν να προταθούν από τους συναδέλφους τους. Τα μη δικαστικά μέλη θα πρέπει να εκλέγονται με ειδική πλειοψηφία από τη νομοθετική εξουσία, απαιτώντας ευρύτατη συναίνεση στο Κοινοβούλιο. Εάν δεν επιτευχθεί συμβιβασμός, τα μέλη θα πρέπει να παραμένουν στις θέσεις τους και μπορεί να εξεταστούν μέτρα για την αποτροπή αδιεξόδου.

Η ακεραιότητα των μελών των Δικαστικών Συμβουλίων και των αυτοδιοικούμενων οργάνων

7. Η ακεραιότητα των υποψηφίων για τα Δικαστικά Συμβούλια και άλλα αυτοδιοικούμενα όργανα (τόσο δικαστικών όσο και μη δικαστικών μελών) μπορεί να αξιολογείται από όργανα που αποτελούνται από άτομα υψηλού ηθικού αναστήματος, συμπεριλαμβανομένων διεθνών εμπειρογνομόνων, μέσω διαδικασίας που ορίζεται από τον νόμο (βλ. ΣΚ 22 για περιγραφή των αρχών που πρέπει να εφαρμοστούν εάν διενεργηθούν έλεγχοι στο πλαίσιο της αξιολόγησης της ακεραιότητας των υποψηφίων για τα Δικαστικά Συμβούλια). Οι αποφάσεις τέτοιων οργάνων θα πρέπει να υπόκεινται σε

δικαστικό έλεγχο. Η ανεξάρτητη και αμερόληπτη παρακολούθηση της υποψηφιότητας και εκλογής των μελών των Δικαστικών Συμβουλίων μπορεί να ενισχύσει τη λογοδοσία και τη διαφάνεια.

Μέρος II: Λογοδοσία των Δικαστικών Συμβουλίων και των αυτοδιοικούμενων οργάνων.

Γενικές αρχές λογοδοσίας

8. Για το όφελος των απόρων, η κοινωνία εμπιστεύεται στα Δικαστικά Συμβούλια και σε άλλα όργανα εξουσίες για την αυτοδιοίκηση της Δικαιοσύνης, προκειμένου να διευκολύνουν και να προστατεύουν την ανεξαρτησία των δικαστών στη λήψη αποφάσεων. Τα Δικαστικά Συμβούλια και τα άλλα αυτοδιοικούμενα όργανα πρέπει να λογοδοτούν στην κοινωνία για τις εξουσίες τους. Ως όργανα που τους έχουν ανατεθεί εκτενείς εξουσίες, έχουν αντίστοιχα υψηλή υποχρέωση να λογοδοτούν για αυτές.

9. Για την απόκτηση και διατήρηση της εμπιστοσύνης της κοινωνίας, τα Δικαστικά Συμβούλια και τα άλλα αυτοδιοικούμενα όργανα πρέπει να αναπτύξουν μια κουλτούρα λογοδοσίας, πράγμα που σημαίνει ότι πρέπει να λογοδοτούν για τις ενέργειές τους, ακόμη και χωρίς νομική υποχρέωση να το κάνουν. Ο πυρήνας της κουλτούρας πρέπει να είναι η λογοδοσία για τις ενέργειές τους, εκτός εάν υπάρχουν δικαιολογημένοι λόγοι για να μην το κάνουν. Η απόφαση του Δικαστικού Συμβουλίου ή άλλου αυτοδιοικούμενου οργάνου να μην λογοδοτήσει για κάτι πρέπει να λαμβάνεται μόνον σε περιπτώσεις όπου αυτό ενδέχεται να θέσει σε κίνδυνο ή να θεωρηθεί ότι θέτει σε κίνδυνο τη δικαστική ανεξαρτησία.

Μέτρα λογοδοσίας

10. Τα Δικαστικά Συμβούλια και τα αυτοδιοικούμενα όργανα πρέπει να χρησιμοποιούν μια ποικιλία εργαλείων για να διασφαλίσουν τη λογοδοσία τους. Πρέπει να δημοσιοποιούν όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες, περιλαμβανομένων των ετήσιων εκθέσεων τους, των αιτιολογημένων δημοσιευμένων αποφάσεών τους, των επαφών με τα ΜΜΕ, των διαδικασιών του Συμβουλίου, του επιπέδου αποδοχών και των εξόδων μετακίνησης και άλλων επίσημων εξόδων των μελών του Συμβουλίου, των περιουσιακών στοιχείων των μελών του Συμβουλίου και της διαθεσιμότητας και χρήσης επίσημων πόρων, όπως οχημάτων και διαμερισμάτων που ανήκουν στο Συμβούλιο. Αυτές οι πληροφορίες πρέπει να είναι διαθέσιμες σε διάφορες προσβάσιμες μορφές, περιλαμβανομένων αυτών για άτομα με αναπηρίες και σε γλώσσες εκτός της κυρίαρχης.

Επικοινωνία με άλλα κρατικά όργανα και το κοινό

11. Τα Δικαστικά Συμβούλια πρέπει να συμμετέχουν σε τακτικό διάλογο με άλλα κρατικά όργανα, περιλαμβανομένων των εκτελεστικών και νομοθετικών εξουσιών, προκειμένου να διασφαλίζεται η αποτελεσματική λειτουργία των δικαστικών οργάνων. Για την ενίσχυση της εμπιστοσύνης του κοινού μέσω αυξημένης επιτήρησης και λογοδοσίας των δραστηριοτήτων, τα Δικαστικά Συμβούλια πρέπει να συμμετέχουν σε συχνό και τακτικό διάλογο με την κοινωνία των πολιτών, τα ΜΜΕ και το κοινό γενικότερα και να

λαμβάνουν μέτρα, όπως η εισαγωγή διαδικασιών υποβολής παραπόνων, η διεξαγωγή ερευνών ικανοποίησης χρηστών και άλλες δραστηριότητες εξωστρέφειας.

Όρια λογοδοσίας

12. Τα Δικαστικά Συμβούλια δεν πρέπει να παρέχουν πληροφορίες για ή να συμμετέχουν σε διάλογο για, ατομικές υποθέσεις με τρόπο που να επηρεάζει αρνητικά την κρίση. Δεν πρέπει να παρέχουν πληροφορίες ή να συμμετέχουν σε διάλογο σχετικά με την ατομική απόδοση δικαστών. Τα Δικαστικά Συμβούλια πρέπει να εμφανίζονται για διάλογο ενώπιον του Κοινοβουλίου ή άλλων οργάνων σε εθελοντική βάση και μόνον για να εξετάσουν ζητήματα πολιτικής, νομοθεσίας, τύπους υποθέσεων και άλλα ζητήματα που σχετίζονται με τη λειτουργία της Δικαιοσύνης γενικότερα και όχι σε σχέση με ατομικές υποθέσεις ή δικαστές. Τα μέλη των Δικαστικών Συμβουλίων δεν πρέπει να απολύονται από την εκτελεστική ή τη νομοθετική εξουσία πριν από την ολοκλήρωση της θητείας τους, εκτός εάν έχουν βρεθεί υπεύθυνα για σοβαρές πειθαρχικές ή ποινικές παραβάσεις.

Ρόλος των Δικαστικών Συμβουλίων και των αυτοδιοικούμενων οργάνων στην επιλογή των δικαστών

13. Για την προώθηση της λογοδοσίας και της διαφάνειας, τα όργανα επιλογής πρέπει να υποχρεούνται από τον νόμο να εκδίδουν αιτιολογημένες αποφάσεις. Ενώ τα αποτελέσματα της διαδικασίας επιλογής πρέπει να δημοσιοποιούνται, η αιτιολόγηση των αποφάσεων επιλογής πρέπει να παραμένει εμπιστευτική και να μην δημοσιεύεται. Τα όργανα επιλογής πρέπει να προετοιμάζουν μια επαρκή περίληψη της αιτιολόγησης της πλειοψηφίας τους, δίνοντας λόγους για τη βαθμολόγηση των υποψηφίων και την υποψηφιότητα για διορισμό με βάση τα προκαθορισμένα κριτήρια. Το έγγραφο αυτό πρέπει να είναι διαθέσιμο στους υποψηφίους κατόπιν αιτήματος μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας υποψηφιότητας. Οι αποφάσεις επιλογής πρέπει να υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο από ανεξάρτητο και αμερόληπτο όργανο. Εάν ο δικαστικός έλεγχος ξεκινήσει από υποψήφιο, μπορεί να προβλεφθεί εξαίρεση από τον κανόνα της εμπιστευτικότητας. Αυτό μπορεί να επιτρέπει στο δικαστήριο να έχει πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με την αξιολόγηση του υποψηφίου και τις βαθμολογίες των άλλων υποψηφίων, ενώ επιβάλλει την υποχρέωση στα μέρη της διαδικασίας να τηρούν τις πληροφορίες εμπιστευτικές. Τα Δικαστικά Συμβούλια πρέπει να αναπτύξουν σαφείς ηθικούς κανόνες για τη συμπεριφορά των μελών τους όσον αφορά την επιλογή και τον διορισμό των δικαστών. Το Δικαστικό Συμβούλιο πρέπει να αναπτύξει αντικειμενικά κριτήρια για τις διακριτικές τοποθετήσεις, ιδιαίτερα σε ανώτερες θέσεις, ενώ τηρεί τα κριτήρια και τις διαδικασίες για την επιλογή των δικαστών που καθορίζονται παραπάνω (για τη διαδικασία επιλογής γενικά, ΣΚ 3, 4 και 21-23).

Πειθαρχικές διαδικασίες για τα μέλη των Δικαστικών Συμβουλίων

14. Οι πειθαρχικές διαδικασίες για τα μέλη των Δικαστικών Συμβουλίων πρέπει να διεξάγονται από όργανα που δεν περιλαμβάνουν μέλη των Δικαστικών Συμβουλίων. Αυτά τα όργανα μπορεί να συσταθούν ειδικά από τον νόμο και οι αποφάσεις τους πρέπει να είναι αιτιολογημένες και να υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο. Τα μέλη των Δικαστικών

Συμβουλίων που υπόκεινται σε πειθαρχικές διαδικασίες πρέπει να απολαμβάνουν τις ίδιες διαδικαστικές εγγυήσεις με τους δικαστές που υπόκεινται σε τέτοιες διαδικασίες.

Λειτουργική ασυλία των μελών των Δικαστικών Συμβουλίων

15. Τα μέλη των Δικαστικών Συμβουλίων πρέπει να απολαμβάνουν μόνον λειτουργική ασυλία, περιλαμβανομένων των δημόσια εκφρασμένων απόψεων, ομιλιών και ψήφων. Τα μέλη των Δικαστικών Συμβουλίων που διαπράττουν ποινικά αδικήματα κατά την άσκηση των καθηκόντων τους δεν πρέπει να απολαμβάνουν ασυλία από ποινική δίωξη.

Μέρος III: Πειθαρχικά όργανα και διαδικασίες

Σχέση μεταξύ πειθαρχικών διαδικασιών και δικαστικής ασυλίας

16. Οι πειθαρχικές διαδικασίες έχουν σκοπό να καταστήσουν τους δικαστές υπεύθυνους για τη συμπεριφορά τους, ενώ η δικαστική ασυλία τους προστατεύει από αδικαιολόγητη δίωξη που αφορά την άσκηση των νόμιμων δικαστικών τους καθηκόντων. Οι δικαστές μπορεί να υπόκεινται σε ποινική ή αστική ευθύνη, όπως και οι άλλοι πολίτες, όταν δεν ασκούν δικαστικά καθήκοντα. Οι δικαστές που διαπράττουν ποινικό αδίκημα κατά την άσκηση των καθηκόντων τους δεν πρέπει να απολαμβάνουν ασυλία από ποινική δίωξη.

Σύνθεση των οργάνων που αποφασίζουν για πειθαρχικά ζητήματα

17. Τα όργανα που αποφασίζουν για τα πειθαρχικά ζητήματα των δικαστών δεν πρέπει να ελέγχονται από την εκτελεστική εξουσία ούτε πρέπει να υπάρχει πολιτική επιρροή σχετικά με την πειθαρχία των δικαστών. Οποιοσδήποτε έλεγχος από την εκτελεστική εξουσία στα όργανα που είναι αρμόδια για πειθαρχικά θέματα πρέπει να αποφεύγεται. Τα όργανα που είναι αρμόδια για την εκδίκαση πειθαρχικών υποθέσεων και για την επιβολή πειθαρχικών μέτρων πρέπει να είναι ανεξάρτητα και να μην περιλαμβάνουν εν ενεργεία μέλη της εκτελεστικής ή της νομοθετικής εξουσίας. Τα όργανα που επιλαμβάνονται πειθαρχικών υποθέσεων δεν πρέπει να περιλαμβάνουν μέλη που έχουν τη νομική αρμοδιότητα να ξεκινούν τις διαδικασίες αυτές. Τα πειθαρχικά όργανα πρέπει να αποτελούνται από πλειοψηφία δικαστών, οι οποίοι εκλέγονται από τους συναδέλφους τους και να περιλαμβάνουν μέλη εκτός της δικαστικής επαγγελματικής ομάδας, όπως έμπειρα και σεβαστά μέλη της κοινωνίας των πολιτών με αποδεδειγμένο και μακρόχρονο έργο στην προώθηση της δικαστικής ανεξαρτησίας και λογοδοσίας. (Βλ. ΣΚ 9. Βλ. επίσης ΣΚ 1, 25-26). Τα μέλη των πειθαρχικών οργάνων δεν πρέπει να συμμετέχουν στην επιλογή ή τον διορισμό δικαστών ούτε να εκτελούν τις αρμοδιότητες που σχετίζονται με τη δικαστική διοίκηση. Οι κανόνες σχετικά με τη σύνθεση των πειθαρχικών οργάνων και την επιλογή και διορισμό των μελών τους πρέπει να σχεδιάζονται έτσι ώστε να διασφαλίζεται η ισότητα των φύλων και η ποικιλία.

Δικαστήρια ως πειθαρχικά όργανα

18. Ανάμεσα στα διάφορα μοντέλα δικαστικού πειθαρχικού συστήματος, σε ορισμένα συμφραζόμενα, οι πειθαρχικές διαδικασίες κατά των δικαστών μπορεί να εκδικάζονται κατά πρώτο βαθμό από τα δικαστήρια.

Διαδικαστικές εγγυήσεις στις πειθαρχικές διαδικασίες

19. Τα όργανα που είναι αρμόδια για την εκδίκαση πειθαρχικών υποθέσεων και την επιβολή πειθαρχικών μέτρων πρέπει να παρέχουν διαδικαστικές εγγυήσεις για τους δικαστές που υπόκεινται σε πειθαρχικές διαδικασίες. Αυτές οι εγγυήσεις πρέπει να περιλαμβάνουν το δικαίωμα σε ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, το δικαίωμα να ενημερώνονται πλήρως για τις κατηγορίες που τους απευθύνονται, το δικαίωμα να ακουστούν και να εκδοθεί απόφαση εντός εύλογου χρόνου.

20. Επιπλέον τα όργανα που αποφασίζουν για τα πειθαρχικά ζητήματα πρέπει να σέβονται την αρχή της ισοτιμίας των όπλων, περιλαμβανομένων του δικαιώματος των κατηγορουμένων δικαστών να εκπροσωπούνται και να υποστηρίζονται από δικηγόρο της επιλογής τους, να υποβάλουν υπεράσπιση και να έχουν πρόσβαση στα αποδεικτικά στοιχεία. Η διαφάνεια πρέπει να είναι ο κανόνας για τις πειθαρχικές διαδικασίες κατά των δικαστών. Οι διαδικασίες πρέπει να είναι ανοικτές εκτός εάν το ζητήσει ο/η κατηγορούμενος/η δικαστής να κλείσουν. Οι διαδικασίες δεν πρέπει να κλείνουν αυτόματα κατόπιν αιτήματος· αντίθετα τέτοια αιτήματα πρέπει να εξετάζονται με βάση την κάθε περίπτωση και να αποφασίζεται εάν το αίτημα είναι δικαιολογημένο (βλ. ΣΚ 26).

21. Κατά το στάδιο της έρευνας ο/η κατηγορούμενος/η δικαστής μπορεί να τεθεί σε αναστολή προσωρινά μόνον ως εξαιρετικό μέτρο, υπό εξαιρετικές συνθήκες και με αποδοχές. Όλες οι αποφάσεις για προσωρινή αναστολή δικαστή κατά τη διάρκεια της πειθαρχικής έρευνας πρέπει να περιλαμβάνουν αιτιολογημένη απόφαση που να δείχνει την επιζήμια επίπτωση στην απονομή της Δικαιοσύνης που θα προκύψει εάν ο/η δικαστής συνεχίσει να υπηρετεί.

22. Οι αποφάσεις στις πειθαρχικές διαδικασίες πρέπει να είναι καλά αιτιολογημένες και να αναφέρουν τα βασικά ευρήματα, τα αποδεικτικά στοιχεία και τη νομική αιτιολόγηση. Μπορεί να ασκηθεί έφεση σε αρμόδιο δικαστήριο, η απόφαση του οποίου θα είναι δεσμευτική για τα Δικαστικά Συμβούλια και τα όργανα που αποφασίζουν για τα πειθαρχικά ζητήματα των δικαστών. Οι τελικές αποφάσεις για τα πειθαρχικά μέτρα πρέπει να δημοσιεύονται (βλ. ΣΚ 26). Όταν οι πειθαρχικές διαδικασίες κατά δικαστή τερματίζονται από το όργανο που αποφασίζει για τα πειθαρχικά ζητήματα, η αρμοδιότητα για τη λήψη της απόφασης αυτής δεν πρέπει να επεκτείνεται σε άλλα όργανα, περιλαμβανομένων των δικαστηρίων.

Έναρξη πειθαρχικών διαδικασιών

23. Τα μέλη των οργάνων που ξεκινούν τις πειθαρχικές διαδικασίες δεν πρέπει να είναι τα ίδια με αυτά που εκδίδουν απόφαση για τις διαδικασίες αυτές. Για να διασφαλιστεί ανεξάρτητη και αντικειμενική εξέταση της καταγγελίας, οι Πρόεδροι των δικαστηρίων δεν πρέπει να έχουν την εξουσία είτε να ξεκινούν πειθαρχικές διαδικασίες είτε να επιβάλλουν πειθαρχικό μέτρο. (βλ. ΣΚ 14). Ωστόσο οι Πρόεδροι των δικαστηρίων μπορούν να υποβάλουν καταγγελία σε αρμόδιο όργανο που έχει τη δυνατότητα να παραλαμβάνει καταγγελίες και να διενεργεί πειθαρχικές έρευνες. Τα όργανα που ξεκινούν πειθαρχικές διαδικασίες πρέπει να υιοθετούν συνοπτική διαδικασία για την απόρριψη αβάσιμων καταγγελιών κατά των δικαστών χωρίς στοιχεία πειθαρχικής παράβασης.

Διατύπωση πειθαρχικών αδικημάτων

24. Για την προώθηση της αρχής της προβλεψιμότητας και για να μετριαστεί ο κίνδυνος κατάχρησης και υπέρβασης στην εφαρμογή των λόγων για πειθαρχικές διαδικασίες, οι πράξεις ή παραλείψεις που συνιστούν πειθαρχικά αδικήματα πρέπει να είναι σαφώς καθορισμένες από τον νόμο. Οι πειθαρχικές κυρώσεις πρέπει να είναι αναλογικές προς το αντίστοιχο πειθαρχικό αδίκημα.

Σχέση μεταξύ πειθαρχικών αδικημάτων και κωδίκων δεοντολογίας

25. Οι νόμοι και οι κανονισμοί που καθορίζουν τα πειθαρχικά αδικήματα και τις κυρώσεις που συνδέονται με αυτά πρέπει να διακρίνονται σαφώς από τους κώδικες δεοντολογίας. Παρά την αλληλεπίδραση μεταξύ τους, οι ηθικοί κανόνες δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται ως βάση για πειθαρχικές διαδικασίες. Τα όργανα που εποπτεύουν τις παραβάσεις των ηθικών κανόνων πρέπει να είναι ξεχωριστά από αυτά που είναι αρμόδια για την εκδίκαση πειθαρχικών υποθέσεων.

Σχέση μεταξύ πειθαρχικών διαδικασιών και αξιολόγησης των δικαστών

26. Οι πειθαρχικές διαδικασίες και οι περιοδικές αξιολογήσεις των δικαστών πρέπει να υπόκεινται σε σαφώς διαφοροποιημένες διαδικασίες, που διενεργούνται από ξεχωριστά όργανα σύμφωνα με καλά καθορισμένα πρότυπα που θεσπίζονται από τον νόμο. Η περιοδική αξιολόγηση των δικαστών δεν πρέπει να χρησιμοποιείται με σκοπό την απόλυση ή την τιμωρία των δικαστών με τρόπο παρόμοιο με τις πειθαρχικές κυρώσεις. Οι αξιολογήσεις των δικαστών μπορεί να χρησιμοποιούνται για να βοηθήσουν τους δικαστές να εντοπίσουν σημεία της δουλειάς τους που θα ήθελαν να βελτιώσουν και για σκοπούς ενδεχόμενης προαγωγής. (βλ. ΣΚ 28).

Μέρος IV: Ελευθερία της έκφρασης και ελευθερία συνένωσης των δικαστών

Ελευθερία της έκφρασης

27. Η ελευθερία της έκφρασης είναι δικαίωμα που διασφαλίζεται διεθνώς για τους δικαστές ως άτομα. Η ελευθερία αυτή μπορεί να περιοριστεί και να υπόκειται σε περιορισμούς που μπορεί να είναι αναγκαίοι για να προστατεύσουν την τιμή και την αξιοπρέπεια του δικαστικού αξιώματος και την αμεροληψία και ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης, εάν η εκτελεστική, η νομοθετική και/ή η δικαστική εξουσία μπορεί να αποδείξει ότι ο περιορισμός αυτής της ελευθερίας προβλέπεται από τον νόμο, έχει νόμιμο σκοπό και είναι αναγκαίος και αναλογικός.

28. Οι δικαστές πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να ασκούν αυτήν την ελευθερία για να συμβάλλουν στη δημόσια συζήτηση για θέματα που αφορούν το κράτος δικαίου και την απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, περιλαμβανομένων, αλλά όχι περιοριζόμενων, συζητήσεων για τη νομοθεσία, πολιτικών που ενδέχεται να επηρεάσουν την αυτοδιοίκηση της Δικαιοσύνης και θεμάτων που εγείρουν θεμελιώδη ζητήματα σε μια δημοκρατική κοινωνία. Οι δικαστές έχουν επίσης καθήκον να μιλούν υπέρ του κράτους δικαίου και της δικαστικής ανεξαρτησίας, όταν αυτές οι αξίες απειλούνται.

29. Ωστόσο οι δικαστές πρέπει να επιδεικνύουν ιδιαίτερη προσοχή στην άσκηση αυτού του δικαιώματος όταν χρησιμοποιούν τα ΜΚΔ ή όταν ασχολούνται με τον Τύπο, έχοντας υπόψη την ανάγκη να προστατεύσουν την τιμή και την αξιοπρέπεια του αξιώματός τους και την ανάγκη να απέχουν από σχόλια που ενδέχεται να προκαλέσουν την αμφισβήτηση της δικαστικής αμεροληψίας κατά την εξέταση υποθέσεων ενώπιόν τους.

Ελευθερία της συνένωσης

30. Η ελευθερία της συνένωσης είναι διεθνώς διασφαλισμένο δικαίωμα των δικαστών ως ατόμων. Το δικαίωμα αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τους δικαστές χωρίς καμία διάκριση, για να σχηματίσουν και να ενταχθούν σε ενώσεις δικαστών και άλλους οργανισμούς, περιλαμβανομένων συνδικάτων, για την προώθηση των συμφερόντων τους και των αρχών της δικαστικής ανεξαρτησίας και λογοδοσίας. Οι δικαστές μπορούν επίσης να ασκήσουν αυτό το δικαίωμα για να σχηματίσουν και να ενταχθούν σε οργανισμούς της κοινωνίας των πολιτών και μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς όπως φιλανθρωπικά ιδρύματα, εφόσον οι στόχοι τους δεν είναι πολιτικοί. Ωστόσο αυτό το δικαίωμα μπορεί να περιοριστεί και να υπόκειται σε περιορισμούς που μπορεί να είναι αναγκαίοι όταν η σύσταση ή η συμμετοχή σε μια ένωση θα συγκρούεται με τις δημόσιες υποχρεώσεις και/ή θα θέτει σε κίνδυνο την αμεροληψία των δικαστών ή την εμφάνιση αυτής. Μια υποχρεωτική απαίτηση ότι οι δικαστές πρέπει να αποκαλύπτουν τη συμμετοχή τους σε ενώσεις και να δημοσιοποιούν αυτές τις πληροφορίες μπορεί να περιορίσει αδικαιολόγητα τα δικαιώματά τους στην ελευθερία της συνένωσης.

Μέρος V: Δικαστική θητεία και μεταθέσεις δικαστών εντός ή μεταξύ δικαστηρίων

Δικαστική θητεία και περιορισμένοι όροι

31. Η ασφάλεια της θητείας των δικαστών είναι θεμελιώδης προϋπόθεση για τη δικαστική ανεξαρτησία. Με την ενδεχόμενη εξαίρεση των διορισμών για περιορισμένο χρόνο για τους δικαστές των συνταγματικών δικαστηρίων και αντίστοιχων οργάνων, οι δικαστές δεν πρέπει να διορίζονται για περιορισμένα χρονικά διαστήματα, καθώς αυτό θέτει σε κίνδυνο την ανεξαρτησία και αμεροληψία τους. Οι δικαστές που διορίζονται για πρώτη φορά δεν πρέπει να διορίζονται σε δοκιμαστική θητεία, εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις και τότε μόνον για σύντομο μη επεκτάσιμο χρονικό διάστημα.

Μεταθέσεις, ασφάλεια της θητείας και ακατάληπτο της θέσης δικαστή

32. Το ακατάληπτο της δικαστικής θέσης (αμετακίνητο) είναι ουσιαστικό στοιχείο της δικαστικής ανεξαρτησίας. Οι δικαστές δεν πρέπει να υπόκεινται σε απειλή μετακίνησης από ένα δικαστήριο ή ποινικό σώμα σε άλλο, καθώς αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως άσκηση πίεσης και επίθεση στην ανεξαρτησία τους. Οι δικαστές πρέπει να μετακινούνται εντός ή μεταξύ δικαστηρίων μόνον με τη δική τους ελεύθερη συναίνεση, εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις. Έλλειψη διαφάνειας και δικαιοσύνης στις πρακτικές που αφορούν τις μεταθέσεις των δικαστών μπορεί να αποδυναμώσει την εσωτερική ανεξαρτησία των δικαστών και να υπονομεύσει τις εγγυήσεις ασφάλειας της θητείας τους και του ακατάληπτου της θέσης τους.

Μεταθέσεις και αναδιοργάνωση των δικαστηρίων

33. Η μετάθεση δικαστών ή άλλες ισοδύναμες ενέργειες μπορεί, κατ' αρχήν, να δικαιολογούνται σε εξαιρετικές περιπτώσεις θεμιτής θεσμικής αναδιοργάνωσης, γενικά όταν οδηγούν στο κλείσιμο ενός δικαστηρίου ή στη μείωση της αρμοδιότητάς του ή της εδαφικής δικαιοδοσίας του σε τέτοιο βαθμό που η απασχόληση δεν είναι πλέον δυνατή ή δικαιολογημένη. Η αναδιοργάνωση του δικαστηρίου πρέπει να αρχίζει με απόφαση ή σύσταση από ανεξάρτητο δικαστικό όργανο. Στις εξαιρετικές περιπτώσεις όπου ένα δικαστήριο καταργείται ή αναδιοργανώνεται ουσιαστικά, όλοι οι υφιστάμενοι δικαστές του δικαστηρίου αυτού θα πρέπει, κατ' αρχήν, να επαναδηλωθούν στο δικαστήριο που αντικαθιστά το προηγούμενο (εάν υπάρχει) ή να διοριστούν σε άλλη δικαστική θέση αντίστοιχου *status* και θητείας. Όπου αυτό δεν είναι δυνατό, στον/στη δικαστή που πλήττεται, θα πρέπει να δοθεί πλήρης αποζημίωση για την απώλεια της θέσης του/της. Επιπλέον σε αυτές τις περιπτώσεις ο διορισμός σε άλλη θέση πρέπει να υπόκειται σε προσφυγή ενώπιον δικαστηρίου και/ή άλλης ανεξάρτητης Αρχής, η οποία θα αξιολογήσει τη νομιμότητα της μετάθεσης. Οι μεταθέσεις δικαστών στο πλαίσιο αναδιοργάνωσης των δικαστηρίων δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται ως μηχανισμός εκτελεστικής ή νομοθετικής παρέμβασης στη δικαστική ανεξαρτησία.

Μέρος VI: Ισότητα, ποικιλία και μη διάκριση

Η εκπροσώπηση των ανδρών, γυναικών και μειονοτήτων στη Δικαιοσύνη

39. Τα Δικαστικά Συμβούλια, άλλοι αυτοδιοικούμενοι φορείς (συμπεριλαμβανομένων των επιτροπών επιλογής και πρόσληψης) και τα ανώτατα δικαστήρια πρέπει να έχουν σύνθεση με ισορροπία φύλων και κατάλληλη εκπροσώπηση των μειονοτήτων.

40. Οι εκτελεστικές, νομοθετικές και δικαστικές Αρχές πρέπει να υιοθετήσουν μέτρα για να διασφαλίσουν την ισότητα των φύλων στις αυτοδιοικούμενες δικαστικές Αρχές και στις ανώτερες θέσεις της δικαστικής εξουσίας. Πρέπει να εξετάσουν την υιοθέτηση παρόμοιων μέτρων για να διασφαλίσουν την κατάλληλη εκπροσώπηση των μειονοτήτων (βλ. ΣΚ 24). Οι Αρχές αυτές πρέπει να υιοθετήσουν περαιτέρω δείκτες και οδηγίες για τη μέτρηση της ισότητας των φύλων και της κατάλληλης εκπροσώπησης των μειονοτήτων στη δικαστική εξουσία, πέραν της εκπροσώπησης σε αυτές τις θέσεις. Αυτοί οι δείκτες μπορεί να περιλαμβάνουν την εκπροσώπηση γυναικών και μειονοτήτων στις δικαστικές σχολές και ακαδημίες, τον ρυθμό προαγωγής γυναικών και μειονοτήτων σε ανώτερες θέσεις μετά τη γονική άδεια και τις πολιτικές που διασφαλίζουν ότι η καριέρα σε τομείς του δικαίου που θεωρούνται παραδοσιακά «γυναικείοι», όπως το οικογενειακό δίκαιο και το δίκαιο κοινωνικής πρόνοιας, απολαμβάνει ίση αξία. Οι δείκτες αυτοί πρέπει να είναι ποιοτικοί και ποσοτικοί και να επικεντρώνονται στην πραγματική και στην εκ του νόμου ισότητα ευκαιριών και αποτελεσμάτων.

Πολιτικές για την προώθηση της ισότητας των φύλων στη Δικαιοσύνη

41. Τα Δικαστικά Συμβούλια και άλλοι αυτοδιοικούμενοι φορείς πρέπει να προχωρήσουν σε προληπτική προώθηση της ισότητας των φύλων στο πλαίσιο των λειτουργιών τους και

γενικότερα στη Δικαιοσύνη. Τα μέτρα μπορεί να περιλαμβάνουν περιοδικές ασκήσεις χαρτογράφησης φύλου και την υιοθέτηση σχεδίων ενσωμάτωσης του φύλου, εκπαίδευση για δικαστές και δικαστικό προσωπικό, ώστε να ευαισθητοποιηθούν για την ισότητα των φύλων και να διασφαλιστεί ότι οι γυναίκες δικαστές αντιμετωπίζονται ισότιμα, καθώς και εκπαίδευση για την καταπολέμηση της σεξουαλικής παρενόχλησης για δικαστές και δικαστικό προσωπικό. Επίσης τα Δικαστικά Συμβούλια και άλλοι αυτοδιοικούμενοι φορείς πρέπει να αναπτύξουν κριτήρια και διαδικασίες προαγωγής που παρέχουν ίσες ευκαιρίες για τις γυναίκες υποψήφιας και να μειώσουν τις συνειδητές ή ασυνειδητές προκαταλήψεις των αποφασιστικών οργάνων. Αυτό πρέπει επίσης να περιλαμβάνει τη διασφάλιση ότι η διαχείριση των ανθρώπινων πόρων στη δικαστική εξουσία είναι ευαίσθητη στο φύλο και την ποικιλότητα, μεταξύ άλλων, αναθεωρώντας τις πολιτικές ανθρώπινων πόρων και την πρόσβαση σε κοινωνικά ωφέληματα υπό το πρίσμα των θεμάτων φύλου και ποικιλότητας και προωθώντας καλύτερη ισορροπία επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής για τους επαγγελματίες του τομέα της Δικαιοσύνης, ιδίως γεφυρώνοντας το χάσμα φύλου στην πρόσβαση σε γονική άδεια. Τα Δικαστικά Συμβούλια και άλλοι αυτοδιοικούμενοι φορείς πρέπει να διασφαλίσουν ότι υπάρχουν αποτελεσματικές πολιτικές και διαδικασίες πειθαρχίας που περιλαμβάνουν διατάξεις οι οποίες απαγορεύουν τις διακρίσεις ή την παρενόχληση λόγω φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου ή άλλων λόγων, καθώς και εκφοβισμό και σεξουαλική ή άλλου είδους ανάρμοστη συμπεριφορά. Οι διατάξεις και οι διαδικασίες αυτές πρέπει να περιλαμβάνουν έναν αποτελεσματικό μηχανισμό καταγγελιών και να καλύπτουν όλους τους υπαλλήλους του δικαστικού συστήματος, εγγυώμενες ασφάλεια, εμπιστευτικότητα και ταχύτητα στη διαδικασία της καταγγελίας, μαζί με μια σαφώς καθορισμένη και ανεξάρτητη διαδικασία έρευνας.

Ισότητα και μη διάκριση

42. Η άμεση διάκριση (αδικαιολόγητη διαφοροποιημένη μεταχείριση) και η έμμεση διάκριση (κατά τα φαινόμενα ουδέτεροι κανόνες, κανονισμοί ή διαδικασίες που προκαλούν αδικαιολόγητη διαφοροποιημένη μεταχείριση) στη διαδικασία της αυτοδιοίκησης της Δικαιοσύνης, επιλογής, διορισμού, μετάθεσης και πειθαρχίας πρέπει να απαγορεύονται από τον νόμο και επιβάλλεται να υπάρχουν αποτελεσματικοί μηχανισμοί για να διασφαλίζεται η κατάλληλη αντίδραση σε περιπτώσεις διάκρισης στην πράξη. Πιο συγκεκριμένα, η διάκριση λόγω συσχέτισης (όταν κάποιος αντιμετωπίζεται διαφορετικά λόγω συσχέτισης με ένα συγκεκριμένο υπόβαθρο ή προσωπικό χαρακτηριστικό) στη διαδικασία της αυτοδιοίκησης της Δικαιοσύνης, επιλογής, διορισμού, μετάθεσης και πειθαρχίας πρέπει να απαγορεύεται. Πρέπει να ληφθούν ενεργά μέτρα για να εξαιρεθούν οι ασυνειδητές προκαταλήψεις και τα στερεότυπα, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που βασίζονται σε φύλο, αναπηρία ή άλλα προσωπικά χαρακτηριστικά ή υπόβαθρα, από τις αποφάσεις στη διαδικασία της αυτοδιοίκησης της Δικαιοσύνης, επιλογής, διορισμού, μετάθεσης και πειθαρχίας.

5. Παγκόσμια Χάρτα των Δικαστών¹¹⁷

Ένα άλλο κείμενο που μπορεί να αναφερθεί είναι ο Universal Charter of the Judge, του International Association of Judges¹¹⁸ (IAJ) (Διεθνής Ένωση Δικαστών). Υιοθετήθηκε στην Ταϊβάν στις 17 Νοεμβρίου 1999 και επικαιροποιήθηκε στο Σαντιάγο της Χιλής στις 14 Νοεμβρίου 2017.

Όπως αναφέρεται εισαγωγικά, μεταξύ άλλων, ένα ουσιώδες μέρος του κράτους δικαίου είναι αναμφισβήτητη η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας. Είναι επομένως επιτακτική η ανάγκη εδραίωσης αυτής της εξουσίας ως εγγύηση προστασίας των πολιτικών δικαιωμάτων από επιθέσεις του Κράτους και άλλων ειδικών ομάδων συμφερόντων. Παρά τη χρησιμότητα του ήδη υφιστάμενου σώματος προστατευτικών κανόνων, λέχθηκε πως είναι ευθύνη οργανισμών όπως ο IAJ να προωθήσουν τους «δικούς τους κανόνες» και να καταβάλουν προσπάθειες για να τους καταστήσουν δεσμευτικούς σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς και να παρακολουθούν την εξέλιξη αυτών των προτύπων, προκειμένου να παρέχουν περισσότερες εγγυήσεις στους δικαστές και στους εισαγγελείς.

Η ανάγκη για αναθεώρηση, όπως εξηγείται, υπήρξε γιατί εμφανίστηκαν πολλά θέματα που δεν μπορούσαν να εξεταστούν εκείνη την εποχή. Αυτό ισχύει για την ηθική και τη δεοντολογία, που αναπτύχθηκαν με βάση τις αυξημένες και νόμιμες απαιτήσεις των πολιτών και ως εξέλιξη της έννοιας της αμεροληψίας. Αυτό ισχύει επίσης για την επικοινωνία, σε έναν κόσμο που γίνεται όλο και πιο ανοικτός και «συνδεδεμένος». Τέλος, το ίδιο ισχύει, στο πλαίσιο ενός δύσκολου οικονομικού περιβάλλοντος, για τα οικονομικά ζητήματα, καθώς και για το ζήτημα των αμοιβών και του φόρτου εργασίας των δικαστών.

Όπως αναφέρεται, σε μια εποχή στην οποία τα δικαιώματα της δικαστικής εξουσίας απειλούνται σε πολλές χώρες, η ενημέρωση της Παγκόσμιας Χάρτας για το Καθεστώς των Δικαστών καθίσταται αναγκαία.

Άρθρο 1: Γενικές αρχές

Η Δικαιοσύνη, ως εγγυητής του κράτους δικαίου, είναι μία από τις τρεις εξουσίες κάθε δημοκρατικού Κράτους. Οι δικαστές πρέπει, σε όλο το έργο τους, να διασφαλίζουν τα δικαιώματα όλων για μια δίκαιη δίκη. Πρέπει να προάγουν το δικαίωμα των ατόμων για δίκαιη και δημόσια δίκη εντός εύλογου χρονικού διαστήματος από ένα ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο που έχει συσταθεί από τον νόμο, στην εκδίκαση των αστικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων τους ή οποιασδήποτε ποινικής κατηγορίας εναντίον τους. Η δικαστική ανεξαρτησία είναι αδιάσπαστη και απαραίτητη για την αμερόληπτη απονομή Δικαιοσύνης υπό το κράτος δικαίου. Δεν αποτελεί προσωπικό όφελος ή προνόμιο που αποδίδεται για το προσωπικό συμφέρον των δικαστών, αλλά παρέχεται για το κράτος δικαίου και το συμφέρον κάθε ατόμου που ζητά και αναμένει αμερόληπτη Δικαιοσύνη. Όλοι οι Θεσμοί και οι Αρχές, είτε εθνικές είτε διεθνείς, πρέπει να σέβονται, να προστατεύουν και να υπερασπίζονται αυτήν την ανεξαρτησία.

¹¹⁷ The translation into a non-official language has been carried out under the sole responsibility of the translator(s)/publisher.

¹¹⁸ International Association of Judges (2017). *The Universal Charter of the Judge*. Santiago, Chile: IAJ.

Άρθρο 2: Εξωτερική ανεξαρτησία

Άρθρο 2.1: Εγγύηση της ανεξαρτησίας σε νομικό κείμενο ανώτατου επιπέδου

Η δικαστική ανεξαρτησία πρέπει να κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα ή στο ανώτατο δυνατό νομικό επίπεδο. Η δικαστική κατάσταση πρέπει να εξασφαλίζεται με έναν νόμο που δημιουργεί και προστατεύει το δικαστικό αξίωμα, το οποίο είναι πραγματικά και αποτελεσματικά ανεξάρτητο από άλλες κρατικές εξουσίες. Οι δικαστές, ως κάτοχοι του δικαστικού αξιώματος, πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να ασκούν τις δικαστικές εξουσίες τους ελεύθεροι από κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές πιέσεις και ανεξάρτητα από άλλους δικαστές και τη διοίκηση της Δικαιοσύνης.

Άρθρο 2.2: Ασφάλεια αξιώματος

Οι δικαστές – μόλις διοριστούν ή εκλεγούν – απολαμβάνουν θητεία έως την υποχρεωτική ηλικία συνταξιοδότησης ή τη λήξη της θητείας τους. Οι δικαστές πρέπει να διορίζονται χωρίς περιορισμό χρόνου. Εάν το νομικό σύστημα προβλέπει διορισμό για περιορισμένο χρονικό διάστημα, οι όροι του διορισμού πρέπει να εξασφαλίζουν ότι η δικαστική ανεξαρτησία δεν διακυβεύεται. Κανένας/καμία δικαστής μπορεί να αναλάβει καθήκοντα άλλης θέσης ή να προαχθεί χωρίς τη συμφωνία του/της. Δεν μπορεί να μετατεθεί, να ανασταλεί η υπηρεσία του/της ή να απομακρυνθεί από το αξίωμα, εκτός εάν προβλέπεται από τον νόμο και μόνον ως αποτέλεσμα πειθαρχικής διαδικασίας, με σεβασμό των δικαιωμάτων της υπεράσπισης. Οποιαδήποτε αλλαγή στην υποχρεωτική ηλικία συνταξιοδότησης των δικαστών, δεν πρέπει να έχει αναδρομική ισχύ.

Άρθρο 2.3: Δικαστικό Συμβούλιο

Για την προστασία της δικαστικής ανεξαρτησίας, πρέπει να ιδρυθεί Δικαστικό Συμβούλιο ή άλλο ισοδύναμο όργανο, εκτός από τις χώρες όπου αυτή η ανεξαρτησία παραδοσιακά εξασφαλίζεται με άλλους τρόπους. Το Δικαστικό Συμβούλιο πρέπει να είναι πλήρως ανεξάρτητο από άλλες κρατικές εξουσίες. Πρέπει να αποτελείται από πλειοψηφία δικαστών που εκλέγονται από τους συναδέλφους τους, σύμφωνα με διαδικασίες που διασφαλίζουν την ευρύτερη εκπροσώπηση τους. Το Δικαστικό Συμβούλιο μπορεί να έχει μέλη που δεν είναι δικαστές, προκειμένου να εκπροσωπούν την ποικιλία της κοινωνίας των πολιτών. Για να αποφευχθεί οποιαδήποτε υποψία, αυτά τα μέλη δεν είναι δυνατό να είναι πολιτικοί. Πρέπει να έχουν τα ίδια προσόντα όσον αφορά την ακεραιότητα, την ανεξαρτησία, την αμεροληψία και τις δεξιότητες των δικαστών. Κανένα μέλος της Κυβέρνησης ή του Κοινοβουλίου μπορεί να είναι ταυτόχρονα μέλος του Δικαστικού Συμβουλίου. Το Δικαστικό Συμβούλιο πρέπει να διαθέτει τις μεγαλύτερες εξουσίες στους τομείς της πρόσληψης, εκπαίδευσης, διορισμού, προαγωγής και πειθαρχίας των δικαστών. Πρέπει να προβλέπεται ότι το Συμβούλιο μπορεί να συμβουλεύει τις άλλες κρατικές εξουσίες σε όλα τα ζητήματα που αφορούν τη δικαστική κατάσταση και την ηθική, καθώς και σε όλα τα θέματα που αφορούν τον ετήσιο προϋπολογισμό της δικαστικής υπηρεσίας και την κατανομή πόρων στα δικαστήρια, στην οργάνωση, τη λειτουργία και τη δημόσια εικόνα των δικαστικών θεσμών.

Άρθρο 2.4: Πόροι για τη Δικαιοσύνη

Οι άλλες εξουσίες του Κράτους πρέπει να παρέχουν στη δικαστική εξουσία τα μέσα που είναι απαραίτητα για να εξοπλιστεί σωστά και να επιτελέσει την αποστολή της. Η δικαστική εξουσία πρέπει να έχει την ευκαιρία να συμμετέχει ή να ακούγεται στις αποφάσεις που λαμβάνονται σε σχέση με τον προϋπολογισμό της και τους υλικούς και ανθρώπινους πόρους που κατανέμονται στα δικαστήρια.

Άρθρο 2.5: Προστασία των δικαστών και σεβασμός των αποφάσεων

Κάθε δικαστής πρέπει να απολαμβάνει προστασία κατά των απειλών και επιθέσεων κάθε είδους που ενδέχεται να απευθύνονται σε αυτόν/ή κατά την άσκηση των καθηκόντων του/της. Η φυσική ασφάλεια των δικαστών και της οικογένειάς τους πρέπει να διασφαλίζεται από το Κράτος. Για να εξασφαλιστεί η ηρεμία των δικαστικών ακροάσεων, πρέπει να τεθούν σε εφαρμογή προστατευτικά μέτρα για τα δικαστήρια από το Κράτος. Κάθε κριτική κατά των αποφάσεων που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη δικαστική ανεξαρτησία ή να υπονομεύσει την εμπιστοσύνη του κοινού στους δικαστικούς θεσμούς, πρέπει να αποφεύγεται. Σε περίπτωση τέτοιων κατηγοριών, πρέπει να προβλέπονται κατάλληλοι μηχανισμοί, ώστε να μπορούν να ασκηθούν αγωγές και οι ενδιαφερόμενοι δικαστές να προστατεύονται κατάλληλα.

Άρθρο 3: Εσωτερική ανεξαρτησία

Άρθρο 3.1: Υποχρέωση υλακοής στον νόμο

Κατά την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων, ο/η δικαστής υποτάσσεται μόνον στον νόμο και πρέπει να εξετάζει μόνον τον νόμο. Ιεραρχική οργάνωση της δικαστικής εξουσίας που θα υποβάλει τους δικαστές στους Προέδρους δικαστηρίων ή σε ανώτερες βαθμίδες κατά την άσκηση των δικαστικών τους καθηκόντων (εκτός από την αναθεώρηση γνωμοδοτήσεων, όπως περιγράφεται παρακάτω - άρθρο 3.2), θα ήταν παραβίαση της αρχής της δικαστικής ανεξαρτησίας.

Άρθρο 3.2: Προσωπική αυτονομία

Οποιαδήποτε επιρροή, πίεση, απειλή ή παρέμβαση, άμεση ή έμμεση, από οποιαδήποτε Αρχή, είναι απολύτως απαράδεκτη. Αυτή η απαγόρευση εντολών ή οδηγιών προς τους δικαστές δεν ισχύει για τα ανώτερα δικαστήρια, όταν αυτά ανατρέπουν αποφάσεις προηγούμενων βαθμίδων, σύμφωνα με τις διαδικασίες που ορίζει ο νόμος.

Άρθρο 3.3: Διοίκηση των δικαστηρίων

Οι εκπρόσωποι της δικαστικής εξουσίας πρέπει να διαβουλεύονται πριν από οποιαδήποτε απόφαση που αφορά την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων. Καθώς η διοίκηση των δικαστηρίων μπορεί να επηρεάσει τη δικαστική ανεξαρτησία, πρέπει να ανατεθεί κυρίως στους δικαστές. Οι δικαστές είναι υπεύθυνοι για τις πράξεις τους και πρέπει να παρέχουν στους πολίτες κάθε χρήσιμη πληροφορία σχετικά με τη λειτουργία της Δικαιοσύνης.

Άρθρο 3.4: Πώς πρέπει να κατανέμονται οι υποθέσεις

Η κατανομή των υποθέσεων πρέπει να βασίζεται σε αντικειμενικούς κανόνες, οι οποίοι καθορίζονται και κοινοποιούνται στους δικαστές εκ των προτέρων. Κάθε απόφαση κατανομής πρέπει να λαμβάνεται με διαφάνεια και να είναι επαληθεύσιμη. Μια υπόθεση δεν πρέπει να αφαιρείται από δικαστή χωρίς έγκυρους λόγους. Η εκτίμηση αυτών των λόγων πρέπει να γίνεται με βάση αντικειμενικά κριτήρια, τα οποία πρέπει να έχουν οριστεί εκ των προτέρων από τον νόμο και να ακολουθείται διαφανής διαδικασία από αρμόδια Αρχή της δικαστικής εξουσίας.

Άρθρο 3.5: Ελευθερία της έκφρασης και δικαίωμα δημιουργίας συλλόγων

Οι δικαστές απολαμβάνουν, όπως όλοι οι πολίτες, την ελευθερία της έκφρασης. Ωστόσο κατά την άσκηση αυτού του δικαιώματος, πρέπει να επιδεικνύουν αυτοσυγκράτηση και να συμπεριφέρονται πάντα με τρόπο που να διατηρεί την αξιοπρέπεια του αξιώματός τους, καθώς και την αμεροληψία και ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης. Το δικαίωμα ενός δικαστή να ανήκει σε επαγγελματική ένωση πρέπει να αναγνωρίζεται, προκειμένου να του επιτρέπεται να διαβουλεύεται, ιδίως σε ό,τι αφορά την εφαρμογή των καταστατικών του, ηθικών ή άλλων κανόνων, των μέσων δικαιοσύνης και προκειμένου να μπορεί να υπερασπιστεί τα νόμιμα συμφέρόντά του και την ανεξαρτησία του.

Άρθρο 4: Πρόσληψη και εκπαίδευση

Άρθρο 4.1: Πρόσληψη

Η πρόσληψη ή η επιλογή των δικαστών πρέπει να βασίζεται μόνον σε αντικειμενικά κριτήρια, που εξασφαλίζουν επαγγελματικές ικανότητες. Η διαδικασία πρέπει να γίνεται από το σώμα που περιγράφεται στο άρθρο 2.3. Η επιλογή πρέπει να γίνεται ανεξαρτήτως φύλου, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, φιλοσοφικών και πολιτικών πεποιθήσεων ή θρησκευτικών πεποιθήσεων.

Άρθρο 4.2 : Εκπαίδευση

Η αρχική και η συνεχιζόμενη εκπαίδευση, εφόσον εξασφαλίζουν τη δικαστική ανεξαρτησία, καθώς και την καλή ποιότητα και αποδοτικότητα του δικαστικού συστήματος, συνιστούν δικαίωμα και υποχρέωση για κάθε δικαστή. Η εκπαίδευση αυτή πρέπει να οργανώνεται υπό την εποπτεία της δικαστικής εξουσίας.

Άρθρο 5: Διορισμός, προαγωγή και αξιολόγηση

Άρθρο 5.1: Διορισμός

Η επιλογή και κάθε διορισμός ενός δικαστή πρέπει να πραγματοποιούνται σύμφωνα με αντικειμενικά και διαφανή κριτήρια, βασισμένα στην επαγγελματική κατάρτιση του

υποψηφίου. Η επιλογή πρέπει να γίνεται από το ανεξάρτητο σώμα που ορίζεται στο άρθρο 2.3 αυτής της Χάρτας ή αντίστοιχο σώμα.

Άρθρο 5.2: Προαγωγή

Όταν η προαγωγή δεν βασίζεται στην αρχαιότητα, η προαγωγή πρέπει να βασίζεται αποκλειστικά σε ποιότητες και επιτεύγματα που ελέγχονται κατά την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων μέσω αντικειμενικών και αμφισβητήσιμων αξιολογήσεων. Οι αποφάσεις για προαγωγές πρέπει να εκφέρονται στο πλαίσιο διαφανών διαδικασιών που προβλέπει ο νόμος και μπορούν να πραγματοποιηθούν μόνον κατόπιν αίτησης από τον/τη δικαστή ή με τη συγκατάθεσή του/της.

Άρθρο 5.3: Αξιολόγηση

Σε χώρες όπου οι δικαστές αξιολογούνται, η αξιολόγηση πρέπει να είναι κυρίως ποιοτική και να βασίζεται στα επιτεύγματα, καθώς και στις επαγγελματικές, προσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες των δικαστών. Στην περίπτωση προαγωγής σε διοικητικές θέσεις, πρέπει να βασίζεται στις διοικητικές ικανότητες των δικαστών. Η διαδικασία αξιολόγησης πρέπει να βασίζεται σε αντικειμενικά κριτήρια που έχουν κοινοποιηθεί εκ των προτέρων. Η διαδικασία αξιολόγησης πρέπει να περιλαμβάνει τη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων δικαστών, οι οποίοι πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να αμφισβητήσουν την απόφαση ενώπιον ανεξάρτητου σώματος. Σε καμία περίπτωση πρέπει να αξιολογούνται οι δικαστές βάσει των αποφάσεών τους.

Άρθρο 6: Δεοντολογία

Άρθρο 6.1: Γενικές αρχές

Σε κάθε περίπτωση, οι δικαστές πρέπει να καθοδηγούνται από ηθικές αρχές. Οι αρχές αυτές, οι οποίες αφορούν ταυτόχρονα τα επαγγελματικά τους καθήκοντα και τον τρόπο συμπεριφοράς τους, πρέπει να καθοδηγούν τους δικαστές και να αποτελούν μέρος της εκπαίδευσής τους. Οι αρχές αυτές πρέπει να καταγράφονται σε κείμενη μορφή, προκειμένου να ενισχυθεί η δημόσια εμπιστοσύνη στους δικαστές και στη Δικαιοσύνη. Οι δικαστές πρέπει να διαδραματίζουν ηγετικό ρόλο στην ανάπτυξη αυτών των ηθικών αρχών.

Άρθρο 6.2: Αμεροληψία, αξιοπρέπεια, ασυμβίβαστα, σωφροσύνη

Κατά την εκτέλεση των δικαστικών τους καθηκόντων, οι δικαστές πρέπει να είναι αμερόληπτοι και να εμφανίζονται ως τέτοιοι. Οι δικαστές πρέπει να εκτελούν τα καθήκοντά τους με σύνεση και προσοχή στην αξιοπρέπεια του δικαστηρίου και όλων των προσώπων που εμπλέκονται. Να απέχουν από οποιαδήποτε συμπεριφορά, ενέργεια ή έκφραση που θα μπορούσε να πλήξει την εμπιστοσύνη στην αμεροληψία και ανεξαρτησία τους.

Άρθρο 6.3: Αποτελεσματικότητα

Οι δικαστές πρέπει να εκτελούν τα καθήκοντά τους με επιμέλεια και αποτελεσματικότητα, χωρίς αδικαιολόγητες καθυστερήσεις.

Άρθρο 6.4: Εξωτερικές δραστηριότητες

Οι δικαστές δεν πρέπει να ασκούν οποιαδήποτε άλλη λειτουργία, είτε δημόσια είτε ιδιωτική, αμειβόμενη ή μη, η οποία δεν είναι πλήρως συμβατή με τα καθήκοντα και τη δικαστική ιδιότητα. Πρέπει να αποφεύγουν οποιοδήποτε πιθανό σύμφερον σύγκρουσης. Δεν πρέπει να υποβάλλονται σε εξωτερικούς διορισμούς χωρίς τη συναίνεσή τους.

Άρθρο 6.5: Δικαστική πρόσβαση σε ανεξάρτητη Αρχή για συμβουλές

Όταν οι δικαστές θεωρούν ότι η ανεξαρτησία τους απειλείται, πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να προσφύγουν σε μια ανεξάρτητη Αρχή, κατά προτίμηση εκείνην που περιγράφεται στο άρθρο 2.3 της παρούσας Χάρτας, η οποία να διαθέτει μέσα για να διερευνήσει τα γεγονότα και να τους παράσχει βοήθεια και υποστήριξη. Οι δικαστές πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να ζητούν συμβουλές για θέματα δεοντολογίας από έναν φορέα εντός της δικαστικής εξουσίας.

Άρθρο 7: Πειθαρχία

Άρθρο 7.1: Πειθαρχικές διαδικασίες

Η διοίκηση της Δικαιοσύνης και οι πειθαρχικές ενέργειες κατά των δικαστών πρέπει να οργανώνονται με τέτοιο τρόπο ώστε να μην υπονομεύεται η πραγματική ανεξαρτησία των δικαστών και να δίνεται προσοχή μόνον σε αντικειμενικούς και σχετικούς παράγοντες. Οι πειθαρχικές διαδικασίες πρέπει να διεξάγονται από ανεξάρτητα όργανα, που περιλαμβάνουν πλειοψηφία δικαστών ή από ισοδύναμο όργανο. Εκτός εάν υπάρχει κακοπιστία ή βαριά αμέλεια, όπως έχει αποδειχθεί με οριστική απόφαση, δεν μπορεί να ληφθεί πειθαρχική δράση κατά δικαστή λόγω ερμηνείας του νόμου ή εκτίμησης γεγονότων ή αξιολόγησης αποδεικτικών στοιχείων κατά την κρίση του. Οι πειθαρχικές διαδικασίες πρέπει να διεξάγονται σύμφωνα με την αρχή της δίκαιης διαδικασίας (due process of law). Κάθε δικαστής πρέπει να έχει πρόσβαση στις διαδικασίες και να ωφελείται από τη βοήθεια δικηγόρου ή συναδέλφου δικαστή. Οι πειθαρχικές αποφάσεις πρέπει να είναι αιτιολογημένες και μπορούν να προσβληθούν ενώπιον ανεξάρτητης Αρχής. Πειθαρχικές ποινές κατά δικαστή μπορούν να επιβληθούν μόνον όταν προβλέπεται από προϋπάρχοντα νόμο και σύμφωνα με προκαθορισμένους κανόνες διαδικασίας. Οι πειθαρχικές ποινές πρέπει να είναι αναλογικές.

Άρθρο 7.2: Αστική και ποινική ευθύνη

Η αστική αγωγή (στις χώρες όπου αυτό επιτρέπεται) και η ποινική αγωγή (περιλαμβανομένης της σύλληψης) κατά δικαστή πρέπει να επιτρέπονται μόνον υπό συνθήκες που εξασφαλίζουν ότι η ανεξαρτησία δεν μπορεί να επηρεαστεί. Η αποκατάσταση δικαστικών λαθών πρέπει να επιτυγχάνεται μέσω ενός κατάλληλου

συστήματος προσφυγών. Οποιοδήποτε ένδικο μέσο για άλλες αδυναμίες στην απονομή της Δικαιοσύνης μπορεί να αναζητηθεί μόνον κατά του Κράτους. Δεν είναι σωστό να εκτίθεται δικαστής, σε σχέση με την υποτιθέμενη άσκηση δικαστικών λειτουργιών του, σε οποιαδήποτε προσωπική ευθύνη, ακόμη και με τη μορφή αποζημίωσης του Κράτους, εκτός και εάν πρόκειται για δόλια παράλειψη.

Άρθρο 8: Αμοιβή, κοινωνική προστασία και συνταξιοδότηση

Άρθρο 8.1: Αμοιβή

Οι δικαστές πρέπει να λαμβάνουν επαρκή αμοιβή για να εξασφαλίσουν πραγματική οικονομική ανεξαρτησία και, μέσω αυτής, την αξιοπρέπεια, την αμεροληψία και την ανεξαρτησία τους. Η αμοιβή δεν πρέπει να εξαρτάται από τα αποτελέσματα της δουλειάς τους ή από την απόδοσή τους και δεν πρέπει να μειώνεται κατά τη διάρκεια της δικαστικής υπηρεσίας. Οι κανόνες για την αμοιβή πρέπει να καθορίζονται σε νομοθετικά κείμενα υψηλού επιπέδου.

Άρθρο 8.2: Κοινωνική προστασία

Το καθεστώς παρέχει εγγύηση στους δικαστές κατά των κοινωνικών κινδύνων που σχετίζονται με την ασθένεια, τη μητρότητα, την αναπηρία, την ηλικία και τον θάνατο.

Άρθρο 8.3: Συνταξιοδότηση

Κάθε δικαστής έχει δικαίωμα συνταξιοδότησης με σύνταξη ή μερισματική σύνταξη σύμφωνα με την επαγγελματική κατηγορία. Μετά τη συνταξιοδότηση, μπορεί να ασκήσει άλλη νομική επαγγελματική δραστηριότητα, εφόσον αυτή δεν είναι ηθικά ασύμβατη με την προηγούμενη νομική δραστηριότητα. Δεν μπορεί να στερηθεί τη σύνταξη μόνο και μόνο λόγω της άσκησης άλλης επαγγελματικής δραστηριότητας.

Άρθρο 9: Εφαρμογή της Χάρτας

Άρθρο 9.1: Εφαρμογή σε όλα τα πρόσωπα που ασκούν δικαστικά καθήκοντα

Η παρούσα Χάρτα εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα που ασκούν δικαστικά καθήκοντα, περιλαμβανομένων των μη επαγγελματιών δικαστών.

Άρθρο 9.2: Εφαρμογή στους εισαγγελείς

Στις χώρες όπου τα μέλη της εισαγγελίας θεωρούνται ισοδύναμα με δικαστές, οι παραπάνω αρχές εφαρμόζονται με τις αναγκαίες προσαρμογές στους δημόσιους κατηγορούς.

Άρθρο 9.3: Ανεξαρτησία των εισαγγελέων

Η ανεξαρτησία των εισαγγελέων – η οποία είναι θεμελιώδης για το κράτος δικαίου – πρέπει να διασφαλίζεται από τον νόμο, στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο, κατά τρόπο παρόμοιο με την ανεξαρτησία των δικαστών.

6. Η Venice Commission σχετικά με τους δικαστές CDL-PI(2023)019¹¹⁹

Ένα άλλο χρήσιμο έγγραφο είναι αυτό που εξέδωσε σχετικά πρόσφατα η Venice Commission (Επιτροπή της Βενετίας - Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τη Δημοκρατία μέσω του Δικαίου)¹²⁰, που συνιστά συλλογή αποσπασμάτων από γνωμοδοτήσεις και εκθέσεις/μελέτες που υιοθετήθηκαν από την Επιτροπή της Βενετίας για θέματα που αφορούν τους δικαστές. Καλύπτει κυρίως ζητήματα που αφορούν την ανεξαρτησία και την αμεροληψία των δικαστών, τον διορισμό τους, τη λογοδοσία τους, τις πειθαρχικές ποινές, τις μεταθέσεις και την αποχώρησή τους από το αξίωμα. Η συλλογή, όπως εξηγείται εισαγωγικά, μεταξύ άλλων, δεν αφορά άλλες εγγυήσεις δίκαιης δίκης πέρα από την ανεξαρτησία και την αμεροληψία των δικαστηρίων. Έχει ως σκοπό να χρησιμεύσει ως πηγή αναφοράς για τους συντάκτες συνταγμάτων και νομοθετικών κειμένων σχετικά με τη δικαστική εξουσία, ερευνητές, καθώς και τα μέλη της Επιτροπής της Βενετίας, τα οποία καλούνται να προετοιμάσουν σχόλια και γνωμοδοτήσεις σχετικά με νομοθεσίες που αφορούν τέτοια ζητήματα.

Οι εκθέσεις και μελέτες της Επιτροπής της Βενετίας που παρατίθενται στη συλλογή επιδιώκουν να παρουσιάσουν γενικά πρότυπα για όλα τα κράτη μέλη και παρατηρητές της Επιτροπής της Βενετίας. Οι συστάσεις που περιλαμβάνονται στις εκθέσεις και μελέτες θα έχουν επομένως γενικότερη εφαρμογή, παρόλο που ειδικότητα των εθνικών/τοπικών καταστάσεων είναι ένας σημαντικός παράγοντας που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη με κατάλληλο τρόπο. Η συλλογή δεν είναι ένα στατικό έγγραφο και θα ενημερώνεται τακτικά με αποσπάσματα από πρόσφατες γνωμοδοτήσεις της Επιτροπής της Βενετίας.

Κατ' ακρίβειαν, πρόκειται για μία πολύ βοηθητική εργασία ταξινόμησης του έργου της Επιτροπής της Βενετίας, η οποία θα μπορούσε να αποτελέσει βάση για περαιτέρω εργασία.

Σε αυτό το εγχειρίδιο, η παράθεση των σχετικών αποσπασμάτων είναι χρήσιμη, εφόσον αγγίζει πρακτικά ζητήματα επί των οποίων χρειάστηκαν οι γνώμες ή οι εκθέσεις. Γίνεται αναφορά στα κείμενα ενδιαφέροντος. Η παραπομπή σε κάθε αντίστοιχη γνώμη λαμβάνει χώρα στο πεδίο των υποσημειώσεων, για να μην υπάρχει εμπλοκή στην ουσία και για διευκόλυνση της παρακολούθησης. Γίνεται παραπομπή μόνον στον αριθμό και όχι στον πλήρη τίτλο ή στα υπόλοιπα στοιχεία. Ο αριθμός δίδει ικανοποιητική πληροφορία για να μπορέσει να υπάρξει αναδρομή στην πηγή.

Συνταγματική και νομοθετική ρύθμιση

Διατάξεις για τον διορισμό, την απομάκρυνση, τις αμοιβές και το καθεστώς των δικαστών

«[...] Οι βασικές αρχές που διασφαλίζουν τη δικαστική ανεξαρτησία θα πρέπει να καταγράφονται στο Σύνταγμα ή σε ισοδύναμα κείμενα».¹²¹

¹¹⁹ The translation into a non-official language has been carried out under the sole responsibility of the translator(s)/publisher.

¹²⁰ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2023). Compilation of Venice Commission Opinions and Reports Concerning Judges. CDL-PI(2023)019.

¹²¹ CDL-AD(2010)004, CDL-AD(2016)015.

«Είναι [...] απολύτως απαραίτητο να παρέχεται [...] συνταγματικό δικαίωμα για πρόσβαση σε ανεξάρτητα και αμερόληπτα δικαστήρια, σύμφωνα με το άρθρο 6 ΕΣΔΑ».¹²²

«[...] Στην πλειονότητα των κρατών μελών, τα κριτήρια για την πρόσληψη ή την προαγωγή των δικαστών καθορίζονται από νόμους ή κανονισμούς. Η μόνη σιωπηρή ή ρητή εξαίρεση σε αυτό είναι τα δικαστικά συστήματα όπου υπάρχει διακριτική ευχέρεια επιλογής μέσω εκλογής από τον λαό (νομοθετική εξουσία) ή από ανεξάρτητη Αρχή, συμπεριλαμβανομένων των δικαστικών Αρχών, οι οποίες μερικές φορές μπορεί να έχουν πολιτικά χαρακτηριστικά».¹²³

«Δεδομένου ότι ο διορισμός των δικαστών είναι ζωτικής σημασίας για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας τους, συνιστάται ο κανονισμός της διαδικασίας διορισμού [...] με λεπτομέρεια στο Σύνταγμα».¹²⁴

«Δεν υπάρχουν πρότυπα σχετικά με το εάν ο διορισμός των Προέδρων των δικαστηρίων θα πρέπει να ρυθμίζεται ρητά σε συνταγματικό ή νομοθετικό επίπεδο. Σε κάθε περίπτωση, λόγω των σημαντικών καθηκόντων των Προέδρων των δικαστηρίων, πρέπει να υιοθετηθεί σαφής κανονισμός για τον διορισμό τους. [...]».¹²⁵

«Για τους [...] λόγους ανεξαρτησίας και αμεροληψίας, οι λόγοι για αναστολή, απόλυση ή παραίτηση πρέπει να καθορίζονται στο Σύνταγμα, καθώς και το αρμόδιο δικαστήριο, καθώς και το δικαίωμα έφεσης των δικαστών».¹²⁶

«Τα αδικήματα που οδηγούν σε πειθαρχικές ποινές και οι νομικές τους συνέπειες πρέπει να καθορίζονται σαφώς στον νόμο. [...]».¹²⁷

«Ο συνταγματικός νόμος είναι ένα πολύ αυστηρό νομικό εργαλείο, το οποίο δεν μπορεί πάντα να προσαρμοστεί γρήγορα στις μεταβαλλόμενες οικονομικές συνθήκες. Πρέπει να καθορίζει ορισμένες βασικές αρχές που θα διασφαλίζουν το προνομιακό καθεστώς των αμοιβών των δικαστών. Για παράδειγμα, ο συνταγματικός νόμος μπορεί να δηλώνει ότι οι αμοιβές των δικαστών μπορεί να μειωθούν μόνον σε περίπτωση μεγάλης οικονομικής κρίσης και μόνον μετά την αντίστοιχη μείωση των μισθών σε όλους τους άλλους τομείς του δημόσιου τομέα. Ο συνταγματικός νόμος μπορεί να εγγυάται τακτική αναπροσαρμογή των αμοιβών των δικαστών ανάλογα με το κόστος ζωής, να καθορίζει τις αμοιβές των δικαστών στο ίδιο επίπεδο με τις αμοιβές ορισμένων υψηλών αξιωματούχων του Κράτους κ.λπ. [...]».¹²⁸

«[...] Παρόλο που δεν υπάρχει αυστηρή διεθνής απαίτηση σε αυτό το σημείο, θα ήταν σκόπιμο να καθοριστεί η κλίμακα της αμοιβής για τους διάφορους τύπους θέσεων στη δικαστική υπηρεσία στον συνταγματικό νόμο».¹²⁹

¹²² CDL-INF(1996)006.

¹²³ CDL-AD(2009)023.

¹²⁴ CDL-AD(2008)010, CDL-AD(2019)003, CDLAD(2015)045, CDLAD(2013)010.

¹²⁵ CDL-AD(2018)003.

¹²⁶ CDL-AD(2008)010, CDL-AD(2018)011, CDL-AD(2016)009, CDL-AD(2015)037, CDL-AD(2011)010, CDL-AD(2005)003, CDL-AD(2002)033.

¹²⁷ CDL-AD(2016)007.

¹²⁸ CDL-AD(2017)019.

¹²⁹ CDL-AD(2011)012.

«[Τα ζητήματα σχετικά με τα μέτρα εφαρμογής των γενικών αρχών για τον προϋπολογισμό της δικαστικής υπηρεσίας και τις αμοιβές των δικαστών] μπορούν και πρέπει να αντιμετωπιστούν με κανονική νομοθεσία. Κατά κανόνα, δεν υπάρχει λόγος γιατί να μην αντιμετωπιστούν στο πλαίσιο ενός νόμου για το καθεστώς των δικαστών».¹³⁰

Δικαστές

Ανεξαρτησία και αμεροληψία - ορισμός

«Η ανεξαρτησία σημαίνει ανεξαρτησία από την εκτελεστική εξουσία και τα μέρη. Τα δικαστήρια πρέπει επίσης να είναι ανεξάρτητα από τη νομοθετική εξουσία, εκτός εάν είναι υποχρεωμένα να εφαρμόσουν νόμους που προέρχονται από το νομοθετικό σώμα. Ενώ η ανεξαρτησία κυρίως αφορά την απουσία ή παρουσία οργανικών δεσμών μεταξύ της δικαστικής εξουσίας και των άλλων πυλώνων της δημόσιας εξουσίας, η αμεροληψία είναι κάτι που κανονικά αποφασίζεται με βάση τις περιστάσεις μιας συγκεκριμένης υπόθεσης, δηλαδή ένα προφανώς ανεξάρτητο δικαστήριο μπορεί να ενεργεί μεροληπτικά. Ωστόσο σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, η έλλειψη εγγυήσεων ανεξαρτησίας μπορεί εύκολα να δημιουργήσει την εμφάνιση έλλειψης αμεροληψίας. Έτσι στο παρόν πλαίσιο, όπως και σε άλλα, μπορεί να είναι δύσκολο να γίνει σαφής διάκριση μεταξύ των απαιτήσεων για ανεξαρτησία και αμεροληψία. Σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, σχετικά με την αξιολόγηση της ανεξαρτησίας (και αμεροληψίας) ενός δικαστηρίου, αυτή καθορίζεται από τον "τρόπο διορισμού των μελών του και τη διάρκεια της θητείας τους, την ύπαρξη εγγυήσεων κατά της εξωτερικής πίεσης και εάν το σώμα παρουσιάζει την εμφάνιση ανεξαρτησίας"».¹³¹

«Η Δικαιοσύνη ως θεσμός, όσο και οι μεμονωμένοι δικαστές, πρέπει να μπορούν να ασκούν τις επαγγελματικές τους ευθύνες κατά τη διάρκεια των δικών χωρίς να επηρεάζονται από την εκτελεστική εξουσία ή οποιονδήποτε άλλο φορέα. Μόνον μια ανεξάρτητη Δικαιοσύνη μπορεί να αποδώσει Δικαιοσύνη αμερόληπτα βάσει του νόμου και να αποτρέψει την κακή χρήση της εξουσίας. Είναι ζωτικής σημασίας για το κράτος δικαίου ότι υπάρχει δημόσια εμπιστοσύνη στην ικανότητα της Δικαιοσύνης να λειτουργεί με ανεξαρτησία και αμεροληψία».¹³²

«Οι δικαστές πρέπει να είναι ανεξάρτητοι και αμερόληπτοι στην απόφασή τους και να είναι σε θέση να ενεργούν χωρίς κανέναν περιορισμό, ακατάλληλη επιρροή, πίεση, απειλή ή παρέμβαση, άμεση ή έμμεση, από οποιονδήποτε Αρχή, συμπεριλαμβανομένων των "εσωτερικών Αρχών της δικαστικής εξουσίας". Συνεπώς γενικά η δικαστική ανεξαρτησία πρέπει να προστατεύεται τόσο στις "εξωτερικές" όσο και στις "εσωτερικές" της συνιστώσες».¹³³

«Πρέπει να σημειωθεί... ότι η δικαστική ανεξαρτησία δεν είναι προνόμιο ή πλεονέκτημα που χορηγείται για το συμφέρον των δικαστών, αλλά είναι μια θεμελιώδης αρχή, ένα αναγκαίο στοιχείο οποιουδήποτε δημοκρατικού Κράτους, μια προϋπόθεση του κράτους δικαίου και η θεμελιώδης εγγύηση μιας δίκαιης δίκης [...] Αποφάσεις που αφαιρούν

¹³⁰ CDL(1995)074rev.

¹³¹ CDL-AD(2010)003, CDL-AD(2018)032, CDL-AD(2017)005.

¹³² CDL-AD(2018)028.

¹³³ CDL-AD(2017)002, CDL-AD(2016)007, CDL-AD(2018)011.

βασικές εγγυήσεις ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης είναι απαράδεκτες ακόμη και όταν είναι καμουφλαρισμένες και μπορούν να παραβιάσουν το άρθρο 6 § 1 ΕΣΔΑ».¹³⁴

Διορισμός δικαστών

Προσόντα, απαιτήσεις για επιλεξιμότητα

«Η αρχή ότι όλες οι αποφάσεις που αφορούν τον διορισμό και την επαγγελματική καριέρα των δικαστών πρέπει να βασίζονται στην αξία, εφαρμόζοντας αντικειμενικά κριτήρια στο πλαίσιο του νόμου είναι αδιαμφισβήτητη».¹³⁵

«Σε αρκετές χώρες οι δικαστές διορίζονται βάσει των αποτελεσμάτων διαγωνισμών. Σε άλλες επιλέγονται από έμπειρους επαγγελματίες. Καταρχάς και οι δύο κατηγορίες επιλογής μπορεί να εγείρουν ερωτήματα. Μπορεί να αναρωτηθεί κανείς εάν η εξέταση θα πρέπει να είναι ο μοναδικός λόγος για τον διορισμό ή εάν θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τα προσωπικά προσόντα και η εμπειρία των υποψηφίων. Όσον αφορά την επιλογή δικαστών από μια δεξαμενή έμπειρων επαγγελματιών, μπορεί να εγερθούν ανησυχίες σχετικά με την αντικειμενικότητα της διαδικασίας επιλογής».¹³⁶

«Ο προτεινόμενος νόμος [...] καθορίζει γενικές απαιτήσεις που πρέπει να πληρούν τα άτομα που επιθυμούν να διοριστούν ως δικαστές ή εισαγγελείς, καθώς και απαιτήσεις για τους διορισμούς στα διάφορα δικαστήρια και εισαγγελικά γραφεία. Οι γενικές απαιτήσεις περιλαμβάνουν την υπηκοότητα της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, καλό ιατρικό ιστορικό, επαγγελματική ικανότητα, την εξέταση του δικηγόρου και την απουσία οποιωνδήποτε ποινικών διαδικασιών. Αυτές φαίνονται κατάλληλες και σύμφωνες με τα ευρωπαϊκά πρότυπα».¹³⁷

«Το άρθρο [...] προτείνει να απαιτείται οι νέοι διοριζόμενοι δικαστές να είναι 30 ετών αντί για 25 και να έχουν πέντε χρόνια αντί για τρία χρόνια εμπειρίας. Αυτές οι διατάξεις φαίνονται λογικές».¹³⁸

«Φαίνεται από τις επικρίσεις του προτεινόμενου οργανικού νόμου ότι είναι υπερβολικά ελαστικός όσον αφορά την ηλικιακή απαίτηση και την εμπειρία, καθώς μπορεί να αμφισβητηθεί εάν ένα άτομο θα έχει αποκτήσει την αναγκαία εμπειρία για να είναι δικαστής του Ανώτατου Δικαστηρίου στην ηλικία των 30 και μετά από το πολύ πέντε χρόνια υπηρεσίας ως δικαστής, δικηγόρος ή ακαδημαϊκός. Αυτά τα σχετικά χαμηλά επίσημα όρια είναι ακόμη πιο αμφισβητήσιμα, καθώς ισχύουν και για τη θέση του Προέδρου του Δικαστηρίου».¹³⁹

«[...] Ενώ συνήθως είναι θεμελιώδης αρχή ότι μια χώρα δεν μπορεί να έχει ξένους υπηκόους ως δικαστές, αυτή είναι μια από τις περιοχές όπου οι ειδικότητες μιας πολύ μικρής χώρας, όπως το Μονακό, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη: είναι, ακόμη και σήμερα,

¹³⁴ CDL-AD(2017)002, CDL-AD(2014)039, CDL-AD(2014)042.

¹³⁵ CDL-AD(2010)004, CDL-AD(2019)009, CDL-AD(2018)017.

¹³⁶ CDL-AD(2007)028.

¹³⁷ CDL-AD(2014)008.

¹³⁸ CDL-AD(2013)014.

¹³⁹ CDL-AD(2019)009.

αδύνατο να προσληφθούν μόνον υπήκοοι του Μονακό για όλες τις θέσεις των δικαστών, καθώς δεν υπάρχουν αρκετοί καταρτισμένοι υποψήφιοι».¹⁴⁰

«Οι διατάξεις για τον διορισμό των δικαστών καθορίζουν μια κλειστή δικαστική καριέρα με αυστηρά καθορισμένες απαιτήσεις δικαστικής εμπειρίας, με τις θέσεις των δικαστών του Ανώτατου Δικαστηρίου να αποτελούν την εξαίρεση. Αυτό δεν είναι μια αυτονόητη επιλογή και μπορεί να παρουσιαστούν επιχειρήματα υπέρ της διευκόλυνσης της εισόδου ατόμων εκτός της δικαστικής εξουσίας, τουλάχιστον στο Εμπορικό Δικαστήριο και το Διοικητικό Δικαστήριο · ίσως ακόμη και στα Ανώτατα Δικαστήρια και το Εφετείο».¹⁴¹

«[...] Η σύνθεση τόσο του Ανώτατου Δικαστηρίου όσο και του Συνταγματικού Δικαστηρίου θα πρέπει να περιλαμβάνει δικαστές με ιδιαίτερη εμπειρία στα ανθρώπινα δικαιώματα, ειδικά [...] όταν δημιουργείται μια βασική νομολογία σε τέτοια ζητήματα».¹⁴²

«Η λίστα των λόγων για τους οποίους η διάκριση [σχετικά με τους διορισμούς δικαστών] απαγορεύεται δεν περιλαμβάνει τον σεξουαλικό προσανατολισμό, ο οποίος πρέπει να προστεθεί. Από την άλλη πλευρά, η (απουσία) γνώσης της γλώσσας μπορεί να είναι έγκυρος λόγος για διάκριση. Η γνώση της κρατικής γλώσσας είναι ένας νόμιμος όρος για τον διορισμό δικαστή. Ο όρος “ή άλλα χαρακτηριστικά” μπορεί επίσης να είναι πολύ γενικός: σαφώς, απαιτούνται επαρκή νομικά προσόντα για τον διορισμό».¹⁴³

«Οι απαιτήσεις επιλεξιμότητας για τον διορισμό δικαστών στο [...] του νόμου για τα Δικαστήρια τροποποιήθηκαν, ώστε να απαιτούν την επάρκεια σε Αγγλικά, Γαλλικά ή Γερμανικά. Η απαίτηση επάρκειας μπορεί να είναι μάλλον αυστηρή και να μειώσει τον αριθμό των διαθέσιμων υποψηφίων για διορισμό. Πιθανώς, μια πιο επεικής προϋπόθεση (όπως η απαίτηση βασικής γνώσης μιας από αυτές τις γλώσσες) θα ήταν πιο κατάλληλη».¹⁴⁴

«[...] Το άρθρο [...] ορίζει τα προσόντα των εκπαιδευομένων. Μεταξύ των χαρακτηριστικών που απαιτούνται από εκπαιδευόμενους δικαστές ή εισαγγελείς είναι το εξής [...]: “Να μην έχουν σωματικά ή ψυχικά προβλήματα ή αναπηρίες που θα εμποδίσουν την εκτέλεση του δικαστικού επαγγέλματος [...] σε όλη τη χώρα ή να μην έχουν αναπηρίες όπως ασυνήθιστες δυσκολίες στην ομιλία ή στον έλεγχο των κινήσεων των οργάνων, οι οποίες μπορεί να θεωρηθούν παράξενες από άλλους.” Αυτή η διάταξη είναι υπερβολικά γενική και δεν θα θεωρείτο γενικά αποδεκτή σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα όσον αφορά την αντιμετώπιση ατόμων με σωματική ή ψυχική αναπηρία. Η δοκιμή για το εάν κάτι φαίνεται παράξενο στους άλλους φαίνεται ακατάλληλη».¹⁴⁵

«[...] Για να διασφαλιστεί η υψηλή ποιότητα και ποικιλία των υποψηφίων, θα πρέπει να εισαχθούν υποχρεωτικές γραπτές εξετάσεις στο επίπεδο εισόδου. Θα πρέπει να δημιουργηθεί μια εθνική δεξαμενή θέσεων αντί για τη δημοσίευση κάθε θέσης ξεχωριστά, καθώς αυτό θα βελτιώνει επίσης την κινητικότητα της δικαστικής υπηρεσίας σε όλη τη χώρα».¹⁴⁶

¹⁴⁰ CDL-AD(2013)018.

¹⁴¹ CDL-AD(2014)038, CDL-AD(2002)026.

¹⁴² CDL(1999)078.

¹⁴³ CDL-AD(2013)034.

¹⁴⁴ CDL-AD(2018)022, CDL-AD(2018)033, CDL-AD(2018)032.

¹⁴⁵ CDL-AD(2011)004.

¹⁴⁶ CDL-AD(2012)014.

«Το άρθρο [...] του προσχεδίου υποχρεώνει τους υποψηφίους για τη δικαστική θέση να δηλώσουν την περιουσία τους στο Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο και να εξουσιοδοτήσουν το τελευταίο να λάβει υπόψη του τα δεδομένα της δήλωσης κατά την απόφαση για τον διορισμό. Πρώτον, η δήλωση περιουσίας από υποψηφίους δεν είναι σχετική σε αυτό το στάδιο, καθώς μόνον η αύξηση της περιουσίας κατά τη διάρκεια της δικαστικής θητείας θα πρέπει να προκαλεί περαιτέρω έρευνες για πιθανή διαφθορά. Επίσης μπορεί να εγείρει το ζήτημα των διακρίσεων βάσει της κοινωνικής, δηλαδή της περιουσιακής κατάστασης. [...] Επιπλέον η δυνατότητα του σχετικού τμήματος του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου να συλλέξει πληροφορίες για τη χρηματοοικονομική κατάσταση των υποψηφίων (προσχέδιο άρθρο [...]) είναι επίσης προβληματική για τους ίδιους λόγους και μπορεί να θέσει σε κίνδυνο το δικαίωμα κάθε πολίτη να κατέχει οποιοδήποτε δημόσιο αξίωμα, το οποίο προστατεύεται από το άρθρο [...] του Συντάγματος της Γεωργίας. Δεύτερον, παρόλο συναίνεση των υποψηφίων είναι αναγκαία για να αποκτήσει το σχετικό τμήμα του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου πρόσβαση στα προσωπικά του στοιχεία, στην πράξη, φαίνεται να μην είναι δυνατή η άρνηση αυτής της συναίνεσης από τον υποψήφιο».¹⁴⁷

«[...] Μια γενική υποχρέωση των δικαστών να παραιτηθούν από το δικαίωμα τους στην προσωπική ζωή γενικά, η οποία αποτελεί επίσης πρόσθετη απαίτηση για να γίνουν και να παραμείνουν δικαστές, φαίνεται να αποτελεί αδικαιολόγητο περιορισμό του δικαιώματος των δικαστών στην προσωπική ζωή».¹⁴⁸

«[...] Η συμμετοχή των δικαστών στη λήψη αποφάσεων για βασικά ζητήματα που αφορούν την πρακτική τους εργασία μειώνεται περαιτέρω με τις τροποποιήσεις, ενώ οι ήδη σημαντικές εξουσίες του Υπουργού Δικαιοσύνης (ο οποίος είναι ταυτόχρονα και ο Γενικός Εισαγγελέας στο πολωνικό σύστημα) ενισχύονται περαιτέρω. Η Επιτροπή της Βενετίας προτρέπει το Πολωνικό Κοινοβούλιο να μην υιοθετήσει αυτές τις αλλαγές».¹⁴⁹

«[...] Δικαστής θα πρέπει πρώτα να παραιτηθεί προτού να μπορεί να θέσει υποψηφιότητα για πολιτικό αξίωμα, διότι εάν είναι υποψήφιος/α και αποτύχει να εκλεγεί, ενδέχεται να συνδεθεί με πολιτική τάση εις βάρος της δικαστικής ανεξαρτησίας».¹⁵⁰

«Το άρθρο [...] του προσχεδίου νόμου προβλέπει ότι οι δικαστές [...] δεν μπορούν να είναι μέλη οποιασδήποτε οργάνωσης που διακρίνει για διάφορους λόγους, συμπεριλαμβανομένου του φύλου και του σεξουαλικού προσανατολισμού. Υπάρχουν διάφορες εκκλησίες και θρησκείες που κάνουν τέτοιες διακρίσεις και ίσως δεν είναι σκοπός του νόμου να εμποδίσει τους δικαστές [...] να είναι πιστοί ή να ασκούν αυτές τις θρησκείες. Το άρθρο [...] του προσχεδίου νόμου θα απαγόρευε στους δικαστές [...] να είναι μέλη οποιασδήποτε διοικητικής ή εποπτικής επιτροπής δημόσιας ή ιδιωτικής επιχείρησης ή οποιουδήποτε άλλου νομικού προσώπου. Αυτό φαίνεται πολύ ευρύ και θα απαγόρευε τη συμμετοχή σε οποιανδήποτε φιланθρωπική ή μη κερδοσκοπική οργάνωση που έχει νομική προσωπικότητα, πιθανώς περιλαμβάνοντας ακόμα και επαγγελματικές οργανώσεις. Το άρθρο [...] του προσχεδίου νόμου απαιτεί από τον/τη δικαστή [...] να ζητήσει τη γνώμη του [Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου και της Εισαγγελίας] σχετικά με το εάν οι

¹⁴⁷ CDL-AD(2014)031.

¹⁴⁸ CDL-AD(2016)025.

¹⁴⁹ CDL-AD(2020)017.

¹⁵⁰ CDL-AD(2008)039.

δραστηριότητες που σκοπεύει να αναλάβει έρχονται σε σύγκρουση με τα καθήκοντά του/της σύμφωνα με τον νόμο. Προφανώς αυτό θα πρέπει να περιορίζεται σε περιπτώσεις όπου ο/η δικαστής [...] έχει λόγους να αμφιβάλλει για το θέμα».¹⁵¹

«[...] Οι συντάκτες [του συνταγματικού νόμου για την πειθαρχική ευθύνη των δικαστών] είναι δυνατόν να εξετάσουν την επιβολή υποχρέωσης στους δικαστές να δηλώσουν οποιαδήποτε αμειβόμενη εργασία».¹⁵²

«Το άρθρο [...] (τροποποιώντας το άρθρο [...] του Συντάγματος) προβλέπει ότι η εντολή ενός δικαστή είναι ασυμβίβαστη με “άλλη αμειβόμενη επαγγελματική δραστηριότητα, εκτός αν ορίζει διαφορετικά ο νόμος”. Πρώτον, ο τρόπος διατύπωσης του άρθρου (οι λέξεις “εκτός αν ορίζει διαφορετικά ο νόμος”) φαίνεται να παρέχει εκτεταμένη ευχέρεια στον νομοθέτη, χωρίς να παρέχει οποιαδήποτε ένδειξη για πιθανές εξαιρέσεις. Παρόλα αυτά, συνήθεις εξαιρέσεις, όπως ακαδημαϊκή, μη κερδοσκοπική δραστηριότητα και άλλες παρόμοιες εξαιρέσεις θα πρέπει να εφαρμόζονται. [...]».¹⁵³

«Η κατάσταση όσον αφορά την αμοιβή φαίνεται να είναι πιο περίπλοκη. Το προσχέδιο νόμου θα πρέπει να παρέχει γενικούς περιορισμούς ως προς το είδος της αμειβόμενης εργασίας που είναι ασυμβίβαστη με τη δικαστική ή την εισαγγελική θέση. Κάθε προσφορά αμειβόμενης εργασίας που ενδέχεται να οδηγήσει ή να φαίνεται ότι οδηγεί σε ακατάλληλη επιρροή, θα πρέπει να απορρίπτεται. Ωστόσο η λήψη αμοιβής δεν θα πρέπει να συνδέεται συστηματικά με πειθαρχική ανάρμοστη συμπεριφορά. Για παράδειγμα, όταν ένας διάδικος είναι φοιτητής ή έχει σχέση με ένα πανεπιστήμιο ή ερευνητικό ίδρυμα στο οποίο δικαστής ή εισαγγελέας συμμετέχει σε ακαδημαϊκή εργασία, θα ήταν παράλογο να απαιτηθεί από τον/τη δικαστή ή τον/την εισαγγελέα να εγκαταλείψει την ακαδημαϊκή εργασία εντελώς. Ωστόσο αυτό μπορεί (και σε ορισμένες περιπτώσεις πρέπει) να οδηγήσει σε αυτοεξαίρεση και/ή δήλωση σύγκρουσης συμφερόντων».¹⁵⁴

«Εν συντομία, η Επιτροπή της Βενετίας θεωρεί ότι αυτές οι διατάξεις απαιτούν αναθεώρηση: ο νόμος θα πρέπει να επιτρέπει ρητά στους δικαστές και τις ενώσεις τους να συμμετέχουν στη δημόσια συζήτηση για θέματα που αφορούν τη διοίκηση της Δικαιοσύνης και να ασκούν κριτική στις νομοθετικές τροποποιήσεις ή τις κυβερνητικές πολιτικές σχετικά με τη Δικαιοσύνη».¹⁵⁵

«Μπορεί να είναι σκόπιμο να επιβληθεί στους υποψηφίους [για δικαστές του Ανώτατου Δικαστηρίου] η υποχρέωση να δηλώσουν όχι μόνον τα δικά τους περιουσιακά στοιχεία, αλλά και τα περιουσιακά στοιχεία των συζύγων και των παιδιών τους».¹⁵⁶

¹⁵¹ CDL-AD(2014)008.

¹⁵² CDL-AD(2014)018.

¹⁵³ CDL-AD(2015)045.

¹⁵⁴ CDL-AD(2014)008.

¹⁵⁵ CDL-AD(2020)017.

¹⁵⁶ CDL-AD(2019)009.

Σώματα διορισμού και διαδικασία διορισμού

Ποικιλία συστημάτων

«[...] Υπάρχει μεγάλη ποικιλία στον τρόπο με τον οποίον διορίζονται οι δικαστές σε εθνικά νομικά συστήματα. Δεν υπάρχει ένα “μοντέλο” που να ανταποκρίνεται ιδανικά στην αρχή της διάκρισης των εξουσιών και να εξασφαλίζει την πλήρη δικαστική ανεξαρτησία. Ωστόσο είναι δίκαιο να πούμε ότι τα διεθνή πρότυπα ευνοούν την εκτεταμένη αποπολιτικοποίηση της διαδικασίας. Οι πολιτικές σκέψεις δεν πρέπει να υπερισχύουν των αντικειμενικών προσόντων των υποψηφίων. Το άρθρο 6 ΕΣΔΑ προστατεύει όχι μόνον την ανεξαρτησία των μεμονωμένων δικαστών, αλλά απαιτεί ένα σύστημα διορισμών δικαστών που να αποκλείει αυθαίρετους διορισμούς».¹⁵⁷

«Η επιλογή του κατάλληλου συστήματος για τους διορισμούς δικαστών είναι μία από τις κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι νέες Δημοκρατίες, όπου συχνά παραμένουν ανησυχίες σχετικά με την ανεξαρτησία και την πολιτική δικαστική αμεροληψία. Η πολιτική εμπλοκή στη διαδικασία διορισμού θέτει σε κίνδυνο την ουδετερότητα της Δικαιοσύνης σε αυτές τις χώρες, ενώ σε άλλες, ιδίως σε εκείνες με δικαστικά συστήματα που έχουν αποδειχθεί δημοκρατικά, τέτοιες μέθοδοι διορισμού θεωρούνται παραδοσιακές και αποτελεσματικές».¹⁵⁸

Διορισμός από πολιτικά όργανα (Κοινοβούλιο ή Πρόεδρος), εκλογές από τον λαό

«[...] Η Επιτροπή της Βενετίας παρατηρεί ότι το καθεστώς διορισμού του Προέδρου της Κύρια, που εισήχθη με τις τροπολογίες του 2019, ενδέχεται να θέσει σοβαρούς κινδύνους για την πολιτικοποίηση και σημαντικές συνέπειες για τη δικαστική ανεξαρτησία ή για την αντίληψη αυτής από το κοινό, δεδομένου του κρίσιμου ρόλου αυτής της θέσης στο δικαστικό σύστημα. Αυτό είναι ακόμα πιο σημαντικό εάν λάβουμε υπόψη τις περιορισμένες εγγυήσεις ανεξαρτησίας που ισχύουν μετά τον διορισμό, δεδομένου ότι ο Πρόεδρος της Κύρια μπορεί να απολυθεί ή να απομακρυνθεί από το αξίωμά του με απλή πλειοψηφία από το Κοινοβούλιο, “εάν θεωρηθεί ακατάλληλος για το αξίωμα λόγω κάποιων πράξεων ή παραλείψεων” – ένα ασαφές και αδύναμο κριτήριο για απομάκρυνση από το αξίωμα».¹⁵⁹

«[...] Η αρχή της αδιάκοπης αλυσίδας της δημοκρατικής νομιμότητας (που αναπτύχθηκε στη γερμανική διδασκαλία) [...] απαιτεί κάθε κρατικό όργανο να λαμβάνει τις εξουσίες του – ακόμη και έμμεσα – από τον κυρίαρχο λαό. Μια εντελώς αυτόνομη αυτοδιοίκηση θα στερείτο αυτής της δημοκρατικής νομιμότητας. [...] [Ο διορισμός των δικαστών από το Κοινοβούλιο] είναι μια μέθοδος συγκρότησης της δικαστικής εξουσίας που είναι πολύ δημοκρατική, αλλά [...] η ισορροπία ενδέχεται να γείρει υπερβολικά προς τη νομοθετική εξουσία. Αυτό δεν είναι χωρίς κινδύνους από την πλευρά της δικαστικής ανεξαρτησίας, μεταξύ άλλων, επειδή οι διορισμοί δικαστών ενδέχεται με τον χρόνο να γίνουν πιο πιθανό να επηρεαστούν από κομματικές πολιτικές. Το Κοινοβούλιο είναι αναμφίβολα πολύ περισσότερο ενασχολημένο με πολιτικά παιχνίδια και οι διορισμοί των δικαστών θα

¹⁵⁷ CDL-AD(2021)043.

¹⁵⁸ CDL-AD(2007)028.

¹⁵⁹ CDL-AD(2021)036.

μπορούσαν να οδηγήσουν σε πολιτική διαπραγμάτευση στο Κοινοβούλιο [...]. Το δικαίωμα διορισμού θα πρέπει να παραμείνει συνδεδεμένο με τον επικεφαλής του Κράτους. Φυσικά ο Πρόεδρος εκπροσωπεί επίσης μια συγκεκριμένη πολιτική τάση, αλλά σε πολλές περιπτώσεις, θα επιδείξει μεγαλύτερη πολιτική επιφύλαξη και ουδετερότητα. [...] Παρόλο που ο διορισμός των δικαστών από το Κοινοβούλιο είναι αποδεκτός σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, ενδέχεται να υπάρχει λόγος να επανεξεταστεί η δυνατότητα ανάθεσης του δικαιώματος διορισμού στον Πρόεδρο ή να οργανωθεί η διαδικασία διορισμού των δικαστών, έτσι ώστε να περνά μέσω υποβολής από το Δικαστικό Συμβούλιο προς τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας (ο οποίος επίσης εκπροσωπεί όλον τον λαό) και από τον Πρόεδρο του Κοινοβουλίου».¹⁶⁰

«[...] Για να μειωθεί ο κίνδυνος πολιτικοποίησης της διαδικασίας, το άρθρο [...] του σχεδίου νόμου προβλέπει την απαίτηση για ειδική πλειοψηφία στο Κοινοβούλιο για την εκλογή δικαστών [...]. Ωστόσο παρά το γεγονός ότι η σύσταση γίνεται από ένα δικαστικό όργανο, δηλαδή την Επιτροπή Ποιότητας, το Κοινοβούλιο, ως πολιτικό όργανο, “είναι αναμφίβολα πολύ περισσότερο ενασχολημένο με πολιτικά παιχνίδια και οι διορισμοί των δικαστών θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε πολιτική διαπραγμάτευση στο κοινοβούλιο [...]” Συνεπώς ο ρόλος της Verkhovna Rada θα πρέπει να αφαιρεθεί με συνταγματική τροποποίηση [...]. Σε περίπτωση που δεν μπορεί να εισαχθεί μια τέτοια συνταγματική τροποποίηση, η συμμετοχή του Κοινοβουλίου θα πρέπει να είναι κυρίως τελετουργική και ο αποφασιστικός λόγος στην εκλογή των δικαστών θα πρέπει να ανατεθεί σε ένα ανεξάρτητο όργανο αποτελούμενο από πλειοψηφία δικαστών ή από ένα σημαντικό στοιχείο δικαστών εκλεγμένων από τους συναδέλφους τους [...]. Σε αυτήν την περίπτωση, το άρθρο [...] του σχεδίου νόμου θα μπορούσε να προβλέπει ότι το Κοινοβούλιο θα διορίζει τον υποψήφιο εφόσον πληρούνται οι νομικές προϋποθέσεις, έτσι ώστε να αποφευχθεί οποιαδήποτε δυνατότητα πολιτικής παρέμβασης [...]».¹⁶¹

«Για να εξισορροπηθούν τα μειονεκτήματα μιας τελικής ψήφου στο Κοινοβούλιο, οι διαδικασίες θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα προσόντα των υποψηφίων είναι διαθέσιμα στο Κοινοβούλιο και στο ευρύ κοινό όσο το δυνατόν περισσότερο, ώστε να ενθαρρυνθεί το Κοινοβούλιο να ψηφίσει με βάση τα επαγγελματικά προσόντα αντί για πολιτικές προτιμήσεις κ.λπ.».¹⁶²

«[...] Η Επιτροπή θεωρεί ότι ο διορισμός των δικαστών του Ανώτατου Δικαστηρίου απευθείας από το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο χωρίς τη συμμετοχή του Κοινοβουλίου ή ο διορισμός τους από τον Πρόεδρο (ο οποίος έχει περιορισμένες εξουσίες στο προτεινόμενο κοινοβουλευτικό σύστημα) κατόπιν πρότασης του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου, θα εξασφάλιζε καλύτερα την ανεξαρτησία αυτών των δικαστών».¹⁶³

«Το νέο Κιργιζικό Σύνταγμα δεν προβλέπει ενιαίο όργανο υπεύθυνο για τον διορισμό και την καριέρα των δικαστών, αλλά έχει αναθέσει σε ξεχωριστά όργανα αυτό το καθήκον. Το άρθρο [...] του Συντάγματος προβλέπει ότι οι δικαστές διορίζονται με πρόταση του Συμβουλίου για την Επιλογή Δικαστών (στο εξής Συμβούλιο) και το ίδιο άρθρο προβλέπει ότι οι δικαστές μπορούν να απομακρυνθούν με πρόταση του Συμβουλίου των Δικαστών,

¹⁶⁰ CDL-AD(2002)026.

¹⁶¹ CDL-AD(2015)008, CDL-AD(2015)026, CDL-AD(2003)019.

¹⁶² CDL-AD(2019)009.

¹⁶³ CDL-AD(2017)023, CDL-AD(2015)037.

το οποίο είναι ξεχωριστό από το Συμβούλιο Επιλογής Δικαστών. Δυστυχώς, αυτή η συνταγματική διάταξη καθιστά αδύνατο να δημιουργηθεί ένα ενιαίο όργανο αρμόδιο για τις αποφάσεις σχετικά με τον διορισμό και την καριέρα των δικαστών. Μια μελλοντική συνταγματική αναθεώρηση θα μπορούσε να προβλέπει ένα ενιαίο όργανο, πιθανώς με υποεπιτροπές για εξειδικευμένες λειτουργίες (π.χ. πειθαρχία). Όταν το Σύνταγμα προβλέπει περισσότερα από ένα όργανα αρμόδια για όλα τα θέματα καριέρας των δικαστών, οι διατάξεις για καθένα από αυτά πρέπει να εξετάζονται με βάση τα πρότυπα που έχουν αναπτυχθεί για τις ενιαίες δικαστικές συμβουλευτικές επιτροπές».¹⁶⁴

«Το άρθρο [...] προβλέπει ότι η απόφαση για εκλογή σε μόνιμο αξίωμα θα λαμβάνεται με πλειοψηφία της συνταγματικής σύνθεσης της Verkhovna Rada. Αυτό είναι μια μορφή ειδικής πλειοψηφίας όπως προτείνεται από την Επιτροπή της Βενετίας. Παρά αυτήν τη βελτίωση, παραμένουν ισχυρές αμφιβολίες για τον ρόλο του Κοινοβουλίου στην εκλογή των δικαστών. [...] Η διαδικασία εκλογής είναι επιρρεπής σε έντονη πολιτικοποίηση. Δημοκρατική όσο και εάν φαίνεται με πρώτη ματιά, μια διαδικασία που περιλαμβάνει εντατική εξέταση από τους βουλευτές μπορεί να δημιουργήσει την εικόνα ότι οι δικαστές εξαρτώνται από τις απόψεις του νομοθετικού σώματος με τρόπο που δεν συνάδει με τη διάκριση των εξουσιών που απαιτείται σε μια Δημοκρατία. [...] Το γεγονός ότι δικαστής αργότερα μπορεί να κληθεί να εργαστεί υπό την απειλή να υποβληθεί σε μια αντίστοιχα πολιτικοποιημένη διαδικασία απομάκρυνσης [...] είναι πιθανό να δημιουργήσει την εικόνα ενός δικαστικού σώματος το οποίο με κάποιον τρόπο είναι εξαρτημένο από πολιτικές δυνάμεις, κάτι που παραβιάζει την αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας».¹⁶⁵

«*A priori*, η Επιτροπή της Βενετίας δεν έχει οποιαδήποτε αντίρρηση για τον διορισμό δικαστών από τον Αρχηγό του Κράτους όταν ο τελευταίος δεσμεύεται από πρόταση του Δικαστικού Συμβουλίου και ενεργεί με “τελετουργικό” τρόπο, επισημοποιώντας μόνον την απόφαση που έχει ληφθεί ουσιαστικά από το Δικαστικό Συμβούλιο. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, μια κατάσταση όπου ο Πρόεδρος αρνείται να επικυρώσει μια απόφαση του δικαστικού συμβουλίου θα ήταν κρίσιμη, διότι θα έδινε *de facto* στον Πρόεδρο δικαίωμα βέτο κατά των αποφάσεων του Δικαστικού Συμβουλίου. Για να διασφαλιστεί ότι ο Πρόεδρος έχει όντως μόνον τελετουργικό ρόλο, το Σύνταγμα θα μπορούσε να προβλέπει ότι οι προτάσεις του Δικαστικού Συμβουλίου θα τίθενται σε εφαρμογή άμεσα, χωρίς τη μεσολάβηση του Προέδρου, εάν ο Πρόεδρος δεν τις επικυρώσει εντός ορισμένου χρονικού διαστήματος. Φυσικά, ο άμεσος διορισμός των δικαστών από το Δικαστικό Συμβούλιο αποφεύγει τέτοιες περίπλοκες διασφαλίσεις».¹⁶⁶

«[...] Δεν φαίνεται να υπάρχει ακόμη κοινή γνώμη για την πιο κατάλληλη διαδικασία. Για τη νομιμότητα της διοίκησης της Δικαιοσύνης, μια ορισμένη εμπλοκή δημοκρατικά εκλεγμένων σωμάτων, όπως η Βουλή, μπορεί να είναι επιθυμητή. Ωστόσο ο Πρίγκιπας της Χώρας [Λιχτενστάιν] δεν εκλέγεται δημοκρατικά. Η εμπλοκή του στη διαδικασία υποψηφιότητας, πέρα από μια απλώς τυπική διαδικασία, είναι προβληματική, ειδικά εάν αυτή η εμπλοκή είναι καθοριστική. Η προτεινόμενη πρώτη παράγραφος του άρθρου [...] προβλέπει ότι κανένας υποψήφιος μπορεί να προταθεί για εκλογή στη Βουλή χωρίς τη συγκατάθεση του Πρίγκιπα της Χώρας. Η εκτενής εμπλοκή του στην εκλογική διαδικασία

¹⁶⁴ CDL-AD(2011)019, CDL-AD(2011)017.

¹⁶⁵ CDL-AD(2010)003.

¹⁶⁶ CDL-AD(2013)034, CDL-AD(2018)032, CDL-AD(2017)019, CDL-AD(2015)045, CDL-AD(2015)026, CDL-AD(2014)021, CDL-AD(2013)010, CDL(1995)074rev.

θα μπορούσε να οδηγήσει σε αδικαιολόγητη επιρροή και να δημιουργήσει αμφιβολίες για την αντικειμενική ανεξαρτησία και αμεροληψία του εκλεγμένου δικαστή. [...] Αυτή η κατάσταση δεν θεραπεύεται επαρκώς από τη διάταξη της δεύτερης παραγράφου του άρθρου [...], σύμφωνα με την οποία, εάν ο υποψήφιος δεν εγκριθεί από τη Βουλή, η επιλογή μεταξύ του προτεινόμενου υποψηφίου και οποιουδήποτε άλλου υποψηφίου θα γίνεται με δημοψήφισμα, καθώς η επιλογή από τον λαό δεν εγγυάται επίσης την αμεροληψία του εκλεγμένου υποψηφίου».¹⁶⁷

«[...] Η αρχή της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης απαιτεί η επιλογή των δικαστών και των δικαστών-magistrates να γίνεται βάσει των προσόντων τους και οποιαδήποτε αδικαιολόγητη πολιτική επιρροή θα πρέπει να αποκλείεται. Ο Πρωθυπουργός δεν πρέπει να έχει τη δύναμη να επηρεάζει τον διορισμό των δικαστών και των δικαστών-magistrates. Αυτό θα άνοιγε την πόρτα για πιθανή πολιτική επιρροή, κάτι που δεν είναι συμβατό με τις σύγχρονες έννοιες της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης».¹⁶⁸

«Σύμφωνα με το άρθρο [...], οι δικαστές - ειρηνοδίκες και οι δικαστές των δικαστηρίων διορίζονται από την Κυβέρνηση, όχι από τον Μεγάλο Δούκα. Τα μέλη του Ανώτατου Δικαστηρίου και οι Πρόεδροι και Αντιπρόεδροι των περιφερειακών δικαστηρίων διορίζονται από την Κυβέρνηση κατόπιν υποψηφιότητας από το Ανώτατο Δικαστήριο. Σε αρκετές άλλες κοινοβουλευτικές μοναρχίες, η εξουσία διορισμού των δικαστών ανήκει στο Στέμμα, το οποίο την ασκεί υπό υπουργική ευθύνη. Ωστόσο πρόκειται για πολιτική επιλογή. Οι περισσότερες χώρες έχουν ένα Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο που προτείνει δικαστές, οι οποίοι διορίζονται στη συνέχεια από τον Αρχηγό του Κράτους. Επιπλέον προτείνεται η ίδρυση ενός τέτοιου σώματος [...]. Όποιο σώμα και να είναι υπεύθυνο για τον διορισμό (Μεγάλος Δούκας ή Κυβέρνηση) πρέπει να παρέχονται οι αναγκαίες εγγυήσεις για τη δικαστική ανεξαρτησία».¹⁶⁹

«Όσον αφορά τη συνεχιζόμενη εξουσία του Προέδρου και της Βουλής να σχηματίζει το σύνολο του δικαστικού σώματος και ιδίως την εκλογή όλων των δικαστών των τοπικών δικαστηρίων (περιφερειακών, πόλεων, στρατιωτικών και διαιτητικών) με την έγκριση κάθε υποψηφίου από τη Βουλή, η Επιτροπή θεωρεί ότι αυτό πολιτικοποιεί τη διαδικασία υποψηφιότητας των δικαστών υπέρ το δέον».¹⁷⁰

«Υπάρχει πρόταση για την εισαγωγή εκλεγμένων δικαστών - ειρηνοδικών. Δεν είναι σαφές τι εννοείται. Δεν υπάρχει πρόβλημα με την εισαγωγή λαϊκών δικαστών, αλλά αυτό δεν πρέπει να γίνεται μέσω λαϊκών εκλογών. Οι δικαστές θα έπρεπε να κάνουν εκστρατεία για την εκλογή τους ή - το χειρότερο - τα πολιτικά κόμματα να το έκαναν για αυτούς. Αυτό θα έθετε σε κίνδυνο την αμεροληψία των δικαστών, οι οποίοι αργότερα μπορεί να αισθάνονταν την ανάγκη να είναι "ευγνώμονες" στο πολιτικό κόμμα που υποστήριξε την εκλογή τους. Ένα τέτοιο σύστημα δεν πρέπει να εισαχθεί στην Ουκρανία, σε ένα πλαίσιο όπου η δικαστική ανεξαρτησία είναι κρίσιμη για την καταπολέμηση της διαφθοράς».¹⁷¹

«Μια άλλη αιτία διάλυσης της Βουλής σύμφωνα με το νέο άρθρο [...] είναι η δεύτερη άρνησή της να εγκρίνει πρόσωπο που έχει προταθεί από τον Πρόεδρο για τη θέση δικαστή

¹⁶⁷ CDL-AD(2002)032.

¹⁶⁸ CDL-AD(2018)028.

¹⁶⁹ CDL-AD(2009)057.

¹⁷⁰ CDL-AD(2002)033.

¹⁷¹ CDL-AD(2013)014.

του Συνταγματικού Δικαστηρίου ή του Ανώτατου Δικαστηρίου. Η διάταξη αυτή αποτελεί σοβαρή απειλή για τη δικαστική ανεξαρτησία. [...] Η νέα αυτή διάταξη καθιστά αναποτελεσματική την εξουσία της Βουλής να μπλοκάρει τις υποψηφιότητες του Προέδρου για τα ανώτατα δικαστικά αξιώματα, αφού ο κίνδυνος διάλυσης θα αποτρέψει τη Βουλή από το να ψηφίσει κατά των υποψηφίων που προτείνει ο Πρόεδρος. Στην ουσία, θα αυξήσει ακόμη περισσότερο την εξάρτηση της Δικαιοσύνης από τον Πρόεδρο».¹⁷²

Εμπλοκή εξειδικευμένου σώματος (Δικαστικού Συμβουλίου) στον διορισμό

«Η απλή ύπαρξη ενός Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου δεν μπορεί αυτόματα να αποκλείσει τις πολιτικές εκτιμήσεις στη διαδικασία διορισμού. [...] Η Επιτροπή της Βενετίας είναι της άποψης ότι το Δικαστικό Συμβούλιο πρέπει να έχει καθοριστική επιρροή στον διορισμό [...] των δικαστών [...]».¹⁷³

«[...] Θα ήταν επιθυμητό να μπορούσε ένα εξειδικευμένο σώμα όπως το ανεξάρτητο Δικαστικό συμβούλιο να εκφράσει γνώμη για την καταλληλότητα ή τα προσόντα των υποψηφίων για τη δικαστική θέση».¹⁷⁴

«[...] Ο κύριος ρόλος στις δικαστικές υποψηφιότητες θα πρέπει [...] να ανατεθεί σε ένα αντικειμενικό σώμα, όπως το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο που προβλέπεται [...] στο Σύνταγμα. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι οι προτάσεις από αυτό το σώμα μπορούν να απορριφθούν μόνον κατ' εξαίρεση. Από ένα εκλεγμένο Κοινοβούλιο δεν μπορεί να αναμένεται αυτή η αυτοπεριοριστική στάση. Φαίνεται συνεπώς προτιμότερο να θεωρηθούν τέτοιες υποψηφιότητες προνόμιο του Προέδρου. Οι υποψηφιότητες πρέπει να προετοιμάζονται από το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο και ο Πρόεδρος δεν πρέπει να επιτρέπει να διορίζεται υποψήφιος που δεν περιλαμβάνεται στη λίστα που κατατίθεται από το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο. Για τους Προέδρους των δικαστηρίων (με την ενδεχόμενη εξαίρεση του Προέδρου του Ανώτατου Δικαστηρίου) η διαδικασία θα πρέπει να είναι η ίδια».¹⁷⁵

Διαδικασία Διορισμού

«Στην Ευρώπη υπάρχει μεγάλη ποικιλία μεθόδων διορισμού των δικαστών στις εθνικές έννομες τάξεις. Δεν υπάρχει ένα ενιαίο “μοντέλο” που να μπορεί να πληροί ιδανικά την αρχή της διάκρισης των εξουσιών και να εξασφαλίζει την πλήρη δικαστική ανεξαρτησία. Ωστόσο είναι σωστό να πούμε ότι τα διεθνή πρότυπα είναι περισσότερο υπέρ της εκτεταμένης αποπολιτικοποίησης της διαδικασίας. Οι πολιτικές εκτιμήσεις δεν θα πρέπει να υπερισχύουν των αντικειμενικών προσόντων των υποψηφίων. Το άρθρο 6 ΕΣΔΑ προστατεύει όχι μόνον την ανεξαρτησία των μεμονωμένων δικαστών, αλλά απαιτεί και ένα σύστημα διορισμών δικαστών που να αποκλείει αυθαίρετους διορισμούς».¹⁷⁶

¹⁷² CDL-AD(2016)029.

¹⁷³ CDL-AD(2007)028, CDL-AD(2018)017, CDL-AD(2017)013.

¹⁷⁴ CDL-AD(2005)005.

¹⁷⁵ CDL-AD(2005)023.

¹⁷⁶ CDL-AD(2018)028.

«Είναι σημαντικό να μην βασίζεται ο διορισμός και η προαγωγή των δικαστών σε πολιτικές ή προσωπικές εκτιμήσεις. Το σύστημα θα πρέπει να παρακολουθείται συνεχώς για να διασφαλίζεται ότι αυτό ισχύει».¹⁷⁷

«Στην Ευρώπη υπάρχουν διάφορα συστήματα για τον διορισμό των δικαστών. Η πρόταση για διορισμό από ένα μόνο άτομο, όπως ο Πρόεδρος του Εθνικού Δικαστικού Γραφείου (NJO), είναι κατ' αρχήν συμβατή με τις διατάξεις της ΕΣΔΑ. Φαίνεται ότι η διαδικασία παρέχει εγγυήσεις ότι ο διορισμός των δικαστών βασίζεται σε προσόντα, εφαρμόζοντας αντικειμενικά κριτήρια, αν και το σύνολο των ουσιαστικών και διαδικαστικών κανόνων δεν περιλαμβάνει επαρκείς διασφαλίσεις για να αποκλειστεί η επιρροή ακατάλληλων εκτιμήσεων. Αμφιβολίες προκύπτουν κυρίως όσον αφορά το άρθρο [...], το οποίο αναφέρει ότι “ο Πρόεδρος του NJO μπορεί να αποφασίσει να αποκλίνει από τη λίστα των υποψηφίων και να προτείνει τον δεύτερο ή τρίτο υποψήφιο για τη θέση.” Δεν αναφέρονται συνθήκες ή κριτήρια βάσει των οποίων ο Πρόεδρος του NJO μπορεί να αποκλίνει από την τάξη της λίστας. [...] Η απόφαση δεν μπορεί να προσβληθεί σε δικαστήριο. Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχει τρόπος να ελεγχθεί η χρήση αυτής της διακριτικής εξουσίας. Ενώ υπάρχουν άλλες νομικές τάξεις στην Ευρώπη που δεν προβλέπουν δικαστικό έλεγχο των αποφάσεων για διορισμούς δικαστών, στο συγκεκριμένο πλαίσιο ενός συστήματος όπου ένα πρόσωπο με περιορισμένη ευθύνη ασκεί εκτεταμένες διακριτικές εξουσίες, τέτοιος έλεγχος φαίνεται αναγκαίος. Για να επιτραπεί στους δικαστές να εξετάσουν αυτές τις αποφάσεις, ο νόμος θα πρέπει να υποδεικνύει τα κριτήρια που πρέπει να χρησιμοποιούνται από τον Πρόεδρο του NJO».¹⁷⁸

«Δεν υπάρχει τίποτα στο Σύνταγμα που να απαιτεί έναν κανόνα για δύο υποψηφίους. Θα ήταν προτιμότερο το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο να προτείνει μόνον έναν/μίαν υποψήφιο/α για κάθε κενή θέση [...]. Ο κανόνας των δύο υποψηφίων έχει ως συνέπεια να παραμένει ο τελικός διορισμός στα χέρια της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας».¹⁷⁹

«[...] Ένα μέλος του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου (HCoJ) που είναι υποψήφιο θα πρέπει να αποκλείεται από όλες τις διαδικασίες που αφορούν την επιλογή και την υποψηφιότητα των υποψηφίων για δικαστές του Ανώτατου Δικαστηρίου. Επιπλέον άλλες καταστάσεις είναι σημαντικές και θα πρέπει να συμπεριληφθούν, ιδιαίτερα όταν ένας σύζυγος ή στενός συγγενής κ.λπ. είναι υποψήφιος. Είναι επίσης σημαντικό η τελική απόφαση του HCoJ για ποιοι υποψήφιοι θα προταθούν για την έγκριση του Κοινοβουλίου [για την επιλογή δικαστών του Ανώτατου Δικαστηρίου], να βασίζεται αποκλειστικά στο ότι κάθε υποψήφιος αξιολογήθηκε σύμφωνα με τα διάφορα κριτήρια και όχι στο αποτέλεσμα της μυστικής ψηφοφορίας μεταξύ των μελών του HCoJ [...]».¹⁸⁰

«Υπάρχει γραπτή εξέταση προσόντων για τον διορισμό δικαστή [...]. Η εισαγωγή μιας τέτοιας εξέτασης [...] είναι θετική. [...] Το άρθρο επίσης προβλέπει προσφυγή στο HJPC. Δεν είναι σαφές πώς μπορεί να λειτουργήσει αυτό, καθώς το HJPC είναι τόσο το σώμα που παίρνει την απόφαση όσο και αυτό που ακούει την έφεση. Δεν φαίνεται να υπάρχει πρόβλεψη για προσφυγή σε δικαστήριο, κάτι που θα πρέπει να προστεθεί».¹⁸¹

¹⁷⁷ CDL-AD(2016)007.

¹⁷⁸ CDL-AD(2012)001, CDL-AD(2019)009, CDL-AD(2019)004.

¹⁷⁹ CDL-AD(2008)007.

¹⁸⁰ CDL-AD(2019)009.

¹⁸¹ CDL-AD(2014)008.

«Η διαδικασία διορισμού αρχίζει με δημόσια ανακοίνωση των κενών θέσεων που πρέπει να είναι καλά δημοσιευμένες. Η ανακοίνωση ακολουθείται από τις προτάσεις υποψηφίων από ειδικές επιτροπές που συστήνονται από τους δικαστικούς ή εισαγγελικούς υποσυμβούλους του [Ανώτατου Δικαστικού και Εισαγγελικού Συμβουλίου] για προτάσεις για κενές θέσεις στα διάφορα δικαστήρια και εισαγγελικά γραφεία που αποτελούνται από τέσσερις ή πέντε δικαστές ή εισαγγελείς. Αυτό υποδεικνύει ότι οι υποψήφιοι δεν μπορούν να υποβάλουν αίτηση για μια συγκεκριμένη θέση απευθείας, αλλά μόνον μέσω των υποσυμβουλίων. Μια τέτοια πρακτική θα μπορούσε να θεωρηθεί προβληματική, καθώς θα μπορούσε να υπονομεύσει τη διαφάνεια και την ανοικτότητα της διαδικασίας».¹⁸²

«Το άρθρο [...] του σχεδίου νόμου εισάγει την υποχρέωση για κάθε μέλος του JC [Δικαστικού Συμβουλίου] να δηλώσει “δημόσια” τους λόγους της ψήφου του κατά την εκλογή των υποψηφίων για τη δικαστική θέση. [...] Μια αρνητική γνώμη για δικαστή που εκφράζεται από μέλος του JC δημόσια στο πλαίσιο της διαδικασίας προαγωγής μπορεί να θεωρηθεί ότι δείχνει προσωπική μεροληψία, κάτι που μπορεί να οδηγήσει σε αποκλεισμό του μέλους από μελλοντικές πειθαρχικές διαδικασίες που αφορούν τον ίδιο/την ίδια δικαστή. [...]».¹⁸³

«Σύμφωνα με το άρθρο [...] του σχεδίου νόμου, η Γραμματεία του Δικαστικού Νομικού Συμβουλίου πρέπει να δημοσιεύει στην ιστοσελίδα της, μεταξύ άλλων, πληροφορίες για τα αποτελέσματα των γραπτών και προφορικών εξετάσεων για την επιλογή υποψηφίων για τη θέση των δικαστών, εκτιμήσεις υποψηφίων μετά από μακροχρόνιες εκπαιδεύσεις και τις τελικές συνεντεύξεις. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι πληροφορίες για το βάθος των νομικών γνώσεων των δικαστών ή των υποψηφίων δικαστών θα πρέπει να έχουν περιορισμένη πρόσβαση, για να αποφευχθούν αθέμιτες επιδράσεις στην ανεξαρτησία των δικαστών μετά την ανάληψη των καθηκόντων τους. Για τον λόγο αυτό, η Επιτροπή της Βενετίας θεωρεί ότι το Σχέδιο Νόμου θα πρέπει να ερμηνεύεται με τέτοιο τρόπο ώστε οι πληροφορίες για τα αποτελέσματα των εξετάσεων και συνεντεύξεων να είναι διαθέσιμες μόνον για να δείξουν εάν κάποιος πέρασε ή απέτυχε, χωρίς να παρέχονται περαιτέρω λεπτομέρειες».¹⁸⁴

«Το άρθρο [...] του νόμου απαγορεύει οποιοδήποτε αίτημα προς έναν/μίαν υποψήφιο/α για τη δικαστική θέση να παρέχει έγγραφα που υπερβαίνουν αυτά που καθορίζονται από τον νόμο. Για να αποφευχθεί η παράκαμψη της προστασίας που παρέχεται στον υποψήφιο, μπορεί να είναι επιθυμητό να απαγορευτεί επίσης η υποβολή, η λήψη ή η εξέταση οποιωνδήποτε εγγράφων που δεν είναι σχετικά για την εκτίμηση των δικαστικών επαγγελματικών προσόντων, όπως είναι οι πολιτικές συστάσεις».¹⁸⁵

«[...] Σύμφωνα με την τρέχουσα νομοθεσία, το σύστημα διορισμού και προαγωγής των δικαστών είναι πολύ περίπλοκο και περιλαμβάνει πολλούς φορείς και διαδικασίες. Αυτή η πολυπλοκότητα μπορεί να δημιουργήσει την εντύπωση ότι το σύστημα είναι ασφαλές και ότι είναι σχεδόν αδύνατο για ακατάλληλα άτομα να γίνουν δικαστές. Ωστόσο αυτή η πολυπλοκότητα μπορεί επίσης να καταστεί γόνιμο έδαφος για ρουσφέτια και διαφθορά. Εάν ο πήχυσ τεθεί πολύ ψηλά, εάν οι νομικές διαδικασίες είναι πολύ περίπλοκες και αν η

¹⁸² CDL-AD(2014)008.

¹⁸³ CDL-AD(2017)033, CDL-AD(2019)008.

¹⁸⁴ CDL-AD(2009)055.

¹⁸⁵ CDL-AD(2015)007, CDL-AD(2015)008.

τελική απόφαση εξαρτάται από υπερβολικά πολλούς φορείς, πάντα θα υπάρχει ο πειρασμός να ακολουθηθεί ο δρόμος των άτυπων ρυθμίσεων».¹⁸⁶

«[...] Είναι θετικό ότι το Σχέδιο Αναμόρφωσης προτείνει την εισαγωγή πιο “αντικειμενικών και διαφοροποιημένων” κριτηρίων για την επιλογή των δικαστών. Η αξιολόγηση των υποψηφίων βάσει της εξέτασης αποφοίτησης στην Ακαδημία Δικαιοσύνης ή της εξέτασης επαγγελματικών προσόντων μπορεί να συμβάλει σε αυτόν τον στόχο. Είναι ωστόσο σημαντικό να προσδιοριστεί το αντίστοιχο βάρος των διαφορετικών στοιχείων (“αντικειμενικών” και “υποκειμενικών”) στην τελική απόφαση».¹⁸⁷

«Όσον αφορά τη χρήση του “ανιχνευτή ψεύδους”, ακόμη και εάν τα αποτελέσματα αυτής της εξέτασης δεν είναι δεσμευτικά, αποτελεί σοβαρή πηγή ανησυχίας για την Επιτροπή της Βενετίας, καθώς η αξιοπιστία αυτής της μεθόδου είναι αμφισβητήσιμη και δεν είναι σαφές με ποιον τρόπο οι απαντήσεις που δίνονται από τον υποψήφιο κατά τη διάρκεια αυτής της εξέτασης μπορεί να χρησιμοποιηθούν. Υπάρχει ο κίνδυνος να περιλαμβάνονται άσχετες ερωτήσεις (για παράδειγμα, ερωτήσεις για πολιτικές προτιμήσεις του υποψηφίου). Επιπλέον ο ανιχνευτής ψεύδους μπορεί το πολύ να καταδείξει εάν μια δήλωση ήταν ακριβής, αλλά δεν είναι χρήσιμος για την αξιολόγηση των δεξιοτήτων του υποψηφίου. Η Επιτροπή της Βενετίας καλεί τις Αρχές του Καζακστάν να είναι εξαιρετικά προσεκτικές με αυτήν τη μέθοδο. Εάν δεν υπάρχει άλλος τρόπος, τα αποτελέσματα της εξέτασης “ανιχνευτή ψεύδους” θα πρέπει να χρησιμοποιούνται μόνον για να προκαλέσουν πρόσθετους ελέγχους ασφαλείας σχετικά με τον υποψήφιο και δεν θα πρέπει να καταστούν μέρος του φακέλου του υποψηφίου που είναι προσβάσιμος στο Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο. Αλλά μια καλύτερη λύση θα ήταν να αποφεύγεται η εξέταση “ανιχνευτή ψεύδους” εντελώς».¹⁸⁸

«Τέλος, στην παράγραφο [...] του Σχεδίου Αναμόρφωσης προτείνεται η εισαγωγή διαγωνιστικής επιλογής για τους Προέδρους των δικαστικών τμημάτων των εφετείων. [...] Η ιδέα [...] οι Πρόεδροι των τμημάτων των περιφερειακών δικαστηρίων να διορίζονται επίσης μέσω διαγωνισμού από το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο είναι ευπρόσδεκτη».¹⁸⁹

«Σε γενικές γραμμές και για να αποφευχθούν καταστάσεις στο μέλλον που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε έλλειψη δικαστών στο Ανώτατο Δικαστήριο θα πρέπει να εξεταστεί η δημοσίευση των ανακοινώσεων κενών θέσεων πριν από την ολοκλήρωση της θητείας οποιωνδήποτε απερχόμενων δικαστών, ώστε να μειωθεί όσο το δυνατόν περισσότερο η διάρκεια της περιόδου κενών».¹⁹⁰

¹⁸⁶ CDL-AD(2018)032.

¹⁸⁷ CDL-AD(2018)032.

¹⁸⁸ CDL-AD(2018)032.

¹⁸⁹ CDL-AD(2018)032.

¹⁹⁰ CDL-AD(2019)009.

Θητεία και καριέρα

Διάρκεια

«Περιορισμένες ή ανανεώσιμες θητείες μπορεί να καταστήσουν τους δικαστές εξαρτημένους από την Αρχή που τους διόρισε ή έχει την εξουσία να τους επαναδιορίσει».¹⁹¹

«[...] Η Επιτροπή της Βενετίας συνιστά έντονα οι τακτικοί δικαστές να διορίζονται μόνιμα μέχρι τη συνταξιοδότηση. Οι δοκιμαστικές περιόδους για δικαστές κατά τη διάρκεια της θητείας τους είναι προβληματικές από την άποψη της ανεξαρτησίας».¹⁹²

«[...] Οποιαδήποτε ενδεχόμενη ανανέωση της θητείας, μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την ανεξαρτησία και την αμεροληψία των δικαστών».¹⁹³

«[...] Ο διορισμός συνταξιούχων δικαστών, όταν δεν υπάρχουν άλλοι υποψήφιοι, φαίνεται να είναι ασύμβατος με την ανεξαρτησία των δικαστών, καθώς αυτά τα άτομα δεν είναι μόνιμα και μπορεί επομένως να υπόκεινται σε ακατάλληλη πίεση».¹⁹⁴

«[...] Θα ήταν σκόπιμο να προσδιοριστεί η θητεία των Προέδρων [στα διάφορα δικαστήρια του Συντάγματος]».¹⁹⁵

Δοκιμαστική περίοδος

«[...] Η Επιτροπή της Βενετίας θεωρεί ότι η καθιέρωση δοκιμαστικών περιόδων μπορεί να υπονομεύσει την ανεξαρτησία των δικαστών, καθώς μπορεί να αισθάνονται ότι τίθενται υπό πίεση να αποφασίσουν τις υποθέσεις με συγκεκριμένο τρόπο [...]. Αυτό δεν πρέπει να ερμηνευτεί ως εξαίρεση όλων των δυνατοτήτων για την καθιέρωση προσωρινών δικαστών. Σε χώρες με σχετικά νέα δικαστικά συστήματα μπορεί να υπάρχει πρακτική ανάγκη να διαπιστωθεί πρώτα εάν ένας/μία δικαστής είναι πραγματικά ικανός/ή να εκτελεί τα καθήκοντα αποτελεσματικά πριν από τον μόνιμο διορισμό. Εάν οι δοκιμαστικοί διορισμοί θεωρούνται αναγκαίοι, η “άρνηση επιβεβαίωσης δικαστή στην υπηρεσία θα πρέπει να γίνεται με βάση αντικειμενικά κριτήρια και με τις ίδιες διαδικαστικές εγγυήσεις που ισχύουν όταν δικαστής πρέπει να απομακρυνθεί από το αξίωμα.” Η βασική ιδέα είναι να εξαιρεθούν οι παράγοντες που θα μπορούσαν να αμφισβητήσουν την αμεροληψία των δικαστών: “παρά τον αξιόπαινο στόχο της διασφάλισης υψηλών προτύπων μέσω ενός συστήματος αξιολόγησης, είναι γνωστό ότι είναι εξαιρετικά δύσκολο να συνδυαστεί η δικαστική ανεξαρτησία με ένα σύστημα αξιολόγησης απόδοσης. Εάν πρέπει να επιλέξουμε μεταξύ των δύο, η δικαστική ανεξαρτησία είναι η κρίσιμη αξία”. Για να συμβιβαστεί η ανάγκη για δοκιμαστική περίοδο / αξιολόγηση με την ανεξαρτησία των δικαστών, θα πρέπει να επισημανθεί ότι ορισμένες χώρες, όπως η Αυστρία, έχουν καθιερώσει ένα σύστημα στο οποίο οι υποψήφιοι δικαστές αξιολογούνται κατά τη διάρκεια μιας δοκιμαστικής περιόδου, κατά την οποία μπορούν να βοηθήσουν στην προετοιμασία

¹⁹¹ CDL-AD(2016)007, CDL-AD(2005)005, CDL-AD(2005)003, CDL-AD(2002)32.

¹⁹² CDL-AD(2010)004, CDL-AD(2018)011, CDL-AD(2017)013, CDL-AD(2003)019.

¹⁹³ CDL-AD(2002)012.

¹⁹⁴ CDL-AD(2002)015.

¹⁹⁵ CDL-AD(2005)003.

αποφάσεων, αλλά δεν μπορούν ακόμη να εκδώσουν δικαστικές αποφάσεις, οι οποίες είναι αποκλειστικά αρμοδιότητα των μόνιμων δικαστών».¹⁹⁶

«Η κατάργηση των δοκιμαστικών περιόδων για τους δικαστές είναι εγγύηση κατά των προσπαθειών επιρροής στη συμπεριφορά τους και αποτελεί σαφή βελτίωση όσον αφορά τη δικαστική ανεξαρτησία».¹⁹⁷

«[...] Το σύστημα [που καθιερώθηκε από το καταστατικό του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου] για τη διενέργεια επαγγελματικών εξετάσεων μετά τον διορισμό είναι προφανώς ανοικτό σε καταχρήσεις σε σχέση με την επιβεβαίωση ενός δικαστή στη θέση του».¹⁹⁸

«[...] Η διακριτική ευχέρεια του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου στην επιβεβαίωση ή την άρνηση της μόνιμης κατάστασης των δικαστών πρέπει να περιορίζεται με τον καθορισμό κριτηρίων [...]. Σε κάθε περίπτωση, αυτή η διαδικασία θα πρέπει να περιορίζεται στα δικαστήρια πρώτου βαθμού».¹⁹⁹

«[...] Ορισμένα κράτη ακολουθούν μια πρακτική που δίνει την ευκαιρία σε άτομα που έχουν προσόντα ως δικαστές ή εισαγγελείς να αποκτήσουν εμπειρία στη νομοθετική διαδικασία υπηρετώντας για κάποιο διάστημα στο Υπουργείο Δικαιοσύνης. Ωστόσο είναι σημαντικό να υπάρχει σαφής διάκριση στα δικαιώματα και τα καθήκοντά τους όταν υπηρετούν σε αυτές τις εντελώς διαφορετικές θέσεις, από τη μία ως δημόσιοι υπάλληλοι μέσα σε ιεραρχία και από την άλλη ως ανεξάρτητοι εισαγγελείς ή δικαστές».²⁰⁰

«Εάν η δοκιμαστική περίοδος πρέπει να διατηρηθεί, η άρνηση διορισμού στη θέση του μόνιμου δικαστή θα πρέπει να παραμείνει εξαίρεση».²⁰¹

«[...] Για να πληρούνται οι απαιτήσεις αναλογικότητας, η εισαγωγή δοκιμαστικών περιόδων πρέπει να συνοδεύεται από εγγυήσεις όσον αφορά την απόφαση για τον μόνιμο διορισμό. [...] Οι παράγραφοι [...] παρέχουν ακόμη τη δυνατότητα επαναλαμβανόμενων δοκιμαστικών περιόδων. Ο Νόμος θα πρέπει να προβλέπει ρητά ένα ανώτατο όριο αθροιστικών δοκιμαστικών περιόδων με σκοπό την ισορροπία της ανάγκης για ανεξαρτησία των δικαστών από τη μία πλευρά και το συμφέρον του Κράτους από την άλλη. Η αντιπροσωπία της Επιτροπής της Βενετίας ενημερώθηκε ότι συνήθως ένα άτομο που επιθυμεί να γίνει δικαστής, πρώτα γίνεται γραμματέας δικαστηρίου και, σε ορισμένες περιπτώσεις, παραμένει σε αυτήν τη θέση για έως και έξι χρόνια πριν διοριστεί ως κανονικός/ή δικαστής. Σύμφωνα με το νέο Σύνταγμα, οι γραμματείς δικαστηρίων μπορούν να ασκούν δικαστικές λειτουργίες σε υποθέσεις παραπτώματων (βλ. επίσης παρακάτω). Αυτό σημαίνει ότι ένα άτομο που ήδη ασκεί δικαστική λειτουργία μπορεί να παραμείνει σε μια επισφαλή κατάσταση για έως και εννέα χρόνια (έξι χρόνια ως γραμματέα δικαστηρίου και τρία χρόνια σε δοκιμαστική περίοδο). Το πρόβλημα δεν είναι τόσο ότι η αξιολόγησή του κατά τη διάρκεια του χρόνου ως γραμματέας δικαστηρίου και η δοκιμαστική περίοδος θα ασκήσουν αντικειμενική πίεση στο ενδιαφερόμενο άτομο.

¹⁹⁶ CDL-AD(2007)028, CDL-AD(2015)042, CDL-AD(2015)008, CDL-AD(2010)003, CDL-AD(2009)023, CDL(2005)066.

¹⁹⁷ CDL-AD(2018)003, CDL-AD(2015)007, CDL-AD(2015)026.

¹⁹⁸ CDL(1995)074rev.

¹⁹⁹ CDL-AD(2003)016, CDL-AD(2002)015.

²⁰⁰ CDL-AD(2011)004.

²⁰¹ CDL-AD(2017)018.

Ωστόσο ο γραμματέας δικαστηρίου ή ο/ή δικαστής σε δοκιμαστική περίοδο θα είναι σε επισφαλή κατάσταση για πολλά χρόνια και - επιθυμώντας να ικανοποιηθεί τους ανώτερους δικαστές που αξιολογούν την απόδοσή του - μπορεί να συμπεριφέρεται διαφορετικά από δικαστή που έχει μόνιμη θητεία (“προληπτική υπακοή”). Οι δοκιμαστικές περιόδους είναι ήδη προβληματικές από μόνες τους. Ο επιπλέον χρόνος με την ιδιότητα γραμματέα του δικαστηρίου επιδεινώνει περαιτέρω αυτό το πρόβλημα». ²⁰²

«[...] Για να εντοπιστούν κατάλληλοι υποψήφιοι, οι υποψήφιοι δικαστές θα μπορούσαν να βοηθήσουν τους εν ενεργεία δικαστές ως ασκούμενοι. Θα προετοιμάζουν αποφάσεις που θα υιοθετούνται υπό την εξουσία ενός δικαστή με μόνιμο διορισμό». ²⁰³

Αξιολόγηση και Προαγωγές

«[...] Το άρθρο [...] περιγράφει τους κανόνες αξιολόγησης, οι οποίοι πρέπει να καλύπτουν “όλες τις πτυχές της δουλειάς δικαστή ή Προέδρου του δικαστηρίου”. Αυτή η διατύπωση είναι πολύ ευρεία, καθώς μπορεί να υποδηλώνει ότι θα αξιολογείται η ορθότητα των νομικών απόψεων των δικαστών και των διαδικαστικών αποφάσεων και άλλες παρόμοιες ουσιαστικές πτυχές της δουλειάς τους. Η Επιτροπή της Βενετίας επαναλαμβάνει ότι η “αξιολόγηση” της ερμηνείας του νόμου και των πραγματικών στοιχείων των υποθέσεων που εξετάζει ο/η δικαστής είναι έργο δευτεροβάθμιου δικαστή και όχι μιας επιτροπής αξιολόγησης». ²⁰⁴

«[...] Ανταγωνισμός θα πρέπει να είναι ο κανόνας για όλες τις προαγωγές των δικαστών, προκειμένου να αποφευχθεί οποιαδήποτε κατάχρηση. Υπάρχει επίσης ο κίνδυνος ότι η διαδικασία προαγωγής χωρίς ανταγωνισμό επηρεάζει αρνητικά την ανάπτυξη της κανονικής διαδικασίας προαγωγής και των κριτηρίων της, τα οποία πρέπει να καθορίζονται και να αναπτύσσονται από το Ανώτατο Συμβούλιο, όπως απαιτεί το άρθρο [...] του οργανικού νόμου». ²⁰⁵

«Η αξιολόγηση των δικαστικών και δικαιοδοτικών συστημάτων θεωρείται γενικά ως ένας καλός τρόπος για την εφαρμογή διοικητικών ή πολιτικών αποφάσεων που στοχεύουν στη βελτίωση αυτών των συστημάτων, ενώ η αξιολόγηση της απόδοσης των μεμονωμένων δικαστών θεωρείται συχνά ότι παραβιάζει την ανεξαρτησία τους. Παρόλο που αυτός ο κίνδυνος μπορεί να υπάρχει, δεν πρέπει να αποτρέπει τη διεξαγωγή αξιολόγησης. [...]». ²⁰⁶

«Ένα σύστημα αξιολόγησης των δικαστών γενικά είναι ευπρόσδεκτο. [...] Ωστόσο πρέπει να τονιστεί ότι ένα τέτοιο σύστημα, όταν εφαρμοστεί σωστά, θα απαιτήσει πολύ χρόνο, προσωπικούς και οικονομικούς πόρους για να εξασφαλιστούν αποτελέσματα που θα μπορούσαν να βασίζονται σε αυτά μακροπρόθεσμα. [...] [Συνιστάται] η συμπερίληψη των δικαστών του Ανώτατου Δικαστηρίου σε ένα σύστημα αξιολόγησης». ²⁰⁷

«[...] Πρέπει να σημειωθεί ότι η “ατομική αξιολόγηση” δεν θεωρείται απαραίτητη από τα δικαστικά συστήματα της Ευρώπης γενικά. Χώρες που έχουν αποφασίσει να μην

²⁰² CDL-AD(2012)001.

²⁰³ CDL-AD(2014)031.

²⁰⁴ CDL-AD(2022)030.

²⁰⁵ CDL-AD(2014)031, CDL-AD(2013)014.

²⁰⁶ CDL-AD(2014)007, CDL-AD(2017)018.

²⁰⁷ CDL-AD(2014)038.

προχωρήσουν με την ατομική αξιολόγηση των δικαστών (όπως η Δανία, η Αγγλία και η Ουαλία, η Φινλανδία, η Ιρλανδία, η Ολλανδία, η Σουηδία και, σε κάποιο βαθμό, η Ισπανία) έχουν αναπτύξει, αντί αυτής, γενικές αξιολογήσεις απόδοσης της δικαστικής διαδικασίας». ²⁰⁸

«[...] Οι νόμοι που ρυθμίζουν την εκτίμηση ή αξιολόγηση των επαγγελματικών καθηκόντων των δικαστών πρέπει να διατυπώνονται και να εφαρμόζονται με μεγάλη προσοχή και ο ρόλος των εκτελεστικών ή νομοθετικών κλάδων της Κυβέρνησης σε αυτήν τη διαδικασία πρέπει να περιορίζεται στο μέγιστο δυνατό». ²⁰⁹

«Εάν πρέπει να υπάρχει σύστημα αξιολόγησης, είναι ουσιαστικό ο έλεγχος της αξιολόγησης να είναι στα χέρια της δικαστικής και όχι της εκτελεστικής εξουσίας. [...] Δεύτερον, τα κριτήρια αξιολόγησης πρέπει να είναι σαφώς καθορισμένα. [...]». ²¹⁰

«[...] Αυτή η διάταξη φαίνεται προβληματική, καθώς καθορίζει τον Πρόεδρο του Δικαστηρίου ως κεντρικό πρόσωπο στη διαδικασία αξιολόγησης των δικαστών. Αυτό μπορεί όχι μόνον να οδηγήσει σε σύγκρουση συμφερόντων, αλλά και σε κακοδιοίκηση, περιορίζοντας την ανεξαρτησία των μεμονωμένων δικαστών». ²¹¹

«Άλλη πηγή ανησυχίας αποτελεί το τμήμα του νόμου που αφορά την αξιολόγηση της απόδοσης των Προέδρων των δικαστηρίων (βλ. άρθρα [...]). Φαίνεται ότι οι Πρόεδροι των δικαστηρίων αξιολογούνται κυρίως βάσει της απόδοσης των τακτικών δικαστών. Αυτό μπορεί να οδηγήσει τους Προέδρους σε ρόλο “επόπτη παραγωγικότητας” μέσα στα δικαστήρια τους και να υπονομεύσει τελικά τη δικαστική ανεξαρτησία». ²¹²

«Το σχέδιο νόμου δεν περιλαμβάνει λεπτομέρειες σχετικά με τη διαδικασία και τη συχνότητα της αξιολόγησης και τις συνέπειες μιας τέτοιας αξιολόγησης. Αν και το σχέδιο νόμου προβλέπει ότι το Εθνικό Δικαστικό Συμβούλιο (HJPC) έχει την εξουσία να θεσπίσει κριτήρια αξιολόγησης, είναι κρίσιμο να διατυπωθούν με σαφήνεια τα κριτήρια, η διαδικασία και οι συνέπειες, ώστε να είναι εύκολα προσβάσιμα και προβλέψιμα. Είναι σημαντικό το σύστημα αξιολόγησης να μην χρησιμοποιείται ή να θεωρείται ότι χρησιμοποιείται ως μηχανισμός υποταγής ή επιρροής στους δικαστές». ²¹³

«[...] Η διετής περίοδος για τακτική αξιολόγηση φαίνεται να είναι πολύ σύντομη/συχνή: πρακτικά σημαίνει μόνιμη εκτίμηση, κάτι που μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την ανεξαρτησία και την αποδοτικότητα των δικαστών. Η Επιτροπή της Βενετίας συνιστά μεγαλύτερη περίοδο για τους τακτικούς δικαστές και ακόμα μεγαλύτερη για τους ανώτερους δικαστές». ²¹⁴

«Το σχέδιο νόμου στερείται επίσης μηχανισμού για την αποπομπή ενός αξιολογητή σε μεταγενέστερο στάδιο, εάν δεν αποκαλύψει σύγκρουση συμφερόντων ή δεν αποσυρθεί. Οι αξιολογητές πρέπει επίσης να έχουν την υποχρέωση να αναφέρουν οποιαδήποτε μορφή

²⁰⁸ CDL-AD(2009)023.

²⁰⁹ CDL-AD(2014)039, CDL-AD(2015)031.

²¹⁰ CDL(2005)066.

²¹¹ CDL-AD(2013)015, CDL-AD(2014)008.

²¹² CDL-AD(2015)042.

²¹³ CDL-AD(2013)015.

²¹⁴ CDL-AD(2018)022, CDL-AD(2019)008.

επικοινωνίας που επιχειρεί να επηρεάσει τη διαδικασία αξιολόγησης με ακατάλληλους τρόπους (συμπεριλαμβανομένων, αλλά όχι περιορισμένων, αθέμιτων πιέσεων, απειλών ή εκφοβισμού). [...] [H] αξιολόγηση των δικαστών με τη συμμετοχή εισαγγελέων και δικηγόρων είναι ένα πολύ ευαίσθητο ζήτημα. Φυσικά τόσο οι εισαγγελείς όσο και οι δικηγόροι είναι σε καλή θέση να γνωρίζουν τα πλεονεκτήματα και τα αδύνατα σημεία των δικαστών. Ωστόσο δεν είναι αμερόληπτοι παρατηρητές. Υπάρχει κίνδυνος να προσαρμόσει ο/η δικαστής τις σχέσεις με συγκεκριμένους εισαγγελείς ή δικηγόρους για να εξασφαλίσει μια πιο ευνοϊκή αξιολόγηση ή να θεωρηθεί ότι το κάνει. Επιπλέον υπάρχει ιδιαίτερος κίνδυνος όταν οι εισαγγελείς συμμετέχουν σε αξιολογήσεις δικαστών σε νομικές κουλτούρες όπου ιστορικά οι εισαγγελείς κυριαρχούν στη Δικαιοσύνη. Αυτές οι σκέψεις δεν ισχύουν όμοια εάν χρησιμοποιούνται συνταξιούχοι δικηγόροι ή εισαγγελείς ως αξιολογητές. [...] [H] χρήση εν ενεργεία δικαστών για την αξιολόγηση των συναδέλφων τους μπορεί να προκαλέσει δυσκολίες. Μπορεί να οδηγήσει σε κακές προσωπικές σχέσεις μεταξύ συναδέλφων και να υπονομεύσει το ηθικό της Δικαιοσύνης. Αντίθετα, όταν οι δικαστές λαμβάνουν ευνοϊκές αξιολογήσεις, αυτό μπορεί να προκαλέσει υποψίες περί “ημετέρων.” Υπάρχει κίνδυνος το σύστημα αυτό να στερείται αξιοπιστίας. Γενικά, η σύσταση μιας μικτής ομάδας αξιολογητών, καλώντας νομικούς επαγγελματίες από το εξωτερικό του υπάρχοντος δικαστικού συστήματος μπορεί να είναι η λιγότερο κακή επιλογή. Είναι σημαντικό να συσταθεί μια ομάδα αξιολογητών με ισχυρή σύνθεση. Αυτό θα αποφύγει τη νεποτιστική αντίληψη και την αυτοπροστασία. Επιπλέον η αξιολόγηση πρέπει να διεξάγεται με διαφάνεια και αμεροληψία. Το άρθρο [...] προβλέπει ότι η ταυτότητα των αξιολογητών θα παραμένει εμπιστευτική. Εφόσον αυτός ο κανόνας δεν θα ισχύει όταν τα αποτελέσματα μιας αξιολόγησης αμφισβητούνται, είναι δύσκολο να καταλάβει κανείς ποιος είναι ο σκοπός αυτής της διάταξης. Σε κάθε περίπτωση, οποιοδήποτε σύστημα αξιολόγησης πρέπει να είναι διαφανές. Η ταυτότητα του αξιολογητή μπορεί να είναι πολύ σημαντική, καθώς το άτομο αυτό μπορεί να είναι προκατειλημμένο».²¹⁵

«20 βαθμοί μπορεί να απονεμηθούν σε δικαστή από άλλο τύπο αξιολόγησης, που περιγράφεται στην τρίτη παράγραφο του άρθρου [...]: είναι μια αξιολόγηση της ποιότητας της νομικής σκέψης σε δέκα δείγματα αποφάσεων (πέντε επιλεγμένα τυχαία και πέντε επιλεγμένα από τον ίδιο τον /την ίδια τη δικαστή). Αυτή η αξιολόγηση γίνεται από μια τριμελή επιτροπή που αποτελείται από δικαστές του ανώτατου δικαστηρίου, που επιλέγονται με κλήρωση. Πρόκειται για ένα ενδιαφέρον μοντέλο, ωστόσο μια τέτοια αξιολόγηση θα πρέπει να περιορίζεται μόνον σε πτυχές όπως το ύφος και η σαφήνεια της σύνταξης, χωρίς να αμφισβητείται η εγκυρότητα των αποφάσεων που έχει λάβει ο/η δικαστής».²¹⁶

Λογοδοσία

Αουλίες

«Είναι αδιαμφισβήτητο ότι οι δικαστές πρέπει να προστατεύονται από αθέμιτες εξωτερικές επιρροές. Για τον σκοπό αυτό, θα πρέπει να απολαμβάνουν λειτουργική – αλλά μόνον

²¹⁵ CDL-AD(2014)007.

²¹⁶ CDL-AD(2018)022.

λειτουργική – ασυλία (ασυλία από δίωξη για πράξεις που εκτελούνται κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, εκτός από τις σκόπιμες εγκληματικές πράξεις, π.χ. δωροδοκία)». ²¹⁷

«[...] Οι δικαστές [...] δεν θα πρέπει να απολαμβάνουν γενική ασυλία [...]. Σύμφωνα με τους γενικούς κανόνες, πράγματι, χρειάζονται προστασία από αστικές αγωγές για πράξεις που έγιναν καλοπροαίρετα κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Δεν πρέπει, όμως, να απολαμβάνουν γενική ασυλία η οποία να τους προστατεύει από δίωξη για ποινικά αδικήματα που διέπραξαν και για τα οποία πρέπει να λογοδοτήσουν ενώπιον των δικαστηρίων». ²¹⁸

«Είναι λογικό να παραχωρείται ασυλία από αστική αγωγή σε δικαστή που ενεργεί καλοπροαίρετα κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του. Αλλά αυτή η ασυλία δεν πρέπει να επεκτείνεται σε πράξεις διαφθοράς ή απάτης που διαπράττει δικαστής». ²¹⁹

«[...]

- ενώ οι δικαστές ενδέχεται να υπόκεινται σε ποινική ευθύνη για την ερμηνεία ενός νόμου, την εξακρίβωση των γεγονότων ή την εκτίμηση των αποδείξεων, αυτή η ευθύνη θα πρέπει να είναι εφικτή μόνον σε περιπτώσεις κακόβουλης ενέργειας και, πιθανώς, σοβαρής αμέλειας ·

- οι δικαστές δεν πρέπει να ευθύνονται για δικαστικά λάθη που δεν συνεπάγονται κακή πίστη και για διαφορές στην ερμηνεία του νόμου. Ο κύριος τρόπος διόρθωσης αυτών των λαθών είναι η διαδικασία εφετίου ·

- η ποινική και η πειθαρχική ευθύνη δεν είναι αμοιβαία αποκλειστικές: οι πειθαρχικές κυρώσεις μπορεί να είναι ενδεδειγμένες ακόμη και σε περίπτωση ποινικής αθώωσης · επίσης το γεγονός ότι δεν έχουν κινηθεί ποινικές διαδικασίες λόγω της αδυναμίας καθορισμού της ποινικής ευθύνης ή των γεγονότων σε μια ποινική υπόθεση δεν σημαίνει ότι δεν υπήρξε πειθαρχική παράβαση από τον εν λόγω δικαστή, ακριβώς λόγω της διαφορετικής φύσης αυτών των ευθυνών ·

- εάν η κακή συμπεριφορά δικαστή μπορεί να υπονομεύσει την εμπιστοσύνη του κοινού στη Δικαιοσύνη, είναι προς το δημόσιο συμφέρον να αρχίσουν πειθαρχικές διαδικασίες. Οι ποινικές διαδικασίες ωστόσο δεν λαμβάνουν υπόψη την ιδιαίτερη πειθαρχική διάσταση της κακής συμπεριφοράς, αλλά την ποινική ευθύνη ·

- Συμπερασματικά: μόνον οι αποτυχίες που διαπράχθηκαν σκόπιμα, με δόλια κακοποίηση ή ενδεχομένως με επανειλημμένη σοβαρή αμέλεια, πρέπει να οδηγούν σε πειθαρχικές ενέργειες και ποινές, ποινική ή αστική ευθύνη». ²²⁰

«Όσον αφορά την ασυλία των δικαστών, είναι αναγκαίο να διαχωριστεί το ουσιαστικό ζήτημα που σχετίζεται με το υλικό πεδίο της λειτουργικής ασυλίας, η οποία θα πρέπει να παρέχει τις νομικές βάσεις για την αποδοχή της αβάσιμης καταγγελίας εναντίον ενός δικαστή, από τις διαδικαστικές εγγυήσεις που υπάρχουν για την προστασία αυτής της λειτουργικής ασυλίας [...]». ²²¹

²¹⁷ CDL-AD(2010)004, CDL-AD(2018)022, CDL-AD(2017)002, CDL-AD(2015)013.

²¹⁸ CDL-AD(2003)012, CDL-AD(2015)013, CDL-AD(2015)045, CDL-AD(2003)016.

²¹⁹ CDL-AD(2008)039.

²²⁰ CDL-AD(2017)002, CDL-AD(2018)017, CDL-AD(2016)015.

²²¹ CDL-AD(2014)018.

«[...] Μια περιορισμένη λειτουργική ασυλία από σύλληψη και κράτηση που θα επηρεάζει τη λειτουργία του δικαστηρίου είναι ένα πράγμα, αλλά μια πλήρης ασυλία από δίωξη είναι δύσκολο να δικαιολογηθεί».²²²

«[...] Αξιοσημείωτο είναι ότι ακόμα και εάν το υλικό πεδίο της λειτουργικής ασυλίας περιοριστεί (π.χ. με τη ρητή εξαίρεση ορισμένων ποινικών αδικημάτων όπως η δωροδοκία, η διαφθορά ή το εμπόριο επιρροής), οι διαδικαστικές εγγυήσεις [...] θα συνεχίσουν να προστατεύουν τους δικαστές π.χ. από εκβιασμό σχετικά με υποτιθέμενα αδικήματα που διαπράχθηκαν κατά τη διάρκεια των καθηκόντων τους, εξασφαλίζοντας ότι μόνον πλήρως τεκμηριωμένες καταγγελίες θα μπορέσουν να λάβουν τη συναίνεση του Συμβουλίου Δικαστών για να προχωρήσουν περαιτέρω».²²³

«[...] Μια “διαδικαστική ασυλία”, δηλαδή μια ειδική νομική προστασία/διαδικαστική εγγύηση για τους δικαστές που κατηγορούνται για παραβίαση του νόμου και που συνήθως απευθύνεται κατά της σύλληψης, κράτησης και δίωξης, θα βοηθήσει να διασφαλιστεί ότι οι δικαστές μπορούν να ασκήσουν σωστά τα καθήκοντά τους χωρίς η ανεξαρτησία τους να υπονομευθεί από τον φόβο δίωξης ή άλλων δικαστικών ενεργειών από ένα θιγμένο μέρος, συμπεριλαμβανομένων των κρατικών Αρχών. Σε πολλές χώρες, το “ακαταδίωκτο” ή η “διαδικαστική ασυλία” υπάρχει για να προστατεύει τους δικαστές από πιθανά αβάσιμα ή ψευδή κατηγορητήρια, εκδικητικές ή προφανώς αβάσιμες καταγγελίες, που θα μπορούσαν να ασκήσουν πίεση σε αυτούς. Εάν οι συντάκτες επιλέξουν αυτήν την ευρύτερη ασυλία, το πεδίο της θα πρέπει να περιορίζεται αυστηρά. Σε κάθε περίπτωση, η διαδικασία για την άρση της ασυλίας θα πρέπει να περιλαμβάνει διαδικαστικές εγγυήσεις για την προστασία της δικαστικής ανεξαρτησίας και η απαιτούμενη απόφαση πρέπει να ληφθεί από ανεξάρτητο δικαστικό όργανο ή άλλη ανεξάρτητη οντότητα, ενώ πρέπει να εξασφαλίζει ότι οι όροι και οι μηχανισμοί για την άρση αυτής της ασυλίας δεν θα θέσουν τους δικαστές εκτός του ελέγχου του νόμου. Ένας τρόπος για να επιτευχθεί αυτό είναι να διασφαλιστεί ότι η πειθαρχική επιτροπή απαρτίζεται από μια ποικιλία ενδιαφερόμενων φορέων που θα διασφαλίζουν την ανεξαρτησία και ουδετερότητα της».²²⁴

«Κατά την άποψη της Επιτροπής, δεν υπάρχει αρχική δικαιολογία για να αντιμετωπίζονται οι δικαστές διαφορετικά στα θέματα πειθαρχίας και απομάκρυνσης ανάλογα με το εάν είναι μέλη ανώτερων ή κατώτερων δικαστηρίων. Όλοι οι δικαστές πρέπει να απολαμβάνουν ίδιες εγγυήσεις ανεξαρτησίας και ίσες ασυλίες κατά την άσκηση των δικαστικών τους καθηκόντων».²²⁵

«Το ζήτημα της προσωπικής ευθύνης των δικαστών τέθηκε από την Επιτροπή των Υπουργών στη Σύσταση CM/Rec(2010)12 για τους δικαστές [...]. Ενώ η επιβολή αστικής ευθύνης σε δικαστή είναι δυνατότητα, οι λόγοι για αποζημίωση ζημιάς πρέπει να εξετάζονται με μεγάλη προσοχή, καθώς αυτό μπορεί να έχει αρνητικό αντίκτυπο στο έργο της Δικαιοσύνης συνολικά. Αυτό μπορεί να περιορίσει την ευχέρεια μεμονωμένων δικαστών να ερμηνεύουν και να εφαρμόζουν τον νόμο [...]».²²⁶

²²² CDL-AD(2005)005, CDL-AD(2005)003.

²²³ CDL-AD(2014)018.

²²⁴ CDL-AD(2016)025.

²²⁵ CDL(1995)074rev.

²²⁶ CDL-AD(2013)005.

«Η επιβολή ευθύνης στους δικαστές για την εφαρμογή της ΕΣΔΑ χωρίς καμία εκτίμηση της ατομικής ενοχής μπορεί να έχει αντίκτυπο στην ανεξαρτησία τους, η οποία περιλαμβάνει την επαγγελματική τους ελευθερία να ερμηνεύουν τον νόμο, να αξιολογούν τα γεγονότα και να ζυγίζουν τις αποδείξεις σε κάθε μεμονωμένη υπόθεση. Λανθασμένες αποφάσεις θα πρέπει να προσβάλλονται μέσω της διαδικασίας εφετείου και όχι με την επιβολή ατομικής ευθύνης στους δικαστές, εκτός εάν το σφάλμα οφείλεται σε κακόβουλη ενέργεια ή σοβαρή αμέλεια από τον/τη δικαστή».²²⁷

«Μπορεί να ξεπερνά τα όρια να παραχωρείται ασυλία σε δικαστή για ζητήματα όπως η αποτυχία να εκδώσει απόφαση ή η ακατάλληλη συμπεριφορά, όπως η έκδοση απόφασης λόγω προτροπής ή δωροδοκίας, τα οποία θα πρέπει να αντιμετωπίζονται μέσω ποινικών και πειθαρχικών διαδικασιών».²²⁸

«Υπάρχει πρόταση ότι η απόφαση για κράτηση ή σύλληψη των δικαστών του Συνταγματικού Δικαστηρίου θα πρέπει να γίνεται από το Κοινοβούλιο. Αυτό σίγουρα δεν θα ήταν επιθυμητό, καθώς θα αποτελούσε συνέχιση της πολιτικοποίησης της δικαστικής ασυλίας και θα απειλούσε τη δικαστική ανεξαρτησία. [...] Για τους τακτικούς δικαστές, η ασυλία θα πρέπει να τυγχάνει χειρισμού από το Ανώτατο Συμβούλιο Δικαστών (ΑΣΔ). [...]».²²⁹

«Η συναίνεση της Verkhovna Rada για την άρση της ασυλίας των δικαστών δεν είναι κατάλληλη λύση, καθώς εμπλέκει ένα πολιτικό σώμα σε απόφαση που αφορά το καθεστώς των δικαστών και τις ασυλίες τους. Επομένως η αρμοδιότητα για την άρση της ασυλίας των δικαστών δεν θα πρέπει να ανήκει σε πολιτικό σώμα όπως η Verkhovna Rada, αλλά σε μια πραγματικά ανεξάρτητη δικαστική Αρχή. [...] Επίσης τα κριτήρια για την άρση αυτής της ασυλίας θα πρέπει να καθορίζονται και η απόφαση θα πρέπει να είναι αιτιολογημένη».²³⁰

«Όπου υπάρχει, το δικαστικό ακαταδίωκτο θα πρέπει να αίρεται μόνον από τα όργανα του δικαστικού συστήματος. Επομένως η άρση της ασυλίας από το Ανώτατο Συμβούλιο Δικαστών ή το Συνταγματικό Δικαστήριο είναι θετική».²³¹

Πειθαρχικός έλεγχος

Βάσεις για πειθαρχικές διαδικασίες (υλική πτυχή)

«Οι βασισμένες στο κράτος δικαίου πειθαρχικές διαδικασίες κατά των δικαστών θα πρέπει να ακολουθούν ορισμένες βασικές αρχές, οι οποίες περιλαμβάνουν τα εξής: η ευθύνη θα πρέπει να ακολουθεί παραβίαση καθήκοντος που έχει καθοριστεί ρητά από τον νόμο · θα πρέπει να υπάρχει δίκαιη δίκη με πλήρη ακρόαση των μερών και εκπροσώπηση των διωκόμενων δικαστών · ο νόμος θα πρέπει να καθορίζει την κλίμακα των κυρώσεων · η

²²⁷ CDL-AD(2016)015.

²²⁸ CDL-AD(2010)003.

²²⁹ CDL-AD(2013)014.

²³⁰ CDL-AD(2015)007.

²³¹ CDL-AD(2015)037.

επιβολή της κύρωσης θα πρέπει να υπόκειται στην αρχή της αναλογικότητας· θα πρέπει να υπάρχει δικαίωμα προσφυγής σε ανώτερο δικαστικό όργανο».²³²

«Πρέπει να επισημανθεί ότι διεθνώς δεν υπάρχει ενιαίος τρόπος οργάνωσης του συστήματος πειθαρχίας των δικαστών και η πρακτική διαφέρει σημαντικά στις διάφορες χώρες όσον αφορά την επιλογή ανάμεσα στην καθιέρωση γενικών όρων για την πειθαρχική ευθύνη των δικαστών και την παροχή πλήρους καταλόγου παραβιάσεων που συνιστούν πειθαρχικές παραβάσεις».²³³

«Μόνον οι παραλείψεις που διαπράττονται σκόπιμα ή με σοβαρή αμέλεια θα πρέπει να οδηγούν σε πειθαρχικές διαδικασίες. [...] Η εφαρμογή πειθαρχικών κυρώσεων για μια πράξη που ενδεχομένως απλώς “επηρέασε τη δραστηριότητα του δικαστηρίου” είναι υπερβολική».²³⁴

«Σε περίπτωση απουσίας μιας συγκεκριμένης λίστας απαξιωτικών ή ανήθικων πράξεων, έννοιες όπως “ανηθικότητα” και “απαξίωση” θα πρέπει να αποφεύγονται ως βάση για πειθαρχική δράση».²³⁵

«[...] Η Επιτροπή της Βενετίας επικρίθηκε έντονα για τον αόριστο όρο “παραβίαση του όρκου” ως βάση για την απόλυση δικαστή και καλωσόρισε την εισαγωγή της ρήτρας “διάπραξης αδικήματος ασυμβίβαστου με την περαιτέρω άσκηση των δικαστικών καθηκόντων”. [...] Καμία απόλυση δεν θα πρέπει να είναι δυνατή, εκτός εάν η δικαστική συμπεριφορά καλύπτεται από τον ορισμό του πειθαρχικού αδικήματος. Η υποχρέωση για τον χαρακτηρισμό των πειθαρχικών αδικημάτων σε επίπεδο νόμου προκύπτει και από την απόφαση Volkon κατά Ουκρανίας του ΕΔΔΑ».²³⁶

«Λόγω της εγγύτητας των πειθαρχικών διαδικασιών κατά των δικαστών με τις ποινικές διαδικασίες οι αρχές της ποινικής διαδικασίας σχετικά με την προβλεψιμότητα των αδικημάτων και τη στενή ερμηνεία τους εφαρμόζονται κατ' αναλογίαν και στις πειθαρχικές διαδικασίες. [...] Οι όροι στο άρθρο [...], ότι οι δημόσιοι λειτουργοί – περιλαμβανομένων των δικαστών – δεν πρέπει να “δέχονται στις δραστηριότητές τους πράξεις διαφθοράς και πράξεις διεφθαρμένης συμπεριφοράς”, είναι γενικοί, αόριστοι και επικαλύπτονται».²³⁷

«[...] Θα ήταν προτιμότερο να μην διεξάγονται πειθαρχικές διαδικασίες εάν η παράβαση (ακόμα και εάν διαπράχθηκε με βαριά αμέλεια) είναι ασήμαντη, ώστε να εισαχθεί ένας τύπος απαίτησης *de minimis* (εκτός από την αρχή της αναλογικότητας που προβλέπεται στο άρθρο [...]). [...]».²³⁸

«[...] [Μία νομοθετική ρύθμιση που τιμωρεί την επιβολή μιας τελικής δικαστικής απόφασης, η οποία αναγνωρίζεται και γνωρίζεται ως άδικη... είναι τόσο σαφώς ανοικτή

²³² CDL-AD(2016)009.

²³³ CDL-AD(2014)018.

²³⁴ CDL-AD(2014)006.

²³⁵ CDL-AD(2015)042.

²³⁶ CDL-AD(2013)034, CDL-AD(2015)013.

²³⁷ CDL-AD(2014)039.

²³⁸ CDL-AD(2017)019.

σε καταχρήσεις [και] θα πρέπει να καταργηθεί με την απαραίτητη επείγουσα διαδικασία».²³⁹

«Είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί ότι, σύμφωνα με την ευρωπαϊκή πρακτική, δεν είναι καθήκον δικαστή να εποπτεύει την εκτέλεση των αποφάσεων. [...] Επομένως φαίνεται ακατάλληλο να θεσπιστεί η ευθύνη δικαστή σε αυτό το πλαίσιο. Αυτό θα μπορούσε ακόμα και να χρησιμοποιηθεί για να υπονομεύσει την ανεξαρτησία των δικαστών».²⁴⁰

«Το άρθρο [...] αναφέρεται σε δραστηριότητες που εκτελούν μέλη της οικογένειας δικαστή. Οικογένεια δεν ορίζεται. Εντούτοις, ενώ είναι σημαντικό να μην μπορούν οι δικαστές να παρακάμψουν διατάξεις που αποσκοπούν στην εξάλειψη της διαφθοράς μέσω της χρήσης μελών της οικογένειας, είναι εξίσου σημαντικό να μην τιμωρούνται οι δικαστές για κακή συμπεριφορά των μελών της οικογένειάς τους, για την οποία δεν έχουν καμία απολύτως ευθύνη. Η διάταξη χρειάζεται να επεκταθεί, παρέχοντας δικαίωμα υπεράσπισης στον/στη δικαστή σε τέτοιες περιπτώσεις».²⁴¹

«[...] Τα κριτήρια για τη διαπίστωση πειθαρχικής παράβασης, όπως ο αριθμός των ανατροπών αποφάσεων, θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με μεγάλη προσοχή. Δεν είναι απαραίτητο το γεγονός ότι δικαστής είχε αποφάσεις που ανατράπηκαν σε πολλές περιπτώσεις να σημαίνει ότι δεν ενήργησε με επαγγελματισμό ή ικανότητα. Είναι ωστόσο λογικό ότι δικαστής με υπερβολικά υψηλό αριθμό ανατροπών ενδέχεται να αμφισβητηθεί ως προς την ικανότητα. Παρόλα αυτά, οποιαδήποτε τελική απόφαση θα πρέπει να βασίζεται σε μια πραγματική εκτίμηση των σχετικών υποθέσεων και όχι απλά στην καταμέτρηση του αριθμού των υποθέσεων που ανατράπηκαν».²⁴²

«Επιπρόσθετα μπορεί να γίνει διάκριση αφενός μεταξύ αποφάσεων που βασίζονται σε προφανή λάθη, τα οποία κάθε νομικός με εύλογη ικανότητα θα έπρεπε να είχε αποφύγει, αφετέρου αποφάσεων όπου το συμπέρασμα που προέκυψε ήταν απολύτως υποστηρίξιμο αλλά ανατράπηκε από ανώτερο δικαστήριο. Η ανεξαρτησία κάθε δικαστή είναι προϋπόθεση που πρέπει να επιτρέπει σε κάθε δικαστή και σε κάθε Δικαστικό Συμβούλιο να καταβάλλει προσπάθειες για να αλλάξει την πρακτική – να υιοθετήσει μια διαφορετική απόφαση – εάν θεωρεί ότι είναι κατάλληλο σε μια συγκεκριμένη περίπτωση. Μόνον η πεισματική αντίσταση σε μια βελτιωμένη πρακτική που οδηγεί σε συνεχείς ανατροπές, σε περιπτώσεις όπου υπάρχει καθιερωμένη και σαφής νομολογία, πρέπει πιθανώς να θεωρείται έκδηλη έλλειψη επαγγελματισμού. [...] Η ίδια κριτική μπορεί να διατυπωθεί σχετικά με παραβιάσεις δικαιωμάτων που έχουν αποφασιστεί από το ΕΔΔΑ. Οι δικαστές θα πρέπει να ακολουθούν τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, αλλά μια εσφαλμένη απόφαση δεν πρέπει απαραίτητα να οδηγεί στην απόλυσή τους (βλέπε νέο άρθρο [...])».²⁴³

«Επιπλέον η “τροποποίηση” των αποφάσεων των κατώτερων δικαστηρίων μπορεί να είναι σχετικά μικρή ή να αντικατοπτρίζει την ευχέρεια του εφετείου (για παράδειγμα, το εφετείο μπορεί να μειώσει μια ποινή που επιβλήθηκε από το κατώτερο δικαστήριο, ακόμη και εάν

²³⁹ CDL(1995)074rev.

²⁴⁰ CDL-AD(2008)041.

²⁴¹ CDL-AD(2015)008.

²⁴² CDL-AD(2015)042.

²⁴³ CDL-AD(2015)042.

το κατώτερο δικαστήριο ενήργησε σύμφωνα με τον νόμο και εντός των επιτρεπόμενων ορίων)».²⁴⁴

«[...] Θα ήταν προβληματικό να αντιμετωπιστούν πειθαρχικά οι δικαστές για την απλή κριτική δικαστικών αποφάσεων [...] ή για “εκτιμήσεις αναφορικά με τις δραστηριότητες των κρατικών και τοπικών Αρχών και των επικεφαλής αυτών των Αρχών” [...]».²⁴⁵

«Το άρθρο [...] ορίζει ως πειθαρχικό αδίκημα τις “αδικαιολόγητες καθυστερήσεις στην έκδοση αποφάσεων ή άλλες ενέργειες που σχετίζονται με την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων ή οποιαδήποτε άλλη επαναλαμβανόμενη παραμέληση των δικαστικών καθηκόντων”. Λόγω της αοριστίας και της αδυναμίας πρόβλεψης των συνεπειών των πράξεων, η παράγραφος αυτή πρέπει επίσης να αναθεωρηθεί. Η διατύπωση “άλλες ενέργειες που σχετίζονται με την άσκηση των καθηκόντων” ή “επανελημμένη παραμέληση των καθηκόντων” πρέπει να είναι πιο λεπτομερής και σαφής. Ο νόμος στο προσχέδιο του θα πρέπει να καθορίσει πιο συγκεκριμένα ποια είδη καθηκόντων και ενεργειών μπορεί να οδηγήσουν σε πειθαρχική διαδικασία».²⁴⁶

«[...] Η απουσία αναφοράς στην υπαιτιότητα σε άλλες διατάξεις μπορεί να ερμηνευθεί ως ένδειξη ότι δεν αποτελεί υποχρεωτικό στοιχείο για τη διαπίστωση της δικαστικής ευθύνης, ενώ θα έπρεπε να είναι έτσι. Η ευθύνη των δικαστών πρέπει να εξετάζεται υπό το πρίσμα της επιρροής τους στον φόρτο εργασίας και τις εκκρεμότητες. Για παράδειγμα, οι καθυστερήσεις στις διαδικασίες του δικαστηρίου μπορεί να οφείλονται στην έλλειψη οργανωτικών δικαστικών δεξιοτήτων, αλλά μπορεί επίσης να εξηγούνται από αντικειμενικούς λόγους εκτός του ελέγχου των δικαστών, όπως η αποτυχία των δικαστικών επιμελητών να εξασφαλίσουν την εμφάνιση των μαρτύρων. [...] Πράγματι, το άρθρο [...] του νόμου για το Δικαστικό Συμβούλιο προβλέπει ότι κατά την επιβολή ποινής, το Δικαστικό Συμβούλιο πρέπει να λαμβάνει υπόψη “τον βαθμό υπαιτιότητας.” Ωστόσο η ίδια η ύπαρξη πειθαρχικής παράβασης (όχι μόνον η ποινή) πρέπει να συνδέεται με τη δικαστική υπαιτιότητα. Οι έντιμοι και εργατικοί δικαστές δεν πρέπει να διώκονται πειθαρχικά για καταστάσεις που προκύπτουν από την κακή διαχείριση του δικαστικού συστήματος συνολικά ή από άλλες συνθήκες εκτός του ελέγχου τους».²⁴⁷

«Το άρθρο [...] παραθέτει ως σοβαρή πειθαρχική παράβαση τη “μεροληπτική διεξαγωγή της διαδικασίας ενώπιον του δικαστηρίου, ιδίως όσον αφορά την ισότιμη μεταχείριση των διαδίκων.” [...] Η “άνιση μεταχείριση των διαδίκων” ή η δικαστική “μεροληψία” αντιτίθεται στην αρχή της δίκαιης δίκης και κανονικά θα πρέπει να οδηγεί στην ανατροπή της απόφασης. Επομένως εάν η πειθαρχική Αρχή διαπιστώσει ότι δικαστής ήταν ένοχος/η για τέτοια συμπεριφορά σε συγκεκριμένη περίπτωση, η υπόθεση θα πρέπει κανονικά να επανεξεταστεί. [...] [...] Η ύπαρξη μεροληψίας συχνά διαπιστώνεται από την άποψη ενός λογικού εξωτερικού παρατηρητή, γεγονός που δεν σημαίνει απαραίτητα ότι υπήρξε μεροληψία ή ότι ο/η δικαστής συνειδητοποίησε ότι είχε προκατάληψη κατά ενός από τους διαδίκους. [...] Επίσης η “άνιση μεταχείριση” των διαδίκων μπορεί να προκύψει από καθιερωμένη πρακτική ή άλλους εξωτερικούς παράγοντες, τους οποίους ο/η δικαστής δεν ελέγχει πραγματικά. Ακόμα και εάν το εφετείο διαπιστώσει ότι ένας από τους διαδίκους

²⁴⁴ CDL-AD(2015)042.

²⁴⁵ CDL-AD(2013)035.

²⁴⁶ CDL-AD(2014)008.

²⁴⁷ CDL-AD(2015)042.

έχει τεθεί σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τον άλλον από το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, η δικαστική υπαιτιότητα σε αυτό μπορεί να είναι ελάχιστη».²⁴⁸

«Η παρ. [...] αναφέρει την “παράβαση των κανονισμών ή την παραβίαση της ανεξαρτησίας των δικαστών κατά τη διάρκεια της δίκης”, η οποία κατατάσσεται ως σοβαρή παράβαση. Θα πρέπει να περιληφθεί σαφέστερη περιγραφή των ενεργειών που συνιστούν παραβίαση της δικαστικής ανεξαρτησίας. [...] Η παρ. [...] κατατάσσει ως σοβαρή πειθαρχική παράβαση τη “σοβαρότερη παραβίαση του δημόσιου νόμου και της τάξης, η οποία υπονομεύει την [δικαστική εικόνα] και την εικόνα του δικαστηρίου.” Η διάταξη αυτή στερείται επίσης επαρκούς σαφήνειας και προβλεψιμότητας. Ενώ μια “σοβαρότερη παραβίαση του δημόσιου νόμου και της τάξης” μπορεί να ορίζεται νομοθετικά σε άλλους νόμους (για παράδειγμα, σε έναν κώδικα για μικροπαραβάσεις, που σε κάποιες άλλες δικαιοδοσίες ονομάζεται “διοικητικά αδικήματα”), η απαίτηση να πλήττεται η δικαστική φήμη και η φήμη του δικαστηρίου είναι ανοικτή σε υποκειμενισμό και θα πρέπει είτε να εξαιρεθεί είτε να περιοριστεί σε πιο συγκεκριμένους τύπους αδικημάτων».²⁴⁹

«Η [διάταξη] [...] κατατάσσει ως “σοβαρή” παράβαση την “κατάχρηση εξουσίας και την υπέρβαση της επίσημης εξουσιοδότησης”. Η διάταξη αυτή είναι εξαιρετικά ευρεία, καθώς μπορεί να ερμηνευτεί ως επιβολή ποινής για κάθε δικαστική πράξη που δεν επιτρέπεται από τον νόμο. Αυτό είναι δυνατόν να προκαλέσει αρνητική επίδραση στην ανεξαρτησία».²⁵⁰

«[...] Εφόσον πολλές επαναλαμβανόμενες λιγότερο σοβαρές πειθαρχικές παραβάσεις θεωρούνται ως “βιαιότερη παράβαση”, είναι απαραίτητο να καθοριστεί η χρονική περίοδος εντός της οποίας τέτοιες παραβάσεις μπορεί να έχουν αυτό το αποτέλεσμα μέσω συσσώρευσης».²⁵¹

«[...] Η ακατάλληλη συμπεριφορά δικαστή δημόσια, η οποία βλάπτει την εικόνα της Δικαιοσύνης, μπορεί να συνιστά λόγο για πειθαρχική ευθύνη. [...] Σε περίπτωση που τέτοια ακατάλληλη συμπεριφορά δημοσίως είναι σοβαρή ή επαναλαμβανόμενη, πρέπει να συνιστά ακόμη και λόγο για απόλυση δικαστή [...]».²⁵²

«[...] Δεν πρέπει όλα τα εκπαιδευτικά προγράμματα να είναι υποχρεωτικά και μόνον η μη παρακολούθηση των υποχρεωτικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων να λαμβάνεται υπόψη κατά την απόφαση εάν ο/η δικαστής απέτυχε να εκπληρώσει την υποχρέωσή του για συνεχιζόμενη εκπαίδευση».²⁵³

«[...] Για να χρησιμεύσει ως λόγος απόλυσης, η “κακή αξιολόγηση” θα πρέπει να αποδεικνύει πειστικά την πλήρη ανικανότητα δικαστή να εκτελέσει τα δικαστικά καθήκοντα».²⁵⁴

²⁴⁸ CDL-AD(2015)042.

²⁴⁹ CDL-AD(2015)042.

²⁵⁰ CDL-AD(2015)042.

²⁵¹ CDL-AD(2017)019.

²⁵² CDL-AD(2018)033.

²⁵³ CDL-AD(2018)033.

²⁵⁴ CDL-AD(2019)008.

Πειθαρχικές κυρώσεις – τύποι και αναλογικότητα

«Πρόκειται για μία καθολικά αναγνωρισμένη αρχή ότι οι παρεμβατικές ενέργειες της δημόσιας διοίκησης πρέπει πάντα να ακολουθούν την αρχή της αναλογικότητας. Όσον αφορά τις ποινικές και πειθαρχικές κυρώσεις, η αρχή απαιτεί μια λογική σχέση μεταξύ της σοβαρότητας του αδικήματος αφενός και της ποιότητας και της ποσότητας της ποινής αφετέρου».²⁵⁵

«Το άρθρο [...] ορίζει τέσσερις διαφορετικούς τύπους πειθαρχικών κυρώσεων, δηλαδή προειδοποιήσεις, επιπλήξεις, μείωση μισθού και απόλυση από το αξίωμα. Η ύπαρξη ενός λογικού εύρους πιθανών κυρώσεων διευκολύνει τη συμμόρφωση με την αρχή της αναλογικότητας [...]. από αυτήν την άποψη, οι συντάκτες του προσχεδίου ενδέχεται να θελήσουν να εξετάσουν την προσθήκη της “προσωρινής αναστολής από το αξίωμα” ως άλλη πιθανή πειθαρχική κύρωση. Άλλες δυνατές κυρώσεις θα μπορούσαν να είναι η αφαίρεση υποθέσεων ή η μετακίνηση σε άλλες δικαστικές αρμοδιότητες».²⁵⁶

«[...] Μόνον η σκόπιμη κατάχρηση δικαστικής εξουσίας ή επαναλαμβανόμενη και σοβαρή αμέλεια θα πρέπει να οδηγεί σε πειθαρχική παράβαση. Το πειθαρχικό σύστημα θα πρέπει να χρησιμοποιεί λιγότερο αυστηρές κυρώσεις για μικρότερες παραβάσεις. Η απόλυση ενός δικαστή θα πρέπει να διατάσσεται μόνον σε εξαιρετικά σοβαρές περιπτώσεις».²⁵⁷

«Όσον αφορά τη μείωση του μισθού [...] συνιστάται να διευκρινιστεί ότι μπορεί να εφαρμοστεί μόνον σε περιπτώσεις σκόπιμης κακής ενέργειας και όχι σε περιπτώσεις που σχετίζονται περισσότερο με την απόδοση».²⁵⁸

«[...] Μεταξύ των κυρώσεων, το προσχέδιο νόμου αναφέρει τη μεταφορά ενός δικαστή σε άλλο δικαστήριο. Αυτό είναι εξαιρετικά ασυνήθιστο – οι δικαστές μεταφέρονται γενικά από το ένα δικαστήριο στο άλλο για να υποστηρίξουν τη φυσιολογική λειτουργία του τελευταίου, δηλαδή ως οργανωτικό μέτρο και όχι ως ποινή. Επιπλέον η μεταφορά δικαστή ακόμη και για μικρό χρονικό διάστημα είναι μια πολύ δαπανηρή επιλογή καθώς θα πρέπει να λάβει κατάλληλη στέγαση και να αποζημιωθεί για τη δραστική αλλαγή του τρόπου ζωής. Ελλείψει τέτοιων αποζημιώσεων, μια μεταφορά μπορεί να είναι πολύ πιο σοβαρό μέτρο από μια μείωση του μισθού. [...] Επομένως συνιστάται να μην χρησιμοποιείται η μεταφορά ως πειθαρχική κύρωση».²⁵⁹

«[...] Σύμφωνα με το άρθρο [...] θεωρείται “σοβαρή πειθαρχική παράβαση” όταν δικαστής “4. Αδικαιολόγητα αποτυγχάνει να αποσυρθεί από υποθέσεις στις οποίες υπάρχει λόγος για την απόσυρσή του/της”. Οι λόγοι βάσει των οποίων δικαστής πρέπει να αποσυρθεί θα πρέπει να καθορίζονται και να ορίζονται από τον νόμο. Η απόφαση δικαστή να μην αποσυρθεί θα πρέπει να θεωρείται “πολύ σοβαρή παράβαση” μόνον σε περιπτώσεις στις οποίες υπάρχει σαφής λόγος για την απόσυρσή του/της και όχι σε περιπτώσεις στις οποίες η απόφαση αυτή βασίζεται στην ερμηνεία του νόμου».²⁶⁰

²⁵⁵ CDL-AD(2014)039.

²⁵⁶ CDL-AD(2014)006.

²⁵⁷ CDL-AD(2015)042.

²⁵⁸ CDL-AD(2014)006.

²⁵⁹ CDL-AD(2015)042.

²⁶⁰ CDL-AD(2014)038.

«Όλα τα προνόμια που παρέχονται σε δικαστή, καθώς και οι συνταξιοδοτικές παροχές, μπορούν να αφαιρεθούν σύμφωνα με απόφαση που τερματίζει τις εξουσίες δικαστή από την Πειθαρχική και Αξιολογική Επιτροπή ή με απόφαση του Δικαστικού Συμβουλίου σύμφωνα με το άρθρο [...]. Η διακοπή όλων των παροχών μπορεί να δικαιολογηθεί σε ορισμένες περιπτώσεις ωστόσο η επιβαλλόμενη κύρωση πρέπει να είναι αναλογική με την παράβαση στην εκάστοτε περίπτωση. Η παρούσα διάταξη δεν περιγράφει με επαρκείς λεπτομέρειες τη σύνδεση μεταξύ των δεοντολογικών παραβάσεων ή άλλων αδικημάτων και της κύρωσης. Συνιστάται η διάταξη να τύχει περαιτέρω επεξεργασίας και να περιγράψει με περισσότερες λεπτομέρειες ποιο αδίκημα ή παράβαση μπορεί να προκαλέσει ποια κύρωση».²⁶¹

Εξέταση πειθαρχικών υποθέσεων κατά των δικαστών – διαδικαστικά ζητήματα

Ποιος μπορεί να ξεκινήσει πειθαρχική διαδικασία και να αποφασίσει σχετικά

«[...] Η Επιτροπή της Βενετίας θεωρεί ότι, δίνοντας την εξουσία σε οποιοδήποτε μέλος του Δικαστικού Συμβουλίου να ξεκινήσει πειθαρχική διαδικασία κατά δικαστή, ο νόμος θα μπορούσε να περιορίσει την αρμοδιότητα όλων των άλλων υποκειμένων που αναφέρονται στο άρθρο [...] του νόμου (Επιτροπή Κώδικα Δεοντολογίας, Πρόεδρος του δικαστηρίου και Πρόεδρος του αμέσως ανώτερου δικαστηρίου) σε απλή “ενημέρωση” του Δικαστικού Συμβουλίου. Αυτό πρέπει να διαβαστεί υπό το φως του γεγονότος ότι [η] δικαστική ανεξαρτησία δεν είναι μόνον η δικαστική ανεξαρτησία συνολικά απέναντι στις άλλες εξουσίες του Κράτους, αλλά έχει και μια “εσωτερική” διάσταση. Κάθε δικαστής, ανεξάρτητα από τη θέση στο δικαστικό σύστημα, ασκεί την ίδια εξουσία για να κρίνει. Στη δικαστική κρίση επομένως θα πρέπει να είναι ανεξάρτητος/η και από άλλους δικαστές και από τον Πρόεδρο του δικαστηρίου του ή άλλων (π.χ. εφετείων ή ανώτερων) δικαστηρίων (υποσημείωση παραλείπεται)».²⁶²

«Όσον αφορά την απόλυση των δικαστών και εδώ ο Πρόεδρος [της Δημοκρατίας] παίζει κρίσιμο ρόλο. Όσον αφορά τους τακτικούς δικαστές αυτοί απολύονται με προεδρικό διάταγμα βάσει απόφασης του Δικαστικού Συμβουλίου. Εντούτοις δεν είναι σαφές σε ποιο βαθμό ο Πρόεδρος είναι δεσμευμένος από την άποψη του Δικαστικού Συμβουλίου σε αυτό το ζήτημα. Κατά την άποψη της Επιτροπής της Βενετίας, όσον αφορά τις απολύσεις ο Πρόεδρος θα πρέπει να ακολουθεί την πρόταση του Δικαστικού Συμβουλίου και σε περίπτωση διαφωνίας θα πρέπει τουλάχιστον να απαιτείται να παραθέσει τους λόγους για αυτήν την απόφαση. Επιπλέον θα πρέπει να υπάρχει δυνατότητα προσφυγής κατά της απόφασης του Δικαστικού Συμβουλίου σε δικαστήριο».²⁶³

«[...] Οποιαδήποτε ενέργεια για την απομάκρυνση ανίκανων ή διεφθαρμένων δικαστών πρέπει να τηρεί τα υψηλά πρότυπα που θέτει η αρχή της μονιμότητας των δικαστών, των οποίων η ανεξαρτησία πρέπει να προστατευτεί. Ήταν αναγκαίο να αποπολιτικοποιηθεί κάθε τέτοια κίνηση. Ένα μέσο για την επίτευξη αυτού του στόχου θα μπορούσε να είναι η δημιουργία ενός μικρού ειδικού σώματος, αποτελούμενου αποκλειστικά από δικαστές,

²⁶¹ CDL-AD(2011)012.

²⁶² CDL-AD(2022)050.

²⁶³ CDL-AD(2018)032.

που θα εκφέρει γνώμη για την ικανότητα ή τη συμπεριφορά των εν λόγω δικαστών πριν μια ανεξάρτητη Αρχή λάβει την τελική απόφαση».²⁶⁴

«[...] Θα ήταν επικίνδυνο να δοθεί σε οποιονδήποτε το δικαίωμα να ξεκινήσει διαδικασίες για την απόλυση ενός δικαστή. Θα πρέπει να υπάρχει μηχανισμός καταγγελιών για άτομα που έχουν θιγεί από τη δικαστική συμπεριφορά, αλλά μια τέτοια καταγγελία δεν θα πρέπει να οδηγεί άμεσα στην έναρξη διαδικασιών απόλυσης».²⁶⁵

«[...] Σύμφωνα με το άρθρο [...], η ενημέρωση για τις ενέργειες που μπορεί να συνιστούν πειθαρχικές παραβάσεις από δικαστές μπορεί να υποβληθεί από “οποιονδήποτε ενδιαφερόμενο”. Το δικαίωμα αυτό θα πρέπει να περιορίζεται είτε σε πρόσωπα που έχουν επηρεαστεί από τις δικαστικές ενέργειες είτε σε εκείνους που έχουν κάποια μορφή “νομικού συμφέροντος” στο ζήτημα. Σύμφωνα με το άρθρο [...], η ενημέρωση για ενέργειες που μπορεί να συνιστούν πειθαρχικές παραβάσεις θα υποβάλλεται στο γραφείο του Ανώτατου Συμβουλίου Δικαστών, το οποίο δεν διενεργεί έρευνες. Οι έρευνες είναι αρμοδιότητα των επιθεωρητών δικαστών στους οποίους κατανέμονται οι υποθέσεις τυχαία. Αυτές οι διατάξεις είναι θετικές. Το άρθρο [...] φαίνεται να περιορίζει τον ρόλο του επιθεωρητή δικαστή στην προετοιμασία και τεκμηρίωση του πειθαρχικού φακέλου. Οι επιθεωρητές δικαστές θα πρέπει να έχουν ενισχυμένο ρόλο και ειδικότερα να είναι υπεύθυνοι για τη σύνταξη των πειθαρχικών κατηγοριών. Τέτοια διάταξη θα πρέπει να προστεθεί στο προσχέδιο του νόμου, καθώς είναι σιωπηλό σε αυτό το μέρος της διαδικασίας. Ο/Η επιθεωρητής δικαστής θα είναι ο πλέον κατάλληλος/η για αυτό, αφού η επιτροπή αποδοχής θα πρέπει να λειτουργεί μόνον ως φίλτρο –να αποφασίζει για την αποδοχή της υπόθεσης – αλλά να μην εμπλέκεται στη σύνταξη των κατηγοριών».²⁶⁶

«[...] Η Επιτροπή της Βενετίας επαναλαμβάνει ότι, ενώ η εξουσία του Υπουργού Δικαιοσύνης να ξεκινήσει πειθαρχικές διαδικασίες δεν έρχεται σε σύγκρουση με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, παραμένει επιθυμητό να περιοριστεί αυτή η εξουσία μόλις άλλοι μηχανισμοί – συγκεκριμένα η Επιτροπή Δεοντολογίας και Πειθαρχίας – αποδείξουν την αποτελεσματικότητά τους στην εξασφάλιση της δικαστικής ευθύνης». «[...] Ο τρίτος φορέας που μπορεί να φέρει μια πειθαρχική υπόθεση στο Συμβούλιο Δικαστικής Εξουσίας είναι ο Υπουργός Δικαιοσύνης. Η Επιτροπή της Βενετίας έκανε επικριτικές παρατηρήσεις αναφορικά με αντίστοιχη διάταξη στο Μαυροβούνιο: “Το άρθρο [...] παρέχει στον Υπουργό Δικαιοσύνης το δικαίωμα να ξεκινήσει πειθαρχικές διαδικασίες κατά των δικαστών. Μπορεί να αναρωτηθεί κανείς εάν αυτό συμβαδίζει με τη δικαστική ανεξαρτησία και την αρχή του διαχωρισμού των εξουσιών”. Ωστόσο στη Γνώμη του Οκτωβρίου 2017 (βλ. §136), η Επιτροπή της Βενετίας δήλωσε ότι, δεδομένου ότι ο Υπουργός μπορεί να φέρει πειθαρχικές υποθέσεις ενώπιον του Συμβουλίου Δικαστικής Εξουσίας με ίσους όρους με την Επιτροπή Πειθαρχίας και δεδομένου ότι ο Υπουργός δεν συμμετέχει στη λήψη αποφάσεων, η συμμετοχή του στη φάση της έναρξης των πειθαρχικών διαδικασιών δεν είναι επιλήψιμη. Ταυτόχρονα, δεδομένου ότι η ΕΔΠ έχει πιο ποικιλόμορφη σύνθεση από τον προκάτοχό της, είναι δυνατόν να προβλεφθεί ότι η εξουσία του Υπουργού θα περιοριστεί μόλις το νέο σύστημα τεθεί σε εφαρμογή».²⁶⁷

²⁶⁴ CDL-AD(2003)012.

²⁶⁵ CDL-AD(2013)005.

²⁶⁶ CDL-AD(2014)006.

²⁶⁷ CDL-AD(2019)024.

«Το άρθρο [...] παρέχει στον Υπουργό Δικαιοσύνης το δικαίωμα να ξεκινήσει πειθαρχικές διαδικασίες κατά των δικαστών. Μπορεί να αναρωτηθεί κανείς εάν αυτό συμβαδίζει με τη δικαστική ανεξαρτησία και την αρχή του διαχωρισμού των εξουσιών».²⁶⁸

«[...] Στα προσχέδια των Τροποποιήσεων, ο Υπουργός [Δικαιοσύνης] θα συμμετέχει στη δουλειά του [Ανώτατου Δικαστικού] Συμβουλίου ως “παρατηρητής”. Ταυτόχρονα, διαδραματίζει ενεργό ρόλο σε σχέση με το Δικαστικό Συμβούλιο (για παράδειγμα, μπορεί να ξεκινήσει την έρευνα για πειθαρχικές παραβάσεις κατά των δικαστών). Εάν ο Υπουργός έχει εξουσία να ξεκινήσει διαδικασίες κατά των δικαστών, θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι δεν παίζει κανένα περαιτέρω ρόλο σε οποιαδήποτε συνεδρίαση του Συμβουλίου στην οποία συζητείται το ζήτημα, ούτε καν ως παρατηρητής (ενώ μπορεί να παρουσιάσει την υπόθεση ως “μέρος”). [...] Εάν ο Υπουργός ξεκινήσει διαδικασίες κατά δικαστή, δεν πρέπει να συμμετέχει ως *ex officio* μέλος του Πειθαρχικού Δικαστηρίου [...], το οποίο εξετάζει τις πειθαρχικές κυρώσεις που επιβάλλονται από το Συμβούλιο».²⁶⁹

«[...] Η Επιτροπή της Βενετίας σημειώνει ότι ο Επιθεωρητής [...] θα έχει το καθεστώς δικαστή του Ανώτατου Δικαστηρίου (άρθρο [...]), αλλά ταυτόχρονα, είναι υπό τον έλεγχο του Υπουργού Δικαιοσύνης σε κάποιον βαθμό. Είναι επιθυμητό να παραμείνει η εκτελεστική εξουσία σε απόσταση από την απόφαση για την πειθαρχική ευθύνη των δικαστών. Ως εναλλακτική, το Σύνταγμα θα μπορούσε απλώς να προβλέπει διαδικασία καθαίρεσης του Επιθεωρητή για σοβαρή ανάρμοστη συμπεριφορά, με το Πειθαρχικό Δικαστήριο να έχει τον τελευταίο λόγο για το ζήτημα».²⁷⁰

«[...] Δεν υπάρχει οποιοδήποτε λάθος με το να ανατίθενται στον Υπουργό τα καθήκοντα επιθεώρησης ή να επιβάλλεται στους Προέδρους των δικαστηρίων η υποχρέωση να υποβάλλουν τακτικές αναφορές στο Υπουργείο Δικαιοσύνης. Ωστόσο το Υπουργείο Δικαιοσύνης δεν θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να παρεμβαίνει στον μισθό των Προέδρων των δικαστηρίων (τουλάχιστον όχι χωρίς καμία συμμετοχή της Δικαιοσύνης). [...]».²⁷¹

«[...] Μια αυξημένη πλειοψηφία [2/3 των ψήφων] για την έναρξη πειθαρχικών διαδικασιών δημιουργεί σοβαρό κίνδυνο να μην ακολουθηθούν πολλές καταγγελίες σε αυτό το πρώιμο στάδιο λόγω των συντεχνιακών στάσεων εντός του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου. Μια απλή πλειοψηφία θα πρέπει να αρκεί σε αυτό το σημείο. Επιπλέον το προσχέδιο άρθρου [...] απαιτεί επίσης 2/3 πλειοψηφία στο Ανώτατο Συμβούλιο για την “απαγγελία κατηγοριών κατά δικαστή” σχετικά με τις πειθαρχικές διαδικασίες και το προσχέδιο άρθρου [...] απαιτεί ξανά την ίδια αυξημένη πλειοψηφία για την έφεση κατά των αποφάσεων της Πειθαρχικής Επιτροπής. Αυτές οι υψηλές πλειοψηφίες είναι πολύ μεγάλες και ενδέχεται [...] να επιβραδύνουν, εάν όχι να εμποδίσουν την αποτελεσματική ανάπτυξη των πειθαρχικών διαδικασιών συνολικά».²⁷²

«[...] [Η] συγκέντρωση διάφορων εξουσιών σε ένα χέρι, ιδιαίτερα η εξουσία να ξεκινήσει τις διαδικασίες και η εξουσία να κρίνει [...] ενδέχεται να οδηγήσει σε προβλήματα [...]».²⁷³

²⁶⁸ CDL-AD(2014)038.

²⁶⁹ CDL-AD(2015)045.

²⁷⁰ CDL-AD(2016)009.

²⁷¹ CDL-AD(2017)031.

²⁷² CDL-AD(2014)032.

²⁷³ CDL-AD(2014)032.

«[...] Πράγματι, ένα πρόσωπο ή σώμα που ξεκινά μια πειθαρχική διαδικασία ως “κατήγορος” δεν θα πρέπει να συμμετέχει στη διαδικασία καθορισμού των κατηγοριών ως “δικαστής”. Παρόλα αυτά, αυτό δεν απαιτεί τη δημιουργία χωριστού θεσμού, αρκεί μια σαφής διάκριση των καθηκόντων εντός του ίδιου σώματος για να αντιμετωπιστούν οι ανησυχίες που εγείρει το ΕΔΔΑ».²⁷⁴

«[...] Το μέλος που αναφέρεται στην Επιτροπή Υψηλών Προσόντων, του οποίου η θέση είναι παρόμοια με αυτήν εισαγγελέα, θα πρέπει να εξαιρεθεί από τις διαβουλεύσεις και την ψηφοφορία».²⁷⁵

«[...] Η αρχή του “φυσικού δικαστή” υποδηλώνει ότι οι πειθαρχικές διαδικασίες πρέπει να διεξάγονται από μια πειθαρχική δικαιοδοσία που “προβλέπεται από τον νόμο.” Αυτό αποκλείει τη δημιουργία προσωρινής πειθαρχικής επιτροπής, η οποία συγκροτείται *ad hoc* για κάθε περίπτωση».²⁷⁶

«[...] Η σύνθεση της Δικαστικής Επιθεώρησης, που αποτελείται από πέντε ανεξάρτητους δικαστές-ερευνητές, οι οποίοι επιλέγονται με διαφανή τρόπο, καθώς και οι λεπτομερείς κανόνες για τη “διαδικασία επαλήθευσης” κατά τη φάση της εξέτασης, αποτελούν ισχυρές εγγυήσεις κατά οποιασδήποτε αθέμιτης ή παράνομης επιρροής από την εκτελεστική εξουσία στις πειθαρχικές διαδικασίες».²⁷⁷

«Το άρθρο [...] αναφέρεται στην εξέταση του παραδεκτού της καταγγελίας. Απόφαση για την αποδεκτότητα θα πρέπει να λαμβάνεται εφόσον τουλάχιστον ένα μέλος της επιτροπής ψηφίσει υπέρ της αποδοχής της καταγγελίας. Αντίθετα, η απόρριψη της καταγγελίας απαιτεί ομόφωνη απόφαση [...] Το σύστημα αυτό φαίνεται να ισορροπεί υπέρ της αποδοχής. Ενώ πρόκειται για ένα ασυνήθιστο σύστημα, είναι αποδεκτό [...]. Θα ήταν θετικό οι αποφάσεις απόρριψης να είναι υποχρεωτικά αιτιολογημένες [...]. Το άρθρο [...] θα πρέπει να προβλέπει ότι οι αποφάσεις των επιτροπών σχετικά με την αποδοχή των καταγγελιών να κοινοποιούνται όχι μόνον στο πρόσωπο που υπέβαλε την καταγγελία, αλλά και στον/στη δικαστή που αφορά».²⁷⁸

«Η νομική λύση σχετικά με τη συμμετοχή του καταγγέλλοντος στη διαδικασία πειθαρχικής δίωξης κατά ενός δικαστή μπορεί να διαφέρει από χώρα σε χώρα. Από τη μία πλευρά, γενικά η πειθαρχική ευθύνη των δικαστών θεωρείται ως εσωτερικό ζήτημα της δικαστικής εξουσίας [...]. Από την άλλη πλευρά, ο καταγγέλλων μπορεί να είναι το άμεσο θύμα της ενδεχόμενης πειθαρχικής κακής δικαστικής ενέργειας και μπορεί να έχει θεμιτό συμφέρον να συμμετάσχει στη διαδικασία, ιδίως όταν τα δικαιώματά του παραβιάζονται λόγω της κακής δικαστικής ενέργειας. Η συμβολή του καταγγέλλοντος μπορεί επίσης να βοηθήσει να φωτιστούν οι συγκεκριμένες περιστάσεις μιας δεδομένης υπόθεσης [...]. Ωστόσο για να διασφαλιστούν τα δικαιώματα δικαστή που υπόκειται σε πειθαρχικές διαδικασίες, οι διατάξεις περί μη δημοσιοποίησης θα πρέπει να εφαρμοστούν αποτελεσματικά. [...] Το σχέδιο νόμου θα πρέπει επίσης να παρέχει ορισμένες ενδείξεις σχετικά με τις συνέπειες της δημοσιοποίησης πληροφοριών για μια πειθαρχική υπόθεση από τον καταγγέλλοντα.

²⁷⁴ CDL-AD(2015)042.

²⁷⁵ CDL-AD(2010)026, CDL-AD(2002)015.

²⁷⁶ CDL-AD(2014)038.

²⁷⁷ CDL-AD(2014)039.

²⁷⁸ CDL-AD(2014)006.

Συνιστάται επίσης να καθοριστούν σαφή κριτήρια στο άρθρο [...], βάσει των οποίων το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο μπορεί να αποφασίσει εάν η ακρόαση του καταγγέλλοντος είναι απαραίτητη σε μια δεδομένη περίπτωση. Επιπλέον το άρθρο [...] θα πρέπει να καθορίζει ξεκάθαρα εάν ο καταγγέλλων μπορεί να προσκληθεί στις ακροάσεις ενώπιον της Πειθαρχικής Επιτροπής ως εξαίρεση από την αρχή της εμπιστευτικότητας και υπό ποιες συνθήκες».²⁷⁹

«[Το] Άρθρο ορίζει ότι οι συνεδριάσεις του [Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου] είναι ανοικτές στο κοινό και ότι μπορεί να αποφασίσει να εργαστεί σε κλειστή συνεδρίαση σύμφωνα με τους κανόνες διαδικασίας. Συνιστάται να ρυθμιστεί αυτό με νόμο αντί για τους κανόνες διαδικασίας και να παρέχονται σαφή κριτήρια για τις διαδικασίες κεκλεισμένων των θυρών. Είναι ωστόσο επίσης σημαντικό να περιληφθούν διατάξεις που να επιτρέπουν στον/στη δικαστή – για τη θέση του οποίου/της οποίας γίνεται η συζήτηση – να ζητήσει μια κλειστή συνεδρίαση, ειδικά όταν πρόκειται για πειθαρχικές διαδικασίες. [...]».²⁸⁰

«[...] Η δημοσιότητα θα πρέπει να είναι επίσης η καθοδηγητική αρχή για τα επόμενα στάδια των πειθαρχικών διαδικασιών. [...] Το σχέδιο του άρθρου [...], σύμφωνα με το οποίο “Οι συνεδριάσεις της Πειθαρχικής Επιτροπής θα είναι κλειστές”, είναι προβληματικό. Πρώτον, ως γενικός κανόνας συνιστάται οι συνεδριάσεις να διεξάγονται δημοσίως και μόνον κατ’ εξαίρεση κεκλεισμένων των θυρών, κατόπιν αιτήματος από τον/τη δικαστή και υπό τις συνθήκες που ορίζονται από τον νόμο. Δεύτερον, δεν είναι σαφές από τη διατύπωση του άρθρου [...] εάν το αίτημα για δημοσιότητα, όπως στη διαδικασία ενώπιον του Ανώτατου Συμβουλίου [...], συνιστά εξαίρεση από την αρχή της εμπιστευτικότητας των συνεδριάσεων της Πειθαρχικής Επιτροπής ή μόνον από τις πληροφορίες που σχετίζονται με τις ακροάσεις [...]».²⁸¹

«Το άρθρο [...] [...] ορίζει στην παράγραφο [...] ότι “Η επανειλημμένη απουσία και η απουσία αιτιάσεων από τον/τη δικαστή ή από το πρόσωπο που υπέβαλε τη γνωστοποίηση ή από τους εκπροσώπους τους κατά τη συνεδρίαση της Πειθαρχικής Επιτροπής δεν θα εμποδίζει την εξέταση της υπόθεσης”. Αυτή η διάταξη είναι θετική, καθώς αποτελεί ένα προληπτικό μέτρο κατά της αναβολής λόγω μη παρουσίας. Το άρθρο [...] αναφέρει περαιτέρω ότι “Ο διορισμένος εισηγητής της Επιτροπής ή οποιοδήποτε μέλος της Πειθαρχικής Επιτροπής μπορεί να απαιτήσει την ακρόαση μαρτύρων ή άλλων προσώπων κατά τη συνεδρίαση εξέτασης της πειθαρχικής υπόθεσης”. Δικαστής που έχει υπόθεση που εξετάζεται από την Επιτροπή θα πρέπει να διαθέτει παρόμοια δικαιώματα».²⁸²

«Όσον αφορά τη διαδικασία καταγγελιών για την απόδοση ευθύνης των δικαστών [...], πράγματι μπορεί να ρυθμιστεί στους κανόνες διαδικασίας. Ωστόσο ο νόμος θα πρέπει να απαιτεί σαφώς τη δημοσίευση των αποφάσεων που λαμβάνονται σχετικά με αυτό, προκειμένου να διασφαλιστούν η διαφάνεια και η λογοδοσία. Τέλος το άρθρο [...], το οποίο προβλέπει ότι το αρχείο των πειθαρχικών διαδικασιών θα διαγράφεται μετά από δύο χρόνια, φαίνεται να καθορίζει μια περίοδο πολύ σύντομη για να διασφαλιστεί ότι οι

²⁷⁹ CDL-AD(2014)032, CDL-AD(2015)042, CDL(1995)074rev.

²⁸⁰ CDL-AD(2014)028, CDL-AD(2015)042.

²⁸¹ CDL-AD(2014)032, CDL-AD(2011)033.

²⁸² CDL-AD(2014)006.

κατάλληλες πληροφορίες θα είναι διαθέσιμες, όταν εξετάζονται διαδικασίες προαγωγής ή μελλοντικές πειθαρχικές υποθέσεις».²⁸³

«Σε σχέση με το άρθρο [...], θα πρέπει να διευκρινιστεί τι εννοείται με τον όρο “ανοικτά αρχεία”. Το δικαίωμα στην προσωπικότητα πρέπει να προστατεύεται. Επομένως δεν είναι σκόπιμο να περιλαμβάνονται ιατρικές εκθέσεις στα ανοικτά αρχεία, πειθαρχικές έρευνες, ποινικές έρευνες και διώξεις, τουλάχιστον εάν δεν έχουν οδηγήσει σε κυρώσεις. Εάν υπήρξαν κυρώσεις, μόνον οι κυρώσεις για σοβαρές παραβιάσεις θα πρέπει να περιλαμβάνονται στα ανοικτά αρχεία. Σε κάθε περίπτωση, η πρόσβαση στον φάκελο θα πρέπει να ρυθμιστεί, δηλαδή δεν πρέπει να έχει πρόσβαση σε αυτήν την πληροφορία οποιοσδήποτε».²⁸⁴

«[...] [Το] σώμα που αποφασίζει ή συστήνει για τις προαγωγές θα πρέπει να έχει πρόσβαση στις αξιολογήσεις, αλλά ο /η δικαστής που αφορά η υπόθεση θα πρέπει να έχει την ευκαιρία να εξηγήσει ή να αμφισβητήσει οποιοδήποτε αρνητικό συμπέρασμα ενώπιον αυτού του σώματος. [...]».²⁸⁵

«[...] [Ο] εκπρόσωπος [του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου] θα πρέπει τουλάχιστον να υποχρεούται να παράσχει αιτιολογία για την απόρριψη της υπόθεσης, όχι μόνον λόγω των απαιτήσεων της αρχής της νομικής σαφήνειας, αλλά και για να προστατεύσει την επαγγελματική και προσωπική φήμη στον/στη δικαστή που αφορά».²⁸⁶

«Συνιστάται, λοιπόν, να συμπληρωθεί το σχέδιο νόμου για να αναφέρεται σαφώς ότι σε περίπτωση που ένα διαδικαστικό ζήτημα δεν ρυθμίζεται στον νόμο περί Πειθαρχικής Ευθύνης, ένας από τους διαδικαστικούς κώδικες μπορεί να εφαρμοστεί αναλογικά και να δηλωθεί ότι μόνον τα αποδεικτικά στοιχεία που συλλέγονται σύμφωνα με τους κανόνες αποδείξεων που περιλαμβάνονται σε αυτόν τον κώδικα θα γίνονται δεκτά. Το γεγονός ότι οι ποινικοί διαδικαστικοί κώδικες παρέχουν γενικά καλύτερες εγγυήσεις για να εξασφαλιστεί η δικαιοσύνη της διαδικασίας θα πρέπει να ληφθεί υπόψη».²⁸⁷

«Η τυχαία κατανομή υποθέσεων [μεταξύ των μελών της Πειθαρχικής Επιτροπής] [...] είναι θετική και πρέπει να χαιρετιστεί».²⁸⁸

«Το τεκμήριο της αθωότητας, μεταξύ άλλων, όπως ορίζεται στο άρθρο 6 § 2 ΕΣΔΑ, πρέπει να εφαρμόζεται καθ' όλη τη διάρκεια της ποινικής (ή πειθαρχικής) διαδικασίας [...]».²⁸⁹

«[...] Η χρήση μέσων όπως οι κρυφές βιντεογραφήσεις και ηχογραφήσεις (άρθρο [...]) [από ελεγκτές επαγγελματικής ακεραιότητας] χωρίς κανένα ένταλμα από ανεξάρτητη Αρχή, είναι αμφισβητήσιμη και δημιουργεί ανησυχία όσον αφορά το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή και τη δικαστική ανεξαρτησία γενικότερα».²⁹⁰

²⁸³ CDL-AD(2011)010.

²⁸⁴ CDL-AD(2011)004.

²⁸⁵ CDL-AD(2014)007.

²⁸⁶ CDL-AD(2014)032.

²⁸⁷ CDL-AD(2014)032.

²⁸⁸ CDL-AD(2014)006.

²⁸⁹ CDL-AD(2014)039.

²⁹⁰ CDL-AD(2014)039.

«[...] Οι κυρώσεις που εφαρμόζονται στους Προέδρους των δικαστηρίων θα πρέπει να διέπονται από τους ίδιους κανόνες που ισχύουν για τα πειθαρχικά μέτρα που εφαρμόζονται στους τακτικούς δικαστές. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στην Πολωνία, όπου οι Πρόεδροι των δικαστηρίων είναι πολύ ισχυροί και διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επεξεργασία των υποθέσεων [...]».²⁹¹

«Το άρθρο [...] του νόμου για τα Δικαστήρια ορίζει ότι η υπηρεσία δικαστή μπορεί να ανασταλεί εκκρεμούσης της πειθαρχικής διαδικασίας σε περίπτωση "έναρξης διαδικασίας για την καθιέρωση ευθύνης". [...] Η αναστολή δεν θα πρέπει να ακολουθεί αυτόματα την έναρξη της διαδικασίας. Τέτοιες αποφάσεις θα πρέπει να λαμβάνονται μόνον στις πιο σοβαρές περιπτώσεις και το Ανώτατο Συμβούλιο (ή ένα όργανο εντός του Συμβουλίου) θα πρέπει να έχει ευχέρεια να αποφασίσει σε αυτές τις περιπτώσεις, με απόφαση κατ' ανάγκη ανά περίπτωση».²⁹²

«Το επόμενο ζήτημα αφορά την πλειοψηφία που απαιτείται για την απόφαση σε πειθαρχική υπόθεση. [...] Ενώ η Επιτροπή της Βενετίας εξέφρασε προτίμηση για απλή πλειοψηφία, δεν υπάρχουν αυστηρά διεθνή πρότυπα σε αυτό το σημείο. Εάν ο νομοθέτης φοβάται τον δικαστικό κομματισμό, είναι καλύτερο να αποφευχθεί ο κανόνας της πλειοψηφίας των 2/3. Αντίθετα, εάν στόχος είναι η προστασία των δικαστών από πολιτική πίεση, η πλειοψηφία των 2/3 μπορεί να είναι χρήσιμη. [...] Όσον αφορά την απαίτηση πλειοψηφίας των 2/3, οι Αρχές θα μπορούσαν να εξετάσουν ενδιάμεσες λύσεις: για παράδειγμα, μπορεί να απαιτείται υψηλότερη πλειοψηφία για τις απολύσεις, ενώ οι λιγότερο αυστηρές πειθαρχικές ποινές να επιβάλλονται με απλή πλειοψηφία. Όταν η απλή πλειοψηφία υπέρ μιας λιγότερο αυστηρής πειθαρχικής ποινής δεν επιτευχθεί, η υπόθεση μπορεί να θεωρηθεί ως απορριφθείσα».²⁹³

Εφέσεις κατά των πειθαρχικών αποφάσεων

«[...] Το Δικαστικό Συμβούλιο θα πρέπει να έχει αποφασιστική επιρροή στην [...] προαγωγή των δικαστών και (ίσως μέσω μιας πειθαρχικής επιτροπής που θα δημιουργηθεί εντός του Συμβουλίου) στα πειθαρχικά μέτρα κατά αυτών. Θα πρέπει να είναι διαθέσιμη έφεση κατά των πειθαρχικών μέτρων σε ανεξάρτητο δικαστήριο».²⁹⁴

«[...] Μόλις η πειθαρχική επιτροπή του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου αποφασίσει υπέρ δικαστή, αυτή η απόφαση θα πρέπει να είναι οριστική. [...]».²⁹⁵

«[...] Ένας μελλοντικός νόμος για την κατάσταση των δικαστικών λειτουργών θα πρέπει να προβλέπει δικαστικό έλεγχο των αποφάσεων που αφορούν τους δικαστές και τους εισαγγελείς γενικότερα, πριν από τον έλεγχο που ασκεί το Συνταγματικό Δικαστήριο».²⁹⁶

«Η ανάγκη για διατάξεις που εισάγουν έφεση σε δικαστήριο δεν πρέπει να περιορίζεται μόνον στις πειθαρχικές κυρώσεις, αλλά θα πρέπει να καλύπτει και άλλες πράξεις που έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην κατάσταση ή στις δραστηριότητες των δικαστών, για

²⁹¹ CDL-AD(2017)031.

²⁹² CDL-AD(2018)022, CDL-AD(2018)033.

²⁹³ CDL-AD(2018)022.

²⁹⁴ CDL-AD(2007)028, CDL-AD(2018)029, CDL-AD(2016)009, CDL-AD(2014)008.

²⁹⁵ CDL-AD(2002)015.

²⁹⁶ CDL(1995)074rev, CDL-AD(2017)019.

παράδειγμα: άρνηση προαγωγής, προσθήκη (αρνητικών) σχολίων στους φακέλους, ταξινόμηση θέσεων, αλλαγές τοποθεσίας κ.λπ. [...]».²⁹⁷

«[...] Είναι πολύ σημαντικό η σύνθεση του ανώτατου δικαστικού σώματος που θα εξετάσει τις εφέσεις να καθορίζεται εκ των προτέρων από τον νόμο. Κανονικά οι πειθαρχικές αποφάσεις θα πρέπει να εξετάζονται από ανεξάρτητο δικαστικό σώμα [...], το οποίο αποφασίζει με όλες τις εγγυήσεις της δικαστικής διαδικασίας».²⁹⁸

«[...] Κάθε έφεση κατά πειθαρχικής απόφασης θα πρέπει να αποτρέπει την απόφαση από το να καταστεί οριστική μέχρι να καθοριστεί η έφεση (όχι μόνον οι αποφάσεις για την αποπομπή ενός δικαστή από το αξίωμα του Προέδρου δικαστή ή από το δικαστικό αξίωμα όπως ορίζεται στο άρθρο [...]). [...] Το άρθρο [...] προβλέπει ότι οι αποφάσεις του Ανώτατου Συμβουλίου των Magistrates μπορούν να προσβληθούν στο Ανώτατο Δικαστήριο “από τα άτομα που υπέβαλαν καταγγελίες, τη δικαστική επιθεώρηση ή τον/τη δικαστή που αφορά.” Δεν είναι σαφές γιατί η δικαστική επιθεώρηση θα πρέπει να επιτρέπεται να ασκήσει έφεση. Η έφεση θα πρέπει να επιτρέπεται μόνον στα ενδιαφερόμενα μέρη – στον καταγγέλλοντα και τον/τη δικαστή που αφορά».²⁹⁹

«Είναι σημαντικό [...] η δικαστική επιτροπή για τις εφέσεις να έχει την ικανότητα να ενεργεί ως “δικαστήριο”, δηλαδή να παρέχει επαρκείς διαδικαστικές εγγυήσεις και να είναι θεσμικά ανεξάρτητη. Επιπλέον κατά την ανάπτυξη αυτού του μοντέλου οι Αρχές θα πρέπει να εξασφαλίσουν ότι οι λειτουργίες της έναρξης πειθαρχικών διαδικασιών, της επιβολής πειθαρχικής ποινής και της απόφασης για τις εφέσεις να είναι σαφώς διαχωρισμένες. Για παράδειγμα ένα άτομο που προκάλεσε μια πειθαρχική υπόθεση δεν πρέπει να συμμετέχει στην επόμενη διαδικασία λήψης απόφασης. Τέλος η Επιτροπή της Βενετίας υπενθυμίζει ότι “Τα Δικαστικά Συμβούλια πρέπει να έχουν κάποια ευχέρεια, η οποία πρέπει να γίνεται σεβαστή από το σώμα που θα εξετάσει την έφεση”. Κατά την άσκηση της αναθεώρησης της έφεσης το όργανο της έφεσης πρέπει να ενεργεί με σεβασμό προς το Δικαστικό Συμβούλιο (ή οποιοδήποτε άλλο όργανο ή πάνελ του Δικαστικού Συμβουλίου που επιβάλλει την πειθαρχική ποινή), ειδικά όσον αφορά την εξακρίβωση των πραγματικών περιστατικών και την ερμηνεία των σχετικών κανόνων συμπεριφοράς».³⁰⁰

«Η απόδοση των Προέδρων των ανώτατων δικαστηρίων και του Εισαγγελέα του Κράτους αξιολογείται από το αρμόδιο υποσυμβούλιο. [...] Υπάρχει δυνατότητα έφεσης προς το ίδιο το Ανώτατο Συμβούλιο Δικαστικής και Εισαγγελικής Υπηρεσίας (HJPC). Η αξιολόγηση της απόδοσης πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά τους διορισμούς σε ανώτατες θέσεις. Επιπλέον όταν ο Πρόεδρος ενός δικαστηρίου ή ο Εισαγγελέας του Κράτους λάβει μία από τις δύο χαμηλότερες αξιολογήσεις, χάνει το αξίωμά του. Δεδομένης της σημασίας αυτών των αξιολογήσεων, η συγκεκριμένη δήλωση ότι η έφεση προς το HJPC είναι οριστική και δεν υπάρχουν νομικές ένδικες προσφυγές φαίνεται δύσκολο να δικαιολογηθεί. Πρέπει να υπάρχει δυνατότητα έφεσης σε δικαστήριο».³⁰¹

«Το άρθρο [...] περιγράφει τη διαδικασία επανέναρξης ενός πειθαρχικού περιστατικού, εάν το ΕΔΔΑ έχει διαπιστώσει ότι τα δικαστικά δικαιώματα παραβιάστηκαν κατά τη

²⁹⁷ CDL-AD(2011)004, CDL-AD(2019)008.

²⁹⁸ CDL-AD(2015)042.

²⁹⁹ CDL-AD(2014)006.

³⁰⁰ CDL-AD(2017)019, CDL-AD(2019)008, CDL-AD(2014)006.

³⁰¹ CDL-AD(2014)008.

διάρκεια των πειθαρχικών διαδικασιών. [...] Η επανέναρξη της διαδικασίας πρέπει να είναι δυνατή όταν το ΕΔΔΑ έχει διαπιστώσει παραβίαση, αλλά δεν είναι υποχρεωτική σε όλες τις περιπτώσεις παραβίασης της Ευρωπαϊκής Σύμβασης».³⁰²

Δικαστική δεοντολογία: καθήκον περιορισμού, συγκρούσεις συμφερόντων κ.λπ.

«[...] Οι δικαστές δεν πρέπει να τοποθετούνται σε θέση όπου η ανεξαρτησία τους μπορεί να αμφισβητηθεί [...]. Αν και υπάρχουν χώρες στην Ευρώπη και πέραν αυτής που έχουν επιτύχει υψηλά πρότυπα δικαστικής συμπεριφοράς χωρίς να υιοθετήσουν κώδικα δεοντολογίας ή ηθικής για τους δικαστές, το Συμβούλιο της Ευρώπης συνιστά να υιοθετηθεί κώδικας [...]. Επιπλέον οι “νέες Δημοκρατίες” της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και της Κεντρικής Ασίας τείνουν να αναγνωρίσουν την ανάγκη θέσπισης κωδίκων επαγγελματικής δεοντολογίας ως μέρος γενικής δικαστικής μεταρρύθμισης. [...]. Ένας τέτοιος κώδικας ή με άλλα λόγια μια δήλωση των προτύπων επαγγελματικής συμπεριφοράς δεν πρέπει να θεωρείται ως νομοθετικό κείμενο ή άλλη διάταξη νομικής φύσης και πρέπει να είναι οι δικαστές και οι οργανώσεις τους που αναλαμβάνουν την ευθύνη για την εφαρμογή του [...] Ο κώδικας ηθικής δεν πρέπει να εφαρμόζεται άμεσα ως βάση για κριτική ή πειθαρχικές ποινές. Οι κατευθυντήριες γραμμές παρέχουν τις αρχές που επιτρέπουν στους δικαστές να αξιολογήσουν πώς να αντιμετωπίσουν συγκεκριμένα ζητήματα που προκύπτουν στην καθημερινή τους εργασία, ενώ οι πειθαρχικές διαδικασίες αποσκοπούν στην παρακολούθηση της κακής ή ακατάλληλης συμπεριφοράς που απαιτεί κάποια μορφή πειθαρχικής ποινής. [...] Σκοπός ενός κώδικα ηθικής είναι τελείως διαφορετικός από εκείνον που επιτυγχάνεται με πειθαρχικές διαδικασίες. Η χρήση του κώδικα ως εργαλείο πειθαρχικής διαδικασίας μπορεί να έχει σοβαρές συνέπειες για την ανεξαρτησία των δικαστών. Ωστόσο σοβαρές παραβιάσεις των ηθικών κανόνων θα μπορούσαν να υποδεικνύουν και σφάλματα και πράξεις αμέλειας, οι οποίες, σύμφωνα με τον νόμο, θα πρέπει να οδηγούν σε πειθαρχικές ποινές. Οι δικαστές μπορεί να λογοδοτούν για την ανήθικη συμπεριφορά τους από αρμόδιες, ανεξάρτητες και αμερόληπτες Αρχές, οι οποίες αποσκοπούν στο να συμπληρώσουν και όχι να ακυρώσουν τους υπάρχοντες κανόνες του νόμου και της συμπεριφοράς που δεσμεύουν τον/τη δικαστή. Υπάρχει πάντα αλληλεπίδραση μεταξύ των αρχών ηθικής συμπεριφοράς και των πειθαρχικών κανονισμών. Για να αποφευχθεί η καταστολή της ανεξαρτησίας ενός δικαστή με βάση γενικές και μερικές φορές ασαφείς διατάξεις ενός κώδικα ηθικής, οι ποινές πρέπει να βασίζονται σε σαφείς διατάξεις του νόμου και να είναι ανάλογες και να εφαρμόζονται ως έσχατη λύση σε περιπτώσεις επαναλαμβανόμενης ανήθικης δικαστικής πρακτικής».³⁰³

«[...] [Είναι] σημαντικό να διασφαλιστεί αυστηρός διαχωρισμός καθηκόντων και αρμοδιοτήτων μεταξύ του συμβουλευτικού οργάνου για την ηθική και του πειθαρχικού σώματος, δεδομένου ότι ο/η δικαστής δεν πρέπει να αντιμετωπίζει τον κίνδυνο η αίτηση στο συμβουλευτικό όργανο για τη δεοντολογία να μεταφερθεί σε άλλη διαδικασία που θα μπορούσε να οδηγήσει σε πειθαρχική ποινή. [...]».³⁰⁴

«[...] Όσον αφορά τους συνταξιούχους δικαστές, η συμπεριφορά τους μπορεί να επηρεάσει την εικόνα της Δικαιοσύνης και μπορεί, τουλάχιστον σε κάποιον βαθμό, να ρυθμιστεί από τον Κώδικα. Ωστόσο οι απαιτήσεις για συνταξιούχο δικαστή δεν μπορούν να είναι οι ίδιες

³⁰² CDL-AD(2017)033.

³⁰³ CDL-AD(2013)035, CDL-AD(2018)033, CDL-AD(2016)013, CDL-AD(2015)042, CDL-AD(2014)018.

³⁰⁴ CDL-AD(2014)018, CDL-AD(2017)019.

με εκείνες για εν ενεργεία δικαστή και αυτό θα πρέπει να αποτυπωθεί σωστά στο σχέδιο Κώδικα. Για παράδειγμα, η συμμετοχή στη δημόσια ζωή είναι πιθανόν μία από τις περιοχές όπου περιορισμοί που μπορεί να δικαιολογούνται για τους εν ενεργεία δικαστές δεν είναι αναγκαίοι για τους πρώην δικαστές. [...]».³⁰⁵

«Αυτό το άρθρο δηλώνει ότι ο Πρόεδρος του δικαστηρίου, ο επικεφαλής, το Γραφείο Δικαστικού Νομικού Συμβουλίου, το αρμόδιο εκτελεστικό σώμα ή άλλα άτομα που έχουν εξουσιοδοτηθεί από τον Πρόεδρο είναι ο επίσημος εκπρόσωπος του δικαστηρίου ή του Γραφείου Δικαστικού Νομικού Συμβουλίου ή του αρμόδιου εκτελεστικού σώματος σε σχέση με τις εκδοτικές Αρχές των ΜΜΕ. Ο σκοπός αυτού του άρθρου μπορεί να κατανοηθεί ότι τα άτομα που δεν έχουν λάβει εξουσιοδότηση από τον Πρόεδρο δεν επιτρέπεται να έρχονται σε επαφή με δημοσιογράφους. Αυτό θα περιορίσει τη δημοσιότητα των δραστηριοτήτων των δικαστηρίων. Επιπλέον πρέπει να σημειωθεί ότι ο Πρόεδρος του δικαστηρίου δεν έχει εξουσία να παρεμβαίνει στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και οι δηλώσεις των δικαστηρίων είναι δημόσιες».³⁰⁶

«[...] Οι δικαστές πρέπει πράγματι να επιδεικνύουν προσοχή όταν συζητούν ή κρίνουν τη δουλειά των συναδέλφων τους. Πράγματι, “πρέπει να αποφεύγουν δημόσιες δηλώσεις ή παρατηρήσεις που μπορεί να υπονομεύσουν την εξουσία του Δικαστηρίου ή να δημιουργήσουν εύλογες αμφιβολίες ως προς την αμεροληψία τους”. Ωστόσο οι δικαστές δεν πρέπει να περιορίζονται στην ελευθερία τους να συζητούν τα προβλήματα του δικαστικού σώματος εκτός του κύκλου των συναδέλφων τους (π.χ. σε εκδηλώσεις όπως σεμινάρια, συνέδρια, σε ακαδημαϊκούς ή εκπαιδευτικούς κύκλους). Οι δικαστές δεν πρέπει να φοβούνται ποινές για την έκφραση της γνώμης τους δημοσίως σχετικά με ζητήματα που είναι προβληματικά για τη Δικαιοσύνη».³⁰⁷

«[...] Εάν η απαγόρευση για δικαστή να [...] “εκφράζει υποστήριξη ή αντίθεση σε οποιοδήποτε πολιτικό κόμμα” πρέπει να ερμηνευθεί ως περιλαμβάνουσα τη δήλωση σχετικά με τη λειτουργία του δικαστικού συστήματος, το γεγονός ότι αυτό μπορεί να οδηγήσει σε απόλυση θα συνιστούσε υπερβολική παρέμβαση».³⁰⁸

«[...] Το άρθρο 21 απαγορεύει στους δικαστές να επικρίνουν δημοσίως τους νόμους και τις νομικές πολιτικές του Κράτους. [...] Η “κριτική αξιολόγηση” αυτών των κανόνων, που αποτελεί αναγκαίο μέρος της διαδικασίας κρίσης, είναι απολύτως αποδεκτή και το σχέδιο Κώδικα πρέπει να την επιτρέπει ρητά (ακόμα και όταν εκφράζεται σε ανοικτά διαδικαστικά έγγραφα). Όσον αφορά την πιο αφηρημένη κριτική, που δεν συνδέεται με την εκδίκαση μιας συγκεκριμένης υπόθεσης, πράγματι κάθε δικαστής πρέπει να μιλά με προσοχή, ειδικά όταν εκφράζει τη γνώμη του/της σε φόρουμ προσβάσιμα στο ευρύ κοινό (σε αντίθεση με πιο κλειστές συζητήσεις μεταξύ των επαγγελματιών του δικαίου). Επομένως η εξαίρεση που καλύπτει τα “επιστημονικά και πρακτικά συνέδρια, στρογγυλά τραπέζια, σεμινάρια και άλλες εκδηλώσεις εκπαιδευτικού χαρακτήρα”, όπου ο/η δικαστής μπορεί να εκφράσει κριτικές απόψεις, είναι λογική. Ωστόσο οι δικαστές δεν πρέπει να εξαιρούνται από την ανταλλαγή εμπειριών και την έκφραση απόψεων για νομοθετικά ζητήματα».³⁰⁹

³⁰⁵ CDL-AD(2016)013, CDL-AD(2013)035.

³⁰⁶ CDL-AD(2009)055.

³⁰⁷ CDL-AD(2013)035, CDL-AD(2016)013.

³⁰⁸ CDL-AD(2014)018.

³⁰⁹ CDL-AD(2016)013.

«Η Επιτροπή της Βενετίας παραδέχεται ότι η εμφανής, σοβαρή και σκόπιμη αδιαφορία για τα διαδικαστικά δικαιώματα ενός εκ των μερών, η οποία οδήγησε σε άρνηση δικαιοσύνης, μπορεί εξαιρετικά να οδηγήσει σε πειθαρχική ευθύνη. Παρόλα αυτά, η Επιτροπή της Βενετίας προειδοποίησε πάντοτε τα Κράτη να μην διώκουν πειθαρχικά τους δικαστές για λάθη του νόμου ή πραγματικά [...]. Εάν αυτές οι διατάξεις παραμείνουν στον Κώδικα ως “ηθικές υποχρεώσεις” και εάν τελικά οδηγήσουν σε πειθαρχική ευθύνη, ο Κώδικας πρέπει να διευκρινίζει ότι τα διαδικαστικά λάθη πρέπει να διορθώνονται πρωτίστως μέσω του συστήματος εφέσεων και όχι μέσω πειθαρχικής ευθύνης. Μόνον όταν δικαστής παραβιάσει σοβαρά και συστηματικά τη δική του/της αρμοδιότητα, τα διαδικαστικά λάθη μπορεί να θεωρηθούν ως λόγος για πειθαρχική ποινή».³¹⁰

«Η υποχρέωση να αναφέρεται η παράνομη παρέμβαση στη δικαστική δραστηριότητα (άρθρο [...]) δεν είναι μόνον ηθικός κανόνας, αλλά πρέπει να θεωρείται νομική υποχρέωση. Η “παράνομη παρέμβαση” και η “άμεση ή έμμεση πίεση” σε δικαστή είναι έγκλημα και πρέπει να αναφέρεται στις αρμόδιες Αρχές σε όλες τις περιπτώσεις. Επιπλέον κάθε δικαστής πρέπει να αναφέρει στις αρμόδιες Αρχές ακόμα και όταν υπάρχει μόνον η εμφάνιση “παρέμβασης” ή “πίεσης” και να αφήσει τις Αρχές να αποφασίσουν εάν υπάρχει υπόθεση προς εξέταση».³¹¹

«Αυτό το άρθρο έχει σκοπό να αποτρέψει τον/τη δικαστή από το να δείχνει οποιαδήποτε ένδειξη θρησκευτικής, πολιτικής, εθνικής ή άλλης ταυτότητας και είναι θετικό. Οι αναφορές στις “ενδείξεις” και στα “σύμβολα” υποδεικνύουν ότι καλύπτονται μόνον τα φυσικά διακριτικά. Η απαγόρευση πρέπει επίσης να επεκταθεί σε συμπεριφορές όπως η προσευχή ή θρησκευτικές χειρονομίες ή δηλώσεις».³¹²

«[...] Το άρθρο [...] [...] απαιτεί μεταξύ άλλων από κάθε δικαστή “να απέχει από κάθε συμπεριφορά που μπορεί να δώσει την εντύπωση ότι ασχολείται με πολιτικές δραστηριότητες”. Πρόκειται για έναν πολύ υψηλό κανόνα, δύσκολο να επιτευχθεί. [...] Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το “δικαίωμα πολιτικής συμμετοχής” των δικαστών (βασικά τα δικαιώματα που εγγυώνται τα άρθρα 10 και 11 ΕΣΔΑ) μπορεί να περιοριστεί νομίμως. Έτσι ο/η δικαστής μπορεί να απαιτείται να επιλέγει προσεκτικά τα φόρουμ στα οποία μιλά και τη μορφή των δημόσιων παρεμβάσεων. Ωστόσο αυτός ο κανόνας δεν πρέπει να απαγορεύει σε δικαστή, ως νομικό ειδικό, να εκφράζει απόψεις ενώπιον επαγγελματικού κοινού, σε εξειδικευμένα περιοδικά κ.λπ., ακόμα και εάν αυτές οι απόψεις αφορούν ζητήματα πολιτικής».³¹³

«Το άρθρο [...] του προσχεδίου νόμου απαιτεί από τους δικαστές και τους εισαγγελείς να υποβάλλουν ετήσια χρηματοοικονομική έκθεση για τις δραστηριότητές τους εκτός των καθηκόντων τους ως δικαστών ή εισαγγελέων. Ωστόσο η διάταξη δεν απαιτεί από δικαστή να δηλώσει όλα τα περιουσιακά στοιχεία. Πρέπει να σημειωθεί ότι η πλήρης αποκάλυψη των περιουσιακών στοιχείων έχει αποδειχθεί πολύτιμο όπλο για την καταπολέμηση της διαφθοράς σε άλλες χώρες».³¹⁴

³¹⁰ CDL-AD(2016)013.

³¹¹ CDL-AD(2016)013.

³¹² CDL-AD(2013)015, CDL-AD(2016)013.

³¹³ CDL-AD(2017)019, CDL-AD(2016)013.

³¹⁴ CDL-AD(2014)008.

«[...] Το Σύνταγμα δεν πρέπει να παρέχει πλήρη εξουσιοδότηση στις υπηρεσίες ασφαλείας για την παρακολούθηση όλων των επικοινωνιών ειδικευμένων δικαστών/εισαγγελέων και, ιδιαίτερα, των μελών της οικογένειάς τους. Κάθε τέτοιος “έλεγχος τηλεπικοινωνιών” πρέπει να συνοδεύεται από επαρκείς και αποτελεσματικές διαδικαστικές εγγυήσεις, που προστατεύουν τα άτομα αυτά από καταχρήσεις και να περιγράφεται σαφώς στον νόμο [...]. Ενώ οι ειδικευμένοι δικαστές και εισαγγελείς μπορεί να παραιτηθούν από κάποια από τα δικαιώματα προστασίας της ιδιωτικότητας τους, αυτή η παραίτηση δεν μπορεί να καλύπτει όλα τα μέλη της οικογένειάς τους. Ο νόμος πρέπει να προβλέπει έναν ειδικό μηχανισμό για την προστασία των συμφερόντων της ιδιωτικότητας εκείνων που μπορεί να επηρεαστούν τυχαία από τα μέτρα παρακολούθησης».³¹⁵

«[...] Ενώ οι δικαστές πρέπει να συμπεριφέρονται με σεβασμό στη δημόσια ζωή τους, είναι δύσκολο να καθοριστούν με ακρίβεια τα πρότυπα που ισχύουν για τη συμπεριφορά τους σε δραστηριότητες εκτός των καθηκόντων τους, λαμβάνοντας υπόψη τη συνεχιζόμενη εξέλιξη των ηθικών αξιών σε κάθε χώρα».³¹⁶

«[...] Ενώ ο/η δικαστής μπορεί να θεωρηθεί νομικά υπεύθυνος/η για τη συμπεριφορά των ανήλικων παιδιών του/της, το σχέδιο του κώδικα θα πρέπει να διευκρινίζει ότι δεν πρέπει να λογοδοτεί για τα ενήλικα παιδιά του/της και άλλους ενήλικες. Την ίδια στιγμή, μπορεί να απαιτείται να αποστασιοποιηθεί από εκείνα τα μέλη της οικογένειας που παραβίασαν τον νόμο [...]».³¹⁷

«Το άρθρο [...] του σχεδίου κώδικα πάει πολύ μακριά όταν απαιτεί από τον/τη δικαστή να ενημερώνει τον Πρόεδρο του δικαστηρίου και το σώμα της δικαστικής κοινότητας για το γεγονός του διαζυγίου και, ειδικότερα, για τους λόγους του. Η Επιτροπή της Βενετίας δεν βλέπει καμία δικαιολογία για αυτόν τον κανόνα».³¹⁸

«[...] Η υποχρέωση να διατηρεί ο/η δικαστής έναν υγιεινό τρόπο ζωής (βλέπε άρθρο [...]) είναι ασαφής και υπερβολική».³¹⁹

«[...] Η επιλογή να δηλωθεί η αρχή της ισότητας και μη διάκρισης ως ηθική αρχή είναι αμφισβητήσιμη (ακόμα και εάν μπορεί να βρεθεί στις αρχές Bangalore και σε άλλους ηθικούς κώδικες). Η μεταχείριση των μερών χωρίς διάκριση είναι, πρώτα από όλα, νομική δικαστική υποχρέωση. Το άρθρο [...] καθορίζει την υποχρέωση να ενημερώνει ο/η δικαστής τις αρμόδιες Αρχές για προσπάθειες δωροδοκίας. Και πάλι, αυτό θα πρέπει να είναι νομική υποχρέωση και όχι μόνον ηθικό καθήκον. Η αποτυχία αναφοράς για τέτοιες “προσφορές” πρέπει να επιφέρει νομική ευθύνη (πειθαρχική και ακόμη ποινική), ακόμα και εάν ο/η δικαστής τελικά αρνείται την προσφορά».³²⁰

«Το άρθρο [...] απαγορεύει την αποκάλυψη ιδιωτικών πληροφοριών που δικαστής μπορεί να μάθει μέσω της επεξεργασίας μιας υπόθεσης. Ωστόσο τέτοια αποκάλυψη μπορεί να πάρει διαδικαστική μορφή – για παράδειγμα, ιδιωτικές πληροφορίες μπορεί να γίνουν γνωστές από την κατάθεση μάρτυρα ή από την απόφαση του δικαστηρίου. Όταν η

³¹⁵ CDL-AD(2016)009.

³¹⁶ CDL-AD(2014)018, CDL-AD(2015)042.

³¹⁷ CDL-AD(2016)013.

³¹⁸ CDL-AD(2016)013.

³¹⁹ CDL-AD(2016)013.

³²⁰ CDL-AD(2016)013.

αποκάλυψη εξυπηρετεί έναν συγκεκριμένο διαδικαστικό σκοπό (π.χ. για την καθιέρωση των γεγονότων της υπόθεσης) και είναι στο συμφέρον της Δικαιοσύνης, πρέπει να επιτρέπεται (με ορισμένες εξαιρέσεις που ενδέχεται να δικαιολογούνται από τα συμφέροντα των ανηλίκων, την προστασία μαρτύρων κ.λπ.). Ο κώδικας πρέπει να ρυθμίζει μόνον τις “μη διαδικαστικές” αποκαλύψεις (όπως η κοινοποίηση “ακατάλληλων λεπτομερειών” μιας ποινικής υπόθεσης στον Τύπο, όπου δεν υπάρχει διαδικαστική ανάγκη για αυτό)». ³²¹

«Τα άρθρα [...] περιλαμβάνουν διατάξεις που αφορούν εν μέρει την εργασιακή πειθαρχία και τις διοικητικές δικαστικές υποχρεώσεις (η υποχρέωση να ξεκινάει τις συνεδριάσεις εγκαίρως, η υποχρέωση να εποπτεύει τη δουλειά των υπαλλήλων του δικαστηρίου κ.λπ.) και εν μέρει την ποιότητα της δικαστικής απόφασης και τη διαδικαστική κανονικότητα (σύνταξη σαφών και καλά αιτιολογημένων κειμένων, μη αναβολή συνεδριάσεων λόγω κακής γνώσης των υλικών της υπόθεσης κ.λπ.). Ωστόσο αυτούς τους κανόνες πρέπει να τους εφαρμόζουμε με προσοχή: κάθε δικαστής πρέπει να απολαμβάνει ευρεία διακριτική ευχέρεια κατά την εκδίκαση της υπόθεσης και δεν υπάρχει ένα μόνον πρότυπο για “πειστικές, λογικές και καλά αιτιολογημένες” αποφάσεις». ³²²

Μετακινήσεις και πρόωγη λήξη θητείας

Μετακινήσεις και αποστολές

«Οι μετακινήσεις εναντίον της θέλησης του δικαστή ενδέχεται να επιτρέπονται μόνον σε εξαιρετικές περιπτώσεις». ³²³

«[...] Συνολικά, για να αποφευχθεί η κατάχρηση, η Επιτροπή της Βενετίας συνιστά οι τροποποιήσεις του 2021 να προβλέπουν για την αποστολή δικαστών εναντίον της θέλησής τους:

- σαφή και περιορισμένα κριτήρια ·
- δικαιολόγηση με νόμιμο σκοπό ·
- μικρότερες χρονικές περιόδους · και
- η αποστολή να επιτρέπεται μόνον σε εξαιρετικές περιπτώσεις.

Πρέπει να επανεισραχθεί μια τυχαία ή αντικειμενική διαδικασία με γεωγραφικό περιορισμό». ³²⁴

«[...] Όσον αφορά την αποστολή δικαστών σε άλλους φορείς, η Επιτροπή της Βενετίας συνιστά να θεσπιστούν σαφείς, διαφανείς και προβλέψιμοι όροι για τη μεταφορά των δικαστών σε ανώτερη θέση μετά την περίοδο της αποστολής». ³²⁵

«Η μη απαίτηση συναίνεσης για τη μετακίνηση δικαστή σε άλλο δικαστήριο [...] δικαιολογείται εν γένει σε περιπτώσεις θεμιτής οργανωτικής αναδιάρθρωσης». ³²⁶

³²¹ CDL-AD(2016)013.

³²² CDL-AD(2016)013.

³²³ CDL-AD(2010)004.

³²⁴ CDL-AD(2022)010.

³²⁵ CDL-AD(2021)036.

³²⁶ CDL-AD(2016)007, CDL-AD(2018)033, CDL-AD(2015)026, CDL-AD(2013)034.

«Είναι επίσης σημαντικό να διασφαλίζεται ότι το ίδιο επίπεδο απολαβών και αντίστοιχη ή παρόμοια θέση εξασφαλίζονται για τον/τη δικαστή που θα μετακινηθεί και πρέπει να αναφέρεται ρητά σε αυτήν τη διάταξη».³²⁷

«[...] Το άρθρο [...] δίνει στον Πρόεδρο του δικαστηρίου το δικαίωμα να αναθέσει δικαστές χωρίς τη συναίνεσή τους άλλη θέση, σε προσωρινή βάση, για λόγους υπηρεσίας, κάθε τρία χρόνια για μέγιστο διάστημα ενός έτους ή για την προώθηση της επαγγελματικής τους ανάπτυξης. Το άρθρο [...] επιτρέπει στον Πρόεδρο του ΝΙΟ να μετακινεί δικαστή σε άλλο δικαστήριο, εάν ένα δικαστήριο κλείσει ή η αρμοδιότητά του ή η εδαφική του δικαιοδοσία περιοριστεί τόσο ώστε να μην επιτρέπει τη συνέχιση της απασχόλησης ενός δικαστή. [...] Εφόσον οι μετακινήσεις αυτές γίνονται με τη συναίνεση του δικαστή, φαίνεται ότι οι διατάξεις αυτές συμμορφώνονται με τις ανωτέρω αρχές για τις μετακινήσεις δικαστών, εκτός από τη γενικά διατυπωμένη και υπερβολικά μεγάλη δυνατότητα μετακίνησης ενός δικαστή “για λόγους υπηρεσίας”, για μέγιστο διάστημα ενός έτους κάθε τρία χρόνια, κάτι που φαίνεται υπερβολικά συχνό. Ωστόσο εάν ο/η δικαστής δεν συμφωνήσει με τη μετακίνηση, απολύεται αυτόματα από τα καθήκοντα για έξι μήνες και η σχέση εργασίας τερματίζεται [...]. Αυτό φαίνεται να είναι υπερβολικά αυστηρή αυτόματη ποινή. Ενώ υπό ορισμένες συνθήκες οι μετακινήσεις μπορεί να δικαιολογούνται, σε εξαιρετικές περιπτώσεις ακόμη και χωρίς τη συναίνεση του δικαστή – για παράδειγμα, λόγω οργανωτικής αναδιάρθρωσης – πρέπει να υπάρχουν σαφείς και αναλογικοί κανόνες για αυτές τις ενέργειες και για το δικαίωμα έφεσης».³²⁸

«Η μετακίνηση σε ανώτερο δικαστήριο είναι δυνατή βάσει των αποτελεσμάτων διαγωνισμού. Κατά τη διάρκεια του διαγωνισμού, η Επιτροπή Ποιοτικής Αξιολόγησης παρακολουθεί τον τρόπο ζωής των δικαστών και επιπλέον ερωτά τους δικαστές του δικαστηρίου όπου υπηρετούν οι υποψήφιοι για τις προσωπικές ποιότητες των υποψηφίων και τη σχέση τους με τους συναδέλφους τους. Οι διατάξεις αυτές δημιουργούν αρκετό άγχος. Εάν ακολουθηθεί μια τέτοια διαδικασία, θα πρέπει να βασίζεται στο ότι οποιοδήποτε σχόλιο πρέπει να γίνει διαθέσιμο στον αιτούντα, ο οποίος πρέπει να έχει την ευκαιρία να το σχολιάσει».³²⁹

«[...] Η Επιτροπή της Βενετίας χαιρετίζει το γεγονός ότι οι τροποποιήσεις προβλέπουν δικαστικό έλεγχο από το διοικητικό και εργατικό δικαστήριο σε περίπτωση μετακίνησης. Ωστόσο αυτός ο έλεγχος πρέπει να είναι πλήρης, τόσο ως προς τη διαδικασία όσο και ως προς την ουσία της απόφασης [...]».³³⁰

«[...] Η ανάθεση [του δικαστή σε άλλο δικαστήριο ή σε αποστολή] πρέπει να είναι δυνατή μόνον βάσει αυστηρών κριτηρίων που θα καθορίζονται σαφώς στον νόμο, για παράδειγμα, τον αριθμό των υποθέσεων στο δικαστήριο που αναλαμβάνει, τον αριθμό των υποθέσεων στο αποστέλλον δικαστήριο, τον αριθμό των υποθέσεων που εκδίκασε ο/η δικαστής που αποστέλλεται. [...] Επίσης η μέγιστη διάρκεια της αποστολής θα πρέπει να καθορίζεται στον νόμο».³³¹

³²⁷ CDL-AD(2018)011, CDL-AD(2018)033, CDL-AD(2014)038, CDL-AD(2008)007.

³²⁸ CDL-AD(2012)001.

³²⁹ CDL-AD(2015)008.

³³⁰ CDL-AD(2012)020.

³³¹ CDL-AD(2014)031, CDL-AD(2018)033.

«Η απουσία συναίνεσης για τη μετακίνηση σε άλλο δικαστήριο σε περίπτωση κλεισίματος ή αναδιοργάνωσης ενός δικαστηρίου είναι πολύ γενική διατύπωση ως λόγος απόλυσης δικαστή, ακόμη και αν το κλείσιμο ή η αναδιοργάνωση αποφασίστηκε από τη Verkhovna Rada με τη μορφή νόμου. Πολλά θα εξαρτηθούν από τις προτάσεις μετακίνησης που γίνονται στον/στη δικαστή και τον χρόνο τους. [...] Πριν αντιμετωπιστεί με απόλυση, ο/η δικαστής θα πρέπει να λάβει περισσότερες από μία προτάσεις μετακίνησης και θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η προοπτική επικείμενων συνταξιοδοτήσεων δικαστών σε άλλα δικαστήρια κατά την υποβολή αυτών των προτάσεων. Αντί να απολύεται απλά, θα πρέπει να μετακινηθεί εναντίον της θέλησής του/της. Εάν δεν εμφανιστεί στην εργασία στο νέο πόστο, θα πρέπει να εφαρμοστούν κανονικά πειθαρχικά μέτρα, τα οποία τελικά θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε απόλυση λόγω της άρνησης να εργαστεί· όχι λόγω της άρνησης μετακίνησης».³³²

«Σύμφωνα με το νέο άρθρο [...], η μετακίνηση και η ανακύκλωση των δικαστών των τοπικών δικαστηρίων θα πραγματοποιούνται από τον Πρόεδρο κατόπιν υποβολής της Πρότασης του Συμβουλίου Δικαστών σύμφωνα με τις διαδικασίες και τις περιπτώσεις που ορίζονται στον συνταγματικό νόμο. [...] Θα ήταν [...] σκόπιμο να παραλειφθεί η εμπλοκή του Προέδρου σε τέτοια εσωτερικά ζητήματα της Δικαιοσύνης».³³³

«Οι Πρόεδροι έχουν σημαντική εξουσία να αποστέλλουν δικαστές σε άλλα δικαστήρια. [...] Η Επιτροπή της Βενετίας θεωρεί ότι θα πρέπει να υπάρχει εξωτερικός έλεγχος στην εξουσία των Προέδρων να αποστέλλουν δικαστές. Για παράδειγμα, οι αποφάσεις αυτές θα πρέπει να είναι εφέσιμες από τα Τμήματα του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου (ΑΔΣ), από τα ενδιαφερόμενα μέρη (εκείνους που αποστάλθηκαν εναντίον της θέλησής τους ή εκείνους που επιθυμούσαν να αποσταλούν αλλά δεν αποστάλθηκαν)».³³⁴

Πρώωρη λήξη της θητείας και αποπομπή

«[...] Δεν θα ήταν σύμφωνο με τις αρχές μιας κοινωνίας που διέπεται από το κράτος δικαίου να επιτραπεί η απόλυση εν ενεργεία δικαστών χωρίς την παροχή εγγυήσεων».³³⁵

«[...] Η χορήγηση στον [Πρόεδρο του Κοινοβουλίου] του δικαιώματος να προτείνει την απόλυση δικαστών του Ανώτατου Δικαστηρίου [...] και του Οικονομικού Δικαστηρίου [...] συνιστά σοβαρή παραμόρφωση των αρχών της δικαστικής ανεξαρτησίας και της διάκρισης των εξουσιών».³³⁶

«[...] Η Επιτροπή παρατηρεί ότι η απόφαση για την απομάκρυνση των δικαστών αφήνεται στο Συνταγματικό Δικαστήριο [...]. Παρόλο που αυτό μπορεί να θεωρηθεί ως επιπλέον εγγύηση για τη δικαστική ανεξαρτησία, η απουσία οποιουδήποτε μέσου ένστασης κατά μιας τέτοιας απόφασης του Συνταγματικού Δικαστηρίου μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα. Μια πιο κατάλληλη λύση θα ήταν να ανατίθεται η αρχική απόφαση για την απομάκρυνση δικαστών στο Δικαστικό Συμβούλιο, με τη δυνατότητα των απολυθέντων να προσφύγουν στο Συνταγματικό Δικαστήριο. [...]».³³⁷

³³² CDL-AD(2013)034.

³³³ CDL-AD(2016)025, CDL-AD(2015)007.

³³⁴ CDL-AD(2017)018.

³³⁵ CDL-AD(2008)007.

³³⁶ CDL-INF(1997)006.

³³⁷ CDL-INF(2001)017.

«[...] Η διάταξη ότι δικαστής μπορεί να απομακρυνθεί για τη συστηματική αποτυχία εκτέλεσης των επίσημων καθηκόντων φαίνεται να μην είναι είναι ακατάλληλη. Η αποτυχία να εκτελέσει τα επίσημα καθήκοντα πρέπει να οφείλεται σε εθελοντική επιλογή του ατόμου και όχι σε προβλήματα υγείας του/της».³³⁸

«[...] Η τρίτη παράγραφος αυτής της Τροποποίησης προβλέπει τέσσερις λόγους απόλυσης ενός δικαστή: 1) καταδίκη σε τουλάχιστον έξι μήνες φυλάκισης · 2) διάπραξη εγκλήματος που καθιστά το άτομο ακατάλληλο για δικαστική θέση · 3) ανικανότητα εκτέλεσης δικαστικών καθηκόντων και 4) διάπραξη σοβαρού πειθαρχικού παραπτώματος. Ο πρώτος λόγος δεν προκαλεί προφανώς πρόβλημα. Στον δεύτερο, η διατύπωση “έγκλημα που καθιστά το άτομο ακατάλληλο για δικαστική θέση” είναι ασαφής και θα ωφελούσε μια πιο ακριβής διατύπωση που θα καθόριζε σαφώς ποιο είδος εγκλήματος αναφέρεται. Ο τρίτος λόγος θέτει πραγματικό πρόβλημα καθώς η “ανικανότητα εκτέλεσης δικαστικών καθηκόντων” δεν είναι ακριβής και μπορεί να καλύψει ποικιλία καταστάσεων, ιδίως μπορεί να εφαρμοστεί σε δικαστή που έχει κάνει λάθος. [...] Ο τέταρτος λόγος πρέπει να προσδιορίζει ποια είναι τα σοβαρά πειθαρχικά παραπτώματα».³³⁹

«[...] Η επιλογή της αυτόματης λήξης της θητείας μετά από οποιαδήποτε καταδίκη, ανεξαρτήτως της σοβαρότητάς της, είναι μια πολύ αυστηρή απόφαση, η οποία πιθανόν να εγείρει ζητήματα υπό την ΕΣΔΑ».³⁴⁰

«[...] Οι συνέπειες της απόλυσης/αναστολής είναι η αναστολή πληρωμής του μισθού [...]. Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη από την Επιτροπή της Βενετίας ότι η αναστολή του μισθού, πέρα από το ότι επηρεάζει και την οικογένεια των δικαστών, μπορεί να εμποδίσει σοβαρά το δικαίωμα σε δίκαιη υπεράσπιση, αφαιρώντας όλα τα οικονομικά τους μέσα και μπορεί να επηρεάσει σοβαρά τα ανθρώπινα δικαιώματα των δικαστών, οι οποίοι, μέχρι να υπάρξει τελική καταδίκη, θεωρούνται αθώοι».³⁴¹

«[...] Οι εγγυήσεις για την απόλυση των κατόχων θέσεων πρέπει να είναι υψηλότερες από εκείνες για τον διορισμό τους. Ιδιαίτερα, είναι ουσιώδες η απόλυση λόγω παραπτωμάτων που διαπράχθηκαν από τον κάτοχο της θέσης να ερευνάται από ανεξάρτητο και όχι από πολιτικό όργανο όπως το Κοινοβούλιο ή ο Πρόεδρος. [...] Επομένως η απόφαση που οδηγεί στην απόλυση πρέπει να προέρχεται από το ανεξάρτητο όργανο και όχι από το πολιτικό όργανο. Η απόλυση αυτή πρέπει να διακρίνεται από ψήφο δυσπιστίας, την οποία το Κοινοβούλιο μπορεί να αναλάβει κατά ορισμένων κρατικών αξιωματούχων, όπως υπουργοί (πολιτική ευθύνη). Η ψήφος δυσπιστίας δεν είναι κατάλληλη για δικαστικούς αξιωματούχους που δεν έχουν πολιτική ευθύνη απέναντι σε αντιπροσωπευτικό σώμα».³⁴²

«[...] Δεν πρέπει να υπάρχει απόφαση πολιτικού οργάνου όταν το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο έχει αποφασίσει για το έδαφος απόλυσης. Θα πρέπει να υπάρχει προσφυγή στο δικαστήριο κατά της απόφασης του Συμβουλίου, αλλά μετά από αυτήν την προσφυγή, η απόλυση πρέπει να τεθεί σε εφαρμογή χωρίς οποιαδήποτε απόφαση του Κοινοβουλίου».³⁴³

³³⁸ CDL-AD(2003)016.

³³⁹ CDL-AD(2018)011.

³⁴⁰ CDL-AD(2015)026.

³⁴¹ CDL-AD(2011)017.

³⁴² CDL-AD(2014)031, CDL-CR-PV(1998)004.

³⁴³ CDL-AD(2015)037, CDL-AD(2016)025.

«[...] Η ανάγκη για Προεδρικό διάταγμα μετά την απόφαση του ΥΔΚ για την απόλυση δικαστή θα περιπλέξει και θα καθυστερήσει τη διαδικασία απόλυσης και θα εγείρει πιθανούς κινδύνους για αδιέξοδα εάν ο Πρόεδρος αποτύχει να αντιδράσει».³⁴⁴

«Το άρθρο [...] του νόμου περί Δικαστηρίων ορίζει ότι ο υποψήφιος για τη θέση του Προέδρου του δικαστηρίου πρέπει να καταθέσει στο Δικαστικό Συμβούλιο ένα πρόγραμμα εργασίας, το οποίο θα πρέπει να περιλαμβάνει “μετρήσιμους δείκτες” και “χρονικό πλαίσιο για την εκπλήρωση των στόχων του προγράμματος.” Επίσης ο Πρόεδρος του δικαστηρίου μπορεί να απομακρυνθεί από τη θέση του για “αποτυχία ολοκλήρωσης του προγράμματος εργασίας” (βλ. άρθρο [...]). Αυτές οι διατάξεις κινδυνεύουν να μετατρέψουν τον Πρόεδρο του δικαστηρίου σε “επιθεωρητή παραγωγικότητας”. Επιπλέον δεν λαμβάνουν υπόψη αντικειμενικούς παράγοντες που ενδέχεται να εμποδίσουν τον/τη δικαστή από το να ολοκληρώσει το “πρόγραμμα εργασίας” (όπως η έλλειψη προσωπικού, η ξαφνική αύξηση των νέων υποθέσεων κ.λπ.). Αυτές οι διατάξεις θα πρέπει να επανεξεταστούν».³⁴⁵

Συνταξιοδότηση

«[...] Η Επιτροπή της Βενετίας συμφωνεί με τις ανησυχίες που εκφράστηκαν από την Ένωση Δικαστών του Μαυροβουνίου σχετικά με την έλλειψη συγκεκριμένης ρύθμισης των κοινωνικών δικαιωμάτων των δικαστών στον νόμο. Στο πλαίσιο αυτό, επιθυμεί να τονίσει ότι οι δικαστές δεν είναι απλώς δημόσιοι υπάλληλοι, καθώς εκτελούν μια μοναδική και θεμελιώδη συνταγματική λειτουργία: επομένως είναι σημαντικό να διατηρηθεί η ειδικότητα των κανόνων που εφαρμόζονται στη δικαστική εξουσία, όταν απαιτείται από την ειδική θέση των δικαστών, προκειμένου να προστατευτεί και να διασφαλιστεί η θεμελιώδης αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας».³⁴⁶

«Η ηλικία συνταξιοδότησης των δικαστών θα πρέπει να ορίζεται σαφώς στη νομοθεσία. Οποιαδήποτε αμφιβολία ή ασάφεια, θα πρέπει να αποφεύγεται και ο φορέας που λαμβάνει αποφάσεις για τη συνταξιοδότηση δεν πρέπει να έχει διακριτική ευχέρεια [...]».³⁴⁷

«[...] Σύμφωνα με το άρθρο [...] του προσχεδίου νόμου, δικαστής του Ανώτατου Δικαστηρίου συνταξιοδοτείται όταν φτάσει τα 65 έτη (σύμφωνα με τον ισχύοντα νόμο, το ανώτατο όριο ηλικίας για τους δικαστές είναι τα 70). Είναι δικαίωμα του δημοκρατικού νομοθέτη να ορίσει την ηλικία συνταξιοδότησης των δικαστών. Ωστόσο η γενική τάση στην Ευρώπη είναι η εισαγωγή υψηλότερης ηλικίας συνταξιοδότησης».³⁴⁸

«Το Υπουργείο Δικαιοσύνης μπορεί κατά την κρίση του να παρατείνει τη δικαστική θητεία πέραν της ηλικίας συνταξιοδότησης (άρθρο [...]). Ο νόμος δεν καθορίζει για πόσο χρονικό διάστημα μπορεί να παραταθεί η θητεία · τέτοιες παρατάσεις μπορεί να επιτραπούν για σύντομα χρονικά διαστήματα, με αποτέλεσμα ο/η δικαστής να παραμένει αβέβαιος/η για

³⁴⁴ CDL-AD(2015)026.

³⁴⁵ CDL-AD(2018)022.

³⁴⁶ CDL-AD(2022)050.

³⁴⁷ CDL-AD(2013)034.

³⁴⁸ CDL-AD(2017)031.

την περαιτέρω παράταση της σύμβασης και να καταστεί πιο ευάλωτος/η σε πιέσεις. Αυτή η δυνατότητα θα πρέπει να καταργηθεί, καθώς θέτει την καριέρα των (συνήθως ανώτερων) δικαστών στα χέρια του Υπουργού Δικαιοσύνης».³⁴⁹

«Τα άρθρα [...] προβλέπουν ότι οι δικαστές που φτάνουν στο λεγόμενο “ανώτατο όριο ηλικίας” εξαιρούνται από τα καθήκοντά τους έξι μήνες πριν από την πραγματική ημερομηνία συνταξιοδότησης. Φαίνεται αμφίβολο – ειδικά σε περιόδους περιορισμένων προϋπολογισμών – να εξαιρούνται άτομα από τα καθήκοντά τους με πλήρη αμοιβή μόνον επειδή πρόκειται να συνταξιοδοτηθούν μέσα στους επόμενους έξι μήνες».³⁵⁰

«Το νέο καθεστώς πρόωρης συνταξιοδότησης για τους δικαστές και τους εισαγγελείς, τους βοηθούς δικαστές του Ανώτατου Δικαστηρίου, τους βοηθούς δικαστές του Συνταγματικού Δικαστηρίου και το εξειδικευμένο νομικό προσωπικό (προτεινόμενα νέα άρθρα [...]) επιτρέπει τη συνταξιοδότηση στην ηλικία των 60 ετών μετά από 25 έτη υπηρεσίας. Με 20 έως 25 έτη υπηρεσίας επιτρέπει τη συνταξιοδότηση με μειωμένη σύνταξη. Αυτή η πρόταση δημιουργεί πραγματικό κίνδυνο σοβαρής μείωσης του σώματος των δικαστών στη ρουμανική Δικαιοσύνη, ειδικά στο ανώτερο επίπεδο. Η ρουμανική Δικαιοσύνη κινδυνεύει να χάσει τα πιο έμπειρα και καταρτισμένα μέλη της, ενώ ο χρόνος εκπαίδευσης για τους νεότερους δικαστές και εισαγγελείς θα αυξηθεί. [...] Στην τρέχουσα κατάσταση σύγκρουσης μεταξύ ορισμένων κατόχων πολιτικών αξιωμάτων και των δικαστών, της αυξημένης πίεσης στους δικαστές, περιλαμβανομένων ορισμένων από τις τροπολογίες που συζητούνται, υπάρχει κίνδυνος πολλοί καταρτισμένοι δικαστές να επιλέξουν την πρόωρη συνταξιοδότηση. [...] Το προτεινόμενο καθεστώς πρόωρης συνταξιοδότησης θα πρέπει να εγκαταλειφθεί, εκτός και εάν μπορέσει να διασφαλιστεί ότι δεν θα έχει αρνητικές επιπτώσεις στη λειτουργία του συστήματος».³⁵¹

«[...] Το κείμενο αυτών των διατάξεων συνεπάγεται ότι οι συνταξιοδοτημένοι δικαστές περιορίζονται μόνιμα στη δυνατότητα να ασκούν δικηγορία, κάτι που είναι σαφώς περιττός και υπερβολικός περιορισμός. Παρόλο που ενδέχεται να υπάρχουν ορισμένοι περιορισμοί, όπως ο προσωρινός περιορισμός της δυνατότητας ενός πρώην δικαστή να ενεργεί ως δικηγόρος ενώπιον του δικαστηρίου στο οποίο ήταν μέλος, αυτοί οι περιορισμοί θα πρέπει να είναι περιορισμένοι και αναλογικοί».³⁵²

«Η πρόταση [...] ορίζει την ηλικία των 75 ετών ως την ηλικία συνταξιοδότησης για τους δικαστές του Ανώτατου Δικαστηρίου και των υψηλών εξειδικευμένων δικαστηρίων, ενώ για όλους τους άλλους δικαστές ορίζεται η ηλικία των 65 ετών. Τέτοιες απόλυτες διακρίσεις φαίνονται υπερβολικές, καθώς θα δημιουργήσουν δύο κατηγορίες δικαστών [...]. Αυτή η διάκριση εντός του επαγγελματικού χώρου των δικαστών δεν είναι μόνον διακριτική, αλλά μπορεί επίσης να οδηγήσει τους δικαστές στο να κάνουν παραχωρήσεις στις αποφάσεις τους, προκειμένου να αποκτήσουν προαγωγή πριν φτάσουν στην ηλικία συνταξιοδότησης των 65 ετών».³⁵³

«[...] Η πρόωγη απομάκρυνση μεγάλου αριθμού δικαστών του Ανώτατου Δικαστηρίου (συμπεριλαμβανομένου του Πρώτου Προέδρου) με την εφαρμογή σε αυτούς, άμεσα,

³⁴⁹ CDL-AD(2017)031, CDL-AD(2017)031.

³⁵⁰ CDL-AD(2012)001.

³⁵¹ CDL-AD(2018)017.

³⁵² CDL-AD(2013)035.

³⁵³ CDL-AD(2013)034.

χαμηλότερης ηλικίας συνταξιοδότησης παραβιάζει τα ατομικά τους δικαιώματα και θέτει σε κίνδυνο τη δικαστική ανεξαρτησία στο σύνολό της [...].³⁵⁴

«[...] Όσον αφορά την ηλικία συνταξιοδότησης, η Επιτροπή της Βενετίας έχει εκφράσει σφοδρή κριτική στη μείωση της ηλικίας συνταξιοδότησης όταν αυτή εφαρμόζεται στους εν ενεργεία δικαστές, αλλά δεν υπάρχει αντίρρηση κατά της αύξησης της ηλικίας συνταξιοδότησης, εφόσον οι εν ενεργεία δικαστές διατηρούν τη δυνατότητα να συνταξιοδοτηθούν σύμφωνα με τους τρέχοντες κανόνες».³⁵⁵

Αμοιβές

«[...] Εάν η μείωση του μισθού ενός δικαστή είναι συμβατή με τη δικαστική ανεξαρτησία εξαρτάται από αρκετούς παράγοντες. Ένας παράγοντας είναι το πραγματικό κατώτατο επίπεδο του μισθού. Η παράγραφος 57 του επεξηγηματικού σημειώματος στη Σύσταση CM (2010)12 αναφέρει ότι “Ένα επαρκές επίπεδο αμοιβής είναι καθοριστικό στοιχείο στον αγώνα κατά της διαφθοράς των δικαστών και στοχεύει στο να τους προστατεύσει από οποιαδήποτε απόπειρα διαφθοράς.” Είτε η μείωση του μισθού είναι μικρή είτε μεγάλη, δεν πρέπει να πέσει κάτω από το επίπεδο που στην Ουκρανία θεωρείται επαρκές για δικαστή στο ανώτατο δικαστήριο της χώρας». «[...] Ένας δεύτερος παράγοντας για να εξεταστεί η μείωση του μισθού των δικαστών είναι αν αυτή η περικοπή αποτελεί μέρος μιας γενικής μεταρρύθμισης ή εάν κατευθύνεται κατά των δικαστών γενικά ή συγκεκριμένων δικαστών. Η αμοιβή των δικαστών σε επαρκές επίπεδο συνδέεται στενά με την ασφάλεια της θητείας τους και τη μονιμότητά τους, τα οποία είναι σημαντικά για την προστασία της δικαστικής ανεξαρτησίας. Ωστόσο η μείωση των μισθών των δικαστών δεν είναι από μόνη της ασύμβατη με τη δικαστική ανεξαρτησία. Η παράγραφος 57 του επεξηγηματικού σημειώματος στη Σύσταση CM (2010)12 αναφέρει: “Οι δημόσιες πολιτικές που στοχεύουν στη γενική μείωση των αποδοχών των δημοσίων υπαλλήλων δεν αντιβαίνουν στην απαίτηση να μην μειώνονται ειδικά οι αποδοχές των δικαστών”. Μια μείωση της αμοιβής για μια συγκεκριμένη ομάδα δικαστών μπορεί εύκολα να παραβιάσει τη δικαστική ανεξαρτησία. Σε αυτήν την περίπτωση, η μείωση κατευθύνεται ειδικά προς τους δικαστές του Ανώτατου Δικαστηρίου». «[...] Ο μισθός των δικαστών δεν είναι μόνον στοιχείο στη δικαστική ανεξαρτησία. Η μείωση της αμοιβής των δικαστών μπορεί να οδηγήσει σε κίνδυνο διαφθοράς και μειώνει την ελκυστικότητα της θέσης, καθώς επηρεάζει τη διάθεση των υποψηφίων να υποβάλουν αίτηση και των εν ενεργεία δικαστών να παραμείνουν στο επαγγελματικό πεδίο».³⁵⁶

«[...] [Η] Επιτροπή της Βενετίας είναι της άποψης ότι για τους δικαστές πρέπει να εξασφαλίζεται νομικά ένα επίπεδο αμοιβής σύμφωνα με την αξιοπρέπεια του αξιώματός τους και την έκταση των καθηκόντων τους. Τα μπόνους και τα μη χρηματικά ωφελήματα, η κατανομή των οποίων περιλαμβάνει διακριτική ευχέρεια, θα πρέπει να καταργηθούν».³⁵⁷

³⁵⁴ CDL-AD(2017)031.

³⁵⁵ CDL-AD(2018)028.

³⁵⁶ CDL-AD(2019)027.

³⁵⁷ CDL-AD(2010)004, CDL-AD(2017)019, CDL-AD(2011)017, CDL(1995)074rev.

«[...] [Το] γεγονός ότι οι αποδοχές των δικαστών δεν μπορούν να μειωθούν κατά τη διάρκεια της θητείας τους [...] είναι κοινή και επιθυμητή εγγύηση της δικαστικής ανεξαρτησίας».³⁵⁸

«Η προτεινόμενη αύξηση του μισθού στο άρθρο [...] για δικαστή που ενεργεί σε υπόθεση που αφορά εγκληματική οργάνωση, διαφθορά, τρομοκρατία ή εγκλήματα πολέμου και σε περιπτώσεις “δύσκολων συνθηκών εργασίας” θα μπορούσε να είναι προβληματική, δημιουργώντας τον κίνδυνο οι δικαστές να κατηγοριοποιούν τις κοινές υποθέσεις ως υποθέσεις εγκληματικής οργάνωσης για να διατηρήσουν υψηλότερους μισθούς».³⁵⁹

«Η συμπερίληψη επομένως είναι ότι, σε περίπτωση έλλειψης ρητής συνταγματικής απαγόρευσης, η μείωση των αποδοχών των δικαστών μπορεί σε εξαιρετικές καταστάσεις και υπό συγκεκριμένες συνθήκες να δικαιολογηθεί και δεν μπορεί να θεωρηθεί ως παραβίαση της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης. Στη διαδικασία μείωσης των μισθών των δικαστών, που επιβάλλεται από οικονομική κρίση, θα πρέπει να δοθεί προσοχή στο εάν η αμοιβή εξακολουθεί να αντανακλά την αξιοπρέπεια του δικαστικού επαγγέλματος και το βάρος των ευθυνών. [...] Στην περίπτωση σοβαρής οικονομικής κρίσης, μια γενική μείωση των μισθών που χρηματοδοτείται από τον κρατικό προϋπολογισμό μπορεί να περιλαμβάνει τη δικαστική εξουσία και δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως παραβίαση της αρχής της ανεξαρτησίας των δικαστών. Ένα τέτοιο γενικό μέτρο είναι σύμφωνο με την Έκθεση της Επιτροπής της Βενετίας για την Ανεξαρτησία του Δικαστικού Συστήματος, η οποία αναφέρει ότι “το επίπεδο αμοιβής θα πρέπει να καθορίζεται με βάση τις κοινωνικές συνθήκες στη χώρα και να συγκρίνεται με το επίπεδο αμοιβής των ανώτερων δημοσίων υπαλλήλων. Η αμοιβή θα πρέπει να βασίζεται σε έναν γενικό κανόνα και να εξαρτάται από αντικειμενικά και διαφανή κριτήρια”. Τέλος, μπορεί να θεωρηθεί ως ένδειξη αλληλεγγύης και κοινωνικής δικαιοσύνης [...]».³⁶⁰

«Η δυνατότητα στον Πρόεδρο του ΣΑΔ [Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου] και στον Υπουργό, μέλος της εκτελεστικής εξουσίας, να επιλέγουν ποιοι δικαστές πρέπει να λάβουν διάκριση που συνδέεται με υψηλότερη αμοιβή, προκαλεί ανησυχίες όσον αφορά τη δικαστική ανεξαρτησία. Η αμοιβή ενός δικαστή πρέπει να καθορίζεται από τον νόμο και να είναι ίση για όλους τους δικαστές που εκτελούν τα ίδια καθήκοντα. Μπορούν να υπάρξουν διαφορές, βάσει του επιπέδου, του δικαστηρίου ή άλλων λόγων που καθορίζονται με σαφήνεια από τον νόμο, αλλά όχι ως αποτέλεσμα ατομικής απόφασης που επιφυλάσσεται από τον νόμο για μέλος της εκτελεστικής εξουσίας».³⁶¹

Κριτές, εξωτερικοί εξεταστές, στρατιωτικοί δικαστές και άλλα άτομα που εκτελούν δικαστικά καθήκοντα

«[...] Παρόλο που η αντίληψη ότι το σύστημα ενόρκων μπορεί να ενισχύσει την έννοια της δίκαιης δίκης και να οδηγήσει σε υψηλότερα ποσοστά αθώωσης μπορεί να εξηγηθεί μέσω ιστορικών αποδεικτικών στοιχείων, αυτή η άποψη πρέπει να προσεγγιστεί με προσοχή. Τα συστήματα ενόρκων, από μόνα τους, δεν εγγυώνται την ανεξαρτησία και τη δικαιοσύνη του δικαστικού συστήματος. Αυτό εξαρτάται από το νομικό πλαίσιο και την

³⁵⁸ CDL(1995)074rev.

³⁵⁹ CDL-AD(2011)010.

³⁶⁰ CDL-AD(2010)038, CDL-AD(2015)045.

³⁶¹ CDL-AD(2019)004.

πρακτική εφαρμογή των κανόνων. Ο αριθμός των ενόρκων ορίζεται σε δώδεκα. Φαίνεται ότι υπήρξε διαμάχη, καθώς η προεδρική διοίκηση ήθελε να υπάρχουν μόνον επτά ή το πολύ εννέα ένορκοι. Ωστόσο είναι προτιμότερο να υπάρχουν δώδεκα ένορκοι, καθώς μεγαλύτερος αριθμός ενόρκων βοηθά στην ανάπτυξη της απόφασης με βάση ευρύτερη συναίνεση. [...] Το σχέδιο νόμου θα πρέπει να εξηγήσει τη διαδικασία της “τυχαίας επιλογής”, προκειμένου να αποκλειστεί οποιαδήποτε κατάχρηση ή διαφθορά. Το άρθρο [...] είναι ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς καθορίζει ποιοι μπορούν να εξαιρεθούν από τον κατάλογο των υποψηφίων από τη διοίκηση. Αυτή η διάταξη εξαιρεί ένα ευρύ φάσμα επαγγελματιών, όπως δικαστές, εισαγγελείς, στρατιωτικό προσωπικό κ.λπ. Αυτό πρέπει να χαιρετιστεί ιδιαίτερα. Το άρθρο [...] ρυθμίζει τη χρηματική αποζημίωση για τους ενόρκους. Αυτή φαίνεται αποδεκτή, εφόσον δεν τοποθετεί τους ενόρκους σε οικονομικό μειονέκτημα λόγω της εργασίας τους. [...] Οι εγγυήσεις της ανεξαρτησίας και αουλίας των δικαστών, βάσει του νόμου για την κατάσταση των δικαστών της Κιργιζίας άλλως Κιργιστάν, επεκτείνονται στους ενόρκους και τα μέλη των οικογενειών τους. Παρόλα αυτά, είναι περίεργο το γεγονός ότι η αουλία εφαρμόζεται και στα μέλη της οικογένειας».³⁶²

«Οι εξωτερικοί εξεταστές φαίνεται να αποτελούν σταθερό μέρος του δικαστικού συστήματος της Βουλγαρίας [...]. Έχουν τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις με τους δικαστές και το γεγονός ότι διορίζονται από την επόμενη ανώτερη γενική συνέλευση των δικαστών βοηθά στην εξασφάλιση των προσόντων τους. [...] Ωστόσο ο διορισμός τους στο εξειδικευμένο ποινικό δικαστήριο θα γίνει από το Δημοτικό Συμβούλιο της Σόφιας [...], το οποίο μπορεί να είναι σύμφωνο με το νομικό σύστημα της Βουλγαρίας, αλλά, στο πλαίσιο της σωστής επιλογής των δικαστών, ίσως να μην είναι κατάλληλη λύση, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι οι εξωτερικοί εξεταστές έχουν την πλειοψηφία της ψήφου στη σύγκλητο. Επιλέγοντας να έχουν εξωτερικούς εξεταστές στο σύστημά τους για να καταπολεμήσουν τη διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα, οι βουλγαρικές Αρχές ενδέχεται να είναι ενήμερες ότι αυτοί είναι πιθανόν να αποτελούν έναν αδύναμο κρίκο στο σύστημά τους, καθώς μπορεί να εκτεθούν σε μεγαλύτερο κίνδυνο επιρροής από πρόσωπα που κρίνονται από τα εξειδικευμένα ποινικά δικαστήρια. Για αυτόν τον λόγο, οι εξωτερικοί εξεταστές πρέπει να επιλέγονται προσεκτικά. [...]».³⁶³

«Το άρθρο [...] προβλέπει ότι οι δικαστές και οι ένορκοι θα λαμβάνουν αποζημίωση για την περίοδο της υπηρεσίας τους. Αυτή είναι γενικά μια πολύ θετική διάταξη, αλλά στην πράξη μπορεί να δημιουργήσει εμπόδιο στη χρήση ενόρκων σε ευρεία κλίμακα. Είναι σίγουρο ότι θα υπάρξει αυξημένο κόστος, εάν οι ένορκοι χρησιμοποιούνται τακτικά».³⁶⁴

«[...] Ο νόμος προβλέπει δικαστές σε στρατιωτικά δικαστήρια οι οποίοι μπορεί να είναι στρατηγοί, ναύαρχοι, αξιωματικοί ή υπαξιωματικοί σε μόνιμη στρατιωτική υπηρεσία. Συμμετέχουν στις δικαστικές συνεδριάσεις. Φαίνεται ότι δεν υπάρχουν εγγυήσεις στη νομοθεσία για να διασφαλιστεί ότι το υπηρετούν στρατιωτικό προσωπικό που λειτουργεί ως δικαστές είναι ανεξάρτητο και αμερόληπτο, εκτός εάν η απαίτηση στο άρθρο [...] που τους διορίζει η Γενική Συνέλευση των δικαστών του Στρατιωτικού Εφετείου, κατόπιν

³⁶² CDL-AD(2008)038.

³⁶³ CDL-AD(2010)041.

³⁶⁴ CDL-AD(2011)033.

πρότασης των διοικητών τους, μπορεί να θεωρηθεί ως τέτοια (βλέπε υπόθεση *Findlay v. United Kingdom* [...])».³⁶⁵

«[...] Σύμφωνα με το σχέδιο του άρθρου [...], ένα άτομο που δεν μιλά Ουκρανικά αποκλείεται από την υπηρεσία ως ένορκος. [...] Φαίνεται λογικό όλοι οι δικαστές να έχουν γνώση της κρατικής γλώσσας, αλλά πρέπει να αναρωτηθούμε για μια διάταξη που αποκλείει ένα σημαντικό τμήμα του πληθυσμού από το να υπηρεσήσουν ως ένορκοι. [...] Αυτά είναι σημαντικά θέματα που πρέπει να εξεταστούν προσεκτικά και να αντιμετωπιστούν. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει την εξέταση πρακτικών και πιο παραγωγικών λύσεων που θα επιτρέψουν την πρόσβαση όλων στην υπηρεσία ενόρκων».³⁶⁶

³⁶⁵ CDL-AD(2009)011.

³⁶⁶ CDL-AD(2015)008.

7. ELI - Mount Scopus³⁶⁷

Πρόσφατα, έγινε προσπάθεια από το ELI, με τη συμμετοχή ομάδας ερευνητών και δικαστών από διάφορες χώρες, να δομηθούν αρχές ή πρότυπα που να θέτουν το επίπεδο της δικαστικής ανεξαρτησίας στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο. Ο λόγος για τα *ELI-Mount Scopus European Standards on Judicial Independence* (τα Ευρωπαϊκά Πρότυπα), που βασίστηκαν πάνω στα Mount Scopus International Standards of Judicial Independence («τα Διεθνή Πρότυπα»), που είχαν διαμορφωθεί το 1981 στην Ιερουσαλήμ υπό την αιγίδα του International Association of Judicial Independence and World Peace (JIWP), βάσει κοινών προτύπων περί δικαστικής ανεξαρτησίας, που ενσωματώθηκαν σταδιακά στις αρχές Bangalore.

Αν και τα Διεθνή Πρότυπα αναθεωρήθηκαν τακτικά από το 2008, ο σκοπός των Ευρωπαϊκών Προτύπων, όπως επισημαίνεται, ήταν η επανεξέταση, η ενημέρωση και η προσαρμογή των Διεθνών Προτύπων στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν σήμερα τα ευρωπαϊκά δικαστικά συστήματα. Επίσης η εξέταση της εφαρμογής τους στη δικαστική υπηρεσία στο πλαίσιο που ενδιαφέρει κοινά τα περισσότερα ευρωπαϊκά συστήματα. Τα Ευρωπαϊκά Πρότυπα, όπως διατυπώνεται, ενσωματώνουν οπτικές τόσο από τα συστήματα του ηπειρωτικού δικαίου όσο και του κοινοδικαίου και φιλοδοξούν να αποτελέσουν υπερεθνικά πρότυπα για τη δικαστική ανεξαρτησία και λογοδοσία. Οι αναφορές στη νομολογία του ΕΔΔΑ και του ΔΕΕ αναδεικνύουν πρόσφατες προβληματικές περιοχές, αλλά τα Ευρωπαϊκά Πρότυπα δεν περιορίζονται αποκλειστικά στη νομολογία των ευρωπαϊκών δικαστηρίων περί δικαστικής ανεξαρτησίας. Οι πηγές τους είναι πολυάριθμες και περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, πηγές από την εθνική νομοθεσία και πρακτική των ευρωπαϊκών κρατών και από το έργο εξειδικευμένων διεθνών και ευρωπαϊκών φορέων, ενώ προσοχή δόθηκε και στο έργο των οργάνων του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Ακολουθεί η παράθεση των Ευρωπαϊκών Προτύπων, που συνοδεύεται από σχετικό σχολιασμό που περιλαμβάνεται στο κείμενό τους ή και παράθεση επιπλέον υλικού, στο οποίο βασίστηκαν, όπου χρειάζεται. Υπάρχει διασύνδεση αναμεταξύ των Προτύπων, ώστε να αποτελούν, αν και φαινομενικά εστιάζουν στη δικαστική ανεξαρτησία, στο σύνολό τους, ένα στέρεο οικοδόμημα, ικανό να ενταχθεί ως αναγκαίο συμπλήρωμα σε ό,τι εφαρμόζεται ως δεοντολογία, στον βαθμό που συμπληρώνει ουσιαδώς – ολοκληρώνοντας – αλλά και διευκολύνει αισθητά τόσο την κατανόηση όσο και την πρακτική εφαρμογή της.

Λόγω του ότι πρόκειται για σύγχρονη έκδοση, περιλαμβάνει και αναφορές στην ΑΙ. Εκείνο το κεφάλαιο, θα πρέπει να σημειωθεί πως είναι ακόμα σε αρχικά στάδια ένταξης στη δικαστική δεοντολογία, κάτι που σημαίνει πως ενδέχεται στο προσεχές μέλλον, λόγω και του ρυθμού με τον οποίον εξελίσσεται, να απασχολήσει εντονότερα.

Τα Πρότυπα καλύπτουν επίσης σημαντικούς τομείς, όπως η δικαστική διακυβέρνηση, οι διορισμοί και η εν γένει υπηρεσιακή κατάσταση των δικαστών, η ελευθερία της έκφρασης των δικαστών, αλλά και η πειθαρχία.

³⁶⁷ European Law Institute (ELI) & International Association of Judicial Independence and World Peace (JIWP) (2024). ELI-Mount Scopus European Standards of Judicial Independence. https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ELI-Mount_Scopus_European_Standards_of_Judicial_Independence.pdf - The translation into a non-official language has been carried out under the sole responsibility of the translator(s)/publisher.

Πρότυπο 1: Δικαστική ανεξαρτησία³⁶⁸

1. Η δικαστική ανεξαρτησία αποτελεί θεμελιώδη πυλώνα της Δημοκρατίας και του κράτους δικαίου. Είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση της δίκαιης δίκης και της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας για κάθε άτομο.
2. Οι δικαστές πρέπει να είναι απαλλαγμένοι από εξωτερικές παρεμβάσεις κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, ιδίως από την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία.
3. Οι δικαστές πρέπει επίσης να είναι ελεύθεροι από αδικαιολόγητες εντολές ή πιέσεις εκ μέρους συναδέλφων τους, συμπεριλαμβανομένων ανώτερων δικαστών, που αποσκοπούν στο να επηρεάσουν τη δικανική τους κρίση.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 1, αναφέρεται πως η δικαστική ανεξαρτησία συνιστά θεμέλιο της Δημοκρατίας. Μια ανεξάρτητη Δικαιοσύνη αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της διακυβέρνησης σε μια δημοκρατική κοινωνία. Λειτουργεί ως εγγυητής των δικαιωμάτων και των ελευθεριών του πολίτη στο πλαίσιο του κράτους δικαίου και διασφαλίζει τον σεβασμό των κοινών αξιών των κρατών μελών της Ε.Ε., όπως ορίζονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ.

Οι δικαστές δεν πρέπει να λαμβάνουν οδηγίες κατά την άσκηση της δικαιοδοτικής τους κρίσης. Ως εξωτερική παρέμβαση νοείται κάθε αδικαιολόγητη επιρροή, άμεση ή έμμεση, στην απονομή της Δικαιοσύνης από παράγοντες εκτός της δικαστικής εξουσίας, όπως η Κυβέρνηση, η νομοθετική εξουσία ή τα ΜΜΕ.

Η προστασία από τέτοιου είδους επιρροές δημιουργεί τις πλέον ευνοϊκές συνθήκες για την αμερόληπτη δικαστική κρίση. Έτσι τόσο οι διάδικοι όσο και το ευρύτερο κοινό μπορούν να έχουν εμπιστοσύνη ότι οι υποθέσεις τους θα κριθούν αποκλειστικά βάσει των σχετικών αποδεικτικών στοιχείων και σύμφωνα με τον νόμο. Το δικαίωμα σε ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστή κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 ΕΣΔΑ και το άρθρο 47 ΧΘΔΕΕ.

Γίνεται επίσης διακριτή και ξεκάθαρη μνεία στην εσωτερική ανεξαρτησία, που αναφέρεται στην ικανότητα των δικαστών να αντιστέκονται σε αθέμιτες πιέσεις από άλλα μέλη του δικαστικού σώματος αναφορικά με τις αποφάσεις τους σε επιμέρους υποθέσεις. Η αρχή αυτή εφαρμόζεται τόσο στις σχέσεις μεταξύ των δικαστών — για παράδειγμα, μεταξύ μέλους ενός δικαστικού σχηματισμού και του Προέδρου του — όσο και στη σχέση δικαστή με εκείνους που φέρουν διοικητικές αρμοδιότητες στο πλαίσιο της Δικαιοσύνης, όπως ο

³⁶⁸ Βλ. και Magna Carta of Judges (2010), αρ. 2, 10, 11. Βλ. και Council of Europe (2016). Opinion No. 19: The role of court presidents, CCJE(2016)2, καθώς και Council of Europe (2001). Opinion No 1: Standards concerning the independence of the judiciary and the irremovability of judges, CCJE (2001) OP No1 (παρ.64-70). Βλ. και Council of Europe (2010). Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Judges: independence, efficiency and responsibilities, Recommendation 3-10 και Recommendation 22-25. Βλ. και First World Conference on the Independence of Justice, Universal Declaration on the Independence of Justice (Montreal Declaration) (1983), αρ. 2.03 και OSCE-ODIHR, Recommendations on Judicial Independence and Accountability (Warsaw Recommendations) (27.10.2023) και International Association of Judges, Universal Charter of the Judge (17.11.1999, αναθεωρημένο 2017), αρ.2 και Venice Commission, Compilation of Venice Commission Opinions and Reports concerning Judges (2023) (CDL-PI (2023)019), 4-5.

Πρόεδρος του δικαστηρίου, ο Πρόεδρος τμήματος ή μέλη του Δικαστικού Συμβουλίου. Ως εκ τούτου, οποιαδήποτε ιεραρχική οργάνωση ή διαβάθμιση στο πλαίσιο της δικαστικής εξουσίας δεν πρέπει να παρεμποδίζει το δικαίωμα των δικαστών να συνεδριάζουν ελεύθερα, να εκδίδουν αποφάσεις χωρίς περιορισμούς ή να εκφράζουν απόψεις για θέματα που άπτονται του δικαστικού έργου ή της οργάνωσης της δικαστικής εξουσίας. Κάθε μορφή εποπτείας του έργου των δικαστών ενέχει κινδύνους για την εσωτερική ανεξαρτησία. Οι αρμοδιότητες που ανατίθενται σε πρόσωπα με διοικητικές ευθύνες μπορεί να έχουν «αποτρεπτικό αποτέλεσμα» (chilling effect) στην εσωτερική ανεξαρτησία των δικαστών που εποπτεύονται. Αυτά τα φαινόμενα εμφανίζονται όταν δικαστές με διοικητικές αρμοδιότητες ασκούν άμεσες ή έμμεσες πιέσεις, με αποτέλεσμα την υποταγή των δικαστών σε ανώτερους ή, τουλάχιστον, την απροθυμία τους να αντιταχθούν στις επιθυμίες τους.

Η ανεξαρτησία αναφέρεται ως ηθική υποχρέωση. Οι δικαστές οφείλουν να διασφαλίζουν ότι η συμπεριφορά τους, τόσο κατά την άσκηση των καθηκόντων τους όσο και στην ιδιωτική τους ζωή, δεν υπονομεύει τη συλλογική ή ατομική τους ανεξαρτησία. Οι δικαστές μπορούν να συμβουλευόμαστε συναδέλφους τους για ζητήματα που αφορούν τη δικαστική ανεξαρτησία και να ζητούν καθοδήγηση από φορέα που έχει συσταθεί για την ερμηνεία των ηθικών προτύπων συμπεριφοράς. Ωστόσο παραμένουν προσωπικά υπεύθυνοι για τις αποφάσεις τους.

Σε σχέση με τη δικαστική ανεξαρτησία, αναφέρονται οι ακόλουθες αποφάσεις του ΕΔΔΑ, που ασφαλώς δεν είναι το σύνολο της σχετικής νομολογίας.

Guðmundur v Iceland [26374/18], 12.03.2019

Η υπόθεση προκάλεσε έντονη δημόσια συζήτηση. Ο προσφεύγων καταδικάστηκε για οδήγηση χωρίς άδεια και υπό την επήρεια ναρκωτικών. Τον Μάρτιο του 2017, το Επαρχιακό Δικαστήριο Reykjanes του επέβαλε ποινή κάθειρξης 17 μηνών και δια βίου στέρηση της άδειας οδήγησης. Κατά της απόφασης άσκησε έφεση, ζητώντας μείωση της ποινής. Η υπόθεση εκδικάστηκε από το νεοσύστατο τότε Εφετείο.

Ο προσφεύγων αμφισβήτησε τη νομιμότητα συμμετοχής της δικαστού Α.Ε. στη σύνθεση του Εφετείου, υποστηρίζοντας ότι ο διορισμός της ήταν παράνομος και ότι, ως εκ τούτου, δεν πληρούσε τις εγγυήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας. Το Εφετείο και ακολούθως το Ανώτατο Δικαστήριο απέρριψαν το αίτημά του για αποχή της δικαστού, κρίνοντας ότι, παρά τις ατέλειες στη διαδικασία διορισμού, αυτή πληρούσε τις απαιτούμενες προϋποθέσεις και η συμμετοχή της ήταν νόμιμη. Η έφεση του προσφεύγοντος απορρίφθηκε.

Παράλληλα, οι παρατυπίες που διαπιστώθηκαν στη διαδικασία διορισμού της Α.Ε. οδήγησαν σε δικαστικές προσφυγές άλλων υποψηφίων δικαστών, οι οποίοι διεκδίκησαν αποζημίωση για παραβίαση της νόμιμης διαδικασίας. Το Εφετείο ακύρωσε εν μέρει τις σχετικές αποφάσεις, ενώ οι υποθέσεις αυτές εκκρεμούσαν κατά τον χρόνο έκδοσης της απόφασης του ΕΔΔΑ.

Το ζήτημα προσέλαβε πολιτικές διαστάσεις, προκαλώντας σκάνδαλο και πρόταση μομφής κατά της Υπουργού Δικαιοσύνης, η οποία, αν και δεν υπερψηφίστηκε από το Κοινοβούλιο, παραιτήθηκε το 2019. Η λειτουργία του Εφετείου αναστάλη προσωρινά και το 2020 προκηρύχθηκαν εκ νέου οι θέσεις των δικαστών. Η Α.Ε. επανεκλέχθηκε μέσω της νέας, πλήρως νομοτύπης, διαδικασίας.

Στο ΕΔΔΑ, ο προσφεύγων επικαλέστηκε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ, αναφορικά με το δικαίωμά του να δικαστεί από δικαστήριο «που έχει συσταθεί βάσει νόμου». Η απόφαση του Chamber διαπίστωσε παραβίαση του εν λόγω άρθρου, κρίνοντας ότι η διαδικασία διορισμού ενός εκ των τριών δικαστών του Εφετείου – συγκεκριμένα της Α.Ε. – δεν συμμορφώθηκε με τις απαιτήσεις του εθνικού δικαίου, με αποτέλεσμα η σύνθεση του δικαστηρίου να είναι ελαττωματική.

Το ΕΔΔΑ θεώρησε ότι οι παραβιάσεις ήταν θεμελιώδεις και επηρέασαν άμεσα τη νομιμότητα της σύνθεσης του δικαστηρίου. Κατά πλειοψηφία (5-2), έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1, χωρίς να χρειαστεί να εξετάσει περαιτέρω τις εγγυήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας.

Η υπόθεση παραπέμφθηκε στο Grand Chamber, που επανεξέτασε την προσφυγή υπό το πρίσμα του άρθρου 6 § 1. Επιβεβαίωσε ότι η έννοια του «δικαστηρίου που έχει συσταθεί βάσει νόμου» περιλαμβάνει όχι μόνον τη νομική ύπαρξη του δικαστηρίου αλλά και την τήρηση των κανόνων που διέπουν τη σύστασή του και τον διορισμό των μελών του. Μια παραβίαση του εθνικού δικαίου δεν συνεπάγεται αυτομάτως παραβίαση της ΕΣΔΑ, εκτός εάν συνιστά κατάφωρη (flagrant) παραβίαση θεμελιώδους κανόνα. Υιοθέτησε ένα τριμερές τεστ:

Υπήρξε πρόδηλη παραβίαση του εθνικού δικαίου; Το ΕΔΔΑ αποδέχθηκε τα συμπεράσματα του Ανώτατου Δικαστηρίου της Ισλανδίας ότι πράγματι παραβιάστηκαν δύο βασικές διατάξεις. Η Υπουργός Δικαιοσύνης δεν αιτιολόγησε επαρκώς την απόκλιση της από την πρόταση της Επιτροπής Αξιολόγησης. Το Κοινοβούλιο δεν ακολούθησε τη νόμιμη διαδικασία κατά την ψήφιση των διορισμών.

Αφορούσε η παραβίαση θεμελιώδη κανόνα της διαδικασίας; Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι το εθνικό σύστημα είχε θεσπιστεί για να διασφαλίσει τη δικαστική ανεξαρτησία και να περιορίσει την επιρροή της εκτελεστικής εξουσίας. Η παρέκκλιση της Υπουργού χωρίς επαρκή αιτιολόγηση και η ψήφιση από το Κοινοβούλιο, ως έγινε, υπονόμευσαν αυτό το σύστημα. Ενδείξεις πολιτικής επιρροής ενίσχυσαν τη σοβαρότητα των παραβιάσεων.

Υπήρξε ουσιαστικός δικαστικός έλεγχος των συνεπειών; Το Ανώτατο Δικαστήριο αναγνώρισε τις παραβιάσεις, αλλά έκρινε ότι ο διορισμός της Α.Ε. είχε νομιμοποιηθεί με την έκδοση της σχετικής απόφασης από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Δεν αξιολόγησε εάν οι παραβιάσεις είχαν ουσιώδη επίδραση στο δικαίωμα του προσφεύγοντος για δίκαιη δίκη ούτε προέβη σε ενδελεχή στάθμιση με βάση τις αρχές της ΕΣΔΑ.

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι οι ενέργειες της Υπουργού δεν συνιστούσαν απλώς τυπικές παραλείψεις, αλλά σοβαρές παραβιάσεις ουσιαστών κανόνων που είχαν θεσπιστεί για την προστασία της δικαστικής ανεξαρτησίας. Το ίδιο το Κοινοβούλιο, μέσω της παραβίασης της ειδικής διαδικασίας ψηφοφορίας, ενίσχυσε την πλημμελή νομιμοποίηση των

διορισμών. Συνεπώς η συμμετοχή της Α.Ε. στο δικαστήριο που δίκασε τον προσφεύγοντα κατέστησε τη σύνθεση του Εφετείου αντίθετη προς το άρθρο 6 § 1. Η προσβολή δεν περιοριζόταν μόνον στο άτομο του προσφεύγοντος, αλλά έθιγε τη δημόσια εμπιστοσύνη στο σύστημα απονομής Δικαιοσύνης.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι, λόγω των σοβαρών και θεμελιωδών παραβιάσεων στη διαδικασία διορισμού της Α.Ε., ο προσφεύγων δεν δικάστηκε από δικαστήριο που έχει συσταθεί βάσει νόμου, κατά την έννοια του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ. Κατά συνέπεια, υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης.

Ramos Nunes de Carvalho e Sá v Portugal [55391/13, 57728/13, 74041/13], 06.11.2018

Η προσφεύγουσα, δικαστής στο Πρωτοδικείο Vila Nova de Famalicão, βρέθηκε αντιμέτωπη με τρεις πειθαρχικές διαδικασίες που κινήθηκαν εις βάρος της από το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο (CSM).

Η πρώτη υπόθεση αφορούσε προσβλητικές δηλώσεις που φέρεται να έκανε η προσφεύγουσα κατά του δικαστικού επιθεωρητή H.G., ο οποίος είχε αναλάβει την αξιολόγηση της επαγγελματικής της απόδοσης. Η προσφεύγουσα είχε ζητήσει η αξιολόγηση να προηγηθεί της άδειας μητρότητας, ώστε να υποβάλει αίτηση για άλλες θέσεις το 2010. Καθώς η αξιολόγηση δεν πραγματοποιήθηκε, τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, επικοινωνώντας τηλεφωνικά με τον H.G., ο οποίος αργότερα ζήτησε την εξαίρεσή του, καταγγέλλοντας προσβλητική συμπεριφορά.

Στις 16 Νοεμβρίου 2010, ξεκίνησε πειθαρχική διαδικασία, με βάση το ότι η προσφεύγουσα τον είχε χαρακτηρίσει «αδρανής», «αμελή» και «ψεύστη». Παρότι η ίδια αρνήθηκε τις κατηγορίες και ζήτησε εξέταση μαρτύρων, ένας από αυτούς τροποποίησε τη μαρτυρία του στη συνέχεια. Επιβλήθηκε πειθαρχική ποινή, την οποία η προσφεύγουσα προσέβαλε, επικαλούμενη, μεταξύ άλλων, μεροληψία, ακυρότητα της διαδικασίας και παραβίαση του τεκμηρίου της αθωότητας. Το Ανώτατο Δικαστήριο απέρριψε την έφεση, κρίνοντας ότι η διαδικασία ήταν σύννομη και η ποινή αναλογική.

Στις 29 Μαρτίου 2011, το CSM ξεκίνησε δεύτερη διαδικασία, κατηγορώντας την προσφεύγουσα για συνέργεια στη χρήση ψευδούς μαρτυρίας στην προηγούμενη υπόθεση. Η έρευνα, υπό τον δικαστικό ανακριτή P., οδήγησε στην έκδοση κατηγορητηρίου που αναγνώριζε παραβίαση του καθήκοντος πίστης, χωρίς να προτείνεται άμεσα ποινή.

Μετά την υποβολή υπομνημάτων, ο ανακριτής πρότεινε 60ήμερη αναστολή. Το Μόνιμο Συμβούλιο του CSM ωστόσο επέβαλε αυστηρότερη ποινή (100 ημερών), χαρακτηρίζοντας την προσφεύγουσα ως κύρια υπαίτια και όχι απλή συνεργό. Η έφεσή της απορρίφθηκε το 2013 από το Ανώτατο Δικαστήριο, με το σκεπτικό ότι η διαδικασία ήταν σύμφωνη με τον νόμο και η ποινή ανάλογη.

Στις 7 Ιουνίου 2011 ξεκίνησε τρίτη διαδικασία, με αφορμή ιδιωτική συνομιλία της προσφεύγουσας με τον δικαστικό ανακριτή F.M.J., κατά την οποία φέρεται να ζήτησε να μην ασκηθεί δίωξη κατά ενός μάρτυρα της πρώτης υπόθεσης. Η προσφεύγουσα αρνήθηκε την κατηγορία και εξετάστηκαν 32 μάρτυρες.

Ο ανακριτής έκρινε αξιόπιστο τον F.M.J. και πρότεινε την αποπομπή της προσφεύγουσας. Το CSM, με απόφαση της 10ης Απριλίου 2012, επέβαλε αναστολή 180 ημερών. Η προσφεύγουσα προσέφυγε, ζητώντας δημόσια ακρόαση και επικαλούμενη παραβιάσεις στα δικαιώματα υπεράσπισης. Η έφεση απορρίφθηκε.

Στις 30 Σεπτεμβρίου 2014, το CSM συγχώνευσε τις τρεις ποινές και επέβαλε συνολική ποινή αναστολής 240 ημερών. Η προσφεύγουσα δήλωσε ότι εξέτισε μόνον 100 ημέρες, καθώς το υπόλοιπο είχε παραγραφεί.

Η υπόθεση οδηγήθηκε στο ΕΔΔΑ, το οποίο έκρινε ότι το άρθρο 6 ΕΣΔΑ εφαρμόζεται υπό το «αστικό» σκέλος, καθώς η προσφεύγουσα επεδίωξε ακύρωση των πειθαρχικών κυρώσεων. Δεν χρειάστηκε να εξεταστεί εάν ίσχυε και υπό το «ποινικό» σκέλος.

Το Δικαστήριο εντόπισε παραβίαση του άρθρου 6 §1 λόγω έλλειψης ανεξαρτησίας και αμεροληψίας του CSM, τόσο ως προς τη σύνθεση όσο και ως προς τη λειτουργία του. Επίσης λόγω ανεπαρκούς εφετειακού ελέγχου, καθώς το Ανώτατο Δικαστήριο είχε μόνον περιορισμένες αρμοδιότητες (έλεγχο νομιμότητας, όχι ουσίας) αλλά και λόγω έλλειψης δημόσιας ακρόασης, παρά τα επανειλημμένα αιτήματα της προσφεύγουσας, ενώ η σοβαρότητα των επιβληθέντων μέτρων απαιτούσε ενισχυμένη δικονομική προστασία.

Το Grand Chamber συμφώνησε ότι το άρθρο 6 εφαρμόζεται ως προς τα «αστικά δικαιώματα», αλλά όχι υπό το ποινικό του σκέλος, εφαρμόζοντας τα κριτήρια *Engel*. Η φύση των παραβάσεων ήταν πειθαρχική και οι ποινές αφορούσαν μόνον την επαγγελματική ιδιότητα. Ωστόσο διαπιστώθηκε ουσιώδης έλλειψη εγγυήσεων. Το CSM δεν είναι δικαστικό όργανο ούτε διεξάγει δημόσιες ακροάσεις. Η δικαστική επανεξέταση δεν ήταν πλήρης, καθώς το Ανώτατο Δικαστήριο δεν μπορούσε να επανεκτιμήσει τα πραγματικά περιστατικά ή την αναλογικότητα της ποινής. Η διαδικασία δεν εξασφάλισε ισοτίμη και διαφανή ακρόαση της προσφεύγουσας. Το ΕΔΔΑ υπογράμμισε την ανάγκη αυξημένων εγγυήσεων όταν πρόκειται για δικαστικούς λειτουργούς, καθώς από τη δική τους ανεξαρτησία εξαρτάται η ίδια η έννοια του κράτους δικαίου.

Η υπόθεση επιβεβαιώνει τη σημασία των δικονομικών εγγυήσεων στις πειθαρχικές διαδικασίες κατά δικαστών, ιδιαίτερα όταν αυτές έχουν σοβαρές επαγγελματικές και ηθικές επιπτώσεις. Η απόφαση του ΕΔΔΑ καταδεικνύει ότι ακόμα και πειθαρχικές διαδικασίες πρέπει να συμμορφώνονται με το άρθρο 6 § 1 ΕΣΔΑ. Η ουσιαστική επανεξέταση από ανεξάρτητο δικαστικό όργανο είναι απαραίτητη. Η δημόσια ακρόαση δεν μπορεί να αποκλείεται χωρίς αιτιολόγηση.

Miracle Europe Kft v. Hungary [57774/13], 12.01.2016

Η προσφεύγουσα εταιρεία ήταν εταιρεία περιορισμένης ευθύνης με έδρα τη Βουδαπέστη, καταχωρισμένη σύμφωνα με το ουγγρικό δίκαιο. Τον Ιανουάριο 2012, η εταιρεία άσκησε αγωγή αποζημίωσης κατά ενός πανεπιστημίου, στο πλαίσιο σύμβασης κατασκευαστικού έργου που σχετιζόταν με δημόσια σύμβαση (κατασκευή φοιτητικής εστίας). Ο Πρόεδρος του αρμόδιου Δικαστηρίου της Βουδαπέστης ζήτησε από το Εθνικό Δικαστικό Γραφείο (NJO) τη μεταβίβαση της υπόθεσης σε άλλο ισόβαθμο δικαστήριο, λόγω υπερβολικού φόρτου εργασίας των δικαστών και για να διασφαλιστεί η εκδίκαση εντός εύλογου χρόνου. Η Πρόεδρος του NJO, αξιολογώντας στατιστικά στοιχεία για τον φόρτο εργασίας, έκρινε ότι η υπόθεση μπορούσε να εκδικαστεί έγκαιρα μόνον με μεταφορά στο Εφετείο της Zalaegerszeg. Η υπόθεση μεταβιβάστηκε στο Εφετείο της Zalaegerszeg με απόφαση της Προέδρου του NJO. Η υπόθεση απορρίφθηκε από το Εφετείο της Zalaegerszeg και η απόφαση επικυρώθηκε. Η εταιρεία υπέβαλε συνταγματική προσφυγή, υποστηρίζοντας ότι οι εθνικές αποφάσεις ήταν αυθαίρετες και ότι στερήθηκε του «δικαστηρίου που έχει συσταθεί διά νόμου», λόγω της απόφασης του NJO να μεταβιβάσει την υπόθεση. Το Συνταγματικό Δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή ως απαράδεκτη. Έκρινε ότι το σκέλος που αφορούσε τη μεταβίβαση της υπόθεσης ήταν εκπρόθεσμο, γιατί η προθεσμία των 60 ημερών έπρεπε να υπολογιστεί από την ημερομηνία μεταβίβασης και όχι από την ημερομηνία της τελεσίδικης απόφασης. Το Συνταγματικό Δικαστήριο, σε άλλη υπόθεση, έκρινε ότι οι διατάξεις του νόμου που παρείχαν στην Πρόεδρο του NJO τη δυνατότητα να μεταβιβάσει υποθέσεις ήταν αντισυνταγματικές και παραβίαζαν το δικαίωμα σε δικαστήριο που έχει συσταθεί διά νόμου (άρθρο 6 ΕΣΔΑ), την εμφάνιση αμεροληψίας και το δικαίωμα σε προσφυγή κατά της μεταβίβασης (άρθρο 13 ΕΣΔΑ). Ωστόσο δεν ακυρώθηκαν οι ήδη ληφθείσες αποφάσεις μεταβίβασης.

Το ΕΔΔΑ, όπου κατέληξε η υπόθεση, υπενθύμισε ότι το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, κατοχυρωμένο στο άρθρο 6 § 1 ΕΣΔΑ, έχει θεμελιώδη σημασία σε μια δημοκρατική κοινωνία και δεν επιδέχεται περιοριστική ερμηνεία. Η φράση «δικαστήριο που έχει συσταθεί διά νόμου» περιλαμβάνει όχι μόνον τη νομική βάση ύπαρξης του δικαστηρίου αλλά και τη συμμόρφωση προς τους κανόνες που διέπουν τη συγκρότηση, λειτουργία και κατανομή των υποθέσεων εντός αυτού. Η απαίτηση αυτή εξυπηρετεί την αρχή του κράτους δικαίου, διασφαλίζοντας ότι η απονομή της Δικαιοσύνης δεν εξαρτάται από τη διακριτική ευχέρεια της εκτελεστικής εξουσίας, αλλά διέπεται από προβλέψιμους και αντικειμενικούς κανόνες δικαίου. Παράλληλα, η ανεξαρτησία και η αμεροληψία των δικαστηρίων — όχι μόνον στην πράξη αλλά και στην εμφάνιση που προβάλλουν στο κοινό — είναι ουσιώδεις εγγυήσεις για την εμπιστοσύνη των πολιτών προς τη Δικαιοσύνη.

Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η ανάθεση της υπόθεσης του προσφεύγοντος στο Εφετείο Zalaegerszeg δεν έγινε βάσει αντικειμενικών ή νομικά προβλεπόμενων κριτηρίων, αλλά κατόπιν μεμονωμένης και διακριτικής απόφασης της Προέδρου του NJO. Η ανάθεση έγινε πριν ακόμη θεσπιστούν οποιεσδήποτε οδηγίες ή κριτήρια για την ανακατανομή υποθέσεων και τα κριτήρια που υιοθετήθηκαν στη συνέχεια δεν είχαν αναδρομική εφαρμογή ούτε κάλυψαν την επιλογή συγκεκριμένων υποθέσεων. Η Πρόεδρος του NJO, μολονότι ήταν δικαστής, διορίστηκε από το Κοινοβούλιο και κατείχε εκτεταμένες διοικητικές αρμοδιότητες, γεγονός που, κατά το ΕΔΔΑ, δεν εξασφάλιζε επαρκώς την ανεξαρτησία της από την εκτελεστική εξουσία. Επιπλέον η ανακατανομή δεν ήταν γενικής

φύσης. Αφορούσε αποκλειστικά την υπόθεση της προσφεύγουσας χωρίς να προκύπτουν σαφείς λόγοι επιλογής της συγκεκριμένης υπόθεσης. Το Συνταγματικό Δικαστήριο της Ουγγαρίας είχε ήδη κρίνει ότι οι διατάξεις που χρησιμοποιήθηκαν για τη μεταβίβαση υποθέσεων από το ΝΙΟ ήταν αντισυνταγματικές και αντίθετες με το άρθρο 6 ΕΣΔΑ, διότι παραβίαζαν την απαίτηση δικαστηρίου «που έχει συσταθεί διά νόμου». Η παραβίαση αυτή δεν θεραπεύτηκε από τα ένδικα μέσα (έφεση, αναίρεση), καθώς η αρχική διαδικασία επηρέασε καθοριστικά τη συνέχεια της δίκης (και τον καθορισμό του αρμόδιου δευτεροβάθμιου δικαστηρίου). Το ΕΔΔΑ κατέληξε ότι η υπόθεση δεν εκδικάστηκε από «δικαστήριο που έχει συσταθεί διά νόμου», αφού η ανάθεση έγινε χωρίς νομική βάση, με αδιαφανή και διακριτική διαδικασία, αντίθετη με τις αρχές της δικαστικής ανεξαρτησίας, της προβλεψιμότητας και της νομικής ασφάλειας. Συνεπώς διαπιστώθηκε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ. Το ΕΔΔΑ δεν θεώρησε αναγκαίο να εξετάσει τους λοιπούς ισχυρισμούς του προσφεύγοντος, δεδομένου ότι η κύρια νομική πλημμέλεια αρκούσε για την παραβίαση.

Agrokompleks v. Ukraine [23465/03] 06.10.2011

Στην εν λόγω υπόθεση, σε σχέση με το ζήτημα της ανεξαρτησίας μόνον, η προσφεύγουσα εταιρεία υποστήριξε ότι τα δικαστήρια που χειρίζονταν τις διαδικασίες πτώχευσης εναντίον της LyNOS δεν ήταν ανεξάρτητα ή αμερόληπτα, λόγω της έντονης πολιτικής πίεσης και του διαρκούς ελέγχου στις διαδικασίες από διάφορες κρατικές Αρχές, οι οποίες είχαν έντονο συμφέρον στο αποτέλεσμα. Ειδικότερα, αναφέρθηκε στην αλληλογραφία αφενός μεταξύ υψηλόβαθμων αξιωματούχων και των δικαστηρίων που χειρίζονταν την υπόθεση (ή των ανώτερων στελεχών τους) αφετέρου και μεταξύ της LyNOS και αυτών των Αρχών.

Η Κυβέρνηση διαφώνησε, αναφερόμενη στις εγγυήσεις της ανεξαρτησίας και αμεροληψίας της Δικαιοσύνης που κατοχυρώνονται στο Ουκρανικό Σύνταγμα και σε άλλους νόμους. Ενώ η Κυβέρνηση παραδέχθηκε ότι υπήρξαν προσπάθειες επιρροής στις διαδικασίες, επέμεινε ότι δεν υπάρχουν αποδείξεις ότι αυτές οι προσπάθειες είχαν πραγματική επίπτωση. Υποστήριξε, μεταξύ άλλων, ότι παρά το γεγονός ότι οι κρατικές Αρχές επεδίωξαν τον τερματισμό των διαδικασιών πτώχευσης από το 1998, αυτές συνεχίστηκαν έως το 2004.

Το ΕΔΔΑ υπενθύμισε ότι για να κριθεί εάν ένα δικαστήριο μπορεί να θεωρηθεί «ανεξάρτητο» για τους σκοπούς του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, μεταξύ άλλων, τα εξής κριτήρια: ο τρόπος διορισμού των μελών του και η θητεία τους · η ύπαρξη προστατευτικών μηχανισμών έναντι εξωτερικών πιέσεων · και εάν το δικαστήριο παρουσιάζει εξωτερικά σημάδια ανεξαρτησίας.

Σχετικά με το ζήτημα της «αμεροληψίας» για τους σκοπούς του άρθρου 6 § 1, έχει εδραιωθεί στη νομολογία ότι υπάρχουν δύο πτυχές: μία υποκειμενική και μία αντικειμενική. Πρώτον, το δικαστήριο πρέπει να είναι υποκειμενικά αμερόληπτο, δηλαδή κανένα μέλος του δικαστηρίου να έχει προσωπικά προκαταλήψεις ή μεροληψία. Η

προσωπική αμεροληψία θεωρείται δεδομένη, εκτός εάν αποδειχθεί το αντίθετο. Δεύτερον, το δικαστήριο πρέπει να είναι αμερόληπτο και από αντικειμενική άποψη – να παρέχει δηλαδή επαρκείς εγγυήσεις για να αποκλείεται κάθε νόμιμη αμφιβολία για αυτό. Πρέπει να εξεταστεί εάν υπάρχουν γεγονότα που ενδεχομένως εγείρουν αμφιβολίες ως προς την αμεροληψία. Κατά την απόφαση για το εάν υπάρχει δικαιολογημένος λόγος φόβου ότι δεν τηρούνται αυτές οι απαιτήσεις, η θέση ενός διαδίκου είναι σημαντική αλλά όχι καθοριστική. Καθοριστικό είναι εάν ο φόβος αυτός μπορεί να θεωρηθεί αντικειμενικά δικαιολογημένος.

Το ΕΔΔΑ παρατήρησε ότι οι έννοιες της ανεξαρτησίας και της αντικειμενικής αμεροληψίας συνδέονται στενά. Είναι ιδιαίτερα δύσκολο, επεσήμανε, να διαχωριστούν, ειδικά όταν – όπως στην εν λόγω υπόθεση – τα επιχειρήματα που προβάλλονται για την αμφισβήτηση τόσο της ανεξαρτησίας όσο και της αμεροληψίας βασίζονται στα ίδια πραγματικά περιστατικά. Συνεπώς εξέτασε και τα δύο ζητήματα από κοινού.

Σημείωσε ότι – όπως επιβεβαιώνονταν από έγγραφα – διάφορες κρατικές Αρχές παρενέβησαν επανειλημμένα στις δικαστικές διαδικασίες που αφορούν την υπόθεση. Επιπλέον αυτές οι παρεμβάσεις έγιναν με ανοικτό και επίμονο τρόπο. Συχνά ήταν ρητά αιτούμενες από τον αντίδικο της προσφεύγουσας εταιρείας.

Στο φάκελο της υπόθεσης, περιλαμβάνονταν αντίγραφα αιτήσεων της LyNOS προς τον Πρώτο Αντιπρόεδρο και τον Πρόεδρο του Κοινοβουλίου και προς τον Πρωθυπουργό και τον Πρόεδρο της Ουκρανίας, για παρέμβαση στις δικαστικές διαδικασίες όπως και επιστολές από αυτούς τους αξιωματούχους προς τον Πρόεδρο του Ανώτατου Εμπορικού Δικαστηρίου (ΗΑC) με εντολές να ακυρώσει ή να επανεξετάσει προηγούμενες αποφάσεις του δικαστηρίου, να τερματίσει τις διαδικασίες ή απλώς να προωθήσει το σχετικό αίτημα της LyNOS. Το ΕΔΔΑ σημείωσε επίσης ότι ο Πρόεδρος του ΗΑC απάντησε σε μερικές από αυτές τις επιστολές με εκθέσεις για την κατάσταση της υπόθεσης και με εξηγήσεις για τα μέτρα που είχαν ληφθεί. Επιπλέον δεν είχε παραβλέψει το γεγονός ότι η LyNOS ευχαρίστησε ρητά τον Πρόεδρο της Ουκρανίας για τις παρεμβάσεις του, τις οποίες θεώρησε επιτυχημένες σημειώνοντας ότι «τα θετικά αποτελέσματα είναι αυτονόητα».

Παρά την αυξανόμενη σημασία της διάκρισης των εξουσιών ανάμεσα στην εκτελεστική και τη δικαστική εξουσία στη νομολογία, ούτε το άρθρο 6 ούτε άλλη διάταξη της ΕΣΔΑ απαιτεί από τα κράτη να συμμορφώνονται με θεωρητικά συνταγματικά πρότυπα σχετικά με τα επιτρεπτά όρια αλληλεπίδρασης μεταξύ των δύο εξουσιών. Το ΕΔΔΑ θεώρησε ότι πρέπει να διευκρινίσει εάν, σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, τηρούνται οι απαιτήσεις της ΕΣΔΑ. Δεν ήταν έργο του να εξετάσει τη σκοπιμότητα των σχετικών συνταγματικών ρυθμίσεων στην Ουκρανία. Το μοναδικό ερώτημα ήταν εάν, υπό τις συγκεκριμένες περιστάσεις, τα εγχώρια δικαστήρια είχαν την απαιτούμενη «εμφάνιση» ανεξαρτησίας ή την απαιτούμενη «αντικειμενική» αμεροληψία.

Το ΕΔΔΑ καταδίκασε με τον πιο έντονο τρόπο παρεμβάσεις μη δικαστικών Αρχών στις δικαστικές διαδικασίες, θεωρώντας τις αυτομάτως ασύμβατες με την έννοια του «ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου» κατά το άρθρο 6 § 1, παραπέμποντας στον λόγο της *Sovtransavto Holding v. Ukraine* [48553/99], 25.07.2022 και *Agrotehservis v. Ukraine* [62608/00], 19.10.2004. Θεωρεί αδιάφορο εάν οι αμφισβητούμενες παρεμβάσεις επηρέασαν πράγματι τη ροή της διαδικασίας. Εφόσον προέρχονται από την εκτελεστική

και τη νομοθετική εξουσία, αποκαλύπτουν έλλειψη σεβασμού προς το δικαστικό αξίωμα και δικαιολογούν τους φόβους της προσφεύγουσας ως προς την ανεξαρτησία και την αμεροληψία των δικαστηρίων.

Η υπόθεση αφορούσε την πτώχευση της τότε μεγαλύτερης μονάδας διύλισης στη χώρα, στην οποία το Κράτος ήταν ο βασικός μέτοχος. Ήταν επομένως φυσικό να έχει συγκεντρώσει στενή προσοχή από τις υψηλότερες κρατικές Αρχές. Ωστόσο αυτές οι Αρχές δεν περιορίστηκαν σε παθητική παρακολούθηση των εξελίξεων στα δικαστήρια στο πλαίσιο των εξωδικαστικών προσπάθειών τους να αντιμετωπίσουν την κρίση της LyNOS, αλλά παρενέβησαν προκλητικά στις δικαστικές διαδικασίες, κάτι που είναι, όπως σημειώθηκε με έμφαση, απαράδεκτο.

Η υποχρέωση του Κράτους να διασφαλίσει δίκη ενώπιον «ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου» κατά το άρθρο 6 § 1 δεν περιορίζεται μόνον στη δικαστική εξουσία. Περιλαμβάνει επίσης υποχρεώσεις για την εκτελεστική, τη νομοθετική και κάθε άλλη κρατική Αρχή, ανεξάρτητα από το επίπεδό της, να σέβεται και να συμμορφώνεται με τις αποφάσεις των δικαστηρίων, ακόμη και εάν δεν συμφωνεί με αυτές. Η τήρηση από το Κράτος της αρχής του σεβασμού της δικαστικής εξουσίας αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την εμπιστοσύνη του κοινού προς τα δικαστήρια και, ευρύτερα, για το κράτος δικαίου. Για να συμβεί αυτό, δεν αρκούν μόνον οι συνταγματικές εγγυήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας της Δικαιοσύνης· αυτές πρέπει να ενσωματώνονται αποτελεσματικά στην καθημερινή διοικητική πρακτική.

Επιπλέον η δικαστική ανεξαρτησία και αμεροληψία, όπως εκτιμώνται από αντικειμενική σκοπιά, απαιτούν οι δικαστές να είναι ελεύθεροι από αθέμιτες επιρροές. Όχι μόνον από το εξωτερικό δικαστικό σώμα αλλά και από το εσωτερικό. Η εσωτερική δικαστική ανεξαρτησία προϋποθέτει ότι οι δικαστές είναι ελεύθεροι από εντολές ή πιέσεις από συναδέλφους τους ή από εκείνους που έχουν διοικητικές αρμοδιότητες σε ένα δικαστήριο, όπως π.χ. ο Πρόεδρος του δικαστηρίου. Η έλλειψη επαρκών εγγυήσεων για την ανεξαρτησία των δικαστών εντός της δικαστικής υπηρεσίας και ειδικά σε σχέση με τους ανώτερους δικαστές τους μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι οι αμφιβολίες σχετικά με την ανεξαρτησία και αμεροληψία του δικαστηρίου είναι αντικειμενικά δικαιολογημένες.

Τον Σεπτέμβριο του 2000 ο Πρόεδρος του HAC έδωσε άμεσες οδηγίες στους δύο Αντιπροέδρους του να επανεξετάσουν την απόφαση του δικαστηρίου της 19ης Σεπτεμβρίου 2000 (με την οποία είχε απορριφθεί η αίτηση της LyNOS για αναθεώρηση του ποσού του χρέους της προς την αιτούσα εταιρεία). Τέτοια επιρροή από ανώτερο δικαστή στη ροή της διαδικασίας αντιβαίνει στην αρχή της εσωτερικής δικαστικής ανεξαρτησίας όπως έτυχε περιγραφής ανωτέρω. Καταληκτικά, υπό τις συγκεκριμένες περιστάσεις, τα εγχώρια δικαστήρια δεν μπορούν να θεωρηθούν ανεξάρτητα ή αντικειμενικά αμερόληπτα. Υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ σχετικά με αυτό το ζήτημα.

Sutyagin v. Russia [30024/02] 03.05.2011

Η υπόθεση αφορούσε, μεταξύ άλλων, ζήτημα ανεξαρτησίας και αμεροληψίας που συνδέεται με την αντικατάσταση του δικαστή Sh. από τον δικαστή Κ., η οποία κατά τον προσφεύγοντα ήταν ασύμβατη με τις απαιτήσεις για «ανεξαρτησία» και «αμεροληψία» του δικαστηρίου.

Το ΕΔΔΑ υπενθύμισε και σε εκείνη την υπόθεση ότι για να κριθεί εάν ένα δικαστήριο είναι «ανεξάρτητο» κατά το άρθρο 6 § 1, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, μεταξύ άλλων, ο τρόπος διορισμού των μελών του, η διάρκεια της θητείας τους, η ύπαρξη προστατευτικών μηχανισμών έναντι εξωτερικών πιέσεων και εάν το δικαστήριο παρουσιάζει την εμφάνιση ανεξαρτησίας.

Η αμεροληψία εκτιμάται τόσο με υποκειμενικό όσο και με αντικειμενικό τεστ: το πρώτο αφορά την προσωπική πεποίθηση για την υπόθεση, ενώ το δεύτερο εξετάζει κατά πόσον υπάρχουν επαρκείς εγγυήσεις, ώστε να αποκλειστεί κάθε εύλογη αμφιβολία ως προς την αμεροληψία του.

Στην υπό αναφορά υπόθεση, ο προσφεύγων δεν ισχυρίστηκε ότι ο δικαστής Κ. είχε προσωπική προκατάληψη. Η δικαστική αμεροληψία θεωρείται δεδομένη μέχρι αποδείξεως του εναντίου, η οποία δεν υπήρχε. Επομένως ελήφθη υπόψη το αντικειμενικό τεστ, που εξετάζει εάν υπήρχαν πραγματικά γεγονότα που δημιουργούσαν αμφιβολίες για την αμεροληψία του δικαστηρίου λαμβάνοντας υπόψη και τις εμφανίσεις, οι οποίες έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης του κοινού και ειδικότερα του κατηγορούμενου στη Δικαιοσύνη. Επειδή οι έννοιες της ανεξαρτησίας και της αντικειμενικής αμεροληψίας συνδέονται στενά, εξετάστηκαν από κοινού.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι η υπόθεση αρχικά ανατέθηκε στον δικαστή Sh., ο οποίος ξεκίνησε τη διαδικασία και σχημάτισε το δικαστήριο ενόρκων, ενώ στη συνέχεια, χωρίς αιτιολογία, ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου ανακάλεσε την ανάθεση και παρέδωσε την υπόθεση στον δικαστή Κ., ο οποίος επανεκκίνησε από την αρχή τη δίκη, επιλέγοντας νέα σύνθεση ενόρκων. Η υπεράσπιση αμφισβήτησε ανεπιτυχώς τον δικαστή Κ., χωρίς όμως να ασκήσει ένσταση για τους ενόρκους. Η υπεράσπιση δεν έλαβε εξήγηση ή διαδικαστική απόφαση για τους λόγους αντικατάστασης, παρά τις επανειλημμένες ερωτήσεις της, ενώ η νομοθεσία δεν προέβλεπε υποχρέωση έκδοσης τέτοιας απόφασης.

Το ΕΔΔΑ τόνισε ότι επανειλημμένες αντικαταστάσεις δικαστών για αδιευκρίνιστους λόγους και χωρίς διαδικαστικές διασφαλίσεις έχουν προηγούμενα κριθεί παραβίαση της αρχής του ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου³⁶⁹. Παρόλο που η διαχείριση των διαδικασιών και η κατανομή των υποθέσεων σε δικαστές ανήκει στο περιθώριο εκτίμησης των εθνικών Αρχών, το ΕΔΔΑ πρέπει να βεβαιωθεί ότι τέτοιες αναθέσεις είναι συμβατές με το άρθρο 6 § 1. Στην εν λόγω υπόθεση, ο νόμος προέβλεπε την αμεταβλητότητα της σύνθεσης του δικαστηρίου μετά την ανάθεση υπόθεσης, με περιορισμένες και ασαφείς εξαιρέσεις για αντικατάσταση δικαστή. Οι λόγοι που προέβαλαν οι Αρχές — φόρτος εργασίας και προγραμματισμένη άδεια του αρχικού δικαστή — δεν κρίθηκαν επαρκείς

³⁶⁹ *Moiseyev v. Russia* [62936/00], 09.10.2008.

για την αντικατάσταση, ειδικά δεδομένου ότι η δίκη αναγκαστικά ξεκίνησε εκ νέου με νέα σύνθεση ενόρκων και με καθυστέρηση τριών μηνών. Η μη κοινοποίηση αιτιολογημένης απόφασης και η αδυναμία της υπεράσπισης να αμφισβητήσει την αντικατάσταση παραβίασαν τα δικαιώματά της. Το Ανώτατο Δικαστήριο επικύρωσε την απόφαση χωρίς να θεραπεύσει το σφάλμα. Κατόπιν αυτών, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι οι αμφιβολίες του προσφεύγοντος για την ανεξαρτησία και αμεροληψία του δικαστηρίου ήταν αντικειμενικά δικαιολογημένες και συντρέχει παραβίαση του άρθρου 6 § 1 λόγω έλλειψης ανεξαρτησίας και αμεροληψίας κατά το αντικειμενικό τεστ.

Khrykin v. Russia [33186/08], 19.04.2011

Ο προσφεύγων, συνταξιούχος από το 1984, είχε ζητήσει, τον Νοέμβριο του 2005, αναπροσαρμογή της σύνταξής του λόγω προϋπηρεσίας σε επιβλαβείς συνθήκες εργασίας. Το αίτημά του απορρίφθηκε από την αρμόδια Αρχή και, ως εκ τούτου, προσέφυγε ενώπιον του Πρωτοδικείου Elektrostal στη Μόσχα. Το Πρωτοδικείο, υπό την ίδια δικαστή που αργότερα εξέδωσε νέα απόφαση επί της ίδιας υπόθεσης, τον δικαίωσε, διατάσσοντας την αύξηση της σύνταξής του αναδρομικά από την 1η Δεκεμβρίου 2005. Η απόφαση δεν προσβλήθηκε και κατέστη τελεσίδικη.

Το Περιφερειακό Ταμείο Συντάξεων υπέβαλε αίτηση για επανεξέταση της υπόθεσης, η οποία, όμως, δεν εξετάστηκε άμεσα. Αντί αυτού, η Πρόεδρος του Εφετείου Μόσχας απηύθυνε επιστολή προς το Πρωτοδικείο, με την οποία υποδείκνυε ρητώς ότι η απόφαση του 2006 ήταν εσφαλμένη, καθώς δεν συμβάδιζε με την υπ' αριθ. 25/2005 απόφαση της Ολομέλειας του Ανώτατου Δικαστηρίου και με τη νομολογία που αναπτύχθηκε στην απόφαση *Nitsievskaya* της 2ας Μαρτίου 2007.

Ακολούθως, το Ταμείο υπέβαλε νέα αίτηση επανεξέτασης, επικαλούμενο ως «*νεοανακαλυφθέντα νομικά δεδομένα*» τη μεταγενέστερη ερμηνεία του νόμου περί Συντάξεων στην υπόθεση *Nitsievskaya*. Ο προσφεύγων υποστήριξε ότι η αίτηση είχε υποβληθεί εκπρόθεσμα, πέραν της προβλεπόμενης τρίμηνης προθεσμίας.

Το ίδιο Πρωτοδικείο (με την ίδια σύνθεση) ανακάλεσε την προηγούμενή του απόφαση, κρίνοντας ότι η *Nitsievskaya* συνιστούσε νεοανακαλυφθέν νομικό στοιχείο και ότι η αίτηση είχε ασκηθεί εμπρόθεσμα. Την ίδια ημέρα, το δικαστήριο απέρριψε πλήρως το αίτημα του προσφεύγοντος για αναπροσαρμογή της σύνταξής του, στηριζόμενο πλέον στη νέα ερμηνεία της νομολογίας. Το Εφετείο της Περιφέρειας Μόσχας επικύρωσε την απόφαση αυτή.

Όπως ήταν αναμενόμενο, ο προσφεύγων προσέφυγε ενώπιον του ΕΔΔΑ, προβάλλοντας ότι το δικαστήριο που εξέδωσε τη νέα απόφαση δεν ήταν ανεξάρτητο και ότι επηρεάστηκε από πιέσεις ιεραρχικά ανώτερης δικαστικής Αρχής.

Το ΕΔΔΑ υπενθύμισε ότι σε μια δημοκρατική κοινωνία είναι κεφαλαιώδους σημασίας τα δικαστήρια να εμπνέουν εμπιστοσύνη στο κοινό. Στο πλαίσιο αυτό, το άρθρο 6 ΕΣΔΑ

επιβάλλει την ύπαρξη ανεξαρτησίας κάθε δικαιοδοτικού οργάνου που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του.

Η δικαστική ανεξαρτησία περιλαμβάνει τόσο την προσωπική ανεξαρτησία των δικαστών όσο και τη θεσμική δικαστική ανεξαρτησία, ώστε να εξασφαλίζεται η αμερόληπτη απονομή της. Η ανεξαρτησία αφορά τόσο την εσωτερική στάση και αμεροληψία, όσο και τις δομικές και λειτουργικές εγγυήσεις που ρυθμίζουν τις σχέσεις με τις λοιπές κρατικές εξουσίες. Τα δύο αυτά σκέλη είναι αλληλένδετα.

Επιπλέον η ανεξαρτησία απαιτεί προστασία κάθε δικαστή όχι μόνον από εξωτερικές παρεμβάσεις αλλά και από εσωτερικές πιέσεις· ακόμη και από ανώτερους δικαστικούς λειτουργούς. Για να κριθεί η ανεξαρτησία ενός δικαστηρίου, πρέπει να συνεκτιμηθούν, μεταξύ άλλων, ο τρόπος διορισμού των μελών του, η διάρκεια της θητείας τους, η ύπαρξη εγγυήσεων έναντι παρεμβάσεων και η γενική εμφάνιση αντικειμενικής ανεξαρτησίας.

Το ΕΔΔΑ παρατήρησε ότι, σύμφωνα με το ρωσικό δίκαιο, ο δικαστής του εποπτικού δικαστηρίου μπορεί να παραπέμψει αίτηση επανεξέτασης για εξέταση επί της ουσίας ή να την απορρίψει. Η Πρόεδρος του Εφετείου ωστόσο δεν ακολούθησε τη νόμιμη αυτή διαδικασία, αλλά επέλεξε να επικοινωνήσει εγγράφως με το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, υπαγορεύοντάς του, με αναφορά σε «δικαστικό σφάλμα» και «μη νόμιμη απόφαση», την επανεξέταση της υπόθεσης.

Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, αγνοώντας τις ενστάσεις του προσφεύγοντος, υιοθέτησε πλήρως τα επιχειρήματα της Προέδρου του Εφετείου και ανέτρεψε την προηγούμενη απόφασή του, φτάνοντας στο αντίθετο αποτέλεσμα, παρά το ότι εξετάστηκε το ίδιο αποδεικτικό υλικό.

Η Κυβέρνηση υποστήριξε ότι η επιστολή της Προέδρου δεν είχε δεσμευτικό χαρακτήρα, χωρίς όμως να προσκομίσει οποιαδήποτε πειστική εξήγηση ή αιτιολόγηση. Το ΕΔΔΑ έλαβε υπόψη του ότι, κατά το εθνικό δίκαιο, οι Πρόεδροι των ανώτερων δικαστηρίων διαθέτουν πειθαρχικές εξουσίες έναντι κατωτέρων δικαστών – και ότι εσφαλμένη ερμηνεία του νόμου, στη Ρωσία, μπορεί να στοιχειοθετήσει ακόμα και πειθαρχικό παράπτωμα.

Το ΕΔΔΑ κατέληξε ότι οι αμφιβολίες του προσφεύγοντος περί της ανεξαρτησίας του Πρωτοδικείου ήταν αντικειμενικά θεμελιωμένες. Υπήρξε συνεπώς παραβίαση του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ, καθώς δεν διασφαλίστηκε το δικαίωμα σε ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο.

Hirschhorn v. Romania [29294/02] 26.07.2007

Στην υπό αναφορά υπόθεση, το ΕΔΔΑ εξέτασε το ζήτημα της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας του Πολιτικού Τμήματος του Εφετείου Βουκουρεστίου. Ο προσφεύγων υποστήριξε ότι η παρέμβαση του Προέδρου του Εφετείου μέσω ενός «επιθεωρητή δικαστή», ο οποίος τάχθηκε υπέρ της αντίδικης πλευράς, δημιούργησε εύλογες αμφιβολίες για την αντικειμενική αμεροληψία και ανεξαρτησία του δικαστηρίου. Το ΕΔΔΑ

διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ, τονίζοντας και σε εκείνη την υπόθεση τη σημασία των εγγυήσεων έναντι εξωτερικών επιρροών, την απαγόρευση δημόσιων τοποθετήσεων δικαστών για εκκρεμείς υποθέσεις και την ανάγκη για πραγματική και φαινομενική ανεξαρτησία και αμεροληψία στη δικαστική διαδικασία.

Πρότυπο 2: Συλλογική και ατομική δικαστική ανεξαρτησία

1. Η δικαστική εξουσία συνολικά πρέπει να απολαύει συλλογικής ανεξαρτησίας και αυτονομίας από την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία.
2. Κάθε δικαστής πρέπει να απολαύει τόσο προσωπικής ανεξαρτησίας όσο και ουσιαστικής ανεξαρτησίας.
3. Ως προσωπική ανεξαρτησία νοείται ότι οι όροι και οι προϋποθέσεις άσκησης του δικαστικού λειτουργήματος διασφαλίζονται επαρκώς από τον νόμο, ώστε να προστατεύονται οι δικαστές από κάθε μορφή ελέγχου από τρίτους.
4. Ως ουσιαστική ανεξαρτησία νοείται ότι, κατά την άσκηση της δικαστικής τους λειτουργίας, οι δικαστές υπόκεινται μόνον στον νόμο και στη συνείδησή τους.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 2, αναφέρεται πως η δικαστική ανεξαρτησία προϋποθέτει θεσμική ανεξαρτησία (αναφερόμενη επίσης και ως λειτουργική ανεξαρτησία) τόσο για το δικαστικό σώμα στο σύνολό του όσο και για τους μεμονωμένους δικαστές. Αυτή η θεσμική ανεξαρτησία είναι που καθιστά δυνατή την ουσιαστική ανεξαρτησία, δηλαδή την ικανότητα των δικαστών να καταλήγουν στις δικαστικές τους αποφάσεις χωρίς να υπόκεινται σε οποιαδήποτε αθέμιτη επιρροή. Η συλλογική ανεξαρτησία και αυτονομία σημαίνει ότι η δικαστική εξουσία, στο σύνολό της, πρέπει να απολαμβάνει θεσμική ανεξαρτησία και αυτονομία στη διοίκηση των δικαστηρίων, στο μέτρο που αυτό συνδέεται με την άσκηση των δικαιοδοτικών της καθηκόντων. Η δικαστική εξουσία πρέπει επίσης να διαθέτει επαρκείς οικονομικούς πόρους για την ορθή λειτουργία και απονομή της Δικαιοσύνης. Η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας, στο σύνολό της, δεν επαρκεί εάν οι μεμονωμένοι δικαστές δεν απολαμβάνουν προσωπική θεσμική ανεξαρτησία. Ως προσωπική ανεξαρτησία νοείται ότι οι επιμέρους δικαστές δεν πρέπει να εξαρτώνται θεσμικά από την εκτελεστική ή τη νομοθετική εξουσία κατά τρόπο που να μπορεί να επηρεάσει τη διαδικασία λήψης των αποφάσεών τους. Συνεπώς η προσωπική ανεξαρτησία αφορά τους όρους, τις προϋποθέσεις και τη διάρκεια της δικαστικής υπηρεσίας, οι οποίοι πρέπει να κατοχυρώνονται επαρκώς από τον νόμο. Βασίζεται στον διορισμό των δικαστών, ο οποίος πρέπει να ισχύει έως την προκαθορισμένη από τον νόμο ηλικία συνταξιοδότησης και στη διασφάλιση επαρκούς και προστατευόμενης δικαστικής αποζημίωσης, απαλλαγμένης από διακριτική ευχέρεια της εκτελεστικής εξουσίας. Κατά τη λήψη των αποφάσεών τους οι δικαστές δεν υπόκεινται σε οποιαδήποτε άλλη Αρχή πέρα από τον νόμο και τη συνείδησή τους. Αυτή η ανεξαρτησία τους επιτρέπει να διατηρούν αμεροληψία και διασφαλίζει ότι οι υποθέσεις θα κρίνονται βάσει των πραγματικών περιστατικών και σύμφωνα με το δίκαιο.

Πρότυπο 3: Θεμελιώδεις αξίες του δικαστικού συστήματος

1. Οι βασικές αξίες του δικαστικού συστήματος είναι η ανεξαρτησία της δικαστικής διαδικασίας· η δικαστική ανεξαρτησία και αμεροληψία· η υψηλή ποιότητα της δικαιοδοτικής διαδικασίας· η αποτελεσματικότητα της δικαστικής διαδικασίας και διοίκησης· η προσβασιμότητα των δικαστηρίων και των δικαστικών υπηρεσιών· η εμπιστοσύνη του κοινού στη Δικαιοσύνη· η λογοδοσία της δικαστικής εξουσίας· και η διαφάνεια του δικαστικού συστήματος.
2. Κάθε Κράτος οφείλει να διασφαλίζει ότι το δικαστικό του σύστημα σέβεται και εφαρμόζει τις θεμελιώδεις αυτές αξίες, οι οποίες διέπουν τη λειτουργία των δικαστηρίων και τη διοίκηση της Δικαιοσύνης.
3. Κάθε δικαστική μεταρρύθμιση πρέπει να επιδιώκει μια κατάλληλη ισορροπία μεταξύ των βασικών αξιών του συστήματος απονομής Δικαιοσύνης, ιδίως την ισορροπία μεταξύ αποτελεσματικότητας και ποιότητας των δικαστικών αποφάσεων.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 3, αναφέρεται πως εξετάζεται η δικαστική ανεξαρτησία υπό το πρίσμα του ρόλου της ως εγγυητή της δικαστικής αμεροληψίας και των λοιπών θεμελιωδών αξιών του δικαστικού συστήματος. Καθορίζονται τα όρια για την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ αυτών των αξιών.

Ένα αποτελεσματικό σύστημα απονομής Δικαιοσύνης απαιτεί ποιότητα και αποτελεσματικότητα, ώστε να διασφαλίζεται το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και να προάγεται η δικαιοσύνη και η ισότητα για όλους τους εμπλεκόμενους. Η υψηλή ποιότητα της δικαστικής διαδικασίας προϋποθέτει υψηλά πρότυπα δεοντολογίας και ακεραιότητας των δικαστών, κατάλληλη εκπαίδευση των δικαστών και του προσωπικού των δικαστηρίων, την παροχή δικαιώματος έφεσης σε συμφωνία με την αρχή της τελεσιδικίας, τη διόρθωση σφαλμάτων σε ατομικές υποθέσεις και την ανάπτυξη και διατήρηση ορθών κανόνων δικαίου.

Η αποτελεσματικότητα της δικαστικής διαδικασίας και διοίκησης περιλαμβάνει την άσκηση επιμελούς εποπτείας, ώστε να διατηρείται το κόστος της δίκης σε λογικά επίπεδα, να υπάρχει ορθή διαχείριση του όγκου υποθέσεων, να αποτρέπονται αδικαιολόγητες καθυστερήσεις και να μειώνονται οι καθυστερήσεις και οι εκκρεμότητες των δικαστηρίων.

Η πρόσβαση στη Δικαιοσύνη προϋποθέτει ότι το σύστημα διασφαλίζει πλήρη πρόσβαση στα δικαστήρια, η οποία περιλαμβάνει τις ακόλουθες διαστάσεις: Την οικονομική πρόσβαση, ήτοι την παροχή νομικής βοήθειας σε όσους τη χρειάζονται και μείωση του κόστους δικαστικών υπηρεσιών και τελών. Τη γεωγραφική πρόσβαση, δηλαδή την παροχή δικαστικών υπηρεσιών τόσο σε αστικές περιοχές όσο και σε αγροτικές και απομακρυσμένες περιοχές. Τη δικονομική πρόσβαση, δηλαδή την ύπαρξη κανόνων δικονομίας που επιτρέπουν την πλήρη δυνατότητα παρουσίασης και ακρόασης αποδεικτικών στοιχείων, τη δημιουργία δικαστηρίων μικροδιαφορών για την επίλυση μικρών υποθέσεων με

χαμηλό κόστος και τη νομοθετική πρόβλεψη για συλλογικές αγωγές και δίκες δημόσιου συμφέροντος στις κατάλληλες περιπτώσεις. Την ουσιαστική πρόσβαση, δηλαδή την εξασφάλιση από τον νομοθέτη ουσιαστικών βάσεων αγωγής, ώστε να προασπίζεται το κράτος δικαίου και να προστατεύονται τα δικαιώματα των πολιτών.

Η εμπιστοσύνη του κοινού στα δικαστήρια ενισχύεται μέσω της δημοσιότητας των δικών και των αποφάσεων και του σαφώς καθορισμένου πλαισίου προστασίας των δικαστών από νομικές διώξεις.

Η δικαστική λογοδοσία είναι θεμελιώδης για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης του κοινού στη Δικαιοσύνη. Επιτρέπει στο κοινό να παρακολουθεί και να ελέγχει τη λειτουργία της δικαστικής εξουσίας, μεταξύ άλλων και μέσω των ΜΜΕ. Το περιεχόμενο των δικαστικών αποφάσεων πρέπει, κατά κανόνα, να είναι δημοσίως προσβάσιμο, ώστε να υπόκειται σε δημόσιο έλεγχο. Τα όργανα που ασκούν διοίκηση της Δικαιοσύνης έχουν ειδική ευθύνη ενημέρωσης του κοινού, της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας σχετικά με τη λειτουργία της Δικαιοσύνης. Οι δικαστές οφείλουν να λογοδοτούν για τη συμπεριφορά τους, να σέβονται τα ηθικά πρότυπα συμπεριφοράς και να υπόκεινται σε κατάλληλα και επαρκή πειθαρχικά μέτρα, όπου απαιτείται.

Τα δικαστήρια και οι δικαστές οφείλουν να διασφαλίζουν πλήρη διαφάνεια απέναντι στο κοινό, την ακαδημαϊκή κοινότητα και το νομικό επάγγελμα, με την επιφύλαξη θεμάτων ιδιωτικότητας.

Πρότυπο 4: Διάκριση των εξουσιών

1. Η διάκριση των εξουσιών μεταξύ της δικαστικής, της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας αντανakλά τους συμπληρωματικούς τους ρόλους στη διαφύλαξη της Δημοκρατίας και του κράτους δικαίου.
2. Η αμοιβαία αναγνώριση και ο σεβασμός ανάμεσα στη δικαστική, την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία είναι αναγκαία για την υποστήριξη των συνταγματικών τους ρόλων.
3. Η νομοθετική εξουσία δεν πρέπει να θεσπίζει διατάξεις που παρεμβαίνουν στη δικαστική ανεξαρτησία ή σε άλλες θεμελιώδεις αξίες του κράτους δικαίου και της Δημοκρατίας.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 4, αναφέρεται πως η δικαστική ανεξαρτησία εδράζεται βαθιά στην αρχή της διάκρισης των λειτουργιών μεταξύ της δικαστικής, της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας. Η διάκριση των εξουσιών αποτρέπει την κατάχρηση δημόσιας εξουσίας μέσω της αθέμιτης συγκέντρωσης εξουσίας. Η δικαστική εξουσία πρέπει να ασκεί τον συνταγματικό της ρόλο χωρίς καθοδήγηση από τις άλλες δύο εξουσίες.

Κάθε Κράτος οφείλει να καθορίζει τον ρόλο και τις αρμοδιότητες της δικαστικής εξουσίας σε συνταγματικό επίπεδο ή στο ανώτατο επίπεδο νομοθέτησης. Οι εγγυήσεις της δικαστικής ανεξαρτησίας, όπως η ασφάλεια της θητείας, η προστασία από αστικές ή ποινικές διώξεις και η κατάλληλη και διασφαλισμένη αποζημίωση πρέπει να κατοχυρώνονται συνταγματικά ή με νομοθεσία ύψιστης ισχύος.

Η αρχή της διάκρισης των εξουσιών προϋποθέτει ότι κάθε εξουσία διαθέτει τα κατάλληλα μέσα για να ασκεί τις αρμοδιότητές της και σέβεται τις αρμοδιότητες των άλλων. Η δικαστική εξουσία υποστηρίζει τη νομοθετική εξουσία εφαρμόζοντας τη νομοθεσία σύμφωνα με τις συνταγματικές αρχές σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Έτσι η δικαστική εξουσία ερμηνεύει και αναπτύσσει το δίκαιο εντός των θεσμικά καθορισμένων ορίων του ρόλου της. Πρέπει να απέχει από κάθε παρέμβαση στην πολιτική λειτουργία και αρμοδιότητα των λοιπών εξουσιών. Τα όρια μεταξύ των εξουσιών πρέπει να είναι προσεκτικά καθορισμένα, ώστε κάθε εξουσία να επιτελεί τον ρόλο της χωρίς να διαταράσσει ουσιαστικά τις σχέσεις μεταξύ τους.

Η εκτελεστική εξουσία δεν επιτρέπεται να ασκεί έλεγχο στη δικαστική λειτουργία. Συγκεκριμένα, καμία διοικητική πράξη μπορεί να αλλάξει τη σύνθεση ενός δικαστηρίου με σκοπό τον επηρεασμό της κρίσης του ή την ανατροπή συγκεκριμένων αποφάσεων. Η εκτελεστική εξουσία οφείλει να απέχει από κάθε πράξη ή παράλειψη που αποσκοπεί στην προκαταβολική ρύθμιση μίας διαφοράς που υπάγεται στη δικαστική κρίση (εκτός εάν πρόκειται για εναλλακτική επίλυση διαφορών σε υποθέσεις όπου το Κράτος είναι διάδικος) ή που παρεμποδίζει την εκτέλεση δικαστικής απόφασης. Η εκτελεστική εξουσία δεν πρέπει να προβαίνει σε δηλώσεις που θίγουν την ανεξαρτησία ή την κοινωνική εικόνα

της ανεξαρτησίας είτε μεμονωμένων δικαστών είτε του δικαστικού σώματος στο σύνολό του.

Όλες οι εξουσίες του Κράτους έχουν υποχρέωση να υποστηρίζουν την εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων. Η εκτελεστική και η νομοθετική εξουσία επιτρέπεται να αλληλεπιδρούν με τη δικαστική εξουσία σε τομείς όπως ο διορισμός και η προαγωγή δικαστών, η δικαστική αποζημίωση και η διοίκηση των δικαστηρίων, υπό την προϋπόθεση ότι η πρόθεση ή το αποτέλεσμα αυτών των παρεμβάσεων δεν θίγει την ανεξαρτησία και αμεροληψία των δικαστικών αποφάσεων, ενώ τηρούνται οι λοιποί περιορισμοί που προβλέπονται στα Πρότυπα. Το εύρος αυτών των αλληλεπιδράσεων καθορίζεται από τα υπόλοιπα Πρότυπα.

Πρότυπο 5: Ο ρόλος της Δικαιοσύνης³⁷⁰

1. Η Δικαιοσύνη οφείλει να επιλύει τις διαφορές ερμηνεύοντας και εφαρμόζοντας το δίκαιο με αμεροληψία.
2. Η διατήρηση και ανάπτυξη του δικαίου από τη δικαστική εξουσία μέσω ατομικών αποφάσεων πρέπει να εξασφαλίζει ότι το δίκαιο παρακολουθεί τις σύγχρονες κοινωνικές συνθήκες και προσδοκίες.
3. Οι δικαστικές αποφάσεις πρέπει να προάγουν τη συμμόρφωση και την επίτευξη του κράτους δικαίου, της Δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
4. Η δικαστική εξουσία οφείλει να διαδραματίζει ηγετικό ρόλο στην εξέταση της νομιμότητας της εκτελεστικής δράσης και στην εφαρμογή της νομοθεσίας σύμφωνα με εθνικές, συνταγματικές, ευρωπαϊκές και διεθνείς αρχές.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 5, αναφέρεται πως τα μέρη σε μια δίκη πρέπει να αντιμετωπίζονται αμερόληπτα και να μπορούν να βασίζονται σε προηγούμενες αποφάσεις σε συγκρίσιμες υποθέσεις, ώστε να προβλέπουν τις νομικές συνέπειες των ενεργειών ή παραλείψεών τους. Συνεπώς τα δικαστήρια πρέπει να επιδιώκουν την ισότιμη και ομοιόμορφη ερμηνεία και εφαρμογή του νόμου, ώστε να εξασφαλίζεται νομική βεβαιότητα και προβλεψιμότητα. Παρόλα αυτά, αποκλίσεις στην ερμηνεία μπορεί να υπάρχουν ως μέρος ενός δικαστικού συστήματος που βασίζεται σε δίκτυο δικαστηρίων. Σε περιπτώσεις βαθιών και μακροχρόνιων διαφορών στην ερμηνεία της εθνικής νομολογίας, πρέπει να υπάρχουν μηχανισμοί για την υπέρβαση αυτών των συνεπειών, συμβατοί με το δικαίωμα του ατόμου σε δίκαιη δίκη, π.χ. μέσω δυνατότητας έφεσης ή παραπομπής σε ανώτερα δικαστήρια.

Η αποτυχία στην ανάπτυξη και προσαρμογή της νομολογίας μπορεί να εμποδίσει τη μεταρρύθμιση ή βελτίωση του δικαίου, π.χ. όταν κοινωνικές αλλαγές δημιουργούν επιτακτική ανάγκη για νέα ερμηνεία του νόμου. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η νομική βεβαιότητα και προβλεψιμότητα απαιτούν πειστικούς λόγους για απόκλιση από την ομοιόμορφα εδραιωμένη νομολογία, όμως η επιδίωξη ίσης και ομοιόμορφης ερμηνείας δεν πρέπει να οδηγεί σε αδικαιολόγητη αυστηρότητα. Σε κάθε περίπτωση, η δικαστική

³⁷⁰ Consultative Council of European Judges. (2010). *Magna Carta of judges* (Art. 17). Consultative Council of European Judges. (2019). *Opinion No. 22: The role of judicial assistants*. Consultative Council of European Judges. (2017). *Opinion No. 20: The role of courts with respect to the uniform application of law*. Consultative Council of European Judges. (2010). *Opinion No. 13: The role of judges in the enforcement of judicial decisions*. Consultative Council of European Judges. (2006a). *Opinion No. 9: The role of national judges in ensuring an effective application of international and European law*. Consultative Council of European Judges. (2006b). *Opinion No. 8: The role of judges in the protection of the rule of law and human rights in the context of terrorism*. Council of Europe, Committee of Ministers. (2010). *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: Independence, efficiency and responsibilities* (Recommendation Nos. 59–65).

εξουσία οφείλει να διατηρεί και να αναπτύσσει το δίκαιο εντός των ορίων και αρμοδιοτήτων της.

Ο συνταγματικός ρόλος της δικαστικής εξουσίας είναι η διασφάλιση του κράτους δικαίου και η απόφαση επί των υποθέσεων σύμφωνα με το νομικό πλαίσιο που καθορίζεται από το εθνικό σύνταγμα και τη νομοθεσία. Το νομικό αυτό πλαίσιο στηρίζεται στο μοντέλο της φιλελεύθερης δημοκρατίας και στα ανθρώπινα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ και τις Συνθήκες της Ε.Ε. Τα Πρότυπα αναγνωρίζουν ότι τα δικαστήρια είναι οι τελικοί θεματοφύλακες των εθνικών συνταγματικών, ευρωπαϊκών και διεθνών Αρχών, χωρίς να θίγεται το ειδικό εθνικό πλαίσιο των ευρωπαϊκών κρατών για την εφαρμογή του ευρωπαϊκού και διεθνούς δικαίου.

Η εφαρμογή των δικαστικών αποφάσεων είναι ουσιαστική για τη διατήρηση του κατάλληλου ρόλου της Δικαιοσύνης και του αποτελεσματικού δικαιώματος σε δίκαιη δίκη. Η ουσία ενός ανεξάρτητου δικαστηρίου είναι η εξουσία να εκδίδει δεσμευτική απόφαση, η οποία δεν υπόκειται σε έγκριση ή επικύρωση ούτε υπονομεύεται από εξωγενή παρέμβαση μη δικαστικής Αρχής, συμπεριλαμβανομένης της εκτελεστικής εξουσίας. Η εφαρμογή πρέπει συνεπώς να είναι δίκαιη, ταχεία, αποτελεσματική και αναλογική, χωρίς οποιαδήποτε παρέμβαση από άλλες κρατικές εξουσίες που να αλλάζει τους όρους της απόφασης, με μοναδικές εξαιρέσεις την αμνηστία (που συνήθως χορηγείται από τη νομοθετική εξουσία) και τη χάρη (που ασκείται συνήθως από την εκτελεστική εξουσία).

Η χορήγηση αμνηστίας και η χρήση της χάρης πρέπει να ασκούνται με προσοχή, ώστε να αποφεύγεται η χρήση τους ως παρέμβαση στη λήψη ή στην εκτέλεση της δικαστικής απόφασης. Δεν είναι σκόπιμο το Κοινοβούλιο να ανατρέπει ποινικές καταδίκες μέσω πρωτογενούς νομοθεσίας, όταν παραμένει δυνατή η δικαστική εξέταση και απαλλαγή.

Τα κράτη πρέπει να εφαρμόζουν άμεσα δικαστικές αποφάσεις εναντίον δημόσιων φορέων και να απαιτούν από τον αιτούντα να ζητεί διαδικασίες εκτέλεσης.

Θα πρέπει να υπάρχουν καθαροί νομικοί κανόνες που να ορίζουν τους διαθέσιμους πόρους για την εκτέλεση, τις αρμόδιες Αρχές και τις εφαρμοστέες διαδικασίες.

Οι δικαστές δεν πρέπει να υπόκεινται σε πειθαρχικές διαδικασίες ή άλλες κυρώσεις για τις προσπάθειές τους να εξασφαλίσουν τη σωστή εφαρμογή δικαστικής απόφασης.

Τα όργανα δικαστικής διακυβέρνησης θα πρέπει τακτικά να δημοσιεύουν πληροφορίες σχετικά με την αποτελεσματικότητα της εφαρμογής των δικαστικών αποφάσεων, συμπεριλαμβανομένων αυτών εναντίον δημόσιων φορέων.

Πρότυπο 6: Η δικαστική αμεροληψία

1. Οι δικαστές πρέπει να αποφασίζουν τις υποθέσεις με αμεροληψία και να αποφεύγουν οποιαδήποτε συμπεριφορά ή ενέργεια, εντός ή εκτός δικαστηρίου, που θα μπορούσε λογικά να δημιουργήσει εντύπωση μεροληψίας.
2. Οι δικαστές δεν πρέπει να δικάζουν υπόθεση στην οποία έχουν προσωπικό συμφέρον ή όπου μπορεί να προκύψει εύλογη εντύπωση μεροληψίας λόγω των δραστηριοτήτων τους, των εκφράσεων γνώμης ή των σχέσεων τους.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 6, αναφέρεται πως η δικαστική αμεροληψία αποτελεί ταυτόχρονα ηθικό πρότυπο συμπεριφοράς και νομική αρχή. Οι δικαστές οφείλουν να καταβάλλουν κάθε προσπάθεια, ώστε η συμπεριφορά τους, τόσο εντός όσο και εκτός δικαστηρίου, να διατηρεί και να ενισχύει την εμπιστοσύνη του κοινού, της νομικής κοινότητας και των διαδικών στην αμεροληψία τους. Αυτό περιλαμβάνει τα εξής:

- Οι δικαστές πρέπει να έχουν ανοικτό μυαλό και να μην προδικάζουν αξιώσεις που μπορεί να υποβληθούν από παρόντες ή μελλοντικούς διαδίκους· πρέπει να είναι δεκτικοί σε πειθώ μέσα στα πλαίσια του νόμου.
- Οι δικαστές πρέπει να ενεργούν και να φαίνονται ότι ενεργούν σε όλα τα θέματα χωρίς εύννοια, μεροληψία ή προκατάληψη.
- Οι δικαστές πρέπει να αποφασίζουν χωρίς επιρροή από οποιοδήποτε μέρος που δεν συμμετέχει στη δίκη.
- Οι δικαστές πρέπει να ακούνε τα μέρη με ίσους όρους και να αποφεύγουν κάθε διάκριση κατά την έκδοση αποφάσεων.

Η δικαστική αμεροληψία συμβάλλει στην αντιδικία και διασφαλίζει ότι η επίλυση διαφορών βασίζεται αποκλειστικά στα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης. Ενισχύει την αποδοχή των δικαστικών αποφάσεων και της δικαστικής εξουσίας. Η υποκειμενική ή προσωπική δικαστική αμεροληψία θεωρείται δεδομένη, εκτός εάν υπάρξουν αποδείξεις που αποδεικνύουν το αντίθετο.

Η διαπίστωση μεροληψίας ή εντύπωσης μεροληψίας απαιτεί κάθε δικαστής να αποκλειστεί από την εκδίκαση και την απόφαση της υπόθεσης. Τέτοια διαπίστωση πρέπει να γίνεται όταν, υπό τις σχετικές περιστάσεις, υπάρχει εύλογος φόβος ότι ένας δίκαιος και αμερόληπτος παρατηρητής θα πίστευε πως ο/η δικαστής δεν θα ήταν αμερόληπτος/η στην επίλυση της διαφοράς. Το ερώτημα εάν μια εμφάνιση μεροληψίας είναι ικανή να αποκλείσει δικαστή από την εκδίκαση της υπόθεσης έχει αποτελέσει αντικείμενο εκτενούς νομολογίας τόσο των εθνικών δικαστηρίων όσο και του ΕΔΔΑ και του ΔΕΕ.

Οι δικαστές πρέπει να αποχωρούν από τη δίκη, όταν είναι απαραίτητο για να διασφαλιστεί ότι η Δικαιοσύνη είναι και φαίνεται να είναι, ανεξάρτητη και αμερόληπτη, λαμβάνοντας υπόψη ανησυχίες που σχετίζονται με περιστάσεις στη δημόσια, ιδιωτική ή επαγγελματική ζωή των δικαστών. Οι δικαστές πρέπει να επιδιώκουν να ελαχιστοποιούν τις καταστάσεις όπου καλούνται να αποχωρήσουν.

Η δικαστική αμεροληψία εστιάζει στη σχέση μεταξύ δικαστή και διαδίκου. Πρέπει να υποστηρίζεται από δίκαιες διαδικασίες που διασφαλίζουν ότι κάθε μέρος έχει εύλογη ευκαιρία να παρουσιάσει την υπόθεσή του χωρίς να υφίσταται μειονεκτήματα σε σχέση με τους αντιπάλους του.

Πρότυπο 7: Εγγυήσεις της δικαστικής θέσης

1. Οι συνθήκες του δικαστικού αξιώματος, συμπεριλαμβανομένων των κατάλληλων συνθηκών εργασίας, είναι σημαντικές για την ανεξαρτησία, την αποτελεσματική λειτουργία και την εμπιστοσύνη του κοινού προς τη Δικαιοσύνη.
2. Η δικαστική ανεξαρτησία, η ασφάλεια της θητείας και η κατάλληλη αμοιβή πρέπει να κατοχυρώνονται συνταγματικά ή να διασφαλίζονται με νόμο. Ο προηγούμενα υφιστάμενος νόμος πρέπει να καλύπτει την αμοιβή· τη διάρκεια της θητείας· τις διαδικασίες επιλογής, προαγωγής και αξιολόγησης απόδοσης· και τη διαδικασία εξέτασης μεταθέσεων, πειθαρχικών ποινών, αναστολής και απομάκρυνσης των δικαστών.
3. Νομοθετικές αλλαγές στους όρους και τις προϋποθέσεις της δικαστικής υπηρεσίας/αξιώματος δεν πρέπει να εφαρμόζονται σε δικαστές που ήδη κατέχουν το αξίωμα, εκτός εάν οι αλλαγές αποτελούν μέρος γενικού και ανάλογου μέτρου που εφαρμόζεται σε όλους τους τομείς της δημόσιας υπηρεσίας και δεν στοχεύουν ειδικά τους δικαστές ή εάν οι αλλαγές έχουν αδιαμφισβήτητο αποτέλεσμα τη βελτίωση των συνθηκών της δικαστικής υπηρεσίας.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 7, αναφέρεται πως οι συνθήκες του δικαστικού αξιώματος πρέπει να εξασφαλίζουν όχι μόνον τους υλικούς και προσωπικούς πόρους που απαιτούνται για την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων, αλλά και ένα ασφαλές και δίκαιο εργασιακό περιβάλλον.

Η οργάνωση της Δικαιοσύνης πρέπει, στον πυρήνα της, να κατοχυρώνεται συνταγματικά ή μέσω νόμου που εκπορεύεται από το Κοινοβούλιο. Η ανεξαρτησία που διασφαλίζεται δια του νόμου προϋποθέτει επίσης ότι οι δικαστές έχουν το δικαίωμα να προσφύγουν ενώπιον ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου για τον έλεγχο της νομιμότητας οποιασδήποτε απόφασης σχετικής με τις συνθήκες εργασίας ή τη θητεία τους.

Οι εγγυήσεις αυτού του Προτύπου εξετάζονται ειδικότερα στα επόμενα Πρότυπα.

Πρότυπο 8: Ασφάλεια θητείας και αμετάθετο³⁷¹

1. Ο διορισμός των δικαστών πρέπει, κατά κανόνα, να ισχύει έως τη συνταξιοδότηση, σε ηλικία που έχει καθοριστεί από τον νόμο κατά τον χρόνο του διορισμού και να υπόκειται σε παύση μόνον για σπουδαίο λόγο.
2. Η παύση για σπουδαίο λόγο πρέπει να περιορίζεται σε περιπτώσεις ανικανότητας ή σοβαρού παραπτώματος που καθιστά τον/τη δικαστή ακατάλληλο/η για την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων.
3. Οι λόγοι παύσης και η σχετική διαδικασία πρέπει να προβλέπονται ρητά από τον νόμο, να βασίζονται σε αντικειμενικά και επαληθεύσιμα κριτήρια και η διαδικασία παύσης να πληροί τις απαιτήσεις δίκαιης δίκης.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 8, αναφέρεται πως η ασφάλεια θητείας λειτουργεί ως θεμέλιο ενάντια σε εξωτερικές πιέσεις και εξασφαλίζει ότι οι δικαστές δεν αντιμετωπίζουν πραγματικές ή φαινομενικές συγκρούσεις συμφερόντων λόγω αβεβαιότητας σχετικά με την ανανέωση της θητείας τους.

Η ηλικία συνταξιοδότησης πρέπει να καθορίζεται από τον νόμο και να μην μπορεί να μειώνεται αναδρομικά, καθώς αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει μέσο απομάκρυνσης εκ των υστέρων. Οποιαδήποτε μείωση της ηλικίας συνταξιοδότησης, δεν μπορεί να εφαρμόζεται σε ήδη διορισμένους δικαστές χωρίς τη συναίνεσή τους.

Η εφαρμογή δοκιμαστικής περιόδου σε ήδη υπηρετούντες δικαστές πρέπει, εάν είναι δυνατόν, να αποφεύγεται, καθώς μπορεί να υπονομεύσει τη δικαστική ανεξαρτησία. Όταν υπάρχει, η δοκιμαστική περίοδος πρέπει να είναι σύντομη και η απόφαση για μονιμοποίηση να λαμβάνεται με δίκαιη και διαφανή διαδικασία, που προβλέπεται προγενέστερα από τον νόμο. Η απόρριψη μονιμοποίησης πρέπει να βασίζεται σε αντικειμενικά κριτήρια και να έχει τις ίδιες διαδικαστικές εγγυήσεις με αυτές της απόλυσης

³⁷¹ United Nations Office on Drugs and Crime. (2007). *Bangalore principles of judicial conduct* (and accompanying commentary and implementation measures) (as endorsed by UN ECOSOC 2006/23). Bingham Centre for the Rule of Law. (2015). *The appointment, tenure and removal of judges under Commonwealth principles: A compendium and analysis of best practice*. Consultative Council of European Judges. (2001). *Opinion No. 1: Standards concerning the independence of the judiciary and the irremovability of judges* (paras. 46–60). Council of Europe, Committee of Ministers. (2010). *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: Independence, efficiency and responsibilities* (Recommendation Nos. 49–52 and 69). European Network of Councils for the Judiciary. (2017). *Distillation of ENCJ principles, recommendations and guidelines 2004–2017* (paras. 33–34). International Association of Judges. (2017). *Universal charter of the judge* (originally adopted 17 November 1999, updated 2017). United Nations. (2003). *United Nations convention against corruption*. United Nations, Human Rights Committee. (2007, August 23). *General comment No. 32 on Article 14: Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial* (UN Doc. CCPR/C/GC/32). Venice Commission. (2023). *Compilation of Venice Commission opinions and reports concerning judges* (CDL-PI(2023)019) (pp. 21–25; pp. 64–66). Venice Commission. (2010). *Report on the independence of the judicial system. Part I: The independence of judges* (CDL-AD(2010)004). Venice Commission. (2007). *Report on judicial appointments* (CDL-AD(2007)028).

Η δοκιμαστική περίοδος για μελλοντικούς δικαστές που δεν έχουν αρμοδιότητα να εκδίδουν αποφάσεις, θεωρείται ανεκτή.

Διορισμοί με περιορισμένη θητεία μπορεί να είναι αποδεκτοί εφόσον είναι μεγάλης διάρκειας, κατά προτίμηση μη ανανεώσιμοι, περιορίζονται σε εξαιρετικές και προσωρινές ανάγκες του δικαστικού συστήματος, που δεν μπορούν να καλυφθούν μέσω κανονικού προγραμματισμού προσωπικού και η θητεία ορίζεται αναλογικά με τη διάρκεια της ανάγκης. Εάν όμως προβλέπεται ανανεώσιμη θητεία, η απόφαση ανανέωσης ή απόλυσης πρέπει να βασίζεται σε αξιοκρατικά κριτήρια και σε δίκαιη, διαφανή διαδικασία που ορίζεται προγενέστερα από τον νόμο. Οι δικαστές με περιορισμένη θητεία πρέπει να απολαμβάνουν τις ίδιες διασφαλίσεις με τους μόνιμους δικαστές, τόσο στον διορισμό όσο και στην πιθανή απόλυση.

Το αμετάθετο αποτελεί βασική εγγύηση για την εξωτερική και εσωτερική ανεξαρτησία και απαιτεί ότι οι δικαστές παραμένουν στη θέση τους για προκαθορισμένη από τον νόμο θητεία. Η απόλυση επιτρέπεται μόνον για δημόσιο συμφέρον, σε περίπτωση πειθαρχικής κύρωσης ή ανικανότητας που τους καθιστά ακατάλληλους. Υπάρχει συμβατότητα διαδικαστικών εγγυήσεων και στις δύο περιπτώσεις. Η αρχή του αμετάθετου ισχύει για όλους τους δικαστές, περιλαμβανομένων των Προέδρων δικαστηρίων.

Η απομάκρυνση για λόγους ανικανότητας δεν θεωρείται πειθαρχική. Ωστόσο θέματα υγείας ή άλλα ζητήματα ανικανότητας μπορεί να υπονομεύσουν τη διοίκηση της Δικαιοσύνης και τη δημόσια εμπιστοσύνη. Επομένως πρέπει να εφαρμόζονται οι ίδιες διαδικαστικές εγγυήσεις με αυτές σε πειθαρχικές υποθέσεις. Σε περιπτώσεις γνωστής αναπηρίας, η αξιολόγηση της ανικανότητας πρέπει να λαμβάνει υπόψη κατάλληλες διευκολύνσεις.

Κανονικά, δικαστής μπορεί να μετατεθεί, να αλλάξει καθήκοντα ή να μεταφερθεί σε άλλη τοποθεσία χωρίς ίδια συναίνεση. Η μη συναινετική μετάθεση επιτρέπεται μόνον σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όταν υπάρχουν συστηματικές ανάγκες για αποδοτικότητα, βελτίωση διαδικασιών ή διεύρυνση της πρόσβασης σε δίκη ή προσωρινή υποστήριξη γειτονικού δικαστηρίου. Τέτοιες μετακινήσεις πρέπει να μην υποκρύπτουν πειθαρχική κύρωση, να μην επηρεάζουν την ανεξαρτησία ή αμεροληψία, να μην αποθαρρύνουν (chilling effect) τους δικαστές.

Σχετικά με το εν λόγω Πρότυπο, αναφέρεται, μεταξύ άλλων και η απόφαση του ΔΕΕ στην C-286/12 *European Commission v. Hungary* [2012], 06.11.2012, στην οποία αποφασίστηκε ότι η Ουγγαρία, θεσπίζοντας εθνική ρύθμιση που επιβάλλει την παύση με τη συμπλήρωση του 62ου έτους της επαγγελματικής δραστηριότητας των δικαστών, εισαγγελέων και συμβολαιογράφων, γεγονός που συνεπάγεται διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας η οποία δεν είναι ανάλογη προς τους επιδιωκόμενους σκοπούς, είχε παραβεί τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 2 και 6, παράγραφος 1, της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία.

Πρότυπο 9: Όρια δικαστικής ευθύνης³⁷²

Οι δικαστές πρέπει να απολαμβάνουν προστασία από αστικές αγωγές και/ή ποινικές διώξεις για πράξεις ή παραλείψεις που τελέστηκαν καλόπιστα κατά την άσκηση των δικαστικών τους καθηκόντων.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 9, αναφέρεται πως η προστασία από αγωγές επιτρέπει στους δικαστές να ασκούν τα καθήκοντά τους χωρίς εκφοβισμό ή φόβο μελλοντικών δικαστικών διώξεων για αποφάσεις που λαμβάνουν νομίμως.

Αυτή η προστασία ενισχύει την ανεξαρτησία των δικαστών, τους θωρακίζει απέναντι σε αντίποινα ή καταχρηστικές αγωγές, προϋποθέτει την ύπαρξη επαρκών ένδικων μέσων (όπως η έφεση) κατά της ίδιας της απόφασης και όχι κατά του προσώπου. Η επανεξέταση αποφάσεων πρέπει κατά κανόνα να γίνεται μέσω ένδικων μέσων. Σε περιπτώσεις που δεν υπάρχει δυνατότητα προσφυγής και παραμένει αδικία, ενδέχεται να υφίσταται αξίωση κατά του Κράτους. Η προστασία μπορεί να επεκτείνεται και σε δικαστικούς υπαλλήλους, όταν ενεργούν υπό τη δικαστική ευθύνη ή εντολή.

Η προστασία από αγωγές διασφαλίζει την ανεξαρτησία, χωρίς να καθιστά τους δικαστές υπεράνω του νόμου. Δεν εξισώνεται με ατιμωρησία. Δεν ισχύει σε περιπτώσεις όπου οι δικαστές παραβιάζουν τον αστικό ή ποινικό νόμο εκτός καθηκόντων.

Στην Ευρώπη, οι νομικές ρυθμίσεις διαφέρουν. Σε κάποιες χώρες, απαγορεύεται κάθε ποινική δίωξη για πράξεις κατά την άσκηση των καθηκόντων. Άλλες επιτρέπουν δίωξη μόνον για ορισμένα αδικήματα, όχι όμως για το περιεχόμενο των αποφάσεων. Κάποιες απαιτούν έγκριση ανεξάρτητης δικαστικής Αρχής για να διωχθεί δικαστής. Το Πρότυπο υιοθετεί τη θέση ότι πράξεις που συνιστούν εγκλήματα δεν καλύπτονται από προστασία. Ωστόσο πρέπει να προβλέπονται ειδικοί μηχανισμοί ποινικής προστασίας, ώστε να αποτρέπεται η καταχρηστική ποινική δίωξη δικαστών. Στο αστικό δίκαιο, προτείνεται ασυλία για αγωγές αποζημίωσης, εφόσον η πράξη τελέστηκε καλόπιστα και κατά την άσκηση των καθηκόντων.

³⁷² United Nations Office on Drugs and Crime. (2007). *Bangalore principles of judicial conduct* (and accompanying commentary and implementation measures) (as endorsed by UN ECOSOC 2006/23). Consultative Council of European Judges. (2010). *Magna Carta of judges*. Consultative Council of European Judges. (2018). *Opinion No. 21: Preventing corruption among judges* (paras. 48–51). Consultative Council of European Judges. (2002). *Opinion No. 3: The principles and rules governing judges' professional conduct, in particular ethics, incompatible behaviour and impartiality* (paras. 51–57). Council of Europe, Committee of Ministers. (2010). *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: Independence, efficiency and responsibilities* (Recommendation Nos. 66–71). Council of Europe. (1998). *European charter on the statute for judges*. United Nations. (2003). *United Nations convention against corruption*. International Association of Judges. (2017). *Universal charter of the judge* (originally adopted 17 November 1999, updated 2017). Venice Commission. (2023). *Compilation of Venice Commission opinions and reports concerning judges* (CDL-PI(2023)019) (pp. 30–34).

Η προστασία ισχύει και για διοικητικές δικαστικές ενέργειες (π.χ. κατανομή υποθέσεων, οργάνωση ακροάσεων), όταν σχετίζονται άμεσα με τη δικαστική λειτουργία. Η προστασία δεν είναι απόλυτη, συνεπώς εξαιρούνται κακόβουλες πράξεις, κατάχρηση εξουσίας, εσκεμμένες υπερβάσεις αρμοδιοτήτων, διαφθορά. Όταν η προστασία δεν είναι απόλυτη, πρέπει να ορίζονται σαφή και αντικειμενικά κριτήρια για την άρση της προστασίας και υψηλό αποδεικτικό όριο για την απόδειξη παράβασης. Η απόφαση για την ύπαρξη προστασίας πρέπει να λαμβάνεται από ανεξάρτητο όργανο, στο οποίο να μετέχουν κυρίως δικαστές, αλλά και εκπρόσωποι της κοινωνίας, για ενίσχυση της δημόσιας εμπιστοσύνης. Ο/Η δικαστής πρέπει να έχει δικαίωμα προσφυγής ή αναθεώρησης της απόφασης.

Η προστασία από αγωγές δεν αποκλείει πειθαρχικό έλεγχο για ανάρμοστη συμπεριφορά. Ακόμη και εάν δεν προβλέπεται αστική ή ποινική ευθύνη, ο/η δικαστής μπορεί να λογοδοτεί πειθαρχικά. Το σύστημα πειθαρχικών διαδικασιών πρέπει να είναι δίκαιο και διαφανές, προσβάσιμο σε πολίτες που επιθυμούν να υποβάλουν καταγγελίες για σφάλματα απονομής της Δικαιοσύνης.

Σε περιπτώσεις μη εφέσιμων δικαστικών λαθών, μπορεί να υπάρχει ευθύνη του Κράτους (κι όχι των δικαστών). Το Κράτος δεν πρέπει να αναζητά αποζημίωση από τους δικαστές παρά μόνον σε περιπτώσεις δόλου και μόνον με έγκριση ανεξάρτητης Αρχής με δικαστική συμμετοχή. Αυτό διασφαλίζει ότι τέτοιες αγωγές δεν θα χρησιμοποιούνται καταχρηστικά.

Στο πλαίσιο του Προτύπου 9, λήφθηκε υπόψη, μεταξύ άλλων, η απόφαση του ΔΕΕ στην C-379/10 *Commission v. Italy* [2011] 24.11.2011, στην οποία αποφασίστηκε ότι, αποκλείοντας κάθε ευθύνη του ιταλικού Κράτους για ζημίες που προκλήθηκαν σε ιδιώτες από παραβίαση του δικαίου της Ένωσης εκ μέρους εθνικού δικαστηρίου που αποφαινεται σε τελευταίο βαθμό, όταν η παραβίαση αυτή προκύπτει από ερμηνεία των κανόνων δικαίου ή από εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και των αποδείξεων που διενεργήθηκε από το εν λόγω δικαστήριο και περιορίζοντας την ευθύνη αυτή μόνον στις περιπτώσεις δόλου ή βαριάς αμέλειας, σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 2, του (ιταλικού) υπό αναφορά νόμου περί αποζημίωσης για ζημίες που προκλήθηκαν κατά την άσκηση δικαστικών καθηκόντων και της αστικής ευθύνης των δικαστικών λειτουργών, η Ιταλία παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει δυνάμει της γενικής αρχής περί ευθύνης των κρατών μελών για παραβίαση του δικαίου της Ένωσης από ένα εκ των δικαστηρίων τους που αποφαινεται σε τελευταίο βαθμό.

Πρότυπο 10: Κατάλληλη και προστατευμένη αμοιβή³⁷³

1. Η δικαστική αμοιβή πρέπει να είναι κατάλληλη, ώστε να διασφαλίζεται η υλική ασφάλεια των δικαστών και να λειτουργεί ως ασπίδα απέναντι σε αθέμιτες πιέσεις.
2. Η αμοιβή πρέπει να είναι ανάλογη με τις ευθύνες που συνεπάγεται το δικαστικό λειτούργημα και να βασίζεται σε αντικειμενικά και διαφανή κριτήρια.
3. Η αμοιβή των δικαστών πρέπει να είναι αρκετά υψηλή, ώστε να προσελκύει και να διατηρεί ικανά άτομα στη δικαστική υπηρεσία. Πρέπει να διασφαλίζεται η προοδευτική εξέλιξή της με την πάροδο του χρόνου, με τακτική αναπροσαρμογή των μισθών και των συντάξεων, σύμφωνα με το κόστος ζωής.
4. Οι κύριοι κανόνες για τη δικαστική αμοιβή πρέπει να καθορίζονται και να διασφαλίζονται με νόμο, σε συνταγματικό ή ανώτατο νομοθετικό επίπεδο.
5. Η δικαστική αμοιβή –συμπεριλαμβανομένων των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων – δεν μπορεί να μειωθεί, ούτε κατά τη διάρκεια ούτε μετά τη λήξη της δικαστικής θητείας, παρά μόνον σε περίπτωση σοβαρής οικονομικής κρίσης στη χώρα και τότε μόνον ως προσωρινό μέτρο.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 10, αναφέρεται πως η δικαστική αμοιβή περιλαμβάνει τον βασικό μισθό (σταθερό και ανεξάρτητο από τη δικαστική απόδοση), τη σύνταξη (αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της αμοιβής), το επίδομα θέσης ευθύνης (μπορεί να προστίθεται για διοικητικά ή ηγετικά καθήκοντα, π.χ. Πρόεδρος δικαστηρίου), το μπόνους απόδοσης (μπορεί να δοθεί μόνον από ανεξάρτητη δικαστική Αρχή, βάσει δίκαιων, αντικειμενικών, προδιατυπωμένων και διαφανών κριτηρίων). Απαγορεύονται τα αυθαίρετα ή διακριτικά κριτήρια στη χορήγηση.

³⁷³ European Network of Councils for the Judiciary. (2016). *Annex I to the ENCJ report 2015–2016: Funding of the judiciary: Summary of international and ENCJ sources* (paras. 8–12). European Network of Councils for the Judiciary. (2017). *Distillation of ENCJ principles, recommendations and guidelines 2004–2017* (paras. 31–32). Consultative Council of European Judges. (2010). *Magna Carta of judges* (para. 7). Consultative Council of European Judges. (2018). *Opinion No. 21: Preventing corruption among judges* (para. 19). Consultative Council of European Judges. (2001). *Opinion No. 1: Standards concerning the independence of the judiciary and the irremovability of judges* (paras. 61–62). Council of Europe, Committee of Ministers. (2010). *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: Independence, efficiency and responsibilities* (Recommendation Nos. 53–55). Council of Europe. (1998). *European charter on the statute for judges*. International Bar Association. (1982). *Minimum standards of judicial independence*. United Nations, Human Rights Committee. (2007, August 23). *General comment No. 32 on Article 14: Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial* (UN Doc. CCPR/C/GC/32). United Nations. (1985). *Basic principles on the independence of the judiciary*. Endorsed by General Assembly resolutions 40/32 and 40/146 (UN Doc. A/CONF.121/22/Rev.1 at 59). Venice Commission. (2023). *Compilation of Venice Commission opinions and reports concerning judges* (CDL-PI(2023)019) (pp. 66–67). Venice Commission. (2018). *Compilation of Venice Commission opinions and reports concerning courts and judges* (CDL-PI(2018)008). Venice Commission. (2010). *Report on the independence of the judicial system. Part I: The independence of judges* (CDL-AD(2010)004).

Τα κριτήρια καθορισμού της αμοιβής πρέπει να είναι αντικειμενικά, διαφανή και καθορισμένα με νόμο. Τα παραδείγματα αναφέρονται στο επίπεδο δικαστηρίου / θέση στην ιεραρχία, την αρχαιότητα, τη σύγκριση με μισθούς ανώτερων δημόσιων λειτουργών. Απαγορεύονται υποκειμενικές αξιολογήσεις. Πρέπει να εξασφαλίζεται λογική αμοιβή κατά την ασθένεια ή άδεια γονέα/φροντιστή. Η σύνταξη πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πλησιέστερη στον τελευταίο μισθό. Η επαγγελματική αξιολόγηση δεν πρέπει να επηρεάζει τον βασικό μισθό ή τη σύνταξη. Τα κριτήρια για τυχόν μπόνους πρέπει να βασίζονται σε ποιοτικούς και ποσοτικούς δείκτες, όχι μόνον στην «παραγωγικότητα». Πρέπει να υπάρχει περιοδική ανεξάρτητη αναθεώρηση των αποδοχών. Επίσης πρέπει να υπάρχει διασφάλιση τακτικής αναπροσαρμογής (indexation) σε σχέση με το κόστος ζωής. Η δικαστική εξουσία θα πρέπει να συμμετέχει στις σχετικές συζητήσεις/διαπραγματεύσεις.

Η αμοιβή πρέπει να είναι επαρκής, ώστε οι δικαστές να μην χρειάζεται να αναζητούν άλλες πηγές εισοδήματος – κάτι που θα μπορούσε να διακυβεύσει την αμεροληψία τους. Η μείωση αποδοχών επιτρέπεται μόνον σε περίπτωση σοβαρής οικονομικής κρίσης, εφόσον δεν στοχεύει τους δικαστές ειδικά, εφαρμόζεται γενικά και αναλογικά στο σύνολο της δημόσιας διοίκησης και είναι περιορισμένης χρονικής διάρκειας.

Οι μισθοί και οι συντάξεις των δικαστών πρέπει να διασφαλίζονται σε συνταγματικό ή ανώτατο νομοθετικό επίπεδο. Μπορούν να θεσπιστούν ειδικές διατάξεις για να αποτραπούν στοχευμένες μειώσεις που πλήττουν τη δικαστική ανεξαρτησία.

Khoniakina v. Georgia [17767/08], 19.06.2012

Η προσφεύγουσα υπηρέτησε ως δικαστής του Ανώτατου Δικαστηρίου της Γεωργίας από το 1956, αρχικά όταν η χώρα αποτελούσε μέρος της Σοβιετικής Ένωσης και αργότερα μετά την ανεξαρτησία της. Στις 4 Μαΐου 2000, αποσύρθηκε λόγω ηλικίας και, δυνάμει σχετικού νόμου, της χορηγήθηκε σύνταξη ίση με τον τελευταίο της μισθό. Η αρχική διατύπωση της διάταξης του νόμου που ίσχυε κατά την αποχώρηση της προσφεύγουσας, προέβλεπε ότι, κατά τη συνταξιοδότησή του, δικαστής του Ανώτατου Δικαστηρίου δικαιούται ισόβια σύνταξη ίση με τον τελευταίο μισθό και προσαρμοζόμενη σύμφωνα με τις μεταβολές στις μισθολογικές κλίμακες των εν ενεργεία δικαστών του Ανώτατου Δικαστηρίου. Η διάταξη τροποποιήθηκε επανειλημμένα. Στο πλαίσιο μίας εκ των τροποποιήσεων, η δεύτερη ρήτρα του (η ρήτρα προσαρμογής) αφαιρέθηκε. Αργότερα, επανεισήχθη σε ελαφρώς τροποποιημένη μορφή, επεκτείνοντας το όφελος της προσαρμογής, εκτός από τους συνταξιούχους δικαστές του Ανώτατου Δικαστηρίου και σε όσους αποδέχονταν να παραιτηθούν μεταξύ συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, υπό τον όρο ότι είχαν υπηρετήσει τουλάχιστον τρία έτη. Με μετέπειτα τροποποίηση η διατύπωση ήταν πως Δικαστής του Ανώτατου Δικαστηρίου που έχει συνταξιοδοτηθεί είτε λόγω συμπλήρωσης του ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης είτε λόγω λήξης της θητείας του, δικαιούται κρατική αποζημίωση συγκεκριμένου ύψους. Άλλη διάταξη που τροποποιήθηκε την ίδια στιγμή προέβλεπε ότι οι δικαστές που παραιτήθηκαν κατά τη συγκεκριμένη περίοδο θα λάμβαναν κρατική αποζημίωση ίση με τον τελευταίο τους μισθό, για το υπόλοιπο της θητείας που θα είχαν υπηρετήσει, εάν παρέμεναν στη θέση τους· μετά τη λήξη της περιόδου αυτής, η αποζημίωση θα επαναυπολογιζόταν σύμφωνα με την τελευταία εκδοχή της

προαναφερόμενης διάταξης. Σε αντίθεση με προηγούμενες τροποποιήσεις, η εκδοχή της διάταξης είχε αναδρομική ισχύ, βάσει άρθρου που προστέθηκε την ίδια ημέρα.

Η προσφεύγουσα, δυσαρεστημένη με τη διαδικασία πληρωμής της σύνταξής της, άσκησε αγωγή κατά του Κράτους, ζητώντας αποζημίωση για υλική ζημία και αμφισβητώντας τη νομιμότητα της εφαρμογής σε βάρος της τροποποίησης. Επικαλούμενη την αρχική εκδοχή της διάταξης, ζήτησε προσαρμογή της σύνταξής της σύμφωνα με τις αυξήσεις μισθών των δικαστών του Ανώτατου Δικαστηρίου μετά τη συνταξιοδότησή της και καταβολή των αντίστοιχων αναδρομικών. Ως εναγόμενο συμμετείχε το Κρατικό Ταμείο Κοινωνικής Ασφάλισης (το Ταμείο). Το Πρωτοδικείο έκανε δεκτή εν μέρει την αγωγή της, κρίνοντας, μεταξύ άλλων, ότι η τροποποίηση δεν μπορούσε να έχει αναδρομική ισχύ, καθώς αφαιρώντας τη ρήτρα προσαρμογής, επιδείνωνε τη θέση της προσφεύγουσας. Το Εφετείο της Τιφλίδας ανέτρεψε την πρωτόδικη απόφαση, θεωρώντας ότι δεν υπήρχε επιδείνωση της προϋπάρχουσας κατάστασής της. Κατόπιν αναίρεσης, τριμελές τμήμα της Διοικητικής Διεύθυνσης του Ανώτατου Δικαστηρίου (η πλειοψηφία), με πλειοψηφία, εξαφάνισε την απόφαση και έκανε πλήρως δεκτή την αγωγή της. Η πλειοψηφία έκρινε ότι η αρχική τροποποίηση δεν είχε αναδρομική ισχύ, ότι τα δικαιώματα της προσφεύγουσας θεμελιώθηκαν κατά τη συνταξιοδότησή της το 2000 και ότι η ρήτρα προσαρμογής προστάτευε όχι μόνον την κοινωνική ασφάλιση αλλά και την ανεξαρτησία και αμεροληψία της Δικαιοσύνης. Ένας δικαστής S μειοψήφησε, υποστηρίζοντας ότι η αφαίρεση της ρήτρας δεν συνεπαγόταν κατ' ανάγκην επιδείνωση και ότι ήταν δυνατή και μείωση της σύνταξης· θεώρησε δε ότι η τροποποίηση μπορούσε να εφαρμοστεί στην περίπτωση της. Η απόφαση υποχρέωσε το Ταμείο να καταβάλει όλα τα αναδρομικά, τα οποία καταβλήθηκαν εμπρόθεσμα. Μετέπειτα, το Ταμείο, επικαλούμενο την τελευταία τροποποίηση, καθόρισε τη σύνταξη της προσφεύγουσας στο συγκεκριμένο ποσό, ως η τροποποίηση. Η προσφεύγουσα άσκησε νέα αγωγή αποζημίωσης. Το Πρωτοδικείο απέρριψε την αγωγή ως προδήλως αβάσιμη, με αιτιολογία αντίστοιχη με τη μειοψηφία του δικαστή S, το Εφετείο επικύρωσε, θεωρώντας ότι το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αρ. 1 δεν εγγυάται δικαίωμα σε σύνταξη συγκεκριμένου ύψους και η αναίρεση απορρίφθηκε ως απαράδεκτη χωρίς προφορική διαδικασία, χωρίς ειδική απάντηση στα επιχειρήματά της. Ζήτησε την εξαίρεση του δικαστή S. λόγω προηγούμενης γνώμης του, αλλά το Ανώτατο Δικαστήριο απέρριψε το αίτημα, θεωρώντας ότι η προηγούμενη μειοψηφία του δεν αποδείκνυε μεροληψία.

Στο ΕΔΔΑ, όπου κατέληξε η υπόθεση, δεν διαπιστώθηκε παράβαση. Το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ δεν εγγυάται δικαίωμα σε σύνταξη συγκεκριμένου ύψους. Όμως όταν η εσωτερική νομοθεσία προβλέπει την καταβολή σύνταξης ως δικαίωμα, αυτό δημιουργεί «περιουσιακό δικαίωμα» που προστατεύεται από το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου. Μείωση ή κατάργηση της σύνταξης αποτελεί παρέμβαση που χρειάζεται αιτιολόγηση και πρέπει να είναι νόμιμη, να εξυπηρετεί θεμιτό σκοπό δημόσιου συμφέροντος και να τηρεί την αρχή της αναλογικότητας («δίκαιη ισορροπία» χωρίς υπέρμετρο βάρος στον ενδιαφερόμενο). Η αρχική εκδοχή της διάταξης έδινε στην προσφεύγουσα ισόβια σύνταξη ίση με τον τελευταίο μισθό της και αναπροσαρμοζόμενη με τις αυξήσεις των εν ενεργεία δικαστών. Μετέπειτα καταργήθηκε η ρήτρα αναπροσαρμογής, με αποτέλεσμα η σύνταξή της να μην αυξάνεται παρά τις αυξήσεις μισθών των υπηρετούντων. Υπήρξε παρέμβαση στην ειρηνική απόλαυση περιουσίας της. Η παρέμβαση βασίστηκε σε σαφή και ακριβή νομοθετική διάταξη. Δεν υπήρχε εκκρεμής δίκη για την εν λόγω τροποποίηση όταν

θεσπίστηκε (η πρώτη διαφορά της αφορούσε παλαιότερη τροποποίηση), επομένως πληρούνταν η απαίτηση νομιμότητας· δεν υπήρξε προφανής αυθαιρεσία. Η κατάργηση της ρήτρας αναπροσαρμογής αποσκοπούσε στη βιωσιμότητα του δημόσιου προϋπολογισμού και στον εξορθολογισμό των δαπανών. Το ΕΔΔΑ αποδέχθηκε τον σκοπό αυτό ως θεμιτό, δίνοντας ευρύ περιθώριο εκτίμησης στο Κράτος σε θέματα κοινωνικοοικονομικής πολιτικής. Η νέα σταθερή σύνταξη υπερέβαινε ελαφρά τον τελευταίο μισθό της πριν τη συνταξιοδότηση και παρέμενε πολύ υψηλότερη από τον μέσο όρο συντάξεων στη Γεωργία. Διατηρήθηκε η «ειδική» και ευνοϊκή μεταχείριση των συνταξιούχων δικαστών. Η τροποποίηση εντασσόταν σε ευρύτερη μεταρρύθμιση που αφορούσε 850 άλλους συνταξιούχους δημόσιους λειτουργούς – άρα η προσφεύγουσα δεν υπέστη ατομικό και υπέρμετρο βάρος. Το μέτρο δεν έθιξε την ουσία του ειδικού συνταξιοδοτικού δικαιώματός της. Συνεπώς η κατάργηση της ρήτρας αναπροσαρμογής ήταν νόμιμη, εξυπηρετούσε θεμιτό σκοπό και δεν ήταν δυσανάλογη, οπότε δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου.

Kubát v. The Czech Republic [61721/19, 5496/20, 21318/20, 33522/20, 43039/20, 55448/20], 22.06.2023

Οι προσφεύγοντες, εν ενεργεία δικαστές στην Τσεχία, υπέστησαν μειώσεις αποδοχών την περίοδο 2011-2014 λόγω νομοθετικών τροποποιήσεων που μείωσαν τον συντελεστή πολλαπλασιασμού για τον υπολογισμό του βασικού μισθού τους (από 3 σε 2,75 ή 2,5). Το Συνταγματικό Δικαστήριο έκρινε δύο φορές τις μειώσεις αυτές αντισυνταγματικές, όμως όρισε ότι η ακύρωση των διατάξεων θα είχε μόνον προοπτική ισχύ (*ex nunc*), επικαλούμενο λόγους δημόσιου συμφέροντος, σταθερότητας και αποφυγής κοινωνικής έντασης, καθώς και τον κίνδυνο σημαντικής επιβάρυνσης του κρατικού προϋπολογισμού. Έτσι οι δικαστές δεν έλαβαν αναδρομικά τις διαφορές αποδοχών. Το 2015, Κυβέρνηση και δικαστική εξουσία συμφώνησαν σε καταβολή μέρους των διαφορών για το 2012-2014, με παραίτηση από άλλες αξιώσεις· το 96% των δικαστών υπέγραψε, όχι όμως οι προσφεύγοντες. Εκείνοι προσέφυγαν δικαστικά ζητώντας πλήρη αναδρομική καταβολή για 2011-2014. Τα δικαστήρια απέρριψαν τις αγωγές, στηριζόμενα στη νομολογία της Ολομέλειας του Συνταγματικού Δικαστηρίου. Οι συνταγματικές προσφυγές τους απορρίφθηκαν ως προδήλως αβάσιμες, με το σκεπτικό ότι δεν υφίσταται νόμιμη προσδοκία διατήρησης του ίδιου τρόπου υπολογισμού μισθών, το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου 1 δεν εφαρμόζεται, υπήρχε υπέρτερο δημόσιο συμφέρον (κοινωνική ηρεμία, αποφυγή υπέρμετρης δημοσιονομικής επιβάρυνσης) και η δεσμευτική νομολογία του Συνταγματικού Δικαστηρίου δεν μπορούσε να παρακαμφθεί χωρίς εξαιρετικά ισχυρά επιχειρήματα.

Η κατάληξη του ΕΔΔΑ, όπου κατέληξε η υπόθεση, ως προς το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, είναι ότι δεν υπήρξε παραβίαση. Συνοπτικά, δέχθηκε ότι το ζήτημα δεν αφορούσε ευθέως τη νομοθεσία που μείωσε τους μισθούς, αλλά την επιλογή του Συνταγματικού Δικαστηρίου να δώσει μόνον προοπτική ισχύ (*ex nunc/pro futuro*) στις ακυρωτικές αποφάσεις του, αποκλείοντας αναδρομική καταβολή διαφορών. Έκρινε ότι η παρέμβαση είχε νομική βάση στο εθνικό δίκαιο, εξυπηρετούσε νόμιμο σκοπό (προστασία δημόσιου συμφέροντος – αποφυγή υπέρμετρης επιβάρυνσης του

προϋπολογισμού και κοινωνικών εντάσεων) και ήταν αναλογική, αφού δεν απείλησε την ανεξαρτησία ή το βιοτικό επίπεδο των δικαστών. Παρότι σημείωσε ότι η Βουλή είχε ενεργήσει «επί μακρόν συνειδητά αντισυνταγματικά» στο θέμα των αποδοχών, θεώρησε ότι η μη αναδρομική καταβολή δεν υπερέβη το περιθώριο εκτίμησης του Κράτους. Η επέμβαση κρίθηκε νόμιμη, με θεμιτό σκοπό και αναλογική, άρα καμία παραβίαση.

Σε σχέση με το άρθρο 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, το ΕΔΔΑ κατέληξε ότι οι προσφεύγοντες δεν απέδειξαν ότι βρίσκονταν σε ανάλογη ή ουσιωδώς παρόμοια κατάσταση με τις ομάδες με τις οποίες συγκρίθηκαν και άρα οι ισχυρισμοί περί διάκρισης ήταν προδήλως αβάσιμοι. Ειδικότερα, σχετικά με τη σύγκριση με ανώτερους υπαλλήλους υπουργείων, απορρίφθηκε, καθώς οι μισθοί και η υπηρεσιακή σχέση των δικαστών ρυθμίζονται από διαφορετικό νομικό καθεστώς, συνδεδεμένο με την αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας, ενώ οι άλλοι υπάλληλοι υπάγονταν στο κοινό εργατικό δίκαιο. Δεν θεωρήθηκαν συγκρίσιμες κατηγορίες. Σχετικά με τη σύγκριση με εργαζόμενους συνταξιούχους, απορρίφθηκε, διότι αφορούσε ουσιαστικά ασυνέπειες στη νομολογία του Συνταγματικού Δικαστηρίου και, ούτως ή άλλως, οι καταστάσεις δεν ήταν συγκρίσιμες. Σε σχέση με τη σύγκριση με δικαστές που αποδέχθηκαν τον διακανονισμό, απορρίφθηκε, γιατί η διαφορετική μεταχείριση προήλθε από ελεύθερη και ενσυνείδητη επιλογή των προσφευγόντων να μην αποδεχθούν τον συμβιβασμό, τοποθετώντας τους έτσι σε διαφορετική κατάσταση. Συνεπώς και οι ισχυρισμοί περί παραβίασης του άρθρου 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου κρίθηκαν προδήλως αβάσιμοι και απορρίφθηκαν ως τέτοιои.

Στην *Petrova and Chornobryvets v. Ukraine* [6360/04 and 16820/04], 15.05.2008, όπου διαπιστώθηκε παράβαση του άρθρου 6 § 1 μαζί με το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, υπήρχε ζήτημα πολύμηνης καθυστέρησης στην εκτέλεση απόφασης πληρωμής καθυστερημένων αποδοχών και παροχών δικαστών με τη δικαιολογία ότι δεν υπήρχαν χρήματα στον κρατικό προϋπολογισμό.

Στην απόφαση του ΔΕΕ στην C49/18 *Carlos Escribano Vindel v. Ministerio de Justicia*, 07.02.2019, κρίθηκε ότι το άρθρο 21 ΧΘΔΕΕ και το άρθρο 2, παράγραφος 1 και παράγραφος 2, στοιχείο β', της Οδηγίας 2000/78/ΕΕ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία, έχουν την έννοια ότι, υπό την επιφύλαξη των εξακριβώσεων στις οποίες πρέπει να προβεί το αιτούν δικαστήριο, δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία καθόρισε, στο πλαίσιο γενικών μέτρων μισθολογικής μείωσης, τα οποία υπαγορεύονται από επιταγές περί εξάλειψης υπερβολικού δημοσιονομικού ελλείμματος, διαφορετικά ποσοστά μισθολογικής μείωσης για τις βασικές και τις πρόσθετες αποδοχές των μελών του δικαστικού σώματος. Το γεγονός αυτό, κατά το αιτούν δικαστήριο, αποδείχθηκε ότι είχε ως αποτέλεσμα μεγαλύτερες ποσοστιαίες περικοπές μισθών για εκείνους που υπάγονται σε δύο μισθολογικά κλιμάκια των χαμηλότερων βαθμίδων του δικαστικού σώματος από ό,τι για εκείνους που υπάγονται σε μισθολογικό κλιμάκιο ανώτερης βαθμίδας του εν λόγω σώματος. Οι πρώτοι, οι οποίοι λαμβάνουν χαμηλότερες αποδοχές, είναι συνήθως νεότερης ηλικίας και έχουν κατά κανόνα μικρότερη αρχαιότητα από τους δεύτερους. Έπειτα, το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ έχει την έννοια ότι η αρχή της ανεξαρτησίας των δικαστών δεν

αποκλείει την εφαρμογή στον προσφεύγοντα της κύριας δίκης εθνικής ρύθμισης, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης. Η τελευταία έχει καθορίσει, ανεξάρτητα από τη φύση των ασκούμενων καθηκόντων, την αρχαιότητα ή τη σπουδαιότητα του επιτελούμενου λειτουργήματος, στο πλαίσιο γενικών μέτρων μισθολογικής μείωσης, τα οποία υπαγορεύονται από επιταγές περί εξάλειψης υπερβολικού δημοσιονομικού ελλείμματος, διαφορετικά ποσοστά μισθολογικής μείωσης για τις βασικές και τις πρόσθετες αποδοχές των μελών του δικαστικού σώματος. Το γεγονός αυτό, κατά το αιτούν δικαστήριο, αποδείχθηκε ότι είχε ως αποτέλεσμα μεγαλύτερες ποσοστιαίες περικοπές μισθών για εκείνους που υπάγονται σε δύο μισθολογικά κλιμάκια των χαμηλότερων βαθμίδων του δικαστικού σώματος από ό,τι για εκείνους που υπάγονται σε μισθολογικό κλιμάκιο ανώτερης βαθμίδας του εν λόγω σώματος. Οι πρώτοι λαμβάνουν χαμηλότερες αποδοχές από τους δεύτερους, εφόσον το επίπεδο των αποδοχών που λαμβάνει (κατ' εφαρμογήν της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης μισθολογικής μείωσης) ο προσφεύγων της κύριας δίκης τελεί σε αναλογία με τη σπουδαιότητα των καθηκόντων που ασκεί και διασφαλίζει, ως εκ τούτου, την ανεξαρτησία της κρίσης του, γεγονός το οποίο εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.

Ομοίως στην C64/16 *Associação Sindical dos Juizes Portugueses v. Tribunal de Contas* 27.02.2018, κρίθηκε ότι το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ έχει την έννοια ότι η αρχή της ανεξαρτησίας των δικαστών δεν αντιτίθεται στην εφαρμογή, στα μέλη του Tribunal de Contas (Ελεγκτικού Συνεδρίου, Πορτογαλία), γενικών μέτρων μείωσης των αποδοχών, όπως είναι τα επίμαχα στην υπόθεση της κύριας δίκης, τα οποία υπαγορεύονται από επιταγές περί εξάλειψης υπερβολικού δημοσιονομικού ελλείμματος και συνδέονται με πρόγραμμα χρηματοοικονομικής συνδρομής εκ μέρους της Ε.Ε.

Πρότυπο 11: Ρόλος του νομικού επαγγέλματος στην προστασία της δικαστικής ανεξαρτησίας³⁷⁴

1. Οι δικηγόροι έχουν επαγγελματική ευθύνη να υπερασπίζονται τη δικαστική ανεξαρτησία.
2. Οι επαγγελματικές ενώσεις δικηγόρων έχουν καθήκον να υπερασπίζονται τη δικαστική ανεξαρτησία.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 11, αναφέρεται πως ως δικηγόρος νοείται το άτομο που έχει τα προσόντα και την εξουσιοδότηση να ασκεί δικηγορία ενώπιον δικαστηρίου ή να παρέχει νομικές συμβουλές και εκπροσώπηση. Η επαγγελματική ένωση συνιστά το αντιπροσωπευτικό σώμα στο οποίο ανήκουν όλοι ή ορισμένοι δικηγόροι και το οποίο έχει ρόλο στην οργάνωση, ρύθμιση ή εκπροσώπηση του επαγγέλματος.

Οι δικηγόροι προστατεύουν το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και την αποτελεσματική δικαστική προστασία. Έχουν ηθική ευθύνη απέναντι στη Δικαιοσύνη, στο κράτος δικαίου και στους πελάτες τους. Η εξάρτησή τους από ανεξάρτητη και αμερόληπτη Δικαιοσύνη σημαίνει ότι πλήττονται άμεσα όταν αυτή απειλείται.

Οι επαγγελματικές ενώσεις πρέπει να παρακολουθούν κάθε εξέλιξη που απειλεί τη δικαστική ανεξαρτησία. Πρέπει να μιλούν δημόσια όποτε αυτή απειλείται ή υπονομεύεται. Οφείλουν να στηρίζουν δικαστές που δέχονται ανεπίτρεπτες πιέσεις. Πρέπει επίσης να επικρίνουν δημόσια δικαστές που παραβιάζουν την αρχή της ανεξαρτησίας.

Οι ενώσεις πρέπει να αντιδρούν σε νόμους ή σχέδια νόμων που περιορίζουν τη δικαστική ανεξαρτησία ή τον ρόλο της Δικαιοσύνης ή σε επιθέσεις σε άλλη ευρωπαϊκή χώρα, ιδιαίτερα όταν υπάρχουν περιορισμοί στην ελευθερία της έκφρασης. Πρέπει να στηρίζουν δημόσια τη Δικαιοσύνη σε περιπτώσεις άδικης ή παραπλανητικής κριτικής από τα ΜΜΕ, όταν η επίκριση έχει σοβαρό αντίκτυπο και δεν είναι ελάχιστης σημασίας, βασίζεται σε παρανοήσεις του νομικού συστήματος ή του ρόλου των δικαστών και περιέχει ουσιώδη

³⁷⁴ American Bar Association Standing Committee on the American Judicial System. (2018). *Rapid response to fake news, misleading statements and unjust criticism of the judiciary*. Consultative Council of European Judges. (2018). *Opinion No. 21: Preventing corruption among judges* (para. 63). Council of the European Union. (2022, February 17). *Access to a lawyer and rule of law – Presidency discussion paper* (6319/22 JAI.2). Council of the European Communities. (1977, March 22). *Council Directive 77/249/EEC to facilitate the effective exercise by lawyers of freedom to provide services*. *Official Journal of the European Communities*, L 078, 26.03.1977, 17–18. European Parliament & Council of the European Union. (1998, February 16). *Directive 98/5/EC to facilitate practice of the profession of lawyer on a permanent basis*. *Official Journal of the European Communities*, L 077, 14.03.1998, 36–43. European Network of Councils for the Judiciary. (2017). *Distillation of ENCJ principles, recommendations and guidelines 2004–2017* (paras. 37–39). European Commission. (2024). *EU Justice scoreboard: Independence of bars and lawyers* (2024 ed.). European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers. (2022, July 13). *2022 Rule of law report*. United Nations, Human Rights Council, Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. (2023, June 26). *Reimagining justice: Confronting contemporary challenges to the independence of judges and lawyers: Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers*, Margaret Satterthwaite (A/HRC/53/31).

ανακρίβεια. Υπάρχει εξαίρεση από την υποχρέωση αυτή εάν η δικαστική εξουσία ή άλλες Αρχές μπορούν να απαντήσουν επαρκώς ή εάν η δημόσια συζήτηση θα μειώσει περαιτέρω την εμπιστοσύνη του κοινού.

Τα μέσα δράσης των επαγγελματικών ενώσεων είναι οι δημόσιες δηλώσεις, οι επιστολές/καταγγελίες προς τις αρμόδιες Αρχές, η παρέμβαση στα ΜΜΕ (συμπεριλαμβανομένων των ΜΚΔ), η στήριξη και η παροχή πόρων σε δικηγόρους που υπερασπίζονται τη δικαστική ανεξαρτησία.

Πρότυπο 12: Οικοδόμηση και διατήρηση κουλτούρας δικαστικής ανεξαρτησίας

Όλοι οι ευρωπαϊκοί φορείς, συμπεριλαμβανομένων των δικαστηρίων, οφείλουν να καταβάλλουν προσπάθειες για την οικοδόμηση και διατήρηση κουλτούρας δικαστικής ανεξαρτησίας. Αυτό περιλαμβάνει θεσμικές δομές, συνταγματικές υποδομές, νομοθετικές ρυθμίσεις, συνταγματικές εγγυήσεις, δικαιοδοτικές ρυθμίσεις και νομολογία, καθώς και ηθικές παραδόσεις και πρότυπα δικαστικής συμπεριφοράς. Όλα τα παραπάνω είναι απαραίτητα για τη Δημοκρατία, την ελευθερία, το κράτος δικαίου και τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Ευρώπη και στα εθνικά συστήματα διακυβέρνησης. Αποτελούν επίσης αναγκαία βάση για τη διεθνή ειρήνη, το εμπόριο, τις επενδύσεις και το δικαίωμα σε ένα καθαρό, υγιές και βιώσιμο περιβάλλον.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 12, αναφέρεται πως οι δικαστές διαδραματίζουν θεμελιώδη ρόλο στην υποστήριξη της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας. Πρέπει να είναι σε θέση να ασκούν τα καθήκοντά τους χωρίς εκφοβισμό, παρενόχληση, φόβο βίας ή απειλές κατά της προσωπικής τους ασφάλειας ή κατά της ασφάλειας της οικογένειάς τους και των συνεργατών τους. Οι δικαστές διασφαλίζουν τη συνεχή διατήρηση και εξέλιξη των δημοκρατικών κοινωνιών. Στην ουσία, η κουλτούρα της δικαστικής ανεξαρτησίας διασφαλίζει την τήρηση των κατάλληλων προτύπων συμπεριφοράς για όλους τους κλάδους της εξουσίας. Η κουλτούρα δικαστικής ανεξαρτησίας μπορεί να αναπτυχθεί μόνον σε ένα σύστημα βασισμένο στην αρχή της διάκρισης των εξουσιών, καθώς απαιτεί τη δέσμευση της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας, σε συνεργασία με τη δικαστική εξουσία, για τη διατήρηση της Δημοκρατίας και του κράτους δικαίου. Τα δικαστήρια οφείλουν επίσης να συνεισφέρουν στην καλλιέργεια αυτής της κουλτούρας μέσω της ερμηνείας του δικαίου, που αφορά τη λειτουργία της δικαστικής εξουσίας. Τα ηθικά πρότυπα δικαστικής συμπεριφοράς και η δικαστική εκπαίδευση ενισχύουν περαιτέρω την κουλτούρα της δικαστικής ανεξαρτησίας.

Πρότυπο 13: Σκοπός και πεδίο εφαρμογής της δικαστικής διακυβέρνησης³⁷⁵

1. Η ορθή δικαστική διακυβέρνηση υποστηρίζει και προστατεύει τη λειτουργία ενός αποτελεσματικού και ανεξάρτητου συστήματος Δικαιοσύνης.
2. Η δικαστική διακυβέρνηση καλύπτει τομείς ευθύνης που είναι ουσιώδεις για την εγγύηση της ανεξαρτησίας των επιμέρους δικαστών εντός ενός ανεξάρτητου δικαστικού σώματος. Οι τομείς αυτοί περιλαμβάνουν τον διορισμό, την εκπαίδευση, την αξιολόγηση και την προαγωγή των δικαστών · τη διοικητική οργάνωση των δικαστηρίων περιλαμβανομένης της κατανομής υποθέσεων και της σύνθεσης των δικαστικών σωμάτων · την κατανομή και μετακίνηση δικαστών · τη χρηματοδότηση της δικαστικής εξουσίας και του συστήματος των δικαστηρίων · την παροχή διαφανούς και χρήσιμης πληροφόρησης στο κοινό σχετικά με το σύστημα απονομής της Δικαιοσύνης και τις δικαστικές αποφάσεις · την ανάπτυξη και υιοθέτηση ηθικών προτύπων δικαστικής συμπεριφοράς · την πειθαρχική διαδικασία για τους δικαστές, τη χρήση τεχνολογίας που ενισχύει την πρόσβαση στη Δικαιοσύνη και την αποτελεσματικότερη διοίκηση της · και την εξέταση προτάσεων για μεταρρυθμίσεις στη Δικαιοσύνη.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 13, αναφέρεται πως η δικαστική διακυβέρνηση αποτελείται από τους κανόνες, τις πρακτικές και τις διαδικασίες που διαχειρίζονται και ελέγχουν τη λειτουργία της Δικαιοσύνης και του συστήματος των δικαστηρίων. Καθορίζει τη δομή ευθύνης και λογοδοσίας για τον κανονισμό της Δικαιοσύνης και του δικαστικού συστήματος. Ο σκοπός της δικαστικής διακυβέρνησης είναι να εγγυηθεί τη σωστή λειτουργία ενός ανεξάρτητου, αμερόληπτου και αποτελεσματικού συστήματος Δικαιοσύνης εντός ενός δημοκρατικού Κράτους. Η δικαστική διακυβέρνηση

³⁷⁵ Council of Europe, Committee of Ministers. (2010). *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: Independence, efficiency and responsibilities* (Recommendation Nos. 56–57). European Network of Councils for the Judiciary. (2017). *Distillation of ENCJ principles, recommendations and guidelines 2004–2017* (paras. 72–75, 65–71, 60–64, 35–36, 40–42, 43–53, 76–82, 54–55). European Network of Councils for the Judiciary. (2016). *Annex I to the ENCJ report 2015–2016: Funding of the judiciary: Summary of international and ENCJ sources*. Consultative Council of European Judges. (2010). *Magna Carta of judges* (Articles 7–8, 14–16). Consultative Council of European Judges. (2018). *Opinion No. 21: Preventing corruption among judges* (paras. 21, 24, 32–33, 41–43, 54–65). Consultative Council of European Judges. (2011). *Opinion No. 14: Justice and information technologies (IT)*. Consultative Council of European Judges. (2005). *Opinion No. 7: Justice and society* (paras. 56–61, D.1–D.4). Consultative Council of European Judges. (2004). *Opinion No. 6: Fair trial within a reasonable time and judge's role in trials taking into account alternative means of dispute settlement* (paras. 11–48, A.1–B). Consultative Council of European Judges. (2003). *Opinion No. 4: Appropriate initial and in-service training for judges at national and European levels*. Consultative Council of European Judges. (2002). *Opinion No. 3: The principles and rules governing judges' professional conduct, in particular ethics, incompatible behaviour and impartiality* (paras. 22–40). Consultative Council of European Judges. (2001). *Opinion No. 2: The funding and management of courts with reference to the efficiency of the judiciary and to Article 6 of the European Convention on Human Rights*. European Network of Councils for the Judiciary. (2023, June 9). *Ljubljana Declaration: Courts fit for the future* (para. 3). European Network of Councils for the Judiciary. (2023). *Report 2022–2023: Indicators of independence, accountability and quality of the judiciary* (pp. 9–10, 49–50). Organization for Security and Co-operation in Europe, Office for Democratic Institutions and Human Rights. (2023, October 27). *Recommendations on judicial independence and accountability (Warsaw Recommendations)* (Article 9).

περιλαμβάνει πολλές ευθύνες. Αυτές οι ευθύνες μπορεί να μοιράζονται μεταξύ διάφορων οργάνων. Σχετικές αναφορές γίνονται και σε άλλα Πρότυπα.

Πρότυπο 14: Αυτονομία και ανεξαρτησία των οργάνων δικαστικής διακυβέρνησης

Το όργανο που είναι υπεύθυνο για τη δικαστική διακυβέρνηση πρέπει να είναι αυτόνομο και ανεξάρτητο, ιδίως από την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 14, αναφέρεται, όσον αφορά την αυτονομία ή ανεξαρτησία από την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία, πως ένα ουσιαστικό επίπεδο οργανωτικής αυτονομίας και ανεξαρτησίας είναι απαραίτητο για την προστασία της ανεξαρτησίας τόσο της Δικαιοσύνης όσο και του δικαστικού συστήματος. Αυτή η αυτονομία είναι αναγκαία ανεξαρτητως των εσωτερικών θεσμικών ρυθμίσεων για τη δικαστική διακυβέρνηση. Τα ευρωπαϊκά κράτη διαφέρουν ως προς το εάν η ευθύνη για τη λειτουργία του δικαστικού συστήματος ανήκει στην εκτελεστική εξουσία, σε ανεξάρτητο οργανισμό διοίκησης των δικαστηρίων και/ή σε αυτοδιοικούμενα δικαστικά όργανα. Συγκεκριμένα όργανα μπορεί να έχουν μονομερή αρμοδιότητα (π.χ. σε θέματα διορισμού, προαγωγής ή πειθαρχικής ευθύνης των δικαστών) ή οι αρμοδιότητες να μοιράζονται μεταξύ πολλαπλών οργάνων. Ευθύνες μπορεί επίσης να ανατεθούν σε ένα μόνον πρόσωπο, όπως οι Πρόεδροι δικαστηρίων. Όποια και να είναι η κατανομή των ευθυνών, το όργανο ή το πρόσωπο που κατέχει τη θέση πρέπει να είναι αυτόνομο και ανεξάρτητο από την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία.

Οι Πρόεδροι δικαστηρίων πρέπει να διασφαλίζουν παροχή δικαιοσύνης υψηλής ποιότητας και αποτελεσματικότητας από τα δικαστήριά τους, τηρώντας την ανεξαρτησία και αμεροληψία των μεμονωμένων δικαστών και του δικαστηρίου συνολικά. Οι Πρόεδροι δικαστηρίων εκπροσωπούν επίσης τα δικαστήρια και τους δικαστές ενώπιον άλλων οργάνων, όπως των οργάνων δικαστικής αυτοδιοίκησης, του υπουργείου Δικαιοσύνης ή του νομικού επαγγέλματος.

Οι διοικητικές υποστηρικτικές λειτουργίες που μπορεί να επηρεάσουν τη δικαστική ανεξαρτησία θα πρέπει επίσης να ασκούνται από όργανο ή όργανα ανεξάρτητα και αυτόνομα από την εκτελεστική ή τη νομοθετική εξουσία. Η εκτελεστική εξουσία μπορεί να ασκεί ορισμένες συγκεκριμένες διοικητικές λειτουργίες που συνδέονται με την καθημερινή λειτουργία της Δικαιοσύνης, αλλά απαιτείται συμμετοχή και εποπτεία από τη δικαστική εξουσία.

Πρότυπο 15: Λογοδοσία για τη δικαστική διακυβέρνηση

Το όργανο ή τα όργανα που έχουν αναλάβει τη δικαστική διακυβέρνηση πρέπει να εξηγούν τις ενέργειές τους όπως απαιτεί ο νόμος.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 15, αναφέρεται πως, για να διασφαλιστεί και να ενισχυθεί η εμπιστοσύνη του κοινού προς τη Δικαιοσύνη, τα όργανα που ασκούν δικαστική διακυβέρνηση πρέπει να αναφέρουν στους δικαστές και να αποδεικνύουν στο κοινό ότι έχουν εκπληρώσει σωστά τις ευθύνες τους. Οι πολιτικές και τα πρότυπα πρέπει να προστατεύουν την ανεξάρτητη Δικαιοσύνη· να παρέχουν έγκαιρη απονομή Δικαιοσύνης· και να εξασφαλίζουν τα υψηλότερα πρότυπα αμεροληψίας, επάρκειας, ποιότητας και αποδοτικότητας στην απονομή της Δικαιοσύνης. Η δικαστική διακυβέρνηση πρέπει να απαιτεί υψηλά ηθικά πρότυπα και να προβλέπει τη διερεύνηση και εκδίκαση πιθανής διαφθοράς ή άλλης δικαστικής παράβασης.

Στο πλαίσιο αυτό, η λογοδοσία μπορεί να επιτευχθεί με μέσα όπως η ετήσια δημοσίευση εκθέσεων διαθέσιμων στο κοινό, η δημοσίευση αποφάσεων στο διαδίκτυο, οι αναφορές στο Κοινοβούλιο ή/και στο Υπουργείο Δικαιοσύνης και η συμμετοχή σε κοινοβουλευτικές ακροάσεις.

Τα όργανα που έχουν αναλάβει τη δικαστική διακυβέρνηση θα πρέπει επίσης να αναπτύξουν μια κουλτούρα λογοδοσίας πέρα από τις απαιτήσεις του νόμου, εκτός εάν κάτι τέτοιο θα μπορούσε να υπονομεύσει ή να θεωρηθεί ότι υπονομεύει τη δικαστική ανεξαρτησία.

Πρότυπο 16: Δικαστική αυτοδιοίκηση³⁷⁶

Τα όργανα δικαστικής αυτοδιοίκησης πρέπει να λογοδοτούν ανάλογα με το εύρος της αυτονομίας τους στη λήψη αποφάσεων.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 16, αναφέρεται πως η δικαστική αυτοδιοίκηση αναφέρεται σε όργανα δικαστικής αυτοδιοίκησης που ασκούν αποφασιστική επιρροή στις αποφάσεις που αφορούν τη δικαστική διακυβέρνηση. Περιλαμβάνει δικαστές που όχι μόνον έχουν αποκλειστική και τελική ευθύνη για ζητήματα διακυβέρνησης, αλλά επίσης ασκούν αποφασιστική επιρροή, μοιράζοντας αρμοδιότητες με άλλους ή διαθέτουν δικαίωμα βέτο σε αποφάσεις που λαμβάνονται από άλλους. Λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικές ευθύνες που εμπίπτουν στη δικαστική διακυβέρνηση, η λήψη αποφάσεων μπορεί να κατανέμεται σε πολλαπλά όργανα δικαστικής αυτοδιοίκησης. Τέτοιες διακρίσεις μπορούν να αποτρέψουν τη συγκέντρωση εξουσίας και να παράσχουν μηχανισμούς ελέγχου και ισορροπιών.

Η αυτοδιοίκηση επιβάλλει ανάλογα αυστηρό καθήκον λογοδοσίας στη Δικαιοσύνη. Όσο μεγαλύτερες είναι οι αρμοδιότητες που δίνονται στα όργανα δικαστικής αυτοδιοίκησης, τόσο μεγαλύτερη είναι η ανάγκη να αποδειχθεί ότι εκπληρώνουν σωστά τις ευθύνες τους. Η διαφάνεια στις λειτουργίες της αυτοδιοίκησης είναι ουσιώδης για τη διασφάλιση της δικαστικής λογοδοσίας και της εμπιστοσύνης του κοινού προς τη Δικαιοσύνη. Οι πράξεις των οργάνων αυτοδιοίκησης πρέπει να υπόκεινται σε ένα κατάλληλο σύστημα ελέγχου.

³⁷⁶ Consultative Council of European Judges. (2010). *Magna Carta of judges* (Arts. 12–13). Consultative Council of European Judges. (2021). *Opinion No. 24: The evolution of the councils for the judiciary and their role in independent and impartial judicial systems*. Consultative Council of European Judges. (2020). *Opinion No. 23: The role of associations of judges in supporting judicial independence*. Consultative Council of European Judges. (2007). *Opinion No. 10: The council for the judiciary at the service of the society*. Council of Europe, Committee of Ministers. (2010). *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: Independence, efficiency and responsibilities* (Recommendation Nos. 26–29). European Network of Councils for the Judiciary. (2023, June 9). *Working group report on codes of conduct for members of councils for the judiciary*. European Network of Councils for the Judiciary. (2017). *Distillation of ENCJ principles, recommendations and guidelines 2004–2017* (paras. 9–13).

Πρότυπο 17: Σύνθεση και ισορροπία των οργάνων δικαστικής αυτοδιοίκησης

1. Τα όργανα της δικαστικής αυτοδιοίκησης, όπως τα Δικαστικά Συμβούλια, θα πρέπει κανονικά να περιλαμβάνουν πλειοψηφία μελών που είναι δικαστές και έχουν εκλεγεί δημοκρατικά από τους ομότιμους τους. Εάν οι δικαστές δεν αποτελούν πλειοψηφία, τότε ο αριθμός των δικαστικών μελών πρέπει να είναι σημαντικός και, σε κάθε περίπτωση, να μην είναι μικρότερος από τον αριθμό των μη δικαστικών μελών. Σε περίπτωση ισοψηφίας σε οποιοδήποτε θέμα, το αποφασιστικό ψήφισμα πρέπει να έχει το ανώτερο σε βαθμό δικαστικό μέλος του οργάνου.
2. Η δικαστική συμμετοχή πρέπει να περιλαμβάνει εκπροσώπηση όλων των βαθμίδων της δικαστικής εξουσίας.
3. Τα μη δικαστικά μέλη, όταν περιλαμβάνονται, πρέπει να έχουν υψηλή φήμη για ακεραιότητα στο επάγγελμά τους και να διαθέτουν εμπειρία στο δίκαιο ή σε τομείς σχετικούς με το έργο του οργάνου της δικαστικής διακυβέρνησης.
4. Η σύνθεση των οργάνων, συμπεριλαμβανομένων των μελών που προέρχονται από θέση (*ex officio*), πρέπει να ορίζεται σαφώς από τον νόμο που ψηφίζει ή τη νομοθετική εξουσία ή από το Σύνταγμα, έτσι ώστε να αποτρέπεται η δυσανάλογη επιρροή οποιασδήποτε συγκεκριμένης ομάδας.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 17, αναφέρεται πως, λαμβάνοντας υπόψη τη μέγιστη σημασία των οργάνων της αυτοδιοίκησης, όπως τα Δικαστικά Συμβούλια, για την προστασία της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας της Δικαιοσύνης, η σύνθεση των οργάνων της αυτοδιοίκησης πρέπει να καθορίζεται σαφώς στο Σύνταγμα ή στη νομοθεσία.

Ο δικαστικός πλουραλισμός στη σύνθεση των οργάνων της δικαστικής αυτοδιοίκησης απαιτεί εκπροσώπηση από διαφορετικά δικαστήρια και βαθμίδες δικαστηρίων, συμπεριλαμβανομένης επαρκούς εκπροσώπησης των κατώτερων δικαστηρίων. Η σύνθεση των οργάνων αυτοδιοίκησης πρέπει να είναι δομημένη έτσι, ώστε να μην μπορεί οποιαδήποτε συγκεκριμένη υποομάδα εντός της δικαστικής εξουσίας να αποκτήσει δυσανάλογη επιρροή. Τα μέλη πρέπει να περιλαμβάνουν δικαστές των οποίων η εμπειρογνώμοσύνη και η αρχαιότητα είναι κατάλληλες για το επίπεδο των καθηκόντων που εξετάζονται. Εκτός από τα μέλη *ex officio*, τα δικαστικά μέλη πρέπει να επιλέγονται δημοκρατικά, χωρίς υπερβολική πίεση από τις ιεραρχίες της δικαστικής εξουσίας. Θα πρέπει επίσης να διασφαλίζεται ισορροπία φύλου και περιφερειακή ισορροπία, όσο το δυνατόν.

Η συμμετοχή μόνον δικαστών στα όργανα της αυτοδιοίκησης ενέχει τον κίνδυνο δημιουργίας της δημόσιας αντίληψης περί αυτοπροστασίας, ιδιοτέλειας και ρουσφετιού. Η μη δικαστική συμμετοχή, που νοείται ευρέως ως συμμετοχή ατόμων που δεν είναι δικαστές, αντισταθμίζει αυτούς τους κινδύνους. Επιπλέον η παροχή ενός αποτελεσματικού και ανεξάρτητου δικαστικού συστήματος υπερβαίνει τα συμφέροντα μόνον των δικαστών.

Η εμπλοκή μη δικαστικών μελών δικαιολογείται από τις κοινωνικές λειτουργίες των οργάνων της αυτοδιοίκησης και από την ανάγκη το κοινό να παρακολουθεί και να ελέγχει τις δραστηριότητες της διοίκησης της Δικαιοσύνης.

Στην Ευρώπη, η συμμετοχή των δικαστών στα όργανα αυτοδιοίκησης ποικίλλει, από το να είναι οι δικαστές οι μόνοι ή η πλειοψηφία των μελών, μέχρι την ισοψηφία μεταξύ δικαστών και μη δικαστικών μελών.

Τα μη δικαστικά μέλη πρέπει να είναι έμπειρα πρόσωπα που δεν έχουν προσωπικό συμφέρον στο αποτέλεσμα των αποφάσεων που λαμβάνουν και που δεν είναι ευάλωτα σε πολιτικές επιρροές.

Για να προστατευτούν τα όργανα της αυτοδιοίκησης από την πολιτική, τα μη δικαστικά μέλη δεν πρέπει να είναι ενεργοί πολιτικοί ή μέλη της νομοθετικής εξουσίας.

Τα μη δικαστικά μέλη πρέπει να περιλαμβάνουν νομικούς επαγγελματίες, όπως μέλη του νομικού σώματος και νομικούς ακαδημαϊκούς και να διαθέτουν επαρκή γνώση του δικαστικού συστήματος.

Μπορούν επίσης να περιλαμβάνονται ανεξάρτητα μη δικαστικά μέλη που εκπροσωπούν την κοινωνία των πολιτών και έχουν υψηλό κύρος, για λόγους ποικιλότητας και ευρύτερης κοινωνικής αποτύπωσης. Η συμμετοχή μη δικαστικών μελών με μη νομική ειδίκευση μειώνει την αντίληψη ότι η δικαστική αυτοδιοίκηση αποτελεί μονοπώλιο των νομικών.

Η μη δικαστική συμμετοχή δεν αποκλείει την ύπαρξη πάνελ μόνον από δικαστές για συγκεκριμένα καθήκοντα, όπως αυτά που αφορούν την επιλογή δικαστών.

Η προσωπική ακεραιότητα και ικανότητα των μελών διασφαλίζει τη δημόσια εμπιστοσύνη στις ενέργειες των οργάνων της αυτοδιοίκησης. Ο νόμος πρέπει να προβλέπει λεπτομερή μηχανισμό ελέγχου της ακεραιότητας και του επαγγελματικού κύρους των μη δικαστικών μελών και της επάρκειάς τους να ανταποκριθούν στα απαιτούμενα καθήκοντα. Τα μη δικαστικά μέλη πρέπει επίσης να επιδεικνύουν επαρκή γνώση του δικαστικού συστήματος και δέσμευση στη δικαστική ανεξαρτησία και στην ποιότητα της απονομής της Δικαιοσύνης.

Η εμπλοκή της νομοθετικής εξουσίας στην επιλογή ή τον διορισμό μη δικαστικών προσώπων φέρει δημοκρατική νομιμοποίηση, αλλά δεν πρέπει να θέτει σε κίνδυνο την αυτονομία των οργάνων αυτοδιοίκησης με αδικαιολόγητες πιέσεις. Πρέπει να υπάρχει σαφής, προκαθορισμένη διαδικασία υποβολής υποψηφιοτήτων ή προεπιλογής για τις θέσεις των μη δικαστικών μελών, ώστε να θωρακίζεται το σύστημα έναντι τέτοιων απειλών και πιέσεων. Για παράδειγμα, όταν τα μη δικαστικά μέλη εκλέγονται από τη νομοθετική εξουσία, η επιλογή τους θα πρέπει προτιμότερο να ανατίθεται σε μη πολιτικούς φορείς ή σε ειδικούς οργανισμούς που δεν υπόκεινται σε κυβερνητικό έλεγχο, όπως οι νομικές σχολές πανεπιστημίων ή οι επαγγελματικές ενώσεις δικηγόρων. Τέτοιοι φορείς θα πρέπει να προτείνουν μόνον έναν/μίαν υποψήφιο/α για κάθε κενή θέση, ώστε η νομοθετική εξουσία να διαθέτει μόνον δικαίωμα βέτο.

Τα μη δικαστικά μέλη που εκλέγονται από τη νομοθετική εξουσία θα πρέπει επίσης να εκλέγονται με αυξημένη ή ειδική πλειοψηφία, ώστε να διασφαλίζεται η σημαντική συμμετοχή της πολιτικής αντιπολίτευσης στην εκλογή των μη δικαστικών μελών των οργάνων αυτοδιοίκησης. Η απαίτηση αυξημένης ή ειδικής πλειοψηφίας στοχεύει στη διασφάλιση ευρείας συναίνεσης στο Κοινοβούλιο.

Η παρουσία μελών της εκτελεστικής εξουσίας στα όργανα της δικαστικής αυτοδιοίκησης δεν βλάπτει αναγκαστικά την ανεξαρτησία αυτών των οργάνων. Η παρουσία της εκτελεστικής εξουσίας μπορεί να είναι κατάλληλη σε ορισμένες περιστάσεις.

Από την άλλη, ένα γενικό δικαίωμα της εκτελεστικής εξουσίας να συμμετέχει στο έργο των οργάνων της αυτοδιοίκησης της Δικαιοσύνης μπορεί να αποτελεί μορφή αδικαιολόγητης πίεσης, ειδικά όταν το έργο αυτό αφορά θέματα πειθαρχίας ή καριέρας. Επομένως η παρουσία της εκτελεστικής εξουσίας θα πρέπει να περιορίζεται σε συγκεκριμένα θέματα ή να αποκλείεται από ζητήματα όπως η πειθαρχία των δικαστών, η μετακίνησή τους, η επιλογή και προαγωγή τους.

Πρέπει να επιτυγχάνεται δίκαιη ισορροπία μεταξύ των μελών της δικαστικής εξουσίας και των μη δικαστικών μελών *ex officio*, ώστε η παρουσία μελών *ex officio* να μην αυξάνει τον κίνδυνο κυριαρχίας της εκτελεστικής ή της νομοθετικής εξουσίας. Εάν η εκτελεστική εξουσία εκπροσωπείται από μέλη *ex officio*, αυτά τα μέλη δεν πρέπει να ψηφίζουν ή να συμμετέχουν σε αποφάσεις που αφορούν την πειθαρχία ή τη μετακίνηση δικαστών.

Οι θητείες πρέπει να ανανεώνονται με διαβαθμισμένο τρόπο, ώστε να εξασφαλίζεται η θεσμική μνήμη και η συνέχεια των οργάνων της δικαστικής αυτοδιοίκησης. Οι ασύγχρονες θητείες αποτελούν συνηθισμένο χαρακτηριστικό των οργάνων της αυτοδιοίκησης της Δικαιοσύνης στην Ευρώπη.

Πρότυπο 18: Οικονομική αυτονομία

1. Η νομοθετική εξουσία πρέπει να παρέχει επαρκείς οικονομικούς πόρους για την ορθή απονομή της Δικαιοσύνης.
2. Η κατανομή των οικονομικών πόρων πρέπει να βασίζεται σε σταθερά, αντικειμενικά και διαφανή κριτήρια.
3. Για να διασφαλιστεί ο διαχωρισμός των εξουσιών, η δικαστική εξουσία πρέπει να συμμετέχει στενά στον καθορισμό του προϋπολογισμού.
4. Η δικαστική εξουσία πρέπει να λογοδοτεί για τη διαχείριση των οικονομικών πόρων που της έχουν διατεθεί.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 18, αναφέρεται πως οι επαρκείς οικονομικοί πόροι επιτρέπουν στη δικαστική υπηρεσία να εκπληρώνει τα καθήκοντά της ανεξάρτητα από κρατικούς φορείς και ιδιωτικά πρόσωπα. Εξασφαλίζουν καλή διακυβέρνηση και αποτελεσματική, ορθή απονομή της Δικαιοσύνης. Η χρηματοδότηση πρέπει να βασίζεται σε σταθερά, διαφανή και αντικειμενικά κριτήρια που ορίζονται από τον νόμο. Ο προϋπολογισμός που αποφασίζεται πρέπει να είναι ρεαλιστικός και βιώσιμος, ώστε να επιτρέπει στα δικαστήρια να εκπληρώνουν τις λειτουργίες τους, συμπεριλαμβανομένης της διαχείρισης των υποθέσεών τους σε εύλογο χρόνο.

Στα σχετικά κριτήρια περιλαμβάνονται η εγγύηση ότι η χρηματοδότηση θα ανταποκρίνεται στο πραγματικό κόστος του δικαστικού συστήματος (π.χ. αριθμός δικαστών και δικαστικού προσωπικού) και ο φόρτος εργασίας των δικαστηρίων, για παράδειγμα με τον διορισμό επαρκούς αριθμού δικαστών σε σχέση με τον όγκο υποθέσεων. Επιπλέον κριτήρια χρηματοδότησης είναι η παροχή επαρκούς και εξειδικευμένου προσωπικού και εξοπλισμού στα δικαστήρια, συμπεριλαμβανομένων της τεχνολογίας· της διατήρησης των εγκαταστάσεων των δικαστηρίων σε καλή κατάσταση, της κατάλληλης εκπαίδευσης δικαστών και προσωπικού, ώστε να είναι ενημερωμένοι και ικανοί και της παροχής στους δικαστές κατάλληλης και προστατευμένης αμοιβής.

Αυτό το Πρότυπο ισχύει ανεξαρτήτως της διοικητικής ή χρηματοδοτικής οργάνωσης του δικαστικού συστήματος. Η δικαστική εξουσία πρέπει κατά προτίμηση να έχει ηγετικό ρόλο στην εκτίμηση των οικονομικών της αναγκών, την προετοιμασία προϋπολογισμών και την επίσημη πρόταση προϋπολογισμού. Όταν η δυνατότητα ενός Κράτους να καλύψει πλήρως τις ανάγκες του δικαστικού συστήματος είναι περιορισμένη, η δικαστική εξουσία πρέπει να συμμετέχει στη διαδικασία διαβούλευσης και διαλόγου με την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία, για την παροχή επαρκών οικονομικών πόρων για την απονομή της Δικαιοσύνης. Οι προτεραιότητες του προϋπολογισμού πρέπει να καθορίζονται με διαφανή κριτήρια και να μην επιβάλλουν τις δικαστικές διαδικασίες. Για την προώθηση της διαφάνειας και της λογοδοσίας, η κοινοβουλευτική εποπτεία πρέπει να περιλαμβάνει

τις απόψεις της δικαστικής εξουσίας. Πρέπει να θεσπιστεί διαδικασία επίλυσης διαφωνιών για τον προϋπολογισμό πριν από την έγκρισή του από το Κοινοβούλιο.

Η δικαστική υπηρεσία πρέπει να διαθέτει επαρκείς οικονομικούς και διοικητικούς πόρους για να ασκεί αποτελεσματικά τις αρμοδιότητές της στη διακυβέρνηση. Η ίδια και οι δικαστές πρέπει επίσης να συμμετέχουν σε τυχόν αναγκαίες δικαστικές μεταρρυθμίσεις. Η επένδυση στη μεταρρύθμιση της διοίκησης της Δικαιοσύνης πρέπει να ενθαρρύνεται, για να καταστεί η Δικαιοσύνη πιο ανθεκτική σε μελλοντικές προκλήσεις.

Η αυτονομία σημαίνει έλεγχο των οικονομικών πόρων. Όταν ο προϋπολογισμός έχει καθοριστεί, η δικαστική εξουσία πρέπει να είναι αυτοδύναμη απέναντι στη νομοθετική και την εκτελεστική εξουσία. Κατά προτίμηση, πρέπει να έχει ηγετικό ρόλο στη διαχείριση των προϋπολογισμών και στην αξιολόγηση/έλεγχο των κονδυλίων που διατίθενται στα δικαστήρια. Επιπλέον η δικαστική εξουσία πρέπει να αναλαμβάνει πλήρως ή εν μέρει τη νομική ευθύνη για τη διαχείριση των οικονομικών των δικαστηρίων, ατομικά και συνολικά, εντός των εγκριθέντων προϋπολογισμών. Τα ετήσια οικονομικά στοιχεία για τις δραστηριότητες των δικαστηρίων πρέπει να είναι δημόσια διαθέσιμα και να ελέγχονται ανεξάρτητα, ενώ πρέπει να υπάρχουν κατάλληλοι νομικοί μηχανισμοί για την αντιμετώπιση της κακής διαχείρισης δημόσιων πόρων.

Πρότυπο 19: Διοίκηση των δικαστηρίων

1. Η διοίκηση των δικαστηρίων που σχετίζεται άμεσα με την άσκηση των δικαστικών λειτουργιών πρέπει να υπάγεται αποκλειστικά στην ευθύνη της δικαστικής εξουσίας, τόσο σε κεντρικό επίπεδο δικαστικής διοίκησης όσο και σε επίπεδο δικαστηρίων.
2. Η κεντρική ευθύνη για τη διοίκηση των δικαστηρίων πρέπει να ανατίθεται από κοινού στη δικαστική και την εκτελεστική εξουσία ή, κατά προτίμηση, μόνον στη δικαστική εξουσία.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 19, αναφέρεται πως η διοίκηση των δικαστηρίων περιλαμβάνει δικαστικά και μη δικαστικά ζητήματα. Τα δικαστικά ζητήματα, όπως η κατανομή των υποθέσεων και η τοποθέτηση δικαστών, σχετίζονται άμεσα με την άσκηση δικαστικών λειτουργιών και πρέπει να υπάγονται κυρίως στη δικαστική εξουσία ή σε ένα όργανο που υπόκειται στην κατεύθυνση και τον έλεγχο της.

Μη δικαστικά ζητήματα είναι θέματα διαχείρισης και διοίκησης που αφορούν τα δικαστήρια, όπως ο διοικητικός προγραμματισμός, ο προϋπολογισμός, οι ανθρωπinoi πόροι, η εφαρμογή και χρήση της τεχνολογίας στα δικαστήρια, τα κτήρια των δικαστηρίων, η ασφάλεια των δικαστηρίων και οι υποστηρικτικές δικαστικές λειτουργίες. Τα μη δικαστικά ζητήματα, όπως η τεχνολογία, μπορούν να επηρεάσουν άμεσα τη λειτουργία της Δικαιοσύνης. Συνεπώς η ευθύνη για τη συνολική διοίκηση του δικαστηρίου πρέπει να μοιράζεται μεταξύ του Προέδρου και του διοικητικού υπευθύνου του δικαστηρίου.

Σε ορισμένες δικαιοδοσίες, η διοίκηση των δικαστηρίων γίνεται από τη δικαστική υπηρεσία ή από τους Προέδρους των δικαστηρίων ή ακόμα από ένα όργανο που υπάγεται στη δικαστική εξουσία. Σε άλλες, η διοίκηση των δικαστηρίων ανήκει σε ανεξάρτητο φορέα. Σε ορισμένες χώρες, η διοίκηση των δικαστηρίων είναι ευθύνη του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Ανεξάρτητα από τη διοικητική οργάνωση, τα δικαστήρια σε όλα τα επίπεδα πρέπει να έχουν την εξουσία να διαχειρίζονται τους υλικούς και ανθρωπινους πόρους τους αυτόνομα, ανεξάρτητα από εξωτερικές παρεμβάσεις.

Οι Πρόεδροι των δικαστηρίων είναι υπεύθυνοι για τη διαχείριση της λειτουργίας του δικαστηρίου τους και ασκούν δικαιοδοτικές αρμοδιότητες. Πρέπει να διαθέτουν τις απαραίτητες εξουσίες και τους πόρους για να διασφαλίζουν την παροχή δικαιοσύνης υψηλής ποιότητας και αποδοτικότητας, αλλά θα πρέπει να αποφεύγεται η συγκέντρωση εξουσιών στα χέρια των Προέδρων των δικαστηρίων. Ο διοικητικός τους ρόλος πρέπει να ασκείται με διαφάνεια και να είναι συμβατός με τη δικαστική ανεξαρτησία και τη δικαστική αμεροληψία.

Οι αρχές αυτές ισχύουν επίσης για τους Προέδρους των ανώτατων δικαστηρίων, καθώς ασκούν τον ρόλο του Προέδρου δικαστηρίου πέραν των ευθυνών που απορρέουν από τον ειδικό ρόλο των ανώτατων αυτών δικαστηρίων.

Πρότυπο 20: Κατανομή υποθέσεων

1. Το σύστημα και η πρακτική κατανομής των υποθέσεων πρέπει να εξασφαλίζουν τη δίκαιη και αποδοτική απονομή της Δικαιοσύνης.
2. Η δικαστική εξουσία πρέπει να έχει αυτονομία στην απόφαση για την κατανομή των υποθέσεων.
3. Η κατανομή των υποθέσεων πρέπει να βασίζεται σε προκαθορισμένα, αντικειμενικά και διαφανή κριτήρια.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 20, αναφέρεται πως το Πρότυπο αυτό και τα σχόλια εφαρμόζονται σε όλες τις μεθόδους κατανομής, συμπεριλαμβανομένης της ηλεκτρονικής ή αυτοματοποιημένης κατανομής. Σε περίπτωση αυτοματοποιημένης κατανομής, το σύστημα πρέπει να διαθέτει μέτρα προστασίας έναντι χειραγώγησης και τα αποτελέσματά του πρέπει να είναι δημόσια και κατανοητά, ώστε να μπορεί να ανιχνευθεί πιθανή κατάχρηση.

Το Πρότυπο αυτό εφαρμόζεται ανεξάρτητα από το εάν ο/η δικαστής δικάζει μόνος/η ή ως μέλος συμβουλίου ή τμήματος. Σε περίπτωση κατανομής σε συμβούλιο ή τμήμα, το σύνολο της σύνθεσης πρέπει να συμμορφώνεται με τις αρχές και τα κριτήρια.

Η κατανομή των υποθέσεων πρέπει να είναι ευθύνη δικαστών με διοικητικά καθήκοντα και να υπόκειται σε αποτελεσματική εποπτεία από τα δικαστικά όργανα αυτοδιοίκησης. Η πρακτική διαχείριση της κατανομής μπορεί να ανατεθεί είτε σε άλλον/η δικαστή είτε σε εξουσιοδοτημένο/η δημόσιο/α υπάλληλο.

Η κατανομή πρέπει να ακολουθεί αντικειμενικά κριτήρια και μεθόδους που ρυθμίζονται από τη νομοθεσία, κανονισμούς ή δικαστική/διοικητική πρακτική, σύμφωνα με το δικαίωμα σε ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστή. Η κατανομή δεν πρέπει να επηρεάζεται από τα αιτήματα των διαδικών ή άλλων ενδιαφερομένων. Συνήθως ακολουθεί προκαθορισμένο σχέδιο.

Η κατανομή γίνεται με βάση γενικά κριτήρια (π.χ. είδος ή κατηγορία υπόθεσης, τυχαία κατανομή, ανάγκες τοποθέτησης, ισορροπημένο φόρτο εργασίας, εμπειρία ή ειδίκευση δικαστή, αλφαβητική σειρά, σειρά καταχώρισης της υπόθεσης).

Η μέθοδος πρέπει να εφαρμόζεται ομοιόμορφα, με δυνατότητα διαφοροποιήσεων λόγω της φύσης της δικαιοδοσίας, του μεγέθους και του επιπέδου του δικαστηρίου και του δικαστικού διαμερίσματος.

Το δικαστήριο μπορεί να έχει κριτήρια για την αποχή δικαστή που αποτελούν εξαίρεση στο σύστημα της κατανομής.

Οι κανόνες για την κατανομή πρέπει να ορίζονται και να υιοθετούνται για συγκεκριμένη χρονική περίοδο με διαδικασία που ρυθμίζεται από τον νόμο. Οι κανόνες τροποποίησης του συστήματος πρέπει να παρέχουν μέτρα προστασίας έναντι καταχρηστικών αλλαγών (π.χ. η χρονική διάρκεια δεν πρέπει να αφαιρείται εύκολα).

Οι εξαιρέσεις ή οι αλλαγές στο σύστημα κατανομής πρέπει να είναι σαφώς ορισμένες, δικαιολογημένες και διαφανείς.

Το σύστημα κατανομής πρέπει να είναι διαφανές, ώστε το κοινό και τα μέρη να μπορούν να ελέγχουν εάν έχει εφαρμοστεί υπερβολική διακριτική ευχέρεια. Η διαφάνεια επίσης εξασφαλίζει, κατά το δυνατό, ίση ποσοτικά και ποιοτικά κατανομή εργασίας σε κάθε δικαστή.

Πρότυπο 21: Ποιότητα της Δικαιοσύνης³⁷⁷

1. Η ποιότητα της Δικαιοσύνης πρέπει να εξασφαλίζει ίση πρόσβαση στη Δικαιοσύνη, δίκαιη διαδικασία, διαφάνεια και λογοδοσία του δικαστικού συστήματος.
2. Η προώθηση της ποιότητας της Δικαιοσύνης δεν πρέπει να παρεμβαίνει στη δικαστική ανεξαρτησία και αμεροληψία.
3. Η ποιότητα της Δικαιοσύνης πρέπει να παρακολουθείται και να αξιολογείται με λογικά και μετρήσιμα κριτήρια.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 21, σημειώνεται πως η ποιότητα της Δικαιοσύνης αναφέρεται σε αντικειμενικές και μετρήσιμες απαιτήσεις και προσδοκίες σχετικά με τη δικαστική οργάνωση και απόδοση. Τέτοιες απαιτήσεις περιλαμβάνουν πλήρη πρόσβαση στη Δικαιοσύνη και δίκαιη μεταχείριση των χρηστών του δικαστηρίου, εκπαίδευση δικαστών, επαρκή χρηματοδότηση των δικαστηρίων. Επίσης περιλαμβάνουν απαιτήσεις που θέτουν τα ευρωπαϊκά δικαστήρια, όπως η δημοσιοποίηση των αποφάσεων και λαμβάνουν υπόψη την κατανομή ανθρώπινων, χρηματοοικονομικών και υλικών πόρων στη δικαστική υποδομή. Το δικαστικό σύστημα πρέπει να εξασφαλίζει πλήρη πρόσβαση στα δικαστήρια, συμπεριλαμβανομένης της οικονομικής, της γεωγραφικής, της διαδικαστικής και της ουσιαστικής πρόσβασης, καθώς και πρόσβασης για άτομα με αναπηρίες. Οι δικαστικές διαδικασίες πρέπει, γενικά, να είναι ανοικτές στο κοινό και ελεύθερα αναφερόμενες, ενώ το περιεχόμενο των δικαστικών αποφάσεων – δηλαδή το αποτέλεσμα και η αιτιολόγηση – πρέπει να είναι γραπτό και προσβάσιμο στο κοινό, με την κατάλληλη ισορροπία σε θέματα προστασίας δεδομένων, ιδιωτικότητας και εμπιστευτικότητας, βασισμένη σε σαφή και εύλογα αποδεικτικά στοιχεία. Οι προφορικές αποφάσεις (εάν επιτρέπονται) πρέπει να καταγράφονται και να είναι διαθέσιμες στα μέρη, ενώ οι αποφάσεις κατώτερων δικαστηρίων δεν πρέπει γενικά να αποκλείονται από δημοσίευση. Οι δικαστικές αποφάσεις πρέπει να είναι σαφώς αιτιολογημένες και το ουσιαστικό περιεχόμενό τους να είναι κατανοητό από τα μέρη και το κοινό. Η υψηλής ποιότητας εκπαίδευση δικαστών και προσωπικού ενισχύει την ποιότητα και αποδοτικότητα της δικαστικής διαδικασίας και η επαρκής χρηματοδότηση της εκπαίδευσης πρέπει να παρέχεται από το Κράτος. Η εκπαίδευση πρέπει να είναι διαθέσιμη καθ' όλη τη διάρκεια της επαγγελματικής δικαστικής σταδιοδρομίας, με μέτρα όπως απαλλαγές από εργασιακό χρόνο, για να είναι προσβάσιμη και αποτελεσματική. Η εκπαίδευση πρέπει να υπερβαίνει το άμεσο πεδίο δικαστικής πρακτικής. Το σώμα που είναι υπεύθυνο για την εκπαίδευση, εάν δεν αποτελεί δικαστικό αυτοδιοικητικό όργανο,

³⁷⁷ Consultative Council of European Judges. (2003). *Opinion No. 4: Appropriate initial and in-service training for judges at national and European levels*. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). (n.d.). *GT-QUAL tools*. Συμβούλιο της Ευρώπης. <https://www.coe.int/en/web/cepej/gt-qualtools> European Judicial Training Network. (2016, June 10). *Judicial training principles*. International Organization of Judicial Training. (2017, November 8). *Declaration of judicial training principles*.

πρέπει να είναι αυτόνομο από την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία και να διαθέτει δικό του προϋπολογισμό. Αυτό το σώμα πρέπει να λειτουργεί υπό την εποπτεία της δικαστικής εξουσίας, η οποία φέρει τη συνολική ευθύνη για την εκπαίδευση.

Πρότυπο 22: Αποδοτικότητα της Δικαιοσύνης³⁷⁸

1. Εκτός από την επαρκή χρηματοδότηση, η αποδοτικότητα της Δικαιοσύνης απαιτεί προβλέψιμη και εύλογη διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών.
2. Η λειτουργία του δικαστικού συστήματος πρέπει να παρακολουθείται και να αξιολογείται βάσει λογικών, διαφανών και μετρήσιμων προτύπων.
3. Τα πρότυπα αυτά πρέπει να εξασφαλίζουν την κατάλληλη ισορροπία μεταξύ των αξιών της αποδοτικότητας και της ποιότητας της Δικαιοσύνης, ώστε η αποδοτικότητα να προάγει την ποιότητα της Δικαιοσύνης.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 22, αναφέρεται πως η οικονομία χρόνου, ποσότητας και κόστους στη δικαστική διαχείριση πρέπει να διαφυλάσσει την αρχή της δίκαιης δίκης και της ποιότητας της Δικαιοσύνης.

Για να διασφαλιστεί η συνεχής βελτίωση, ένα αποδοτικό δικαστικό σύστημα απαιτεί δέσμευση και συνεργασία από όλους τους εμπλεκόμενους σε διάφορα επίπεδα (κρατικό, δικαστήριο, δικαστής). Οι δικαστές και οι διοικούντες τα δικαστήρια, σε κάθε βαθμίδα, πρέπει να συμμετέχουν ενεργά στον καθορισμό προτύπων και στόχων για το επίπεδό τους, με τη στήριξη των Προέδρων των δικαστηρίων. Συνιστώνται επίσης διαβουλεύσεις με άλλους ενδιαφερόμενους, όπως μέλη της νομικής κοινότητας ή ενώσεις καταναλωτών.

Η τήρηση προθεσμιών στις δικαστικές διαδικασίες πρέπει να βασίζεται σε σαφώς ορισμένα, εύλογα και μετρήσιμα χρονοδιαγράμματα. Οι στόχοι μπορεί να ορίζονται από δικαστές και διοικούντες τα δικαστήρια, σε εθνικό, περιφερειακό ή ατομικό επίπεδο, αλλά πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους διαφορετικούς τύπους διαδικασιών (πολιτικών, διοικητικών, ποινικών) κατά τον σχεδιασμό και τη συλλογή δεδομένων. Πρέπει επίσης να λαμβάνονται υπόψη οι τοπικοί πόροι και τα χαρακτηριστικά του δικαστικού συστήματος σε κάθε περιοχή.

Τα πρότυπα και οι στόχοι για την τήρηση προθεσμιών μπορεί να ορίζονται από δικαστές και διοικητές βάσει δεικτών όπως ο αριθμός δικαστών, η εκτιμώμενη διάρκεια της διαδικασίας (χρόνος εκδίκασης), ο δείκτης καθαρισμού υποθέσεων και ο αριθμός

³⁷⁸ Consultative Council of European Judges (CCJE). (2019). *Opinion No. 22: The role of judicial assistants*. Consultative Council of European Judges (CCJE). (2011). *Opinion No. 14: Justice and information technologies (IT)*. Consultative Council of European Judges (CCJE). (2004). *Opinion No. 6: Fair trial within a reasonable time and judge's role in trials taking into account alternative means of dispute settlement* (paras. 49–164, C.1–D.10). Council of Europe. (2010). *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers of the Council of Europe on judges: Independence, efficiency and responsibilities* (Recommendation Nos. 30–32). European Network of Councils for the Judiciary (ENCJ). (2023). *Report 2022–2023: Indicators independence, accountability and quality of the judiciary* (pp. 49–50). European Network of Councils for the Judiciary (ENCJ). (2017). *Distillation of ENCJ principles, recommendations and guidelines 2004–2017* (paras. 43–53).

εκκρεμών υποθέσεων. Οι καθορισμένοι στόχοι πρέπει να είναι εφικτοί, δημοσιευμένοι και να επανεξετάζονται περιοδικά. Οι στόχοι μπορεί να λαμβάνονται υπόψη στην αξιολόγηση της απόδοσης των δικαστηρίων.

Η τήρηση προθεσμιών σε συγκεκριμένη υπόθεση πρέπει να αξιολογείται, για την εξασφάλιση δίκαιης δίκης, λαμβάνοντας υπόψη τις περιστάσεις της υπόθεσης. Αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν την πολυπλοκότητα, τη συμπεριφορά των διαδίκων, τις ενέργειες του ίδιου του δικαστηρίου και άλλων αρμόδιων Αρχών και τη σημασία της υπόθεσης για τα μέρη.

Οι χρήστες των δικαστηρίων πρέπει, όπου είναι κατάλληλο, να διαβουλεύονται σχετικά με τη διαχείριση του χρόνου των δικαστικών διαδικασιών σε διαφορετικούς τύπους υποθέσεων.

Προβλεπόμενες ή υπάρχουσες παρεκκλίσεις από τα πρότυπα και τους στόχους σχετικά με την τήρηση προθεσμιών πρέπει να οδηγούν σε άμεσες ενέργειες από τους υπεύθυνους της δικαστικής διαχείρισης, για την αντιμετώπιση των αιτίων. Τέτοιες αιτίες μπορεί να είναι ο ανεπαρκής αριθμός δικαστών ή/και προσωπικού δικαστηρίων.

Πρέπει να υπάρχουν αξιόπιστα συστήματα που να παράγουν πληροφορίες και στατιστικά για σημαντικά στάδια της δικαστικής διαδικασίας, βάσει λογικών και μετρήσιμων δεικτών. Οι δείκτες αυτοί πρέπει να μετρούνται ομοιόμορφα σε ολόκληρο το δικαστικό σύστημα, με συλλογή δεδομένων σε εθνικό επίπεδο σε συγκεκριμένους τομείς της Δικαιοσύνης. Αυτές οι πληροφορίες πρέπει να ενημερώνουν το έργο των διοικούντων τα δικαστήρια, των δικαστών και άλλων εμπλεκομένων στη διαχείριση της Δικαιοσύνης. Οι πληροφορίες για τις ενέργειες που λαμβάνονται κατόπιν αυτών πρέπει να δημοσιοποιούνται με κατάλληλο τρόπο. Κάθε εθνική δικαιοδοσία πρέπει να προετοιμάζει και να δημοσιοποιεί περιοδικές εκθέσεις με λεπτομερή σχετικά δεδομένα και αναλύσεις για την τήρηση προθεσμιών και τη διαχείριση της Δικαιοσύνης.

Πρότυπο 23: Τεχνολογία³⁷⁹

1. Η τεχνολογία, συμπεριλαμβανομένης της ΑΙ, πρέπει να καθοδηγείται από και να ευθυγραμμίζεται με τις αρχές της δικαστικής ανεξαρτησίας, της αμεροληψίας και του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη. Η ανθρώπινη εποπτεία της ΑΙ πρέπει, όσο το δυνατόν, να διασφαλίζει τη συμμόρφωση με αυτές τις αρχές.
2. Η κατάλληλη χρήση της τεχνολογίας είναι απαραίτητη για την υποστήριξη της αποτελεσματικότητας, της ποιότητας και της συνοχής στις δικαστικές αποφάσεις, την πρόσβαση στη Δικαιοσύνη και τη διαφάνεια του δικαίου.
3. Η τεχνολογία μπορεί να στηρίξει τη λήψη δικαστικών αποφάσεων, αλλά οι δικαστές πρέπει πάντα να διατηρούν τον έλεγχο της δικαστικής διαδικασίας, ακόμη και όταν αυτή διευκολύνεται τεχνολογικά. Η αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων και η χρήση τεχνολογίας δεν πρέπει να υπονομεύει τη δικαστική ανεξαρτησία.
4. Η δικαστική εξουσία πρέπει, όσο είναι δυνατόν, να εποπτεύει την ανάπτυξη και εφαρμογή της τεχνολογίας και να καθορίζει πώς πρέπει να χρησιμοποιείται.
5. Η δικαστική υπηρεσία πρέπει να είναι επαρκώς εκπαιδευμένη στη χρήση της τεχνολογίας, ώστε να διευκολύνεται η αποτελεσματική ανθρώπινη εποπτεία και να επιτυγχάνεται συνεχής βελτίωση των διαδικασιών των δικαστηρίων.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 23, αναφέρεται πως η τεχνολογία, συμπεριλαμβανομένης της ΑΙ, χρησιμοποιείται για την υποστήριξη των δικαστηρίων σε τομείς όπως η διαχείριση εγγράφων, ο προγραμματισμός του φόρτου εργασίας και η νομική ανάλυση. Με ανθρώπινη εποπτεία, μπορεί να καθοδηγεί ή να αυτοματοποιεί διαδικαστικές ενέργειες. Ωστόσο οι αποφάσεις ουσίας πρέπει υποχρεωτικά να παραμένουν

³⁷⁹ Consultative Council of European Judges (CCJE). (2023). *Opinion No. 26: Moving forward: The use of assistive technology in the judiciary*. Consultative Council of European Judges (CCJE). (2011). *Opinion No. 14: Justice and information technologies (IT)*. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). (2018). *European ethical charter on the use of artificial intelligence (AI) in judicial systems and their environment*. Court of Justice of the European Union (CJEU). (2023, June). *Artificial intelligence strategy*. Council of Europe (COE). (2024, May 27). *Framework convention on artificial intelligence and human rights, democracy and the rule of law*. Council of the European Union. (2020, October 14). *Council conclusions: Access to justice – Seizing the opportunities of digitalisation* (2020/C 342 I/01, OJ C 342I). European Union. (2024, June 13). *Artificial Intelligence Act, Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828*. European Law Institute (ELI). (2022). *Guiding principles for automated decision-making in the EU* (Innovation paper). European Law Institute (ELI). (2023). *ELI charter of fundamental constitutional principles of a European democracy*. European Network of Councils for the Judiciary (ENCJ). (2023, June 9). *Ljubljana declaration: Courts fit for the future* (paras. 4–5). United Nations Development Programme (UNDP). (2022). *E-justice: Digital transformation to close the justice gap report*. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2019). *Recommendation of the Council on artificial intelligence* (OECD/LEGAL/0449).

υπό ανθρώπινη επίβλεψη, ώστε να διαφυλάσσεται η ανθρώπινη κρίση στη δικαστική διαδικασία.

Οι ορισμοί της ΑΙ διαφέρουν, αλλά κοινώς, ένα σύστημα ΑΙ είναι ένα μηχανικό σύστημα που, για σαφείς ή κεκαλυμμένους σκοπούς, εξάγει προβλέψεις, περιεχόμενο, προτάσεις ή αποφάσεις που μπορούν να επηρεάσουν τον πραγματικό ή τον ψηφιακό κόσμο· υπάρχει διαφοροποίηση ως προς την αυτονομία και προσαρμοστικότητα τους μετά την εγκατάσταση.

Υπάρχουν οφέλη της ενσωμάτωσης ΑΙ στη Δικαιοσύνη. Σχετικά με την αποτελεσματικότητα, ποιότητα και συνέπεια αποφάσεων, η ΑΙ μπορεί να μειώσει τον φόρτο δικαστών και προσωπικού, να βελτιστοποιήσει τη διοίκηση της Δικαιοσύνης και να διευκολύνει τη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Ωστόσο κάθε τεχνολογική ανάπτυξη πρέπει να προάγει την ποιότητα, όχι απλώς την ταχύτητα ή την οικονομία.

Σχετικά με την πρόσβαση στη Δικαιοσύνη και τη διαφάνεια της Δικαιοσύνης, η αποτελεσματική και πρακτική πρόσβαση στη Δικαιοσύνη πρέπει επίσης να βελτιωθεί με τη χρήση της ΑΙ. Η χρήση της ΑΙ, όμως, δεν πρέπει να εμποδίζει, να περιορίζει ή να καθιστά ανεφάρμοστη την πρόσβαση στη Δικαιοσύνη. Πρέπει να υπάρχει υποστήριξη ή κάποια κατάλληλη ανθρώπινη εναλλακτική διαδρομή πρόσβασης στη Δικαιοσύνη.

Σχετικά με την ανεξαρτησία, τη δικαιοσύνη και την αμεροληψία της δικαστικής διαδικασίας, η χρήση δεδομένων και αλγορίθμων στα συστήματα απονομής Δικαιοσύνης ενέχει σοβαρούς κινδύνους για τη δικαστική ανεξαρτησία, την αμεροληψία και το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη. Αυτοί οι κίνδυνοι περιλαμβάνουν τη μεροληψία λόγω φύλου, φυλής ή ταυτότητας σε νομικές αναλύσεις, την αποκάλυψη ευαίσθητων δεδομένων, τα ψευδή, ανακριβή ή άσχετα δεδομένα, την υπέρμετρη εξάρτηση από την τεχνολογία, την παραπληροφόρηση, τη λογοκρισία και τον έλεγχο της πληροφορίας.

Δεδομένων αυτών των κινδύνων, τα δικαστικά όργανα έχουν καθήκον να εφαρμόζουν τη δικαστική τους εμπειρογνωμοσύνη στην εφαρμογή της ΑΙ και να εντοπίζουν κινδύνους για το κράτος δικαίου και το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη.

Για παράδειγμα, πρέπει να αξιολογούν εάν η χρήση της ΑΙ επιτρέπει στον/στη δικαστή να ελέγξει τα αποδεικτικά στοιχεία και τις καταθέσεις που παρουσιάζονται μέσω αυτής. Αυτό το καθήκον είναι καίριο για τη διατήρηση της ακεραιότητας της δικαστικής διαδικασίας.

Συνεπώς η χρήση της ΑΙ στα δικαστικά συστήματα είναι δικαστικό ζήτημα και απαιτεί τυπικούς κανόνες που ορίζουν το πεδίο εφαρμογής, τις λειτουργίες και τους χρήστες της. Τα δικαστήρια πρέπει να έχουν αποτελεσματικό έλεγχο και εποπτεία στον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την εφαρμογή της τεχνολογίας, ανεξαρτήτως του τύπου δικαστικής διακυβέρνησης. Ειδικά η κατανομή υποθέσεων και η χρονοπρογραμματισμένη εκδίκαση πρέπει να παραμείνουν υπό δικαστικό έλεγχο.

Σχετικά με την ανθρώπινη εποπτεία, η ΑΙ εκτελεί ενέργειες αυτόματα και υποστηρίζει την εκτέλεση διαδικασιών. Η ανθρώπινη εποπτεία από το δικαστικό σώμα πρέπει να αξιολογεί κριτικά την αλληλεπίδραση της ΑΙ με τη λήψη αποφάσεων, να προστατεύει το δικαίωμα

σε δίκαιη δίκη και την ισότιμη πρόσβαση στη Δικαιοσύνη, να αποτρέπει τη λεγόμενη διαφθορά μέσα στις πλατφόρμες ΑΙ.

Οι αυτοματοποιημένες αποφάσεις υπόκεινται στους ίδιους εγγυητικούς όρους που ισχύουν για τις ανθρώπινες αποφάσεις. Ο σχεδιασμός των ΑΙ πρέπει να εστιάζει στον χρήστη, με στενή συνεργασία μεταξύ χρηστών και ενδιαφερόμενων φορέων. Οι δικαστές έχουν κρίσιμο ρόλο στην ανίχνευση των αναγκών των χρηστών του δικαστηρίου, ιδίως των ευάλωτων ομάδων.

Όσον αφορά τη διαφάνεια και την κατανόηση, οι λογικές πίσω από τους αλγορίθμους ΑΙ πρέπει να είναι διαφανείς και κατανοητές από τους χρήστες και την κοινωνία. Οι πολίτες πρέπει να κατανοούν πώς λειτουργεί η ΑΙ, ποια δεδομένα χρησιμοποιεί και πώς διασφαλίζεται η σωστή εκτέλεση της διαδικασίας. Αυτό είναι απαραίτητο για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης του κοινού στο σύστημα Δικαιοσύνης.

Σχετικά με την ιχνηλασιμότητα, πρέπει να υπάρχουν κατάλληλοι μηχανισμοί λογοδοσίας που να επιτρέπουν τον έλεγχο της τεχνολογίας από τους χρήστες, την κοινοβουλευτική εποπτεία, την κοινωνική λογοδοσία. Τα εργαλεία ΑΙ πρέπει να είναι ελέγξιμα (auditable) και επεξηγήσιμα (explainable), ώστε να διασφαλίζεται ότι λειτουργούν σύμφωνα με νομικά και ηθικά πρότυπα.

Σχετικά με την ιδιωτικότητα και την προστασία των δεδομένων, η ΑΙ επεξεργάζεται μεγάλα σύνολα δεδομένων και παρέχει αναλύσεις επί της απονομής Δικαιοσύνης. Αυτό μπορεί να ενισχύσει τη διαφάνεια και τη λογοδοσία των δικαστηρίων ως προς τη συνολική απόδοσή τους.

Ωστόσο η χρήση της ΑΙ απαιτεί κατάλληλη στρατηγική διαχείρισης δεδομένων, ασφάλεια δεδομένων, συμμόρφωση με τη νομοθεσία περί προστασίας προσωπικών δεδομένων. Τα δεδομένα που σχετίζονται με υποθέσεις μπορούν να χρησιμοποιούνται μόνον για την αξιολόγηση της απόδοσης των δικαστηρίων ως συνόλου, όχι για την επίδοση μεμονωμένων δικαστών.

Όσον αφορά την εκπαίδευση για νέες δεξιότητες και ικανότητες, παρόλο που οι δικαστές ενδέχεται να μην έχουν την κύρια ευθύνη για τεχνικά ζητήματα, η ανάπτυξη τεχνογνωσίας εντός του δικαστικού σώματος υποστηρίζει τη διατήρηση της γνώσης και της συνέχειας στο εσωτερικό του.

Η συνολική και συστηματική εκπαίδευση πρέπει να βοηθά τους δικαστές και το διοικητικό προσωπικό των δικαστηρίων να αναπτύξουν τις σχετικές δεξιότητες και να παραμένουν ενήμεροι για την τεχνολογία. Κάθε δικαστής και κάθε μέλος του προσωπικού πρέπει να έχει πλήρη ενημέρωση σχετικά με το ποιος παρέχει την τεχνολογία και πώς λειτουργεί.

Η εκπαίδευση πρέπει να εφοδιάζει τους δικαστές και το προσωπικό με βασική κατανόηση της ΑΙ, με την ορολογία και την ικανότητα αναγνώρισης του τρόπου με τον οποίον η χρήση της ΑΙ επηρεάζει τη δίκαιη διεξαγωγή της δίκης. Απαιτείται συνεχής εκπαίδευση, ώστε να παρακολουθούνται οι εξελίξεις της ΑΙ.

Σχετικά με τη συνεχή βελτίωση της ΑΙ, το δικαστικό σώμα πρέπει να υιοθετεί συστήματα ΑΙ που να επιτρέπουν τη συνεχή ενημέρωση και εποπτεία των εργαλείων ΑΙ, σύμφωνα με τις εξελισσόμενες νομικές και ηθικές προδιαγραφές («διοικήσιμη ΑΙ» / governable AI). Η διοικήσιμη ΑΙ απαιτεί επίσης από τα δικαστικά όργανα να δοκιμάζουν και να αξιολογούν τη χρήση της μέσω πρωτοτύπων ή/και πιλοτικών εφαρμογών, πριν από οποιαδήποτε πλήρη εφαρμογή.

Δεν πρέπει να υλοποιείται πλήρως κανένα σύστημα ΑΙ, εκτός εάν έχει αυστηρά δοκιμαστεί, αξιολογηθεί και αποδείξει ότι λειτουργεί με δίκαιο και αποτελεσματικό τρόπο. Μετά την εφαρμογή, πρέπει να υπάρχουν μηχανισμοί για τη λήψη ανατροφοδότησης από τους χρήστες, περιλαμβανομένων και των χρηστών των δικαστηρίων, ώστε να διασφαλίζεται η συνεχής βελτίωση. Η ανθρώπινη εποπτεία των συστημάτων ΑΙ είναι υποχρεωτική.

Όσον αφορά τις εγγυήσεις ασφάλειας, τα δικαστικά όργανα πρέπει να διασφαλίζουν τον σχεδιασμό και τη λειτουργία της τεχνολογίας που χρησιμοποιούν και την ακεραιότητα των δεδομένων τους. Τα μέτρα προστασίας περιλαμβάνουν νομοθεσία και κανόνες δικαστηρίων, προσαρμοσμένους στις ανάγκες των διαδικασιών. Οι εγγυήσεις αυτές πρέπει να πληρούν τα πλέον σύγχρονα πρότυπα ασφάλειας πληροφοριών και κυβερνοασφάλειας.

Η λειτουργία της ΑΙ απαιτεί συνεργασία του δικαστικού σώματος με ειδικευμένους δημόσιους ή ιδιωτικούς παρόχους υπηρεσιών, οι οποίοι παρέχουν την τεχνική υποδομή, τις λειτουργικές δυνατότητες και το εξειδικευμένο προσωπικό. Αυτοί οι πάροχοι πρέπει να υπόκεινται σε ανεξάρτητη εποπτεία, τόσο από κρατικούς φορείς όσο και από ανεξάρτητες Αρχές πιστοποίησης, που θα διασφαλίζουν την ορθή λειτουργία των συστημάτων ΑΙ.

Επιπρόσθετα πρέπει να υπάρχει κατάλληλη και εγγυημένη χρηματοδότηση για τον αποτελεσματικό σχεδιασμό, την εισαγωγή, την εφαρμογή και τη χρήση της ΑΙ από τις διοικητικές υπηρεσίες των δικαστηρίων και τους δικαστές. Η χρηματοδότηση αυτή πρέπει να καλύπτει και τη συντήρηση, την αναβάθμιση και τη μελλοντική ανάπτυξη των συστημάτων ΑΙ. Η εκπαίδευση των δικαστών και του προσωπικού σχετικά με την ΑΙ πρέπει να χρηματοδοτείται επαρκώς.

Πρότυπο 24: Θεμελιώδης ρόλος της επιλογής, των διορισμών, της επαγγελματικής αξιολόγησης και της προαγωγής³⁸⁰

1. Τα κριτήρια και οι μέθοδοι για την επιλογή, τους διορισμούς, την επαγγελματική αξιολόγηση και την προαγωγή δικαστών πρέπει να προάγουν την ανεξαρτησία, την αμεροληψία και την ποιότητα της Δικαιοσύνης και να ενισχύουν τη δημόσια εμπιστοσύνη στο δικαστικό σώμα.
2. Τέτοια κριτήρια και μέθοδοι πρέπει να αποτρέπουν επιλογές και διορισμούς που θα μπορούσαν να θεωρηθούν μεροληπτικοί ή αποσκοπούν στη συρρίκνωση της ανεξαρτησίας, της αμεροληψίας ή της ποιότητας της Δικαιοσύνης.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 24, αναφέρεται πως ο τρόπος διορισμού αποτελεί βασικό στοιχείο της αρχής του «δικαστηρίου που έχει συσταθεί σύμφωνα με τον νόμο». Σύμφωνα με αυτήν την αρχή, τα κριτήρια και οι μέθοδοι για την επιλογή δικαστών, τους διορισμούς, τη σύνθεση του δικαστηρίου, την επαγγελματική αξιολόγηση και την προαγωγή πρέπει να καθορίζονται από τον νόμο και οι νομικές αυτές απαιτήσεις πρέπει να τηρούνται στη λειτουργία του δικαστηρίου. Αυτό διασφαλίζει ότι η οργάνωση του δικαστικού σώματος δεν εξαρτάται από την αυθαιρεσία της εκτελεστικής εξουσίας, αλλά ρυθμίζεται μέσω νομοθεσίας. Τα ουσιαστικά κριτήρια και μέθοδοι πρέπει να υποστηρίζουν την ανεξαρτησία και την αμεροληψία και να προλαμβάνουν καταστάσεις που θα μπορούσαν να προκαλέσουν εύλογες αμφιβολίες για πιθανή χειραγώγηση είτε από εξωτερικούς είτε από εσωτερικούς παράγοντες. Η παραποίηση των κριτηρίων ή των μεθόδων επιλογής/διορισμού αμαυρώνει τη νομιμότητα των διοριζόμενων δικαστών και υπονομεύει τη δημόσια εμπιστοσύνη στην αμεροληψία του δικαστικού σώματος.

Η στενή σχέση μεταξύ της αρχής «δικαστήριο που έχει συσταθεί σύμφωνα με τον νόμο» και της θεμελιώδους αρχής του κράτους δικαίου απαιτεί ότι τα κριτήρια και οι μέθοδοι επιλογής και διορισμού πρέπει να υιοθετούνται αυστηρά και με διαφάνεια. Η

³⁸⁰ Bangalore Principles of Judicial Conduct. (2007). *Bangalore Principles of Judicial Conduct (and its accompanying Commentary and Implementation Measures)* (as endorsed by UN ECOSOC Resolution 2006/23). Consultative Council of European Judges. (2010). *Magna Carta of Judges*. Consultative Council of European Judges. (2018). *Opinion No. 21 on preventing corruption among judges* (paras. 25–28). Consultative Council of European Judges. (2015). *Opinion No. 18 on the position of the judiciary and its relation with the other powers of state in a modern democracy*. Consultative Council of European Judges. (2001). *Opinion No. 1 on standards concerning the independence of the judiciary and the irremovability of judges* (paras. 17–32, 33–45). Council of Europe, Committee of Ministers. (2010). *Recommendation CM/Rec(2010)12 on judges: independence, efficiency and responsibilities* (Recommendation Nos. 44–48). European Network of Councils for the Judiciary (ENCJ). (2017). *Distillation of ENCJ principles, recommendations and guidelines 2004–2017* (paras. 22–29). First World Conference on the Independence of Justice. (1983). *Universal Declaration on the Independence of Justice (Montreal Declaration)*. United Nations General Assembly. (1985). *Basic Principles on the Independence of the Judiciary*, endorsed by GA Resolutions 40/32 and 40/146 (UN Doc. A/CONF.121/22/Rev.1, p. 59). Venice Commission. (2023). *Compilation of Venice Commission opinions and reports concerning judges* (CDL-PI(2023)019, pp. 6–12, 12–21). Venice Commission. (2016). *Rule of Law Checklist* (11–12 March 2016).

φαινομενική συμμόρφωση με τους κανόνες επιλογής και διορισμού δεν πρέπει να καλύπτει ή να αποκρύπτει απαράδεκτες ή αντιδημοκρατικές διαδικασίες. Συνεπώς η τήρηση της αρχής του «δικαστηρίου που έχει συσταθεί σύμφωνα με τον νόμο» απαιτεί αυστηρό έλεγχο της διαδικασίας επιλογής και διορισμού δικαστών, συμπεριλαμβανομένων των Προέδρων των δικαστηρίων. Όλα τα ευρωπαϊκά κράτη αναγνωρίζουν την αρχή του δικαστηρίου που έχει προηγουμένως θεσπιστεί από τον νόμο, σε αντίθεση με *ad hoc* δικαστήρια, παρόλο που η επιμέρους ορολογία και οι μέθοδοι αναγνώρισης μπορεί να διαφέρουν. Για παράδειγμα, κάποια κράτη χρησιμοποιούν την έννοια του «νόμιμου» ή «φυσικού» δικαστή ή δικαστηρίου.

Το Πρότυπο αυτό επικεντρώνεται στους σκοπούς που πρέπει να υπηρετούνται μέσω των κριτηρίων και μεθόδων σχετικών με την επιλογή, τους διορισμούς, την αξιολόγηση και την προαγωγή δικαστών σε ευρωπαϊκό πλαίσιο. Τα ευρωπαϊκά κράτη εφαρμόζουν ποικίλα μοντέλα για αυτές τις διαδικασίες και συχνά περισσότερα του ενός εντός ενός νομικού συστήματος. Τα περισσότερα ευρωπαϊκά συστήματα διαθέτουν δημόσιο διαγωνισμό για τη στελέχωση κενών δικαστικών θέσεων, με υποψηφίους να αξιολογούνται από επιτροπές που περιλαμβάνουν δικαστές και μη δικαστές. Ωστόσο οι λεπτομέρειες διαφέρουν. Σε ορισμένες χώρες, η επιτυχής επιλογή οδηγεί άμεσα σε ένταξη στη δικαστική υπηρεσία, μετά από αρχική κατάρτιση. Οι νεοδιορισθέντες δικαστές λαμβάνουν επιπλέον εισαγωγική εκπαίδευση (*induction training*). Σε άλλες η επιλογή πραγματοποιείται μετά από εκπαίδευση που προηγείται της επιλογής της δικαστικής σταδιοδρομίας. Σε άλλες ο διαγωνισμός παρέχει πρόσβαση σε θεσμικά εκπαιδευτικά ιδρύματα για δικαστές.

Το Πρότυπο δεν ασχολείται με το κατά πόσον οι εθνικοί νόμοι είναι όμοιοι ή διαφορετικοί όσον αφορά την επιλογή, αξιολόγηση και προαγωγή. Αντίθετα, επικεντρώνεται στους στόχους που σχετίζονται με την ανεξαρτησία, την αμεροληψία του δικαστικού σώματος και την ποιότητα της Δικαιοσύνης, καθώς και στους παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν την επίτευξη αυτών των στόχων.

Ορισμένες από τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ στις οποίες βασίζεται το εν λόγω Πρότυπο είναι και οι ακόλουθες, οι οποίες, ασφαλώς, δεν αφορούν το σύνολο των αποφάσεων και αναφέρονται ενδεικτικά.

Biagioli v. San Marino [8162/13], 08.07.2014

Ο πρώτος προσφεύγων, συνταγματάρχης Biagioli, ήταν Αρχηγός της Αστυνομίας του Σαν Μαρίνο. Ο δεύτερος προσφεύγων, γιος του, ήταν δικηγόρος και συμβολαιογράφος πριν διαγραφεί λόγω ποινικής καταδίκης. Το 2005 ασκήθηκαν σε βάρος τους ποινικές διώξεις για ψευδείς δηλώσεις σε δημόσια έγγραφα, επειδή φέρονταν να αλλοίωσαν ημερήσιο δελτίο υπηρεσίας της αστυνομίας, προσθέτοντας ψευδή αναφορά σε έλεγχο οχήματος και ατόμου. Η υπόθεση ξεκίνησε ενώπιον του δικαστή V.C., ο οποίος αργότερα αποσύρθηκε. Ο Αρχιδικαστής, ενώ βρισκόταν στο εξωτερικό, όρισε αρχικά τον δικαστή B., που δήλωσε κώλυμα και στη συνέχεια τον δικαστή G.F., που συνήθως δικάζε αστικές υποθέσεις. Οι προσφεύγοντες αμφισβήτησαν τη νομιμότητα της επιλογής του G.F. με πολλαπλές διαδικασίες (ποινικές, διοικητικές, συνταγματικές), όλες απορριφθείσες. Ο πρώτος προσφεύγων ζήτησε την εξαίρεση του G.F., επικαλούμενος ότι είχε εκφράσει εκ των

προτέρων γνώμη περί ενοχής τους και ότι υπήρχαν πολιτικές/δημοσιογραφικές πιέσεις. Το αίτημα απορρίφθηκε, καθώς δεν πληρούνταν οι νόμιμοι λόγοι εξαίρεσης και τα αποδεικτικά στοιχεία κρίθηκαν αόριστα ή αναξιόπιστα.

Πολλαπλά επαναλαμβανόμενα αιτήματα εξαίρεσης, συνολικά δώδεκα για διάφορους δικαστές, οδήγησαν ακόμη και σε ξεχωριστή ποινική δίωξη για παρεμπόδιση λειτουργίας δημοσίων αρχών, από την οποία ο πρώτος προσφεύγων αθώωθηκε. Ο G.F. υπέβαλε συνταγματικό ερώτημα σχετικά με παραγραφή. Το Συνταγματικό Δικαστήριο ερμήνευσε ότι τα αιτήματα εξαίρεσης ανέστελλαν την παραγραφή, οπότε η υπόθεση συνεχιζόταν. Το νέο συνταγματικό ερώτημα έκρινε αντισυνταγματική τη διακοπή της κύριας δίκης για τα αιτήματα εξαίρεσης που επαναλάμβαναν ήδη κριθέντες λόγους, για να προστατευτεί η εύλογη διάρκεια της δίκης. Η δίκη συνεχίστηκε με αλληπάλληλες αναβολές, αλλαγές συνηγόρων και αιτήματα συνταγματικών παραπομπών. Θεσπίστηκε νέος νόμος για την παραγραφή, που εφαρμόστηκε και στην υπό αναφορά υπόθεση. Ο G.F. έκρινε και τους δύο προσφεύγοντες ενόχους: ο πρώτος καταδικάστηκε σε τρία έτη φυλάκιση και δεκαοκτώ μήνες αποστέρησης δημόσιων αξιωμάτων, ο δεύτερος σε δύο έτη και την ίδια αποστέρηση.

Οι προσφεύγοντες προέβαλαν λόγους έλλειψης νομιμότητας ορισμού του δικαστή, έλλειψης αμεροληψίας, άρνησης αναβολής μετά από αλλαγή συνηγόρου και αντισυνταγματικής αναδρομικής εφαρμογής νόμων περί παραγραφής. Το Εφετείο επικύρωσε την καταδίκη, με μείωση ποινής, απορρίπτοντας τους ισχυρισμούς: η διαδικασία ορισμού δικαστή ρυθμίζεται από εσωτερικούς κανονισμούς, όχι νόμο· δεν υπήρξε έλλειψη αμεροληψίας· η άρνηση αναβολής ήταν διακριτική και δικαιολογημένη· η παραγραφή δεν είχε επέλθει.

Μετά την τελεσιδικία, ο δεύτερος προσφεύγων, λόγω της καταδίκης, διαγράφηκε αυτοδικαίως από το δικηγορικό και συμβολαιογραφικό σώμα, καθώς ο νόμος όριζε υποχρεωτική διαγραφή σε τέτοιες περιπτώσεις. Οι προσφυγές του ενώπιον Εθνικής Επιτροπής Ελευθέρων Επαγγελματιών και Διοικητικών Δικαστηρίων απορρίφθηκαν. Τα δικαστήρια έκριναν ότι η κύρωση ήταν νόμιμη, σύμφωνη με την αρχή αναλογικότητας και συμβατή με την ειδική φύση του λειτουργήματος (συμβολαιογράφοι ως εγγυητές της αλήθειας δημοσίων εγγράφων). Η διαγραφή οδήγησε σε αυτόματη αφαίρεση της επαγγελματικής άδειας και του ΑΦΜ, με συνέπεια να μην μπορεί να εκδίδει τιμολόγια ή να απολαμβάνει φορολογικά οφέλη.

Το ΕΔΔΑ, όπου κατέληξε η υπόθεση, απέρριψε τις προσφυγές ως προδήλως αβάσιμες βάσει του άρθρου 35 §§ 3(α), 4 ΕΣΔΑ. Σχετικά με το άρθρο 6 § 1, έκρινε ότι ο ορισμός του δικαστή G.F. ήταν συμβατός με το εσωτερικό δίκαιο και δεν υπήρξε αυθαιρεσία, άρα το δικαστήριο πληρούσε την προϋπόθεση του δικαστηρίου που έχει συσταθεί με βάση τον νόμο. Όσον αφορά την επικαλούμενη μεροληψία, δεν υπήρξαν αποδείξεις μεροληψίας ούτε λόγος αμφισβήτησης αντικειμενικής αμεροληψίας. Σχετικά με τα άρθρα 6 και 7 (αναδρομική εφαρμογή νόμου για παραγραφή), οι αλλαγές αφορούσαν διαδικαστικούς κανόνες, εφαρμόστηκαν σε μη παραγεγραμμένες υποθέσεις και δεν υπήρξε παραβίαση. Όσον αφορά το άρθρο 6 §§ 1 και 3(β) (χρόνος προετοιμασίας υπεράσπισης), η άρνηση περαιτέρω αναβολής κρίθηκε εύλογη, ιδίως αφού η καθυστέρηση προήλθε από τις ενέργειες του ίδιου του προσφεύγοντος. Για το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου (περιουσία), κρίθηκε πως η διαγραφή του δεύτερου προσφεύγοντος από το δικηγορικό και

συμβολαιογραφικό σώμα και οι φορολογικές συνέπειες ήταν νόμιμες, θεμιτές και αναλογικές, δεδομένου του σοβαρού ποινικού αδικήματος.

Brudnicka v. Poland [54723/00] 03.03.2005

Στην εν λόγω υπόθεση, οι προσφεύγοντες ήταν συγγενείς ναυτικών που έχασαν τη ζωή τους στο ναυάγιο του πλοίου Jan Heweliusz. Τον Ιανουάριο 1993, το πλοίο βυθίστηκε στη Βαλτική Θάλασσα. Από τα 64 άτομα που επέβαιναν, 55 πέθαναν και εννέα σώθηκαν. Η Επιτροπή του Πρωθυπουργού διέκοψε τις εργασίες χωρίς έκθεση. Η επιτροπή του Υπουργείου Μεταφορών απέδωσε το ναυάγιο σε ανωτέρα βία. Η Επιτροπή της Εθνικής Επιθεώρησης Εργασίας έκρινε από κοινού υπεύθυνους τον πλοιοκτήτη και το πλήρωμα. Το Ναυτοδικείο Στσέτιν απέδωσε ευθύνη στον καπετάνιο, την τεχνική ομάδα, το Πολωνικό Νηολόγιο και τις υπηρεσίες διάσωσης. Μετά από αναπομπή, το Ναυτοδικείο Γκντανσκ έκρινε συνυπεύθυνους το πλήρωμα, τον διαχειριστή του πλοίου (για μη επισκευή της πρύμνης) και τα φυσικά φαινόμενα. Το Εφετείο Ναυτοδικείου Γκντανσκ εν μέρει επικύρωσε τα πορίσματα: Η κύρια αιτία ήταν ο συνδυασμός κακής ευστάθειας, σφοδρών ανέμων, μετατόπισης φορτίου και εκροής υδάτων από την αριστερή πλευρά. Το πλοίο απέπλευσε από το Świnoujście προς το Ystad σε κατάσταση μη αξιοπλοΐας, με ανεπαρκή μέτρα ευστάθειας, μη στεγανή πίσω πόρτα, μη ασφαλισμένα οχήματα στο κατάστρωμα, παρά την προειδοποίηση για θύελλα. Ο διαχειριστής επέτρεψε τον απόπλου παρότι είχε ανασταλεί η κλάση του πλοίου και είχε λήξει το πιστοποιητικό ασφαλείας, δεν ενημέρωσε τις αρμόδιες αρχές, δεν επισκεύασε σωστά την πίσω πόρτα. Ο καπετάνιος απέπλευσε χωρίς ασφάλιση οχημάτων και χωρίς να δηλώσει τις ζημιές στις αρχές. Ο Α' αξιωματικός δεν επέβλεψε τη στερέωση του φορτίου πριν τον απόπλου. Σχετικά με τη διάσωση, υπήρξε ανεπαρκής συντονισμός, ανεπαρκής εκπαίδευση πληρώματος στη χρήση σωσιβίων, ακατάλληλος ρουχισμός επιβαινόντων για προστασία από υποθερμία.

Με δεδομένο ότι οι διαδικασίες κατέληξαν σε διαπιστώσεις συνυπαιτιότητας του πληρώματος, του διαχειριστή και των Αρχών, με τεχνικές και οργανωτικές ελλείψεις που συνέβαλαν στο δυστύχημα, η υπόθεση κατέλεξε στο ΕΔΔΑ, επειδή οι συγγενείς των ναυτικών, εκ των οποίων και ορισμένοι με διαπιστωμένη ευθύνη, ασχέτως πως δεν υπήρχε άλλη συνέπεια, θεώρησαν ότι οι διαδικασίες ενώπιον των ναυτοδικείων (maritime chambers) παραβίασαν το δικαίωμά τους σε δίκαιη δίκη. Το ΕΔΔΑ απέρριψε τις προκαταρκτικές ενστάσεις της Πολωνίας. Επανέλαβε ότι δεν υπήρχε υποχρέωση εξάντλησης της συνταγματικής προσφυγής στην προκειμένη περίπτωση. Αναγνώρισε ότι οι έντεκα συγκεκριμένοι προσφεύγοντες (κληρονόμοι ναυτικών) είχαν τη νομική ιδιότητα του θύματος κατά το άρθρο 34 ΕΣΔΑ, παρότι δεν αναφέρονταν όλοι ονομαστικά στις αποφάσεις των ναυτοδικείων. Έκρινε ότι το άρθρο 6 § 1 ΕΣΔΑ εφαρμόζεται. Οι διαδικασίες ενώπιον των ναυτοδικείων αφορούσαν το δικαίωμα των θυμάτων να διατηρήσουν την καλή τους φήμη, το οποίο θεωρείται «αστικό δικαίωμα». Διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ. Οι ναυτικές επιτροπές ή ναυτοδικεία (maritime chambers) δεν ήταν ανεξάρτητα και αμερόληπτα διότι ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος διορίζονταν και παύονταν από τον Υπουργό Δικαιοσύνης με τη σύμφωνη γνώμη του Υπουργού Μεταφορών. Δεν ήταν ανεξάρτητοι ούτε αμετακίνητοι, αλλά σε εξάρτηση από την εκτελεστική εξουσία. Δεν υπήρχε δυνατότητα ένδικου μέσου κατά των αποφάσεων

τους. Οι προσφεύγοντες μπορούσαν εύλογα να έχουν αμφιβολίες ως προς την ανεξαρτησία και την αμεροληψία τους. Συνεπώς υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ λόγω έλλειψης ανεξαρτησίας και αμεροληψίας των ναυτοδικείων.

Coëme v Belgium [32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96, 33210/96], 22.06.2000

Η υπόθεση αυτή αφορούσε ποινική δίωξη και καταδίκες πρώην υπουργών, πολιτικών στελεχών και δημόσιων υπαλλήλων στο Βέλγιο για οικονομικά αδικήματα συνδεδεμένα με την ανάθεση δημοσίων συμβάσεων, κυρίως σε μία ένωση ("I") που δραστηριοποιούνταν σε έρευνες αγοράς και ανάπτυξη λογισμικού. Ο πρώτος προσφεύγων, Coëme, ήταν πρώην μέλος της Βουλής και υπουργός. Οι λοιποί προσφεύγοντες (Mazy, Stalport, Hermanus, Javeau) είχαν διάφορες θέσεις σε δημόσιους οργανισμούς ή στην ένωση "I". Η ένωση "I" εκτελούσε συμβάσεις τόσο για ιδιώτες όσο και για δημόσιες αρχές (κράτος, περιφέρειες, πολιτικά κόμματα). Το 1989 αποκαλύφθηκαν ενδείξεις ότι η "I" υπερχρέωνε πελάτες χρησιμοποιώντας πλαστά τιμολόγια για συμβάσεις με δημόσιους φορείς, με σκοπό να διοχετεύονται χρήματα σε τρίτους (μεταξύ τους και πολιτικά πρόσωπα). Ο διαχειριστής Javeau και συνεργάτες του τέθηκαν σε προσωρινή κράτηση. Η Ελεγκτική Επιτροπή και οι ανακριτικές αρχές εντόπισαν συμβάσεις που είχαν υπερκοστολογηθεί ή δεν είχαν εκτελεστεί, καθώς και διαδικασίες διάσπασης συμβάσεων, ώστε να αποφεύγεται υποχρεωτικός έλεγχος. Ο Hermanus (Αντιδήμαρχος και Πρόεδρος περιφερειακού οργανισμού) και άλλοι ενεπλάκησαν λόγω συμβάσεων που είχαν υπογράψει. Αναδείχθηκε «σύστημα» στο οποίο δημόσιες αρχές ανέθεταν υπηρεσίες στην "I" σε υπερβολικές τιμές· τα ποσά εν μέρει ανακατανέμονταν σε πολιτικούς σκοπούς. Για τον Coëme, λόγω της ιδιότητας του υπουργού, εφαρμόστηκε το άρθρο 103 του Συντάγματος: δίωξη μόνον μετά από άδεια της Βουλής και εκδίκαση απευθείας από το Ακυρωτικό Δικαστήριο (Cour de cassation) σε πλήρη σύνθεση. Οι λοιποί κατηγορούμενοι παραπέμφθηκαν στο ίδιο δικαστήριο λόγω «συνάφειας» με βάση συγκεκριμένες νομοθετικές διατάξεις. Το Περιφερειακό Συμβούλιο Βρυξελλών έδωσε επίσης άδεια για τη δίωξη του Hermanus. Η δίκη άρχισε τον Φεβρουάριο 1996. Οι κατηγορούμενοι ζήτησαν αναβολή επικαλούμενοι έλλειψη χρόνου για προετοιμασία· το αίτημα απορρίφθηκε. Υποβλήθηκαν πολυάριθμες ενστάσεις, για μη ύπαρξη νομοθεσίας εφαρμογής του άρθρου 103 Συντάγματος, έλλειψη αρμοδιότητας του Ακυρωτικού για μη υπουργούς, απουσία πραγματικής συνάφειας, παραγραφή, παραβίαση άρθρων 6 και 7 ΕΣΔΑ. Όλες οι ενστάσεις απορρίφθηκαν· το Δικαστήριο έκρινε ότι η συνάφεια και η παραπομπή ήταν νόμιμες, ότι δεν υπήρχε παραγραφή και ότι οι διαδικασίες ήταν συμβατές με το άρθρο 6. Τον Απρίλιο 1996, στον Coëme επιβλήθηκε διετής φυλάκιση με τριετή αναστολή, πρόστιμο BEF 60.000 και πενταετής αποστέρηση πολιτικών δικαιωμάτων. Στον Mazy επιβλήθηκε εννέα μήνες φυλάκιση με τριετή αναστολή και πρόστιμο BEF 30.000. Στον Stalport επιβλήθηκε έξι μήνες φυλάκιση με αναστολή ενός έτους και πρόστιμο BEF 1.560. Στον Hermanus επιβλήθηκε ένα έτος φυλάκιση με τριετή αναστολή και πρόστιμο BEF 60.000. Στον Javeau επιβλήθηκε τρία έτη φυλάκιση και πρόστιμο BEF 60.000. Επιδικάστηκαν αποζημιώσεις υπέρ της "I." Δεν υπήρχε δυνατότητα ένδικου μέσου κατά των αποφάσεων.

Η υπόθεση κατέληξε στο ΕΔΔΑ. Για τον Coëme, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι, ελλείψει ρητού νόμου που να ρυθμίζει τη διαδικασία στο Ακυρωτικό Δικαστήριο κατά υπουργών (άρθρο

103 Συντ.), δημιουργήθηκε αβεβαιότητα για τους κανόνες που θα εφαρμοστούν, με αποτέλεσμα να τεθεί ο κατηγορούμενος σε σημαντικά μειονεκτική θέση έναντι της Κατηγορούσας Αρχής. Αυτό συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 6 § 1. Δεν κρίθηκε αναγκαία χωριστή εξέταση των § 2 και § 3(β). Για τους λοιπούς προσφεύγοντες, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η εφαρμογή του κανόνα συνάφειας δεν είχε νόμιμη βάση για να τους υπαγάγει στο Ακυρωτικό, αφού δεν υπήρχε συνταγματική ή νομοθετική διάταξη που να επεκτείνει την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου σε μη υπουργούς. Έτσι δεν δικάστηκαν από «δικαστήριο που έχει συσταθεί με νόμο» κατά την έννοια του άρθρου 6 § 1. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η άρνηση του Ακυρωτικού να παραπέμψει προδικαστικά ερωτήματα δεν ήταν αυθαίρετη και δεν παραβίασε το άρθρο 6 § 1. Δεν εξετάστηκε χωριστά το άρθρο 13. Οι αιτιάσεις για έλλειψη ανεξαρτησίας και αμεροληψίας λόγω σχέσεων με τον Εισαγγελέα του Ακυρωτικού απορρίφθηκαν. Δεν υπήρχε αντικειμενικά δικαιολογημένος φόβος έλλειψης αμεροληψίας. Η χρήση δηλώσεων που έδωσε ως μάρτυρας ο Stalport σε άλλη υπόθεση δεν κρίθηκε ότι παραβίασε το δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης, αφού δεν αποδείχθηκε ότι χρησιμοποιήθηκαν καταναγκαστικά αποδεικτικά στοιχεία εναντίον του. Η διάρκεια (τέσσερα έτη, επτά μήνες και οκτώ ημέρες) θεωρήθηκε εύλογη, λαμβάνοντας υπόψη την πολυπλοκότητα της υπόθεσης και την αδιάλειπτη πρόοδο της διαδικασίας. Κατ' αποτέλεσμα, υπήρξε παραβίαση για τον Coëme λόγω έλλειψης προκαθορισμένων δικονομικών κανόνων και για τους λοιπούς προσφεύγοντες λόγω απουσίας νόμιμης βάσης αρμοδιότητας του Ακυρωτικού (άρθρο 6 § 1). Δεν υπήρξε παραβίαση σε σχέση με τα υπόλοιπα ζητήματα (προδικαστικά ερωτήματα, αμεροληψία, αυτοενοχοποίηση, διάρκεια).

Υπήρξαν ισχυρισμοί των Coëme και Hermanus ότι η εφαρμογή του νέου νόμου, ο οποίος αύξησε την παραγραφή από τρία σε πέντε έτη για πλημμελήματα και επέτρεψε νέα έναρξη της προθεσμίας μετά από διακοπή, εφαρμόστηκε αναδρομικά. Κατά τη θέση τους, η παραγραφή είχε ήδη λήξει στις υποθέσεις τους πριν την έναρξη ισχύος του νέου νόμου ή δεν μπορούσε να ανανεωθεί δεύτερη φορά. Υποστήριζαν ότι η διάρκεια της παραγραφής αποτελεί στοιχείο της «ποινής» και άρα καλύπτεται από την αρχή της μη αναδρομικότητας του άρθρου 7. Η Κυβέρνηση υποστήριξε ότι το άρθρο 7 αφορά μόνον την ουσία του αδικήματος και την ποινή, όχι τους δικονομικούς κανόνες όπως η παραγραφή, η νέα ρύθμιση εφαρμόστηκε άμεσα σε εκκρεμείς υποθέσεις, όπως επιτρέπει η αρχή της άμεσης εφαρμογής των δικονομικών διατάξεων και οι πράξεις δεν είχαν παραγραφεί κατά την ημερομηνία έναρξης ισχύος του νέου νόμου. Κατά το ΕΔΔΑ, το άρθρο 7 κατοχυρώνει την αρχή *nullum crimen, nulla poena sine lege*, αλλά η παραγραφή θεωρείται δικονομικό ζήτημα που αφορά την άσκηση της δίωξης, όχι την ουσία του αδικήματος ή την ποινή. Η επιμήκυνση της παραγραφής με τον νέο νόμο και η άμεση εφαρμογή του σε μη παραγεγραμμένες υποθέσεις δεν παραβιάζει το άρθρο 7, ακόμη και εάν διαψεύδει τις προσδοκίες του κατηγορουμένου. Διαφορετικό θα ήταν εάν ο νόμος «ανάσταινε» παραγραφή που είχε ήδη συμπληρωθεί, κάτι που δεν συνέβη στην εν λόγω υπόθεση. Οι προσφεύγοντες γνώριζαν ότι οι πράξεις τους ήταν αξιόποινες και η ποινή που επιβλήθηκε δεν ξεπέρασε την ανώτατη προβλεπόμενη κατά τον χρόνο τέλεσης. Επομένως δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 7.

Denisov v. Ukraine (GC) [76639/11], 25.09.2018

Ο προσφεύγων ξεκίνησε ως δικαστής το 1976 και υπηρέτησε ως Πρόεδρος σε διάφορα δικαστήρια. Στις 22.12.2005 εκλέχθηκε δικαστής στο Διοικητικό Εφετείο Κιέβου από το Κοινοβούλιο. Στις 10.11.2006 διορίστηκε προσωρινά Πρόεδρος του δικαστηρίου από τον Πρόεδρο της Ουκρανίας · στις 06.02.2009 ορίστηκε Πρόεδρος για πενταετή θητεία από το Δικαστικό Συμβούλιο, με συνταξιοδότηση τον Ιούλιο 2013. Την περίοδο από τον Φεβρουάριο έως τον Μάρτιο 2011, το Δικαστικό Συμβούλιο Διοικητικών Δικαστηρίων επανεξέτασε τη λειτουργία του δικαστηρίου για την περίοδο 2009–Φεβρουάριος 2011. Στις 24.05.2011 πρότεινε στο Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο (HCJ) την παύση του προσφεύγοντος από Πρόεδρο, επικαλούμενο ελλιπή εκτέλεση διοικητικών καθηκόντων. Οι πρώτες ακροάσεις ορίστηκαν για 30.05.2011–31.05.2011, αλλά αναβλήθηκαν λόγω ετήσιας άδειας του προσφεύγοντος (έως την 08.07.2011). Παρά την εκ νέου ενημέρωση ότι απουσίαζε σε άδεια, το HCJ, στις 14.06.2011, εξέτασε την υπόθεση ερήμην και αποφάσισε την παύση του. Διαπίστωσε σοβαρές παραλείψεις, λανθασμένη κατανομή καθηκόντων, παραβιάσεις στη συγκρότηση τμημάτων και επιτροπών, ελλιπή αξιοποίηση ανθρώπινων πόρων. Η απόφαση εγκρίθηκε με δεκατέσσερις ψήφους υπέρ από δεκαοκτώ μέλη (οκτώ δικαστές). Ο προσφεύγων κατήγγειλε ότι συμμετείχαν μέλη με προηγούμενη εμπλοκή σε διαδικασίες παύσης του ή προσπάθειες επηρεασμού του. Στις 23.06.2011 εκτελέστηκε η απόφαση · ο προσφεύγων έμεινε απλός δικαστής. Προσέφυγε υποστηρίζοντας ότι το HCJ δεν πληρούσε τα κριτήρια ανεξαρτησίας/αμεροληψίας του άρθρου 6 ΕΣΔΑ. Δεν εξασφαλίστηκε η παρουσία του στη διαδικασία. Η απόφαση στερούνταν συγκεκριμένων περιστατικών. Η σταδιοδρομία και το έργο του έπρεπε να συνεκτιμηθούν. Ζήτησε και αποζημίωση για μείωση αποδοχών. Στις 25.08.2011 το HAC απέρριψε την αγωγή για αποζημίωση λόγω έλλειψης αρμοδιότητας. Στις 11.10.2011 απέρριψε και την προσφυγή για παύση, κρίνοντας ότι ο προσφεύγων δεν αμφισβήτησε τα πραγματικά περιστατικά, ενώ τηρήθηκαν το Σύνταγμα και οι νόμοι και δεν υπήρξε παραβίαση του δικαιώματος συμμετοχής του στη διαδικασία. Παρέμεινε δικαστής μέχρι την 20.06.2013, οπότε παραιτήθηκε και το Κοινοβούλιο, βάσει της παραίτησής του, τον έπαυσε από το αξίωμα του δικαστή.

Η συνέχεια δόθηκε στο ΕΔΔΑ, όπου προσέφυγε ο προσφεύγων. Σε σχέση με το άρθρο 6 § 1 (ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο) ο προσφεύγων υποστήριξε ότι το άρθρο 6 εφαρμόζεται υπό το αστικό σκέλος του, καθώς το εθνικό δίκαιο δεν απέκλειε ρητά πρόσβαση σε δικαστήριο και η απομάκρυνσή του από τη θέση Προέδρου είχε οικονομικές και ηθικές συνέπειες. Η Κυβέρνηση υποστήριξε ότι δεν υφίστατο αστικό δικαίωμα και ότι η υπόθεση αφορούσε δημόσιο δίκαιο με αμελητέα οικονομική ζημία. Το ΕΔΔΑ, εφαρμόζοντας τη νομολογία *Eskelinen*, διαπίστωσε ότι υπήρχε αναγνωρισμένο στο εσωτερικό δίκαιο δικαίωμα κατοχής της θέσης για συγκεκριμένη θητεία, ότι η διαφορά ήταν γνήσια και σοβαρή, με άμεσες οικονομικές συνέπειες και ότι το αστικό σκέλος του άρθρου 6 είχε εφαρμογή. Η ένσταση απαραδέκτου της Κυβέρνησης απορρίφθηκε. Επί της ουσίας, η ανεξαρτησία κρίνεται από τον τρόπο διορισμού, τη διάρκεια θητείας, τις εγγυήσεις κατά εξωτερικών πιέσεων και την εικόνα ανεξαρτησίας. Η αμεροληψία αξιολογείται τόσο υποκειμενικά (προσωπική προκατάληψη) όσο και αντικειμενικά (εμφάνιση μεροληψίας), με ιδιαίτερη σημασία στην εντύπωση που δημιουργείται στον πολίτη (*justice must be seen to be done*). Εάν το πρώτο όργανο δεν πληροί τα κριτήρια, η έλλειψη μπορεί να θεραπευτεί μόνον με πλήρη και επαρκή δικαστικό έλεγχο από

μεταγενέστερο δικαστήριο. Σε σχέση με το HCJ, το ΕΔΔΑ παρέπεμψε στην υπόθεση *Volkov* και διαπίστωσε ίδιες δομικές αδυναμίες: πλειοψηφία μη δικαστικών μελών διορισμένων από εκτελεστική/νομοθετική εξουσία, συμμετοχή Γενικού Εισαγγελέα, μέλη χωρίς πλήρη απασχόληση και εξάρτηση από άλλες θέσεις, καθώς και συμμετοχή μέλους (δικαστή Κ.) που είχε ενεργήσει στην προκαταρκτική έρευνα. Οι συνθήκες αυτές παραβίαζαν τις εγγυήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας. Σε σχέση με το HAC είχε περιορισμένες εξουσίες, δεν μπορούσε να ακυρώσει την απόφαση του HCJ ούτε να διατάξει επαναφορά. Παρερμήνευσε τη θέση του προσφεύγοντος ότι δεν αμφισβήτησε τα πραγματικά περιστατικά, ενώ εκείνος το είχε κάνει. Δεν εξέτασε ουσιαστικά τον ισχυρισμό περί έλλειψης ανεξαρτησίας/αμεροληψίας του HCJ. Το ίδιο το HAC δεν ήταν πλήρως ανεξάρτητο, καθώς οι δικαστές του υπάγονταν στη δικαιοδοσία του HCJ, που είχε ευρείες εξουσίες στις σταδιοδρομίες τους. Ως αποτέλεσμα, ούτε το HCJ ούτε το HAC παρείχαν ανεξάρτητο και αμερόληπτο έλεγχο και υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ.

Σημειώνεται πως ο προσφεύγων είχε επικαλεστεί και παραβίαση του άρθρου 8 ΕΣΔΑ. Ότι η παύση του από τη θέση του Προέδρου του Εφετείου Διοικητικών Υποθέσεων Κιέβου πρόσβαλε την ιδιωτική του ζωή, βλάπτοντας καριέρα, φήμη, κοινωνικές και επαγγελματικές σχέσεις, υλικό βιοτικό επίπεδο και μελλοντικά συνταξιοδοτικά δικαιώματα. Επικαλέστηκε τη νομολογία *Erményi*. Η Κυβέρνηση αντέτεινε ότι η θέση Προέδρου δεν εμπίπτει στο πεδίο του άρθρου 8, η παύση είχε ελάχιστη επίδραση στην ιδιωτική ζωή, ακόμη και εάν υπήρχε επέμβαση, αυτή ήταν νόμιμη, θεμιτή και αναγκαία. Τρίτος παρεμβαίνων στη διαδικασία τόνισε ότι η αφαίρεση μιας ηγετικής θέσης στη δικαστική εξουσία επηρεάζει αναπόφευκτα φήμη και σχέσεις. Ως προς τις γενικές αρχές, το ΕΔΔΑ επανέλαβε ότι η «ιδιωτική ζωή» είναι ευρύς όρος που περιλαμβάνει σωματική/ψυχική ακεραιότητα, προσωπική ανάπτυξη, σχέσεις και φήμη. Το άρθρο 8 μπορεί να εφαρμοστεί σε επαγγελματικά ζητήματα όταν οι λόγοι του μέτρου σχετίζονται με ιδιωτική ζωή (reason-based approach) ή οι συνέπειες του μέτρου επηρεάζουν σοβαρά την ιδιωτική ζωή (consequence-based approach). Στην προσέγγιση που βασίζεται στις συνέπειες, απαιτείται να πληρείται ένα κατώφλι (threshold) σοβαρότητας, ο προσφεύγων πρέπει να αποδείξει με πειστικά στοιχεία ότι οι συνέπειες ήταν πολύ σοβαρές και επηρέασαν ουσιαστικά την ιδιωτική του ζωή. Στην εφαρμογή των αρχών αυτών, διαπιστώθηκε, ως προς τους λόγους παύσης, ότι ήταν αποκλειστικά επαγγελματικοί, οι φερόμενες διοικητικές ανεπάρκειες στην οργάνωση του δικαστηρίου και δεν υπήρχε οποιαδήποτε σύνδεση με την ιδιωτική ζωή του προσφεύγοντος. Ως προς τις συνέπειες, σχετικά με τον «εσωτερικός κύκλος», δεν αποδείχθηκε ότι η μείωση μισθού/σύνταξης επηρέασε σοβαρά την οικογενειακή ζωή του. Παρέμεινε δικαστής στο ίδιο δικαστήριο· δεν προέκυψε σοβαρή επίπτωση στις επαγγελματικές ή κοινωνικές σχέσεις. Σχετικά με τη φήμη, η κριτική αφορούσε μόνον διοικητικές ικανότητες, όχι το κύριο δικαστικό έργο ή ηθικές αξίες. Δεν υπήρξαν κατηγορίες για δόλο ή ποινική συμπεριφορά. Η υποτιθέμενη μείωση εκτίμησης δεν τεκμηριώθηκε ως ιδιαίτερα σοβαρή. Η διάδοση της είδησης στα ΜΜΕ δεν αποδείχθηκε ότι είχε σημαντική επίδραση. Δεν αποδείχθηκε ότι υπήρξε σοβαρή ζημία στην επαγγελματική ή κοινωνική του υπόσταση, ούτε ειδικές προσωπικές συνθήκες που να δείχνουν ουσιαστική επίπτωση στην ιδιωτική ζωή του. Ως αποτέλεσμα, επειδή οι λόγοι της παύσης δεν συνδέονταν με την ιδιωτική ζωή και οι συνέπειες δεν ξεπέρασαν το απαιτούμενο κατώφλι σοβαρότητας, το άρθρο 8 δεν ήταν εφαρμοστέο και η προσφυγή για αυτό απορρίφθηκε ως απαράδεκτη λόγω ασυμβατότητας *ratione materiae*.

Όμοια ήταν η κατάληξη και για την προσφυγή βάσει του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου. Το άρθρο αυτό προστατεύει μόνον υφιστάμενες περιουσίες (existing possessions) και δεν δημιουργεί δικαίωμα απόκτησης περιουσίας στο μέλλον. Εισόδημα που αναμένεται στο μέλλον μπορεί να θεωρηθεί «περιουσία» μόνον εφόσον έχει ήδη κερδηθεί (earned) ή είναι οριστικά απαιτητό (definitely payable). Στην προκειμένη υπόθεση, η παύση του προσφεύγοντος από τη θέση του Προέδρου του Διοικητικού Εφετείου Κιέβου τον εμπόδισε να λαμβάνει τον υψηλότερο μισθό που συνόδευε τη θέση και να διεκδικήσει αργότερα αυξημένα συνταξιοδοτικά ωφελήματα. Ωστόσο το επιπλέον αυτό εισόδημα δεν είχε ακόμη αποκτηθεί και δεν ήταν οριστικά απαιτητό. Επομένως το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η σχετική προσφυγή ήταν ασύμβατη *ratione materiae* και την απέρριψε βάσει του άρθρου 35 §§ 3(α), 4.

Findlay v. The United Kingdom [22107/93], 25.02.1997

Ο προσφεύγων υπηρέτησε στους Scots Guards από το 1980, με αναμενόμενη απόλυση το 1992 και δικαίωμα σε εφάπαξ και σύνταξη στα 60. Πολέμησε το 1982 στα Φώκλαντ, όπου τραυματίστηκε και βίωσε τον θάνατο και τον ακρωτηριασμό συναδέλφων. Αργότερα, διαγνώστηκε με μετατραυματικό στρες (PTSD), παρόλο που η διάγνωση ήρθε μετά το περιστατικό που οδήγησε στη δίωξή του. Το 1987 τραυματίστηκε σοβαρά στην πλάτη κατά την εκπαίδευση, γεγονός που επιδείνωσε την ψυχολογική του κατάσταση. Τι οδήγησε στη δίωξή του; Στις 29 Ιουλίου 1990, ενώ υπηρετούσε στη Βόρεια Ιρλανδία και μετά από υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ, απείλησε με πιστόλι μέλη της μονάδας του και τον εαυτό του, πυροβολώντας δύο φορές (χωρίς να στοχεύσει άτομα). Συνελήφθη άμεσα. Οι ψυχιατρικές εκθέσεις αναγνώριζαν ότι τα γεγονότα συνδέονταν με τις εμπειρίες του στον πόλεμο και τα προβλήματα υγείας του. Υπήρχε σύσταση για ελάχιστη δυνατή ποινή. Κινήθηκε διαδικασία ενώπιον στρατοδικείου. Ο συγκροτών (convening) αξιωματικός και ο επιβεβαιώνων (confirming) αξιωματικός ήταν το ίδιο πρόσωπο (Major General Corbett). Όλα τα μέλη του στρατοδικείου ήταν κατώτεροι του συγκροτούντος και υπάγονταν ιεραρχικά σε αυτόν· κανένα δεν είχε νομική κατάρτιση. Ο προσφεύγων δήλωσε ένοχος σε επτά κατηγορίες (τρεις κοινές επιθέσεις, δύο στρατιωτικής απειθαρχίας, δύο απειλές θανάτου). Ο βασικός στρατιωτικός ψυχίατρος της υπόθεσης (Dr Blunden) δεν προσήλθε, παρότι είχε κλητευθεί· ο συνήγορός του δεν ζήτησε αναβολή. Η υπεράσπιση παρουσίασε τις εκθέσεις και εξέτασε τον Dr Reid, ο οποίος επιβεβαίωσε την ύπαρξη PTSD και την ανάγκη θεραπείας. Το στρατοδικείο επέβαλε δύο έτη φυλάκιση, υποβιβασμό και απόταξη (με συνέπεια απώλεια μέρους της σύνταξης), χωρίς αιτιολόγηση της ποινής. Η ποινή επιβεβαιώθηκε από τον ίδιο τον συγκροτούντα αξιωματικό, μετά από συμβουλή του Γραφείου του Δικαστή-Συμβούλου Στρατοδικείων (Judge Advocate General's Office). Ο προσφεύγων υπέβαλε δύο αιτήσεις επανεξέτασης σε ανώτερα διοικητικά όργανα του στρατού (μη νομικά καταρτισμένα), οι οποίες απορρίφθηκαν χωρίς αιτιολογία και χωρίς πρόσβαση στη νομική γνώματευση που είχε δοθεί. Η αίτησή του για δικαστικό έλεγχο απορρίφθηκε από το Divisional Court. Άσκησε αγωγή αμέλειας κατά του Υπουργείου Άμυνας για την πλάτη και το PTSD. Το 1994 η υπόθεση διευθετήθηκε με καταβολή £100.000 χωρίς παραδοχή ευθύνης.

Ο προσφεύγων στο ΕΔΔΑ υποστήριξε ότι η δίκη του ενώπιον στρατοδικείου δεν πληρούσε τις απαιτήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ. Επικαλέστηκε ότι

όλα τα μέλη ήταν υφιστάμενα του συγκροτούντος αξιωματικού, ο οποίος είχε και ρόλο κατηγορίας. Δεν υπήρχαν νομικά καταρτισμένα μέλη ούτε πολίτες. Η διαδικασία επιβεβαίωσης και αναθεώρησης ήταν διοικητική, μυστική και χωρίς αιτιολογία. Ο ίδιος ο συγκροτών ήταν και ο επιβεβαιών (confirming officer) της απόφασης. Η κυβέρνηση δεν αμφισβήτησε το συμπέρασμα για παραβίαση. Τόνισε μόνον ότι ο νέος Armed Forces Act 1996 θα διόρθωνε το σύστημα. Διαπιστώθηκε σοβαρή αμφισβήτηση της ανεξαρτησίας. Όλα τα μέλη ήταν κατώτερα και ενταγμένα στην ιεραρχία του συγκροτούντος. Ο συγκροτών ήταν κεντρικό πρόσωπο στην κατηγορία και είχε εξουσία να διαλύσει το δικαστήριο. Η αναθεώρηση από μη δικαστικά όργανα χωρίς συμμετοχή του κατηγορουμένου δεν θεράπευε το πρόβλημα. Το ΕΔΔΑ επανέλαβε ότι για να υπάρχει ανεξαρτησία εξετάζονται ο τρόπος διορισμού μελών και η θητεία, οι εγγυήσεις έναντι εξωτερικών πιέσεων και η εμφάνιση της ανεξαρτησίας προς τα έξω. Στην υπόθεση, ο συγκροτών αποφάσισε κατηγορίες, όρισε μέλη, κατήγγειλε και διόρισε Υπεράσπιση/Κατηγορούσα Αρχή. Όλα τα μέλη ήταν κατώτεροι του και στην αλυσίδα διοίκησής του. Ο ίδιος επικύρωσε την απόφαση και μπορούσε να αλλάξει την ποινή. Η παρουσία του δικαστικού συμβούλου (judge advocate) δεν αρκούσε, καθώς δεν ήταν μέλος και οι συμβουλές του δίνονταν ιδιωτικά. Ο όρκος των μελών δεν εξασφάλιζε ανεξαρτησία. Οι αντικειμενικές αμφιβολίες του προσφεύγοντος για ανεξαρτησία και αμεροληψία ήταν δικαιολογημένες. Το πρόβλημα δεν διορθώθηκε ούτε μετέπειτα, αφού δεν υπήρξε πρώτο δικαιοδοτικό όργανο που να πληροί το άρθρο 6 § 1. Επομένως υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 λόγω έλλειψης ανεξαρτησίας και αμεροληψίας του στρατοδικείου.

Gurov v. Moldova [36455/02], 11.07.2006

Η προσφεύγουσα υπέγραψε σύμβαση με την ASITO (ασφαλιστική εταιρεία στη Μολδαβία), καταβάλλοντας ασφάλιστρο με αντάλλαγμα την καταβολή ισόβιας προσόδου (σύνταξης). Η ASITO δεν κατέβαλε την πρόσοδό του στις συμφωνηθείσες ημερομηνίες. Η προσφεύγουσα κατέθεσε αγωγή, ζητώντας την καταβολή των οφειλόμενων ποσών και την τήρηση της σύμβασης. Το Πρωτοδικείο Râșcani δέχτηκε την αγωγή, υποχρεώνοντας την ASITO να πληρώσει τις καθυστερημένες δόσεις και να συνεχίσει την εκτέλεση της σύμβασης. Η ASITO άσκησε έφεση, ζητώντας και ακύρωση της σύμβασης, επικαλούμενη επιδείνωση της ευρύτερης οικονομικής κατάστασης και αλλαγές στα επιτόκια. Το Περιφερειακό Δικαστήριο Chișinău απέρριψε την έφεση, θεωρώντας τη σύμβαση νόμιμη και δεσμευτική. Η ASITO κατέθεσε αναίρεση. Παράλληλα, ο Γενικός Εισαγγελέας υπέβαλε στο Ανώτατο Δικαστήριο «προσφυγή προς το συμφέρον του νόμου» για να επιλυθεί γενικά η νομική διαμάχη για τέτοιου είδους συμβάσεις. Η Ολομέλεια του Ανώτατου Δικαστηρίου αποφάνθηκε υπέρ της ASITO, αλλά όρισε ότι η απόφαση δεν θα έχει αναδρομική ισχύ και δεν θα επηρεάσει ήδη εκδοθείσες αποφάσεις. Το Εφετείο (με σύνθεση V.D., T.D., V.B.) ακύρωσε τις προηγούμενες αποφάσεις (πρωτόδικη και εφετειακή) και έκρινε υπέρ της ASITO. Μετά την έκδοση της απόφασης, η προσφεύγουσα πληροφορήθηκε ότι η θητεία του προεδρεύοντος δικαστή V.D. είχε λήξει το 2000 και ότι ο ίδιος παύθηκε από το αξίωμα τον Ιούλιο 2002. Η υπόθεση συνδέεται άμεσα με την παραβίαση του άρθρου 6 § 1 λόγω έλλειψης «δικαστηρίου συστημένου διά νόμου». Η βασική προβληματική ήταν ότι, κατά την εκδίκαση της αναίρεσης στις 16.4.2002, προήδρευε ο δικαστής V.D., του οποίου η δεκαετής θητεία είχε λήξει ήδη από το 2000. Η κυβέρνηση παραδέχτηκε ότι υπήρχε

διοικητική πρακτική παράτασης της άσκησης των καθηκόντων μέχρι να αποφανθεί ο Πρόεδρος για μονιμοποίηση ή παύση, πρακτική όμως μη προβλεπόμενη σε νόμο της Βουλής και παραμένουσα στη διακριτική ευχέρεια της εκτελεστικής εξουσίας.

Το ΕΔΔΑ τόνισε ότι το άρθρο 6 § 1 απαιτεί η οργάνωση της δικαστικής εξουσίας να ρυθμίζεται από νόμο του Κοινοβουλίου, όχι από άτυπες πρακτικές. Η έννοια «που να έχει συσταθεί διά νόμου» καλύπτει και τη νόμιμη συγκρότηση του δικαστηρίου σε κάθε συγκεκριμένη υπόθεση. Η συμμετοχή δικαστή χωρίς ενεργή θητεία παραβιάζει την αρχή αυτή. Κατά συνέπεια, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι το Εφετείο που εξέτασε την αναίρεση δεν μπορούσε να θεωρηθεί «δικαστήριο που έχει συσταθεί με νόμο» και διαπίστωσε παραβίαση.

Urban και Urban v. Poland [23614/08], 30.11.2010

Οι δύο προσφεύγοντες κατηγορήθηκαν για διοικητικό αδίκημα άρνησης αποκάλυψης της ταυτότητάς τους στην αστυνομία. Ο πρώτος προσφεύγων κατηγορήθηκε επίσης για χρήση προσβλητικής γλώσσας σε δημόσιο χώρο. Το Επαρχιακό Δικαστήριο Lesko, σε συνοπτική διαδικασία, τους καταδίκασε. Άσκησαν ένσταση και η υπόθεση εξετάστηκε εκ νέου σε τακτική διαδικασία. Οι προσφεύγοντες ζήτησαν δύο φορές την παρουσία του Ζ.Β. ως εκπροσώπου ΜΚΟ ή/και συνηγόρου τους· το δικαστήριο απέρριψε τα αιτήματα ως νομικά απαράδεκτα. Η δεύτερη προσφεύγουσα εκπροσωπήθηκε από διορισμένο συνήγορο. Ο πρώτος προσφεύγων ζήτησε την εξαίρεση όλων των δικαστών και δικαστικών βοηθών (assessors) του Δικαστηρίου Lesko λόγω έλλειψης εμπιστοσύνης. Το Περιφερειακό Δικαστήριο Krosno απέκλεισε δύο δικαστές επειδή είχαν υπάρξει θύματα/μάρτυρες σε προηγούμενη ποινική υπόθεση εναντίον του· οι λοιποί παρέμειναν. Αποφασίστηκε η συνεκδίκηση των δύο υποθέσεων. Ο πρώτος προσφεύγων ζήτησε την εξαίρεση της δικαστικής βοηθού Β.Ρ.-Γ., ισχυριζόμενος προκατάληψη λόγω μη αποδοχής ιατρικού πιστοποιητικού για απουσία της μητέρας του. Το αίτημα απορρίφθηκε ως αβάσιμο. Η Β.Ρ.-Γ., ενεργώντας ως assessor, καταδίκασε και τους δύο προσφεύγοντες για άρνηση αποκάλυψης ταυτότητας, επιβάλλοντας πρόστιμο 100 PLN· ο πρώτος προσφεύγων αθώωθηκε για την κατηγορία της προσβλητικής γλώσσας. Στην έφεσή τους, επικαλέστηκαν απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου της 24.10.2007 για να αμφισβητήσουν τη δυνατότητα των assessors να ασκούν δικαστικά καθήκοντα λόγω έλλειψης εγγυήσεων ανεξαρτησίας. Το Περιφερειακό Δικαστήριο Krosno απέρριψε την έφεση, κρίνοντας αβάσιμες τις αντιρρήσεις τους περί σύνθεσης. Δεν υπήρχε δυνατότητα περαιτέρω προσφυγής.

Στο ΕΔΔΑ, οι προσφεύγοντες υποστήριξαν ότι η υπόθεσή τους σε πρώτο βαθμό εκδικάστηκε από assessor (δικαστικό βοηθό) που δεν αποτελούσε «ανεξάρτητο δικαστήριο» κατά το άρθρο 6 § 1 ΕΣΔΑ. Τόνισαν ότι η νομοθεσία δεν παρείχε εγγυήσεις ανεξαρτησίας, κυρίως λόγω δυνατότητας απομάκρυνσης από τον Υπουργό Δικαιοσύνης και ότι το Εφετείο δεν διόρθωσε το ελάττωμα. Η Κυβέρνηση υποστήριξε ότι οι assessors θεωρούνταν μέχρι το 2007 συνταγματικά ανεξάρτητοι, ότι η απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου της 24.10.2007 ανέβασε το επίπεδο προστασίας σε πολύ υψηλότερο από το ελάχιστο της ΕΣΔΑ και ότι ο Υπουργός δεν είχε οποτεδήποτε στην πράξη απομακρύνει

assessor. Τόνισε επίσης ότι τυχόν μαζική ακύρωση αποφάσεων assessors, θα προκαλούσε νομικό χάος. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι ο θεσμός των assessors στην Πολωνία, όπως ρυθμιζόταν από τον νόμο του 2001, δεν παρείχε τις αναγκαίες εγγυήσεις ανεξαρτησίας, καθώς ο Υπουργός Δικαιοσύνης μπορούσε να τους απομακρύνει οποτεδήποτε, χωρίς επαρκείς ουσιαστικές και διαδικαστικές εγγυήσεις. Δεν υπήρχε καθορισμένη ελάχιστη διάρκεια θητείας. Έκρινε ότι η assessor που δίκασε την υπόθεση (B.R.-G.) δεν διέθετε την απαιτούμενη ανεξαρτησία, άρα το Πρωτοδικείο Lesko δεν ήταν «ανεξάρτητο δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 6 § 1. Εξέτασε εάν το Εφετείο (Krosno Regional Court), που ήταν πλήρως ανεξάρτητο, μπορούσε να θεραπεύσει το ελάττωμα· διαπίστωσε ότι δεν μπορούσε, καθώς δεσμευόταν από τον νόμο που επέτρεπε στους assessors να δικάζουν και απέρριψε τους σχετικούς ισχυρισμούς των προσφευγόντων. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ λόγω έλλειψης ανεξαρτησίας του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου. Οι λοιπές καταγγελίες (άρθρα 6 § 3 (γ) και 14) κρίθηκαν προδήλως αβάσιμες.

Micallef v. Malta [17056/06], 15.10.2006

Ο προσφεύγων ήταν αδελφός της κυρίας Μ., η οποία διέμενε σε διαμέρισμα πάνω από τον κ. F. Ο κ. F. υπέβαλε αίτηση για έκδοση προσωρινής διαταγής με σκοπό να εμποδίσει την κυρία Μ. να απλώνει ρούχα για στέγνωμα πάνω από την αυλή του διαμερίσματός του, παρεμβαίνοντας, όπως ισχυρίστηκε, στα δικαιώματα ιδιοκτησίας του. Ο κ. F. στηρίχθηκε στις διατάξεις του μαλτέζικου Αστικού Κώδικα. Μετά από ακρόαση σχετικά με την προσωρινή διαταγή και αφού η κυρία Μ. και ο δικηγόρος της, ο δρ Α., είχαν ήδη αποχωρήσει από την αίθουσα του δικαστηρίου, ο προεδρεύων δικαστής άλλαξε την ημερομηνία μίας μελλοντικής ακρόασης που είχε ήδη οριστεί. Ως αποτέλεσμα, η κυρία Μ. δεν γνώριζε τη νέα ημερομηνία και δεν παρέστη στην ακρόαση. Ερήμην της, ο προεδρεύων δικαστής εξέδωσε την προσωρινή διαταγή υπέρ του κ. F. Σύμφωνα με το μαλτέζικο δίκαιο, όπως ίσχυε τότε, ο κ. F. όφειλε να κινήσει διαδικασία για την επί της ουσίας εκδίκαση της διαφοράς εντός τεσσάρων ημερών από την έκδοση της προσωρινής διαταγής, διαφορετικά αυτή θα έπαυε να ισχύει. Ως εκ τούτου, κατέθεσε αγωγή για την έναρξη της διαδικασίας. Το αρμόδιο δικαστήριο, εκδικάζοντας την υπόθεση επί της ουσίας, δίκασε τον κ. F. και εξέδωσε μόνιμη διαταγή κατά της κυρίας Μ. Εφόσον δεν ασκήθηκε έφεση, η απόφαση κατέστη αμετάκλητη. Μετέπειτα, η κυρία Μ. άσκησε νέα αγωγή, υποστηρίζοντας ότι η προσωρινή διαταγή είχε εκδοθεί ερήμην της και χωρίς να της δοθεί η δυνατότητα να καταθέσει. Έγινε δεκτή η αγωγή της, το δικαστήριο έκρινε ότι, χωρίς υπαιτιότητα της ίδιας, η κυρία Μ. στερήθηκε του δικαιώματος να ακουστεί και ως εκ τούτου η εν λόγω διαταγή ήταν άκυρη. Ο κ. F. άσκησε έφεση κατά της εν λόγω απόφασης. Στην πρωτοβάθμια διαδικασία είχε παρασταθεί με τον δρ Α., ενώ στο εφετείο όρισε δικηγόρο τον γιο του τελευταίου, δρ Α. Το Εφετείο προήδρευε ο Αρχιδικαστής, συνεπικουρούμενος από δύο άλλους δικαστές. Ο Αρχιδικαστής ήταν αδελφός του δρ Α. και θείος του δρ Α. Κατά την ακρόαση που ακολούθησε, ο Αρχιδικαστής, αφού έθεσε ορισμένες ερωτήσεις, ισχυρίστηκε ότι η συμπεριφορά του δρ Α. ήταν αντιδεοντολογική, καθώς είχε αβάσιμα αμφισβητήσει τη συμπεριφορά του δικηγόρου του κ. F. Όταν επισημάνθηκε ότι στην πρωτοβάθμια διαδικασία ο κ. F. είχε εκπροσωπηθεί από τον αδελφό του Αρχιδικαστή, ο τελευταίος απείλησε να παραπέμψει την υπόθεση «στις αρμόδιες αρχές». Περαιτέρω, υπαγόρευσε σχετική σημείωση, η οποία ανέφερε:

«Το δικαστήριο ρωτά τον δρ Α., ο οποίος δηλώνει ο ίδιος ότι η ημερομηνία της πρωτοβάθμιας ακρόασης άλλαξε όταν εκείνος και η πελάτισσά του είχαν ήδη φύγει από την αίθουσα, γιατί επέμεινε ότι η αλλαγή αυτή οφειλόταν σε αίτημα δικηγόρου. Η απάντηση του δρος Α. είναι: “Το συμπεραίνω, καθώς υπήρχαν δύο δικηγόροι παρόντες: ο δρ Υ. και εγώ”.

... Ο δικηγόρος της κυρίας Μ. διατυπώνει γεγονότα και δεν έχει πρόβλημα να υποθέτει σχετικά με τη συμπεριφορά άλλου δικηγόρου και του δικαστή, αφού εκείνος και η πελάτισσά του είχαν αποχωρήσει από την αίθουσα».

Ο δρ Α. είπε λίγα λόγια προς υπεράσπισή του, αλλά δεν ακούστηκαν προφορικές αγορεύσεις επί της ουσίας της έφεσης. Ο Αρχιδικαστής διέκοψε τη συνεδρίαση και αποσύρθηκε στο γραφείο του. Λίγα λεπτά αργότερα, κάλεσαν τους δικηγόρους και των δύο πλευρών στο γραφείο του Αρχιδικαστή. Ακούστηκαν εξηγήσεις και δεν φαίνεται να ελήφθη περαιτέρω μέτρο. Με απόφαση του, το Εφετείο έκρινε κατά της κυρίας Μ. και ανέτρεψε την απόφαση του Πολιτικού Δικαστηρίου. Έκρινε ότι οι αρχές της φυσικής δικαιοσύνης δεν είχαν υποχρεωτική εφαρμογή και δεν μπορούσαν να τύχουν επίκλησης σε προκαταρκτικές διαδικασίες ουσιωδώς υπό αίρεση και προσωρινού χαρακτήρα. Επιπλέον το Εφετείο δεν συμφώνησε με το πραγματικό ζήτημα που αναφέρεται στην πρωτόδικη απόφαση, σχετικά με την αλλαγή της ημερομηνίας που οδήγησε στην απουσία της κυρίας Μ. στην ακρόαση. Στο πλαίσιο αυτό η απόφαση επανέλαβε εν μέρει τη σημείωση που είχε υπαγορευτεί κατά την ακρόαση: «Ο δικηγόρος της κυρίας Μ. διατυπώνει γεγονότα και δεν έχει πρόβλημα να υποθέτει σχετικά με τη συμπεριφορά άλλου δικηγόρου και του δικαστή, αφού εκείνος και η πελάτισσά του είχαν αποχωρήσει από την αίθουσα». Το Εφετείο διέταξε επίσης την αφαίρεση από τον φάκελο της υπόθεσης μιας έκθεσης που υποστήριζε τον ισχυρισμό της κυρίας Μ., η οποία είχε συνταχθεί από τον δικαστικό λειτουργό που είχε οριστεί από πρωτοβάθμιο δικαστήριο.

Η κυρία Μ. άσκησε νέα αγωγή. Επικαλούμενη το άρθρο 6 ΕΣΔΑ, ισχυρίστηκε ότι ο Πρόεδρος του Εφετείου (Αρχιδικαστής) στερούνταν αντικειμενικής αμεροληψίας και ότι αυτό φάνηκε στο περιστατικό που προαναφέρθηκε. Παρατηρώντας ότι το Εφετείο είχε αρνηθεί γεγονότα ήδη αποδεδειγμένα, υποστήριξε επίσης ότι παραβιάστηκε το δικαίωμά της σε δίκαιη δίκη. Η κυρία Μ. απεβίωσε πριν κριθεί η συνταγματική της αγωγή. Ο προσφεύγων παρενέβη στη διαδικασία ως αδελφός της ενάγουσας. Με απόφαση που ακολούθησε, το Δικαστήριο απέρριψε την αγωγή της κυρίας Μ. ως αβάσιμη και καταχρηστική. Παρότι σημείωσε ότι η ενάγουσα δεν είχε ζητήσει από τον Αρχιδικαστή να αποσυρθεί από την υπόθεση πριν να εκδοθεί η τελική απόφαση, απέρριψε την ένσταση του Κράτους περί μη εξάντλησης των τακτικών ένδικων μέσων και αποφάσισε να ασκήσει τη συνταγματική του δικαιοδοσία. Ως προς την ουσία, προέβη σε διεξοδική ανάλυση των εννοιών και δικαιωμάτων που απορρέουν από το άρθρο 6 ΕΣΔΑ, συμπεριλαμβανομένης της ισότητας των όπλων, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην απαίτηση αμεροληψίας του Δικαστηρίου. Ωστόσο δεν διαπίστωσε σύνδεση μεταξύ του περιστατικού που προαναφέρθηκε και του περιεχομένου της απόφασης που ακολούθησε. Όπως επιβεβαίωσε και ο δρ Α., το περιστατικό είχε εκτονωθεί· αυτό όμως δεν μπορούσε να δημιουργήσει στην κυρία Μ. ή τον δικηγόρο της προσδοκία ότι το Εφετείο θα αποφάσιζε υπέρ της. Επιπλέον το Εφετείο απαρτιζόταν από δύο ακόμη δικαστές που δεν είχαν εμπλακεί στο περιστατικό και δεν υπήρχε αμφιβολία ότι η απόφαση, η οποία φαινόταν αιτιολογημένη, είχε εκδοθεί συλλογικά από την έδρα. Ο προσφεύγων άσκησε έφεση στο Συνταγματικό Δικαστήριο,

που κήρυξε την έφεση απαράδεκτη, καθότι, σύμφωνα με το Σύνταγμα, δεν χωρεί έφεση κατά απόφασης που απορρίπτει αγωγή ως αβάσιμη και καταχρηστική.

Το ΕΔΔΑ έκρινε παραδεκτή την αίτηση του αδελφού της αρχικής προσφεύγουσας (κυρίας Μ.), απορρίπτοντας τις ενστάσεις της Κυβέρνησης περί έλλειψης ιδιότητας θύματος και μη εξάντλησης εσωτερικών ένδικων μέσων. Αναθεώρησε τη νομολογία του, ώστε η προστασία του άρθρου 6 ΕΣΔΑ να καλύπτει και τις διαδικασίες ασφαλιστικών μέτρων (injunction proceedings), όταν αυτές κρίνουν ουσιαστικά αστικά δικαιώματα ή υποχρεώσεις. Διαπίστωσε ότι το άρθρο 6 § 1 ήταν εφαρμοστέο στις συγκεκριμένες διαδικασίες. Έκρινε ότι η μαλτέζικη νομοθεσία, όπως ίσχυε τότε, ήταν ελλιπής, καθώς δεν προέβλεπε αποχή δικαστή λόγω συγγένειας με δικηγόρο που εκπροσωπούσε διάδικο, εκτός εάν υπήρχε συγγένεια πρώτου βαθμού – και επομένως δεν παρείχε επαρκείς εγγυήσεις αμεροληψίας. Υιοθέτησε την αντικειμενική προσέγγιση (objective impartiality test) και έκρινε ότι οι στενοί οικογενειακοί δεσμοί του Προέδρου του Εφετείου (Αρχιδικαστή) με τον δικηγόρο του αντιδίκου αρκούσαν για να δημιουργήσουν αντικειμενικά δικαιολογημένες αμφιβολίες περί αμεροληψίας. Κατέληξε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ λόγω έλλειψης αμεροληψίας στη σύνθεση του Εφετείου. Δεν εξέτασε χωριστά τον ισχυρισμό ότι η συμπεριφορά του δικαστή επηρέασε το δικαίωμα της κυρίας Μ. να υποβάλει παρατηρήσεις.

Reczkowicz v. Poland [43447/19] 22.07.2021

Η υπόθεση αφορά προσφυγή Πολωνής δικηγόρου, η οποία καταδικάστηκε πειθαρχικά από το Πειθαρχικό Τμήμα του Ανώτατου Δικαστηρίου (Disciplinary Chamber) μετά από διαδικασία που αμφισβητήθηκε για τη νομιμότητα και ανεξαρτησία των δικαστών που την απάρτιζαν. Το επίδικο ζήτημα ήταν κατά πόσον το εν λόγω όργανο συνιστούσε «δικαστήριο που συστάθηκε με βάση τον νόμο» κατά το άρθρο 6 §1 ΕΣΔΑ, καθώς και εάν πληρούσε τις εγγυήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας.

Ειδικότερα, η προσφεύγουσα, δικηγόρος στην Πολωνία, υπέστη το 2017 από το Πειθαρχικό Δικαστήριο του Δικηγορικού Συλλόγου Πομερανίας τριετή αναστολή άσκησης του επαγγέλματος για παραβίαση επαγγελματικών καθηκόντων. Η απόφαση επικυρώθηκε σε δεύτερο βαθμό. Σε διαδικασία αναίρεσης, η υπόθεση εκδικάστηκε από τριμελή σύνθεση του Πειθαρχικού Τμήματος του Ανώτατου Δικαστηρίου, που απέρριψε την αναίρεση χωρίς αιτιολογία. Υπήρχε ένα ιστορικό θεσμικής μεταρρύθμισης. Με νόμο, η εκλογή των δεκαπέντε δικαστικών μελών του Εθνικού Συμβουλίου Δικαιοσύνης (NCJ) μεταφέρθηκε από το σώμα των δικαστών στη Βουλή (Sejm). Διεθνείς οργανισμοί (Venice Commission, OSCE/ODIHR, ENCJ, GRECO, Επίτροπος Συμβουλίου Ευρώπης, ΟΗΕ) προειδοποίησαν ότι η αλλαγή υπονομεύει την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης. Το 2017 ιδρύθηκαν δύο νέα τμήματα, το Πειθαρχικό και της Έκτακτης Αναθεώρησης & Δημοσίων Υποθέσεων, με αυξημένη αυτονομία και δικαστές διορισμένους αποκλειστικά μέσω του νέου NCJ.

Ως προς το νομικό ζήτημα, εξετάστηκε εάν η συμμετοχή δικαστών διορισμένων στο Πειθαρχικό Τμήμα μέσω διαδικασίας υπό τον έλεγχο του αναμορφωμένου NCJ παραβίασε

το δικαίωμα σε «δικαστήριο που έχει συσταθεί με βάση τον νόμο»· υπονόμωσε την ανεξαρτησία και αμεροληψία του δικαστηρίου. Το ΕΔΔΑ εφάρμοσε το τεστ της *Guðmundur Andri Ástráðsson*, τα τρία στάδια ελέγχου. Ήταν δεκτά τα πορίσματα του Ανώτατου Δικαστηρίου Πολωνίας (5.12.2019, 23.1.2020) ότι το NCJ, λόγω του τρόπου συγκρότησής του από τη Sejm και του ελέγχου από την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία, στερείται ανεξαρτησίας. Κατά συνέπεια και ο διορισμός δικαστών στο Πειθαρχικό Τμήμα μέσω του NCJ ήταν νομικά πλημμελής. Η προσπάθεια του Συνταγματικού Δικαστηρίου να «ακυρώσει» το σκεπτικό του Ανώτατου Δικαστηρίου κρίθηκε αυθαίρετη και αντίθετη με τα πρότυπα της ΕΣΔΑ. Η μεταφορά της εκλογής των δικαστικών μελών του NCJ από τους δικαστές στη Βουλή αφαιρέσε βασική εγγύηση αυτονομίας της δικαστικής εξουσίας. Η διαδικασία πρόσβαλε την ουσία της αρχής του διαχωρισμού των εξουσιών και επέτρεψε άμεση ή έμμεση κυβερνητική επιρροή στους διορισμούς. Δεν υπήρχε διαθέσιμη διαδικασία για την προσφεύγουσα, ώστε να αμφισβητήσει το κύρος της σύνθεσης του Πειθαρχικού Τμήματος. Η διαδικασία διορισμού ήταν εγγενώς ελαττωματική και υπονόμωσε τη νομιμοποίηση του Πειθαρχικού Τμήματος, το οποίο δεν πληρούσε τα κριτήρια δικαστηρίου που έχει συσταθεί με βάση τον νόμο, κατά τρόπο που οδηγούσε σε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ. Οι ίδιες παρατυπίες προσβάλλουν τη δικαστική ανεξαρτησία και αμεροληψία.

Η απόφαση ενισχύει την αρχή ότι η νομιμότητα και ανεξαρτησία της διαδικασίας διορισμού δικαστών είναι αναπόσπαστο στοιχείο του άρθρου 6 § 1. Επιβεβαιώνει ότι πολιτικός έλεγχος σε όργανα τύπου NCJ μπορεί να καθιστά τους διορισμούς νομικά ελαττωματικούς και να ακυρώνει τη νομιμοποίηση του δικαστηρίου. Συμβάλλει στη διεθνή συζήτηση για το κράτος δικαίου και τον θεσμικό έλεγχο των δικαστικών διορισμών στην Πολωνία και άλλα κράτη μέλη.

Richert v. Poland [54809/07], 25.10.2011

Η υπόθεση αφορούσε την καταδίκη του προσφεύγοντος για απόπειρα ανθρωποκτονίας από το Περιφερειακό Δικαστήριο Γκντανσκ, στο οποίο συμμετείχε δικαστής (L.M.) αποσπασμένη από κατώτερο δικαστήριο. Η αρχική απόσπαση (23.8.2004) αφορούσε τρεις συγκεκριμένες δικάσιμους (26.10, 16.11, 23.11.2004) και πληρούσε τις προϋποθέσεις του νόμου περί δομής των δικαστηρίων (συναίνεση δικαστή, έγκριση συλλόγου δικαστών, καθορισμένες ημερομηνίες, όριο 30 ημερών). Ωστόσο στη συνέχεια, μεταξύ Δεκεμβρίου 2004 και Οκτωβρίου 2005, πραγματοποιήθηκαν δέκα ακόμη συνεδριάσεις χωρίς νέα τυπική απόφαση απόσπασης. Η αμφισβήτηση της νομιμότητας αυτής της διαδικασίας αναδείχθηκε μέσω αλληλογραφίας μεταξύ των Προέδρων τμημάτων, ενώ τον Οκτώβριο 2005 επιχειρήθηκε αναδρομική «νομιμοποίηση» της απόσπασης, χωρίς να αποδειχθεί ότι κάτι τέτοιο επιτρεπόταν από το εσωτερικό δίκαιο, όπως ερμηνευόταν από τα πολωνικά δικαστήρια.

Ο προσφεύγων πρόβαλε στο Ανώτατο Δικαστήριο ότι η πρωτοβάθμια σύνθεση δεν ήταν «δικαστήριο συσταθέν σύμφωνα με τον νόμο» κατά το άρθρο 6 § 1 ΕΣΔΑ, αλλά η αναίρεσή του απορρίφθηκε χωρίς αιτιολογία. Η Κυβέρνηση υποστήριξε ότι πληρούνταν οι

εσωτερικές απαιτήσεις και ότι, σε κάθε περίπτωση, η κρίση περί ενοχής ανήκε στο Εφετείο, του οποίου η σύνθεση δεν αμφισβητήθηκε.

Το ΕΔΔΑ επανέλαβε ότι η έννοια «δικαστήριο συσταθέν σύμφωνα με τον νόμο» καλύπτει και τη νόμιμη σύνθεση σε κάθε υπόθεση, με σαφή και προβλεπόμενα κριτήρια, ώστε να αποτρέπεται ο επηρεασμός από την εκτελεστική εξουσία και να διασφαλίζεται η ανεξαρτησία. Έκρινε ότι για τις τρεις πρώτες συνεδριάσεις οι απαιτήσεις πληρώθηκαν, αλλά για το μεταγενέστερο διάστημα, υπήρξε έλλειψη τυπικής απόφασης απόσπασης και αναδρομική εξουσιοδότηση που δεν είχε αποδειχθεί ότι ήταν νόμιμη. Δεδομένων των αμφιβολιών που εξέφρασαν ακόμη και οι ίδιοι οι Πρόεδροι τμημάτων και της υποχρέωσης των ανώτερων δικαστηρίων να εξετάζουν αυτεπαγγέλτως τέτοια ζητήματα – καθώς η εσφαλμένη σύνθεση επιφέρει ακυρότητα κατά το πολωνικό δίκαιο – η άνευ αιτιολογίας απόρριψη της αναίρεσης παραβίασε το άρθρο 6 § 1. Το Περιφερειακό Δικαστήριο Γκντανσκ, που δίκασε τον προσφεύγοντα στο κρίσιμο διάστημα, δεν μπορούσε να θεωρηθεί «δικαστήριο συσταθέν σύμφωνα με τον νόμο». Διαπιστώθηκε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ.

Thiam v. France [80018/12], 18.10.2018

Ο προσφεύγων κατηγορήθηκε για συμμετοχή σε απάτη μεγάλης κλίμακας με την παράνομη απόκτηση 148 τηλεφωνικών γραμμών, συσκευών και συνδρομών, χρησιμοποιώντας στοιχεία τραπεζικών λογαριασμών τρίτων. Η υπόθεση ξεκίνησε όταν η τράπεζα Société Générale υπέβαλε μήνυση για πλαστογραφία και απάτη, έπειτα από καταγγελία του τότε Προέδρου της Γαλλίας, Nicolas Sarkozy, για τέσσερις δόλιες χρεώσεις ύψους 176 ευρώ από τον τραπεζικό του λογαριασμό. Ο ίδιος ο Πρόεδρος υπέβαλε επίσης μήνυση, η οποία συνενώθηκε στην έρευνα.

Η προκαταρκτική και δικαστική έρευνα ανέδειξε ότι το θύμα ήταν, μεταξύ άλλων, ο Πρόεδρος και συγγενείς του. Ο Sarkozy δήλωσε πολιτική αγωγή. Ο προσφεύγων πρόβαλε ένσταση απαραδέκτου της πολιτικής αγωγής, επικαλούμενος ότι, λόγω του συνταγματικού καθεστώτος του Προέδρου, δεν μπορούσε να κληθεί ως μάρτυρας ή να ελεγχθεί για καταχρηστική αγωγή και ότι η εξουσία του να διορίζει δικαστές και εισαγγελείς δημιουργούσε υπόνοιες έλλειψης αμεροληψίας.

Το Πρωτοδικείο Nanterre έκρινε τον προσφεύγοντα ένοχο και επέβαλε ποινή φυλάκισης ενός έτους, αναγνωρίζοντας μεν ότι η συμμετοχή του Προέδρου ως πολιτικώς ενάγοντος μπορούσε να επηρεάσει την ισοτιμία των όπλων, αλλά έκρινε την αγωγή παραδεκτή και ανέβαλε την απόφαση επί των αποζημιώσεων έως τη λήξη της θητείας του Προέδρου.

Το Εφετείο Βερσαλλιών μείωσε την ποινή σε οκτώ μήνες, υποχρεώνοντας τον προσφεύγοντα να καταβάλει στον Sarkozy ένα ευρώ για ηθική βλάβη και 2.500 ευρώ για δικαστικά έξοδα. Το Εφετείο απέρριψε τις αιτιάσεις περί παραβίασης αμεροληψίας, σημειώνοντας ότι η δίωξη είχε ασκηθεί από το εισαγγελικό γραφείο και όχι λόγω της πολιτικής αγωγής και ότι η συνταγματική εξουσία του Προέδρου δεν αναιρούσε την ανεξαρτησία των δικαστών.

Ο προσφεύγων άσκησε αναίρεση, ζητώντας και προδικαστικό ερώτημα στο Συνταγματικό Συμβούλιο περί αντισυνταγματικότητας σχετικού άρθρου. Το Ακυρωτικό Δικαστήριο αρνήθηκε να υποβάλει το ερώτημα, κρίνοντας ότι δεν ήταν νέο και δεν είχε σοβαρότητα. Ο Εισαγγελέας του Ακυρωτικού πρότεινε εν μέρει αναίρεση, ώστε να ανασταλεί η εκδίκαση της πολιτικής αγωγής μέχρι τη λήξη της θητείας του Προέδρου, ως συμβιβαστική λύση.

Η Ολομέλεια του Ακυρωτικού ακύρωσε την απόφαση του Εφετείου μόνον ως προς την αιτιολογία της ποινής, επιβεβαιώνοντας ότι ο Πρόεδρος μπορούσε, ως θύμα, να ασκήσει πολιτική αγωγή κατά τη θητεία του και ότι δεν υπήρξε παραβίαση της ισότητας των όπλων ή του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη. Τέλος, το Εφετείο Βερσαλλιών αντικατέστησε την ποινή με 10μηνι φυλάκιση με αναστολή.

Η κατάληξη του ΕΔΔΑ, στο οποίο κατέληξε η υπόθεση, ήταν ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ, ούτε ως προς την αρχή της ισότητας των όπλων ούτε ως προς την ανεξαρτησία και αμεροληψία του δικαστηρίου. Σε σχέση με την ισότητα των όπλων, έκρινε ότι η παρέμβαση του τότε Προέδρου Sarkozy ως πολιτικώς ενάγοντος δεν δημιούργησε πρακτική ανισορροπία στη διαδικασία. Δεν υπήρξε κρίσιμο αποδεικτικό στοιχείο που να προήλθε από αυτόν και να απαιτούσε αντεξέταση, ενώ η αποχή του από κατάθεση βασιζόταν σε σοβαρή συνταγματική πρόβλεψη. Επίσης η Εισαγγελία δεν ενήργησε με τρόπο που να θίγει τα δικαιώματα υπεράσπισης. Σχετικά με την ανεξαρτησία και αμεροληψία, παρά το ότι, κατά την εκδίκαση στα πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια δικαστήρια, ο Πρόεδρος ήταν ακόμη Πρόεδρος του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου (CSM) και είχε τυπικό ρόλο στην ονομασία των δικαστών, δεν υπήρξαν αντικειμενικά δικαιολογημένοι λόγοι να θεωρηθεί ότι οι δικαστές επηρεάστηκαν. Το θεσμικό πλαίσιο (εγγυήσεις μονιμότητας, διαδικασία προτάσεων του CSM, δυνατότητα προσβολής διορισμών) παρείχε επαρκή προστασία ανεξαρτησίας. Η υπόθεση δεν συνδεόταν με τα πολιτικά καθήκοντα του Προέδρου και η τελική κρίση της Ολομέλειας του Ακυρωτικού έγινε μετά τη συνταγματική μεταρρύθμιση που αφαίρεσε από τον Πρόεδρο τη θέση του Προέδρου του CSM. Συνοπτικά, το ΕΔΔΑ αναγνώρισε ότι η θεσμική σύμπτωση ρόλων θα μπορούσε να εγείρει υπόνοιες σε άλλες περιπτώσεις, αλλά στην υπό αναφορά περίπτωση, δεν υπήρξαν συγκεκριμένα στοιχεία που να αποδεικνύουν έλλειψη δικαιοσύνης ή ανεξαρτησίας.

Wettstein v. Switzerland [33958/96], 21.12.2000

Ο προσφεύγων ήταν ιδιοκτήτης δύο ακινήτων στον Δήμο Kloten. Από τη δεκαετία του 1950, είχε ανακύψει πολεοδομική διαφορά, χωρίς συνολική διευθέτηση και επανειλημμένα ζήτησε ανεπιτυχώς από τον δήμο την απαλλοτρίωση και αποζημίωσή του. Παράλληλα συμμετείχε σε άλλες οικοδομικές διαφορές, αφενός κατά του Δήμου Kloten, όπου αντίδικος ήταν ο νομικός σύμβουλος W., αφετέρου κατά του Δήμου Küssnacht, όπου αντίδικος ήταν η δικηγόρος R. Η τότε δικηγόρος R. και ο W. διατηρούσαν κοινά γραφεία στη Ζυρίχη με τον L., ενώ η R. και ο L. υπηρετούσαν και ως μερικής απασχόλησης δικαστές στο Διοικητικό Δικαστήριο του Καντονιού Ζυρίχης.

Ο προσφεύγων προσέφυγε στο Διοικητικό Δικαστήριο ζητώντας από τον Δήμο Kloten την εξαγορά των ακινήτων του. Η σύνθεση του δικαστηρίου περιλάμβανε και τη R. Η απόφαση απέρριψε την αγωγή λόγω έλλειψης αρμοδιότητας και παραγραφής της αξίωσης. Ο προσφεύγων άσκησε προσφυγή στο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, επικαλούμενος έλλειψη αμεροληψίας λόγω του ότι η R., λίγο πριν, σε άλλη εκκρεμή υπόθεση, τον είχε αντιμετωπίσει ως αντίδικο, εκπροσωπώντας τον Δήμο Küssnacht, ενώ διατηρούσε επαγγελματική σχέση με τον W., επίσης αντίδικο του σε άλλη υπόθεση. Το Ομοσπονδιακό Δικαστήριο απέρριψε τον ισχυρισμό, θεωρώντας ότι οι μερικής απασχόλησης δικαστές μπορούν να διαχωρίζουν τον ρόλο τους από την ιδιωτική δικηγορία.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι, παρότι δεν υπήρχε υλικός σύνδεσμος μεταξύ των υποθέσεων, οι δύο διαδικασίες (μία με τη R. ως αντίδικο και μία με τη R. ως δικαστή) επικαλύπτονταν χρονικά, γεγονός που μπορούσε να δημιουργήσει στον προσφεύγοντα αντικειμενικά δικαιολογημένες αμφιβολίες ως προς την αμεροληψία της. Συνεπώς διαπιστώθηκε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ.

Xero Flor w Polsce sp. z o.o. v. Poland [4907/18], 07.05.2021

Η υπόθεση αφορά την αμφισβήτηση της νομιμότητας της συγκρότησης του πολωνικού Συνταγματικού Δικαστηρίου, υπό το πρίσμα του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ, σε συνθήκες έντονης θεσμικής κρίσης το 2015. Στα τέλη εκείνου του έτους, πέντε θέσεις στο Συνταγματικό Δικαστήριο επρόκειτο να κενωθούν, τρεις στις 6 Νοεμβρίου και δύο τον Δεκέμβριο. Η 7η Βουλή (Sejm), λίγο πριν από την εκπνοή της θητείας της, υιοθέτησε τον νόμο της 25.6.2015, που της επέτρεπε να εκλέξει όλους τους δικαστές των κενωθείσων θέσεων εντός του 2015 και στις 08.10.2015 εξέλεξε πέντε νέους δικαστές. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ωστόσο αρνήθηκε να τους ορκίσει, με αποτέλεσμα να μη λάβουν καθήκοντα.

Μετά τις εκλογές της 25.10.2015, η 8η Βουλή, με διαφορετική κοινοβουλευτική πλειοψηφία, στις 25.11.2015 υιοθέτησε πέντε ψηφίσματα περί «έλλειψης νομικού αποτελέσματος» των εκλογών της 7ης Βουλής και, στις 02.12.2015, εξέλεξε πέντε νέους δικαστές, συμπεριλαμβανομένου του M.M. Ο Πρόεδρος τούς όρκισε άμεσα. Το Συνταγματικό Δικαστήριο, με σειρά αποφάσεων (ιδίως την 03.12.2015 στην υπόθεση K 34/15 και μεταγενέστερες K 35/15, K 47/15, K 39/16, καθώς και στην απόφαση U 8/15), έκρινε ότι οι τρεις θέσεις που κενώθηκαν στις 06.11.2015 είχαν νομίμως πληρωθεί από την 7η Βουλή και ότι δεν υπήρχε εξουσία της Sejm ή άλλου κρατικού οργάνου να ακυρώσει εκλογή δικαστή του Δικαστηρίου. Η εκλογή της 02.12.2015 για τις θέσεις αυτές θεωρήθηκε αντίθετη στο άρθρο 194 § 1 του Συντάγματος, ενώ η άρνηση ορκωμοσίας των νομίμως εκλεγμένων δικαστών και η ορκωμοσία των αντικαταστατών τους συνιστούσαν επιπλέον παραβίαση της νομιμότητας.

Το ΕΔΔΑ, εφαρμόζοντας το τριμερές κριτήριο της απόφασης *Guðmundur Andri Ástráðsson*, διαπίστωσε, σε σχέση με την κατάφωρη παραβίαση του εσωτερικού δικαίου, ότι ήταν αντικειμενικά και σαφώς διαπιστωμένη από το ίδιο το Συνταγματικό Δικαστήριο, τόσο ως

προς την παραβίαση του θεμελιώδους κανόνα χρονικής αρμοδιότητας της Sejm για την εκλογή δικαστών, όσο και ως προς την αδυναμία αναδρομικής ακύρωσης έγκυρης εκλογής. Ως προς την παραβίαση θεμελιώδους κανόνα διορισμού, ο οποίος διασφαλίζει την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης και την προστατεύει από εξωτερικές παρεμβάσεις, η νομοθετική και εκτελεστική εξουσία όχι μόνον είχαν παρακάμψει τις αποφάσεις του Συνταγματικού Δικαστηρίου, αλλά νομοθέτησαν για να επιβάλουν την αποδοχή των αντικανονικά εκλεγμένων δικαστών, αρνήθηκαν να δημοσιεύσουν αποφάσεις του Δικαστηρίου και αμφισβήτησαν τον ρόλο του ως τελικού ερμηνευτή του Συντάγματος. Υπήρξε απουσία ένδικου μέσου για την προσβολή της παρατυπίας· το εσωτερικό δίκαιο δεν προέβλεπε διαδικασία ελέγχου της νομιμότητας εκλογής δικαστή του Συνταγματικού Δικαστηρίου, με αποτέλεσμα να μην υπάρξει ουσιαστική δικαστική εξέταση της προσβολής. Το ΕΔΔΑ τόνισε ότι οι ενέργειες των πολιτικών οργάνων συνιστούσαν παράνομη εξωτερική παρέμβαση στη λειτουργία του Συνταγματικού Δικαστηρίου, υπονόμευσαν την αρχή του κράτους δικαίου, τη διάκριση των εξουσιών και την ασφάλεια δικαίου, ενώ αντίκεινται στα ευρωπαϊκά και διεθνή πρότυπα που απαιτούν πλήρη σεβασμό των δεσμευτικών αποφάσεων συνταγματικών δικαστηρίων.

Καταλήγοντας, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι η συμμετοχή του δικαστή M.M., του οποίου η εκλογή είχε βαρύτατα ελαττώματα, στέρησε από την προσφεύγουσα εταιρεία το δικαίωμα σε «δικαστήριο συσταθέν σύμφωνα με το νόμο», κατά το άρθρο 6 § 1 ΕΣΔΑ. Δεν προχώρησε σε χωριστή εξέταση της καταγγελίας για το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, κρίνοντας ότι τα κύρια νομικά ζητήματα είχαν ήδη καλυφθεί.

Το Πρότυπο βασίστηκε επίσης σε σειρά αποφάσεων του ΔΕΕ. Μεταξύ αυτών η C-132/20 *BN and others v. Getin Noble Bank*, 29.03.2022, στην οποία κρίθηκε πως το γεγονός ότι ένας δικαστής είχε διοριστεί αρχικά (ή προήχθη αργότερα) με απόφαση οργάνου ενός παλιού αυταρχικού καθεστώτος δεν αρκεί από μόνο του για να θεωρηθεί ότι δεν είναι ανεξάρτητος ή αμερόληπτος, ακόμη και εάν ο διορισμός του μετά την πτώση του καθεστώτος υπολογίζει την προϋπηρεσία εκείνης της περιόδου ή εάν είχε δώσει όρκο μόνον τότε. Εάν ο δικαστής διορίστηκε μετά από διαδικασία που έγινε από όργανο συγκροτημένο με αντισυνταγματικούς κανόνες ή από όργανο που συγκροτήθηκε νόμιμα αλλά ακολούθησε διαδικασία αδιαφανή, κλειστή και χωρίς δυνατότητα προσφυγής, αυτό δεν σημαίνει αυτομάτως ότι ο διορισμός είναι άκυρος ή ότι ο δικαστής δεν είναι ανεξάρτητος. Μόνον εάν οι παρατυπίες είναι τόσο σοβαρές, ώστε να υπάρχει πραγματικός κίνδυνος παρέμβασης άλλων εξουσιών (κυρίως της εκτελεστικής) και να υπονομεύεται η ακεραιότητα της διαδικασίας, δημιουργούνται εύλογες και σοβαρές αμφιβολίες για την ανεξαρτησία του. Το ΔΕΕ, με την εν λόγω απόφαση, είχε βάλει τον πήχυ πολύ ψηλά, λέγοντας πως δεν φτάνει να υπάρχει ιστορικό σε αυταρχικό καθεστώς ή έλλειψη διαφάνειας στη διαδικασία· πρέπει να αποδειχθεί ότι αυτά δημιουργούν πραγματικό και σοβαρό κίνδυνο πολιτικής ή άλλης αθέμιτης επιρροής.

Σημειώνεται επίσης η C-192/18 *Commission v Poland*, 05.11.2019, που αφορούσε διακρίσεις λόγω φύλου στην ηλικία συνταξιοδότησης δικαστών και εισαγγελέων. Η Πολωνία όρισε διαφορετικά όρια ηλικίας συνταξιοδότησης για άνδρες και γυναίκες δικαστές και εισαγγελείς (π.χ. οι γυναίκες έβγαιναν νωρίτερα). Αυτό παραβιάζει την αρχή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην εργασία (άρθρο 157 ΣΛΕΕ και οδηγία 2006/54).

Υπήρχε επίσης παρέμβαση της εκτελεστικής εξουσίας στη θητεία των δικαστών. Η Πολωνία έδωσε στον Υπουργό Δικαιοσύνης την εξουσία να αποφασίζει εάν ένας δικαστής μπορεί να παραμείνει στην ενεργό υπηρεσία πέρα από το νέο, χαμηλότερο όριο ηλικίας. Αυτό, όπως κρίθηκε, θίγει την ανεξαρτησία των δικαστών και παραβιάζει το άρθρο 19 ΣΕΕ, γιατί επιτρέπει σε μέλος της εκτελεστικής εξουσίας να ελέγχει ποιοι δικαστές θα παραμείνουν.

Δηλαδή το ΔΕΕ έκρινε ότι η Πολωνία καί έκανε διάκριση λόγω φύλου καί υπονόμεισε την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης με τις αλλαγές του 2017. Σχετική με τα θέματα συνταξιοδότησης των δικαστών στην Πολωνία ήταν και η C-619/18 *Commission v. Poland (Independence of the Supreme Court)*, 24.06.2019.

Ακόμα η C-487/19 *WZ (Chamber of Extraordinary Control and Public Affairs of the Supreme Court – Appointment)*, 06.10.2021, σύμφωνα με την οποία, εάν δικαστής έχει μετακινηθεί χωρίς τη συγκατάθεσή του και κάνει προσφυγή και η προσφυγή αυτή απορρίπτεται από μονομελή σύνθεση ανώτατου δικαστηρίου, τότε το εθνικό δικαστήριο που εξετάζει αίτημα εξαιρέσης (δηλαδή να μη συμμετάσχει συγκεκριμένος δικαστής στην υπόθεση) οφείλει να θεωρήσει την απόφαση αυτή ανυπόστατη. Αυτό ισχύει εφόσον ο διορισμός του μονομελούς δικαστή έγινε με κατάφωρη παραβίαση θεμελιωδών κανόνων που είναι ουσιώδεις για τη νόμιμη συγκρότηση και λειτουργία της Δικαιοσύνης και εφόσον η παραβίαση αυτή υπονομεύει την ακεραιότητα της διαδικασίας διορισμού σε τέτοιο βαθμό που να δημιουργεί εύλογες αμφιβολίες στους πολίτες για την ανεξαρτησία και αμεροληψία του δικαστή. Ουσιαστικά, εάν πληρούνται αυτές οι προϋποθέσεις, τότε η απόφαση δεν θεωρείται ότι εκδόθηκε από «ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως», όπως απαιτεί το άρθρο 19 § 1 ΣΕΕ και πρέπει να αγνοηθεί για να διαφυλαχθεί η υπεροχή του δικαίου της ΕΕ. Δηλαδή το μήνυμα είναι: εάν ο διορισμός δικαστή είναι τόσο προβληματικός που πλήττει θεμελιώδεις αρχές της Δικαιοσύνης, τα εθνικά δικαστήρια δεν μπορούν να θεωρούν τις αποφάσεις του έγκυρες.

Συναφώς και στις C-542/18 RXII και C-543/18 RXII *Review of Simpson v. Council and HG v Commission*, 26.03.2020, το Γενικό Δικαστήριο (σε αναιρετική διαδικασία) αποφάσισε σε δύο υποθέσεις (Simpson και HG) ότι το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης της Ε.Ε. που είχε εκδώσει τις αρχικές αποφάσεις δεν είχε νόμιμη σύνθεση, επειδή υπήρχε πρόβλημα στη διαδικασία διορισμού ενός από τους δικαστές του. Αυτή η πλημμέλεια θεωρήθηκε τόσο σοβαρή που παραβίαζε την αρχή του «νόμιμου δικαστή» που κατοχυρώνει το άρθρο 47 ΧΘΔΕΕ (δικαίωμα σε δίκαιη δίκη). Ως αποτέλεσμα, το Γενικό Δικαστήριο ανέτρεψε τις προηγούμενες αποφάσεις του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης λόγω αυτής της παράτυπης συγκρότησης. Εάν η διαδικασία διορισμού δικαστή πάσχει σοβαρά, όποιες αποφάσεις εκδώσει το δικαστήριο με τη συμμετοχή του μπορεί να ακυρωθούν, γιατί δεν εκδόθηκαν από «νόμιμο δικαστή».

Στην C-896/19 *Repubblica v. Il-Prim Ministru*, 20.04.2021, αποφασίστηκε πως το άρθρο 19 § 1 ΣΕΕ (που διασφαλίζει την ύπαρξη ανεξάρτητης και αμερόληπτης Δικαιοσύνης στα κράτη μέλη) μπορεί να εφαρμοστεί ακόμη και όταν η υπόθεση αφορά έλεγχο, από εθνικό δικαστήριο, της συμβατότητας με το δίκαιο της Ε.Ε. των εθνικών κανόνων που ρυθμίζουν πώς διορίζονται οι δικαστές στη χώρα αυτή. Στην ερμηνεία αυτού του άρθρου πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και το άρθρο 47 ΧΘΔΕΕ (δικαίωμα σε δίκαιη δίκη). Το άρθρο αυτό δεν απαγορεύει εθνικούς κανόνες που δίνουν στον Πρωθυπουργό αποφασιστική εξουσία στον

διορισμό δικαστών, υπό την προϋπόθεση ότι στη διαδικασία συμμετέχει ανεξάρτητο όργανο που αξιολογεί τους υποψηφίους και εκφράζει γνώμη πριν την απόφαση του Πρωθυπουργού.

Στις C-585/18, C-624/18 και C-625/18 *AK v. Krajowa Rada Sądownictwa and Others*, 19.11.2019 επίσης είχε αποφασιστεί πως δεν επιτρέπεται υποθέσεις που αφορούν την εφαρμογή του δικαίου της Ε.Ε. να εκδικάζονται αποκλειστικά από όργανο που δεν είναι πραγματικά ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο. Εάν, λόγω του τρόπου σύστασης, των χαρακτηριστικών ή της διαδικασίας διορισμού των μελών του, ένα όργανο (π.χ. το Πειθαρχικό Τμήμα του Ανώτατου Δικαστηρίου της Πολωνίας) μπορεί να προκαλεί εύλογες αμφιβολίες στους πολίτες για την ανεξαρτησία και την ουδετερότητά του, τότε δεν πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 47 ΧΘΔΕΕ και του άρθρου 9 της Οδηγίας 2000/78. Σε μια τέτοια περίπτωση, το εθνικό δικαστήριο πρέπει να αγνοήσει τον εθνικό κανόνα που δίνει αποκλειστική αρμοδιότητα στο μη ανεξάρτητο όργανο και να αναθέσει την υπόθεση σε δικαστήριο που πληροί τις εγγυήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας. Δηλαδή εάν το όργανο δεν δίνει την εντύπωση ανεξαρτησίας, ο εθνικός κανόνας που το καθιστά αποκλειστικά αρμόδιο δεν εφαρμόζεται και η υπόθεση πρέπει να δικαστεί αλλού.

Τέλος, στις C-748/19 έως C-754/19 *Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim and Others*, 16.11.2021 αποφασίστηκε πως δεν επιτρέπεται ο Υπουργός Δικαιοσύνης να έχει τη δυνατότητα να αποσπά δικαστή σε ανώτερο ποινικό δικαστήριο για συγκεκριμένο ή αόριστο χρονικό διάστημα, βάσει κριτηρίων που δεν είναι γνωστά ή δημοσιευμένα και να μπορεί να τον ανακαλεί οποιαδήποτε στιγμή χωρίς αιτιολόγηση, γιατί αυτό υπονομεύει την ανεξαρτησία των δικαστών και παραβιάζει το δίκαιο της Ε.Ε. (άρθρα 2 και 19 ΣΕΕ και άρθρο 6 της Οδηγίας 2016/343). Δηλαδή εάν η εκτελεστική εξουσία μπορεί να μετακινεί και να ανακαλεί δικαστές κατά βούληση και χωρίς διαφάνεια, δεν υπάρχει πραγματική δικαστική ανεξαρτησία.

Πρότυπο 25: Αξιοκρατία (merit)³⁸¹

1. Η επιλογή, οι διορισμοί, η επαγγελματική αξιολόγηση και η προαγωγή στο δικαστικό σώμα πρέπει να βασίζονται στην αξιοκρατία.
2. Η αξιοκρατία πρέπει να ορίζεται με επαρκή, αντικειμενικά και δημοσιευμένα κριτήρια, λαμβάνοντας υπόψη υψηλά επίπεδα επαγγελματικών προσόντων, ακεραιότητα, ικανότητα, αποδοτικότητα, καθώς και τις αντικειμενικές ανάγκες του δικαστηρίου.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 25, αναφέρεται πως η επιλογή, οι διορισμοί, η επαγγελματική αξιολόγηση και η προαγωγή των δικαστών πρέπει να βασίζονται στην αξιοκρατία, καθώς αποτελούν θεμέλιο της έννοιας ενός δικαστηρίου σε κράτος δικαίου. Σε δημοκρατικό Κράτος, η δικαστική νομιμοποίηση βασίζεται στην εμπιστοσύνη του κοινού στην ανεξαρτησία, τα προσόντα και την αμεροληψία των δικαστών.

Οι διαδικασίες που στηρίζονται στην αξιοκρατία αποσκοπούν στην υποστήριξη της κουλτούρας δικαστικής ανεξαρτησίας και στην ενίσχυση της ποιότητας της Δικαιοσύνης. Αποτρέπουν τον κίνδυνο ανεπάρκειας, διαφθοράς και διακριτικής κρίσης, ενώ ταυτόχρονα ενισχύουν την εμπιστοσύνη του κοινού στο επίπεδο των δικαστών.

Η αξιοκρατία προωθεί την ισότητα ευκαιριών για όλους τους υποψηφίους, ανεξαρτήτως φύλου, φυλής, χρώματος, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικής ή άλλης άποψης, εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, καταγωγής μειονοτήτων, περιουσίας, γέννησης ή άλλης κατάστασης.

Η ικανότητα, η ανεξαρτησία και η αμεροληψία ενός δικαστηρίου δεν υπόκεινται σε εξαίρεση. Οι αξιοκρατικές διαδικασίες και τα κριτήρια προσφέρουν μια συμπληρωματική εγγύηση της προσωπικής ανεξαρτησίας των δικαστών.

Η αξιοκρατία πρέπει να ορίζεται με κριτήρια που είναι επαρκή, αντικειμενικά και δημοσιευμένα. Αυτά πρέπει να εκτιμούν τις ικανότητες, τις γνώσεις και τις δεξιότητες που

³⁸¹ Bangalore Principles of Judicial Conduct. (2007). *Bangalore Principles of Judicial Conduct: With commentary and implementation measures* (endorsed by UN ECOSOC Resolution 2006/23). Consultative Council of European Judges. (2010). *Magna Carta of Judges*. Consultative Council of European Judges. (2007). *Opinion No. 10 (2007) on the Council for the Judiciary at the service of society*. Consultative Council of European Judges. (2001). *Opinion No. 1 (2001) on standards concerning the independence of the judiciary and the irremovability of judges* (paras. 17–32). Council of Europe. (1998). *European Charter on the Statute of Judges*. Council of Europe (CoE), Committee of Ministers. (2010). *Recommendation CM/Rec(2010)12 on judges: Independence, efficiency and responsibilities* (Recommendation Nos. 44–48). European Convention on Human Rights (ECHR). (n.d.). *Article 14*. European Network of Councils for the Judiciary. (2017). *Distillation of ENCJ principles, recommendations and guidelines 2004–2017* (paras. 22–23). European Network of Councils for the Judiciary. (2012). *Dublin Declaration on standards for the recruitment and appointment of members of the judiciary*. First World Conference on the Independence of Justice. (1983). *Universal Declaration on the Independence of Justice* (“Montreal Declaration”). International Bar Association (IBA). (1982). *Minimum standards of judicial independence*. Venice Commission. (2023). *Compilation of Venice Commission opinions and reports concerning judges* (CDL-PI (2023)019, pp. 25–30).

απαιτούνται για τη δικαστική θέση. Τα συγκεκριμένα κριτήρια είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται η διαδικαστική δικαιοσύνη.

Τα αντικειμενικά κριτήρια μειώνουν την πιθανότητα διακρίσεων και άλλων εμποδίων στην επιλογή γυναικών και μειονοτήτων. Η δημοσιοποίηση των σαφών κριτηρίων προωθεί τη διαφάνεια και ενισχύει την εμπιστοσύνη του κοινού στο δικαστικό σώμα.

Τα ουσιαστικά κριτήρια πρέπει να είναι αντικειμενικά και να επικεντρώνονται σε υψηλά επαγγελματικά προσόντα, όπως είναι η επαρκής γνώση του νόμου και των δικαστικών διαδικασιών, συμπεριλαμβανομένης της έννοιας της δίκαιης δίκης. Επίσης στις ικανότητες, δηλαδή να μπορούν να αναλύουν, να συνθέτουν, να συγκρίνουν και να διακρίνουν νομικές πηγές. Ακόμα στην ανάλυση νομικών ζητημάτων, καθώς τα δικαστικά ζητήματα πρέπει να επιλύονται με σαφείς, αιτιολογημένες, ισορροπημένες και πειστικές αποφάσεις. Πρέπει να υπάρχουν αποδείξεις ικανότητας, μέσω ειδικής νομικής εκπαίδευσης, επαγγελματικής πρακτικής, επιστημονικής δημοσίευσης ή εμπειρίας στη δικαστική λειτουργία. Θα πρέπει να υπάρχει ακεραιότητα και αποδοτικότητα.

Η νομική εξειδίκευση μπορεί να είναι απαραίτητη για ορισμένες δικαστικές θέσεις. Απαιτεί από τους υποψηφίους να αποδείξουν θεωρητική και πρακτική επάρκεια σε έναν ή περισσότερους τομείς του δικαίου ή την ικανότητα να χειρίζονται τα σχετικά πεδία.

Σημαντικά προσωπικά χαρακτηριστικά περιλαμβάνουν: τήρηση των προτύπων δικαστικής συμπεριφοράς · προσωπική και επαγγελματική ακεραιότητα · ψυχική και ηθική αντοχή κατάλληλη για κουλτούρα δικαστικής ανεξαρτησίας · διακριτικότητα · ανθεκτικότητα και ηρεμία υπό πίεση · ικανότητα εργασίας σε συνθήκες σημαντικής χρονικής πίεσης. Επιπλέον διαπροσωπικές δεξιότητες, όπως είναι ο σεβασμός, η υπομονή και η ευγένεια στη συναλλαγή με δικαστές, δικηγόρους, διάδικους, μάρτυρες και θύματα. Ισχυρές δεξιότητες προφορικής και γραπτής επικοινωνίας (καλή ακρόαση και σαφής έκφραση). Ικανότητα διατήρησης ανοικτού πνεύματος και δίκαιης αντιμετώπισης διαφορετικών ατόμων, κοινοτήτων ή ομάδων, ενσυναίσθηση και κατανόηση ανθρώπων από διαφορετικό υπόβαθρο από αυτό των δικαστών. Ευαισθησία στο κοινωνικό πλαίσιο των νομικών διαφορών, όπου αυτό μπορεί να εξηγήσει τον σκοπό του νόμου, τη λειτουργία του και τις συνέπειές του για τα άτομα ή την κοινωνία. Αποτελεσματική και επιμελής εργασία για την έγκαιρη διεκπεραίωση της δικαστικής ύλης. Ικανότητα συνεργασίας ως «team player» με άλλους δικαστές και μέλη του προσωπικού του δικαστηρίου.

Για την αποφυγή υποκειμενικών ερμηνειών και διασφάλιση συνεπούς και ίσης μεταχείρισης των υποψηφίων, ο νόμος πρέπει να καθορίζει τον ακριβή τύπο πληροφοριών και πηγών που επιτρέπεται ή δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιούνται ως αποδεικτικά στοιχεία αυτών των προσωπικών χαρακτηριστικών.

Τα ως άνω προσωπικά χαρακτηριστικά πρέπει να περιλαμβάνονται στην εκπαίδευση των δικαστών, ώστε να διασφαλίζεται η αντικειμενική, αμερόληπτη και ικανοποιητική άσκηση των δικαστικών καθηκόντων.

Το Πρότυπο αυτό επεκτείνεται και στην επιλογή και τον διορισμό των Προέδρων των δικαστηρίων. Η διαδικασία επιλογής και διορισμού πρέπει να ακολουθεί αξιοκρατικά

κριτήρια, να βασίζεται σε κατάλληλα, αντικειμενικά και δημοσιευμένα κριτήρια, να διασφαλίζει ότι οι υποψήφιοι τουλάχιστον πληρούν τις προϋποθέσεις για διορισμό στο δικαστήριο και διαθέτουν τις απαραίτητες διοικητικές ικανότητες για τον ρόλο.

Maktouf and Damjanović v. Bosnia and Herzegovina [2312/08 και 34179/08] 18 July 2013

Η υπόθεση αφορά δύο κατηγορουμένους, τον Ιρακινό υπήκοο Maktouf και τον Βόσνιο υπήκοο Damjanović, οι οποίοι καταδικάστηκαν από το Τμήμα Εγκλημάτων Πολέμου του Κρατικού Δικαστηρίου Βοσνίας-Ερζεγοβίνης για εγκλήματα πολέμου που τελέστηκαν κατά τη διάρκεια της ένοπλης σύγκρουσης στη χώρα. Οι δίκες τους διεξήχθησαν ενώπιον μικτής σύνθεσης με εθνικούς και διεθνείς δικαστές, στο πλαίσιο θεσμικού σχήματος που είχε δημιουργηθεί μετά τον πόλεμο με πρωτοβουλία διεθνών οργανισμών, με στόχο την ενίσχυση της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας του ποινικού μηχανισμού σε ευαίσθητες υποθέσεις.

Κεντρικό ζήτημα αποτέλεσε η εφαρμογή του νέου Ποινικού Κώδικα του 2003 αντί του παλαιού Κώδικα του 1976, ο οποίος ίσχυε κατά τον χρόνο τέλεσης των πράξεων. Παρόλο που ο ορισμός των εγκλημάτων πολέμου παρέμενε ουσιαστικά ίδιος, οι δύο κώδικες διέφεραν σημαντικά στο πλαίσιο επιμέτρησης των ποινών: ο Κώδικας του 1976 προέβλεπε κατώτατο όριο ποινής φυλάκισης πέντε ετών (ή ακόμη χαμηλότερο για συνεργούς), ενώ ο Κώδικας του 2003 όριζε κατώτατο όριο δέκα ετών (ή πέντε ετών για συνεργούς), με ανώτατες ποινές έως και 45 έτη. Το Κρατικό Δικαστήριο εφάρμοσε τον Κώδικα του 2003, επιβάλλοντας ποινή πέντε ετών στον Maktouf (το ελάχιστο όριο) και έντεκα ετών στον Damjanović (λίγο πάνω από το ελάχιστο).

Οι προσφεύγοντες προέβαλαν στο ΕΔΔΑ τρία κύρια παράπονα. Παραβίαση του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ, υποστηρίζοντας ότι η συμμετοχή διεθνών δικαστών και ο τρόπος διορισμού τους επηρέασε την ανεξαρτησία και αμεροληψία του δικαστηρίου· παραβίαση του άρθρου 7 ΕΣΔΑ (αρχή μη αναδρομικότητας του δυσμενέστερου ποινικού νόμου – *lex mitior*), λόγω εφαρμογής αυστηρότερου πλαισίου ποινών από αυτό που ίσχυε κατά τον χρόνο τέλεσης των αδικημάτων· και παραβίαση του άρθρου 14 και του άρθρου 1 Πρωτοκόλλου 12 ΕΣΔΑ, ισχυριζόμενοι ότι υπήρξε διακριτική μεταχείριση, αφού οι υποθέσεις τους εκδικάστηκαν από το Κρατικό Δικαστήριο, ενώ άλλες παρόμοιες υποθέσεις εκδικάζονταν από δικαστήρια οντοτήτων, τα οποία γενικά επέβαλλαν ηπιότερες ποινές.

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι, ως προς το άρθρο 6 § 1, δεν υπήρχε λόγος να αμφισβητηθεί η ανεξαρτησία και αμεροληψία του Κρατικού Δικαστηρίου ή των διεθνών δικαστών, οι οποίοι πληρούσαν εγγυήσεις θεσμικής ανεξαρτησίας και επαγγελματικής ακεραιότητας. Η αιτίαση ήταν προδήλως αβάσιμη. Ειδικότερα, οι προσφεύγοντες είχαν αμφισβητήσει την ανεξαρτησία του Κρατικού Δικαστηρίου λόγω της συμμετοχής διεθνών δικαστών, οι οποίοι είχαν διοριστεί από τον Ύπατο Εκπρόσωπο. Το ΕΔΔΑ αξιολόγησε τον τρόπο διορισμού, τη διάρκεια της θητείας, τις θεσμικές εγγυήσεις και τις εξωτερικές πιέσεις. Αυτά είναι βασικά κριτήρια για το εάν η σύνθεση ενός δικαστηρίου είναι αποτέλεσμα διαφανούς και αντικειμενικής διαδικασίας – δηλαδή στοιχείο αξιοκρατίας – ή εάν αφήνει περιθώρια πολιτικής ή άλλης επιρροής. Τόνισε ότι η διαδικασία επιλογής (με

σύσταση των ανώτατων δικαστικών αρχών, τυπική ορκωμοσία, εφαρμογή επαγγελματικών κανόνων, θητεία που δικαιολογείται από την προσωρινότητα του θεσμού) ενίσχυε την εμπιστοσύνη του κοινού και έδινε την εικόνα ενός δικαστηρίου συγκροτημένου στη βάση επαγγελματικών προσόντων και θεσμικής ανεξαρτησίας. Έτσι η υπόθεση λειτουργεί ως παράδειγμα εφαρμογής των κριτηρίων επιλογής/διορισμού δικαστών που ελέγχουν εάν η διαδικασία είναι διαφανής (γνωστά και αντικειμενικά κριτήρια), απαλλαγμένη από πολιτική επιρροή και στοχευμένη στην εξασφάλιση αμεροληψίας και επαγγελματικής επάρκειας

Ως προς το άρθρο 7, η ύπαρξη σημαντικά χαμηλότερου κατώτατου ορίου ποινής στον Κώδικα του 1976 θα δημιουργούσε πραγματική πιθανότητα επιβολής ελαφρύτερης ποινής, εάν είχε εφαρμοστεί. Η αναδρομική εφαρμογή του δυσμενέστερου πλαισίου ποινής του 2003 παραβίασε την αρχή *lex mitior*. Διαπιστώθηκε παραβίαση του άρθρου 7. Ως προς το άρθρο 14 και το Πρωτόκολλο 12, η επιλογή δικαιοδοσίας μεταξύ Κρατικού Δικαστηρίου και δικαστηρίων οντοτήτων βασιζόταν σε αντικειμενικά και εύλογα κριτήρια (π.χ. πολυπλοκότητα, προστασία μαρτύρων, διεθνής διάσταση), χωρίς στοιχεία αυθαίρετης ή διακριτικής μεταχείρισης. Η αιτίαση ήταν προδήλως αβάσιμη.

Συνολικά, το ΕΔΔΑ έκρινε παραβίαση του άρθρου 7 ΕΣΔΑ, ενώ οι αιτιάσεις περί παραβίασης του άρθρου 6 § 1 και του άρθρου 14/Πρωτοκόλλου 12 απορρίφθηκαν ως αβάσιμες. Η απόφαση υπογράμμισε ότι η διαπίστωση παραβίασης δεν συνεπάγεται αυτομάτως ότι θα έπρεπε να επιβληθούν χαμηλότερες ποινές, αλλά ότι όφειλε να εφαρμοστεί το ηπιότερο πλαίσιο ποινών.

Πρότυπο 26: Δίκαιη και διαφανής διαδικασία

Η επιλογή, διορισμός, επαγγελματική αξιολόγηση και προαγωγή των δικαστών πρέπει να ακολουθούν μια δίκαιη και διαφανή διαδικασία, η οποία έχει καθοριστεί εκ των προτέρων από τον νόμο.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 26, αναφέρεται πως η νομική διαδικασία για την επιλογή, διορισμό, επαγγελματική αξιολόγηση και προαγωγή σύμφωνα με τα κριτήρια καταλληλότητας αφορά την ουσία του δικαιώματος σε δικαστήριο το οποίο έχει καθοριστεί εκ των προτέρων από τον νόμο. Για να θεωρηθεί ένα δικαστήριο ως καθορισμένο από τον νόμο, είναι αναγκαίο να προστατεύεται η διαδικασία επιλογής και διορισμού των δικαστών, συμπεριλαμβανομένων των προεδρεύοντων των δικαστηρίων, από παράνομες επιρροές από την εκτελεστική εξουσία, τη νομοθετική εξουσία ή την ίδια τη δικαστική εξουσία.

Οι διορισμοί βάσει αξίας απαιτούν δύο στάδια διαδικασίας: επιλογή δικαστών και στη συνέχεια διορισμός. Το σώμα επιλογής εξετάζει τις αιτήσεις και επιλέγει υποψηφίους για σύσταση διορισμού. Η διαδικασία δύο σταδίων απαγορεύει τους μονομερείς διορισμούς και περιορίζει τις ευκαιρίες για εόντια μέσω της περιορισμένης διακριτικής ευχέρειας των σωμάτων επιλογής και διορισμού.

Τα κριτήρια και η διαδικασία για την αίτηση, επιλογή, διορισμό, επαγγελματική αξιολόγηση και προαγωγή των δικαστών πρέπει να καθορίζονται από τον νόμο, με σαφείς και λεπτομερείς όρους. Η ρύθμιση από τον νόμο περιλαμβάνει τον προσδιορισμό της νομικής βάσης για τη διαδικασία, καθώς και τη θέσπιση διαδικασιών για την πλήρωση των κενών θέσεων με έγκαιρο τρόπο.

Η διαφάνεια προσφέρει ανοικτότητα και υπευθυνότητα στους δικαστές και στην κοινωνία ευρύτερα σχετικά με τα κριτήρια και τις μεθόδους επιλογής, διορισμού, επαγγελματικής αξιολόγησης και προαγωγής. Τα κριτήρια πρέπει να καθορίζονται με σαφήνεια στη βασική ή δευτερογενή νομοθεσία. Η διαδικασία αίτησης, επιλογής, διορισμού και προαγωγής πρέπει να εξηγείται με σαφήνεια, να είναι ανοικτή στην κοινωνική επιθεώρηση και πλήρως τεκμηριωμένη. Οι πληροφορίες σχετικά με τις διαδικασίες διορισμού, αξιολόγησης και προαγωγής μπορούν να παρέχονται με διάφορους τρόπους, όπως μέσω δημοσίευσης της ημερήσιας διάταξης και των πρακτικών του σώματος επιλογής και μέσω δημοσίευσης των αποφάσεων του σώματος διορισμού.

Τα πρότυπα σχετικά με το ποια πληροφορία είναι δημόσια διαθέσιμη και πώς, πότε και πού θα κοινοποιείται, πρέπει να καθοριστούν. Αυτό θα περιλαμβάνει τουλάχιστον σύντομες πληροφορίες για τα μέλη των σωμάτων λήψης αποφάσεων, όπως τα ονόματά τους.

Οι κενές θέσεις πρέπει να ανακοινώνονται δημοσίως και χωρίς καθυστέρηση. Τα κριτήρια καταλληλότητας και αξίας για κάθε συγκεκριμένη θέση πρέπει να είναι σαφή και λεπτομερή.

Ο αριθμός των δικαστών, συμπεριλαμβανομένων των δικαστών των ανώτατων δικαστηρίων, πρέπει είτε να καθορίζεται από τον νόμο είτε να ρυθμίζεται με σαφήνεια από τον νόμο. Εάν το νομικό σύστημα επιτρέπει αύξηση των αριθμών, η αύξηση πρέπει να γίνεται σύμφωνα με μια δίκαιη και διαφανή διαδικασία που έχει καθοριστεί εκ των προτέρων από τον νόμο και να δικαιολογείται από τις δικαστικές ανάγκες του δικαστηρίου και να είναι ανάλογη με αυτές. Οι δικαστικές ανάγκες του/των δικαστηρίου/ων πρέπει να αξιολογούνται αντικειμενικά και να είναι επαληθεύσιμες με αναφορά στον φόρτο εργασίας του/των δικαστηρίου/ων.

Ένα σύστημα βασισμένο στην αξία απαιτεί μια ανταγωνιστική διαδικασία με ίσες ευκαιρίες για αίτηση για επιλογή και διορισμό. Οι υποψήφιοι πρέπει να διαγωνίζονται για τη θέση, η οποία συνήθως περιλαμβάνει την υποβολή γραπτής αίτησης, συνέντευξη επιλογής και κάποιες σχετικές γραπτές και προφορικές δοκιμασίες. Η διαδικασία αίτησης μπορεί να είναι ανοικτή σε οποιονδήποτε έχει υψηλά επαγγελματικά νομικά προσόντα, υπό τις προϋποθέσεις που καθορίζονται από την εσωτερική νομοθεσία ή σε άτομα που όχι μόνον έχουν κάποια επαγγελματικά προσόντα, αλλά και σχετική νομική εξειδίκευση ή πρακτική νομική εμπειρία.

Το σώμα επιλογής πρέπει να έχει πρόσβαση σε όλες τις πληροφορίες που είναι σχετικές για την άσκηση της λειτουργίας του. Οι πληροφορίες που λαμβάνονται υπόψη για την αξιολόγηση των υποψηφίων πρέπει να βασίζονται σε ποικιλόμορφες και επαληθεύσιμες πηγές.

Για να εξασφαλιστεί μια ανοικτή και ελεύθερη ανταλλαγή απόψεων και μια πλήρης, ειλικρινής και δίκαιη αξιολόγηση των υποψηφίων, η συζήτηση επιλογής μετά την αξιολόγηση πρέπει να παραμείνει εμπιστευτική.

Εάν οι συνταγματικές ή άλλες νομικές διατάξεις εξουσιοδοτούν το σώμα διορισμού να αποφασίσει ποιος θα διοριστεί ή θα προαχθεί, το σώμα επιλογής πρέπει να προτείνει μόνον ένα άτομο υποψήφιο. Οι συστάσεις ή οι εκφρασμένες απόψεις του σώματος επιλογής πρέπει να ακολουθούνται στην πράξη. Εάν ωστόσο το σώμα διορισμού απορρίψει την πρόταση του σώματος επιλογής, το σώμα διορισμού πρέπει να παραθέσει επαρκείς λόγους και να ζητήσει επανεξέταση του θέματος από το σώμα επιλογής με βάση τους λόγους που παρασχέθηκαν.

Οι γραπτές αποφάσεις σχετικά με την επιλογή, τον διορισμό, την επαγγελματική αξιολόγηση και την προαγωγή πρέπει να εξηγούν με συγκεκριμένους και ουσιαστικούς όρους, βάσει κριτηρίων που στηρίζονται στην αξία και στις αντικειμενικές ανάγκες του δικαστηρίου, γιατί ένας υποψήφιος απορρίφθηκε, επιλέχθηκε ή προτάθηκε για διορισμό ή προαγωγή. Οι αιτούντες πρέπει να λαμβάνουν λόγους για τις αποφάσεις επιλογής με βάση τα προσόντα, την ακεραιότητα, την ικανότητα, την αποδοτικότητα και τις αντικειμενικές ανάγκες του δικαστηρίου. Τέτοιες πληροφορίες επιτρέπουν στα ενδιαφερόμενα μέρη να παρακολουθούν τη διαδικασία και τα κριτήρια για την επιλογή των δικαστών. Θα πρέπει

επίσης να επιτευχθεί μια ισορροπία μεταξύ της ανάγκης για μια ανοικτή και διάφανη διαδικασία και της ιδιωτικότητας του αιτούντος.

Η απόδειξη μιας επαρκούς αξιολόγησης των υποψηφίων βάσει των κριτηρίων αξίας που καθορίζονται από τον νόμο συνιστά ένα σημαντικό μέτρο προστασίας για να αποτραπεί το σώμα επιλογής από το να ενεργεί με πολιτικά ή άλλα ακατάλληλα κίνητρα. Είναι επίσης μια αναγκαία προστασία σε μια δικαιοδοσία όταν το σώμα διορισμού έχει την επιλογή μεταξύ πολλών υποψηφίων για τον διορισμό. Η αυστηρή τήρηση των κριτηρίων καταλληλότητας και η αξιολόγηση με βάση τα κριτήρια αξίας που καθορίζονται για τη δικαστική θέση είναι επομένως θεμελιώδη για το δικαίωμα σε δικαστήριο που έχει καθοριστεί από τον νόμο και το δικαίωμα των δικαστών να καταφύγουν σε αποτελεσματικό νομικό μέσο κατά των αποφάσεων για την επιλογή και την προαγωγή. Η αναφορά των λόγων για την απόφαση που έλαβε το σώμα επιλογής παρέχει αποδείξεις για τα κριτήρια που εφαρμόστηκαν και ενισχύει την εμπιστοσύνη του κοινού στην απόφαση.

Η αποτυχία παροχής αιτιολογημένης απόφασης για την επιλογή μπορεί να δημιουργήσει την αντίληψη ότι ο διορισμός βασίστηκε σε κάποιο κριτήριο (π.χ. σύνδεση με μέλος της Κυβέρνησης ή με κάποια άλλη ομάδα συμφερόντων) πέρα από την αξία. Τέτοιες αποκλίσεις από την κανονικότητα είναι αρκετά σοβαρές, ώστε να υπονομεύουν την ακεραιότητα του διορισμού και, σε σχέση με εκείνους που δικάζονται από δικαστές που διορίστηκαν ακανόνιστα, το δικαίωμα σε μια δίκη που διεξάγεται σε δικαστήριο που έχει συσταθεί σύμφωνα με τον νόμο.

Σύμφωνα με το άρθρο 6 ΕΣΔΑ και το άρθρο 47 ΧΘΔΕΕ, οι αιτούντες έχουν δικαίωμα αναθεώρησης της νομιμότητας της επιλογής των δικαστών ενώπιον ενός ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου. Η νομιμότητα της επιλογής πρέπει να αναθεωρείται λαμβάνοντας υπόψη τον θεμελιώδη ρόλο που διαδραματίζει η δικαστική εξουσία σε ένα Κράτος που διοικείται από το κράτος δικαίου. Μια αιτιολογημένη απόφαση παρέχει ένα επαρκές πλαίσιο για να εξεταστεί η πρόκληση ενός ατόμου, η υποψηφιότητα του οποίου απέτυχε σχετικά με τη νομιμότητα της απόφασης.

Πρότυπο 27: Αξιολόγηση και προαγωγή³⁸²

1. Τα κριτήρια, οι διαδικασίες και συνέπειες της επαγγελματικής αξιολόγησης των δικαστών και η σύνθεση του σώματος αξιολόγησης πρέπει να είναι αντικειμενικά, σαφή και καθορισμένα εκ των προτέρων από τον νόμο.
2. Η προαγωγή σε ανώτερες δικαστικές θέσεις και σε διευθυντικές θέσεις εντός της δικαστικής εξουσίας υπόκειται στις ίδιες απαιτήσεις. Τα κριτήρια και οι διαδικασίες πρέπει να έχουν καθοριστεί εξαντλητικά εκ των προτέρων από τον νόμο και να είναι ευρέως προσβάσιμα στο κοινό.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 27, αναφέρεται πως η αξιολόγηση των μεμονωμένων δικαστών αποσκοπεί στην ενίσχυση της επαγγελματικότητας και της ποιότητας της Δικαιοσύνης. Παρέχει μια ευκαιρία για αυτοαξιολόγηση και ανατροφοδότηση, την οποία οι δικαστές μπορούν να χρησιμοποιήσουν για να βελτιώσουν τις ικανότητές τους και την ποιότητα της δικαστικής τους εργασίας και των δικαστηρίων. Προγράμματα αξιολόγησης των μεμονωμένων δικαστών μπορούν επίσης να ενισχύσουν την εμπιστοσύνη του κοινού στη Δικαιοσύνη, καθώς δείχνουν ότι η δικαστική εξουσία είναι υπεύθυνη για το έργο της και αναστοχάζεται τις πρακτικές της με τρόπο που αναμένεται σε άλλες επαγγελματικές δραστηριότητες. Αυτό το Πρότυπο ισχύει επίσης για την αξιολόγηση του έργου των Προέδρων των δικαστηρίων.

Υπάρχουν πολλές μέθοδοι επαγγελματικής αξιολόγησης των δικαστών με διαφορές ως προς το ποιος διεξάγει την αξιολόγηση, ως προς τη συχνότητα, τον χρόνο και το βάθος της εξέτασης του δικαστικού έργου. Όταν η επαγγελματική αξιολόγηση χρησιμοποιείται μόνον για την αυτοβελτίωση των δικαστών, μπορεί να είναι ανεπίσημη και οι αξιολογητές δεν χρειάζεται να παρέχουν συνολικές αξιολογήσεις ή βαθμολογίες ούτε να κάνουν άλλες παρατηρήσεις που ενδέχεται να χρησιμοποιηθούν για άλλους σκοπούς, όπως η προαγωγή. Εναλλακτικά, η επαγγελματική αξιολόγηση μπορεί να παρέχει επίσημες πληροφορίες για την καταλληλότητα δικαστών για προαγωγή.

Όταν η επαγγελματική αξιολόγηση παρέχει πληροφορίες που σχετίζονται με την προαγωγή ή οποιοδήποτε άλλη πτυχή της δικαστικής καριέρας, πρέπει να υπάρχουν εγγυήσεις για την αποφυγή του κινδύνου οι υπό αξιολόγηση δικαστές να αποφασίσουν

³⁸² Consultative Council of European Judges. (2018). *Opinion No. 21 (2018): Preventing corruption among judges* (para. 29). Consultative Council of European Judges. (2014). *Opinion No. 17 (2014): The evaluation of judges' work, the quality of justice and respect for judicial independence*. Council of Europe, Committee of Ministers. (2010). *Recommendation CM/Rec(2010)12 on judges: Independence, efficiency and responsibilities* (Recommendation Nos. 42 & 58). European Network of Councils for the Judiciary. (2019, December 5–6). *Recommendation of the ENCJ workshop on the evaluation of judges*. European Network of Councils for the Judiciary. (2013). *Project team: Development of minimum judicial standards III 2012–2013*. Venice Commission. (2019). *Compilation of Venice Commission opinions and reports concerning judges* (CDL-PI (2023)019, pp. 25–30).

υποθέσεις, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις προσδοκίες των αξιολογητών αντί για την προσωπική τους κατανόηση του νόμου και των γεγονότων της υπόθεσης που εξετάζουν.

Είτε επίσημη είτε ανεπίσημη, κάθε αξιολόγηση των μεμονωμένων δικαστών πρέπει να σέβεται την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας, ενώ επιδιώκει τη σωστή λογοδοσία για την απόδοση των δικαστών. Η επαγγελματική αξιολόγηση δεν μπορεί να καθορίσει τη βασική αμοιβή ή σύνταξη δικαστών.

Οι ατομικές αξιολογήσεις μπορεί να χρησιμοποιηθούν χωρίς την ταυτοποίηση των δικαστών, για να καθορίσουν τομείς όπου η δικαστική οργάνωση, περιλαμβανομένων των συνθηκών εργασίας, μπορεί ή πρέπει να βελτιωθούν. Μπορούν ακόμα να χρησιμοποιηθούν για να εντοπιστούν τομείς στους οποίους η δικαστική εκπαίδευση ή κατάρτιση θα ενίσχυε τη δικαστική οργάνωση. Είναι επίσης χρήσιμο, μόνον σε συνολική μορφή, να δημιουργούνται συγκριτικά δεδομένα για την αξιολόγηση των δικαστών.

Τα κριτήρια, οι διαδικασίες και οι συνέπειες της επαγγελματικής αξιολόγησης, η σύνθεση του σώματος αξιολόγησης και ο χρόνος και η συχνότητα της αξιολόγησης, πρέπει να είναι αντικειμενικά, σαφή και καθορισμένα εκ των προτέρων από τον νόμο. Αυτοί οι παράγοντες επαγγελματικής αξιολόγησης πρέπει να καθορίζονται από τους δικαστές, κατά προτίμηση σε συνεργασία με άλλους ενδιαφερόμενους φορείς της δικαστικής εξουσίας, όπως είναι τα μέλη των νομικών επαγγελμάτων και νομικοί ακαδημαϊκοί. Η διαδικασία αξιολόγησης, είτε επίσημη είτε ανεπίσημη, πρέπει να διαφυλάσσει την ανεξαρτησία του δικαστικού συστήματος και την αυτονομία των δικαστικών αποφάσεων.

Η ατομική επαγγελματική αξιολόγηση πρέπει επίσης να βασίζεται σε μια λογική ισορροπία μεταξύ ποιοτικών και ποσοτικών κριτηρίων ή δεικτών, με έμφαση τόσο στις νομικές ικανότητες κάθε δικαστή όσο και στον τρόπο εργασίας, όπως η ικανότητα επικοινωνίας, η επιμέλεια, η αποδοτικότητα και η ακεραιότητα.

Το σώμα αξιολόγησης πρέπει να αποτελείται από δικαστές ή από πλειοψηφία δικαστών που είναι από τους πιο καταρτισμένους και έμπειρους στον σχετικό δικαστικό τομέα. Όταν η επαγγελματική αξιολόγηση παρέχει πληροφορίες που σχετίζονται με την προαγωγή ή οποιανδήποτε άλλη πτυχή της δικαστικής καριέρας, πρέπει να υπάρχουν εγγυήσεις σύμφωνα με εκείνες που αναφέρονται στο Πρότυπο 28.

Οι Πρόεδροι των δικαστηρίων δεν πρέπει να έχουν αποκλειστική αρμοδιότητα για την αξιολόγηση των δικαστών και πρέπει να πλαισιώνονται από άλλα μέλη του δικαστηρίου ή άλλου δικαστηρίου.

Τα μη δικαστικά μέλη, εφόσον υπάρχουν, πρέπει να είναι νομικοί επαγγελματίες με επαρκή γνώση και εμπειρία του δικαστικού συστήματος, ώστε να μπορούν να αξιολογούν σωστά το έργο των δικαστών. Οι νομικοί επαγγελματίες δεν πρέπει να εμφανίζονται στο δικαστήριο των δικαστών τους οποίους θα αξιολογούν. Η γνώμη τους δεν πρέπει να είναι καθοριστική στην επαγγελματική αξιολόγηση.

Δεδομένου ότι μπορεί να υπάρξει ακατάλληλη επιρροή από εξωτερικές ή εσωτερικές πηγές, οι αξιολογητές πρέπει να επιδεικνύουν ακεραιότητα και αμεροληψία στα συμπεράσματά

τους, να ακολουθούν σαφή κριτήρια, να εξετάζουν αποδείξεις από πολλές πηγές και να βασίζουν τις αξιολογήσεις τους σε αυστηρά δεδομένα και τεκμηριωμένα επιχειρήματα.

Πρέπει να υπάρχουν διαφανή και αντικειμενικά κριτήρια για την αποφυγή συγκρούσεων συμφερόντων εκ μέρους των αξιολογητών.

Η ακεραιότητα και η αυτονομία της δικαστικής κρίσης απαιτούν από τους αξιολογητές να αποκλείουν από την επαγγελματική αξιολόγηση την ουσιαστική ποιότητα των αποφάσεων σε μεμονωμένες υποθέσεις. Ως εκ τούτου, οι αξιολογητές οφείλουν να επικεντρώνουν την ανάλυσή τους στον τρόπο με τον οποίο ο/η δικαστής ασκεί την εξουσία λήψης απόφασης.

Αυτό σημαίνει ότι το περιεχόμενο, η έννοια ή ο προσανατολισμός μιας απόφασης δεν επιτρέπεται να αποτελούν αντικείμενο σχολιασμού από τους αξιολογητές, καθότι όλα αυτά συγκροτούν την ουσιαστική ποιότητα της απόφασης. Η έφεση αποτελεί το μόνο θεμιτό μέσο αμφισβήτησης της ουσιαστικής ποιότητας μιας απόφασης.

Η ανεπαρκής αιτιολόγηση σε αποφάσεις, ο σημαντικά αυξημένος αριθμός ανατρέσεων ή ανατροπών σε δεύτερο βαθμό σε σύγκριση με συναδέλφους εντός της ίδιας δικαιοδοσίας ή η έλλειψη της αναγκαίας γνώσης δικαίου και διαδικασίας, μπορούν να τεθούν στο πλαίσιο της επαγγελματικής αξιολόγησης, υπό την προϋπόθεση ότι τα ζητήματα αυτά εγείρονται αποκλειστικά με σκοπό τη βελτίωση των δικαστικών δεξιοτήτων.

Παρόλα αυτά, τα ποσοτικά κριτήρια, όπως ο αριθμός των ανατροπών, δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται ως κύρια βάση για την επαγγελματική αξιολόγηση των δικαστών. Οποιαδήποτε ανατροπή σε έφεση, δεν μπορεί να συνεκτιμηθεί χωρίς να εξεταστεί και ο λόγος της ανατροπής.

Όταν η επαγγελματική αξιολόγηση παρέχει πληροφορίες σχετικές με προαγωγή ή οποιαδήποτε άλλη πτυχή της δικαστικής σταδιοδρομίας, οι επιμέρους δικαστές πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να εκφράσουν τις απόψεις τους επί της διαδικασίας και των προτεινόμενων συμπερασμάτων της αξιολόγησης και το δικαίωμα να προσβάλουν τις πραγματικές και νομικές βάσεις της αξιολόγησης.

Οποιαδήποτε τέτοια προσβολή, πρέπει καταρχάς να εξετάζεται από ανώτερο δικαστή ή από *ad hoc* αναθεωρητικό όργανο το οποίο δεν συμμετείχε στη διενέργεια της αξιολόγησης. Η απόφαση του εν λόγω δικαστή ή οργάνου θα πρέπει εν συνέχεια να υπόκειται σε έλεγχο από δικαστήριο.

Τα κριτήρια αξιολόγησης των επιμέρους δικαστών θα πρέπει να ακολουθούν κλιμακωτό σύστημα μέτρησης, όπως σύστημα βαθμολόγησης που διακρίνει μεταξύ επιπέδων απόδοσης, π.χ. εξαιρετο, αξιόπαινο, καλό, ικανοποιητικό ή μη ικανοποιητικό. Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης πρέπει να παρουσιάζονται σε αντικειμενικές περιλήψεις, συνοδευόμενες από επεξήγηση του τρόπου ερμηνείας των αποτελεσμάτων.

Εφόσον η επαγγελματική αξιολόγηση παρέχει πληροφορίες σχετικές με προαγωγή ή άλλη πτυχή της δικαστικής σταδιοδρομίας, πρέπει να βασίζεται σε επαρκή, αξιόπιστα, πλήρη και αντικειμενικά παρουσιασμένα δεδομένα και σε επαρκώς αιτιολογημένες παρατηρήσεις του δικαστηρίου ή του αξιολογούμενου δικαστή.

Τα προγράμματα αξιολόγησης των δικαστών πρέπει να χρηματοδοτούνται επαρκώς και με ασφάλεια.

Δεδομένου ότι η επαγγελματική αξιολόγηση υπηρετεί διαφορετικούς σκοπούς και διέπεται από διαφορετικές αρχές σε σύγκριση με τις πειθαρχικές διαδικασίες, πρέπει να παραμένει διακριτή από αυτές και να διεξάγεται βάσει διαφοροποιημένων διαδικασιών από διακριτά όργανα.

Η αρχή της μονιμότητας των δικαστών αποκλείει την παύση ή την απομάκρυνση δικαστή αποκλειστικά λόγω μη ικανοποιητικής επίδοσης κατά την επαγγελματική αξιολόγηση, εκτός εάν η διαδικασία αξιολόγησης καταδείξει ανικανότητα ή πειθαρχικό παράπτωμα που καθιστά τον/τη δικαστή ακατάλληλο/η για την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων.

Γενικότερα, όταν πειθαρχικά παραπτώματα απορρέουν από αποτυχία κάλυψης των επαγγελματικών κριτηρίων αξιολόγησης, η κατάσταση πρέπει να αναλύεται υπό το πρίσμα της πειθαρχικής ευθύνης, σύμφωνα με τις συναφείς δικονομικές εγγυήσεις.

Για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας της δικαστικής εξουσίας και της αυτονομίας της δικανικής κρίσης κάθε δικαστή, τα αναλυτικά αποτελέσματα της επαγγελματικής αξιολόγησης πρέπει να παραμένουν εμπιστευτικά. Δεδομένα από μεμονωμένες αξιολογήσεις μπορούν να ενσωματωθούν σε συγκεντρωτικά στοιχεία που αφορούν τη συνολική απόδοση των δικαστηρίων.

Η προαγωγή σε ανώτερες δικαστικές θέσεις ή σε θέσεις διοικητικής ευθύνης εντός της δικαστικής εξουσίας πρέπει να βασίζεται σε αντικειμενικά κριτήρια και διαδικασίες που καθορίζονται εκ των προτέρων με σαφήνεια και πληρότητα από τον νόμο και είναι ευχερώς προσβάσιμες στο κοινό.

Όπως η επιλογή και ο διορισμός, η επαγγελματική αξιολόγηση και η προαγωγή πρέπει να βασίζονται στην αξιοκρατία και να διέπονται από τα ίδια πρότυπα με εκείνα που εφαρμόζονται στην επιλογή και τον διορισμό.

Η διαδικασία προαγωγής, το αποτέλεσμά της και η αιτιολόγηση των αποφάσεων πρέπει να είναι διαφανή.

Παρόλο που η σχετική επαγγελματική εμπειρία αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για προαγωγή, η αρχαιότητα δεν πρέπει να αποτελεί το πρωτεύον κριτήριο. Όταν η προαγωγή συνδέεται κυρίως με τη διάρκεια της υπηρεσίας, η επιλογή μεταξύ υποψηφίων με τυπικά ισοδύναμα προσόντα μπορεί εύκολα να στηριχθεί σε κριτήρια αφοσίωσης προς άλλους δικαστές ή πολιτικούς.

Αντίθετα, είναι ουσιώδους σημασίας η προαγωγή — όπως και η αρχική επιλογή και ο διορισμός — να βασίζεται σε προσόντα, στην ακεραιότητα, την ικανότητα, την αποδοτικότητα και τις αντικειμενικές ανάγκες του δικαστηρίου.

Πρότυπο 28: Σύνθεση του οργάνου επιλογής για διορισμό και προαγωγή

1. Το αρμόδιο όργανο επιλογής οφείλει να επιδιώκει την ανάδειξη των πλέον κατάλληλων υποψηφίων για τις αντίστοιχες θέσεις, βάσει αξιοκρατίας και με γνώμονα τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας, καθώς και της ποιότητας της απονεμόμενης Δικαιοσύνης.
2. Η σύνθεση του οργάνου επιλογής για τον διορισμό κάποιου δικαστή ή για προαγωγή εντός της δικαστικής εξουσίας πρέπει να συγκροτείται από πρόσωπα επαρκώς καταρτισμένα, με ποικιλία και ισορροπία, κατά τρόπο που να αποφεύγεται η μεροληψία, η εντύπωση μεροληψίας ή οποιοδήποτε άλλο απρεπές κίνητρο.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 29, αναφέρεται πως η επιλογή για διορισμό σε θέση δικαστή ή για προαγωγή εντός της δικαστικής εξουσίας βάσει αξιοκρατίας αποτελεί καθοριστικής σημασίας αρμοδιότητα. Οι σχετικές διαδικασίες ασκούν καθοριστική επιρροή στην ανεξαρτησία και την αμεροληψία των δικαστών.

Οι κανόνες που διέπουν τη λειτουργία του οργάνου δεν πρέπει να γεννούν εύλογες αμφιβολίες ως προς τη θωράκισή του έναντι εξωτερικών παραγόντων ή την αμεροληψία του έναντι των εκκρεμών ενώπιον του αιτήσεων.

Η σύνθεση και οι διαδικασίες του οργάνου επιλογής πρέπει να εμπνέουν δημόσια εμπιστοσύνη στο δικαστικό σύστημα. Ο όρος «όργανο επιλογής» αναφέρεται στο όργανο που επιλέγει και εισηγείται υποψηφίους για διορισμό σε οποιοδήποτε δικαστήριο.

Δεν υπάρχει ενιαίο πρότυπο για τη συγκρότηση οργάνου επιλογής, υπό την προϋπόθεση ότι ο τρόπος διορισμού των μελών του και η σύνθεσή του διασφαλίζουν την ανεξαρτησία του και τη δυνατότητά του να λειτουργεί αποτελεσματικά.

Ο «τρόπος» διορισμού αφορά τόσο τις ουσιαστικές προϋποθέσεις όσο και τους διαδικαστικούς κανόνες που διέπουν τον διορισμό στο εν λόγω όργανο. Συναφείς παράγοντες περιλαμβάνουν τα αρμόδια όργανα διορισμού, τον ρόλο της δικαστικής κοινότητας στη διαδικασία αυτή, τον τρόπο λήψης αποφάσεων για το διορισμό δικαστικών μελών και τις εγγυήσεις ανεξαρτησίας που ισχύουν και για τα δύο μέρη της διαδικασίας.

Πρέπει να προβλέπεται από τον νόμο ή το Σύνταγμα μηχανισμός αποτροπής αδιεξόδου για την αποφυγή παρακώλυσης της διαδικασίας εκλογής μελών οργάνων δικαστικής αυτοδιοίκησης λόγω αποτυχίας επίτευξης πλειοψηφίας. Βασικός σκοπός ενός τέτοιου μηχανισμού είναι να εξαναγκάζει πλειοψηφία και τη μειοψηφία να καταλήξουν σε συμφωνία.

Οι μηχανισμοί αυτοί μπορεί να περιλαμβάνουν την παράταση της θητείας των υπηρετούντων μελών, ώστε να μετριαστούν οι συνέπειες του αδιεξόδου. Θα πρέπει επίσης

να εξεταστεί η πρόβλεψη εναλλακτικού μηχανισμού διορισμού με ευρεία συμμετοχή φορέων της δικαστικής εξουσίας σε περίπτωση που το κανονικά αρμόδιο όργανο αδυνατεί να προτείνει ή να διορίσει εντός προθεσμίας.

Το όργανο επιλογής πρέπει να επιτελεί το έργο του και να λαμβάνει τις αποφάσεις του ανεξάρτητα από άλλες κρατικές εξουσίες, όπως η νομοθετική, η εκτελεστική ή οποιαδήποτε άλλη Αρχή ενώπιον της οποίας υποβάλλει εισήγηση για διορισμό.

Οι αποφάσεις διορισμού ή προαγωγής δικαστών δεν πρέπει να εξαρτώνται από κριτήρια αφοσίωσης προς πολιτικά πρόσωπα ή άλλους δικαστές. Κατά συνέπεια, η κατάρτιση και εφαρμογή των κανόνων που διέπουν τη σύνθεση και λειτουργία του οργάνου επιλογής πρέπει να προστατεύουν τα μέλη του από εξωτερικές παρεμβάσεις ή πιέσεις που θα μπορούσαν να υπονομεύσουν την ανεξαρτησία τους. Οι εν λόγω κανόνες οφείλουν να αποκλείουν τόσο άμεσες όσο και έμμεσες επιρροές που ενδέχεται να επηρεάσουν τις αποφάσεις του οργάνου επιλογής.

Απαιτούνται εγγυήσεις για τη διασφάλιση της διάκρισης των εξουσιών, η οποία αποτελεί θεμελιώδες γνώρισμα του κράτους δικαίου και για την αποτροπή αθέμιτης πολιτικής επιρροής στη σύνθεση και λειτουργία του οργάνου επιλογής.

Ο διορισμός ορισμένων μελών του οργάνου επιλογής από την εκτελεστική εξουσία δεν δημιουργεί, αφ' εαυτού, τεκμήριο υποταγής του εν λόγω οργάνου στην εκτελεστική εξουσία ούτε γεννά αμφιβολίες ως προς τη νομιμότητα των αποφάσεών του, εφόσον τα μέλη, μετά τον διορισμό τους, είναι ελεύθερα από επιρροές ή πιέσεις κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Εκπροσώπηση της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας μπορεί να υφίσταται εντός του οργάνου επιλογής, εφόσον τα εν λόγω μέλη αποτελούν μειοψηφία και δεν ασκούν καθοριστική επιρροή. Μια τέτοια σύνθεση μπορεί να ενισχύσει τον θεσμικό προσανατολισμό της διαδικασίας επιλογής προς την αξιοκρατία και την αποπολιτικοποίηση.

Το όργανο που λαμβάνει αποφάσεις επιλογής και προαγωγής πρέπει να είναι επαρκώς καταρτισμένο και εκπαιδευμένο. Τα μέλη του — είτε είναι δικαστές είτε όχι — πρέπει να διορίζονται βάσει επάρκειας, εμπειρίας, κατανόησης της δικαστικής λειτουργίας, ακεραιότητας και προσήλωσης στη δικαστική ανεξαρτησία και τη δικαστική αμεροληψία.

Για τη διασφάλιση ποικιλίας απόψεων, η σύνθεση του οργάνου πρέπει να αντανakλά δίκαια την ποικιλομορφία της κοινωνίας.

Η σύνθεση του οργάνου επιλογής πρέπει, κατά κανόνα, να περιλαμβάνει πλειοψηφία δικαστών, οι οποίοι επιλέγονται δημοκρατικά από άλλους δικαστές, χωρίς αθέμιτες πιέσεις από δικαστικές ιεραρχίες.

Η δικαστική εκπροσώπηση πρέπει να περιλαμβάνει μέλη από διαφορετικά δικαστήρια και βαθμίδες της δικαστικής εξουσίας και εκπροσώπους των βασικών δικαστικών ενώσεων. Η σύνθεση πρέπει να είναι τέτοια, ώστε κανένα υποσύνολο εντός της δικαστικής εξουσίας να

ασκεί δυσανάλογη επιρροή. Η σύνθεση πρέπει επίσης να περιλαμβάνει δικαστές με εμπειρία και αρχαιότητα ανάλογη προς το επίπεδο της υπό πλήρωση θέσης.

Η συμμετοχή *ex officio* επιτρέπεται σε περιορισμένες περιπτώσεις, π.χ. για τον Πρόεδρο του Ανώτατου Δικαστηρίου κατά τους διορισμούς στο εν λόγω δικαστήριο. Ο πρόεδρος του οργάνου θα πρέπει να είναι δικαστής, με καθοριστική ψήφο στη διαδικασία.

Μη δικαστικά μέλη, με την ευρεία έννοια, μπορεί να περιλαμβάνουν νομικούς επαγγελματίες, όπως δικηγόρους (υπό την προϋπόθεση ότι δεν ασκούν δικηγορία ενώπιον των σχετικών δικαστηρίων) και νομικούς ακαδημαϊκούς.

Ανεξάρτητα μη δικαστικά μέλη της κοινωνίας των πολιτών με υψηλό κύρος μπορούν επίσης να συμμετέχουν, με σκοπό την αντιπροσώπευση της κοινωνικής ποικιλομορφίας. Η συμμετοχή μη δικαστών δεν αποκλείει τη συγκρότηση καθαρά δικαστικής σύνθεσης για συγκεκριμένα καθήκοντα επιλογής.

Μη δικαστικά μέλη δεν πρέπει να είναι ενεργοί πολιτικοί ούτε μέλη της εκτελεστικής ή της νομοθετικής εξουσίας. Ο διορισμός των μη δικαστικών μελών πρέπει να ανατίθεται σε μη πολιτικά όργανα.

Εφόσον τα εν λόγω μέλη εκλέγονται από το Κοινοβούλιο, δεν πρέπει να είναι ενεργοί πολιτικοί ούτε μέλη των άλλων δύο εξουσιών και θα πρέπει να εκλέγονται με αυξημένη ή ειδική πλειοψηφία, απαιτώντας δηλαδή ευρεία στήριξη από την αντιπολίτευση. Η συμμετοχή τους πρέπει να συμβάλλει στην αντανάκλαση της κοινωνικής ποικιλομορφίας στο συνολικό σχήμα του οργάνου επιλογής.

Πρέπει να υφίστανται διαφανή και αντικειμενικά κριτήρια για την αποτροπή συγκρούσεων συμφερόντων από πλευράς μελών του οργάνου επιλογής.

Οι πληροφορίες για τους υποψηφίους προς διορισμό στο όργανο επιλογής, περιλαμβανομένων των ονομάτων τους, πρέπει να δημοσιοποιούνται εντός εύλογου χρονικού διαστήματος πριν από τη λήψη της σχετικής απόφασης. Για τις αποφάσεις επιλογής, πρέπει να παρέχονται αιτιολογίες.

Τα μέλη πρέπει να διορίζονται για ορισμένη θητεία, με δυνατότητα ανανέωσης περιορισμένη σε περιπτώσεις προσωρινής ανάγκης για διασφάλιση επαρκούς συνέχειας στη συνολική σύνθεση του οργάνου.

Το όργανο επιλογής πρέπει να τυγχάνει επαρκούς και διασφαλισμένης χρηματοδότησης.

Πρότυπο 29: Δίκαιη αντανάκλαση της κοινωνίας³⁸³

Η σύνθεση του δικαστικού σώματος πρέπει να αντανακλά δίκαια την ποικιλομορφία της κοινωνίας, ώστε να διατηρείται η δημόσια εμπιστοσύνη στη διαδικασία διορισμού και στη λειτουργία της Δικαιοσύνης.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 29, αναφέρεται πως η σύνθεση του δικαστικού σώματος πρέπει να αντανακλά δίκαια την ποικιλομορφία της κοινωνίας στην οποία υπηρετεί. Η σύνθεση της δικαστικής εξουσίας σε όλα τα επίπεδα δεν πρέπει να αναπαράγει πρότυπα αποκλεισμού που ενδέχεται να είναι διαδεδομένα στην ευρύτερη κοινωνία, ιδίως σε ό,τι αφορά τις γυναίκες και τις εθνικές μειονότητες.

Πρέπει να διασφαλίζονται ίσες ευκαιρίες κατά την επιλογή και προαγωγή δικαστών καθώς και ισότητα στη λήψη δικαστικών αποφάσεων, ανεξαρτήτως ατομικών χαρακτηριστικών, περιλαμβανομένων του φύλου, της φυλής, του χρώματος, της γλώσσας, της θρησκείας, των πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, της εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, της σχέσης με εθνική μειονότητα, της περιουσίας, της γέννησης ή άλλης κατάστασης.

Ένα δικαστικό σώμα που αντανακλά δίκαια την ποικιλομορφία της κοινωνίας συμβάλλει στην ενίσχυση των εμπειριών, των οπτικών και των προσεγγίσεων εντός της δικαστικής εξουσίας, καθιστώντας τα δικαστήρια περισσότερο ικανά να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της κοινωνίας που εκπροσωπούν. Παράλληλα, ενισχύεται η δημόσια εμπιστοσύνη στη διαδικασία επιλογής και προαγωγής και στη συνολική λειτουργία της Δικαιοσύνης.

Τα ευρωπαϊκά κράτη και τα αρμόδια εθνικά όργανα για την εκπαίδευση, την επιλογή, την προαγωγή και τη διοίκηση του δικαστικού σώματος καθώς και τα αντιπροσωπευτικά όργανα των δικαστών, οφείλουν να λαμβάνουν κατάλληλα και αποτελεσματικά μέτρα, ώστε να αναγνωρίζουν τη σημασία και να διασφαλίζουν την ανάπτυξη μιας Δικαιοσύνης που να αντανακλά δίκαια την ποικιλομορφία της κοινωνίας, τηρουμένης της αρχής της αξιοκρατίας.

³⁸³ Consultative Council of European Judges. (2007). *Opinion No. 10 (2007): The Council for the Judiciary at the service of society*. Consultative Council of European Judges. (2001). *Opinion No. 1 (2001): Standards concerning the independence of the judiciary and the irremovability of judges* (para. 31). European Commission for the Efficiency of Justice. (2022). *Guidelines on gender equality in the recruitment and promotion of judges*. Commonwealth Secretariat. (2009). *Commonwealth (Latimer House) principles on the three branches of government*. Council of Europe. (1998). *European Charter on the statute of judges*. European Convention on Human Rights (ECHR). (1950). *Article 14*. European Network of Councils for the Judiciary. (2023, June 9). *Ljubljana Declaration: Courts fit for the future* (para. 2). First World Conference on the Independence of Justice. (1983). *Universal Declaration on the Independence of Justice (Montreal Declaration)*. Office for Democratic Institutions and Human Rights of the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE-ODIHR). (2023, October 27). *Recommendations on judicial independence and accountability (Warsaw Recommendations)*, Part VI: Equality, diversity and non-discrimination. United Nations. (1985). *Basic principles on the independence of the judiciary* (endorsed by General Assembly resolutions 40/32 and 40/146) (UN Doc. A/CONF.121/22/Rev.1 at 59 (1985)). Venice Commission. (2010). *Report on the independence of the judicial system. Part I: The independence of judges* (CDL-AD(2010)004).

Τα μέτρα αυτά πρέπει να διασφαλίζουν ένα περιβάλλον εργασίας χωρίς αποκλεισμούς, το οποίο σέβεται την αρχή της ισότητας και της μη διάκρισης. Οι σχετικές ρυθμίσεις πρέπει να εφαρμόζονται ήδη από τη φάση της υποβολής αίτησης σε προγράμματα αρχικής κατάρτισης για τη δικαστική σταδιοδρομία (όπου ισχύει), στα κριτήρια και τις διαδικασίες επιλογής και στην προαγωγή των δικαστών.

Η ποικιλομορφία στη σύνθεση της δικαστικής εξουσίας πρέπει να παρακολουθείται και να επανεξετάζεται τακτικά. Τα αρμόδια όργανα για την επιλογή και προαγωγή δικαστών πρέπει να προβλέπουν συστηματική παρακολούθηση και αναφορά βάσει αξιόπιστων δεδομένων και στατιστικών στοιχείων για την ποικιλομορφία, ώστε να είναι εφικτές οι συγκρίσεις σε βάθος χρόνου.

Τα όργανα αυτά πρέπει επίσης να εντοπίζουν σε τακτική βάση ζητήματα που αφορούν την ποικιλομορφία και την ενσωμάτωση τα οποία χρήζουν προσοχής, καθώς και να προάγουν τις ίσες ευκαιρίες και τον σεβασμό στην ποικιλομορφία και την ενσωμάτωση. Το ίδιο ισχύει και για την ισότητα των φύλων.

Οι διορισμοί σε όλα τα επίπεδα της δικαστικής εξουσίας πρέπει να στοχεύουν στην επίτευξη της ισότητας των φύλων. Η ισότητα των φύλων στην επιλογή και προαγωγή των δικαστών αποσκοπεί στη διασφάλιση ίσης προβολής, ενδυνάμωσης, ευθύνης και συμμετοχής όλων των φύλων σε όλα τα επίπεδα του δικαστικού συστήματος.

Η ανισότητα των φύλων στη δικαστική εξουσία συχνά εκδηλώνεται με τη μορφή του λεγόμενου «γυάλινου ταβανιού», δηλαδή της υποεκπροσώπησης των γυναικών στα ανώτερα δικαστικά επίπεδα και σε ηγετικές διοικητικές θέσεις.

Οι αρμόδιες δημόσιες πολιτικές πρέπει να λαμβάνουν επαρκώς υπόψη την ανάγκη επίτευξης ισότητας των φύλων, για παράδειγμα μέσω της παρακολούθησης της εκπροσώπησης των φύλων στα ανώτατα δικαστήρια και της άρσης ιστορικών παραγόντων διάκρισης.

Τα ευρωπαϊκά κράτη οφείλουν να υιοθετήσουν σαφείς πολιτικές επιλογής και προαγωγής που να κατοχυρώνουν την αρχή της ισότητας των φύλων. Οι πολιτικές αυτές πρέπει επίσης να αντανakλούν τη δέσμευση ότι η συνειδητή ή ασυνειδητή προκατάληψη λόγω φύλου δεν θα επηρεάζει τις αποφάσεις επιλογής και προαγωγής. Για παράδειγμα, οι γυναίκες πρέπει να συμμετέχουν ισότιμα στη λήψη αποφάσεων σχετικά με την επιλογή και προαγωγή δικαστών, γεγονός που ενισχύει τη δημόσια εμπιστοσύνη στις σχετικές διαδικασίες.

Η ισότητα των φύλων και η απαγόρευση διακρίσεων πρέπει να αποτελούν μέρος κάθε επαγγελματικού προγράμματος κατάρτισης. Η ισότητα των φύλων πρέπει να ενισχυθεί περαιτέρω με την υιοθέτηση και εφαρμογή μέτρων που να προάγουν την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής για όλους τους δικαστές. Αυτό συνεπάγεται μέτρα, όπως η εισαγωγή ευέλικτων ρυθμίσεων εργασίας (όπου αυτές επιτρέπονται από τον νόμο), η καθιέρωση πληρωμένης και προσβάσιμης πατρικής και γονικής άδειας και οι ειδικές συνθήκες εργασίας για νέους γονείς και δικαστές με μικρά παιδιά.

Πρότυπο 30: Υιοθέτηση και σκοπός των δεοντολογικών προτύπων³⁸⁴

1. Οι δικαστές οφείλουν ανά πάσα στιγμή να λαμβάνουν υπόψη την αναγκαία εμπιστοσύνη του κοινού στην ανεξαρτησία και την αμεροληψία του δικαστικού σώματος.
2. Οι δικαστές πρέπει να καθοδηγούνται από κατάλληλα πρότυπα συμπεριφοράς, τα οποία έχουν ως σκοπό την καλλιέργεια κουλτούρας ανεξαρτησίας, αμεροληψίας και ακεραιότητας, καθώς και τη διατήρηση της εμπιστοσύνης του κοινού στη λειτουργία της Δικαιοσύνης.
3. Τα δεοντολογικά πρότυπα πρέπει να διατυπώνουν τις θεμελιώδεις αξίες που καθοδηγούν το δικαστικό έργο και τη δικαστική συμπεριφορά.
4. Σύμφωνα με την αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας και της διάκρισης των εξουσιών, οι ίδιοι οι δικαστές πρέπει να έχουν ηγετικό ρόλο στην υιοθέτηση, αναθεώρηση και εφαρμογή των προτύπων δικαστικής δεοντολογίας.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 30, αναφέρεται πως τα δεοντολογικά πρότυπα δικαστικής συμπεριφοράς αποτυπώνουν τους ηθικούς κανόνες και τα πρότυπα συμπεριφοράς των δικαστών με σκοπό την καλλιέργεια κουλτούρας ανεξαρτησίας, αμεροληψίας και ακεραιότητας στο δικαστικό σώμα.

Αποτελούν ορισμένα από τα αυστηρότερα και υψηλότερα πρότυπα μεταξύ όλων των επαγγελματιών και είναι απαραίτητο να τηρούνται, ώστε να διατηρείται η εμπιστοσύνη του κοινού στη λειτουργία της Δικαιοσύνης.

Τα πρότυπα δεοντολογίας συνυπάρχουν με τους κανόνες που θεσπίζονται από τη νομοθετική εξουσία και τα δικαστήρια για την προστασία της δικαστικής ανεξαρτησίας, αμεροληψίας και ακεραιότητας.

Τα δεοντολογικά πρότυπα είναι αυτοδεσμευτικά για τους δικαστές με την ανάληψη των καθηκόντων τους, καθώς ο δικαστικός όρκος ή η διαβεβαίωση αποτελεί ρητή δέσμευση του κάθε δικαστή στην ανεξαρτησία, την αμεροληψία και την ακεραιότητα.

³⁸⁴ Consultative Council of European Judges. (2010). *Magna Carta of Judges* (Article 18). Consultative Council of European Judges. (2018). *Opinion No. 21 (2018): Preventing corruption among judges*. Consultative Council of European Judges. (2002). *Opinion No. 3 (2002): The principles and rules governing judges' professional conduct, in particular ethics, incompatible behaviour and impartiality* (paras. 8–50). Consultative Council of European Judges. (2003). *Opinion No. 4 (2003): Training for judges*. Council of Europe. (2010). *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers on judges: independence, efficiency and responsibilities* (Recommendation Nos. 72–74). European Judicial Training Network. (2016, June 10). *Judicial training principles*. European Network of Councils for the Judiciary. (2017). *Distillation of ENCJ principles, recommendations and guidelines 2004–2017* (paras. 14–21, 56). European Convention on Human Rights (ECHR). (1950). *Article 14*. International Organization for Judicial Training (IOJT). (2017, November 8). *Declaration of judicial training principles*.

Τα δεοντολογικά πρότυπα εφαρμόζονται στους εν ενεργεία δικαστές και, εκτός εάν προβλέπεται διαφορετικά και σε άλλα πρόσωπα που ασκούν δικαστικά καθήκοντα, όπως οι λαϊκοί ή αναπληρωματικοί δικαστές (όπου υπάρχουν).

Η δικαστική ανεξαρτησία, αμεροληψία και ακεραιότητα είναι ουσιώδεις αρχές. Κατά συνέπεια, η πρωτοβουλία για την κατάρτιση και αναθεώρηση των δεοντολογικών προτύπων πρέπει να προέρχεται από τους ίδιους τους δικαστές, είτε μέσω των ιδίων των δικαστών είτε μέσω δικαστικών ενώσεων, δικαστικών συμβουλίων ή των ανωτάτων δικαστηρίων.

Η διαδικασία λήψης απόφασης για τον καθορισμό των προτύπων δικαστικής συμπεριφοράς πρέπει να ανατίθεται σε ευρεία ομάδα εργασίας, στην οποία να εκπροσωπούνται δικαστές από όλα τα είδη δικαστηρίων και με διαφορετικά επίπεδα εμπειρίας και εκπρόσωποι δικαστικών ενώσεων.

Είναι θεμιτό να προσκληθούν να συμβάλουν και χρήστες των δικαστηρίων, όπως νομικοί επαγγελματίες, εκπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών και της ακαδημαϊκής κοινότητας.

Η έγκριση των δεοντολογικών προτύπων πρέπει να ανατίθεται στο ίδιο το δικαστικό σώμα και, στον μέγιστο δυνατό βαθμό, στους ίδιους τους δικαστές, κατόπιν διαβούλευσης με το ευρύ φάσμα των ενδιαφερόμενων φορέων.

Τα πρότυπα δικαστικής συμπεριφοράς αποτυπώνουν ηθικά καθήκοντα και υποχρεώσεις και δεν έχουν δεσμευτική νομική ισχύ.

Το εύρος των περιορισμών που απορρέουν από την αποδοχή του δικαστικού λειτουργήματος επιδέχεται εύλογες και διαφορετικές ερμηνείες· ως εκ τούτου, η πρωταρχική ευθύνη για την επιλογή πορείας ενέργειας εναπόκειται στον ίδιο τον/στην ίδια τη δικαστή.

Τα νομικά κείμενα που διέπουν την πειθαρχική ευθύνη των δικαστών πρέπει να είναι ανεξάρτητα από τα δεοντολογικά πρότυπα.

Η παραβίαση δεοντολογικού κανόνα δεν πρέπει να οδηγεί καθαυτήν σε πειθαρχική διαδικασία· εντούτοις, η σχετική συμπεριφορά μπορεί να συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα, υπαγόμενο στην οικεία διαδικασία.

Το όργανο που είναι επιφορτισμένο με τη σύνταξη του δεοντολογικού κώδικα πρέπει να είναι διαφορετικό από το όργανο που ασκεί πειθαρχικά καθήκοντα.

Τα δεοντολογικά πρότυπα πρέπει να παρέχουν επαρκή σαφήνεια στους δικαστές, τους νομικούς επαγγελματίες, τους διαδίκους και την ευρύτερη κοινωνία, αναφορικά με τη διαχείριση πιθανών συγκρούσεων συμφερόντων και την αποφυγή της εντόπωσης μεροληψίας.

Τα πρότυπα αυτά πρέπει να εντάσσονται στην εκπαίδευση των δικαστών και να διαδίδονται ευρέως, ώστε να καθίσταται διαφανής ο κώδικας συμπεριφοράς στον οποίον μπορεί να στηρίζεται η λογοδοσία του δικαστικού σώματος έναντι του κοινού.

Τα πρότυπα πρέπει να υπόκεινται σε τακτική αναθεώρηση, τροποποίηση και επικαιροποίηση, λαμβάνοντας υπόψη τις νέες ηθικές προκλήσεις που ανακύπτουν και την αποτελεσματικότητα των υφιστάμενων κανόνων στην αντιμετώπιση τέτοιων προκλήσεων.

Σε περίπτωση αμφιβολίας ως προς την εφαρμογή των δεοντολογικών προτύπων σε συγκεκριμένη περίπτωση, οι δικαστές μπορούν να ζητούν τη γνώμη αρμόδιου οργάνου, όπως επιτροπής δεοντολογίας δικαστών, η οποία θα πρέπει να συσταθεί με σκοπό την υποστήριξη της εφαρμογής και ερμηνείας των δεοντολογικών κανόνων.

Η επιτροπή αυτή οφείλει, κατόπιν σχετικών ερωτημάτων από δικαστές, να παρέχει συμβουλές επί ηθικών ζητημάτων και να διασφαλίζει την ομοιόμορφη εφαρμογή των δεοντολογικών αρχών σε πρακτικές καθημερινές περιστάσεις.

Το όργανο αυτό πρέπει επιπλέον να ενισχύει την κουλτούρα ηθικής δέσμευσης μεταξύ των δικαστών, μέσω της κατάρτισης οδηγίων, σχολίων ή άλλων μέτρων που προάγουν δεοντολογική συμπεριφορά.

Εάν δεν υφίσταται τέτοιο συμβουλευτικό όργανο, συνιστάται η διαβούλευση με συναδέλφους και, κατά προτίμηση, με τον Πρόεδρο του δικαστηρίου.

Το αρμόδιο όργανο ή τα αρμόδια όργανα για τον καθορισμό και την ερμηνεία των δεοντολογικών προτύπων πρέπει να είναι διακριτά από το όργανο που ασκεί πειθαρχικές αρμοδιότητες, χωρίς συμμετοχή των ίδιων προσώπων και στις δύο διαδικασίες.

Οι δικαστές πρέπει να τυγχάνουν επαρκούς υποστήριξης για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που αναφύονται κατά την άσκηση του δικαστικού έργου και για τη διατήρηση υψηλών προτύπων συμπεριφοράς.

Τα δεοντολογικά πρότυπα σχετικά με τη δικαστική αμεροληψία πρέπει να παρέχουν καθοδήγηση ως προς τη διατήρηση της αμεροληψίας και της εμφάνισης αμεροληψίας. Οφείλουν να βοηθούν τους δικαστές να αναγνωρίζουν και να διαχειρίζονται ζητήματα που ενδέχεται να υπονομεύσουν την αμεροληψία τους.

Τα πρότυπα πρέπει να καθορίζουν κοινές αντιλήψεις περί δικαστικής πρακτικής, οι οποίες αποσκοπούν στη διατήρηση της εμπιστοσύνης του κοινού, των νομικών επαγγελματιών και των διαδίκων στη δικαστική αμεροληψία και στην αμεροληψία του δικαστικού σώματος εν γένει.

Τα δεοντολογικά πρότυπα πρέπει να καλύπτουν, μεταξύ άλλων, τα εξής ζητήματα:

- τον τρόπο με τον οποίον μπορεί να εκδηλωθεί προκατάληψη και να επηρεάσει τη δικανική κρίση, καθώς και τους τύπους επιρροών που δεν συνιστούν προκατάληψη ·
- τους περιορισμούς στις εξωδικαστικές δραστηριότητες εν ενεργεία δικαστών, ιδίως επαγγελματικές, εμπορικές ή πολιτικές, ώστε να προληφθούν κίνδυνοι για την αμεροληψία ·

- την έκταση στην οποία επιτρέπεται στους δικαστές να εκφράζονται δημόσια επί ζητημάτων που ενδέχεται να κληθούν να κρίνουν ως μέρος του δικαιοδοτικού τους ρόλου · και
- τις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι δικαστές οφείλουν να απέχουν (εξαιρούνται) από την εκδίκαση υπόθεσης.

Πρότυπο 31: Θεμελιώδεις δεοντολογικές αρχές

1. Οι δικαστές οφείλουν να επιδεικνύουν τη διακριτικότητα και τη μετριοπάθεια που απαιτούνται για την εύρυθμη άσκηση των δικαστικών τους καθηκόντων. Οφείλουν να τηρούν το απόρρητο των διασκέψεων.
2. Η ακεραιότητα αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση για την ορθή εκπλήρωση του δικαστικού λειτουργήματος. Οι δικαστές οφείλουν να τηρούν υψηλά πρότυπα εντιμότητας, αφοσίωσης, αξιοπρέπειας και διακριτικότητας, που απορρέουν από το κύρος και την εξουσία του δικαστικού αξιώματος. Δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιούν το κύρος του αξιώματός τους προς ίδιον ή ξένο ιδιωτικό όφελος.
3. Οι δικαστές οφείλουν να μεταχειρίζονται ισότιμα και με σεβασμό όλα τα πρόσωπα που εμφανίζονται ενώπιόν τους. Οφείλουν να έχουν επίγνωση της κοινωνικής ποικιλομορφίας και να τη σέβονται, περιλαμβανομένων διαφορών σχετικών με το φύλο, τη φυλή, το χρώμα, τη γλώσσα, τη θρησκεία, τις πολιτικές ή άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, τη σύνδεση με εθνική μειονότητα, την περιουσία, τη γέννηση ή άλλη κατάσταση.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 31, αναφέρεται πως οι θεμελιώδεις αρχές δεοντολογίας που αναφέρονται στο εν λόγω Πρότυπο αναγνωρίζονται ως βασικές ηθικές αξίες από ευρωπαϊκούς και διεθνείς δικαστικούς οργανισμούς.

Η υποχρέωση μετριοπάθειας και διακριτικότητας των δικαστών προϋποθέτει εξισορρόπηση ανάμεσα στα ατομικά δικαιώματά τους ως πολιτών και στους περιορισμούς που επιβάλλει το λειτουργήμα. Οι δικαστές οφείλουν να περιορίζουν τις δραστηριότητες που αποδυναμώνουν την ικανότητά τους να ασκούν τα καθήκοντά τους ορθά, ιδίως όταν οι δραστηριότητες αυτές είναι αμειβόμενες.

Η δικαστική ακεραιότητα προϋποθέτει αντίσταση στη διαφθορά και διατήρηση υψηλών ηθικών προτύπων, όπως εντιμότητα, αφοσίωση, αξιοπρέπεια και διακριτικότητα, τα οποία ενυπάρχουν στο κύρος και την εξουσία του δικαστικού αξιώματος.

Η ισότιμη μεταχείριση όλων όσοι εμφανίζονται ενώπιον του δικαστηρίου αποτελεί θεμελιώδη αρχή της δικαστικής συμπεριφοράς. Δικαστής δεν επιτρέπεται, κατά την άσκηση καθηκόντων, να εκδηλώνει, είτε λεκτικά είτε με άλλον τρόπο, προκατάληψη έναντι οποιουδήποτε προσώπου ή ομάδας.

Η άσκηση των δικαστικών καθηκόντων πρέπει να διενεργείται με σεβασμό προς όλα τα εμπλεκόμενα πρόσωπα, περιλαμβανομένων των διαδίκων, των μαρτύρων, των δικηγόρων, του προσωπικού του δικαστηρίου και των συναδέλφων δικαστών, χωρίς οποιαδήποτε διάκριση που δεν συνδέεται με την ορθή εκπλήρωση των δικαστικών καθηκόντων.

Πρότυπο 32: Ελευθερία της έκφρασης των δικαστών³⁸⁵

1. Οι δικαστές απολαύουν του θεμελιώδους δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης. Οφείλουν, εντούτοις, να ασκούν το δικαίωμα αυτό με τρόπο που να αποτρέπει καταστάσεις στις οποίες είναι πιθανόν να τεθούν εν αμφιβόλω η αμεροληψία και η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας.
2. Η προστασία της δικαστικής ανεξαρτησίας ενδέχεται να απαιτεί την έκφραση δημόσιου λόγου εκ μέρους εν ενεργεία μελών της δικαστικής εξουσίας επί θεμάτων που άπτονται της λειτουργίας του δικαστικού συστήματος.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 32, αναφέρεται πως οι πλουραλιστικές φιλελεύθερες δημοκρατίες διασφαλίζουν την ελευθερία συμμετοχής στον δημόσιο διάλογο επί θεμάτων γενικού ενδιαφέροντος και οι δικαστές συμπεριλαμβάνονται στην προστασία αυτή. Οι δικαστές φέρουν παράλληλα την ευθύνη να διαλύουν τυχόν εσφαλμένες εντυπώσεις του κοινού ως προς τη λειτουργία της Δικαιοσύνης, να προάγουν την πρόσβαση σε αυτήν και να ενημερώνουν το κοινό επί νομικών ζητημάτων δημόσιου ενδιαφέροντος. Η συμμετοχή αυτή συμβάλλει στην πληρέστερη κατανόηση του δικαστικού συστήματος από την κοινωνία των πολιτών και ενισχύει την εμπιστοσύνη του κοινού προς τη Δικαιοσύνη.

Ορισμένα ζητήματα, όπως αυτά που σχετίζονται με τη διάκριση των εξουσιών, ενδέχεται να εμπεριέχουν πολιτικές διαστάσεις, αφορούν όμως σημαντικά θέματα για τα οποία το κοινό έχει θεμιτό ενδιαφέρον να ενημερώνεται. Ως εκ τούτου, οι δικαστές δύνανται να εκφράζονται δημοσίως επί ζητημάτων που αφορούν το κράτος δικαίου, τον διορισμό ή την προαγωγή των δικαστών ή τη χρηστή λειτουργία της Δικαιοσύνης.

Η ελευθερία της έκφρασης των δικαστών αναγνωρίζει ότι οι δικαστές αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της κοινωνίας στην οποίαν υπηρετούν. Ωστόσο απαιτείται εξισορρόπηση μεταξύ της άσκησης του δικαιώματος αυτού και της ανάγκης οι δικαστές να είναι – και να φαίνονται – ανεξάρτητοι και αμερόληπτοι κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους. Η ανάγκη αυτή εδράζεται στον ιδιαίτερο ρόλο των δικαστών ως εγγυητών του κράτους δικαίου και της Δικαιοσύνης: για να επιτελέσουν αποτελεσματικά τον ρόλο τους, είναι απαραίτητη η εμπιστοσύνη του κοινού στην ανεξαρτησία και αμεροληψία τους, τις οποίες οφείλουν να επιβεβαιώνουν και μέσω της συμπεριφοράς τους.

Κατά συνέπεια, οι δικαστές οφείλουν να επιδεικνύουν αυτοσυγκράτηση κατά την άσκηση της ελευθερίας της έκφρασης, σε περιπτώσεις όπου είναι πιθανόν να τεθούν εν αμφιβόλω

³⁸⁵ Consultative Council of European Judges. (2022). *Opinion No. 25: Freedom of expression of judges*. Consultative Council of European Judges. (2018). *Opinion No. 21 (2018): Preventing corruption among judges* (paras. 36, 60–61). Consultative Council of European Judges. (2002). *Opinion No. 3 (2002): The principles and rules governing judges' professional conduct, in particular ethics, incompatible behaviour and impartiality* (paras. 27–40). Venice Commission. (2023). *Compilation of Venice Commission opinions and reports concerning judges* (CDL-PI(2023)019, pp. 54–58).

η εξουσία ή η δικαστική αμεροληψία από την πλευρά ενός ευλόγως σκεπτόμενου παρατηρητή.

Ελλοχεύει ο κίνδυνος οι προσωπικές απόψεις να εκληφθούν από το κοινό ως αντικειμενικά δεδομένα ή αξιολογήσεις ή να θεωρηθεί ότι το δικαστικό αξίωμα χρησιμοποιείται για την προώθηση προσωπικών απόψεων, σκοπών ή οργανώσεων. Οι δικαστές οφείλουν επίσης να αποφεύγουν κάθε λόγο που δύναται να δώσει την εντύπωση προκατάληψης ή προειλημμένης γνώμης επί ζητημάτων που ενδέχεται να εξεταστούν δικαστικά.

Η έκφραση απόψεων πρέπει να γίνεται με φειδώ και σεβασμό, ώστε ο λόγος των δικαστών να παραμένει εντός των ορίων της θεμιτής ελευθερίας της έκφρασης χωρίς να προκαλεί εύλογες υπόνοιες μεροληψίας.

Η υποχρέωση αυτοσυγκράτησης ενδέχεται να κάμπτεται υπέρ της υποχρέωσης δημόσιας τοποθέτησης σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η Δημοκρατία και το κράτος δικαίου τελούν υπό απειλή.

Κάθε δικαστής φέρει καθήκον να προάγει και να διαφυλάσσει τη δικαστική ανεξαρτησία. Σε συνθήκες κατά τις οποίες η Δημοκρατία ή το κράτος δικαίου απειλούνται, η προστασία της δικαστικής ανεξαρτησίας ενδέχεται να απαιτεί από τους δικαστές να προβαίνουν σε δημόσιες τοποθετήσεις προς υπεράσπιση του κράτους δικαίου, της δικαστικής ανεξαρτησίας ή άλλων συναφών θεμελιωδών αξιών που εγείρουν ζήτημα δημόσιου ενδιαφέροντος.

Σε τέτοιες περιστάσεις, τα αρμόδια δικαιοδοτικά όργανα αυτοδιοίκησης, οι δικαστικές ενώσεις ή οι δικαστές που κατέχουν θέσεις ηγετικής ευθύνης είναι συνήθως οι πλέον κατάλληλοι για να εκφράσουν τις θέσεις της δικαστικής εξουσίας.

Η επικοινωνία με τα ΜΜΕ επί θεμάτων δημόσιου ενδιαφέροντος πρέπει να πραγματοποιείται από επίσημους εκπροσώπους Τύπου των δικαστηρίων ή από τις αρμόδιες υπηρεσίες επικοινωνίας και Τύπου, υπό την ευθύνη του ανεξάρτητου οργάνου ή των οργάνων που ασκούν καθήκοντα δικαστικής διακυβέρνησης.

Η άμεση ανάμειξη σε κομματική πολιτική δραστηριότητα δημιουργεί υπόνοιες περί διάκρισης των εξουσιών και θίγει τη δικαστική ανεξαρτησία και τη δικαστική αμεροληψία. Ως εκ τούτου, οι δικαστές δεν επιτρέπεται να εκφράζουν απόψεις επί πολιτικών ζητημάτων που δεν σχετίζονται με τη λειτουργία του δικαστικού συστήματος.

Οι δικαστές δύνανται να σχολιάζουν αποφάσεις που έχουν ήδη εκδοθεί, υπό την προϋπόθεση ότι οι σχολιασμοί τους γίνονται σε επαγγελματικό ή ακαδημαϊκό πλαίσιο. Στο πλαίσιο των επαγγελματικών τους δραστηριοτήτων, οι δικαστές διατηρούν το δικαίωμα να προβαίνουν σε εποικοδομητικά και μετριοπαθή σχόλια επί εκδοθεισών αποφάσεων.

Αντίθετα, οι μεμονωμένοι δικαστές δεν πρέπει να σχολιάζουν δημοσίως εκκρεμείς υποθέσεις είτε δικές τους είτε άλλων δικαστών, προκειμένου να μην θιγούν, ούτε να θεωρηθεί ότι θίγονται, τα δικαιώματα των διαδίκων σε εκκρεμή ή συνεχιζόμενη διαδικασία ενώπιον των δικαστηρίων.

Οι δεοντολογικοί κανόνες και οι ενδεχόμενοι περιορισμοί στην άσκηση της ελευθερίας έκφρασης των δικαστών πρέπει να θεσπίζονται είτε από τους ίδιους τους δικαστές είτε από ανεξάρτητο όργανο στο οποίο η πλειοψηφία των μελών είναι δικαστές, σε διαβούλευση με το σύνολο της δικαστικής εξουσίας.

Οι ανωτέρω αρχές και κανόνες εφαρμόζονται εξίσου στις διαδικτυακές μορφές έκφρασης και κοινωνικής δικτύωσης, συμπεριλαμβανομένων των ΜΚΔ. Θα πρέπει να καταρτίζονται ειδικές κατευθυντήριες γραμμές και προγράμματα επιμόρφωσης για τη χρήση των μέσων αυτών, με ευθύνη των ίδιων των δικαστών ή των οργάνων δικαστικής αυτοδιοίκησης.

Το εν λόγω Πρότυπο βασίζεται στη νομολογία του ΕΔΔΑ, που έχει εκτεθεί σε προηγούμενο Κεφάλαιο του εγχειριδίου, το οποίο εστιάζει στο θέμα της ελευθερίας της έκφρασης των δικαστών, με αφορμή τις ισχυρότερες προκλήσεις που θέτει η σύγχρονη επικοινωνία. Πρόσθετα, γίνεται αναφορά στην πιο κάτω υπόθεση.

Pehlivan v. Turkey [63029/19] 6.06.2023

Η προσφεύγουσα, γεννημένη το 1967 και υπηρετούσα ως δικαστής στην Καρσιyaka της επαρχίας Σμύρνης, διατελούσε παράλληλα γενική γραμματέας του Συνδικάτου Δικαστών, φορέα ιδρυμένου το 2016 με σκοπό την προαγωγή του κράτους δικαίου και τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας και αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας.

Στο πολιτικό πλαίσιο της υπόθεσης, το τουρκικό κοινοβούλιο υιοθέτησε, στις 21 Ιανουαρίου 2017, τη συνταγματική αναθεώρηση υπ' αριθ. 6771, η οποία εγκρίθηκε με δημοψήφισμα στις 16 Απριλίου 2017, επιφέροντας ριζική μετάβαση σε προεδρικό σύστημα διακυβέρνησης και σημαντικές θεσμικές μεταβολές στο Ανώτατο Συμβούλιο Δικαστών και Εισαγγελέων (HSYK, μετέπειτα CJP), περιλαμβανομένης της μεταβολής της σύνθεσης και των διαδικασιών διορισμού των μελών του.

Στις 20 Φεβρουαρίου 2017 η εφημερίδα *Evrensel* δημοσίευσε εκτενή συνέντευξη της προσφεύγουσας, στην οποία εκείνη, υπό την ιδιότητα της συνδικαλιστικής εκπροσώπου, εξέφρασε δημόσια αντίθεση στις συνταγματικές τροποποιήσεις, υποστηρίζοντας ότι οι αλλαγές συγκέντρωναν υπερβολικές εξουσίες στην εκτελεστική αρχή, αποδυνάμωναν τη διάκριση των εξουσιών, υπονόμευαν την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης και εγκυμονούσαν κίνδυνο αυταρχικής διακυβέρνησης. Στο πλαίσιο αυτό, διατύπωσε ευρύτερη κριτική για τη λειτουργία του δικαστικού συστήματος, τις διαδικασίες αξιολόγησης και προαγωγών, την επιρροή της πολιτικής εξουσίας στις τοποθετήσεις δικαστών, καθώς και για τη θεσμική και επαγγελματική κατάσταση των λειτουργών της Δικαιοσύνης. Επανέλαβε τη θέση του Συνδικάτου υπέρ του «όχι» στο δημοψήφισμα και υπερασπίστηκε τη συνδικαλιστική οργάνωση των δικαστών ως εργαλείο προστασίας επαγγελματικών και θεσμικών δικαιωμάτων.

Η δημοσίευση της συνέντευξης προκάλεσε την αυτεπάγγελτη κινητοποίηση του τότε HSYK, το οποίο, κατόπιν προκαταρκτικού ελέγχου, επέτρεψε την πειθαρχική διερεύνηση. Μετά την παροχή γραπτής απολογίας από την προσφεύγουσα, η 2η σύνθεση του CJP (μετά

τη μετονομασία του οργάνου) αποφάσισε, στις 20 Σεπτεμβρίου 2018, να της επιβάλει πειθαρχική κύρωση βάσει του άρθρου 65 § 2 α) του Ν. 2802, κρίνοντας ότι οι δηλώσεις της ήταν ικανές να θίξουν το κύρος και την εμπιστοσύνη προς τη Δικαιοσύνη και ότι η διατύπωσή τους, σε συγκυρία έντονου πολιτικού διχασμού, προσέδιδε εικόνα πολιτικής μεροληψίας, αντίθετης προς την υποχρέωση διάκρισης και επιφύλαξης που βαρύνει τα μέλη του δικαστικού σώματος. Εφαρμόζοντας το άρθρο 70 του ίδιου νόμου και λαμβάνοντας υπόψη την υπηρεσιακή της πορεία, η κύρωση μετατράπηκε από επίπληξη σε παρακράτηση δύο ημερομισθίων (1.218 TRY, περίπου 190 EUR).

Η προσφεύγουσα άσκησε αίτηση αναθεώρησης, επικαλούμενη τα δικαιώματα ελευθερίας έκφρασης και συνδικαλιστικής δράσης των δικαστών, η οποία απορρίφθηκε τόσο από τη 2η σύνθεση (3 Ιανουαρίου 2019) όσο και από την Ολομέλεια του CJP (2 Μαΐου 2019), που επικύρωσαν την πειθαρχική απόφαση ως νομίμως και δεόντως αιτιολογημένη.

Το ΕΔΔΑ κατέληξε ότι η Τουρκία παραβίασε το άρθρο 10 ΕΣΔΑ, διότι η πειθαρχική κύρωση που επιβλήθηκε στη δικαστή δεν ήταν αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία. Υπενθύμισε ότι οι δικαστές έχουν μεν υποχρέωση αυτοσυγκράτησης, αλλά τα ζητήματα που αφορούν τη διάκριση των εξουσιών και την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης είναι ύψιστης δημόσιας σημασίας και δικαιούνται αυξημένη προστασία στην ελευθερία της έκφρασης. Η προσφεύγουσα μίλησε ως γενική γραμματέας συνδικαλιστικού οργάνου δικαστών, σε ρόλο «κοινωνικού φύλακα», άρα είχε όχι μόνον δικαίωμα αλλά και καθήκον να τοποθετηθεί για συνταγματικές αλλαγές που επηρέαζαν την ανεξαρτησία των δικαστών. Οι δηλώσεις της αφορούσαν ζητήματα θεσμικά, όχι προσωπικές επιθέσεις και εντάσσονταν σε δημόσιο διάλογο για την προστασία της δικαστικής από την εκτελεστική εξουσία. Η κύρωση (παρακράτηση δύο ημερομισθίων) είχε αποτρεπτικό αποτέλεσμα για εκείνην και για το σύνολο των δικαστών, περιορίζοντας τη διάθεση συμμετοχής σε δημόσιες συζητήσεις για θεσμικά θέματα. Οι εθνικές αρχές δεν έκαναν επαρκή στάθμιση ανάμεσα στην ελευθερία της έκφρασης και στο καθήκον επιφύλαξης του δικαστή, ούτε εξήγησαν ποια συγκεκριμένα σημεία των δηλώσεων θεωρούσαν προβληματικά. Δεν υπήρχε αποτελεσματικό δικαστικό ένδικο μέσο: το ίδιο το CJP ήταν και το πειθαρχικό όργανο και η τελική αρχή, παρότι η υπόθεση αφορούσε την ανεξαρτησία και λειτουργία του. Άρα το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η επέμβαση στο δικαίωμα ελευθερίας έκφρασης της προσφεύγουσας ήταν δυσανάλογη και παραβίασε το άρθρο 10.

Πρότυπο 33: Σκοπός των πειθαρχικών διαδικασιών³⁸⁶

1. Η δίκαιη και αμερόληπτη απονομή της Δικαιοσύνης απαιτεί ένα σύστημα για την εξέταση καταγγελιών σχετικά με το δικαστικό σύστημα, περιλαμβανομένων καταγγελιών κατά μεμονωμένων δικαστών, καθώς και έναν μηχανισμό εξέτασης του κατά πόσον ενδείκνυται η επιβολή πειθαρχικών μέτρων εις βάρος δικαστών.

2. Η συνολική πειθαρχική διαδικασία, συμπεριλαμβανομένης της υποδοχής, διερεύνησης, ακρόασης και εκδίκασης πειθαρχικών καταγγελιών, καθώς και η δυνατότητα προσφυγής, πρέπει να συμμορφώνονται με τις εγγυήσεις δίκαιης δίκης και να εξισορροπούν τη δημόσια λογοδοσία και διαφάνεια με τις εγγυήσεις έναντι εξωτερικών και εσωτερικών προσπάθειών άσκησης αθέμιτης επιρροής στη δικαστική κρίση.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 33, αναφέρεται πως για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης του κοινού στη Δικαιοσύνη, η νομοθεσία πρέπει να προβλέπει έναν μηχανισμό για την παραλαβή, εξέταση και αντιμετώπιση καταγγελιών κατά μεμονωμένων δικαστών. Τα υπό αναφορά Πρότυπα καθορίζουν τη διαδικασία για τη διερεύνηση, εκδίκαση και αντιμετώπιση της κακής δικαστικής συμπεριφοράς. Τα Πρότυπα εφαρμόζονται σε όλους τους δικαστές, περιλαμβανομένων των Προέδρων των δικαστηρίων.

Τα Πρότυπα αυτά παρέχουν ένα πλαίσιο για την πειθαρχική ευθύνη των δικαστών μέσα σε ένα σύστημα με επαρκείς εγγυήσεις για την προστασία των δικαστών και του δικαστικού συστήματος από τη χρησιμοποίηση των πειθαρχικών διαδικασιών ως εργαλείου άσκησης πολιτικής πίεσης ή άλλης αθέμιτης επιρροής επί της δικαστικής κρίσης. Ένα τέτοιο σύστημα απαιτεί εγγυήσεις έναντι αθέμιτων επιρροών τόσο εκτός του δικαστικού συστήματος, π.χ. από την εκτελεστική ή τη νομοθετική εξουσία, όσο και εντός της ίδιας της Δικαιοσύνης.

³⁸⁶ Consultative Council of European Judges. (2010). *Magna Carta of Judges* (Articles 6, 19, & 21). Consultative Council of European Judges. (2018). *Opinion No. 21: Preventing corruption among judges* (para. 30). Consultative Council of European Judges. (2008). *Opinion No. 11: The quality of judicial decisions*. Consultative Council of European Judges. (2002). *Opinion No. 3: The principles and rules governing judges' professional conduct, in particular ethics, incompatible behaviour and impartiality* (paras. 58–77). Consultative Council of European Judges. (2001). *Opinion No. 1: Standards concerning the independence of the judiciary and the irremovability of judges* (paras. 59–60). Council of Europe, Committee of Ministers. (2010). *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member States on judges: Independence, efficiency and responsibilities* (Recommendations 66, 68–70). European Network of Councils for the Judiciary. (2017). *Distillation of ENCJ principles, recommendations and guidelines (2004–2017)* (paras. 57–59). European Network of Councils for the Judiciary. (2015). *Minimum judicial standards V: Disciplinary proceedings and liability of judges (2014–2015 report)*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, & Max Planck Minerva Research Group on Judicial Independence. (2010). *Kyiv recommendations on judicial independence in Eastern Europe, South Caucasus and Central Asia* (para. 25). United Nations Human Rights Council. (2020, July 17). *Report of the Special Rapporteur on disciplinary measures against judges* (A/75/172, point 21). Venice Commission. (2023). *Compilation of Venice Commission opinions and reports concerning judges* (CDL-PI(2023)019, pp. 34–54, 58–64). Venice Commission. (2010). *Report on the independence of the judicial system. Part I: The independence of judges* (CDL-AD(2010)004).

Το σύστημα πρέπει να παρέχει επαρκή προστασία, ώστε να αποτρέπεται η δημιουργία κλίματος φόβου, κατά το οποίο οι δικαστές αισθάνονται πίεση να αποφασίζουν με βάση άλλα κριτήρια πέρα από τα πραγματικά περιστατικά και τον νόμο.

Πρέπει επίσης να προστατεύει τους δικαστές από ποινές, όταν έχουν εγείρει ζητήματα που αφορούν απειλές κατά του κράτους δικαίου. Η συνολική πειθαρχική διαδικασία πρέπει να πληροί τα πρότυπα δίκαιης δίκης, όπως αυτά προβλέπονται στο άρθρο 6 § 1 ΕΣΔΑ και στο άρθρο 47 ΧΘΔΕΕ.

Απαιτείται κάποιος βαθμός διαφάνειας για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης του κοινού στο πειθαρχικό σύστημα. Η διαφάνεια κατά την εξέταση των καταγγελιών είναι ιδιαίτερος σημαντική, όταν η εμπιστοσύνη του κοινού στα δικαστήρια είναι χαμηλή. Η διαφάνεια μπορεί να προωθηθεί με διάφορους τρόπους, όπως η δημιουργία προσβάσιμων ιστοσελίδων με πληροφορίες για τις πειθαρχικές διαδικασίες, η διεξαγωγή ακροάσεων με ανοικτό χαρακτήρα, η δημοσίευση ετήσιων εκθέσεων με σχετικά στατιστικά στοιχεία και η δημοσιοποίηση αποφάσεων με ανωνυμοποίηση.

Πρότυπο 34: Πειθαρχικοί λόγοι

1. Η κακή δικαστική συμπεριφορά πρέπει να περιγράφεται από τον νόμο και με επαρκή σαφήνεια, ώστε οι δικαστές να μπορούν να προσδιορίσουν ποια συμπεριφορά απαγορεύεται.
2. Ο νόμος που ορίζει τις μορφές κακής δικαστικής συμπεριφοράς που ενδέχεται να οδηγήσουν σε πειθαρχική ενέργεια πρέπει να έχει θεσπιστεί από αρμόδιο κατά νόμον όργανο για τον καθορισμό πειθαρχικών παραπτώματων.
3. Οι λόγοι διαπίστωσης κακής δικαστικής συμπεριφοράς πρέπει να έχουν θεσπιστεί δεόντως κατά τον χρόνο που φέρεται ότι τελέστηκε η σχετική πράξη.
4. Το περιεχόμενο των δικαστικών αποφάσεων, συμπεριλαμβανομένων των διαφορών στην ερμηνεία του νόμου μεταξύ δικαστηρίων ή των δικαστικών σφαλμάτων, δεν μπορεί να θεωρείται κακή δικαστική συμπεριφορά ούτε να αντιμετωπίζεται ως πειθαρχικό παράπτωμα, εκτός εάν ο/η δικαστής ενήργησε αναμφισβήτητα με κακή πίστη.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 34, αναφέρεται πως η απαγορευμένη συμπεριφορά πρέπει να προβλέπεται από νόμο θεσπισμένο από αρμόδιο όργανο με εξουσία να ορίζει πειθαρχικούς λόγους για τους δικαστές. Η εξουσία θέσπισης προτύπων για τη δικαστική συμπεριφορά πρέπει να διασφαλίζει ότι ο ορισμός των πειθαρχικών λόγων από το νομοθετικό όργανο προάγει την ακεραιότητα και την αποτελεσματικότητα του δικαστικού συστήματος, την ανεξαρτησία και αμεροληψία των δικαστών και την εμπιστοσύνη του κοινού και όχι πολιτικά κίνητρα.

Οι δικαστές μπορούν να υπόκεινται σε πειθαρχικές κυρώσεις μόνον για παραπτώματα που προβλέπονταν από τον νόμο κατά τον χρόνο τέλεσης του φερόμενου παραπτώματος. Οι λόγοι για τη διαπίστωση κακής δικαστικής συμπεριφοράς πρέπει να παρέχουν στους δικαστές επαρκή καθοδήγηση, ώστε να γνωρίζουν τι απαγορεύεται. Η απαιτούμενη σαφήνεια αποτρέπει τη χρήση της πειθαρχίας ως εργαλείου άσκησης πίεσης ή διακριτικής μεταχείρισης. Η απαγορευμένη συμπεριφορά πρέπει να μπορεί να προσδιοριστεί βάσει αντικειμενικών και επαληθεύσιμων κριτηρίων και να περιορίζει την ευχέρεια των αρμόδιων οργάνων, ώστε να αποφεύγονται αυθαίρετες ή πολιτικά υποκινούμενες αποφάσεις.

Η δυνατότητα να αμφισβητηθεί το περιεχόμενο των δικαστικών αποφάσεων στο πλαίσιο πειθαρχικής διαδικασίας είναι κατ' αρχήν ασύμβατη με τη δικαστική ανεξαρτησία. Η διαπίστωση δικαστικού σφάλματος πρέπει να αντιμετωπίζεται μέσω της διαδικασίας προσφυγής που προβλέπεται στο δικαστικό σύστημα. Αυτό προάγει τη συνέπεια και τη συνοχή στην εφαρμογή του δικαίου και αποτρέπει την κατάχρηση της πειθαρχικής διαδικασίας.

Δικαστικές αποφάσεις που ελήφθησαν με σαφή και αποδεδειγμένη κακή πίστη, είτε ως προς την αρμοδιότητα ή τη διαδικασία είτε ως προς την ερμηνεία ή εφαρμογή του νόμου ή την αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων, μπορούν να αποτελέσουν βάση για πειθαρχική δίωξη. Γενικά, πειθαρχικές ενέργειες σε τέτοιες περιπτώσεις θα πρέπει να ακολουθούν τη διαπίστωση δικαστικού σφάλματος μέσω της οικείας δικαστικής διαδικασίας.

Ο όρος «δικαστική απόφαση» αναφέρεται στην εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών, την αξιολόγηση των αποδείξεων και την ερμηνεία και εφαρμογή του εφαρμοστέου δικαίου.

Όπως επισημαίνεται και στο Πρότυπο 27, η επαγγελματική αξιολόγηση εξυπηρετεί διαφορετικούς σκοπούς και διέπεται από διαφορετικές αρχές σε σχέση με την πειθαρχική διαδικασία. Η επαγγελματική αξιολόγηση και οι πειθαρχικές διαδικασίες πρέπει να παραμένουν διακριτές και να διενεργούνται από διαφορετικά όργανα. Η επαγγελματική αξιολόγηση δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ως μέσο επιβολής κυρώσεων ή παύσης δικαστών.

Xhoxhaj v. Albania [15227/19], 09.02.2021

Η προσφεύγουσα, δικαστής από το 1995 και μέλος του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου (2006–2010), διορίστηκε το 2010 στο Συνταγματικό Δικαστήριο της Αλβανίας. Στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης της Δικαιοσύνης το 2016, θεσπίστηκε ο Νόμος για την Επανεκτίμηση Δικαστών και Εισαγγελέων (Vetting Act), που προέβλεπε έλεγχο περιουσιακών στοιχείων, ακεραιότητας και επαγγελματικής επάρκειας.

Η προσφεύγουσα υπέβαλε δηλώσεις περιουσιακών στοιχείων και λοιπών κριτηρίων, δηλώνοντας τρία ακίνητα και τραπεζικούς λογαριασμούς στις ΗΠΑ. Ο Ανεξάρτητος Οργανισμός Πιστοποίησης (IQC) διενήργησε εις βάθος έλεγχο, εντοπίζοντας παραλείψεις, ανακρίβειες και φερόμενες ψευδείς δηλώσεις σχετικά με την απόκτηση ακινήτων (ιδίως διαμερίσματος 101 τ.μ.), έλλειψη νόμιμων πόρων για συγκεκριμένα έτη, μη τήρηση υποχρεώσεων κατάθεσης μετρητών, καθώς και μη αποχή σε υπόθεση που φέρεται να δημιουργούσε σύγκρουση συμφερόντων λόγω συμμετοχής του πατέρα της σε σχετική ποινική υπόθεση. Κατά πλειοψηφία, το IQC αποφάσισε την παύση της, κρίνοντας ότι οι πράξεις της υπονόμευσαν την εμπιστοσύνη του κοινού στη Δικαιοσύνη. Υπήρξε μειοψηφία, η οποία θεώρησε τις παρατυπίες μη ουσιώδεις και την κύρωση δυσανάλογη.

Η προσφεύγουσα άσκησε έφεση ενώπιον του Ειδικού Τμήματος Εφέσεων (Appeal Chamber), προβάλλοντας δικονομικές και ουσιαστικές παραβάσεις, λανθασμένη εκτίμηση αποδεικτικών στοιχείων, εσφαλμένη ερμηνεία του νόμου και απουσία σύγκρουσης συμφερόντων. Το Εφετείο απέρριψε νέα αποδεικτικά μέσα, επιβεβαίωσε ότι η διαδικασία ήταν σύννομη και ότι η προσφεύγουσα είχε επαρκή δυνατότητα υπεράσπισης. Στην ουσία, έκρινε ότι η αγορά του διαμερίσματος 101 τ.μ. δεν είχε επαρκώς δικαιολογηθεί με νόμιμο εισόδημα, ότι η δηλωθείσα περιουσιακή κατάσταση περιείχε ανακρίβειες ή ελλείψεις δηλώσεις και ότι η μη αποχή από την εξεταζόμενη υπόθεση συνιστούσε παράβαση του καθήκοντος αμεροληψίας, πλήττοντας την εμπιστοσύνη του κοινού. Κάποιες επιμέρους

διαπιστώσεις του IQC κρίθηκαν αβάσιμες (π.χ. διαμέρισμα 58,75 τ.μ., γήπεδο 221,9 τ.μ., στεγαστικό δάνειο), αλλά η απόφαση παύσης επικυρώθηκε.

Μέλος του Εφετείου, σε παράλληλη γνώμη, συμφώνησε με την παύση ως προς το ακίνητο των 101 τ.μ., αλλά διαφώνησε ως προς την εκτίμηση της οικονομικής κατάστασης και την ύπαρξη σύγκρουσης συμφερόντων, θεωρώντας ότι τα σχετικά περιστατικά δεν επαρκούσαν για να θεμελιώσουν λόγο παύσης.

Μεταγενέστερα, κινήθηκαν ποινικές διαδικασίες για ψευδή δήλωση εγγράφων κατά μέλους του Εφετείου που είχε συμμετάσχει στην εκδίκαση της υπόθεσης, το οποίο και καταδικάστηκε πρωτοδίκως.

Ως προς το άρθρο 6 § 1 (αρχή νομικής βεβαιότητας), το ΕΔΔΑ εξέτασε τη νομιμότητα της εξέτασης περιουσιακών στοιχείων χωρίς χρονικό περιορισμό και την αντιστροφή του βάρους απόδειξης. Έκρινε ότι σε διαδικασίες ελέγχου νομιμότητας περιουσίας δικαστικών λειτουργών, η απουσία αυστηρού χρονικού ορίου είναι δικαιολογημένη, καθώς η περιουσία αποκτάται καθ' όλη τη σταδιοδρομία και απαιτείται πλήρης εικόνα της νομιμότητας της προέλευσής της. Το βάρος απόδειξης μετατέθηκε στην προσφεύγουσα σε στάδιο που είχε λάβει γνώση των πορισμάτων και είχε πρόσβαση στον φάκελο, με νομοθετική πρόβλεψη για περιπτώσεις αντικειμενικής αδυναμίας προσκόμισης στοιχείων. Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι δεν υπήρξε αυθαιρεσία και κατέληξε ότι δεν υπήρξε παραβίαση της αρχής της νομικής βεβαιότητας.

Ως προς το άρθρο 8 (ιδιωτική ζωή), το ΕΔΔΑ, εφαρμόζοντας την «consequence-based approach», διαπίστωσε ότι η απόλυση της προσφεύγουσας είχε σοβαρό αντίκτυπο στον επαγγελματικό και προσωπικό της βίο και επηρέασε αρνητικά τη φήμη της, στοιχείο που ενεργοποιεί την προστασία του άρθρου 8. Αντιθέτως, το σκέλος της προσφυγής που αφορούσε την υποτιθέμενη ισοβία απαγόρευση άσκησης της δικηγορίας απορρίφθηκε ως απαράδεκτο, καθώς δεν υπήρχε σχετική απόφαση και ο κίνδυνος ήταν υποθετικός.

Στο σκέλος των ουσιαστικών κριτηρίων του άρθρου 8 § 2, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι η επέμβαση ήταν «σύμφωνη με τον νόμο», στηριζόμενη σε σαφείς και προσβάσιμες διατάξεις της Vetting Act και της προϋπάρχουσας νομοθεσίας για δηλώσεις περιουσίας, καθώς και σε ειδικές διατάξεις περί αποχής δικαστών. Ως προς τον θεμιτό σκοπό, το ΕΔΔΑ δέχθηκε ότι ο νόμος αποσκοπούσε στην προστασία του κράτους δικαίου, στην αποκατάσταση της δημόσιας εμπιστοσύνης και στην καταπολέμηση της διαφθοράς στη Δικαιοσύνη, επιδιώκοντας σκοπούς εθνικής ασφάλειας, δημόσιας ασφάλειας και προστασίας δικαιωμάτων τρίτων.

Κατά την αναλογικότητα («αναγκαίο σε μια δημοκρατική κοινωνία»), έλαβε υπόψη ότι η μεταρρύθμιση και το γενικευμένο vetting ανταποκρίνονταν σε «πιεστική κοινωνική ανάγκη» λόγω της έκτασης της διαφθοράς. Εξέτασε κατά πόσον οι εθνικές αρχές πραγματοποίησαν εξατομικευμένη εκτίμηση.

Στην αξιολόγηση περιουσίας, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η προσφεύγουσα απέκρυψε και ψευδώς δήλωσε ακίνητο 101 τ.μ., δεν απέδειξε νόμιμη προέλευση των μέσων για την απόκτησή του, υπήρχαν ανακριβείς δηλώσεις για άλλα περιουσιακά στοιχεία, μη δήλωση καταθέσεων και

μεγάλης ποσότητας μετρητών από τον σύντροφό της. Οι ερμηνείες των εθνικών οργάνων δεν κρίθηκαν αυθαίρετες ή παράλογες.

Στην επαγγελματική επάρκεια, το Δικαστήριο θεώρησε ότι η μη αποχή της προσφεύγουσας από συγκεκριμένη υπόθεση δεν τεκμηριώθηκε επαρκώς ως υπονόμηση της εμπιστοσύνης, καθώς δεν υπήρξε προσωπική σύγκρουση συμφερόντων και οι περιστάσεις δεν επέβαλλαν αυτοδίκαιη εξαίρεση.

Ωστόσο οι παραβάσεις στα περιουσιακά στοιχεία ήταν από μόνες τους αρκετές για να δικαιολογήσουν την απόλυση. Η κύρωση της οριστικής απομάκρυνσης κρίθηκε αναλογική στο ειδικό πλαίσιο των διαδικασιών vetting, οι οποίες διαφέρουν από τις συνήθεις πειθαρχικές διαδικασίες και θεοπίστηκαν με περιορισμένη κλίμακα κυρώσεων λόγω του έκτακτου χαρακτήρα τους. Η ισόβια απαγόρευση επανόδου στη δικαστική υπηρεσία κρίθηκε επίσης σύμφωνη με τον σκοπό διασφάλισης της ακεραιότητας του δικαστικού σώματος, ιδίως στο εθνικό πλαίσιο εδραίωσης του κράτους δικαίου. Το ΕΔΔΑ κατέληξε ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 8 ως προς την απόλυση.

Ως προς το άρθρο 13, σημείωσε ότι η προσφεύγουσα άσκησε έφεση στην Appeal Chamber, η οποία είχε πλήρη δικαιοδοσία σε πραγματικά και νομικά ζητήματα και εξέτασε την ουσία της υπόθεσης. Το γεγονός ότι η έφεση απορρίφθηκε δεν αναιρεί τον χαρακτήρα της ως αποτελεσματικού ενδίκου μέσου. Η αιτίαση απορρίφθηκε ως προδήλως αβάσιμη.

Η απόφαση αναδεικνύει το πώς το ΕΔΔΑ ισορροπεί την ατομική προστασία δικαστών με τις εξαιρετικές ανάγκες ενός Κράτους σε κρίσιμη μεταβατική περίοδο για την κάθαρση και την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στη Δικαιοσύνη.

Αναφορά γίνεται και στην C-791/19 *Commission v. Poland*, 15.07.2021, όπου κρίθηκε ότι η Πολωνία παραβίασε το δίκαιο της Ε.Ε. γιατί παραβίασε την ανεξαρτησία των δικαστών. Το πειθαρχικό τμήμα του Ανώτατου Δικαστηρίου (Izba Dyscyplinarna) δεν ήταν αρκετά ανεξάρτητο και αμερόληπτο. Υπήρχαν κανόνες που επέτρεπαν το περιεχόμενο μιας δικαστικής απόφασης να θεωρείται ως «πειθαρχικό παράπτωμα» για τον δικαστή που την εξέδωσε. Ο Πρόεδρος του πειθαρχικού τμήματος μπορούσε, κατά την κρίση του, να επιλέγει το πειθαρχικό δικαστήριο που θα δικάσει την υπόθεση δικαστή, πράγμα που υπονομεύει το δικαίωμα σε «νόμιμα συσταθέν δικαστήριο». Οι πειθαρχικές διαδικασίες δεν ολοκληρώνονταν εντός εύλογου χρόνου και δεν σέβονταν πλήρως τα δικαιώματα υπεράσπισης (π.χ. η διαδικασία μπορούσε να συνεχιστεί χωρίς τον/την κατηγορούμενο/η δικαστή ή τον/τη δικηγόρο του/της, ακόμα και εάν είχαν δικαιολογημένη απουσία. Οι δικαστές κινδύνευαν να υποστούν πειθαρχικές κυρώσεις εάν υπέβαλλαν προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ, πράγμα που ήταν αποτρεπτικό ή περιοριστικό ως προς τη χρήση αυτού του μηχανισμού. Σχετικές με τον τελευταίο κίνδυνο ήταν και άλλες αποφάσεις, μεταξύ των οποίων οι C-558/18 και C-563/18 *Miasto Łowicz v Skarb Państwa – Wojewoda Łódzki and others*, 26.03.2020.

Πρότυπο 35: Πειθαρχικά μέτρα

1. Οι κυρώσεις μπορούν να επιβληθούν μόνον βάσει παραπτώματων που περιγράφονται από τον νόμο και με επαρκή σαφήνεια, ώστε να προσδιορίζεται ποια συμπεριφορά απαγορεύεται.
2. Οι κυρώσεις πρέπει να προσδιορίζονται εξαντλητικά και να είναι αναλογικές.
3. Η προσωρινή αναστολή καθηκόντων εν αναμονή της επίλυσης μιας καταγγελίας δικαιολογείται μόνον σε εξαιρετικές περιπτώσεις και, όταν επιβάλλεται, πρέπει να συνοδεύεται από πλήρεις αποδοχές και να έχει προκαθορισμένη διάρκεια, περιορισμένη στο αναγκαίο διάστημα για την ολοκλήρωση της διαδικασίας. Η απόφαση αναστολής πρέπει να λαμβάνεται από ανεξάρτητο και αμερόληπτο αποφασίζον όργανο.
4. Η μετακίνηση δικαστών χωρίς τη συναίνεσή τους μπορεί να επιβληθεί ως πειθαρχική κύρωση μόνον σε εξαιρετικές περιπτώσεις και μόνον στο πλαίσιο πειθαρχικής διαδικασίας που συμμορφώνεται με τα παρόντα Πρότυπα.
5. Όπου προβλέπεται καθαίρεση, οι δικαστές που κατηγορούνται δικαιούνται σεβασμό των εγγυήσεων δίκαιης δίκης σύμφωνα με τα παρόντα Πρότυπα, με τις αναγκαίες προσαρμογές λόγω της συμμετοχής της νομοθετικής εξουσίας στη διαδικασία.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 35, αναφέρεται πως το κατάλληλο εύρος κυρώσεων για κάθε πειθαρχικό λόγο πρέπει να περιγράφεται με ακρίβεια και εξαντλητικά στον θεσπισμένο νόμο, ώστε να είναι σαφές, ακριβές, χωρίς ασάφειες, καθώς και να είναι προβλέψιμες οι νομικές του συνέπειες.

Η επιβολή κυρώσεων πρέπει να υπόκειται στην αρχή της αναλογικότητας. Η αναλογικότητα εφαρμόζεται κατά την εκτίμηση παραγόντων όπως η φύση και η σοβαρότητα του πειθαρχικού παραπτώματος, οι συνέπειες για την απονομή της Δικαιοσύνης, οι προσωπικές συνθήκες, περιλαμβανομένων των κινήτρων και τυχόν προηγούμενων πειθαρχικών κυρώσεων. Η ύπαρξη εύλογου φάσματος κυρώσεων (όπως υποχρεωτική εκπαίδευση, επίπληξη, παρατήρηση, αναστολή, πρόστιμο, καθαίρεση) εξυπηρετεί καλύτερα την αρχή της αναλογικότητας.

Η αναστολή καθηκόντων ως προσωρινό μέτρο δικαιολογείται μόνον σε εξαιρετικές περιστάσεις και, ακόμη και τότε, μόνον με πλήρεις αποδοχές. Τέτοιες περιστάσεις περιλαμβάνουν ισχυρές ενδείξεις σοβαρής κακής δικαστικής συμπεριφοράς, όπως η τέλεση εγκλήματος.

Η απόφαση προσωρινής αναστολής πρέπει να λαμβάνεται από ανεξάρτητο και αμερόληπτο όργανο. Ένα αρμόδιο πρόσωπο του δικαστηρίου όπου υπηρετεί ο/η δικαστής (π.χ. Πρόεδρος ή Αντιπρόεδρος του δικαστηρίου) μπορεί να υποβάλει πληροφορίες, αλλά δεν πρέπει να είναι το ίδιο το αποφασίζον πρόσωπο ή όργανο. Το όργανο λήψης της

απόφασης πρέπει να είναι όχι μόνον ουσιαστικά ανεξάρτητο και αμερόληπτο, αλλά και να φαίνεται ως τέτοιο στα μάτια του κοινού.

Πρέπει να παρέχονται αιτιολογημένες εξηγήσεις που να τεκμηριώνουν ότι η παραμονή του συγκεκριμένου προσώπου στα καθήκοντά του κατά την εξέλιξη της έρευνας θα ήταν ακατάλληλη.

Κατά κανόνα, δικαστής δεν επιτρέπεται να μετακινείται σε διαφορετική θέση, σε άλλα καθήκοντα ή σε άλλη τοποθεσία χωρίς ίδια συναίνεση. Ωστόσο η μετακίνηση χωρίς συναίνεση μπορεί να είναι δυνατή μόνον ως έσχατη πειθαρχική κύρωση και μόνον στο πλαίσιο πειθαρχικής διαδικασίας που συμμορφώνεται με τα Πρότυπα.

Άλλες επιτρεπτές περιπτώσεις μετακίνησης χωρίς συναίνεση συνδέονται με συστημικές και θεμιτές ανάγκες του δικαστικού συστήματος

Τα κριτήρια και οι διαδικασίες για μετακίνηση χωρίς συναίνεση πρέπει να περιλαμβάνουν επαρκείς δικλίδες ασφαλείας, ώστε να αποτρέπεται η μετακίνηση ως συγκεκριμένη πειθαρχική κύρωση.

Η παύση (απομάκρυνση) δικαστή ως πειθαρχική κύρωση αποτελεί εξαίρεση από την αρχή του αμετάθετου των δικαστών, η οποία εξετάζεται στο Πρότυπο 8.

Η παύση μπορεί να δικαιολογηθεί μόνον από σοβαρό πειθαρχικό παράπτωμα, όπως η τέλεση σοβαρού εγκλήματος ή κατάφωρη ή επαναλαμβανόμενη αμέλεια.

Ο λόγος της σοβαρής κακής δικαστικής συμπεριφοράς πρέπει να προβλέπεται ρητά στον νόμο, να βασίζεται σε αντικειμενικά και επαληθεύσιμα κριτήρια και να υπόκειται στις εγγυήσεις δίκαιης δίκης.

Η παύση λόγω σοβαρού παραπτώματος πρέπει να διακρίνεται από την παύση λόγω ανικανότητας προς άσκηση καθηκόντων, όπως αναφέρεται και στο Πρότυπο 8.

Σχετικά με την παύση λόγω σοβαρού παραπτώματος μέσω διαδικασίας καθαίρεσης (impeachment), η καθαίρεση αποτελεί προβλεπόμενη διαδικασία σε πολλές έννομες τάξεις για μέρος του δικαστικού σώματος και δεν θεωρείται καθαυτήν ασύμβατη με τα Πρότυπα. Ωστόσο επειδή η διαδικασία καθαίρεσης κινείται, διεξάγεται και αποφασίζεται από πολιτικά όργανα, ενέχει αυξημένο κίνδυνο για τη δικαστική ανεξαρτησία και πιθανή εργαλειοποίηση για πολιτικούς σκοπούς.

Για τον λόγο αυτό, η διαδικασία καθαίρεσης πρέπει να πληροί τα γενικά πρότυπα δίκαιης δίκης, με δυνατότητα προσαρμογών, λαμβάνοντας υπόψη τον ρόλο της νομοθετικής εξουσίας.

Πρότυπο 36: Πειθαρχική διαδικασία

1. Η διαδικασία για την αξιολόγηση και απόφαση σχετικά με το εάν μια καταγγελία κατά δικαστή θα προχωρήσει, καθώς και η επακόλουθη ακρόαση και η λήψη απόφασης, πρέπει να προβλέπονται από τον νόμο.
2. Δικαστής που υπόκειται σε πειθαρχική διαδικασία πρέπει να απολαύει όλων των εγγυήσεων δίκαιης δίκης.
3. Οι πειθαρχικές διαδικασίες πρέπει να είναι δίκαιες και ταχείες, ώστε να μην υπόκειται ούτε σε ατελείωτη εκκρεμότητα κατηγοριών ούτε σε παράλογο σύντομο χρόνο προετοιμασίας της υπεράσπισης.
4. Η διαδικασία πρέπει να ορίζει ποιος έχει την αρμοδιότητα να διερευνά και να συλλέγει αποδεικτικό υλικό για τις καταγγελίες κατά δικαστών. Η διερεύνηση αυτή πρέπει να εξισορροπεί τις ευθύνες προς το κοινό με τη δικαιοσύνη προς τον ελεγχόμενο δικαστή.
5. Τα πρόσωπα ή τα όργανα που αποφασίζουν για την άσκηση πειθαρχικής δίωξης, εκδικάζουν τις υποθέσεις ή επιβάλλουν κυρώσεις, πρέπει να παρέχουν σαφείς και αιτιολογημένες αποφάσεις με επαρκή πραγματική τεκμηρίωση.
6. Πειθαρχικά διωκόμενοι δικαστές πρέπει να έχουν δικαίωμα προσφυγής κατά της απόφασης ενώπιον δικαστηρίου με πλήρη δικαιοδοσία. Το εθνικό δίκαιο περί καθαιρέσεως (impeachment) μπορεί να ορίζει ότι η απόφαση πρώτου βαθμού είναι τελική.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 36, αναφέρεται πως η πειθαρχική διαδικασία πρέπει να προβλέπεται στο Σύνταγμα, στη νομοθεσία ή και στα δύο. Οι πειθαρχικές διαδικασίες κατά δικαστών περιλαμβάνουν τέσσερα βασικά στάδια: (α) Υποβολή και αρχικός έλεγχος καταγγελίας (β) προκαταρκτική διερεύνηση (γ) προσδιορισμός του φερόμενου παραπτώματος (δ) ακρόαση και απόφαση και (ε) δικαίωμα προσφυγής κατά της απόφασης.

Η διαδικασία εξέτασης καταγγελιών πρέπει να επιτρέπει συνοπτική απόρριψη όταν το περιεχόμενο της καταγγελίας, ακόμη και εάν αποδειχθεί αληθές, δεν συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα. Επιπλέον πρέπει να είναι δυνατή η απόρριψη καταγγελιών όταν η προκαταρκτική έρευνα δείξει ότι δεν υπάρχουν επαρκή και αξιόπιστα αποδεικτικά στοιχεία.

Τα Πρότυπα επιτρέπουν την υποβολή καταγγελίας από οποιονδήποτε επηρεάζεται από τις πράξεις ή τη δικαστική συμπεριφορά στην υπόθεσή του ή οποιονδήποτε έχει έννομο συμφέρον στο θέμα. Ωστόσο τα Πρότυπα προβλέπουν εγγυήσεις για την απόρριψη ή δίκαιη κρίση καταγγελιών που έχουν πολιτικά κίνητρα, αποσκοπούν σε επηρεασμό της δικαστικής κρίσης ή έχουν στόχο εκφοβισμό ή τιμωρία των δικαστών.

Κατά γενικό κανόνα, δεν ευνοούνται οι ανώνυμες καταγγελίες. Συνιστάται οι δικαστές να ενημερώνονται για την ταυτότητα του καταγγέλλοντος. Παραμένει ωστόσο ανοικτό το ενδεχόμενο το αρμόδιο όργανο να μη γνωστοποιεί την ταυτότητα του καταγγέλλοντος όταν η καταγγελία απορρίπτεται, ιδίως σε συστήματα που προβλέπουν τέτοια εξαίρεση. Η προσέγγιση κάθε Κράτους όσον αφορά ανώνυμες καταγγελίες και ταυτοποίηση του καταγγέλλοντος πρέπει να σταθμίζεται σε συνάρτηση με τη γενική κατάσταση του δικαστικού συστήματος και την ιστορική και πολιτική συγκυρία της χώρας.

Τα αρμόδια όργανα μπορούν να μην ενημερώσουν άμεσα τους δικαστές για την ύπαρξη καταγγελίας, ειδικά όταν η καταγγελία μπορεί να απορριφθεί άμεσα ή υπάρχει κίνδυνος καταστροφής αποδεικτικών στοιχείων. Ενδέχεται όμως οι δικαστές να κληθούν κατά την προκαταρκτική διερεύνηση για παροχή διευκρινίσεων. Η έρευνα πρέπει να περιορίζεται στο αντικείμενο της καταγγελίας. Οι δικαστές οφείλουν να παρέχουν τις ζητούμενες πληροφορίες, εφόσον αυτές σχετίζονται με την καταγγελία, με την επιφύλαξη του δικαιώματος σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης.

Όσον αφορά τη δίκαιη πειθαρχική διαδικασία και τα δικαιώματα υπεράσπισης, αναφέρεται το δικαίωμα εκπροσώπησης και ενημέρωσης κατά το αρχικό στάδιο της εξέτασης της καταγγελίας. Εάν οι δικαστές κληθούν να συμμετάσχουν στο στάδιο της εξέτασης της καταγγελίας, πρέπει να έχουν δικαίωμα εκπροσώπησης, καθώς και το δικαίωμα να αμφισβητήσουν ποια στοιχεία ζητούνται και να έχουν ουσιαστική δυνατότητα απάντησης στην καταγγελία. Εάν η καταγγελία απορριφθεί, πρέπει να ενημερωθούν γενικά για τη φύση της καταγγελίας και τους λόγους απόρριψης.

Η απόρριψη δεν πρέπει γενικά να καταχωρίζεται στο δημόσιο αρχείο με ονομαστική αναφορά στους δικαστές, αν και συγκεντρωτικά και ανωνυμοποιημένα αποτελέσματα μπορούν να περιλαμβάνονται σε δημόσιες εκθέσεις.

Το πρόσωπο που υποβάλλει την καταγγελία πρέπει να ενημερώνεται για το αποτέλεσμα της εξέτασης και της προκαταρκτικής διερεύνησης της καταγγελίας.

Οι πειθαρχικές διαδικασίες τόσο σε πρώτο βαθμό όσο και σε επίπεδο προσφυγής πρέπει να πληρούν τις εγγυήσεις δίκαιης δίκης σύμφωνα με το άρθρο 6 § 1 ΕΣΔΑ και το άρθρο 47 ΧΘΔΕΕ.

Απλουστευμένες διαδικασίες μπορούν να εφαρμοστούν σε ήσσονος σημασίας παραπτώματα που επιφέρουν ήπιες κυρώσεις, όπως προειδοποίηση ή επίπληξη.

Η διάταξη αυτή αντικατοπτρίζει την αρχή ότι οι πειθαρχικές διαδικασίες κατά δικαστών συνιστούν ποινικού χαρακτήρα αρμοδιότητα του Κράτους και ότι, ανεξαρτήτως της ένταξης της συγκεκριμένης κύρωσης στο πεδίο του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ, ενδέχεται να έχει σοβαρές επιπτώσεις στη ζωή και την επαγγελματική πορεία των δικαστών.

Το δικαίωμα ακρόασης σε κάθε διαδικασία κατοχυρώνεται από τα άρθρα 41 (δικαίωμα χρηστής διοίκησης), 47 (δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και δίκαιης δίκης) και 48 (δικαίωμα σε δίκαιη νομική διαδικασία) ΧΘΔΕΕ.

Το δικαίωμα αυτό διασφαλίζει ότι οι δικαστές έχουν πραγματική δυνατότητα να εκφράσουν απόψεις πριν ληφθεί οποιοδήποτε μέτρο που θα μπορούσε να τους βλάψει.

Η αρχή αυτή απαιτεί από το πειθαρχικό όργανο να λαμβάνει σοβαρά υπόψη τις παρατηρήσεις από τους δικαστές, να εξετάζει όλα τα κρίσιμα στοιχεία της υπόθεσης προσεκτικά και αμερόληπτα, να παρέχει επαρκώς αιτιολογημένη απόφαση με συγκεκριμένη και ουσιαστική αιτιολογία. Δεν απαιτείται απάντηση σε κάθε επιμέρους επιχείρημα, αρκεί να δίνονται ρητές απαντήσεις στα κρίσιμα ζητήματα που καθορίζουν την έκβαση της υπόθεσης. Οι τελικές αποφάσεις, συνοδευόμενες από αιτιολογήσεις, πρέπει να δημοσιεύονται.

Οι πειθαρχικές ακροάσεις πρέπει να πληρούν τα εξής, ανεξαρτήτως της ένταξής τους στο δημόσιο, πειθαρχικό ή διοικητικό δίκαιο του κάθε κράτους:

- Έγκαιρη ειδοποίηση στους δικαστές όταν, μετά το αρχικό στάδιο και την προκαταρκτική διερεύνηση, έχει αποφασιστεί η παραπομπή σε πειθαρχικό όργανο.
- Πλήρης πρόσβαση στις λεπτομέρειες της κατηγορίας και στα αποδεικτικά στοιχεία, με εύλογο χρονικό περιθώριο προετοιμασίας.
- Η διερεύνηση και η ακροαματική διαδικασία πρέπει να διεξάγονται χωρίς καθυστέρηση, αλλά με εύλογο χρόνο για προετοιμασία υπεράσπισης.
- Η ισότητα των όπλων, ως στοιχείο της δίκαιης δίκης, επιβάλλει να παρέχεται στους δικαστές εύλογη δυνατότητα υπεράσπισης χωρίς να υφίσταται σοβαρό μειονέκτημα έναντι των Αρχών που κινήθηκαν εναντίον τους.
- Οι δικαστές πρέπει να έχουν δικαίωμα να παρουσιάσουν αποδεικτικά στοιχεία σε δημόσια ακρόαση, εκτός εάν εξαιρετικές περιστάσεις δικαιολογούν την κατ' εξαίρεση μη δημόσια συνεδρίαση.

Εάν το πειθαρχικό όργανο δεν πληροί τα κριτήρια ανεξαρτησίας και αμεροληψίας του άρθρου 6 ΕΣΔΑ, η απόφασή του πρέπει να υπόκειται σε προσφυγή ενώπιον δικαστηρίου με πλήρη δικαιοδοσία, που έχει τα χαρακτηριστικά ανεξάρτητου και αμερόληπτου οργάνου κατά το ίδιο άρθρο. Η δικαστική επανεξέταση μπορεί να θεραπεύσει τυχόν ελλείψεις της αρχικής διαδικασίας υπό το άρθρο 6 ΕΣΔΑ.

Το δικαστήριο πρέπει να καθορίζει με ακρίβεια τι αμφισβητείται από τον προσφεύγοντα και να αποφεύγει κάθε απόκλιση ανάμεσα σε όσα θεωρεί ότι αμφισβητήθηκαν και τους πραγματικούς λόγους της προσφυγής. Ιδίως σε πειθαρχικές διαδικασίες κατά δικαστών, η εξέταση των πραγματικών περιστατικών είναι κρίσιμη. Το αρμόδιο δικαστήριο πρέπει να έχει την εξουσία να εξετάσει όλες τις πτυχές της υπόθεσης, περιλαμβανομένων της διαπίστωσης πραγματικών περιστατικών, της αξιολόγησης των αποδεικτικών στοιχείων και της εκτίμησης της αναλογικότητας ανάμεσα στο παράπτωμα και την κύρωση. Ο έλεγχος της δίκαιης διαδικασίας συνολικά περιλαμβάνει και τον τρόπο με τον οποίον συλλέγονται και προσκομίζονται τα αποδεικτικά στοιχεία.

Olujić v. Croatia [22330/05], 05.02.2009

Ο προσφεύγων, Πρόεδρος του Ανώτατου Δικαστηρίου της Κροατίας και μέλος του Εθνικού Δικαστικού Συμβουλίου (ΕΔΣ), τέθηκε το 1996 στο στόχαστρο πειθαρχικής διαδικασίας κατόπιν αιτήματος της Κυβέρνησης. Οι αρχικές κατηγορίες περιλάμβαναν σεξουαλικές σχέσεις με ανηλίκους και κατάχρηση θέσης για την προστασία δύο ατόμων με εγκληματικό παρελθόν, στοιχεία που βλάπτουν τη φήμη της Δικαιοσύνης. Η Κυβέρνηση ζήτησε επίσης την άμεση προσωρινή απομάκρυνσή του.

Το ΕΔΣ άσκησε πειθαρχική δίωξη, απέρριψε αιτήματα εξαιρέσης μελών του και αρνήθηκε τη δημοσιότητα των συνεδριάσεων, επικαλούμενο προστασία του ιδίου και του θεσμού. Στις 14.1.1997 τον έκρινε ένοχο μόνον για διατήρηση επαφών με τα δύο επίμαχα άτομα, γνωστούς καταδίκους και τον έπαυσε από όλα τα αξιώματα. Το αίτημά του προς το Κοινοβούλιο απορρίφθηκε, ενώ η συνταγματική προσφυγή οδήγησε το 1998 σε ακύρωση της απόφασης λόγω παρανόμως αποκτηθέντων αποδεικτικών μέσων.

Η νέα διαδικασία ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο 1998. Το ΕΔΣ απέρριψε εκ νέου αιτήματα εξαιρέσης μελών και δημόσιας συνεδρίασης, αν και επέτρεψε περιορισμένη παρουσία παρατηρητών UNHCR και ΟΑΣΕ με υποχρέωση εχεμύθειας. Η Κυβέρνηση περιόρισε την κατηγορία στις δημόσιες συναναστροφές με τα δύο άτομα. Εξετάστηκαν μάρτυρες αποκλειστικά της κατηγορίας, ενώ τα αιτήματα της υπεράσπισης για κλήση μαρτύρων απορρίφθηκαν ως «ασήμαντα». Ο προσφεύγων υποστήριξε ότι οι σχέσεις ήταν περιστασιακές, πάντοτε σε δημόσιο πλαίσιο και ότι η δίωξη είχε πολιτικά κίνητρα, επικαλούμενος άρνησή του να παραιτηθεί μετά από κυβερνητική πρόταση.

Στις 7.10.1998, το ΕΔΣ τον έκρινε και πάλι ένοχο για το ίδιο πειθαρχικό παράπτωμα και τον απέπεμψε οριστικά. Η απόφαση επικυρώθηκε από το Κοινοβούλιο. Η συνταγματική του προσφυγή το 1998, με αιτιάσεις περί αποκλεισμού του κοινού, μεροληψίας μελών και απόρριψης μαρτύρων υπεράσπισης, απορρίφθηκε το 2004. Παράλληλα, τρία μέλη του ΕΔΣ προέβησαν σε δημόσιες δηλώσεις στον Τύπο, υπερασπιζόμενα τις αποφάσεις του Συμβουλίου και επικρίνοντας προσωπικά τον προσφεύγοντα.

Η κατάληξη του ΕΔΔΑ, όπου κατέληξε η υπόθεση, ήταν ότι υπήρξαν πολλαπλές παραβιάσεις του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ στις πειθαρχικές διαδικασίες. Συγκεκριμένα, σχετικά με την αντικειμενική έλλειψη αμεροληψίας, οι δημόσιες δηλώσεις τριών μελών του Εθνικού Δικαστικού Συμβουλίου (V.M., A.P. και M.H.) κατά τη διάρκεια εκκρεμοδικίας δημιουργούσαν εύλογες αμφιβολίες περί αμεροληψίας. Οι δηλώσεις τους περιείχαν αξιολογικές κρίσεις για την υπόθεση και προσωπικές επιθέσεις στον προσφεύγοντα, ασυμβίβαστες με τη συμμετοχή τους στη διαδικασία. Σχετικά με την παραβίαση του δικαιώματος σε δημόσια ακρόαση, ήταν αδικαιολόγητος ο αποκλεισμός του κοινού από τις συνεδριάσεις του ΕΔΣ, δεδομένου ότι ο ίδιος ο προσφεύγων ζήτησε δημοσιότητα, η υπόθεση αφορούσε ανώτατο δικαστικό λειτουργό και είχε έντονο δημόσιο ενδιαφέρον και οι σχετικές πληροφορίες ήταν ήδη εκτενώς δημοσιοποιημένες στα ΜΜΕ. Όσον αφορά την

παραβίαση της αρχής της ισότητας των όπλων, διαπιστώθηκε ότι το ΕΔΣ άκουσε όλους τους μάρτυρες της κατηγορίας αλλά κανέναν της υπεράσπισης, παρά το ότι οι μάρτυρες που πρότεινε ο προσφεύγων ήταν συναφείς με τη γραμμή υπεράσπισης. Η αιτιολογία απόρριψης θεωρήθηκε ανεπαρκής. Έπειτα, η δεύτερη φάση ενώπιον του Συνταγματικού Δικαστηρίου διήρκεσε πάνω από έξι έτη (1998–2004), γεγονός που κρίθηκε υπερβολικό σε σχέση με τη σοβαρότητα του διακυβεύματος (οριστική παύση). Η καταγγελία περί έλλειψης αποτελεσματικού ένδικου μέσου απορρίφθηκε ως προδήλως αβάσιμη. Επομένως το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ ως προς την αμεροληψία, τη δημόσια ακρόαση, την ισότητα των όπλων και τη διάρκεια της διαδικασίας, αλλά δεν διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 13.

Πρότυπο 37: Όργανο πειθαρχικής δίωξης

1. Τα μέλη του πειθαρχικού οργάνου (ή των οργάνων) που διερευνούν, εκδικάζουν και αποφασίζουν αρχικά για μια καταγγελία πρέπει να διορίζονται μέσω διαδικασίας ανεξάρτητης και αμερόληπτης. Κατά κανόνα, τουλάχιστον το ήμισυ των μελών πρέπει να είναι δικαστές.

2. Οι άλλοι αποφασίζοντες φορείς πρέπει να διαχωρίζονται σε δύο στάδια:

α. Αρχική φάση: υποβολή, αξιολόγηση και ενδεχόμενη προκαταρκτική διερεύνηση καταγγελίας κατά δικαστή ή δικαστηρίου, για να αποφανθεί εάν πρέπει να κινηθεί πειθαρχική διαδικασία.

β. Επόμενο στάδιο: εκδίκαση της υπόθεσης και λήψη απόφασης – εάν διαπιστωθεί παράπτωμα, ποια κυρώσεις επιβάλλονται.

Τα άτομα που συμμετέχουν στην πρώτη φάση (α) δεν επιτρέπεται να συμμετέχουν στη δεύτερη φάση (β).

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 37, αναφέρεται, σχετικά με τη σύνθεση του οργάνου, πως τα μέλη πρέπει να διορίζονται βάσει διαφανών και αντικειμενικών κριτηρίων, με διαδικαστικές εγγυήσεις ανεξαρτησίας από την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία. Το πειθαρχικό σώμα που εκδικάζει την υπόθεση δεν πρέπει να περιλαμβάνει κάποιον που συμμετείχε στην έναρξη ή διερεύνηση της καταγγελίας.

Η πλειοψηφία των μελών –τουλάχιστον οι μισοί– πρέπει να είναι δικαστές. Αυτό θεωρείται αναγκαίο για την εξασφάλιση της δικαστικής ανεξαρτησίας και την εκμετάλλευση της ειδικής κατανόησης των δικαστών για τον ρόλο και τη συμπεριφορά που απαιτείται.

Σε ορισμένες χώρες, προτείνονται και μη δικαστικά μέλη (lay members) με σκοπό τη διαφάνεια και λογοδοσία του συστήματος, εφόσον έχουν αποδεδειγμένο ιστορικό στήριξης της δικαστικής ανεξαρτησίας. Σε τέτοιες περιπτώσεις, απαιτείται σαφής ορισμός από ποιους φορείς θα επιλέγονται, ποια κριτήρια θα εφαρμόζονται, πώς ορίζονται οι κατάλληλοι εκπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών.

Η επιλογή σύνθεσης έχει να κάνει και με την ιστορία και κουλτούρα της ανεξαρτησίας του δικαστικού συστήματος σε κάθε χώρα.

Οι κανόνες για τη σύνθεση των πειθαρχικών οργάνων πρέπει να εγγυώνται ισορροπία των φύλων και να αντικατοπτρίζουν δίκαια την ποικιλοότητα της κοινωνίας.

Kamenos v. Cyprus

Κάθε αναφορά στο θέμα της σύνθεσης του οργάνου σε συνάρτηση και με την αμεροληψία του πειθαρχικού οργάνου παραπέμπει emphaticά στην *Kamenos v. Cyprus* [147/07], 31.10.2017.

Στην υπόθεση εκείνη, ο προσφεύγων ήταν δικαστής στο Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών (ΔΕΔ) από το 1997 και Πρόεδρος του από το 2001. Το 2005, οι δύο κύριες συνδικαλιστικές οργανώσεις και οι αντίστοιχες εργοδοτικές ομοσπονδίες υπέβαλαν καταγγελία στο Ανώτατο Δικαστήριο, καταγγέλλοντας αντιδεοντολογική συμπεριφορά του προσφεύγοντος κατά την άσκηση των δικαστικών του καθηκόντων. Η επιστολή αναφερόταν γενικά σε παράπονα που είχαν ληφθεί από μέλη των συνδικαλιστικών οργανώσεων και των εργοδοτικών ομοσπονδιών που είχαν υπηρετήσει ως λαϊκά μέλη του ΔΕΔ, σχετικά με τη συμπεριφορά του προσφεύγοντος προς τους διαδίκους, τους μάρτυρες, τους δικηγόρους και τα λαϊκά μέλη κατά τη διάρκεια των διαδικασιών.

Ο προσφεύγων παρέλαβε γραπτή ειδοποίηση από το Ανώτατο Δικαστήριο, με την οποία τον πληροφορούσαν για τις κατηγορίες εναντίον του και σημείωναν ότι το Ανώτατο Δικαστήριο είχε αποφασίσει ότι ήταν δικαιολογημένο να ενεργοποιηθεί ο Κανόνας 3 των τότε Διαδικαστικών Κανόνων σχετικά με την πειθαρχική εξουσία του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου. Ο προσφεύγων έλαβε αντίγραφο της επιστολής καταγγελίας και του ζητήθηκε να υποβάλει τις παρατηρήσεις του εντός επτά ημερών. Με επιστολή του, ο προσφεύγων υπέβαλε τις παρατηρήσεις του προς το Ανώτατο Δικαστήριο σχετικά με τις κατηγορίες. Μεταξύ άλλων, επεσήμανε ότι η καταγγελία ήταν τόσο γενική και αόριστη, που δεν μπορούσε να εντοπίσει τα ακριβή περιστατικά στα οποία βασιζόταν, καθώς είχε προεδρεύσει σε πολλές διαδικασίες. Επίσης ενημέρωσε το Ανώτατο Δικαστήριο ότι οι συντάκτες της επιστολής είχαν δώσει αντίγραφό της στον Τύπο και ότι αυτή δημοσιεύθηκε σε εφημερίδα στις 21 Ιουλίου 2005. Το Ανώτατο Δικαστήριο αποφάσισε, σύμφωνα με τους Κανόνες 4 και 5 των τότε Διαδικαστικών Κανόνων, να διορίσει ανακριτή δικαστή για να εξετάσει τις καταγγελίες κατά του προσφεύγοντος. Διόρισε τον τότε Πρόεδρο του Επαρχιακού Δικαστηρίου Λευκωσίας ως ανακριτή δικαστή. Με επιστολή του, ο ανακριτής δικαστής ενημέρωσε τον προσφεύγοντα για τον διορισμό του. Του παρέιχε επίσης τις καταθέσεις είκοσι οκτώ ατόμων που είχε λάβει κατά την έρευνά του και τον προσκάλεσε, εάν το επιθυμούσε, να υποβάλει συμπληρωματική δήλωση εντός δέκα ημερών. Ο προσφεύγων υπέβαλε εκτενή συμπληρωματική δήλωση στον ανακριτή δικαστή, εκθέτοντας τις παρατηρήσεις του επί των καταθέσεων και αναφερόμενος σε διάφορες διαδικασίες στις οποίες είχαν εμπλακεί οι μάρτυρες. Επίσης σημείωσε ότι δεν θεωρούσε τις παρατηρήσεις του ως πραγματική «συμπληρωματική δήλωση», καθώς μόνον τότε η καταγγελία είχε καταστεί πιο συγκεκριμένη, έστω και μερικώς. Παρατήρησε επίσης ότι οι καταθέσεις κάλυπταν περίοδο έξι ετών, κατά την οποία είχε προεδρεύσει περίπου σε τρεις χιλιάδες υποθέσεις. Συνεπώς δεν μπορούσαν να παρέχουν πλήρη εικόνα. Πρότεινε να ληφθούν καταθέσεις και από άλλα λαϊκά μέλη του ΔΕΔ και παρέσχε τα ονόματα και τα τηλέφωνα τους. Μετά την ολοκλήρωση της έρευνας, ο ανακριτής δικαστής υπέβαλε έκθεση στο Ανώτατο Δικαστήριο, συνοψίζοντας την έρευνά του και τα αποδεικτικά στοιχεία. Η έκθεση συνοδευόταν από όλο το σχετικό υλικό, συμπεριλαμβανομένων των καταθέσεων των μαρτύρων και του προσφεύγοντος. Η έκθεση δεν περιείχε κάποια σύσταση. Ο Πρωτοκολλητής του Ανώτατου Δικαστηρίου ενημέρωσε τον προσφεύγοντα ότι το

Δικαστήριο είχε αποφασίσει πως απαιτείται η κίνηση πειθαρχικής διαδικασίας. Του παρείχε το κατηγορητήριο, το οποίο είχε καταρτιστεί από το Ανώτατο Δικαστήριο σε συνεδρίαση. Το κατηγορητήριο περιλάμβανε δύο κατηγορίες για αντιδεοντολογική συμπεριφορά, με λεπτομέρειες σχετικά με την προκαταρκτική έρευνα. Οι κατηγορίες ήταν οι εξής:

Πρώτη Κατηγορία

Αντιδεοντολογική συμπεριφορά (Άρθρα 153 §7(4) και 157 §3 του Συντάγματος)

Λεπτομέρειες

Κατά την άσκηση των καθηκόντων σας ως Προέδρου του Δικαστηρίου Εργατικών Διαφορών, επιδείξατε επανειλημμένως καταπιεστική, απαξιώτική, περιφρονητική και γενικά προσβλητική συμπεριφορά προς τα λαϊκά μέλη του Δικαστηρίου, τόσο εντός όσο και εκτός αιθούσης και ταυτόχρονα κατά τη διάρκεια των διαδικασιών, άλλοτε τα αγνοούσατε, άλλοτε δεν τους επιτρέπατε να υποβάλουν ερωτήσεις και άλλοτε δεν τους επιτρέπατε να ζητούν διευκρινίσεις επί των επίμαχων θεμάτων.

Δεύτερη Κατηγορία

Αντιδεοντολογική συμπεριφορά (Άρθρα 153 §7(4) και 157 §3 του Συντάγματος)

Λεπτομέρειες

Κατά την άσκηση των καθηκόντων σας ως Προέδρου του Δικαστηρίου Εργατικών Διαφορών, επιδείξατε επανειλημμένως καταπιεστική, απαξιώτική, περιφρονητική και γενικά προσβλητική και ακόμη και ταπεινωτική συμπεριφορά προς δικηγόρους και/ή διαδίκους και/ή μάρτυρες κατά τη διάρκεια των διαδικασιών, περιλαμβανομένων ειρωνικών σχολίων και/ή υπαινιγμών εις βάρος τους, με αποτέλεσμα λόγω της ταραχής και αναστάτωσης που τους προκαλέσατε, η όλη διαδικασία να εκτρέπεται από τη φυσιολογική της πορεία.

Στο κατηγορητήριο επισυνάφθηκε κατάλογος δεκαπέντε μαρτύρων. Στην επιστολή του, ο Πρωτοκολλητής κάλεσε τον προσφεύγοντα να εμφανιστεί ενώπιον του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου για να απαντήσει στις κατηγορίες. Τον ενημέρωσε ότι η διαδικασία δεν θα διεξαχθεί δημόσια, εκτός εάν ο ίδιος το επιθυμεί και ότι, εν αναμονή της διαδικασίας, θα πρέπει να απέχει από την άσκηση των καθηκόντων του. Πριν ο προσφεύγων απαντήσει στις κατηγορίες, ο δικηγόρος του υπέβαλε αρκετές προκαταρκτικές ενστάσεις. Συγκεκριμένα, υποστήριξε ότι η έρευνα ήταν ελλιπής, καθώς δεν είχαν ληφθεί καταθέσεις από τα άτομα που είχε υποδείξει ο προσφεύγων. Επιπλέον ισχυρίστηκε ότι το κατηγορητήριο ήταν ελλιπές, ελαττωματικό και ασαφές. Δεν παρείχε επαρκή πληροφόρηση για τα αδικήματα σε σχέση με το ακριβές περιεχόμενο των δύο κατηγοριών που αντιμετώπιζε. Το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο αποφάνθηκε την ίδια ημέρα ότι το κατηγορητήριο σε συνδυασμό με τις δεκαπέντε καταθέσεις παρείχαν επαρκή πληροφόρηση στον προσφεύγοντα σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά στα οποία βασιζόνταν οι κατηγορίες. Σημείωσε επίσης ότι ο προσφεύγων είχε σχολιάσει λεπτομερώς όλα τα στοιχεία των καταθέσεων. Επίσης έκρινε ότι η έρευνα ήταν επαρκής και παρείχε επαρκή βάση για την άσκηση των κατηγοριών. Ο προσφεύγων τότε δήλωσε αθώος επί των κατηγοριών.

Διεξήχθη ακροαματική διαδικασία. Ο δικηγόρος του προσφεύγοντος συμφώνησε να μην διεξαχθεί δημόσια. Οι ακροάσεις ξεκίνησαν την προγραμματισμένη ημερομηνία. Το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο όρισε τη διαδικασία που θα ακολουθούνταν: κάθε μάρτυρας θα διάβαζε την κατάθεση που είχε δώσει στον ανακριτή δικαστή και κατόπιν θα υποβαλλόταν σε αντεξέταση από τον δικηγόρο του προσφεύγοντος. Κατόπιν αιτήματος του τελευταίου, το Συμβούλιο αποφάσισε την ίδια ημέρα ότι, δεδομένης της υπερασπιστικής γραμμής, όλα τα δικόγραφα των υποθέσεων στις οποίες είχαν συμμετάσχει οι μάρτυρες ως λαϊκά μέλη του ΔΕΔ από τον διορισμό του προσφεύγοντος και μετά, έπρεπε να προσκομιστούν. Στο μεταξύ επιτράπηκε στον προσφεύγοντα πλήρης πρόσβαση στα αρχεία του ΔΕΔ, ώστε να μπορέσει να εξετάσει και να συλλέξει οποιοδήποτε στοιχείο θα μπορούσε να βοηθήσει την υπεράσπισή του. Οι ακροάσεις συνεχίστηκαν με αρκετές συνεδρίες. Τα δικόγραφα των διαδικασιών στις οποίες είχε προεδρεύσει ο προσφεύγων και συμμετείχαν οι μάρτυρες κατατέθηκαν ως τεκμήρια. Καταχωρίστηκαν σε ξεχωριστούς φακέλους με αναφορά στον κάθε μάρτυρα και καταγράφηκαν στον κατάλογο των τεκμηρίων.

Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, διευκρινίστηκε ότι το κατηγορητήριο περιοριζόταν στην περίοδο μετά τον διορισμό του προσφεύγοντος ως Προέδρου του ΔΕΔ. Περαιτέρω καταθέσεις που σχετιζονταν με εκκρεμείς υποθέσεις ή με καταγγελίες που είχαν ήδη εξεταστεί από το Ανώτατο Δικαστήριο αφαιρέθηκαν από το κατηγορητήριο. Δέκα από τους δεκαπέντε μάρτυρες που αναφέρονταν τελικά κατέθεσαν. Περιλάμβαναν έξι λαϊκά μέλη, δύο δικηγόρους και δύο άτομα που είχαν καταθέσει ως μάρτυρες σε υποθέσεις υπό την προεδρία του προσφεύγοντος. Οι μάρτυρες διάβασαν και επιβεβαίωσαν το περιεχόμενο των καταθέσεών τους και στη συνέχεια υποβλήθηκαν σε αντεξέταση. Επιπλέον κατόπιν πρότασης του δικηγόρου του προσφεύγοντος το Δικαστήριο κάλεσε και τον Πρωτοκολλητή του ΔΕΔ. Μετά την ολοκλήρωση των μαρτυριών και την αγόρευση του δικηγόρου του προσφεύγοντος το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο έκρινε ότι είχε αποδειχθεί εκ πρώτης όψεως υπόθεση σε βάρος του προσφεύγοντος. Κάλεσε τον προσφεύγοντα να παρουσιάσει την υπεράσπισή του.

Ο προσφεύγων παρουσίασε την υπεράσπισή του, καταθέτοντας ο ίδιος και καλώντας τριάντα έξι μάρτυρες. Αυτοί περιλάμβαναν είκοσι έξι λαϊκά μέλη του ΔΕΔ, εννέα δικηγόρους και έναν εκπρόσωπο του Ταμείου Πλεονασμού. Η διαδικασία ολοκληρώθηκε με την τελική αγόρευση του δικηγόρου του προσφεύγοντος. Επανάφερε το θέμα του κατηγορητηρίου και υποστήριξε ότι, επειδή το Ανώτατο Δικαστήριο και το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο είχαν την ίδια σύνθεση, οι ίδιοι δικαστές είχαν εξετάσει τις μαρτυρίες, αποφάσισαν την παραπομπή, κατάρτισαν το κατηγορητήριο και επόπτευαν τη διαδικασία. Αυτοί οι δικαστές ενήργησαν ως κατήγοροι και ταυτόχρονα δικάζαν. Ισχυρίστηκε ότι αυτό παραβίαζε τους κανόνες φυσικής δικαιοσύνης και το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη. Τόνισε ωστόσο ότι αυτό δεν σχετιζόταν με τους δικαστές προσωπικά.

Με απόφασή του, το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο έκρινε, κατά πλειοψηφία δώδεκα προς ένα (ο Πρόεδρος και έντεκα δικαστές συμφώνησαν), ότι με βάση τα αποδεικτικά στοιχεία και τα πραγματικά περιστατικά που είχαν τεθεί ενώπιόν του, η φερόμενη αντιδεοντολογική συμπεριφορά του προσφεύγοντος είχε αποδειχθεί. Το Συμβούλιο αξιολόγησε τις καταθέσεις των έντεκα μαρτύρων και έκανε συγκεκριμένη αναφορά σε περιστατικά καταγεγραμμένα στα πρακτικά δικαστικών διαδικασιών στις οποίες είχε προεδρεύσει ο προσφεύγων και στις οποίες είχαν συμμετάσχει οι μάρτυρες. Αναφέρθηκε

σε δέκα συγκεκριμένες υποθέσεις. Αφού άκουσε τον προσφεύγοντα, σύμφωνα με τον Κανόνα 26 των τότε διαδικαστικών κανονισμών, το Συμβούλιο τον απέλυσε. Σχετικά αποσπάσματα της απόφασης περιλήφθηκαν και στην απόφαση του ΕΔΔΑ.

Ο προσφεύγων δεν άσκησε προσφυγή κατά της απόφασης. Τότε ίσχυε ο περί της Ενάσκησης της Πειθαρχικής Εξουσίας του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου Διαδικαστικός Κανονισμός του 2000. Υπήρχαν επίσης τα δεδικασμένα της *Kourris and the SCJ* (1972) 3 C.L.R 390 και *Καρατσής v. Κυπριακής Δημοκρατίας* (2001) 3 ΑΑΔ 220, που, μεταξύ άλλων, έθεταν πως μόνον εκτελεστές διοικητικές αποφάσεις μπορούν να προσβληθούν με προσφυγή και οι αποφάσεις του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου ανάγονται στη σφαίρα της δικαστικής εξουσίας, κατά τρόπο ώστε να μην υπάρχει δικαιοδοσία για εξέταση προσφυγής δικαστή εναντίον απόφασης του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου.

Η υπόθεση κατέληξε στο ΕΔΔΑ. Σε σχέση με το θέμα της αμεροληψίας του σώματος του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου και την προβαλλόμενη παράβαση του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ, το ΕΔΔΑ επανέλαβε τις γενικές αρχές που έχουν καθιερωθεί από τη νομολογία του. Ότι δηλαδή η αμεροληψία συνήθως υποδηλώνει την έλλειψη προκατάληψης ή μεροληψίας και η ύπαρξη ή μη αυτής μπορεί να εξεταστεί με διάφορους τρόπους. Η ύπαρξη αμεροληψίας κατά την έννοια του Άρθρου 6 § 1 πρέπει να προσδιορίζεται με βάση δύο κριτήρια: ένα υποκειμενικό τεστ, δηλαδή κατά πόσον ένας συγκεκριμένος δικαστής είχε προσωπική προκατάληψη ή μεροληψία · και ένα αντικειμενικό τεστ, δηλαδή εάν το δικαστήριο ως σώμα και μεταξύ άλλων η σύνθεσή του, παρείχε επαρκείς εγγυήσεις, ώστε να αποκλείεται οποιαδήποτε εύλογη αμφιβολία ως προς την αμεροληψία του. Όσον αφορά το υποκειμενικό τεστ, τεκμαίρεται πως ένα δικαστήριο δεν έχει προσωπική προκατάληψη, εκτός αν αποδειχθεί το αντίθετο. Για τον προσδιορισμό της απόδειξης, εξετάζεται κατά πόσον ο δικαστής έχει επιδείξει εχθρότητα ή κακοβουλία για προσωπικούς λόγους. Στη συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων που εγείρουν ζητήματα αμεροληψίας, η εστίαση είναι στο αντικειμενικό τεστ. Ωστόσο δεν υπάρχει απόλυτος διαχωρισμός ανάμεσα στα δύο τεστ, καθώς η συμπεριφορά ενός δικαστή μπορεί να δημιουργήσει αντικειμενικά θεμελιωμένες αμφιβολίες, αλλά ταυτόχρονα και να αποκαλύψει προσωπική προκατάληψη. Όσον αφορά το αντικειμενικό τεστ, εξετάζεται ανεξάρτητα από τη δικαστική συμπεριφορά, κατά πόσον υπάρχουν αντικειμενικά διαπιστώσιμα στοιχεία που μπορούν να προκαλέσουν αμφιβολίες σχετικά με την αμεροληψία του. Η αντίληψη του ενδιαφερόμενου προσώπου είναι σημαντική, αλλά όχι καθοριστική. Το αποφασιστικό στοιχείο είναι εάν ο φόβος για μεροληψία είναι αντικειμενικά δικαιολογημένος. Το τεστ αυτό αφορά κυρίως ιεραρχικές ή άλλου είδους σχέσεις μεταξύ του δικαστή και άλλων προσώπων που συμμετέχουν στη διαδικασία ή την άσκηση διαφορετικών λειτουργιών από το ίδιο πρόσωπο στο πλαίσιο της δικαστικής διαδικασίας. Στο πλαίσιο αυτό, ακόμη και η εικόνα που δίνει η διαδικασία έχει σημασία, καθώς δεν αρκεί η απονομή της Δικαιοσύνης, αλλά πρέπει και να φαίνεται ότι απονέμεται Δικαιοσύνη. Αυτό που διακυβεύεται είναι η εμπιστοσύνη που πρέπει να εμπνέουν τα δικαστήρια σε μια δημοκρατική κοινωνία.

Εφαρμόζοντας τις αρχές αυτές, το ΕΔΔΑ επεσήμανε πως ο προσφεύγων διατύπωσε το παράπονό του ότι κατηγορήθηκε, δικάστηκε και καταδικάστηκε από τους ίδιους δικαστές, κατά παράβαση της αρχής της αμεροληψίας. Οι δικαστές του Ανώτατου Δικαστηρίου τον κατηγορήσαν για πειθαρχικό παράπτωμα και εν συνεχεία, ως Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο (ΑΔΣ), τον δίκασαν και τον έκριναν ένοχο για το ίδιο παράπτωμα. Οι ίδιοι

δικαστές, αν και υπό άλλη ιδιότητα, απέρριψαν και την ένστασή του για το κατηγορητήριο το οποίο οι ίδιοι είχαν συντάξει. Το παράπονό του επομένως αφορούσε λειτουργικό ελάττωμα στη διαδικασία και όχι προσωπική προκατάληψη των δικαστών. Εξετάστηκε υπό το πρίσμα του αντικειμενικού τεστ αμεροληψίας και, ειδικότερα, κατά πόσον οι φόβοι του ήταν αντικειμενικά δικαιολογημένοι. Έτυχε υπενθύμισης ότι το ΕΔΔΑ είχε διά της νομολογίας του εκφράσει αμφιβολίες για την αμεροληψία, όταν υπάρχει σύγκρουση μεταξύ της λειτουργίας του κατηγορού και του δικαστή. Παρατήρησε ότι το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο αποτελείται από όλους τους δικαστές του Ανώτατου Δικαστηρίου. Σύμφωνα με τους ισχύοντες Κανονισμούς Διαδικασίας, μόλις κατατέθηκε η καταγγελία για τον προσφεύγοντα, του κοινοποιήθηκε γραπτώς και του ζητήθηκε να υποβάλει τις θέσεις του. Στη συνέχεια, το Ανώτατο Δικαστήριο διόρισε ανακριτή (ο οποίος δεν ήταν μέλος του Ανώτατου Δικαστηρίου). Ο ανακριτής υπέβαλε έκθεση με μαρτυρίες και απολογία του προσφεύγοντος στο Ανώτατο, το οποίο στη συνέχεια συνέταξε το κατηγορητήριο και κάλεσε τον προσφεύγοντα ενώπιον του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου, το οποίο δίκασε και τελικά απέλυσε τον προσφεύγοντα από το δικαστικό σώμα. Το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο κατέβαλε προσπάθεια να αποφύγει την εισαγωγή κατηγορητηρίου με εχθρικό χαρακτήρα, δεν ανέθεσε στον ανακριτή ρόλο κατηγορού και δεν υπέβαλε εκτενείς ερωτήσεις στους μάρτυρες, πέραν διευκρινιστικών ερωτήσεων, ούτε υπέβαλε ερωτήσεις στον προσφεύγοντα. Παρόλα αυτά, παρέμενε το γεγονός ότι το ίδιο το Ανώτατο Δικαστήριο συνέταξε το κατηγορητήριο και, εν συνεχεία, ως Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο, διεξήγαγε τη διαδικασία. Κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας, απέρριψε και την ένσταση του προσφεύγοντος ως προς τη σύνταξη του κατηγορητηρίου. Σε μια τέτοια περίπτωση, η σύγκρουση μεταξύ της αρμοδιότητας κατηγορού και δικαστή ενδέχεται να προκαλέσει αντικειμενικά δικαιολογημένους φόβους ως προς την αμεροληψία του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου.

Διαπιστώθηκε ότι, λαμβάνοντας υπόψη τα πραγματικά περιστατικά και το διαπιστωθέν λειτουργικό ελάττωμα, η αμεροληψία του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου μπορούσε να θεωρηθεί αμφίβολη. Οι φόβοι ήταν αντικειμενικά δικαιολογημένοι. Συνεπώς, υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 6 § 1.

Η διαπίστωση δεν αφορούσε την ουσία της πειθαρχικής απόφασης και δεν αποτελούσε κρίση για το εάν ο προσφεύγων έπρεπε ή όχι να απολυθεί για πειθαρχικό παράπτωμα.

Με αφορμή την προαναφερόμενη υπόθεση, τροποποιήθηκαν οι κανονισμοί που διέπουν το πειθαρχικό δικαστικό δίκαιο στην Κύπρο, χωρίς ωστόσο να μπορεί να λεχθεί, τουλάχιστον μέχρι σήμερα, ότι έχουν ξεπεραστεί τα προβλήματα που αναδείχθηκαν με την *Kamenos v. Cyprus* (ανωτέρω), αλλά και στις βάσεις πάνω στις οποίες δομήθηκε το εν λόγω Πρότυπο, για να θέτει την αναγκαιότητα διαχωρισμού σε βάση που εκτείνεται και πέραν της διάστασης μεταξύ «κατηγορού» (με τη στενή έννοια) και δικαστή. Υπάρχουν ζητήματα που ενδεχομένως να δημιουργούν άλλα λειτουργικά προβλήματα, που δεν τέθηκαν στην *Kamenos v. Cyprus* (ανωτέρω) και τα οποία να αντανakλούν και πάλι στην αμεροληψία ή και ευρύτερα στο δίκαιο της πειθαρχικής διαδικασίας· δεν είναι επί του παρόντος, αλλά ίσως να μπορούσαν να απασχολήσουν στο πλαίσιο ενός έργου προσανατολισμένου στην ουσία και τη δικονομία του Κυπριακού Δικαστικού Πειθαρχικού Δικαίου.

Πρότυπο 38: Αξιολόγηση της συμβατότητας με τα Πρότυπα ELI-Mount Scopus

1. Η συμβατότητα με τα Πρότυπα δεν αξιολογείται μόνον με βάση την τυπική ανεξαρτησία που προβλέπει το Κράτος, αλλά και βάσει του πώς αυτές οι εγγυήσεις λειτουργούν στην πράξη, των προβλημάτων που ενδέχεται να απειλούν τη δικαστική ανεξαρτησία και κατά πόσον οι τυπικές εγγυήσεις έχουν τύχει κατάχρησης περιστασιακά ή συστηματικά.
2. Τρέχουσες και προτεινόμενες ενέργειες του Κράτους πρέπει να αξιολογούνται υπό το πρίσμα του εάν έχουν στόχο την υπονόμευση της δικαστικής ανεξαρτησίας ή άλλων θεμελιωδών αξιών του δικαστικού συστήματος.
3. Οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των εξουσιών (νομοθετικής, εκτελεστικής, δικαστικής) ή με ιδιωτικά συμφέροντα μπορούν να ληφθούν υπόψη για να εκτιμηθεί εάν οι κρατικές ενέργειες ευθυγραμμίζονται με τα Πρότυπα αυτά.

Κατά τον σχολιασμό του Προτύπου 38, αναφέρεται πως τα Πρότυπα έχουν σχεδιαστεί ως εργαλείο για όσους αξιολογούν την αναγκαιότητα και τη συμβατότητα μεταρρυθμίσεων στη Δικαιοσύνη με την αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας. Εστιάζουν στα βασικά στοιχεία της δικαστικής ανεξαρτησίας και οι ερμηνευτικές παρατηρήσεις καθορίζουν πιο συγκεκριμένες απαιτήσεις, ώστε να είναι εφικτή η αξιολόγηση των παραμέτρων που πληρούνται ή όχι.

Η συμβατότητα δεν μπορεί να προσδιορίζεται αποκλειστικά με βάση τη διατύπωση των τυπικών εγγυήσεων. Πρέπει να αξιολογείται στο συγκεκριμένο νομικό και πραγματικό πλαίσιο κάθε Κράτους. Ένα μέτρο που φαίνεται θεμιτό μεμονωμένα, μπορεί να αντιβαίνει στα Πρότυπα όταν εξετάζεται σε συνδυασμό με άλλες μεταβολές. Η συνολική εκτίμηση περιλαμβάνει τον τρόπο σύνταξης των εσωτερικών κανόνων, τα κίνητρα και τους σκοπούς των μέτρων, την πρακτική εφαρμογή και την επιβολή τους.

Κάθε μεταρρύθμιση πρέπει να ανταποκρίνεται σε θεμιτούς σκοπούς σύμφωνα με τις αξίες του άρθρου 2 ΣΕΕ. Συνεπώς η ύπαρξη τυπικών, νομοθετικών εγγυήσεων δεν επαρκεί. Αυτές πρέπει να ενσωματώνονται στην καθημερινή διοικητική πρακτική. Επίσης η ανεξαρτησία απαιτεί όχι μόνον την απουσία άμεσων παρεμβάσεων (όπως εντολών), αλλά και την απουσία έμμεσων πιέσεων, π.χ. στενής παρακολούθησης των δικαστικών διαδικασιών από την εκτελεστική εξουσία. Τέτοιες πιέσεις μπορούν να προέρχονται τόσο από εξωτερικούς όσο και από εσωτερικούς φορείς του δικαστικού σώματος.

Τα ευρωπαϊκά κράτη, με την ένταξή τους στο Συμβούλιο της Ευρώπης (CoE) και/ή στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), αναλαμβάνουν την υποχρέωση προστασίας και προαγωγής της δικαστικής ανεξαρτησίας. Αυτό συνεπάγεται απαγόρευση εθνικών διατάξεων που οδηγούν σε εξασθένηση ή περιορισμό των υφιστάμενων εγγυήσεων κατά την ένταξη. Η υποχώρηση εντοπίζεται με σύγκριση ανάμεσα στις εγγυήσεις που υπήρχαν κατά την ένταξη και σε όσες ισχύουν σήμερα. Η σύγκριση αυτή λαμβάνει υπόψη το συνταγματικό και νομικό πλαίσιο του Κράτους, την ισχύουσα νομοθεσία και νομολογία, τις προθέσεις

όσων προωθούν τα μέτρα. Η εκτίμηση γίνεται με βάση τα Πρότυπα και τα σχόλιά τους, τα οποία εξειδικεύουν τις αξίες του Προοιμίου της ΕΣΔΑ και του άρθρου 2 ΣΕΕ.

Η αρχή της μη-υποχώρησης περιλαμβάνει επίσης την υποχρέωση των κρατών να χρησιμοποιούν τους μέγιστους διαθέσιμους πόρους για την προστασία της δικαστικής ανεξαρτησίας. Αυτό σημαίνει και υποχρέωση άρσης ελλείψεων που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο το επίπεδο προστασίας που απαιτείται βάσει των Συνθηκών της Ε.Ε.

Οι ουσιαστικές αλλαγές που αφορούν τη δικαστική ανεξαρτησία πρέπει να παρακολουθούνται διαχρονικά, με στόχο την αποτελεσματική και διαρκή βελτίωση. Η τυπική συμμόρφωση του Κράτους σε διορθωτικά μέτρα δεν αρκεί· η υλοποίηση τους πρέπει να επιτηρείται για μεγάλο διάστημα.

Η επαλήθευση πρέπει να βασίζεται σε διάλογο με τις κυβερνήσεις, τους εμπλεκόμενους φορείς — ιδίως δικαστικά δίκτυα και εθνικούς και διεθνείς δικαστικούς συλλόγους — και όλες τις υπόλοιπες συναφείς πηγές. Οι πληροφορίες πρέπει να είναι αντικειμενικές, αξιόπιστες, συγκεκριμένες και ενημερωμένες.

Οι βασικές πηγές αξιολόγησης περιλαμβάνουν: τη νομολογία του ΔΕΕ και του ΕΔΔΑ, επαφές με ενδιαφερόμενους φορείς, όπως είναι τα δικαστικά δίκτυα, οι εθνικοί οργανισμοί ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι δικαστικές ενώσεις, οι οργανώσεις της κοινωνίας και οι ακαδημαϊκοί, συμβολές από κράτη μέλη της Ε.Ε. και άλλους φορείς στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού μηχανισμού του κράτους δικαίου, οι εκθέσεις του Council of Europe - Συμβουλίου της Ευρώπης (CoE), όπως της Venice Commission - Επιτροπής της Βενετίας, του Group of States Against Corruption - Ομίλου Κρατών Κατά της Διαφθοράς (GRECO), του Consultative Council of European Judges - Συμβουλευτικού Συμβουλίου Δικαστών (CCJE), της Διεύθυνσης Εκτέλεσης Αποφάσεων της ΕΣΔΑ, της Council of Europe European Commission for the Efficiency of Justice - Επιτροπής για την αποδοτικότητα της Δικαιοσύνης (CEPEJ) - ετήσια μελέτη «Justice Scoreboard», της Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism - Επιτροπής Εμπειρογνομόνων για την αξιολόγηση των μέτρων κατά του ξεπλύματος χρήματος και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (MONEYVAL), τις αξιολογήσεις ανά χώρα στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου και του Μηχανισμού Συνεργασίας και Επαλήθευσης, την αξιολόγηση της εφαρμογής μεγάλων στόχων στα Σχέδια Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας των κρατών μελών της Ε.Ε., το EU Justice Scoreboard, τις έρευνες Eurobarometer σχετικά με την αντιλαμβανόμενη δικαστική ανεξαρτησία, τις κατευθυντήριες γραμμές, εκθέσεις και έρευνες από διεθνείς οργανισμούς, κυρίως το OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights - γραφείο OSCE για δημοκρατικούς θεσμούς και ανθρώπινα δικαιώματα (ODIHR), τις εκθέσεις και οδηγίες ΟΗΕ και τα συναφή δεδομένα από τον European Union Agency for Fundamental Rights - Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. (FRA), π.χ. το EU Fundamental Rights Information System (EFRIS).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΑΛΓΟΡΙΘΜΙΚΗ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ

Εισαγωγή

Η ΑΙ αποτελεί μία από τις πιο καθοριστικές τεχνολογικές εξελίξεις του 21ου αιώνα και, αναπόφευκτα, επηρεάζει και τη δικαστική λειτουργία. Το σχετικό τεχνολογικό περιβάλλον εξελίσσεται με ταχείς ρυθμούς, μετατοπίζοντας διαρκώς τα όρια του εφικτού.

Ήδη, σε διάφορες έννομες τάξεις, δικαστές αξιοποιούν εργαλεία ΑΙ στο πλαίσιο των καθηκόντων τους, από την υποβοήθηση της νομικής έρευνας έως την αυτοματοποίηση προσχεδίων αποφάσεων. Η πραγματικότητα αυτή καθιστά αναγκαία την πρόβλεψη ειδικών ηθικών και δεοντολογικών κατευθύνσεων, ενσωματωμένων στα ισχύοντα πλαίσια δικαστικής δεοντολογίας.

Από τους «παθητικούς» ψηφιακούς βοηθούς στα «παραγωγικά» συστήματα ΑΙ

Οι ψηφιακές εφαρμογές πρώτης γενιάς, όπως οι βάσεις νομολογίας και τα συστήματα διαχείρισης υποθέσεων, λειτουργούσαν ως στατικά αποθετήρια πληροφοριών, τα οποία οι δικαστές χρησιμοποιούσαν για τη διευκόλυνσή τους, χωρίς ουσιαστικές δεοντολογικές προεκτάσεις.

Τα σύγχρονα συστήματα ΑΙ, αντίθετα, είναι παραγωγικά. Δεν περιορίζονται στην αναζήτηση ή την ταξινόμηση πληροφοριών, αλλά συνθέτουν επιχειρηματολογία, διατυπώνουν προβλεπτικές εκτιμήσεις και προτείνουν πρότυπα διατυπώσεων για δικαστικές αποφάσεις. Με τον τρόπο αυτό, παρεμβαίνουν, έστω έμμεσα, στη διαδικασία σχηματισμού της δικανικής κρίσης και αναδιαμορφώνουν την έννοια της δικαστικής ευθύνης. Ο δικαστής δεν είναι πλέον ο αποκλειστικός συντάκτης του κειμένου, αλλά ο τελικός ελεγκτής ενός «αλγοριθμικού συνεργάτη». Στο σημείο αυτό ανακύπτει η ανάγκη θεσμικής ρύθμισης των δεοντολογικών ζητημάτων που συνδέονται με τη χρήση της ΑΙ από δικαστές.

Νέο πλέγμα κινδύνων

Η ανάγκη αυτή πηγάζει από την αναγνώριση ενός νέου πλέγματος κινδύνων, οι κυριότεροι από τους οποίους είναι οι εξής:

Κίνδυνος	Περιγραφή	Ενδεικτική θεσμική απάντηση
Συστημική μεροληψία	Ενσωμάτωση κοινωνικών ανισοτήτων στα δεδομένα εκπαίδευσης	Έλεγχοι προκατάληψης και υποχρεωτικές εκτιμήσεις επίδρασης
Αδιαφάνεια	«Μαύρο κουτί» στη στάθμιση των παραμέτρων, που οδηγεί σε δυσχέρεια αιτιολόγησης	Θέσπιση της αρχής της επεξηγηματικότητας και

		εξωτερικοί αλγοριθμικοί έλεγχοι
Διαρροή εμπιστευτικών δεδομένων	Εισαγωγή μη δημοσιευμένου υλικού δικογραφίας σε LLM.	Σαφής διακυβέρνηση των δεδομένων · κρυπτογράφηση · εκτέλεση αντί σε κεντρικό νέφος (cloud) ή μακρινό κέντρο δεδομένων, «στην άκρη» του δικτύου (edge deployment).
Τεχνολογική εξάρτηση	Μονοψώνια λογισμικού μπορεί να οδηγήσουν σε ενδεχόμενη υπονόμευση της ανεξαρτησίας.	Πιστοποίηση λογισμικού · συμβατικές ρήτρες ανοικτών προτύπων (open standards).

Ο πίνακας αυτός εκθέτει ότι η υιοθέτηση συστημάτων ΑΙ από τα δικαστικά όργανα δημιουργεί τουλάχιστον τέσσερις καίριους άξονες κινδύνου, καθένας από τους οποίους αντιστοιχεί σε συγκεκριμένα κανονιστικά αντίβαρα, που προτείνονται ή ήδη θεσπίζονται σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο. Θα γίνει πρώτα μία προσπάθεια συνοπτικής ανάλυσης των κινδύνων αυτών, ενώ ο προτεινόμενος τρόπος θεσμικής αντιμετώπισης θα επεξηγηθεί στη συνέχεια.

Συστημική μεροληψία (systemic bias)

Τα αλγοριθμικά συστήματα «μαθαίνουν» από ιστορικά δεδομένα. Δίνεται στον αλγόριθμο παλιό παράδειγμα (δεδομένο), βρίσκει μοτίβα και τα «απομνημονεύει», για να προβλέπει το μέλλον.

Εάν τα παλαιά παραδείγματα ενσωματώνουν αδικίες ή κοινωνικές ανισότητες (π.χ. οι φτωχότεροι καταδικάζονται συχνότερα · ή διαφορετικούς ρυθμούς καταδίκης ή επαναλαμβανόμενες αστυνομικές πρακτικές εις βάρος συγκεκριμένων ομάδων), το μοντέλο τις αναπαράγει ή τις ενισχύει. Όταν ζητηθεί νέα πρόβλεψη, μπορεί να «αδικήσει» το ίδιο ή ακόμα και περισσότερο μία ομάδα.

Για να καταστεί κατανοητή η συστημική μεροληψία θα πρέπει να είναι κατανοητός και ο τρόπος με τον οποίον «μαθαίνει» ένα μοντέλο. Για να προβλέψει ένα μοντέλο π.χ. εάν μία εφετειακή απόφαση θα επικυρώσει ή θα ανατρέψει την πρωτόδικη, «τροφοδοτείται» με πολλές αποφάσεις και τα χαρακτηριστικά τους καθώς και με το τελικό αποτέλεσμα. Αναζητεί μέσα στα δεδομένα που δέχεται τα επαναλαμβανόμενα μοτίβα. Κρατά αυτήν τη «σχέση» (μοτίβο) στη μνήμη του. Κάθε φορά που κάνει σωστή πρόβλεψη στο σετ εκπαίδευσης, οι εσωτερικοί του κόμβοι ενισχύουν τον αντίστοιχο συσχετισμό · όταν αστοχεί, τον αποδυναμώνουν.

Με έναν μαθηματικό μηχανισμό που λέγεται οπισθοδιάδοση (back-propagation) υπολογίζει ποια βάρη συνέβαλαν πιο πολύ στο λάθος. Κάνει μικρά «σπρωξίματα». Στα βάρη που οδήγησαν στη σωστή κατεύθυνση δίνει ένα μικρό συν (+). Στα βάρη που

τράβηξαν προς το λάθος δίνει ένα μικρό μείον (-). Το «μικρό» ρυθμίζεται από τον λεγόμενο ρυθμό μάθησης, ένα κουμπί που χρησιμοποιείται για να μην γκρεμιστεί το μοντέλο από απότομες αλλαγές. Ξαναδοκιμάζει με το ίδιο ή με νέο παράδειγμα. Με τα ελαφρώς αλλαγμένα βάρη, ξανακάνει πρόβλεψη. Εάν βελτιώθηκε, οι αλλαγές παγιώνονται· εάν όχι, τα βάρη σπρώχνονται λίγο ακόμη.

Έτσι, βήμα-βήμα, ο αλγόριθμος «συγχρονίζει» τα βάρη του, ώστε το συνολικό λάθος στο σετ εκπαίδευσης να μικραίνει. Με χιλιάδες τέτοιους μικρούς κύκλους, το μοντέλο «χτίζει» μνήμη για τα σωστά μοτίβα και ξεμαθαίνει το λάθος. Κάθε σπρώξιμο γίνεται προς την κατεύθυνση που μειώνει το λάθος (gradient descent). Γίνονται μικρά βήματα, ώστε να μην χαθεί σε μία «λακκούβα» σφάλματος. Πολλά παραδείγματα δίνονται για να γενικεύει και όχι να «παπαγαλίζει». Έτσι ο αλγόριθμος βελτιώνεται σταδιακά αλλά σταθερά, μέχρι να σταθεροποιήσει τα βάρη του σε σημεία που πετυχαίνουν υψηλή ακρίβεια στα παραδείγματα και ενδεχομένως σε νέα άγνωστα δεδομένα.

Εάν τα ιστορικά δεδομένα περιέχουν προκαταλήψεις (π.χ. πιο συχνές συλλήψεις σε συγκεκριμένες γειτονιές), το μοντέλο μαθαίνει και αναπαράγει την προκατάληψη. Για αυτό χρειάζεται νομικοτεχνικός και στατιστικός έλεγχος, ώστε το μάθημα να μην μετατραπεί σε άδικο στερεότυπο. Ειδικότερα, μετά τη μάθηση, το μοντέλο προβλέπει για νέες, άγνωστες περιπτώσεις. Βλέπει έναν καινούργιο φάκελο υπόθεσης, λαμβάνει μόνον τα δεδομένα (χωρίς το αποτέλεσμα) και το μοντέλο «θυμάται» τα μοτίβα που είχε μάθει, τα συνδυάζει, για να πει ποιο αποτέλεσμα είναι πιθανό. Εκτιμά ποιο είναι το πιθανότερο σενάριο, εάν ο κόσμος συνεχίσει να λειτουργεί όπως στα ιστορικά δείγματα που δέχθηκε. Είναι όπως ένας έμπειρος δικηγόρος που μελετά παλαιά δεδικασμένα, δεν ξέρει τι θα κάνει κάθε δικαστής, αλλά φτάνει σε μία εκτίμηση με βάση το παρελθόν.

Στη συντριπτική πλειονότητα των συστημάτων ML (μηχανικής μάθησης) αυτή η «τροφοδοσία», δηλαδή η εκπαίδευση με ιστορικά δεδομένα, γίνεται μία φορά, στο στάδιο του σχεδιασμού από την ομάδα ανάπτυξης. Ο τελικός χρήστης, όπως είναι λόγου χάριν οι δικαστές, παίρνει ένα έτοιμο «παγωμένο» μοντέλο και απλώς του δίνει νέες εισόδους (τα στοιχεία της υπόθεσης), για να πάρει το αποτέλεσμα (inference). Υπάρχουν και τρεις άλλες διαδρομές, στις οποίες ο χρήστης μπορεί άμεσα ή έμμεσα να «τροφοδοτήσει» ξανά το μοντέλο:

(α) Περιοδική επανεκπαίδευση

Ταιριάζει σε τράπεζες, σε ασφαλιστικές εταιρείες, σε οργανισμούς που βλέπουν σταδιακές αλλαγές στη συμπεριφορά των χρηστών ή στα κανονιστικά πλαίσια. Κάθε π.χ. έξι ή δώδεκα μήνες, μαζεύονται όλα τα νέα «κλειστά» περιστατικά (πραγματικές αποφάσεις, εξοφλημένα δάνεια κ.λπ.), φτιάχνεται εκ νέου «καθαρό» σετ εκπαίδευσης και το μοντέλο ξανατρέχει σε ασφαλές εργαστηριακό περιβάλλον. Μετά από έλεγχο επιδόσεων και μεροληψίας, εκδίδεται νέα έκδοση («v.2», «v.3» και ούτω καθεξής). Έτσι το νέο μοντέλο προσαρμόζεται σε κοινωνικές ή οικονομικές μεταβολές. Τα αποτελέσματα είναι ελέγξιμα αφού η μάθηση γίνεται εκτός παραγωγής. Χρειάζεται αυστηρό πρωτόκολλο δοκιμών και ελέγχου πριν η νέα έκδοση βγει προς χρήση. Τα πολύ αραιά διαστήματα επανεκπαίδευσης μπορεί να οδηγήσουν σε «γήρανση», ενώ τα υπερβολικά συχνά διαστήματα επανεκπαίδευσης μπορεί να αυξήσουν το κόστος και την αστάθεια.

(β) Λεπτορύθμιση για ειδική χρήση

Όταν, για παράδειγμα, χρειάζεται ένα ήδη εκπαιδευμένο γενικό μοντέλο (π.χ. LLM) να μιλά τη «γλώσσα» ενός κλάδου, λαμβάνεται το βασικό μοντέλο, τροφοδοτείται για λίγες ώρες ή ημέρες με μικρό, στοχευμένο σύνολο (π.χ. αποφάσεις ελληνικών διοικητικών δικαστηρίων) και προκύπτει προσαρμοσμένη έκδοση που καταλαβαίνει τους ειδικούς όρους, χωρίς να χρειαστεί επανεκπαίδευση από το μηδέν. Σε αυτήν την περίπτωση είναι πολύ γρήγορη η εξειδίκευση και σχετικά χαμηλό το κόστος. Ωστόσο υπάρχει ο κίνδυνος υπερ-εκπαίδευσης (over-fitting), εάν το τοπικό σετ είναι μικρό ή μεροληπτικό· το μοντέλο κολλάει σε στερεότυπα. Πρέπει να απομονώνονται τυχόν ευαίσθητα ή γενικά προσωπικά δεδομένα που το μοντέλο μπορεί να «θυμάται».

(γ) Συνεχής μάθηση

Ταιριάζει σε πλατφόρμες προτάσεων (Netflix, Spotify), διαφήμιση, chatbots εξυπηρέτησης. Κάθε νέα αλληλεπίδραση (κλικ, προτίμηση, απάντηση) ενημερώνει αυτόματα τα βάρη του μοντέλου σε πραγματικό χρόνο. Δεν υπάρχει «σαφής» έκδοση, το μοντέλο εξελίσσεται αδιάκοπα. Έτσι δίνονται πιο «φρέσκα» αποτελέσματα και υπάρχει ανταπόκριση σε τάσεις της στιγμής.

Σε αυτήν την περίπτωση το μοντέλο μεταβάλλεται διαρκώς από τις τρέχουσες αλληλεπιδράσεις. Τέτοια εκπαίδευση παρέχει μεν «φρέσκα» αποτελέσματα, αλλά παράλληλα δυσχεραίνει τον εξωτερικό έλεγχο και την αναπαραγωγή των αποτελεσμάτων. Ειδικότερα για τις δικαστικές χρήσεις ένα τέτοιο μοντέλο ενδεχομένως να συγκρούεται με τις αρχές της διαφάνειας και της λογοδοσίας. Σε αυτές τις περιπτώσεις είναι εξαιρετικά δύσκολος ο εξωτερικός έλεγχος, τα βάρη αλλάζουν διαρκώς και δεν μπορεί να αναπαραχθεί κανείς ένα αποτέλεσμα. Κατ' επέκταση υπάρχει το ρίσκο της ανεξέλεγκτης μεροληψίας ή της ολίσθησης (drift).

Στις δικαστικές εφαρμογές, όπως αναφέρθηκε, το μοντέλο της συνεχούς μάθησης ενδεχομένως συγκρούεται με τις αρχές της διαφάνειας και της λογοδοσίας. Οι αρχές της δεοντολογίας φαίνεται να τείνουν προς το «κλείδωμα» του μοντέλου, όταν αρχίσει η παραγωγική χρήση, ώστε το κάθε αποτέλεσμα να μπορεί να αναπαραχθεί και να ελεγχθεί. Εάν χρειαστεί βελτίωση, ακολουθούνται οι υπόλοιποι δρόμοι, σε ξεχωριστό περιβάλλον, με νέο κύκλο πιστοποίησης και ελέγχου πριν το μοντέλο βγει ξανά έτοιμο για χρήση. Οι δικαστές δεν τροφοδοτούν ξανά το μοντέλο, δίνουν τα δεδομένα της συγκεκριμένης υπόθεσης για να λάβουν πρόταση. Η μόνη περίπτωση να συμμετάσχουν στη μάθηση είναι έμμεσα, όταν τα τελικά αποτελέσματα των υποθέσεων αποθηκευτούν και χρησιμοποιηθούν αργότερα από την κεντρική ομάδα για νέο κύκλο επανεκπαίδευσης βάσει πρωτοκόλλου.

Μεροληψία των δεδομένων μπορεί να συμβεί και σε διάφορες άλλες περιπτώσεις. Κατά βάση ισχύει ότι τα εσφαλμένα ή μεροληπτικά δεδομένα εισόδου (που είναι η πρώτη ύλη) ισούνται με εσφαλμένες προβλέψεις εξόδου (garbage in = garbage out). Χρειάζεται εκπαίδευση – επαλήθευση – επανεκπαίδευση, δηλαδή ένας συνεχής κύκλος και όχι μία εφάπαξ διαδικασία. Η θεμιτή πορεία είναι η προσεκτική, αναλογική ενσωμάτωση της ΑΙ στη Δικαιοσύνη με ισχυρές δικλίδες διαφάνειας, ελέγχου και ανθρώπινης εποπτείας.

Υπάρχουν ορισμένες θεσμικές δικλίδες ασφαλείας που εστιάζουν στον έλεγχο της συστημικής μεροληψίας και σε αυτήν την παράγραφο εκτίθενται συνοπτικά:

(α) Οι έλεγχοι μεροληψίας πριν αλλά και μετά από τη θέση σε λειτουργία ενός μοντέλου, με συστηματική μέτρηση των δεικτών μεροληψίας από ειδικούς.

(β) Ο υποχρεωτικός χαρακτήρας της αποτίμησης των κινδύνων μεροληψίας, περιλαμβανομένων των κινδύνων για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

(γ) Η θέσπιση και ανάπτυξη των αρχών της «επεξηγησιμότητας» και της «αναπαραγωγιμότητας», στο πλαίσιο των οποίων να υφίστανται ως καθιερωμένες πρακτικές η τεκμηρίωση των εκδόσεων, τα ημερολόγια αλλαγών και η διασφάλισης της δυνατότητας επανάληψης του αποτελέσματος.

(δ) Ο αποκλεισμός ή η ελαχιστοποίηση των ευαίσθητων δεδομένων με την εισαγωγή της αρχής της αυστηρής διακυβέρνησης των δεδομένων και συγκεκριμένων μεθόδων ανωνυμοποίησής τους όπου απαιτείται.

(ε) Η εκπαίδευση των χρηστών (των δικαστών αλλά και του γραμματειακού προσωπικού που χειρίζεται το μοντέλο προς υποβοήθηση του δικαστικού έργου), κατά τρόπο ώστε να περιλαμβάνει τη συστηματική κατάρτιση στην ορθή χρήση, τα όρια και τις παγίδες των προβλέψεων.

(στ) Η σαφής θέση του ρόλου, ώστε η έμφαση να είναι στο γεγονός πως οι αλγοριθμικές προτάσεις δεν δεσμεύουν και ότι η δικανική κρίση πρέπει να παραμένει ανθρώπινη.

Αδιαφάνεια

Η πολυπλοκότητα των μεγάλων νευρωνικών δικτύων συνεπάγεται ότι ο τρόπος στάθμισης των παραμέτρων τους πρακτικά δεν ανάγεται σε κανόνες κατανοητούς ή κατανοήσιμους από τον άνθρωπο. Τα σημερινά «μηχανήματα» ΑΙ φέρουν εκατομμύρια παραμέτρους. Κάθε κύκλος μάθησης αναπροσαρμόζει αυτές τις παραμέτρους μέσω υπολογισμών που δεν είναι εφικτό να παρακολουθηθούν βήμα προς βήμα από ανθρώπινο νου. Όταν, λοιπόν, το σύστημα παράγει ένα αποτέλεσμα (λ.χ. προτείνει μία ποινή), κανείς δεν βλέπει ακριβώς τι διαμείφθηκε εντός του «μαύρου κουτιού».

Μπορεί να φανταστεί κανείς το εσωτερικό του δικτύου ως εκατομμύρια μικρούς «διακόπτες» (βάρη). Με κάθε νέο παράδειγμα, οι διακόπτες αυτοί μετακινούνται ανεπαίσθητα· δεν αλλάζει ένας και μόνον κανόνας αλλά τροποποιούνται ελάχιστα πολλοί κανόνες ταυτόχρονα. Μετά από χιλιάδες παραδείγματα το σύνολο των ρυθμίσεων γίνεται τόσο εκτεταμένο και περίπλοκο, ώστε δεν μπορεί να αποτυπωθεί σε μορφή «ανθρώπινου κειμένου». Είναι σαν να ρυθμίζονται ταυτόχρονα αναρίθμητα ποτενσιόμετρα σε έναν τεράστιο ενισχυτή, ακούμε τον ήχο αλλά δεν γνωρίζουμε ποιο κουμπί παρήγαγε ποιο αποτέλεσμα.

Πέρα από τη μεροληψία, που εξηγήθηκε προηγουμένως, προκύπτει συνδυαστικά η αδιαφάνεια, δηλαδή δεν υπάρχει «τυπωμένος κανόνας» ελέγξιμος στη νομολογία ή στη βιβλιοθήκη. Εξηγήσεις του τύπου «ο δείκτης με βάση το μοντέλο ήταν 0,73» δεν επαρκούν. Η δικανική απόφαση οφείλει να αιτιολογείται με νομικά και πραγματικά κριτήρια, όχι με επίκληση ενός «απόκρυφου» δείκτη. Χρειάζονται μεν εργαλεία διαφάνειας ωστόσο και αυτά δεν παρέχουν αιτιολογία, παρά μόνον ορισμένες ενδείξεις. Κατά μείζονα λόγο οι δικαστές δεν μεταβιβάζουν την ευθύνη, περιλαμβανομένης της ευθύνης της αιτιολόγησης.

Υπάρχουν ορισμένες ρυθμιστικές και πρακτικές δικλείδες που εστιάζουν στον έλεγχο της αδιαφάνειας:

(α) Η αρχή της επεξηγησιμότητας, δηλαδή η επιλογή μοντέλων ή υβριδικών μεθόδων που επιτρέπουν, τουλάχιστον μετά την έκδοση του αποτελέσματος, την παροχή αιτιολογικών εξηγήσεων (τι δεδομένα βάρυναν, πώς συνεκτιμήθηκαν οι παράμετροι, γιατί προκρίθηκε η συγκεκριμένη ερμηνεία).

(β) Η χρησιμοποίηση απλών δεικτών και η προτίμηση εργαλείων που αποδίδουν ανθρώπινα αναγνώσιμες συνεισφορές (π.χ. «προηγούμενες καταδίκες: +2 μονάδες»), ώστε να καθίσταται δυνατή η δικανική στάθμιση.

(γ) Η υποχρεωτική γνωστοποίηση της χρήσης ΑΙ με ρητή αναφορά στην απόφαση ότι χρησιμοποιήθηκε αλγόριθμος αλλά και του τρόπου με τον οποίο ελήφθη υπόψη (λ.χ. «ο δείκτης κινδύνου συνεκτιμήθηκε επικουρικά· η κρίση θεμελιώνεται κυρίως στα εξής πραγματικά περιστατικά...»).

(δ) Εργασία από ανεξάρτητα όργανα (π.χ. αρμόδιες Αρχές ή ειδικούς ελεγκτές συστημάτων ΑΙ), για τον έλεγχο των εργαλείων σε πραγματικές συνθήκες χρήσης και για την πιστοποίηση του βαθμού διαφάνειας και της απουσίας συστημικής μεροληψίας.

(ε) Δευτερογενής εποπτεία από ομάδα ειδικών που θα ελέγχει δειγματοληπτικά εάν οι προτάσεις του μοντέλου εμφανίζουν πρότυπα μεροληψίας· η σχετική «σφραγίδα» διαφάνειας ενισχύει την ασφάλεια δικαίου, τη λογοδοσία και την εμπιστοσύνη.

Διαρροή εμπιστευτικών δεδομένων (data leakage)

Κατά την εκπαίδευση, ή «βελτίωση» μεγάλων γλωσσικών μοντέλων μέσα σε δικαστικές υπηρεσίες, ελλοχεύει ο κίνδυνος να χρησιμοποιηθούν μη δημοσιοποιημένες δικογραφίες, ιατρικοί φάκελοι ή άλλα ευαίσθητα στοιχεία. Εάν η διαδικασία γίνεται σε υποδομές τρίτων (νέφος/cloud), τα δεδομένα εξέρχονται από το δίκτυο του δικαστηρίου, αυξάνοντας την πιθανότητα μη εξουσιοδοτημένης πρόσβασης ή αντιγραφής.

Όπως λέχθηκε ήδη, η «τροφοδοσία» του μοντέλου με πραγματικά έγγραφα (κατηγορητήρια, ιατροδικαστικές γνωματεύσεις, αποφάσεις κ.α.) το βοηθά να μάθει νομική ορολογία, δομές και συλλογισμούς. Τα εσωτερικά «βάρη» του προσαρμόζονται, ώστε να απαντά καλύτερα σε παρόμοια κείμενα στο μέλλον. Ο κίνδυνος όμως

κορυφώνεται στα σημεία μεταφοράς, αποθήκευσης και ενδεχόμενης επανεμφάνισης πληροφοριών.

Τα εξής αποτελούν σημεία κινδύνου:

(α) Μεταφορά εκτός δικτύου: αποστολή φακέλων σε διακομιστές του εξωτερικού μπορεί να εκθέσει μυστικά στοιχεία (π.χ. ονόματα πληροφοριοδοτών).

(β) Αποθήκευση σε κοινόχρηστους χώρους: εσφαλμένες ρυθμίσεις πρόσβασης σε αποθηκευτικούς χώρους του νέφους επιτρέπουν διαρροές (π.χ. ιατρικά δεδομένα, δεδομένα ανηλίκων).

(γ) Επανεμφάνιση περιεχομένου: εάν ένα γενικής χρήσης μοντέλο «εκπαιδευτεί» με εμπιστευτικό υλικό, μπορεί αργότερα να «αναπαράγει» αποσπάσματα σε τρίτους.

Ένα κανονιστικό τρίπτυχο προστασίας θα μπορούσε να είναι το εξής:

(α) Η σταθερή διακυβέρνηση των δεδομένων που περιλαμβάνει την πλήρη χαρτογράφηση των ροών (ποιος φάκελος, πού), τον έλεγχο της πρόσβασης βάσει του ρόλου (ο καθένας βλέπει μόνον ό,τι χρειάζεται) και την καταγραφή των συμβάντων (ποιος άνοιξε τι και πότε).

(β) Η κρυπτογράφηση παντού (καθ' οδόν, σε ηρεμία και σε αδράνεια), ώστε ακόμη και να κλαπεί το φυσικό μέσο, το περιεχόμενο να παραμένει ακατάληπτο χωρίς κλειδί.

(γ) Η τοπική εγκατάσταση, ώστε η φιλοξενία και η εκπαίδευση του μοντέλου να μπορεί να γίνεται εντός των υποδομών της δικαστικής υπηρεσίας. Συνακόλουθα η πρόσθετη «μάθηση» να εκτελείται αποκλειστικά σε ασφαλές δίκτυο.

Η υποθετική ασφαλής ροή:

- Ο διακομιστής του δικαστηρίου φιλοξενεί το βασικό μοντέλο (λ.χ. πολλών δισεκατομμυρίων παραμέτρων).
- Νέα υπόθεση (π.χ. ενδοοικογενειακή βία) καταχωρίζεται. Τα έγγραφα ανεβαίνουν σε κρυπτογραφημένο κοινόχρηστο χώρο με αυστηρά δικαιώματα πρόσβασης.
- Η τοπική προσαρμογή του μοντέλου εκτελείται για περιορισμένο χρόνο στο κέντρο δεδομένων του δικαστηρίου. Όλες οι ενέργειες (φόρτωση, εκκίνηση εκπαίδευσης) καταγράφονται.
- Ακολουθώς τα ευαίσθητα αρχεία μετακινούνται σε «ψυχρή» αποθήκη χωρίς πρόσβαση από το μοντέλο. Παραμένουν μόνον ανώνυμες διανυσματικές αποτυπώσεις.

Οι διανυσματικές αποτυπώσεις είναι σύνολα αριθμών που «κωδικοποιούν» λέξεις, παραγράφους ή έγγραφα σε μορφή αξιοποιήσιμη από το μοντέλο. Για να είναι ανώνυμες, αφαιρούνται/ψευδωνυμοποιούνται τα προσωπικά στοιχεία πριν από τη μετατροπή.

Μπορεί να εισαχθεί ελεγχόμενος «θόρυβος», ώστε να μην είναι δυνατή η ανακατασκευή του πρωτοτύπου. Αποθηκεύονται και μεταφέρονται κρυπτογραφημένα με δυνατότητα αναζήτησης χωρίς αποκρυπτογράφηση μέσω κατάλληλων τεχνικών. Έτσι καθίσταται δυνατή η «έξυπνη» αναζήτηση όμοιων αποφάσεων χωρίς έκθεση ονομάτων θυμάτων ή άλλων στοιχείων.

Στη βάση των ανωτέρω αναδύονται ορισμένες βασικές αρχές ορθής χρήσης και λογοδοσίας, που θα μπορούσαν να αποτελέσουν μέρος ενός κανονιστικού πλαισίου:

- (α) Το μοντέλο λειτουργεί επικουρικά · δεν υποκαθιστά τη δικανική κρίση.
- (β) Κάθε χρήση του εργαλείου πρέπει να δηλώνεται στον φάκελο/απόφαση (τι συνεκτιμήθηκε και πώς).
- (γ) Απαιτούνται έλεγχοι συμμόρφωσης και ασφάλειας σε τακτά διαστήματα καθώς και δοκιμές με εικονικά/ανωνυμοποιημένα σύνολα πριν από κάθε νέα έκδοση.
- (δ) Είναι αναγκαία η ελαχιστοποίηση των δεδομένων, ώστε να χρησιμοποιούνται μόνον τα απολύτως αναγκαία.
- (ε) Χρειάζεται ο διαχωρισμός των περιβαλλόντων, ώστε η ανάπτυξη και οι δοκιμές να γίνονται μεν εκτός παραγωγής αλλά και με σαφείς τις διαδικασίες προαγωγής των εκδόσεων.

Τεχνολογική εξάρτηση

Εύλογα ανακρίνει και το ζήτημα της τεχνολογικής εξάρτησης, η οποία έχει πολλές όψεις, από την υιοθέτηση του τρόπου σκέψης και της ορολογίας που ανήκουν σε έναν άλλο «κόσμο», μέχρι την πιο κρίσιμη διάσταση ότι η αγορά νομικής τεχνολογίας εμφανίζει υψηλή συγκέντρωση · λίγοι πάροχοι κατέχουν τις καίριες υποδομές και τα προεκπαιδευμένα συστήματα.

Μένοντας στη συγκέντρωση, όταν δημόσιες δικαστικές αρχές «δένονται» μακροπρόθεσμα σε κλειστά συστήματα, διακυβεύονται η οργανική ανεξαρτησία και η δυνατότητα μελλοντικής μετάβασης σε άλλον προμηθευτή. Η διαλειτουργικότητα περιορίζεται, τα δεδομένα αποθηκεύονται σε ιδιότυπες μορφές και το κόστος αλλαγής προμηθευτή εκτοξεύεται. Το δικαστικό σώμα οφείλει να λειτουργεί απαλλαγμένο από επιχειρηματικές εξαρτήσεις. Εάν ο μοναδικός πάροχος αυξήσει τιμές ή αλλάξει όρους, η διαπραγματευτική ισχύς του δικαστηρίου συρρικνώνεται. Η τεχνολογία εξελίσσεται ταχέως · όταν εμφανιστεί ασφαλέστερη ή αρτιότερη λύση, το δικαστήριο πρέπει να μπορεί να μεταβεί χωρίς να «ξανακτίσει» τα πάντα.

Μία ενδεχομένως δυνατή θεσμική απάντηση, για θωράκιση, που οδηγεί με τη σειρά της στη συμπλήρωση ενός προτεινόμενου κανονιστικού πλαισίου, είναι η εξής:

(α) Ένα σύστημα πιστοποίησης κατά τα πρότυπα του δικαίου της Ε.Ε., δηλαδή η υποχρεωτική συμμόρφωση και πιστοποίηση του σχετικού λογισμικού με διεθνή πρότυπα διακυβέρνησης και ασφάλειας και η θέση προϋπόθεσης ανεξάρτητου ελέγχου ποιότητας, ασφάλειας και διαλειτουργικότητας.

(β) Η χρησιμοποίηση ρητρών «ανοικτών προτύπων», δηλαδή στους δημόσιους διαγωνισμούς να τίθεται υποχρεωτικά όρος ότι τα συστήματα χρησιμοποιούν δημοσιευμένα, τεκμηριωμένα πρωτόκολλα και ανοικτές διεπαφές, ώστε να συνδέονται με άλλες εφαρμογές χωρίς εξαρτήσεις.

(γ) Η χρησιμοποίηση ρητρών «φορητότητας δεδομένων», δηλαδή η θεσμοθέτηση της υποχρέωσης του προμηθευτή μοντέλων ΑΙ για σκοπούς Δικαιοσύνης να παραδίδει όλα τα δεδομένα (δικογραφίες, ρυθμίσεις, παραμετροποιήσεις) σε κοινώς αποδεκτές, δομημένες και αναγνώσιμες μορφές, χωρίς δυσανάλογο κόστος, ώστε να είναι εφικτή η μεταφορά σε νέο πάροχο.

(δ) Η διασφάλιση του δικαιώματος εξόδου και της περιόδου μετάβασης με ρητή πρόβλεψη ότι σε λύση της σύμβασης, ο πάροχος υποχρεούται να συνδράμει στη μεταφορά, να τηρεί χρονοδιάγραμμα και να εξασφαλίζει τη συνέχεια της λειτουργίας.

Τα πρακτικά οφέλη από μια τέτοια προσέγγιση είναι τουλάχιστον ορατά: η προστασία του δημόσιου χρήματος, με την αποφυγή ακριβών κλειστών λύσεων που καταλήγουν να είναι «βαρίδια»· η ασφάλεια, με τη δυνατότητα αλλαγής παρόχου, η οποία πιέζει τους προμηθευτές να διατηρούν υψηλά επίπεδα ασφάλειας και ποιότητας· η καινοτομία, με τα ανοικτά πρότυπα, που επιτρέπουν την ευχερή ενσωμάτωση νεότερων εργαλείων στο μέλλον· και η διασφάλιση της κυριότητας των δεδομένων και της ελευθερίας της επιλογής.

Οι τέσσερις κίνδυνοι που προαναφέρθηκαν δεν είναι ούτε μοναδικοί ούτε ανεξάρτητοι· συνθέτουν ένα αλληλοτροφοδοτούμενο πλέγμα. Η ύπαρξη ενός «μαύρου κουτιού» ενισχύει όχι μόνον την πιθανότητα προκαταλήψεων, αλλά και τη δυσχέρεια εντοπισμού διαρροών. Η θεσμική απάντηση στους κινδύνους πρέπει να είναι συνολική, με εκ των προτέρων τεχνικές ασφαλείας (ελαχιστοποίηση και κρυπτογράφηση δεδομένων, τοπική εγκατάσταση, σαφή δικαιώματα πρόσβασης, καταγραφές), εκ των υστέρων ανεξάρτητο έλεγχο (τακτικές επιθεωρήσεις, δοκιμές σε πραγματικές συνθήκες, πιστοποίηση) και διαρκή ρυθμιστική εγρήγορση (επικαιροποίηση προτύπων, συμβάσεων και διαδικασιών). Μόνον έτσι διασφαλίζεται ότι η ΑΙ θα λειτουργήσει ως ενισχυτικός μοχλός της δικαστικής λειτουργίας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων και όχι ως παράγοντας υπονόμευσής τους.

Ανανοηματοδότηση κλασικών αξιών δεοντολογίας

Με τα όσα αναφέρθηκαν ήδη, διαφάνηκαν ορισμένες παράμετροι που θα μπορούσαν να πλαισιώσουν ένα ρυθμιστικό πλαίσιο. Πριν την περαιτέρω ενασχόληση όμως με αυτό το σημείο, το επόμενο βήμα είναι να εξηγηθεί πώς οι κίνδυνοι και οι θεσμικές λύσεις αντανakλώνται στην ισχύουσα δεοντολογία.

Οι παραδοσιακές αξίες ή ορισμένες εξ αυτών ή πτυχές τους δεν αλλάζουν · μεταφράζονται σε νέες, λειτουργικές υποχρεώσεις:

(α) Στην αμεροληψία ανακύπτει η έννοια της *αλγοριθμικής αμεροληψίας*. Εκτός από την προσωπική ουδετερότητα, απαιτείται έλεγχος για τη μεροληψία των συστημάτων.

(β) Στην ακεραιότητα δημιουργείται η παράμετρος της *ακεραιότητας των δεδομένων και των μοντέλων* (καθαρότητα πηγών, ιχνηλασιμότητα, πλήρεις καταγραφές).

(γ) Στην επάρκεια τίθεται θέμα *αλγοριθμικής επάρκειας* ή παιδείας όπου καθίσταται επιβεβλημένη η βασική κατανόηση της λειτουργίας και των περιορισμών της ΑΙ.

(δ) Στη διαφάνεια (επιμέρους ή αυτοτελής αρχή) καθίσταται αναγκαία η θέση και η ανάπτυξη της *αρχής της επεξηγησιμότητας* και της λογοδοσίας. Δηλαδή ότι πέρα από την ανθρώπινη αιτιολογία, απαιτούνται οι τεχνικές εξηγήσεις για το πώς προέκυψε η μηχανική εισήγηση.

Συνεπώς ο λόγος είναι συνολικά για την *ψηφιακή δικαστική δεοντολογία* (ευρύτερο κεφάλαιο που περιλαμβάνει και τη διαδικτυακή συμπεριφορά) ή ειδικότερα την *αλγοριθμική δεοντολογία*.

Με αφορμή την αναφορά βασικά στη διεύρυνση του δεοντολογικού πεδίου και εστιάζοντας λίγο συγκριτικά στη διαδικτυακή παρουσία και στην αλγοριθμική εποχή, παρατίθενται, στον πίνακα που ακολουθεί, κοινά σημεία και αξίες, για ευκολότερη κατανόηση.

Παράμετρος	Διαδικτυακή παρουσία	Αλγοριθμική εποχή	Σημείο τομής/ κοινές αξίες
Αμεροληψία	Δημόσιες τοποθετήσεις/«επιδοκμασίες», οικειότητα με διαδικούς ή συνηγόρους.	Μεροληπτικά σύνολα δεδομένων που «χρωματίζουν» το αποτέλεσμα · αδιαφανείς εισηγήσεις που δεν επιτρέπουν έλεγχο προκαταλήψεων.	Η αξία «να φαίνεται και να είναι αμερόληπτος/η» επεκτείνεται σε υποχρέωση ελέγχου μεροληψίας του συστήματος.
Ακεραιότητα	Διαρροή εμπιστευτικών στοιχείων σε ηλεκτρονική αλληλογραφία ή αποθηκευτικούς χώρους.	Εκπαίδευση με ακατάλληλα/νοθευμ ένα δεδομένα, παρεμβάσεις στον κώδικα ή στα «βάρη»	Ακεραιότητα δεδομένων και μοντέλου: καθαρή αλυσίδα δεδομένων, πλήρης ιχνηλασιμότητα

			και καταγραφή κάθε αλλαγής.
Επάρκεια/επιμέλεια	Τήρηση δικονομίας, κανόνων δημοσίευσης, βασικής διαδικτυακής δεοντολογίας.	Κατανόηση βασικών εννοιών ΑΙ (υπερεκπαίδευση, ανυπόστατες απαντήσεις, υπερεξάρτηση).	Αλγοριθμική παιδεία ως νέο σκέλος επαγγελματικής επιμόρφωσης.
Διαφάνεια & λογοδοσία	Πλήρως αιτιολογημένες αποφάσεις, παραπομπές σε νομολογία.	Επεξηγησιμότητα του τρόπου παραγωγής της μηχανικής εισήγησης.	Η ανθρώπινη αιτιολογία συμπληρώνεται από τεχνική τεκμηρίωση (δελτία μοντέλων, ίχνη ελέγχου).

Η είσοδος στην αλγοριθμική εποχή δεν ακυρώνει τους κινδύνους της διαδικτυακής παρουσίας· προσθέτει. Ένα μεροληπτικό κείμενο και ένα μεροληπτικό σύνολο δεδομένων πλήττουν σωρευτικά την εμπιστοσύνη. Ο «σκελετός» είναι ο ίδιος, οι ίδιες αρχές (αμεροληψία, ανεξαρτησία, ευπρέπεια κ.λπ.). Η τεχνολογία απλώς δημιουργεί νέα σημεία εφαρμογής τους.

Υπάρχουν επίσης αμοιβαίες επιρροές. Μία δικαστική ανάρτηση με στοιχεία συγκεκριμένης υπόθεσης μπορεί άθελα να «διαπλάσει» τις γνωστικές συνήθειες του ίδιου του συντάκτη (να λοιπόν μία ανθρώπινη «λεπτορύθμιση»), ενώ προκαταλήψεις που εντοπίζονται σε τεχνητά συστήματα μπορούν να μετατραπούν σε προσωπικές διαδικτυακές επιθέσεις κατά δικαστών. Διαμορφώνεται έτσι διπλός κύκλος αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στο διαδίκτυο και την πράξη.

Η ορθή απάντηση και πάλι δεν είναι η σιωπή, αλλά η προσεκτική επικαιροποίηση και διεύρυνση του δεοντολογικού πλαισίου· η αυστηρή ελαχιστοποίηση των δεδομένων· η ουδέτερη γλώσσα· η αποφυγή των αναφορών στα μοντέλα ΑΙ για τις εκκρεμείς υποθέσεις· και οι σαφείς θεσμικές κατευθυντήριες γραμμές για την υπεύθυνη επιλογή και χρήση των ψηφιακών εργαλείων.

Μία απεικόνιση που αντιπαραβάλλει την παραδοσιακή υποχρέωση με τη νέα πρακτική μπορεί να καταστήσει κατανοητό πως η μετάβαση στην ψηφιακή ή αλγοριθμική δεοντολογία μπορεί εν τέλει να μην είναι τόσο πολύπλοκο διάβημα:

Έννοια	Παραδοσιακή υποχρέωση	Νέα πρακτική εφαρμογή
Διαδικτυακή συμπεριφορά	Αποφυγή πολιτικών σχολίων · διατήρηση επαγγελματικού προφίλ.	Ίδιοι κανόνες σε πλατφόρμες συνεργασίας και κοινόχρηστους φακέλους όπου κυκλοφορεί υλικό εκπαίδευσης.
Διαχείριση δεδομένων	Απόρρητο δικογραφίας.	Χαρτογράφηση ροών («ποιος βλέπει τι» στη ροή εκπαίδευσης), πρόσβαση βάσει ρόλου, πλήρης καταγραφή συμβάντων.
Έλεγχος μεροληψίας	Τήρηση αμεροληψίας, αιτιολόγηση, κανόνες απόδειξης.	Περιοδικοί έλεγχοι μεροληψίας, ασκήσεις προσομοιωμένης επίθεσης με υποθετικές υποθέσεις.
Επεξηγησιμότητα	Αιτιολογημένη δικανική κρίση.	Δελτία τεκμηρίωσης μοντέλων και ίχνη ελέγχου που συνοδεύουν τη μηχανική εισήγηση.
Επιμόρφωση	Σεμινάρια δεοντολογίας και ασφάλειας πληροφοριών.	Σεμινάριο «ΑΙ για δικαστές» (ανυπόστατες απαντήσεις, ασφαλής διατύπωση ερωτημάτων, αποφυγή υπερεξάρτησης).

Καταληκτικά οι κίνδυνοι από το φυσικό, διαδικτυακό και αλγοριθμικό περιβάλλον είναι στρώματα των ίδιων δεοντολογικών υποχρεώσεων. Ο εκσυγχρονισμός των κανόνων δεν τους αντικαθιστά · τους επεκτείνει στις νέες τεχνολογικές ζώνες κινδύνου. Το κατάλληλο υβριδικό εγχειρίδιο είναι εκείνο που «μεταφράζει» τις παλιές αρχές σε χειροπιαστές ενέργειες για δεδομένα, μοντέλα και εργαλεία ΑΙ χωρίς να χάνει τη σαφήνεια που χρειάζεται ο/η μεμονωμένος/η δικαστής.

Διττή κατανομή ευθύνης

Πριν από τη διατύπωση συγκεκριμένων δυνητικών οδηγιών προς κάθε μεμονωμένο/η δικαστή, χρήζει διευκρίνισης η διττή κατανομή της ευθύνης στο αλγοριθμικό περιβάλλον. Η αλγοριθμική δεοντολογία δεν εξαντλείται στη συμπεριφορά του/της δικαστή κατά τη χρήση ενός εργαλείου· εκτείνεται στο στάδιο του σχεδιασμού του ανοίγοντας πεδίο διεπιστημονικής εργασίας. Απαιτείται συνεπώς χαρτογράφηση της πορείας από τη *δεοντολογία εκ του σχεδιασμού* (ethics-by-design) στη *δεοντολογία κατά την εφαρμογή* (ethics-by-practice)· πού αρχίζει και πού σταματά η ευθύνη κάθε εμπλεκόμενου.

Ένα ενδεχόμενο ρυθμιστικό πλαίσιο θα μπορούσε να τείνει σε διπλό φίλτρο προστασίας:

(α) Πριν από τη διάθεση στα δικαστήρια (στάδιο σχεδιασμού): Σε εκείνο το στάδιο αποτελεί ευθύνη του κατασκευαστή/παρόχου (π.χ. εταιρεία λογισμικού, ερευνητικός φορέας, δημόσια υπηρεσία Πληροφορικής) να ενσωματώνει πρότυπα και εγγυήσεις (π.χ. Κανονισμός της Ε.Ε. για την ΑΙ), να διασφαλίζει τη διαφάνεια και να προβαίνει σε τακτικές επανεκτιμήσεις του κινδύνου. Ο πυρήνας της ευθύνης είναι για ένα μοντέλο χωρίς προσβολές δικαιωμάτων, με πλήρη τεκμηρίωση της αρχιτεκτονικής του, με δεδομένα, δοκιμές και ελέγχους μεροληψίας και μηχανισμούς ασφάλειας και καταγραφών. Οι κινήσεις συμμόρφωσης είναι η χαρτογράφηση και ο καθαρισμός των δεδομένων, τα δελτία τεχνικής/ηθικής τεκμηρίωσης συστήματος, ο ανεξάρτητος έλεγχος πριν από τη διάθεση και περιοδικά και η κυκλική επανεκτίμηση των κινδύνων.

(β) Κατά τη χρήση στο δικαστήριο (στάδιο εφαρμογής): Σε εκείνο το στάδιο υφίσταται ευθύνη των δικαστών για επιμελή αξιολόγηση της εισήγησης, επίγνωση ορίων και διατήρηση της τελικής κρίσης. Ο πυρήνας της ευθύνης είναι η κατανόηση της λειτουργίας και των ορίων, ο έλεγχος της εισήγησης και η διατήρηση ανθρώπινης εποπτείας και της τελικής απόφασης. Οι κινήσεις συμμόρφωσης είναι ο κατάλογος ελέγχου ακρίβειας και μεροληψίας ανά υπόθεση, η καταγραφή του πότε/πώς χρησιμοποιήθηκε το εργαλείο, η απόρριψη ή διόρθωση όταν θίγεται η ατομικότητα του διαδικού και η ενημέρωση μέρους, εάν ζητηθεί, ότι τυχόν αξιοποιήθηκε η ΑΙ ως επικουρικό βοήθημα.

Ο συνδυασμός των δύο επιπέδων περιορίζει τον *κίνδυνο διάχυσης ευθυνών*. Υπάρχει η συνδυαστική αρχή ότι *ο προληπτικός έλεγχος του παρόχου δεν απαλλάσσει τον/τη δικαστή από τον έλεγχο κατά τη χρήση*. Αντίστροφα, ο/η δικαστής δεν μπορεί να θεραπεύσει εκ των υστέρων εσφαλμένο σχεδιασμό, αλλά φέρει την τελική ευθύνη για το αποτέλεσμα που προκύπτει από τη δική του/της επιλογή και στάθμιση. Τα δύο στάδια αλληλοσυμπληρώνονται και αποτρέπουν το «ουδείς υπεύθυνος».

Τα πιο κάτω είναι μερικά πρακτικά βήματα για την εισαγωγή ΑΙ, τα οποία θα αναφερθούν συνοπτικά και στη συνέχεια θα γίνει μία προσπάθεια να παρατεθεί ειδικότερη ανάλυση ενός προτεινόμενου πλαισίου ρύθμισης.

(α) Στάδιο σχεδιασμού (ευθύνη παρόχου/διοίκησης):

- Ρητές προδιαγραφές αμεροληψίας, ασφάλειας και διαφάνειας στη σύμβαση προμήθειας.

- Χαρτογράφηση ροών δεδομένων, ελαχιστοποίηση και τεκμηρίωση πηγών.
- Δελτίο τεκμηρίωσης συστήματος (εκπαίδευση, περιορισμοί, γνωστοί κίνδυνοι).
- Ανεξάρτητος έλεγχος πριν από τη διάθεση και ανά τακτά διαστήματα.
- Διαλειτουργικότητα και φορητότητα δεδομένων, ώστε να είναι εφικτή η αλλαγή παρόχου.

(β) Στάδιο χρήσης (ευθύνη δικαστή/μονάδας):

- Υιοθέτηση καταλόγου ελέγχου πριν από κάθε αξιοποίηση εισήγησης (πληρότητα στοιχείων, έλεγχος πιθανής μεροληψίας, συνάφεια με νομικό πλαίσιο).
- Καταγραφή στον φάκελο του πότε και πώς συνεκτιμήθηκε η εισήγηση.
- Ρητή διατήρηση της ανθρώπινης κρίσης · η εισήγηση έχει επικουρικό χαρακτήρα.
- Απόρριψη ή διόρθωση της εισήγησης όπου αφαιρείται η ατομικότητα του διαδικού ή παραβιάζονται δικαιώματα.
- Συνεχής επιμόρφωση σε θέματα αλγοριθμικής παιδείας (υπερεκπαίδευση, ανυπόστατες απαντήσεις, όρια χρήσης).

A. Πριν από τη χρήση (στάδιο σχεδιασμού)

Πριν από κάθε χρήση εργαλείου ΑΙ στη Δικαιοσύνη απαιτούνται σαφής σκοπός με ρητά όρια, αυστηρή επιλογή/ ανωνυμοποίηση/ καθαρισμός δεδομένων, τεκμηριωμένος έλεγχος μεροληψίας με προκαθορισμένα όρια και συχνότητες, πλήρης «φάκελος μοντέλου», ανεξάρτητος εξωτερικός έλεγχος και δεσμευτική συμβατική θωράκιση. Αυτά αποτελούν προϋπόθεση νομιμότητας, διαφάνειας και προστασίας δικαιωμάτων.

1. Σαφής και περιοριστικός σκοπός

1.1. Ο σκοπός του συστήματος πρέπει να ορίζεται ρητώς και περιοριστικά. Ο ορισμός αυτός λειτουργεί ως «άγκυρα» για όλες τις επιμέρους ρυθμίσεις (επιτρεπόμενα δεδομένα, κύκλος χρηστών, χρονικά/λειτουργικά όρια, έλεγχος μεροληψίας). Ασαφής ή υπερβολικά γενικός σκοπός καθιστά ανεπαρκή κάθε επόμενο έλεγχο.

1.2. Η δήλωση σκοπού θα πρέπει να έχει ως ελάχιστο περιεχόμενο τα εξής:

α) Τι ακριβώς εκτελεί το σύστημα.

β) Τι δεν εκτελεί (ρητός αρνητικός κατάλογος).

γ) Σε ποιες δικονομικές φάσεις επιτρέπεται η χρήση (π.χ. μόνο μετά τη διαπίστωση ενοχής, όχι προδικαστικά).

δ) Ποιοι είναι οι εξουσιοδοτημένοι χρήστες (π.χ. δικαστές, όχι γραμματείς).

ε) Ποια δεδομένα δύνανται να δεχθεί (μόνον ανωνυμοποιημένα, χωρίς ευαίσθητα ή στοιχεία ανηλίκων).

στ) Πώς αποτιμάται η επιτυχία (2–3 απλοί δείκτες).

ζ) Πότε παύει άμεσα η χρήση (κόκκινες γραμμές/συνθήκες παύσης).

1.3. Θα πρέπει να δίνονται παραδείγματα εντός/εκτός σκοπού

Εντός: π.χ. *«Πρότεινε ενδεικτικό εύρος ποινής για κλοπή χωρίς βία με ομολογία»*

Εκτός: π.χ. *«Εκτίμησε αν ο κατηγορούμενος ψεύδεται»* (απαγορευμένο)

1.4. Ο έλεγχος της ορθότητας του σκοπού θα πρέπει να περιλαμβάνει τα εξής:

α) Αναγκαιότητα: μήπως ο ίδιος στόχος επιτυγχάνεται χωρίς ΑΙ;

β) Όρια: αποτρέπεται η παρεξήγηση, π.χ. ότι το σύστημα αποφασίζει ενοχή; Εάν όχι, αναδιατύπωση του *«Δεν εκτελεί...»*

γ) Ευθυγράμμιση: Συμβατότητα με τις δικονομικές φάσεις και την ισχύουσα πρακτική.

1.5. Κατά τη διατύπωση του σκοπού, θα πρέπει να αποφευχθούν ασαφείς διατυπώσεις (π.χ. *«βοηθά στη δικαστική κρίση»*) και να χρησιμοποιούνται συγκεκριμένα ρήματα (π.χ. *«προτείνει εύρος ποινής»*, *«εκτιμά χρόνο»*). Κάθε νέα χρήση απαιτεί νέα έγκριση και νέα εκτίμηση κινδύνου. Η πλήρης διατύπωση του σκοπού τηρείται σε εσωτερικό αποθετήριο· επιπρόσθετα, δημοσιεύεται σύντομη περίληψη για λόγους διαφάνειας.

2. Επιλογή, ανωνυμοποίηση και καθαρισμός δεδομένων

2.1. Χρησιμοποιούνται μόνον ανωνυμοποιημένες αποφάσεις, χωρίς προσωπικά ή ευαίσθητα στοιχεία, κατά προτίμηση πρόσφατες (π.χ. τελευταίας πενταετίας). Τηρείται ημερολόγιο αλλαγών (ποιος αφαίρεσε τι και γιατί). Ο στόχος είναι το ελάχιστο αναγκαίο περιεχόμενο, η μη δυνατότητα ταυτοποίησης ούτε άμεσα ούτε από τα συμφραζόμενα και τα δεδομένα να είναι καθαρά, συνεπή και πρόσφατα.

2.2. Ως κριτήρια επιλογής, χρησιμοποιούνται τα εξής:

α) Σχετικότητα: μόνον υποθέσεις που υπηρετούν τον δεδομένο σκοπό (π.χ. επιμέτρηση ποινής, όχι ζητήματα ενοχής).

β) Χρονικότητα: προτιμώνται πρόσφατες αποφάσεις.

γ) Στάδιο: κατά κανόνα τελεσίδικες.

Κατ' εξαίρεση, αφαιρούνται υποθέσεις με ανηλίκους ή με ευαίσθητα στοιχεία (υγεία, θρησκεία, πολιτικές απόψεις, σεξουαλική ζωή), εκτός εάν η χρήση είναι απολύτως αναγκαία και υπάρχει ρητή άδεια. Διατηρείται ισορροπία · αποφεύγονται «ακραίες» περιπτώσεις ως αντιπροσωπευτικό δείγμα.

2.3. Για την ανωνυμοποίηση, ακολουθούνται τα πιο κάτω βήματα:

α) Αφαίρεση άμεσων ταυτοποιητικών (ονόματα, διευθύνσεις, τηλέφωνα, αριθμοί εγγράφων, πινακίδες, πρόσωπα/υπογραφές/σφραγίδες).

β) Αραίωση έμμεσων ταυτοποιητικών: ηλικίες σε ομάδες, ημερομηνίες σε μήνα/έτος ή μόνο έτος, τοποθεσία σε ευρύτερο επίπεδο, επαγγέλματα σε γενικές κατηγορίες.

γ) Αφαίρεση σπάνιων λεπτομερειών που «δείχνουν» πρόσωπο.

δ) Ουδέτερη γλωσσική περιγραφή γεγονότων (χωρίς χαρακτηρισμούς προσώπων).

ε) Έλεγχος επαναταυτοποίησης: «Μπορεί κάποιος που γνωρίζει την υπόθεση να την αναγνωρίσει από τον συνδυασμό στοιχείων;» Εάν ναι, περαιτέρω αφαίρεση.

2.4. Για τον καθαρισμός της ποιότητας των δεδομένων, γίνεται εντοπισμός και αφαίρεση των διπλοτύπων, χρησιμοποιείται ενιαία ονοματολογία κατηγοριών, διατηρείται ομοιομορφία των μονάδων (μήνες, ευρώ κ.λπ.), γίνονται λογικοί έλεγχοι ακολουθίας/εύρους και χειρισμός των κενών/ακραίων τιμών με ρητούς κανόνες («άγνωστο» / «μη διαθέσιμο»).

2.5. Διατηρείται ημερολόγιο αλλαγών, απλό αρχείο που να περιέχει αναφορές στην ημερομηνία, στην υπόθεση, στην ενέργεια, στο τι αφαιρέθηκε/άλλαξε, στο άτομο που είναι υπεύθυνο και στον λόγο.

2.6. Επιδιώκεται δεύτερος έλεγχος, όπου κάθε παρτίδα δεδομένων ελέγχεται από δεύτερο πρόσωπο πριν από τη χρήση.

2.7. Γίνεται δοκιμή επαναταυτοποίησης, όπου άλλο πρόσωπο, εκτός της ομάδας καθαρισμού, επιχειρεί αναγνώριση. Εάν είναι εύκολη, η ανωνυμοποίηση δεν επαρκεί.

Παράδειγμα ανωνυμοποιημένης καταχώρισης πριν/μετά:

Πριν: «Η Μ.Π., 34 ετών, ιατρός στη Λάρνακα, διευθύνουσα σε ιδιωτική κλινική... 12/02/2023...»

Μετά: «Κατηγορούμενος/η Α, ηλικία 30–39, κατηγορία: ανώτερο στέλεχος υγείας, τόπος: δεν καταχωρείται, έτος: 2023...»

- 2.8. Το ελάχιστο αναγκαίο σύνολο πεδίων περιλαμβάνει τον εσωτερικό κωδικό, τη νομική κατηγορία και ουδέτερη περίληψη των πραγματικών περιστατικών, το στάδιο και την έκβαση, τους παράγοντες επιμέτρησης (ναι/όχι), την ποινή/διάρκεια και τυχόν χρηματικό ποσό και το έτος της απόφασης.
 - 2.9. Δεν επιτρέπεται η καταχώριση φωτογραφιών, υπογραφών, σφραγίδων, αποσπασμάτων ιατρικών φακέλων, συνδυασμών που οδηγούν εύκολα σε αναγνώριση, ούτε προσωπικών κρίσεων περί αξιοπιστίας.
 - 2.10. Όπου υφίσταται αμφιβολία, δεν καταχωρίζεται το πεδίο. Προκρίνεται η προστασία.
3. Έλεγχος μεροληψίας πριν από τη χρήση
- 3.1. Γίνεται έλεγχος μεροληψίας πριν από τη χρήση. Ο σκοπός είναι να διασφαλισθεί ότι οι προτάσεις δεν διαφοροποιούνται αδικαιολόγητα όταν μεταβάλλεται μόνον ένα χαρακτηριστικό (π.χ. φύλο, ηλικιακή ομάδα, εθνική προέλευση), χωρίς μεταβολή των ουσιωδών παραγόντων (βία, ζημία, υποτροπή κ.λπ.).
 - 3.2. Θα πρέπει να υφίσταται ορισμός των «όμοιων υποθέσεων», π.χ. ίδιο αδίκημα και βαθμός σοβαρότητας (π.χ. κλοπή χωρίς βία), ίδια δικονομική στάση (ομολογία/μη ομολογία), ίδιο ιστορικό (πρώτη καταδίκη/υποτροπή), παρόμοια ζημία, ίδια φάση διαδικασίας.
 - 3.3. Θα πρέπει να υφίστανται δείκτες μέτρησης (ενδεικτικοί), π.χ. μέση/διάμεση προτεινόμενη ποινή ανά ομάδα, ποσοστό προτάσεων άμεσης φυλάκισης, ποσοστό «υψηλών» προτάσεων (άνω ορισμένου ορίου), σταθερότητα στον χρόνο.
 - 3.4. Επίσης θα πρέπει να υφίστανται όρια συναγερμού (ενδεικτικά), π.χ. διαφορά στη μέση προτεινόμενη ποινή $> 10\%$ ή $> 2-3$ μήνες σε όμοιες υποθέσεις· διαφορά στο ποσοστό άμεσης φυλάκισης $> 5-10$ ποσοστιαίες μονάδες· επανάληψη της διαφοράς σε δύο συνεχόμενους ελέγχους. Τα ακριβή όρια τίθενται προκαταβολικά.
 - 3.5. Γίνονται δοκιμές «με κλειστά στοιχεία» όπου χρησιμοποιούνται σύνθετα ζεύγη όμοιων περιγραφών με μεταβολή ενός μόνον χαρακτηριστικού· ουσιώδους μεταβολή του αποτελέσματος αποτελεί ένδειξη μεροληψίας.
 - 3.6. Πιθανές εστίες μεροληψίας θα πρέπει να θεραπεύονται.
 - α) Στα δεδομένα, σε περίπτωση ανισόρροπης εκπροσώπησης, θα πρέπει να υπάρχει βελτίωση του δείγματος.

β) Στην εκπαίδευση του εργαλείου, σε περίπτωση αναπαραγωγή παλαιών προτύπων, θα πρέπει να γίνεται επανεκπαίδευση με διορθωμένο υλικό.

γ) Στη χρήση, σε περίπτωση που υπάρχουν άνισα εισαγόμενα στοιχεία ανά ομάδα, θα πρέπει να δημιουργηθούν τυποποιημένα, ελάχιστα και ίδια πεδία για όλους.

δ) Στην ερμηνεία, σε περίπτωση που υπάρχει προκατάληψη του χρήστη, θα πρέπει να γίνεται δεύτερος έλεγχος και γραπτή αιτιολόγηση σε αποκλίσεις.

3.7. Όταν εντοπίζεται πρόβλημα, παύει η χρήση στο συγκεκριμένο πεδίο και γίνεται εντοπισμός της αιτίας (δεδομένα/εκπαίδευση/χρήση/ερμηνεία). Στη συνέχεια, γίνεται διόρθωση, επαναμέτρηση με ίδια κριτήρια και καταγραφή των ενεργειών, των υπευθύνων και του χρόνου άρσης της παύσης.

3.8. Θα πρέπει να καθορίζονται η συχνότητα και οι ρόλοι, να γίνεται επαναληπτικός έλεγχος ανά εξάμηνο ή συχνότερα εάν υπάρξει ουσιώδης μεταβολή και να ορίζεται υπεύθυνος ελέγχου μεροληψίας και δεύτερος ελεγκτής.

Παράδειγμα: Κατά τον έλεγχο μεροληψίας εξετάστηκε δείγμα πεντακοσίων υποθέσεων κλοπής χωρίς άσκηση βίας, με κοινά χαρακτηριστικά την πρώτη καταδίκη, τη μικρή περιουσιακή βλάβη και την ομολογία. Το σύστημα πρότεινε για την Ομάδα Α μέση ποινή φυλάκισης οκτώ μηνών, ενώ για την Ομάδα Β δέκα μηνών, ήτοι αύξηση κατά είκοσι πέντε τοις εκατό. Ως προς τη σύσταση για άμεση έκτιση, τα ποσοστά ανήλθαν σε σαράντα τοις εκατό για την Ομάδα Α και πενήντα δύο τοις εκατό για την Ομάδα Β, με διαφορά δώδεκα ποσοστιαίων μονάδων. Οι αποκλίσεις αυτές, σε ομοειδείς υποθέσεις, συνιστούν ένδειξη αδικαιολόγητης διαφοροποίησης· ως εκ τούτου, γίνεται άμεση παύση της χρήσης του εργαλείου στο συγκεκριμένο πεδίο, έλεγχος του δείγματος, ανανέωση και συμπλήρωση των δεδομένων και επανέλεγχος πριν από τυχόν επανέναρξη.

4. Πλήρης τεκμηρίωση («φάκελος μοντέλου»)

4.1. Για σκοπούς πλήρους τεκμηρίωσης, καταρτίζεται ενιαίος φάκελος. Ο φάκελος διατίθεται στο εσωτερικό δίκτυο. Άγραφες διαδικασίες λογίζονται ως μη γενόμενες.

4.2. Ο φάκελος μοντέλου περιέχει τουλάχιστον τα εξής:

α) Σύνοψη μισής σελίδας (τι κάνει/δεν κάνει, στάδιο, χρήστες).

β) Πλήρη δήλωση σκοπού και ορίων.

γ) Πηγές δεδομένων και χρονικό εύρος.

δ) Κανόνες ανωνυμοποίησης/καθαρισμού και ποιότητας.

ε) Ελέγχους μεροληψίας (ορισμοί, δείκτες, όρια, συχνότητα, ευρήματα).

στ) Επιδόσεις και περιορισμούς, παραδείγματα ορθής/μη ορθής χρήσης.

ζ) Οδηγό χρήσης μίας σελίδας (εισαγόμενα πεδία, ανάγνωση αποτελέσματος, σημεία παύσης).

η) Ρόλους/ευθύνες και στοιχεία επικοινωνίας.

θ) Διαδικασία σφάλματος/ένστασης και παύσης χρήσης.

ι) Ημερολόγιο αλλαγών (ημερομηνία, τι άλλαξε, λόγος, έγκριση).

ια) Συχνές ερωτήσεις με 3–5 πραγματικά σενάρια.

ιβ) Παραρτήματα: πρότυπα εντύπων, ορολογία σε απλά ελληνικά.

- 4.3. Ο φάκελος τηρείται σε ψηφιακή μορφή, σε κοινόχρηστο αλλά προστατευμένο χώρο. Τροποποιείται μόνον από ορισμένους υπευθύνους και λαμβάνει αύξοντα αριθμό έκδοσης. Ελέγχεται ως προς σαφήνεια και τη συντομία, επικαιροποιείται κατ' ελάχιστο ανά εξάμηνο ή με κάθε ουσιώδη αλλαγή και συνοδεύεται από πίνακα περιεχομένων.

Παραδείγματα διατυπώσεων:

Γνωστοί κίνδυνοι: «Υπάρχει δυσχέρεια σε σπάνιους συνδυασμούς στοιχείων · απαιτείται πρόσθετος έλεγχος»

Όρια χρήσης: «Δεν χρησιμοποιείται για ερωτήματα ενοχής/αθωότητας ή αξιολόγηση αξιοπιστίας μαρτύρων · απαγορεύεται σε υποθέσεις ανηλίκων ή με ευαίσθητα δεδομένα υγείας»

Κόκκινες γραμμές: «Σε περίπτωση που εντοπιστεί σταθερή απόκλιση μεταξύ ομάδων σε όμοιες υποθέσεις ή σφάλματα υπολογισμών, απαιτείται άμεση παύση έως τη διόρθωση»

5. Εξωτερικός έλεγχος

- 5.1. Ανεξάρτητη ομάδα (π.χ. πανεπιστημιακός/ερευνητικός φορέας) διενεργεί έλεγχο και υποβάλλει έκθεση με συμπεράσματα και προτάσεις.
- 5.2. Το πεδίο ελέγχου περιλαμβάνει τον σκοπό και τα όρια, τα δεδομένα (επιλογή, ανωνυμοποίηση, ποιότητα), τη μεροληψία (ορισμοί, δείκτες, όρια, ευρήματα), την τεκμηρίωση (πληρότητα φακέλου, ημερολόγιο αλλαγών, ρόλοι, διαδικασίες παύσης), την ασφάλεια και την πρόσβαση (φορείς πρόσβασης, αποθήκευση, εντός υποδομών δικαστηρίου).

- 5.3. Η διαδικασία ελέγχου έχει ως εξής: Γίνεται έλεγχος της πραγματικής χρήσης με δείγμα υποθέσεων. Εξετάζεται η ανεξαρτησίας των ελεγκτών και γίνεται δήλωση μη σύγκρουσης συμφερόντων. Ορίζονται επικεφαλής και δεύτερος ελεγκτής. Καθορίζεται η εντολή ελέγχου με το αντικείμενο, τα κριτήρια και τον χρόνο. Δίδεται πρόσβαση στον φάκελο μοντέλου, τα ανωνυμοποιημένα δείγματα και τα πρακτικά ελέγχων. Γίνονται δοκιμές επαναληψιμότητας, σύγκρισης ομάδων, αντοχής και εσφαλμένης χρήσης. Πραγματοποιούνται σύντομες συνεντεύξεις χρηστών. Καταρτίζεται η τελική έκθεση με τα συμπεράσματα, τις προτάσεις και τα χρονοδιάγραμμα διορθώσεων.
- 5.4. Παραδοτέα είναι η κύρια έκθεση προς τη δικαστική υπηρεσία, μαζί με σύνοψη δύο σελίδων («τι αλλάζει από αύριο»), τα παράρτημα των αποδείξεων και το σχέδιο διορθώσεων (π.χ. 30-60-90 ημέρες). Η κλίμακα αξιολόγησης αναφέρεται σε επιτυχή (μικρές παρατηρήσεις), υπό όρους (διορθώσεις και επανέλεγχος), ανεπιτυχή (παύση έως επανέλεγχο). Ορίζεται ή προβλέπεται άμεση παύση σε σοβαρή διαρροή ταυτότητας, συστηματική μεροληψία σε όμοιες υποθέσεις ή σφάλματα υπολογισμών. Προβλέπεται τακτικός επανέλεγχος τουλάχιστον ετησίως· έκτακτος όταν τροποποιείται ουσιωδώς το εργαλείο, συμβαίνει περιστατικό ασφάλειας ή εντοπίζεται σταθερή απόκλιση. Οι ελεγκτές βλέπουν μόνον τα απολύτως αναγκαία, εντός των υποδομών του δικαστηρίου, με υποχρέωση εμπιστευτικότητας και πλήρες ίχνος ελέγχου.
6. Συμβατικοί όροι και όροι ασφάλειας
- 6.1. Η σύμβαση με τον προμηθευτή περιλαμβάνει ρήτρες διαλειτουργικότητας (ανοικτά πρότυπα), ισχυρή κρυπτογράφηση και ρητό όρο ότι τα δικαστικά δεδομένα παραμένουν σε υποδομές του δικαστηρίου. Συνοδεύεται από παράρτημα νομικών και όρων ασφάλειας. Σκοπός είναι η διασφάλιση της κυριότητας και του ελέγχου των δεδομένων από το δικαστήριο, η παροχή εγγυήσεων ασφάλειας, εχεμύθειας, διαθεσιμότητας και λογοδοσίας, αλλά και ένα σαφές σχέδιο εξόδου.
- 6.2. Βασικές ρήτρες ενδεικτικά είναι οι ακόλουθες:
- α) Τόπος αποθήκευσης/επεξεργασίας: αποκλειστικά σε εξοπλισμό του δικαστηρίου· απαγόρευση διαβίβασης.
 - β) Σκοπός επεξεργασίας: απαγόρευση κάθε άλλης χρήσης.
 - γ) Διεπαφές/συμβατότητα: ανοικτά, δημοσιευμένα πρότυπα με πλήρη τεκμηρίωση χωρίς πρόσθετη χρέωση.
 - δ) Κρυπτογράφηση/κλειδιά: προστασία σε μεταφορά και αποθήκευση· έλεγχος κλειδιών από το δικαστήριο.
 - ε) Έλεγχος πρόσβασης/ίχνος: ατομικοί λογαριασμοί, καταγραφή κάθε ενέργειας για ορισμένο χρόνο.

στ) Έλεγχοι ασφάλειας από τρίτους: ετήσιοι έλεγχοι και δοκιμές διείσδυσης με παραδοτέα και προθεσμίες διορθώσεων.

ζ) Δικαίωμα επιθεώρησης: έλεγχοι συμμόρφωσης από το δικαστήριο.

η) Ειδοποίηση περιστατικών: εντός 24 ωρών με περιγραφή, έκταση, μέτρα και σχέδιο αποκατάστασης.

θ) Συνέχιση λειτουργίας/ανάκτηση: αντίγραφα ασφαλείας εντός δικαιοδοσίας · ανεκτή απώλεια και χρόνος αποκατάστασης να είναι καθορισμένα.

ι) Επίπεδα υπηρεσίας/υποστήριξη: χρόνοι απόκρισης/αποκατάστασης, ώρες υποστήριξης, προγραμματισμένες διακοπές.

ια) Διαδικασία αλλαγών: καμία ουσιώδης μεταβολή χωρίς προγενέστερη έγκριση · δυνατότητα «παγώματος» της έκδοσης.

ιβ) Υπεργολάβοι: απαγορευμένοι χωρίς προγενέστερη έγκριση · ίδιοι όροι/ευθύνες.

ιγ) Λήξη-έξοδος: επιστροφή δεδομένων σε αναγνώσιμη μορφή και πιστοποιημένη καταστροφή αντιγράφων · παράδοση τεκμηρίωσης για ομαλή μετάβαση.

ιδ) Ευθύνη/αποζημίωση: ρητή ευθύνη προμηθευτή για παραβιάσεις από τον ίδιο/υπεργολάβους · ελάχιστη ασφαλιστική κάλυψη.

ιε) Εκπαίδευση/εχεμύθεια προσωπικού προμηθευτή: συμβατικές δεσμεύσεις και τακτική επιμόρφωση.

6.3. Σε Παράρτημα «Νομικοί και όροι ασφάλειας» θα πρέπει να περιέχονται η περιγραφή ρόλων (υπεύθυνος επεξεργασίας: δικαστήριο / εκτελών: προμηθευτής), ο πίνακας ροής δεδομένων, οι κανόνες κρυπτογράφησης/φύλαξης κλειδίων, η πολιτική αντιγράφων και δοκιμών ανάκτησης, η διαδικασία συμβάντων ασφάλειας (στάδια/προθεσμίες/υπεύθυνοι), το πρόγραμμα ελέγχων (σάρωση ευπαθειών τριμηνιαίως, έλεγχοι διείσδυσης ετησίως) και τα έντυπα αναφοράς/αλλαγών/παραλαβής-παράδοσης.

6.4. Καταρτίζεται σύντομη λίστα ελέγχου πριν την υπογραφή, στην οποία ελέγχονται τα ακόλουθα:

- Πού βρίσκονται φυσικά τα δεδομένα;
- Ποιος ελέγχει τα κρυπτογραφικά κλειδιά;
- Υφίσταται δυνατότητα πρόσβασης του προμηθευτή εκτός δικαστηρίου (όχι);

- Υπάρχει διαδικασία άμεσης παύσης σε κίνδυνο;
- Δικαίωμα ελέγχου και πρόσβαση στα πορίσματα;
- Ρητοί χρόνοι αποκατάστασης/ανεκτή απώλεια;
- Δεσμευτική ρήτρα αποζημίωσης;
- Γραπτό σχέδιο εξόδου και καταστροφής αντιγράφων κατά τη λήξη;

B. Κατά τη χρήση

Το παρόν στάδιο αφορά τους χρήστες του συστήματος, ιδίως τους δικαστές. Η ΑΙ αποτελεί επικουρικό βοήθημα και δεν υποκαθιστά τη δικαστική κρίση. Η ΑΙ είναι χρήσιμο επικουρικό μέσο μόνον όταν υπηρετεί μετρήσιμη ανάγκη, με φειδωλή εισαγωγή δεδομένων, αυστηρό έλεγχο αντιστοιχίας με τον φάκελο, ρητή καταγραφή της ανθρώπινης κρίσης, λειτουργικούς μηχανισμούς παύσης/διόρθωσης και διαρκή επανεξέταση. Η τελική ευθύνη της απόφασης παραμένει ακέραια στον/στη δικαστή.

1. Κανόνας αναγκαιότητας

- 1.1. Η ΑΙ χρησιμοποιείται μόνον όταν παρέχει ουσιώδες πρόσθετο όφελος που δεν επιτυγχάνεται ευχερώς με τους ισχύοντες κανόνες δικαίου, τη νομολογία, τους πίνακες/οδηγίες και την ίδια τη δικαστική στάθμιση. Συνεπώς προ της χρήσης απαντώνται ρητά τα ακόλουθα ερωτήματα:

α) Μπορεί το ζήτημα να λυθεί με τα συνήθη μέσα; Εάν ναι, δεν γίνεται χρήση.

β) Προστίθεται ουσιώδης αξία (π.χ. σύγκριση μεγάλου όγκου ομοειδών αποφάσεων, εκτίμηση χρόνου εκδίκασης με πολλούς παραμέτρους); Εάν όχι, δεν γίνεται χρήση.

γ) Υφίσταται κίνδυνος να αλλοιωθεί η ανεπηρέαστη κρίση μου; Εάν ναι, δεν γίνεται χρήση.

- 1.2. Ενδεικτικά, δεν απαιτείται ΑΙ για τα εξής: Υπολογισμό προθεσμιών που προκύπτουν ευθέως από τον νόμο · επιμέτρηση σε απλή, τυπική υπόθεση με σαφή νομολογιακή κατεύθυνση · ερωτήματα που απαντώνται από επίσημους πίνακες/εγκυκλίους.

- 1.3. Ενδεικτικά, επιτρέπεται με φειδώ η χρήση ΑΙ για τα εξής: Υπόθεση μέσης δυσκολίας χωρίς καθαρό νομολογιακό εύρος, όπου απαιτείται εικόνα από πολλές παραπλήσιες αποφάσεις · εκτίμηση χρόνου εκδίκασης όταν συνυπολογίζονται πολλοί αντικειμενικοί παράγοντες.

- 1.4. Απαγορεύεται η χρήση ΑΙ για τα ακόλουθα: Ζητήματα ενοχής/αθωότητας ή αξιοπιστίας προσώπων · υποθέσεις ανηλίκων ή με ευαίσθητα δεδομένα υγείας · οποιαδήποτε χρήση εκτός του δεδηλωμένου σκοπού του εργαλείου.
 - 1.5. Ως συμπληρωματικά κριτήρια αναγκαιότητας, λαμβάνονται υπόψη η πολυπλοκότητα του φακέλου, ο όγκος αναγκαίων συγκρίσεων, η ανάγκη χρονικής πρόβλεψης και τυχόν αστάθεια πρακτικής. Η πίεση του χρόνου ή η απλή περιέργεια δεν συνιστούν λόγο χρήσης.
 - 1.6. Σε περίπτωση εύλογης αμφιβολίας για την αναγκαιότητα χρήσης ΑΙ, αποφεύγεται η χρήση της. Η ΑΙ συμπληρώνει, δεν αντικαθιστά τη δικαστική κρίση.
2. Ο κανόνας των ελάχιστων αναγκαίων δεδομένων, της γενίκευσης και της ουδετεροποίησης
 - 2.1. Για σκοπούς χρήσης, γίνεται εισαγωγή μόνον των απολύτως αναγκαίων στοιχείων, εκ των όσων απαιτούνται για τον δεδηλωμένο σκοπό. Κάθε στοιχείο που μπορεί να οδηγήσει σε αναγνώριση προσώπου παραλείπεται ή γενικεύεται.
 - 2.2. Ενδεικτικά, επιτρέπεται να εισαχθούν ο εσωτερικός κωδικός υπόθεσης (όχι ο πραγματικός αριθμός) · η κατηγορία του αδικήματος/ της υπόθεσης · σύντομη, ουδέτερη περίληψη πραγματικών περιστατικών · κύριοι παράγοντες στάθμισης ως «ναι/όχι» (ομολογία, υποτροπή, αποζημίωση κ.λπ.) · το έτος της απόφασης ή το εύρος των ετών · οι ποινές σε μήνες και στρογγυλοποιημένα ποσά.
 - 2.3. Δεν εισάγονται σε οποιαδήποτε περίπτωση ονόματα, αρχικά, διευθύνσεις, τηλέφωνα, αριθμοί εγγράφων, πινακίδες, υπογραφές, συνημμένα · ακριβείς ημερομηνίες και τοποθεσίες μικρής κλίμακας που διευκολύνουν αναγνώριση · ευαίσθητα δεδομένα (υγεία, θρησκεία, πολιτικές απόψεις κ.λπ.), εκτός εάν επιβάλλεται από τον σκοπό και υπάρχει ειδική άδεια · σπάνιοι συνδυασμοί στοιχείων που «μαρτυρούν» πρόσωπο.
 - 2.4. Κατά κανόνα, γενικεύονται η ηλικία σε ομάδες· οι ημερομηνίες σε μήνα/έτος ή μόνον έτος· η τοποθεσία σε περιφέρεια/επαρχία ή «μη διαθέσιμο»· το επάγγελμα σε γενική κατηγορία· τα ποσά στρογγυλοποιημένα.
 - 2.5. Γίνεται ουδετεροποίηση της διατύπωσης, δηλαδή περιγράφονται μόνον νομικά κρίσιμα γεγονότα, χωρίς αξιολογικούς χαρακτηρισμούς.
 3. Ο κανόνας της προηγούμενης επιθεώρησης πριν από την εισαγωγή
 - 3.1. Γίνεται σύντομη επιθεώρηση πριν από την εισαγωγή, απαντώντας στα εξής ερωτήματα:
 - Χρειάζεται το πεδίο;

- Μπορεί να αναγνωριστεί πρόσωπο;
 - Υπάρχει ευαίσθητο στοιχείο ή σπάνιος συνδυασμός;
 - Είναι ουδέτερη η διατύπωση;
- 3.2. Εφαρμόζονται οργανωτικές δικλίδες: προκαθορισμένα πεδία και επιλογές, αντί ελεύθερου κειμένου· αυτοματοποιημένες προειδοποιήσεις για ονόματα, αριθμούς και διευθύνσεις· απαγορεύεται η σύναψη εγγράφων ή άλλων στοιχείων· χρησιμοποιείται ένα «δεύτερο ζευγάρι μάτια» σε παρτίδες εγγράφων.
- 3.3. Ως κανόνας ασφάλειας ισχύει ότι, σε αμφιβολία, δεν γίνεται εισαγωγή. Προτιμώνται λιγότερα και γενικότερα στοιχεία.
4. Ο κανόνας του ελέγχου του αποτελέσματος πριν από τη χρήση του
- 4.1. Μετά την εισαγωγή και τη λήψη του αποτελέσματος, θα πρέπει να ακολουθήσει έλεγχος του αποτελέσματος με τα πραγματικά περιστατικά, πριν από τη χρήση του. Η μηχανοβοηθούμενη πρόταση είναι ενδεικτική, επομένως πρέπει να ελέγχεται συστηματικά η συμβατότητά της με τον φάκελο και τους κανόνες.
- 4.2. Εφαρμόζονται τρεις άξονες ελέγχου: εάν υπάρχει συμφωνία εισόδων με τον φάκελο· εάν υπάρχει λογική αιτιολόγηση που ερείδεται σε πράγματι υπάρχοντες παράγοντες· εάν υπάρχει αριθμητική και τεχνική ορθότητα, σε μήνες, αθροίσεις, μετατροπές, ακραίες τιμές.
- 4.3. Ως προς τον τρόπο ελέγχου, γίνεται αντιπαραβολή πεδίων, επιβεβαίωση καθοριστικών προϋποθέσεων, αριθμητικός έλεγχος, σύγκριση με πάγια πρακτική, έλεγχος ορίων χρήσης και προαιρετικά «δεύτερη ματιά» για τυπική συμμόρφωση. Η τελική ευθύνη ανήκει αποκλειστικά στον/στη δικαστή που χρησιμοποιεί το εργαλείο ΑΙ.
- 4.4. Ενδεικτικοί κίνδυνοι είναι η επίκληση ανόπαρκτου παράγοντα, η υπερβάλλουσα βαρύτητα σε δευτερεύον στοιχείο, η αδικαιολόγητη απόκλιση από συνήθη εύρη, οι αριθμητικές ασυνέπειες και η φορτισμένη γλώσσα.
5. Μηχανισμός ενστάσεων και σφαλμάτων
- 5.1. Σε περίπτωση σφάλματος ή ένδειξης μεροληψίας, πρέπει να ενημερώνεται ο/η υπεύθυνος/η και να αναστέλλεται η χρήση για τις οικείες κατηγορίες μέχρι τη διόρθωση. Ενδεικτικά, σημειώνεται *«Διαπιστώθηκε επαναλαμβανόμενη απόκλιση σε υποθέσεις κλοπής χωρίς βία. Η χρήση του εργαλείου σε αυτήν την κατηγορία παγώνει μέχρι τον επανέλεγχο»*.
6. Δοκιμή εναλλακτικών (έλεγχος ευαισθησίας) πριν από τη χρήση του αποτελέσματος

- 6.1. Μετά τη μηχανοβοηθούμενη πρόταση, ο/η δικαστής ελέγχει πώς μεταβάλλεται το αποτέλεσμα εάν αλλάξουν μία-δύο κρίσιμες μεταβλητές, ώστε να διαπιστωθεί εάν το εργαλείο «υπερευαισθητοποιείται» σε συγκεκριμένο χαρακτηριστικό.

Ενδεικτικό σενάριο (υποθετικό):

Βασικά στοιχεία υπόθεσης κλοπής: αξία 4.500 €, χωρίς εκτενή βία, μία ελαφρά προηγούμενη καταδίκη, ηλικία 45, ομολογία, χωρίς σωματική βλάβη. Η αρχική πρόταση: 18–24 μήνες με αναστολή.

— Εάν τεθεί *«χωρίς προηγούμενες καταδίκες»*, η πρόταση μειώνεται ενδεικτικά σε 12–16 μήνες με πιθανή κοινωφελή εργασία.

— Εάν τεθεί *«βαρύ ποινικό παρελθόν»*, η πρόταση αυξάνει σε 32–40 μήνες χωρίς αναστολή.

— Ο συνδυασμός *«βαρύ παρελθόν»* και *«χωρίς ομολογία»* οδηγεί ενδεικτικά σε 38–48 μήνες.

- 6.2. Εφόσον διαπιστωθεί δυσανάλογη έμφαση σε συγκεκριμένο παράγοντα (π.χ. υπέρμετρη βαρύτητα στο ποινικό παρελθόν και υποτίμηση ειλικρινούς μεταμέλειας), ο/η δικαστής διορθώνει ή αγνοεί την πρόταση και το αιτιολογεί.

7. Τελικός έλεγχος

- 7.1. Πριν από την τελική κρίση, πρέπει να τίθεται το ερώτημα: *«Θα υπέγραφα το ίδιο χωρίς τη συνδρομή της ΑΙ;»* Εάν η απάντηση είναι αρνητική, η πρόταση απορρίπτεται ή επαναλαμβάνεται η διαδικασία εισαγωγής/ελέγχου.

8. Ο κανόνας της καταγραφής

- 8.1. Στο σκεπτικό ή στο πρακτικό δηλώνεται με σαφήνεια η επικουρική χρήση (*«Χρησιμοποιήθηκε το εργαλείο τεχνητής νοημοσύνης X, έκδοση 2.1, αποκλειστικά για ενδεικτικό εύρος· διενεργήθηκε έλεγχος εναισθησίας. Η κρίση ερείδεται στα πραγματικά περιστατικά του φακέλου»*). Σε εσωτερικό αρχείο, καταχωρίζονται ώρα/ημερομηνία, ζητούμενο, μεταβλητές που ελέγχθηκαν και καταληκτική ανθρώπινη απόφαση.

- 8.2. Ο λήπτης της απόφασης θα πρέπει να γνωρίζει εάν και πώς ελήφθη υπόψη η πρόταση και ο λόγος υιοθέτησης ή απόκλισης.

— Υιοθέτηση: *«Η μηχανοβοηθούμενη πρόταση ελήφθη υπόψη, στηρίζεται στα πραγματικά περιστατικά (ομολογία, απουσία βίας, αποζημίωση) και κινείται εντός του συνήθους εύρους»*

— Μερική υιοθέτηση: *«Η πρόταση ελήφθη υπόψη ως προς το εύρος λόγω ομολογίας και μικρής ζημίας· δεν υιοθετείται η “υποτροπή”, καθόσον η προγενέστερη υπόθεση κατέληξε σε αθώωση»*

— Απόρριψη: *«Η πρόταση δεν υιοθετείται, διότι στηρίζεται σε παραδοχές που δεν προκύπτουν από τον φάκελο και οδηγεί σε απόκλιση από τη συνήθη πρακτική χωρίς επαρκή αιτιολόγηση»*

- 8.3. Η αποσιώπηση της χρήσης μπορεί να δημιουργήσει ζητήματα δίκαιης δίκης και αιτιολόγησης.
9. Ανατροφοδότηση για επανεκπαίδευση
- 9.1. Εάν ο/η δικαστής διαπιστώσει συστηματική απόκλιση ή τεχνικό ζήτημα, ενημερώνει την ομάδα διαχείρισης του εργαλείου με τυποποιημένη αναφορά προβλήματος, ώστε να ληφθούν υπόψη σε επόμενους κύκλους βελτίωσης.
10. Περιοδική επανεξέταση από το δικαστήριο
- 10.1. Καθορίζεται η συχνότητα επανελέγχων απόδοσης και αμεροληψίας και επικαιροποιείται ο φάκελος του εργαλείου.
- 10.2. Το αντικείμενο του επανελέγχου είναι η σταθερότητα και η ορθότητα των προτάσεων, η απουσία αδικαιολόγητων διαφορών μεταξύ ομάδων σε όμοιες υποθέσεις, η τήρηση σκοπού και των ορίων χρήσης και ο ενημερωμένος φάκελος.
- 10.3. Η συχνότητα του επανελέγχου είναι κατά κανόνα ανά εξάμηνο ή συχνότερα εφόσον συντρέξει λόγος (νέα έκδοση, παράπονο ή σφάλμα, σταθερή απόκλιση).
- 10.4. Θα πρέπει να είναι καθορισμένοι οι ρόλοι όσον αφορά τον υπεύθυνο/η επανεξέτασης (δικαστής ή μικρή επιτροπή) και το «δεύτερο ζευγάρι ματιών». Για τεχνικά ζητήματα, να είναι δυνατή η συνδρομή εξωτερικών ειδικών, χωρίς επηρεασμό της ανεξαρτησίας.
- 10.5. Γραμμές άμυνας αποτελούν η αριθμητική ορθότητα· η σταθερότητα· η δίκαιη μεταχείριση σε όμοιες υποθέσεις· η συμβατότητα με νεότερη νομολογία/πάγια πρακτική.
- 10.6. Ως προς τη διαδικασία επανελέγχου, γίνεται επιλογή δείγματος (ενδεικτικά 300-500 υποθέσεις), αντιπαραβολή εισόδων με τον φάκελο, συγκρίσεις ομάδων με προδιαγεγραμμένα «όρια συναγερμού» (π.χ. διαφορά μέσης πρότασης >10% ή >2-3 μήνες, διαφορά άμεσης φυλάκισης >5-10 μονάδες), έλεγχος χρονικών προβλέψεων, δοκιμές με «ίδιες ιστορίες» όπου αλλάζει μόνον ένα χαρακτηριστικό και συνοπτική αποτύπωση ευρημάτων.
- 10.7. Λαμβάνεται απόφαση κατά τον επανέλεγχο είτε για συνέχιση της χρήσης του εργαλείου με παρατηρήσεις, είτε για συνέχιση με όρους και προθεσμίες διορθώσεων (30/60/90 ημερών), είτε για παύση κατά μέρος ή στο σύνολο σε σοβαρά ζητήματα.
- 10.8. Κατά την επικαιροποίηση πρέπει να υφίσταται νέα έκδοση φακέλου με ευρήματα, διορθώσεις, ημερομηνία επανελέγχου, σύντομη εσωτερική ενημέρωση «τι αλλάζει από αύριο», τήρηση ημερολογίου αλλαγών.

Η ρύθμιση της ΑΙ στον χώρο της Δικαιοσύνης φαίνεται πως δεν μπορεί να εξαντλείται σε κανόνες δικαστικής δεοντολογίας. Επειδή το αρχικό στάδιο (σχεδιασμός, ανάπτυξη, διάθεση) αφορά σε τρίτους, απαιτείται *ολοκληρωμένη θεσμική δομή* που να περιλαμβάνει: (α) ένα εξωτερικό νομοθετικό πλαίσιο (που να δεσμεύει παρόχους και χρήστες) και (β) μετέπειτα εσωτερικούς δεοντολογικούς και διαδικαστικούς κανονισμούς, για την ορθή χρήση εντός των δικαστηρίων.

Υφίσταται ήδη ο Κανονισμός της Ε.Ε. για την ΑΙ που κατατάσσει ως «υψηλού κινδύνου» τα συστήματα που συνδράμουν δικαστική αρχή στην έρευνα, την ερμηνεία δικαίου ή πραγματικών περιστατικών και την εναλλακτική επίλυση διαφορών. Η κατάταξη αυτή ενεργοποιεί υποχρεώσεις, όπως η τεχνική τεκμηρίωση, η διαχείριση κινδύνων, η ανθρώπινη επίβλεψη, οι καταγραφές χρήσης κ.λπ. Οι δημόσιοι φορείς που θέτουν σε λειτουργία τέτοια συστήματα οφείλουν πριν από τη χρήση να διενεργούν εκτίμηση επιπτώσεων στα θεμελιώδη δικαιώματα και να την κοινοποιούν στην αρμόδια Αρχή. Ο θιγόμενος από απόφαση που ελήφθη με συνδρομή συστήματος υψηλού κινδύνου αποκτά δικαίωμα ενημέρωσης για τον ρόλο του συστήματος και για τα ουσιώδη στοιχεία της απόφασης.

Σε επίπεδο εθνικού δικαίου το νομοθετικό πλαίσιο θα πρέπει, κατ' ελάχιστον: να απαγορεύει αποκλειστικά αυτοματοποιημένες δικαστικές αποφάσεις και να επιβάλλει υποχρεωτική ανθρώπινη επίβλεψη· να εξουσιοδοτεί τη δικαστική υπηρεσία να εκδίδει δεσμευτικές οδηγίες/πράξεις για τη χρήση τέτοιων εργαλείων· και να κατοχυρώνει δικαιώματα τρίτων όπως η ενημέρωση, η πρόσβαση/εξήγηση του ρόλου του συστήματος και η πραγματική δυνατότητα αμφισβήτησης.

Οι εσωτερικοί κανονισμοί είναι αναγκαίοι για το στάδιο της χρήσης, δηλαδή για το πώς χρησιμοποιείται η ΑΙ εντός των δικαστηρίων. Σε αυτό το στάδιο μπορούν να υπάρξουν: ρητή απαγόρευση της αυτοματοποιημένης κρίσης· υποχρέωση αιτιολογίας της ανθρώπινης απόφασης όταν συνεκτιμήθηκε αλγοριθμική εισήγηση· εκπαίδευση όλων των χρηστών (αλγοριθμική παιδεία)· και τήρηση αρχείων χρήσης και πρωτοκόλλων γνωστοποίησης.

Πέραν της δεοντολογίας, απαιτούνται και διαδικαστικοί κανονισμοί (με νομοθετικό έρεισμα), για τις υποχρεώσεις διαφάνειας όταν γίνεται χρήση ΑΙ σε δικόγραφα ή σε εκθέσεις πραγματογνωμόνων ή για τους κανόνες αποδεικτικής αξιολόγησης για τις αναλύσεις που παράγονται με τη συνδρομή ΑΙ ή για την ελεγχόμενη αποκάλυψη των τεχνικών παραμέτρων στον αναγκαίο βαθμό χωρίς προσβολή του εμπορικού απορρήτου.

Σε ορισμένες έννομες τάξεις υπήρξαν εσωτερικοί κανονισμοί, με κυρίως δεοντολογική υφή. Φαίνεται να προκύπτουν πριν να υπάρξει ένας ολοκληρωμένος οδικός χάρτης για την πλήρη θεσμική ρύθμιση. Υπάρχει ήδη η παρατηρούμενη χρήση ΑΙ από δικαστές, με εργαλεία που είναι διαθέσιμα στην ευρύτερη αλγοριθμική αγορά και η προσπάθεια φαίνεται πως ήταν να προληφθούν διάφορα ευκολότερα ορατά προβλήματα. Θα γίνει αναφορά στη συνέχεια στις ρυθμίσεις αυτές, χωρίς να αναιρείται η πρόταση της αναγκαίας ολοκληρωμένης θεσμικής ρύθμισης της χρήσης της ΑΙ στη Δικαιοσύνη (νόμος → εσωτερικοί κανονισμοί → δεοντολογία → διαδικασία).

Η αναπόφευκτη εμπλοκή της ΑΙ στη Δικαιοσύνη

Είναι εύλογο το ερώτημα εάν η εισαγωγή της ΑΙ στη Δικαιοσύνη, με τις πρόσθετες διαδικασίες και ελέγχους που συνεπάγεται, αξίζει τον κόπο ή εάν θα ήταν προτιμότερη μια γενική απαγόρευση. Η απάντηση προκύπτει από τις πραγματικές ανάγκες της δικαιοδοτικής λειτουργίας. Ο όγκος των πληροφοριών και των αιτημάτων αυξάνει διαρκώς, ενώ οι διαθέσιμοι ανθρώπινοι πόροι παραμένουν σταθεροί. Η ΑΙ όταν περιβάλλεται με μέτρα και εγγυήσεις, μπορεί να απορροφήσει επαναλαμβανόμενη, τεχνική εργασία (π.χ. ανωνυμοποίηση αποφάσεων, γρήγορη ανεύρεση όμοιας νομολογίας), επιτρέποντας στους δικαστές να αφιερώνουν περισσότερο χρόνο στον ουσιαστικό νομικό συλλογισμό.

Η απαιτούμενη αρχική εκπαίδευση είναι περιορισμένη και επικεντρώνεται στην ορθή διατύπωση ερωτημάτων προς το σύστημα και στον έλεγχο των πηγών. Η δε υποχρέωση επαλήθευσης και αιτιολόγησης, που ισχύει έτσι και αλλιώς για κάθε δικαστική κρίση, μεταφέρεται αυτούσια και στη χρήση μηχανοβοηθημάτων. Τα ενδεχόμενα σφάλματα ή προκαταλήψεις δεν είναι λόγος αποχής· είναι λόγος για πρόσθετες δικλίδες ελέγχου. Μάλιστα η ΑΙ διευκολύνει συστηματικούς ελέγχους μεροληψίας με στατιστικές δοκιμές που θα ήταν πρακτικά αδύνατες με αποκλειστικά ανθρώπινη επεξεργασία.

Ως προς την ανεξαρτησία, τα εργαλεία αυτά λειτουργούν ως υπομνηστικά πραγματικών, στατιστικών ή νομολογιακών τάσεων. Η τελική απόφαση παραμένει ευθύνη των δικαστών, με υποχρεωτική ανθρώπινη επίβλεψη σε κάθε στάδιο. Η διαφάνεια στη χρήση, δηλαδή η ρητή αναφορά ότι λήφθηκε επικουρικά υπόψη μηχανοβοηθούμενη πρόταση και ο τρόπος συνεκτίμησής της, ενισχύει την εμπιστοσύνη, δεν την υπονομεύει. Οι πολίτες είναι ήδη εξοικειωμένοι με αυτοματοποιημένες υπηρεσίες σε άλλους κρίσιμους τομείς και υπάρχουν, ως έναν βαθμό, ανάλογες προσδοκίες εκσυγχρονισμού και στη Δικαιοσύνη.

Ως προς την ωριμότητα της τεχνολογίας, εργαλεία ανάλυσης κειμένων και μεγάλα γλωσσικά μοντέλα εφαρμόζονται ήδη σε ανώτατα δικαστήρια ορισμένων εννόμων τάσεων. Υπάρχουν καθιερωμένες μέθοδοι διαχείρισης κινδύνου (δελτία τεκμηρίωσης μοντέλων, δοκιμές αντοχής και σεναρίων, περιοδικοί ανεξάρτητοι έλεγχοι) που μειώνουν ουσιαστικά τους κινδύνους. Το ενωσιακό κανονιστικό πλαίσιο για συστήματα ΑΙ δεν αποθαρρύνει αλλά καθοδηγεί τη χρήση με εγγυήσεις για εφαρμογές «υψηλού κινδύνου», με τεχνική τεκμηρίωση, διαχείριση κινδύνων, ανθρώπινη επίβλεψη, καταγραφή χρήσεων και εκ των προτέρων εκτίμηση επιπτώσεων στα δικαιώματα.

Τα πρακτικά οφέλη είναι συγκεκριμένα, η ταχύτερη πρόσβαση σε συναφή νομολογία και σε «ομοειδή πραγματικά περιστατικά», η μεγαλύτερη συνέπεια στην επιμέτρηση των ποινών μέσω εποπτικών πινάκων που αποτυπώνουν εθνικά εύρη για ομοειδείς υποθέσεις, η αυτοματοποιημένη μετάφραση και συνοπτική αποτύπωση ογκωδών φακέλων, η βελτιστοποίηση των ημερολογίων ακροάσεων με περιορισμό των αναβολών και οικονομία των πόρων και επισήμανση των αντιφάσεων σε μεγάλα σώματα καταθέσεων· λειτουργίες που ο άνθρωπος νους μπορεί να δυσκολεύεται να εκτελέσει με συνέπεια υπό πίεση χρόνου.

Συνεπώς η τεχνολογία δεν αντικαθιστά τη δικαστική κρίση· τη θωρακίζει. Το πράττει όμως μόνον όταν συνοδεύεται από σαφείς κανόνες διαφάνειας και ελέγχου. Η κοινωνία δικαίως αναμένει ταχύτερη, κατανοητή και ισότιμη Δικαιοσύνη. Η ΑΙ –ορθά πλαισιωμένη– προσφέρει τα μέσα προς αυτήν την κατεύθυνση. Η πραγματική συζήτηση δεν είναι επομένως «εάν» αλλά «πώς», με ποια μέτρα, με ποια τεκμηρίωση, με ποιες διαδικαστικές δικλείδες και με ποια περιοδική εποπτεία.

Ακολουθούν σε επόμενες παραγράφους ο Χάρτης της CΕΡΕJ και επισκόπηση επιλεγμένων προσπάθειών ρύθμισης της χρήσης της ΑΙ από δικαστές σε επιμέρους έννομες τάξεις.

Ο Χάρτης της CEPEJ – οι 5 κανόνες³⁸⁷

Ένα από τα κείμενα που προέκυψαν στο πλαίσιο της προσπάθειας ρύθμισης της ΑΙ στον τομέα της Δικαιοσύνης ήταν ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Ηθικής για τη Χρήση ΑΙ στα Δικαστικά Συστήματα και το Περιβάλλον τους (European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their environment), που εγκρίθηκε στην 31η Ολομέλεια της CEPEJ (Στρασβούργο, 3-4 Δεκεμβρίου 2018).

Ο Χάρτης απευθύνεται σε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς που είναι υπεύθυνοι για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση εργαλείων και υπηρεσιών ΑΙ τα οποία επεξεργάζονται δικαστικές αποφάσεις και δεδομένα (με μεθόδους μηχανικής μάθησης ή άλλες τεχνικές της επιστήμης δεδομένων). Αφορά επίσης τους δημόσιους φορείς λήψης αποφάσεων, αρμόδιους για το νομοθετικό ή κανονιστικό πλαίσιο, την ανάπτυξη, τον έλεγχο ή τη χρήση των εν λόγω εργαλείων και υπηρεσιών.

Η χρήση του στα δικαστικά συστήματα, όπως αναφέρεται, επιδιώκει τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας της Δικαιοσύνης και πρέπει να ενθαρρύνεται· ωστόσο επιβάλλεται να πραγματοποιείται με υπευθυνότητα, με πλήρη σεβασμό στα θεμελιώδη δικαιώματα και σύμφωνα με τις θεμελιώδεις αρχές που αναφέρει ως τέτοιες, οι οποίες πρέπει να καθοδηγούν τον σχεδιασμό της δημόσιας δικαστικής πολιτικής στον τομέα αυτό.

Η επεξεργασία δικαστικών αποφάσεων μέσω ΑΙ, σύμφωνα με τους δημιουργούς της, μπορεί, στις αστικές, εμπορικές και διοικητικές υποθέσεις, να συμβάλει στη βελτίωση της προβλεψιμότητας της εφαρμογής του δικαίου και της συνέπειας των δικαστικών αποφάσεων, εφόσον τηρούνται οι αρχές που θεσπίζει.

Στο ποινικό δίκαιο, η χρήση της πρέπει να εξετάζεται με τη μέγιστη επιφυλακτικότητα, ώστε να αποτρέπεται κάθε διάκριση βάσει ευαίσθητων δεδομένων και να διασφαλίζονται οι εγγυήσεις δίκαιης δίκης.

Είτε σχεδιάζεται για την παροχή νομικών συμβουλών, τη βοήθεια στη σύνταξη ή στη λήψη αποφάσεων είτε για την καθοδήγηση του χρήστη, είναι ουσιώδες η επεξεργασία να διενεργείται με διαφάνεια, αμεροληψία και δικαιοσύνη, πιστοποιούμενη μέσω εξωτερικής και ανεξάρτητης αξιολόγησης.

Οι αρχές του Χάρτη πρέπει να εφαρμόζονται, να παρακολουθούνται και να αξιολογούνται τακτικά από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, με στόχο τη συνεχή βελτίωση των πρακτικών. Συνιστάται να διενεργείται περιοδικός έλεγχος εφαρμογής των αρχών από τους εν λόγω φορείς, με παράθεση, όπου απαιτείται, των λόγων μη ή μερικής εφαρμογής, συνοδευόμενος από σχέδιο δράσης για τη λήψη των αναγκαίων μέτρων.

Οι ανεξάρτητες Αρχές που μνημονεύονται στον Χάρτη μπορούν να αναλάβουν την περιοδική αξιολόγηση του βαθμού συμμόρφωσης όλων των φορέων στις αρχές του και να

³⁸⁷ European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). (2018). *European ethical charter on the use of artificial intelligence (AI) in judicial systems and their environment*. The translation into a non-official language has been carried out under the sole responsibility of the translator(s)/publisher.

προτείνουν τροποποιήσεις, ώστε να προσαρμόζεται στις τεχνολογικές εξελίξεις και τις νέες χρήσεις.

Αρχή σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων

Η αρχή αυτή επικεντρώνεται στη διασφάλιση ότι ο σχεδιασμός και η υλοποίηση εργαλείων/υπηρεσιών ΑΙ είναι συμβατά με τα θεμελιώδη δικαιώματα.

Η επεξεργασία δικαστικών αποφάσεων και δεδομένων πρέπει να υπηρετεί σαφείς σκοπούς, σε πλήρη συμμόρφωση με την ΕΣΔΑ και τη Σύμβαση για την Προστασία Προσωπικών Δεδομένων.

Όταν τα εργαλεία ΑΙ χρησιμοποιούνται για την επίλυση διαφορών, τη συνδρομή στη λήψη δικαστικών αποφάσεων ή την παροχή καθοδήγησης στο κοινό, είναι ουσιώδες να μην υπονομεύουν τις εγγυήσεις πρόσβασης σε δικαστή και της δίκαιης δίκης (ισότητα όπλων, σεβασμός της αρχής της αντιδικίας).

Πρέπει να χρησιμοποιούνται με σεβασμό στις αρχές του κράτους δικαίου και στη δικαστική ανεξαρτησία. Θα πρέπει συνεπώς να προκρίνονται προσεγγίσεις «ethics-by-design» ή «human-rights-by-design», ώστε από τη φάση του σχεδιασμού και της εκπαίδευσης να ενσωματώνονται κανόνες που απαγορεύουν άμεσες ή έμμεσες παραβιάσεις των θεμελιωδών αξιών που προστατεύουν οι συμβάσεις.

Αρχή της μη διάκρισης

Η αρχή αναφέρεται στην πρόληψη της δημιουργίας ή ενίσχυσης οποιασδήποτε διάκρισης μεταξύ ατόμων ή ομάδων. Αποτρέπεται ρητά η δημιουργία ή η ενίσχυση οποιασδήποτε διάκρισης μεταξύ ατόμων ή ομάδων ατόμων.

Λόγω της ικανότητας αυτών των μεθόδων επεξεργασίας να αποκαλύπτουν υφιστάμενες διακρίσεις, μέσω της ομαδοποίησης ή ταξινόμησης δεδομένων που αφορούν άτομα ή ομάδες ατόμων, οι δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς οφείλουν να διασφαλίζουν ότι οι μέθοδοι δεν αναπαράγουν ούτε επιτείνουν τις εν λόγω διακρίσεις και ότι δεν οδηγούν σε ντετερμινιστικές αναλύσεις ή χρήσεις.

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει, κατ' αυτήν την αρχή, να δοθεί τόσο στη φάση σχεδιασμού όσο και στη φάση ανάπτυξης (deployment), ιδίως όταν η επεξεργασία βασίζεται άμεσα ή έμμεσα σε «ευαίσθητα» δεδομένα. Τέτοια θεωρούνται, ενδεικτικά, το φυλετικό ή εθνικό υπόβαθρο, η κοινωνικοοικονομική κατάσταση, οι πολιτικές πεποιθήσεις, οι θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, η συνδικαλιστική ιδιότητα, τα γενετικά ή βιομετρικά δεδομένα, τα δεδομένα υγείας και δεδομένα σχετικά με τη σεξουαλική ζωή ή τον σεξουαλικό προσανατολισμό.

Όταν διαπιστωθούν διακρίσεις, πρέπει να εξεταστούν διορθωτικά μέτρα για τον περιορισμό ή, εάν είναι δυνατόν, την εξουδετέρωση αυτών των κινδύνων, καθώς και δράσεις ευαισθητοποίησης των ενδιαφερόμενων φορέων. Παρά ταύτα, η χρήση μεθόδων μηχανικής μάθησης και διεπιστημονικών επιστημονικών αναλύσεων για την καταπολέμηση των διακρίσεων αυτών πρέπει να ενθαρρύνεται.

Αρχή ποιότητας και ασφάλειας

Η αρχή αυτή αναφέρεται στην επεξεργασία δικαστικών αποφάσεων και δεδομένων μόνον από πιστοποιημένες πηγές και με πολυεπιστημονικά, ασφαλή μοντέλα.

Όταν επεξεργαζόμαστε δικαστικές αποφάσεις και δεδομένα, πρέπει να χρησιμοποιούμε πιστοποιημένες πηγές και αδιάβλητα δεδομένα με μοντέλα που έχουν σχεδιαστεί πολυεπιστημονικά, μέσα σε ασφαλές τεχνολογικό περιβάλλον.

Οι σχεδιαστές συστημάτων μηχανικής μάθησης πρέπει να αξιοποιούν ευρέως την τεχνογνωσία των επαγγελματιών της Δικαιοσύνης (δικαστών, εισαγγελέων, δικηγόρων κ.λπ.) και ερευνητών/διδασκόντων στους κλάδους του δικαίου και των κοινωνικών επιστημών (π.χ. οικονομολόγων, κοινωνιολόγων, φιλοσόφων).

Η σύσταση μικτών ομάδων έργου με σύντομους κύκλους σχεδιασμού, ώστε να παράγονται λειτουργικά μοντέλα, αποτελεί οργανωτική πρακτική που επιτρέπει την πλήρη αξιοποίηση αυτής της διεπιστημονικής προσέγγισης.

Τα υφιστάμενα ηθικά προπετάσματα ασφαλείας πρέπει να κοινοποιούνται διαρκώς μεταξύ των μελών της ομάδας και να ενισχύονται με βάση την ανατροφοδότηση.

Τα δεδομένα από δικαστικές αποφάσεις που εισάγονται σε λογισμικό με αλγόριθμο μηχανικής μάθησης πρέπει να προέρχονται από πιστοποιημένες πηγές και να μην τροποποιούνται μέχρι να χρησιμοποιηθούν από τον μηχανισμό μάθησης.

Ολόκληρη η διαδικασία πρέπει να είναι ανιχνεύσιμη, ώστε να εξασφαλίζεται ότι δεν αλλοιώθηκε το περιεχόμενο ή το νόημα της απόφασης.

Τα μοντέλα και οι αλγόριθμοι που δημιουργούνται πρέπει επιπλέον να αποθηκεύονται και να εκτελούνται σε περιβάλλοντα υψηλής ασφάλειας, προκειμένου να διασφαλίζεται η ακεραιότητα και το αδιάβλητο του συστήματος.

Αρχή διαφάνειας, αμεροληψίας και δικαιοσύνης

Η αρχή αυτή στοχεύει στη διασφάλιση της προσβασιμότητας και της κατανόησης των μεθόδων επεξεργασίας· επίσης στη δυνατότητα εξωτερικών ελέγχων.

Οι μέθοδοι επεξεργασίας δεδομένων πρέπει να είναι προσβάσιμες και κατανοητές, ενώ πρέπει να επιτρέπεται η εξωτερική επιθεώρησή τους. Πρέπει να επιτευχθεί ισορροπία ανάμεσα, αφενός, στην πνευματική ιδιοκτησία ορισμένων μεθόδων επεξεργασίας και, αφετέρου, στην ανάγκη για διαφάνεια (πρόσβαση στη διαδικασία σχεδιασμού), αμεροληψία (απουσία προκατάληψης), δικαιοσύνη και πνευματική ακεραιότητα (προτεραιότητα στα συμφέροντα της Δικαιοσύνης), όταν χρησιμοποιούνται εργαλεία που ενδέχεται να παράγουν νομικές συνέπειες ή να επηρεάσουν ουσιαστικά τη ζωή των ανθρώπων.

Διευκρινίζεται ότι τα μέτρα αυτά καλύπτουν ολόκληρη την αλυσίδα σχεδιασμού και λειτουργίας, καθώς ο τρόπος επιλογής, η ποιότητα και η οργάνωση των δεδομένων επηρεάζουν άμεσα τη φάση μάθησης.

Πρώτη επιλογή είναι η πλήρης τεχνική διαφάνεια (λ.χ. ανοικτός πηγαίος κώδικας και τεκμηρίωση), η οποία, όμως, περιορίζεται ενίοτε από την προστασία εμπορικού απορρήτου. Εναλλακτικά, το σύστημα δύναται να εξηγείται με σαφή και κατανοητή γλώσσα, π.χ. παρουσιάζοντας: τη φύση των παρεχόμενων υπηρεσιών, τα εργαλεία που έχουν αναπτυχθεί, τις επιδόσεις και τους κινδύνους σφάλματος.

Ανεξάρτητες Αρχές ή εμπειρογνώμονες μπορούν να επιφορτίζονται με την πιστοποίηση και τον έλεγχο (audit) των μεθόδων επεξεργασίας ή με την παροχή προληπτικών γνωμοδοτήσεων.

Οι δημόσιες Αρχές δύνανται να απονέμουν πιστοποιήσεις, οι οποίες οφείλουν να επανεξετάζονται τακτικά.

Αρχή «υπό τον έλεγχο του χρήστη»

Η αρχή αναφέρεται στην αποτροπή δεσμευτικής-κανονιστικής προσέγγισης· στη διασφάλιση ότι οι χρήστες είναι ενημερωμένοι και ελέγχουν τις επιλογές.

Αποτρέπεται μια δεσμευτική/καθοδηγητική προσέγγιση και διασφαλίζεται ότι οι χρήστες είναι ενημερωμένοι και ελέγχουν τις επιλογές τους. Η αυτονομία του χρήστη πρέπει να ενισχύεται και όχι να περιορίζεται μέσω της χρήσης εργαλείων και υπηρεσιών ΑΙ.

Οι επαγγελματίες της Δικαιοσύνης οφείλουν, ανά πάσα στιγμή, να μπορούν να επανεξετάζουν τις δικαστικές αποφάσεις και τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν για την παραγωγή ενός αποτελέσματος και να μην δεσμεύονται κατ' ανάγκην από αυτό, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της συγκεκριμένης υπόθεσης.

Ο χρήστης πρέπει να ενημερώνεται, με σαφή και κατανοητή γλώσσα, εάν οι λύσεις που προσφέρονται από τα εργαλεία ΑΙ είναι ή δεν είναι δεσμευτικές, ποιες εναλλακτικές επιλογές διαθέτει, καθώς και ότι διατηρεί το δικαίωμα νομικής συνδρομής και πρόσβασης σε δικαστήριο.

Πρέπει επίσης να ενημερώνεται ρητά για τυχόν προηγούμενη επεξεργασία της υπόθεσής του από ΑΙ πριν ή κατά τη διάρκεια της δικαστικής διαδικασίας και να έχει δικαίωμα αντίρρησης, ώστε η υπόθεσή του να εξεταστεί απευθείας από δικαστήριο, κατά την έννοια του άρθρου 6 ΕΣΔΑ.

Γενικά, όταν υλοποιείται οποιοδήποτε πληροφοριακό σύστημα που βασίζεται σε ΑΙ, θα πρέπει να προβλέπονται προγράμματα επιμόρφωσης στην ψηφιακή παιδεία για τους χρήστες, όπως και διάλογοι με τη συμμετοχή επαγγελματιών του δικαστικού κλάδου. Ο Χάρτης της CEPEJ παραμένει θεμέλιος λίθος ηθικού προσανατολισμού για την ΑΙ στη Δικαιοσύνη, αλλά χρειάζεται ενσωμάτωση σε δεσμευτικό πλαίσιο, τεχνικές προδιαγραφές και μετρήσιμους δείκτες, ώστε να μετατραπεί από διακηρυκτική δήλωση σε επιχειρησιακό εργαλείο.

Οι Καναδικές κατευθυντήριες γραμμές³⁸⁸

Οι Καναδικές κατευθυντήριες γραμμές για την ΑΙ στην απονομή Δικαιοσύνης, στο προοίμιό τους, αναφέρουν την αρχή της μη ανάθεσης δικαστικής απόφασης. Είναι θεμελιώδεις για την ανεξαρτησία, την αμεροληψία και την ακεραιότητα της Δικαιοσύνης οι δικαστές να ασκούν τις εξουσίες τους χωρίς υπερβολική ή μη εξουσιοδοτημένη εξάρτηση από μη-δικαστές. Οι δικαστές φέρουν αποκλειστική ευθύνη για τις δικαστικές τους αποφάσεις. Πρέπει να γίνεται αδιαμφισβήτητα κατανοητό ότι δεν επιτρέπεται οι δικαστές να αναθέτουν την αρμοδιότητα λήψης απόφασης είτε σε δικαστικό γραμματέα, διοικητικό βοηθό είτε σε πρόγραμμα υπολογιστή, ανεξαρτήτως δυνατοτήτων.

Παρόλα αυτά, οι δικαστές ενθαρρύνονται να αξιοποιούν διαθέσιμα συστήματα υποστήριξης, όπως συμβουλή από δικαστικό γραμματέα σε νομικά ζητήματα, ανάθεση σε διοικητικό βοηθό για διόρθωση/μορφοποίηση σχεδίων αποφάσεων, χρήση λειτουργιών ορθογραφικού και γραμματικού ελέγχου, αξιοποίηση εργαλείων αναγνώρισης φωνής για υπαγόρευση. Τέτοιες δραστηριότητες δεν συνιστούν δικαστική λήψη απόφασης.

Οι εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές παρέχουν στους δικαστές στον Καναδά αρχές για την πρόσφορη χρήση εργαλείων ΑΙ που υποστηρίζουν ή ενισχύουν το δικαστικό έργο. Στόχοι, όπως αναφέρεται, είναι η εδραίωση της συνεπούς προσέγγισης στη χρήση ΑΙ στα καναδικά δικαστήρια και η ανάδειξη ευκαιριών και κινδύνων της ΑΙ στη δικαστική διοίκηση και στη λήψη αποφάσεων. Το εγχείρημα βασίζεται σε τρεις άξονες: ενημέρωση και εκπαίδευση, προσοχή, ηγεσία.

1. Διαφύλαξη της δικαστικής ανεξαρτησίας

Η εισαγωγή, προμήθεια και ανάπτυξη ΑΙ στα καναδικά δικαστήρια πρέπει να διασφαλίζει τόσο την ατομική όσο και τη θεσμική ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης, πέραν οποιασδήποτε κυβερνητικής ρύθμισης για την ΑΙ στον δημόσιο τομέα. Υπερβολική εξάρτηση από εμπορικά ή κρατικά συστήματα μπορεί να υπονομεύσει την ανεξαρτησία· απαιτείται ενεργός δικαστική ηγεσία σε κάθε στάδιο.

2. Συμβατότητα με βασικές αξίες και κανόνες δεοντολογίας

Κάθε χρήση υποστηρικτικής ΑΙ από δικαστές πρέπει να συνάδει με τις θεμελιώδεις αξίες των δικαστηρίων (ανεξαρτησία, ακεραιότητα, αμεροληψία κ.λπ.).

3. Συμμόρφωση με το εφαρμοστέο δίκαιο

Οι διοικούντες τα δικαστήρια και οι Πρόεδροι Δικαστηρίων οφείλουν να διασφαλίζουν ότι κάθε ενσωμάτωση ΑΙ τηρεί τη νομοθεσία περί απορρήτου, πνευματικής ιδιοκτησίας και ποινικού δικαίου. Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται ως προς την προέλευση των δεδομένων εκπαίδευσης και τυχόν παράνομη απόκτησή τους.

³⁸⁸ Canadian Judicial Council (2023). Guidelines for the Use of Artificial Intelligence in Canadian Courts. <https://cjc-ccm.ca/sites/default/files/documents/2024/AI%20Guidelines%20-%20FINAL%20-%202024-09%20-%20EN.pdf> The translation into a non-official language has been carried out under the sole responsibility of the translator(s)/publisher.

4. Αυστηρά πρότυπα ασφάλειας πληροφοριών & προστασία αποτελεσμάτων

Τα εργαλεία ΑΙ πρέπει να αναπτύσσονται/εκτελούνται σε περιβάλλοντα με ισχυρή κυβερνοασφάλεια. Οι δικαστές οφείλουν να αποφεύγουν τη μεταφόρτωση προσχεδίων αποφάσεων ή προσωπικών δεδομένων σε δωρεάν ιστοτόπους ΑΙ.

5. Απαιτήσεις επεξηγησιμότητας

Κάθε σύστημα ΑΙ που χρησιμοποιείται σε εφαρμογές δικαστηρίων πρέπει να παρέχει κατανοητές εξηγήσεις για την παραγωγή αποτελεσμάτων, ώστε να διευκολύνεται η ερμηνεία, η αμφισβήτηση και η αποδοχή τους.

6. Συνεχής παρακολούθηση επιπτώσεων

Πριν από την εισαγωγή ΑΙ και σε τακτική βάση, οι δικαστικές Αρχές πρέπει να εκπονούν αμερόληπτες αξιολογήσεις επιπτώσεων (impact assessments) ως προς ανεξαρτησία, τον φόρτο, το απόρρητο, την ασφάλεια, την πρόσβαση και τη φήμη των δικαστηρίων. Συνιστάται πιλοτική εφαρμογή (sandbox) πριν από την πλήρη υιοθέτηση.

7. Πρόγραμμα εκπαίδευσης και υποστήριξης χρηστών

Η Δικαιοσύνη οφείλει να εξασφαλίσει συνεχή επιμόρφωση των δικαστών και τεχνική υποστήριξη για την ορθή χρήση της ΑΙ· δεν επιτρέπεται η χρήση της ΑΙ χωρίς προηγούμενη εκπαίδευση και κατανόηση βέλτιστων πρακτικών.

Οι αρχικές κατευθυντήριες οδηγίες ΑΙ στο Ηνωμένο Βασίλειο (2023)³⁸⁹

Όπως αναφέρεται στο εισαγωγικό μέρος των αρχών που αρχικά δημοσιεύθηκαν το 2023, το κείμενο των κατευθυντήριων οδηγιών ΑΙ καταρτίστηκε για να παράσχει καθοδήγηση στους δικαστές σχετικά με τη χρήση της ΑΙ. Παραθέτει τους βασικούς κινδύνους και ζητήματα που συνδέονται με τη χρήση ΑΙ και ορισμένες προτάσεις για τον περιορισμό τους. Περιλαμβάνονται, τέλος, παραδείγματα πιθανών χρήσεων. Κάθε χρήση ΑΙ από ή εκ μέρους της δικαστικής εξουσίας, όπως διατυπώνονταν, πρέπει να συνάδει με τη γενική υποχρέωση της Δικαιοσύνης να προστατεύει την ακεραιότητα της απονομής του δικαίου. Ο Οδηγός εφαρμόζονταν από τους δικαστές που υπάγονται στη Lady Chief Justice και του Senior President of Tribunals και από τους γραμματείς και το λοιπό υποστηρικτικό προσωπικό.

Στον εν λόγω αρχικό Οδηγό, παρετίθετο ένα μέρος με επεξηγήσεις όρων:

ΑΙ: Υπολογιστικά συστήματα ικανά να εκτελούν εργασίες που κανονικά απαιτούν ανθρώπινη νοημοσύνη.

Generative AI: Μορφή ΑΙ που δημιουργεί νέο περιεχόμενο (κείμενο, εικόνα, ήχο, κώδικα · σε ορισμένες περιπτώσεις εκτελεί και ενέργειες).

Generative AI chatbot: Πρόγραμμα που προσομοιώνει διαδικτυακή συνομιλία ανθρώπου με χρήση generative AI (π.χ. ChatGPT, Google Bard, Bing Chat).

Large Language Model (LLM): Μοντέλα ΑΙ που «μαθαίνουν» να προβλέπουν την επόμενη λέξη/συλλαβή, εκπαιδευόμενα σε τεράστιες ποσότητες κειμένων (π.χ. το μοντέλο OpenAI σε ChatGPT, Bing Chat).

Machine Learning (ML): Κλάδος ΑΙ όπου αλγόριθμοι «εκπαιδεύονται» σε δεδομένα μέσω στατιστικών μεθόδων, προκειμένου να κάνουν ταξινομήσεις ή προβλέψεις.

Technology Assisted Review (TAR): Εργαλεία ΑΙ που χρησιμοποιούνται στη φάση γνωστοποίησης (disclosure) για εντοπισμό σχετικών εγγράφων. Το σύστημα «μαθαίνει» από δείγμα εγγράφων που αξιολόγησαν δικηγόροι και επεκτείνει τα κριτήρια στο σύνολο του υλικού.

Δίδονταν στη συνέχεια οδηγίες για υπεύθυνη χρήση της ΑΙ, που διατυπώνονταν σε δεύτερο πρόσωπο:

1) Κατανόηση της ΑΙ και των εφαρμογών της

Πριν χρησιμοποιήσετε οποιοδήποτε εργαλείο ΑΙ, βεβαιωθείτε ότι κατανοείτε τις δυνατότητες και τους περιορισμούς του. Κύριοι περιορισμοί: Τα δημόσια chatbots δεν αντλούν απαντήσεις από αυθεντικές βάσεις δεδομένων· παράγουν κείμενο βάσει πιθανοτήτων. Είναι κακή μέθοδος πρωτογενούς νομικής έρευνας· μπορούν να

³⁸⁹ UK Judiciary (2023). *Artificial Intelligence (AI): Guidance for Judicial Office Holders*. <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2023/12/AI-Judicial-Guidance.pdf>. The translation into a non-official language has been carried out under the sole responsibility of the translator(s)/publisher.

επιβεβαιώσουν πληροφορίες που ήδη αναγνωρίζετε ως ορθές αλλά όχι να παρέχουν αδιαμφισβήτητα γεγονότα. Η ποιότητα εξαρτάται από τη διατύπωση (prompt) · ακόμη και με άριστο prompt, το αποτέλεσμα ενδέχεται να είναι ανακριβές ή μεροληπτικό. Τα διαθέσιμα LLM φαίνεται να βασίζονται κυρίως σε υλικό του διαδικτύου · συχνά, αντανakλούν το αμερικανικό δίκαιο.

2) Τήρηση απορρήτου και εμπιστευτικότητας

Μην εισάγετε σε δημόσιο chatbot πληροφορίες μη δημοσιοποιημένες ή εμπιστευτικές. Οτιδήποτε πληκτρολογείτε, δύναται να καταστεί δημόσιο. Απενεργοποιήστε το ιστορικό συνομιλιών, όπου αυτό προσφέρεται. Αρνηθείτε τυχόν δικαιώματα πρόσβασης (permissions) που ζητούν εφαρμογές σε κινητές συσκευές. Τυχόν ακούσια διαρροή, πρέπει να δηλώνεται άμεσα σε προϊστάμενο/η και στο Judicial Office, ως περιστατικό δεδομένων.

3) Διασφάλιση λογοδοσίας και ακρίβειας

Πριν χρησιμοποιήσετε ή βασιστείτε σε πληροφορία που παρήχθη από ΑΙ, επαληθεύστε την. Τα εργαλεία ΑΙ μπορεί: να επινοήσουν ανύπαρκτες αποφάσεις (fictitious cases), να παραθέσουν ανύπαρκτες διατάξεις ή άρθρα, να περιέχουν ουσιαστικά ή πραγματολογικά σφάλματα.

4) Επαγρύπνηση για μεροληψία

Τα αποτελέσματα αντικατοπτρίζουν τα δεδομένα εκπαίδευσης · επομένως ενδέχεται να ενέχουν προκαταλήψεις. Χρησιμοποιείτε πάντα το Equal Treatment Bench Book ως σημείο αναφοράς.

5) Διατήρηση ασφάλειας

Χρησιμοποιείτε υπηρεσιακές συσκευές και λογαριασμούς. Προτιμήστε συνδρομητικές εκδόσεις (θεωρούνται ασφαλέστερες). Αποφύγετε εφαρμογές τρίτων που επαναχρησιμοποιούν πλατφόρμες ΑΙ χωρίς εγγυήσεις. Σε περίπτωση παραβίασης, ακολουθήστε τη διαδικασία του σημείου 2.

6) Ανάλυση προσωπικής ευθύνης

Οι δικαστικοί λειτουργοί φέρουν ατομική ευθύνη για ό,τι εκδίδεται στο όνομά τους. Η χρήση generative ΑΙ επιτρέπεται μόνον ως βοηθητικό εργαλείο, όχι ως πηγή τελικού κειμένου χωρίς έλεγχο. Εφόσον υποστήριξη παρέχεται από βοηθούς/γραμματείς, βεβαιωθείτε ότι αυτοί ακολουθούν τις ίδιες οδηγίες.

7) Συνειδητοποίηση ότι διάδικοι/πληρεξούσιοι ίσως χρησιμοποιούν ΑΙ

Δικηγόροι: υπενθυμίστε, εφόσον χρειάζεται, την επαγγελματική υποχρέωση επαλήθευσης παραπομπών. Παριστάμενοι αυτοπροσώπως (*pro se*): αν υποπτεύεστε χρήση ΑΙ, ρωτήστε τι έλεγχοι έγιναν. Να περιμένετε πλέον υποβολή ψευδών («deep-fake») αποδεικτικών και να ενεργείτε αναλόγως.

Παραδείγματα χρήσης & κίνδυνοι

Χρήσιμες εφαρμογές

Σύνοψη μεγάλου όγκου κειμένων (με έλεγχο ακρίβειας). Προτάσεις θεματολογίας σε παρουσιάσεις. Σύνταξη προσχεδίων email ή υπηρεσιακών σημειωμάτων.

Μη συνιστώμενες εφαρμογές

Νομική έρευνα για άγνωστο υλικό χωρίς δυνατότητα ανεξάρτητης επαλήθευσης. Νομική ανάλυση: τα τρέχοντα δημόσια chatbots δεν παράγουν αξιόπιστη τεκμηρίωση.

Ενδείξεις κειμένου που παρήχθη από AI

Παραπομπές σε άγνωστες ή «περίεργες» αποφάσεις. Αμερικανική ορθογραφία / αναφορές σε αλλοδαπή νομολογία. Υπερβολικά «καλογραμμένο» κείμενο με προφανή ουσιαστικά σφάλματα.

Ο αναθεωρημένος οδηγός του Ηνωμένου Βασιλείου (2025)³⁹⁰

Τον Απρίλιο του 2025, εκδόθηκε αναθεωρημένος Οδηγός για την AI, ο οποίος περιέχει περισσότερη λεπτομέρεια σε ορισμένα σημεία.

Στο εισαγωγικό μέρος του αναθεωρημένου Οδηγού, αναφέρεται πως οι αναθεωρημένες οδηγίες συντάχθηκαν για να υποστηρίξουν τους δικαστές σχετικά με τη χρήση της AI και ότι αντικαθιστούν το έγγραφο οδηγιών που είχε εκδοθεί το 2023.

Στον Οδηγό του 2025, παρουσιάζονται οι βασικοί κίνδυνοι και τα ζητήματα που συνδέονται με τη χρήση της AI και προτάσεις για την ελαχιστοποίησή τους. Συμπεριλαμβάνονται παραδείγματα πιθανών χρήσεων.

Κάθε χρήση της AI από ή για λογαριασμό της δικαστικής εξουσίας πρέπει να είναι σύμφωνη με την υπέρτατη υποχρέωση του δικαστικού σώματος για προστασία της ακεραιότητας της απονομής της Δικαιοσύνης.

Είναι ενδιαφέρον πως στις οδηγίες, παρουσιάζεται επίσης το ιδιωτικό εργαλείο AI «Copilot Chat» της Microsoft, το οποίο πλέον είναι διαθέσιμο στις συσκευές των δικαστικών στελεχών μέσω eJudiciary.

Οι οδηγίες ισχύουν για όλους τους δικαστές που υπάγονται στην αρμοδιότητα της Lady Chief Justice και του Senior President of Tribunals, για τους γραμματείς τους, τους δικαστικούς βοηθούς, τους νομικούς συμβούλους/λειτουργούς και λοιπό υποστηρικτικό

³⁹⁰ UK Judiciary (2025). *Artificial Intelligence (AI): Judicial Guidance*. <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2025/04/Refreshed-AI-Guidance-published-version-website-version.pdf>. The translation into a non-official language has been carried out under the sole responsibility of the translator(s)/publisher.

προσωπικό. Δημοσιεύονται διαδικτυακά για λόγους διαφάνειας, ανοικτής Δικαιοσύνης και ενίσχυσης της εμπιστοσύνης του κοινού.

Στους συνήθεις όρους, αναφέρονται οι εξής:

Algorithm: Σύνολο οδηγιών για την εκτέλεση εργασιών, π.χ. υπολογισμών ή ανάλυσης δεδομένων, με τη χρήση υπολογιστή ή «έξυπνης» συσκευής.

Alignment: Κάθε διαδικασία ευθυγράμμισης ενός συστήματος AI με οργανωτικούς στόχους ή με ηθικές αρχές, π.χ. απο-προκατάληψη.

Artificial Intelligence (AI): Υπολογιστικά συστήματα ικανά να εκτελούν εργασίες που απαιτούν κανονικά ανθρώπινη νοημοσύνη.

AI Agent: Λογισμικό που χρησιμοποιεί AI για να αντιλαμβάνεται το περιβάλλον του, να επεξεργάζεται πληροφορίες και να αναλαμβάνει δράση, ώστε να πετύχει στόχους, βάσει των εισόδων που λαμβάνει.

AI Prompt: Είσοδος/εντολή προς σύστημα AI που παράγει συγκεκριμένη απόκριση ή αποτέλεσμα· συνήθως κείμενο, αλλά πλέον πολλοί «chatbots» δέχονται και φωνητικές εντολές.

Generative AI: Μορφή AI που δημιουργεί νέο περιεχόμενο (κείμενο, εικόνες, ήχο, κώδικα). Κάποια εργαλεία μπορούν και να αναλαμβάνουν ενέργειες.

Generative AI Chatbot: Πρόγραμμα που προσομοιώνει διαδικτυακή ανθρώπινη συνομιλία με γενετική AI (π.χ. ChatGPT, Google Bard, Meta AI).

Hallucination: Λανθασμένα ή παραπλανητικά αποτελέσματα που παράγει ένα μοντέλο AI εξαιτίας π.χ. ελλιπών δεδομένων εκπαίδευσης ή προκαταλήψεων.

Large Language Model (LLM): Μοντέλο AI που μαθαίνει να προβλέπει την επόμενη λέξη/σύλληψη έχοντας εκπαιδευθεί σε τεράστιες ποσότητες κειμένου (π.χ. ChatGPT, Bing Chat).

Machine Learning (ML): Κλάδος της AI όπου αλγόριθμοι εκπαιδεύονται σε δεδομένα, ώστε να βελτιώνουν σταδιακά την ακρίβειά τους και να εξάγουν προβλέψεις ή ταξινομήσεις.

Natural Language Processing (NLP): Προγραμματισμός υπολογιστικών συστημάτων να κατανοούν/παράγουν ανθρώπινο λόγο και κείμενο· εφαρμογές: μετατροπή φωνής σε κείμενο, σύνοψη, chatbots, μετάφραση.

Responsible AI: Σχεδιασμός-ανάπτυξη-διάθεση AI με αξίες όπως αξιοπιστία, ηθική, διαφάνεια, εξηγησιμότητα, δικαιοσύνη, ανθεκτικότητα, προστασία ιδιωτικότητας.

Technology Assisted Review (TAR): Εργαλεία AI στη διαδικασία αποκάλυψης εγγράφων: το σύστημα εκπαιδεύεται από δικηγόρους σε δείγμα και κατόπιν εντοπίζει παρόμοια έγγραφα σε μεγάλα σύνολα.

Στη συνέχεια, δίδονται οδηγίες για υπεύθυνα χρήση της AI, διατυπωμένες επίσης στο δεύτερο πρόσωπο, με σαφή βελτίωση από τον Οδηγό του 2023, γεγονός που δείχνει και τη σταδιακή εξέλιξη της ρυθμιστικής προσέγγισης.

1) Κατανόηση της AI και των εφαρμογών της

Πριν χρησιμοποιήσετε εργαλεία AI, εξασφαλίστε βασική κατανόηση των δυνατοτήτων και των περιορισμών τους.

Κύριοι περιορισμοί: τα δημόσια chatbots AI δεν αντλούν απαντήσεις από έγκυρες βάσεις, παράγουν νέο κείμενο αλγοριθμικά βάσει των προτρεπτικών μηνυμάτων (prompts) και των δεδομένων εκπαίδευσης.

Όπως σε κάθε διαδικτυακή πληροφορία, μπορεί να βοηθήσουν να βρείτε υλικό που ήδη αναγνωρίζετε ως σωστό, όχι όμως για αναζήτηση νέων, μη επαληθεύσιμων πληροφοριών.

Η ποιότητα των απαντήσεων εξαρτάται από: τη διατύπωση του prompt και την ποιότητα/επικαιρότητα των δεδομένων εκπαίδευσης, στα οποία ενδέχεται να υπάρχουν ανακρίβειες ή προκαταλήψεις.

Τα διαθέσιμα LLM φαίνεται να έχουν εκπαιδευθεί κυρίως σε διαδικτυακό υλικό· η «οπτική» τους επί του δικαίου βασίζεται συχνά στο δίκαιο των ΗΠΑ, αν και κάποια δηλώνουν ότι διαφοροποιούν το αγγλικό δίκαιο.

2) Τήρηση εμπιστευτικότητας και ιδιωτικότητας

Μην εισάγετε σε δημόσιο chatbot πληροφορίες που δεν είναι ήδη δημόσιες. Οτιδήποτε πληκτρολογείτε, να θεωρείται δημοσιευμένο.

Απενεργοποιήστε, όπου είναι δυνατό, το ιστορικό συνομιλίας. Ακόμη και έτσι υποθέστε ότι τα δεδομένα διαρρέουν.

Εφαρμογές σε κινητά ενδέχεται να ζητήσουν πρόσβαση σε στοιχεία της συσκευής – απορρίψτε τα σχετικά δικαιώματα. Σε τυχόν ακούσια αποκάλυψη εμπιστευτικών δεδομένων, ενημερώστε τον προϊστάμενο δικαστή και το Judicial Office. Εάν εμπλέκονται προσωπικά δεδομένα, αναφέρετέ το ως περιστατικό διαρροής.

3) Διασφάλιση λογοδοσίας και ακρίβειας

Επαληθεύστε πάντα οποιαδήποτε πληροφορία παράγει η AI. Τα εργαλεία μπορεί να εφευρίσκουν ανύπαρκτες υποθέσεις, βιβλιογραφία ή νομοθεσία, παρέχουν εσφαλμένες, παραπλανητικές ή παρωχημένες νομικές πληροφορίες, περιέχουν πραγματολογικά λάθη.

4) Επαγρύπνηση για προκατάληψη

Οι απαντήσεις αντανakλούν τα (ενδεχομένως μεροληπτικά) δεδομένα εκπαίδευσης. Χρησιμοποιήστε, όπου χρειάζεται, τον Equal Treatment Bench Book.

5) Διατήρηση ασφάλειας

Χρησιμοποιείτε υπηρεσιακές συσκευές και email. Οι συνδρομητικές εκδόσεις θεωρούνται γενικώς ασφαλέστερες, αλλά αποφύγετε πλατφόρμες τρίτων που αδειοδοτούν LLM άλλων εταιρειών. Σε πιθανή παραβίαση ασφάλειας, ακολουθήστε τη διαδικασία της ενότητας (2).

6) Ανάλυση ευθύνης

Οι δικαστές φέρουν προσωπική ευθύνη για το υλικό που παράγεται στο όνομά τους. Η AI μπορεί να λειτουργήσει ως δευτερεύον εργαλείο, εφόσον τηρούνται οι παρούσες κατευθυντήριες γραμμές. Εάν βοηθητικό προσωπικό χρησιμοποιεί AI, συζητήστε μαζί τους για την ορθή και ασφαλή χρήση της. Για φορητούς Dom 1 χρειάζεται έγκριση διαχειριστή HMCTS.

7) Επισημάνσεις σχετικά με χρήση AI από διαδίκους

Επαγγελματίες νομικοί: έχουν υποχρέωση να επαληθεύουν την ακρίβεια κάθε υλικού που υποβάλλουν. Μπορεί να χρειαστεί να τους υπενθυμίσετε τις υποχρεώσεις τους και να τους ρωτήσετε τι έλεγχοι έγιναν.

Αυτοκαθοδηγούμενοι διάδικοι: συχνά βασίζονται αποκλειστικά σε chatbots χωρίς να μπορούν να ελέγξουν την ορθότητα. Αν υποπτεύεστε χρήση AI, ρωτήστε για τους ελέγχους και τονίστε ότι φέρουν ευθύνη για τα υποβληθέντα.

Πλαστά στοιχεία (deep-fakes): Αντιμετωπίζαμε πάντοτε πλαστογραφίες· τώρα πλέον η τεχνολογία deep-fake αυξάνει την πρόκληση.

4. Copilot Chat – ασφαλές εργαλείο AI στις συσκευές των δικαστικών στελεχών

Το ιδιωτικό εργαλείο AI «Copilot Chat» της Microsoft είναι διαθέσιμο μέσω eJudiciary (Edge browser ή εφαρμογή Microsoft 365 Copilot). Παρέχει προστασία εταιρικών δεδομένων και λειτουργεί εντός των πλαισίων ιδιωτικότητας/ασφαλείας του Microsoft 365.

Χρειάζεται είσοδος στον λογαριασμό eJudiciary (ελέγξτε το πράσινο εικονίδιο ασπίδας επάνω δεξιά), ώστε τα δεδομένα που εισάγετε να παραμείνουν ιδιωτικά. Οδηγός τεχνικής υποστήριξης υπάρχει στον ιστότοπο Judicial College Learning.

5. Παραδείγματα: Πιθανές χρήσεις και κίνδυνοι της Γενετικής AI

Χρήσιμες εργασίες: Σύνοψη μεγάλων κειμένων – απαιτείται έλεγχος ακρίβειας. Δημιουργία παρουσιάσεων – προτάσεις για θεματικές ενότητες. Διοικητικές εργασίες – σύνταξη/σύνοψη/προτεραιοποίηση email, απομαγνητοφώνηση και σύνοψη συναντήσεων, σύνταξη υπομνημάτων.

Μη συνιστώμενες εργασίες: Νομική έρευνα για εύρεση νέων, μη επαληθεύσιμων πληροφοριών. Νομική ανάλυση – τα δημόσια chatbots δεν αποδίδουν πειστικό νομικό συλλογισμό.

Ενδείξεις ότι κείμενο ίσως παρήχθη από ΑΙ: Παραπομπές σε άγνωστες υποθέσεις ή με ασυνήθιστες (π.χ. αμερικανικές) αναφορές. Διαφορετικές σειρές νομολογίας για ίδιο νομικό ζήτημα. Υποβολές που αντιβαίνουν στη γενική νομική αντίληψη. Κείμενο με αμερικανική ορθογραφία ή αναφορές σε αλλοδαπά δικαστήρια. Επιφανειακά καλοδιατυπωμένο, αλλά με προφανή ουσιαστικά σφάλματα.

Οι κατευθυντήριες οδηγίες στο Χονγκ Κονγκ³⁹¹

Όπως αναφέρεται στο εισαγωγικό κείμενο των εν λόγω οδηγιών, θεσπίζουν γενικούς κανόνες και κατευθυντήριες αρχές για τους δικαστές και για το υποστηρικτικό προσωπικό της Δικαιοσύνης, σχετικά με τη χρήση της παραγωγικής ΑΙ κατά την εκτέλεση δικαιοδοτικών και διοικητικών καθηκόντων.

Γενικές αρχές χρήσης της τεχνολογίας στο Δικαστήριο

Κύρια αποστολή της Δικαιοσύνης, όπως αναφέρεται, είναι η απονομή δικαίου και η επίλυση διαφορών σύμφωνα με τον νόμο, με σεβασμό στο κράτος δικαίου και τα δικαιώματα του ατόμου.

Κάθε χρήση ΑΙ πρέπει να συμμορφώνεται με τις αρχές περί τεχνολογίας στις δικαστικές λειτουργίες. Η τεχνολογία υποστηρίζει το έργο της Δικαιοσύνης χωρίς να θίγει την ανεξαρτησία, την αμεροληψία και τη λογοδοσία.

Δεν επιτρέπεται η υποβάθμιση του κύρους του δικαστικού λειτουργήματος ούτε της εμπιστοσύνης του κοινού. Προ της χρήσης, το Δικαστήριο οφείλει να κατανοεί τις δυνατότητες, τους περιορισμούς και τους κινδύνους της ΑΙ. Κάθε χρήση ΑΙ πρέπει να προστατεύει την ακεραιότητα της απονομής Δικαιοσύνης.

Παραγωγική ΑΙ

Η ΑΙ αφορά συστήματα υπολογιστών που εκτελούν εργασίες οι οποίες απαιτούν ανθρώπινη νοημοσύνη. Η παραγωγική ΑΙ δημιουργεί νέο περιεχόμενο (κείμενο, εικόνες κ.λπ.) βάσει συνόλων προ-εκπαίδευσης. Ένα chatbot παραγωγικής ΑΙ προσομοιώνει διαδικτυακή συνομιλία ανθρώπου.

Παρά τη χρησιμότητα, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι σχετικοί κίνδυνοι· ιδίως, να μην προκύπτει παραβίαση νόμων, κανονισμών ή δικαστικών διαταγών.

Καθοδηγητικές αρχές υπεύθυνης χρήσης παραγωγικής ΑΙ

(α) Μη ανάθεση δικαστικών λειτουργιών

Οι δικαστές πρέπει να λαμβάνουν προσωπικά όλες τις δικαστικές αποφάσεις· η ΑΙ επιτρέπεται να διευκολύνει, όχι να υποκαθιστά.

(β) Κατανόηση περιορισμών· έλεγχος ακρίβειας

Κάθε χρήστης οφείλει να γνωρίζει τα χαρακτηριστικά του μοντέλου: τα LLM παράγουν κείμενο πιθανολογικά· ενδέχεται να «επινοούν» ανύπαρκτες υποθέσεις ή νομοθετήματα,

³⁹¹ Judiciary Administration, Hong Kong Judiciary. (2024). Guidelines on the Use of Generative Artificial Intelligence for Judges and Judicial Officers and Support Staff of the Hong Kong Judiciary. https://www.judiciary.hk/doc/en/court_services_facilities/guidelines_on_the_use_of_generative_ai.pdf (συνοπτική αναφορά).

να παρέχουν εσφαλμένες ή παραπλανητικές πληροφορίες, να περιέχουν πραγματολογικά λάθη, να επιβεβαιώνουν ψευδώς την ορθότητά τους.

Οι δικαστές και οι υπάλληλοι πρέπει να επαληθεύουν κάθε στοιχείο πριν το χρησιμοποιήσουν, αλλιώς διακυβεύεται η Δικαιοσύνη και η εμπιστοσύνη του κοινού σε αυτήν.

(γ) Διασφάλιση πληροφοριών · εχεμύθεια – ιδιωτικότητα

Χρήση μόνον συσκευών της δικαστικής υπηρεσίας. Απαγορεύεται η σύνδεση σε μη αξιόπιστα δίκτυα (δημόσιο Wi-Fi). Τα ανοικτά chatbots ενδέχεται να διατηρούν τα εισαγόμενα δεδομένα · επομένως μην εισάγετε ιδιωτικές, εμπιστευτικές ή ευαίσθητες πληροφορίες.

Να ανωνυμοποιηθεί τυχόν αναφορά · απενεργοποιήστε το ιστορικό συνομιλιών όπου γίνεται.

Συμμόρφωση με τον νόμο περί προσωπικών δεδομένων και τις έξι αρχές προστασίας δεδομένων. Κάθε ύποπτη παραβίαση αναφέρεται αμέσως σε προϊστάμενο και στον Υπεύθυνο Προστασίας Δεδομένων.

(δ) Προστασία πνευματικών δικαιωμάτων

Αποφύγετε χρήση που παραβιάζει πνευματικά ή άλλα δικαιώματα · π.χ. φόρτωση προστατευόμενου έργου σε chatbot για σύνοψη μπορεί να παραβιάζει copyright. Η συμμόρφωση επαφίεται στον χρήστη.

(ε) Προσοχή στη μεροληψία

Η έξοδος αντικατοπτρίζει τα (ενδεχομένως μεροληπτικά) δεδομένα εκπαίδευσης. Απαιτείται διόρθωση προτού γίνει χρήση του αποτελέσματος.

(στ) Ανάλυση ευθύνης

Οι δικαστές / υπάλληλοι παραμένουν προσωπικά υπεύθυνοι για κάθε υλικό που παράγεται στο όνομά τους, ακόμη και εάν χρησιμοποιήθηκε ΑΙ.

(ζ) Επίγνωση χρήσης ΑΙ από διαδικούς

Οι δικηγόροι οφείλουν να ελέγχουν την ακρίβεια κάθε υλικού που υποβάλλουν · κάθε δικαστής μπορεί να ζητά επιβεβαίωση.

Οι παριστάμενοι αυτοπροσώπως ενδέχεται να μην γνωρίζουν τα σφάλματα της ΑΙ · όπου διαφαίνεται χρήση ΑΙ, κάθε δικαστής οφείλει να ρωτά για ελέγχους ακρίβειας.

Δύο κανόνες - κλειδιά

Κανόνας #1 (Input): Μην αναθέτετε δικαστικές λειτουργίες στην ΑΙ. Προσέχετε τι εισάγετε, λόγω ασφάλειας, απορρήτου και ιδιωτικότητας · υποθέστε ότι ίσως γίνει δημόσιο.

Κανόνας #2 (Output): Να είστε επιφυλακτικοί με την έξοδο της ΑΙ. Ελέγξτε ακρίβεια, μεροληψία, παραβίαση· χρησιμοποιείτε με δική σας ευθύνη.

Πιθανές χρήσεις

Σύνοψη πληροφοριών (με επιβεβαίωση πιστότητας). Σύνταξη ομιλιών/παρουσιάσεων (δομή, θεματικές ενότητες). Μετάφραση νομικών κειμένων. Διοικητική αλληλογραφία (με μέριμνα απορρήτου).

Μη συνιστώμενες εργασίες

Νομική έρευνα χωρίς ανεξάρτητη επαλήθευση· τα chatbots έχουν περιορισμούς επικαιρότητας, δικαιοδοσίας και βάσης δεδομένων. Νομική ανάλυση: ελλοχεύουν ανακρίβειες και μεροληψία.

Ενημέρωση και μελλοντικές αναθεωρήσεις

Αυτές είναι οι πρώτες κατευθυντήριες γραμμές· θα αναθεωρούνται σύμφωνα με τις διεθνείς εξελίξεις και τις νέες οδηγίες άλλων δικαστηρίων ή δημόσιων φορέων. Παρατίθενται στοιχεία επικοινωνίας με δικαστή και πρόσωπο με ικανότητα παροχής τεχνικών οδηγιών.

Ο οδηγός στη Νέα Ζηλανδία³⁹²

Ο οδηγός που εκδόθηκε στη Νέα Ζηλανδία αφορά τη χρήση γενετικών (generative) συστημάτων AI τύπου chatbot (όπως τα ChatGPT, Bing Chat ή Google Bard) από δικαστές, δικαστικούς λειτουργούς, μέλη διοικητικών-δικαιοδοτικών οργάνων και τους υποστηρικτικούς υπαλλήλους τους κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Η οποιαδήποτε χρήση τέτοιων εργαλείων, όπως διατυπώνεται, οφείλει να συνάδει με τη θεμελιώδη υποχρέωση του δικαστικού σώματος να προστατεύει την ακεραιότητα της απονομής της Δικαιοσύνης και των δικαστικών/διοικητικών διαδικασιών.

Στη συνέχεια, παρατίθενται οι κυριότεροι κίνδυνοι που εγκυμονεί η χρήση GenAI και προτάσεις για τον μετριασμό τους.

Οι οδηγίες δεσμεύουν όλους τους λειτουργούς και τα δικαιοδοτικά όργανα που απαριθμούνται και το βοηθητικό προσωπικό τους (γραμματείς, βοηθούς, ερευνητικούς συνεργάτες κ.λπ.). Τίθενται και παραδείγματα χρήσεων και συχνές ερωτήσεις.

Δίδονται ορισμένοι όροι:

AI: θεωρία και ανάπτυξη συστημάτων Η/Υ ικανών να εκτελούν εργασίες που κανονικά απαιτούν ανθρώπινη νοημοσύνη.

Γενετική AI (GenAI): μορφή AI που παράγει γρήγορα νέο περιεχόμενο (κείμενο, εικόνες, ήχο κ.λπ.).

GenAI chatbot: πρόγραμμα που προσομοιώνει διαδικτυακή συνομιλία με χρήση GenAI.

ChatGPT: chatbot της OpenAI («Chat Generative Pre-Trained Transformer»).

Google Bard: chatbot της Google.

Bing Chat: chatbot της Microsoft.

Μεγάλο Γλωσσικό Μοντέλο (LLM): αλγόριθμος AI που, μέσω προχωρημένης αναγνώρισης προτύπων, «προβλέπει» τη λέξη που ακολουθεί σε ένα κείμενο.

Prompt: σύντομη εντολή που εισάγεται στο chatbot για παραγωγή επιθυμητού αποτελέσματος.

Ως προς τις Οδηγίες, αναφέρονται συνοπτικά τα ακόλουθα:

³⁹² Courts of New Zealand (2023). *Guidelines for use of generative artificial intelligence in Courts and Tribunals*. <https://www.courtsofnz.govt.nz/assets/6-Going-to-Court/practice-directions/practice-guidelines/all-benches/20231207-GenAI-Guidelines-Judicial.pdf> (συνοπτική αναφορά).

1) Κατανόηση δυνατοτήτων και περιορισμών

Τα GenAI-chatbots δεν είναι μηχανές αναζήτησης· παράγουν πιθανές απαντήσεις βάσει των δεδομένων εκπαίδευσής τους. Εμφανίζουν περιορισμένα δεδομένα σε ό,τι αφορά τη νομοθεσία και πρακτική της Νέας Ζηλανδίας. Ακόμη και με άριστα prompts, το αποτέλεσμα μπορεί να είναι ανακριβές, ελλιπές ή μεροληπτικό.

2) Εχεμύθεια, απαγορεύσεις δημοσίευσης, προστασία ιδιωτικότητας

Μην εισάγετε στο chatbot πληροφορίες που δεν είναι ήδη δημόσιες. Εάν επήλθε ακούσια αποκάλυψη ευαίσθητων δεδομένων, ειδοποιήστε αμέσως τον αρμόδιο δικαστή/Πρόεδρο και – εφόσον πρόκειται για δικαστήριο που υποστηρίζεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης – την υπηρεσία Privacy@justice.govt.nz. Απενεργοποιήστε (αν υπάρχει) το ιστορικό της συνομιλίας.

3) Λογοδοσία και ακρίβεια

Επαληθεύστε πάντα την ορθότητα οποιασδήποτε πληροφορίας πριν τη χρησιμοποιήσετε. Τα chatbots μπορεί να «εφευρίσκουν» ανύπαρκτες αποφάσεις, βιβλιογραφία ή να παρουσιάζουν ξένο δίκαιο ως εφαρμοστέο.

4) Ηθικά ζητήματα

Τα παραγόμενα κείμενα αντικατοπτρίζουν μεροληψία των δεδομένων εκπαίδευσής. Δεν λαμβάνουν υπόψη το πολιτισμικό πλαίσιο της Νέας Ζηλανδίας ή τις αξίες των Māori και Pasifika.

5) Ασφάλεια

Χρησιμοποιείτε υπηρεσιακές συσκευές και διευθύνσεις email. Αναφέρετε άμεσα τυχόν παραβίαση ασφάλειας.

6) Γνωστοποίηση χρήσης

Δικαστές/μέλη: δεν απαιτείται δήλωση χρήσης, εφόσον έχουν τηρηθεί οι οδηγίες. Κλητήρες/ερευνητές: ενημερώστε τον προϊστάμενο δικαστή για τον τρόπο και τα μέτρα ασφαλείας.

7) Χρήση GenAI από διαδίκους

Ελέγξτε την ακρίβεια υπομνημάτων που «υποπτεύεστε» ότι γράφτηκαν με GenAI. Ενδείξεις: αμερικανική ορθογραφία, άγνωστες αποφάσεις, μη συμβατή επιχειρηματολογία κ.ά.

Παραδείγματα χρήσεων – κίνδυνοι (ενδεικτικά)

Περίληψη/αναδιατύπωση κειμένου: γρήγορη σύνοψη ή μετατροπή σε απλή γλώσσα. Θα πρέπει να γίνεται έλεγχος πιστότητας και να εξετάζονται τυχόν πνευματικά δικαιώματα.

Σχεδιασμός ομιλίας: ιδέες για δομή/θεματική, αλλά απαραίτητος και ο έλεγχος της ακρίβειας και του τόνου.

Διοικητικά email: πρόχειρα σχέδια μηνυμάτων, αλλά υπάρχει ο κίνδυνος διαρροής προσωπικών δεδομένων.

Νομική έρευνα: γενική καθοδήγηση σε βασικές έννοιες, αλλά υπάρχει και ο κίνδυνος για ψευδείς παραπομπές και ελλιπή εγχώρια δεδομένα.

Νομική ανάλυση: δεν συνιστάται, εφόσον υπάρχει ο κίνδυνος έλλειψης κατανόησης και η πιθανή μεροληψία.

Συχνές ερωτήσεις (ενδεικτική μετάφραση)

Γιατί λαμβάνω εσφαλμένες απαντήσεις; Τα LLMs «μιμούνται» πιθανές φράσεις χωρίς να κατανοούν το περιεχόμενο · συχνά «παράγουν» (hallucinate) πλαστά στοιχεία.

Τι δεδομένα χρησιμοποιούν; Κυρίως δημόσιο υλικό του διαδικτύου (π.χ. ΗΠΑ), ελάχιστο εγχώριο δίκαιο · ό,τι εισάγουν οι χρήστες, ενδέχεται να αποθηκεύεται.

Ποια καθήκοντα ταιριάζουν/δεν ταιριάζουν;

- Κατάλληλα: σύντομη περίληψη, γλωσσική μετατροπή.
- Ακατάλληλα: λεπτομερής νομική ανάλυση, τεκμηρίωση κρίσιμων αποφάσεων.

Πώς προστατεύω δεδομένα & ασφάλεια; Χρήση υπηρεσιακών λογαριασμών, αποφυγή ιδιωτικών πληροφοριών, άμεση αναφορά περιστατικών ασφαλείας.

Στη Νέα Ζηλανδία έχουν εκδοθεί ξεχωριστοί οδηγοί για τη χρήση της ΑΙ στα Δικαστήρια από δικηγόρους και από μη δικηγόρους, οι οποίοι δίνουν επίσης μία γενικά καλή προσέγγιση ορισμένων ζητημάτων. Ο οδηγός που απευθύνεται σε δικηγόρους επιχειρεί να υπενθυμίσει ότι οι υφιστάμενες επαγγελματικές τους υποχρεώσεις ισχύουν και κατά τη χρήση αυτών των νέων τεχνολογιών. Τους καλεί να επιδεικνύουν ιδιαίτερη προσοχή κατά τη χρήση συνομιλιακών συστημάτων ΑΙ (GenAI chatbots) λόγω των κινδύνων και των περιορισμών τους. Περιλαμβάνουν επίσης πρακτικές εισηγήσεις για την ελαχιστοποίηση των κινδύνων και για τη διευκόλυνση της συμμόρφωσης των δικηγόρων προς τις επαγγελματικές τους υποχρεώσεις κατά τη χρήση των GenAI chatbots. Αντίστοιχη είναι η προσπάθεια του οδηγού για τη χρήση συνομιλιακών συστημάτων γενετικής ΑΙ (GenAI) (όπως τα ChatGPT, Bing Chat ή Google Bard) σε δικαστικές ή δικαιοδοτικές διαδικασίες που έχει καταρτιστεί προς υποβοήθηση μη δικηγόρων (περιλαμβανομένων διαδίκων που εκπροσωπούν οι ίδιοι τον εαυτό τους). Σε αυτό το εγχειρίδιο γίνεται περιορισμένη αναφορά στον οδηγό που αφορά στους δικαστές.

Ο οδηγός στη Σιγκαπούρη³⁹³

Όπως και οι υπόλοιποι οδηγοί, έτσι και ο Οδηγός στη Σιγκαπούρη, περιέχει σύντομη αναφορά σε ορισμούς. Είναι οδηγός που απευθύνεται γενικευμένα στους χρήστες του δικαστηρίου, περιλαμβανομένων των δικηγόρων και των αυτοπροσώπως παρισταμένων διαδικών ή άλλων.

Ορισμοί

ΑΙ: τεχνολογία που εκτελεί εργασίες οι οποίες κανονικά απαιτούν «νοημοσύνη» (π.χ. λογισμός, επίλυση προβλημάτων, μάθηση, σχεδιασμός). Δεν περιλαμβάνει λογισμικό που απλώς διορθώνει ορθογραφία/γραμματική χωρίς να παράγει νέο περιεχόμενο βάσει προτροπών.

Δικαστήριο: το Ανώτατο Δικαστήριο, τα Πολιτειακά Δικαστήρια (κι οι ως άνω ειδικές επιτροπές) και τα Δικαστήρια Οικογενειακής Δικαιοσύνης.

Διάδικος / Court User: κάθε εμπλεκόμενο πρόσωπο (εισαγγελέας, δικηγόρος, αυτοπροσώπως παριστάμενος, μάρτυρας κ.λπ.).

Δικαστικό Έγγραφο: κείμενο, εικόνα, ήχος, βίντεο, δεδομένα κ.ά. που κατατίθενται/υποβάλλονται στο Δικαστήριο (λ.χ. δικόγραφα, αγορεύσεις, υπομνήματα, όρκoi, εισαγωγικές δηλώσεις).

Γενετική ΑΙ: λογισμικό που «γεννά» νέο περιεχόμενο (κείμενο, εικόνα, βίντεο, ήχο) βάσει προτροπών χρηστών.

Αυτοπροσώπως Παριστάμενος: διάδικος χωρίς νομική εκπροσώπηση.

Γενικές αρχές

Επίσης αναφέρονται ορισμένες γενικές αρχές, που στην εν λόγω αναφορά εκτίθενται συνοπτικά.

Κατ' αυτές, η χρήση εργαλείων Γενετικής ΑΙ επιτρέπεται, υπό τον όρο τήρησης του Οδηγού.

Ο Οδηγός δεν αναιρεί υφιστάμενη νομοθεσία, κανονισμούς, κώδικες δεοντολογίας ή Οδηγίες Πρακτικής.

Οι δικηγόροι παραμένουν υπεύθυνοι να διασφαλίζουν ότι το υλικό που καταθέτουν είναι επαληθευμένο, ακριβές, αληθές και δόκιμο. Οι αυτοπροσώπως παριστάμενοι φέρουν την ίδια ευθύνη.

³⁹³ Singapore Courts. (2024). *Guide on the Use of Generative Artificial Intelligence Tools by Court Users*. https://www.judiciary.gov.sg/docs/default-source/news-and-resources-docs/guide-on-the-use-of-generative-ai-tools-by-court-users.pdf?sfvrsn=3900c814_1 (συνοπτική αναφορά).

Το Δικαστήριο τηρεί ουδέτερη στάση. Ο διάδικος φέρει πλήρη ευθύνη για κάθε ΑΙ-παραγόμενο περιεχόμενο. Δεν απαιτείται εκ των προτέρων δήλωση χρήσης, εκτός εάν ζητηθεί από το Δικαστήριο.

Γενικές πληροφορίες

Τι είναι τα εργαλεία Γενετικής ΑΙ; Χρησιμοποιούν «Μεγάλα Γλωσσικά Μοντέλα» (LLM) για να παράγουν συνεκτική έξοδο που φαίνεται προσαρμοσμένη στην προτροπή.

Πώς λειτουργούν; Δέχονται προτροπές, ανασυντάσσουν τα δεδομένα εκπαίδευσής τους και συνθέτουν απάντηση. Μοιάζουν με εξελιγμένο «προβλεπτικό κείμενο» πληκτρολογίου.

Είναι πάντα ακριβείς; Όχι. Μπορούν να «παραληρούν» (hallucinate): εφευρίσκουν νομολογία, νόμους ή γεγονότα.

Χρήση εργαλείων Γενετικής ΑΙ

Υπάρχει πλήρης ευθύνη του διαδίκου για το περιεχόμενο των δικαστικών εγγράφων.

Ελέγχετε ότι η έξοδος είναι: ακριβής· σχετική· δεν παραβιάζει δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

Δεν επιτρέπεται δημιουργία ή αλλοίωση αποδεικτικού υλικού μέσω ΑΙ.

Επαλήθευση: Διασταυρώστε γεγονότα, νομολογία, νομοθεσία από αξιόπιστες πηγές (π.χ. επίσημες βάσεις). Δεν αρκεί να ρωτήσετε άλλο chatbot.

Πνευματικά και εμπιστευτικά: Παρέχετε ορθή αναφορά πηγών. Μην διοχετεύετε εμπιστευτικά, προνομιακά ή προστατευμένα δεδομένα σε δημόσια εργαλεία.

Υποχρέωση δήλωσης: Ενόψει αμφιβολιών, το Δικαστήριο μπορεί να ζητήσει: δήλωση εάν χρησιμοποιήθηκε ΑΙ, επιβεβαίωση συμμόρφωσης με τον Οδηγό, π.χ. μέσω ένορκης δήλωσης.

Κυρώσεις για μη συμμόρφωση: επιδίκαση δικαστικών εξόδων, αγνόηση ή μειωμένη αποδεικτική δύναμη εγγράφων, πειθαρχικά μέτρα για δικηγόρους, ενέργειες λόγω παραβίασης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, προσωπικών δεδομένων ή περιφρόνησης δικαστηρίου.

Επίλογος: μία υβριδική προσέγγιση

Οι προαναφερόμενες παραπομπές προφανώς δεν εξαντλούν ζήτημα. Χρήσιμο υλικό συνιστά και το εγχειρίδιο που εξέδωσε η UNESCO το 2023³⁹⁴. Υπάρχουν επίσης οδηγοί σε άλλες έννομες τάξεις που δεν έχουν αναφερθεί ειδικά. Η διεθνής εμπειρία γύρω από τους μέχρι στιγμής οδηγούς χρήσης της ΑΙ στη Δικαιοσύνη δείχνει σαφή πορεία ωρίμανσης, από τα πρώτα κείμενα αρχών, με αφετηρία τον Χάρτη της CEPEJ (2018), έως τα πιο πρόσφατα λειτουργικά πρωτόκολλα της Νέας Ζηλανδίας (2023), της Σιγκαπούρης (2024) και τον αναθεωρημένο Οδηγό του Ηνωμένου Βασιλείου (2025). Δεν μπορεί να λεχθεί πως αυτή η πορεία έχει λάβει μία συγκεκριμένη μορφή ή ότι έχει «κλειδώσει» τα βασικά ζητήματα και ζητούμενα.

Ο Χάρτης της CEPEJ καθιέρωσε το αξιακό πλαίσιο (σεβασμός θεμελιωδών δικαιωμάτων, αποτροπή διακρίσεων, ποιότητα και ασφάλεια δεδομένων), χωρίς όμως να παρέχει συγκεκριμένα βήματα εφαρμογής, μηχανισμούς ελέγχου ή πρόνοιες ειδικά για τα μεγάλα γλωσσικά μοντέλα. Οι πρώτες μετέπειτα κατευθύνσεις στο Ηνωμένο Βασίλειο και στον Καναδά διευκρίνισαν βασικούς τεχνικούς όρους και κινδύνους, παραμένοντας κυρίως ενημερωτικού χαρακτήρα. Αντίθετα, οι νεότεροι οδηγοί της Νέας Ζηλανδίας και της Σιγκαπούρης και η αναθεώρηση του βρετανικού Οδηγού μεταφέρουν τις ίδιες αξίες σε πρακτικό επίπεδο, καθορίζουν ευθύνες, προβλέπουν ελέγχους ακεραιότητας συστημάτων, ορίζουν διαδικασίες λογοδοσίας και παραθέτουν παραδείγματα καθημερινής χρήσης.

Παρά την πρόοδο, ακόμη και τα πιο προχωρημένα κείμενα υπολείπονται ενός συνεκτικού και διαρκούς προγράμματος εκπαίδευσης· ο/η μεμονωμένος/η δικαστής, χωρίς δομημένη κατάρτιση, δύσκολα εφαρμόζει ομοιόμορφα τις συστάσεις.

Επισημαίνεται επίσης ότι η επιλογή του Ηνωμένου Βασιλείου να υποδείξει συγκεκριμένο εμπορικό εργαλείο ως «προεπιλογή» δημιουργεί εύλογους προβληματισμούς. Παρότι μπορεί να υπηρετεί την εμπιστευτικότητα και να ενισχύει την επαγγελματική επάρκεια, δημιουργείται η εντύπωση πως ανακόπτει κίνδυνος εξάρτησης από έναν προμηθευτή και εμφάνιση θεσμικής εύνοιας. Η ουδετερότητα ως προς την πλατφόρμα θα μπορούσε να αποτρέπει τέτοια εντύπωση. Τυχόν κίνδυνος μπορεί να μετριαστεί με πλήρη διαφάνεια ως προς τους λόγους επιλογής και με ειδικούς συμβατικούς όρους που προστατεύουν τη δικαιοδοτική λειτουργία (π.χ. ρήτρες ευθύνης, μηχανισμοί αποζημίωσης, δικαίωμα ελέγχου και ασφαλής έξοδος).

Διαφαίνεται η ανάγκη για ένα περισσότερο «υβριδικό» εγχειρίδιο που θα συνδυάζει τις θεμελιώδεις αρχές με τις λειτουργικές πρακτικές και τη συνεχή εκπαίδευση· θα ορίζει με σαφήνεια τι επιτρέπεται και τι απαγορεύεται· θα καθορίζει τη διαδικασία σε περίπτωση σφάλματος· θα συνδέει τις ατομικές δεξιότητες με τους θεσμικούς μηχανισμούς· και θα εναρμονίζεται με το ευρωπαϊκό ρυθμιστικό πλαίσιο. Έτσι η ΑΙ ίσως μπορεί να αποδώσει τα οφέλη ταχύτητας, συνέπειας και αποσυμφόρησης, χωρίς έκπτωση των θεμελιωδών εγγυήσεων ούτε κλονισμό της εμπιστοσύνης των πολιτών στη Δικαιοσύνη.

Ένα προτεινόμενο μοντέλο θα μπορούσε ενδεχομένως να αρθρώνεται σε τρία επίπεδα:

³⁹⁴ UNESCO. (2023). Global toolkit on AI and the rule of law for the judiciary (Report No. CI/DIT/2023/AIRoL/01). Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000387331>

(α) Στο ατομικό: ο/η δικαστής χρειάζεται βασική ψηφιακή παιδεία, ικανότητα κριτικής αποτίμησης των αλγοριθμικών υποδείξεων, επαγρύπνηση έναντι των προκαταλήψεων και σταθερή μέριμνα για την εξεμύθεια.

(β) Στο θεσμικό: απαιτούνται σταθεροί κανόνες για την «υπεύθυνη χρήση της ΑΙ», επιτροπές εποπτείας, διασφάλιση της ακεραιότητας των δεδομένων και τακτική επιμόρφωση όλων των λειτουργών.

(γ) Σε υπερεθνική κλίμακα: είναι αναγκαία η εναρμόνιση με τις ευρωπαϊκές κατευθυντήριες γραμμές, η συμμετοχή σε διεθνή δίκτυα ανταλλαγής πρακτικών και η υιοθέτηση κοινών προτύπων πιστοποίησης.

Καθοριστική είναι προφανώς και η διεπιστημονική συνεργασία. Η νομική επιστήμη, η επιστήμη της πληροφορικής και των δεδομένων και οι λοιπές κοινωνικές επιστήμες οφείλουν να συνδράμουν για την ομαλή εισαγωγή της ΑΙ στη Δικαιοσύνη.

Η ΑΙ ήδη αναδιαμορφώνει τη δικαιοδοτική λειτουργία σε ευρύτερο πλαίσιο. Η απάντηση στην έλευσή της δεν μπορεί να είναι η αποφυγή της, αλλά η συγκρότηση ενός πολυεπίπεδου πλαισίου που να επιτρέπει την καινοτομία, να θωρακίζει την ανεξαρτησία και να καθιστά κάθε αλγοριθμική συμβολή διαφανή και ελέγξιμη.

Οι δικαστές είναι πάντοτε εκείνοι που παραμένουν το κεντρικό ηθικό σημείο αναφοράς· που μεταφράζουν τις αρχές σε πράξη και μετατρέπουν την ΑΙ, από δυνητικό κίνδυνο, σε χρήσιμο εργαλείο ενίσχυσης της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας της Δικαιοσύνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε: ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ & ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ (ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ)

Εισαγωγή

Η ψυχολογία ως μέσο δεοντολογίας και το αντίστροφο

Ουδείς γεννιέται έτοιμος να ασκήσει δικαιοδοτικά καθήκοντα. Η διαμόρφωση της αναγκαίας ψυχολογίας είναι σταδιακή. Η δεοντολογία λειτουργεί ως μέσο καλλιέργειας αυτής της ψυχολογίας και, αντίστροφα, η ορθή ψυχική στάση συντηρεί την καλή δεοντολογία.

Η ψυχολογική επεξεργασία των δεοντολογικών αρχών συνίσταται στην εμπεδωμένη επίγνωση ότι τα όρια της εξουσίας δεν είναι μόνον νομικά αλλά και ψυχικά· απαιτούν καλλιέργεια εσωτερικής ισορροπίας, ενσυναίσθησης και ελεγχόμενης αποστασιοποίησης. Η ικανότητα διατήρησης ήρεμης συγκέντρωσης εν μέσω έντασης ή φορτισμένου κλίματος δεν είναι παρεμπίπτον γνώρισμα, αλλά ουσιώδες εργαλείο απονομής της Δικαιοσύνης.

Οι δικαστές δεν καλούνται να είναι ανέκφραστοι, αλλά να παραμένουν συναισθηματικά ενήμεροι, χωρίς να καθίστανται ευάλωτοι. Η «συναισθηματική εργασία» διευρύνει το πεδίο της δεοντολογίας από την τυπική τήρηση κανόνων σε μια δυναμική διαδικασία αυτορρύθμισης, η οποία υπηρετεί την αξιοπιστία του θεσμού και την εσωτερική συνοχή του προσώπου που φέρει το βάρος της δικαστικής εξουσίας.

Η δεοντολογική συνέπεια και η λειτουργική επάρκεια είναι αδιανόητες χωρίς ένα ελάχιστο επίπεδο ψυχικής ισορροπίας. Στη σύγχρονη συγκυρία, η ανθεκτικότητα των δικαστών δεν αντιμετωπίζεται μόνον ως ατομικό ζητούμενο, αλλά και ως θεσμική προτεραιότητα. Η ενσωμάτωση της διάστασης της ψυχικής ευρωστίας στο πλαίσιο των αρχών της Bangalore αναγνωρίζει ότι η επαγγελματική δεοντολογία καθίσταται ανέφικτη όταν η ψυχική κατάσταση των δικαστών υπονομεύεται από έλλειψη στήριξης, χρόνια πίεση ή πολιτισμικές προσδοκίες υπεραντοχής (βλ. Μίτλεττον, 2025, 2024α, 2024β, 2023, 2022, 2017³⁹⁵).

Η μετάβαση από την αποκλειστικά ατομική ευθύνη στην έννοια της θεσμικής μέριμνας για την ευημερία των δικαστών αντανακλάται και σε διεθνείς εξελίξεις: η πρόσφατη Διακήρυξη του Ναούρου για τη Δικαστική Ευημερία δεν αποτελεί περιθωριακή αναφορά, αλλά αναγνώριση της αλληλεξάρτησης της θεσμικής υγείας και της ατομικής ψυχικής ευρωστίας. Η καθιέρωση από τον ΟΗΕ Διεθνούς Ημέρας Δικαστικής Ευημερίας επιβεβαιώνει ότι η ψυχική διάσταση των δικαστών εντάσσεται πλέον στον πυρήνα της συζήτησης για τη δικαστική ανεξαρτησία (Μίτλεττον, 2025).

³⁹⁵ Μίτλεττον, Χ. (2025). Δικαστική υγεία και ευημερία: Η διακήρυξη του Nauru και το ψήφισμα του ΟΗΕ. *Judicial Research & News Online*. Μίτλεττον, Χ. (2024α). Οι ερευνητικές εξελίξεις σχετικά με το δικαστικό ψυχικό τραύμα. *Judicial Research & News Online*. Μίτλεττον, Χ. (2024β). Απαιτήσεις εργασίας δικαστών, πόροι εργασίας και ευεξία (δείγμα Ν. Αφρικής). *Judicial Research & News Online*. Μίτλεττον, Χ. (2023). Η πρόσφατη έρευνα των Hagen, Caluwé και Bogaerts (2023): χρήσιμη για την αξιολόγηση δικαστικών προσόντων και τη διασφάλιση της δικαστικής εργασίας. *Judicial Research & News Online*. Μίτλεττον, Χ. (2022). Κόπωση λήψης αποφάσεων (Torres & Williams, 2022) και το μοντέλο των Meng, Du και Lin (2022) για την αντιμετώπιση του δικαστικού άγχους: δύο πρόσφατες έρευνες. *Judicial Research & News Online*. Μίτλεττον, Χ. (2017). Το δικαστικό άγχος και η ανειδίκενη βλαπτική δράση του. *Συλλογή κειμένων [Ψ]Νομικά, 2011-2019*.

Η θεσμική ενσωμάτωση πρακτικών υποστήριξης δεν αποβλέπει στη μετατροπή των δικαστηρίων σε θεραπευτικά περιβάλλοντα, αλλά στη θωράκισή τους έναντι διαβρωτικών επιδράσεων που πλήττουν τον αυτοσεβασμό, την αντικειμενικότητα και, εν τέλει, την ανεξαρτησία και την αμεροληψία. Η ψυχική ευρωστία δεν είναι απλώς όρος λειτουργικότητας· αποτελεί και επικουρική αξία των παραδοσιακών δεοντολογικών αρχών, με σαφή προληπτική λειτουργία.

Η έλλειψη μέριμνας για την ψυχική υγεία των δικαστών δύναται να εκδηλωθεί όχι μόνον ως υποκειμενική δυσφορία, αλλά και ως διακινδύνευση της θεσμικής ανεξαρτησίας, ιδίως σε περιβάλλοντα έντονης κοινωνικής ή πολιτικής πίεσης. Αντίστροφα, η συστηματική πρόνοια για την ψυχική ισορροπία λειτουργεί αποτρεπτικά έναντι μορφών ετεροκαθορισμού, ενισχύοντας την πραγματική αμεροληψία, όχι μόνον ως πρόθεση, αλλά και ως διαρκή δυνατότητα.

Πρακτικές δομές και διαδικασίες υποστήριξης

Όπως ήδη επισημάνθηκε, η δικαστική ιδιότητα δεν αποτελεί εγγενές γνώρισμα· κατακτιέται προοδευτικά με παιδεία, εμπειρία και συστηματική αυτεπίγνωση. Πέρα από τις γενικές διαπιστώσεις και τη σχετική βιβλιογραφία, απαιτείται πρακτική χαρτογράφηση του τρόπου με τον οποίον η ψυχική ευρωστία (well-being) λειτουργεί ως βοηθητική αξία των αρχών της Bangalore και, ευρύτερα, της δικαστικής δεοντολογίας.

Στο παρόν πλαίσιο αποφεύγεται η περαιτέρω θεωρητική ενασχόληση και προτείνονται συγκεκριμένες διαδικασίες, ώστε η ψυχολογική διάσταση να μην αντιμετωπίζεται ως «ιδιωτικό ζήτημα», αλλά ως συστατικό της θεσμικής αξιοπιστίας, κατ' επέκταση ως ιδιαίτερο και κρίσιμο δεοντολογικό κεφάλαιο.

Η πρακτική προσέγγιση στηρίζεται σε δύο σκέλη: (α) προληπτικό, που μειώνει τον κίνδυνο επηρεασμού της κρίσης (stress-bias nexus) και (β) θωρακιστικό, που ενισχύει την ανθεκτικότητα έναντι εξωτερικών πιέσεων.

Οι κυριότεροι κίνδυνοι

(α) Επαγγελματική εξουθένωση (burn-out)

Πρόκειται για σύνδρομο με τριάδα συμπτωμάτων που περιλαμβάνει τη συναισθηματική εξάντληση, την αποπροσωποποίηση/κυνισμό και τη μείωση της επαγγελματικής επάρκειας. Στη δικαστική πράξη επιτείνεται από τη συνεχή έκθεση σε ακραίο ανθρώπινο πόνο, τη θεσμική απομόνωση, τη δημόσια κριτική και το «φορτίο αλάνθαστης κρίσης».

Ενδεδειγμένα μέτρα για την αντιμετώπισή του είναι η θεσμοθέτηση και κανονικοποίηση των διαλειμμάτων, οι ασφαλείς χώροι στήριξης, η παρακολούθηση του φόρτου, οι άδειες ευεξίας, τα προγράμματα retreats (δια ζώσης/διαδικτυακά) και τα τακτικά αυτο-τεστ. Το burn-out δεν είναι ζήτημα «ατομικής αντοχής» αλλά διαρθρωτικός κίνδυνος· όπου υιοθετούνται μετρήσιμα, συμμετοχικά μέτρα, μειώνεται η κόπωση και βελτιώνεται η ποιότητα των αποφάσεων.

(β) Δευτερογενές τραύμα (vicarious trauma)

Ο λόγος είναι για την ψυχολογική επιβάρυνση από επαναλαμβανόμενη έκθεση σε τραυματικό/επώδυνο περιεχόμενο (μαρτυρίες θυμάτων βίας, υλικό κακοποίησης, υποθέσεις οικογενειακής διάρρηξης). Ο κίνδυνος για τη δεοντολογία είναι η υπερεμπλοκή ή απευαισθητοποίηση, η διαταραχή της ουδετερότητας, ο επηρεασμός της αξιολόγησης της μαρτυρίας και της επιμέτρησης της ποινής και η δυσχέρεια στη ρύθμιση της διαδικασίας.

(γ) Ηθικός κλονισμός (moral injury)

Πρόκειται για την ψυχική/ηθική αναστάτωση, όταν ο/η δικαστής εξαναγκάζεται σε πράξη ή παράλειψη αντίθετη με βαθύτερες προσωπικές πεποιθήσεις του λόγω συστημικών περιορισμών (π.χ. εφαρμογή κανόνα που οδηγεί σε προδήλως άδικο αποτέλεσμα). Δυνατόν να προκύψουν ως συνέπειες η ενοχή, η αμφισβήτηση του ρόλου, η κόπωση συνείδησης. Ο δεοντολογικός κίνδυνος είναι οι αντισταθμιστικές «εξισορροπήσεις» σε επόμενες υποθέσεις και η επιλεκτική εφαρμογή του δικαίου.

(δ) Ηθική κόπωση (conscience fatigue)

Ο λόγος είναι για τη σταδιακή εξάντληση της «ηθικής πυξίδας» λόγω διαρκών ηθικά φορτισμένων υποθέσεων και στενών θεσμικών περιθωρίων. Μπορεί να εκδηλωθεί συναισθηματικά: με ενοχή, ντροπή, κυνισμό, απάθεια. Γνωστικά: με δυσκολία σε λεπτές σταθμίσεις, διχοτομικές προσεγγίσεις, εξάρτηση από στερεότυπα. Συμπεριφορικά: με αποφυγή δύσκολων υποθέσεων, αναβλητικότητα ή υπερβολική αυστηρότητα ή επιείκεια. Ακόμα σωματικά: με αϋπνία, κεφαλαλγίες, ευερεθιστότητα. Οι δεοντολογικοί κίνδυνοι είναι η διακινδύνευση της αμεροληψίας, οι ασυνέπειες, η συσχέτιση με το burn-out, την κατάθλιψη και τις καταχρήσεις. Παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά είναι η βαριά ή και ετερογενής ροή της εργασίας, η περιορισμένη διακριτική ευχέρεια, η πίεση των ΜΜΕ ή της κοινής γνώμης, η θεσμική απομόνωση και η έλλειψη χρόνου για ηθικό στοχασμό. Τα μέτρα αντιμετώπισης δυνατό να είναι ατομικά, με αναστοχασμό, καταγραφή, τεχνικές επίγνωσης και εξειδικευμένη στήριξη όπου χρειάζεται. Δυνατόν να είναι και συναδελφικά, από ομάδες υποστήριξης ή μετα-υποθεσιακές συζητήσεις ή με άτομα που λειτουργούν ως

μέντορες. Θεσμικά μέτρα είναι η εναλλαγή της ύλης, τα σεμινάρια ανθεκτικότητας και οι διακριτικοί μηχανισμοί στήριξης. Συστημικά μέτρα συνιστούν τα ρεαλιστικά χρονικά πλαίσια και η ενίσχυση με συνεργάτες/βοηθητικό προσωπικό.

(ε) Εξωτερική στόχευση/εκφοβισμός

Θα υπάρχει περισσότερη εστίαση στην εξωτερική στόχευση ή εκφοβισμό, ιδίως στο ψηφιακό περιβάλλον. Είναι ένα εξαιρετικά επίκαιρο και από ζήτημα. Η ψηφιακή στοχοποίηση δικαστών εξελίσσεται ταχύτατα λόγω της ανεξέλεγκτης διάχυσης περιεχομένου στα ΜΚΔ και της δυνατότητας ανώνυμης, μαζικής ή επίμονης παρενόχλησης. Συνδυάζει τον κίνδυνο εξωτερικής απειλής με δευτερογενείς επιπτώσεις στην ψυχική ευρωστία (άγχος, απομόνωση, αμφιβολία για την ανεξαρτησία). Υπάρχουν διάφορες μορφές στοχοποίησης, η πρόκληση απειλή βίας (π.χ. «Ξέρουμε πού μένεις – θα σε βρούμε» σε σχόλια), η υποκίνηση μίσους (π.χ. hashtags «#Καταργήστε_τον_Δικαστή_Χ»), η παραπληροφόρηση και το deep-fake, το doxxing, το brigading / bot-farm (όροι που μπορεί να φαντάζουν περίεργοι) ή τα μαζικά spam μηνύματα για δυσφήμιση.

Το doxxing έχει προκύψει από το «documents» ή «docs». Αναφέρεται στη δημοσιοποίηση προσωπικών πληροφοριών ενός ατόμου (όνομα, διεύθυνση κατοικίας, στοιχεία οικογένειας, τηλέφωνα, φωτογραφίες κ.λπ.) χωρίς τη συγκατάθεσή του, συνήθως με σκοπό την παρενόχληση, τον εκφοβισμό ή την πρόκληση βλάβης. Η αποκάλυψη της διεύθυνσης κατοικίας, των στοιχείων των παιδιών ή της οικογενειακής κατάστασης ενός δικαστή στο διαδίκτυο μπορεί να τον καταστήσει στόχο απειλών ή φυσικής βίας, ιδίως σε υποθέσεις με πολιτική ή κοινωνική φόρτιση (π.χ. τρομοκρατία, διαφθορά, ανθρώπινα δικαιώματα).

Το brigading χρησιμοποιείται για να περιγράψει την οργανωμένη ενέργεια από μεγάλο αριθμό χρηστών (συνήθως μέσω ΜΚΔ ή fora), που στοχοποιούν μαζικά ένα άτομο ή μια ανάρτηση, για να την καταγγείλουν, να τη γελοιοποιήσουν ή να ασκήσουν πίεση. Μπορεί να δημιουργήσει ψευδή αίσθηση «λαϊκής κατακραυγής» απέναντι σε απόφαση ή σχόλιο δικαστή, με μαζικά σχόλια, υβριστικά memes, ψευδείς καταγγελίες ή προσπάθειες διαγραφής λογαριασμών.

Το bot-farm περιγράφει ένα δίκτυο από ψεύτικους ή αυτοματοποιημένους λογαριασμούς (bots) που χρησιμοποιούνται για να δημιουργούν ψευδή εντύπωση δημοσιότητας, να ενισχύουν ή να διαδίδουν συγκεκριμένα μηνύματα, να κάνουν repost/like ή να εξαπολύουν επιθέσεις. Η χρήση bot-farms μπορεί να δημιουργήσει τεχνητή «καταιγίδα αντιδράσεων» σε βάρος δικαστή, προσπαθώντας να χειραγωγήσει το δημόσιο αίσθημα ή να ασκήσει πίεση στον ίδιο ή σε συναδέλφους του.

Το deep-fake, ως τεχνολογικό εργαλείο χειραγώγησης εικόνας, ήχου ή βίντεο μπορεί να αποτελέσει εξαιρετικά επικίνδυνο μέσο στοχοποίησης δικαστών, κυρίως λόγω της δυνατότητας πειστικής παραπλάνησης του κοινού και της καταστροφής της επαγγελματικής υπόληψης ενός δικαστή σε δευτερόλεπτα. Η απειλή του deep-fake συνδέεται όχι μόνον με την παραβίαση της ιδιωτικής ζωής αλλά και με τον πυρήνα της θεσμικής ανεξαρτησίας και αξιοπιστίας της Δικαιοσύνης. Είναι ένα ψηφιακό ψευδές οπτικοακουστικό περιεχόμενο, δημιουργημένο με ΑΙ, το οποίο τοποθετεί το πρόσωπο ή τη φωνή κάποιου (σε αυτήν την περίπτωση δικαστή) σε ένα βίντεο, ήχο ή φωτογραφία, το οποίο δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, αλλά φαίνεται πειστικό. Μπορεί να

χρησιμοποιηθεί για ψευδή δήλωση ή «δημόσια τοποθέτηση». Δημιουργείται deep-fake βίντεο όπου ο/η δικαστής φαίνεται να εκφράζει πολιτική άποψη, προκατάληψη ή επιθετική ρητορική, π.χ. «δήλωση» κατά μειονοτήτων, υπέρ/κατά πολιτικής απόφασης ή εμπλεκόμενου προσώπου σε εκκρεμή δίκη. Ως συνέπεια μιας τέτοιας ενέργειας, επέρχεται η υπονόμηση της αμεροληψίας, η δημόσια κατακραυγή, οι πιέσεις για παύση ή εξαίρεση, ενίοτε πειθαρχικές διερευνήσεις βασισμένες σε ψευδές υλικό. Το ψευδές βίντεο μπορεί να αναφέρεται σε ευάλωτο ή ιδιωτικό πλαίσιο, π.χ. ερωτικό, απρεπές ή «σκανδαλώδες» υλικό με το πρόσωπο του δικαστή / της δικαστού. Μπορεί να διακινηθεί σε ΜΚΔ ή «ανώνυμα» μέσω ιστοσελίδων, με συνέπεια τη δημόσια διαπόμπευση, τον τραυματισμό του κύρους, την ψυχολογική κατάρρευση και την αναστολή των καθηκόντων ή την άτυπη περιθωριοποίηση. Μπορεί να επέλθει παραπλάνηση για δικαστική μεροληψία, π.χ. βίντεο όπου ο/η δικαστής εμφανίζεται να συζητά εμπιστευτικά με δικηγόρο ή διάδικο. Χρησιμοποιείται για να στηριχθεί αίτηση εξαίρεσης ή να διαδοθεί σενάριο διαφθοράς, με συνέπεια τη διασάλευση της δίκαιης δίκης, την καταστροφή της εμπιστοσύνης στους δικαστές, το πλήγμα στο κύρος του δικαστικού σώματος. Ο κίνδυνος, σε κάθε περίπτωση, έχει ιδιαιτερότητες. Το δυσδιάκριτο από το αληθινό δυσχεραίνει την άμεση διάψευση. Με τους ιούς παραπληροφόρησης κυκλοφορεί μαζικά και τάχιστα. Στοχεύει στη θεσμική ακεραιότητα, δεν πλήττει μόνον το πρόσωπο, αλλά και τον θεσμό της Δικαιοσύνης. Τα προστατευτικά μέτρα πρέπει να λαμβάνουν δεοντολογική σημασία. Χρειάζεται ταχεία τεχνική ανάλυση (forensics), ανίχνευση του deep-fake με εξειδικευμένο λογισμικό, συνεργασία με κρατικές Αρχές και παρόχους. Χρειάζεται και θεσμική υποστήριξη, ενδεχομένως δημόσια παρέμβαση, προστασία από «προσωποποιημένη κριτική» και διάψευση αναληθών γεγονότων. Απαιτούνται και δεοντολογικά αντανakλαστικά, αντοχή στον πειρασμό αυτολογοκρισίας ή απόσυρσης και ανάγκη ψυχικής θωράκισης και θεσμικής ενίσχυσης για τη διατήρηση της ανεξαρτησίας.

Σε περιπτώσεις στοχοποίησης των δικαστών μέσω ψηφιακών επιθέσεων, δημιουργείται συχνά ένα περίπλοκο ηθικό και ψυχολογικό δίλημμα ως προς την αντίδραση. Ο/η δικαστής μπορεί να βιώνει δισταγμό ή φόβο να μοιραστεί την εμπειρία, είτε λόγω αίσθησης ότι μπορεί να εκτεθεί προσωπικά ή επαγγελματικά είτε λόγω ανησυχιών ότι το περιεχόμενο της εκμυστήρευσης μπορεί να στραφεί εναντίον του/της. Η πιθανότητα υποτίμησης της εμπειρίας, η ανησυχία για αντίστροφη στοχοποίηση ή ακόμη και για ενδεχόμενα πειθαρχικά ζητήματα, ιδιαίτερα όταν απευθύνεται σε όργανο που έχει και πειθαρχική αρμοδιότητα, εντείνουν τη συναισθηματική επιβάρυνση και μπορεί να πλήξουν την αξιοπρέπεια ή την εικόνα του/της ως φορέα θεσμικής αυτάρκειας και αυτοκυριαρχίας.

Η ανάγκη για έναν θεσμοθετημένο, ασφαλή και διακριτικό διάυλο επικοινωνίας, πλαισιωμένο από επαγγελματική στήριξη και τεχνολογική επάρκεια, καθίσταται σε αυτό το πλαίσιο κρίσιμη. Μεταξύ άλλων πιθανών λύσεων, θα μπορούσε ενδεχομένως να λειτουργεί η εφαρμογή ενός πρωτοκόλλου διαχείρισης ψηφιακής στοχοποίησης, αποτελούμενου από τα εξής στάδια:

1. Καταγραφή

Άμεση συλλογή αποδεικτικού υλικού μέσω στιγμιότυπων οθόνης, αποθήκευση σχετικών URL και τεκμηρίωση της χρονικής στιγμής.

2. Αναφορά

Υποβολή αναφοράς εντός δώδεκα ωρών προς εξειδικευμένο διάυλο, μέσω τυποποιημένης ηλεκτρονικής φόρμας (e-form), ώστε να διασφαλίζεται η ιχνηλασιμότητα και η εχεμύθεια.

3. Αξιολόγηση κινδύνου

Κατάταξη του περιστατικού με χρήση κλίμακας (Πράσινο – Κίτρινο – Ερυθρό – Μαύρο), βάσει αντικειμενικών κριτηρίων: συχνότητα εμφάνισης, ένταση, ειδική στόχευση, πιθανότητα φυσικής υλοποίησης της απειλής.

4. Παρέμβαση

Στοχευμένη ενεργοποίηση μηχανισμών, οι οποίοι μπορεί να περιλαμβάνουν τεχνικά μέτρα ψηφιακής προστασίας (ενίσχυση ιδιωτικότητας, κατάργηση δημόσιων ευρετηρίων), ένδικες ενέργειες, άμεση ψυχολογική υποστήριξη εντός 24ώρου, κατά περίπτωση συντονισμένη δημόσια διάψευση ή αποκατάσταση του πραγματικού.

Η θεσμική αρχιτεκτονική ενός τέτοιου μηχανισμού θα μπορούσε να ανατεθεί σε διατομεακή ομάδα ψηφιακής προστασίας των δικαστών, με εκπροσώπηση από ψυχολόγο, για την υποστήριξη του ψυχικού χειρισμού του περιστατικού, ειδικό πληροφορικής, για ζητήματα κυβερνοασφάλειας, νομικό σύμβουλο, για την ποινική ή αστική αξιολόγηση των περιστατικών. Η ομάδα αυτή θα μπορούσε να τηρεί κεντρικό, εμπιστευτικό μητρώο περιστατικών, με δυνατότητα έκδοσης τριμηνιαίων στατιστικών δελτίων, τα οποία, χωρίς να θίγουν ατομικές περιπτώσεις, θα συμβάλλουν στην τεκμηριωμένη θεσμική επαγρύπνηση.

Η θεσμική διαχείριση της ψηφιακής στοχοποίησης δεν αφορά αποκλειστικά την προστασία της προσωπικότητας του εκάστοτε δικαστή, αλλά συνιστά προϋπόθεση διασφάλισης της ανεξαρτησίας και της φανεράς αμεροληψίας της δικαστικής λειτουργίας. Η έγκαιρη αναφορά δεν αποτελεί αδυναμία, αλλά μορφή θεσμικής υπεράσπισης του κύρους της Δικαιοσύνης. Αντίθετα, η προσπάθεια να αγνοηθεί ή να «ανεχθεί» κανείς την ψηφιακή στοχοποίηση, ακόμη και από εσωτερική αντίσταση ή αίσθημα καθήκοντος, μπορεί να λειτουργήσει ως παράγοντας συστημικού κινδύνου. Η εσωτερική αποστασιοποίηση από τις ψηφιακές απειλές είναι μεν επιθυμητή, σε επίπεδο ψυχικής ανθεκτικότητας, δεν πρέπει, όμως, να συγχέεται με την παθητική ανοχή, η οποία, σε ορισμένες περιπτώσεις, επιτρέπει τη σταδιακή διάβρωση του θεσμικού κύρους. Η έγκαιρη, μετρημένη και θεσμικά κατοχυρωμένη αντιμετώπιση αποτελεί τον βέλτιστο τρόπο προστασίας τόσο του λειτουργού όσο και της εμπιστοσύνης της κοινωνίας στη Δικαιοσύνη.

Τρωτότητα, επαγγελματική κουλτούρα και ενδοεπικοινωνία

Η αποτελεσματική διαχείριση των κινδύνων ψυχολογικής επιβάρυνσης και στοχοποίησης των δικαστών δεν εξαντλείται σε τεχνικά ή θεσμικά μέτρα. Προϋποθέτει την αναγνώριση ενός βαθιά πολιτισμικού εμποδίου· του ταμπού της τρωτότητας. Η επικρατούσα εικόνα «αταραξίας» και «αυτάρκειας» αποθαρρύνει την έγκαιρη αναφορά δυσκολιών και συχνά εκλαμβάνει την αναζήτηση βοήθειας ως ένδειξη αδυναμίας. Συμπληρωματικά, ένα ανεπίγνωστο «σύνδρομο επαγγελματικής εξαιρέσης» (η πεποίθηση ότι ορισμένοι κίνδυνοι δεν αφορούν τη δικαστική κοινότητα) λειτουργεί ως φραγμός στην πρόληψη και στην πρόσβαση σε υποστήριξη.

Η ανωτέρω στάση τροφοδοτεί όλα τα γνωστά φαινόμενα επαγγελματικής επιβάρυνσης, που έχουν προαναφερθεί. Ως μέτρα αντιμετώπισης, θα μπορούσαν να προταθούν η ρητή θεσμική κατοχύρωση ότι η αναζήτηση βοήθειας αποτελεί *επαγγελματική ευθύνη*, όχι αδυναμία. Θα μπορούσαν ενδεχομένως να βοηθήσουν στην εκπλήρωση αυτής της ευθύνης οι ανώνυμες, σύντομες καταγραφές εμπειριών συναδέλφων (case vignettes), για κανονικοποίηση του φαινομένου. Επίσης βοηθητικοί είναι οι μηχανισμοί υποστήριξης με διακριτική ανωνυμία. Η δημόσια στάση της ηγεσίας υπέρ της ψυχικής αυτοφροντίδας και της έγκαιρης αναφοράς θα μπορούσε να ενθαρρύνει σχετικές αναφορές.

Είναι κρίσιμο να γίνει μνεία και στο γεγονός πως η ελλιπής εσωτερική επικοινωνία (ιεραρχική, σιωπηρή, άνιση ως προς τη μυστικότητα) τείνει να ενισχύει την ανασφάλεια και να μετατρέπει την επιστημονική ανταλλαγή, όπου επιδιώκεται, σε πεδίο καχυποψίας ή ακόμα και προσβολής. Ωφέλιμα μέτρα θα μπορούσαν να είναι οι τακτικοί κύκλοι αναστοχασμού σε επίπεδο τμημάτων με σαφές πλαίσιο εμπιστευτικότητας, τα ενδοϋπηρεσιακά θεματικά fora με κανόνες μη αξιολογικής χρήσης, οι ανώνυμοι διάυλοι υποβολής ερωτημάτων/ανησυχιών με ιχνηλασιμότητα χειρισμού, η πολλαπλή καθοδήγηση νεότερων δικαστών από περισσότερα γνωστικά πεδία, η ύπαρξη *intranet* που να διευκολύνει την πρόσβαση των δικαστών σε εσωτερικές διαδικασίες και εργαλεία επικοινωνίας.

Ανοίγει εδώ μία παρένθεση για να αναφερθεί πως η λειτουργία δικαστικού *intranet* αποτελεί ήδη πρακτική σε άλλες έννομες τάξεις, μεταξύ των οποίων το Ηνωμένο Βασίλειο. Το *intranet* είναι εσωτερικό, ιδιωτικό ψηφιακό δίκτυο οργανισμού, προσβάσιμο μόνον από εξουσιοδοτημένους χρήστες. Στο δικαστικό περιβάλλον λειτουργεί ως ασφαλής εσωτερικός χώρος για τη διακίνηση γνώσης, την τυποποίηση διαδικασιών και την υποστήριξη των δικαστών. Ενδεικτικά, μπορεί να λειτουργεί ως κεντρική βιβλιοθήκη για πιο εσωτερικά ζητήματα (εγκύκλιοι, ειδικότερες κατευθυντήριες, πρότυπα εγγράφων, πρακτικά εγχειρίδια)· να φιλοξενεί ροές εργασίας με τυποποιημένες ηλεκτρονικές φόρμες για υπηρεσιακές διαδικασίες· να υποστηρίζει την εκπαίδευση και την επιμόρφωση (μαθήματα, υλικό, πιστοποιήσεις)· να παρέχει εσωτερική επικοινωνία (ανακοινώσεις, θεματικά fora, ημερολόγια εκδηλώσεων/σεμιναρίων, αρθρογραφία και χρήσιμες δημοσιεύσεις) κ.α. Δεν αποτελεί χώρο ελεύθερης κοινωνικής δικτύωσης δικαστών, αλλά θεσμική υποδομή. Ενώνει γνώση, διαδικασίες και υποστήριξη σε ασφαλές περιβάλλον, μειώνοντας οργανωτικούς και ψυχολογικούς κινδύνους.

Η αναγνώριση της ανθρώπινης τρωτότητας και η ενίσχυση της ενδοεπικοινωνίας δεν αποδυναμώνουν το κύρος του δικαστηρίου· το ενισχύουν, προλαμβάνοντας σφάλματα

που γεννιούνται από απομόνωση και εσωτερική πίεση. Η δεοντολογία δεν είναι μόνον κανόνες, αλλά και καλλιεργημένη εσωτερική στάση.

Πρακτικές δομές

Το ζητούμενο είναι να τύχουν περιγραφής, με απολύτως πρακτικό τρόπο, δομές και διαδικασίες που ενισχύουν τη λειτουργική επάρκεια και την αμεροληψία, χωρίς να θίγεται η προσωπική αξιοπρέπεια των λειτουργών ή η θεσμική ανεξαρτησία των δικαστηρίων. Η σύλληψη μπορεί να εδράζεται σε μια τριπλή εσωτερική ρύθμιση: γνωστική αναπλασίωση (re-framing), δηλαδή επαναφορά της εστίασης στη δικαστική αποστολή · συναισθηματική απόσταξη (distillation), ήτοι αναγνώριση και σταδιακή εκτόνωση της έντασης · σωματική αποφόρτιση (grounding), με απλές τεχνικές αναπνοής και σύντομα διαλείμματα. Βάσει αυτών, μπορούν να προβλεφθούν τα ακόλουθα.

1. Μηχανισμός εμπιστευτικής διαβούλευσης (peer support)

Σκοπός είναι η άμεση, βραχεία και απολύτως εμπιστευτική συζήτηση συναδελφικής υποστήριξης. Δύναται να προβλέπεται σύντομη συνεδρία (π.χ. 15') μεταξύ δύο εκπαιδευμένων δικαστικών λειτουργών και συναδέλφου που αιτείται συνδρομή, σε ασφαλές πλαίσιο μη αξιολογικού χαρακτήρα. Η αποτελεσματικότητα αποτιμάται με ήπια εργαλεία ανώνυμης ανάδρασης (ποσοστό χρήσης και αυτοαναφερόμενη ικανοποίηση), αποκλειόμενης κάθε διασύνδεσης με υπηρεσιακές κρίσεις.

2. Πρωτόκολλο δευτερογενούς τραύματος

Με στόχο την αποφόρτιση μετά από έκθεση σε υλικό υψηλής τραυματικότητας, θα μπορούσε να θεσπισθεί ελάχιστο χρονικό διάστημα μεταξύ της έκθεσης και της λήψης κρίσιμων δικονομικών ή ουσιαστικών αποφάσεων. Η εφαρμογή τεκμηριώνεται συνοπτικά στη δικογραφία (χωρίς ευαίσθητες αναφορές), ενώ η ποιότητα της αιτιολογίας ελέγχεται εσωτερικά ως προς τη νηφαλιότητα των διατυπώσεων.

3. Διακριτική αυτο-απομάκρυνση λόγω ψυχικού φόρτου

Για τη διασφάλιση της διαρκούς αμεροληψίας, μπορεί να προβλέπεται διαδικασία εμπιστευτικής επισήμανσης αντικειμενικής δυσχέρειας, με ταχεία επανεκτίμηση από ορισμένο ζεύγος διαμεσολάβησης. Η τυχόν ανακατανομή ύλης παραμένει απολύτως υπηρεσιακή, χωρίς στίγμα ή συνέπειες στην αξιολόγηση · ολοκληρώνεται δε εντός σύντομου, προκαθορισμένου χρόνου.

4. Ρήτρα κόπωσης (fatigue rule)

Με βάση τεκμηριωμένα ευρήματα γνωστικής κόπωσης, θα μπορούσε να καθιερωθεί περιορισμός οποιασδήποτε εργασίας εκτός ωραρίου και μια απλή τριζωνική κλίμακα ευεξίας (πράσινη/πορτοκαλί/κόκκινη), ανώνυμα και συγκεντρωτικά, προς ενημέρωση του προγράμματος ακροάσεων και της ανάθεσης ύλης. Στόχος είναι η πρόληψη σφαλμάτων, όχι η παρακολούθηση προσώπων.

5. Διάυλος απειλών και ψηφιακής στοχοποίησης

Θα μπορούσε να προβλεφθεί ειδικός, εχέμυθος διάυλος άμεσης αναφοράς περιστατικών στοχοποίησης (ιδίως διαδικτυακής), με συντονισμό νομικής συνδρομής, τεχνικής υποστήριξης και κατ' ανάγκην ψυχολογικής ενίσχυσης. Η ανταπόκριση είναι ταχεία, με σαφείς γραμμές επικοινωνίας και τεκμηρίωση ενεργειών, πάντοτε με σεβασμό στο απόρρητο.

6. Τρόποι ενεργοποίησης

Οι ανωτέρω διαδικασίες θα μπορούσαν να ενεργοποιούνται: (α) με πρωτοβουλία του ίδιου του δικαστή, (β) κατόπιν σήματος κινδύνου μέσω αυστηρά ιδιωτικής ψηφιακής αυτο-αξιολόγησης ή (γ) προληπτικά σε ρητά οριζόμενα κρίσιμα περιστατικά. Κατά περίπτωση, θα μπορούσε να προβλέπεται προαιρετική ή και υποχρεωτική σύντομη επαφή με ειδικό ψυχικής υγείας σε στενό χρονικό ορίζοντα, με πλήρη προστασία του απορρήτου.

7. Εκπαίδευση και πιστοποίηση

Κάθε δικαστής θα μπορούσε να ολοκληρώνει, σε ετήσια βάση, μικρές θεματικές ενότητες για: (i) συναισθηματική αυτορρύθμιση και ανθεκτικότητα, (ii) δευτερογενές τραύμα, (iii) διαχείριση σύγκρουσης στο ακροατήριο, (iv) ψηφιακή στοχοποίηση και δημόσιο λόγο. Η επιμόρφωση θα μπορούσε να είναι μικτή (δια ζώσης και εξ αποστάσεως), να περιλαμβάνει σύντομα σενάρια προσομοίωσης και, ιδίως για νεοδιοριζόμενους, πιστοποιημένη καθοδήγηση «ένας προς έναν». Τέτοιου είδους εκπαιδεύσεις θα πρέπει να παρέχονται με τη συμβολή ειδικών ψυχικής υγείας.

8. Πρακτικές εφαρμογές (case-based scenarios)

Θα μπορούσαν να συγκεντρώνονται και να δίδονται στους δικαστές ορισμένες πρακτικές εφαρμογές. Ενδεικτικά, για παράδειγμα, σε περίπτωση έντονης προστριβής συνηγόρων μέσα στη δικαστική αίθουσα, την ώρα της ακρόασης → σύντομο διάλειμμα και ρητή υπενθύμιση ορίων διαδικασίας· ή σε υπόθεση παιδικής κακοποίησης → ενεργοποίηση πρωτοκόλλου αποφόρτισης και, εφόσον χρειάζεται, εναλλαγή ύλης· σε περίπτωση ψηφιακής στοχοποίησης → άμεση αναφορά στον ειδικό διάυλο και προσεκτική καθοδήγηση για τον θεσμικό δημόσιο λόγο· σε περίπτωση εβδομαδιαίας υπερφόρτωσης → εφαρμογή της ρήτρας κόπωσης και ανακατανομή των προτεραιοτήτων· όταν υπάρξει προσωπική απώλεια → διακριτική διαδικασία προσωρινής απομάκρυνσης χωρίς στίγμα.

9. Παρακολούθηση και ετήσια ανασκόπηση

Θα μπορούσε να υπάρχει μία επιτροπή διαφάνειας και ευρωστίας για να συλλέγει αποκλειστικά ανώνυμα και συγκεντρωτικά δεδομένα για τη χρήση των μηχανισμών υποστήριξης, την εφαρμογή της ρήτρας κόπωσης και την απόκριση σε περιστατικά στοχοποίησης· να υποβάλλει ετήσια σύννοψη προς το αρμόδιο όργανο διοίκησης της Δικαιοσύνης, με συστάσεις βελτίωσης.

10. Ρήτρα μη στιγματισμού και προστασίας δεδομένων.

Κάθε πληροφορία σχετική με τη χρήση των υποστηρικτικών δομών δεν θα πρέπει να ενσωματώνεται σε αξιολογικά ή πειθαρχικά μητρώα, εκτός εάν τούτο επιβάλλεται από ρητή διάταξη νόμου. Η παραβίαση της εμπιστευτικότητας θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως σοβαρό πειθαρχικό παράπτωμα, ισοδύναμο με προσβολή του δικαστικού απορρήτου.

Τέτοιες ρυθμίσεις δεν εισάγουν προνόμια, αλλά οργανώνουν με μέτρο, διακριτικότητα και λογοδοσία, την αναγκαία θεσμική μέριμνα για να παραμένει η δικανική κρίση νηφάλια, τεκμηριωμένη και ανεπηρέαστη. Με τον τρόπο αυτό η ανθρώπινη τρωτότητα δεν συγχέεται με αδυναμία· μετατρέπεται σε πεδίο υπεύθυνης θεσμικής φροντίδας, προς όφελος της ποιότητας της απονομής της Δικαιοσύνης.

Η ψυχική ευρωστία ως οργανικό σκέλος της δεοντολογίας

Η ενσωμάτωση της ψυχικής ευρωστίας σε έναν οδηγό δεοντολογίας, ως είναι η διεθνής προσπάθεια, δεν προσθέτει «βάρη». Διασφαλίζει την ουσιαστική λειτουργία της δικαστικής εξουσίας. Όπως η ανεξαρτησία προφυλάσσει από τις εξωτερικές πιέσεις, έτσι και η ευρωστία προφυλάσσει από την εσωτερική διάβρωση που μπορεί να προκαλέσει η άσκηση της δικαιοδοσίας χωρίς επαρκείς (εσωτερικούς) πόρους.

Μια χρηστική αντιστοίχιση φωτίζει τη σύνδεση μεταξύ των αρχών, των κινδύνων και των μέτρων:

Ανεξαρτησία ↔ εξωτερική στόχευση/εκφοβισμός ↔ ειδικός διάυλος αναφοράς απειλών και ψηφιακής στοχοποίησης.

Η ανεξαρτησία απειλείται όταν ο/η δικαστής δέχεται πιέσεις, απειλές ή ψηφιακή στοχοποίηση. Ένας ειδικός, εμπιστευτικός διάυλος αναφοράς (με τυποποιημένη φόρμα, ταχεία διαβάθμιση κινδύνου και συντονισμό νομικών/ασφαλιστικών/ψυχολογικών ενεργειών) αποσυμπίεζει άμεσα, τεκμηριώνει το περιστατικό και ενεργοποιεί προστασία χωρίς να αφήνει τον/τη δικαστή μόνο/η απέναντι στην πίεση.

Αμεροληψία ↔ δευτερογενές τραύμα ↔ πρωτόκολλο αποφόρτισης μετά από έκθεση σε βαρύ υλικό.

Η έκθεση σε βαρύ υλικό μπορεί, χωρίς να το καταλάβουμε, να «γείρει» τη στάθμιση (πιο αυστηρά ή πιο επιεική αντανάκλαστικά). Ένα σύντομο, τυποποιημένο πρωτόκολλο αποφόρτισης (π.χ. μικρό «cool-off», εναλλαγή ύλης, εποπτική συζήτηση) πριν από κρίσιμες αποφάσεις μειώνει τον κίνδυνο συναισθηματικής μεταφοράς στην κρίση και στηρίζει την εμφανή και πραγματική αμεροληψία.

Ακεραιότητα ↔ ηθικός κλονισμός ↔ εμπιστευτική συναδελφική διαβούλευση (peer support).

Όταν η νομικά ορθή λύση συγκρούεται με το προσωπικό αξιακό αίσθημα, γεννάται εσωτερική ένταση που μπορεί να «αντισταθμιστεί» άθελα σε επόμενες υποθέσεις. Μια σύντομη, αυστηρά εμπιστευτική συναδελφική διαβούλευση επιτρέπει ονοματισμό του διλήμματος, έλεγχο για ανάγκη αποχής ή πρόσθετης τεκμηρίωσης και προλαμβάνει διολισθήσεις που θα έπλητταν την ακεραιότητα.

Ισότητα ↔ ηθική κόπωση (conscience fatigue) ↔ ουδέτερες γλωσσικές φόρμουλες και ασκήσεις ρόλων.

Η παρατεταμένη έκθεση σε ηθικά φορτισμένες υποθέσεις «κουράζει» τη συνείδηση και ευνοεί συντομεύσεις/στερεότυπα. Η συστηματική χρήση ουδέτερων γλωσσικών φορμουλών στην αίθουσα και τα σύντομα role-plays (προσομοιώσεις) εκπαιδεύουν σταθερή, ισόρροπη μεταχείριση και μειώνουν μικρο-ασυμμετρίες στη συμπεριφορά προς ομάδες ή πρόσωπα.

Ικανότητα & δέουσα επιμέλεια ↔ επαγγελματική εξουθένωση ↔ ρήτρα κόπωσης και ανώνυμη συγκεντρωτική παρακολούθηση φόρτου.

Η κόπωση αυξάνει σφάλματα και καθυστερήσεις. Ρήτρα κόπωσης (όρια υπερωριών, «ουδέτερες» ημέρες, δυνατότητα ανακατανομής) σε συνδυασμό με ανώνυμη, συγκεντρωτική παρακολούθηση δεικτών φόρτου (π.χ. εβδομαδιαίο RAG) επιτρέπει έγκαιρες προσαρμογές και διασφαλίζει την απαιτούμενη επιμέλεια.

Ενδεικτικά πρωτόκολλα

Τα παρακάτω πρωτόκολλα είναι ενδεικτικά. Δεν υποκαθιστούν την εμπειρία· της δίνουν κοινή γλώσσα και πρακτική δομή, αξιοποιήσιμη στην εκπαίδευση.

Πρωτόκολλο συναισθηματικής εργασίας

Το πρωτόκολλο είναι λειτουργικό εργαλείο διασφάλισης αμεροληψίας και νηφαλιότητας κατά την εκτέλεση δικαστικών καθηκόντων. Δεν συνιστά ιατρική ή θεραπευτική πράξη, ο καθένας μπορεί να φτιάξει το δικό του, γνωρίζοντας τι βοηθά τον εαυτό του/της σε στιγμές διαχείρισης κρίσεων. Αποσκοπεί αποκλειστικά στη σταθεροποίηση της προσοχής και της ουδέτερης ακρόασης σε συνθήκες έντασης. Όταν αναμένεται έκθεση σε βαρύ ή τραυματικό υλικό ή όταν ο προσωπικός δείκτης επιβάρυνσης (RAG) είναι Amber/Red ή υπάρχουν άμεσες ενδείξεις διατάραξης της ακρόασης (π.χ. σωματικά σημάδια υπερδιέγερσης, έντονη συναισθηματική φόρτιση). Δεν ενεργοποιείται καθημερινά, για γενική «ευεξία».

Πριν την ακρόαση (αμεροληψία – δέουσα επιμέλεια)

(α) Τυποποιημένη τεχνική ρύθμισης διέγερσης 60" (4-4-4-4): 4" εισπνοή – 4" κράτημα – 4" εκπνοή – 4" κράτημα· επανάληψη για 1'. Στόχος είναι η μείωση της φυσιολογικής διέγερσης που μπορεί να επηρεάσει την ακρόαση.

(β) Εστίαση στον δικανικό ρόλο («ακούω αμερόληπτα») (≤30"): Η τεχνική αυτή αφορά την εσωτερική επανάληψη ή σημείωση υπενθύμισης του ρόλου: «Η αποστολή μου είναι να ακούσω με δικανική ουδετερότητα, χωρίς εξωτερικές ή συναισθηματικές επιρροές».

(γ) Σύντομη αναγνώριση των πιθανών ερεθισμάτων (triggers) (≤45"): Η τεχνική αφορά την εσωτερική επισήμανση. Ο σκοπός είναι η συνειδητοποίηση δυνητικών συναισθηματικών ενεργοποιήσεων, η πρόληψη προβολών ή προκαταλήψεων στην ακροαματική διαδικασία και η δημιουργία χώρου ανάμεσα στο συναίσθημα και στην κρίση. Το «trigger» είναι κάθε ερέθισμα (λεκτικό, οπτικό, ακουστικό ή και σωματικό) που μπορεί να πυροδοτήσει έντονη συναισθηματική αντίδραση στους δικαστές και άρα να δυσχεράνει, έστω στιγμιαία, τη νηφάλια κρίση. Στο δικαστικό περιβάλλον, τέτοια ερεθίσματα συνήθως εμπίπτουν σε τέσσερις κατηγορίες:

- Βίαιο/σοκαριστικό υλικό: φωτογραφίες ανθρωποκτονιών, βίντεο κακοποίησης, ιατροδικαστικές λεπτομέρειες.
- Προσωπικές αναφορές: μαρτυρίες ή στοιχεία που θυμίζουν ίδια εμπειρία απώλειας, ασθένειας, βίας κ.λπ.
- Επιθετικός ή προσβλητικός λόγος: φωνές, σεξιστικά/ρατσιστικά σχόλια, απειλές μέσα στην αίθουσα.
- Ταυτότητα-εστιασμένα ερεθίσματα: αναφορές σε φύλο, καταγωγή, θρησκεία ή άλλη ιδιότητα του ίδιου/της ίδιας του δικαστή/της δικαστού που τον/τη φέρνουν σε θέση αμυντικής εγγήγορης.

Η σύντομη αναγνώριση των πιθανών «triggers» καλεί τους δικαστές, λίγο πριν την έναρξη της διαδικασίας, να σκεφθούν εάν αναμένονται τέτοια ερεθίσματα, ώστε να προετοιμάσουν συνειδητά μια στρατηγική αυτορρύθμισης· να αξιολογήσουν εάν χρειάζεται προληπτική υποστήριξη, ιδίως σε υποθέσεις με υψηλό δείκτη τραύματος. Να μειώσουν τον αιφνιδιασμό, ο οποίος συνήθως εντείνει την ψυχολογική επίδραση του ερεθίσματος.

Κατά την ακρόαση (ακεραιότητα – ισότητα)

(α) Ουδέτερες φόρμουλες («Το Δικαστήριο αντιλαμβάνεται...»): Ο σκοπός είναι η δημιουργία γλωσσικού φραγμού ανάμεσα στην προσωπική ταυτότητα και τον θεσμικό ρόλο, η αποστασιοποίηση από το περιεχόμενο των ισχυρισμών, ειδικά όταν προκαλούν έντονα συναισθήματα (θυμό, αδικία, ντροπή) και η προστασία από παγίδες προσωποποίησης, όταν η δημόσια στοχοποίηση έχει προηγηθεί ή υφέρπει. Η χρήση απρόσωπων ή τριτοπρόσωπων εκφράσεων επιτελεί λειτουργία «γείωσης στον ρόλο». Ενισχύει την εμφανή ουδετερότητα προς τους διαδίκους. Μπορεί να περιορίσει το ρίσκο περαιτέρω παρερμηνείας ή στοχοποίησης, εάν απομονωθεί η γλώσσα του δικαστηρίου και επαναχρησιμοποιηθεί διαδικτυακά. Για παράδειγμα, αντί «καταλαβαίνω ότι είστε αναστατωμένος...», προτιμάται: «το Δικαστήριο αντιλαμβάνεται ότι ο μάρτυρας εκφράζει συναισθηματική φόρτιση...»

(β) Μικρο-διάλειμμα ($\leq 120''$): Σύντομη σιωπηρή παύση για ανασυγκρότηση προσοχής και αποφόρτιση, χωρίς πρόσθετα ερεθίσματα.

(γ) Γείωση μέσω επαφής πελμάτων: Σταθερή επαφή με το δάπεδο και προσοχή στη σωματική αίσθηση (anchor/άγκυρα στο παρόν) για ρύθμιση συναισθηματικών κυμάτων και σταθεροποίηση ακρόασης.

Μετά την ακρόαση (λογοδοσία – ποιότητα κρίσης)

(α) Τριπλή αναπλαισίωση (2-3'): Τι συνέβη (ουδέτερη περιγραφή γεγονότων), τι έμαθα (σύντομος αναστοχασμός του ρόλου/διαχείρισης), τι αισθάνομαι (ονοματισμός συναισθήματος για αποδυνάμωση της έντασης). Ο σκοπός αυτής της τριπλής αναπλαισίωσης είναι η αποσύνδεση από το «ανακλαστικό εγώ», η επεξεργασία χωρίς κριτική ή άρνηση, ο ονοματισμός των συναισθημάτων που επιφέρει αποδυνάμωση της έντασής τους και η στήριξη της γνωσιακής αναπλαισίωσης («δεν είμαι το γεγονός»).

(β) Καταχώριση στο προσωπικό ημερολόγιο: Μπορεί να είναι χειρόγραφη ή ηλεκτρονική (προστατευμένη). Μία σύντομη εγγραφή (3-5 λεπτά) περιστατικών, συναισθημάτων, σκέψεων, αναστοχασμών. Μπορεί να εμπεριέχει και ερωτήσεις προς εαυτόν: «ένιωσα ότι απώλεσα τον έλεγχο;», «τι θα κάνω διαφορετικά την επόμενη φορά;» Ο σκοπός είναι η διανοητική εκφόρτιση, η μεταφορά της έντασης από την μνήμη στο χαρτί, η διατήρηση του ιστορικού των μοτίβων, ο εντοπισμός επαναλαμβανόμενων triggers, η προστασία από σωρευτικό burn-out, ειδικά όταν υπάρχει συνεχής πίεση στο δημόσιο πεδίο.

(γ) Εάν η ένταση είναι $>7/10$ καταφυγή σε συναδελφική διαβούλευση (peer support) ≤ 24 ώρες. Η εκτίμηση της έντασης είναι σε υποκειμενική κλίμακα 1-10. Μορφές peer

support είναι η ανεπίσημη συνομιλία με εμπιστευόμενο συνάδελφο ή με το δικαστικό δίκτυο υποστήριξης (όπου υφίσταται) (15'). Ο σκοπός είναι η εξωτερική αναπλαισίωση, ο άλλος βλέπει από απόσταση, η επιβεβαίωση της επαγγελματικής εγκυρότητας («δεν υπεραντέδρασα») και η μείωση της συναισθηματικής απομόνωσης, η οποία δυνατόν να επιτείνεται όταν συνυπάρχει δημόσια κριτική και πίεση.

Ερωτηματολόγιο RAG κόπωσης

Ο όρος RAG κόπωσης προέρχεται από το σύστημα RAG (Red-Amber-Green), το οποίο χρησιμοποιείται για αξιολόγηση επιπέδων κινδύνου, πίεσης ή επιβάρυνσης, με χρωματική κωδικοποίηση: Green (Πράσινο) – Χαμηλή επιβάρυνση / φυσιολογική λειτουργία, Amber (Πορτοκαλί) – Μέτρια επιβάρυνση / αυξημένη επιφυλακή, Red (Κόκκινο) – Υψηλή επιβάρυνση / κατάσταση κόπωσης ή κρίσης.

Πρόκειται για μια υποκειμενική ή εργαλειακή αξιολόγηση της ψυχικής, γνωστικής και σωματικής κόπωσης με βάση το RAG σύστημα. Χρησιμοποιείται ευρέως σε επαγγέλματα υψηλής ευθύνης (όπως στρατός, ιατρική, αεροπορία, Δικαιοσύνη) για αυτοπαρατήρηση, ομαδική αξιολόγηση κόπωσης και λήψη μέτρων αποφόρτισης ή υποστήριξης. Σε περιβάλλον υψηλής έκθεσης, όπως η δικαστική λειτουργία, η RAG κόπωσης βοηθά.

Το Green σημαίνει χαμηλή κόπωση, πλήρης λειτουργικότητα, ήρεμη συγκέντρωση, καθαρή κρίση, καλή διάθεση.

Το Amber σημαίνει σημάδια πίεσης, ενδιάμεση κόπωση, διάσπαση προσοχής, σωματική ένταση, δυσφορία.

Το Red σημαίνει υψηλή κόπωση, δυσκολία λειτουργίας, συναισθηματική έκρηξη, γνωστικό μπλοκάρισμα, υπερδιέγερση ή απόσυρση.

Ένας/μία δικαστής μπορεί, πριν ή μετά την ακρόαση, να αυτοαξιολογείται με βάση την ερώτηση: «*Πού βρίσκομαι στην κλίμακα RAG;*», εάν βρίσκεται σε Amber ή Red, να ενεργοποιεί ανάλογες τεχνικές, από όσες έχουν συζητηθεί ή και άλλες, που έχει διαπιστώσει ότι βοηθούν τον ίδιο/την ίδια.

Η RAG κόπωση είναι μέσο εντοπισμού του κόστους της συναισθηματικής εργασίας, δηλαδή του αθέατου κόστους της προσπάθειας να διατηρείται νηφαλιότητα, αμεροληψία και επαγγελματισμός παρά την ένταση, τον φόβο ή την πίεση.

Ένα ερωτηματολόγιο RAG κόπωσης που θα μπορούσε ενδεχομένως να χρησιμοποιείται ανά τακτά χρονικά διαστήματα είναι το εξής (μη σταθμισμένο):

Οδηγία: Βαθμολόγησε 1 (καθόλου) -5 (πάρα πολύ):

(α) κακός/ανήσυχος ύπνος στο 24ωρο:

(β) δυσκολία συγκέντρωσης:

(γ) ευερεθιστότητα:

(δ) σωματική κόπωση:

(ε) αίσθηση φόρτου:

Σκορ ≤ 10 = Πράσινο | 11-17 = Πορτοκαλί | ≥ 18 = Κόκκινο (ενεργοποίηση Ρήτρας Κόπωσης)

Το σύντομο αυτό εργαλείο, το οποίο είναι εύχρηστο και γρήγορο, συνιστά απλώς ενδεικτική πρόταση. Δεν δίδει κάποια έγκυρη επιστημονική διάγνωση. Ο καθένας, γνωρίζοντας τα προσωπικά όριά του ή τις μεταβλητές που επηρεάζουν τον ίδιο/την ίδια, μπορεί να δομήσει το δικό του προσωπικό εργαλείο RAG. Ένα κοινό εργαλείο, σε περίπτωση που καθίσταται αναγκαίο, μπορεί να πιλοταριστεί, για μία χρονική περίοδο 6-8 εβδομάδων και να σταθμιστεί. Σε περίπτωση χρήσης ενός τέτοιου προσωπικού εργαλείου, εάν η ένδειξη είναι Amber ή Red, ενδεχομένως να πρέπει να ακολουθήσει μέτρηση ειδικότερη, με βάση ήδη σταθμισμένα εργαλεία, από ειδικό.

Δέντρο αποφάσεων δημόσιου λόγου

Έγινε προηγουμένως αναφορά σε δέντρο αποφάσεων δημόσιου λόγου / ΜΜΕ. Αναφορά για τον δημόσιο λόγο έγινε και σε προηγούμενο Κεφάλαιο. Αυτό το «δέντρο» μπορεί να ορθωθεί με βάση τα εξής ερωτήματα, που μπορεί να θέσει κάθε δικαστής στον εαυτό του/της:

- Υπάρχει θεσμικός λόγος για δήλωση;
- Μπορεί να μεταβιβασθεί σε εκπρόσωπο;
- Είναι απαραίτητο πριν από την τελεσίδικη απόφαση;
- Διαθέτω ψυχική ανθεκτικότητα για πιθανή αρνητική ανάδραση; (εάν όχι → peer support & καθυστέρηση 24 ώρες)
- Έλεγχος ουδετερότητας περιεχομένου → δημοσίευση.

Φόρμα εμπιστευτικής διαβούλευσης

Μία φόρμα εμπιστευτικής διαβούλευσης που θα μπορούσε να χρησιμοποιείται θα μπορούσε, ενδεικτικά, να έχει την εξής μορφή:

Ημερομηνία & Ώρα

Κωδ. Υπόθεσης / Θέμα

Περιγραφή ζητήματος (≤100 λ.)

Αιτούμενη υποστήριξη: ☐ peer support ☐ clinical supervision ☐ ανακατανομή ύλης

Υπογραφή δικαστή (ηλεκτρονική)

Αποθήκευση κρυπτογραφημένα, διαγραφή μετά 5 έτη.

Πρότυπο debrief 48ωρο

Ένα πρότυπο debrief 48ωρο είναι το εξής:

Agenda (20'):

Περιγραφή περιστατικού (3')

Συναισθηματικός αντίκτυπος (5')

Υποστηρικτικοί πόροι (5')

Συμφωνία επόμενων βημάτων (5')

Εμπιστευτικό, χωρίς πρακτικά. Συντονιστής: πιστοποιημένος ψυχολόγος. Υποχρεωτική συμμετοχή: δικαστής & Πρόεδρος τμήματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνικά

Δίγκας, Ι. Γ. (2012). *Ο νομικός ρεαλισμός στο έργο του Roscoe Pound*. Εκδόσεις Σάκκουλα.

Ιντζεσίλογου, Ν. (2012). *Κοινωνιολογία του δικαίου: Εισαγωγή σε μια ρεαλιστική νομική επιστήμη* (2η έκδ.). Εκδόσεις Σάκκουλα.

Μίτλεττον, Χ. (2025, 19 Ιουλίου). Δικαστική υγεία και ευημερία: Η διακήρυξη του Nauru και το ψήφισμα του ΟΗΕ. *Judicial Research & News Online*. <https://judren.online/2025/05/01/judicialwellness/>

Μίτλεττον, Χ. (2024a). Οι ερευνητικές εξελίξεις σχετικά με το δικαστικό ψυχικό τραύμα. *Judicial Research & News Online*. <https://judren.online/2024/05/05/vt/>

Μίτλεττον, Χ. (2024b). Απαιτήσεις εργασίας δικαστών, πόροι εργασίας και ευεξία (δείγμα Ν. Αφρικής). *Judicial Research & News Online*. <https://judren.online/2024/05/05/judicial-wellbeing/>

Μίτλεττον, Χ. (2023). Η πρόσφατη έρευνα των Hagen, Caluwé και Bogaerts (2023): Χρήσιμη για την αξιολόγηση δικαστικών προσόντων και τη διασφάλιση της δικαστικής εργασίας. *Judicial Research & News Online*. <https://judren.online/2023/06/17/research/>

Μίτλεττον, Χ. (2022). Κόπωση λήψης αποφάσεων (Torres & Williams, 2022) και το μοντέλο των Meng, Du και Lin (2022) για την αντιμετώπιση του δικαστικού άγχους: Δύο πρόσφατες έρευνες. *Judicial Research & News Online*. <https://judren.online/2022/03/20/benchstress/>

Μίτλεττον, Χ. (2017). *Το δικαστικό άγχος και η ανείπωτη βλαπτική δράση του* [Συλλογή κειμένων «[Ψ]Νομικά», 2011-2019].

Πικραμένος, Μ. Ν. (2022). *Η λογοδοσία των δικαστών στη δημοκρατία: Δημόσια εμπιστοσύνη στη δικαιοσύνη*. Eurasia Publications.

Πρεβεδούρου, Ε. Β. (2019, 28 Αυγούστου). Η σχέση των άρθρων 19 ΣΕΕ και 47 ΧΘΔΕΕ υπό το πρίσμα της ανεξαρτησίας και της αποτελεσματικότητας της δικαστικής προστασίας. *Prevedourou.gr*.

Σκολιανός, Μ. Σ. (2016). *Εξελικτισμός και σχετικισμός στο δίκαιο*. Εκδόσεις Σάκκουλα.

Ξενογλώσσα

Amerasinghe, A. R. B. (2002). *Judicial conduct ethics and responsibilities*. Vishvalekha Publishers.

American Bar Association Standing Committee on the American Judicial System. (2018). *Rapid response to fake news, misleading statements and unjust criticism of the judiciary*.

Balkman, T. (2023). Judges on social media: How judges navigate their use of social media. *Oklahoma Bar Journal*, 95(6).

Bingham Centre for the Rule of Law. (2015). *The appointment, tenure and removal of judges under Commonwealth principles: A compendium and analysis of best practice*.

Browning, J. G. (2014). Why can't we be friends? Judges' use of social media. *University of Miami Law Review*, 68, 487-533.

Browning, J. G. (2020). Should judges have a duty of tech competence? *Judiciary Forum Review*, 2, 67-80.

Canadian Judicial Council. (n.d.). *Ethical principles for judges*. https://cjc-ccm.ca/cmslib/general/news_pub_judicialconduct_Principles_en.pdf

Canadian Judicial Council (2023). *Guidelines for the Use of Artificial Intelligence in Canadian Courts*. <https://cjc-ccm.ca/sites/default/files/documents/2024/AI%20Guidelines%20-%20FINAL%20-%202024-09%20-%20EN.pdf>

CEELI Institute Prague. (n.d.). *Practical guidelines on the use of social media by judges in Central and Eastern Europe*. https://ceeliinstitute.org/assets/resources/ceeli_some_guidelines_eng_upd2021.pdf

Commonwealth Secretariat. (2009). *Commonwealth (Latimer House) principles on the three branches of government*.

Connelly, T. (2017, 12 April). "Donkeys" and "trolls": Judge sacked for using alias to criticise online commenters who disagreed with his decisions. *Legal Cheek*.

Council of Europe. (1998). *European charter on the statute of judges* (DAJ/DOC (98) 23). <https://rm.coe.int/090000168092934f>

Council of Europe. (2024, May 27). *Framework convention on artificial intelligence and human rights, democracy and the rule of law*.

Council of the European Union. (2020, October 14). *Council conclusions: Access to justice – Seizing the opportunities of digitalisation* (2020/C 342 I/01, OJ C 342I).

Council of Europe, Consultative Council of European Judges. (2001). *Opinion No. 1: Standards concerning the independence of the judiciary and the irremovability of judges* (CCJE (2001) OP 1). https://www.icj.org/wp-content/uploads/2014/06/CCJE2001OPI1_en.pdf

Council of Europe, Committee of Ministers. (2010). *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: Independence, efficiency and responsibilities*.

Council of Europe, Consultative Council of European Judges. (2016). *Opinion No. 19: The role of court presidents* (CCJE (2016) 2). <https://rm.coe.int/opinion-no-19-on-the-role-of-court-presidents/16806dc2c4>

Council of the European Union. (2022, February 17). *Access to a lawyer and rule of law – Presidency discussion paper* (6319/22 JAI.2).

Council of the European Communities. (1977, March 22). *Council Directive 77/249/EEC to facilitate the effective exercise by lawyers of freedom to provide services*. Official Journal of the European Communities, L 078, 26.03.1977.

Consultative Council of European Judges. (2001). *Opinion No. 1: Standards concerning the independence of the judiciary and the irremovability of judges*.

Consultative Council of European Judges. (2001). *Opinion No. 2: The funding and management of courts with reference to the efficiency of the judiciary and to Article 6 of the European Convention on Human Rights*.

Consultative Council of European Judges. (2002). *Opinion No. 3: The principles and rules governing judges' professional conduct, in particular ethics, incompatible behaviour and impartiality*.

Consultative Council of European Judges. (2003). *Opinion No. 4: Appropriate initial and in-service training for judges at national and European levels*.

Consultative Council of European Judges. (2004). *Opinion No. 6: Fair trial within a reasonable time and judge's role in trials taking into account alternative means of dispute settlement*.

Consultative Council of European Judges. (2005). *Opinion No. 7: Justice and society*.

Consultative Council of European Judges. (2006b). *Opinion No. 8: The role of judges in the protection of the rule of law and human rights in the context of terrorism*.

Consultative Council of European Judges. (2006a). *Opinion No. 9: The role of national judges in ensuring an effective application of international and European law*.

Consultative Council of European Judges. (2007). *Opinion No. 10: The council for the judiciary at the service of the society*.

Consultative Council of European Judges. (2010). *Magna Carta of judges*.

Consultative Council of European Judges. (2008). *Opinion No. 11: The quality of judicial decisions*.

Consultative Council of European Judges. (2010). *Opinion No. 13: The role of judges in the enforcement of judicial decisions*.

Consultative Council of European Judges. (2011). *Opinion No. 14: Justice and information technologies (IT)*.

Consultative Council of European Judges. (2014). *Opinion No. 17 (2014): The evaluation of judges' work, the quality of justice and respect for judicial independence*.

Consultative Council of European Judges. (2015). *Opinion No. 18 on the position of the judiciary and its relation with the other powers of state in a modern democracy*.

Consultative Council of European Judges. (2017). *Opinion No. 20: The role of courts with respect to the uniform application of law*.

Consultative Council of European Judges. (2018). *Opinion No. 21: Preventing corruption among judges*.

Consultative Council of European Judges. (2019). *Opinion No. 22: The role of judicial assistants*.

Consultative Council of European Judges. (2020). *Opinion No. 23: The role of associations of judges in supporting judicial independence*.

Consultative Council of European Judges. (2021). *Opinion No. 24: The evolution of the councils for the judiciary and their role in independent and impartial judicial systems*.

Consultative Council of European Judges. (2022). *Opinion No. 25: Freedom of expression of judges*.

Consultative Council of European Judges. (2023). *Opinion No. 26: Moving forward: The use of assistive technology in the judiciary*.

Consultative Council of European Judges. (2024). *Opinion No. 27: On the Disciplinary Liability of Judges*.

Court of Justice of the European Union (CJEU). (2023, June). *Artificial intelligence strategy*.

Courts of New Zealand (2023). *Guidelines for use of generative artificial intelligence in Courts and Tribunals*. <https://www.courtsofnz.govt.nz/assets/6-Going-to-Court/practice-directions/practice-guidelines/all-benches/20231207-GenAI-Guidelines-Judicial.pdf>

Cross, M. (2019, 1 October). Judges go online to explain their modern mission. *Law Gazette*.

Dillard, S. A., & McCormack, B. (2019). The robed tweeter: Two judges' views on public engagement. *Journal of Appellate Practice and Process*, 20(2), 197-198.

Dworkin, R. (1985). *A matter of principle*. Harvard University Press.

European Law Institute (ELI) & International Association of Judicial Independence and World Peace (JIWP) (2024). *ELI-Mount Scopus European Standards of Judicial Independence*. https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ELI-Mount_Scopus_European_Standards_of_Judicial_Independence.pdf

European Commission. (2024). *EU Justice scoreboard: Independence of bars and lawyers* (2024 ed.).

European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission). (2023). *Compilation of Venice Commission opinions and reports concerning judges* (CDL-PI(2023)019). [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2023\)019-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2023)019-e)

European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers. (2022, July 13). *2022 Rule of law report*.

European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). (2018). *European ethical charter on the use of artificial intelligence (AI) in judicial systems and their environment*.

European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). (n.d.). *GT-QUAL tools*. Συμβούλιο της Ευρώπης. <https://www.coe.int/en/web/cepej/gt-qualtools>

European Commission for the Efficiency of Justice. (2022). *Guidelines on gender equality in the recruitment and promotion of judges*.

European Convention on Human Rights (ECHR) (1950).

European Judicial Training Network. (2016, June 10). *Judicial training principles*.

European Law Institute (ELI). (2022). *Guiding principles for automated decision-making in the EU* (Innovation paper).

European Law Institute (ELI). (2023). *ELI charter of fundamental constitutional principles of a European democracy*.

European Network of Councils for the Judiciary. (2012). *Dublin Declaration on standards for the recruitment and appointment of members of the judiciary*.

European Network of Councils for the Judiciary. (2013). *Project team: Development of minimum judicial standards III 2012–2013*.

European Network of Councils for the Judiciary. (2015). *Minimum judicial standards V: Disciplinary proceedings and liability of judges* (2014–2015 report).

European Network of Councils for the Judiciary. (2015). *Independence and accountability of the judiciary and the prosecution: Performance indicators*.

European Network of Councils for the Judiciary. (2015). *ENCJ report 2014–2015*.

European Network of Councils for the Judiciary. (2016). *Annex I to the ENCJ report 2015–2016: Funding of the judiciary: Summary of international and ENCJ sources*.

European Network of Councils for the Judiciary. (2017). *Distillation of ENCJ principles, recommendations and guidelines 2004–2017*.

European Network of Councils for the Judiciary. (2019, December 5–6). *Recommendation of the ENCJ workshop on the evaluation of judges*.

European Network of Councils for the Judiciary. (2023). *Report 2022–2023: Indicators of independence, accountability and quality of the judiciary*.

European Network of Councils for the Judiciary. (2023, June 9). *Ljubljana Declaration: Courts fit for the future*.

European Network of Councils for the Judiciary. (2023, June 9). *Working group report on codes of conduct for members of councils for the judiciary*.

European Parliament & Council of the European Union. (1998, February 16). *Directive 98/5/EC to facilitate practice of the profession of lawyer on a permanent basis*. *Official Journal of the European Communities*, L 077, 14.03.1998, 36–43.

European Union. (2024, June 13). *Artificial Intelligence Act*, Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828.

First World Conference on the Independence of Justice. (1983). *Universal declaration on the independence of justice (Montreal declaration)*. <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2016/02/Montreal-Declaration.pdf>

Gibson, J. (2016). Social media and the electronic “new world” of judges. *International Journal for Court Administration*, 7(2), 1–9.

Griffith, J. A. G. (1985). *The politics of the judiciary*. Fontana Press.

Hart, H. L. A. (1983). *Essays in jurisprudence and philosophy*. Clarendon Press.

Hart, H. L. A. (1997). *The concept of law*. Oxford University Press.

Holmes, O. W. (1897). The path of law. *Harvard Law Review*, 10, 457–478.

- Hyde, J. (2018, July 28). Magistrates rapped over inappropriate social media posts. *The Law Society Gazette*.
- International Association of Judges. (2017). *The Universal Charter of the Judge*. IAJ.
- International Bar Association. (1982). *Minimum standards of judicial independence*.
- International Organization for Judicial Training. (2017, November 8). *Declaration of judicial training principles*.
- Judiciary Administration, Hong Kong Judiciary. (2024). *Guidelines on the Use of Generative Artificial Intelligence for Judges and Judicial Officers and Support Staff of the Hong Kong Judiciary*. https://www.judiciary.hk/doc/en/court_services_facilities/guidelines_on_the_use_of_generative_ai.pdf
- Kant, I. (1784). Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung? *Berlinische Monatsschrift*, 4(12), 481–494.
- Kirby, M. D. (1997). Judicial stress: An update. *Australian Law Journal*, 71, 774–784.
- Kopf, R. G. (2015). Judicial transparency and blogging judges. *Litigation*, 42(1), 6–8.
- Kudlík, L., Tomešová, K., & Přindiš, P. (2022). *Judges' activities on social media: Recommendations* (Semi-Final D: Judicial Ethics & Professional Conduct 2022).
- Kurita, S. M. (2017). Electronic social media: Friend or foe for judges. *St. Mary's Journal on Legal Malpractice & Ethics*, 7, 184–237.
- Consultative Council of European Judges. (2010). *Magna Carta of judges*. CCJE.
- Marsh, N., McKay, E., Pelly, C., & Cereda, S. (2019). *Public knowledge and confidence in the criminal justice system and sentencing: A report for the Sentencing Council*. Sentencing Council.
- McPeak, A. (2021). The internet made me do it: Reconciling social media and professional norms for lawyers, judges, and law professors. *Idaho Law Review*, 55, 205–232.
- Ministère de la Justice. (2017). *Du bon usage des réseaux sociaux à titre privé: Conseils pour une utilisation éclairée et responsable*.
- Montesquieu. (1748). *De l'esprit des lois* (Vol. 11, ch. 6) στο Cabanis, A. (2015). Le juge selon Montesquieu. In *Mélanges en hommage à André Cabanis*. Presses de l'Université Toulouse Capitole.
- Murray, C. R. G. (2019). Monstering Strasbourg over prisoner voting rights. In M. Farrell, E. Drywood, & E. Hughes (Eds.), *Human rights in the media: Fear and fetish*. Routledge.
- Obar, J. A. (2015). Social media definition and the governance challenge: An introduction to the special issue. *Telecommunications Policy*, 39(9), 745–750.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2019). *Recommendation of the Council on artificial intelligence* (OECD/LEGAL/0449).

OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). (2023). *Recommendations on judicial independence and accountability (Warsaw Recommendations) 2023*.

OSCE & Max Planck Minerva Research Group on Judicial Independence. (2010). *Kyiv recommendations on judicial independence in Eastern Europe, South Caucasus and Central Asia*.

Perrot, B. (2000). The role of the Supreme Court in guaranteeing the uniform interpretation of the law. Paper presented at the *Sixth Meeting of the Presidents of European Supreme Courts*, Warsaw, October 2000.

Peoples, L. F. (2010). The citation of blogs in judicial opinions. *Tulane Journal of Technology & Intellectual Property*, 13, 39–80.

Pound, R. (1906). The causes of popular dissatisfaction with the administration of justice. *The American Lawyer*, 14, 445–452.

Pound, R. (1999). *The spirit of the common law* (1st ed.). Routledge.

Radbruch, G. (1946). Gesetzliches Unrecht und übergesetzliches Recht. *Süddeutsche Juristen-Zeitung*, 1(5), 105–108.

Reyes, P. M. (2019). To post or not to post: Judges on social media. *Judges' Journal*, 58(3), 20–24.

Schultz, J. (1998). *Reviving the fourth estate: Democracy, accountability and the media*. Cambridge University Press.

Shaman, J.M., Lubet, S. & Alfini, J.J. (2000). *Judicial Conduct and Ethics*, 3rd ed. Charlottesville, Virginia: The Michie Company.

Singapore Courts. (2024). *Guide on the Use of Generative Artificial Intelligence Tools by Court Users*. https://www.judiciary.gov.sg/docs/default-source/news-and-resources-docs/guide-on-the-use-of-generative-ai-tools-by-court-users.pdf?sfvrsn=3900c814_1

UK Judiciary. (2012). *Blogging guidance*.

UK Judiciary. (2013). *Guidelines to judicial ethics*.

UK Judiciary. (2023). *Guide to judicial conduct 2023*.

UK Judiciary. (2023). *Artificial Intelligence (AI): Guidance for Judicial Office Holders*. <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2023/12/AI-Judicial-Guidance.pdf>

UK Judiciary. (2025). *Artificial Intelligence (AI): Judicial Guidance*. <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2025/04/Refreshed-AI-Guidance-published-version-website-version.pdf>

UNESCO. (2023). *Global toolkit on AI and the rule of law for the judiciary* (Report No. CI/DIT/2023/AIRoL/01). <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000387331>

United Nations. (1985). *Basic principles on the independence of the judiciary*. Endorsed by General Assembly resolutions 40/32 and 40/146 (UN Doc. A/CONF.121/22/Rev.1 at 59).

United Nations. (2003). *United Nations convention against corruption*.

United Nations Development Programme (UNDP). (2022). *E-justice: Digital transformation to close the justice gap report*.

United Nations, Human Rights Committee. (2007, August 23). *General comment No. 32 on Article 14: Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial* (UN Doc. CCPR/C/GC/32).

United Nations Human Rights Council. (2020, July 17). *Report of the Special Rapporteur on disciplinary measures against judges* (A/75/172).

United Nations, Human Rights Council, Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. (2023, June 26). *Reimagining justice: Confronting contemporary challenges to the independence of judges and lawyers: Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, Margaret Satterthwaite* (A/HRC/53/31).

United Nations Office on Drugs and Crime. (2007). *Bangalore principles of judicial conduct (and accompanying commentary and implementation measures)* (as endorsed by UN ECOSOC 2006/23).

United Nations Office on Drugs and Crime. (2018). *Use of social media by judges: Discussion guide for the Expert Group Meeting*.

Venice Commission. (2007). *Report on judicial appointments* (CDL-AD(2007)028).

Venice Commission. (2010). *Report on the independence of the judicial system. Part I: The independence of judges* (CDL-AD(2010)004).

Venice Commission. (2016). *Rule of Law Checklist* (11–12 March 2016).

Venice Commission. (2018). *Compilation of Venice Commission opinions and reports concerning courts and judges* (CDL-PI(2018)008).

Venice Commission. (2023). *Compilation of Venice Commission opinions and reports concerning judges* (CDL-PI(2023)019).

Wood, D. (1996). *Judicial ethics: A discussion paper*. Australian Institute of Judicial Administration.

Αποφάσεις ΕΔΔΑ

Albayrak v. Turkey, App No. 38406/97 (ECtHR, 7 July 2008)

Agrokompleks v. Ukraine, App No. 23465/03 (ECtHR, 6 Oct 2011)

Baka v. Hungary, App No. 20261/12 (ECtHR, 23 June 2016)

Beaumartin v. France, App No. 15287/89 (ECtHR, 24 Nov 1994)

Biagioli v. San Marino, App No. 8162/13 (ECtHR, 8 July 2014)

Brasilier v. France, App No. 71343/01 (ECtHR, 11 Apr 2006)

Brudnicka v. Poland, App No. 54723/00 (ECtHR, 3 March 2005)

Chim & Przywieczerski v. Poland, Apps Nos. 36661/07 & 38433/07 (ECtHR, 12 Apr 2018)

Cimperšek v. Slovenia, App No. 58512/16 (ECtHR, 30 June 2020)

Coëme v Belgium, Apps Nos. 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96, 33210/96 (ECHR, 22 June 2000)

Denisov v. Ukraine (GC), App No. 76639/11 (ECtHR, 25 Sept 2018)

Di Giovanni v. Italy, App No. 51160/06 (ECtHR, 9 Dec 2013)

Eminağaoğlu v. Turkey, App No. 76521/12 (ECtHR, 9 Mar 2021)

Findlay v. The United Kingdom, App No. 22107/93 (ECtHR, 25 Feb 1997)

Guðmundur v. Iceland, App No. 26374/18 (ECtHR, 12 Mar 2019)

Gurov v. Moldova, App No. 36455/02 (ECtHR, 11 July 2006)

Guz v. Poland, App No. 965/12 (ECtHR, 15 Oct 2020)

Harabin v. Slovakia (dec.), App No. 62584/00 (ECtHR, 29 June 2004)

Hirschhorn v. Romania, App No. 29294/02 (ECtHR, 26 July 2007)

Jerusalem v. Austria, App No. 26958/95 (ECtHR, 27 Feb 2021)

- Kamenos v. Cyprus, App No. 147/07 (ECtHR, 31 Oct 2017)
- Khrykin v. Russia, App No. 33186/08 (ECtHR, 19 Apr 2011)
- Khoniakina v. Georgia, App No. 17767/08 (ECtHR 19 June 2012)
- Kozan v. Turkey, App No. 16695/19 (ECtHR, 1 Mar 2022)
- Kubát v. The Czech Republic, Apps Nos. 61721/19, 5496/20, 21318/20, 33522/20, 43039/20 & 55448/20, (ECtHR, 22 June 2023)
- Kudeshkina v. Russia, App No. 29492/05 (ECtHR, 26 Feb 2009)
- Kuliś & Różycki v. Poland, App No. 27209/03 (ECtHR, 6 Oct 2009)
- Maciejewski v. Poland, App No. 34447/05 (ECtHR, 13 Jan 2015)
- Maktouf and Damjanović v. Bosnia and Herzegovina, App nos. 2312/08 και 34179/08 (ECtHR, 18 July 2013)
- Manole v. Republic of Moldova, App No. 26360/19 (ECtHR, 18 July 2023)
- Micallef v. Malta, App No. 17056/06 (ECtHR, 15 Oct 2006)
- Miracle Europe Kft v. Hungary, App No. 57774/13 (ECtHR, 12 Jan 2016)
- Moiseyev v. Russia, App No. 62936/00 (ECtHR, 9 Oct 2008)
- Morice v. France, App No. 29368/10 (ECtHR, 23 Apr 2015)
- Müller v. Switzerland, App No. 10737/84 (ECtHR, 24 May 1988)
- Özpınar v. Turkey, App No. 20999/04 (ECtHR, 19 Oct 2010)
- Panioglu v. Romania, App No. 33794/14 (ECtHR, 8 Dec 2020)
- Pedersen & Baadsgaard v. Denmark, App No. 49017/99 (ECtHR, 19 June 2003)
- Pehlivan v. Turkey, App No. 63029/19 (ECtHR, 6 June 2023)
- Petrova and Chornobryvets v. Ukraine, Apps Nos. 6360/04 & 16820/04 (ECtHR, 15 May 2008)
- Pitkevich v. Russia, App No. 47936/99 (ECtHR, 8 Feb 2021)
- Ramos Nunes de Carvalho e Sá v. Portugal, Apps Nos. 55391/13, 57728/13 & 74041/13 (ECtHR, 6 Nov 2018)

- Reczkowicz v. Poland, App No. 43447/19 (ECtHR, 22 July 2021)
- Richert v. Poland, App No. 54809/07 (ECtHR, 25 Oct 2011)
- Simić v. Bosnia and Herzegovina, App No. 75255/10 (ECtHR, 15 Nov 2016)
- Skalka v. Poland, App No. 43425/98 (ECtHR, 27 May 2003)
- Steel & Morris v. United Kingdom, App No. 68416/01 (ECtHR, 15 May 2005)
- Sutyagin v. Russia, App No. 30024/02 (ECtHR, 3 May 2011)
- Thiam v. France, App No. 80018/12 (ECtHR, 18 Oct 2018)
- Todorova v. Bulgaria, App No. 40072/13 (ECtHR, 19 Oct 2021)
- Urban και Urban v. Poland, App No. 23614/08 (ECtHR, 30 Nov 2010)
- Vajnai v. Hungary, App No. 33629/06 (ECtHR, 8 Oct 2010)
- Volkov v. Ukraine, App No. 21722/11 (ECtHR, 9 Apr 2013)
- Wettstein v. Switzerland, App No. 33958/96 (ECtHR, 21 Dec 2000)
- Wille v. Liechtenstein, App No. 28396/95 (ECtHR, 28 Oct 1999)
- Wingrove v. United Kingdom, App No. 17419/90 (ECtHR, 25 Nov 1996)
- Xhoxhaj v. Albania, App No. 15227/19 (ECtHR, 9 Feb 2021)
- Xero Flor w Polsce sp. z o.o. v. Poland, App No. 4907/18 (ECtHR, 07 May 2021)
- Żurek v. Poland, App No. 39650/18 (ECtHR, 16 June 2022)

Αποφάσεις ΔΕΕ

CJEU (2011). Case C-379/10 Commission v. Italy, Judgment of 24 Nov 2011

CJEU (2012). Case C-199/11 Otis and Others v. Land Berlin, Judgment of 6 Nov 2012

CJEU (2012). Case C-286/12 European Commission v Hungary, Judgment of 6 Nov 2012

CJEU (2017). Case C-682/15 Berlioz Investment Fund SA, Judgment of 16 May 2017

CJEU (2018). Case C-64/16 Associação Sindical dos Juízes Portugueses v. Tribunal de Contas, Judgment of 27 Feb 2018

CJEU (2018). Case C-216/18 Minister for Justice and Equality (European arrest warrant), Judgment of 25 July 2018

CJEU (2019). Case C-49/18 Carlos Escribano Vindel v. Ministerio de Justicia, Judgment of 07 Feb 2019

CJEU (2019). Case C-619/18 Commission v. Poland (Independence of the Supreme Court), Judgment of 24 June 2019

CJEU (2019). Case C-192/18 Commission v. Poland (Retirement age of judges), Judgment of 5 Nov 2019

CJEU (2019). Cases C-585/18, C-624/18 και C-625/18 AK v. Krajowa Rada Sądownictwa and Others, Judgment of 19 Nov 2019

CJEU (2020). Cases C-558/18 και C-563/18 Miasto Łowicz v Skarb Państwa – Wojewoda Łódzki and others, Judgment of 26 March 2020

CJEU (2020). Cases C-542/18 RXII και C-543/18 RXII Review of Simpson v. Council and HG v Commission, Judgment of 26 March 2020

CJEU (2021). Case C-896/19 Repubblica v. Il-Prim Ministru, Judgment of 20 April 2021

CJEU (2021). Case C-791/19 Commission v. Poland, Judgment of 15 July 2021

CJEU (2021). Case C-487/19 WŻ (Chamber of Extraordinary Control and Public Affairs of the Supreme Court – Appointment), Judgment of 6 Oct 2021

CJEU (2021). Cases C-748/19 έως C-754/19 Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim and Others, Judgment of 16.11.2021

CJEU (2022). Case C-132/20 BN and others v. Getin Noble Bank, Judgement of 29 March 2022

Γνώμες / πειθαρχικές / δικαστικές αποφάσεις

Advisory Committee on the Code of Judicial Conduct, New Mexico, Judicial Advisory Opinion 1991-2

Arizona Advisory Opinion 2014-1; U.S. Advisory Opinion 112, 2014

Board of Judicial Conduct (Tennessee), 05.11.2021

California Supreme Court Committee on Judicial Ethics, California Oral Advice Summary 2020-37

Commission on Judicial Conduct (New York State), in the Matter of Kyle R. Canning

Commission on Judicial Performance (California) in the Matter Concerning O’Gara, Decision and order imposing public admonishment, 14.09.2021

Commission on Judicial Conduct (New York State), in the matter of Peck, Determination, 19.03.2021

Commission on Judicial Conduct (New York State), in the Matter of Penepinto, Determination, 09.12.2020

Commission on Judicial Conduct (New York State), in the Matter of Schmidt, Determination, 03.11.2020

Commission on Judicial Conduct (New York State), in the Matter of VanWoeart, Determination, 31.03.2020

Commission on Judicial Conduct (the Washington State), in re the Honorable David A. Svaren

Commonwealth of Virginia Judicial Ethics Advisory Committee, Opinion 2000-5

Constitutional Court (Czech Republic), 08.11.2016, rf II. ÚS 2490/15

Constitutional Court (Czech Republic), 26.05.2016, rf Pl. ÚS 22/17

Constitutional Court (Czech Republic), 03.11.2020, rf Pl. ÚS 100/20

Constitutional Court (Czech Republic), 07.04.2022, rf II. ÚS 2765/20

Decision of the Constitutional Court of Hungary, 18 October 1994, Case No. 45/1994, (1994) 3 Bulletin on Constitutional Case-Law, 240

Decision of the Constitutional Court of Lithuania, 6 December 1995, Case No. 3/1995, (1995) 3 Bulletin on Constitutional Case-Law, 323

Ebner v. Official Trustee in Bankruptcy, High Court of Australia, [2001] 2 LRC 369, (2000) 205 CLR 337

In re the Paternity of B.J.M., rf 2020 WI 56 (Wis. 2020), 16.06.2020

In re William Scott Youkers, Appellant v. The State of Texas, Appellee, rf 400 S.W.3d 200, 15.05.2013

In the Matter of Brister, Order (New Jersey Supreme Court September 16, 2021)

Judicial Conduct (Texas), in re Baca Bennet and Order of Additional Education

Judicial Investigation Commission (West Virginia), 31.10.2017

Judicial Conduct Investigations Office (UK), "Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: Recorder W. W. QC" (28 January 2020) JCIO 05/20

Judicial Conduct Investigations Office (UK), "Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: Deputy District Judge H." (29 June 2020) JCIO 26/20

Judicial Conduct Investigation Office (UK), "Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: Deputy Senior District Judge T. I." (11 June 2024) JCIO 29/24

Judicial Conduct Investigation Office (UK), "Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: A.M." (25 February 2025) JCIO 100/24

Judicial Conduct Investigation Office (UK), "Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: C.B." (20 February 2025) JCIO 95/24

Judicial Conduct Investigation Office (UK), "Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: K.M." (07 February 2025) JCIO 88/2024

Judicial Conduct Investigation Office (UK), "Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: Dr C. J." (13 May 2025) JCIO 08/2025

Judicial Conduct Investigation Office (UK), "Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: R.B." (21 March 2025) JCIO 112/2024

Judicial Conduct Investigation Office (UK), "Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: E.HS" (07 February 2025) JCIO 90/2024

Judicial Conduct Investigation Office (UK), "Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: J.D." (20 December 2024) JCIO 83/2024

Judicial Conduct Investigation Office (UK), "Statement from the Judicial Conduct Investigation Office: Mr M. B." (24 March 2025) JCIO 113/24

Καρατσής v. Κυπριακής Δημοκρατίας (2001) 3 ΑΑΔ 220

Kourris and the SCJ (1972) 3 C.L.R 390

Laird v. Tatum, United States Supreme Court (1972) 409 US 824

Liversidge v. Anderson [1942] AC 206

Massachusetts Advisory Opinion 2016-9

Massachusetts Advisory Opinion 2017-2

Nevada Commission on Judicial Discipline, In the Matter of Almase, Findings of fact, conclusions of law, and imposition of discipline, 22 October 2018, <https://ncscjudicialethicsblog.org/2018/11/06/more-campaign-facebook-fails>

Re Chief Justice of Gibraltar [2009] UKPC 43

Re Young, Tennessee Board of Judicial Conduct, 05.10.2020, https://www.tncourts.gov/sites/default/files/docs/judge_jonathan_young_reprimand_2020_10_05.pdf

Position of the Canadian Judicial Council on the Appointment of Federally Appointed Judges to Commissions of Inquiry

S. v. Makwanyane, Constitutional Court of South Africa, 1995 (3) S.A. 391, Chaskalson

State Commission on Judicial Conduct (Texas), in re Public Warning of Baca Bennet and Order of Additional Education, 16.08.2021

Supreme Administrative Court (Czech Republic), 06.06.2016, rf 11 Kss 6/2015-53

Supreme Administrative Court (Czech Republic), 25.05.2015, rf 13 Kss 1/2015-112

Supreme Administrative Court (Czech Republic), 28.11.2018, rf 13 Kss 6/2017-538

Supreme Court (South Carolina), in the Matter of Johns

The Judicial Ethics Committee of the California Judges Association, Opinion No. 78 - Online Social Networking II: The Ethical Implications Of Writing Online Reviews And Of Using The Like Function On Social Network Platforms, January 2020

United States of America, Supreme Court of Wisconsin, Judicial Conduct Advisory Committee, Opinion 1998-10R

United States of America, Commonwealth of Virginia Judicial Ethics Advisory Committee, Opinion 2000-7

United States of America, Massachusetts Committee on Judicial Ethics, Opinion No. 2000-15

United States of America, Massachusetts Committee on Judicial Ethics, Opinion No. 1998-4

United Nations body of principles on the right to a fair trial and a remedy (E/CN.4/Sub.2/1994/24, annex II)

Urie, Order, Arizona Commission on Judicial Conduct, 12 June 2018

ISBN 978-9925-7663-1-4

